

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

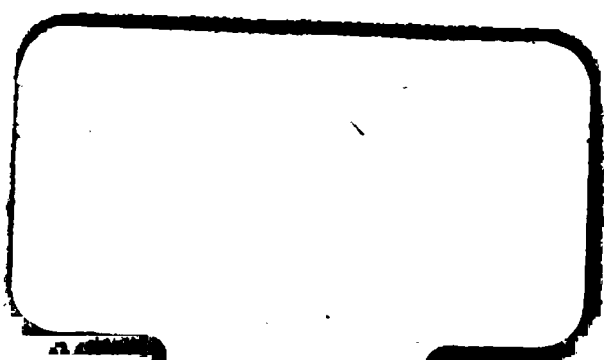
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

NSRA
Athénaiou

ΑΘΗΝΑΙΟΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΚΑΤΑ

ΔΙΜΗΝΙΑΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΣΥΜΠΡΑΞΕΙ

ΠΟΛΛΩΝ ΛΟΓΙΩΝ.

8
ΕΤΟΣ Η' ΤΟΜΟΣ 8.

ΑΘΗΝΗΣΙΝ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΕΡΜΟΥ.

Παρά τὴν ὁδὸν Μουσῶν ἀριθ. 2.

1879.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ Η' ΤΟΜΟΝ.

Εἰσερχόμενον τὸ Ἀθήναιον εἰς τὸ ἡ' τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἔτος, ὁμολογεῖ ὅτι εὕρίσκεται ἐν τῇ αὐτῇ θέσει, ἣν ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ ε' ἔτους ἐγνωστοποίησε, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ τῶν τριῶν ἐτῶν χρόνῳ ὃ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ τῶν ἀναγνωστῶν αὐτοῦ, τῶν ἐν Γερμανίᾳ δηλονότι καὶ τῇ λοιπῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ, ἀριθμὸς ἡῤῥξησε τοσοῦτον, ὅσον ἡλαττώθη ὁ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ τῇ Τουρκίᾳ, διὰ τὸν λόγον ἴσως ὅτι οἱ μὲν τῆς βορείου καὶ ἐσπερίας Εὐρώπης ἀναγνώσται, θέλοντες νὰ γινώσκωσι τὴν διανοητικὴν ἐνέργειαν ἡμῶν ἐν τοῖς γράμμασιν, ὅσον δύναται τοῦτο ἐκ τοῦ Ἀθηναίου νὰ γείνη αὐτοῖς γνωστὸν, ἀναγινώσκουσι τὸ Ἀθήναιον, οἱ δὲ ἡμέτεροι, μὴ βλέποντες ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ ποικιλίαν οἷαν ἐν ἄλλοις ἐλληνικοῖς τῆς ἐλαφρᾶς λεγομένης φιλολογίας περιοδικοῖς εὕρισκousι — καὶ τοιαῦτα εὐτυχῶς ἢ ἀτυχῶς οὐκ ὀλίγα κατὰ μῆνα καὶ ἔτος ἀναφαίνονται καὶ πάλιν ἐκλείπουσι — προτιμῶσι ταῦτα. Τούτου ἔνεκα τὸ Ἀθήναιον παρατείνει τὸν βίον χάριν τῶν ὀλίγων ἀναγνωστῶν του διὰ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ μέσων, ἐλπίζον κάλλιον μέλ-

λον, όταν ἐκπληρωθῶσιν οἱ πόθοι, οὓς ἐξέφρασεν ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ ἐ' ἔτους, καὶ ὧν μετὰ λύπης βλέπει ὅτι πόρρω ἀπέχει ἡ ἐκπλήρωσις, ὡς νῦν ἔχουσι τὰ ἡμέτερα.

Παρήγορον ὅμως εἶναι ὅτι τῶν συντακτῶν αὐτοῦ ὁ ἀριθμὸς αὐξάνει μὲ τὴν πρόοδον τοῦ χρόνου, καὶ ὅτι νέοι ἀκμαιότεροί ἀναδέχονται τοὺς κεκμηκότας. Ἡ δ' ἐμφάνις νέων λογίων μαρτυρεῖ τὴν εἰς τὰ γράμματα ἔφεσιν ἡμῶν, ἀφ' ἧς ἐλπίζεται καὶ ἡ τῶν ἐπιστημῶν ἀληθοῦς καλλιέργεια παρ' ἡμῖν. Ἐνθαῤῥυντικὸν δὲ εἶναι καὶ τοῦτο ὅτι ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐν Παρισίοις παγκοσμίῳ ἐκθέσει οἱ σοφοὶ κριταὶ αὐτῆς ἡξίωσαν βραβεῖου τὸ ἐλληνικὸν πανεπιστήμιον δι' ἄλλα τε καὶ διότι συντελεῖ εἰς συντήρησιν τοῦ περιοδικοῦ τούτου.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 11 Αὐγούστου 1879.

Οἱ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἀθηναίου ἐπιμελούμενοι

ΣΤ. Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ. ΕΥΘ. ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Griechische Palaeographie von V. Gardthausen. Leipzig.
Druck und Verlag von B. G. Teubner. Εἰς 8^{ον} μέγα,
σελ. 472, μετὰ 13 παλαιογραφικῶν πινάκων.

Ἡ ἔλλειψις παλαιογραφίας συντόμου μὲν καὶ ὁπωσοῦν ἀκριβοῦς, συμφώνου δὲ πρὸς τὰς νεωτέρας ἐρεῦνας καὶ προσιτῆς τοῖς πᾶσι παρεκίνησε τὸν ἐν Δειψίᾳ καθηγητὴν κ. Gardthausen εἰς ἐκδοσιν τῆς νέας ταύτης παλαιογραφίας. Κεφαλαιώδης περίληψις τῶν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ περιεχομένων καὶ γενικαί τινες κρίσεις προελθοῦσαι ἐκ τῆς ἀναγνώσεως αὐτοῦ εἶνε ἡ ὑπόθεσις τῶν ἐφεξῆς ὀλίγων λέξεων.

Ἡ ἐν λόγῳ παλαιογραφία διαιρεῖται εἰς τρία βιβλία, ὧν προτάσσεται εἰσαγωγή, ἐν ᾗ ὀρίζεται μὲν ἡ παλαιογραφία καὶ ἐξετάζεται ἡ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὴν ἐπιγραφικὴν καὶ διπλωματικὴν, ἐκτίθενται δὲ καὶ ἐπικρίνονται αἱ ἐργασίαι τῶν μέχρι τῶν σημερινῶν χρόνων ἀσχοληθέντων περὶ τὴν παλαιογραφίαν, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τοῦ δικαίως ἐπικαλουμένου πατρὸς αὐτῆς Montfaucon.

Ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ γίνεται λόγος περὶ τῆς ὕλης, ἐφ' ἧς ἡ γραφή, οἷον μετάλλων, φύλλων, φλοιοῦ, ξύλου, ἐλέφαντος, ὀστῶν, παπύρου, μεμβράνης κτλ. καὶ περὶ τῆς τεχνικῆς κατεργασίας καὶ παρασκευῆς τινων ἐξ αὐτῶν. Περὶ τοῦ σχήματος καὶ δεσμάματος (Einband) τῶν χειρογράφων, περὶ τῶν γραφικῶν ἐργαλείων καὶ σκευῶν, περὶ μέλανος καὶ χρώματος καὶ τῆς παρασκευῆς αὐτῶν, περὶ τῶν διαφόρων κοσμημάτων καὶ καλλωπισμῶν τῶν χειρογράφων.

Ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ ἐκτίθεται ἡ ἱστορία τῆς γραφῆς, τὰ διάφορα συστήματα καὶ ἡ τάξις αὐτῆς, ἔνθα πρὸς πολλοῖς ἄλλοις καὶ τὰ περὶ στιχομετρίας καὶ κωλομετρίας. Εἶτα τὰ διάφορα εἶδη τῆς ἐλληνικῆς γραφῆς, τὰ κεφαλαῖα καὶ μικρὰ γράμματα καὶ αἱ ποικίλαι ὑποδιαίρέσεις αὐτῶν. Ἔπεται λεπτομερὴς

ἐξέτασις τῆς ταχυγραφίας, κρυπτογραφίας, τῶν διαφόρων ταχυγραφικῶν σημείων καὶ ἄλλων σημειογραφημάτων. Καὶ τελευταῖον ἐξετάζονται οἱ ἀριθμοί, στίξεις, τόνοι καὶ πνεύματα καὶ τὰ κριτικὰ καὶ μουσικὰ σημεῖα.

Τὸ τρίτον βιβλίον περιέχει τὰ περὶ τῶν γραφῶν, πίνακα τῶν ὀνομάτων αὐτῶν μετὰ συντόμου ἱστορίας, κατάλογον τῶν κεχρονολογημένων χειρογράφων, ἱστορίαν τῶν ὑπογραφῶν, ἐνθα καὶ περὶ νοθείας καὶ γνησιότητος αὐτῶν. Μετὰ ταῦτα ἐξετάζονται αἱ ἐν τοῖς διαφόροις χειρογράφοις χρονολογίαι, αἱ Ἰνδικτιῶνες, ἡλίου καὶ σελήνης κύκλοι καὶ ἐκτίθενται μέθοδοι πρὸς ἀναγωγὴν τῶν διαφόρων χρονολογιῶν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς. Ἔπεται κεφάλαιον περὶ πατρίδος τῶν γραφῶν καὶ ἐξαπλώσεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐνθα πρὸς τοῖς ἄλλοις παρατηρεῖ ὁ συγγραφεὺς ὅτι καὶ ἐκ τῶν χειρογράφων ἀποδείκνυται τὸ ἀνυπόστατον τῆς περὶ ἐξοντώσεως τῶν Ἑλλήνων ὑποθέσεως τοῦ Fallmerayer. Ἐπομένως τούτοις ἐκτίθεται σχῆμα ἡγουν τύπος πρὸς περιγραφὴν τῶν χειρογράφων, μέθοδος πρὸς ἀντιπαραβολὴν καὶ διάφοροι τεχνικαὶ ἀναπαραστάσεις αὐτῶν. Καὶ τελευταῖον παράρτημα περὶ Βυζαντίνων αὐτοκρατόρων ἀπὸ τοῦ 395—802. Χρονολογικὸς πίναξ, τ. ἑ. α Μέθοδος ἐν συντομίᾳ πῶς δεῖ εὐρίσκειν τοὺς κυκλους τοῦ ἡλίου, τῆς σελήνης καὶ τῆς Ἰνδικτου. Καὶ ἀλφαριθμητικὸς πίναξ τῶν περιεχομένων.

Τούτοις ἐπισυνάπτονται 13 παλαιογραφικοὶ πίνακες, ὧν ἕκαστος διηγεῖται τὴν ἱστορίαν ἑαυτοῦ. Οἱ μὲν πρῶτοι ἑνδεκα περιέχουσι τὰ ἀλφάβητα καὶ τὰς συνηθεστάτας συνδέσεις τῶν στοιχείων ἀπὸ τοῦ 162 π. Χ. μέχρι τοῦ 1496 μ. Χ. Ὁ δὲ δωδέκατος καὶ τρισκαιδέκατος περιέχουσι ταχυγραφικὸν ἀλφαριθμητικόν. Πάντες δὲ οὗτοι οἱ πίνακες ἐξηγοῦνται λεπτομερῶς ἐν τοῖς σχετικοῖς κεφαλαίοις. Καὶ ἐν τῷ βιβλίῳ δὲ ὑπάρχουσιν ὅπου εἶνε ἀνάγκη στοιχείων τινῶν καὶ συνδέσεων αὐτῶν πανομοιότυπα, ἰδίᾳ δὲ τὸ πληρέστερον τῶν προγενεστέρων κεφάλαιον περὶ σημειογραφημάτων. Τὰ ἐν τοῖς χειρογράφοις κοσμήματα ἐχρησιμοποιήθησαν τεθέντα καὶ ἀλλαχοῦ μὲν (ἴδ. σελ. 87), ἀλλὰ μάλιστα εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος ἐκάστου κεφαλαίου. Ἐπὶ πᾶσι τούτοις

τοις τὸ βιβλίον, ὅπως πάντα ἐν γένει τὰ παρὰ Teubner ἐκ-
διδόμενα, εἶνε ἄριστα ἐκτετυπωμένον. Ἐν δὲ τοιούτοις μάλιστα
βιβλίοις ἡ καλλιτυπία εἶνε οὐ μικρὸν πλεονέκτημα.

Τοιαύτη εἶνε ὡς διὰ βραχυτάτων ἡ περίληψις τῆς νέας ταύ-
της παλαιογραφίας· ἡ ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου ὑπάρχουσα περίληψις
τῶν περιεχομένων εἶνε τοῦλάχιστον ὀκταπλασία τῆς παρούσης.

Δεπτομερὴς κρίσις περὶ τοῦ βιβλίου τούτου, ἐξετάζοντος ἑκα-
τοντάδας ζητημάτων καὶ προϋποτιθέντος μυριάδας βιβλίων καὶ
πλείστας εἰδικὰς καὶ δὴ τεχνικὰς γνώσεις, ὧν εὐμοιρεῖ μὲν ὁ
συγγραφεὺς, στερεῖται δὲ ὁ ἐπικριτής, καὶ τὰ ὅρια συντόμου βι-
βλιοκρισίας ὑπερβαίνει καὶ ἄλλως εἶνε δυσχερὲς τοῦλάχιστον εἰς
ἐμέ. Διὰ τοῦτο θέλω περιορισθῇ εἰς τὰς ἐφεξῆς μόνον παρατη-
ρήσεις.

Ὁ συγγραφεὺς ἠκολούθησεν ἡν μέθοδον ἐπέβαλεν εἰς αὐτὸν ἡ
φύσις τῆς ὕλης. Ἐν τε τοῖς καθ' ὅλου καὶ ἐν τοῖς ἐπὶ μέρους προ-
βαίνει ὡς εἰκὸς ἀπὸ τῶν γνωστῶν ἐπὶ τὰ ἄγνωστα, ἀπὸ τῶν γε-
νικωτέρων ἐπὶ τὰ εἰδικώτερα, ἀπὸ τῶν παλαιότερων ἐπὶ τὰ
νεώτερα. Ὅπου ἐτέθη ἕκαστον κεφάλαιον, ἐκεῖ εἶνε ἡ οἰκεία
θέσις αὐτοῦ· ἀβλαβῶς δὲν δύναται νὰ μετατεθῇ. Δὲν ὑπάρχει
ζήτημα ἥτοι ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἀναφερόμενον εἰς τὴν παλαιο-
γραφίαν, ὅπερ νὰ μὴ ἐξητάσθῃ ἐμβριθῶς καὶ ἐπιμελῶς ὑπὸ τοῦ
ἀκαμάτου συγγραφέως. Εἰδήσεις, αἵτινες πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ
πονήματος τούτου ὑπῆρχον τῇδε κάκεισε διεσπαρμέναι, εὕρισκει
τις ἐνταῦθα κατ' ἐπιστημονικὴν τάξιν καὶ ἀκρίβειαν ἐκτεθειμέ-
νας. Εἰς ἕκαστον κεφάλαιον ἐπισυνάπτονται ἀκριβέσταται βι-
βλιογραφικαὶ σημειώσεις, ἐξ ὧν ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ λάβῃ
ἀφορμὴν πρὸς εὐρυτέρας μελέτας καὶ πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ ἑκα-
σταχοῦ ζητήματος. Πλείστα κεφάλαια ὑπάρχουσιν, ἐξ ὧν δύ-
ναι νὰ ὠφελθῶσι καὶ οἱ μὴ εἰδικῶς ἐνασχολούμενοι εἰς τὴν
παλαιογραφίαν, οἷον τὸ περὶ ἱστορίας τῆς γραφῆς, τὸ περὶ τῆς
τάξεως αὐτῆς, τὸ περὶ τῆς στίξεως, τόνων, πνευμάτων καὶ ἄλ-
λων σημείων, τὸ περὶ γραφῶν καὶ τῆς πατρίδος αὐτῶν, τὰ περὶ
χρονολογίας κτλ. Πολλαὶ δὲ πρακτικαὶ καὶ τεχνικαὶ μέθοδοι, οἷον
ἡ περὶ ἀναγνώσεως τῶν παλαιψήστων, ἡ περὶ ἐξελίξεως τῶν πα-

πύρων, περὶ ἀναγωγῆς τῶν χρονολογιῶν, περὶ τεχνικῆς ἀναπαραστάσεως τῶν χειρογράφων κτλ. ἐπαυξάνουσι τὴν χρησιμότητα τοῦ βιβλίου.

Πρὸς τοιαῦτα πλεονεκτήματα τοῦ συγγράμματος τούτου ἐξαφανίζονται μικρά τινα ἁμαρτήματα ἀναπόφευκτα εἰς τοιαῦτα βιβλία. Τίς π. χ. θὰ ψέξη τὸν συγγραφέα, ἂν, ἀφ' οὗ ἐξέθηκον ἀκριδέστατα τὰς περὶ τὴν στιχομετρίαν ἐργασίας τῶν Γερμανῶν Ritschl, Blass καὶ ἄλλων καὶ τὰς τελευταίας ἐπιτυχεῖς ἐρεῦνας τοῦ Γάλλου Graux, παρέλιπε νὰ σημειώσῃ ὅσα περὶ τοῦ ἄρθρου τοῦ Graux ὀρθότατα παρατήρησεν ἐν τῇ Μνημοσύνῃ (τοῦ 1878 σελ. 259—263) ὁ πολὺς Cobet ; Ὁμοίως ἐν σελ. 133 ἐσφαλμένως λέγει ὅτι ὁ ἐν Αἰγύπτῳ διατρίβων Brugsch-Bey εὑρεν ἐν τῇ Σιναϊτικῇ βιβλιοθήκῃ ἀποσπάσματα τοῦ Σιναϊτικοῦ κώδικος. Τὸ εὑρεν ἐνταῦθα εἶνε συνώνυμον τῷ ἀνεκάλυψεν, ὅπως ὁ καὶ ἐν τούτοις ψευδόμενος Νέος ἐλεύθερος τύπος τῆς Βιέννης διεκήρυξε τότε. Τὴν εἶδῃσιν ταύτην τῇ εἰσηγήσει τοῦ Brugsch-Bey ἐν τῇ εἰρημένῃ ἐφημερίδι δημοσκευθεῖσαν ἀνεσκεύασα ἐν ἄλλῃ γερμανικῇ ἐφημερίδι καὶ ἡ Νέα Ἡμέρα ἀνδημοσίευσεν τὴν ἀνασκευτὴν μου. Ἐν ταύτῃ ἔλεγον ὅτι πολὺν χρόνον πρὸς τῆς εἰς Σινᾶ μεταβάσεως τοῦ Brugsch-Bey οἱ μοναχοὶ ἐδείκνυον εἰς τοὺς περιηγητὰς τὰ περισωθέντα φύλλα, ἐγκεκολλημένα εἰς τὴν ἀρχὴν ἄλλου χειρογράφου, σαφῶς λέγοντες ὅτι α εἶνε φύλλα τοῦ Σιναϊτικοῦ Κώδικος ». Ἄλλοι δὲ πρὸ τοῦ Brugsch-Bey ἐπισκεφθέντες τὸ Σινᾶ ἀνέφεραν τοῦτο ὅχι ὡς ἰδίαν ἀνακάλυψιν, ὅπως ἐκεῖνος, ἀλλ' ὡς εἶδῃσιν προερχομένην ἐκ τῶν μοναχῶν. Πρβ. π. χ. τὴν ἐξαίρετον πραγματείαν τοῦ Π. Γρηγοριάδου : α Ἡ ἱερὰ μονὴ τοῦ Σινᾶ. 1875 » σελ. 19. — Ἀλλὰ τίς, παρακαλῶ, δικαίως θ' ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ συγγραφέως νὰ γνωρίζῃ ὅχι μόνον τὰ ἐν τοῖς ἐπιστημονικοῖς βιβλίοις γραφόμενα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν οἰαδήποτε ἐφημερίδι ; — Αἱ περὶ τῶν προγενεστέρων παλαιογράφων κρίσεις, ἂν καὶ ἐνιαχοῦ δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ἀνεπιεικεῖς πως, εἶνε ὅμως ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀληθεῖς καὶ δίκαιαι. Ἰδίως δὲ ὅσα περὶ τοῦ Tischendorf λέγει (πρβ. σ. 10. 143. 163 καὶ ἄλλαχού), εἶνε ἀληθέ-

στάτα. Ὁ Tischendorf ἠγάπα νὰ ὑπερεκτιμᾷ τὰ ἴδια εὐρήματα (ἂν εὐρημα αὐτοῦ καὶ ὄχι τοῦ Ῥώσου Πορφυρίου θεωρήσῃ τις τὸν Σιναϊτικὸν Κώδικα) καὶ νὰ παριστάνῃ αὐτὰ ὄχι ἀκριβῶς ὅπως ἦσαν. Ὅτι π. χ. ὁ Σιναϊτικὸς Κώδιξ δὲν εἶνε ἀρχαιότερος τοῦ Vaticanus, ἀλλ' ἴσως καὶ κατὰ τινα ἔτη νεώτερος, πᾶς τις, πιστεύω, κρίνων ἀμερολήπτως τὰ πράγματα καὶ τὰ δεδομένα θὰ συνομολογήσῃ. Προκειμένου δὲ περὶ αὐτοῦ, καλὸν κρίνω νὰ μεταδώσω εἰς τοὺς ἀναγνώστας τοῦ Ἀθηναίου ὑποψίαν τινά, ἥτις καὶ ἐμὲ κατέλαβε καὶ πάντα ἄλλον πιθανῶς θὰ καταλάβῃ ὅμα ἐπισκεφθέντα τὸ Σινᾶ. Τοῦτο δὲ πράττω ἵνα δώσω ἀφορμὴν πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς ἀληθείας. Ἐν τῇ Notitia editionis Cod. Sinaïtici τοῦ Tischendorf, ἐνθα σημειοῦνται τὰ χειρόγραφα, ὅσα ἐκ τῆς Ἀνατολῆς ἀπεκόμισεν, ὑπάρχουσι καὶ πολλὰ μὲν ἄλλα ἄγνωστα τὴν καταγωγὴν καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 10 χειρόγραφον ἐν σελ. 63, ὅπερ περιγράφει ὡδε: Codex membr. foliorum 77 formæ mediæ sæculi fere XIII. Sunt fragmenta lexicī. Primo folio legitur: ἀμαζών· ὄνομα ἔθνους παρὰ τὸ ἓνα μαζὸν ἔχειν· τὸ γὰρ ᾠ ἐνταῦθα τὸ ἐν δηλοῖ. Ἀμαζῶνες· οπένητες οἱ μάζαν μὴ ἔχοντες ἦτοι τροφήν. Ultimo loco legitur: δαρθεῖν καὶ καταδαρθεῖν παρὰ τὸ δρῶ ἔδραθον κατὰ ἀντίφρασιν ἀντὶ τοῦ μηδὲν δρᾶν. Ταῦτα ὁ Tischendorf. Ἐγὼ δ' ἐν Σινᾶ εὕρισκόμενος εὗρον χειρόγραφον ἀτελές κατὰ τε τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος, παραδόξως δὲ συμφωνοῦν καθ' ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Tischendorf ἀνωτέρω περιγραφόμενον· ἀρχεται δὲ ἐκεῖθεν σχεδόν, ὅπου τελευτᾷ τὸ ἐν Πετροπόλει νῦν εὕρισκόμενον, τ. ἔ. ἀπὸ τῶν λέξεων: α Ἡ δεξιὰ ἀπὸ τοῦ δέχσθαι δι' αὐτῆς » καὶ λήγει εἰς τὸ α οὐδὲν μέλει τὸ ἐν. » Πρὸς μέγα ἐτυμολογικόν. Ἐκαστος ἐννοεῖ πῶς ἐξήγησα ἐγὼ τὴν σύμπτωσιν ταύτην. Οὐχ ἦττον ὁμως τὸ πρᾶγμα χρήζει ἐπιβεβαιώσεως, καὶ διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην ἀνέφερα αὐτὸ ἐνταῦθα. Ἀλλ' ὥς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ προκείμενον.

Ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος παλαιογραφία ὑπάρχουσι βεβαίως πολλὰ καὶ γνῶμαι χρήζουσαι ἐπιβεβαιώσεως, ἀλλ' ὥς τὸ πολὺ δικαία καὶ ἀκριβὴς ἐκτίμησις τῶν γνωμῶν τούτων θὰ γείνη μόνον ἀφ' οὗ

ἀνευρεθῶσι καὶ ἄλλα χειρόγραφα κεχρονολογημένα. — Ἐλλείψει τοῦ βιβλίου ὁπωσοῦν λόγου τινὸς ἀξία εἶνε ὅτι ὁ συγγραφεὺς δὲν προσέθηκε πανομοιότυπα (facsimile). Ἡ παλαιογραφία προστίθεται βεβαίως πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ νὰ διευκολύνη τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἀρχαίων χειρογράφων, εἰς τὴν συντελοῦσιν οὐ μικρὸν τοιαῦτα facsimile. Διάφορον ἐντύπωσιν καὶ δὴ καὶ ὠφέλειαν παρέχει καὶ μία σελὶς πανομοιότυπος ἐν συνεχείᾳ γεγραμμένη ἢ τὰ στοιχεῖα τῆς σελίδος ταύτης ἀναλελυμένα καὶ συνδεδεμένα οὕτως ἢ ἄλλως. Ἀμφότερα ταῦτα συναναπληροῦσι ἀλλήλα. Ἀλλὰ περὶ τῆς ἐλλείψεως ταύτης καὶ ὁ συγγραφεὺς λέγει τὰ δέοντα ἐν τῷ προλόγῳ καὶ ἡμεῖς παρατηροῦμεν ὅτι ἡ προσθήκη εἰκοσάδος τινὸς πανομοιότυπων θὰ ἠῴξανε τὴν τιμὴν τοῦ βιβλίου κατὰ 10 τοῦλάχιστον μάρκα. Ἀλλ' οὐχ ἤττον ὁ συγγραφεὺς, ὡς πληροθυμέσθαι, κατεπείσθη νὰ ἐκδώσῃ προσεχῶς ἐν παραρτήματι περὶ τοὺς 20 τοιούτους πίνακας εἰλημμένους ἐκ τῶν ἀρίστων χειρογράφων. Ἐπίσης εἰς τὸν κατάλογον τῶν σημειωγραφημάτων εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ παρελαμβάνοντο καὶ ὅσα κύρια ὀνόματα γράφονται συντετμημένα, καθ' ὅσον εἶνε τοῦτο γνωστὸν οὐ μόνον ἐκ τῶν σωζομένων χειρογράφων, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀσφαλῶν κριτικῶν διορθώσεων. Τὸ αὐτὸ ῥητέον καὶ περὶ ἄλλων λέξεων, ὧν ἡ σύντομος γραφή, ἀν καὶ δὲν σώζεται ἐν τοῖς ὑπάρχουσιν κώδεξιν, ἐξηκριβώθη ὁμῶς διὰ κριτικῆς ἐρεῦνης. Ἀλλὰ περὶ τούτων δυνατόν ἄλλοι ἄλλως νὰ κρίνωσιν. Ἐγὼ νομίζω ὅτι παλαιογραφία ἐφηρμοσμένη εἰς τὴν κριτικὴν θὰ ἔχῃ μεγαλειτέραν ἀξίαν.

Τυπογραφικὰ λάθη συνήθως ὑπάρχουσιν ἐν τοῖς ἀναφερομένοις ἐλληνικοῖς χωρίοις καὶ ἦτοι ἐξ ἐντύπων ἢ ἐκ χειρογράφων βιβλίων εἰλημμένοις. Π. χ. πρβ. σ. 7. σ. 20, ὅπου διορθωτέον ἔκει' ἀντὶ ἐκεῖ καὶ γενικηκυίας ἀντὶ γενικυίας. Σ. 22 γρ. Μέλιττα. Μέλιτταν' ἐνθα καὶ ἀντὶ τοῦ οὐ [πω?] ἐγὼ εἰκάζω οὐ [τι]. Σ. 32 γρ. ἐσχατόκολλον. Καὶ σ. 34 πρωτόκολλον. Σ. 58 γρ. Δημοτέλης. 71 δισθέν. Ἐν σελ. 85 περὶ χρυσογραμμίας ὑπάρχουσι πλείονα λάθη, τοῦ χειρογράφου ὁμῶς ὅπως καὶ ἐν σελ. 293. 374. 377. 378. 379 καὶ ἄλλαχού. Ἐν σελ. 229 γρ. ἑλλαχός. συχνούς. 249 Ἀντιόχεια. ἀντωνυμία. 250 τριάς. Αὐ-

τόθι τὸ δευτερόρομον εἶνε ἐσφαλμένον. Σ. 270 γρ. ἐχάραξε. ὅλως. 271 γρ. πρόσκειται. 283 προσωδίαν. 289 ἐναντία. 296 φιλοπόνει. Εὐνομίου. εὐρών. 297 ἐξήλαυνε. 301 καὶ 302 καλλιγράφος. 304 εὐγενοῦς. καπνοῦ. 305 ἤρμωσε. 306 ὁ ἔχων. 332 Μελισσηνοῦ. 366 εἰκάζω : σεγνάϊ (=signavi) ἀντὶ σεγναι. 368 διορθ. Legi (ἀνέγνω). 371 Χριστοῦ. Ἀγιοθεοδώριτου. Αὐτόθι εἰκάζω ὅτι ἐν τῷ δρόμῳ Διὰ τοῦ ἐνωπολανθάνει τι. 372 Ἀλεξάνδρειαν. 380 γρ. τη' (=318) ἀντὶ τιῆ. 388 γρ. ἰνδ(ι)κ(τιῶ)-νος. κτλ. Πάντα ταῦτα καὶ τὰ παρόμοια ἐλπίζομεν ὅτι θὰ διορθωθῶσιν ἐν δευτέρᾳ ἐκδόσει.

Ἀλλ' ὅμως, ὅπως καὶ ἀνωτέρω εἶπον, οὐδὲν εἶνε ταῦτα παραβαλλόμενα πρὸς τὰς πολλὰς καὶ ποικίλας ἀρετὰς τῆς ἐν λόγῳ παλαιογραφίας. Ἄν δέ τις πρὸς τοῖς εἰρημένοις ἀναλογισθῇ ὅτι εἰς ἕκαστον σχεδὸν κεφάλαιον τῆς παλαιογραφίας συνεβάλετό τι ἴδιον ὁ συγγραφεὺς ἤτοι ἐπανόρθωσιν τῶν προτέρων γνωμῶν ἢ καὶ ὅλως νέαν τινὰ παρατήρησιν, ὅτι τινὰ τούτων καὶ ἐξ ὑπαρχῆς ἐδημιούργησε· μάλιστα δὲ ἂν λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰς λαμπρὰς αὐτοῦ ἐργασίας περὶ τὴν ταχυγραφίαν, κρυπτογραφίαν, περὶ τὴν ἀκριβεστέραν χρονολόγησιν τῶν χειρογράφων καὶ πλεῖστα ἄλλα, ἅπερ εὐκόλως παρατηρεῖ τις πανταχοῦ τοῦ βιβλίου, δὲν δύναται ἢ νὰ θαυμάσῃ τὸν ἀκάματον ζῆλον καὶ τὴν ἐξαιρετικὴν περὶ ταῦτα δεξιότητα καὶ εὐφυΐαν τοῦ συγγραφέως. Ἄν ὁ Monifaucon ἐπικαλεῖται πατὴρ τῆς παλαιογραφίας ὡς πρῶτος συναγαγὼν τὸ ἀναγκαῖον ὕλικόν καὶ διατάξας αὐτό, ὁ καθηγητῆς Gardthausen δύναται νὰ καυχθῇ δικαίως ὅτι συνεπλήρωσε μὲν τὰ ἐλλείποντα, συναρμολογήσας δὲ μεθοδικῶς καὶ συστηματοποιήσας τὴν πολλαχοῦ ἄτακτον ὕλην συναπετέλεσεν ὅλον τι ἔχον μορφήν ἐπιστημονικωτέραν. Ἡ ἐλληνικὴ παλαιογραφία αὐτοῦ δὲν εἶνε ἔργον τι ἐφήμερον καὶ ἐκ τοῦ παραχρῆμα, ἀλλὰ τελευταῖον ἐπιγένημα πολυετῶν ἐργασιῶν καὶ εὐρυτάτων μελετῶν.

Ἐν Λειψίᾳ τῇ 9/21 Μαΐου 1879.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ν. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΡΥΘΜΟΥ ΤΗΣ ΠΑΡ' ΗΜΙΝ ΣΤΙΧΟΥΡΓΙΑΣ
ΕΝ ΣΧΕΣΕΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑΝ ΠΡΟΣΩΔΙΑΝ
ΚΑΙ ΜΕΤΡΙΚΗΝ. (*)

III.

Ῥυθμικαὶ ἀρχαί.

A) Ῥυθμικοὶ πόδες.

Ῥυθμὸς μὲν καθ' ὅλου, ὡς εἵπομεν, εἶνε ἢ ἐν τῇ κινήσει τῶν διαστημάτων ἀρμονία· ἐν δὲ τῇ μουσικῇ καὶ τῇ γλώσσει κατ' ἐξοχὴν ἢ τῶν χρόνων ἀρμονία· τουτέστι ἢ ἐν τῇ διαφορότητι τῶν χρόνων ἀρμονία. Ἀλλὰ διὰ τὸ εἶνε αἰσθητὸς ὁ ρυθμὸς πρέπει ὁ χρόνος νὰ μὴ εἶνε συνεχής, ἀλλὰ νὰ μερίζεται εἰς αἰσθητὰ διαστήματα, ἔχοντα ἀρμονικῶς πρὸς ἄλληλα· μετρεῖται δὲ τὸ διάστημα ἐν τῇ γλώσσει διὰ τῆς συλλαβῆς· ἐν γένει δὲ αἱ συλλαβαὶ τῆς νεοελληνικῆς εἶνε μὲν ἴσαι κατὰ τὸν λόγον τοῦ χρόνου, διαφοροὶ δὲ κατὰ τὴν ἔντασιν· καὶ ἀπλούστατος μὲν πάντων ρυθμὸς εἶνε, ὅταν ἐν σειρᾷ συλλαβῶν οὐδεμία ἄλλη διαφωνία ὑπάρχει, ἢ ὅτι εἶνε ἕτεραι, κατὰ δὲ τὰ ἄλλα σύμφωνοι ὡς :

λά, λά, λά, λά,
ἦ . τά, τό, τέ, τί.

Ἀλλ' ὁ ρυθμὸς οὗτος εἶνε μονότονος λίαν· διότι ἐπειδὴ ἡ διαφωνία εἶνε ἐλαχίστη δὲν ἐξάπτεται μὲν ἡ ψυχὴ ἐκ τῆς θεωρίας τῆς διαφορᾶς, οὔτε τέρπεται αἰσθανομένη κατόπιν τὴν συμφωνίαν.

a. Προβαίνομεν περαιτέρω καὶ συμπλέκομεν μίαν ἔντονον συλλαβὴν μὲ ἄτονον, ὡς μῆλον· ἢ ἄτονον μὲ ἔντονον, ὡς καλός· ἐνταῦθα ἡ συμφωνία εἶνε μόνον κατὰ τὸν ἀριθμὸν· διότι ἡ ἔντονος συλλαβὴ πρὸς τὴν ἄτονον ἔχει ἴσον λόγον· ἡ δὲ φύσις τῶν συλλαβῶν διαφέρει· ἀλλ' ἐπαναλαμβανομένου τοῦ συμπλέγματος τούτου καὶ πολλῶν μὲν διαφωνιῶν ἕνεκα τῶν ἀτόνων καὶ ἐντό-

(*) Συνέχεια καὶ τέλος τῆς ἐν τῷ ζ' τόμῳ, σελ. 425, διακοπείσης διατριβῆς.

νων συλλαβῶν γεννωμένων καὶ τῆς πληθύος, πολλῶν δὲ συμφωνιῶν ἕνεκα τῆς ὁμοίας κατὰ τάξιν διαδοχῆς αὐτῶν, παράγεται ποικιλώτερος καὶ εὐαρεστότερος ρυθμός· ὡς τοῦ μὲν πρώτου εἰδους παράδειγμα :

Ἔνα ἔνα πρὸς φλογίζει, ἔνα ἔνα τοὺς μαραίνει·

τοῦ δὲ δευτέρου :

λαμπρὰ σελήνη, ἥτις ῥίπτεις φῶς γλυκύ.

Τὸ σύμπλεγμα ἐκεῖνο, οὗ ἡ ἐπανάληψις γεννᾷ τὴν ρυθμικὴν ἁρμονίαν, καλοῦμεν κατὰ τοὺς ἀρχαίους πόδα· διότι συνήθως διὰ τῆς ἄρσεως καὶ θέσεως τοῦ ποδὸς ἐμετροῦντο οἱ ρυθμικοὶ χρόνοι· καὶ τὸ μὲν ἔντονον μέρος, τὸ βαρύτερον, ὀνομάζομεν θέσιν· τὸ δὲ ἄτονον καὶ ἐλαφρότερον, ὅπερ σημαίνεται διὰ τῆς ἄρσεως τοῦ ποδὸς ἢ τῆς χειρὸς, ἄρσιν. Ἄλλ' ὅμως ἀπὸ τοῦ Bentley καὶ τοῦ G. Hermann, ἐχόντων τὴν ἄμουσον ὑπόληψιν, ὅτι ἡ ἰσχυρὰ συλλαβὴ τῶν θέσεων ἔχει καθόλου μουσικὸν ὕψος, ἐν ᾧ μάλιστα ἐν ταῖς μελωδίαις αἱ θέσεις συχνότερον ἔχουσι τοὺς βαρυτέρους φθόγγους, αἱ ὀρθαὶ αὐταὶ ὀνομασίαι ἐλεεινῶς διεστράφησαν, ὥστε τὴν μὲν θέσιν νὰ προσαγορεύωσιν ἄρσιν, τὴν δὲ ἄρσιν θέσιν. Ἄς προσέξῃ δέ τις εἰς τὸ ἥθος τὸ ὁποῖον παράγεται, ὅταν προηγηται ἡ θέσις ἢ ἡ ἄρσις, ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρων στίχων φαίνεται· τοῦτο ὠραιότατα διδάσκει ὁ Ἀριστείδης¹⁾ : « Τῶν δὲ ρυθμῶν ἡ συχαιτέροι μὲν οἱ ἀπὸ θέσεων προκαταστέλλοντες τὴν διάνοιαν, οἱ δὲ ἀπὸ ἄρσεων τῇ φωνῇ τὴν κροῦσιν ἐπιφέροντες τεταραγμένοι ».

Ὀνομάζομεν δὲ τὸ μὲν δισύλλαβον μέτρον, τὸ ἀρχόμενον ἀπὸ θέσεως *σπονδεῖον*, τὸ δὲ ἀπ' ἄρσεως *ἀντισπονδεῖον*, καθὼς καὶ οἱ ἀρχαῖοι τὸν ἀνάπαιστον ἐκάλουν καὶ ἀντιδάκτυλον· οὔτε πρὸς τὴν φύσιν οὔτε πρὸς τὸ ἥθος αὐτῶν ἀρμόζουσιν αἱ συνήθεις ὀνομασίαι τροχαῖος ἢ ἱαμβος· διότι ἡ θέσις δὲν ἔχει πρὸς τὴν ἄρσιν διπλάσιον λόγον, ἀλλ' ἴσον.

Β. Εἰς τ' γένος ρυθμοῦ προβαίνοντες συνδέομεν μίαν ἔντονον με δύο ἀτόνους, ὡς *πρόσωπον*· ἢ δύο ἀτόνους με μίαν ἔντονον, ὡς

1) Περί μουσ. 97.

ἀγαθός· εἰς τὰ μέρη τοῦ ποδὸς τούτου ὑπάρχει πλήρης διαφωνία οὐ μόνον κατὰ τὴν ἔντασιν τῶν συλλαβῶν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν ἀριθμὸν· διότι ἐνῶ ἐν τῷ προηγουμένῳ γένει ὁ λόγος τῆς θέσεως πρὸς τὴν ἄρσιν ἦτο ὡς 1 πρὸς 1, ἦτοι ἴσος, ἐνταῦθα ὁ λόγος αὐτῶν εἶνε ὡς 1 πρὸς 2, ἢ ὡς 2 πρὸς 1, ἐὰν τὰς δύο συλλαβὰς λάβωμεν ἐν τῇ θέσει, ἐπομένως διπλάσιος· διὸ οἱ τοιοῦτοι ῥυθμοὶ εἶνε τετραγαγμένοι καὶ κεκινημένοι διὰ τὴν ἀνισότητά· παράδειγμα δὲ τοῦ μὲν ἀπὸ θέσεως ἀρχομένου εἵδους ἔστωσαν οἱ ἐξῆς στίχοι τοῦ κ. Ὀρφανίδου :

Τὴν τρομεράν μου κατάραν νὰ ἔχης, πνοή σου νὰ ᾔηται
τῶν κολασμένων ἡ φλόξ! Ἐρινὸς συνειδότος ἀγρία
εἰς τῆς νυκτὸς τὴν σιγὴν νὰ ταράττῃ τὸν ὕπνον σου πάντα!

Πόσον ταραχωδέστερα καὶ ἐμπαθέστερα εἶνε ταῦτα συγκρινόμενα πρὸς τὰ ἐξῆς τοῦ προηγουμένου εἰς τὸ ἴσον γένος ἀνήκοντος ῥυθμοῦ :

Χώρα μεγαλοφυίας! εἰς τοὺς κόλπους σου τὸ πάλας,
ὦ πατρίς μου, αἱ ιδέαι ἀνεβλάστουν αἱ μεγάλαι.

(Α. Σοῦτσος)

Τοῦ δὲ ἀντιθέτου τρισυλλάβου ποδὸς τοῦ ἀπὸ διπλῆς ἄρσεως ἀρχομένου παράδειγμα ἔστωσαν οἱ ἐξῆς στίχοι τοῦ Ζαλακώστα :

Ἀπὸ κρότον ὀργάνων βοῖζει
τῆς Γραβιάς τὸ βουνὸν ἀντικρὺ,
λάμπουν ὅπλα χρυσᾶ καὶ λερῇ
φουστανέλλα μαυρίζει.

Ὁ ῥυθμὸς οὗτος, ὡς βλέπει τις, ἔχει ἥθος σοβαρώτερον καὶ πλήρες δραστηρίου ὀρμῆς· ὁ μὲν προηγούμενος ἀπὸ θέσεως ὑψοῦται διὰ τῶν δύο ἄρσεων μετέωρος· διὸ εἶνε κατάλληλος εἰς ἐνθουσιασμοὺς καὶ μανίας, ὡς :

Ὅρ' ὀψήλα τῆς Ἑλλάδος! προπύργι' ἀνδρῶν ἐλευθέρων!
τὴν ὀπερήφανον στέμμε νεφῶν κεφαλὴν σὰς στολίζει
καὶ ἐξ αὐτοῦ καταπίπτουν φλογὼν ἢ χιόνων σινδόνες!
(Ὀρφανίδης)

ὁ δὲ τελευταῖος ἐκ διπλῆς ὀρμῆς ἰσχυρῶς ἐπιπίπτων ἀρμόζει εἰς προτροπὰς ἰσχυράς, εἰς ἐφόδους, ὡς :

Ἀποκρίνεται ἐκεῖνος : «Νὰ σφάξω
 ὅπου ὄρω τοῦ Προφήτου ἐχθροὺς
 καὶ πατῶν τοὺς ἀπίστους νεκροὺς
 τὸ Ἀλλάχ! ν' ἀνακράξω».

Ἀμφότεροι ὅμως οἱ ῥυθμοὶ οὗτοι εἶνε ἀνάρμοστοι εἰς ποίησιν σεμνὴν καὶ ἱλαρὰν, ἥσυχον βίον καὶ ἥρεμα ἥθη περιγράφουσιν, ἢ ἡρωϊκὰς πράξεις καὶ λόγους μετὰ σεμνότητος καὶ ἄνευ μανίας ἐξυμνοῦσαν. Καὶ ὅμως πόση κατάχρησις ἐγένετο τοῦ ἡρωϊκοῦ τούτου ἐξαμέτρου λεγομένου εἰς ὑποθέσεις, εἰς ἃς ἥκιστα ἤρμοζε τὸ μανιωδὲς αὐτοῦ ἥθος! Καὶ τολμῶσι προσέτι παραγόμενοι ὑπὸ τῆς πλημμελοῦς ἐκείνης μετρικῆς ἀναγνώσεως τῶν ἀρχαίων νὰ καλῶσι τοὺς ῥυθμοὺς τούτους δακτύλους καὶ ἀναπαίστους, ἐν ᾧ οἱ δάκτυλοι καὶ ἀνάπαιστοι τῶν ἀρχαίων, ἐξαιρουμένων τῶν κυκλίων, ἀπετέλουν τὸ ἴσον γένος· διότι ἡ θέσις πρὸς τὴν ἄρσιν εἶχε ὡς 2 πρὸς 2· πρὸς δὲ παντελῶς διάφορον εἶχον ἥθος· ὁ Ἀριστείδης p. 97 Meib. λέγει : αοὶ ἐν ἴσῳ λόγῳ τεταγμένοι δι' ὁμολότητα χαριέστεροι»· ὁ δὲ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς (περὶ συνθέσ. 17) μαρτυρεῖ ὅτι ἦτο ὁ δάκτυλος ἀπάνυ σεμνὸς καὶ εἰς κάλλος ἀρμονίας ἀξιολογώτατος» ὡς καὶ περὶ τοῦ ἀναπαίστου ὅτι ἀσεμνότητα ἔχει πολλὴν καὶ ἔνθα δεῖ μέγεθος περιθεῖναι τοῖς πράγμασιν ἢ πάθος δεῖ παραλαμβάνεσθαι». Ἀλλὰ τίς δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ στίχος οὗτος λ. χ.

Χαίρετε, κῆποι παιδοὶ τοῦ Βροντάδου, τῆς Χώρας, τοῦ Κάμπου
 (Ὁρφανίδης)

εἶνε σεμνότερος καὶ χαριέστερος τοῦ λεγομένου τούτου τροχαϊκοῦ μέτρου, ὅστις τούναντίον παρὰ τῶν ἀρχαίων ἐχαρακτρίζετο ὡς ἄσεμνος καὶ κορδακικός :

Χαῖρε, κόμης Ἀρμοδίων, κόμης Ἀριστογειτόνων,
 ἥτις μετὰ τῶν ζεφύρων συμπετῆς καὶ τῶν αἰώνων.
 (Α. Σοῦτσος)

Τούναντίον οἱ καταχρηστικῶς καλούμενοι ἱάμβοι τῆς νεοελληνικῆς ἔχουσι σεμνότητα, ἡρεμίαν, χάριν, ἅτινα δὲν ὑπάρχου-

σιν εἰς τοὺς ταραχώδεις ἀναπαίστους καλουμενους, ὡς ὁ στίχος

Λαμπρὰ σελήνη, ἥτις χύνει φῶς γλυκύ.

παραβαλλόμενος πρὸς τὸν

Ἐφερόμην ἀσκόπως κί' ἀνάπαυσιν θέλων

ἐμφαίνει τὴν διαφοράν. Ἀπ' ἐναντίας δὲ οἱ ἱαμβοὶ τῶν ἀρχαίων καὶ οἱ τροχαῖοι ἦσαν θερμοὶ καὶ εὐτελέστεροι· καὶ δι' αὐτὸ κατὰ τὸν Mar. Victor. 108 : «Improbatur apud tragicos versus ex omnibus iambis compositus, nam quo sit amplior et par tragicæ dignitati interponunt in locis dumtaxat imparibus pedum dactylicorum moras et spondeum».

Ὡστε οἱ παρ' ἡμῖν ἱαμβοὶ καὶ τροχαῖοι καταχρηστικῶς καλούμενοι δὲν εἶνε εἰμὴ σπονδεῖοι ἀπ' ἄρσεως καὶ ἀπὸ θέσεως· τοῦτο συμφωνεῖ μὲν καὶ πρὸς τὴν θεωρίαν, ἣν ἀνεπτύξαμεν, ὅτι ἐκάστη συλλαβὴ ἡμῶν ἰσοδύναμει μὲ δίσσημον χρόνον τῶν ἀρχαίων· μαρτύρια δὲ προσέτι ἔστωσαν καὶ τὰ δημοτικὰ ᾄσματα, ἅπερ συνήθως οὐχὶ ἱαμβικῶς ἀλλὰ σπονδειακῶς (ἢ δακτυλικῶς) ᾄδονται, ὡς :

Ἐβγῆκαν τὰ καράδια τὰ Ζαγοριανά·

διότι ὁ ρυθμὸς οὗτος ἀνάγεται εἰς τὸ ἴσον γένος τῆς νεωτέρας μουσικῆς, ἕκαστος δὲ ποῦς δισύλλαβος ἀποτελεῖ τέσσαρας μὲν χρόνους ἀρχαίους, δύο δὲ τέταρτα τῆς νεωτέρας μουσικῆς· διότι τὸ ὄγδοον λαμβάνεται συνήθως ἴσον μὲ τὸν πρῶτον χρόνον ἢ τὴν βραχεῖαν συλλαβὴν τῶν ἀρχαίων. Ἄν καὶ ἡ μουσικὴ ἔχει ἱκανὴν ἐλευθερίαν, ὥστε νὰ μεταβάλη τοὺς φυσικοὺς χρόνους, ὡς ἐπὶ τοῦ ᾄσματος :

Μαύρ' εἶν' ἡ νύκτα ἔτὰ βουνά

ἔς τοὺς βράχους πέφτει χιόν.

ὅπερ ᾄδεται μὲν κατὰ δακτυλικὸν ρυθμόν, ἐκάστου ποδὸς ἰσοδυναμοῦντος μὲ ὀκτάσημον δακτυλικὸν τῶν ἀρχαίων, καὶ οὐχὶ χοριαμβικῶς, ὡς διατείνεται ὁ ποιητὴς τοῦ ᾄσματος· μηκύνεται δὲ ἡ μὲν πρώτη συλλαβὴ τοῦ «μαύρ' εἶν' ἡ» εἰς τετράσημον, ἥτοι ἡμίμακρον τῆς νῦν μουσικῆς, ἡ δὲ δευτέρα εἰς τρίσημον, ἡ δὲ τρίτη εἰς μονόσημον βραχύνεται· καίτοι ἀλλαχοῦ ττροῦνται οἱ φυσικοὶ χρόνοι, ἐκάστης συλλαβῆς σωζούσης τὸ δίσσημον αὐτῆς μακρόν. Ἄν δὲ ἦσαν τροχαῖοι καὶ ἱαμβοὶ, ἀδύνατόν ἦ μου-

σική νὰ κατεφρόνει κατὰ πάντα τῆς φυσικῆς ἐκφωνήσεως, ὡς οὐδὲ παρ' ἀρχαίοις, καὶ ὡς ἐν ταῖς νεωτέραις γλώσσαις δὲν δύναται νὰ μεταβάλη τοὺς τόνους τῶν λέξεων· ἀλλ' ὅπου ὑπάρχει τόνος καθόλου, ἔχει καὶ ἡ ῥῶδ' ἡ κροῦσιν, καίπερ δυναμένη νὰ προσθέσῃ καὶ ἐκεῖ, ὅπου δὲν ἔχει ἡ λέξις. Ὅτι μὲν ἄρα οἱ λεγόμενοι ἱαμβοὶ καὶ τροχαῖοι τῶν νεωτέρων γλωσσῶν δὲν εἶνε εἰμὴ σπονδαῖοι σχεδὸν δῆλον.

Ἀλλὰ πῶς νὰ ὀνομάσῃ τις ἤδη ὀρθῶς τοὺς λεγομένους δακτύλους καὶ ἀναπαίστους; οὗτοι δὲν ἰσοδυναμοῦσι μὲ τοὺς τετρασήμους δακτύλους καὶ ἀναπαίστους ἐκείνων· διότι αἱ δύο ἀτόνιστοι δὲν ἐξισοῦνται μὲ τὴν μίαν τετονισμένην· ἀλλ' ἰσοδυναμοῦσι μὲ ἐξάσημα ἀρχαῖα· ἀνάγονται δὲ οὐχὶ εἰς τὸ ἴσον τὸ δακτυλικόν, ἀλλ' εἰς τὸ διπλάσιον μᾶλλον, τὸ ἱαμβικόν γένος. Ἀρά γε κατ' ἀναλογίαν πρέπει νὰ τοὺς ὀνομάσωμεν μολοσσούς; Πλὴν τὸ ὄνομα τοῦτο συμφωνεῖ μὲν κατὰ τοὺς χρόνους, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τὸ ἦθος· ὅθεν μᾶλλον προτιμῶ νὰ ὀνομάσω τὸν μὲν δάκτυλον λεγόμενον *βακχεῖον*, τὸν δὲ ἀνάπαιστον *ἀντιβάκχειον*· ναὶ μὲν ἐν τῇ μετρικῇ οὕτως ἐκάλουν τὸν πεντάσημον πόδα — — — καὶ — — —, ἀλλ' οἱ μουσικοὶ ἐκάλουν οὕτω τὴν ἐκ δύο ἀνομοίων ποδῶν ἱάμβου καὶ τροχαίου ἐξάσημον συζυγίαν — — — καὶ — — —, ὡς μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ἀριστείδης, p. 37 M. «Σύνθετοι δὲ οἱ κατὰ συζυγίαν βακχεῖοι δύο, ὧν ὁ μὲν πρότερον ἔχει τὸν ἱάμβον, δεύτερον δὲ τὸν τροχαῖον· ὁ δὲ ἐναντίως»· καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἐκάλουν τοὺς πόδας τούτους βακχεῖους διὰ τὴν ἀνομοιότητα καὶ ἀντίθεσιν τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτοὺς ἀπλῶν ποδῶν· ἡμεῖς δὲ δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν τοὺς ἡμετέρους — — — καὶ — — — διὰ τὴν ἀνομοιότητα καὶ ἀντίθεσιν τῆς θέσεως πρὸς τὴν ἄρσιν· καὶ ὅπως οἱ ῥυθμοὶ ἐκεῖνοι εἶχόν τι λοξὸν καὶ παράφορον, οὕτω καὶ οἱ ἡμέτεροι ἀρμόζουσιν εἰς μέθην ἐνθουσιασμοῦ, μανίας, ὁρμῆς παραφόρου· καὶ ἐντελὴς μὲν ταυτότης κατὰ τὸ ἦθος αὐτῶν δὲν ὑπάρχει· ἀλλὰ τοῦλάχιστον ἡ ὁμοιότης τῶν χρόνων καὶ τὸ εἰς ἀμφοτέρους κοινόν, καίπερ διάφορον τὸ εἶδος, μανιωδὲς καὶ παράφορον δικαιοῖ ἡμᾶς εἰς τὰς ὀνομασίας ταύτας· τοῦλάχιστον πολὺ ὀρθότεραι τῶν συνήθων.

Ὡσαύτως καὶ οἱ παρὰ Γερμανοῖς καταχρηστικῶς καλούμενοι

τροχαῖοι καὶ ἱαμβοὶ, μὴ ὄντες κυρίως παρὰ σπονδεῖοι ἢ δακτυλοειδεῖς (ὡς λ. χ. τὸ *Fahren*, ἐνθα ἡμῖς ὡς ἐγγιστα χρόνος προστίθεται ἐκ τῆς δευτέρας συλλαβῆς εἰς τὴν πρώτην καὶ καταντᾷ ἡ σχέσης ὡς $2 \frac{1}{2}$ πρὸς $1 \frac{1}{2}$, εἶνε πολὺ σεμνότεροι καὶ ἀξιωματικώτεροι τῶν λεγομένων δακτύλων καὶ ἀναπαίστων· ὡς οἱ στίχοι τοῦ Schiller :

Fahre wol du Rosenzeit voll Wonne
Die so oft das Mädchen lustberäuscht.

καὶ οἱ ἐξῆς ἀντισπονδειακοί, καταχρηστικῶς δὲ ἱαμβικοὶ τοῦ Göthe :

Bewundert viel und viel gescholten, Helena
vom Strande komm' ich wo wir erst gelandet sind.

δὲν εἶνε κατὰ πολὺ σεμνότεροι καὶ ἀξιωματικώτεροι παραβαλλόμενοι πρὸς τοὺς ἐξῆς δακτυλικούς καλουμένους τοῦ Voss :

«Nenne den Mann mir, o Muse, den listigen, welcher so vielfach Irret' um her, seitdem er die heilige Troja verheeret» ;

Καὶ πολὺ δικαίως οἱ Ἀγγλοὶ τὸν ἐκ πέντε ἱάμβων συγκείμενον αὐτῶν μέτρων προσηγόρευσαν ἡρωϊκὸν διὰ τὴν σεμνότητα καὶ τὸ ἀξίωμα.

ε. Τοσαῦτα μὲν περὶ τῶν δισυλλάβων καὶ τρισυλλάβων ποδῶν, οὓς ἐκαλέσαμεν σπονδεῖον καὶ ἀντισπόνδειον, βακχεῖον καὶ ἀντιβάκχειον, καθ' ὅσον προηγῆται ἢ ἔπεται ἡ θέσις.

Τρίτον γένος ῥυθμοῦ ἀποτελοῦσιν οἱ τετρασύλλαβοι ἐκ δισυλλάβου θέσεως καὶ δισυλλάβου ἄρσεως συγκείμενοι πόδες· καθ' ὅσον δὲ ἡ θέσις ἀποτελεῖ σπονδεῖον ἢ ἀντισπόνδειον καλοῦμεν τὸ μέτρον σπονδειοειδές ἢ ἀντισπονδειοειδές· καὶ ἡ προηγῆται ἢ θέσις ὡς φαίνοντανε, ἢ ἔπεται ὡς περιμένω· τὸ μὲν πρῶτον καλοῦμεν προσπόνδειον, τὸ δὲ δεύτερον ἐπισπόνδειον· ὁμοίως ἔχομεν καὶ προαντισπόνδειον καὶ ἐπαντισπόνδειον, ὡς ἀπέρχομαι, ἀρμονικός. Μέχρι τοῦδε ἀτάκτως τὰ δύο ταῦτα εἶδη συμμιγνύοντες ἔκαμαν ὥστε οἱ στίχοι αὐτῶν, ἰδίᾳ τὰ τρίμετρα ἱαμβικὰ καλούμενα, νὰ μὴ ἔχωσιν ἰκανὴν εὐρυθμίαν καὶ ἀρμονίαν.

Προσέτι ἐκάλουν ταῦτα διποδίαν ἰαμβικὴν καὶ τροχαϊκὴν, ἐν ᾧ κατ' ἀναλογίαν ὤφειλον νὰ καλῶσι πείσοντας· διότι ναὶ μὲν οἱ ἰαμβοὶ τῶν ἀρχαίων καὶ οἱ τροχαῖοι κατὰ διποδίαν ἐμετρῶντο, ἔχοντες τὴν ἰσχυροτέραν κρούσιν ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ δευτέρου μὲν ποδὸς οἱ ἰαμβοὶ, τοῦ πρώτου δὲ οἱ τροχαῖοι, ἀλλ' οὐδαμῶς ἐκ τούτου ἔπεται, ὡς καὶ ὁ Westphal παρατηρεῖ¹⁾, ὅτι ὁ ἕτερος ποῦς ἀποβάλλει τὴν κρούσιν του, ἀλλ' ἀπλῶς ὑποβάλλει εἰς τὴν ἰσχυροτέραν τοῦ ἑτέρου· τὴν διαφορὰν ταύτην ἐναργῶς δεικνύει τὸ ἐξῆς παράδειγμα :

λαμπρὰ σελήνη, ἥτις χύνει φῶς γλυκὺ,
πραῦνεις τὴν περίλυπον καρδίαν μου.

ὁ μὲν προηγούμενος στίχος σύγκειται ἐξ ἀντισπονδείων καθαρῶν· ἐκ τοῦ συμπλέγματος δὲ τῶν δύο ποδῶν, ὁ ἕτερος δύναται νὰ τονίζεται ἰσχυρότερον, χωρὶς ἔνεκα τούτου ὁ παρακείμενος νὰ στερῇται τοῦ τόνου του· τούναντίον ἐν τῷ β' στίχῳ αἰσθανόμεθα ῥυθμικὴν τινα μεταβολήν, καθ' ἣν ἐκ βαρυτέρου καὶ ἰσχυροτέρου γίνεται μετάβασις εἰς ἐλαφρότερον καὶ εὐπετέστερον. Ἀλλ' ἡμεῖς ἔνεκα τῆς ὀλιγοτονίας τῆς ἡμετέρας γλώσσης καθαρὸς σπονδειακὸς καὶ ἀντισπονδειακὸς στίχος δὲν δυνάμεθα νὰ κάμνωμεν· ἐπικρατέστεροι δὲ εἶνε οἱ ἐλαφροὶ σπονδαιοειδεῖς καὶ ἀντισπονδαιοειδεῖς, ὧν ἡ ἰσχὺς ἀναγκάζει καὶ τοὺς καθαρὸς νὰ προσοικειωθῶσιν ἐξασθενοῦντες τοὺς τόνους αὐτῶν μὲ τὸ σχῆμα ἐκεῖνων. Καὶ ἐξέχουσι μὲν οἱ ἡμέτεροι στίχοι διὰ τοῦτο κατὰ τὴν ἐλαφρότητα, εὐκινησίαν καὶ μαλακότητα, ἐλαττοῦνται δὲ κατὰ τὴν σεμνότητα καὶ τὸ ἀξίωμα τῶν γερμανικῶν καὶ ἀγγλικῶν. Ἄς παραβάλη τις λ. γ. τοὺς ἐξῆς στίχους :

N' ἀπέλθω ; τὸ προφέρουσι τὰ χεῖλη σου
μὲ τόσῃν τῆς καρδίας σου σκληρότητα ;

μὲ τοὺς ἐξῆς γερμανικοὺς :

Das ist die schöne Lüneburger Ebene
Wohin des Rufs Trompete mich von fern gelockt.

ἢ τοὺς ἐξῆς ἀγγλικούς, καίτοι κατὰ ἓνα πόδα ἡλαττωμένους :

1) Griech. Metrik. s. 7.

Roll on, thou deep and dark blue ocean roll!
Ten thousand fleets sweep over thee in vain;¹⁾

Καὶ ἄλλοθεν δύναται τις νὰ πεισθῇ, ὅτι τοὺς τετρασυλλάβους τούτους πόδας δικαιούμεθα νὰ θεωρῶμεν ὡς ἀσυνθέτους καὶ οὐχὶ συνθέτους ἐκ δύο ποδῶν· διότι κατὰ τὸν Ἀριστόξενον οἱ ἀσύνθετοι τῶν συνθέτων διαφέρουσι τῷ μὴ διαιρεῖσθαι εἰς πόδας, τῶν συνθέτων διαιρουμένων. Ἀλλὰ δυνάμεθα τὸ ἀπέρχομαι, λ. χ. ν' ἀναλύσωμεν εἰς δύο πόδας ἀπέρ- καὶ -χομαι; ἄλλ' ἕκαστος ποῦς σύγκειται ἐξ ἄρσεως καὶ θέσεως· τὸ δὲ -χομαι, οὐδεμίαν ἔντονον θέσιν ἔχον δὲν δύναται νὰ κληθῇ ποῦς.

Ὡστε ἡμεῖς δύο γένη ἔχομεν μόνον ἐπιδεχόμενα συνεχῇ στιχουργίαν· τὸ ἴσον γένος τῶν τετρασυλλάβων καὶ τὸ διπλάσιον καὶ ἄνισον τῶν τρισυλλάβων· τὸ δὲ δισυλλαβικὸν ἄχρηστον σχεδὸν παρ' ἡμῖν, μόνον δὲ συμπλέκεται μετὰ τῶν ἄλλων.

Σπονδεῖος καὶ ἀντισπόνδειος, βακχεῖος καὶ ἀντιβακχεῖος εἶνε οἱ μόνοι ρυθμικοὶ ἡμῶν πόδες· ὁ δὲ σεμνὸς καὶ ἀρμονικὸς δάκτυλος, ὁ παθητικὸς καὶ μεγαλοπρεπὴς ἀνάπαιστος, ὁ εὐθυμὸς τροχαῖος, ὁ ὀξύς καὶ καυστικὸς ἱαμβὸς, οἱ ἐνθουσιαστικοὶ παῖανες, καὶ τόσοι ἄλλοι πόδες καὶ συμπλέγματα ποδῶν εἶνε παντελῶς ἄγνωστα καὶ ἀμίμητα εἰς τὰς νεωτέρας γλώσσας· διότι μουσικοῦ ρυθμοῦ ἴσα ἴσα στεροῦνται αὗται· τί δὲ νὰ εἴπῃ τις πρὸς τοὺς τολμηροὺς μεταφράστας, οἵτινες παντελῶς διαφθείρουσι τὸ ἦθος τῶν ἀρχαίων μέτρων; Ἐγὼ θὰ ἐπεθύμουν νὰ μεταφράσω τὸ δακτυλικὸν μέτρον οὐχὶ διὰ τοῦ ἡμετέρου βακχείου, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ τοῦ σπονδείου, τοῦ καταχρηστικῶς λεγομένου τροχαίου· ἂν καὶ πάλιν πόσον θὰ ἐβλάπτετο τοῦ ἀρχαίου μέτρου τὸ ἦθος; διότι δὲν ἔχουσι τὸ αὐτὸ δύο ἀναλυόμενα βραχέα ἦθος καὶ ἐν μακρόν· κάλλιον δὲ πάλιν θὰ ἤρμοζεν, ἂν τὸ ὁμηρικὸν

1) Τοὺς στίχους τούτους τοῦ Βύρωνος προσφκειώθη μεταφράσας ὁ Α. Σοῦτσος, ὡς καὶ ὁλόκληρον τὸ μέρος·

Κόλιν τὰ κύματά σου, θάλασσα! Μυρίοι στόλοι
ἔρχονται, ὑπάγουν, τρέχουν εἰς τὸν τράχηλόν σου ὅλοι
.....

Τοιαύτη συνήθως τῶν ἡμετέρων ποιητῶν ἡ πρωτοτυπία.

ἑξάμετρον μετεφράζετο διὰ τοῦ ἡμετέρου δεκαπεντασυλλάβου, ὅπερ εἶνε τὸ ἐπικὸν καὶ ἡρωϊκὸν ἡμῶν μέτρον· διότι κυρίως πᾶσα μετάφρασις εἶνε ἀτυχής.

B) Κῶλα, κόμματα, περίοδοι, στίχοι, ὑπέρμετρα.

Ὅπως δύο, τρεῖς καὶ τέσσαρες συλλαβαὶ συμπλεκόμεναι πρὸς ἀλλήλας ὡς ἄρσις καὶ θέσις ἀποτελοῦσι τοὺς πόδας, οὕτω δύο, τρεῖς καὶ τέσσαρες πόδες συμπλεκόμενοι οὕτως, ὥστε εἷς ἢ δύο πόδες πρὸς τοὺς ἄλλους νὰ εἶνε ἐν σχέσει ἄρσεως καὶ θέσεως, γεννῶσιν ἑρρύθμὸν τι ὅλον, ὅπερ καλοῦμεν κατὰ τὸν Ἀριστόξενον *σύνθετον* πόδα, ἢ κῶλον· ὥστε ἐν κῶλον ἀποτελεῖται ἢ ἐκ τεσσάρων ποδῶν δισυλλάβων ἢ ἐκ τριῶν τρισυλλάβων ἢ ἐκ δύο τετρασυλλάβων· ὡς καὶ ὁ ἀπλοῦς ποῦς ἢ ἐκ τεσσάρων συλλαβῶν τὸ πολὺ, ἢ ἐκ τριῶν, ἢ ἐκ δύο τὸ ἐλάχιστον σχηματίζεται· τὸ κῶλον ἄρα δὲν ὑπερβαίνει κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γλώσσει τὰς ἐννέα συλλαβάς· ἀπαράλλακτα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις μέχρι 18 χρόνων ἐξικνεῖτο τὸ κῶλον (πλὴν τοῦ παιωνικοῦ συνθέτου ποδός, ὅστις κατὰ τὸν Ἀριστόξενον ἔβαινε μέχρι πεντεκαεικοσασήμου· ἀλλ' ὁ ῥυθμὸς οὗτος εἰς τὴν νεωτέραν μουσικὴν καὶ ποίησιν εἶνε ἄγνωστος). Mar. Victor. p. 111. *Traditum est enim colon intra decem et octo tempora esse debere; metrum autem ex duobus colis subsistere.*

Ἐκάστου κώλου κυρίαν μὲν θέσιν πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸν τελευταῖον πόδα, ἀσθενεστέραν δὲ τὸν μέσον, ἀσθενεστάτην δὲ τὸν πρῶτον· καὶ ἐκάστου μέτρου ἢ στίχου ὡσαύτως τὸ δεύτερον κῶλον, ὡς σημαντικώτερον τοῦ ῥυθμοῦ. Τοῦτο διαρρήδην διδάσκει ὁ Ἀριστόξενος, p. 288: «Οἱ μὲν (τῶν συνθέτων ποδῶν δηλονότι) ἐκ δύο χρόνων σύγκεινται, τοῦ τε ἄνω καὶ τοῦ κάτω, οἱ δὲ ἐκ τριῶν, δύο μὲν τῶν ἄνω, ἐνὸς δὲ τοῦ κάτω· οἱ δὲ πάλιν ἐξ ἐνὸς μὲν τοῦ ἄνω, δύο δὲ τῶν κάτω, οἱ δὲ ἐκ τεττάρων, δύο τε τῶν ἄνω καὶ δύο τῶν κάτω». Ἐκ πάντων τούτων καταφαίνεται, ὅτι ὁ Ἀριστόξενος τὴν μὲν τελευταίαν χώραν ἐκάστου συνθέτου ποδός θεωρεῖ καθόλου ὡς βάσιν, τουτέστι θέσιν· τοῦτο σημαίνει ὁ κάτω χρόνος· μέσην

δέ τινα καὶ ὡς θέσιν καὶ ὡς ἄφρον, ὡς ἔχοντα μέσσην καὶ ἐπίκρι-
τον τὴν ἔμφρασιν· ἀλλὰ διὰ τί εἰς τὸν τελευταῖον πόδα δίδει ὁ
Ἀριστόξενος ταύτην τὴν προτίμησιν; διότι ὁ τελευταῖος ποῦς
(ἡ συζυγία) ὡς ὕστερος ἐρχόμενος ἔχει πλησιεστέραν τὴν ἔμφρα-
σιν πρὸς τὴν διάνοιαν, καὶ ἂν ἀκόμη ἰσχυρότερον λέγωνται πολ-
λάκις οἱ πρότεροι· ἐκεῖ ἀναπαύεται ἡ σύνταξις τῆς διανοίας· ἐκεῖ
διὰ τῆς φωνῆς, τῆς μελωδίας, τῆς ὁμοιοκαταληξίας, δηλοῦται
ἡ ἀπόθεσις τοῦ ρυθμοῦ· ἀπόδειξις δὲ ὅτι εἰς τοὺς ἀντισπονδεια-
κούς στίχους ἀνεχόμεθα ἢ μὲν πρώτη χώρα ἐνότε νὰ εἶνε καὶ
σπονδαῖος, ὡς

Μ α ὕ ρ ο καράδι ἐπλευσε στὰ μέρη τῆς Κασσάνδρας,

ἀλλ' οὐδέποτε τὴν δευτέραν· ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῶν σπονδεια-
κῶν τὴν μὲν πρώτην χώραν ἀνεχόμεθα νὰ εἶνε καὶ ἀντισπὸν-
δαῖος, ὡς :

Ἀ λ λ ἂ ζώπυρον ὠραῖον αἰωνίων πόθων εἶσαι.

ἀλλ' οὐχὶ τὴν δευτέραν· προσέτι ὁ τελευταῖος ποῦς παντὸς στί-
χου παρὰ τε τοῖς Ἰταλοῖς, οἵτινες εἰς τοὺς ἄλλους πόδας ἐπι-
τρέπουνσι μεγάλην ἐλευθερίαν καὶ ἀταξίαν τοῦ ρυθμοῦ, ὀφείλει
νὰ ἔχῃ τὸν αὐτὸν τόνον σταθερῶς, καὶ παρ' ἡμῖν ὡσαύτως δια-
τηρεῖ τὸν αὐτὸν τόνον καὶ τὸ αὐτὸ σχῆμα. Ὁμοίως καὶ περὶ τῶν
ἀρχαίων ρυθμῶν· εἶνε παραδεδωμένον καὶ ὑπὸ Ῥωμαίων μετρι-
κῶν, ὅτι ἐκάστης ἱαμβικῆς διποδίας ὁ δεύτερος ποῦς ἀπετέλει
τὴν βᾶσιν, καὶ εἶχε τὴν κατὰ κρουσιν· τοῦτο βεβαιούται καὶ ἐκ
διασσωσμένου παραδείγματος μελωδίας ἀωνύμου, ἐνθα ἡ
στιγμὴ, δι' ἧς ἐσημαίνετο ἡ κρούσις, κεῖται ἐπὶ τῆς δευτέρας
θέσεως ἱαμβικῆς διποδίας¹⁾).

Ἀλλὰ τὰς τραχαϊκὰς διποδίας ἐξεφώνουν οἱ ἀρχαῖοι κατα-
κρούοντες τὸν πρῶτον πόδα, ὅπερ μᾶλλον ἀρμόζει εἰς τὸ κοῦφον
καὶ εὐτράπελον αὐτῶν ἦθος, ἐν ᾧ τῶν ἱάμβων τὸ δραστικὸν
ἀπαιτεῖ τὴν ἐπιφορὰν τῆς κρούσεως εἰς τὸν δεύτερον πόδα· διὸ
οἱ ἄλογοι πόδες ἐν μὲν τοῖς ἱάμβοις ἐπιτρέπονται εἰς τὰς περιτ-

1) "Ora Rossbach u. Westphal, Rhythmik, S. 645.

τάς, ἐν δὲ τοῖς τροχαίαις εἰς τὰς ἀρτίους χώρας. Μ' ὅλα ταῦτα οἱ νεώτεροι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ αἰσθανθῶσι τὴν βαθεῖαν ταύτην αἰσθησιν τῶν ἀρχαίων. Καὶ ὁ μὲν Cäsar ἤθελε νὰ μεταβάλῃ καὶ νὰ διορθώσῃ τὸ μνημονευθὲν χωρίον τοῦ Ἀριστοξένου· ὁ δὲ Westphal ὁμολογεῖ μὲν τὴν ἐννοιαν τοῦ Ἀριστοξένου, ἀλλ' ἀμφιταλαντεύεται καὶ ἐν σελ. 449 καὶ 487 τῆς μετρικῆς του προτιμᾷ τὴν συνήθη πλημμελῆ βάσιν· καὶ τῶν τε ἰαμβικῶν βάσεων τὴν πρῶτον πόδα τανίζει καὶ τοῦ ὅλου στίχου τὰς βάσεις ἐναντίως τῷ Ἀριστοξένῳ σημαίνει, ἐπιλανθάνεται δὲ ὅτι τὸ τίς μὲν ποὺς ἢ ποία συζυγία ἰσχυρότερον πρέπει νὰ λέγεται, τοῦτο ἐξαρτᾶται καὶ ἐκ τῆς ἐννοίας καὶ τοῦ πάθους, ἢ δὲ θέσις διατηρεῖ πάντοτε τὴν ἐμφασίν της. Μάτην δὲ ὁ Christ ἐπικαλεῖται τὸ ἑαυτοῦ ρυθμικὸν αἶσθημα, οὐδ' ὄναρ ἰδὼν ὁποία ἦτο ἡ ἀπαγγελία καὶ ἡ φύσις τῶν ἀρχαίων μέτρων. Καὶ ταῦτα πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐμφαίνουνσι πόσον κατὰ τὴν αἰσθησιν τοῦ ρυθμοῦ, τῆς ἀρμονίας τῆς μουσικῆς ὑπολείπονται οἱ νεώτεροι τῶν ἀρχαίων.

Εἶδομεν λοιπὸν ὅτι τὸ κῶλον ἢ ὁ σύνθετος ποὺς δὲν δύναται νὰ περιέχῃ πλείονας τεσσάρων ποδῶν τῶν δισυλλάβων· διότι καὶ ὁ ἀπλοὺς μέχρι τετρασυλλάβου προέβη· πλείονα δὲ ἐννέα συλλαβῶν, ἥτοι τριῶν τρισυλλάβων ποδῶν δὲν δυνάμεθα νὰ συμπεριλάβωμεν ὑπὸ ἓνα ρυθμικὸν τόνον· καὶ δύο κῶλα καὶ ἂν κατὰ τοὺς ἄλλους πόδας διαφωνῶσι, ἂν κατὰ μίαν βάσιν, ἥτις, ὡς εἴπομεν, κεῖται ἐν τέλει, συμφωνῶσι κατὰ τὸν τόνον, δύνανται νὰ ἔχωσιν τινὰ εὐρυθμίαν· δι' ὅμοιον λόγον οἱ Ἰταλοὶ δὲν παραδέχονται στίχους πλείονας ἑνδεκα συλλαβῶν· ἀλλ' ἐνδεκα συλλαβαὶ δὲν δύνανται ὑπὸ ἓνα τόνον νὰ συμπεριληφθῶσιν εἰς εὐρυθμίαν αἰσθητήν. Δύο δὲ κῶλα ἀποτελαῦσι μίαν περίοδον κατὰ τοὺς ἀρχαίους ρυθμικούς, ἢ μέτρον, ἢ καὶ στίχον. Ἐπομένως δύναται νὰ περιέχῃ τὸ πολὺ 18 συλλαβάς· πέραν δὲ τούτου καλεῖται ὑπέρμετρον ἢ σύστημα· καὶ δὲν δύναται νὰ γραφῇ ἐν ἐνὶ στίχῳ. Ἄν δὲ τὸ κῶλον δὲν περαίνεται, ἀλλὰ καταλήγῃ, τότε καλεῖται κόμμα· ὥστε καὶ ἐξ ἑνὸς ποδὸς δύνανται νὰ σχηματισθῶσι κόμματα. Τὸν ὅρον δὲ στίχου κρίνω ἀρμόδιον νὰ μεταχειρίζομεθα διὰ πᾶν ρυθμικὸν σύστημα, εἴτε ἐκ δύο κῶ-

λων, εἴτε ἐξ ἑνὸς κώλου ἢ κόμματος, γραφόμενον ἐν ἐνὶ στίχῳ.

Διαφέρει ὁμως ὅταν δύο κῶλα ἢ κόμματα γράφονται ἐν ἐνὶ στίχῳ ἢ δύο κατὰ τοῦτο, ὅτι, ὅταν γράφονται ἐν δυοῖ στίχοις ἀπαιτεῖται περισσοτέρα παῦλα καὶ ἀποκοπή, παρὰ ὅταν ἐν ἐνὶ αἱ δὲ ταχεῖαι παῦλαι καὶ ἀνακοπαὶ ἐμφαίνουσι ταραχὴν καὶ ἀγωνίαν· ὥστε ἀντιβαίνει εἰς τὴν σεμνότητα τῶν πολιτικῶν δεκαπεντασυλλάβων τὸ νὰ γράφωμεν αὐτοὺς εἰς δύο στίχους, ὅπερ παραινεῖ ὁ κ. Λασκαρέτος¹). Πολλάκις ὁμως, ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν ἀσυναρτήτων στίχων, ὀλίγον διαφέρει τὸ νὰ τοὺς γράφωμεν εἰς δύο στίχους, ἢ εἰς ἓνα, ὡς τοὺς ἐξῆς τοῦ Α. Σούτσου·

Μακροῦς αἰῶνας
παρεῖδες Μοῦσα
τὸν Ἑλικῶνα
σιωπηλόν·
καὶ δὲν ἠκούσθης
καλλιφωνοῦσα
κανὲν κελάδημα
ὕψηλόν.

Γ) Διαίσεις καὶ τομή.

Οἱ στίχοι ἵνα ἀπαγγέλλωνται ἀκόπως καὶ ἐναρμονίως πρέπει νὰ ἔχωσιν ἀναπαύλας τινὰς κατ' ἐξοχὴν ἐν τῷ τέλει καὶ ἐν τῷ μέσῳ· καὶ ἐν τέλει μὲν, ὅταν ὁ στίχος τελειόνη εἰς μέρος λόγου· ἰδίως δὲ συντείνει εἰς τὴν εὐροίαν τῶν στίχων καὶ μάλιστα τῶν μακροτέρων νὰ συμπίπτῃ τὸ τέλος αὐτῶν μὲ τὸ τέλος γραμματικοῦ κώλου, ἢ τοῦλάχιστον συναφοῦς τινος νοήματος, ὥστε νὰ μὴ εἶνε ἡ ἀποκοπή βιαία· περὶ δὲ τὸ μέσον τοῦ στίχου ἀπαιτεῖται μία κυρία διαίρεσις ἢ τομή· καὶ διαίρεσις μὲν γίνεται, ὅταν, ὅπου τελειόνη ὁ ποῦς, τελειόνη καὶ ἡ λέξις· ὅταν δὲ λήγουσα ἡ λέξις τέμνη καὶ δὲν συμπεραίνῃ τὸν πόδα, λέγεται τομή.

Καὶ διαίρεσιν μὲν ἀγαπῶσιν οἱ ἐκ δύο κώλων ἴσων συγκείμενοι στίχοι, ὡς λ. χ. ὁ δεκαπεντασύλλαβος πολιτικός, τομὴν δὲ οἱ ἐξ ἀνομοίων ἢ ἐξ ὁμοίων μὲν, ὡς ὁ ἐξάμετρος, βραχέων δὲ κατὰ

1) Ἐν Βύρωνι, Τόμ. δ. σ. 517.

τὸ ποσόν· ἀλλὰ οὗτος μᾶλλον κατὰ μίμησιν τῶν ἀρχαίων ἢ κατὰ τὴν φύσιν τῆς ἡμετέρας στιχουργίας. Ἡ δὲ διαίρεσις ἀρμόζει νὰ συμβῇ μάλιστα κατὰ τὸ μέσον, διαιροῦσα τὸν στίχον εἰς δύο ἴσα κῶλα· ἡ δὲ ἰσότης αὕτη δίδει σεμνότητα καὶ χάριν, ὥς φαίνεται ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ δεκαπεντασυλλάβου· διὰ τοῦτο καὶ ὁ γαλλικὸς ἀλεξανδρινός, καίπερ ὁ αὐτὸς μὲ τὸν ἡμέτερον τρίμετρον ἀντισπονδειακόν, εἶνε σεμνότερος καὶ χαριέστερος, ὥς οἱ στίχοι οὗτοι :

Ah ! que me dites—vous ? | Quelle étrange manie
Vous peut faire envier | le sort d'Iphigenie ?

παραβαλλόμενοι πρὸς τοὺς ἐξῆς νεοελληνικούς :

ὦ μῆτερ τοῦ Αἰπύτου, | εἰς τοὺς πόδας σου
γονυκλινῆς προσπίπτων | ἄφες ν' ἀσπασθῶ

ἄλλ' ἡ τομὴ παρέχει μὲν ἀνωμαλίαν, ἀλλὰ καὶ ποικιλίαν καὶ ζωνρότητα.

Οἱ δ' ἐξ ἑνὸς κώλου στίχοι δύνανται νὰ στερῶνται ὅλως τομῆς καὶ διαιρέσεως.

Δ) Σχήματα στίχων.

α) κατὰ τὴν ἀπόθεσιν ἐν τέλει καὶ ἐν μέσῳ.

Οἱ στίχοι λέγονται *ολόκληροι* μὲν καὶ *ἀκατάληκτοι*, ὅταν περιέχωσι τὸν τελευταῖον πόδα τέλειον· ὅταν δὲ καταλήγωσι πρὶν ἔτι ἀπαρτισθῇ, καλοῦνται *καταληκτικοί*· ἐλλείπει δὲ ἢ μία ἢ δύο συλλαβαί· ὅταν δὲ τοῦναντίον πλεονάζωσιν, ὑπερκατάληκτοι. Ἡ κατάληξις ἄρα εἶνε ἀνωμαλία τις, ἥτις ἐν μὲν τῇ μουσικῇ ἀναπληροῦται διὰ μετρουμένου κενοῦ χρόνου, ἐν δὲ τῇ ψιλῇ ποιήσει, ποικιλία καὶ διαφωνία τοῦ τελευταίου ποδὸς πρὸς τοὺς προηγουμένους· διότι ἕνεκα τῆς βραχύτητος τοῦ διαστήματος ἐν τῇ γλώσσῃ κενὸς χρόνος δὲν δύναται νὰ μετρηθῇ.

Ἀποκαθίσταται δὲ ἡ εὐρυθμία διὰ τῆς συμφωνίας τῆς ἀποθέσεως τοῦ ἐπομένου στίχου· ὅτι δὲ ἡ διάφορος συλλαβὴ τῶν ἀρχαίων ἐν τέλει δὲν πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ διὰ τῆς ἀναπληρώσεως

χρόνου κενού, ἀλλ' ἄλλως, παρὰ τούτου δὲν εἶνε κατὰ τὴν νῆα διατρέψωμεν. Ἄν δὲ ἡ συνάρχεια τοῦ στίχου ἀποκόπτεται διὰ κατάληξιν εἰς τὸ μέσον, καλεῖται ἀσυνάρτητος. Ἀσυνάρτητοι δὲ στίχοι εἶνε συνήθεις ἐν τῇ ἡμετέρᾳ στιχουργίᾳ· ὡς λ. χ. οἱ ἐξῆς δημοτικοὶ στίχοι: ¹⁾

Τώρα τὴν αὐγή, | τὴν αὐγή χαράζει
τὴν τὰ πουλιά, | τὴν τὰ χελιδόνια.

ἐπίσης καὶ ἡ ἐν τῷ μέσῳ κατάληξις ἐν μὲν τῇ ὁδῇ ἀποκαθίσταται διὰ τὸν ἥτοι ἐκτάσεως ἢ διὰ κενού χρόνου, ἐν τῇ διαλέκτῳ ἕνεκα τῆς βραχύτητος τοῦ διαστήματος (διότι τοσαύτη παῦλα γίνεται καὶ ἂν μὴ ὑπάρχῃ κατάληξις), ἐν τῇ τομῇ, ἡ εὐρυθμία ὀφείλει νὰ ἀναπληρωθῇ διὰ τῆς ἐν ἐπομένῳ στίχῳ συμφωνίας τοῦ ἀσυναρτήτου. Ἀσυνάρτητοι δὲ εἶνε ἐπίσης καὶ οἱ ἀντισπονδειακοὶ στίχοι, δι' ὧν τὴν Τουρκομάχον Ἑλλάδα συνέθισεν ὁ Α. Σοῦτσος, ὡς:

ἦτις εἰς δάφνας | τοῦ Μαραθῶνος
τῆς Σαλαμίνας, | τῶν Πλαταιῶν
ἦν ὡσεν ἄλλας | νέου ἀγῶνος
ἐνδοξοτέρας | τῶν παλαιῶν.

ἐμφαίνουσι δὲ οἱ τοιοῦτοι ἀποκόπτοντες τὴν ἁρμονίαν στίχοι κίνησιν, παραχῆν, πάθος τι, ἢ παραφορὰν· εὐδαμῶς δ' ἁρμόζουσιν εἰς σεμνὸν καὶ ἡρωϊκὸν ἔπος, οὔτε μεγαλοπρέπειαν ἔχοντες, οὔτε ἥρεμον καὶ ἐλευθέριον διάθεσιν· κομψῶς δὲ περιγράφει τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν ὁ σεβαστὸς καθηγητὴς κ. Κουμανούδης εἰς τὸ ποίημά του α Στράτις Καλοπύχειρος β.

.....
ἀφ' οὗ ἐσχάτως Τουρκομάχοι σοβαροί,
ὡς κόραι ἐλαφραὶ δὲν ἀπηξίωσαν
ἐμπρὸς μας νὰ χορεύωσι μὲ λυρικὸν
βημάτισμ' ἀκουράστως διακλῶμενοι
εἰς βαρυφῶνας· ὅσας δυοκαίδεκα
μὲ τέσση βάρους ὕκλων.

1) Εἰς τὰ Carm. Popul. τοῦ Passow, σ. 445.

διότι τὰ ἔντα ἀσκηνοῦσι παραφέρειν εἴτε χαρὰς καὶ μέθης, εἴτε ὀργῆς καὶ πάθους ἐνὺ μεγαλείου.

6) κατὰ τὴν σύνθεσιν.

Συντίθενται δὲ οἱ στίχοι ἢ ἐξ ὁμοίων ποδῶν, ὅτε καλοῦνται καθαροὶ καὶ μουσειδεῖς, ἢ ἐξ ἀνομοίων. Καὶ περὶ μὲν τῶν μουσειδῶν αὐδὸν ἔχομεν νὰ εἴπωμεν ὡς τῆς ρυθμικῆς αὐτῶν ἀρχῆς ἐκκαταλήπτου· ἀλλὰ πῶς νὰ ἐξηγῶμεν τὰ ἐξ ἀνομοίων ποδῶν συγκείμενα μέτρα; Κατηγοροῦσιν οἱ Γερμανοὶ τοὺς ἀρχαίους μετρικούς, οἵτινες διδάσκουσιν συνθέσεις ἐξ ἀνομοίων καὶ συμμίκτων ποδῶν. Ἀλλ' ὅμως οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι, οἵτινες τὰ περισσεωσμένα τῶν ἀρχαίων ποιήματα ἐπραγματεύοντο οὐχὶ ὑπὸ μουσικὴν καὶ ρυθμικὴν ἔποψιν, διότι τὰ μέλη αὐτῶν δὲν ἐσώζοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἐκείνους τοὺς χρόνους, ἀλλ' ὑπὸ μετρικὴν, κατέστησαν σύστημα οὐχὶ ἀξιοκαταφρόνητον, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς ὀξυνοίας· διότι εἰς τὴν ψιλὴν στιχουργίαν ἐπιτρέπονται πλεῖσται πεικιλίας καὶ ἀνωμαλίας, αἵτινες δὲν ἐπιτρέπονται πολὺ εἰς τὸν μουσικὸν ρυθμόν· ἐπειδὴ τὸ μέγεθος τῶν διαστημάτων καθιστᾷ αὐτὰς λίαν ἐπαισθητάς. Ἀλλ' ἀναντίρρητον οὐχ ἦττον εἶνε, ὅτι ἡ ἀρχαία μουσικὴ χρῆσιν ἐποιεῖτο ρυθμικῶν μεταβολῶν καὶ πεικιλιῶν, αἵτινες εἶνε ἄγνωστοι εἰς τὴν σημερινὴν μουσικὴν· πάντα δὲ αὐταὶ αἱ μεταβολαὶ ἐγίνοντο πρὸς ἑντεχνον σκοπόν· ὡς μανθάνομεν ἐκ τοῦ Ἀριστείδου, p. 99: «Οἱ γε μὴν σύνθεται παθητικώτεροί τε εἰσι τῷ κατὰ τὸ πλεῖστον τοὺς ἐξ ὧν ἀύχκονται ρυθμοὺς ἀνισότητι θεωρεῖσθαι καὶ πολὺ τὸ ταραχῶδες ἐπιφαίνοντες τῷ μηδὲ τὸν ἀριθμόν, ἐξ οὗ συνεστᾷσι τὰς αὐτὰς διατηρεῖν τάξεις, ἀλλ' ἀπὸ μακρᾶς ἀρχεσθαι, λήγειν δ' εἰς βραχεῖαν ἢ ἐναντίως, καὶ ὅτε μὲν ἀπὸ θέσεως, ὅτε δὲ ἐτέρως τὴν ἐπιβολὴν τῆς περιόδου ποιεῖσθαι.» Τὸ ἦθος τοῦτο ὁμοίως ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὰ μέτρα, τὰ ἐξ ἀνομοίων συμμιγνύμενα. Ὅπως τὰ μέρη τὰ ἀπαρτίζοντα τοὺς ἀπλοὺς πόδας κατ' ἀρχὰς ἀνόμοια καὶ διάφωνα ὄντα διὰ τῆς ἐν ἐπαναλήψει συμφωνίας καθίστανται σύμφωνα καὶ γεννῶσι τὸν ρυθμόν, οὕτω καὶ οἱ στίχοι οἱ ἀπαρτιζόμενοι ἐξ ἀνομοίων ποδῶν, ἂν ἐπαναληφθῶσι κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν καὶ συμφω-

Roll on, thou deep and dark blue ocean roll!
Ten thousand fleets sweep over thee in vain;¹⁾

Καὶ ἄλλοθεν δύναται τις νὰ πεισθῇ, ὅτι τοὺς τετρασυλλάβους τούτους πόδας δικαιούμεθα νὰ θεωρῶμεν ὡς ἀσυνθέτους καὶ οὐχὶ συνθέτους ἐκ δύο ποδῶν· διότι κατὰ τὸν Ἀριστόξενον αἱ ἀσύνθετοι τῶν συνθέτων διαφέρουσι τῷ μὴ διαιρεῖσθαι εἰς πόδας, τῶν συνθέτων διαιρουμένων». Ἀλλὰ δυνάμεθα τὸ ἀπέρχομαι, λ. χ. ν' ἀναλύσωμεν εἰς δύο πόδας ἀπέρ- καὶ -χομαι; ἀλλ' ἕκαστος ποῦς σύγκειται ἐξ ἄρσεως καὶ θέσεως· τὸ δὲ -χομαι, οὐδεμίαν ἔντονον θέσιν ἔχον δὲν δύναται νὰ κληθῇ ποῦς.

Ὡστε ἡμεῖς δύο γένη ἔχομεν μόνον ἐπιδεχόμενα συνεχῇ στιχουργίαν· τὸ ἴσον γένος τῶν τετρασυλλάβων καὶ τὸ διπλάσιον καὶ ἄνισον τῶν τρισυλλάβων· τὸ δὲ δισυλλαβικὸν ἄχρηστον σχεδὸν παρ' ἡμῖν, μόνον δὲ συμπλέκεται μετὰ τῶν ἄλλων.

Σπονδεῖος καὶ ἀντισπὸνδεῖος, βακχεῖος καὶ ἀντιβακχεῖος εἶνε οἱ μόνοι ρυθμικοὶ ἡμῶν πόδες· ὁ δὲ σεμνὸς καὶ ἀρμονικὸς δάκτυλος, ὁ παθητικὸς καὶ μεγαλοπρεπὴς ἀνάπαιστος, ὁ εὐθυμοὺς τροχαῖος, ὁ ὀξύς καὶ καυστικὸς ἱαμβος, οἱ ἐνθουσιαστικοὶ παῖωνες, καὶ τόσοι ἄλλοι πόδες καὶ συμπλέγματα ποδῶν εἶνε παντελῶς ἄγνωστα καὶ ἀμίμητα εἰς τὰς νεωτέρας γλώσσας· διότι μουσικοῦ ρυθμοῦ ἴσα ἴσα στεροῦνται αὗται· τί δὲ νὰ εἴπῃ τις πρὸς τοὺς τολμηροὺς μεταφραστάς, οἵτινες παντελῶς διαφθείρουσι τὸ ἦθος τῶν ἀρχαίων μέτρων; Ἐγὼ θὰ ἐπεθύμουν νὰ μεταφράσω τὸ δακτυλικὸν μέτρον οὐχὶ διὰ τοῦ ἡμετέρου βακχείου, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ τοῦ σπονδείου, τοῦ καταχρηστικῶς λεγομένου τροχαίου· ἂν καὶ πάλιν πόσον θὰ ἐβλάπτετο τοῦ ἀρχαίου μέτρον τὸ ἦθος; διότι δὲν ἔχουσι τὸ αὐτὸ δύο ἀναλυόμενα βραχέα ἦθος καὶ ἐν μακρόν· κάλλιον δὲ πάλιν θὰ ἤρμοζεν, ἂν τὸ ὁμηρικὸν

1) Τοὺς στίχους τούτους τοῦ Βύρωνος προσφκειώθη μεταφράσας ὁ Α. Σοῦτσος, ὡς καὶ ὁλόκληρον τὸ μέρος·

Κόλιν τὰ κύματά σου, θάλασσα! Μυρίαι στόλοι

ἔρχονται, ὑπάγουν, τρέχουν εἰς τὸν τράχηλόν σου ὅλοι

.....

Τοιαύτη συνήθως τῶν ἡμετέρων ποιητῶν ἡ πρωτοτυπία.

ἑξάμετρον μετεφράζετο διὰ τοῦ ἡμετέρου δεκαπεντασυλλάβου, ὅπερ εἶνε τὸ ἐπικὸν καὶ ἡρωϊκὸν ἡμῶν μέτρον· διότι κυρίως πᾶσα μετάφρασις εἶνε ἀτυχής.

B) Κῶλα, κόμματα, περίοδοι, στίχοι, ὑπέρμετρα.

Ὅπως δύο, τρεῖς καὶ τέσσαρες συλλαβαὶ συμπλεκόμεναι πρὸς ἀλλήλας ὡς ἄρσις καὶ θέσις ἀποτελοῦσι τοὺς πόδας, οὕτω δύο, τρεῖς καὶ τέσσαρες πόδες συμπλεκόμενοι οὕτως, ὥστε εἷς ἢ δύο πόδες πρὸς τοὺς ἄλλους νὰ εἶνε ἐν σχέσει ἄρσεως καὶ θέσεως, γεννῶσιν ῥῥυθμόν τι ὅλον, ὅπερ καλοῦμεν κατὰ τὸν Ἀριστόξενον *σύνθετον* πόδα, ἢ κῶλον· ὥστε ἐν κῶλον ἀποτελεῖται ἢ ἐκ τεσσάρων ποδῶν δισυλλάβων ἢ ἐκ τριῶν τρισυλλάβων ἢ ἐκ δύο τετρασυλλάβων· ὡς καὶ ὁ ἀπλοῦς ποῦς ἢ ἐκ τεσσάρων συλλαβῶν τὸ πολὺ, ἢ ἐκ τριῶν, ἢ ἐκ δύο τὸ ἐλάχιστον σχηματίζεται· τὸ κῶλον ἄρα δὲν ὑπερβαίνει κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην ἐν τῇ ἡμέρᾳ γλώσση τὰς ἐννέα συλλαβάς· ἀπαράλλακτα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις μέχρι 18 χρόνων ἐξικνεῖτο τὸ κῶλον (πλὴν τοῦ παιωνικοῦ συνθέτου ποδός, ὅστις κατὰ τὸν Ἀριστόξενον ἔβαινε μέχρι πεντεκαεικοσασήμου· ἀλλ' ὁ ῥυθμὸς οὗτος εἷς τὴν νεωτέραν μουσικὴν καὶ ποίησιν εἶνε ἄγνωστος). Mar. Victor. p. 411. *Traditum est enim colon intra decem et octo tempora esse debere; metrum autem ex duobus colis subsistere.*

Ἐκάστου κώλου κυρίαν μὲν θέσιν πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸν τελευταῖον πόδα, ἀσθενεστέραν δὲ τὸν μέσον, ἀσθενεστάτην δὲ τὸν πρῶτον· καὶ ἐκάστου μέτρου ἢ στίχου ὡσαύτως τὸ δεύτερον κῶλον, ὡς σημαντικώτερον τοῦ ῥυθμοῦ. Τοῦτο διαρρήδην διδάσκει ὁ Ἀριστόξενος, p. 288: «Οἱ μὲν (τῶν συνθέτων ποδῶν δηλονότι) ἐκ δύο χρόνων σύγκεινται, τοῦ τε ἄνω καὶ τοῦ κάτω, οἱ δὲ ἐκ τριῶν, δύο μὲν τῶν ἄνω, ἐνὸς δὲ τοῦ κάτω· οἱ δὲ πάλιν ἐξ ἐνὸς μὲν τοῦ ἄνω, δύο δὲ τῶν κάτω, οἱ δὲ ἐκ τεττάρων, δύο τε τῶν ἄνω καὶ δύο τῶν κάτω». Ἐκ πάντων τούτων καταφαίνεται, ὅτι ὁ Ἀριστόξενος τὴν μὲν τελευταίαν χώραν ἐκάστου συνθέτου ποδός θεωρεῖ καθόλου ὡς βάσιν, τουτέστι θέσιν· τοῦτο σημαίνει ὁ κάτω χρόνος· μέσην

δέ τινά καὶ ὡς θέσιν καὶ ὡς ἄρσιν, ὡς ἔχοντα μέσων καὶ ἐπίμακον τὴν ἔμφρασιν· ἀλλὰ διὰ τί εἰς τὸν τελευταῖον πόδα δίδει ὁ Ἀριστόξενος ταύτην τὴν προτίμησιν; διότι ὁ τελευταῖος ποῦς (ἢ συζυγία) ὡς ὕστερος ἐρχόμενος ἔχει πλησιεστέραν τὴν ἔμφρασιν πρὸς τὴν διάνοιαν, καὶ ἂν ἀκόμη ἰσχυρότερον λέγωνται πολλὰς οἱ πρότεροι· ἐκεῖ ἀναπαύεται ἡ σύνταξις τῆς διανοίας· ἐκεῖ διὰ τῆς φωνῆς, τῆς μελωδίας, τῆς ὁμοιοκαταληξίας, δηλοῦται ἡ ἀπόθεσις τοῦ ῥυθμοῦ· ἀπόδειξις δὲ ὅτι εἰς τοὺς ἀντισπονδειακούς στίχους ἀνεχόμεθα ἢ μὲν πρώτη χώρα ἐνίοτε νὰ εἴνε καὶ σπονδαῖος, ὡς

Μ α ὕ ρ ο καράδι ἐπλευσε στὰ μέρη τῆς Κασσάνδρας,

ἀλλ' οὐδέποτε τὴν δευτέραν· ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῶν σπονδειακῶν τὴν μὲν πρώτην χώραν ἀνεχόμεθα νὰ εἴνε καὶ ἀντισπονδαῖος, ὡς :

Ἀ λ λ ἂ ζώπυρον ὠραῖον αἰωνίων πόθων εἶσαι.

ἀλλ' οὐχὶ τὴν δευτέραν· προσέτι ὁ τελευταῖος ποῦς παντὸς στίχου παρά τε τοῖς Ἱταλοῖς, οἵτινες εἰς τοὺς ἄλλους πόδας ἐπιτρέπουν μεγάλην ἐλευθερίαν καὶ ἀταξίαν τοῦ ῥυθμοῦ, ὀφείλει νὰ ἔχῃ τὸν αὐτὸν τόνον σταθερῶς, καὶ παρ' ἡμῖν ὡσαύτως διατηρεῖ τὸν αὐτὸν τόνον καὶ τὸ αὐτὸ σχῆμα. Ὁμοίως καὶ περὶ τῶν ἀρχαίων ῥυθμῶν· εἴνε παραδεδομένον καὶ ὑπὸ Ῥωμαίων μετρικῶν, ὅτι ἐκάστης ἱαμβικῆς διποδίας ὁ δεύτερος ποῦς ἀπετέλει τὴν βιάσιν, καὶ εἶχε τὴν κατὰκρουσιν· τοῦτο βεβαιοῦται καὶ ἐκ διασσεωσμένου παραδείγματος μελωδίας ἀνωνύμου, ἐνθα ἡ στιγμή, δι' ἧς ἐσημαίνετο ἡ κραυγὴ, κεῖται ἐπὶ τῆς δευτέρας θέσεως ἱαμβικῆς διποδίας').

Ἀλλὰ τὰς τροχαϊκὰς διποδίας ἐξεφώνουν οἱ ἀρχαῖοι κατακρούοντες τὸν πρῶτον πόδα, ὅπερ μᾶλλον ἀρμόζει εἰς τὸ κοῦφον καὶ εὐτράπελον αὐτῶν ἦθος, ἐν ᾧ τῶν ἱάμβων τὸ δραστικὸν ἀπαιτεῖ τὴν ἐπιφορὰν τῆς κρούσεως εἰς τὸν δεύτερον πόδα· διὸ οἱ ἄλογοι πόδες ἐν μὲν ταῖς ἱάμβοις ἐπιτρέπονται εἰς τὰς περιτ-

4) "Opa Rossbach u. Westphal, Rhythmik, S. 645.

τάς, ἐν δὲ τοῖς τροχαίαις εἰς τὰς ἀρτίους χώρας. Μ' ὅλα ταῦτα οἱ νεώτεροι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ αἰσθανθῶσι τὴν βαθεῖαν ταύτην αἰσθησιν τῶν ἀρχαίων. Καὶ ὁ μὲν Cäsar ἤθελε νὰ μεταβάλῃ καὶ νὰ διορθώσῃ τὸ μνημονευθέν χωρίον τοῦ Ἀριστοξένου· ὁ δὲ Westphal ὁμολογεῖ μὲν τὴν ἔννοιαν τοῦ Ἀριστοξένου, ἀλλ' ἀμφιταλαντεύεται καὶ ἐν σελ. 449 καὶ 487 τῆς μετρικῆς του προ-
 τημαῖ τὴν συνήθη πλημμελῆ βάσιν· καὶ τῶν τε ἰαμβικῶν βάσεων τὸν πρῶτον πόδα τανίζει καὶ τοῦ ὅλου στίχου τὰς βάσεις ἐνκν-
 τίως τῷ Ἀριστοξένῳ σημαίνει, ἐπιλανθάνεται δὲ ὅτι τὸ τίς μὲν ποῦς ἢ ποία συζυγία ἰσχυρότερον πρέπει νὰ λέγεται, τοῦτο ἐξαρ-
 τᾶται καὶ ἐκ τῆς ἐννοίας καὶ τοῦ πάθους, ἡ δὲ θέσις διατηρεῖ πάντοτε τὴν ἐμφασίν της. Μάτην δὲ ὁ Christ ἐπικαλεῖται τὸ ἑαυτοῦ ρυθμικὸν αἶσθημα, οὐδ' ὄναρ ἰδὼν ὁποία ἦτο ἡ ἀπαγγε-
 λία καὶ ἡ φύσις τῶν ἀρχαίων μέτρων. Καὶ ταῦτα πρὸς τοῖς ἄλ-
 λοις ἐμφαίνουνσι πόσον κατὰ τὴν αἰσθησιν τοῦ ρυθμοῦ, τῆς ἁρμο-
 νίας τῆς μουσικῆς ὑπολείπονται οἱ νεώτεροι τῶν ἀρχαίων.

Εἶδομεν λοιπὸν ὅτι τὸ κῶλον ἢ ὁ σύνθετος ποῦς δὲν δύναται νὰ περιέχῃ πλείονας τεσσάρων ποδῶν τῶν δισυλλάβων· διότι καὶ ὁ ἀπλοῦς μέχρι τετρασυλλάβου προέβη· πλείονα δὲ ἐννέα συλλαβῶν, ἥτοι τριῶν τρισυλλάβων ποδῶν δὲν δυνάμεθα νὰ συμπεριλάβωμεν ὑπὸ ἓνα ρυθμικὸν τόνον· καὶ δύο κῶλα καὶ ἂν κατὰ τοὺς ἄλλους πόδας διαφωνῶσι, ἂν κατὰ μίαν βάσιν, ἥτις, ὡς εἴπομεν, κεῖται ἐν τέλει, συμφωνῶσι κατὰ τὸν τόνον, δύνανται νὰ ἔχωσιν τινα εὐρυθμίαν· δι' ὅμοιον λόγον οἱ Ἱταλοὶ δὲν παραδέχονται στίχους πλείονας ἐνδεκα συλλαβῶν· ἀλλ' ἐν-
 δεκα συλλαβαὶ δὲν δύνανται ὑπὸ ἓνα τόνον νὰ συμπεριληφθῶσιν εἰς εὐρυθμίαν αἰσθητήν. Δύο δὲ κῶλα ἀποτελαῦσι μίαν περίοδον κατὰ τοὺς ἀρχαίους ρυθμικούς, ἢ μέτρον, ἢ καὶ στίχον. Ἐπο-
 μένως δύναται νὰ περιέχῃ τὸ πολὺ 18 συλλαβάς· πέραν δὲ τού-
 του καλεῖται ὑπέρμετρον ἢ αὐστήμα· καὶ δὲν δύναται νὰ γραφῇ ἐν ἐνὶ στίχῳ. Ἄν δὲ τὸ κῶλον δὲν περαίνεται, ἀλλὰ καταλή-
 γει, τότε καλεῖται κόμμα· ὥστε καὶ ἐξ ἑνὸς ποδὸς δύνανται νὰ σχηματισθῶσι κόμματα. Τὸν ὅρον δὲ στίχου κρίνω ἁρμόδιον νὰ μεταχειρίζομεθα διὰ πᾶν ρυθμικὸν σύστημα, εἴτε ἐκ δύο κῶ-

λων, εἴτε ἐξ ἑνὸς κώλου ἢ κόμματος, γραφόμενον ἐν ἐνὶ στίχῳ.

Διαφέρει ὁμῶς ὅταν δύο κῶλα ἢ κόμματα γράφονται ἐν ἐνὶ στίχῳ ἢ δύο κατὰ τοῦτο, ὅτι, ὅταν γράφονται ἐν δυοῖ στίχοις ἀπαιτεῖται περισσοτέρα παῦλα καὶ ἀποκοπή, παρὰ ὅταν ἐν ἐνὶ αἱ δὲ ταχεῖαι παῦλαι καὶ ἀνακοπαὶ ἐμφαίνουσι ταραχὴν καὶ ἀγωνίαν· ὥστε ἀντιθαίνει εἰς τὴν σεμνότητα τῶν πολιτικῶν δεκαπεντασυλλάβων τὸ νὰ γράφωμεν αὐτοὺς εἰς δύο στίχους, ὅπερ παραινεῖ ὁ κ. Δασκαρέτος¹). Πολλάκις ὁμῶς, ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν ἀσυναρτήτων στίχων, ὀλίγον διαφέρει τὸ νὰ τοὺς γράφωμεν εἰς δύο στίχους, ἢ εἰς ἓνα, ὡς τοὺς ἐξῆς τοῦ Α. Σούτσου.

Μακροὺς αἰῶνας
παιρῖδες Μοῦσα
τὸν Ἑλικῶνα
σιωπηλόν·
καὶ δὲν ἤκούσθης
καλλιφωνοῦσα
κανὲν κελάδημα
ὕψηλόν.

Γ) Διαίσεις καὶ τομή.

Οἱ στίχοι ἵνα ἀπαγγέλλωνται ἀκόπως καὶ ἐναρμονίως πρέπει νὰ ἔχωσιν ἀναπαύλας τινὰς κατ' ἐξοχὴν ἐν τῷ τέλει καὶ ἐν τῷ μέσῳ· καὶ ἐν τέλει μὲν, ὅταν ὁ στίχος τελειόνη εἰς μέρος λόγου· ἰδίως δὲ συντείνει εἰς τὴν εὐροίαν τῶν στίχων καὶ μάλιστα τῶν μακροτέρων νὰ συμπίπτῃ τὸ τέλος αὐτῶν μὲ τὸ τέλος γραμματικοῦ κώλου, ἢ τοῦλάχιστον συναφοῦς τινος νοήματος, ὥστε νὰ μὴ εἶνε ἡ ἀποκοπή βιαία· περὶ δὲ τὸ μέσον τοῦ στίχου ἀπαιτεῖται μία κυρία διαίσις ἢ τομή· καὶ διαίσεις μὲν γίνεται, ὅταν, ὅπου τελειώνει ὁ ποῦς, τελειόνη καὶ ἡ λέξις· ὅταν δὲ λήγουσα ἡ λέξις τέμνη καὶ δὲν συμπεραίνει τὸν πόδα, λέγεται τομή.

Καὶ διαίσεις μὲν ἀγαπῶσιν οἱ ἐκ δύο κώλων ἴσων συγκείμενοι στίχοι, ὡς λ. χ. ὁ δεκαπεντασύλλαβος πολιτικός, τομὴν δὲ οἱ ἐξ ἀνομοίων ἢ ἐξ ὁμοίων μὲν, ὡς ὁ ἐξάμετρος, βραχέων δὲ κατὰ

1) Ἐν Βύρων, Τόμ. ε. σ. 517.

τὸ ποσόν· ἀλλὰ οὗτος μᾶλλον κατὰ μίμησιν τῶν ἀρχαίων ἢ κατὰ τὴν φύσιν τῆς ἡμετέρας στιχουργίας. Ἡ δὲ διαίρεσις ἀρμόζει νὰ συμβῇ μάλιστα κατὰ τὸ μέσον, διαιροῦσα τὸν στίχον εἰς δύο ἴσα κῶλα· ἡ δὲ ἰσότης αὕτη δίδει σεμνότητα καὶ χάριν, ὥς φαίνεται ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ δεκαπεντασυλλάβου· διὰ τοῦτο καὶ ὁ γαλλικὸς ἀλεξανδρινός, καίπερ ὁ αὐτὸς μὲ τὸν ἡμέτερον τρίμετρον ἀντισπονδειακόν, εἶνε σεμνότερος καὶ χαριέστερος, ὥς οἱ στίχοι οὗτοι :

Ah ! que me dites—vous ? | Quelle étrange manie
Vous peut faire envier | le sort d'Iphigenie ?

παραβαλλόμενοι πρὸς τοὺς ἐξῆς νεοελληνικούς :

ὦ μήτερ τοῦ Αἰπύτου, | εἰς τοὺς πόδας σου
γονυκλινῆς προσπίπτων | ἄφες ν' ἀσπασθῶ

ἄλλ' ἡ τομὴ παρέχει μὲν ἀνωμαλίαν, ἀλλὰ καὶ ποικιλίαν καὶ ζωνρότητα.

Οἱ δ' ἐξ ἑνὸς κώλου στίχοι δύνανται νὰ στερῶνται ὅλως τομῆς καὶ διαιρέσεως.

Δ) Σχήματα στίχων.

α) κατὰ τὴν ἀπόθεσιν ἐν τέλει καὶ ἐν μέσῳ.

Οἱ στίχοι λέγονται *ολόκληροι* μὲν καὶ *ἀκατάληκτοι*, ὅταν περιέχωσι τὸν τελευταῖον πόδα τέλειον· ὅταν δὲ καταλήγωσι πρὶν ἔτι ἀπαρτισθῇ, καλοῦνται *καταληκτικοί*· ἐλλείπει δὲ ἡ μία ἢ δύο συλλαβαί· ὅταν δὲ τοῦναντίον πλεονάζωσιν, ὑπερκατάληκτοι. Ἡ κατάληξις ἄρα εἶνε ἀνωμαλία τις, ἥτις ἐν μὲν τῇ μουσικῇ ἀναπληροῦται διὰ μετρουμένου κενοῦ χρόνου, ἐν δὲ τῇ ψιλῇ ποιήσει, ποικιλία καὶ διαφωνία τοῦ τελευταίου ποδὸς πρὸς τοὺς προηγουμένους· διότι ἕνεκα τῆς βραχύτητος τοῦ διαστήματος ἐν τῇ γλώσσῃ κενὸς χρόνος δὲν δύναται νὰ μετρηθῇ.

Ἀποκαθίσταται δὲ ἡ εὐρυθμία διὰ τῆς συμφωνίας τῆς ἀποθέσεως τοῦ ἐπομένου στίχου· ὅτι δὲ ἡ διάφορος συλλαβὴ τῶν ἀρχαίων ἐν τέλει δὲν πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ διὰ τῆς ἀναπληρώσεως

χρόνου κενού, ἀλλ' ἄλλως, περὶ τούτου: δὲν εἶνε κατὰ τὴν ἐνταῦθα νὰ διατρέψωμεν. Ἄν δὲ ἡ συνάρησις τοῦ στίχου ἀποκόπτεται διὰ κατάληξιν εἰς τὸ μέσον, καλεῖται ἀσυνάρτητος. Ἀσυνάρτητοι δὲ στίχοι εἶνε συνήθεις ἐν τῇ ἡμετέρᾳ στιχουργίᾳ· ὡς λ. χ. οἱ ἐξῆς δημοτικοὶ στίχοι: ¹⁾

Τώρα τὴν αὐγή, | τώρα ἡ αὐγή χαράζει
τώρα τὰ πουλιά, | τώρα τὰ χελιδόνια.

ἐπίσης καὶ ἡ ἐν τῷ μέσῳ κατάληξις ἐν μὲν τῇ ᾠδῇ ἀποκαθίσταται διὰ τῆς ἥτοι ἐκτάσεως ἢ διὰ κενοῦ χρόνου, ἐν τῇ διαλέκτῳ ἕνεκα τῆς βραχύτητος τοῦ διαστήματος (διότι τοσαύτη παῦλα γίνεται καὶ ἂν μὴ ὑπάρχῃ κατάληξις), ἐν τῇ τομῇ, ἡ εὐρυθμία ὀφείλει νὰ ἀναπληρωθῇ διὰ τῆς ἐν ἐπομένῳ στίχῳ συμφωνίας τοῦ ἀσυναρτήτου. Ἀσυνάρτητοι δὲ εἶνε ἐπίσης καὶ οἱ ἀντισπονδειακοὶ στίχοι, δι' ὧν τὴν Τουρκομάχον Ἑλλάδα συνέθεσεν ὁ Α. Σοῦτσος, ὡς:

ἦτις εἰς δάφνας | τοῦ Μαραθῶνα
τῆς Σαλαμίνας, | τῶν Πλαταιῶν
ἦνωσεν ἄλλας | νέου ἀγῶνος
ἐνδοξοτέρας | τῶν παλαιῶν.

ἐμφαίνουσι δὲ οἱ τοιοῦτοι ἀποκόπτοντες τὴν ἁρμονίαν στίχοι κίνησιν, παραχῆν, πάθος τι, ἢ παραφορὰν· εὐδαμῶς δ' ἁρμόζουσιν εἰς σεμνὸν καὶ ἡρωϊκὸν ἔπος, οὔτε μεγαλοπρέπειαν ἔχοντες, οὔτε ἥρεμον καὶ ἐλευθέριον διάθεσιν· κομψῶς δὲ περιγράφει τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν ὁ σεβαστὸς καθηγητὴς κ. Κουμανούδης εἰς τὸ ποίημά του α Στράτις Καλοπίχειρος β.

.....
ἀφ' οὗ ἐσχάτως Τουρκομάχοι σοβαροί,
ὡς κόραι ἐλαφραὶ δὲν ἀπηξίωσαν
ἐμπρὸς μας νὰ χορεύωσι μὲ λυρικὸν
βηματισμ' ἀκουράστως διακλῶμενοι
εἰς βαψωδίαν· ὅπως δυακάθεκα
μὲ τόσην βάρυν· ὁπλων.

1) Εἰς τὰ Carm. Popul. τοῦ Passow, σ. 445.

διότι τῶν ὄντων δεκνύουσι παραφοράν εἴτε χαρᾶς καὶ μέθης, εἴτε ὀργῆς καὶ πάθους ἄνευ μαγαλείου.

6) κατὰ τὴν σύνθεσιν.

Συντίθενται δὲ οἱ στίχοι ἢ ἐξ ὁμοίων ποδῶν, ὅτε καλοῦνται καθαρὰ καὶ μονοειδῆς, ἢ ἐξ ἀνομοίων. Καὶ περὶ μὲν τῶν μονοειδῶν αὐδὸν ἔχομεν νὰ εἴπωμεν ὡς τῆς ρυθμικῆς αὐτῶν ἀρχῆς εὐκαταλήπτου· ἀλλὰ πῶς νὰ ἐξηγῶμεν τὰ ἐξ ἀνομοίων ποδῶν συγκείμενα μέτρα; Κατηγοροῦσιν οἱ Γερμανοὶ τοὺς ἀρχαίους μετρικούς, οὔτινες διδάσκουσιν συνθέσεις ἐξ ἀνομοίων καὶ συμμίκτων ποδῶν. Ἀλλ' ὅμως οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι, οὔτινες τὰ περισσεωσμένα τῶν ἀρχαίων ποιήματα ἐπραγματεύοντο οὐχὶ ὑπὸ μουσικὴν καὶ ρυθμικὴν ἐποψίν, διότι τὰ μέλη αὐτῶν δὲν ἐσώζοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἐκείνους τοὺς χρόνους, ἀλλ' ὑπὸ μετρικὴν, κατέστησαν σύστημα οὐχὶ ἀξιοκαταφρόνητον, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς ὀξυνοίας· διότι εἰς τὴν ψιλὴν στιχουργίαν ἐπιτρέπονται πλεῖσται πακιλίαι καὶ ἀνωμαλίαι, αἵτινες δὲν ἐπιτρέπονται πολὺ εἰς τὸν μουσικὸν ρυθμόν· ἐπειδὴ τὸ μέγεθος τῶν διαστημάτων καθιστᾷ αὐτὰς λίαν ἐπαισθητάς. Ἀλλ' ἀκαντίρρητον οὐχ ἦττον εἶνε, ὅτι ἡ ἀρχαία μουσικὴ χρῆσιν ἐποιεῖτο ρυθμικῶν μεταβολῶν καὶ πακιλιῶν, αἵτινες εἶνε ἄγνωστοι εἰς τὴν σημερινὴν μουσικὴν· πᾶσαι δὲ αὗται αἱ μεταβολαὶ ἐγίνοντο πρὸς ἑντεχνον σκοπόν· ὡς μανθάνομεν ἐκ τοῦ Ἀριστείδου, p. 99: α. Οἱ γε μὴν σύνθεται παθητικώτεροί τέ εἰσι τῶ κατὰ τὸ πλεῖστον τοὺς ἐξ ὧν σύγκεινται ρυθμοὺς ἀνισότητι θεωρεῖσθαι καὶ πολὺ τὸ ταραχῶδες ἐπιφαίνοντες τῶ μηδὲ τὸν ἀριθμόν, ἐξ οὗ συνεστᾷσι τὰς αὐτὰς διατηρεῖν τάξεις, ἀλλ' ἀπὸ μακρᾶς ἄρχεσθαι, λήγειν δ' εἰς βραχεῖαν ἢ ἐναντίως, καὶ ὅτε μὲν ἀπὸ θέσεως, ὅτε δὲ ἐτέρως τὴν ἐπιβολὴν τῆς περιόδου ποιεῖσθαι.». Τὸ ἦθος τοῦτο ὁμοίως ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὰ μέτρα, τὰ ἐξ ἀνομοίων συμμιγνύμενα. Ὅπως τὰ μέρη τὰ ἀπαρτίζοντα τοὺς ἀπλοὺς πόδας κατ' ἀρχὰς ἀνόμοια καὶ διάφωνα ὄντα διὰ τῆς ἐν ἐπαναλήψει συμφωνίας καθίστανται σύμφωνα καὶ γεννῶσι τὸν ρυθμόν, οὕτω καὶ οἱ στίχοι οἱ ἀπαρτιζόμενοι ἐξ ἀνομοίων ποδῶν, ἂν ἐπαναληφθῶσι κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν καὶ συμφω-

ναῖαι, δύνανται νὰ καταστῶσιν ἑρρύθμοι καὶ εὐχάριστοι· καὶ ὅπως, ὅσῳ πλείων εἶνε ἡ ἀνωμαλία τῶν τοῦ ποδὸς μερῶν, τοσοῦτῳ παθητικώτερος καὶ ταραχωδέστερος εἶνε ὁ ῥυθμός, οὕτω ἔτι μᾶλλον παθητικώτεροι καθίστανται οἱ ἐξ ἀνομοίων ποδῶν στίχοι. Καλοῦμεν δὲ ἐπισύνθετα μὲν, μικρόν τι ἐπεκτείνοντες τὴν ἀρχαίαν χρῆσιν, τὰ μέτρα, τὰ ἐκ δύο κώλων συγκείμενα, ὧν ἕκαστον ἔχει διάφορον ῥυθμὸν εἴτε κατὰ γένος, εἴτε κατ' εἶδος· μικτὰ δέ, τὰ ἐξ ἀναμίκτων ποδῶν ἀπαρτιζόμενα· ῥυθμοειδῆ δὲ καὶ πολυσχημάτιστα, τὰ μὴ τηροῦντα ῥυθμικὴν τάξιν καὶ συμφωνίαν· ὅποια ὑπῆρχον καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ μουσικῇ, ἂν πιστεύσωμεν εἰς τὸν Ἀριστείδην· α' Ῥυθμοειδεῖς δὲ (χρόνοι) οἱ μεταξὺ τούτων καὶ πῃ μὲν τῆς τάξεως τῶν ἑρρύθμων, πῇ δὲ τῆς ταραχῆς τῶν ἀρρύθμων μετεληφότες ».

Λέγομεν δὲ βραχέα τινὰ περὶ ἐκάστου αὐτῶν.

1. Μονοειδεῖς καὶ καθαροί.

Τοιούτους στίχους μόνον βακχείους καὶ ἀντιβακχείους δυνάμεθα νὰ ποιήσωμεν· τοὺς ἄλλους τοῦλάχιστον ποιούσι μικτοὺς καὶ πολυσχηματίστους. Ἀλλὰ καθαροὺς ἐπίσης βακχείους πρέπει νὰ θεωρῶμεν, ἂν ἐνίοτε λείπη ὁ τόνος· δύναται δὲ νὰ λείπη ὁ τόνος ὑπὸ τὰς ἐξῆς περιστάσεις :

α) Ὄταν ὁ βακχεῖος εἶνε ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχου· διότι ἡ εἰσβολὴ τῆς φωνῆς ἀναπληροῖ τὸν τόνον, ὥς :

ἐφιλονείκουν τὸ γέρας τοῦ κάλλους, σιγῶντα εὐγλώττως

Πρὸ πάντων ὁμῶς :

β) Ὄταν προηγῇται διὰ θέσεως πλειόνων συμφώνων ἐντεινομένη καὶ ἐκφαινομένη συλλαβὴ ἄλλων ἀσθενῶν, ὥς :

μ υ στηριώδεις παλμοὺς ἡ καρδία μου πρῶτον ἡσθάνθη·

καὶ :

εἰς στεναγμοὺς γοεροὺς οἱ τραχεῖς σου ἐρράγησαν βράχοι.

γ) Ὄταν ἄτονος συλλαβὴ ἀποτελῇ μέρος λόγου :

καὶ τὴν γυμνὴν σου κοσμοῦν κορυφὴν τούρανου αἰ νεφέλαι.

διότι καὶ τότε διὰ διαστάσεως γεννᾶται ἔμφασις. Πᾶσα ἄλλη ἐξαίρεσις εἶνε ἀνυπόφορος.

2. Ἐπισύνθετοι.

Τοιοῦτοι εἶνε μὲν σπάνιοι παρ' ἡμῖν, ἀλλ' οὐχ ἥττον δύνανται νὰ σχηματισθῶσιν, ἔχοντες πάθος συγκρουομένων αἰσθημάτων καὶ πράξεων· πρὸς παράδειγμα ποιοῦμεν τοὺς ἐξῆς στίχους :

α) Πόθος μὲ λυθνεὶ θερμός, | ὅπου μοῦ καίει τὴν καρδίᾱ.

ὅπου ὁ ἐλαφρὸς βακχεῖος καταλήγει εἰς τὸ β' κῶλον εἰς σφοδρὸν καὶ παθητικὸν ἀντισπόνδειον κατὰ μίμησιν τοῦ τῆς Σαπφοῦς :

Ἄλλὰ μ' ὀλυσιμελὴς, | ὦ ταιρε, δάμναται πόθος·

ἀν καὶ τὸ ἥθος εἰς τὴν μετάφρασιν ἱκανῶς μεταβάλλεται. Τὸ ἐναντίον αἶσθημα ἐμποιεῖ τὸ ἐξῆς ἐπισύνθετον :

β) Θὰ ψάλω πρῶτον | πράξεις ἡρώων λαμπράς.

κατὰ μίμησιν τοῦ ἐλεγιάμβου :

Πρῶτον μὲν εὐδου|λον θέμιν οὐρανίαν.

Ὡσαύτως ἀξιοσύστατον εἶνε τὸ ἐξῆς μέτρον :

γ) Γλυκύτατα ἄστρα τὸ φῶς σας | θέλγει τὴν ψυχὴν μου,

ἐνθα ἡ διὰ τῶν ἀπ' ἀντισπονδείου ἀρχομένων ἀντιβακχείων ἀναπτέρωσις τῆς ψυχῆς καταπίπτει διὰ τῶν σπονδείων εἰς γλυκεῖαν μελαγχολίαν καὶ σύννοιαν. Καὶ εἰς τοῦτο ὡσαύτως ἐμμελήθημεν τὸ ἀρχαῖον :

Ἐρασμονίδη Χαρίλαε, | χρῆμά τοι γελοῖον.

ὅμοιόν τι πάθος ἔχει τὸ ἐξῆς ἐκ βακχείων κῶλον καταλήγον ἐξ ἐνθουσιώδους ἢ περιχαροῦς διαθέσεως εἰς σοβαρὰν πράυνσιν καὶ κατευνασμὸν διὰ τοῦ σπονδείου :

δ) Τὸ μαλακὸν τὸ ὠραῖον σου δέρμα δὲν | θάλλει πλεῖα· ἔξηράνθη.

καὶ τοι εἰς τὸ ἀρχαῖον παρέχει τὴν ἀντίθετον αἴσθησιν·

Οὐκ ἔθ' ὁμῶς θάλλεις ἀπαλὸν χρῶα | κάρφεται γὰρ ἤδη·

Καὶ ἄλλοι ἔτι τρόποι δύνανται νὰ γίνωνται τῆς ἐπισυνθέσεως, ὡς λ. χ.

ε) ὁ οὐρανὸς πανθοφρεῖ, κ' ἐγὼ χεῖρω, τραγουδῶ.

ὅπου τὸν παθητικὸν ἀντισπὸνδειὸν διαδέχεται εὐθυμὸς σπονδαῖος.

3. Μικτοί.

Μικτοὶ καλοῦνται, ὡς εἶπαμεν, οἱ στίχοι, οἵτινες ἐκ διαφόρων ποδῶν ἀποτελοῦσι σύμμικτόν τι ὅλον, οὗ ἡ ἐπανάληψις γεννᾷ τὴν ἐν τῇ διαφωνίᾳ τῶν ποδῶν συμφωνίαν τῶν στίχων καὶ εὐρυθμίαν.

Ἀλλὰ δύνανται καὶ ἐν καθαροῖς στίχοις νὰ παρεμβάλλωνται πόδες τινὲς ἀλλότριοι μὲν, ἀλλ' ἐνεκὰ τῆς ταχυτέρας ἀγωγῆς, ἣν προκαλεῖ ὁ ὅλος ρυθμός, συμμορφούμενοι καὶ ἐξομαλιζόμενοι. Ἀπλούστατον τοῦτου εἶδους εἶνε, ὅταν δύο ἀλλεπάλληλα φωνήεντα ταχέως προφερόμενα ἀποτελῶσι μίαν περίπου συλλαβήν, ὡς :

Σὲ γκωρίζω ἀπὸ τὴν κέψιν
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερὴν,
ποῦ μὲ β₁ια μετράει τὴν γῆν.

Ὅπου ἐν μὲν τῷ πρώτῳ στίχῳ τὰ -ζω₁ ἀ κατὰ συναλοιφήν ἐκφωνοῦνται καὶ ἰσοδυναμοῦσι μὲ μίαν συλλαβήν· ὁμοίως καὶ οἱ ἀρχαῖοι τὰς ἐκθλίψεις μεμαρτυρημένον εἶνε ὅτι ἐξεφώνουν κατὰ συναλοιφήν, καὶ οὐχὶ ὡς ἡμεῖς ἀναγινώσκοντες ἐκείνους δι' ἀποκοπῆς· ὡσαύτως καὶ ἐν τῷ τρίτῳ στίχῳ τοῦ μετράει τὸ ἀει ὡς δίφθογγος ἐκφωνούμενον καθίσταται μία συλλαβή· ἀλλὰ τὸ β₁ια ἀποτελεῖ ἄλογον συλλαβήν· διότι πλεονάζει· καὶ οὔτε πρὸς δύο ἰσοῦται συλλαβάς, οὔτε πρὸς μίαν· πρὸς ἐπανάρθωσιν δὲ τοῦ ρυθμοῦ πρέπει νὰ ἐκφωνῶνται λίαν ταχέως τὰ δύο φωνήεντα· καὶ ἀτεχνώτερον ὅμως ἐκφωνούμεναι αἱ ἄλογοι αὗται δὲν βλάπτουσιν ἐπαισθητῶς τὸν ρυθμόν, ἀλλὰ παρέχουσι μέγεθος τι καὶ συγκίνησιν. Ἐξαρτᾶται δὲ ἀπὸ τοῦ στιχουργοῦ ἂν δύο ἐπάλληλα φωνήεντα ὡς μίαν συλλαβήν θέλει νὰ λάβῃ διὰ ταχείας συνεκφωνήσεως ἢ δύο· τοῦλάχιστον εἰς τὰ δημοτικὰ ᾄσματα ἐνορῶμεν ἱκανὴν ὡς πρὸς τοῦτο ἐλευθερίαν, ὡς¹) :

1) Παρὰ Passow, DLXVIII· ὡς καὶ οἱ ἐπόμενοι πάντες.

Ἐπεὶ κοιμᾶσαι ἐγγονιστὴ, κ' ἐγὼ κακονυχτάει.
Κακονυχτάει γιατί πονῶ, πανῶ γιατί ἀγαπέω.

Ἐνθα τὸ αὖ ἐν μὲν τῷ τέλει τοῦ α' καὶ β' στίχου ἀποτε-
λεῖ δύο συλλαβάς, ἐν δὲ τῇ ἀρχῇ τοῦ α' στίχου συνεκφωνεῖ-
ται εἰς μίαν ἀλογον· γίνεται δὲ ἡ συναλοιφή, ἡ δι' ἐντάσεως
μὲν τοῦ πρώτου φωνήεντος, ἐπισκοπήσεως δὲ τοῦ δευτέρου, ἡ
διὰ συνεκφωνήσεως ταχείας ἀμφοτέρων. Ὁμοίως καὶ οἱ ἀλογοὶ
σπονδεῖοι τῶν ἀρχαίων ἢ διὰ ταχείας ἀμφοτέρων τῶν συλλαβῶν
ἐκφωνήσεως ἐξομαλίζονται, ἡ δι' ἐξασθενήσεως τῆς μιᾶς κατὰ τι-
θὲν δὲ καὶ μικρόν τι χρόνου μόριον πλεονάζει οὔτε ἐν τοῖς ἡμετέ-
ροις στίχοις βλάπτει, οὔτε ἐκείνων τὸν ῥυθμόν. Ἀλλ' αἱ κύριαι
δίφθογγοι τῆς νεοελληνικῆς αἱ κατὰ κράσιν οὐδέποτε διαιροῦνται·
εἶνε δὲ κατὰ κράσιν δίφθογγοι αἱ ιά, ιέ, ιό, ιού. Δίφθογγοι δὲ
κατὰ διέξοδον καθίστανται πολλάκις τὰ αἰ, εἰ, οἰ, διὰ συναλοι-
φῆς, ὡς :

Παρά νὰ φά_η τὴν πέρδικα τὴν γλυκοκελαδοῦσα
ποῦ κελα_ιδεῖ κάθε πουρνὸ, τὸ λεί_ει καὶ κάθε βράδυ

Πολλάκις δὲ πάλιν, ὅταν μάλιστα ἔχωσι τὸν τόνον καὶ ἔπε-
ται σύμφωνον, διαιροῦνται, ὡς :

ὅπου ἀγαπάει κι' ἀρνηθῇ, δὲν εἶνε συχωρεμένο·

ὅπου τὸ ε τοῦ εἶνε ἐπισκοτίζεται. Ταῦτα ὡς χρησιμαύσωσι παρά-
δειγμα εἰς τοὺς στιχουργοὺς ἐκείνους, οἵτινες ἀφίνοντες τὰς φυ-
σικὰς ταύτας ὁδοὺς τῆς συναλοιφῆς, ἀποκόπτουσι βιαίως τὰς
συλλαβάς.

Καὶ ἀπλούστατον μὲν σχῆμα τῆς διὰ ταχυτέρας ἀγωγῆς ἐξο-
μαλύνσεως τοῦ ῥυθμοῦ εἶνε τοῦτο, τὸ τῶν ἀλλεπαλλήλων φω-
νηέντων. Ἀλλὰ καὶ ἄλλαι συλλαβαὶ δύνανται συγκείμεναι ἐξ
ἐνὸς μόνου συμφώνου καὶ στοιχείων εὐεκφωνήτων νὰ ἐξισωθῶσι
διὰ τῆς ταχύνσεως τῆς προφορᾶς μὲ τοὺς ἄλλους πόδας, ὡς ἐπὶ
τοῦ ἐξῆς στίχου τοῦ Σολωμοῦ :

Καὶ προβαίνει ἡ Μαρία λίγη νὰ πάρη,
Δροσιὰ στὰ σωθικὰ τὰ μαραμένα
εἶνε νύχτα γλυκεῖα καὶ τὸ φεγγάρι

αἱ τέσσαρες συλλαβαὶ «λίγη νὰ πὰ-ρη» δύνανται ταχέως ἐκφερόμεναι νὰ ἐξισωθῶσι μὲ τὰς τρεῖς τῶν προηγουμένων ποδῶν, ὡς καὶ ἀναλογεῖ κατωτέρω αὐταῖς τὸ τρισύλλαβον ἀπὸ φεργά-ρι· ἀλλ' ἴσως ὁ ποιητὴς ἐπεσκότει μᾶλλον τὸ φωνῆεν τὸ τελευταῖον τοῦ Μαρία. Μόνον παρατηροῦμεν ὅτι τοιαῦται δι' ἐπιτηδείων συλλαβῶν γενόμεναι ταχεῖαι ἐκφωνήσεις παρέχουσι γοργότητα καὶ κίνησιν· καὶ ἐν τῇ σημερινῇ μουσικῇ τοιοῦτοι συνεκφωνούμενοι γοργῶς φθόγγοι εἶνε συνήθεις· καὶ οὕτως ἐξεφωνοῦντο καὶ οἱ πλεονάζοντες ἄλογοι χρόνοι τῶν ἀρχαίων.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς διὰ μεταβολῆς τῆς ἀγωγῆς ἐξομάλυνσεως τῶν εἰς καθαρὸς στίχους ἐμπλεκομένων ἐνίοτε ἄλλοτρίων ποδῶν.

Κυρίως δὲ μικτοὶ στίχοι εἶνε ἐκεῖνοι, οἵτινες συστηματικῶς καὶ κατὰ τάξιν συμμιγνύουσι πόδας διαφόρους. Γίνονται δὲ αἱ μίξεις ἢ κατὰ συμπάθειαν, ὅτε ἡδέως συναρμόζονται, ἢ κατ' ἀντιπάθειαν, ὅτε εὐρίσκονται εἰς ἀντισπασμούς, καὶ ἡ συζυγία αὐτῶν καθίσταται ἄχαρις καὶ χωλὴ.

α) Κατὰ συμπάθειαν μὲν συμπλέκονται πόδες ἐξ ἄρσεως ἀρχόμενοι μὲ πόδας ἀπ' ἄρσεως, ὡς ἀντισπόνδειος μὲ ἀντιβάκχειον, ὅπερ σύνηθες ἐν τε τῇ ἡμετέρᾳ καὶ τῇ γερμανικῇ στιγουργίᾳ, π.χ.

Ἐντὸς παχυχλόου κι' ἀνθοῦντος λειμῶνος
 συνέζησαν δύο τρυγόνες ποτὲ
 κ' αἱ δύο ἐρώτων καρδίαι πισταί,
 ἤγνθουν τί ἦτο τὸ δάκρυ κι' ὁ πόνος.
 (Ὁρφανίδης)

Ἡ οἱ ἐξῆς τοῦ Ζαλακώστα, ἓνα μόνον ἀντιβάκχειον περιέχοντες·

Ἡ δρόσος ἐπότιζεν
 Ἀμάραντα μύρτα
 Καὶ τᾶστρα ὑπέτρεμον
 Κ' ἡ φύσις ἐσκίρτα
 Ποθοῦσα τὸ φίλημα
 τῆς νέας αὐγῆς.

Οὔτοι, ὡς πολλάκις συμβαίνει, ἐδύναντο μὲν νὰ ἀναχθῶσι καὶ εἰς τοὺς ἀσυναρτήτους, ἀλλ' ἢ ἐν τῷ 6' στίχῳ συνάρτησις κω-

λύει. Αἱ τοιαῦται μίξεις ὅτι δίδουσιν ἡδέϊαν ποικιλίαν, ἐκάστου τῶν συμμιγομένων προσφέροντες τὸ ἑαυτοῦ καλόν, πᾶς τις αἰσθάνεται.

Ἐπίσης μίσγεται κατὰ συμπάθειαν ὁ ἀντιβάκχειος μετὰ τὸν τετρασύλλαβον ἐπαντισπόνδειον, ὡς ἐπὶ τῶν προμνημονευθέντων στίχων τοῦ Σολωμοῦ :

Εἶνε νύχτα βαθειὰ καὶ τὸ φεγγάρι
Δὲ ἔγαινε νὰ σκεπᾶσθ' ἄστρο κανένα·

ὅπου ὁ ἐπαντισπόνδειος ἐν μὲν τῷ πρώτῳ στίχῳ κατέχει τὸ τέλος, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τὴν ἀρχήν, καὶ πολλάκις οὕτω μεταστρέφει τοὺς πόδας ὁ ποιητὴς καὶ καθιστᾷ πολυσχηματίστους τοὺς στίχους.

Καὶ βακχείους μετὰ σπονδείων δυνάμεθα νὰ συνθέσωμεν, ὡς τὸ παράδειγμα τοῦτο τοῦ κ. Ῥαγκαβῆ :

ἦτον ὅτ' ἐπλάσθη λευκὸν τὸ ῥόδον·

β) Κατ' ἀντιπάθειαν δὲ συμπλέκονται ἐναντίοι πόδες, ὡς οἱ ἐξῆς χωλοὶ ἀντισπονδειακοί :

Ἐνταῦθα Ἰππῶναξ ὁ μουσοποιὸς κεῖται·
Ἄν κακὸς εἶσαι μὴ ἐγγίσης τὸν τάφον.

κατὰ μίμησιν τῶν ἀρχαίων χωλιαμβικῶν :

Ὁ μουσοποιὸς ἐνθάδ' Ἰππῶναξ κεῖται·
εἰ μὲν πονηρὸς μὴ ποτ' ἀρχεῖς τῷ τύμβῳ·

ἀλλ' ἡ ἐν τοῖς ἀρχαίοις ζωηρὰ ἀντίθεσις καὶ ἡ ἄλλη τελεία ἀρμονία εἶνε πολὺ ἀμυδρὰ ἐν τῇ νεοελληνικῇ μιμῇσει. Οὐχ ἦττον χρήσιμον εἶνε τὸ μέτρον εἰς σατύρας, εἰς συγκρούσεις γνωμῶν καὶ παθῶν.

4. Πολυσχημάτιστοι καὶ ῥυθμοειδεῖς.

Πολυσχημάτιστοι καὶ ῥυθμοειδεῖς εἶνε οἱ στίχοι, οἱ μιγνύοντες μὲν διαφόρους πόδας εἴτε κατὰ γένος εἴτε κατ' εἶδος μόνον, διασώζοντες ὅμως ἐν τῇ λοιπῇ ἀρρυθμίᾳ καὶ ἀταξίᾳ εὐρυθμίαν τινά.

α. Τῶν τετρασυλλαβῶν ἀντισπονδειαδῶν (ὡς καὶ τῶν σπονδειαδῶν) εἶπον ὅτι πρέπει νὰ διακρίνωμεν δυο σχήματα· τὸ μὲν ἔχον τὸν ἀντισπόνδειον πρῶτον ἐκάλεσα προαντισπόνδειον, τὸ δὲ ἔχον ἐπόμενον ἐπαντισπόνδειον, κατ' ἀναλογίαν τῶν ἀρχαίων ἐπιχωριαμβικῶν, ἐπιωνικῶν κ. Ἐχει δὲ ὁ μὲν προαντισπόνδειος μαλακὸν χαρακτῆρα, ὡς :

Ἐτῶν δεκατεσσάρων εἶν' ὁ ἥρως μου
καὶ τὸν ὄνομά του Στράτις Καλοπῆχειρος

Ὁ δὲ ἐπαντισπόνδειος ἔχει σκληρὸν καὶ παθητικὸν χαρακτῆρα, διότι διὰ τῶν δύο προηγουμένων τριῶν ἀτόνων ἢ ἀσθενῶς τονιζομένων συλλαβῶν λαμβάνων ὁ τόνος φορὰν σφοδρὸς πίπτει ἐπὶ τὴν τετάρτην συλλαβήν. Ὡς θὰ τὸ αἰσθάνεται τις, ἂν μεταβάλλων τὸν στίχον εἴπῃ :

Δεκατεσσάρων εἶν' ὁ ἥρως μου ἐτῶν

Παρευθὺς μεταβάλλει ἦθος ὁ στίχος καὶ ἀπὸ τοῦ ἡρέμου καὶ ἱλαροῦ χαρακτῆρος, ὃν ἠθέλησε νὰ ἐπιβάλλῃ ὁ ποιητής, τοὺς πλείστους στίχους κατὰ τὸν κανονικὸν τοῦτον ῥυθμὸν συνθέσας, θὰ καθίστατο ἐμπαθής, ὀρμητικὸς καὶ ὅμοιος τῷ ἀντιβακχείῳ, μεθ' οὗ, ὡς εἶδομεν, καὶ συμπλέκεται κατὰ συμπάθειαν ὁ ἐπαντισπόνδειος. Ἀλλὰ συνήθως συνθέτουσιν ἐπιμιξ καὶ ἀτάκτως τὸν προαντισπόνδειον καὶ ἐπαντισπόνδειον, καὶ οὕτω κατήντησεν ὁ τρίμετρος ἰαμβικὸς λεγόμενος ἀκατάληκτος ἐγγὺς σχεδὸν ἀρρυθμίας, ὡς ἐν κρίσει ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ παρετήρησεν ὀρθῶς ὁ σεβαστὸς καθηγητής κ. Ῥουσόπουλος· διότι οὐδὲ τὸν τελευταῖον πόδα, ὅστις καθ' ἃ προερρέθη, ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν βάσιν παντὸς στίχου, ἐφύλαξαν ἀμετάβλητον καὶ σταθερόν. Τίς λ. χ. δύναται νὰ αἰσθανθῇ ἀρμονίαν ἐκ τῶν ἐξῆς στίχων :

Ἀλλά, Ἐράρδε, φίλε μου, εἰς τὸ ἐξῆς
ἐγὼ ἰδὼ δὲν κάθημαι πρὸς χάριν των
σηπόμενος, ὁ μὲν τις ὅπως Ἀχιλλεύς
μεθαύριον φυτρώσῃ, ὁ δὲ Ὀμηρος.

Οἱ στίχοι οὗτοι βεβαίως καὶ εἰς πεζὸν λόγον ἂν ἐγράφοντο μετὰ πλείονος ἐλευθερίας δὲν θὰ ἐπροξένουν χειροτέραν ἐντύπω-

σιν· διότι ὁ ρυθμὸς εἶνε λίαν ἀσθενής, συνιστάμενος μόνον ἐκ τῆς ἰσοσυλλαβίας καὶ ἐκ τῆς συγγενείας οὐχὶ δὲ τελείας ὁμοιότητος τῶν ποδῶν· ἐπειδὴ δὲ αἱ θέσεις καὶ αἱ ἀφαιρέσεις δὲν ἀκολουθοῦσι τὴν αὐτὴν τάξιν, ὅπερ εἶνε ἀναγκαῖον εἰς πάντα εὐτακτον καὶ ἐναρμόνιον ρυθμόν, διότι ἄλλως συγχέει ἡ αἰσθησις τὸ ρυθμικὸν αὐτῶν σχῆμα, ἀσαφὲς καὶ ἀτερπὲς εἶνε ἡ ἀρμονία αὐτῶν. Ἀντι- παραβάλετε πρὸς τοὺς ἀνωτέρω τοὺς ἐξῆς στίχους τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ εὐτακτοτέρους ὄντας·

Κοιμᾶται Ὅλ' ἡ φύσις ὕπνον νύδουμον
κοιμᾶται, μόνον δὲ ἡ μυριόφωτος
τῶν οὐρανῶν λυχνί' ἀκόμη ἄγρυπνός
ἐγρηγόρει, καὶ μόλις ἤδη ἡ Ἥως
τὰ μελιχρὰ τῆς φῶτα ροδοδάκτυλος
ἀρχίζει ν' ἀμαυρώνῃ ἀνατέλλουσα.

Οἱ στίχοι οὗτοι ρέουσιν ἱκανῶς εὐρύθμως διὰ τῆς ἀκοῆς ; πό-θεν δὲ προέρχεται τοῦτο ; πρῶτον μὲν ἡ βάσις, ὁ τελευταῖος ποῦς, εἶνε προαντισπόνδειος πλὴν ενός, ὅστις ἐκ τούτου συντα-ράττει πῶς τὸν ρυθμόν· ὅμως δύναται νὰ συγχωρήσῃ τις τὴν παρεκτροπὴν ταύτην μεταξὺ τοσούτων εὐρυθμοτέρων. Πρὸς δὲ τούτοις τὸ διὰ τῆς τομῆς χωριζόμενον μέρος εἶνε ἐπαντισπόνδειος ἀπάντων, πλὴν τοῦ τελευταίου, ὅστις παραλυπεῖ ὀλίγον τὴν ἀρ-μονίαν. Ἀλλὰ πρὸ πάντων τηρητέα ἡ συμφωνία τοῦ τελευτάου ποδός, ἐφ' οὗ ἀναπαύεται καὶ ἀποτίθεται ὅλος ὁ στίχος.

Οὕτω δὲ συγκείμενοι αἱ στίχοι ἐνταῦθα ἐκ δύο ὁμοίων μὲν τὸ γένος μερῶν, ἀνομοίων δὲ τὸ εἶδος, δύνανται νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τὰ ἐπισύνθετα. Εἶνε δὲ πολλῆς ἄξιον συστάσεως τὸ σχῆμα τοῦτο, καθ' ὃ προηγεῖται μὲν ἐπαντισπόνδειος, ἔπεται δὲ προαν-τισπόνδειος· διότι ἡ ἀντίθεσις παράγει περιπαθῆ ἀρμονίαν. Ἴσως νομίσῃ τις, ὅτι ἀντιβαίνει πρὸς τὸν ὀρισμόν, ὃν ἐδώκαμεν περὶ ἀρμονίας, ἂν λέγωμεν ὅτι ἡ ἀντίθεσις γεννᾷ ἀρμονίαν· διότι ἐν τῇ ἀντιθέσει δὲν φαίνεται συμφωνία τις, ἥτις εἶνε ἀναγκαία ἀρχὴ πάσης ἀρμονίας. Ἀλλὰ τὰ ἀντίθετα κατὰ τοῦτο, νομίζω, παρά-γουσιν ἀρμονίαν, ὅτι συμφωνοῦσι κατὰ τὸ γένος, καίπερ κατ' εἶ-δος ἀντίθετα· ὡς σπόνδεϊος καὶ ἀντισπόνδειος, βακχεῖος καὶ ἀν-

τιβάκχειος· ἢ ὡς δύο ἀντίθετα σημεῖα ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σχήματος. Ἄλλ' ἔνεκα τῆς κατὰ τὸ εἶδος διαφωνίας ἡ ψυχὴ ἀνθέλκεται καὶ συγκινεῖται ἰσχυρῶς ἀπὸ ἐνὸς ἄκρου εἰς τὸ ἕτερον περισπωμένη· ὥστε διαφέρει ἡ δι' ἀντιθέσεως ἁρμονία τῆς διὰ συμφωνίας, ὅτι εἶνε λίαν παθητικὴ καὶ ἀντισπαστικὴ· ὕψω δὲ τὸ γένος καθ' ὃ συμφωνοῦσιν εἶνε ἀπωτέρω, τοσοῦτ' ὃ ἀντισπασμὸς εἶνε ἰσχυρότερος καὶ πολλάκις οὐχὶ ἀνεκτός. Οὕτω ἐν τοῖς περὶ ὧν ὁ λόγος στίχοις σφοδρὸς μὲν καὶ τραχὺς ὁρμᾶ ὁ ἐπαντισπόνδειος, μαλακύνει δὲ καὶ κατευνάζει τὴν ὁρμὴν ἐκείνου ὁ ἐπιφερόμενος προαντισπόνδειος· διὸ κάλλιστα ἁρμόζουσιν οἱ τοιοῦτοι στίχοι εἰς τὰ δράματα, ζωγραφίζοντες σχεδὸν πάθη ὡς χεῖμαρρος εἰσβάλλοντα κατασυντρίβόμενα καὶ ἀπαυδῶντα. Οὐχ ἥτιον εἶνε ποθητὸν νὰ μὴ περιορίζωνται τὰ δράματα εἰς τὸ ἀντισπονδειακὸν σύστημα, ἀλλὰ νὰ περιέχωσιν εἰς διάφορα χωρία ποικίλα μέτρα, τὸν βακχεῖον εἰς μανίας καὶ ἐκστάσεις, τὸν ἀντιβάκχειον εἰς σφοδράς ἐκρήξεις παθῶν, καὶ οὕτω τοῦλάχιστον νὰ ὑπάρχη καὶ ἐν τῇ ψιλῇ ἡμῶν λέξει ρυθμικὴ τις ζωγραφία, ἀφ' οὗ περιπαθεῖς δὲν ἀκούονται πλέον μελωδίαὶ ἀνδρώδους καὶ ὑψηλῆς μουσικῆς, εἰς ἃς ἐξέχεον τοὺς γόους αὐτῶν, καὶ τὰ πάθη οἱ εὐγενεῖς ἥρωες τῆς ἀρχαίας τραγωδίας, ἐν ᾗ οὐ μόνον τὰ χορικὰ μέλη καὶ αἱ μονωδίαὶ ᾗδοντο, ἀλλὰ καὶ τῶν ἱαμβείων πολλὰ μελοδραματικῶς, ὡς εἶνε μεμαρτυρημένον, ἐξεφέροντο.

Ὁ τετράμετρος καταληκτικός, ὁ λεγόμενος πολιτικός, ἁρμόζει μᾶλλον εἰς ἔπη καὶ εἰς σεμνάς λυρικάς ὑποθέσεις παρὰ εἰς δράματα ἔνεκα τοῦ μήκους του. Ἔχει δὲ ἀξιόλογον ἁρμονίαν, καίπερ σχηματιζόμενος καὶ αὐτὸς συμμίκτως ἐκ τῶν δύο ἀντισπονδοειδῶν (δέχεται δὲ καὶ τὸν προσπόνδειον διὰ τὴν μαλακότητα τοῦ τόνου του)· διότι πρῶτον μὲν καὶ κυριώτατον ἔχει τὴν τελευταίαν βάσιν ἀμετάβλητον εἰς πάντας τοὺς στίχους. Ἐπειτα δὲ καὶ συχνότατα ἔχει καὶ ἄλλην βάσιν κοινήν, ὡς ἐκ τῶν ἐξῆς στίχων φαίνεται:

Ποῖδς εἶδε ψάρι σὲ βουνὸ κ' ἐλάφι σὲ λιμάνι;
Ποῖδς εἶδε τέτοια λιγερὴ τέτοια πανώρια κόρη

νὰ προπατῇ νὰ γράφεται δώδεκα χρόνους κλέφτης ;
Κανένας δὲν τὴν γνώρισε πῶς ἦτανε κοράσι.

ἐν οἷς ἀνὰ δύο συμφωνοῦσι καὶ αἱ ἀποθέσεις τῶν προηγου-
μένων κώλων, ὅπερ συντείνει εἰς τελειοτέραν ἁρμονίαν· ἄλλως δὲ
καὶ ἔνεκα τῆς ἴσης καὶ συμμέτρου διαιρέσεως τῶν κώλων προσ-
λαμβάνει ἁρμονίαν τὸ μέτρον τοῦτο. Ἄλλ' ὁ τρίμετρος ἐπειδὴ
τέμνεται ἀνίσως, ἀπαιτεῖ ἡ ἁρμονία του, ὅπως ἐκάτερον τῶν
τεμνομένων μερῶν ἔχῃ κοινὴν ἀπόθεσιν καθ' ὅλους τοὺς στίχους·
ὥστε πρέπει νὰ ἐκλεχθῇ μία τῶν δύο τομῶν ἢ ἡ ἐφθημιμερῆς, ὡς
πάντοτε ἐν τοῖς δημοτικοῖς στίχοις, π. χ.

Ὁ Γιάννης κι' ὁ Γιαννάκης | κι' ὁ Πλανόγιαννος
Ποῦ πλάνα_ε τὰ κορίτσια | καὶ ταῖς εὐμορφαῖς
Τὴν Μάρω, τὴν Μαροῦλα | τὴν ἀπλάνευτη
δὲν μπορεῖ νὰ τὴν πλανέσῃ | καὶ μαραίνεται,
στὴ μένα του παγαίνει | καὶ προσχλαίεται.

(Passow, σ. 358)

(ὅπου βλέπει τις συγχρόνως πόσον ὁ λαὸς φροντίζει νὰ φυλάττῃ
ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰς κοινὰς ῥυθμικὰς βάσεις ἀμφοτέρων τῶν
κώλων, ἂν καὶ ἔνεκα τοῦ ἄσματος ἔχει πλείονας ἐλευθερίας τοῦ
ἀπλῶς πρὸς ἀνάγνωσιν συνθέτοντος), ἢ πρέπει μᾶλλον νὰ προτι-
μῶμεν τὴν πενθημιμερῆ, ὡς χαριεστέραν.

Ἄλλ' ἄρά γε δὲν ἀρμόζει εἰς τὸν δραματικὸν ἡμῶν διάλογον
μᾶλλον ὁ καταληκτικὸς τρίμετρος, ἀφελέστερος ὢν καὶ χαριέ-
στερος, ὡς οἱ ἐξῆς στίχοι δεικνύουσι :

Σ' ὦρτο περιβολάκι μέσα μπαίνω
μὲ δάφναις μὲ μυροῖναις στολισμένο
μὲ δάφναις, μὲ μυρσιὰ, μὲ κυπαρίσσια,
μὲ τῆς καρδιᾶς μου τὰ ἄνθη τὰ περίσσια.

Δύναται δὲ νὰ ἐπαλλάσσεται πρὸς ποικιλίαν μὲ τὸν δεκασύλ-
λαβόν, ὡς εἶνε οἱ στίχοι τῶν γερμανικῶν δραμάτων καὶ οἱ τοῦ
Σαιξπηρίου.

Ἄλλὰ πολὺ περιπαθέστεροι καὶ ἐντεχνότεροι εἶνε οἱ στίχοι
ἐκεῖνοι, οὓς μετεχειρίσθη ὁ I. Ζαμπέλιος εἰς τὰς τραγωδίας του,
οἱ δὲ νεώτεροι πρὸς εὐχέρειάν των ἀντήλλαξαν αὐτοὺς μὲ τὴν

ἄτεχνον ἐκείνην τῶν ἀρχαίων ἱαμβικῶν τριμέτρων μίμησιν·

α' Ἐλευθερία, ἥ θάνατος! » ὑπάρχει
παντὸς ἐταίρου τὸ ὄπλον κ' ἡ σημαία.
Ἐλευθερία, θεὰ Ἐλευθερία
σφιγκτὰ βοῶσι τὰ ὄρη, τὰ πελάγη,
ἡ χέρσος ὅλη κ' αἱ νῆσοι τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ στίχοι οὗτοι δὲν εἶνε ὡς ἤθέλέ τις νομίσει χωλοὶ ἀντισπον-
δειακοὶ Ἰππωνάκτειοι· ἀλλ' εἶνε ὁ ἐνδεκασύλλαβος καταληκτικὸς
πεποικιλμένος ἐπὶ τὸ παθητικώτερον διὰ παρενθέσεως ἀντιβακ-
χείου· καὶ συνήθως μὲν ἡ πρώτη συλλαβὴ τοῦ ἀντιβακχείου χω-
ρίζεται διὰ τῆς τομῆς, ὅτε ὁ στίχος ἔχει τὴν ὄψιν ἀσυναρτήτου.
Ἡ δὲ τομὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲν πρέπει νὰ εἶνε πενθημιμερής,
ἐνίοτε δὲ πρὸς ποικιλίαν δύναται νὰ ἐγχωρῇ καὶ ἐφθημιμερίς. Ὁ
δὲ Γεώργιος Παράσχος ἐν τῷ ἐν τῇ ποιητικῇ ἀνθολογίᾳ « Παρ-
νασσῶ » τεμαχίῳ τοῦ δράματός του « ὁ Ὀλυμπιονίκης » μετα-
θέτει τὸν ἀντιβάκχειον ἐνίοτε καὶ εἰς ἄλλας χώρας, ὅπερ ἥκιστα
βλάπτει τὸν ρυθμόν, ὡς :

Μίαν καρδίαν ἔχω· κ' ἐν ᾧ εἰς ταύτην
φοβερὰ φρικτὴ βοὴ ἀνακυκᾶται.

καὶ :

τοὺς παλμοὺς ὅλους συλλέγω τῆς καρδίας
τὴν μαύρην πνοὴν προσθέτω τῆς ζωῆς μου

Ἀντὶ τοῦ ἀντιβακχείου ἐν τῇ πρώτῃ χώρᾳ δύναται νὰ κεῖται
καὶ βακχείος διὰ τὴν ὀλίγην ἔμφασιν τῆς πρώτης χώρας.

Ἄγγελος θεοῦ ἐξόριστος μ' ἐφάνης.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἀντισπονδειακῶν πολυσχηματίστων.

b. Ὅμοια δύνανται νὰ ῥηθῶσι καὶ περὶ τῶν σπονδοειδῶν τε-
τρασυλλάβων· ὅτι πρέπει νὰ διακρίνωμεν δύο διάφορα εἶδη, τὸ
μαλακόν, ὅπερ ἔχει τὸν σπονδεῖον πρῶτον καὶ ἐκαλέσαμεν προσ-
πόνδειον, καὶ τὸ σκληρόν, ὅπερ ἔχει τὸν σπονδεῖον εἰς τὴν δευ-
τέραν χώραν καὶ τὸ ὠνομάσαμεν ἐπισπόνδειον.

Δύνανται ὁμοίως καὶ ταῦτα νὰ μιγνύωνται μετ' ἀλλήλων,
ἀλλ' ἡ εὐρυθμία ἀπαιτεῖ, ὅπως ἐκάστου κώλου ἡ ἀπόθεσις συμ-

φωνῇ. Ὡς εἶνε οἱ ἐξῆς ἐναρμόνιοι στίχοι τοῦ Α. Σούτσου :

Ναί! γλυκὴ τὰ βλέμματά μου|θέλγητρον ἐπαναφέρει
πρὸς αὐτὰ τὰ μαρτυροῦντα|τὰς ποτὲ Ἀθήνας μέρη,
ὅπου καὶ θραυσθεῖς ὁ μέγας|Παρθενῶν των τὴν τελείαν
καὶ ἀρμονικὴν ἐμφαίνει|τοῦ Παντός δημιουργίαν.

Εἰς τὸ σκληρὸν ἐπισπόνδειον, ὅπερ συμφωνεῖ μὲ τὸν ἀντιβάκ-
χειον κατὰ τὸ πάθος, ἀλλ' ἔχει πλείονα σεμνότητα, συνέθεσε
πολλὰ του ποιήματα ὁ Σωλομός, ὡς :

Δυστυχίς! παρηγορίᾳ
μόνη σου ἔμενε νὰ λές
περασμένα μεγαλεῖα
καὶ διηγῶντας τα νὰ κλαῖς.

Ὡστε πρέπει νὰ διακρίνωνται τὰ δύο ταῦτα εἶδη.

ε. Καὶ οἱ βακχεῖοι δύνανται νὰ συνθέτωνται πολυσχηματί-
στως, ὡς κάμνουσιν οἱ Γερμανοί, ἐπαλλάσσοντες τὸν ἀντιβάκ-
χειον μὲ σπονδεῖον σημαντόν, καθὼς δυνάμεθα νὰ τὸν καλέσω-
μεν, διὰ τοῦ τόνου ἀμφοτέρας τὰς συλλαβὰς ἐπισημαίνοντα· π. χ.
K l a r a u s D ä m m e r u n g s t i e g a m g o l d e n e n H i m m e l d e r M a i t a g .

Ὅτι οἱ λεγόμενοι οὔτοι σπονδεῖοι δὲν ἰσοδυναμοῦσι μὲ τοὺς
τρισυλλάβους δακτύλους καλουμένους καὶ ἐκ τῶν προρρηθέντων
δῆλον καὶ σαφῶς δύναται τις νὰ τὸ αἰσθανθῇ, ἂν εἰς τοὺς δισυλ-
λάβους τούτους πόδας προσθέσῃ μίαν συλλαβὴν :

K l a r a u s d e r D ä m m e r u n g s t e i g e t a m g o l d e n e n H i m m e l d e r M a i t a g .

Ἄν δὲ οἱ δισύλλαβοι οὔτοι ἰσοδυνάμουν κατὰ τοὺς χρόνους μὲ
τοὺς τρισυλλάβους, ὡς νομίζουσιν οἱ Γερμανοί, ἡ προσθήκη συλ-
λαβῆς θὰ ἐπέφερεν ἀρρυθμίαν, ἐν ᾧ τοῦναντίον εὐρυθμότερον κα-
θιστᾷ τὸν στίχον. Ἀπόδειξις προσέτι ὅτι κατὰ τὸν ὅμοιον τρό-
πον οἱ Γερμανοὶ ποιηταὶ ἀντὶ τοῦ διτόνου σπονδαίου μεταχειρί-
ζονται καὶ τὸν τροχαῖον καλούμενον, ὅστις κυρίως εἶνε μονότονος
σπονδαῖος. Ὁμοίως δυνάμεθα νὰ μιμηθῶμεν αὐτοὺς καὶ ἡμεῖς καὶ
νὰ ποιῶμεν, λ. χ.

Πόσον ταχέως ἀπέπτυτε εὐδαίμονες χρόνοι!

Ἦσαν ὦραι γλυκείας ἐκείνας, εὐτυχίας,

ὅνερ βίου τερπνόν, στιγμὴ παραδείσου, ἀνταξία.

Ὡστε δυνάμεθα εἰς πάντας τοὺς πόδας νὰ εἰσάγωμεν ἀντὶ τῶν βακχείων σπονδείους, πλὴν οὐχὶ εἰς τὸν πέμπτον. Δὲν πρέπει δὲ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν νὰ ὑπερβαίῃ τοὺς δύο, σπανίως ἐνίοτε νὰ ἀνέρχεται εἰς τοὺς τρεῖς. Ἡ ἐπικράτησις τῶν βακχείων, καθαρὸν ἐχόντων τὸ σχῆμα καὶ οὐχὶ μικτὸν ὡς τὰ σπονδαιοειδῆ καὶ ἀντισπονδαιοειδῆ τετρασύλλαβα, τὸ μῆκος τοῦ στίχου εἰς 17 συλλαβάς, μὴ ἐπιτρέπον ταχεῖαν σύνοψιν τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν συλλαβῶν, ταῦτα πάντα συντείνουσιν, ὥστε νὰ μὴ προφαίνεται ἀρρυθμία. Οἱ δὲ εἰσαγόμενοι σπονδεῖοι συντελοῦσι νὰ κατευνάζωσι τὸ ὀρμητικὸν ἦθος τῶν βακχείων καὶ νὰ δίδωσιν εἰς τὸν ἐξάμετρον ποικιλίαν καὶ φυσικότητα καὶ εὐάρεστον ἦθος. Ὡστε ἐκ ταύτης τῆς θεωρίας πολὺ κερδίζει ἡ ἡμετέρα στιχουργία.

d. Ὅμοίως καὶ εἰς τοὺς μακροὺς ἀντιβακχειακοὺς στίχους δυνάμεθα νὰ εἰσάγωμεν ἀντισπονδείους, καὶ οὕτω νὰ ποικίλλωμεν καὶ νὰ συγκερῶμεν τὸ ἦθος αὐτῶν ὡς λ. χ. δυνάμεθα νὰ ποιῶμεν :

Δαμπρὰ ὅτε ἡ ἡὼς τοῦρανοῦ τὴν πυλίδα ἀνοίγει
 χρυσοῦς ἀνατέλλ' ὁ Φοῖβος παιδρὸς ἐκ τῆς λίμνης
 εἰς ἧς τὰς ἀγκάλας ὑπνώττει γλυκέως τὴν νύκτα.

Περισσότερον ὅμως τοῦ μήκους τούτου, ἥτοι ἐξ ἀντιβακχείων καταληκτικῶν, ὡς ἀνωτέρω, ἢ ἀκαταλήκτων, οὐδαμῶς ἐπιτρέπεται νὰ προβαίῃ ὁ στίχος. Τίς λ. χ. δὲν ἀποκάμνει ἀναγινώσκων τὸν ἐξῆς στίχον τοῦ κ. Ῥαγκαβῆ :

«Ὅτ' αἱ Μοῦσαι εἰσιώπων καὶ νύξ δουλικὴ εἰς τὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος ἠπλοῦτο»
 κατὰ μίμησιν δῆθεν τοῦ Ἀριστοφανείου τετραμέτρου, ἐν ᾧ ἐν ταῖς νεωτέραις γλώσσαις μόνον κατὰ μονοποδίαν δύναται νὰ βαίῃ ὁ τρισύλλαβος ἀντίστοιχος, ὅστις κατὰ τὸ ἥμισυ ὑπερβαίνει τοὺς χρόνους τοῦ ἀρχαίου ἀναπαίστου· διότι ἐκεῖνος μὲν εἶχε τέσσαρας χρόνους, ὁ δὲ ἡμέτερος ἕξ.

Οὕτω δὲ κατασκευαζόμενα τὰ δύο ταῦτα μέτρα καθίστανται ποικίλα, παθητικά, καὶ εὐάρεστα καὶ καταφρονοῦσιν ὅλως τοῦ κοσμήματος τῆς ὁμοιοκαταληξίας.

e. Ἐν γένει δύνανται νὰ σχηματισθῶσι πολυσχημάτιστοι στίχοι διὰ ποικίλων ἀτάκτως συνθετομένων ποδῶν. Ἀρκεῖ μόνον

ὅπως ἔχῃσι τινὰ μετρικὴν εὐρυθμίαν νὰ εἶνε ἰσοσύλλαβοι οἱ στίχοι (πλὴν τῶν ἀνωτέρω εἰδῶν καὶ σπανίων τινῶν ἐξαιρέσεων), καὶ νὰ ἔχῃσι δύο βάσεις ἐκάστου στίχου κοινάς, τὴν μὲν ἐπὶ τῷ τέλει τοῦ πρώτου· τὴν δὲ τοῦ δευτέρου κώλου· χεῖρονα δέ, ὅσα ἐξ αὐτῶν ἔχουσι μίαν μόνην βάσιν, τὴν τελικὴν. Ἀλλ' οἱ μόνόκωλοι στίχοι δύνανται νὰ ἀρκεσθῶσι καὶ εἰς μίαν βάσιν. Παράδειγμα τοιούτων ῥυθμοειδῶν στίχων ἔστωσαν οἱ ἐξῆς δημοτικοί, ὅπου τὰς βάσεις σημαίνομεν διὰ διεσταλμένης γραφῆς.

Ἐκεῖ βλέπ' ἓνα πύργο κ' ἔλαμπε σὰ τὸν ἥλιο,
 Νέα κάθεται μέσα, καὶ γλυκοτραγουδεῖ·
 Καὶ ὁ κελαδισμός της μ' ἐφάνηκε νὰ λέγῃ,
 χαρῆτε σεῖς ὦ νέοι, ποῦχετε τὸν καιρόν.¹⁾

Ἀλλ' ἐν τῇ ᾠδῇ αἱ ἀνωμαλίες τοῦ ῥυθμοῦ ἐπανορθοῦνται ὥς καὶ εἰς ἄλλα δημοτικὰ ᾄσματα, ἐνθα δὲν πρέπει τις νὰ ζητήσῃ λεκτικὴν εὐρυθμίαν· παράδειγμα:

θαυμάζομαι τὸ κρυὸν νερό
 τὸ νεραντσοφίλημα.

ἐνθα ὁ δεύτερος στίχος κατὰ μίαν συλλαβὴν ἐλαττοῦται, ἀναπληρουμένην ἐν τῇ ᾠδῇ διὰ τονῆς, ἥτοι ἐπεκτάσεως τοῦ το, ὡς τοῦ, διότι κατωτέρω:

Ἀπὸ ψηλὰ γκρεμνίζεται
 ἡ ἀγάπη μου στολίζεται

ὅπως ὁ πρῶτος στίχος ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ «θαυμάζομαι... οὕτω καὶ τοῦ δευτέρου τὸ ἀῖ ἀγάπη μου—μὲ τὸ ανεραν—».

Ε) Στροφαὶ καὶ συστήματα.

Στροφαὶ ἢ συστήματα ἀπαρτίζονται, ὅταν ἀριθμός τις στίχων ὁμοίων ἢ ἀνομοίων συμπλέκεται εἰς ἓν ἔρρυθμον ὅλον, οὗ ἢ ἐπανάληψις παράγει πλουσιώτερον ῥυθμόν, ἢ ἡ τῶν ποδῶν καὶ τῶν στίχων ἀπλῶς.

Ἀπαιτεῖται δὲ πολλὴ φιλοκαλία καὶ κρίσις, ὅπως συναρμόζῃ τις τοιούτους στίχους εἰς στροφάς, οἵτινες νὰ συμφωνῶσι πρὸς τὸ

1) Passow, σ. 454.

περιεχόμενον· διότι μορφή ἀντιβαίνουσα πρὸς τὴν ἐνδόμυχον ἰδέαν εἶνε ἀτεχνία, ἣν οὔτε ἡ φύσις ἀποδέχεται, οὔτε ἡ τέχνη ἐπιδοκιμάζει. Οἱ μὲν μακρότεροι στίχοι ἔχουσι μεγαλοπρέπειαν, σύνκειαν, σεμνότητα, ἐμμονὴν τῆς αὐτῆς καταστάσεως· οἱ δὲ βραχύπεροι ἐκφράζουσι κίνησιν, ζωηρότητα, μεταβολήν, ἀνακοπὴν τῶν διαθέσεων· ὅθεν ἀρμόζουσιν εἰς δῆλωσιν παθῶν ἢ εὐθύμων, ἢ λυπηρῶν κατὰ τὴν μελωδίαν, ἣν δίδει ἡ ἔννοια· διότι τὸ νὰ ἀποτέμνωνται εἰς μικροτέρους στίχους τὰ νοήματα καὶ νὰ μὴ ἐκθέτωνται εἰς μῆκος ἀνέτως καὶ ἡρέμως, σημαίνει ταραχὴν καὶ ἀνακοπήν. Τὴν μεταβολὴν ταύτην τῶν καταστάσεων ὀφείλει νὰ ζωγραφίῃ διὰ τῶν στίχων ὁ ποιητής.

Πρὸ πάντων, φαίνεται μοι, ἐπιτυγχάνει εἰς τὴν σύνθεσιν ὡς καὶ τῶν ἄλλων μέτρων, οὕτω καὶ τῶν στροφῶν ὁ Ζαλακώστας, ὅστις δεικνύει λεπτὴν αἰσθησιν καὶ τέχνην εἰς τὴν συναρμογὴν αὐτῶν. Ὡς παράδειγμα ἔστω ἡ ἐξῆς στροφή :

Ξυπνῶ καὶ μοῦ εἶπαν ἔφυγεν ἡ κόρη πεῦ ἀγαποῦσα
καὶ κατεβαίνω στὸ γιαλὸ
τὴν θάλασσα παρακαλῶ
τὴν πικροκυματοῦσα.

Πόσον ὁ πρῶτος στίχος ζωγραφίζει τὴν ἔκστασιν τοῦ ἐραστοῦ, ὅστις ἐκπληκτος μένει μανθάνων τὴν φυγὴν τῆς προσφιλοῦς ἐρωμένης! Πόσῃν ταραχὴν καὶ συγκίνησιν εἰκονίζουσι οἱ ἐπόμενοι βραχεῖς ἀνακοπτόμενοι στίχοι! Καὶ ὁ τελευταῖος ἐλαττούμενος στίχος δὲν ἐμφαίνει τὴν μέχρι ἐκλύσεως ἀγωνίαν; Ὁμοίως ἡ στροφή :

Σιμὰ στὴν βρύσι ποιητής, νηὸς ἄμοιρος κυττάζει.
τῆς γῆς τὴν ὄψιν τῇ θολῇ
καὶ μὲ τὴν ἐρημιὰ μιλεῖ
καὶ συχνάναστενάζει.

Ἄφ' ἐνὸς παριστᾷ τὸν νέον προσηλοῦντα ἀτενῶς τὰ ὄμματα πρὸς τὴν πέριξ φύσιν, ἄφ' ἐτέρου ἀνακοπτόμενον εἰς λυγμοὺς καὶ ἀναστεναγμοὺς.

Οὐχ ἥττον ἀξιόλογος εἶνε καὶ ἡ μίμησις τῆς Σαπφικῆς ᾠδῆς, ἥς παράδειγμα παρέχει ἡμῖν ὁ κ. 'Ραγκαβῆς· εἶνε δὲ αὕτη φύο

σπονδευειδῇ χωρίζομενα διὰ βακχείου, οὗ ἀποτεμένεται ἡ τρίτη συλλαβή:

Ἦτον, δε' ἐ|πλάσθη || λευκὸν τὸ πόδον
πλήν τὸ ἄτμ' α|κοῦσαν || τῆς ἀηδόνος
τῆς αἰδοῦς τὸ |χρῶμα || περιεβλήθη
ἐρυθριάσαν·

ἐν τέλει ὁ ἐπωδὸς εἶνε βακχεῖος μετὰ σπονδείου. Ἐχει δὲ ἡ στροφή αὕτη ἐν μὲν τῷ πρωτοτύπῳ περιπαθῇ χαρακτῆρα, ἐν δὲ τῇ παραμιμήσει σεμνὸν καὶ ἱλαρόν.

Ἐπίσης τὸ ἐλεγιακὸν λεγόμενον μέτρον ἐξ ἑξαμέτρου καὶ πενταμέτρου κατὰ τὴν μετρικὴν μορφήν εἶνε χρήσιμον εἰς δηκτικὰς σατύρας καὶ ἀντιθέσεις, ὡς:

Τρέχει γοργὸς καὶ ταχὺς ὁ βακχεῖος ἑξάμετρος || τρέχει,
Νὰ ὁ πεντάμετρος πλήν, κόπτει αὐτοῦ τὴν ὁρμήν.

Καὶ ἄλλαι πολλαὶ στροφαὶ ὑπάρχουσι, περὶ ὧν περιττὸν νὰ μακρολογήσωμεν.

Μέχρι τῶν στροφῶν προβαίνει ἡ μετρικὴ θεωρία. Ἀλλὰ πρὶν νὰ τελειώσωμεν ἀνάγκη νὰ μὴ παρέλθωμεν ἐν σιγῇ νέαν τινὰ θεωρίαν, ἥτις νεωστὶ μὲν ἀνεφάνη παρ' ἡμῖν, ἀλλ' οὐχ ἥττον εἶνε παλαιὰ καὶ εἰλημμένη παρὰ τῶν Ἰταλῶν.

Οἱ Ἰταλοὶ ἐπαρκοῦνται ἐν γένει εἰς τὴν ἰσοσυλλαβίαν καὶ εἰς ἓνα σταθερὸν ἐν τέλει τοῦ στίχου τόνον, τῶν δὲ ἄλλων τόνων ὀλίγον φροντίζουσι. Παράδειγμα οἱ ἐξῆς στίχοι τοῦ Δάντη, ὧν ἐπίτηδες σημειοῦμεν τοὺς τόνους:

'A_hi quànto a dirqualera e còsadura
quèsta sèlva selvaggì_aed à sprae fòrte

Ἡ ἀρμονία τῶν στίχων τούτων στηρίζεται μόνον ἐπὶ τῶν τόνων τῶν τελευταίων συμφωνούντων ποδῶν ἑκατέρου τοῦ κώλου, μάλιστα δὲ τοῦ τελευταίου· οἱ δὲ δύο πρῶτοι πόδες ἑκατέρου στίχου ἀνάγονται εἰς ἀντίθενα εἶδη· παρ' ἡμῖν τὸ τοιοῦτον θὰ ἐπέφερεν ἱκανὴν ἀρρυθμίαν. Ἀλλ' ἐν τῇ ἰταλικῇ τοῦτο μὲν ἔνεκα τῆς βραχύτητος τῶν στίχων, μὴ ὑπερβαινόντων τὰς ἑνδεκα συλλαβὰς καὶ ἐχόντων τὸ πλεῖστον τῆς ἀρμονίας ἐκ τῆς ὁμοιοκαταληξίας, τῇδε δὲ ἔνεκα τῆς εὐτογίας τῶν φθόγγων καὶ τῆς προφο-

ρᾶς τῶν Ἰταλῶν, μὴ ἐκφωνούντων μὲ τόσην μαλακότητα καὶ ἀτονίαν τὰς ἀτονίστους συλλαβάς, καθιστᾷ ὀλίγον αἰσθητὸν τοῦτο. Ἀλλ' ἡμεῖς ὅμως δὲν πρέπει νὰ ἀκολουθῶμεν τοὺς Ἰταλούς, ἐν ᾧ δυνάμεθα πλουσιωτέρους ῥυθμούς καὶ εὐτακτοτέρους νὰ συνθέτουμεν. Τίς θὰ ἀποδεχθῇ, ἐπὶ παραδείγματος, τὸν περιορισμόν, ὃν δίδει ὁ κ. Λασκαρέτος εἰς τὴν στιχουργίαν μας ¹⁾, λέγων ὅτι ἐννεασύλλαβοι στίχοι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ γίνωνται καὶ κατηγορῶν τὸν Σολωμὸν γράψαντα :

Ἡ δόξα δεξιὰ συντροφεύει
τὸν ἄντρα ποῦ τρέχει μὲ κόπους.

Ἡ ὅταν ὁμιλῶν περὶ ὀκτασυλλάβων στίχων λέγει ὅτι πρέπει νὰ ἔχωσι τὸν τόνον μόνον εἰς τὴν τρίτην καὶ ἐβδόμην συλλαβήν :

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή.

Κατ' αὐτὸν ἄρα οἱ ἐξῆς δημοτικοὶ στίχοι μὴ συμφωνοῦντες μὲ τὸν κανόνα του :

Ἐγὼ 'μαι 'νοῦς ψαρᾶ παιδί,
μαυροματοῦσα καὶ ξανθή.

εἶνε ἀπορριπτέοι. Πόδας δὲ ῥυθμικοὺς οὐδ' εἰς τὸ ὄνειρόν του εἶδε. Πλείονος διατριβῆς δὲν εἶνε ἀξία ἡ τοιαύτη ῥυθμική.

IV.

Ἐνταῦθα περαίνω τὴν πραγματείαν μου. Ὁ σκοπός μου δὲν ἦτο νὰ εἰσέλθω εἰς στοιχειώδεις λεπτομερείας, ὥς μὴ πρὸς ἀρχαίους ἀποτεινόμενος· ἀλλὰ νὰ προφήνω τὰς ῥυθμικὰς ἐκείνας ἀρχάς, αἵτινες ἐκ τῶν αἰωνίων πηγῶν τῆς ἀρμονίας προερχόμεναι, διέπουν καὶ τὴν ἡμετέραν στιχουργίαν. Κατέδειξα ὅποια εἶνε ἡ σχέσις τῶν ἡμετέρων ῥυθμῶν καὶ μέτρων πρὸς τὴν ἀρχαίαν προσωδίαν καὶ μετρικήν· ὅποια πεπλανημένα δόξαι συνέχεον ἀμφοτέρω ταῦτα καὶ τὴν ἀληθῆ ἐκάστου φύσιν ἐπεσκότουν· ὥστε οὐχὶ ὀλίγη ἐκ τῶν ἀνακριβῶν τούτων θεωριῶν ἐπεγίνετο βλάβη εἰς τὴν ἀρμονίαν τῶν στίχων. Ἄν καὶ γενικαὶ καὶ εὐσύ-

1) Ἴδὲ τὴν Στιχουργικὴν αὐτοῦ ἐν Βύρωνι, Τόμ. Α'. Φυλλ. 7 καὶ 8.

νοπτοι αἱ ῥυθμικαὶ αὗται ἀρχαί, ὅμως ἐπ' αὐτῶν στηριζόμενός τις δύναται ὑπὸ μόνον ἀσφαλῶς νὰ κρίνῃ τὴν φύσιν καὶ τὴν ἀρμονίαν τῶν ῥυθμῶν τῶν ἐν τῇ νεωτέρᾳ καθόλου ποιήσῃ ἐν χρήσει ὄντων, ἀλλὰ καὶ νέα συστήματα δι' ἐπισυνθέσεως, μίξεως, πολυσχηματισμοῦ νὰ παραγάγῃ, ἅτινα νὰ ζωγραφῶσι, ὅσον ἐπιτρέπεται εἰς τὴν ἄμυσον πτωχείαν τῶν νεωτέρων γλωσσῶν, ποικίλας τῆς φύσεως εἰκόνας καὶ καταστάσεις, καὶ ποικίλα διὰ τῆς ἀρμονίας των νὰ γεννῶσιν εἰς τὴν ψυχὴν αἰσθήματα καὶ πάθη· ὅθεν πρὸ πάντων ἐζήτησα νὰ παραστήσω ἀκριβῶς ἐκάστου ῥυθμοῦ τὸ ἦθος, ἵνα μὴ γίνεται τόσον ἀνάρμοστος καὶ ἄτεχνος αὐτῶν χρῆσις εἰς ὑποθέσεις, ὧν τὸ περιεχόμενον ἀντιβαίνει πρὸς τὴν ῥυθμικὴν μορφήν.

Ὅτι δὲ καὶ εἰς τὸν πεζὸν λόγον ἀπαιτεῖται εὐρυθμία τις καὶ εὐμέλεια διὰ τῆς τάξεως τῶν λέξεων, ὧν ἡ διάφορος θέσις διαφόρους παρέχει ῥυθμούς, καὶ διαφόρους τάσεις ὀξύτητος καὶ βαρύτητος καὶ δυνάμεως ἔχουσα διάφορον γεννᾷ μέλος, συντεινούσης πρὸς τὴν τοῦ ὅλου ἀρμονίαν καὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν φθόγγων καὶ τῶν λέξεων, ταῦτα δὲν χρήζουσι μακροτέρας μνείας. Ἐκάστου τὸ ὕφος ἐκφράζει τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ. *Le style c'est l'homme*, ἔλεγεν ὁ περικλεὴς Buffon. Καὶ πολὺ πρὸ αὐτοῦ ἀρχαῖος ποιητής: *Ἄνδρὸς χαρακτῆρ ἐκ λόγων γνωρίζεται.*

ΧΡΥΣΟΣΘΕΝΗΣ ΒΑΛΛΑΣΣΙΑΔΗΣ,
φειτητῆς τῆς φιλολογίας.

ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ,

Μεσαιωνική βιβλιοθήκη ἡ συλλογὴ ἀνεκδότων μνημείων
τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἐπιστάσις Κ. Ν. Σάβα, τόμ. Δ',

καὶ ὑπὸ τὴν εἰδικωτέραν ἐπιγραφὴν

Μιχαὴλ Ψελλοῦ Ἑκατονταετηρίς Βυζαντινῆς ἱστορίας (976—1077), ἐν Παρισίοις 1874, σελ. CΧΙΧ καὶ 299. Ἐν τέλει :
τοῦ αὐτοῦ Λόγοι ἐπιτάφιοι εἰς τοὺς πατριάρχας Μιχαὴλ Κη-
ρουλάριον, Κωνσταντῖνον Λειχούδην καὶ Ἰωάννην Ξιφιλῖνον
(1043—1076) σελ. 303—462.*)

Σελ. 99, στίχ. 28 ἐξ.

αὐ δὲ τυραννεύσας ἡρέμα τὴν κεφαλὴν ἐπισείσας καὶ μο-
γισμὸν καὶ δάκρυον τῶν ὀφθαλμῶν ἐπαφείς, ἀλλ' οὐκ ἄδι-
κος ὁ θεός, οὕτως εἰπὼν, καί με ἡ δίκη τῶν πεπραγμένων
ποινάς εἰσπράττεται ! καὶ εἰπὼν αὖθις τῆς θείας τραπέζης
ἐδράξατο.»

Πολλὰ καὶ διάφορα εἶνε τὰ παθήματα τοῦ προκειμένου χωρίου.
Καὶ πρῶτον μὲν εἶνε τὸ βάρβαρον ἐκεῖνο καὶ ἀνύπαρκτον μο-
γισμὸν, ὅπερ προέκυψεν ἐκ παραδιωρθώσεως τοῦ κ. Σάβα ἀντὶ
τοῦ ἐν τῷ χειρογράφῳ μόγισμου, ὅπερ τερατωδέστερον μὲν τοῦ
ἐτέρου, ἀλλὰ δύναται νὰ ὑποδείξῃ τὸ ὀρθόν· διότι ἂν τῆς τοῦ
κώδικος γραφῆς μόνον τὸ μ. μετατρέψῃ τις εἰς π, προκύπτει
εὐθὺς ἡ ὀρθὴ ἀνάγνωσις μόρις· που. Ὁ βασιλεὺς δηλ. ὁ εἰς τὴν
ἀγίαν τράπεζαν καταφυγών, ὡς ἐννοήσας τέλος τὸ ἀκροσφαλές
τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ἡρέμα ἐπέσεισε τὴν κεφαλὴν καὶ
μόλις που (καὶ μόλις καὶ μετὰ βίας) καὶ δάκρυον ἐπαφῆκε τῶν
ὀφθαλμῶν. Τὸ δὲ κατωτέρω οὕτως εἰπὼν καὶ τὸ μετ' ὀλίγον
ἀπλῶς ἐπαγόμενον εἰπὼν ἀμοιβαίαν ἔπαθον σύγχυσιν καὶ δια-
φθοράν ἀδηλον ἐκ τίνος ἀβλεψίας. Καὶ σύνταξις καὶ ἔννοια ἀ-
παιτοῦσιν ὡς μόνην γνησίαν γραφὴν τὴν ἐξῆς : « Ἀλλ' οὐκ ἄδι-
κος ὁ θεός, εἶπε, καί με ἡ δίκη τῶν πεπραγμένων ποινάς εἰσ-
πράττεται· καὶ οὕτως εἰπὼν αὖθις κτλ.»

*) Συνέχεια τῆς ἐν τῷ Ζ' τόμῳ σελ. 346 διακοπείσης διατριβῆς.

Σελ. 108, 12.

«Περὶ τῆς βουλῆς τῆς Ζωῆς τοῦ τίνα ἂν ἀγάγοι εἰς τὴν βασιλείαν.»

Οὕτως ἐξεδόθη ἡ ἐπιγραφή τοῦ κεφαλαίου τούτου ἐκ διορθώσεως τοῦ κ. Σάθα. Ἀλλ' ὅστις ὀλίγον ἐγκύψῃ εἰς τε τὴν ἐννοίαν καὶ εἰς τὴν σύνταξιν, θέλει ἐννοήσῃ ὅτι τὸ ἂν ἐνταῦθα εἶνε ὅλως περιττόν· ἡ βουλή τῆς Ζωῆς ἦτο οὐχὶ περὶ τοῦ τίνα δύναται γὰρ ἀνυψώσῃ εἰς τὴν βασιλείαν, ἀλλὰ περὶ τοῦ τίνα γὰρ ἀνυψώσῃ, δηλ. τίνα πρέπει γὰρ ἀνυψώσῃ. Ἡ δὲ τοιαύτη πλαγία ἐρώτησις γνωστὸν ὅτι ἐκφέρεται ἄνευ τοῦ ἂν. Ἐκτὸς ὅμως τούτου ὁ Ψελλὸς ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει μεταχειρίζεται οὐχὶ ἀπλοῦν τὸ ῥῆμα ἄγω, ἀλλὰ σύνθετον: ἀνάγω, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ἐπομένου κεφαλαίου «Περὶ τοῦ πῶς καὶ τίνι τρόπῳ ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἀνήχθη παρὰ τῆς Δυγούστης εἰς τὰ βασίλεια», ἐτι δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἐν σελ. 48, 13 χωρίου, ὅπερ ὁ μὲν κ. Σάθας ἐλλιπὲς ἐξέδωκεν, ὁ δὲ κ. E. Miller ὀρθῶς ἐκ τοῦ χειρογράφου συνεπλήρωσε. Τὸ χωρίον ἔχει ὡς ἑξῆς: «Καὶ ἓνα τῶν πάντων εἰς τὴν βασιλείαν ἀγαγεῖν (κατὰ τὸ χειρόγραφον ἀναγαγεῖν)».

Σελ. 110, 3.

«Αὐθις οὖν αἱ ψῆφοι μετεκυβεύθησαν *· ἀνὴρ οὗτος τὴν μὲν τύχην» κλ.

Λόγου γενομένου ἐν τῇ προλαβούσῃ σελίδι περὶ τινος ἀνδρὸς ὡς ἀξίου τῆς βασιλείας, «ὃ πατρίς μὲν ἡ Θάλασσα, χωρίον ἐπισημότατον, Κωνσταντῖνος δὲ τοῦνομα», κατεδείχθη ὅτι οὗτος «δυστυχέστερος τοῖς πολλοῖς ἔδοξε . . . καὶ τῶν προσδοκιῶν ἀπώσθη ὑποπτευθείς». Μετὰ δὲ τοῦτο ἔρχεται τὸ παρατεθὲν χωρίον, ὅπερ τὰ μὲν ἄλλα ἔχει ὀρθῶς, πολλὴν δὲ ὑπόνοιαν παρέχει ὅτι μετὰ τὸ μετεκυβεύθησαν ὑπάρχει χάσμα τι, ὅπερ ἡμεῖς ἐσημειώσαμεν διὰ τοῦ ἀστερίσκου. Διότι εἶνε φανερόν ὅτι ὁ λόγος ἐνταῦθα περὶ νέου τινὸς προσώπου, ὅπερ οὐδαμοῦ μὲν ὠνομάσθη, εἰς αὐτὸ δὲ ἀναφέρεται τὸ ἐπόμενον ἀνὴρ οὗτος κτλ. Ἐπειτα ἀφ' οὗ αἱ ψῆφοι, λέγει, μετεκυβεύθησαν εἶνε ἀνάγκη γὰρ ῥηθῇ πρὸς τίνα μετεκυβεύθησαν. Ἐλλείπει λοι-

πὸν τὸ πρὸς (ἢ ἐπὶ) τὸν καὶ κύριόν τι ὄνομα. Ἀλλὰ ποῖον εἶνε τὸ κύριον τοῦτο ὄνομα; καὶ τίς ὁ ἀνὴρ, πρὸς ὃν μετεκυβεύθησαν αἱ ψῆφοι; Καθ' ἃ ἱστορεῖ ὁ Κεδρηνὸς (σελ. 541 τῆς Βονν. ἐκδ.) οὗτος ἦν ὁ κατεπάνω Κωνσταντῖνος ὁ Ἀρτοκλίνης· «Ἐσπευδε μὲν αὕτη, λέγει, Κωνσταντῖνον ἀγαγέσθαι τὸν κατεπάνω, ὃν δὴ καὶ Ἀρτοκλίνην ἀφ' ἧς ὑπηρεσίας μετεχειρίσατο ἀπεκάλουν· ἦν γὰρ ὁ ἀνὴρ εὐπρεπὴς τὴν ὥραν· ἐλέγετο δὲ καὶ λάθρα τῇ Ζωῇ πλησιάζειν· ἀλλὰ τοῦτον μὲν ἡ σύνοικος φαρμάκοις ἐξάγει τοῦ βίου . . . ἐπειδὴ ἔμελλε τούτου ζῶσα ἀποττερίσκεσθαι». Περὶ δὲ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ὁ Ψελλὸς ἡ δὲν εἶχεν ἀκριβεῖς πληροφορίας ἡ δὲν ἐπίστευσε τὰ περὶ τῆς δηλητηριάσεως· διότι κατωτέρω λέγει ἀκαὶ ἤδη που πρὸς αὐτὸν πάντες ἐπιρρέπεις ἐγεγόνεισαν, ἀλλ' ἀφαρπάζει κόσμος ἀθρόον καὶ τῶν ἐλπίδων ἐπάγει (γρ. ἀπάγει)» (ἴδ. καὶ Παπαρρηγοπούλου Ἰς. Ἑλλ. ἔθν. Τόμ. Δ', σελ. 300).

Αὐτόθ. στίχ. 24.

«πιστευθεῖς τε τὰ τιμιώτατα, ὥστε μὴδὲν ἀγνοεῖν μεθ' ὧν εἰς προὔπτον ἐτετελέκει, μεθ' ὧν ἀφανῶς πεποιήκει» κλ. Νομίζω περιττὸν ν' ἀποδείξῃ τις τὸ ἄτοπον τῆς γραφῆς τοῦ χειρογράφου μεθ' . . . μεθ'· ἀρκεῖ νὰ ὑποδείξωμεν τὴν ὀρθὴν γραφὴν μήθ' ὧν . . . μήθ' ὧν.

Σελ. 111, 11.

Διηγούμενος ὁ Ψελλὸς τὰ κατὰ τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον τὸν Μονομάχον, λέγει πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅτι τοσοῦτον ἦτο πλούσιος καὶ κάλλει διαπρεπὴς, ὥστε ὑπὸ τῶν πρώτων καὶ ἀρίστων οἰκογενειῶν ὡς γαμβρὸς περιεζητεῖτο, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ῥωμανὸς «εἰς τὸν ἰδιωτικὸν ἔτι βίον τελῶν . . . ἠγαπήκει τὸν ἄνδρα τοῦ τε ἄνθους τῆς ἡλικίας καὶ τῆς τοῦ γένους μεγαλοπρεπείας»

«καὶ ἐγκεντρίζει τοῦτον τῷ γένει νεόφυτον κάλλιστον εἰς πιστότατον καλλιέλαιον».

Ἡ τοῦ συνοικεσίου παραβολὴ πρὸς τὸν ἐγκεντρισμὸν τῶν δένδρων καὶ μάλιστα τῶν ἐλαιῶν, εἶνέ τι σύνηθες παρὰ τοῖς χριστιανοῖς συγγραφεῦσιν, ἀφορμὴν λαβοῦσα ἐκ τῆς ἐν τῇ Ἀγ. Γρα-

φῇ παραβολῇ τῆς ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ ΙΑ'. 17 καὶ 24· αἰ γὰρ σὺ ἐκ τῆς κατὰ φύσιν ἐξεκόπης ἀγριελαίου καὶ παρὰ φύσιν ἐνεκεντρίσθης εἰς καλλιέλαιον κλ.». Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον, ὅπερ ἐκ τοῦ χωρίου τούτου τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς μανθάνομεν, εἶνε ὅτι τὰ δύο ταῦτα ἀντίθετα δένδρα ἀγριέλαιος καὶ καλλιέλαιος εἶνε θηλυκά, καὶ ὅτι τὸ ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ πιστότατον καλλιέλαιον εἶνε ἡμαρτημένον κατὰ γένος. Καὶ τοῦτο μὲν διὰ τὸν βαρβαρισμὸν οὐκ ὀλίγον δεινόν· δεινότερον ὁμως εἶνε ἡ πίστις τῆς καλλιελαίου· ποῦ ποτε ἠκούσθῃ πιστὴ ἐλαία; Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα φῶς λαμπρὸν φέρει τὸ ἕτερον χωρίον τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς· «σὺ δὲ ἀγριέλαιος ὢν ἐνεκεντρίσθης ἐν αὐτοῖς καὶ συγκαινωνὸς τῆς ρίζης τῆς πισότητος τῆς ἐλαίας ἐγένου». Ἡ πισότης ὅ ἐ. ἡ γονιμότης, ἡ εὐφορία καὶ οὐχὶ ἡ πίστις εἶνε γνωστὴ τῆς ἐλαίας ιδιότης. Ἐκ τούτων λοιπὸν ἀσφαλῶς συνάγεται ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν οὐχὶ ὅπως φέρεται ἐν τῷ χειρογράφῳ, ἀλλὰ πιστάτην καλλιέλαιον. Τοῦτο δὲ σαφέστερον πιστοῦται ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ψελλοῦ, ὅστις ἐν τινι ἐπιστολῇ ὑπὸ τοῦ κ. Σάθα ἐκδοθείσῃ τὸ μὲν πρῶτον ἐν τῷ *Annuaire de l' Association pour l' encouragement des études grecques* τοῦ ἔτους 1874, σελ. 220, εἶτα δὲ ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ψελλοῦ (Μεσσαιωνικ. Βιβλιοθ. Τόμ. Ε'. σελ. 391), μεταχειρίζεται περὶ συνοικεσίου τὴν αὐτὴν παραβολὴν καὶ λέγει· «Ἐρρίζωται δέ σοι καὶ τὸ θυγάτριον ἢ οὕτως εἰπεῖν ἐγκεντρίζεται εἰς πιστάτην ρίζαν καὶ καλλιέλαιον.

Σελ. 113, 2.

«Μετακαλεῖται τῆς ὑπερορίας ὁ Κωνσταντῖνος ἐκεῖθεν μὲν οὕτω λαμπρῶς· ἐπεὶ δὲ ἐγγὺς ἐγεγόνει τῆς πόλεως πολυτελεστέρα τε αὐτῷ καταγωγὴ εὐτρεπίζεται» κλ.

Ἐκ τῆς ἀντιθέσεως, ἥτις προφανῶς ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ ἐκεῖθεν μὲν (ἐκ Μυτιλήνης) καὶ τοῦ ἐπεὶ δὲ ἐγγὺς ἐγεγόνει τῆς Πόλεως, εὐλόγως εἰκάζει τις ὅτι τὸ οὕτω λαμπρῶς δὲν εὐοδούται· καὶ ἄλλως δὲ ζητεῖται πῶς· λαμπρῶς. Ἄνευ πολυλογίας νομίζω ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν οὐχ οὕτω λαμπρῶς, ἢ, ὅπερ πιθανώτερον, οὕπω λαμπρῶς. Ἡ μετάκλησις τοῦ Κωνσταντί-

νου ἐκ Μυτιλήνης ἔγεινε μὲν λαμπρά, ἀλλ' οὐχὶ τοσοῦτον εὐθύς ἐκ τοῦ τόπου τῆς ὑπερορίας, ὅσον ἀφ' οὗ ἐπλησίασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Σελ. 115, 7.

«Κακοηθέστατος ἂν εἶην, ὥσπερ δὴ ὁ τοῦ Λύξου, τὰ χεῖριστα τῶν Ἑλλήνων ἐν ταῖς ἱστορίαις παραλαμβάνων».

Τὸ χωρίον τοῦτο μνημονεύομεν ἐνταῦθα μόνον ἵνα προφυλάξωμεν τὸν Ψελλὸν ἀπὸ παραδόξου τινὸς παραδιορθώσεως τοῦ κ. Σάθα. Εἶνε πασίγνωστον ὅτι ὁ Ἡρόδοτος ἀδίκως μὲν, ἀλλ' ὅμως κατεκρίθη ὑπὸ τινων ἀρχαίων ὡς ψεύστης καὶ κακοήθης· ψεύστης μὲν ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ Κτησίου κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Φωτίου (Βιβλιοθ. κώδ. 72 τῆς ἐκδ. τοῦ Βεγκέρου, σελ. 35), κακοήθης δὲ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου, ὅστις ἰδίαν πραγματείαν ἔγραψε περὶ κακοηθείας Ἡροδότου. Εἶνε λοιπὸν πάσης ἀμφιβολίας ἐκτὸς ὅτι ἐνταῦθα ὑπονοεῖται ὁ Ἡρόδοτος. Πατὴρ δὲ αὐτοῦ εἶνε, ὡς ἐπίσης γνωστόν, ὁ Λύξης, καθ' ἃ μαρτυρεῖ τὸ παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ ἐν λ. Θούριοι ἐπίγραμμα, οὗ ἡ ἀρχὴ «Ἡρόδοτον Λύξεω», καὶ οἱ μετὰγενέστεροι συγγραφεῖς πολλάκις μνημονεύουσι τὸν ἱστορικὸν μόνον ὡς υἱὸν τοῦ Λύξου, οἷον ὁ Θεμίστιος Β', 27 αἰμοὶ δὲ περὶ θεῶν εὐστομα κείσθω, κατὰ τὸν Λύξου». Πολλῆς λοιπὸν ἀπορίας ἄξιον διὰ τί ὁ κ. Σάθας θέλει νὰ διορθώσῃ τὸ Λύξου εἰς Λύκου. Μᾶλλον φρονῇ ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς τοῦ Ἡροδότου δὲν ἦτο Λύξης, ἀλλὰ Λύκος (ἵνα καὶ τρίτον διάφορον ὄνομα προστεθῇ εἰς τὰ μνημονευόμενα Ξύλος καὶ Ὀξύλος) ἢ ἄλλος παρὰ τὸν Ἡρόδοτον εἶνε ὁ ἐνταῦθα ὑπονοούμενος, υἱὸς τις Λύκου (Κύριος οἶδε τίς καὶ τίνας);

Αὐτόθι στίχ. 8 ἐξ.

«Εἰ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἐργάζομαι νῦν, ἱστορεῖν τοὺς τῶν αὐτοκρατόρων ἐμβέβλημαι βίους».

Ἄς ἐννοήσῃ ὅστις θέλει τὸ ἐμβέβλημαι ἱστορεῖν τοὺς βίους· ἡμεῖς δὲν τὸ ἐννοοῦμεν· ἀλλ' ἐνθυμούμενοι ὅτι ἐν τῷ χειρογράφῳ τούτῳ καὶ ἀλλαχοῦ παρετήρήσαμεν σύγχυσιν τοῦ π. καὶ μ. (ἴδ. ἀνωτέρω, ὅπου διωρθώσαμεν τὸ μόγιςμου εἰς τὸ μόγις πᾶν), δὲν διστάζομεν νὰ διωρθώσωμεν τὸ ἐμβέβλημαι, ὅπερ εἶνε ἀνάγκη·

μοστον ἐνταῦθα, εἰς τὸ ἐπιβέβλημαι, καθ' ἃ ἐν τῇ αὐτῇ σελ. στίχ. 25 ἔγραψεν ὁ Ψελλὸς αἰστορεῖν δὲ ἐπιβεβλημένος ἐκείνον» καὶ σ. 117, 25 αὐτοὺς τῶν χρημάτων θησαυροὺς ἐκχεῖν ἐπιβέβλητο» κ. ἄ. πλλχ. Τίς ἀγνοεῖ τί σημαίνουνσι τὸ ἐπιβάλλομαι, ἐπιβέβλημαι, ἐπιβολή, μεγαλεπήβολος;

Αὐτόθ. στίχ. 20.

Ἐπειδὴ ὁ Ψελλὸς ἐν προηγουμένοις λόγοις καθ' ὑπερβολὴν ἐνεκώμιασε τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον τὸν Θ', καὶ ἐκίνησέ τινων τὴν ὑποψίαν ὅτι δὲν ἤθελεν ἐξιστορήσῃ μετὰ τῆς προσηκούσης φιλαληθείας τὰ κατὰ τὴν βασιλείαν ἐκείνου, ὥς ὑπεραπολογούμενος ἑαυτοῦ, διατείνεται ὅτι αὐτὸς γινώσκει τὴν διαφορὰν τοῦ ἐγκωμίου καὶ τῆς ιστοριογραφίας καὶ δὲν ὁμοιάζει πρὸς τοὺς πολλοὺς τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένων. «Οἱ μὲν γάρ, λέγει, ἀνάμιξιν (ἐκ διορθώσεως τοῦ κ. Σάθα ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ χειρογράφῳ ἀνοήτως φερομένου ἀνάμιξον· γραπτέον, νομίζω, ἀναμίξ) ἐχόντων τῶν πραγμάτων τοῖς βασιλεῦσι, καὶ διαπεπλεγμένων αὐτοῖς χειρόνων τε καὶ κρείττονων πράξεων οὔτε λέγειν καθαρῶς ἴσασιν, οὔτε εἰλικρινῶς ἐπαινεῖν, ἀλλ' ἐξαπατᾷ τούτους ἢ τῶν ἐναντίων γειτνίασις». Μετὰ δὲ ταῦτα ἐξακολουθεῖ

«ἐγὼ δὲ ψέγειν μὲν ἀφωσιωσάμην, εἰ μὴ ὅσον ἐμπλάσμασιν ἐπαίνου ξυντιθείς, οὐκ ἐξ ἀπάντων ἅπαντα συλλαμβάνειν εἴωθα, ἀλλ' ἀφείς μὲν τὰ χείρονα, ἀφαιρούμενος δὲ τὰ κρείττονα ξυναρμόζω ταῦτα κατὰ τὴν οἰκείαν τάξιν» κλ.

Ὅπως ἔχει τὸ χωρίον τοῦτο ἐν τῷ χειρογράφῳ εἶνε εἰς ἄκρον τεταραγμένον καὶ διεφθαρμένον· διότι ποῦ εἶνε ἡ ἀπόδοσις τοῦ ἀψέγειν μὲν ἀφωσιωσάμην, τί δὲ εἶνε ταῦτα τὰ ἐμπλάσματα; καὶ τί ἰδίως τὰ ἐμπλάσματα ἐπαίνου; καὶ ποία ἡ σύνταξις καὶ ἡ ἔννοια τοῦ «ὅσον ἐμπλάσμασιν ἐπαίνου ξυντιθείς»; Πάντα ταῦτα εἶνε ἀκατανόητα καὶ ἀδύνατον εἶνε νὰ προέκυψαν ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Ψελλοῦ, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀβλεψίας καὶ ἀμαθείας τῶν βιβλιογράφων. Ὁ δὲ συγγραφεὺς ἀναντιρρήτως ἔγραψεν ὡς ἐξῆς: «εἰ μὴ ὅσον ἐν πλάσμασιν, ἐπαίνους δὲ ξυντιθείς οὐκ ἐξ ἀπάντων ἅπαντα κτλ.». Ἡ δὲ ἔννοια τῆς γραφῆς ταύτης εἶνε πλέον φανερά. Ἐγὼ δέ, λέγει ὁ Ψελλός, νὰ ψέγω μὲν ἐν ταῖς

συγγράμμασί μου ἐν γένει ἀπέφυγον, πλὴν μόνον ἐν πλασταῖς τισιν ὑποθέσεσιν, ὅταν δὲ συντάσσω ἐπαίνους, δὲν συνηθίζω ἐξ ἀπάντων ἅπαντα νὰ συμπεριλαμβάνω, ἀλλὰ φρονίμως ἐκλέγων τὰ κρείττονα, παραλείπων δὲ τὰ χείρονα . . . ἐξυφαίνω τὴν εὐφημίαν. Ἐξ ὧν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν εἶπομεν περὶ τοῦ πλάττω εὐκόλως εἰκάζει πᾶς τις τί εἶνε τὰ πλάσματα. Πλάσμα δηλ. εἶνε πλὴν τοῦ ὕφους (style), οἷον τὸ παρὰ Διονυσίῳ τῷ Ἀλικαρνασσεῖ «πλάσμα ἱστορικόν, πλ. ἰσχνόν, ὑψηλόν, μέσον», καὶ πᾶς λόγος ῥητορικός, πεπλασμένην ἔχων ὑπόθεσιν. Ὅθεν ὁ Φώτιος ἐν τῇ Μυριοβίβλῳ κώδ. 61 συνδυάζει τὰ πλάσματα πρὸς τὰς μελέτας· καὶ ἀλλαχοῦ ἐν κώδ. 90 ὀνομάζει τοῦ Λιβανίου τοὺς λόγους πλασματικούς καὶ γυμναστικούς. Οἱ συγγραφεῖς τοιούτων ῥητορικῶν λόγων ἢ γυμνασμάτων ἐλέγοντο πλασματογράφοι κατὰ τὸν Εὐστάθιον εἰς Ἰλ. στίχ. 111 ἀΐστέον δὲ ὅτι οἱ τοιοῦτοι λόγοι τοῦ Ἀγαμέμνονος παρὰ τοῖς πλασματογράφοις τῶν ῥητόρων διδόσιν ἀφορμὰς κατηγορίας τῇ Κλυταιμνήστρᾳ. Ὁ Ψελλὸς ἄρα πρὸς τοῖς ἄλλοις ἦτο καὶ πλασματογράφος.

Εὐθὺς μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἀνωτέρω παρατεθέντος χωρίου ἔπεται ἄλλο ἐπίσης παρεφθαρμένον καὶ ἀδιανόητον, τὸ ἐξῆς

«Εἰ μὲν οὖν τοῖς πρὸς ἐκεῖνον ἐγκωμίοις οὕτω τοῦ ὑπὲρ αὐτοῦ λόγου ξυντέθεικα, ἱστορεῖν δὲ ἐπιβεβλημένος ἐκεῖνον, οὐκ ἂν δυναίμην οὕτω ποιεῖν».

ὅπερ εὐκόλως θεραπεύεται, μεταγραφόμενον ἐν μὲν οὖν τοῖς πρὸς ἐκεῖνον ἐγκωμίοις οὕτω τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ λόγους ξυντέθεικα, κτλ.

Σελ. 117, 19.

«Παραλαβὼν δὲ ὁ ἀνὴρ οὗτος τὸ κράτος, οὔτε ἐγκρατῶς οὔτε εὐλαβῶς εἶχε περὶ τὰ πράγματα, ἀλλ' ὥς ἔοικεν, εὐδαιμονίαν καινὴν τινα καὶ συνήθη τῷ βίῳ ἀναπλαττόμενος πρότερον καὶ πραγμάτων ἀθρόαν μετάθεσιν καὶ μεταποίησιν σὺν οὐδενὶ λόγῳ καὶ τάξει, ἐπειδὴ βασιλεύειν ἔλαχεν, ἔργῳ τὰς ἀναπλάσεις ποιεῖν εὐθὺς ἐπεχείρησε».

Ἐπίτηδες παρεθήκαμεν ὁλόκληρον ταύτην τὴν περίοδον, ἵνα γείνη καταφανὲς ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος Μονομάχος πρότερον, πρὶν

δηλ. βασιλεύση, ἀνέπλαττεν ἐν τῇ φαντασίᾳ τοῦ βίον τινὰ ὅλως ἑκτακτον καὶ εὐδαιμονίαν καινὴν καὶ μεταβολὴν πραγμάτων ὑπερβαίνουσαν πάντα λόγον καὶ τάξιν, καὶ ὅτι τὰς ἀναπλάσεις ταύτας ἅμα βασιλεύσας εὐθὺς ἐπεχείρησε νὰ πραγματοποιήσῃ. Ἐὰν λοιπὸν οὗτος εἴνε ὁ ὀρθὸς νοῦς τῆς περιόδου ταύτης, εἴνε ἀδύνατον τὸ «καινὴν τινὰ καὶ συνήθη τῷ βίῳ εὐδαιμονίαν» νὰ μὴ περιέχῃ ἀντίφασιν προφανῆ· τὴν συνήθη τῷ βίῳ εὐδαιμονίαν εἶχεν ὁ ἀπόγονος τῶν Μονομάχων· ὅ,τι δ' ἐπεθύμει καὶ ἐφαντάζετο ἦτο καινόν τι καὶ ἀσύνηθες. Ὅθεν νομίζω ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν ἀσυνήθη ἢ μᾶλλον οὐ συνήθη, ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ βιβλιογράφος διὰ τὴν ἐν τοῖς μικρογραμμάτοις ἀντιγράφοις ὁμοιότητα τοῦ ου καὶ συ παρέβλεψε τὸ οὐ.

Ἐν τῇ αὐτῇ σελ. εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνωτέρω περίοδον ἔπεται ἄλλη περιέχουσα ὅμοιον ἀμάρτημα, ὅπερ ἐκ μόνης τῆς ὀρθῆς καὶ λογικῆς ἀκολουθίας τῶν ἐννοιῶν δύναται νὰ κατανοήσῃ τις καὶ εὐστόχως νὰ διορθώσῃ :

αὐτοὶ τοίνυν τούτων τὴν Ῥωμαίων συντηρούντων ἡγεμονίαν, ἀξιωματῶν φημι καὶ πραγμάτων καὶ τινος ἕξω τρίτου» κτλ.

Ὅστις ἀναγνώσῃ ταῦτα νομίζει ὅτι κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ψελλοῦ δύο τινὰ ἦσαν τὰ συντηροῦντα τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν, τὸ μὲν τὰ ἀξιώματα, τὸ δὲ τὰ πράγματα (παραλείπομεν τὸ τρίτον τὸ ἐκτὸς τούτων). Καὶ τὰ μὲν ἀξιώματα εἴνε γνωστὸν τί εἴνε· τὰ δὲ πράγματα, ὡς μέσον συντηρητικὸν τῆς ἡγεμονίας (τῶν πραγμάτων δηλ.) τῶν Ῥωμαίων εἴνε τι ἀκατανόητον. Ἀλλὰ περιττὸν νὰ ἐνδιατρίψωμεν εἰς τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀτοπίας τῆς ἐν τῷ κώδικι γραφῆς πραγμάτων· διότι ὁ συγγραφεὺς παρακατιῶν διεξέρχεται τὸν τρόπον, καθ' ὃν διεχειρίσθη τὰ δύο ταῦτα μέσα ὁ Κωνσταντῖνος, καὶ λέγει αὐτοὺς τοὺς μὲν τῶν χρημάτων θησαυροὺς αὐτόθεν ἐκχεῖν ἐπιβέβλητο, ὡς μηδὲν (γρ. μηδὲ) τοῖς πυθμέσι καταλιπεῖν τι· τιμῶν δὲ καὶ (ἴσως ἐξερρύη τὸ ἀξιωματῶν) πλεῖστοι μὲν ἀναλόγως εὐθὺς παραπήλαυον κτλ., ὃ ἐδισπάθησε μὲν τὰ χρήματα, ἐξηυτέλισε δὲ τὰ ἀξιώματα (διότι τιμαὶ καὶ ἀξιώματα εἴνε σχεδὸν τὸ αὐτό). Τούτων λοιπὸν οὕτως

ἐχόντων, τίς δύναται ν' ἀμφιδάλη ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψε χρημά-
των καὶ οὐχὶ τὸ ἀνόητον πραγμάτων ;

Σελ. 118, 18.

α' Ἀλλ' ἔμοιγε ἐν πᾶσιν εἴθισται οὔτε τι τῶν δόκησιν ἐχόν-
των καλοῦ οὔτε τῶν καλῶς οἰομένων πεπρᾶχθαι ἕκαστον
ἀφ' ἑαυτοῦ μόνον σκοπεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰς αἰτίας ζητεῖν κλ.
Ἐάν τις καὶ μικρὰν ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὸ προ-
κείμενον χωρίον, θέλει παρατηρήσῃ ἀλλόκοτόν τινα ταυτολογίαν·
διότι τὰ ἀδόκησιν ἔχοντα καλοῦ καὶ τὰ ἀκαλῶς οἰόμενα πε-
πρᾶχθαι, ἅπερ ὡς διάφορα συνδέονται διὰ τοῦ οὔτε—οὔτε, ση-
μαίνουσιν ἐντελῶς τὸ αὐτό, ἐὰν παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ οἰόμενα
καταχρηστικῶς ἐνταῦθα κεῖται ἐπὶ παθητικῆς διαθέσεως ἀντὶ τοῦ
νομιζόμενα ἢ δοκοῦντα (=δόκησιν ἔχοντα). Ἀλλ' ὁ Ψελλὸς
δὲν ἦτο τόσο μωρός, ὥστε νὰ εἴπῃ ὅτι αἔμοιγε ἐν πᾶσιν εἴθισται
οὔτε τι τῶν δοκούντων καλῶν εἶναι οὔτε τι τῶν δοκούντων κα-
λῶς πεπρᾶχθαι, ἕκαστον ἀφ' ἑαυτοῦ (γρ. ἐφ' ἑαυτοῦ) μόνον σκο-
πεῖν· διότι τὸ δεύτερον κῶλον τὸ διὰ τοῦ οὔτε συνδεόμενον οὐ-
δὲν διαφέρει τοῦ πρώτου. Πιστεύω μᾶλλον ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἤθε-
λεν ἀκριβῶς τὸναντίον νὰ εἴπῃ: ὅτι αὐτὸς συνηθίζει καὶ τὰ
νομιζόμενα καλὰ καὶ τὰ νομιζόμενα κακὰ νὰ μὴ ἐξετάζῃ αὐτὰ
καθ' ἑαυτά, ἀλλὰ καὶ τὰς αἰτίας αὐτῶν καὶ τὰ ἀποτελέσματα
νὰ ζητῇ. Ἐὰν λοιπὸν τοιαύτη εἴνε ἐξ ἅπαντος ἡ ἔννοια, οὐδεμία
ἀμφιβολία ὅτι ἀντὶ τοῦ καλῶς πρέπει νὰ γράψωμεν κακῶς.

Σελ. 119, 1.

α Εὐφυστάτος δὲ εἶπερ τις ἄλλος εἰς ἑαυτὸν μεταθεῖναι τὸ
ὕπηκοον γεγονώς, οἰκείους ἕκαστον ἤρει οἷς ἤδει θηρώμενον».·
Ἀφ' οὗ ἅπαξ ἀνέγνω ἐν τῷ χειρογράφῳ οἰκείους ὁ κ. Σάθας, δι-
καίως ἔπειτα εὕρισκει ἀνάρμοστον τὸ ἐπίθετον, καὶ προσπαθεῖ νὰ
διορθώσῃ τὸ χωρίον, προτείνων ἐν τοῖς παροράμασιν ἀντὶ τοῦ οἰ-
κείους τὸ δικτύους. Ἀλλ' ὁ κ. E. Miller βεβαιοῖ ὅτι τὸ χειρό-
γραφον ἔχει τὴν γραφὴν οἰκείως, ἥτις εἶνε καὶ ἡ μόνη ὀρθή. Μετὰ
δὲ τὰ ἀνωτέρω εὐθὺς ἐπέρχονται τὰ ἐπόμενα

α καὶ ῥᾶστα μετεπαικίλλετο οὔτε κατασοφίζόμενος οὔτε
μὴν εἰρωνευόμενος πρὸς τὸν ἀλίσκόμενον, ἀλλὰ φιλαλήθως

σπεύδων ἐλεῖν ἕκαστον ἀφ' ὧν χάρεισθαι ἐκείνῳ ἡσπάσατο». Τὸ ἐν τέλει ἡσπάσατο οὐδεὶς δύναται νὰ ἐννοήσῃ τίνα λόγον ἔχει ἐνταῦθα, εἰς οἷανδ' ἡποτε σημασίαν καὶ ἂν ἐκληφθῇ. Ἀνευ πολλῶν λόγων νομίζω ὅτι προῆλθεν ἡ παρεφθαρμένη αὕτη γραφή ἐξ ἀμβλυωπίας τοῦ βιβλιογράφου, κακῶς ἀναγνόντος τὸ ἡπλότατο, ὅπερ ἐν τοῖς μικρογραμμάτοις χειρογράφοις εὐκόλως δύναται νὰ συγχυθῇ πρὸς τὸ ἡσπάσατο.

Αὐτόθι, στίχ. 8.

ἐκείνοις συναντεκίρνατο ὁπόσοις ἡ ἀπλότης συνέπρεπε». Πολλὰκις ὑπὸ πολλῶν παρετηρήθη ὅτι ἐν τοῖς μικρογραμμάτοις χειρογράφοις αἱ προθέσεις ἐν καὶ σὺν εἴτε ἐν συνθέσει εἴτε ἐν συντάξει συγχέονται πρὸς ἀλλήλας (ἴδ. Κοβέτου Var. Lect. σελ. 199; Nov. Lect. σελ. 457, Collectanea Critica, σελ. 293), καὶ ὅτι μόνον ἡ ἐννοια καὶ ἡ χρῆσις εἶνε τὰ ἀσφαλῆ κριτήρια περὶ τοῦ ποτέραν ὀφείλομεν νὰ προτιμήσωμεν. Οὕτως ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ συνέπρεπε γραπτέον ἐνέπρεπε, διότι οὐδένα λόγον ἔχει ἡ φράσις συνέπρεπε τοῖς ἡθεσιν ἡ ἀπλότης, ἀλλ' ἐνέπρεπε τοῖς ἡθεσιν ἡ ἀπλότης· διότι ἡ ἀπλότης δὲν εἶνε τι χωριστὸν πρέπουσα σὺν τοῖς ἡθεσι, μετὰ τῶν ἡθῶν, ἀλλ' εἶνε ιδιότης τῶν ἡθῶν ἐγκειμένη ἐν τοῖς ἡθεσιν, ἐπομένως ἐμπρέπουσα τοῖς ἡθεσιν. Ἡ αὕτη σύγχυσις παρήγαγε τὸ κατωτέρω: περὶ τῶν συνόντων, ἐν ᾧ ἡ ἐννοια ἀπαιτεῖ: περὶ τῶν ἐνόντων.

Αὐτόθι, στίχ. 9.

αἰεὶ δέ τις αὐτῷ προσῆει, σύννουν ἐπιδεικνὺς τὴν ψυχὴν, ὡς δ' εἴ τι πλεον τῶν ἄλλων ὁρῶν καὶ ὡς ἥκοι φροντίσιων ἐκείνῳ καὶ συνδιασκεψόμενος περὶ τῶν συνόντων (γρ., καθ' ᾧ εἶπομεν ἡδὴ, ἐνόντων), τοῦτον δὴ κακονθέστατον ᾤετο» κτλ. Τὸ χωρίον τοῦτο ἀπέβη λίαν τεταραγμένον καὶ δυσπαρακολούθητον τὸ μὲν ἐκ τῆς ἀβλεψίας τῶν βιβλιογράφων, τὸ δὲ ἐκ τῆς ἐλίγης τοῦ ἐκδότου προσοχῆς. Τὸ χειρόγραφον παρέχει τὴν ἀνόητον γραφὴν ὡς δ' ἦτι, ἥτις ἀνευ τινὸς μεταβολῆς τῶν γραμμάτων, ὀρθότερον δὲ μόνον ἀναγινωσκόμενῃ ὡς δὴ τι ἔχει κάλλιστα. Τὸ δὲ ἕτερον ὡς τὸ πρὸ τοῦ ἥκοι ἐκληφθὲν ὡς ὅμοιον τῷ προηγουμένῳ τῷ μετὰ μετοχῆς συντεταγμένῳ εἶνε οὐχ ἥττον

ἡμαρτημένον· διότι ἂν μὲν ἡ δι' αὐτοῦ ἐκφερομένη πρότασις εἶνε παράλληλος πρὸς τὴν προλαβοῦσαν αὖς δὴ τι πλεον τῶν ἄλλων ὁρῶν», ὥφειλε νὰ γραφῇ ὡς ἤκων καὶ οὐχὶ ὡς ἤκοι· ἐὰν δὲ εἶνε παράλληλος πρὸς τὴν κυρίαν ὑποθετικὴν πρότασιν αεὶ δέ τις αὐτῷ προσῆει», ἀνάγκη νὰ διορθωθῇ εἰς τὸ ὅς ἤκοι, ὅπερ ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ εἶ τις ἤκοι. Μόνον οὕτως εὐοδοῦται ἡ σύνταξις. Ἄλλως ἀνάγκη νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἐσολοίκισεν ὁ Ψελλός.

Αὐτόθι, στίχ. 26.

καὶ τοὺς ἐλλογιμωτέρους πανταχόθεν συνήνεγκεν εἰς τὰς βασιλείους αὐλάς, ὧν οἱ πλείους *ἐν ἐσχάτῃ εἶδοντο πολιᾷ*. Οὕτως φέρονται τὰ τελευταῖα τῆς περιόδου ταύτης ἐν τῷ χειρογράφῳ οὔτε κατὰ νοῦν οὔτε κατὰ τύπον ὀρθά· ὁ δὲ ἐκδότης προτείνει ἐν ταῖς ὑποσημειώσεις τὴν διόρθωσιν τοῦ προφανῶς ἡμαρτημένου *εἶδοντο εἰς ἡδοντο*· ἀλλὰ τί τὸ ὄφελος ἐκ ταύτης τῆς διορθώσεως; μόνον ὁ τύπος διορθώθη, τὰ δὲ λοιπὰ μένουσιν ὡσαύτως σκοτεινά, εἰ μὴ καὶ γελοῖα κατέστησαν. Διότι τί σημαίνει ὅτι οἱ πλείους τῶν λογίων τῶν εἰς τὰς βασιλείους αὐλάς πανταχόθεν συνελθόντων *ἡδοντο ἐν ἐσχάτῃ πολιᾷ*, ἡδονὴν ἡσθάνοντο ἐν ἐσχάτῳ γήρατι; Ἴσως ὁ κ. Σάθας, νέος ὢν καὶ σφριγῶν καὶ μήπω πείραν λαβὼν τῆς πολιότητος, νομίζει ὅτι ὑπάρχει ἡδονὴ τις ἐν τῇ πολιᾷ· ἀλλ' οἱ περιελθόντες εἰς τὴν ἐσχάτην γεροντικὴν ἡλικίαν πάντες μεμψιμοιροῦσι καὶ οὐδαμῶς ἡδονταί. Νομίζω ὅτι ὁ Ψελλός ἔγραψεν: *ἐν ἐσχάτῃ εἶχοντο πολιᾷ*, ὃ ἐ. ὑπὸ ἐσχάτου κατείχοντο γήρατος.

Σελ. 130, 18.

αὖς δ' οὖν προήεσαν (αἱ βασιλίδες καὶ μετ' ἐκείνας ἡ Σεβαστὴ ἡ ἐρωμένη τοῦ βασιλέως). . . . τῶν * τις περὶ τὴν κολακείαν πολὺς τοῦτο δὴ τὸ ποιητικὸν ἥρέμα πως ἀπεφθέγγετο, τὸ αὐὸ νέμεσις» κτλ.

Τίς εἶνε ὁ θαυμαστὴς ἐκεῖνος τῆς Σεβαστῆς ὁ ἀποφθεγγόμενος τὸ δημηρικὸν οὐ νέμεσις, ὃν ἡ Σεβαστὴ διέκρινε καὶ ἀνέκρινεν αὐτοῦ τὸν λόγον καὶ φρονήματος ἐμπλησθεῖσα ἀντήμειψε αὐτοῦ ἐγκωμίου τὸν ἐπαινέτην», ἐκ τῶν παρατεθέντων δὲν εἶνε φανερόν. Ὅ,τι φαίνεται εἶνε ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἦτο «περὶ τὴν κολα-

κείαν πολὺς», ἤγουν δεινὸς κόλαξ. Ἀλλὰ τίς ἦτο; εἰς ποίαν τάξιν ἀνῆκεν; τοῦτο εἶνε ἄδηλον· ἡ δὲ αἰτία τούτου, φαίνεται, εἶνε ὅτι μετὰ τὸ ἄρθρον τῶν ὅπου ἡμεῖς προσεγράψαμεν τὸν ἀστερίσκον, ἐξέπεσεν ἐκ τοῦ κειμένου τὸ οὐσιαστικὸν ἐκεῖνο, ὅπερ ἐσήμαινε τὴν τάξιν, εἰς ἣν ἀνῆκεν ὁ τίς ἐκεῖνος ὁ περὶ τὴν κολακείαν πολὺς. Ἐπειδὴ δὲ πρὸ τοῦ παρατεθέντος χωρίου εἶπεν ὁ συγγραφεὺς ὅτι αἱ περὶ τὴν βασιλίδαν πομπὴν ἐποιοῦντο, *συνελεγμένων τῶν υπογραμματομενῶν ἡμῶν*, δὲν εἶνε ἀπίθανον ὅτι τὸ ἐκπεσὸν οὐσιαστικὸν ἦτο τὸ *υπογραμματοέων*, εἰς οὓς καὶ μᾶλλον ἤρμοζε νὰ ἐνθυμῶνται ἔπη ὁμηρικὰ.

Αὐτόθ. στίχ. 28.

«Καὶ ἵνα γε αὐτῇ οἷ τε ἄλλοι καὶ αἱ βασιλίδες συμπνείωσι μάλιστα, τὸ ἐκάστω ἢ ἐκάστη οἰκεῖον ἐδίδου παρέχειν ὁ αὐτοκράτωρ.»

Τὸν παράδοξον ἐπικὸν τύπον συμπνείωσι ἀντὶ τοῦ κοινοῦ συμπνέωσι ὀφείλομεν εἰς διόρθωσιν τοῦ ἐκδότου· τὸ δὲ χειρόγραφον ἔχει τὴν ἔτι μᾶλλον ἡμαρτημένην γραφὴν συμπνείωσι. Ἀλλὰ καθ' ἃ πολλάκις εἶδομεν τὸ χειρόγραφον τοῦτο, καὶ τοὶ πολλὰ ὥς ἐφθαρμένον ἐξ ἀβλεψίας καὶ ἀμαθείας τῶν βιβλιογράφων, διατηρεῖ ὁμως τεκμήρια τῆς γνησίας γραφῆς. Οὕτω λοιπὸν καὶ ἐνταῦθα τὸ *συμπνι* εἶνε ἀνορθογραφία τοῦ *σύμπνοι*, τὸ δὲ ὅλον διορθωτέον *σύμπνοι ὥσι*, ὃ ἐ. ἵνα ἔχωσι σύμπνοιαν.

Σελ. 131, 3.

Περὶ τῆς βασιλίδος Ζωῆς λέγει ὅτι

αχρυσίου πολλοῦ ἦττητο καὶ τούτων δὴ τῶν *ινδικωτάτων* ἀρωμάτων τῶν τε ἄλλων καὶ μάλιστα τῶν *εστίτην* φυσικὴν λιβάδα μὴ ἀπολειπόντων ξύλων, ἐλαῶν τέ τινων *σμικροτάτων* καὶ δαφνείων καρπῶν λευκοτάτων.»

Γελοιώτατα διεφθάρη καὶ τὸ προκείμενον χωρίον ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων. Διότι τί εἶνε τὰ *ινδικώτατα* ἀρώματα; Ἐὰν ἀρώματά τινα εἶνε Ἰνδικά, μένουσι διὰ παντὸς τοιαῦτα οὐδὲ γίνονται οὔτε ἐαυτῶν οὔτε ἄλλων Ἰνδικώτερα, οὐδὲ Ἰνδικώτατα. Ἐπειτα αἱ εὐθὺς ἐπιφερόμεναι μικρόταται ἐλαῖαι καὶ οἱ δάφναιοι καρποί, ἅτινα συμπεριλαμβάνονται εἰς τὰ τῇ βασιλίδι ἀγαπητὰ ἀρώμα-

τα, δὲν εἶνε κυρίως ἰνδικά. Νομίζω ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν *ειδικωτάτων*. — Τὸ δὲ ἐπόμενον *ἐστὶ τὴν* οὔτε ὅπως φέρεται ἐν τῇ χειρογράφῳ οὔτε ὅπως ὑπὸ τοῦ ἐκδότου διορθώθη ἐν τῇ ὑποσημειώσει *ἐστὶ τὴν* εἶνε λέξις ἑλληνικὴ. Ἀναντιρρήτως ἡ γνησίᾳ γραφὴ εἶνε : *ἐστὶ τὴν*, καθ' ἃ καὶ ὁ κ. E. Miller εἶκασε. Ταύτης ὁμως τῆς διορθώσεως ἀναγκαῖον παρακολούθημα εἶνε καὶ ἡ μετατροπὴ τοῦ *ἀπολειπόντων* εἰς τὸ *ἀπολιπόντων*.

Αὐτόθι, στίχ. 25.

οὔτε ἰστουργεῖν *ἐπεβάλλετο* οὔτε ἄλλου τινος *ἐπεβάλλετο*.»

Ὁ ἐκδότης τὸ πρῶτον *ἐπεβάλλετο* συμβουλεύει νὰ διορθώσωμεν εἰς τὸ *ὑπεβάλλετο*. Ὁ δὲ Ψελλὸς ἔγραψε *ἐπεβάλλετο*—*ἐπελάβετο*, ἀμφότερα μὲν κατ' ἀρίστον χρόνον διὰ τὸ προηγούμενον ἡσχόλησε, τὸ δὲ ἕτερον ἐκ τοῦ ῥήματος *ἐπιλαμβάνομαι*, ὅπερ συντάσσεται μετὰ γενικῆς. Τὸ δὲ *ἐπιβάλλομαι*, τὸ ὑποῖον καὶ ἐν τοῖς ἐμπροσθεν εἶδομεν (σ. 49), μετὰ γενικῆς μὲν οὐδέποτε, μετ' ἀπαρεμφάτου δὲ συντάσσεται εἰς τὴν σημασίαν τοῦ : *ἐπιχειρῶ*. — Ὁμοίως ἐκ νυσταγμοῦ τοῦ βιβλιογράφου παρέμειναν καὶ ἐν σελ. 24, στίχ. 28 δύο ῥήματα τὰ αὐτὰ, ἐν ᾧ ὤφειλον νὰ εἶνε διάφορα : «τὴν δὲ ὀργὴν οὐκ ἔμμονον εἶχεν, ὥπερ ὁ ἀδελφὸς Βασιλείας, ἀλλὰ ταχὺ *μετεβάλλετο* καὶ ἐφ' οἷς ἐποίει δεινῶς *μετεβάλλετο*. Νομίζω ὅτι τὸ δεύτερον *μετεβάλλετο* καὶ ὡς ὅπως οὖν ἀνάρμοστον καὶ ὡς ἀηδὲς μετὰ τὸ πρῶτον δὲν εἶνε τῆς χειρὸς τοῦ συγγραφέως. Πιστεύω ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψε *μετεμέλλετο*.

Σελ. 132.

καὶ ὁ ἀποτετμημένος αὐτῇ οἶκος εἰς εὐνὴν οὐδέν τι σεμνότερος ἦν τῶν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἐργαστηρίων, ἐφ' ὧν αἱ βάσακοι τῶν τεχνῶν καὶ ἐμπύριοι τὴν ξυντέλειαν ἔχουσι πυρὰ γοῦν πολλή (τὸ χειρόγραφον : *πολλὰ*) περίξ τοῦ δωματίου αὐτῆς *ὑπενήπτετο*.»

Ἐπὶ τίνων ἐργαστηρίων συντελοῦνται αἱ βάσανοι τῶν τεχνῶν καὶ ἐμπύριοι ; τί δὲ εἶνε βάσακος τῶν τεχνῶν, καὶ τί ἔπειτα τὸ ἐμπύριοι ; — Ταῦτα εἶνε ἀκατάληπτα· γίνονται δὲ σαφέστατα,

εάν γράψωμεν: αἱ βάνανσαι τῶν τεχνῶν καὶ ἐμπύριοι· ὃ εἰ. αἱ βάνανσαι καὶ διὰ πυρὸς συντελούμεναι τέχνηαι. Τὰ δ' ἐφεξῆς γραπτέα καθ' ἃ τὸ χεῖρόγραφον ὑπεμφαίνει καὶ ἡ ἔννοια ἀπαιτεῖ (ἴδ. καὶ κατωτέρω στίχ. 11 αὐτὸ πολλοῖς ἐδορυφορεῖτο πυρσοῖς): πυρὰ γοῦν πολλὰ πέριξ - - - ὑπανήπτετο.

Αὐτόθ. στίχ. 10.

αθρεΐας δὲ οὐσης τῆς ὥρας τοῖς μὲν ἄλλοις βραχύ τι καὶ ἀγχοῦ παριέναι ἐκεῖσε ἐδόκει·

Ἐπαιδὴ τῆς Ζωῆς τὸ δωμάτιον ὠμοιάζε, καθ' ἃ προλαβόντως εἶπε, πρὸς σιδηρουργεῖον μᾶλλον ἢ πρὸς βασιλικὸν κοιτῶνα, τὸν μὲν χειμῶνα ἦτο ἀνεκτόν, τὸ δὲ θέρος οἱ μὲν ἄλλοι καὶ πλησίον αὐτοῦ νὰ παρέλθωσιν ἐθεώρουν κακὸν καὶ δυσάρεστον, αὐτὴ δὲ ἦτο ἀναισθητος πρὸς τὸ καῦμα. Αὕτη ἡ μόνη ὀρθὴ καὶ ὑγιὲς ἔννοια πῶς εἶνε δυνατόν νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τοῦ παρατεθέντος χωρίου, ὅπως ἔχει ἐν τῷ χειρογράφῳ; τί σημαίνει: βραχύ τι ἐδόκει καὶ ἀγχοῦ παριέναι ἐκεῖσε; Ἦνε βεβαίως παρεφθαρμένον τὸ βραχὺ ἀντὶ τοῦ βαρὺ.

Αὐτόθ. στίχ. 17.

Ἔλεπεν ἀνωτέρω ὁ Ψελλὸς ὅτι αἱ δύο βασιλίδες Ζωὴ καὶ Θεοδώρα ἐδραιώσας εἶχον ἀδυναμίας ἡ μὲν πρὸς τὸ θησαυρίζεσθαι χρυσίον, ἡ δὲ πρὸς τὰ ἀρώματα καὶ τὰς τούτων σκευασίας. Αὐτὸ τοῦτο λέγει καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς, πλὴν ἀμροθιγῶς μόνον:

αἰ δὲ ἐνδὸν εἶεν τῶν ἀποτετραμμένων αὐταῖς οἰκημάτων, καὶ ἡ μὲν τὸ χρυσοῦν ρεῦμα ἐπισφραγίζουσα, ἡ δὲ τὴν ὁδὸν διακαθαίρει τῷ ρεύματι, τοῦτο αὐταῖς ἀντὶ πάσης ἀπολαύσεως ἦν.»

Καὶ ἀνωτέρω ἤδη παρέβαλεν ὁ συγγραφεὺς τὸ εἰσπραπτόμενον χρῆμα πρὸς τὸ ρεῦμα καὶ ἐνταῦθα λοιπὸν τὸ «χρυσοῦν ρεῦμα» οὐδὲν ἔχει τὸ ἄταπον. Ἀλλὰ τί εἶνε τὸ ἕτερον ρεῦμα τὸ κατὰ δευτικὴν; τί δὲ τὸ διακαθαίρω τὴν ὁδὸν ρεύματι; οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ σημαίνη εἰ μὴ, καὶ τοῦτο βεβιασμένως, τὸ ἀπαπλύνειν διὰ ὑδατείου ρεύματος τὴν ὁδόν· ἀλλὰ τοιαύτην ἀδυναμίαν δὲν εἶνε γνωστὸν ὅτι εἶχεν ἡ προβεβηκυῖα καὶ νωθρὰ βασιλὶς Ζωὴ. Νομίζω λοιπὸν ὅτι τὸ χωρίον εἶνε παρεφθαρμένον καὶ τοῦ

το οὐκ ὀλίγον. Καὶ τὸ μὲν ρεύματι εὐκόλως δύναται τις νὰ ὑποθέσῃ ὡς ἐκ τοῦ ἀρώματι παραφθαρέν. Ἀλλ' ἐκ ταύτης μόνης τῆς διορθώσεως οὐδὲν ὄφελος, ἐὰν δὲν παραδεχθῶμεν καὶ ἄλλην παρανάγνωσιν, προελθοῦσαν ἐκ τῆς συχνότατα ἐλεγχομένης ἀβλεψίας τῶν ἀντιγραφῶν περὶ τὰ σημεῖα τὰ βραχυγραφικὰ τὰ σημαίνοντα τὰς καταλήξεις. Ὑποπτεύω ὅτι τὸ ὅλως ἄτοπον ἐνταῦθα τὴν ὁδὸν κακῶς ἀνεγνώσθη ἀντὶ τοῦ ἀληθοῦς τοῦς ὁδόντας. Ὁ Ψελλὸς δηλ. λέγει ὅτι τὰς ἀδελφὰς οὐδὲν τῶν τοῖς ἄλλοις τερπνῶν ἔθελγεν, ἀλλ' ἡ μεγίστη αὐτῶν ἀπόλαυσις ἦτο, τῆς μὲν νὰ ἐπισφραγίσῃ τὸ χρυσοῦν ρεῦμα, τῆς δὲ τὸ νὰ καθαρίσῃ τοὺς ὁδόντας αὐτῆς διὰ τοῦ ἀρώματος. Δέγει δὲ ταῦτα οὐχὶ περιγράφων λεπτομερῶς τὰς ἀσχολίας ἐκατέρας, ὅπως ἤδη ἀνωτέρω ἔπραξεν, ἀλλὰ συνοψίζων αὐτὰς εἰς μίαν πράξιν τὴν ἐπουσιωδεστάτην, οἷα εἶνε ἡ ἐπισφράγισις τοῦ χρυσίου καὶ ἡ διακαθάρισις τῶν ὁδόντων. Περιττὸν δὲ νὰ εἴπῃ τις ὅτι καὶ τὸ διακαθαίρει μετατρεπτέον εἰς εὐκτικὴν διακαθαίροι.

Σελ. 137, 2.

Μέλλων ὁ Ψελλὸς νὰ ὁμιλήσῃ περὶ τῆς ἀποστασίας τοῦ Γεωργίου Μανιάκη, πρὸς ὃν δικαίως τρέφει μεγίστην συμπάθειαν, προοιμιάζεται τινα περὶ τῆς διαθέσεως τῶν βασιλέων ἐν γένει, καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις λέγει καὶ τὰ ἑξῆς :

ἀνίους δὲ αὐτὸς καθεώρακα ὡς ἐθέλουσιν ἡδιστ' ἂν ἀποθανεῖν, μὴ συμμαχούντων ἐνίων αὐτοῖς, ἢ δι' ἐκείνους κρατύνεσθαι· καὶ δέον σεμνύνεσθαι ὅτι χείρων αὐτοῖς βοήθεια παρὰ θεοῦ πέπλασται, οἱ δ' ἀποτέμνουν ταύτην αἰροῦνται, ὅτι παρ' αὐτοῖς βεβοήθηται.»

Ἐν τῷ «ἐθέλουσιν ἡδιστ' ἂν ἀποθανεῖν—ἢ δι' ἐκείνους κρατύνεσθαι» δὲν ἔχει βεβαίως ὀρθῶς τὸ ἡδιστ' ἀντὶ τοῦ ἡδιον, καὶ ὑποπτεύω ὅτι εἶνε μᾶλλον τοῦ βιβλιογράφου ἢ τοῦ συγγραφέως τὸ ἀμάρτημα. Τὸ δὲ κατόπιν ἐρχόμενον ὅτι οἱ βασιλεῖς ἔπρεπε νὰ σεμνύνωνται «ὅτι χείρων αὐτοῖς βοήθεια παρὰ θεοῦ πέπλασται» εἶνε ἀντικρὺς παραλογισμός, περιέχει δὲ καὶ τὸ ἄλλο ἄτοπον ὅτι «ταύτην (τὴν βοήθειαν) ἀποτέμνουν αἰροῦνται» ἀποτέμνεται ἢ κεφαλή, ὁ πούς, ἡ χεὶρ, ὁ κλάδος· ἀλλ' ἡ βοήθεια; —? Ἀμφι-

βάλλω. Νομίζω ὅτι ὁ μὲν Ψελλὸς ἔγραψε χεῖρ αὐτοῖς βοηθός, ὅπερ κάλλιστα ἀρμόζει εἰς τε τὸ πέπλασται καὶ εἰς τὸ ἀποτέμνειν· ὁ δὲ βιβλιογράφος παρεννοήσας τὰ τελευταῖα σημεῖα ἡλιθίως ἀνέγνω χείρων—βοήθεια. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον παρεφθαρμένον εἶνε καὶ τὸ παρ' αὐτοῖς βεβοήθηται ἀντὶ τοῦ ἀληθοῦς παρ' αὐτῆς (τῆς χειρὸς δηλονότι) βεβοήθηται. Οὕτως ἀπέβη τὸ χωρίον οὐ μόνον σαφέστατον, ἀλλὰ καὶ κάλλιστον: ἐν ᾧ ἔπρεπε νὰ σεμνύνωνται διότι χεῖρ βοηθὸς ἐπλάσθη εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ θεοῦ, αὐτοὶ προκρίνουσι νὰ ἀποκόψωσιν αὐτήν, διότι λαμβάνουσι παρ' αὐτῆς βοήθειαν.

Αὐτόθι, στίχ. 17.

Ὑποπτεύω χάσμα μεταξὺ τοῦ «τῆς στρατηγικῆς ἀπῆντησε τάξεως» καὶ τοῦ «ἀλλ' ὁμοῦ τι κατώρθου.»

Αὐτόθι, στίχ. 23.

Ἔδεσαν ἦλω. Σόλοικον. Γραπτέον ἢ Ἔδεσσα ἦλω, ἢ Ἔδεσσαν εἶλε.

Σελ. 142, 25.

«ἐφ' οἷς ἡ τοῦ τυράννου δὲς ἐθριαμβεύετο κεφαλὴ»

Ὁ ἀπλῶς ἐνταῦθα τύραννος ὀνομαζόμενος εἶνε ὁ ἄριστος τῶν χρόνων ἐκείνων στρατηγὸς ὁ Γεώργιος Μανιάκης, ὅστις ἐκ τοῦ φθόνου τῶν αὐλικῶν καὶ ἄλλων ἀνικάνων στρατιωτικῶν καὶ ἐκ τῆς ἀσυνέτου πρὸς αὐτὸν διαγωγῆς τοῦ αὐτοκράτορος ἠναγκάσθη νὰ περιέλθῃ εἰς ἀποστασίαν. Ἀφ' οὗ δὲ ἐφονεύθη ἐν τινι κατὰ τῶν αὐτοκρατορικῶν μάχῃ, ὁ αὐτοκράτωρ κατήγαγε λαμπρὸν θρίαμβον, ὃν περιγράφει ὁ Ψελλός. Κατὰ ταύτην δὲ τὴν πομπὴν ἄλλοι ἄλλοις ἐπηκολούθουν, μεταξὺ δὲ τούτων οἱ συμμετασχόντες τῆς ἀποστασίας οὐκ ἐν τάξει οὐδ' ἐν καλῷ σχήματι, ἀλλ' ἐπ' ὄντων πρὸς οὐρανὸν ἀνεστραμμένοι καὶ ἐξυρημένοι τὰς κεφαλὰς καὶ πολὺν τινα συρφετὸν αἰσχύνης περὶ τὸν τράχηλον φέροντες» (ἐννοεῖ σφαγίων ἔντερα καὶ ἄλλα τούτων ἀηδέστερα, καθ' ἅποτε εἶδομεν ἐν Τουρκίᾳ ἀπαραλλάκτως πομπευόμενον ὑπὸ τῆς ἀρχῆς διαδόχον τινὰ κλέπτην). Κατόπιν τούτων λοιπόν, λέγει τὸ χειρόγραφον, ἂν ὀρθῶς ἀνεγνώσθῃ, «ἡ τοῦ τυράννου κεφαλὴ δὲς ἐθριαμβεύετο». Πῶς ἄρά γε ἦτο δυνατὸν δὲς νὰ

θριαμβευθῇ ἡ κεφαλὴ τοῦ Μανιάκη;—Ἡ ἀν' ἐπανελαμβάνετο ὁλος ὁ θρίαμβος, ὅπερ δὲν ἠκούσθη ποτέ, ἢ ἀν' μόνη ἡ κεφαλὴ ἐκ δευτέρου πρὸς θεὸν περιεφέρετο, ὅπερ δὲν μνημονεύεται μὲν ἀλλαχούτου γενόμενον, ἀλλὰ δὲν θὰ ᾔτο δυσνόητον. Καὶ ὅμως καὶ τοῦτο εἶνε ἀπίστευτον, εἰάν τις παρατηρήσῃ πῶς ἔχει ἡ φράσις ἐν ὅλῃ τῇ διηγήσει· διότι εἰπὼν ὅτι ἡ κεφαλὴ ἐθριαμβεύετο (κατὰ παραστατικὸν) ἐδήλωσεν ὅτι καὶ ἡ κεφαλὴ συμμετεῖχε τῆς ὅλης διαθέσεως καὶ πορείας τοῦ θριάμβου· καὶ ὅπως οἱ προειρημένοι ψαλμοὶ καὶ ἀσπιδοφόροι καὶ κατάφρακτοι ἵπποις καὶ οἱ αἰχμάλωτοι (ἅπαξ βεβαίως) παρήρχοντο ἐν θριάμβῳ, οὕτω καὶ ἡ κεφαλὴ κατόπιν τούτων φερομένη (ἅπαξ καὶ οὐχὶ δις) ἐθριαμβεύετο· ἀν' δὲ ἤθελεν ὁ συγγραφεὺς κατ' ἐξάίρεσιν νὰ παραστήσῃ τὴν κεφαλὴν ὡς δις περιενεχθεῖσαν, ὥφειλε νὰ γράψῃ κατ' ἀόριστον δις ἐθριαμβεύθη. Νομίζω λοιπὸν ἀδιστακτως ὅτι τὸ δις ἐκεῖνο εἶνε παρεφθαρμένον καὶ ὅτι ἀντ' αὐτοῦ ὁ Ψελλὸς ἔγραψε δὴ, ὅπερ καὶ κατὰ κόρον μεταχειρίζεται.

Σελ. 143, 4 ἐξ.

Μετὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ θριάμβου ἔπεται τὸ ἐξῆς χωρίον, ὅπερ δύο περιέχει παραφθοράς.

«Οὗτοι μὲν οὖν οὕτω προῖσαν (γρ. προήεσαν), ὁ δὲ αὐτοκράτωρ λαμπρὸς πάνυ καὶ ὑψηλὸς προεκάθητο τῆς οὕτω λεγομένης Χαλκῆς Φυλακῆς μετ' αὐτοῦ δὴ τοῦ θεοῦ τεμένους, ὁ δὲ μέγας ἐν βασιλεῦσιν Ἰωάννης ἐκεῖνος ὁ μετὰ Φωκᾶν Νικηφόρον ἐδείματο· αἱ τε βασιλίδες ἐκατέρωθεν αὐτῷ συγκαθιστᾶσαι θεωροὶ τοῦ θριάμβου ἐγίγνοντο.

Ἄτοπον εἶνε νὰ λέγῃ ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ προεκάθητο τῆς Χαλκῆς Φυλακῆς μετὰ τοῦ θεοῦ τεμένους. Ὁ Ψελλὸς ἤθελε βεβαίως νὰ ὀρίσῃ ἀκριδέστερον τὸν τόπον ἐν ᾧ ἐκάθητο θεώμενος ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἔγραψεν ἀναντιρρήτως «κατ' αὐτοῦ δὴ τοῦ θεοῦ τεμένους» ὅ ἐ. ἀκριδῶς ἀκριχρὸς τοῦ θεοῦ τεμένους· ἐνεκα δὲ τῆς συχνῆς τῶν δύο προθέσεων κατὰ καὶ μετὰ ἐν τοῖς ἀντιγράφοις συγχύσεως παρεφθάρθη τοσοῦτον ἀλλοκότως ἢ προφανῶς ὀρθοτάτη ἐννοία τοῦ συγγραφέως.—Τὸ δὲ κατωτέρω «αἱ τε βασιλίδες ἐκατέρωθεν αὐτῷ συγκαθιστᾶσαι» προῆλθε μὲν ἐκ διαφ-

θώσεως τοῦ κ. Σάθα ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ χειρογράφῳ παρατόνως φε-
ρομένου συγκαθίστασαι, οὐδόλως ὅμως εἶνε κατὰ τὴν ἔννοιαν
ὀρθότερον· διότι τί σὺν αὐτῷ καθίστασαι αἱ βασιλίδες ἐκατέ-
ρωθεν; οὐδὲν βεβαίως οὔτε λέγεται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως οὔτε
ἦτο δυνατόν νὰ ῥηθῇ· διότι ὁ βασιλεὺς οὐδὲν καθίστη, ἄρα οὐδ'
αἱ βασιλίδες οὐδὲν αὐτῷ συγκαθίστασαι. Ἀλλὰ περὶ τοῦ βα-
σιλέως εἶπεν ἄνωτέρῳ ὁ Ψελλὸς ὅτι προὔκαθητο, καὶ αἱ βασιλί-
δες ἄρα ἀεκατέρωθεν αὐτῷ συγκαθίστασαι θεωροὶ τοῦ θριάμβου
ἐγίγνοντο». Καὶ οὕτως πρέπει νὰ γράψωμεν, ὁδηγούμενοι καὶ ὑπὸ
τοῦ ἐν τῷ χειρογράφῳ ὀρθοῦ πλέον τονισμοῦ τῆς λέξεως.

Αὐτόθ. στίχ. 24.

α' Ἐνταῦθα δὲ καὶ τοῦ λόγου γενόμενος βούλομαι τὰς αἰτίας

* ἀφ' ὧν ἐκεῖνα . . . τὴν ἐπιθαλάττιον συγκίνησιν καὶ στρατο-
πεδείαν πεποίηται.»

Πᾶς τις διορᾷ τὴν ἔλλειψιν ἐνὸς ἀπαρεμφάτου ἐξαρτωμένου· ἐκ
τοῦ βούλομαι. Εἶνε δὲ τοῦτο, καθ' ὃ βεβαίως ὁ κ. E. Miller,
τὸ ἐρεῖν, ὅπερ ἐν τῷ χειρογράφῳ φέρεται μετὰ τὸ αἰτίας.

Σελ. 144, δ.

α καὶ ἐπειδὴ ἐτεθνήκει· μὲν ὁ καταδαιματῶν τούτους (τοὺς
πολλάκις εἰς τὰ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἐπιδραμόντας Ῥώ-
σους) αὐτοκράτωρ Βασίλειος, καὶ ἐπ' ἐκείνῳ ὁ ἀδελφὸς Κων-
σταντῖνος τὸ λαχὸν αὐτῷ τοῦ αἰῶνος μέρος πεπλήρωκεν, ἃ τὸ
εὐγενὲς κράτος ἀπεληλυθώς, ἀναγεοῦνται αὖθις καθ' ἡμῶν τὸ
παλαιὸν μῖσος» κτλ.

δ. ἐ. ἀπλούστερον: ἀφ' οὗ ἀπέθανε μὲν ὁ Βασίλειος, ἀπέθανε δὲ
ὁ Κωνσταντῖνος, ἀναγεοῦσι κτλ. Καὶ περὶ μὲν τοῦ Βασιλείου εἶ-
πεν ἀπλῶς ἀτεθνήκει»· τὸν δὲ θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος Κων-
σταντίνου ἐξήνεγκεν ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς ἐπὶ τὸ παμπωδέστε-
ρον ἅμα καὶ χριστιανικώτερον, εἰπὼν αὐτὸ λαχὸν αὐτῷ τοῦ αἰῶ-
νος πεπλήρωκεν»· μὴ ἄρκεσθεις δὲ εἰς τοῦτο καὶ ἄλλο τι προσέ-
θηκεν εἰς συμπλήρωσιν τῆς ῥητορικῆς τοῦ θανάτου περιφράσεως·
τοῦτο δὲ εἶνε τὸ ἀμέσως ἐπόμενον «ὁ τὸ εὐγενὲς κράτος ἀπελη-
λυθώς», ὅπερ, ὡς μὲν ἐν τῷ ἀντιγράφῳ φέρεται, διττῶς εἶνε ἄτα-
πον, διότι οὔτε ἀπέρχομαι τὸ εὐγενὲς κράτος λέγεται ὑπὸ τῶν

πεζογράφων, ἀλλ' ἀπέρχομαι εἰς τὸ κλ. οὔτε τὸ λεγόμενον εὐ-
γενὲς κράτος εἶνε φανερόν τί σημαίνει, φαίνεται δὲ μᾶλλον ὅτι
οὐδ' ὅλως εἶνε ὀρθή ἡ φράσις· ἐὰν δὲ διορθώσωμεν εἰς τὸ εὐαγὲς
κράτος, τὰ πάντα εὐοδοῦνται, καὶ ἡ ὅλη περίφρασις ἀποβαίνει,
καθ' ἃ προλαβόντες εἶπομεν, πομπώδης ἅμα ὡς περὶ αὐτοκρά-
τορος, καὶ χριστιανική ὡς ὑπὸ τοῦ Ψελλοῦ λεγομένη, ὅστις ἐπι-
λαμβάνεται πάσης εὐκαιρίας ἵνα ἐπιδείξῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ εὐσέ-
βειαν. Τὸ δὲ εὐαγὲς κράτος εἶνε τὸ κράτος τοῦ οὐρανίου πατρὸς,
ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Σελ. 148, 16.

Εἶπεν ἤδη ἀνωτέρω (σελ. 147, 17) ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταν-
τῖνος ὁ Θ'. εἶχε πολὺ θάρρος περὶ τοῦ μέλλοντος· «*Οθεν ἤδη
τοῦ δεινοῦ καθισταμένου, οἱ μὲν ἄλλοι ἐδεδίεσαν τε καὶ περὶ τοῦ
μέλλοντος ἐπεφρίκεσαν τὰς ψυχάς, ἐκεῖνος δὲ ὡς ἐπιδεξιῶ (γρ.
ἐπὶ δεξιῶ, εὐτυχεῖ δηλ., ὡς ὀλίγον ἀνωτέρω εἶπε «τύχης δεξιᾶς»)
τῷ τέλει ἐθάρρει, καὶ τὰς τε γνώμας τῶν δεδιότων ἐκούφιζε καί,
ὡς οὐδενὸς κατειληφότος αὐτὸν χαλεποῦ, ἀφροντίστως εἶχε τῶν
ἐπισεσυμβηκότων*». (*) Ἀφ' οὗ δ' ἱκανὰ ἐψυχολόγησε περὶ τῶν
εἰς τὸ μέλλον ἀφορώντων, ἐπάγει τὰ ἑξῆς :

Ἀλλ' ὅγε αὐτοκράτωρ, τὸ καταπεπτυχηκέναι αὐτὸν πολ-
λάκις τὰ πράγματα, τοὺς πολλοὺς ἔπειθεν, ὡς μεμαθήκει παρὰ
τοῦ τῶν κρειττόνων τοῦ ἐπισυστάντος τὴν τελευτὴν καὶ διὰ
ταῦτα καταφρονοῖ καὶ ὀλιγώρως ἔχει παντάπασιν.

Καὶ περὶ μὲν τοῦ βαρβάρου τύπου καταπεπτυχηκέναι ἀντὶ τοῦ
κατεπτηχέναι, παρακειμένου τοῦ καταπτήσσω, περιττὸν νῦν
ἐπαναλάβωμεν ὅσα ἄλλοτε παρετηρήσαμεν (Τόμ. Ζ'. σελ. 34),

(*) Ἀφίνομεν ἀδιόρθωτον τὸν βαρβαρισμὸν τοῦτον, ἀγνοοῦντες ἂν
προῆλθεν ἐκ τοῦ βιβλιογράφου ἢ ἐξ αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως· διότι εἶνε
μὲν ἀληθὲς ὅτι ὁ Ψελλὸς ἱκανῶς καθαρεύει κατὰ τὸ λεκτικόν, ἀλλ'
εὐρίσκονται παρ' αὐτῷ καὶ τινες ἡμαρτημένοι τύποι, οὓς ἡ συνήθεια τῶν
κατ' αὐτὸν συγγραφέων τοσοῦτον κατὰ κόρον μετεχειρίζετο, ὥστε καὶ
αὐτὸς παρηκολούθει αὐτὴν ἀνεπαισθήτως· οὕτως σελ. 149, 13 εὐρίσκο-
μεν «ἐπισεσυμβήκει» τὸν αὐτὸν τύπον καὶ σελ. 159, 28· εὐρίσκομεν
ὅμως καὶ τοὺς ὀρθοὺς.

ὅτι προῆλθεν ἐξ ἀβλεψίας ἢ ἀμαθείας τοῦ βιβλιογράφου· ἐνταῦθα δὲ ὁ λόγος περὶ τῆς ἐννοίας καὶ συντάξεως, ὡς ἀμφοτέρων μὴ εὐοδουμένων κατὰ τὴν ἐκδεδομένην γραφήν. Ὅτι τὸ ἄρθρον τὸ γραπτέον κατὰ τὴν δοτικὴν τῷ εἶνε φανερόν· διότι ἄλλως ἢ ὀνομαστικὴ ἐκείνη ἢ αἰτιατικὴ μένει μετέωρος ἐν τῷ λόγῳ. Μετὰ δὲ τὴν διόρθωσιν ταύτην εὐοδοῦται μὲν ἡ σύνταξις, ἀλλ' ἡ ἐννοια νῦν μάλιστα προφανῶς ἀπαιτεῖ τὸναντίον τῶν λεγομένων· ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἐδειλία, ὡς ἀνωτέρω εἶπεν, ἐν τοῖς κινδύνοις· δὲν ἐδύνατο λοιπὸν νὰ πείθῃ τοὺς πολλοὺς ὡς κτλ. τῷ κατεπτηχέναι τὰ πράγματα, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἐναντίου, τῷ μὴ κατεπτηχέναι. Οὕτω λοιπὸν πρέπει νὰ συμπληρωθῇ ἡ διόρθωσις προστιθεμένου τοῦ μή. Ὑπολείπονται ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ ἄλλα δύο ἁμαρτήματα, τὸ ἐπισυστάντος, ὅπερ ἀνάγκη νὰ μετατραπῇ εἰς τὸ ἐπισυμβάντος. (ἴδ. τὰ ἀνωτέρω διὰ τὸν τύπον τοῦ ῥήματος τούτου παρατεθέντα χωρία) καὶ τὸ ἔχει εἰς τὸ ἔχοι, διὰ τὸ προηγούμενον καταφρονοίη.

Σελ. 149, 15.

Τῷ αὐτοκράτορι Κωνσταντίνῳ δύο ἐγεγόνεισαν ἀδελφαί, Ἑλένη μὲν ἡ πρεσβυτέρα τὸ ὄνομα, Εὐπρεπία δὲ ἡ μετ' ἐκείνην· τῆς μὲν οὖν Ἑλένης οὐδένα ἐπεποίητο λόγον, [τὴν δ' ἐτέραν]* οὔτε τι λαμπρὸν ἐξ ἀρχῆς κομῶσαν καὶ εἰς περιφάνειαν τύχης ἐληλυθυῖαν φρονήματός τε πλήρη τυγχάνουσαν καὶ γυναικῶν ἀπασῶν ὧν ἐγὼ τεθέαμαι σταθηροτάτην τε οὔσαν καὶ δυσπαράγωγον, ταύτην τοιγαροῦν εὐλαβεῖτο μὲν ὁ ἀδελφός, ὡς μοι εἴρηται, οὐκ ἔστεργε δὲ παράγωγον, ἀλλ' ἐδεδῖει μᾶλλον ἢ περιεῖπεν.

Οὕτως ἐξέδωκε τὸ χωρίον τοῦτο ὁ κ. Σάθας, κατὰ μὲν τὰ ἄλλα συμφώνως πρὸς τὸ χειρόγραφον, μόνον δὲ τὸ ἐν ἀγκύλαις [τὴν δ' ἐτέραν] ἐξ ἰδίων προσέθηκεν, ἵνα πληρώσῃ τὸ προφανὲς ἐκεῖ ὑπάρχον χάσμα. Καὶ αὕτη μὲν ἡ προσθήκη καλῶς ἐγένετο, ἀλλὰ τὸ χάσμα εἶνε εὐρύτερον ἢ ὅσον ὑπέθεσεν ὁ κ. Σάθας· διότι ἡ αἰτιατικὴ τὴν ἐτέραν μετὰ τῶν συμπληρωμάτων αὐτῆς δὲν δύναται ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸ κατωτέρω ἐπόμενον ῥῆμα εὐλαβεῖτο· ἡ ἀπόδοσις κωλύεται προφανῶς ὑπὸ τοῦ τοιγαροῦν, ὅπερ ἀπο-

δεικνύει ἀρχὴν νέας περιόδου. Ἐὰν λοιπὸν ἀπὸ τοῦ : ταύτην τοιγαροῦν εὐλαβεῖτο κλπ. ἀρχεται ἄλλη περίοδος, ἡ αἰτιατικὴ τὴν δ' ἐτέραν κτλ. ἀνάγκη ν' ἀποδοθῇ εἰς ἄλλο ῥῆμα. Ποῖον δὲ εἶνε τοῦτο ; συνεξερύη μὲν καὶ αὐτὸ μετὰ τοῦ τὴν δ' ἐτέραν, ὅπερ ἀπεκατέστησεν ὁ κ. Σάθας, δὲν εἶνε ὅμως δύσκολον νὰ μαντευθῇ, ἐάν τις μετ' ἐπιστάσιος τινὸς ἀναγνώσῃ τὰ κατωτέρω. Κατωτέρω λέγει ὁ Ψελλός : Ταύτην τοιγαροῦν (τὴν Εὐπρεπίαν δηλ.) εὐλαβεῖτο μὲν ὁ ἀδελφός, ὥς μοι εἴρηται κτλ. Ἐντέϋθεν εἶνε πασίδηλον ὅτι ὁ Ψελλὸς εἶπεν ἤδη ἀνωτέρω ρητῶς ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος εὐλαβεῖτο τὴν ἐτέραν ἀδελφὴν, τὴν Εὐπρεπίαν· ἀλλ' οὔτε τοῦτο τὸ ῥῆμα οὔτε ἄλλο τι συνώνυμον εὐρίσκεται ἐν οἷς τὸν λόγον ποιεῖται περὶ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Κωνσταντίνου. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶνε ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ τοιοῦτον ῥῆμα ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ὀρθῶς νομίζω εἰκάζομεν ὅτι εἰς ἐντελῇ συμπλήρωσιν τοῦ χάσματος πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ τὸ ῥῆμα εὐλαβεῖτο εὐθὺς μετὰ τὸ τὴν δ' ἐτέραν, μετὰ δὲ τὸ δυσπαράγωγον νὰ στίζωμεν τελείαν. Καὶ περὶ ταύτης μὲν τῆς διορθώσεως οὐδεμία, νομίζω, δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία. Τὸ δὲ περὶ τὰ τέλη τοῦ παρατεθέντος χωρίου οὐκ ἔστεργε δὲ παράγωγον, ὅπερ εἶνε προφανῶς ἡμαρτημένον ὡς πάντῃ ἀδιανόητον, πῶς πρέπει νὰ διορθώσωμεν ; Ἴσως καὶ ἐνταῦθα ἡ διαφθορὰ προῆλθεν ἐκ μικροῦ τινος ἐλλείμματος ἢ χάσματος, ὅπερ συμπληροῦται ὡς ἐξῆς : οὐκ ἔστεργε δὲ τὸ δυσπαράγωγον (αὐτῆς—ἐννοεῖται). Ἄλλως διαγραπτέον τὸ παράγωγον.

Σελ. 151, 15.

τὴν εὐθὺ Μακεδονίας ἐλαύνουσι· καὶ ἵνα μὴ τινες αὐτοῖς κατόπιν ἐξιππασάμενοι προλάβωσί τε τὰς εἰσβολὰς τούτων ἢ θηράσωσιν ἰχνηλατήσαντες, τὴν δημοσίαν ἵππον ἐπειδὴ κατὰ λύσσαν μὲν ἀπεκτόνασι καὶ οὕτως ἀπνευστὶ τὸν δρόμον συντείναντες Μακεδονίας τε ἐντὸς γίνονται κτλ.

Οὗτοι εἶνε οἱ Μακεδόνες οἱ τὴν ἀποστασίαν τοῦ Ταρνικίου κρυφίως ἐν Κωνσταντινουπόλει παρασκευάσαντες. Ἀλλὰ τί ἔπραξαν οὗτοι, ἵνα φθάσωσιν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, πρὶν ἐνναηθῶσι καὶ προκαταληφθῶσιν ὑπὸ τῶν αὐτοκρατορικῶν ; Ὡς μὲν ἐξεδόθη τὸ

χωρίον ὑπὸ τοῦ κ. Σάθα, εἶνε τὸ δὴ λεγόμενον *arena sine calce*· ἀλλὰ τὸ χειρόγραφον εὐτυχῶς καὶ ἐνταῦθα παρέχει γραφὴν ὁμολογουμένως μὲν ἡμαρτημένην, ἀσφαλῶς δὲ ὁδηγοῦσαν εἰς τὴν ὀρθὴν ἀνάγνωσιν. Ἀντὶ τῆς παραδιορθώσεως τοῦ κ. Σάθα κατὰ λύσσαν μὲν, ἥτις εἰσάγει μεγίστην ταραχὴν καὶ σύγχυσιν εἰς τὴν ἀληθεῖ ἐννοιαν τοῦ χωρίου, ὁ κωδιξ φέρει τὴν γραφὴν : καταλύσαμεν. Ἀρκεῖ δὲ αὕτη νὰ μεταγραφῇ διὰ μικρᾶς μεταβολῆς εἰς τὸ καταλύσαιεν, ἵνα ἐπέλθῃ τὸ ποθούμενον φῶς. Οἱ ἀποστάται δηλ. κρύφα ἐξελθόντες ἐκ τῆς Πόλεως, ἵνα μὴ ἐννοηθῶσι καὶ προκαταληφθῶσιν ὑπὸ τῶν αὐτοκρατορικῶν, εὐθὺς ἅμα ἡθελὸν καταλύσῃ — ἐπειδὴ καταλύσαιεν — εἰς τινὰ σταθμὸν (ταχυδρομικόν), ὅπου ὑπῆρχε δημοσία ἵππος, ἐφόνευον αὐτὴν καὶ ἤλαυνον ἐπὶ τὰ πρόσω· ἐπραττον δηλ. ὅ τι πράττουσι τὴν σήμερον οἱ ἐπαναστάται οἱ διακόπτοντες τὰ τηλεγραφικὰ σύρματα καὶ τὰς σιδηροδρομικὰς τροχιάς. Ὅτι τὸ καταλύω ἔχει τὴν σημασίαν τοῦ καταπαύω τὴν ὁδὸν ἐν τινι σταθμῷ, εἶνε πασίγνωστον· ὅτι δὲ ὁ εὐκτικὸς τύπος καταλύσαιεν εἶνε ἀνεκτὸς παρὰ Ψελλῷ, εἶνε μὲν καὶ οἰκοθεν φανερόν, μαρτυρεῖται δὲ καὶ ὑπὸ πολλῶν χωρίων, ἐν οἷς εὐρίσκεται, πρβλ. μόνον τὸ ἐν σ. 153, 13 «ἵνα δὴ τι . . . βοηθήσαιεν», καὶ σ. 154, 20 «καταπλήξαιεν».

Σελ. 153, 25.

Οἱ δὲ πλείους τῶν Μακεδόνων, δῆμος ὄντες αὐθαδεῖα χαίροντες καὶ θρασύτητι, καὶ οὐ στρατηγικῆς ἀφελείας, ἀλλὰ πολιτικῆς βωμολοχίας ὄντες ἐθάδες, τῶν ἵππων τε οἱ πλείους ἀπέβαινον καὶ χορείας εἰς τοῦμφανὲς συνιστῶντες αὐτοσχεδίους ἐποιοῦντο κωμωδίας τῷ αὐτοκράτορι.

Δὲν εἶνε δυνατόν ἄνθρωποι δημόται, αὐθαδεῖα χαίροντες καὶ θρασύτητι, ἐκ τοῦ προχείρου συνιστῶντες χορείας καὶ ποιούμενοι κωμωδίας τῷ αὐτοκράτορι, νὰ λέγωνται ὅτι δὲν ἦσαν ἐθάδες στρατηγικῆς ἀφελείας, ἀλλὰ πολιτικῆς βωμολοχίας. Ἀντίθετος πρὸς τὴν πολιτικὴν βωμολοχίαν δὲν δύναται νὰ εἶνε ἡ στρατηγικὴ ἀφέλεια, διότι ὁ στρατηγὸς εἶνέ τι πολὺ ὑπερέχον καὶ μεμονωμένον πρόσωπον ἢ ὥστε ν' ἀντιπαραβάλλεταί πρὸς τὸν πολιτικὸν ὄχλον, τὸν ἀπαυθαδιζόμενον καὶ ἀσχημονοῦντα ἐνώπιον

τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ Ψελλός, ὅστις ὡς αὐλικὸς τοῦ Βυζαντίου ἐγίνωσκε καλῶς τὴν εὐπρέπειαν, ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ τὴν ἀντίθεσιν τὴν ὑπάρχουσαν μεταξὺ τοῦ Μακεδονικοῦ δήμου καὶ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ τῆς αὐτοκρατορίας. Ἐγίνωσκεν ὅτι οἵανδ' ἴσως σχέσιν καὶ ἂν εἶχε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ὁ τακτικὸς στρατός, ἡ σχέσης αὕτη ἦτο ἀφελής, οὐδέποτε προβαίνουσα μέχρις αὐθαδείας, θρασύτητος καὶ ἀσχημοσύνης. Ὅθεν πιστεύω ὅτι ἔγραψεν οὐχὶ στρατηγικῆς, ἀλλὰ «στρατιωτικῆς ἀφελείας». Ἴδε καὶ κατωτέρω σελ. 157, 3, ἀντιτιθέμενα τὸ «στρατιωτικὸν φῦλον» πρὸς τὸ ἀπολιτικὸν πλῆθος» κ. ἄλχ.

Σελ. 156, 6.

Τῶν δέ γε πολιτῶν ἔνιοι ἐκτὸς τοῦ τείχους γινόμενοι τὴν ἵππον ἀνεῖργον αὐτοῖς, οἱ μὲν λίθους ἀπὸ σφενδόνης ἀπορριπτοῦντες, οἱ δὲ ἐπιτοξάζοντες· οἷς καὶ φυγὴν ἐπιτετηδευμένην πλάσσαντες, ἐπεὶ δὲ κατόπιν θέειν αὐτοὺς ἐξηπάτησαν, ἀθρόον ἐπιστραφέντες ξίφεσι, δόρασιν ἀνηρήκασιν.

Εἶνε προφανές ὅτι ἡ δοτικὴ ἐκείνη οἷς καὶ οἱ σύνδεσμοι ἐπεὶ δὲ, καὶ νοῦν καὶ σύνταξιν ἀθλίως συνταράσσοντες, προῆλθον οὐχὶ ἐκ τοῦ συγγραφέως, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀβλεψίας τοῦ βιβλιογράφου, καὶ ἀνάγκη νὰ διορθωθῶσιν. Ἡ δὲ διόρθωσις δὲν εἶνε δύσκολος. Ἐὰν ἀντὶ τοῦ οἷς γράψωμεν οἱ δὲ, τὸ δὲ ἐπεὶ δὲ ἐνώσωμεν εἰς ἓνα σύνδεσμον ἐπειδὴ, τὰ πάντα εὐοδοῦνται. Ἡ ἔννοια εἶνε: ἄλλοι δὲ καὶ φυγὴν ἐπιτετηδευμένην πλάσαντες (προσποιηθέντες), ἀφ' οὗ ἐξηπάτησαν αὐτοὺς (διὰ τῆς πλαστῆς φυγῆς) νὰ τρέχωσι κατόπιν των, διὰ μιᾶς ἐπιστραφέντες μὲ ξίφη καὶ μὲ δόρατα τοὺς ἐφόνευσαν.

Αὐτόθι, στ. 10.

ἐφ' ἵππου τοξεύειν εἰδώς.

Δὲν λέγεται ἐλληνιστὶ ἐφ' ἵππου τοξεύω, ἀλλ' ἀφ' ἵππου· μυριάκις καὶ ὁ Ψελλός μεταχειρίζεται ταύτην τὴν σύνταξιν.

Αὐτόθι, ς'. 14.

καί τις . . . ἐπ' αὐτὸν (τὸν αὐτοκράτορα) τὸ βέλος ἀφίησι. τὸ δὲ τὸν μεταξὺ αἶρα εὐπετῶς περιπτυσσόμενον, βραχύ τι

παρεκνεύσαν τοῦ αὐτοκράτορος, μειράκιον οὐκ ἀνώνυμον. . .

βραχύ τι παραξέει τὴν πλευρὰν παρελάσαν.

Ὅπως ἐξεδόθη τὸ χωρίον, φαίνεται ὅτι τὸ βέλος βραχύ τι παρεξένευσεν τοῦ αὐτοκράτορος, ὅπερ μοὶ φαίνεται πολὺ ἄτοπον. Τὸ βέλος, ἀφ' οὗ ἅπαξ λάβῃ τὴν ἀπὸ τοῦ τόξου ὁρμὴν καὶ διέθυνσιν, δὲν δύναται νὰ παρεκκλίνῃ οὔτε νὰ παρεκτραπῇ, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον νὰ παρεκνεύσῃ, νὰ τρέψῃ δηλ. πλαγίως τὴν κεφαλὴν του, ἵνα μὴ προσκρούσῃ εἰς τι. Ἐκεῖνος ὅστις δύναται νὰ πράξῃ τοιοῦτόν τι εἶνε ὁ ἄνθρωπος, ἐνταῦθα ὁ αὐτοκράτωρ, ὅστις, ἰδὼν ἐπερχόμενον κατ' αὐτοῦ τὸ βέλος, βραχύ τι παρεξέκλινε τὴν κεφαλὴν καὶ ἀφῆκεν αὐτὸ νὰ παρελάσῃ παρὰ τὴν πλευρὰν τοῦ μειρακίου τοῦ οὐκ ἀνωνύμου. Ὅθεν ἀδιστάκτως γραπτέον: παρεκνεύσαντος τοῦ αὐτοκράτορος. (ἀκολουθεῖ).

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΙΤΙΑΣ ΤΗΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΛΑΤΙΝΩΝ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.*)

§ 21. Τότε ὁ μὲν αὐτοκράτωρ ὑπεχώρησεν εἰς τὰ ἔνδον τῆς πόλεως· οἱ δὲ σταυροφόροι διαρπάσαντες τὰ ἐπὶ τῆς ἄκρας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνάκτορα προήλασαν πρὸ τοῦ ὀχυροῦ πύργου τοῦ Γαλατᾶ, ὅστις ἐπεκράτει τοῦ λιμένος, καὶ ἀπώσαντες τοὺς ἐξ αὐτοῦ ἐκχυθέντας Γραικοὺς ἐγένοντο κύριοι αὐτοῦ. Ἐκ τῆς νίκης αὐτῆς καὶ τῆς τοῦ πύργου ἀλώσεως θάρρος λαβόντες οἱ σταυροφόροι ἤρξαντο προθύμως νὰ πολιορκώσῃ τὴν πόλιν καὶ ἐκ γῆς καὶ ἐκ θαλάσσης, ἐκ θαλάσσης μὲν οἱ Ἑνετοί, ἐκ γῆς δὲ οἱ ἄλλοι, οἵτινες ἔστησαν ὅπου τὰ ἀνάκτορα τῶν Βλαχερνῶν. Οὗτοι οὐκ ἔχοντες ἱκανὸν στρατόν, ὥστε νὰ περικάθηνται περὶ τὴν ἀπέραντον ἐκείνην πόλιν τοῦ Κωνσταντίνου, ἀφῆκαν ἀφρουρήτους ἐξ πύλας, ἐξ ὧν οἱ πο-

*) Συνέχεια καὶ τέλος· ἰδὲ τεύχους ε' τοῦ Ζ' τόμου σελ. 448.

λιορκούμενοι ἐξερχόμενοι ὠμίλουν πρὸς τοὺς πέριξ αὐτῶν φίλους καὶ τοὺς πολεμίους ἔβλαπτον. Ὁ δὲ στόλος ἐτάχθη εἰς σχῆμα μηνοειδές.

§ 22. Τοὺς πολιορκητὰς συχνὰ ἐτάραττε καὶ ἔβλαπτεν ὁ τῶν φρουρούντων στρατηγός, ὁ γενναῖος καὶ συνετός Θεόδωρος ὁ Λάσκαρις. Ἦν δ' οὗτος ἐξ ἐπιφανεστάτου οἴκου τῶν Γραικῶν. Οἱ τούτου γονεῖς πολλὰ ἐπεμελήθησαν τῆς τροφῆς αὐτοῦ καὶ παιδείας· διότι αὐτὸν καὶ ἐν τοῖς ἐλληνικοῖς γράμμασι καὶ λόγοις πάνυ φιλοτίμως ἐπαίδευσαν καὶ ἐν τοῖς γυμνασίοις καὶ ἐν ταῖς πολεμικαῖς ἀσκήσεσιν. Ἐκ τῆς ἐλευθερίου ἀγωγῆς φανερῶς ἐγένετο ὁ Λάσκαρις καὶ φιλανθρωπότατος καὶ φιλοτιμότατος καὶ ἀνδρείότατος, ὧν ἕνεκα ὑφ' ἀπάντων καὶ ἐπῆνεῖτο καὶ ἐστέργετο, καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Γ., ὅστις προθύμως ἔδωκεν αὐτῷ πρὸς γάμον τὴν ὡραίαν του θυγατέρα Ἀνναν. Τῆς φιλοτιμίας καὶ ἀνδρίας δείγματα ὁ Λάσκαρις παρέσχε πολλὰ καὶ ἄλλα ἄλλοτε ἐν ἄλλαις ἐπιδρομαῖς τῶν Λατίνων εἰς τὸ Βυζαντιακὸν κράτος καὶ ἐν τῷ νῦν πρὸς αὐτοὺς πολέμῳ· ἐν ᾧ οὗτος στρατηγῶν μοίρας τινὸς τοῦ στρατοῦ οὕτως εὐρώστους ἐξόδους συχνῶς ἐποίει κατὰ τῶν πολιορκητῶν Λατίνων, ὥστε πολλοὺς καὶ γενναίους μαχητὰς αὐτῶν διέφθειρε, καὶ τὰς τούτων τάξεις φοβερὰ συνετάραττε. Τὸν γενναῖον Λάσκαριν πολλοὶ τῶν ἡγεμόνων τῶν σταυροφόρων βλέποντες οὕτω ὑπέρτολμα καὶ ἄρδην ὑπερπηδῶντα τὰς τάφρους καὶ τὰς τάξεις τῶν συμμάχων κλονοῦντα καὶ διασπῶντα, καὶ βαρέως φέροντες τὸ ὄνειδος ἐξώρμων ἐκ τῶν τάξεων ὡς αἰμοχαρεῖς τίγρεις, καὶ προῦκάλουν εἰς μονομαχίαν αὐτόν· ὁ δὲ θαρρῶαλέως ἐδέχετο αὐτὴν καὶ γενναίως μαχόμενος πολλοὺς αὐτῶν προέπεμψεν εἰς τὸν μαῦρον ἄδην, διδάξας τοὺς ὑπερόπτας ἐκείνους σταυροφόρους ὅτι ὑπῆρχον ἔτι παρὰ τοῖς Γραικοῖς καὶ διὰ παντός θέλουσιν ὑπάρχει ἄνδρες, οἵτινες μὲ περισσὴν φιλοτιμίαν καὶ ἀφειδοῦντες τῆς ζωῆς θέλουσιν ὑπερμαχεῖ τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς φίλης πατρίδος.

§ 23. Ἐκ τῶν θανατηφόρων ἐκείνων ἐξόδων πολλὰ παθόντες οἱ σταυροφόροι ἠναγκάσθησαν νὰ περιχαρακωθῶσι καὶ

ἐκ τῶν περιφραγμάτων ν' αἰμύνωνται τοὺς περὶ τὸν Δάσκαριν. Ἀποροῦντες ὁμῶς τροφῶν καὶ ἐπιτηδείων καὶ φοβούμενοι μὴ διαφθαρῶσιν ὑπὸ λιμοῦ ἐπῆλθον κατὰ τακτὴν ἡμέραν ὁμοῦ ἅπαντες κατὰ τῆς πόλεως. Ἦδη ἐκ τῶν πλοίων λυσσωδῶς ἀνέβαινον τὰς πρὸς τὰ τεῖχη προσκεκολλημένας κλίμακας, οὕτω ἀφειδοῦντες τῆς ψυχῆς, ὥς οὐδέποτε κατὰ τῶν ἀπίστων οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ οἱ εὐρεταὶ οὗτοι τοῦ ἐμποτισμοῦ ἐπολέμησαν. Ἦδη ἡ σημαία τῆς δημοκρατίας ἠνεμοῦτο ἐπὶ τῶν τειχῶν. Ἐξοσι δὲ καὶ πέντε πύργοι ἐάλωσαν ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, οἵτινες ὥς πεινῶντες λύκοι ἐπέπεσαν εἰς τὰς πρώτας οἰκήσεις τῆς πόλεως. Ἐν τούτῳ ὁ στρατηγὸς Δάσκαρις μετὰ λογάδων ἀνδρῶν θαρράλέως ἐπιπεσὼν ἐπέσχε αὐτοὺς τῆς ὁρμῆς.

§ 24. Κινδυνεύων οὖν ὁ Δάνδολος ταχέως προσεκάλεσε βοηθοὺς τοὺς συμμάχους, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οὗτοι ἐδέοντο ταχείας ἐπικουρίας, διότι τέσσαρα τάγματα στρατιωτῶν ὑπὸ τοῦ Βονιφατίου στρατηγούμενα καὶ βοηθούμενα ὑπὸ δύο ἐφέδρων ταγμάτων πολλάκις μὲν προῦθυμήθησαν ἀφειδῶς μαχόμενοι ν' ἀναβῶσι τὰς κλίμακας, ἀλλ' αἰὲ ἀπωθούντο ὑπὸ τῶν ἐκθύμως ἀμυνομένων Γραικῶν, οἵτινες τέλος ἐπεξελθόντες ἐπὶ τοὺς κεκμηκότας ἤδη σταυροφόρους τοσοῦτον ἐκλόνισαν αὐτούς, ὥστε ἐφαίνοντο ἤδη οὗτοι πλησίον τοῦ ὀλέθρου καὶ τῆς ἀπωλείας. Τότε ὁ Δάνδολος μαθὼν περὶ τοῦ κινδύνου καὶ τῶν συμμάχων ἔκρινε καταλιπὼν τὰ δορύκτητα νὰ προσέλθῃ ἀρωγὸς ἐκείνων· ἀλλ' ὅπως κωλύσῃ τῆς διώξεως τοὺς Γραικοὺς ὁ Δάνδολος μετεχειρίσθη ἀπανθρωπότατον καὶ ὠμοῖς καὶ ἀθέοις λαοῖς προσῆκον ἔθος, ἐνέβαλε πῦρ εἰς τὰς προκειμένας οἰκίας, ἐξ ὧν βορρᾶ πνέοντος ταχέως μετεδόθη ἡ πυρκαϊὰ πανταχοῦ τῆς πόλεως. Ἀπασαι σχεδὸν αἱ οἰκίαι ἀπὸ τῶν ἀνακτόρων Βλαχερνῶν ἕως τῆς μονῆς τοῦ Εὐεργέτου, διαστάσεως τριῶν μιλίων οὔσης, ἀπετεφρώθησαν. Ὁ δ' ἐκ τοῦ μέρους τῶν Ἑνετῶν ἐπιπνέων ἄνεμος ἐπέβαλλε τὸν καπνὸν καὶ τὰς φλόγας ἐπὶ τοὺς Γραικοὺς, οἵτινες ἐκπεπληγμένοι πρὸς τὸ πέλαγος τῆς συμφορᾶς ἀφῆκαν τοὺς ἀγρίους Ἑνετοὺς μετὰ τοῦ ἀντιχρίστου Δανδόλου νὰ ἐκσωθῶσιν. Οὕτως οὖν ἐκσωθεὶς ὁ Δάνδολος ἦλθε πρὸς τοὺς συμμάχους, οὓς βοηθῶν ἐξέσωσε τοῦ κινδύνου καὶ

ἠνάγκασε τοὺς Γραικοὺς νὰ παύσωνται τοῦ φόνου καὶ τῆς διώξεως.

§ 25. Οὕτως ἐπολεμήθη ὁ πόλεμος τὴν ἡμέραν αὐτήν. Πρὶν δὲ δύσῃ ὁ ἥλιος, ὁ γενναῖος καὶ φρόνιμος Θεόδωρος ὁ Δάσκαρις συνεβούλευσε τῷ αὐτοκράτορι βουλὴν ὀρθὴν καὶ συνετὴν, νὰ ἐπιπέσωσι κατὰ τῶν πολεμίων ἐκπεπληγμένων ἤδη ὄντων καὶ ἀποτεθάρρυνμένων. Ὁ αὐτοκράτωρ ὅμως, ὅστις κατὰ τὴν μάχην τοσοῦτον εὐσταθὴς ἦν, οὐκ ἐδέξατο τὴν συμβουλὴν εἴτ' ἐξ ἀπροσδοκήτου δειλίας, εἴτε διότι ὑπώπτευε τὸν Δάσκαριν, ἀλλ' ὑπέστρεψεν εἰς τὴν πόλιν, ἥτις ἀγανακτοῦσα δυσμενῶς αὐτὸν ὑπεδέξατο. Ἐκ τούτου ἐννοήσας ὁ Ἀλέξιος ὅν ἐκινδύνευεν ἔσχατον κίνδυνον, ἔκρινε καλὸν καταλιπὼν τὰ σκῆπτρα σιγῇ καὶ ἀταράχως νὰ φύγῃ. Οἱ δὲ περὶ αὐτὸν γινώσκοντες τὴν βουλὴν αὐτοῦ μετεκόμισαν συναγαγόντες ταχέως τοὺς θησαυροὺς καὶ τὰ πολυτιμότερα σκεύη εἰς ταχεῖαν ναῦν ἐπὶ τούτῳ ἐτοιμασθεῖσαν. Ὁ αὐτοκράτωρ λοιπὸν καταλιπὼν νυκτὸς τὰ ἀνάκτορα ἐπέβη τῆς νεῶς μετὰ τῆς θυγατρὸς Εἰρήνης καὶ μετὰ τινων γυναικῶν· εὐθὺς δὲ ἀπάρας ἀφίκετο ἄγνωστος εἰς τὰ ἐν Θράκῃ παρὰ τὸν Εὐξείναιον κείμενον Δεβελτόν.

§ 26. Ἐν τούτῳ τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει σφόδρα ἐταράσσοντο καὶ ἐσαλεύοντο ὑπὸ τοῦ παροξυνθέντος καὶ ἐπὶ τῇ ἀναληγισίᾳ τοῦ Ἀλεξίου ἀγανακτοῦντος λαοῦ· ὧν τινὲς μὲν εἰσπεσόντες εἰς τὰ ἀνάκτορα ἐκράτησαν τῆς αὐτοκρατείας Εὐφροσύνης καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτοῖς καταλειπομένων οἰκείων τοῦ φυγάδος αὐτοκράτορος, τινὲς δὲ θραύσαντες τὴν θύραν τοῦ δεσμωτηρίου καὶ εἰσελθόντες ἔλυσαν τὰς ἀλύσεις τοῦ γέροντος καὶ τυφλοῦ Ἰσαακίου, ὃν ἐκπεπληγμένον πρὸς τὴν ἀπροσδόκητον τῆς τύχης μεταβολὴν ἤγαγον εὐφημοῦντες εἰς τὰ ἀνάκτορα, καὶ ἀνεκήρυξαν αὐτοκράτορα.

Δ.

§ 27. Ἀναλαβὼν ὁ Ἰσαάκιος τὴν ἀρχὴν ἀνέδειξε συνάρχοντα τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸν νέον Ἀλέξιον, ὃν μετεπέμψατο ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῶν σταυροφόρων, οἵτινες διενυκτέρευσαν ὥπλισμένοι ἐκ φόβου μὴ αἰφνης ἐπιπέσωσι κατ' αὐτῶν οἱ Γρακοί, καὶ

ἔχοντες κατὰ νοῦν τὴν πρωΐαν τῆς ἐπαύριον νὰ ἐπέλθωσι καὶ δεύτερον κατὰ τῆς πόλεως. Ἐν τούτῳ ὑπερχαρεῖς ἔμαθον τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει γεινόμενα. Ὁ νεανίας Ἀλέξιος ἐν τῇ νυκτὶ αὐτῇ ἀνεκοίνωσε τῷ Μαρκίῳ τῆς Μοντφερράτης περὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μεταβολῆς τῶν πραγμάτων· ὁ δὲ συγκαλέσας εὐθὺς τοὺς ἄλλους στρατηγοὺς ἐδήλωσεν αὐτοῖς τὰ γεινόμενα. Φοβούμενοι ὁμῶς οὗτοι τὸ ἐπιχειρητικὸν τῶν Γραικῶν οὐκ ἤθελον οὔτε τὰ ὄπλα νὰ καταθέσωσιν, οὔδὲ τὸν Ἀλέξιον ν' ἀφήσωσι ν' ἀπέλθῃ, πρὶν ἢ ὁ πατὴρ ἀποδεχθῇ καὶ ἐπικυρώσῃ τὴν ἐν Ζάρα γενομένην πρὸς ἀλλήλους συνθήκην. Ἐκρίθη λοιπὸν ἐν τῇ συνελεύσει ν' ἀποσταλῶσιν ὁ Μοντμορενσῆς, ὁ Βιλλεαρδουῖνος καὶ δύο Ἑνετοὶ πρὸς τὸν Ἰσαάκιον, ἵνα εἰπῶσιν αὐτῷ τὴν τῶν σταυροφόρων γνῶμην.

§ 28. Ὁ αὐτοκράτωρ ὑπεδέξατο αὐτοὺς ἐντιμότατα ἐν τῇ εὐρυχώρῳ αἰθούσῃ τῶν ἀνακτόρων παρόντων πολλῶν καὶ ἄλλων ἐπιστῆμων καὶ τῆς αὐτοκρατείας Μαργαρίτης, ἥτις ἦν θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας καὶ μητρὶα τοῦ νέου Ἀλεξίου. Ὁ Βιλλεαρδουῖνος μετὰ τὰς πρὸς ἀλλήλους δεξιώσεις καὶ χαιρετισμοὺς ἀνέγνωσεν ἣν πρὸς τὸν Ἀλέξιον ἐποίησαντο συνθήκην, καὶ ὑπέμνησεν ἣν χρεωστεῖ χάριν αὐτοῖς ὁ πρίγκιψ Ἀλέξιος. Ὁ Ἰσαάκιος ἐξεπλάγη ἀκούσας τὰ συμπεφωνημένα, διότι καίτοι γέρον καὶ ἀμβλὺς τὸν νοῦν ἔγνω ὅτι ἦν ἀδύνατον αὐτὰ νὰ πληρωθῶσιν, ἀλλ' ἐκ τῶν περιστάσεων ἠναγκάσθη ν' ἀποδεχθῇ αὐτά. Ὁμολογήσας λοιπὸν χάριν τοῖς σταυροφόροις ὥμοσεν ὅτι θέλει τελέσει τὴν πρὸς αὐτοὺς τοῦ υἱοῦ διομολογίαν. Καταγράψαντες δὲ τὴν ἔνορκον συνθήκην χρυσοῖς γράμμασιν ἐπὶ πορφυροειδοῦς περγαμηνῆς ἐνέθηκαν ὑπογραφεῖσαν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ σφραγισθεῖσαν διὰ τῆς σφραγίδος τοῦ κράτους εἰς χρυσὴν κίστην.

§ 29. Τούτων γενομένων ὁ νέος Ἀλέξιος συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Δανδόλου καὶ ἄλλων στρατηγῶν τῶν σταυροφόρων εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν εὐφημούμενος καὶ χειροκροτούμενος ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Οἱ σταυροφόροι ἀδεῶς ἀπὸ τοῦδε φοιτῶσιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, παρίστανται τοῖς βασιλεῦσι καὶ τυγχάνουσι παρὰ τῶν Γραικῶν πάσης ἐπιμελείας, ὡς σύμμαχοι καὶ φίλοι. Ἵνα δὲ μὴ

συμβῶσιν ἐκ τῆς τούτων συχνῆς πρὸς τοὺς Γραικοὺς ἐπιμειξίας
ταραχαὶ καὶ ἔριδες, παρεχωρήθη αὐτοῖς εἰς κατοικίαν τὸ πέραν
τοῦ λιμένος μέρος τῆς πόλεως, ὅπερ Πέρα λέγεται. Ὁ πατὴρ
ἀνέδειξεν ἐπιτήμῳ τὸν νέον Ἀλέξιον, τὸν Δ. ἐπονομασθέντα,
συναυτοκράτορα καὶ συνάρχοντα, ἐν δὲ τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Σοφίας,
ἐνθα ἐγένετο ἡ τελετὴ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1203, παρῆσαν καὶ οἱ
ἡγεμόνες τῶν σταυροφόρων.

§ 30. Οὐ πολὺ δὲ ὕστερον ἀναιδῶς ἠνώχλουν οἱ ἄπληστοι
σταυροφόροι τὸν νέον Ἀλέξιον, αἰτοῦντες τὴν ταχεῖαν ἐκτέ-
λεσιν ὣν ὑπέσχετο αὐτοῖς. Ἀλλ' ὁ κακόμορος αὐτοκράτωρ
ἠθύμει ἀπορῶν οὐχὶ τοσοῦτον περὶ τῆς ἐκτίσεως τοῦ πλήθους τῶν
χρημάτων, ἐξ ὧν πολλὰ ἤδη ἀπέτισεν εἰς τοὺς σταυροφόρους,
ἀλλὰ πῶς νὰ πείσῃ τοὺς Γραικοὺς νὰ δεχθῶσιν ἄρχοντα τῆς Ἐκ-
κλησίας τὸν Πάπαν καὶ νὰ ἐνώθῳσι μετὰ τῶν Λατίνων, ὑφ' ὧν
σφόδρα ὑπεβλέποντο καὶ ἐμισοῦντο. Τὸν κίνδυνον λοιπὸν ἀνά-
λογιζόμενος ὁ αὐτοκράτωρ ἔφρισεν· ὑπεμίμνησκε δὲ εἰς τοὺς
ἀρχηγοὺς τῶν σταυροφόρων πόσον ἤθελον ἀγανακτῆσαι οἱ Γραι-
κοὶ ἐπὶ τοῖς συμπεφωνημένοις, καὶ πόσον χαλεπῶς καὶ ἀθύμως
ἤθελον ὑπακούσει εἰς τὰς ἐκ Ῥώμης διαταγὰς· ἀναγκαῖον λοιπόν,
ἔλεγεν, εὐλαβῶς λίαν νὰ προσενεχθῶμεν πρὸς τε τὸν λαὸν καὶ
τὸν κλῆρον, ἕως ἂν ἰσχυρὰν καταστήσωμεν τὴν αὐτοκρατορίαν.
Τέλος δ' ὁ αὐτοκράτωρ ἐκλιπαρῶν πολλὰ καὶ ὑποσχόμενος τὸν
μὲν στρατὸν τῶν Ἐνετῶν νὰ μισθοῖ καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα, τοῖς
δὲ ἄλλοις νὰ παρέχῃται τροφὰς καὶ ἐπιτήδεια, νὰ ἀποκλείσῃ δὲ
καὶ τοὺς Πισαίους τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐμπορίου, ἔπεισε νὰ ἀναβάλωσιν
οἱ σταυροφόροι τὴν ἐκτέλεσιν τῶν δύο σπουδαίων ζητημάτων
καὶ τὸν εἰς Παλαιστίνην ἀπόπλουν, διὰ δὲ τῆς παραμονῆς καὶ
παρουσίας αὐτῶν ν' ἀνορθώσωσι τὴν αὐτοκρατορικὴν τιμὴν. Ἡ εἰ-
ρημένη ἀναβολὴ τῶν συνθηκῶν ἐπισήμως ἐκυρώθη ἐξ ἑκατέρων.

§ 31. Οὕτω πολλὰ ἐβόλθησαν οἱ σταυροφόροι τὸν αὐτοκρά-
τορα. Πολλοὶ γὰρ τῶν δυσηρεστημένων Γραικῶν ἔχοντες ἡγεμόνα
τὸν ὀνομαστὸν Θεόδωρον τὸν Λάσκαριν καὶ ἄλλους ἐπισήμους
ἄνδρας συνήχθησαν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ εἰς τὴν Θράκην.
Ἀκούσας ταῦτα ὁ Βονιφάτιος τῆς Μοντφερράτης ἐπῆλθε μετὰ τοῦ

Ἀλεξίου κατ'αὐτῶν, εἶλε μὲν τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ κατέλυσε τὰς ἐν Θράκῃ ταραχάς, ἀπώλεσεν ὅμως πολλοὺς τῶν συμμάχων ἐκ τῆς ἀνδρίας καὶ στρατηγικῆς τοῦ γενναίου Δασκάρως, δὲ ἐθαύμαζον καὶ ἐφοβοῦντο οἱ ἐπισημότεροι τῶν σταυροφόρων, οἵτινες ὡμολόγουν ὅτι, ἂν αὐτοκράτωρ τῶν Βυζαντίνων ἦτο τότε ὁ Δάσκαρις, βαρεῖάν τινα τίσιν θὰ ἐξέτινον τῆς ἀνόμου κατὰ τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους ἐπιβουλῆς καὶ ἐπιδρομῆς αὐτῶν. Εἶτα ὁ Βονιφάτιος ἐπῆλθεν ἐπὶ τὸν ἀνδρεῖον βασιλέα τῶν Βουλγάρων Ἰωαννίτζα ἢ Καλωϊάννην ὀνόματι, ὅστις ἦρχε καὶ τῶν Βλάχων καὶ πολλὰς καὶ καλὰς πόλεις τῶν Γραικῶν ἀφείλετο.

§ 32. Κατὰ τὴν τοῦ αὐτοκράτορος ἀποδημίαν οἱ Γραικοὶ ἀεὶ ἤριζον πρὸς τοὺς ἀπὸ πολλοῦ κατοικοῦντας ἐν Κωνσταντινουπόλει ἄλλοφύλους Ἑνετοὺς καὶ Πισαίους καὶ ἄλλους περὶ τὰς 60000 τὸ πλῆθος ὄντας(1), οἱ ὅποιοι μάλιστα ἐκ φόβου μὴ πάθωσιν ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν ἠναγκάσθησαν νὰ προτιμήσωσι τὰ τῶν σταυροφόρων, μεθ' ὧν ἀδεῶς ἐλυμαίνοντο τὰ τῶν Γραικῶν, ὡς δηλοῖ τὸ ἐξῆς φοβερὸν συμβεβηκός. Στῆφός τις Φιλανδρῶν μετὰ Πισαίων καὶ Ἑνετῶν διήρπασαν ἐν τέμενος τῶν Σαῤῥακηνῶν, οἵτινες διέμενον ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τὴν προστασίαν τὴν αὐτοκρατορικὴν. Οἱ

(1) Πολλοὶ ἐκ τῆς Δύσεως μάλιστα οἱ Ἑνετοὶ ἐνῶκουν ἐν πολλαῖς πόλεσι τῆς Γραικικῆς χώρας, ἰδίᾳ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει, ἔχοντες, ὡς ἐκ τῆς ἱστορίας μαυθάνομεν, ἰδίους νόμους καὶ ἀρχὰς καὶ ἰδίαις δυνάμει. Τὰ προνόμια ταῦτα ἔδωκαν αὐτοῖς οἱ αὐτοκράτορες τῶν Κομνηνῶν ἀντὶ τῆς συμμαχίας αὐτῶν κατὰ τῶν Νορμανῶν καὶ κατ' ἄλλων ἐθνῶν, οἵτινες ἐπεβουλεύθησαν τὸ βυζαντιακὸν κράτος. Τὰς ὠφελείας καὶ κέρδη τῶν Ἑνετῶν ζηλοτυπήσαντες ὕστερον καὶ φθονήσαντες οἱ ἀντίζηλοι αὐτῶν Πισαῖοι καὶ Γενουαῖοι ὥρμησαν καὶ αὐτοὶ εἰς δῆωσιν καὶ ἀρπαγὴν γραικικῶν χωρῶν, ἐξ ὧν ἠναγκάσθησαν οἱ Βυζαντινοὶ νὰ παραχωρήσωσι καὶ τούτοις χωρία ἐπίκαιρα εἰς κατοικίαν καὶ ταῦτα προνόμια, ἅτινα ἀπειργάσαντο αὐτοὺς καὶ μάλιστα τοὺς Ἑνετοὺς αὐτοκρατεῖς ἐν τῷ κράτει τῷ βυζαντιακῷ, καὶ οὕτω ὑπερόπτας, ὥστε ἡτίμαζον ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐκ τοῦ βασιλικοῦ γένους, ὡς δηλοῖ ὁ Κίνναμος λέγων· αἶθεν καὶ πολλοῖς τῶν εὖ γεγονότων βασιλεῖ τε καθ' αἶμα προστηκόντων πληγὰς τε ἐπέθεντο καὶ ἄλλως πικρότατα ἐπ' αὐτοῖς ὕβρισαν. . . . »

Γραικοὶ προσῆλθον βοηθοὶ τῶν ἀδικουμένων κατὰ τῶν ἀρπάγων ξένων, πρὸς οὓς ἐνέστη αἵματηρὰ ἔρις, ἐξ ἧς παροξυνθέντες οἱ ἀλλόφυλοι ἔβαλον πῦρ εἰς τινὰς οἰκίας πλουσίων ἐμπόρων. Τὸ δὲ πῦρ ἐκριπιζόμενον ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ταχέως ἐχύθη ἐπὶ τοῦ εὐδαιμονεστέρου καὶ πολυανθρωποτέρου μέρους τῆς πόλεως καὶ ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας ἐμαίνετο· καίτοι πολλὰ ἔκαμον οἱ Γραικοὶ πρὸς κατάσβεσιν αὐτοῦ, φοβερὸς ὅλεθρος ἐπῆλθεν ἐκ τοῦ κακοῦ τούτου. Ἄπαντα γὰρ τὰ τῶν πολιτῶν καὶ τὰ δημόσια οἰκοδομήματα ἀπασῶν τῶν ὁδῶν, εἰς ἀπόστασιν περὶ τὸ ἐν Γαλλικὸν μίλιον, ἀπετεφρώθησαν, πολλαὶ δὲ χιλιάδες ἀνθρώπων συνεκάησαν, περὶ τὰς 15000 ἠναγκάσθησαν ἄστεγοι μέιναντες νὰ μεταβῶσιν εἰς Πέραν. Δικαίως οἱ Γραικοὶ ἤχθαιρον καὶ ἐμίσουν τοὺς σταυροφόρους, ὡς αἰτιωτάτους τῆς φοβερᾶς ἐκείνης πυρκαϊᾶς καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς ἀμυθήτου φθορᾶς. Πλὴν καὶ ἐκεῖνοι σφοδρότερα παρὰ πρότερον ἐμίσουν αὐτοὺς, καὶ τὴν τούτων χώραν ὡς πολεμίαν φοβερῶς ἐλωδῶντο. Εἰσήρχοντο εἰς τὰ ἱερά, καὶ δι' ἀξινῶν ἐξέκοπτον τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων, ἐξ ὧν ἀπέσπων ὡς ἔτυχε τὰ πολύτιμα κοσμήματα· ἀλλὰ καὶ τὰ σεπτὰ καὶ παναγῇ ποτήρια ἀθέως ἀρπάζοντες ἐχώνευον, ἵνα κορέσωσι μικρὸν ἐκ τοῦ κεχυνευμένου ἀργυρίου καὶ χρυσίου τὸ φιλοχρήματον αὐτῶν.

§ 33. Ὑπὸ τῶν κακῶν κατὰ πάντα τετρυχωμένοι οἱ ταλαίπωροι Γραικοὶ ἠγανάκτουν σφόδρα κατὰ τοῦ ἄνου γέροντος Ἰσαακίου καὶ κατὰ τοῦ ἄφρονος υἱοῦ αὐτοῦ, ὅστις ἐξ ἀπειρίας ἐγένετο ἀφορμὴ τῆς ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ὁρμῆς τῶν ἀπλείστων ἐκείνων καὶ ἐπιβούλων ἀνθρώπων. Διὸ, ὅτε ἐπανῆλθεν οὗτος ἐκ τῆς κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ Βλάχων ἐκστρατείας, παρεκλήθη ὑφ' ἀπάντων τῶν ἀρχόντων τοῦ τόπου νὰ κινήσῃ πάντα λίθον εἰς τὴν ὅσον οἶόν τε ταχεῖαν ἀπὸ τῆς χώρας ἀπομάκρυνσιν τῶν ὀρδῶν ἐκείνων, ὧν ἡ ἐπὶ πλέον παραμονὴ ἤθελε ταχέως καὶ αὐτοὺς καὶ τὸ κράτος ἀφανίσῃ καὶ διαφθείρῃ.

§ 34. Τύχη κακῇ ὁ Ἀλέξιος ἤκουε τὰς συμβουλὰς καὶ διδασκαλίας νεανίου ἀπίστου, ὅστις ἐκ φιλαργυρίας καὶ φιλοδοξίας ἐβουλεύετο νὰ ἐκκυλίσῃ ἐκ τοῦ θρόνου τὸν Ἀλέξιον καὶ νὰ γένηται αὐτὸς κύριος τῆς αὐτοκρατορικῆς τιμῆς. Ὁ προδότης αὐτὸς

νεανίας ἦν ἐκ τοῦ γένους τῶν Δούκων, ὠνομάζετο δὲ Ἀλέξιος, ἐκ δὲ τῶν δασέων καὶ ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἐπικρεμαμένων ὀφρύων παρωνομάζετο Μούρτζουφλος. Ἐκ προτροπῶν τοῦ κόλακος αὐτοῦ ὁ Ἀλέξιος πολλὰ συνέλεξε χρήματα δι' ἀδίκων τρόπων· εἵτα κατὰ τὰς τούτου συμβουλὰς ἤρξατο δεικνύμενος ἄφιλος πρὸς τοὺς σταυροφόρους, ὧν πολλὰ ἐκάκιζε τὴν ἀκολασίαν καὶ ἀπληστίαν, τελευτῶν δὲ ἐπαύσατο ἀποστέλλων αὐτοῖς χρήματα, δηλώσας ὅτι οὐκέτι ἦν αὐτοῖς χρεώστης· ἐκ τούτων παροξυνθέντες οἱ σταυροφόροι ἔγνωσαν νὰ ἀναγκάσωσι τὸν πρὸ μικροῦ εὐνοούμενον Ἀλέξιον πολέμῳ ν' ἀποτίσῃ ἅπερ ὑπέσχετο αὐτοῖς, μεθ' ὧν πρὸ μικροῦ συνεκραιπάλα καὶ συνδιγμέρευεν· ὁ Ἀλέξιος κυβεύων καὶ παίζων καὶ καταρρύπαίνων τὸ σεμνὸν καὶ τίμιον τῆς τῶν Γραικῶν βασιλείας. Λέγεται ὅτι οἱ συμπαίγμονες Λατῖνοι ἀφαιροῦντες αὐτοῦ τὸ τῆς κεφαλῆς διάδημα ἐφόρουν αὐτοί, τὸν δ' Ἀλέξιον περιέβαλλον ἀπὸ λαχνῆεν, κατὰ τὸν Χωνειάτην, καὶ ἔρεοῦν καὶ τῆς Λατινικῆς ταλασίης περίβλημα».

§ 35. Ἐπεμψαν οὖν οἱ σταυροφόροι εἰς πρεσβευτάς πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας, τρεῖς ἐκ τῶν Ἑνετῶν καὶ τρεῖς ἐκ τῶν ἄλλων, ἐν οἷς ἦσαν ὁ Βιλλεαρδουῖνος καὶ ὁ Βεθούνης (Béthune). Οὗτοι καθωπλισμένοι καὶ ἀγέρωχοι εἰσῆχθησαν εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ἀκροάσεως, ἐνθα οἱ αὐτοκράτορες καθήμενοι ἐπὶ θρόνου, περὶ θν ἐστῶτες ἦσαν οἱ ἐπισημότεροι τοῦ κράτους, ἐδέξαντο τοὺς πρεσβευτάς, οἱ δὲ παρελθόντες οὕτω ἀλαζονικῶς καὶ ἀγερώχως ὠμίλησαν, ὥς οὐδέποτε πρὸς μονάρχας ἐλάλησαν πρεσβευταί· ἐξήρουν ὑπερηφάνως τὴν πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας βοήθειαν καὶ ὑπηρεσίαν τῶν σταυροφόρων καὶ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀγνωμοσύνην αὐτῶν· τελευτῶντες δ' ἀπήτησαν τὴν αὐθωρεὶ ἐκπλήρωσιν τῶν συνθηκῶν, ἄλλως, ἔλεγον, θέλουσι διὰ τοῦ ξίφους λάβει αὐτοὶ τὸ δίκαιον. Πρὸς τὰ ἀγέρωχα ῥήματα καὶ ἀπειλὰς ἐξεπλάγησαν οἱ βασιλεῖς, οἱ δὲ περὶ τοὺς βασιλεῖς δυνατοὶ σφόδρα ἠγανάκτουν. Οἱ πρεσβευταὶ ἐννοήσαντες ἐκ τῆς ὀψεως τὴν ἀγανάκτησιν αὐτῶν ἀπῆλθον οὐδὲν οὔτε προσειπόντες οὐδὲ προσακούσαντες.

§ 36. Μετὰ δὲ ταῦτα εὐθὺς ἤρξαντο αἱ πρὸς ἀλλήλους ἀψιμαχίαι· οἱ μὲν Λατῖνοι κυκλώσαντες τὴν πόλιν ἐζήτουν πολλα-

χῶς μαχόμενοι νὰ βλάβωσι τοὺς Γραικοὺς, οὗτοι δὲ ἐπιπλεύσαντες μετὰ τῶν 17 ὠπλισμένων νεῶν ἐπειράθησαν δι' εὐπρήστων ὑλῶν νὰ ἐμπρήσωσι τὸν τῆς Ἑνετίας στόλον· οἱ Ἑνετοὶ ὁμῶς ἐπιμελῶς ἀπέωσαν ἀπὸ τῶν νεῶν αὐτῶν δι' ἀγκυστρῶν καμάκων τὰ πυροφόρα σκάφη τῶν Γραικῶν, ἅτινα πλέοντα μόνα κατεκάησαν ἐν τῷ στενοπόρῳ. Ἐπὶ τῇ ἀποτυχίᾳ τῆς εἰρημένης ἀποπείρας καὶ ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ συνωμοσίας κατὰ τῶν αὐτοκρατόρων σφόδρα ἠθύμησεν ὁ αὐτοκράτωρ. Ἀγωνιῶν δὲ συνεσκέπτετο μετὰ τοῦ πιστοῦ του, ὁ δὲ συνεβούλευσεν αὐτῷ νὰ ἐξευμενίσῃ τοὺς σταυροφόρους. Γνοὺς δ' ὁ Ἀλέξιος ὅτι οὐδαμῶς ἄλλως ἡδύνατο ν' ἀπαλλαγῇ τοῦ κινδύνου ἔπεμψεν ἄκων πρεσβευτὴν πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν σταυροφόρων, παρακαλῶν αὐτοὺς καὶ πάλιν εἰς φιλίαν καὶ εἰς ἀρωγὴν κατὰ τοῦ ἀντάρτου λαοῦ, εἰς οὗ τὰς κραυγὰς ἐνδίδων ἠναγκάσθη νὰ ἐχθρευθῇ πρὸς αὐτούς· παρεδίδου δ' αὐτοῖς αὐτόν τε καὶ τὰ ἀνάκτορα Βλαχερνῶν, ἐνθα κατῴκει αὐτός. Οἱ σταυροφόροι ἄσμενοι ἀπεδέξαντο τοὺς λόγους τοῦ πρεσβευτοῦ καὶ συνεφώνησαν τὴν ἐπαύριον, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, νὰ κατὰσχῶσι τὰ ἀνάκτορα.

§ 37. Ἐν τούτῳ ὁ Μούρτζουφλος σπεύσας ἐξεῖπε πρὸς τοὺς δυνατοὺς τοῦ κράτους, ὅτι ὁ Ἀλέξιος βουλεύεται ν' ἀνοίξῃ τὰς πύλας τῆς πόλεως πρὸς τοὺς μισητοὺς Λατίνους καὶ νὰ προστατῇται ὑπ' αὐτῶν· ἐπὶ τούτοις σφόδρα ὀργισθέντες οἱ δυνατοὶ συνωμολόγησαν νὰ ἐκλέξωσιν ἕτερον αὐτοκράτορα. Καὶ δὴ ἔκριναν τινὰς ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς γνωρίμων ἀξίους τοῦ στέμματος, ἀλλ' οὐδεὶς αὐτῶν ἐδέχετο αὐτὸ διὰ τὴν δυσχέρειαν τῶν πραγμάτων· τελευτῶντες δ' ἐξέλεξαν ἄκοντα ἐπίσημόν τινα ὀνόματι Νικόλαον Καναβόν, ὃν ἠνάγκασαν νὰ φορέσῃ τὸ τοσοῦτον ἀκανθῶδες στέμμα.

§ 38. Τὴν αὐτὴν νύκτα ὁ ἄθλιος Δούκας εἰσέρχεται αἴφνης εἰς τὸν θάλαμον τοῦ Ἀλεξίου, ὅστις ἀγνοῶν τὰ γενόμενα ἡσύχως ἐκοιμᾶτο, ἐγείρει αὐτόν καὶ προσποιούμενος ὀρκίζει αὐτὸν τάχιστα ν' ἀκολουθήσῃ μετ' αὐτοῦ εἰς ἀσφαλῆ τόπον, ὅπως σωθῇ ἐκ τῶν ἀνταρτῶν, οἵτινες λυσσῶντες συντρίβουσι τὰς πύλας τοῦ παλατίου καὶ ἀπειλοῦσι νὰ θανατώσωσιν αὐτόν· ἅμα ἔλεγε καὶ

ἐκάλυψε μετὰ τοῦ πλατέος ἐπενδύτου του τὸν ἐκ τοῦ ὕπνου ἡμίγυμνον ὄντα καὶ τεθηπότα ἡγεμόνα, ὃν ἀπαγαγὼν εἰς σκοτεινὸν καὶ κάθυγρον δωματίον δέσμιον ἐνέκλεισεν.

§ 39. Τὴν δ' ἐπαύριον πρωὶ ἦλθεν ὁ Βονιφάτιος τῆς Μοντφερράτης μετὰ πολλῶν καὶ ἄλλων Λατίνων πρὸ τῶν ἀνακτόρων Βλαχερνῶν, καθ' ἃ συνεφώνησε πρὸς τὸν Ἀλέξιον· σφόδρα ὁμῶς ἐξεπλάγη πρὸς τὴν ἀπροσδόκητον ἐχθρικὴν ὑποδοχὴν, ἐξ ἧς ἠναγκάσθη ἀγανακτῶν νὰ φύγῃ, κακίζων τὸ παλίμβουλον τοῦ νεανίου.

§ 40. Οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀλέξιον Δούκαν τὸν Μούρτζουφλον ὑπολαβόντες εὖθετον τὸν καιρὸν ἀνακηρύττουσιν αὐτὸν αὐτοκράτορα· ὁ δὲ Μούρτζουφλος ἐπιφανεῖς εἰς τὸν λαὸν καὶ φορῶν στολὴν αὐτοκρατορικὴν καὶ τὰ αὐτοκρατορικὰ σημεῖα, ὑπέσχετο ἐνθαρρύναι αὐτοὺς νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Λατίνους καὶ ν' ἀνορθώσῃ τὸ ἀξίωμα τῆς αὐτοκρατορίας. Τότε ἅπαντες οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνέδειξαν αὐτὸν αὐτοκράτορα τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1204. Ἀλλὰ τὰ σκῆπτρα δὲν ἦσαν βέβαια ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, ἐν ὅσῳ ἔζη ὁ Ἀλέξιος ὁ Δ. Διὸ δὴ ἐπειράθη ὁ κακοῦργος Μούρτζουφλος νὰ δηλητηριάσῃ τὸν νέον, ἐματαιώθη ὁμῶς ἢ ἀπόπειρα διὰ τὴν εὐεξίαν αὐτοῦ· τελευτῶν δ' ἐπεμψεν εἰς τὴν εἰρκτὴν ἀνθρώπους, οἵτινες ἀπεστραγγάλισαν αὐτόν. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ γέρον πατὴρ αὐτοῦ Ἰσαάκιος ὁ Ἀγγελος μικρὸν πρότερον ἀπέθανεν ὑπὸ λύπης καὶ ἀγωνίας. Ὁ δ' Ἀλέξιος Δούκας, ὃς Ἀλέξιος ὁ Ε. μετωνομάσθη, ἔθαψεν ἀμφοτέρους βασιλικῶς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Ἀποστόλων.

Ε.

§ 41. Οἱ σταυροφόροι σφόδρα ἐξεπλάγησαν ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τῆς δολοφονίας τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἐπὶ τῇ κατασχέσει τοῦ θρόνου τῶν Γραικῶν ὑπὸ τοῦ δολοφόνου· ἀλλ' ὁ ὄλεθρος Δάνδολος ὑπερέχαιρε βλέπων καὶ τὴν τύχην καὶ τὸν καιρὸν συναγωνιζόμενον εἰς ἐκτέλεσιν τῆς ἐπιθυμητῆς βουλῆς, ἧς συνίστορες ἦσαν, ὡς προεδηλώθη, ὁ Βαλδουῖνος καὶ ὁ Βονιφάτιος καὶ ἔτεροι ἐπί-

σημοι, καὶ ἥς κοινωνοὺς ἐποίησε νῦν καὶ τοὺς ἄλλους στρατηγοὺς καὶ ἐπισκόπους καὶ ἅπαντα τὸν στρατόν, νὰ γίνωνται κύριοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ καταλύσαντες τὴν ἀρχὴν τοῦ Βυζαντίου νὰ ἰδρύσωσι Λατίνων καὶ κράτος καὶ ἐκκλησίαν. Ἡ συνέλευσις ἀκούσασα ἐθαύμασε τὴν τολμηρὰν βουλήν, ὑπὸ δὲ τῆς ἀπληστίας καὶ φιλαργυρίας παρορμώμενοι ἔκριναν ν' ἀναβάλωσι καὶ δεύτερον τὴν εἰς Παλαιστίνην ἐκστρατείαν καὶ ν' ἀρπάσωσιν ἀπὸ τῶν Γραικῶν τὰς καλλίστας τῆς γῆς χώρας. Ἐν ταύτῳ δὲ ἔπεμψαν πάλιν ἄγγελον πρὸς τὸν Πάπαν ζητοῦντες τὰς εἰς εὐόδωσιν τοῦ ἔργου εὐχὰς αὐτοῦ. Οἱ σταυροφόροι λοιπὸν προφάσει ὅτι κινουῦνται ὡς τιμωροὶ καὶ ἐκδικηταὶ τοῦ δολοφονηθέντος ἀθώου αὐτοκράτορος ἐπεβάλλοντο δραστηρίως τοῦ ἔργου.

§ 42. Ἐν τούτῳ ἐπανέρχεται καὶ ὁ Ἑρρίκος τῆς Φλανδρίας ἐκ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ὅπου ἐγένετο κύριος τῆς Φινοπόλεως, ἐξ ἥς πολλὴν καὶ πλουσίαν ἐκόμισε λείαν. Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ ἄλλας χώρας τῆς αὐτοκρατορίας λεηλατήσαντες ἐπανῆλθον εἰς τὸν στρατόν. Ὁ νέος αὐτοκράτωρ μαθὼν τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Ἑρρίκου ἀντεπεξῆλθεν, ἀλλ' οἱ σταυροφόροι καὶ αὐτὸν ἔτρωσαν γενναίως πολεμήσαντα καὶ τὸν στρατόν αὐτοῦ ἐνίκησαν, ἐγένοντο δὲ καὶ κύριοι τῆς αὐτοκρατορικῆς σημαίας, ἐν ἣ ἦν ἐζωγραφημένη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἀποστόλου Λουκᾶ, ὡς λέγουσιν, Παναγία ἡ ὁδηγήτρια, ἣν ὁ Δόγης ἀπέστειλεν εἰς Ἑνετίαν, ἐνθα ἐπὶ πολὺ ἐφυλάσσετο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀγίου Μάρκου ὡς δεῖγμα νίκης.

§ 43. Ἐν τούτοις ἦλθε καὶ ἡ πρὸς τοὺς ἀρχηγούς τῶν σταυροφόρων ἀπόκρισις τοῦ Πάπα, ἥτις ἦν λίαν καλὴ καὶ παρακλευστική. Ὁ γὰρ Ἰννοκέντιος ὁ Γ. καὶ τὴν βουλήν τῶν σταυροφόρων ἐνέκρινε καὶ αὐτοὺς προὔτρεψε ν' ἀφαιρέσωσιν ἀπὸ τῶν σχισματικῶν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐπειπὼν ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο ἦν τοσοῦτον πολύτιμον καὶ ἅγιον, ὡς ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς ἱερᾶς γῆς ἀπὸ τῶν ἀπίστων. Ἡ τοῦ Πάπα νουθεσία, ἣν ὑπελάμβανον πρόσταγμα αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, θαυμαστῶς ἐνεθάρρυνε πάντας.

§ 44. Ἐπειδὴ ἡ πτώσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐφαίνετο αὐτοῖς βεβαία, συνεφώνησαν, ἵνα μὴ ἐμπέσωσιν εἰς ἔριδας περὶ τῆς διευθετήσεως τῆς αὐτοκρατορίας τὰ ἐξῆς. Εὐθὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν

τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ ἐκλεχθῶσι δέκα ἐκλογεῖς, ἐξ ὧν οἱ πέντε ἐκ τῶν Ἑνετῶν, οἱ δ' ἕτεροι πέντε ἐκ τῶν ἄλλων Λατίνων· οὗτοι ἐμβλόν ὁμόσαντες ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου νὰ ἐκλέξωσιν αὐτοκράτορα τὸν ἀξιώτατον. Ὁ δὲ μέλλων νὰ ἐκλεχθῇ αὐτοκράτωρ λαμβάνει τὸ τέταρτον τῆς κτήσεως, τ' ἀνάκτορα, τὰ φρούρια καὶ τᾶλλα τὰ ὀχυρὰ τῆς μητροπόλεως, τὰ δ' ἄλλα τρία μέρη θέλουσιν ἴσα διανέμεσθαι πρὸς ἀλλήλους οἱ τε Ἑνετοὶ καὶ οἱ ἄλλοι· τὰς δ' ἀρχὰς καὶ τὰ κληρουχήματα θέλουσι λαμβάνει οἱ ἀνδρειότεροι ἀρχηγοὶ ὁμόσαντες πρῶτον τὸν τῆς κληρουχίας ὄρκον, ὃν δὲν ὤφειλε μόνος ὁ Δόγης νὰ ὁμόσῃ· πάντες δὲ οἱ ἱερεῖς πλὴν τῶν ἱερέων τοῦ ἔθνους ἐκείνου, ἐξ οὗ ἐγένετο ὁ αὐτοκράτωρ, θέλουσιν ἐκλέγει ἐξ αὐτῶν τὸν πατριάρχην, ὅστις θέλει ἐδρεύει ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Σοφίας· ἧς δὲ ἂν γένωνται κύριοι λείας θέλουσιν διανέμεσθαι ἴσα οἱ τε Ἑνετοὶ καὶ οἱ ἄλλοι, πλὴν ἐνὸς τετάρτου, ὅπερ θέλουσι λαμβάνει οἱ Ἑνετοί, ἕως ἂν οἱ Γάλλοι ἀποτίσωσι τὰ λοιπὰ τῶν χρεῶν· ὀφείλει δὲ ὁ μέλλων αὐτοκράτωρ νὰ ὁμόσῃ ὅτι ἀποδέχεται αὐτά, τὸν δ' ὄρκον θέλουσιν ἀποστείλει εἰς πίστωσιν πρὸς τὸν Πάπαν· τέλος δὲ χρεωστεῖ ὁ στρατὸς τῶν σταυροφόρων νὰ παραμένῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ νέου αὐτοκράτορος καὶ ἐμπέδωσιν τῆς αὐτοκρατορικῆς τιμῆς.

§ 45. Ἄπας δὲ νῦν ὁ στρατὸς τῶν σταυροφόρων δραστηρίως ἐργάζεται εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἣν στενῶς ἐπολιόρκουν διὰ θαλάσσης. Ὁ Ἀλέξιος ὁ Ε. ἠπόρει περὶ τῆς σωτηρίας τῆς μητροπόλεως, διότι ἅπαντα τὰ δημόσια εἶχον κάκιστα, ἰδίᾳ τὰ ταμεῖα ἦσαν κενὰ ὑπὸ δημοβόρων ἀρχόντων, τὸν δὲ στρατὸν ἀπειθῇ καὶ ἀκόλαστον εἶχον παρασκευάσει αἱ πρὸς ἀλλήλους ἀντιζηλῖαι καὶ ἔριδες τῶν δυνατῶν, οἵτινες προσεταιρίζοντο αὐτόν, ὅπως λάχωσι τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς τιμὰς, καὶ δι' αὐτοῦ ἐτάρασσον αἰεὶ καὶ ἐκίνουν τὰ καθεστῶτα. Εἰς θεραπείαν τῶν εἰρημένων κακῶν ὁ αὐτοκράτωρ ἀπεδίωξε τοὺς προτέρους λειτουργοὺς τῶν δημοσίων, ἐδήμευσε τὴν κτῆσιν αὐτῶν, ἐπέβαλε νέους φόρους, ἅμα δὲ καὶ διέταξε τοὺς στρατηγοὺς νὰ ἐπιμεληθῶσι περὶ τῆς εὐπειθείας καὶ τάξεως τοῦ στρατοῦ. Ἀλλ' αἱ συνεταὶ αὐταὶ διατάξεις παρῴρμησαν εἰς στάσιν τὸν ἀκόλαστον στρατόν, ἐφ' ᾧ ἠναγκάσθη ὁ

αὐτοκράτωρ νὰ ἔλθῃ εἰς λόγους περὶ εἰρήνης πρὸς τὸν Δόγην, ὅπως ἀποσοβήσῃ ἐπὶ χρόνον τὸν ἐξ αὐτῶν κίνδυνον. Ὁ Δόγης ὁμῶς ἤτησε τοιαῦτα καὶ τηληκαῦτα, ὥστε ἐματαιώθῃ ἡ εἰρήνη. Οὕτως οὖν φοβεροὶ ἐπελθόντες οἱ σταυροφόροι κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως προσβάλλουσι πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὅπερ ἐνεπρήσθη κατὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν. Οἱ δὲ Γραικοὶ κρεῖττον νῦν ἢ τὸ πρῶτον ὀπλισθέντες καὶ ἐτοιμασθέντες κατὰ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀλεξίου ἐδέξαντο προθύμως τοὺς ἐπὶ τὰ τεῖχη ὁμόσε ἐπελθόντας πολέμιους, ὧν σωροὺς νεκρῶν ἐσώρευον ἐπὶ τὸ πεδῖον λυσσαλέως βάλλοντες αὐτοὺς ἄνωθεν διὰ βελῶν καὶ πετρῶν, ἕως οὗ ἠνάγκασαν τοὺς σταυροφόρους νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν καὶ ν' ἀποχωρήσωσιν, ἐφ' ᾧ σφόδρα ἐχάρησαν καὶ ἠλάλαζον οἱ Γραικοί.

§ 46. Ἡ ὀδυνηρὰ αὕτη ἔκβασις τῶν προσβολῶν κατέστησεν ἀθύμους πάντας τοὺς σταυροφόρους, οὓς συγκαλέσας ὁ Δάνδολος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ ἐνεθάρρυνε διὰ λόγων καὶ διεπράξατο νὰ ἐγκριθῇ, ὥστε μετὰ τρεῖς ἡμέρας νὰ ἐπιχειρήσωσι καὶ δεύτερον τὰς ἐφόδους κατὰ τῆς πόλεως. Οἱ Γραικοὶ σφόδρα ἐχάρησαν ἐπὶ τῇ ἡττῇ καὶ τῷ ὀλέθρῳ τῶν πολεμίων καὶ ἠσύχαζον, διότι ὑπελάμβανον ὅτι πολὺς χρόνος θὰ παρήρχετο, ἕως ἂν οἱ πολέμιοι ἐνδυναμωθῶσι καὶ ἐπέλθωσι καὶ πάλιν ἐφ' αὐτούς. Οἷαν ὁμῶς ἐξεπλάγησαν ἐκπληξιν ἰδόντες μετὰ τρεῖς ἡμέρας τοὺς σταυροφόρους πάλιν ἐπελθόντας καὶ ὡς λυσσαλέους λύκους ἐπαπειλοῦντας τὸ πᾶν νὰ διαρπάσωσι καὶ νὰ ἀπολέσωσιν! Ἀλλ' οὗτοι προθύμως ἀντεπεξῆλθον καὶ ἐμάχοντο, διότι συνείδον ὅτι περὶ τῶν ὅλων ἦν ὁ ἀγών. Μέχρι μεσημβρίας λαμπρῶς ἠμύνοντο τοὺς πολέμιους πολλοὺς φθείροντες, ἀπὸ τῆς μεσημβρίας ὁμῶς ἡ νίκη τρέπεται πρὸς τοὺς σταυροφόρους· διότι νῦν σύμμαχος φοβερός τούτων γίνεται καὶ ὁ τῶν Ἑνετῶν στόλος, ὃς μέχρι τοῦδε ὑπὸ ἐναντίων ἀνέμων κωλυθεὶς ἀπέσχε τῆς μάχης. Νῦν δ' οἱ Ἑνετοὶ πρὸς τὰ τεῖχη προσπελάσαντες προσέθηκαν τὰς κλίμακας, καὶ τινες ἐξ αὐτῶν τολμηροὶ ἀνέβησαν εἰς τινὰς τῶν πύργων, ἐξ οὗ λαβόντες θάρρος πολλοὶ τῶν σταυροφόρων γενναίως ἀνέβησαν καὶ αὐτοὶ ἐπὶ τῶν τειχῶν· τότε δὴ τότε φονικωτάτῃ ἤρξατο μάχη, καὶ τὸ αἷμα πολὺ ἔρρεε, διότι καὶ οἱ

Γραικοὶ καὶ οἱ Λατῖνοι ἀφειδῶς ἐμάχοντο, ἕως οὗ τὸ ἱππικὸν τῶν πολέμιων ἀποβάν· εἰς τὴν γῆν εἰσῆλασεν ὀρμητικῶς εἰς τὴν πόλιν. Ὁ αὐτοκράτωρ ἡγούμενος τοῦ πλείστου τοῦ στρατοῦ ἵστατο περὶ τὴν μονὴν τοῦ Παντεπόπτου, ὅθεν διανοεῖτο αἰφνης ἐπελθὼν ἐπὶ τοὺς προελάσαντας σταυροφόρους νὰ θορυβήσῃ αὐτοὺς καὶ ἐξώσῃ. Ἡ προφανεῖσα ὁμῶς ἐμπροσθοφυλακὴ τῶν σταυροφόρων φοβερὸν ἐνέβαλε φόβον εἰς τοὺς περὶ τὸν αὐτοκράτορα, οἵτινες εὐθὺς τραπέντες εἰς φυγὴν κατέλιπον μόνον αὐτόν· διὸ καὶ οὗτος ἠναγκάσθη ταχέως νὰ φύγῃ εἰς τὸν πρὸς τὸ νότιον κείμενον Βουκολέοντα. Φοιχοὶ νῦν οἱ ἱππεῖς διαχύνονται εἰς τὴν πόλιν καὶ σφάζουσι πάντας, οὐδεμιᾶς φειδόμενοι ἡλικίας οὔτε γερόντων οὔτε γυναικῶν οὔδὲ νηπίων· τὸ δὲ πολὺ ρέον αἷμα αἰμοδιψοτέρους αὐτοὺς ἀπειργάζετο. Μυθώδης γίγνεται ἡ φρικώδης ἀπανθρωπία καὶ τὰ ἀντίχριστα ἔργα τῶν ὑπὲρ πίστεως τοῦ Χριστοῦ μαχομένων σταυροφόρων. Μικρὰν ἐλώφησε τὸ φοινικὸν κακὸν ἐκ τῆς ἐπιγενομένης νυκτός· ὅτε δὴ οἱ σταυροφόροι ἀπεχώρησαν εἰς ὕπνον ἐν τοῖς κατασχεθεῖσι μέρεσι τῆς πόλεως, ἧς τὰς πρὸς ἀνατολὰς κειμένας οἰκοδομὰς πρὸς ἀσφάλειαν μείζονα ἐνέπρησαν. Οἱ δὲ Ἑνετοὶ ἐπιμελῶς ἐφρούρουν ἀπὸ τῶν ἐαλωκότων πύργων, ἵνα μὴ ἀποκοπῶσιν ἀπὸ τοῦ στόλου. Ὁ δὲ Βαλδουῖνος διενυχτέρευσε ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ σκηνῇ, ἧς ἐγένετο κύριος, ὁ δὲ Βονιφάτιος τῆς Μοντφερράτης ἐστρατοπέδευσε ἐν τῷ πολυανθρωποτάτῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέρει.

§ 47. Ἐν τῇ τρομερᾷ ἐκείνῃ καὶ θορυβῶδει νυκτὶ ὁ Ἀλέξιος ὁ Ε. ἐζήτη· νὰ συναγάγῃ τὸν τεθηπότα καὶ ὡς ἔτυχε περιτρέχοντα λαόν, βλέπων δὲ ὅτι οὐδὲν ἦνυε, καὶ φοβούμενος μὴ ζωγρηθῇ, ἀνέβη εἰς πλοῖον παραλαβὼν καὶ τὴν βασίλισσαν Εὐφροσύνην, τὴν τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου γυναῖκα, καὶ τὴν ταύτης θυγατέρα Εὐδοκίαν, ἣν εἶτα καὶ ἔγημε.

§ 48. Ἀμα δ' ἐγένετο δεῖλῃ ἐν τῇ πόλει ἡ τοῦ βασιλέως φυγὴ, τότε λαὸς καὶ στρατὸς ἐξελέξαντο ἄρχοντα καὶ ἡγεμόνα τὸν συνετὸν καὶ ἀνδρεῖον Θεόδωρον τὸν Λάσκαριν· οὗτος συναγαγὼν τινὰς τῶν φιλοτίμων νέων ἐφορμᾷ ὡς ἡγριωμένος λέων κατὰ τῶν εἰσπιπτόντων Φράγκων, καὶ πολλοὺς καὶ γνωρίμους ἄνδρας

ἐξ αὐτῶν ἰδία χερσὶ ἀπέκτεινε· βλέπων ὁμῶς τοὺς μὲν πολεμίους πολλούς, τοὺς δὲ τούτων ἡγέτας θρασυτέρους καὶ ἰταμωτέρους ἐκ τῆς τροπῆς τῶν Γραικῶν γενομένους, τοὺς δὲ ἰδίους τεθηπότας καὶ φεύγοντας, διελογίζετο τί νὰ ποιήσῃ, νὰ φύγῃ καὶ αὐτὸς οὕτω ἀνάνδρως ἢ νὰ ὁρμήσῃ εἰς τοὺς στίχους τῶν ἀγρίων σταυροφόρων, καὶ πολλοὺς αὐτῶν θανατώσας νὰ συναποθάνῃ καὶ αὐτὸς ὡς πρέπει γενναίῳ ἀνδρί. Τὸ δεύτερον προτιμήσας εἵλκυεν ἤδη τὸ ξίφος νὰ ἐφορμήσῃ κατὰ τῶν πολεμίων, ὅτε ἐκωλύθη ὑπὸ τινος ἐκ Θεοῦ ἐμπεσόντος αὐτῷ λογισμοῦ. Ἴσως ὁ σωτήριος ἐκεῖνος λογισμὸς προὔτρεπεν αὐτὸν νὰ μεταχειρισθῇ ἀλλαχοῦ ἀπελθὼν τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἀνδρίαν του εἰς ἴδρυσιν νέου κράτους, ἐξ οὗ ὠρισμένον ἦν νὰ ἐξέλθῃ ἐκεῖνος ὁ ἀνὴρ, ὅστις ἔμελλε ταχέως πάλιν νὰ σώσῃ τὴν μεγαλοπρεπῆ πόλιν τοῦ Κωνσταντίνου ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἐκ τῆς Ἑσπερίας ἐθνῶν, οὓς ὁ Θεὸς ἐπήγειρε κατὰ τῶν Γραικῶν, ἵνα σωφρονίσῃ αὐτούς· διότι οὗτοι ἀπομακρυνθέντες αὐτοῦ ἐποίησαν εἰδῶλον τῆς λατρείας αὐτῶν πᾶσαν ἀσέβειαν καὶ πονηρίαν. Ὁ ἀνδρεῖος Λάσκαρις ἐννοήσας τὸν ὑπεράνθρωπον λογισμὸν ἀπῆλθε μετὰ ὀλίγων φίλων εἰς Βιθυνίαν, ὅθεν διετέλει φοβερὰ βλέπων τοὺς πολεμίους.

§ 49. Τὴν δ' ἐπαύριον ἅμα τοῦ ἡλίου ἀνατείλαντος ἐξεχύθησαν αὖθις οἱ ἄγριοι σταυροφόροι εἰς τὰ ἀνάλωτα μέρη τῆς δυσμοίρου πόλεως. Οἱ μὲν περὶ τὸν μαρκίωνα τῆς Μοντφερράτης ὡς λύκοι λυσσαλέοι προσέβαλον τὸν ὀχυρὸν Βουκολέοντα, ἐνθα πολλοὶ τῶν διαπρεπεστέρων οἰκῶν τῆς πόλεως εἶχον καταφύγει μετὰ παίδων καὶ γυναικῶν, ἐν αἷς καὶ ἡ Ἀγνή, ἀδελφὴ οὖσα τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φιλίππου Αὐγούστου, ἥτις ἐγένετο γυνὴ δύο αὐτοκρατόρων Ἀλεξίου τοῦ Β. καὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Α. Κομνηνοῦ, καὶ ἡ ἐξ Οὐγγαρίας Μαργαρίτα, ἡ δευτέρα σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου. Οἱ ἐν τῷ Βουκολέοντι κλεισμένοι χρόνον πολὺν ἐκθύμως ἡμύνοντο τοὺς σταυροφόρους, δικαίως ἀπιστοῦντες εἰς τοὺς περὶ παραδόσεως καὶ συνθηκῶν μαλακοὺς λόγους αὐτῶν, διότι οὗτοι ἐγνώσθησαν ατὰ μὲν εἰς πίστιν ἀδέβαιοι, κατὰ τὸν Χωνειάτην, τοῖς δὲ προσχωροῦσι θηριώδεις, τοῖς δὲ πολέμῳ χειρουμένοις ἀνηλεέστατοι.» ἐν ταύτῳ αἱ

τούτων γυναῖκες γονυπετεῖς πρὸ τῶν ἱερῶν εἰκόνων ἐδέοντο περί-
φοβοι καὶ ὀδυρόμεναι ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτῶν τε καὶ τῶν ἀγω-
κζομένων πατέρων, συνικέτευον δὲ καὶ αὐτὰ τὰ παῖδιά μετὰ
τῶν μητέρων. Κύριε, ἐκράύγαζον, δὸς δύναμιν πρὸς τοὺς ταλαι-
πώρους πατέρας ἡμῶν καὶ ἰσχὺν εἰς τὰ ὄπλα αὐτῶν, ὅπως σω-
θῶμεν ἀπὸ τούτων τῶν ἀγρίων καὶ ἀσεβῶν σταυροφόρων. Μὴ
ἐξουδενώσης, Κύριε, τὴν ἐκλεκτὴν ταύτην πόλιν, τὴν ἑδραν τοῦ
ἀληθοῦς χριστιανισμοῦ. Ῥύσαι ἡμᾶς, Κύριε, ῤύσαι ἀπὸ τῶν λυττών-
των τούτων λύκων. Τέλος διαφθαρέντων τῶν πλείστων ἀμυντήρων
τοῦ Βουκολέοντος ἠναγκάσθησαν οἱ λοιποὶ νὰ παραδώσωσιν ἑαυ-
τοὺς πρὸς τὸν Βονιφάτιον. Τότε εἰσπεσόντες οἱ σταυροφόροι τοὺς
μὲν ἀντιχρίστως ἀπέκτεινον, τοὺς δὲ ἀπανθρώπως ἐμαστίγουν,
ἄλλους δὲ ἀπηνῶς ἐκάκουν, ὅπως δηλώσωσι τοὺς θησαυροὺς, τὰς
δὲ σεμνάς γυναῖκας αἰχμαλωτίζοντες ἀπήγαγον εἰς ὕβριν καὶ
ἀτιμίαν. Ἐν τούτῳ αἱ δύο μνημονευθεῖσαι ἡγεμονίδες ἐκδραμοῦσαι
ἐκ τοῦ μεγάρου προσέπεσαν εἰς τὰ γόνατα τοῦ λυττώντος μαρκίω-
νος τῆς Μοντφερράτης καὶ ἰκέτευον αὐτὸν νὰ τύχωσιν ἐλέους·
«στρατηγέ, εἶπεν ἡ εὐπρεπὴς καὶ ὡραία Μαργαρίτα μετὰ θάρ-
ρους, οἷον προσγίνεται ἐν καιρῷ κινδύνων καὶ ὥρα φοβερά πᾶσι
τοῖς εἰς τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου πιστεύουσιν καὶ θαρρόουσιν, ἐνι-
κήσατε ἡμᾶς κατὰ παραχώρησιν Θεοῦ, διότι ἀπ' αὐτοῦ ἀπὸ
πολλοῦ ἀπεμακρύνθημεν καὶ παρεδόθημεν τῇ ἁμαρτίᾳ, νῦν δ' ἔργον
ὑμέτερον νὰ γένητε οἰκτίρμονες καὶ φιλόανθρωποι πρὸς τοὺς ἡττη-
θέντας. Ὁ γενναῖος μαχητής, Μαρκίων, ὀφείλει ἐκ παντὸς τρόπου
νὰ ὀπλίζεται καὶ μάχεται κατ' ἐκείνου, ὅστις ἐπιβουλεύεται τὴν
πατρίδα, καὶ ζητεῖ νὰ δουλώσῃ αὐτήν, ἀλλ' ὀφείλει νικήσας βοη-
θεῖα τοῦ Θεοῦ νὰ προσφέρηται ὡς ἀληθὴς χριστιανὸς πρὸς τοὺς ἡτ-
τηθέντας, νὰ οἰκτείρῃ καὶ ἐλεῇ τοὺς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης κει-
μένους τραυματίας, νὰ εὐσπλαγχνίζεται τοὺς παραδίδοντας ἑαυ-
τούς, νὰ μεταχειρίζεται καθόλου τοὺς ἐχθρούς, ὡς ἂν ᾔθελε νὰ γέ-
γωνται καὶ ἐκεῖνοι πρὸς αὐτὸν ἡττηθέντα, κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ
Κυρίου εἰπόντος· «καθὼς θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ
ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως». Τοιαῦτα ἔργα δηλοῦσι, στρατηγέ,
γενναίαν ψυχὴν καὶ φιλόχριστον καρδίαν· ὁ τοιαῦτα ἔργα ποιῶν

μαρτυρεῖ ὅτι πωλιτεύεται κατὰ τὰ δόγματα τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι εἶναι πάσης ἀξίας ἀνὴρ· ἄλλως ὁ πόλεμον πολυδάκρυον ἐκφέρων πρὸς δορυκτησίαν καὶ δουλείαν τῶν ἀνθρώπων ἐπ' ὀνόματι μάλιστα τοῦ Χριστοῦ, ὅστις ἐλύτρωσε τὸν κόσμον ἀπὸ πάσης δουλείας, μαρτυρεῖ ὅτι μισεῖ τὸν Κύριον, δουλεύει δὲ ἐκθύμως τῷ Σατανᾷ, ὅστις πληροῖ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ μίσους, ἀπάτης, πλεονεξίας καὶ πάσης κακίας». Ὁ Βονιφάτιος ἐκπλαγεὶς πρὸς τὴν ἀξιοδάκρυτον θέαν τῶν εὐσχημόνων γυναικῶν καὶ ὑπὸ τῶν χριστιανικῶν παραινέσεων αὐτῶν νοθετηθεὶς προσηνῶς ἠνώρθωσε καὶ γενναίως παρεμυθήσατο τὰς ἰκέτιδας ἡγεμονίδας, πρὸς αἷς ὑπεσχέθη ὅτι οὐδένα κίνδυνον κινδυνεύουσιν οὔτε αὐταὶ οὔτε οἱ περὶ αὐτάς, εἴτα εὐμενῶς ἀποχαιρετίσας ἀπῆλθε· καθ' ὁδὸν δ' ἀνελογίζετο τὸ εὐπρεπὲς καὶ εὐσχημον τῶν γυναικῶν καὶ τὸ ἀμύθητον κάλλος τῆς ὡραίας χήρας τοῦ Ἰσαακίου Μαργαρίτας, ἥς οἱ λόγοι καὶ οἱ τρόποι θαυμάσιόν τινα ἀπέπνεον χάριν καὶ ἀρετὴν, ἥτις ὁμολογούμενως ἡμερώτερον καὶ ἀνθρωπινώτερον ἀπειργάσατο αὐτόν, ἀφ' οὗ μάλιστα οὗτος ἐγένετο ἀνὴρ αὐτῆς. Ἐν βραχεῖ δ' ἅπαντες οἱ σταυροφόροι εἰσῆλσαν εἰς τὰ ἐνδότατα καὶ ἐγένοντο κύριοι, οὐδενὸς τῶν Βυζαντίων ἐναντιωμένου, ἀπάσης τῆς πόλεως τοῦ Κωνσταντίνου, ἥτις ἦν ἡ εὐδαιμονεστάτη καὶ πολυανθρωποτάτη πασῶν τῶν πόλεων. Τίς δὲ θέλει δυνηθῆναι νὰ περιγράψῃ οἷα καὶ ἡλίκα κακὰ ἀνόσια καὶ ἀθέμιστα ἀνωσιούργησαν ἐν τῇ πόλει οἱ σταυροφόροι, ὅσα ἐλύττησαν κατὰ τοῦ Χριστοῦ οἱ χριστεπώνυμοι ἐκεῖνοι λαοὶ καὶ ὡς ἀπηνῶς κατεπάτησαν τὸν σταυρὸν οἱ ἐπ' ὤμων αὐτὸν φέροντες σταυροφόροι; Οἱ χριστιανομάχοι ἐκεῖνοι εἰσπεσόντες εἰς τὴν πόλιν ἐγύμνωσαν τὰς οἰκίας τῶν χρημάτων, τῆς ἐσθῆτος καὶ παντὸς ἀξίαν τινὰ ἔχοντος, ἐσφαζον ἄνδρας, κατεπάτουν καὶ ἀπέπνιγον παιδία, ἠτίμαζον παρθένους, ὕβριζον καὶ ἠνδραπόδιζον γυναῖκας, ἐπληρώθη καθόλου ἡ πόλις θρῆνων καὶ κλαυθμῶν καὶ οἰμωγῶν. α' Ἐν στενωποῖς θρῆνοι, λέγει ὁ Χωνειάτης, καὶ οὐαὶ καὶ κλαυθμοί, ἐν τριόδοις ὁδυρμοί, ἐν ναοῖς ὀλοφυρμοί, ἀνδρῶν οἰμωγαί, γυναικῶν ὀλολυγαί, ἐλκυσμοί, ἀνδραποδισμοί, διασπασμοί τε καὶ βιασμοὶ σωμάτων συναφῶν πρότερον. . . . Χριστὲ βασιλεῦ τῆς τότε θλίψεως καὶ τῆς συνοχῆς τῶν ἀνθρώπων! » Ὅποια βασαν

κυστήρια δὲν ἐπενόησαν τὰ ἄγρια ἐκεῖνα θηρία κατὰ τῶν Βυζαντίων εἰς ἀνακάλυψιν τῶν χρημάτων καὶ πολυτίμων πραγμάτων αὐτῶν! καὶ πέδας μετεχειρίσθησαν, καὶ ξύλα, καὶ ἀρθρέμβολα, καὶ ἀστραγάλους ἐπέθετον ἐπὶ τῶν κροτάφων.

§ 50. Μιᾶς τῶν ἀγρίων πράξεων αὐτῶν ἐκρίναμεν καὶ ἡμαῖς καλὸν νὰ μνημονεύσωμεν ἐνταῦθα, ὅπως δηλωθῶσι καὶ τ' ἀπάνθρωπα ὄργανα, ἅτινα μετεχειρίσθησαν οἱ σκυλευταὶ αὐτοὶ εἰς ἀνακάλυψιν κεκρυμμένου πλούτου. Εἰσχυθέντες τινὲς τούτων εἰς οἰκίαν ἐπισήμου ἀνδρὸς διήρπασαν αὐτήν. Νομίσαντες ὅμως ὅτι καὶ ἄλλα πολύτιμα ἐκρύπτοντό που τῆς οἰκίας, ἠπείλουν τὸν οἰκοδεσπότην νὰ θανατώσωσιν, ἂν μὴ δείξῃ αὐτοῖς ποῦ κρύπτονται τὰ κειμήλια αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δ' αὐτὸς ἔλεγεν ὁμνύων ὅτι οὐδὲν ἕτερον κρύπτεται, οἱ σταυροφόροι ἀγριωθέντες ἔδησαν αὐτὸν ὀπισθάγκωνα, καὶ ἐξαγαγόντες εἰς τὴν αὐλὴν ἀπανθρώπως ἐμαστίγουν δι' ἀστραγαλιωτῆς μάστιγος πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς νέας καὶ εὐσχήμονος γυναικὸς καὶ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ, οἵτινες ἔκλαιον τὸν πατέρα οἰκτρῶς μαστιγούμενον. Βλέποντες δ' οἱ ὦμησταὶ ὅτι οὐδὲν ἐκέρδαινον, ἔθεσαν ἀστραγάλους ἐπὶ τῶν κροτάφων αὐτοῦ, ὥστε φοβερὰ οἱ ὀφθαλμοὶ ἐξωγκώθησαν (1). Ἡ κακόμορος γυνὴ προσπесоῦσα πρὸς τὰ γόνατα αὐτῶν ἐλιτάνευεν ὀδυρομένη μετὰ τοῦ παιδὸς ὑπὲρ τοῦ ἀνδρός· ἀλλ' οὐδόλως ἠδυνήθησαν νὰ μαλάξωσι τοὺς ἀμειλίκτους σταυροφόρους, οἵτινες ἔτι μᾶλλον ἐπέτεινον τὰς βασάνους, ἕως οὗ ὁ ἀνὴρ λειποθυμήσας ἐξέπνευσεν. Ἡ ταλαίπωρος γυνὴ ἐχύθη ἐπὶ τὸν καταπесόντα ἄπνουν σύζυγον, ὃν ὑπολαβοῦσα λειπόθυμον ἐζήτει διὰ τῆς πνοῆς τῆς νὰ θερμάνῃ τὰ κρύα χεῖλη αὐτοῦ· τέλος γνωρίσασα ἐκ τῆς ἐπιχυθείσης θανάτου ὠχρότητος καὶ τοῦ κρύους, ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ φιλτάτου ἀπέπτα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, πικρὰ ἐστέναζε καὶ ἐθρήνει αὐτόν. Ἀλλ' ὅποια ἡ φρίκη τῆς ταλαίνης γυναικὸς, ὅτε μικρὸν στραφεῖσα εἶδε τοὺς φονεῖς τοῦ φιλτάτου ἀνδρὸς ἐτοιμαζομένους νὰ σύρῃσι καὶ αὐτήν μετὰ

(1) Κατὰ τὸν Χωνιάτην λέγοντα· ἀρθρέμβολα καὶ σχινοδόσμους καὶ ἐπὶ τῶν κροτάφων ἀστραγάλους.

τοῦ παιδὸς εἰς ἀτιμίαν καὶ ὕβριν! Τότε ἡ γυνή, ὥς τις μαινὰς ἀρπάσασα τὸν παῖδα εἰς τὰς ἀγκάλας καὶ διωθήσασα αὐτούς, ἔτρεχε γοῶσα οἰκτρῶς καὶ φωνάζουσα· Σώσατέ με, ἀδελφοί, ἀπὸ τῶν τεράτων τούτων, οὓς ὁ ἄδης αὐτὸς ἐξέβρασεν εἰς τὴν χώραν τὴν ἡμετέραν πρὸς ὄλεθρον τέλειον. Φρίκη κατέλαβε πάντας τοὺς θεωμένους, ἀλλ' οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ προσέλθῃ εἰς βοήθειαν. Βλέπουσα δὲ ἡ τάλαινα τοὺς διώκτας ἐγγύς, καὶ προκρίνας τὸν ἔντιμον θάνατον πρὸ τῆς ἀτιμώσεως θαρράλέως ἐρρίφθη μετὰ τοῦ φιλτάτου τέκνου εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπνίγη (1).

§ 51. Οὐ μὴν ἀλλὰ ὑπὸ τῆς φιλαργυρίας καὶ ἀπληστίας ἐλαυνόμενοι οὐδ' αὐτῶν τῶν ναῶν ἐφείσθησαν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς εἰσχυθέντες διήρπαζον τὰ ἱερὰ ποτήρια, ἐξέχεον τὸ θεῖον αἷμα καὶ σῶμα κατὰ γῆς, καὶ θραύοντες αὐτὰ ἀφήρουν τὰ τίμια κοσμήματα αὐτῶν. Τὴν ἱερὰν τράπεζαν τῆς ἁγίας Σοφίας, τὸ ἐκ πασῶν τιμίων ὑλῶν σύνθεμα, τὸ κάλλιστον καὶ ἀξιάγαστον ἐκεῖνο χρῆμα, κατετεμάχισαν καὶ πρὸς ἀλλήλους οἱ σκυλευταὶ Λατῖνοι διεμοιράσθησαν. Ὅμοίως δὲ καὶ τὰς ἁγίας εἰκόνας συνέτριψαν καὶ ἐξέσπασαν ἐξ αὐτῶν τὸν προσκεκολλημένον χρυσοῦν καὶ ἄργυρον καὶ ὅ,τι ἄλλο πολύτιμον. Οὐκ ἠρκέσθησαν δὲ αὐτοὶ εἰς τὴν φρικώδη βεβήλωσιν τῶν εἰκόνων καὶ παναγίων σκευῶν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἱερὸν θρόνον τοῦ πατριάρχου ἐνέπαιξαν καὶ ἐκωμώδησαν, διότι εἰς τὸ σύνθρονον αὐτοῦ φέροντες ἐκάθισαν γυναικάριον πόρνον καὶ ἄθλιον, ὄργανον τέλειον τοῦ Σατανᾶ, ὅπερ ἀσχήμως σχηματιζόμενον ἐτραγώδει καὶ ὠρχεῖτο· ἀπηνμφιάζετο καὶ τότε ὡς πάλαι ποτὲ ὁ Χριστὸς καὶ ὕβριζετο, καὶ μερισμοὶ καὶ κληροῖ τῶν αὐτοῦ ἱματίων ἐγίνοντο». Τοιαύτη δέ, συντόμως εἰπεῖν, ἐνέπεσε τοῖς σταυροφόροις λύσσα χρημάτων, ὥστε καὶ τοὺς τάφους τῶν ἐπιστήμων νεκρῶν καὶ αὐτῶν τῶν αὐτοκρατόρων ἀνορύξαντες ἐξεφόρησαν τὴν κόνιν καὶ εἴ τι κειμήλιον ἦν διήρπασαν.

(1) Πολλοί τε καὶ ἄλλοι ἀπανθρωπία καὶ κακώσεις τῶν ταλαιπώρων Βυζαντίνων ὑπὸ τῶν ὠμοτάτων σταυροφόρων γενόμεναι παρέχουσι πολλὴν ὕλην εἰς ποίησιν καὶ ἄλλων ὁντως δραματικῶν ἱστοριῶν. Ἰδὲ Χωνειάτην.

§ 52. Εἴτα δὲ ἐτράπησαν καὶ πρὸς τὰ ἐν τῇ πόλει ἰδρυμένα περίπυστα ἑλληνικὰ καλλιτεχνήματ᾽, ὧν τὰ μὲν ἐχώνευσαν, τὰ δὲ συνέτριψαν, ἄλλα δ' ἄλλως διέφθειραν, καθόλου δὲ εἰπεῖν οἱ βάρβαροι σταυροφόροι ἐγένοντο λύμη καὶ φθορὰ ἀνήκεστος τοῖς καλλίστοις ἑλληνικοῖς καλλιτεχνήμασιν, ὧν τὴν φθορὰν καὶ τὴν ἀπώλειαν πολλὰ θρηνεῖ ὁ Νικήτας ὁ Χωνειάτης, ὃς τις διὰ μακρῶν περιγράφει τὴν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκστρατείαν ἐκείνων, τὴν φοβερὰν πτώσιν αὐτῆς, τὸν ὀλεθρον τῶν κατοιίκων καὶ τὴν πολύκλαυστον διαφθορὰν τῶν πολυδαιδάλων ἔργων τῶν ὀνομαστοτέρων Ἑλλήνων τεχνιτῶν, διότι καὶ αὐτὸς παρῶν ἐκεῖ ἦν καὶ πολὺν ἐκινδύνευσεν κίνδυνον, ἐξ οὗ θείᾳ συνάρσει ἐσώθη μετὰ τῆς ἐγκύου γυναικὸς του. Δὲν ἠθέλομεν δ' ὀκνήσει νὰ καταχωρίσωμεν ὧδε ὅλον ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς ἱστορίας αὐτοῦ, ἐν ᾧ διαγράφεται τὸ πλῆθος καὶ τὸ εἶδος τῶν καταστραφέντων καὶ χωνευθέντων ἑλληνικῶν τεχνουργημάτων, ἂν ὁ ἄλλως χρηστὸς Χωνειάτης δὲν μετεχειρίζετο ἐν τῇ ἱστορίᾳ του καὶ λέξεις καὶ φράσεις ἀσαφεῖς καὶ ποιητικὰς εἰκόνας καὶ μεταφορὰς πυκνὰς καὶ τραχείας καὶ ἀήθη τινὰ καλλιέπειαν καὶ ἄλλα παραπλήσια, ἅτινα ἀπεργάζονται τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ ὑποσκότεινον καὶ κοπώδη· ἐκρίναμεν ὁμῶς καλὸν χάριν τῶν φιλαρχαίων διὰ βραχέων νὰ μνημονεύσωμεν ἐξ αὐτοῦ μεταγραφάμενοι τὰ ἀξιολογώτερα καὶ τῶν διαφθαρέντων ἔργων (1).

§ 53. Διέφθειραν λοιπὸν οἱ τοῦ καλοῦ ἀνέραςτοι σταυροφόροι πρῶτον τὰ ἐν τῇ Κωνσταντινείᾳ ἀγορᾷ δαιδάλματα, οἷον κατέκοψαν τὸ ὀλόχαλκον καὶ παμμέγιστον ἄγαλμα τῆς Ἥρας, ἧς ἡ κεφαλὴ μόνη ἀπεκομίσθη εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Βουκολέοντος

(1) Τὸν Χωνειάτην ὁμολογουμένως ὡς πηγὴν ἀρίστην μετεχειρίσθησαν ἅπαντες οἱ ἱστορήσαντες τὰ κατὰ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπιδρομὴν τῶν σταυροφόρων· καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ εἰς τὴν ἡμετέραν διατριβὴν αὐτῷ τε τούτῳ ἐχρησάμεθα καὶ τισι τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν, ὧν ἐπέσχομεν νὰ μνημονεύσωμεν τὰ ὀνόματα, ἵνα μὴ καταπυκνῶμεν τὸ ἔργον πλήθει ὀνομάτων τε καὶ παραδειγμάτων.

διὰ τεσσάρων ζευγῶν βοῶν· ἀνέτρεψαν δ' ἐκ τῆς βάσεως τὸν χαλκοῦν ἀνδριάντα τοῦ Πάριδος, ὅστις ἐνεχείριζε τῇ Ἀφροδίτῃ τὸ χρυσοῦν μῆλον τῆς Ἑριδος· παρέδωκαν δὲ πρὸς τοὺς χωνευτάς συντρίψαντες τετράπλευρον μηχανήμα, ὅπερ ἡμιλλᾶτο εἰς ὕψος πρὸς τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑψηλὰς κίονας· ἦν δ' αὐτὸ θαυμαστόν τι χρῆμα διὰ τὴν ποικιλίαν τῶν εἰκονιζομένων, διότι ἐπ' αὐτοῦ ἦσαν ἐγκεχαραγμένα μουσικὰ πτηνὰ τὰ ἐαρινὰ μελωδοῦντα, καὶ ἔργα γεωπόνων καὶ αὐλοὶ καὶ γαυλοὶ καὶ προβάτων βληχήματα καὶ ἄρνων σκιρτήματα· ἐξετείνετο δὲ καὶ θαλάσσιον πέλαγος, ἐν ᾧ ἐφαίνετο πλῆθος ἰχθύων, ὧν οἱ μὲν ἐσπαγνεύοντο, οἱ δὲ ταράσσοντες τὸ δίκτυον ἐξεπήδων πάλιν ἐλεύθεροι εἰς τὸ βάθος· ἀλλαχοῦ δὲ τοῦ μηχανήματος ἦσαν πεποιημένοι σύνδυο καὶ σύντρις ἔρωτες γλυκὰ γελῶντες καὶ παίζοντες μηλοβολουμένοι. Τὸ εἰρημένον περικαλλὲς ἔργον ἀπέληγεν ὡς πυραμὶς εἰς ὀξὺ, ἐφ' οὗ ἦν γυναικὸς εἶδος, ὅπερ ἐστρέφετο ὑπὸ τῶν πρώτων κινήσεων τῶν ἀνέμων, ὅθεν καὶ Ἀνεμοδούλιον αὐτὸ ἐκαλεῖτο. Δεύτερον κατέκοψαν τὸν ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Ταύρου ἐπὶ τραπεζώδους βάσεως ἱστάμενον ἀξιόθαύμαστον ἑφιππον ἄνδρα, ὃν ὑπελάμβανον τινὲς μὲν ὅτι ἦν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, διότι ἐξέτεινε τὴν χεῖρα πρὸς τὸν ἡδὴ δύοντα ἥλιον, οἷον εἰ λέγων «Στήτω ὁ ἥλιος», οἱ δὲ πλείονες, ὅτι αὐτὸς ἦν ὁ ἐπὶ τοῦ Πηγάσου καθήμενος Βελλεροφόντης, διότι ὁ ἵππος ἦν ἀχάλινος, ὡς παραδέδοται ὁ Πήγασος, ἀφοβα κρούων τὴν γῆν, καὶ περιφρονῶν πάντα ἀναβάτην ὡς πτηνὸς φερόμενος καὶ πεζός· τὸν εἰρημένον ἑφιππον ἄνδρα κατακόψαντες μετὰ τοῦ ἵππου ἐνέβαλον εἰς τὸ χωνευτήριον. Τρίτον ἐχώνευσαν καταστρέψαντες οἱ στυροφοροὶ τὰ ἐν τῷ Ἰπποδρόμῳ ἱστάμενα θαυμαστά καὶ περικαλλῇ ἀγάλματα, οἷον τὸν Ἡρακλέα τὸν τριέσπερον, ὅστις ἐκάθητο ἐπὶ βάσεως στρογγύλης, ἥς ἄνωθεν ὑπεστρωμένη ἦν ἡ λεοντῆ, ἥτις φόβον ἐνεποίει εἰς τοὺς προσβλέποντας διαβάτας. Ἐρερε δὲ ὁ ἥρως οὐχὶ φάρετραν οὔτε τόξον οὐδὲ ῥόπαλον, ἀλλ' ἐκάθητο σύννους ἔχων τὸν μὲν δεξιὸν πόδα καὶ τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐκτεταμένην, τὸν δ' ἀριστερὸν πόδα κάμπτων εἰς τὸ γόνυ καὶ στη-

ρίζων ἐπὶ τοῦ ἀγκῶνος τὴν ἀριστερὰν χεῖρα, ὑποκλίνων δὲ ἡσυχῶς καὶ περίλυπα τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῆς παλέμης αὐτῆς, ἀποκλαιόμενος οὕτω τὴν τύχην αὐτοῦ, καὶ ἀγανακτῶν ἐπὶ τοῖς ἀθλοῖς, ὅσους ἐπέβαλεν αὐτῷ ὁ Εὐρυσθεὺς οὐχὶ ἐξ ἀνάγκης, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ φθόνου· ἦν δὲ τὸ στέρνος εὐρύς, τοὺς ὤμους πλατύς, τὴν τρίχα οὖλος, τὰς πυγὰς παχύς, τοὺς βραχίονας στιβαρός, καὶ τόσον μέγας, ὅσον τὸν ἀρχέτυπον Ἡρακλέα ἐχαλκούργησεν ὁ Δυσίμαχος ἢ κατὰ τινὰς τῶν νεωτέρων ἀρχαιολόγων ὁ Δύσιππος. Οὕτω μέγιστος ἦν ὁ χαλκοῦς ἐκεῖνος Ἡρακλῆς, ὥστε ἡ περιβάλλουσα τὸν ἀντίχειρα αὐτοῦ κλωστή ἀπετέλει ζωστήρα ἀνδρός, ἡ δὲ κνήμη αὐτοῦ ἦν ἴση πρὸς ἀνάστημα ἀνδρός. Τὸν θεὸν αὐτὸν τῆς ἀνδρείας κατακρημνίσαντες οἱ ἀτίθασσοι σταυροφόροι ἐχώνευσαν, ἀνδρείαν ἐνωθεύτες οὐχὶ τὴν ἀδελφὴν καὶ ἀχώριστον σύντροφον τῶν ἄλλων ἀρετῶν, ἀλλὰ τὴν θρασύτητα καὶ τὸ ἄγριον καὶ ἀπάνθρωπον. Συγκατέρριψαν δὲ καὶ τὸν ὀγκώμενον ὄνον μετὰ τοῦ ὀνηλάτου, οὓς ἔστησεν ἐν Ἀκτίῳ ὁ Αὐγουστός εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ὄνου καὶ ὀνηλάτου, οἷς ἐνέτυχεν, ὅτε οὗτος κατεσκόπει τὴν νύκτα τὸν στρατὸν τοῦ Ἀντωνίου, καὶ ἐρωτήσας τίς ἦν ὁ ὀνηλάτης καὶ ποῦ πορεύεται, ἤκουσεν ὅτι καλεῖται Νίκων καὶ ὁ ὄνος αὐτοῦ Νίκανδρος, πορεύεται δὲ πρὸς τὴν στρατιάν τοῦ Καίσαρος. Οὐδὲ μὴν τὴν θαιναν καὶ τὴν λυκαίνην ᾗδέσθησαν, ἃς ἐθήλασαν ὁ Ῥῶμος καὶ Ῥωμύλος, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς κατέβαλον εἰς τὸ χωνευτήριον. Προσέτι κατέκοψαν καὶ τὸν ἄνδρα τὸν παλαίοντα λέοντα, καὶ τὸν ἵππον τὸν Νειλῶν, οὗτινος τὰ ὀπισθεν τοῦ σώματος ἔληγον εἰς οὐρὰν ἡπανθωμένην λεπίοις, καὶ τὸν σείοντα τὴν προβοσκίδα ἐλέφαντα, καὶ τὰς Σφίγγας, καὶ τὸν ἀχάλινον ἵππον τὸν ὀρθιάζοντα τὸ οὖς καὶ φρυάσσοντα, τὸν γαῦρον καὶ εὐήνιον. Ἐχώνευσαν δὲ καὶ τὴν Σκύλλαν τὴν μέχρι ὀσφύος γυναικὸς εἶδος ἔχουσαν, τὰ δ' ἄλλα διεσχισμένα εἰς θῆρας ἐμπεδῶντας εἰς τὴν τοῦ Ὀδυσσεὺς ναῦν καὶ συχνοὺς τῶν ἐταίρων αὐτοῦ καταβροχθίζοντας. Ὁμοίως δὲ κατέκοψαν καὶ τὸ ἀξιάγαστον ἔργον, τὸν ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ ἐπὶ στήλης ἐστῶτα χαλκοῦν ἀστέα, ὅστις ἀνέπτυσσε τὰς πτέρυγας εἰς πτήσιν, ἀλλ' ἐκωλύετο ὑπὸ πε-

ριτιλισσομένου ὄψεως περὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ζητοῦντος νὰ δῇξῃ τὰς πτέρυγας, ἀλλ' ὁ αἰτὸς σπαράξας αὐτὸν διὰ τῶν ὀνύχων τὸν ἐπῆρεν εἰς τὸν αἶρα, γαυριῶν καὶ κράζων τὰ ἐπινίκια. Τὸ αἰτέιον αὐτὸ εἶκασμα ἐδήλου διὰ τῶν ἐν ταῖς πτέρυξι κεχαραγμένων γραμμῶν τὰ δώδεκα ὠριαῖα τῆς ἡμέρας μέρη, ὅτε ὁ ἥλιος δὲν ἐσκοτίζετο ὑπὸ νεφελῶν. Ὅμοίως δὲ συνέτριψαν καὶ εἰς πῦρ παρέδωκαν οἱ ἀφιλόκαλοι σταυροφόροι τὸ πανάριστον ἄγαλμα τῆς λευκωλένου Ἑλένης, ἥς τὸ πολυθρύλητον κάλλος θαυμασίως καὶ ὄντως ἐλληνικῶς ἐν τῷ χαλκῷ ἐνετύπωσεν ὁ τεχνίτης, διότι ἅπαντα τοῦ ἀγάλματος ἦσαν θαυμάσια, ὁ χιτὼν, τὸ κρήδεμνον, ἡ στεφάνη, τὸ χρυσοῦν καὶ ἐκ τιμαλφῶν λίθων κεκοσμημένον διάδημα, τὸ τῆς κόμης κεχυμένον καὶ ἕως κνημῶν ἐκτεινόμενον καὶ περισφιγγόμενον ὀπισθεν διὰ δεσμοῦ· ἰδίᾳ δ' ἔρωτα τῶν θεωμένων προῦκάλουν τὰ ἡρέμα δίκην καλύκων παρανοιγόμενα χεῖλη αὐτῆς, ὥστε νὰ φαίνωνται ὅτι ἀφίνουσι φωνήν, τὸ χάριεν μειδίαμα καὶ βλέμμα, τὸ καμαρωτὸν τῶν ὀφρύων καὶ ἡ ἄλλη τοῦ σώματος εὐφυΐα.

§ 54. Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα ἔργα ἐνδόξων Ἑλλήνων ἀνδρῶν, τὴν χάριν καὶ τὴν τέχνην ἅμαχα ὄντα καὶ τὴν ὕλην σπάνια, διέφθειρε καὶ ἐχώνευσε τὸ χρυσομανὲς τῶν σταυροφόρων, περὶ ὧν ἰδὲ τὸν Παχυμέρη καὶ Νικήταν τὸν Χωνειάτην, ὅστις τελευτῶν λέγει· «ὄθεν, μεθ' ἑτέρων ἀνδρεικέλων, ἐκ χαλκοῦ πεποιημένων, ἃ τῶν προτέρων κατενήνεκται βάσεων καὶ πυρὶ παρεδόθησαν συνεχωνεύθη καὶ τὰ τοῦ Φειδίου καὶ Πραξιτέλους καὶ Λυσίππου ἀριστουργήματα, ὅσα τὸν Ἰππόδρομον κατεκόσμου» (1). Ὁ-

(1) "Ἀπασα ἡ Κωνσταντινούπολις ἐπληροῦτο ἐλληνικῶν ἀριστουργημάτων, ὡς δηλοῦσιν ἄλλοι τε καὶ ὁ ἀποστρεφόμενος τὰ εἰδώλεια χαλκουργήματα Εὐσέβιος λέγων· «Ἐπληροῦτο δὲ διόλου πᾶσα ἡ βασιλέως ἐπώνυμος πόλις τῶν κατὰ πᾶν ἔθνος ἐντέχνους καλοῦ φιλοκαλίας ἀφιερωμένων». Τὰ περιφημότερα δ' αὐτῶν μετεκομίσθησαν, ὡς ἐκ τῆς ἱστορίας γινώσκομεν, ἐκ τῶν ὀνομαστοτέρων ἐλληνικῶν πόλεων Ἀθηνῶν, Κορίνθου, Ἐφέσου, Δήλου, Ἀντιοχείας καὶ ἄλλων ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου εἰς τὴν ἀπ' αὐτοῦ κληθεῖσαν Κωνσταντινούπολιν καὶ Νέαν

λίγα μόνον ἐσώθησαν ἐκ τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου τοῦ χωνευτηρίου πυρὸς καὶ τῆς φθορᾶς, ἐν οἷς καὶ οἱ ἐκ χαλκοῦ περίφημοι τέσσαρες ἵπποι, οἵτινες ἐκόσμουν τὸν Ἱππόδρομον, οὓς ἀπέστειλεν ὁ Δόγης εἰς τὴν Ἑνετίαν, ὅπου ἐπὶ αἰῶνας ἐκόσμουν τὴν ἀγορὰν τοῦ Μάρκου. Ἐκ τῆς εἰρημένης ἀρπαγῆς τῆς διαπρεπεστάτης καὶ πλουσιωτάτης πόλεως τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῆς φθορᾶς τῶν ἐν αὐτῇ τοιούτων καὶ τηλικούτων ἔργων οἱ σταυροφόροι ἐγένοντο κύριοι ἀμυθήτου πλούτου, ὥς δηλοῖ πλὴν ἄλλων καὶ ἡ παρὰ Μυλλέρῳ ἐπιστολὴ ἱστορικοῦ, ὅστις γράφων πρὸς τὸν Πάπαν Ἰννοκέντιον τὸν Γ. περὶ τοῦ κάλλους καὶ τῆς λαμπρότητος καὶ τοῦ πλούτου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, λέγει καὶ τάδε· «Παναγιώτατε πάτερ, τοσοῦτον πλῆθος χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ πολυτίμων λίθων καὶ πραγμάτων καὶ κειμηλίων εὔρομεν ἐν αὐτῇ, ὥστε ἅπαντα τὰ ἐν τῇ Ῥώμῃ πολύτιμα καὶ τὰ ἐν ἀπάσαις ταῖς παρ' ἡμῖν χριστιανικαῖς πόλεσιν ὁμοῦ συλλεγέντα δὲν ἤθελον συγκριθῇ πρὸς τὸ πλῆθος καὶ τὸ τίμιον τῶν ἀρπαγέντων ἐκ τῶν Βυζαντίων (1).

§ 55. Τὸν ἐκ τῆς λεηλασίας φανερόν γεγόμενον πλοῦτον διενείμαντο συλλεγέντα πρὸς ἀλλήλους ἅπαντες οἱ σταυροφό-

Ῥώμην. Τὴν γόμνωσιν τῶν εἰρημένων πόλεων κακίζων ὁ ἱερὸς Ἰερώνυμος λέγει· *omnes illum pene urbes nudasse, ut suam Novam Romam exornaret*. Ἀλλ' οὐ μόνον ἀγαλμάτων καὶ εἰδώλων ἔγεμεν ἡ Κωνσταντινούπολις, ἀλλὰ καὶ λειψάνων καὶ εἰκόνων ἁγίων καὶ βιβλίων πολυτίμων καὶ ἄλλων κειμηλίων, ὧν τὰ μὲν διέφθειραν οἱ σταυροφόροι, ὥς προεῖρήθη, τῶν δὲ λειψάνων καὶ εἰκόνων τῶν ἁγίων τὰς πλείστας μετακομίσαντες εἰς τὰς πατρίδας ἀπεμπόλησαν πρὸς τοὺς δυνατοὺς καὶ πλουσίους· εἶτα δὲ καὶ ἄλλοι πρὸς τὸ κέρδος ἀποβλέψαντες ἀπαμιμήθησαν ἄλλα παρόμοια, ἅτινα ἀπεμπόλων ὥς μετακομισθέντα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀντὶ πολλῶν ἀργυρίων, ἐξ οὗ ἐγεμίσθη ἡ Δύσις λειψάνων καὶ εἰκόνων. Ἰδὲ Σκαρλάτου Βυζαντίου Κωνσταντινούπολιν, τόμ. Α', σελ. 56.

(1) Allerheiligster Vater, was wir an Gold, Silber, Edelsteinen und allen Kostbarkeiten gefunden, übertrifft weit alles, was in der Stadt Rom und in unserer ganzen Christenheit befindlich seyn mag. Johan. von Müller.

ροι. Παραλείποντες δὲ νῦν ἐκεῖνα, ἅπαρ ἔλαβον οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ἱερεῖς, οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ στρατιῶται, μνημονεύομεν μόνον ὅσα ἔλαβεν ὁ Δόγης. Οὗτος ἔλαχεν, ὡς λέγουσι, πλῆθον τῶν 10000 μαρκῶν χρυσοῦ, 50000 ἀργύρου καὶ πλῆθος αἰχμαλώτων, καὶ λίθων πολυτίμων, καὶ μαργαριτῶν, καὶ κειμηλίων τιμαλφῶν, καὶ ἀγγείων, οἷς ἦσαν προσκεκολλημένοι ἀχάται, ἰάσπιδες καὶ ἄλλα κειμήλια, πρὸς δὲ καὶ ἄλλα πολλῆς θέας ἀξία πράγματα, ἅτινα ἐπὶ πολὺ θαυμαστόν τι χρῆμα ἀπειργάζοντο τὸν θησαυρὸν τοῦ ἐν Ἑνετίᾳ ναοῦ τοῦ ἁγίου Μάρκου.

§ 56. Τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν κατάλυσιν τῆς ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας λαμπρῶς ἐώρτασαν οἱ ἐπίσκοποι τῶν σταυροφόρων. Ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Σοφίας ἐψάλη ἡ εὐχαριστία καὶ ἐδοξολόγησαν τὸν Θεόν, ἐνθα προσῆλθε καὶ ὁ Δόγης, ὁ μαρκίων τῆς Μοντφερράτης, καὶ ἄλλοι στρατηγοὶ μετὰ τῶν στρατιωτῶν αὐτῶν. Ὁ δὲ Πάπας σφόδρα ἐχάρη ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τῆς εὐθώσεως τῆς δυσχερεστάτης ἐπιχειρήσεως τῶν σταυροφόρων. Ὁ Θεός, ἀνεφώνησε περὶ χαρῆς, ὁ Θεὸς ἀφείλετο τὴν αὐτοκρατορικὴν ἀξίαν ἀπὸ τῶν ὑπερηφάνων καὶ δεισιδαιμόνων Γραικῶν καὶ παρέδωκεν αὐτὴν πρὸς τοὺς ταπεινοὺς καὶ ὀρθοδόξους Λατίνους.

§ 57. Ἀφ' οὗ δὲ μικρόν τι ἐκόπασεν ὁ φόνος καὶ ἡ ἀρπαγή, τότε συνῆλθον οἱ ἄρχοντες τῶν ἀπλήσων σταυροφόρων, ὅπως ἐκλέξωσιν ἐξ αὐτῶν αὐτοκράτορα ἧς διήρπασαν αὐτοκρατορίας τῶν Γραικῶν. ἐξελέχθησαν, καθὰ συνεφώνησαν, δώδεκα ἐκλογεῖς ἄνδρες, ἔξ Γάλλοι καὶ ἐπίσκοποί τινες καὶ ἔξ εὐγενεῖς ἐκ τῶν Ἑνετῶν. Οὗτοι συγκεψάμενοι ἐν τῇ Δύγουστείᾳ ἐξέλεξαν τὸ πρῶτον αὐτοκράτορα τὸν μαρκίωνα τῆς Μοντφερράτης, ἀλλ' ἐναντίωμα πρὸς τὴν εἰρημένην ἐκλογὴν ἐγένετο ὁ φόβος πρὸς τὴν ἔξαρσιν ἀνδρὸς ἐκ πόλεως γείτονος τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας. Ἀκυρωθείσης τῆς ἐκλογῆς ἐξελέξαντο δεύτερον αὐτὸν τὸν Δόγην, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκλογῆς αὐτῆς ὡς ἀτόπου ἀκυρωθείσης ἐξελέχθη τέλος ψήφῳ ἀπάντων ὁ Βαλδουῖνος ἐκ Φλάνδρας, ὃν ἀνέδειξαν πρῶτον αὐτοκράτορα τῆς λατινικῆς αὐτοκρατορίας ἐν Κωνσταντινουπόλει. Οὗτος ἐχρίσθη αὐτοκράτωρ ἐν τῇ ἁγίᾳ

Σοφία τὸν Μάϊον τοῦ 1204. Ὁ Δόγης ἐγένετο δεσπότης, ὅπερ ἦν ἀξίωμα μέγιστον μετὰ τὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἐν τῇ γραικικῇ αὐτοκρατορίᾳ. Θωμᾶν δὲ τὸν Μαρζίνην, ἄνδρα ἐξ ἐπιφανοῦς οἴκου τῆς Ἑνετίας καὶ διάκονον τοῦ Πάπα, ἀνηγόρευσαν ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως.

§ 58. Μετὰ δὲ τὴν ἐκλογὴν τοῦ πρώτου αὐτοκράτορος τῆς γραικικῆς αὐτοκρατορίας ἐγένετο, ἀλλὰ λίαν δυσχερῶς, ἡ διανομὴ τῶν χωρῶν τῆς αὐτῆς αὐτοκρατορίας· ὁ μὲν μαρκίων τῆς Μοντφερράτης ὠνομάσθη βασιλεὺς τῶν ἐκεῖθεν τοῦ Βεσπόρου χωρῶν καὶ τῆς Κρήτης· τὰς εἰρημένας ὁμως χώρας ἔδωκε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, παρ' οὗ ἔλαβε τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὰς ὑπ' αὐτῇ χώρας, τὴν δὲ Κρήτην παρέδωκε πρὸς τοὺς γλιχομένους τῶν νήσων Ἑνετούς. Ἡ δὲ Ἑνετία ἐγένετο κυρία τοῦ πλείστου τῆς Ἀδριατικῆς παραλίας, τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Βοιωτίας, τῆς Προποντίδος, τοῦ Εὐξείνου πόντου, τῶν Κυκλάδων, τῶν Σποράδων καὶ τῶν ἐν τῇ Ἀδριατικῇ νήσων. Τῆς δ' Ἀχαΐας ἡγεμὼν ἐγένετο ὁ Οὐϊέλμος, ὅστις κατέλιπε διάδοχον τὸν Βιλλεαρδουῖνον καὶ τοὺς ἀπὸ τούτου. Ὁ δὲ Ὅθων ὁ Λαρόχης ἐγένετο κόμης Ἀθηνῶν, καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν ἐπιστήμων Φράγκων ἄλλων χωρῶν τῆς Ἑλλάδος ἡγεμόνες ἐγένοντο. Ὁ δὲ γενηαῖος Θεόδωρος ὁ Λάσκαρις κρατήσας τῆς Νικαίας ἱδρυσεν ἐν αὐτῇ ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν· δύο δ' ἄλλοι ἡγεμόνες ἐκ τοῦ γένους τῶν Κομνηνῶν ἱδρυσαν ἀλλαχοῦ ἡγεμονίας, ὁ μὲν ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς ὅχθαις τοῦ Πόντου, ἧτις ἐκ τῆς πρωτεύουσας Τραπεζοῦντος ὠνομάσθη αὐτοκρατορία Τραπεζοῦντος, ὁ δ' Ἀγγελος Κομνηνὸς ἱδρυσεν δεσποτάτον ἐν τῇ Ἠπείρῳ, Ἀκαρνανίᾳ καὶ Αἰτωλίᾳ, ὅπερ ἐξετάθη μετ' οὐ πολὺ πρὸς βορρᾶν μέχρι Δυρραχίου, πρὸς μισημβρίαν δὲ μέχρι Ναυπάκτου.

§ 59. Οὕτως οὖν ἡ λαμπρὰ καὶ περὶ πᾶν πόλις τοῦ Κωνσταντίνου ἐκυριεύθη, ἡρπάγη, ἐκενώθη τοῦ δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ καὶ ἱεροῦ πλούτου ὑπὸ τῶν χριστεπωνύμων ἐθνῶν τῆς Ἑσπερίας, οἵτινες ἀρπαγῆς ἕνεκα, ὥς ἐκ τῶν εἰρημένων δῆλον, ἐποίησαν τὴν ληστρικὴν ἐκείνην ἐφοδὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἀρπαγαὶ ὁμως καὶ κέρδη ἄνομα οὐ μόνον ἀδέδαια καὶ

σφαλερά, ἀλλὰ καὶ φθόρος καὶ λύμῃ φοβερά γίνεται ἡ εὐθύς ἡ ὀλίγον ὕστερον αὐτοῖς τε τοῖς ἄρπαξι καὶ τοῖς ἀπὸ τούτων, οἷα ἔπαθον ἐν βραχεῖ καὶ οἱ καταλυταὶ τῆς γραικικῆς αὐτοκρατορίας Λατῖνοι. Σκοτισθέντες γὰρ οὗτοι ὑπὸ τῆς εὐτυχίας, καὶ ὑπολαβόντες δοῦλα καὶ ὑποχα αὐτῶν πάντα τὰ τῶν Γραικῶν, ἐζήτησαν μετ' ἀλαζονείας καὶ ὕβρεως ν' ἀντικαταστήσωσιν ἀντὶ τῆς τῶν Γραικῶν ὀρθοδόξου θρησκείας τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν τοῦ Πάπα, ἀντὶ τῶν σοφωτέρων νόμων αὐτῶν τὸν παρ' αὐτοῖς ἄχαριν φεουδαλισμόν· ἐφ' οἷς ἀγανακτήσαντες οἱ Γραικοὶ ἐξηγέρθησαν κατὰ τῶν κατακτητῶν, συνεπήγειραν δὲ καὶ πάντα τὰ ἐν τῷ βυζαντιακῷ κράτει ὁμόδοξα ἔθνη· ὑφ' ὧν δεινῶς πολεμούμενοι οἱ Λατῖνοι πολλὰ καὶ δεινὰ ἔπαθον, καὶ τελευτῶντες φοβεροὺς ἔθانون θανάτους οἱ ἐπισημότεροι μάλιστα τῶν ἡγεμόνων αὐτῶν. Οἰκτρότατον θάνατον ἔθανε πρῶτος ὁ αὐτοκράτωρ Βαλδουῖνος ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Βλάχων Ἰωάννου καὶ τῶν τούτου συμμάχων Γραικῶν· ἀπέθανε δὲ μετ' ὀλίγον ἐν ἔτει 1205 σφόδρα λυπούμενος ὁ Δάνδολος· δύο δ' ἔτη ὕστερον καὶ ὁ ἀνδρεῖος Μαρκίων τῆς Μοντφερράτης καὶ πολλοὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἱπποτῶν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἡττηθέντες δεινὴν ἀπώλειαν ἀπώλοντο. Ἀποθανόντων δὲ τῶν εἰρημένων ὀνομαστῶν ἡγεμόνων συναπώλετο καὶ ἡ τῶν Λατίνων ἰσχὺς ἐν τῇ ὑπ' αὐτῶν ἰδρυθείσῃ ὁμωνύμῳ αὐτοκρατορίᾳ, καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ αὐτοκράτορος περιεφρονήθη τοσοῦτον ὑπὸ τῶν κληρούχων ἡγεμόνων, ὥστε ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ τῆς λατίνης αὐτοκρατορίας Βαλδουῖνος ὁ Β, μικρὸν πρὸ τῆς καταλύσεως τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, ὑπὸ τοῦ ἐκ Νικαίας ἐν ἔτει 1261 Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου γενομένης, οὐδὲν ἕτερον ἐκέκτητο εἰ μὴ τὰ δειλοῦντα τὸ ἀξίωμα τοῦ αὐτοκράτορος παράσημα, ἅτινα δηλοῖ ἡ παρὰ Δουγγαντίῳ κειμένη γραφὴ χρυσῆς σφραγίδος Βαλδουίνου τοῦ Β, ἣν καὶ ἡμεῖς παρατιθέμεθα ὧδε εἰς δῆλωσιν τοῦ πῶς ἐγράφοντο οἱ ἐκ Λατίνων αὐτοκράτορες τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν τῇ σφραγίδι ἐγκεχάρακται τῇ μὲν ἔφιππος ὁ αὐτοκράτωρ Βαλδουῖνος, ὡς δηλοῦσι τὰ περιγεγραμμένα γράμματα, ΒΑΛΔΟΙΝΟΣ. ΔΕΣΠΟΤΗΣ. ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝ-

ΝΗΤΟΣ Ο. ΘΑΗΝΑΡΑΣ (1)· ἐτέρωθεν δὲ γέγραπται ὁ αὐτοκράτωρ κατὰ τὸ παρὰ Βυζαντινοῖς ἔθος καθήμενος καὶ ποικίλην στολὴν ἐνδεδυμένος, περίξ δὲ τὰ λατινικὰ γράμματα B. DL. GRA. IMPATOR. ROMAN. SEP. AVG. (2).

Τοσαῦτα περὶ τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἣν προειλόμεθα ὑπόθεσιν τῆς ἐν τῷ συλλόγῳ τοῦ Παρνασσοῦ ἡμετέρας ὁμιλίας πρὸς διδασκαλίαν καὶ νοθεσίαν ἰδίᾳ τῆς παρ' ἡμῖν νεότητος, πρὸς ἣν ἀναγκαῖον καθ' ἐκάστην νὰ λέγωνται καὶ νὰ προβάλλωνται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῆς παραδείγματα ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς οἰκείας μάλιστα ληφθέντα, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ εἵπομεν, ὅπως ἐκ παντὸς τρόπου μισθὴ αὐτῇ καὶ φεύγῃ τὴν κακίαν, δι' ἧς τὰ ἔθνη γίνονται

(1) Ἐπωνομάζετο πορφυρογέννητος, διότι ὁ πατὴρ αὐτοῦ Πέτρος ἦν αὐτοκράτωρ πρὶν γεννηθῆ ὁ Βαλδουῖνος.

(2) Γραικοὺς καὶ Ἀνατολικοὺς ὠνόμαζον ἑαυτοὺς οἱ Βυζαντινοὶ καὶ Ῥωμαῖοι, ὡς διδάσκει ἡμᾶς ἡ ἱστορία, ἀφ' οὗ καὶ ἡ χώρα ἔνθα κεῖται ἡ Κωνσταντινούπολις μέχρι δεῦρο Ῥοῦμ. Ἰλὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων λέγεται, ἦτοι χώρα τῶν Ῥωμαίων, τοὺς δὲ σταυροφόρους ἐκάλουν Φρέγκους καὶ Λατίνους καὶ Δυτικούς.

ἄδοξα, μικρά καὶ δοῦλα, ἀσκεῖ δὲ τὰς ἀρετὰς ἐκείνας, δι' ὧν αὐτὰ γίνονται μεγάλα καὶ εὐδαίμονα, τὴν εὐσέβειαν, λέγω, καὶ τὴν χρηστότητα, ἰδίᾳ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀλήθειαν, ἐξ ὧν ὁμολογουμένως βλαστάνει τὸ ἀκέραιον τῆς ψυχῆς καὶ ἡ ἀληθὴς ἐλευθερία, ἃν ἀληθῶς αὐτὴ ὀρέγεται γενναίων πράξεων καὶ ἐπιθυμῇ νὰ ἴδῃ ὄντως ἐλευθέραν καὶ μεγάλην καὶ εὐδαίμονα τὴν πατρίδα, ἣτις «καὶ μητρὸς καὶ πατρὸς, κατὰ τὸν Σωκράτην, καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἀπάντων τιμιώτερόν ἐστι καὶ σεμνότερον καὶ ἀγιώτερον καὶ ἐν μείζονι μοίρᾳ καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρὰ ἀνθρώποις τοῖς νοῦν ἔχουσι».

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Β. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ.

ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΚΑΤΟΝ.

§ 1. οἶδαλεώτερα—οἱ δ' ἀλεώτερα.

Γαλην. Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 368 α' Ἴσμεν γὰρ τὰ κατάρροπα σχήματα ῥευμάτων αἷτια γιγνόμενα τοῖς πέρασι τῶν κώλων καὶ διὰ τοῦθ' ὥς οἱ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας περιπατήσαντες, οἱ δ' ἀλεώτερά πως ἔχοντες τὰ σκέλη πρὸ παντὸς ποιοῦνται νύκτωρ αὐτὰ σχηματίζειν ὑψηλότερα τοῦ ὅλου σώματος. Οὕτως οὖν καπὶ τῆς ὅλης χειρὸς ὁ Ἱπποκράτης κελεύει φυλάττεσθαι μὲν τὸ κατάρροπον σχῆμα μεταδιώκειν δὲ τὸ ἀνάρροπον ».

Παρ' Ἡσυχίῳ φέρεται α' *Ἀλεόν* : θερμὸν ἢ χλιαρόν » καὶ α' *Ἀλεός* : διάπυρος »· ἴσως δὲ καὶ τὸ α' *Ἐλεώτερον* : ἐλπεινότερον » οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ πλημμελὲς ἀνάγνωσις τοῦ α' *Ἀλεώτερον* : ἀλεινότερον ».

Ἀλλὰ κατ' οὐδένα τρόπον ἡμεῖς πειθόμεθα ὅτι ἐποιήσατο ὁ Γαληνὸς χρῆσιν τοῦ ἐπιθέτου *ἀλεώτερα*, ἵνα μὴδὲν εἴπωμεν περὶ τῆς ἀτοπώτατ' ἐχούσης συντάξεως α' ὥς οἱ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας περιπατήσαντες, Οἱ δ' ἀλεώτερά πως ἔχοντες τὰ σκέλη κτέ. ».

Πάμπλου ἀπεπλανήθη τοῦ ἀληθοῦς ὁ μεταφράσας ῥωμαῖστί : « *Propterea et qui totum diem obambulant et quibus crura calidiora sunt omnino existimant ipsa noctu universo corpore sublimiora componere. Itaque sic imperat Hippocrates etc.* ». Ἡ ὀρθὴ γραφὴ ἀναντιλέκτως εἶνε : « καὶ διὰ τοῦθ', ὥς οἱ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας περιπατήσαντες οἰδαλέωτερά πως ἔχοντες τὰ σκέλη πρὸ παντός ποιοῦνται νύκτωρ αὐτὰ σχηματίζειν ὑψηλότερα τοῦ ὅλου σώματος, οὕτως οὖν καὶ πὶ τῆς ὅλης χειρὸς κτέ. » Πρβ. καὶ Ἀλέξ. Τραλλιαν. σελ. 213.

Εὐρίσκεται δὲ καὶ τὸ ἀπόλυτον εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Γαληνοῦ, οἷον Τόμ. Γ', σελ. 996 « τουτὶ γάρ τὸ ὕδωρ καὶ τοῖς ὑδριῶσι καὶ τοῖς ἄλλοις οἰδαλέοις ἐπιτήδειόν ἐστιν ἰσχυρῶς ξηραῖνον ». Ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις ἀπαντᾷ καὶ τὸ σύνθετον ὑποιδαλέος, οἷον Τόμ. Β', σελ. 225 « καὶ ἡ χροὴ μέλαινα καὶ ὑποιδαλέη » καὶ σελ. 329 « καὶ ὁ ἄνθρωπος εὐθύς μέλας γίγνεται καὶ ὑποιδαλέος ». Εὐ ποιῶν δ' ὁ Ἑρμερίνσιος ἐξέδωκεν ἐν σελ. 347 « ὁ χρῶς ὑποιδαλέος » ἀντὶ τοῦ ἐποιδαλέος.

§ 2. χοῖαῖα—χοῖδια

Σουῖδ. σελ. 1128 Βεκκ. « *Χοῖδια* : Σταμνία κατεσκεύασαν χοῖδια τὸ μέγεθος λεπτὰ ταῖς κατασκευαῖς διαφόρως ».

Ἀδύνατον ἡμῖν φαίνεται κατὰ φύσιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης νὰ λεχθῇ σταμνία χοῖδια τὸ μέγεθος· ὅθεν μεταβάλλοντες τὴν ἀνάρμοστον οὖσαν κατάληξιν ΙΔΙΑ εἰς τὴν προσφυέστατ' ἔχουσαν ΙΑΙΑ ἀναγινώσκομεν « *Χοῖαῖα* : Σταμνία κατεσκεύασαν χοῖαῖα τὸ μέγεθος λεπτὰ ταῖς κατασκευαῖς διαφόρως ».

Πολλάκις ἐν τοῖς ἀντιγράφοις συνεχύθησαν αἱ καταλήξεις ΙΑΙΟΣ-ΙΑΙΟΣ, ΙΑΙΟΝ-ΙΑΙΟΝ, κτλ., ὥς παρестήσαμεν ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀλληλογραφίας 1877, σελ. 74 κέξ.

§ 3. πλιχάδα—διχάλαρ.

Γαλην. Τόμ. ΙΔ', σελ. 707 α' Ἐντεῦθεν δὲ ἡνωμένον τὸ σῶμα διχοφυές γίνεται· διαμερίζεται γάρ εἰς δύο, ἃ καλεῖται σκέλη, ὧν τὴν διασχίδα διχάλαρ οἱ παλαιοὶ λέγουσιν ».

Ἐπειδὴ ὄνομα διχάλα οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ, τὴν δὲ περὶ ἧς ὁ λόγος διασχίδα πλιχάδα ὠνόμαζον οἱ παλαιοί, οὐδαμῶς ὀκνοῦμεν νὰ γράψωμεν παρὰ τῷ Γαληνῷ «ὣν τὴν διασχίδα πλιχάδα οἱ παλαιοὶ λέγουσιν», ὡς κεῖται ἐν Τόμ. ΙΗ', α, σελ. 741 α Πλιχάδα μὲν ὀνομάζειν εἴωθεν ἅπαν τὸ μεταξὺ τῶν βουβῶνων ἐκατέρου σκέλους· ἐνταῦθα δὲ τῆς πλιχάδος τὸ μέσον προσαγορεύει περίνεων, ὅπερ ἀπὸ τῆς ἐκφύσεως τοῦ αἰδοίου καθήκει πρὸς τὴν ἔδραν, ἐν αὐτῷ δὲ καὶ τῆς κύστεως ὁ τράχηλος τέτακται· μεταξὺ δὲ τούτου τε κατὰ μήκος ἐν τῇ πλιχάδι μέση καὶ τῆς τοῦ μηροῦ κεφαλῆς ἀξιοὶ θέντα τὸν πῆχυν κτέ.». Λέγεται δὲ καὶ κατὰ πληθυντικὸν ἀριθμὸν πλιχάδες, οἷον Ῥοῦφ. παρ' Ὀρειδασ. Τόμ. Γ', σελ. 391, 3 «Βουβῶνες δὲ αἱ ἀρχαὶ τῶν μηρῶν, τῶν δὲ μηρῶν τὰ μὲν εἰσω μέρη παραμήρια, τὰ δὲ μεταξὺ τούτων τὰ πρὸς τὸν περίνεων πλιχάδες». Πρβ. καὶ Πολυδεύκ. Β', 172.

Παρήχθη δὲ τὸ ὄνομα πλιχάς ἐκ τοῦ ῥήματος πλίσσω = πλίσσομαι, τουτέστι δύστημι ἢ ἀνοίγω τὰ σκέλη (βαδίζω διστάς ἢ ἀνοίγων τὰ σκέλη, κτλ. κοινῶς ἀδρασκελῶ ἢ ἀδρασκελάω), ὅπερ αἰετοτε σχεδὸν κατὰ σύνθεσιν ἐξεφέρετο, οἷον διαπλίσσω-διαπέπλιχα καὶ διαπλίσσομαι-διαπέπλιγμαι, ἀποπλίσσομαι-ἀπεπλιξάμην, ἐκπλίσσομαι-ἐκπέπλιγμαι, καταπλίσσομαι-καταπλιγήσομαι, περιπλίσσομαι-περιπέπλιγμαι. Ὑπῆρχε δὲ καὶ ὄνομα πλίγμα καὶ ἐπιρρήματα ἀμφιπλίξ καὶ περιπλίξ καὶ περιπλίγδην. Ἀλλ' ἐν τοῖς κώδιξι φέρεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κατὰ πλημμελῆ τῶν βιβλιογράφων ἀνάγνωσιν ἢ διὰ τοῦ Π γραφῆ, οἷον πληχάς, πλῆγμα, πλήσσοιτο, διαπεπληχός, κτλ. καὶ ἀμφιπλήξ, περιπλήξ. Εὗρέθη δὲ καὶ πλέγμα γεγραμμένον ἀντὶ τοῦ πλίγμα καὶ περιπλέγδην ἀντὶ τοῦ περιπλίγδην, ὡς καὶ διαπεπλεγμένα, κτλ. ἀντὶ τοῦ διαπεπλιγμένα, κτλ. Ἀνεγνώσθη δὲ καὶ διαπεπλήσθαι καὶ ἐκπεπλήσθαι ἀντὶ τοῦ διαπεπλίχθαι καὶ ἐκπεπλίχθαι· προσέτι δὲ διαπεπηγμένον ἀντὶ τοῦ διαπεπλιγμένον καὶ ἐκπεπισμένον ἀντὶ τοῦ ἐκπεπλιγμένον.

Ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις Τόμ. Γ', σελ. 120 παρέχουσί τινα

τῶν ἀντιγράφων τὸν ἀδιάφθορον τύπον α ἔσωθεν δὲ ὁ μηρὸς παρὰ τὴν *πληχάδα* καλεομένην κυλλότερος καὶ ἀσαρκότερος φαίνεται » (Πρβ. καὶ σελ. 28 καὶ Γαλην. Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 519), ἀλλὰ παρ' Ἀρεταίῳ φέρουσι πάντα πλημμελῶς σελ. 56, 12 α καὶ ἔντασις βουβώνων καὶ *πληχάδος* » καὶ σελ. 234, 1 α τὰ τε αἰδοῖα καὶ τὰς ἰξύας καὶ τὴν *πληχάδα* καὶ τοὺς ὀρχιας » καὶ σελ. 234, 7 α τὰ αἰδοῖα καὶ τὴν *πληχάδα* καὶ τὰ ἰσχία». Πρβ. καὶ σελ. 229, 11, ἐνθα κατὰ τοὺς κώδικας κεῖται α τὰ μνειν τὴν *τριχάδα* καὶ τὸν τῆς κύστιος τράχηλον » ἀντὶ τοῦ *πληχάδα*.

Παρὰ Γαληνῷ ἀναγινώσκεται Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 521 α *Πληχάδα* δὲ τινὲς μὲν διὰ τοῦ Γ γράφουσι *πληγάδα*, τινὲς δὲ διὰ τοῦ Χ *πληχάδα*· δηλοῖ δὲ τοῦνομα τὸ μεταξὺ τῶν δύο σκελῶν χωρίον· ἐντεῦθεν καὶ τὸ ἐκπεπληῆσθαι καὶ διαπεπληῆσθαι παρ' αὐτῷ γέγραπται· καὶ παρὰ τῷ ποιητῇ τοὶ δ' ἐπλήσσοντο πόδεσσι » καὶ Τόμ. ΙΘ', σελ. 92 α *Διαπεπληγμένα*: τὰ ἐπὶ πολὺ κατὰ τὴν *πληχάδα* διεστῶτα· *πληχὰς* δὲ τὸ μεταξὺ τῆς τῶν σκελῶν ἐκφύσεως ». Μόνον τὸ διὰ τοῦ Ι καὶ τοῦ Χ προσηνεγμένον *πληχάδα* καὶ *πληχὰς* ἔχει ὀρθῶς. Δὲν εἶπε δ' ὁ Ὅμηρος τοὶ δ' ἐπλήσσοντο πόδεσσι, ἀλλὰ (Ὀδ. Ζ, 348):

αἱ δ' εὖ μὲν τρώων, εὖ δὲ πλίσσοντο πόδεσσιν.

Παρεφθαρμένον δ' εἶνε καὶ τὸ *διαπεπληγμένα*, ὅπερ μεταβλητέον εἰς τὸ *διαπεπληγμένα*. Ἀλλὰ πολλῷ χειρόν διάκεινται τὸ ἐκπεπληῆσθαι καὶ τὸ διαπεπληῆσθαι, ἅτινα ἀποκαθίστανται ὑγιῇ, ἂν μεταγραφῶσιν ἐκπεπληῆσθαι καὶ διαπεπληῆσθαι. Ἐν Τόμ. ΙΘ', σελ. 96 τὰ μὲν ἄλλα ἀντίγραφα ἔχουσιν α' *Εκπεπλημένον*: ἐκτετραμμένον », ἐν δὲ *ἐκπεπληγμένον*, ὅπερ καὶ παρ' Ἑρωτιανῷ κεῖται σελ. 70, 4 α' *Εκπεπληγμένον*: ἐξεπτυγμένον ».

Ἐν τῷ κώδικι τοῦ Ἡσυχίου φέρεται

Πλήσων: ῥηγνύων, σχίζων.

Πλήσσοντο: διέβαινον.

καὶ

Πλίνθος : μέρος τι τῆς κεφαλῆς τοῦ κίονος.

Πλήξαντα : διαναβάντα καὶ ἀναστάντα καὶ διαβάντα.

Πλήσσορτο : διέβαινον.

Πρβ. καὶ Ἀπολλών. Σοφ. Ὀμηρ. Λεξ. σελ. 132, 16 α Πλήσσορτο : διέβαινον. Εὖ δὲ πλήσσορτο πόδεσσιν. Τῶν ἅπαξ εἰρημένων», ἀλλὰ σελ. 75, 4 α Ἐπλίσσορτο : διέβαινον, ἀπὸ τῆς πλιχάδος. Εὖ δ' ἐπλίσσορτο πόδεσσιν. Τῶν δ' ἅπαξ εἰρημένων». Τὴν διὰ τοῦ Ι ἐκφορὰν εὐρίσκομεν καὶ ἐν τοῖς εἰς Ἀριστοφάνη Σχολίοις Ἀχαρν. 217 α Ἀπεπλίξατο : ἀπεσεύσατο, ἀπέφυγεν· πλίξ γὰρ τὸ βῆμα καὶ πλίγματα τὰ πηδήματα· ἔνθεν καὶ τὸ περιβάδην ἀμφιπλίξ παρὰ Σοφοκλεῖ ἐν Τριπτολέμῳ. Καὶ Ὀμηρος.

αἱ δ' εὖ μὲν τρώων, εὖ δ' ἐπλίσσοντο πόδεσσιν.

Ἔλεγον δὲ πλίξιν καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ ἀντίχειρος εἰς τὸν λιχάνον δάκτυλον διάστημα καὶ τὸ μεταξὺ τῶν μηρῶν ὅστουν» (Πρβ. καὶ Γρηγ. Κορ. σελ. 548 καὶ Σουίδ. λ. πλίξ). Ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἑτυμολογικῷ ἀναγινώσκεται σελ. 395, 11 α Ἐπλίσσορτο : τὸ καλῶς ἐβάδιζον καὶ διέβαινον· πλίσσεσθαι γὰρ τὸ βάδην διαβαίνειν καὶ πλίγμα τὸ διάστημα τῶν ποδῶν. Σοφοκλῆς Τριπτολέμῳ

δράκοντε θαιρὸν ἀμφιπλίξ εἰληφότε.

περιβάδην. Ἀριστοφάνης ἀπεπλίξατο Ἀχαρνεῦσιν». Παρατηρητέον δ' ὅτι τοῦ ἀπλοῦ πλίσσομαι οὐδὲν ἄλλο παράδειγμα γινώσκεται πλὴν τοῦ Ὀμηρικοῦ. Τὸν ἐνεργητικὸν αὐτοῦ τύπον ἀποκατέστησαν πολλοὶ τῶν κριτικῶν ἐν τῷ εἰς Ἀρτεμιν Ὑμνῳ τοῦ Καλλιμάχου στίχ. 243 :

ὑπτίσαν δὲ λίγλαι

λεπταλέον οὐρίγγες, ἵνα πλίσσωσιν ὁμαρτῇ.

ἀντὶ τοῦ πλίσσωσιν (ἢ πλήσωσιν). Συνεφώνησε δ' αὐτοῖς καὶ ὁ Κόβητος (Μνημοσ. 1861, σελ. 436), ἀλλ' ἀποφηνάμενος ὅτι ὑπὸ τῶν παλαιῶν πλίσσομαι, οὐχὶ πλίσσω, ἐλέχθη, ἐπήνεγκεν ὅτι ὁ Καλλίμαχος ἐν τῷ παρόντι, ὡς πολλάκις ἄλλοτε,

ἀμελῆς ὑπῆρξε. Τῷ Κοβήτῳ ἀντεῖπεν ὁ Ὅθ. Σνειδῆρος (*Καλλιμ. Τόμ. Α', σελ. 248*), ὅστις φιλοτιμούμενος ἐσφαλμένην τὴν γνώμην αὐτοῦ ν' ἀποδείξῃ ἐπηγάγετο μάρτυρα τὸν Ἡσύχιον λέγοντα οὐ μόνον « *Πλίσσοντο* : διέβαινον » ἀλλὰ καὶ « *Πλίξαντα* : — διαβάντα ». Πόθεν δ' ὁμῶς γίνεται δῆλον ὅτι τὸ παρ' Ἡσυχίῳ κείμενον *πλίξαντα* εἶνε εἰλημμένον ἐκ τῆς γλώσσης τῶν παλαιῶν καὶ ἐνδόξων Ἑλλήνων; Ὁ Ἰακώψιος ἐτόπασεν ὅτι τὸ παρ' Ἀντων. Λιβερ. κεφ. 31 « *Ταῖς δὲ νύμφαις πᾶν ὅσον ἢ πλεῖστον ἐπέδωκεν εἰς κάλλος* » εἶνε πλημμελὲς γραφὴ τῆς ποιητικῆς λέξεως ἢ *πλίσσον* ἢ *ἐπλίσσοντο*, τουτέστι πάντα (τὰ) τῶν νυμφῶν βήματα καὶ κινήματα (ἴδε Βάστιον *Ἐπιστ. Κριτ. σελ. 185*). Ἀλλ' ἡκιστ' εὐλογος ἡ εἰκασία αὕτη ἡμῖν φαίνεται. Ἀποδοκιμάζομεν δὲ καὶ τὴν γενομένην ὑπὸ τινῶν μεταβολὴν τοῦ *πλέξαντες* εἰς τὸ *πλίξαντες* ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Ἀνακρέοντος μνημονευομένῳ ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου « *Γυναῖκες εἰλίποδες* : διὰ τὴν δέσιν τῶν σκελῶν καὶ πλοκὴν τὴν κατὰ τὴν συνουσίαν. Καὶ Ἀνακρέων

πλέξαντες μηροῖσι περὶ μηρούς ».

Περ. Εὐστάθ. σελ. 1394, 41 « *Παυσανίας δὲ λέγει καὶ γυναῖκας εἰλίποδας διὰ τὴν ἐνδεσιν τῶν μηρῶν* » καὶ Λοβέκκιον *Ῥηματ. σελ. 161* καὶ *Στοιχ. Τόμ. Α', σελ. 123, 44*. Ὁ Βέργκιος (*Ποιητ. Λυρ. σελ. 1044* ἐκδ. γ') νομίζει ὅτι πρέπει νὰ γραφῇ :

πλέξαντες μηροῖς περὶ μηρούς * *

Ὡς δ' ἀνεγνώσθη *πλῆσσοντο* ἀντὶ τοῦ *πλίσσοντο* καὶ *πλῆσσωσιν* ἀντὶ τοῦ *πλίσσωσιν*, οὕτω καὶ *ἐκπλῆσσοιτο* ἀντὶ τοῦ *ἐκπλίσσοιτο* ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις Τόμ. Γ', σελ. 70 « *ἥσσον μὲν γὰρ ἂν διαψύχοιτο, ἥσσον δ' ἂν ἐκπλήσσοιτο* » (Περὶ Ἡσύχ. « *Ἐκπλήσσοιτο* : διάγοιτο »). Ἀλλ' οἱ νέοι ἐκδόται ἀποκατέστησαν τὸ ὑγιῶς ἔχον, καθάπερ ἐν σελ. 384 τὸ ἀμῆτε *ξυμμεμυκέτω μήτ' ἐκπεπλίχθω* ἀντὶ τοῦ *ἐκπεπλήχθω* καὶ ἐν σελ. 385 τὸ « *ἡ γὰρ ἀνεσπασμένον ἐστὶ ἢ ἐκπεπλιγμένον* »

ἀντὶ τοῦ ἐκπεπληγμένου. Πρβ. καὶ σελ. 44 ὅπως ἡκιστα σεσηρὸς καὶ ἐκπληγμένον ἔσται παρὰ τὴν ἐπίδεσιν», ἀνθ' οὗ παρὰ τῷ Γαληνῷ Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 596 φέρεται ἐκπεπληγμένον, ὥς καὶ ἐν τοῖς γεγραμμένοις ὑπ' αὐτοῦ πρὸς ἐξήγησιν τῶν ἐν τῇ Ἱπποκρατείῳ ῥήσει μετοχῶν σελ. 597 «Κατὰ μεταφορὰν ἀμφοτέροις κέχρηται τοῖς ὀνόμασι, τὸ μὲν σεσηρὸς ἀπὸ τῶν χειλῶν τοῦ σώματος (Γρ. στόματος) ὅλως προσαγορεύσας, τὸ δ' ἐκπεπληγμένον ἀπὸ τῶν πολὺ διεστώτων σκελῶν· ἡ γὰρ ἐκείνων διάστασις ὀνομάζεται πλῆκτα, ὥσπερ καὶ σεσηρῆναι λέγομεν τοὺς διστάντας ἀπ' ἀλλήλων (τὰ χεῖλη) χωρὶς τοῦ (τὸ) τῆς γένυος ὁστοῦν κινῆσαι». Εἶνε δὲ τὸ πλῆκτα ἡμικρτημένη γραφὴ τοῦ πλῆγμα, τουτέστι πλίγμα. Πρβ. Φώτ. Δεξ. σελ. 433, 20 «Πλῆγμα: βῆμα». Ἐπειδὴ δ' ἀδιανόητον ὑπάρχει τὸ «ἀπὸ τῶν χειλῶν τοῦ στόματος ὅλως προσαγορεύσας» δύναται τι νὰ εἰκάσῃ «ἀπὸ ΤΗΣ τῶν χειλῶν τοῦ στόματος (-διαστ)ολῆς».

Ἐγένετο δὲ καὶ τριττὴ ἀνάγνωσις τῆς μετοχῆς ἐκπεπληγμένον ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις Τόμ. Γ', σελ. 32 «ἄχρουν μὲν καὶ ἐκπεπληγμένον» καὶ ἐκπνευσμένον καὶ ἐκπεπνευσμένον. Πρβ. Γαλην. Τόμ. Ε', σελ. 769 «ἀναγκαίως οὖν ἔχει ἄχρουν μὲν καὶ ἐκπνευσμένον εἶναι τὸ ἔλκος» καὶ Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 544.

Πλημμελῶς ἐφέρετο ἄλλοτ' ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις Τόμ. Β', σελ. 758 «τὸ στόμα εὐρήσεις διαπεπληχός» ἀντὶ τοῦ διαπεπληχός, ὅπερ ἐσώθη ἀβλαβές ἐν τινι τῶν κωδίκων. Πρβ. Ἡσύχ. «Διαπέπλιχε: διαβέβηκε· πλίγματα γὰρ βήματα» καὶ «Διαπεπλιχώς: διεστώς, κεχηνώς» (Ἴδε Φοῆσιον Οἶκον. Ἱπποκρ. σελ. 95 καὶ Ἀλβερτον Ἡσυχ. Τόμ. Α', σελ. 958). Τοῦ ἐνεστώτος διαπλίσσω οὐδὲν ὑπάρχει παράδειγμα. Κακῶς ἐγράφετο ὑπὸ τινῶν ἐν Ἰλιάδῳ Ψ, 420 «τὰς μὲν ἔπειτα διαπλίσσοντες Ἀχαιοὶ ἔκδεον ἡμιόνων» ἀντὶ τοῦ διαπλήσσοιτες Σχολ. Ἰλ. Τόμ. Β', σελ. 252, 13 «Διαπλήσσοιτες: Οὕτως διαπλήσσοιτες διὰ τοῦ Η αἰ Ἀριστάρχου ἀντὶ τοῦ διακόπτοντες· ἄλλοι δὲ διαπλίσσοιτες διὰ τοῦ Ι. Παρασημειώσαιτο δ' ἂν τις τοῦτο πρὸς τὸ ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ τῷ οἱ ἀποπλήξας κεφαλὴν ἀντὶ τοῦ ἀποκόψας» καὶ Τόμ. Δ', σελ. 309, 29 «Δια-

πλήσσοιτες : διακόπτοντες πρὸς τὴν συμμετρίαν· τὸ δὲ *διαπλίσσοιτες* ἀντὶ τοῦ τοῖς ποσὶ διαβάντες» καὶ Ἀπολλών. Σοφ. Ὅμηρ. Λεξ. σελ. 58, 18 «*Διαπλήσσοιτες* : διασχίζοντες· ἐὰν δὲ σὺν τῷ Ι γράφηται, ἔσται διαβαίνοντες». Πρβ. καὶ Εὐστάθ. σελ. 1291, 52 «*Διαπλήσσειν* δὲ τὸ εἰς μικρὰ τέμνειν φησὶν, ὅπερ ὁ Πausanίας κατακορμίσαι λέγει· ἕτεροι δὲ ἀντὶ τοῦ *διαπλήσσοιτες* διαρρήσσοιτες γράφουσιν». Σημειωτέον δ' ὅτι προη-
νέχθη ὑπὸ τινων γνώμη, καθ' ἣν ἐν τῷ κειμένῳ παρ' Ἑσυχίου «*Διαπλήσσειν* : διέλκειν, διαπλέκειν» ἢ διὰ τοῦ *διαπλέκειν* ἐξήγησις ἀναφέρεται εἰς τὴν γραφὴν *διαπλίσσειν*.

Τὴν ἀνάγνωσιν *διαπεπηγμένον* ἀντὶ τοῦ *διαπεπληγμένον* εὐρίσκομεν παρὰ τῷ Γαληνῷ Τόμ. ΙΗ', α', σελ. 605 «*Δηλοῦται δὲ τοῦτο καὶ ὅν Ἀρχίλοχος εἶπεν· οὐ φιλέω μέγαν στρατηγὸν οὐδὲ διαπεπηγμένον ἀλλ' ὅς μοι, φησί, μικρὸς εἴη καὶ περὶ κνήμας ἰδεῖν ῥοικός*». Παρὰ Δίωνι τῷ Χρυσοστόμῳ Τόμ. Β', σελ. 8 ἔχουσιν οἱ κώδικες *διαπεπληγμένον*, ἀνθ' οὗ ἀτόπως ὁ Ῥεῖσκιος ἐκέλευσε νὰ γραφῇ *διαπεπλεγμένον*.

Τὴν μετάπτωσιν δὲ τοῦ *διαπεπληγμένα* εἰς τὸ *διαπλεγμένα* βλέπει τις ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις Τόμ. Α', σελ. 100 καὶ σελ. 131 «*καὶ τὰ σκέλεα ὑπτίου κειμένου συγκεκαμμένα εἶναι ἰσχυρῶς καὶ διαπεπλεγμένα*». Πρβ. καὶ Γαλην. Τόμ. ΙΖ', α', σελ. 894 «*Θανατῶδες τὸ κεχηνότα καθεύδειν καὶ τὰ σκέλεα ὑπτίου κειμένου συγκεκαμμένα εἶναι καὶ διαπεπλεγμένα, ὅπερ σημαίνει τὰ διεστῶτα μέχρι πλείονος*» καὶ Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 63 «*Γράφεται γὰρ ἑκατέρως διὰ τοῦ Γ καὶ διὰ τοῦ Χ· σημαίνει δὲ τὰ διεστῶτα μέχρι πλείστου. Καὶ εἴη ἂν ἄτοπος ἡ τοιαύτη κατάκλισις, ὥς παραφροσύνην ἐμφαίνειν, οὐδενός γε οὕτως εἰθισμένου κρημασθαι, ὥσπερ καὶ εἰ περιπεπλεγμένα γράφοιτο· καὶ γὰρ οὕτως ἀλλόκοτος ἡ κατάκλισις, ἐὰν ὑπτίος τις κείμενος ἔχῃ τὰ σκέλη συγκεκαμμένα τε καὶ ἀλλήλοις περιπεπλεγμένα*». Παρ' Ἀρεταίῳ σελ. 4 ἐξέδωκε μὲν ὁ Ἑρμερίνσιος «*σκέλεα οὐ διαπεπληγμένα μόνον*», ἀλλ' ἀπεδοκίμασεν ἐν τῷ Προλόγῳ τὴν μεταβολὴν ταύτην, ἣν ἡμεῖς εὐλογωτάτην εὐρίσκομεν. Πρβ. Εὐστάθ. σελ. 1564, 48 «*Τὸ δὲ πλίσσοιτο λέξις μὲν ἐστὶν Ἰω-*

νική, κατὰ δὲ τοὺς πλείονας Δωρική· δηλοῖ δὲ τὸ βηματίζειν καὶ μεταφέρειν σκέλος παρὰ σκέλος· ὅθεν καὶ πλίξ τὸ βῆμα, τὸ δ' αὐτὸ καὶ πλίγμα, καὶ πλίξας ὁ βηματίσας καὶ περιπεπλιγμένον τὸ περιβεβηκὸς καὶ ἀπεπλίζατο τὸ ἀπέβη παρὰ τῷ κωμικῷ ἐν Ἀχαρνεῦσι. Καὶ Ἰπποκράτης δέ, φασί, πλίγμα λέγει τὸ μεταξὺ τῶν μηρῶν διάστημα· ὅθεν καὶ διαπεπλίχθαι τὸ περιπλέκειν τοὺς πόδας» καὶ Σχολ. Ὀδυσσ. σελ. 319, 12 «Πλίσσειν ἐστὶ τὸ μεταφέρειν σκέλος παρὰ σκέλος· οἱ Δωριεῖς δὲ τὰ βήματα πλίκας καλοῦσιν, Ἰπποκράτης δὲ πλίγμα τὸ μεταξὺ τῶν μηρῶν διάστημα· ὅθεν καὶ διαπεπλίχθαι, φασί, τὸ περιπλέκειν τοὺς πόδας» καὶ σελ. 319, 19 «Πλίσσοντο : διέβαινον· πλίχος γὰρ τὸ ὑπὸ τὰ αἰδοῖα δέρμα, ὃ δεῖται διαβαινόντων· πλίσσεσθαι γὰρ τὸ βάδην διαβαίνειν καὶ πλίγμα τὸ διάστημα τῶν ποδῶν» καὶ σελ. 319, 24 «Τὸ δὲ πλίσσειν πόδεσσι τὸ βηματίζειν δηλοῖ ἀπὸ τοῦ πλῆσσειν τὴν γῆν· οἱ μέντοι Ἴωνες τὸ ἐκτρέχειν τὰ σκέλη· σκέλος γὰρ παρὰ σκέλος θέντα πλίσσειν λέγουσι. Δωριεῖς δὲ καὶ τὰ βήματα πλίχας καλοῦσιν». Περὶ τοῦ μονοσυλλάβου ὀνόματος πλίξ, οὗ ἡ πληθυντικὴ αἰτιατικὴ διττῶς εἶνε ἐν τοῖς εἰς Ὀδύσειαν Σχολίοις προενηνεγμένη, πλίκας καὶ πλίχας, ἴδε Δοδέκκιον Παραλειπ. σελ. 103. Ἀντὶ δὲ τοῦ «ὃ δεῖται διαβαινόντων» ἔγραψε *τείνεται* ὁ Ἀλβερτος Ἡσυχ. Τόμ. Β', σελ. 981.

Ἐν τῷ κώδικι τοῦ Ἡσυχίου ἀναγινώσκεται «*Διαπεπλίχθαι : διηλλάχθαι τὰ σκέλη καὶ ἀντιβαίνειν*» καὶ «*Περιπεπλιγμένα : περιπεπλεγμένα τοῖς μέλεσιν (Γρ. σκέλεσιν)*· οἱ γὰρ ἀλειπται τὸ βῆμα *πλίγμα* λέγουσιν» καὶ «*Περιπεπλήχθαι : διηλλαχέναι τὰ σκέλη ἀσχημόνως*» καὶ «*Πλήγμα : βῆμα ἀπὸ τῶν κύλιομένων καὶ παλαιόντων, ὅταν παραβάντες (Γρ. περιβάντες) τοῖς σκέλεσι κατέχωσιν*»· ἀλλὰ τοῦ στοιχείου Η τῆς λέξεως *πλήγμα* ὑπέρκειται τὸ Ι πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς πλημμελοῦς γραφῆς. Ὡς δὲ τὸ *πλίγμα* μετεβλήθη παρ' Ἡσυχίῳ εἰς τὸ *πλέγμα*, οὕτω καὶ τὸ *περιπ.λίγδην* εἰς τὸ *περιπ.λέγδην*, οἷον «*Περιπλη. . : περιπλέγδην, περιβάδην*» καὶ «*Περιπλήξ : περιειληφώς*». Ὁρθῶς ὁ Δινδόρφιος μετέγραψε «*Περιπλήγδην : περιβάδην*» καὶ

«Περιπλίξ : περιειληφώς» (Πρβ. καὶ Κόβητον *Μνημοσ.* 1859, σελ. 55).

Τῆς μετοχῆς περιπεπλιγμένα ἐποιήσατο χρῆσιν ὁ κωμικὸς Στράτις, ὡς διδασκόμεθα ὑπὸ τοῦ Πολυδεύκου γράφοντος βιβλ. Β', 172 «Τὰ μέντοι μεταξύ ὑποστήματος καὶ ὁσχέου καὶ μηροῦ πλιχάδες καλοῦνται· ὅθεν καὶ τὸ διαβαίνειν οἱ ποιηταὶ ἀμφιπλίσσειν λέγουσι καὶ τὸ περιβάδην ἀμφιπλῖξ, ὡς καὶ Σοφοκλῆς κατεχρήσατο ἐπὶ δρακόντων εἰπὼν θαιρὸν ἀμφιπλῖξ εἰληφότε, οἷον περιβεβηκότε. Καὶ Στράτις

τὰ θυγάτρια

περὶ τὴν λεκάνην ἅπαντὰ περιπεπλιγμένα.

τουτέστι διηχότα τὰ σκέλη. Καὶ Ὅμηρος δ' ἐπὶ τοῦ διέβαινον εὖ δὲ πλίσσοντο πόδεσαιν». Ἀλλ' ἐν τοῖς κώδιξιν εἶνε κακῶς γεγραμμένον περιπεπλιγμένα καὶ περιπεπλιγμένα. Εὕρισκεται δ' ἐν αὐτοῖς καὶ τὸ ὄνομα πλιχάδες διὰ τοῦ Η προενηνεγμένον καὶ τὸ ἐπίρρημα ἀμφιπλῖξ καὶ τὰ ῥήματα ἀμφιπλίσσειν καὶ πλίσσοντο (πλήσσαν). Τοῦ ἐνεργητικοῦ τύπου περιπλίσσω οὐδεὶς χρόνος εὑρέθη. Ἠθέλησε μὲν ὁ πολὺς Κόβητος (*Var. Lect.* σελ. 135) ν' ἀποκαταστήσῃ τὸν ἀόριστον περιπλίξας καὶ περιπλίξητε ἐν τῷ Ἀναχάρσιδι τοῦ Λουκιανοῦ § 1. ἀτέλος δὲ ἤδη περιπλέξας αὐτῷ τὰ σκέλη κατὰ τὴν γαστέρα ἄγχει τὸν ἄθλιον καὶ § 31 ἀδεδιότες—μὴ περιπλέξητε αὐτοῖς τὰ σκέλη περὶ τὴν γαστέρα»· ἀλλ' ἡμεῖς λίαν ὀκνοῦμεν νὰ κινήσωμεν τὴν παραδεδομένην γραφὴν. Ἀμφίβολον δ' εἶνε τὸ ἐπίθετον περίπλιχτος· διότι ἀναγινώσκεται μὲν κατὰ τινὰς τῶν κωδίκων παρὰ τῷ Θεοκρίτῳ ΙΗ', 8 ποσοὶ περιπλίχτοις ἀντὶ τοῦ περιπλίχτοις, ἀλλ' ἀνάρμοστος φαίνεται ἡ διὰ τοῦ Ι ἐκφορά, καθὰ παρατηρήθη καὶ ὑπὸ τοῦ Μεινεκίου. (Θεοκρ. σελ. 321 ἐκδ. γ'). Ὁ Ἀρήσιος ἐξέδωκε ποσοὶ περ εἰλικτοῖς.

Δεινῶς παρέφθαρμένον εἶνε τὸ ἐν τῷ κώδικι τοῦ Ἡσυχίου κείμενον «Καταπληγκμήσει : τὸ βῆμα καταπλήγμα λέγουσι. Τὸ οὖν καταθῆσαι μετάγοντες ἀπὸ τῶν κυλιόμενων καὶ τοῖς ποσὶ κατατρεχόντων οὕτως φασὶν κατακρατηθεῖν. Ὁ Ἡσύχιος ἔγρα-

ψε αΚαταπλιγήσει: κατακρατηθήσει· τὸ βῆμα γὰρ πλίγμα λέγουσι. Τὸ οὖν κατακρατῆσαι μετάγοντες ἀπὸ τῶν κυλιόμενων καὶ τοῖς ποσὶ κατεχόντων οὕτως φασίν». Ἐγένετο δὲ χρῆσις τοῦ καταπλιγήσει ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν τοῖς Δαιταλεῦσιν, οἷον :

A. Ἦ μὴν ἴσως σὺ καταπλιγήσει τῷ χρόνῳ.

B. Τὸ καταπλιγήσει τοῦτο παρὰ τῶν ῥητόρων.

Ἄλλ' εἶνε κακῶς γεγραμμένον καταπληγήση (Ἴδε Κόβητον *Orat.* σελ. 152 καὶ *Var. Lect.* σελ. 135 καὶ *Nou. Lect.* σελ. 180 καὶ *Μνημοσ.* 1859, σελ. 55).

Ἰκανῶς, νομίζομεν, ἐκ τῶν διειλημμένων δηλοῦται ὅτι αἰεποτε σχεδὸν κατὰ σύνθεσιν παρπλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὸ ῥῆμα πλίσσομαι καὶ ὅτι σπανίως ὁ ἐνεστώς αὐτοῦ καὶ παρτατικὸς καὶ ὁ ἀόριστος ἀπαντῶσι καὶ ὅτι ὁ ἐνεργητικὸς τύπος πλίσσω οὔτε ἀπλοῦς οὔτε σύνθετος φέρεται ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν παλαιῶν ἴδιος ὢν τοῦ μεταγενεστέρου ἑλληνισμοῦ, ἐξ οὗ δύο μόνα προηnéχθησαν παραδείγματα, τὸ τοῦ Καλλιμάχου πλίσσωσιν καὶ τὸ τοῦ Ψευδιπποκράτους διαπεπλιχός· γίνεται δὲ μνεία καὶ τοῦ διαπέπλιχε καὶ πλίξαντα ἐν τῷ Δεξικῷ τοῦ Ἡσυχίου καὶ τοῦ πλίξας ἐν ταῖς εἰς Ὅμηρον Παρεκβολαῖς τοῦ Εὐσταθίου καὶ τοῦ ἀμφιπλίσσειν ἐν τῷ Ὀνομαστικῷ τοῦ Πωλυδεύκους. Πολλὴ εἶνε ἡ χρῆσις τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου διαπέπλιγμαι, ἐκπέπλιγμαι, κτλ. Ὁ παθητικὸς μέλλων μετὰ τῆς προθέσεως ΚΑΤΑ συντεθειμένος καταπλιγήσει εὐρίσκεται ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Ἀριστοφάνους ἐκ τῶν Δαιταλέων, ἀλλ' ἴσως ἔγραψεν ὁ Ἀριστοφάνης καταπλιχῆσει, ὅπερ οἱ βιβλιογράφοι μέλλοντα τοῦ καταπλήττομαι ἐκλαβόντες ἐξήνεγκον διὰ τοῦ Γ, καταπληγήση. Λέγεται μὲν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ πτύσσομαι (πτύξ-πτυχός, πτυχή)-ἐπτύγην (ἀνεπτύγην) καὶ ψύχομαι-ἐψύγην, ἀλλ' οἱ δόκιμοι τύποι εἶνε ἐπτύχθην (ἀνεπτύχθην, κτλ.) καὶ ἐψύχθην ἢ ἐψύχην, ὡς ἀκριδῶς θὰ παραστήσωμεν ἀλλαχοῦ. Φρονοῦμεν δ' ὅτι οὐδεὶς τῶν παλαιῶν εἶπε πλιγάς, οἱ δ' ἀναγινώσκοντες οὕτως ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις εἶχον πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ πληγάς, συμπληγάς. Πρβ. καὶ πλίχος

καὶ *πλίξ-πλιχός*, οὗ ἡ πληθυντικὴ αἰτιατικὴ μνημονεύεται ἐν τοῖς εἰς Ὀδύσειαν Σχολίοις καὶ κατ' ὀρθὴν ἐκφορὰν *πλίχας* καὶ καθ' ἡμαρτημένην *πλίκας*. Παρ' Ἑρωτιανῶ σελ. 58, 6 κεῖται αὐχῶδες : οἱ δὲ γλισχρῶδες. Ἐπικλῆς μὲν φησι τὸ λελιπασμένον μετὰ γλοιώδους ὑγρασίας ἀκαθάρτου, Εὐφορίων δὲ τὸ ἐκπεπισμένον καὶ κατὰξηρον. Βακχεῖος δὲ καὶ Λυσίμαχος διὰ τοῦ Π γράφουσι *πλιχῶδες* σημαίνει θέλοντες τὸ ἐξεπτυγμένον» (Πρβ. Δαρεμβέργην Ὀρειθασ. Τόμ. Δ', σελ. 534). Φέρεται δὲ παρ' αὐτῶ καὶ (σελ. 109, 13) αὐχέδον : τὸν ταῦρον, οἱ δὲ τὸ περίνεον, Βακχεῖος δὲ διάβασιν τινα» (Πρβ. Φοήσιον Οἶκον. Ἰπποκρ. σελ. 305). Ἀλλὰ τὸ *πυχέδον* εἶνε τερατῶδες καὶ ἀλλόκοτον, εἵκασε δ' ἀντ' αὐτοῦ *πλιχάδα* ὁ Ἑρμερίσιος, ὅστις καὶ τὸ *διάβασιν τινα* μετέγραψε *τὴν διάβασιν*.

§ 4. ἀπίων—ἀγρίων.

Διοσκορίδ. Τόμ. Β', σελ. 97 Σπρεγγ. αὐτοῖς ἐπιτηδεύονται δὲ, διαμασσωμένων (Γρ. *διαμασσωμένων*) τούτων, δαφνοειδοῦς σπέρματος, καππάρεως τοῦ ἐκ τῶν ἀγρίων καρποῦ».

Ἄλλος μὲν τις ἴσως ἐπιτήδειος ὢν νὰ νοῇ γρίφους δύναται νὰ διδάξῃ τί σημαίνει τὸ καππάρεως τοῦ ἐκ τῶν ἀγρίων καρποῦ, ὅπερ ῥωμαῖστὶ εἶνε μεταπεφρασμένον *capparis agrestis fructus*, ἡμεῖς δ' ἀντικρυς ὁμολογοῦντες ὅτι παντάπασιν ἀδυνατοῦμεν, διατεινόμεθα ὅτι τὸ ΑΓΡΙΩΝ εἶνε κακὴ ἀνάγνωσις τοῦ ΑΠΙΩΝ. Οὐδεὶς, νομίζομεν, θ' ἀρνηθῇ ὅτι εὐκόλως ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων τὸ Π καὶ ΓΡ συγχέονται· ἵνα δὲ πᾶς τις πεισθῇ ὅτι μετὰ λόγου ὁ ἰσχυρισμὸς ἡμῶν γίνεται, παρατιθέμεθα μαρτύρια αὐτοῦ τοῦ Διοσκορίδου λέγοντος Τόμ. Β', σελ. 127 «καππάρεως ῥίζα καὶ ὁ ἐκ τῶν ἀπίων αὐτῆς καρπός». σελ. 213 καὶ 218 «καππάρεως ἐκ τοῦ τῶν ἀπίων καρποῦ». σελ. 273 καὶ 289 «καππάρεως ὁ ἐκ τῶν ἀπίων καρπός».

§ 5. δρωμεν, αἴσπερ, εἰ τύχη (τύχοι)—δρωμέναις περιτύχη.

Γαλην. Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 709 αὐτὴ δὲ γραφὴ τοιάδε ἐστίν· ὄνυχας μὴτε ὑπερέχειν μὴτε ἐλλείπειν· εἴτα ἐφ' ἐτέρας

(Γρ. 'Αφ' ἐτέρας) ἀρχῆς δακτύλων κορυφῇσι χρήσις, κατὰ δοτικὴν γεγραμμένου τοῦ κορυφῇσι ὀνόματος, ὥς εἶναι τὴν ὅλην διανοίαν τοιάνδε· τοὺς ὄνυχας οὔτε ὑπερέχειν οὔτε ἐλλείπειν χρὴ τὸ μῆκος τῶν δακτύλων ἀλλ' ἀκριβῶς ἐξισοῦσθαι· ταῖς γὰρ κορυφαῖς αὐτῶν χρήσις ἐστὶ. Δόξει δὲ τοῦτο ψεῦδος, ἐὰν ὥς προσήκει αὐτὰς ἀκούῃ. Τινὰ μὲν ἔργα ταῖς ὅλαις χερσὶ δρωμέναις περιτύχῃ περιλαβόντες ἀμφοτέραις αὐταῖς πῆχυν ἢ μηρὸν ἢ κνήμην ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον ἀντιτείνομέν τε κατατείνομεν· ἐν οἷς ἔργοις ὥς μόρια τῆς χειρὸς ἐνεργοῦσιν οἱ δάκτυλοι παραπλησίως τοῖς θέναρσι καὶ τοῖς ἄλλοις αὐτῆς μέρεσι· παρακεντοῦντες δὲ καὶ ἀναρράπτοντες ἢ καταρράπτοντες ἢ πτερύγιον ἐξ ὀφθαλμοῦ κομιζόμενοι τοῖς δακτύλοις ὥς δακτύλοις, οὐχ ὥς μορίοις τῆς χειρὸς, χρώμεθα.

Κάκιστ' εἶνε ἡ ῥῆσις αὕτη διατεθειμένη ὑπὸ τῶν γραφῶν, νομίζομεν δ' ὅτι ἀποκαθίσταται ὑγιής, ἂν ἀναγνωσθῇ κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον· «Δόξει δὲ τοῦτο ψεῦδος, ἐὰν μὴ ὥς προσήκει αὐτό τις ἀκούῃ· τινὰ μὲν γὰρ ἔργα ταῖς ὅλαις χερσὶ δρωμέν, αἰσπερ, εἰ τύχῃ (εἰ τύχοι), περιλαβόντες ἀμφοτέραις αὐταῖς πῆχυν ἢ μηρὸν ἢ κνήμην ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον, ἀνατείνομέν τε καὶ κατατείνομεν». Καλλίων δ' ἴσως ὁ λόγος γίνεται, ἐκβαλλομένης τῆς ἀντωνυμίας αὐταῖς.

Περὶ τῆς γραφῆς εἰ τύχοι καὶ εἰ τύχη θὰ γράψωμεν ἀκριβέστατ' ἐν ἄλλῳ τόπῳ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 20 Ἰουλίου 1879.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΝΤΟΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Mythologie de la Grèce antique par P. Decharme, professeur de littérature grecque à la faculté des lettres de Nancy, ancien membre de l'école française d'Athènes. Ouvrage orné de quatre chromolithographies et de 178 figures d'après l'antique. Paris 1879 [8°, p. XXXV et 644].

Τὸ ἀναγγελλόμενον τοῦτο σύγγραμμα, ἐνὸς τῶν ἀρχαιοτέρων φοιτητῶν τῆς ἐν Ἀθήναις γαλλικῆς Σχολῆς, ἣτις παρήγαγε καὶ ὁσημέραι παράγει οὐκ ὀλίγους τῶν νῦν διαπρεπόντων ἐν τοῖς λογίοις Γάλλοις διὰ τὴν ἐλληνομάθειαν καὶ ἀκριβῆ γνῶσιν τοῦ βίου τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἐβραβεύθη πρὸ μικροῦ ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν ἐλληνικῶν σπουδῶν Συλλόγου. Ὡς τε ὑπόθεσις τοῦ συγγράμματος καὶ ἡ σπουδαιότης τοῦ βραβεύσαντος αὐτὸ Συλλόγου προκαλοῦσιν ἡμᾶς νὰ ποιήσωμεν λόγον περὶ τοῦ νεοφανοῦς τούτου ἐν τῇ γαλλικῇ γραμματολογίᾳ μυθολογικοῦ πονήματος.

Οἱ Γάλλοι λόγιοι ἀπ' ἀρχῆς τοῦ παρόντος αἰῶνος ἔσχον ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς περὶ τῆς ἐλληνικῆς θρησκείας καὶ μυθολογίας ἐρεῦνας τῶν Ἀγγλῶν καὶ Γερμανῶν, ὡς μαρτυροῦσι τὰ πολλὰ περὶ τῆς ἐλλην. μυθολογίας συγγράμματα αὐτῶν, ἃ εἶδον τὸ φῶς ἀπ' ἀρχῆς τοῦ παρόντος αἰῶνος· ὧν ἐξέχει καθ' ἡμᾶς ἡ τοῦ Quigniaut μετάφρασις καὶ ἐν πολλοῖς διαλεύκανσις τῆς τοῦ Creuzer Symbolik καὶ Mythologie der Griechen, γενομένη κατὰ τὰς πρώτας δεκάδας τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος, ἐπιδοκιμασθεῖσα δὲ καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Γερμανοῦ συγγραφέως ὡς κάλλιον τοῦ πρωτοτύπου σαφηνίζουσα ἐνιαχοῦ τὰς ἐννοίας αὐτοῦ, ἣτις εἶναι καὶ θέλει εἶσθαι διὰ παντὸς μνημεῖον τῆς ἀκριβείας τῶν μυθολογικῶν γνώσεων τοῦ Γαλάτου μυθολόγου· τὸ δὲ τρίτομον πόνημα τοῦ A. Maury Histoire des religions de la Grèce antique πρὸ εἰκοσαετίας ἐκδοθὲν παρέχει ἀπόδειξιν τῆς ἐν Γαλλίᾳ ἐπιτεινομένης μελέτης τῆς μυθολογίας καὶ τῆς ἐντεῦθεν προσκτωμένης πολυ-

μαθείας καὶ ἐμβριθοῦς γνώσεως τῶν νεωτέρων ἐρευνῶν ἐν τῇ τῶν Ἑλλήνων μυθολογίᾳ καὶ θρησκείᾳ. Ἐν τῷ α' τόμῳ τοῦ συγγράμματος τούτου ἐξετάζεται ἡ γένεσις τῆς ἐλληνικῆς θρησκείας παρὰ τοῖς ἐλληνικοῖς λαοῖς καὶ τοῖς γείτοσι καὶ συγγενέσιν αὐτῶν, ἡ διάφορος φύσις καὶ ἀνάπτυξις αὐτῆς κατὰ τὰς μυθικὰς παραδόσεις τῶν Ἑλλήνων, τὸν Ὅμηρον καὶ Ἡσίοδον καὶ τοὺς ὕστερον ἀναφανέντας ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς μέχρις Ἀλεξάνδρου, καὶ κατὰ τὰ ἐξαγόμενα τῆς συγκριτικῆς γλωσσολογίας καὶ μυθολογίας· ἐν τῷ β' τόμῳ γίνεται λόγος περὶ τῆς τῶν θεῶν λατρείας, ἐν δὲ τῷ γ' περὶ τῆς ἐπενεργείας τῶν ξένων θρησκευμάτων καὶ τῶν διαφόρων φιλοσοφικῶν συστημάτων ἐπὶ τῆς ἐλληνικῆς θρησκείας καὶ μυθολογίας.

Ἐπειδὴ ἐν ἑκατέροις τοῖς συγγράμμασι τούτοις περιέχονται μᾶλλον θεωρίαι καὶ κρίσεις περὶ τῆς γενέσεως καὶ ἀναπτύξεως τῆς ἐλληνικῆς θρησκείας, οὐχὶ δὲ συστηματικὴ ἐκθεσις τῶν μύθων θεῶν καὶ ἡρώων, οἳ οὗτοι εἴτε ἐπλάσθησαν εἴτε παρεδόθησαν ὑπὸ τῶν τῆς Ἑλλάδος ποιητῶν καὶ οἳ ἐσώζοντο ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ καὶ παρὰ τοῖς ἱερεῦσιν αὐτοῦ καθ' ἃς εἰδήσεις παρέχουσιν οἱ διάφοροι συγγραφεῖς, ἀνεδέχθη τὸ ἐλλεῖπον τοῦτο παρὰ τοῖς Γάλλοις μέρος τῆς ἐλληνικῆς μυθολογίας νὰ ἀναπληρώσῃ ὁ λόγιος Decharme ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ τούτῳ. Ὅθεν ἐξέθηκεν εἰς πλεον τῶν 600 σελίδων τοὺς τῶν θεῶν καὶ ἡρώων μύθους διὰ τῆς συνήθους τοῖς Γάλλοις σαφηνείας καὶ λεκτικῆς χάριτος καὶ ἀκριθείας, ὅση ἦτο ἱκανὴ νὰ περιλάβῃ ἐν μικρᾷ ἐκτάσει τὸ σύνολον τῶν πολλῶν καὶ διαφόρων μύθων τῶν θεῶν καὶ ἡρώων, οὓς παρέχουσιν ἡμῖν οἱ ποιηταὶ καὶ μυθογράφοι καὶ λοιποὶ συγγραφεῖς. Ἐπιβεβαιοὶ δὲ τὰ λεγόμενα πανταχοῦ δι' ἀρχαίων μαρτυριῶν, παρέχων οὕτω τῷ ἀναγνώστῃ μέσον ὅπως καὶ αὐτὸς ὑποβάλλῃ, ἂν θέλῃ, τὰ ὑπ' αὐτοῦ φερόμενα εἰς βάσανον καὶ ὅπως συμπληρώσῃ αὐτὰ κατ' ἀρέσκειαν.

Παντὸς μύθου ζητεῖται πρῶτον, καθ' ὅσον τοῦτο εἶναι δυνατόν, ὁ ἀρχαιότατος αὐτοῦ τύπος, μεθ' ὃ ἔπονται αἱ νεώτεραι προσθήκαι καὶ μεταβολαί, ἃς ὑφίσταται οὗτος ἐν τῇ προόδῳ τοῦ χρόνου καὶ ἐν τῇ τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ συνειδήσει. Οὕτω κα-

θίσταται δυνατόν εἰς τὸν ἀναγνώστην νὰ γνωρίσῃ τὰς διαφόρους ἐκάστου μύθου φάσεις καὶ μορφάς, καὶ χειραγωγούμενος τρόπον τινὰ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὴν ἀληθῆ ἐννοιαν τῶν μύθων, ὡς οὗτοι παραδίδονται ὑπὸ τῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων.

Μὴ ἀρκεσθεῖς δὲ εἰς ἀπλὴν ἐκθεσιν τῶν μύθων, ὡς ποιεῖ ὁ ἄγγλος Grote ἐν τῷ 6' τόμῳ τῆς αὐτοῦ ἐλληνικῆς ἱστορίας, δοξάζων σύμφωνα τῷ Σωκράτει ὅτι οἱ ἐλληνικοὶ μῦθοι δέον νὰ γινώσκωνται ὡς παραδίδονται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, πᾶσα δὲ ἐρευνα καὶ ἀναζήτησις τῆς ἐν αὐτοῖς ὑποκρυπτομένης ἐννοίας εἶναι ἀδύνατος νῦν, καὶ ὡς τοιαύτη ματαία, ἐπιχειρεῖ ὁ Decharme πολλὰ νὰ δείξῃ τίς καὶ ποία ἡ πρώτη καὶ ἀρχικὴ μύθων τινῶν ἐννοια· ὁμολογεῖ ὅμως καὶ αὐτὸς οὐχ ἥττον ὅτι αἱ πολλαὶ πρὸς ἐξήγησιν τῆς ἐννοίας τῶν μύθων ἀπόπειραι τῶν νεωτέρων, καὶ ἰδίως τῶν τῆς συγκριτικῆς μυθολογίας ὁπαδῶν, μὴ καταλήξασαι ἔτι εἰς βέβαιον ἐξαγόμενον, εἰσὶ ἀμφίβολοι καὶ ἀντιφατικά· ὅθεν ἀρκεῖται νὰ γνωστοποιήσῃ εἰς τοὺς ἀναγνώστας ὅ,τι φαίνεται αὐτῷ μᾶλλον πιθανὸν ἢ βέβαιον ἐν ταῖς τοιαύταις ἐρεύναις, ὧν ὁμολογῶν τὴν ἐν τισιν ἀβεβαιότητα καὶ ἀοριστίαν, ἐπιδοκιμάζει ἐν ἄλλοις τὴν ὀρθότητα ἢ μᾶλλον πιθανότητα, οὐδαμοῦ ἀπασιωπῶν τὰ ὀνόματα τῶν Ἀγγλῶν καὶ Γερμανῶν, ὅσοι ἐξήνεγκον τὰς ἀποδεκτὰς ὑπ' αὐτοῦ ἐρμηνείας.

Γενικῶς εἰπεῖν τὸ μυθολογικὸν τοῦτο σύγγραμμα βάσιν ἔχει, ὡς εἶδος, τὰς ἀρχαίας πηγάς· ὁ εὐσυνεῖδητος ὅμως συγγραφεὺς ὁμολογεῖ ὅτι πλεῖστον ὠφελήθη ἐκ τῶν μυθολογικῶν ἔργων τῶν Γερμανῶν Gerhard, Welcker καὶ Preller, οἵτινες ἐξεπόνησαν ἐν τοῖς τελευταίοις χρόνοις τὰ σπουδαιότερα καὶ τελειότερα συγγράμματα τῆς ἐλληνικῆς θρησκείας καὶ μυθολογίας· ἡ τοῦ Preller ἐλληνικὴ μυθολογία πρὸ πάντων, φαίνεται, παρέσχεν αὐτῷ πλείστην ἐπικουρίαν διὰ τὴν ἐν αὐτῇ ἀκρίβειαν καὶ σαφήνειαν καὶ συστηματικωτέραν ἐκθεσιν τῶν μύθων, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ πολλαὶ εἰς τὸ σύγγραμμα αὐτὸ παραπομπαί.

Πλὴν τούτων προσέθηκεν ὁ συγγραφεὺς ἐν τῷ κεμένῳ καὶ 182 εἰκόνας διαφόρων μυθικῶν ἀντικειμένων, ληφθείσας ἐκ μνη-

μείων τῆς ἀρχαίας τέχνης ἢ ἐκ γνωστῶν ἀρχαιολογικῶν συγγραμμάτων, ὅπως παραστήσῃ σαφέστερόν εἰς τοὺς ἀναγνώστας ὑπὸ τίνα τύπον ἐξέλαβον καὶ ἐδήλωσαν οἱ Ἑλληνες τὰς περὶ θεῶν καὶ ἡρώων δοξασίας των. Διὰ τῆς προσθήκης ταύτης δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀναπληρώσῃ ὁ συγγραφεὺς τὴν διὰ τῆς τέχνης ἀκριβῆ παράστασιν τῆς μυθολογίας, διότι τὸ τοιοῦτον ἔργον ἀπῆτει καὶ ἔκτασιν καὶ δαπάνην πολλήν, δι' ἧς αἰτίας θὰ καθίστατο τὸ πόνημα δυσπρόριστον τοῖς πολλοῖς, ὧν χάριν φαίνεται ὅτι συνετάχθη, παρέσχεν ὅμως δι' αὐτῆς οὐ μικρὸν ἐπικουρήμα τοῖς ἄλλοθεν μὴ ἔχουσι πρόχειρα οὔτε μνημεῖα οὔτε συγγράμματα ἀπεικονίζοντα τὴν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τέχνῃ μυθολογίαν τῶν Ἑλλήνων.

Διαιρεῖται δὲ τὸ ὅλον σύγγραμμα εἰς 4 βιβλία. Ἐν τῷ α' ἐξετάζονται οἱ μῦθοι τῶν τοῦ οὐρανοῦ θεῶν, ἐν τῷ β' οἱ τῶν ὑδάτων, ἐν τῷ γ' οἱ τῶν τῆς γῆς καὶ ἐν τῷ δ' οἱ τῶν ἡρώων. Πρὸ τούτων ὅμως προτάσσεται εἰσαγωγή ἐκ 35 σελίδων, ἧς ἀναγκαῖον κρίνομεν νὰ ἐκθέσωμεν ἐν ὀλίγοις τὴν ὑπόθεσιν. Ἐν αὐτῇ εὐρίσκομεν ἐν συνόψει ἐκτεθειμένας τὰς δόξας, ἃς ἐξήνεγκον περὶ τῆς ἑαυτῶν θρησκείας καὶ μυθολογίας οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι ἀπὸ τοῦ Ξενοφάνους μέχρις Εὐημέρου· πῶς ἐφεξῆς ἀπεπειράθησαν νὰ συμβιδάσωσιν τινες τὴν ἐν τοῖς μύθοις καὶ τῇ θρησκείᾳ διάφορον φύσιν τῶν θεῶν· πῶς διάφοροι σοφοὶ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ἡρμήνευσαν τὴν φύσιν τῆς ἐλληνικῆς μυθολογίας μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ὅτε πρῶτος ὁ ὀξυνούστατος Γερμανὸς Κάρολος Ὁ. Μύλλερους, ὁ ἐν Ἀθήναις τελευτήσας τῷ 1840, οὗ ἐκτιμῶντες τὴν ἔξοχον παιδείαν καὶ τὴν μοναδικὴν ὀξύνοϊαν ἐν τῇ τέχνῃ καὶ τῷ βίῳ τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος ἀνεγείραμεν ἐπὶ τοῦ παρὰ τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Πλάτωνος λόφου ἀξιοζήλον τάφου μνημεῖον, ἀπεφάνθη, ἐν τοῖς προλεγομένοις αὐτοῦ εἰς ἐπιστημονικὴν μυθολογίαν, ἐκδοθεῖσι τῷ 1825, ὅτε μόλις ἦγεν 27 ἐτῶν ἡλικίαν, ὅτι οἱ ἐλληνικοὶ μῦθοι οὔτε δόγματα μυστηριώδη ἱερατικῆς τάξεως, οὔτε ἀλληγορίας καὶ συμβολικὰς ἐννοίας περιέχουσιν, οὔτε ἐπινοήματα ποιητῶν εἰσιν, ὥς πολλοὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐδόξαζον, ἀλλ' ἀπλοῦν ἔργον τοῦ ἀνθρώπου, ἐν τῇ παιδικῇ ἡλικίᾳ ἔτι ὄντος,

ὅτε μὴ δυνάμενος νὰ συλλάβῃ καὶ δηλώσῃ ἀφηρημένας ιδέας, ἐδήλωσε διὰ τῶν μύθων συγκεκριμένως ὅσα ἐν τῇ φύσει καὶ ἐκτός αὐτοῦ ἔβλεπε γινόμενα, νομίζων ὅτι ταῦτα ἦσαν ἔργα ὁμοίων αὐτοῦ ὄντων, ζώντων καὶ ἐνεργούντων ὡς αὐτός. Οἱ μῦθοι οὗτοι μεταβιβαζόμενοι ἀπὸ στόματος εἰς στόμα ἐφεξῆς, πύξθησαν καὶ διαφόρως μετεποιήθησαν ὑπὸ τοῦ λαοῦ, καὶ ὑπὸ τῶν ποιητῶν οὕτως ἡλλοιωθήσαν, ὥστε κατέστη ἄγνωστος ἡ πρώτη αὐτῶν ἔννοια καὶ μορφή. Ἔργον δὲ τῆς κριτικῆς εἶναι νῦν νὰ διακρίνῃ τὰς προσθήκας, νὰ ὀρίσῃ δι' ὧν μέσων δύναται τὸν χρόνον καὶ τόπον καὶ τὰ πρόσωπα, εἰ δυνατόν, ἀφ' ὧν ἐγένοντο αἱ προσθήκαι αὗται, ν' ἀποχωρίσῃ αὐτάς ἀπὸ τῶν μύθων, καὶ οὕτω νὰ δείξῃ αὐτοὺς ἐν τῇ πρώτῃ καὶ ἀρχικῇ αὐτῶν μορφῇ. Τοῦτο δὲ ἀπεπειράθη καὶ ἐξετέλεσεν αὐτός ἐν τισι μύθοις, δείξας τὸ δυνατόν τῆς τοιαύτης ἐργασίας καὶ τὰ μέσα τῆς ἐκτελέσεως αὐτῆς.

Ἄλλ' ὅ,τι αὐτός ἀπέδειξε μὲν δυνατόν γενέσθαι δὲν κδυνήθη δὲ νὰ φέρῃ εἰς πέρας εἴτε ἀπὸ ἄλλων πολλῶν ἔργων εἴτε ἀπὸ τοῦ προώρου θανάτου κωλυθεὶς, ἄλλοι πολλοὶ ἐπὶ τὰ ἴχνη αὐτοῦ βαίνοντες ἐξακολουθοῦσι μετ' ἐπιμονῆς, μάλιστα δὲ οἱ εἰς τὴν συγκριτικὴν μυθολογίαν ἀσχολούμενοι.

Ἀποδεχόμενοι καὶ οὗτοι ὅτι ἡ μυθολογία πάντων τῶν Ἀρίων ἐθνῶν εἶναι δήλωσις διὰ μυθικῆς γλώσσης τῶν ἐντυπώσεων τῶν φαινομένων τῆς φύσεως ἐπὶ τῆς διανοίας τοῦ ἀνθρώπου, διαφέρουσι μόνον κατὰ τοῦτο οἱ δύο κορυφαῖοι αὐτῶν, ὁ Max Müller καὶ Adalbert Kuhn, καθ' ὅσον ὁ μὲν Müller δοξάζει ὅτι διὰ τῆς μυθολογίας τῶν συγγενῶν τούτων ἐθνῶν ἐδηλώθησαν ἐν ἀρχῇ αἱ ἐκ τοῦ ἡλίου ιδίως καὶ αἱ τοῦ θεοῦ ἐν γένει φωτὸς ἐντυπώσεις, ὁ δὲ Kuhn οὐχὶ αἱ ἐκ τούτων ἐντυπώσεις, διότι αὗται, κωνοικῶς γινόμεναι καὶ ἰσοχρόνως ἐπαναλαμβανόμεναι, δὲν ἡδύναντο νὰ διεγείρῃσι τὴν περιέργειαν καὶ τὸν θαυμασμόν τῶν πρώτων ἐκείνων ἀνθρώπων, ἀλλ' αἱ εἰς τούτους παρουσιαζόμεναι ἀνωμαλίας, ἥτοι τὰ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ἑκτακτα καὶ βίαια φαινόμενα, ἥτοι αἱ βρονταί, ἀστραπαί, καταιγίδες καὶ λοιπὰ τοιαῦτα, ἅτινα διὰ τῆς σφοδρότητος καὶ βίας αὐτῶν καταλείπουσιν εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ ἀνθρώπου διαρκεῖς καὶ μεγάλας ἐντυπώσεις· ὥστε

βάσις τῆς τοῦ Müller θεωρίας εἶναι τὸ φῶς, τῆς δὲ τοῦ Kuhn αἱ καταιγίδες καὶ οἱ χειμῶνες καὶ τὰ τούτοις ἐπόμενα.

Δείξας οὕτως ὁ Decharme τὴν συγγένειαν τῆς τοῦ K. O. Myllέρου θεωρίας πρὸς τὰς τοῦ Max Müller καὶ Kuhn, παρατηρεῖ ὀρθῶς ὅτι, ἐπειδὴ πάντες οἱ μῦθοι οὔτε διὰ τῆς θεωρίας τοῦ φωτός μόνον οὔτε διὰ τῆς τῶν φαινομένων τῆς ἀτμοσφαίρας ἐξηγοῦνται, ἀνάγκη νὰ ληφθῇ ὡς βάσις αὐτῶν πᾶσα ἡ φύσις, ἥτις εἶναι ἡ ἀληθὴς πηγὴ καὶ μήτηρ τῶν μύθων· ἐτι δὲ καὶ ἡ ποιότης τῆς γῆς καὶ τοῦ κλίματος τῆς χώρας, τὴν ὁποίαν κατέλαβε καὶ ἐν ᾗ διεβίωσεν ἕκαστον τῶν συγγενῶν ἰνδοευρωπαϊκῶν ἐθνῶν μετὰ τὸν ἀπ' ἀλλήλων χωρισμὸν ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ.

Οὕτω λοιπὸν ὁρισθείσης τῆς πηγῆς τῆς μυθολογίας καὶ ἐν πολλοῖς βεβαιωθείσης αὐτῆς δι' ἐρμηνείας μύθων τινῶν, ἔσται δυνατὴ κατὰ τὸν Decharme ἐρμηνεία καὶ ἄλλων πολλῶν μύθων τῶν συγγενῶν λαῶν, λαμβανομένων ὁμῶς ὑπ' ὄψιν τῶν ἰδιαιτέρων στοιχείων, ἃ ἕκαστον τῶν συγγενῶν ἐθνῶν προσέθηκεν εἰς τὴν ἰδίαν του μυθολογίαν σύμφωνα πρὸς τὴν φύσιν τῆς χώρας καὶ τὸν βίον αὐτοῦ.

Ἡ ἐλληνικὴ μυθολογία πρὸ πάντων ἔχει πλεῖστα ἴδια στοιχεία διὰ τὴν ποικιλίαν τῆς ἐλληνικῆς χώρας καὶ τοῦ κλίματος αὐτῆς καὶ διὰ τὴν ἐξοχὸν φαντασίαν τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, ὅστις τὰ πάντα ἐθεοποίησε καὶ πανταχοῦ ἐγκατέστησε θεοὺς καὶ δαίμονας, ἐμψυχὸν καὶ ζῶσαν ἐκλαβὼν πᾶσαν τὴν περίξ αὐτοῦ φύσιν, συνάψας μὲ τοὺς θεοὺς τοὺς ἰδίους προγόνους διὰ μακρᾶς γενεαλογίας. Ἐντεῦθεν τῆς ἐλληνικῆς μυθολογίας διακρίνονται δύο μέρη, ἡ τῶν θεῶν καὶ ἡ τῶν ἡρώων μυθολογία. Ἀμφοτέρων δὲ τῶν μερῶν τούτων ἔπεται μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν ἡ ἐξέτασις.

Τοιοῦτο τὸ μυθολογικὸν πόνημα τοῦ Decharme, ὅπερ, ὡς ἀναπληροῦν ἔλλειψιν ἐπαισθητὴν παρὰ τοῖς Γάλλοις καὶ προάγον τὰς παρ' αὐτοῖς μυθολογικὰς μελέτας, δὲν ἐδίστασεν ὁ ὑπὲρ τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων τῆς Γαλλίας Σύλλογος νὰ βραβεύσῃ. Δὲν εἶδομεν ἐτι τὸ κατ' ἔτος ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ Συλλόγου τούτου *Annuaire*, ἵνα μάθωμεν τοὺς λόγους ἀφ' ὧν οὗτος ἐπείσθη ν' ἀ-

πονείμῃ αὐτῷ τὸ ἄθλον, εἰκάζομεν ὅμως ὅτι οὗτοι ἦσαν οἱ ῥηθέντες. Ἐπειδὴ δὲ οἱ λόγοι οὗτοι ἰσχύουσιν ἐπὶ πλέον καὶ παρ' ἡμῖν, οὐδόλως διστάζομεν νὰ συστήσωμεν τὸ πόνημα τοῦτο εἰς τὴν μελέτην παντὸς λογίου Ἑλλήνος, καὶ μάλιστα τοῦ εἰς τὰς μελέτας τῶν ποιητῶν καὶ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν μνημείων τῆς τέχνης ἀσχολουμένου. Προτρέπομεν δὲ μάλιστα τοὺς εἰδήμονας τῆς Γαλλικῆς γλώσσης νὰ μεταφράσωσιν αὐτὸ εἰς τὴν ἡμετέραν, ὅπως οὕτω κατασταθῇ καὶ παρ' ἡμῖν εὐχερεστέρα ἡ μελέτη αὐτοῦ καὶ ἡ ἐξ αὐτοῦ ὠφέλεια.

Παρ' ἡμῖν, οἵτινες νῦν πάντα χάριν πορισμοῦ τοῦ ἄρτου μετερχόμεθα, αἱ μυθολογικαὶ μελέται εἰσὶ χρῆμα ἄχρηστον, διότι δὲν ἡσθάνθημεν ἔτι οἷαν ἀξίαν αὗται ἔχουσι παρὰ τιῆς περὶ τὴν φιλολογίαν ἀσχολουμένοις καὶ πᾶσιν ἐν γένει τοῖς Ἑλλησιν, οἵτινες καὶ τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων ἀναγινώσκουμεν καὶ τὰ τῆς πατρίδος ἡμῶν ἀρχαῖα μνημεῖα πρὸ ὀφθαλμῶν βλέπομεν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀξία τῆς ἐλληνικῆς μυθολογίας μένει ἡμῖν ἔτι ἄγνωστος, μένουσιν ὡσαύτως καὶ πᾶσαι αἱ περὶ αὐτῆς ἔρευναι τῶν νεωτέρων, αἱ ἀπ' ἀρχῆς τοῦ αἰῶνος ἡμῶν ἀρξάμεναι καὶ σπουδαίως διεξαγόμεναι ὑπὸ τῶν σοφῶν τῆς ἐσπερίας καὶ βορείου Εὐρώπης, ὅλως σχεδὸν ἄγνωστοι· διότι μετὰ τὴν Ὠγυγίαν τοῦ Ἀθαν. Σταγειρίτου, περιέχουσιν ἄνευ συστήματος τοὺς τῶν ἐλλήνων θεῶν καὶ ἡρώων μύθους, καὶ τυπωθεῖσαν ἐν ἀρχῇ τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος, ὅτε καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς εὐρωπαίοις αἱ μυθολογικαὶ ἔρευναι μόλις εἶχον ἀρχίσει, ἔπεται, τῆς αὐτῆς φύσεως οὔσα, ἡ ὑπὸ τοῦ πρὸ μικροῦ ἀπεθνήσκοντος πολυτίμου συναδέλφου Κ. Κοντωγόνου πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν ἐκδοθεῖσα συνοπτικὴ μυθολογία. Ἀξίαν τιμὴν ἔχει τὸ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Π. Ἰασεμίδου ἐκ τοῦ γερμανικοῦ μεταφρασθὲν ἀγχειρίδιον τῆς θρησκείας καὶ μυθολογίας τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, συνταχθὲν πρὸς χρῆσιν τῶν γυμνασίων ὑπὸ Η. Stoll κατὰ τὰς νεωτέρας ἐρέυνας, καὶ περιλαμβάνον ἐν ταῖς πρώταις 246 σελίδι τὴν τῶν Ἑλλήνων, ἐφεξῆς δὲ ἐν ταῖς τελευταῖς 66 τὴν τῶν Ῥωμαίων μυθολογίαν καὶ θρησκείαν. Τὸ μικρὸν τοῦτο πόνημα ἐκδοθὲν τὸ 1865 ἐξηντλήθη ταχέως, ὥστε ἐδέχθη νὰ γείνη καὶ β' μετατύπωσις αὐτοῦ παρ' ἡμῖν· δυστυχῶς ὅμως

αὕτη ὑπολείπεται πολὺ τῆς πρώτης διὰ τὴν παράλειψιν τῶν 32 εἰκόνων, ἃς ἔχει ἡ πρώτη, καὶ δι' ἄλλας τοῦ τύπου ἀτελείας. Ὁμοίως φύσεως εἶναι καὶ ἡ καθ' ὃν χρόνον γράφομεν ταῦτα ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Δ. Πανταζῆ *ἐλληνικὴ μυθολογία μετὰ συνόψεως ῥωμαϊκῆς μυθολογίας καὶ εἰκονογραφιῶν*. Ὁ κ. Πανταζῆς, συγγραφεὺς καὶ πολλῶν ἄλλων διδακτικῶν συγγραμμάτων, συνηρμολόγησε τὸ ἐγχειρίδιον τοῦτο ἔχων ὑπ' ὄψιν ἣν Ἀγγλὶς τις συνέταξεν ἐλληνικὴν μυθολογίαν, προσθέσας καὶ ἴδια πολλὰ, ὡς ἐν τῷ προλόγῳ λέγει, ἐξ οὗ ἀποσπῶμεν ταῦτα, δι' ὧν δηλοῦται ἡ φύσις καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ βιβλίου· «Ἡ μυθολογία αὕτη δύναται νὰ χρησιμεύσῃ τοῖς μαθηταῖς καὶ μαθητρίαις εἰς τὰς μελέτας μάλιστα τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ εἰς τὰς ἐπισκέψεις τῶν ἐκασταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀρχαίων μνημείων καὶ τῶν μουσείων. Εἰς τὴν ἡλικίαν δὲ πρὸς ἣν προωρίσθη τὸ βιβλίον θὰ ᾔτο γελοῖον ἂν ἀνεμιγνύοντο ἐν αὐτῷ ἀλληγορίαι τῶν μύθων καὶ συμβολικαὶ ἐξηγήσεις».

Τῶν δύο τούτων ἐγχειριδίων ἡ ἐκδοσις μαρτυρεῖ ὅτι ἡ ἔλλειψις μυθολογικοῦ συγγράμματος ἐγένετο ἤδη ἐπαισθητή. Πρὸς ἀπόκτησιν ὅμως σπουδαίου μυθολογικοῦ πονήματος ἐγένετο πρὸ πολλοῦ ἡ ἐφεξῆς ἀπόπειρα.

Ἡ ἐπὶ τινος φιλολογικοῦ διαγωνίσματος ἐπιτροπεία, ἐκ καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου συνισταμένη, θέλουσα νὰ ἀναπληρώσῃ κατὰ τὸ ἐνὸν τὴν ἔλλειψιν ταύτην διὰ δυνατοῦ παρ' ἡμῖν τρόπου, προεκήρυξε κατ' εἰσήγησιν τοῦ γράφοντος ταῦτα διαγώνισμα πρὸς σύνταξιν ἐπιστημονικοῦ μυθολογικοῦ συγγράμματος, ὑποσχεθεῖσα γενναίαν ἀμοιβὴν τῷ εὐδοκίμησοντι τῶν διαγωνιζομένων. Δι' ἔλλειψιν ὅμως εἰδικῶν σπουδῶν τῆς μυθολογίας ἐδέησε νὰ ἀνακηρυχθῇ τρεῖς ἐφεξῆς τὸ αὐτὸ θέμα, ὃ τελευταῖον ἔλυσεν ὁ ἐκ Μακεδονίας Ἕλλην λόγιος Γεώργιος Κωνσταντινίδης, ἐκδούς τὸ 1876 τὸ βραβευθὲν αὐτοῦ πόνημα, ἐπιγραφόμενον *Ὀμηρικὴ θεολογία, καὶ περιέχον τὴν καθ' Ὀμηρον μυθολογίαν καὶ θρησκείαν τῶν Ἑλλήνων* ἐν σελ. 204. Ἡ αὕτη ἐπιτροπεία διανοεῖτο νὰ προκαλέσῃ τὴν συγγραφὴν καὶ ἑτέρου μυθολογικοῦ πονήματος, περιέχοντος τὴν μυθολογίαν καὶ θρητ

σκεΐαν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς μεθ' Ὅμηρον ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς, ὅπως οὕτως ἀποκτήσωμεν πλήρη καὶ τελείαν ἑλληνικὴν μυθολογίαν, στηριζομένην εἰς τὰς ἐρεῦνας τῶν συγχρόνων σοφῶν τῆς βορείου καὶ ἐσπερίας Εὐρώπης. Ὁ ἀγωνοθέτης ὅμως καταλύσας τὸ διαγώνισμα τοῦτο, ὅπερ πολλοὺς τῶν νέων παρώτρυνεν εἰς ἐπιστημονικὰς μελέτας, καὶ τινὰ λόγου ἄξια πονήματα προήγαγεν εἰς φῶς, δυνατὸν δὲ εἰς τὸ μέλλον νὰ προήρχετο ἐξ αὐτοῦ πλείων καὶ ὠριμώτερος καρπὸς¹⁾, ἐματαίωσε τὰς προθέσεις καὶ προςδοκίας τῆς ἐπιτροπείας.

Ἐπειδὴ δὲ οὕτως ἀνεστάλη ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ πόθου παντὸς θέλοντος νὰ συνταχθῇ καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ ἡμῶν σπουδαῖον καὶ πλήρες σύγγραμμα, περιλαμβάνον τὰ τελευταῖα ἐξαγόμενα τῶν ἐν ταῖς μυθολογικαῖς μελέταις ἀσχολουμένων σοφῶν τῆς Εὐρώπης, ἀνάγκη νὰ ἀρκεσθῶμεν νῦν καὶ εἰς μετάφρασίν τινος τῶν παρ' Εὐρωπαίοις σπουδαιοτέρων μυθολογικῶν πονημάτων· ὡς τοιαῦτα δὲ νομίζομεν τὸ νῦν ἀγγελλόμενον τοῦ Γάλλου Decharme καὶ τὸ τούτου πληρέστερον καὶ ἐν πολλαῖς τελειότερον τοῦ Γερμανοῦ Preller ἐν δυσὶ τόμοις, ὧν ὁ α' ἐν 6' ἐκδόσει ἐκ σελ. 673 περιλαμβάνει τὴν τῶν θεῶν μυθολογίαν, ὁ δὲ 6' ἐν σελ. 546 τὴν τῶν ἡρώων. Ἀμφότερα εἰσὶν ἐξ ἴσου σπουδαῖα καὶ στηρίζονται εἰς τὰς νεωτάτας ἐρεῦνας. Καὶ τὸ μὲν τοῦ Preller εἶναι, ὡς ἐρρέθη, πληρέστερον, ἀλλὰ καὶ ἔνεκα τῆς ἐκτάσεως αὐτοῦ καὶ τῆς δυσκολίας ἣν παρέχει ἡ Γερμανικὴ γλῶσσα ἥττον γνωστὴ παρ' ἡμῖν οὔσα, ἴσως δὲν θὰ ἦτο εὐκολος ἡ μετάφρασις αὐτοῦ· τὸ τοῦ Decharme ὁμῶς δὲν παρέχει τὰς δυσχερεῖας ταύτας, καὶ ἄλλως εἶναι προτιμότερα ἡ μετάφρασις αὐτοῦ διὰ τὰς ἐν αὐτῷ εἰκόνας, ἃς δύναται ὁ Ἕλλην μεταφραστὴς νὰ ἀνατυπώσῃ ἐκ τῶν αὐτῶν πινάκων ἢ πλακῶν τοῦ γαλλικοῦ πρωτοτύπου, συγχωροῦντος βεβαίως τοῦ συγγραφέως τὴν τοιαύτην χρῆσιν. Διὰ τῆς προσθήκης ταύτης

(1) Τὰ τοῦ διαγωνίσματος τούτου ἐκτίθενται ἐν Ἀθηναίου τόμῳ 4ῳ ἐκὸς σελ. 75 κ. ε. καὶ ἐν σελίδι 220 οἱ λόγοι τῆς καταπαύσεως αὐτοῦ.

οὐ μόνον κοσμεῖται ἡ ἐλληνικὴ μετάφρασις, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐπαγωγὸς καὶ διδακτικὴ καθίσταται.

Ἐπειδὴ τοιούτου συγγράμματος μετάφρασις ἔσται οὐκ ὀλίγον πολυδάπανος καὶ πόνους πολλοὺς θέλει· παρέξει τῷ μεταφραστῇ, δίκαιον εἶναι νὰ χορηγηθῇ αὐτῷ δι' ἐγγραφῆς συνδρομητῶν ἐπικουρία. Πιστεύομεν δὲ ὅτι καὶ τινες τῶν ἡμετέρων φιλομούσων πλουσίων δὲν θέλουσιν ἀρνηθῇ γενναιοτέραν βοήθειαν εἰς ἔργον ἐθνικόν. Ναὶ ἐθνικὸν καλοῦμεν ἔργον τὴν ἐκδοσιν ἐλληνικῆς μυθολογίας, διότι ἡ μελέτη καὶ γνῶσις ταύτης εἶναι ἐξ ἴσου ἀπαραίτητος ἡμῖν ὥς καὶ ἡ τῆς γλώσσης. Τίς ἀγνοεῖ ὅτι ἄνευ μυθολογίας ἐλλιπὴς, ἐλλιπυστάτη καθίσταται ἡ τῶν ἐλλήνων ποιητῶν κατανόησις ὥς καὶ ἡ τῶν πλείστων ἔργων τῆς ἐλλην. καλλιτεχνίας; Τίς ἀγνοεῖ ὅτι ἐν πάσῃ τῇ ἐλληνικῇ χώρᾳ ὑπάρχουσι μνημεῖα τῆς ἐλληνικῆς τέχνης, ὧν ἡ κατανόησις ἀπαιτεῖ ἐξ ἴσου τὴν γνῶσιν τῆς ἐλληνικῆς μυθολογίας ὥς καὶ τὴν τῆς ἱστορίας; Τίς ἐλληνικὴ χώρα δὲν ἔχει παραδόσεις μυθικὰς συνυφασμένας ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτῆς; Αὕτη ἡ ἐλληνικὴ ἱστορία τί ἄλλο εἶναι ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτῆς ἀρχῶν μέχρι τῶν περσικῶν περίπου πολέμων ἢ μυθολογία τὸ πλεῖστον; Ἀλλὰ πλὴν τῆς ἐμμέσου ταύτης ὠφελείας τῆς μυθολογίας ἔχει αὕτη καὶ ἴδιον ἐνδιαφέρον, ὥς αὐτοτελὲς καὶ ἀνεξάρτητος γνῶσις. Δι' αὐτῆς ἐξέφρασεν ὁ Ἕλλην ἐν τῇ νεανικῇ, οὕτως εἰπεῖν, αὐτοῦ ἡλικίας αἰς ιδέας καὶ ἀντιλήψεις ἑλκεν ἐκ τῆς ἀμέσου κοινωνίας πρὸς τὴν περίξ αὐτοῦ φύσιν. Διὰ τῆς ζωνηρᾶς αὐτοῦ φαντασίας ἐξέλαβεν ὥς ζῶντα καὶ ἐνεργὰ πάντα τὰ περιστοιχοῦντα αὐτὸν ὄντα, ἐπροσωποποίησεν αὐτὰ συμφῶνως τῇ ἰδίᾳ φύσει καὶ μετέδωκε αὐτοῖς τὰς ἑαυτοῦ ἀρετὰς καὶ κακίας. Ἐφαντάσθη ὅλον τὸν κόσμον ἐμψυχον καὶ ἐνεργόν. Παρήγαγεν ἐξ αὐτοῦ τοὺς θεοὺς του καὶ συνήγαγεν αὐτοὺς εἰς κοινωνίαν ὁμοίαν τῇ ἑαυτοῦ, συνῆψε τοὺς οὕτω πλασθέντας θεοὺς καὶ θεὰς μετὰ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, καὶ διὰ τῆς κοινωνίας ταύτης παρήγαγε πάντα τὰ βασιλεύοντα καὶ ἄρχοντα ἐν Ἑλλάδι γένη καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν ἥρωας, οἵτινες εἰς κοινωνίαν πάλιν ζῶντες μετὰ τῶν θεῶν ἐργάζονται

μετὰ τούτων πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς τότε νεαρᾶς κοινωνίας, πρὸς καθαρισμὸν αὐτῆς ἀπὸ τῶν κακοποιῶν ὄντων· διδάσκουσι τοὺς ἀνθρώπους πάντα δι' ὧν καθίσταται ὁ βίος εὐάρεστος καὶ ἡδύς, βελτιοῦται ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου, καὶ οὕτω καθίσταται οὗτος κύριος τῆς γῆς, ἀπολαύει τῶν ἀγαθῶν ταύτης, συνευθυμεῖ, συμπαίζει καὶ συναγάζεται μετὰ τῶν ἰδίων θεῶν, οἷς ὁμοίους αὐτῷ ἐκλαμβάνει, καὶ διὰ τοῦτο μεταδίδει αὐτοῖς πᾶσαν ἀνθρωπίνην τελειότητα, ὥς καὶ τὰς ἰδίας κακίας καὶ ἀσθενείας, ὅπως δικαιολογήσῃ καὶ καθαγιασῇ αὐτάς. Καὶ γενικῶς εἰπεῖν πληροῖ τὴν φύσιν δι' ὄντων ὁμοιοπαθῶν αὐτοῦ, μεθ' ὧν ἐπίστευσεν ὕστερον ὅτι οἱ πρόγονοι αὐτοῦ εὗρισκοντο εἰς κοινωνίαν καὶ ὅτι ἡ ἐν ὑστέροις χρόνοις μὴ ἀναστροφή αὐτῶν μετὰ τῶν ἀνθρώπων προῆλθεν ἐκ τῆς παρ' αὐτοῖς προόδου τῆς κακίας, ἣν ἐξ Ἰσου ἀποστρέφονται οἱ θεοὶ ὥς καὶ τοὺς ἐργάτας αὐτῆς· οὐχ ἦττον ὁμως καὶ μετὰ τοῦτο οἱ θεοὶ χορηγοῦσι προστασίαν καὶ βοήθειαν τοῖς ἀγαθοῖς καὶ φίλοις αὐτῶν. Ὡστε οὐδέποτε ἐκλείπει ἡ ἀγαθοποιὸς σχέσις τῶν θεῶν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους.

Οὕτως ἡ μυθοτόκος Ἑλλάς ἀνέπλασεν ἰδανικὸν κόσμον ἐν κοινωνίᾳ εὐεργητικῇ αἰείποτε ἅντα πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ σχέσει διηνεκεῖ, ἐξ ἧς πλεῖστα καλὰ προῆλθον. Τὸν κόσμον τοῦτον καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ καλὰ τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας διδασκόμεθα ἐκ τῆς μυθολογίας.

Ἐπιδοκιμάζομεν τὴν δαπάναις τοῦ γενναϊόφρονος Στ. Ζαφειροπούλου ἐκτύπωσιν τῶν γεωγραφικῶν πινάκων τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν δωρεᾶ διανομὴν αὐτῶν εἰς πάντα τὰ τῆς ἐλευθέρως καὶ μὴ ἐλευθέρως Ἑλλάδος σχολεῖα, ὅπως δι' αὐτῶν οἱ ἐλληνόπαιδες εὐκοπώτερον διδαχθῶσι τὴν ἐλληνικὴν χώραν. Μακαρίζομεν πάντας τοὺς ὅπωςδήποτε συντελοῦντας εἰς σύνηθῆ καὶ ἐκδοσιν συγγραμμάτων, δι' ὧν καθίσταται εὐκαλὸς ἡ μελέτη καὶ γνῶσις τῆς ἐλληνικῆς ιστορίας καὶ γλώσσης. Ἐξ Ἰσου ὁμως θέλομεν μακαρίζει καὶ ἐκεῖνον, ὅστις θὰ ἔχῃ τὴν γενναϊόφρονα θέλησιν νὰ συντελέσῃ δι' ἐκδόσεως καὶ εἰ δυνατόν διὰ δωρεᾶν διακομῆς μυθολογικοῦ πονήματος εἰς τοὺς σπου-

δάζοντας νέους, ὅπως εἰσαχθῇ εἰς πάντα τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ γυμνάσια ἡ διδασκαλία καὶ γνῶσις τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας, ἥτις δυστυχῶς ἐλλείπει νῦν, καὶ συμπληρωθῇ οὕτως ὁ κύκλος τῶν τῆς ἑλληνικῆς μαθήσεως μέσων. Διὰ τῆς μαθήσεως ταύτης θέλομεν γνωρίσει ἡμᾶς αὐτοὺς, θέλομεν ἐκτιμήσει κάλλιον πάντα τὰ τῆς ἀρχαίας καλλιτεχνίας μνημεῖα, ἃ ἐκληροδότησαν ἡμῖν οἱ ἀρχαῖοι, καὶ ἃ κοσμοῦσι τὴν χώραν ἡμῶν, θέλομεν κατασταθῇ αὐτῶν ἄγρυπνοι φύλακες καὶ προσελκύσει διὰ τούτου τὴν ἀγάπην καὶ συμπάθειαν ἐκείνων, οἵτινες ἐκλαμβάνουσιν αὐτὰ ὡς πολυτιμότατα κειμήλια τῆς ἡμετέρας χώρας καὶ ὡς προϊόντα πνεύματος ἐξόχου καὶ μοναδικοῦ, καὶ ἡμᾶς ἐπιζήλους αὐτῶν κληρονόμους.

—

Über Wesen und Stellung der Klassischen Philologie;
Rede bei der öffentlichen Feier der Übernahme des
Prorectorats der Universität Freiburg, am 13 Juni
1879 gehalten von Bernhard Schmidt. Freiburg in
Breisgau 1879 [4ον p. 29].

Ὁ ἀγγελλόμενος πανηγυρικὸς οὗτος λόγος, ἐκφωνηθεὶς πρὸ μικροῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Φρειδούργης ὑπὸ τοῦ ἀντιπρυτάνεως Βερνάρδου Σμιδίου, ἀναδεχομένου τὴν τοῦ ῥηθέντος Πανεπιστημίου ἀντιπρυτανείαν — τὴν πρυτανείαν, ὡς γνωστὸν, ἔχει πάντοτε ὁ ἡγεμὼν τῆς χώρας τοῦ Βάδεν — ὑπόθεσιν ἔχει τὴν φύσιν καὶ τὴν σημερινὴν θέσιν τῆς κλασικῆς λεγομένης φιλολογίας, ἥς ἀντικείμενον εἶναι ὁ βίος τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων.

Ὁ ἐκφωνήσας τὸν λόγον τοῦτον εἶναι ἐκ τῶν ὀλίγων φιλόλογων Γερμανῶν, οἵτινες καὶ εἰς τὴν νεωτέραν ἡμῶν φιλολογίαν καὶ τὸν βίον δὲν ἀπαξιούσι νὰ ἐνδιατρίβωσιν. Οὗτος μάλιστα εἶναι γνωστὸς ὡς συγγραφεὺς δύο σπουδαίων συγγραμμάτων, ὧν τὸ μὲν ἐπιγράφεται

Das Volksleben der Neugriechen und das hellenisches Alterthum, 1871, τὸ δὲ ἕτερον καὶ νεώτερον Griechische Märchen, Sagen und Volkslieder, 1877.

Ἀμφότερα, ὡς ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς γίνεται δῆλον, ὑπόθεσιν ἔχουσι τὸν βίον, τὰ παραμύθια, τὰς μυθικὰς παραδόσεις καὶ τὰ δημοτικὰ ᾄσματα τῆς νέας Ἑλλάδος, παραβαλλόμενα πρὸς τὰ τῆς ἀρχαίας, καὶ εἰς συντεταγμένα μετ' ἀκριβείας οὐ τῆς τυχούσης, διότι ὁ συγγραφεὺς καὶ τὰ ἡμέτερα ἐξ αὐτοψίας καὶ μελέτης καλῶς γινώσκει καὶ τὴν γλῶσσαν ἡμῶν ἀκριβῶς ἐξέμαθε καὶ ἀπροσκόπτως ὁμιλεῖ. Ἀλλὰ νῦν ὁ λόγος περὶ τοῦ εἰσιτηρίου πρυτανικοῦ λόγου αὐτοῦ.

Ὁ κ. Βερνάρδος Σμίδιος, ἐπανελθὼν ἐκ τῆς τελευταίας ἐν Ἑλλάδι περιοδείας του κατὰ τὸν τελευταῖον χειμῶνα εἰς Φρεμβούργην ἐξελέχθη ὑπὸ τῶν συναδέλφων του ἀντιπρύτανις, καὶ κατὰ τὰ παρὰ Γερμανοῖς εἰθισμένα, συντάξας ἐξεφώνησε τὸν ἀνωτέρω λόγον, ὑπόθεσιν λαβὼν τὴν φύσιν, ὡς εἵπομεν, καὶ τὴν νῦν θέσιν τῆς φιλολογίας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐν τούτοις κρίσις σπουδαίου φιλολόγου δὲν εἶναι ἀδιάφορος εἰς ἡμᾶς, ἀναγκαῖον κρίνομεν νὰ γνωστοποιήσωμεν τοῖς ἔλλησιν ἀναγνώσταις τοῦ Ἀθηναίου τοῖς περὶ τὴν φιλολογίαν ἀσχολουμένοις τὰ κεφάλαια τοῦ λόγου τούτου, περιέχοντος οὐκ ὀλίγα νέα καὶ ἄξια τῆς προσοχῆς, καὶ μάλιστα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν χώραν ἡμῶν, ὧν ἡ ἀκριβὴς γνῶσις κατὰ τὸν ῥήτορα οὐκ ὀλίγον συντελεῖ εἰς κατανόησιν τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς γλώσσης καὶ τοῦ τῶν ἀρχαίων βίου, ὃ ἄλλοι, ἄπειροι καὶ τῆς γλώσσης καὶ τῆς χώρας ἡμῶν, ὅλως ἡρνήθησαν. Τὸν διῖσχυρισμὸν τοῦ ῥήτορος ἐπιβεβαιουῖσι καθ' ἡμᾶς οἱ ἐνταῦθα τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν βίον ἡμῶν ἐκ τοῦ πλησίον γνωρίσαντες πολλοὶ ἀλλόγλωσσοι λόγιοι, οἵτινες, ἐξ αὐτοψίας καλῶς τὰ ἡμέτερα κατανόησαντες, ἀπέρριψαν ἤδη πρὸ πολλοῦ ὡς ῥητορικὰς ὑπερβολὰς ὅλως ἀναποδείκτους τὰς περὶ καταγωγῆς ἡμῶν δοξασίας τοῦ πρό τινος τελευταίαντος ἀκαδημαϊκοῦ τοῦ Μονάχου.

Μετὰ βραχεῖαν προσλαλίαν πρὸς τοὺς συναδέλφους τοῦ ἀποφαίνεται ὁ ῥήτωρ, ὅτι ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς φιλολογίας γίνεται δῆλον ὅτι αὕτη τὸ πρῶτον περιορίζετο κυρίως εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς γλώσσης καὶ τῶν συγγραμμάτων, ἢ μᾶλλον εἰς τὴν ἐξήγησιν καὶ κρίσιν τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων συγγραφέων, καὶ ὅτι κατὰ μικρὸν προσέλαβεν εἰς ἐξέτασιν πάντα τὸν βίον τῶν δύο πρωτεύοντων ἐθνῶν τῆς ἀρχαιότητος. Καὶ ὁμῶς ἐπὶ μακρὸν χρόνον, λέγει, δὲν εἶχεν ἀκριβῆ συνείδησιν οὔτε τῆς φύσεως οὔτε τῆς συνοχῆς τῶν μερῶν τῆς ἢ φιλολογίας, οὔδ' ὥς αὐθύπαρκτος ἐπιστήμη ἐθεωρεῖτο, ἀλλ' ὥς ἐπικουρικὴ θεράπεια τῆς θεολογίας καὶ ἄλλων ἐπιστημῶν¹). Πρῶτος ὁ Φ. Αὐγουστος Βόλφιος, ἐν ἔαρι τοῦ 1777, ἐτῶν 18 ἡλικίαν ἔχων, ἐπέμεινε νὰ ἐγγραφῇ παρὰ τὰς προτροπὰς τοῦ πρυτάνεως ἐν ταῖς φοιτηταῖς τοῦ Πανεπιστημίου Γοττίγγης, ὡς φοιτητῆς τῆς φιλολογίας, πρωτακούστου τότε ἐπιστήμης. Πρῶτος ὁ Βόλφιος, διδάκτωρ καὶ καθηγητῆς ὕστερον γενόμενος, ἀπήλλαξε τὴν ἐπιστήμην ταύτην ἀπὸ τῆς δουλείας, οὕτως εἰπεῖν, καὶ ἀπέδειξεν ἐλευθέραν καὶ αὐθύπαρκτον ἐπιστήμην, δείξας ἐν ἰδίᾳ περὶ τούτου μαθήμασι καὶ συγγράμμασι τὴν οὐσίαν, τὴν ἑκτατασιν, τὰ συστατικὰ καὶ τὸν ἴδιον σκοπὸν αὐτῆς, ἣν ἐκάλεσεν ἐπιστήμην τῆς ἀρχαιομαθείας (Alterthumswissenschaft), σκοπὸν ἐχούσης τὴν γνῶσιν τοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων.

Μετὰ τὸν Βόλφιον ὥρισε σαφέστερον τὸν σκοπὸν τῆς φιλολογίας καὶ τὴν ἀλληλουχίαν τῶν μερῶν αὐτῆς κατέδειξεν ὁ ὀξυναύστατος μαθητῆς αὐτοῦ Βολκχιος²). Ὁ ὑπὸ τούτου δο-

(1) Τὴν ἱστορίαν τῆς φιλολογίας καὶ τὰς ἐν τῷ μακρῷ διαστήματι τῶν αἰώνων ἀπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν μέχρις ἡμῶν διαφορὰς φάσεις αὐτῆς κατὰ τὴν διάφορον ἐκδοχὴν αὐτῆς ὑπὸ τῶν φιλολόγων, καὶ τὰς περὶ αὐτῆς διαφορὰς θεωρίας καὶ δοξασίας ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ἐξεθέσαμεν τὸ 1849 ἐν ἰδίᾳ πραγματείᾳ, ἐπιγραφομένην εἰσαγωγικὸν μάθημα εἰς τὴν μελέτην τῶν ἑλλην. ἀρχαιολογιῶν (antiquitates), καὶ πάλιν ἐν 6' ἐκδόσει μετὰ προσθηκῶν τὸ 1858 ἐν τῇ Ἑφημερίδι τῶν φιλομαθῶν.

(2) Αἱ περὶ φιλολογίας ὡς ἐπιστήμης αὐθύπαρκτου θεωρίαι τοῦ δια-

θείς ὁρισμός τῆς φιλολογίας μεθ' ὅλας τὰς ἀντιρρήσεις τῶν ἀντιφρονούντων καὶ μάλιστα τοῦ Γ. Ἑρμάννου ἐπικρατήσας, εἶναι σήμερον κοινῶς ἀποδεκτός. Σκοπὸς τῆς κλασικῆς ἰδέως φιλολογίας κατὰ Βοίχχιον εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ κατανόησις τοῦ σύμπαντος βίου τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων. Ἀλλ' ὁ ὁρισμὸς οὗτος φαίνεται ὅτι συμπίπτει μὲ τὸν τῆς ἱστορίας τῶν δύο ἐθνῶν, διότι κατ' αὐτὸν ἡ ἱστορία καὶ ἡ φιλολογία τούτων ἔχουσι τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον. Ἡ σύμπτωσις ὅμως αὕτη εἶναι φαινομένη, ὡς παρατηρεῖ ὀρθῶς ὁ ῥήτωρ, διότι αὗται διαστρίλονται καλῶς κατὰ τὴν ἑκτασιν τῆς ἐρεῦνης ἐνὸς ἑκάστου μέρους τοῦ βίου καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐρεῦνης· ἡ μὲν ἱστορία ἀποβλέπει κυρίως εἰς τὸν πολιτικὸν βίον τῶν ῥηθέντων ἐθνῶν, τὰ λοιπὰ πάντα ἐξετάζει ἀκροθιγῶς, οὕτως εἰπεῖν, καὶ καθ' ὅσον συντελοῦσι πρὸς ἀκριβεστέραν γνῶσιν τοῦ πολιτικοῦ βίου, ἡ φιλολογία τοῦναντίον ἐρευνᾷ ἐξ ἴσου ἀκριβῶς πάντα τὰ μέρη τοῦ βίου ἐν τῇ ἀλληλουχίᾳ καὶ σχέσει αὐτῶν· οὕτω δὲ διευκρινίζουσα καὶ σαφηνίζουσα αὐτὰ, συντελεῖ πρὸς ἀκριβῆ κατανόησιν τοῦ σύμπαντος βίου καὶ τῶν μερῶν ἀμφοτέρων τῶν ἀρχαίων τούτων ἐθνῶν· διότι ἐξέτασις τῶν μερῶν καὶ τοῦ ὅλου ἐν τῇ σχετικῇ αὐτῶν ἀλληλουχίᾳ γινομένη, συμβάλλει οὐ μόνον εἰς ἀκριβῆ κατανόησιν τοῦ ὅλου ἀλλὰ καὶ τῶν μερῶν αὐτοῦ.

Δέον δὲ νὰ ᾔηται ἀντικείμενον τῆς κλασικῆς λεγομένης φιλολογίας ἡ κατανόησις τοῦ βίου ἀμφοτέρων τῶν ἀρχαίων τούτων ἐθνῶν, οὐ μόνον διότι ὁ βίος τούτων ἀποτελεῖ τὴν βάσιν, ἐφ' ἧς ἐδράζεται σύμπας ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς, ἀλλὰ καὶ διότι οἱ μὲν Ἕλληνες παρήγαγον ἐν ταῖς τέχναις ὅ,τι τέλειον ἔχει ἡ ἀνθρωπότης, καὶ πάντα τὰ μέρη τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ ἀνέπτυξαν ἐν πλήρει ἀρμονίᾳ, παραλαβόντες πᾶν ὅ,τι καλὸν εἶχον οἱ ἀρχαῖοι λαοὶ καὶ τελειοποιήσαντες αὐτὰ εἰς ἀνυπέρβλητον βαθμόν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι, εἰ καὶ μόνον μέρη τινὰ τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ ἐκαλλιέργησαν, καὶ ταῦτα οὐχὶ κα-

σῆμου τούτου φιλολόγου ἐξετέθησαν ἐν τῇ πρὸ μικροῦ ἐκδόσει ἐκ τῶν χειρογράφων τοῦ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ τῆς φιλολογίας ὑπὸ Bratuscheck.

θόλου, ἀλλὰ μόνον καθόσον εἶχον σχέσιν πρὸς τὸν πρακτικὸν βίον, εἶσιν ἐξ ἴσου ἀντικείμενον τῆς φιλολογίας ταύτης ὡς ἔχοντες κοινὸν τὸν χαρακτῆρα τῶν Ἑλλήνων, καὶ διότι πᾶς ὁ πολιτισμὸς αὐτῶν συνδέεται τοσοῦτον στενῶς μὲ τὸν ἑλληνικόν, ὥστε παρίσταται ὡς ἰδιοφυῆς ἀνάπτυξις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ ἰταλικοῦ ἐδάφους, καὶ εἶναι διὰ τοῦτο συμπληρωτικὸν τούτου μέρος. Ἀμφότερα δὲ ταῦτα τὰ ἔθνη παριστῶσι διὰ τοῦτο πλήρη καὶ τελείαν τὴν εἰκόνα τοῦ ἀρχαίου βίου.

Οὕτω λοιπὸν ἀνευρὼν ὁ ῥήτωρ τὸν ὀρισμὸν καὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς κλασικῆς φιλολογίας, μεταβιβάζει τὸν λόγον εἰς τὴν ἔρευναν τῶν μέσων, δι' ὧν ἡ φιλολογικὴ ἐργασία ἐπιτυγχάνει τοῦ σκοποῦ αὐτῆς. Ταῦτα ἦσαν καὶ εἶναι, λέγει, τὰ διασωθέντα μέχρις ἡμῶν μνημεῖα τῆς γραφῆς, ἥτοι συγγράμματα παντὸς εἴδους, ἐν οἷς ἀπεικονίζεται ὁ πνευματικὸς βίος Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, καὶ δι' ὧν κατανοοῦμεν καὶ τὰ τῆς τέχνης μνημεῖα αὐτῶν. Ταῦτα ὅμως μόνον καὶ καθ' ἑαυτὰ δὲν ἠδύναντο νὰ δώσωσιν ἡμῖν ζωηρὰν καὶ ἀκριβῆ τὴν εἰκόνα τοῦ βίου τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, ἄνευ τῆς ἀναφορᾶς αὐτῶν πρὸς τὸ ἔδαφος καὶ τοὺς λαοὺς καὶ τὸ κλίμα τῆς χώρας, ἐξ ἧς προῆλθον καὶ ὧν τὴν φύσιν ἀπεικονίζουσιν. Αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι ὅμως ἦσαν ὅλως ἄγνωστοι τοῖς Εὐρωπαίοις κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας, ὡς μαρτυροῦσιν αὐταὶ αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Μαρτίνου Κρουσίου πρὸς Ἕλληνας κληρικοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῇ Τουρκογραικίᾳ αὐτοῦ, ἐκδοθείση τῷ 1573 ἐν Τυβίγγῃ· μόνον ἄμυδρά τις γνῶσις αὐτῶν διεδόθη διὰ τῶν ὀλίγων ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς ἐπισκεπτομένων αὐτὰς Εὐρωπαίων περιηγητῶν. Ἀκριβεστέρα γνῶσις τῶν χωρῶν τούτων ἦτο δυνατὴ μόνον ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος, ἀφ' ὅτου μέγα πλῆθος λογίων ἤρξατο νὰ ἐπισκέπτηται, νὰ γνωρίζῃ καὶ νὰ περιγράφῃ τὴν ἑλληνικὴν χώραν καὶ τοὺς νῦν κατοικοὺς αὐτῆς. Ἡ ἐπικοινωνία τῶν λογίων Εὐρωπαίων πρὸς τοὺς κατοικοὺς τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ ἡ ἔρευνα τούτων, αἱ ἐπὶ τόπου γενόμεναι ἔρευναι, οὐδέποτε πρότερον ἦσαν μείζονες, γονιμώτεραι καὶ ἀκριβεστέραι ἢ αἱ γενόμεναι κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετη-

ρίδας, καθ' ἃς μέγας ἀριθμὸς Ἀγγλῶν, Γάλλων, Γερμανῶν, Ἀμερικανῶν καὶ ἄλλων σοφῶν ἀνδρῶν διατρέχοντες τὰς ἑλληνικὰς χώρας πορίζονται καὶ μεταδίδουσιν ἡμῖν πλῆθος νέων εἰδήσεων ἑλληνικῶν, τέως ἀγνώστων, διαλευκαίνουσι καὶ καταληπτότερον ἡμῖν καθιστῶσι τὸ πνεῦμα τὸ ἐν τοῖς γραπτοῖς καὶ τεχνικοῖς μνημείοις τῶν Ἑλλήνων ἐνυπάρχον. Εἰς τὸν αἶγῶνα τοῦτον τῆς ἐρεῦνης τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, δι' ἧς πρὸς τοῖς ἤδη ῥηθεῖσιν εὐρύνεται καὶ ὁ κύκλος τῶν τῆς ἀρχαιότητος γνώσεων δι' ἀνακαλύψεως νέων μνημείων γραφῆς καὶ τέχνης καὶ ἐπιβεβαιοῦνται πολλὰ τέως ἀμφίβολοι εἰδήσεις, ἀμιλλῶνται ἀξιεπαίνως ἐν τοῖς τελευταίοις χρόνοις Γερμανοὶ καὶ Ἕλληνες καὶ Γάλλοι διὰ συστάσεως ἰδίων ἐπιστημονικῶν καθιδρυμάτων, ὧν κύριος σκοπὸς εἶναι ἡ ἀνακάλυψις νέων φιλολογικῶν γνώσεων, νέων μνημείων τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, καὶ ὧν οἱ καθ' ἑκάστην εἰς φῶς προαγόμενοι καρποὶ προκαλοῦσι τὸν θαυμασμόν τῶν συγχρόνων.

Ἐνταῦθα μνείαν ποιεῖται ὁ ῥήτωρ τῶν πολλῶν ἀνακαλύψεων τῆς ἡμετέρας ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, τῶν Γερμανῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ, τῶν τοῦ κ. Schliemann ἐν Τροίᾳ καὶ Μυκῆναις, τοῦ κ. Καραπάνου ἐν Δωδώνῃ, τῶν προσδοκωμένων ἐν προσεχεῖ μέλλοντι γενέσθαι ἐκ μέρους τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας ἐν Ἐλευσῖνι καὶ Δελφοῖς, ὅπου αὕτη, ἐξαγοράζουσα τὰς ἐπὶ τῶν ἱερῶν τούτων τόπων οἰκίας τῶν ιδιωτῶν, μελετᾷ νὰ ἐνεργήσῃ ἀνασκαφάς.

Εὐφήμου ἔτι μνείας ποιεῖται καὶ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ γενομένων ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν τῆς Ἰταλικῆς κυβερνήσεως ἐν Πομπηΐᾳ καὶ Ῥώμῃ καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ τῶν ἐν ἄλλαις χώραις ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων ἢ ὑπὸ ιδιωτῶν ἐνεργουμένων ἀνασκαφῶν καὶ ἐρευνῶν, δι' ὧν ὁσημέραι εὐρύνεται ὁ κύκλος τῶν γνώσεων τῆς ἀρχαιότητος, διαλευκαίνονται πλεῖστα τῶν συγγραφέων καὶ ποιητῶν χωρία, συμπληροῦνται αἱ τοπογραφικαὶ καὶ γεωγραφικαὶ ἡμῶν γνώσεις.

αὐτῷ τὸ ἔδαφος τῶν κλασικῶν χωρῶν εἶναι, προσθέτει, μετὰ τῶν ἐπ' αὐτοῦ ἔτι σωζομένων πολλῶν ἀρχαίων μνημείων τῆς

ἀρχιτεκτονικῆς, τῆς πλαστικῆς καὶ γραφικῆς, μετὰ τῶν καθ' ἑκάστην ἀνευρισκόμενων ἀπειραρίθμων ἐπιγραφῶν καὶ τῶν πολλῶν τοῦ οἰκιακοῦ βίου σκευῶν πλουσιωτάτη τῆς φιλολογίας πηγὴ παρέχουσα ἡμῖν ἄμεσον καὶ ζωηρὰν εἰκόνα τῆς ἀρχαϊότητος καὶ σαφὴ ἀντίληψιν τῶν καθ' ἕκαστον μερῶν τοῦ ἀρχαίου βίου. Ὁ Winckelmann, συγγραφεὺς πρῶτος τὴν ἱστορίαν τῆς καλλιτεχνίας, εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ἀπομιμήσεις τῆς τέχνης ῥωμαϊκῶν χρόνων· ἡμεῖς τὸυναντίον θυνάμεθα ἀνέτως καὶ ἀσφαλῶς νὰ γνωρίσωμεν τοὺς κανόνας τοῦ διὰ τῆς τέχνης ἀπεικονιζομένου κάλλους (Formenschönheit) ἐπὶ τῶν ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἐλληνικῆς τέχνης προελθόντων πρωτοτύπων, ἅτινα σαφῶς καὶ ὠρισμένως παριστάνουσιν ἡμῖν τὰς τῆς ἀναπτύξεως ἐποχάς. Αἱ ἡμέτεραι γνώσεις τοῦ πολιτικοῦ, κοινωνικοῦ, θρησκευτικοῦ καὶ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων, οὐχ ἦττον δὲ καὶ αἱ τῶν γλωσσῶν αὐτῶν, ἐξετάθησαν πλεῖστον ὅσον κατὰ τε ἔκτασιν καὶ κατὰ βάθος.

» Ἀλλὰ ταῦτα δὲν εἶναι τὰ μόνα καλὰ, ἃ πορίζομεθα ἐκ τῶν χωρῶν τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ ὑπὲρ τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως αὐτῶν· αὗται παρέχουσιν ἡμῖν καὶ ἄλλας πηγάς. Ἡ τοὺς ἀρχαίους περιστοιχοῦσα φύσις ἐπενήργει πολὺ πλεον ἐπ' αὐτῶν ἢ ὅσον ἐφ' ἡμῶν· ἡ ἐπενέργεια αὐτῆς ἦτο πολὺ ἰσχυροτέρα ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις ἐπὶ τοῦ πνεύματος, τοῦ χαρακτῆρος, τῶν ἀντιλήψεων, ἠθῶν καὶ νομοθετημάτων. Εἶναι δὲ λίαν ἐπαγωγὸν καὶ διδασκτικὸν συνάμα νὰ ἀναζητήσωμεν τὴν ἐπενέργειαν ταύτην ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον· ὁμολογῶ δὲ φιλαρέσκως ὅτι αἱ περὶ τούτου ἐν ταῖς προτέrais καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἰταλίᾳ περιοδείαις μου παρατηρήσεις ἦσαν αἰέποτε πηγὴ νέων ἀπολαύσεων. Ἡ ἄκρα λεπτότης καὶ ζωηρότης τοῦ πνεύματος, ἣτις διέκρινε τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, εἶναι ἀποτέλεσμα κατ' αὐτοὺς τοὺς ἀρχαίους τῆς ποιότητος τῆς αἰττικῆς ἀτμοσφαίρας. Καὶ ἀληθῶς τίς δύναται ν' ἀρνηθῇ τὴν ἀλήθειαν ταύτην, ἐξ αὐτοψίας πεῖραν λαβὼν τοῦ ἀπλέτου φωτός, τῆς διηκεοῦς καθαρότητος καὶ διαφανείας τοῦ αἰττικοῦ καὶ μάλιστα τοῦ τῶν Ἀθηνῶν οὐρα-

νοῦ ; Πόσον δὲ σαφὲς καὶ ἀναμφίλεκτος εἶναι ἡ ἐν πολλαῖς περιστάσεσιν ἐπενέργεια τῆς φύσεως τῆς χώρας ἐπὶ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς φαντασίας τῶν κατοίκων ; Δυσκόλως δύναται τις νὰ εὕρῃ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις χρηστῆριον ἐν χώρᾳ, ἐνθα τὸ ἐξέχον μεγαλεῖον τῆς φύσεως δὲν ἦτο καθ' ἑαυτὸ κατάλληλον νὰ διαθέσῃ τὸν ἄνθρωπον εὐκόλῳ πρὸς θείας ἀντιλήψεις καὶ νὰ διεγείρῃ ἐν αὐτῷ ὑπόνοιαν μυστηριώδους ἐνεργείας θείων δυνάμεων. Ὁ ἰδὼν τὴν περίξ ἀγρίαν φύσιν τοῦ καταρρέοντος ὕδατος τῆς Στυγῆς καὶ τὴν καταπληκτικὴν σιωπὴν τῆς περικλειομένης ἀπὸ ὑψηλῶν μελανοπρασίνων δασῶν καταφύτων ὁρέων λίμνης τοῦ Φενεοῦ ἐν Ἀρκαδίᾳ μετὰ τῶν ἐν ταῖς ὄχθαις αὐτῆς ὑπογείων χασμάτων ἢ βαράθρων, καταλαμβάνει εὐκόλως πῶς ἐξ ἀνάγκης σχεδὸν συνήπτοντο μετὰ τῶν χωρῶν τούτων ὑποχθόνιοι ἔννοιαι¹⁾).

Ἐπὶ πολλοῦ ἤδη ἀνεγνωρίσθη ὅτι ἡ ἐξ αὐτοψίας γνῶσις συμπάσης τῆς φύσεως τῶν κλασικῶν χωρῶν συμβάλλει πλεῖστον εἰς τὴν ἀκριβῆ κατανόησιν τοῦ βίου καὶ τῆς θρησκείας τῶν ἀρχαίων· ἀλλ' ἐν τοῖς τελευταίοις κατὰ πρῶτον χρόνοις πεισθεῖσα ἡ ἐπιστήμη περὶ τῆς ἀληθείας ταύτης, ἀπεδέχθη τὰς ἐν τούτοις καρποφόρους ἐρεῦνας τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν περὶ τῶν κλιματικῶν σχέσεων διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ Μικρασίας, περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐνταῦθα ἐμφανίσεως καὶ

1) Τὰ αὐτὰ ἰσχύουσι καθ' ἡμᾶς περὶ τῆς φύσεως τῆς τῶν Δελφῶν χώρας ὅπου τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ τῆς ἐν Λεβαδείᾳ ὅπου τὸ τοῦ Τροφωνίου μαντεῖον. Ἐν ἑκατέροις τούτοις τὰ δι' ὑπογείων ἐνεργειῶν διαρρήχθέντα ὄρη, ἀποτόμως ὑψούμενα ἐπὶ βαθείας ἐν μέσῳ αὐτῶν φάραγος ἀφ' ἧς μόνον ὁ ἄνω οὐρανὸς φαίνεται, καὶ πᾶσα ἡ περίξ φύσις ἐκπλήττουσι τὴν διάνοιαν τοῦ θεατοῦ καὶ δεγνέουσιν ἐν αὐτῇ ἔννοιαν ὑπάρξεως ἐν ταῖς χώραις ταύταις δαιμόνων καὶ θεῶν, οὐχὶ δὲ ἀνθρώπων. Γνῶσις δὲ ἀκριβὴς τῆς φύσεως τῶν κοινῶν ἀνθρώπων ὠδήγει τοὺς ἐνταῦθα ἱερεῖς εἰς ἐπωφελεῖν ἐπενέργειαν τῆς μυστηριώδους ταύτης φύσεως τῆς χώρας ἐπὶ τῆς διανοίας καὶ τοῦ βίου τῶν ἐπισκεπτομένων τὰ ἱερὰ ταῦτα, ὡς διδάσκει ἡ ἱστορία αὐτῶν, ἐπὶ πολλοὺς ἐφεξῆς αἰῶνας μέχρι τῆς παρακμῆς τῆς ἐλληνικῆς θρησκείας.

ἀναχωρήσεως τῶν πτηνῶν καὶ τῆς ἐποάσεως αὐτῶν αὐτόθι· Περὶ τῆς χλωρίδος τῆς Ἀττικῆς ἔχομεν πολυετεῖς καὶ ἀκριβεῖς παρατηρήσεις ἐκ προτροπῆς φιλολόγου, ἀναγνωρίσαντος ὅτι ἐντεῦθεν πηγάζουσι γόνιμα συμπεράσματα περὶ θρησκείας, λατρείας τοῦ θεοῦ καὶ χρονολογίας τῶν Ἑλλήνων. Ὁ αὐτὸς φιλόλογος συνήγαγε διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους τὰς τῶν σημερινῶν γεωργῶν τῆς Ἑλλάδος παρατηρήσεις, ἐκ πεποιθήσεως ὅτι ὁ ἐλληνικὸς λαὸς ἔχει καὶ νῦν τὰς αὐτὰς ἐν γένει ἐννοίας περὶ τῶν ὥρῶν τοῦ ἔτους ἃς εἶχον καὶ οἱ πρὸ χιλιοετηρίδων Ἕλληνες. Διὰ τῆς γνωστοποιήσεως τοιούτων παρατηρήσεων, ὅτι δηλαδὴ ἐν Ἀθήναις ἐν καιρῷ τοῦ θέρους ἐπέρχεται ἐντελής ἔλλειψις δρόσου, ἐξηγεῖται θαυμασίως ὁ τῶν τριῶν ἀδελφῶν Ἑρσης, Πανδρόσου καὶ Ἀγραύλου μῦθος, καθ'ὃν ὁ τῶν δύο τούτων ἀδελφῶν θάνατος δὲν φαίνεται παράδοξος εἰς τὸν γινώσκοντα ὅτι οἱ ἐπὶ φυσικῶν φαινομένων στηριζόμενοι μῦθοι, ἀφοῦ ἐξέλιπεν ἐκ τῆς συνειδήσεως τοῦ λαοῦ ἡ ἀρχικὴ αὐτῶν ἐννοια, μεταβάλλονται συνήθως εἰς θρησκευτικὰ δόγματα. Πανθομολογούμενον εἶναι πρὸς τούτοις, ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ χώρᾳ τῆς Εὐρώπης ἐπέρχονται τοσαῦται βρονταὶ καὶ ἀστραπαὶ μετὰ καταιγίδων καὶ θυελλῶν, ὅσαι ἐν τῇ τῶν Ἰωαννίνων χώρᾳ, ἐξ οὗ φαινομένου ἐξηγεῖται ἡ λατρεία τοῦ ἐν Δωδώνῃ ἐριγδούπου, τερψικεραύνου, βρονταίου καὶ ὑψιβρεμέτου Διός.

• Ὡς ὅπως ἡ φύσις τῶν κλασικῶν χωρῶν, οὕτω καὶ οἱ νῦν ἀντιοικοὶ αὐτῶν συντελοῦσιν ἐν πολλοῖς εἰς γνῶσιν τῆς ἀρχαιότητος. Μέγα πλῆθος φαινομένων ἐν τῷ χαρακτῆρι, ταῖς συνηθείαις καὶ τῷ βίῳ καὶ ταῖς ἐνεργείαις αὐτῶν παριστῶσι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἀρχαῖα ὅμοια φαινόμενα, διότι ὑπὸ ὁμοίαν φυσικὴν κατὰστασιν καὶ ὑπὸ τὸν αὐτὸν οὐρανὸν διατηροῦνται ἀείποτε καὶ ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων πολλὰ ὅμοια. Ἐντεῦθεν διατηροῦνται συνήθως πανταχοῦ ἐν ταῖς κατωτέρω τάξεσι τοῦ λαοῦ πολλαὶ ἐννοιαί καὶ συνήθειαι τῆς ἀρχαιότητος ἀνεξάλειπτοι. . . . Ἐν τούτοις ὅμως ὑπερέχουσι πολὺ αἱ ἐλληνικαὶ τῶν ἰταλικῶν χωρῶν. Ἐν τῷ βίῳ τῶν Νεαπολιτῶν

καὶ Σικελῶν ἰδίως σώζονται ἀληθῶς διάφορα ἀξιοσημείωτα λείψανα ἀρχαίων ἡθῶν καὶ ἐθίμων· τὸ ἐλληνικὸν ὁμῶς ἔθνος, ἐπειδὴ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἰταλικὸν δὲν ἀνέπτυξεν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρις ἡμῶν νέον ἴδιον πολιτισμὸν (cultur), διατηρεῖ πιστότερον καὶ ἐν μείζονι ἀναλογία ἀρχαίας ἐννοίας καὶ συνηθείας. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσε πολὺ ἡ φύσις τῆς χώρας, ἡ τῶν διαφορῶν μερῶν αὐτῆς ἀπομόνωσις καὶ ἀποκλειστικότητα καὶ τὸ μέγα πλῆθος τῶν νήσων, ὥς καὶ ὁ μείζων περιορισμὸς τοῦ γυναικείου φύλου, ὅπερ πλεον τοῦ ἀρρένου ἐμμένει πιστὸν εἰς τὰ ἀρχαῖα. Τὸ ὑπὸ Φαλλμεραῦέρου ἄλλοτε ῥηθὲν καὶ διὰ θαυμασίας ῥητορικῆς εὐγλωττίας ὑποστηρικθὲν παράδοξον, ὅτι οἱ νῦν κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶναι Ἕλληνες, ἀλλὰ Σλαῦοι, οὐδεμιᾶς προτοχῆς ἄξιον δύναται νὰ ᾔῃαι, διότι τοῦτο, ὅπερ καὶ αὐτὸς ὁ ἐκφράσας περιώρισεν ἐπὶ τῆς ἡπειρωτικῆς ἐν Εὐρώπῃ Ἑλλάδος, δὲν ἐξέτεινε δὲ ἐπὶ τῶν νήσων καὶ τῆς Μικρασίας, εἰ καὶ ἐνίοτε μετὰ διαβολικῆς αὐταρσεχείας ἐκφέρει γενικῶς, διατηρεῖται μὲν ἔτι ἐν ταῖς κεφαλαῖς ἰδιωτῶν τινῶν, θεωρεῖται ὁμῶς νῦν ὡς ἐντελῶς ἀκυρωθὲν δι' ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν ἐρευνῶν. Ἀληθῶς ἐγένοντο ἐν Ἑλλάδι σλαυϊκαὶ μεταναστεύσεις, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες δὲν ἐξεσλαβίσθησαν, οἱ Σλαῦοι τοῦναντίον ἐξελληνίσθησαν. Λέγοντες λοιπὸν ὅτι περισκεμμέναι ἔρευναι τοῦ βίου τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων συντελοῦσιν εἰς ὄφελος τῆς ἀρχαιομαθείας, δὲν ἐννοοῦμεν ὅτι διὰ τούτου ποριζόμεθα ὑπὲρ αὐτῆς ὅλως νέον ὕλικόν, ἀλλ' ὅπου ἀποδεδειγμένως ὑπάρχει παρὰ τοῖς νῦν Ἕλλησιν ἀρχαῖόν τι ἐλληνικὸν κληροδότημα, καὶ μάλιστα παρὰ τοῖς ἀγραμμάτοις, δέον ἢ ζῶσα αὕτη δημοτικὴ παράδοσις νὰ συμπληρώνη τὴν πολλάκις ἀτελεῖ παράδοσιν τῶν συγγραφέων, νὰ ἐξηγῇ καὶ νὰ διαλευκαίνῃ σπουδαίως.

» Καὶ αὐταὶ τέλος αἱ τοῦ λαοῦ διάλεκτοι δύνανται νὰ χορηγήσωσιν εἰς τὴν κλασικὴν φιλολογίαν οὐ μικρὸν κέρδος. Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ ὑπερέχει πλεον ἢ Ἑλλάς τῆς Ἰταλίας. Ἀληθῶς καὶ ἐκ τῆς ἰταλικῆς καὶ ἐκ πασῶν ἐν γένει τῶν ῥωμανικῶν γλωσσῶν δυνατὸν νὰ προέλθῃ οὐχὶ μικρὸν κέρδος διὰ τὴν γνῶ-

σιν τῆς τοῦ ῥωμαϊκοῦ λαοῦ γλώσσης, διότι αὐταὶ ὡς θυγατέρες τῆς λατινικῆς ὁδηγοῦσιν ἡμᾶς εἰς ὀρθὴν κρίσιν περὶ τινων τύπων τῆς τοῦ Πλαύτου γλώσσης. Ἡ νεωτέρα ὁμῶς ἐλληνικὴ γλῶσσα κεῖται πολὺ πλησιέστερον πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἢ αἱ ῥωμανικαὶ γλῶσσαι πρὸς τὴν λατινικὴν, οὔσα οὐχὶ νέα ἐν γένει γλῶσσα, ἀλλ' ἡ νεωτάτη φάσις τῆς ἐλληνικῆς, καὶ ἐν τοῖς πλουσίοις διαλεκτικοῖς αὐτῆς ιδιώμασι διατηροῦσα πλεῖστα ἔχνη τῶν ἀρχαίων διαλέκτων, καὶ μέγαν πλοῦτον γνησίων ἐλληνικῶν λέξεων καὶ φράσεων. Ἐντεῦθεν δύναται ἡ νεοελληνικὴ νὰ παρέχῃ ἐν γένει μέγα κέρδος εἰς ἀκριβῆ σπουδὴν τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς, ἰδίως δὲ καὶ οὐ μικρὰν ἐπικουρίαν εἰς κατανόησιν χωρίων τινῶν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Οὐ μικρὸν εἶναι πρὸς τοῦτοις τὸ κέρδος, ὃ πορίζεται ἐκ τῆς νεοελληνικῆς καὶ ἡ λεξικογραφία, διότι ἐξ αὐτοῦ δυνατόν νὰ ὀρισθῶσι πλεῖστα ὀνόματα τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων, ἅτινα σώζει ἔτι ἡ τοῦ λαοῦ γλῶσσα¹).

Οὕτως ἀπέδειξεν ὁ ῥήτωρ ὅποιαν ὠφέλειαν δύναται νὰ ἔχῃ ἡ φιλολογία ἐκ τῆς δι' αὐτοψίας γνώσεως καὶ ἐρεῦνης τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν, τοῦ βίου τῶν κατοίκων αὐτῶν καὶ τῶν κατὰ τόπους γλωσσικῶν ιδιωμάτων τῶν νῦν Ἑλλήνων. Τοὺς λόγους αὐτοῦ τούτους μετεφράσαμεν ἐλευθέρως χάριν τῶν μὴ γινώσκόντων τὴν γερμανικὴν ἢ μὴ ἔχόντων αὐτὸν τὸν λόγον τοῦ ῥήτορος, ὅπως γίνωσι γνωστότεραι τοιαῦται κρίσεις εἰς τοὺς ἡμετέρους καὶ ἰδίως τοὺς διδάσκοντας τὰ ἐλληνικά· διότι πιστεύομεν ὅτι πολὺ ἔσται τὸ ἐκ τῆς γνώσεως τῶν ὀρθοτάτων τούτων παρατηρήσεων τοῦ εἰδήμονος τῆς ἡμετέρας γλώσσης καὶ τοῦ βίου σοφοῦ καθηγητοῦ κ. Βερνάρδου Σμιδίου κέρδος αὐτῶν, οἵτινες οὐ μόνον διὰ τῆς διδασκαλίας δύνανται νὰ μεταδώσωσι τὰς ἀληθείας αὐτὰς εἰς τοὺς ὑπ' αὐτῶν διδασκομένους, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ, ἔχοντες αὐτὰς ὁδηγὸν εἰς τὰς ἰδίας των μελέτας, νὰ πο-

(1) Ἐνταῦθα ἔδει νὰ προσθήσῃ ὁ ῥήτωρ, ὅτι πάντα σχεδὸν τὰ ὀνόματα τῶν ἰχθύων εἰσὶν ἐλληνικά, ὡς καὶ πλεῖστα τῶν τῆς γεωργίας ἀντικειμένων.

ρισθῶσι πολλοὺς καὶ καλοὺς καρποὺς ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν εἰς τὰς φιλολογικὰς τῶν ἐρεῦνας.

Μετὰ τὰς παρατηρήσεις ταύτας, συμπληρῶν τὸν λόγον τοῦ ὁ ρήτωρ, ἐπάγει, ὅτι οὐδεὶς τῶν εἰδημόνων θέλει θέσει ἐν ἴσῃ σημασίᾳ τὰς διαφόρους ταύτας καὶ ἐμμέσους πηγὰς, ἅς παρέχουσι νῦν αἱ κλασικαὶ χῶραι, καὶ τὰς ἀμέσους, ἥτοι τὰς τῶν συγγραφέων καὶ τῶν σωζομένων μνημείων, καὶ ὅτι οἱ ὀλιγορῶντες αὐτῶν κατ' ἀρχὴν εἰσι σχολαστικοὶ καὶ ἐπιζήμιοι πρὸς τὴν ἀληθῆ ἐπιστήμην. Ὁ ἀληθῶς ἐρευνῶν φιλόλογος σύννοιδε πάντοτε ὧν δεῖται, καὶ οὐδέποτε ἀποκρούει πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ διαφωτίσῃ αὐτὸν εἰς ἀκριβεστέραν γνῶσιν τῆς ἐπιστήμης αὐτοῦ. Ἐνεκα δὲ τῆς μεγάλης ποικιλίας τῶν ἐντεῦθεν ποριζομένων γνώσεων ἔρχεται εἰς κοινωνίαν ἡ φιλολογία πρὸς πολλὰς ἄλλας παλαιὰς καὶ νέας ἐπιστήμας, τηραῦσα οὕτω νεανικὴν ζωὴν. Διὸ ὁ νομίζων αὐτὴν νεκρὰν ἐπιστήμην δὲν ἔχει ἀληθῆ ἐννοιαν τῆς οὐσίας αὐτῆς.

Ἐφ' ὅσον δὲ μὲ τὴν πρόοδον τοῦ χρόνου εὐρύνεται διὰ τοῦτο ὁ κύκλος τῶν γνώσεων τοῦ φιλόλογου, ἐπὶ τοσοῦτον ὀφείλει οὗτος νὰ τηρῇ ἀκέραια ὅσα ὡς ἴδια τῆς ἐπιστήμης τοῦ ἐθεώρησεν ἐξ ἀρχῆς, μὴ ἀνεχόμενος νὰ περιστέλληται αὕτη εἰς τὴν θεωρίαν μόνην τῆς γραμματικῆς καὶ κριτικῆς, εἰς ἣν ἤθελε νὰ περιορίσῃ αὐτὴν ὁ Γ. Ἑρμαννος. Ἀληθῶς ἡ γραμματικὴ καὶ κριτικὴ εἶναι ἀναγκαῖα στοιχεῖα τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτῆς ὑπάρξεως, ἡ δὲ γλῶσσα τὸ μέσον δι' οὗ κατανοοῦμεν τὸ περιεχόμενον τῶν τῆς γραφῆς καὶ τέχνης μνημείων, καὶ διὰ τοῦτο ἡ μὲν ἀκριβὴς γνῶσις αὐτῶν εἶναι ἀπαραίτητος εἰς πάντα φιλόλογον, ἡ δ' ἀτελής ἐπιζήμιος ἐν πάσαις ταῖς ἐργασίαις αὐτοῦ. Πλὴν τούτου δὲ ἡ γνῶσις τῆς γλώσσης εἶναι λίαν ἐνδιαφέρουσα, οὐχὶ διὰ τὸν πρακτικὸν τοῦτον σκοπὸν αὐτῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑαυτὴν, διότι αὕτη ἐκ τῶν κυριωτέρων μνημείων τοῦ πνευματικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων οὔσα καὶ οὐσιώδης στοιχεῖον τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς ἀρχαιότητος, δεόν νὰ ἐξετάζηται ἐπιμελέστατα μέχρι τῶν ἐλαχίστων αὐτῆς μερῶν.

Ἐπὶ τῶν ἡμετέρων μάλιστα χρόνων ἡ τῆς γλώσσης μελέτη

προήχθη πολὺ δι' ὅλως νέων ἐρευνῶν, ἀφ' οὗτου ὁ Βόππ, ἀνακαλύψας τὸν κύκλον τῶν ἰνδοευρωπαϊκῶν γλωσσῶν, ἐθεμελίωσε τὴν συγκριτικὴν γλωσσολογίαν, ἥτις ἐν τῇ προόδῳ τοῦ χρόνου ταχείαν καὶ μεγάλην ἐπίδοσιν λαβοῦσα, διεφώτισε πολυειδῶς τὴν ἐλληνικὴν καὶ λατινικὴν γλῶσσαν, αἵτινές εἰσι μέλη τῆς γλωσσολογίας ταύτης. Ἀλλ' εἰ καὶ ἡ σχέσις τῆς κλασικῆς φιλολογίας πρὸς τὴν συγκριτικὴν γλωσσολογίαν καὶ πρὸς τὴν ἐφ' ἡμῶν κατὰ πρῶτον ἀναφανείσαν συγκριτικὴν μυθολογίαν ἀπεδείχθη ἤδη ἱκανῶς, καὶ ὁμῶς παραγνωρίζεται αὕτη ὑπὸ τινων ἔτι, δοξαζόντων ὅτι ἡ κλασικὴ φιλολογία, ὑπόθεσιν ἔχουσα μόνον τὸν βίον τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, οὐδόλως ἐνδιαφέρεται περὶ τῶν ἐξαγομένων τῆς συγκριτικῆς γλωσσολογίας τῶν ἰνδοευρωπαϊκῶν ἐθνῶν, ἥτις οὐδὲν μέρος τῆς κλασικῆς φιλολογίας εἶναι. Καὶ ὁμῶς ἀναγκαῖον ἐξ ἴσου εἶναι νὰ γνωρίσῃ ὁ φιλόλογος τὰ ἐξαγόμενα τῆς συγκριτικῆς φιλολογίας καὶ νὰ χρησιμοποίησῃ αὐτὰ ἐν ταῖς γλωσσικαῖς αὐτοῦ μελέταις, ὅπως καὶ ὁ ταύτης ὁπαδὸς τὰ τῆς κλασικῆς φιλολογίας. Ἡ ἀλληλουχία δὲ καὶ ἀλληλεπίδρασις αὕτη ὑπάρχει καὶ ἐν ἄλλαις ἐπιστήμαις, ἀφ' ὧν ἡ φιλολογία οὐκ ὀλίγον ὠφελεῖται. Ὁ ἐνδιατρίβων π. χ. εἰς τὴν μελέτην καὶ γνῶσιν τοῦ πολιτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων καὶ τῆς νομοθεσίας αὐτῶν, ὀφείλει νὰ ἀποκτήσῃ γνώσεις πολιτικὰς καὶ τοῦ δικαίου, ὧν ἄνευ ἀδύνατος εἶναι ἀληθῆς κατανόησις ἐκείνων. Οὕτω καὶ ὁ θέλων νὰ χρησιμοποίησῃ εἰς τὰς ἰδίας μελέτας καὶ ἐρεῦνας φιλόλογος τὰ τῆς συγκριτικῆς φιλολογίας ἐξαγόμενα, ὀφείλει νὰ γνωρίσῃ τὴν μέθοδον τῆς ἐπιστήμης ταύτης, δι' ἀκροάσεως ἐν πανεπιστημίῳ μαθημάτων τινῶν τῆς συγκριτικῆς γραμματικῆς ἢ ἀπασῶν ἢ τινων μόνον ἰνδοευρωπαϊκῶν γλωσσῶν καὶ τῆς ἱστορίας τῆς γλώσσης. Μακρὰ ὁμῶς καὶ ἀκριβῆς γνῶσις τῶν γλωσσῶν τούτων εἶναι ἐπιζήμιος εἰς τὴν κλασικὴν φιλολογίαν, ὥς ἀποτρέπουσα ἀπὸ τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως ταύτης ἕνεκα τῆς ἀνεπαρκείας τοῦ ἀνθρώπου, μὴ δυναμένου εἰς πολλὰ συγχρόνως μετ' ἐπιστάσις ἀσχολεῖσθαι.

Ἡ κριτικὴ μετὰ τῆς ἐρμηνευτικῆς συνημμένη σκοπὸν ἔχει

τὴν ἀνεύρεσιν τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας, καὶ εἶναι διὰ τοῦτο οὐσιώδεις στοιχεῖον τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης, οὐ ἄνευ ἀδύνατος ἡ ἀκριβοῦς καὶ ἀληθὴς τῆς ἀρχαιότητος ἀναγνώρισις· διότι οὔτε ἡ παράδοσις τοῦ πραγματικοῦ ταύτης, οὔτε ἡ τῶν ἡμετέρων πηγῶν εἶναι σαφὴς καὶ καθαρὰ. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ διακριθῇ τὸ ἀληθὲς τοῦ ψευδοῦς, τὸ γνήσιον τοῦ νόθου, τὸ πρωτότυπον ἀπὸ τοῦ τυχαίως ἢ σκοπίμως μεταποιηθέντος. Πάντα δὲ τὰ τῆς φιλολογίας μέρη ἔχουσιν ἐξ ἴσου ἀνάγκην τῆς κριτικῆς, ἡ δὲ ταύτης μέθοδος εἶναι ἐν γένει ἡ αὐτὴ πανταχοῦ· ἐν τῇ ἐρευνῇ ὁμοῦς τῶν ἀρχαίων κειμένων διεμορφώθη αὕτη κατὰ μικρὸν εἰς αὐστηρῶς κανονισθεῖσαν ἐμπειρίαν ἢ τέχνην. Ἐν ᾧ πρότερον παρηκολούθουν τὰ ἄριστα χειρόγραφα κατ' ἀρέσκειαν καὶ ἄνευ ὠρισμένων κανόνων, ἐν ἀρχαιοτέροις δὲ χρόνοις ἠρίθμουν ἀντὶ νὰ σταθμίζωσι τὰς μαρτυρίας, ἀπὸ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Ἑμμ. Βεκκέρου καὶ Λαχμάννου διδασκόμενοι, ἤρξαντο οἱ κριτικοὶ διὰ περισκεμμένης συγκρίσεως τῶν χειρογράφων νὰ ἀναζητῶσι τὴν σχέσιν αὐτῶν πρὸς ἀλλήλα, νὰ διακρίνωσι τὰς ἐμμέσους ἀπὸ τὰς ἀμέσους μαρτυρίας, τὰς ἀξιοπίστους ἀπὸ τῶν ὑπόπτων, καὶ οὕτω νὰ ὀρίζωσι τὴν σχετικῶς γνησίαν παράδοσιν. Δι' ἀκριβοῦς ἐφαρμογῆς τῆς μεθόδου ταύτης δύναται τις νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰ ἄδυτα τῆς ἱστορίας τῶν κειμένων, καὶ οὕτω νὰ προσδιορισθῇ μετὰ τινος ἀκριθείας προσεγγιζούσης εἰς τὴν ἀλήθειαν ἡ ποιότης πρὸ πολλοῦ ἀπολεσθέντος ἀρχικοῦ κώδικος, ἐξ οὗ ἐπήγασαν κατὰ διαφόρους βαθμοὺς συγγενείας οἱ σωζόμενοι. Οὕτως ἡ τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος διπλωματικὴ κριτικὴ ἔσχεν ἀνάπτυξιν ἐπιστημονικὴν, συγχρόνως δὲ καὶ τῆς ἐξ εἰκασίας κριτικῆς τὸ στάδιον ἰσοπεδώθη διὰ τῆς ἀνευρέσεως τῆς ἀρχαιοτάτης καὶ ἀληθοῦς παραδόσεως καὶ δι' ἀκριβοῦς ἐρένης τῶν γλωσσικῶν ιδιωμάτων ἐνὸς ἐκάστου τῶν συγγραφέων καὶ τῶν προσωδιακῶν καὶ μετρικῶν νόμων τῶν ποιητῶν.

Ἄν δὲ μεθ' ὅλα ταῦτα φαίνεται ὅτι ἡ φιλολογία δὲν ἴσταται ὥς πρὸς τὴν κριτικὴν εἰς ἱκανὸν ὕψος, αἰτία τούτου εἶναι οὐχὶ ἑλλειψις σπουδαίων, ἀλλὰ τὸ ὁσημέραι αὐξάνον πλῆθος

ἀσθενῶν καὶ ἡμαρτημένων κριτικῶν ἐργασιῶν· διότι μέγας ἀριθμὸς ἀνικάνων, λυπηρὸν εἶπεῖν, προσερχόμενοι εἰς τὸν φιλολογικὸν τοῦτον κλάδον, τολμῶσιν οὐχὶ σπανίως νὰ ἐπιλύωσι δυσχερέστατα ζητήματα· ἀλλὰ καὶ τινες ἔτι ἱκανοὶ καὶ γεγυμνασμένοι καὶ ἄλλως σπουδαῖοι φιλόλογοι, μὴ προσέχοντες εἰς τὰ τῶν συγγραφέων ιδιώματα, ἐπὶ τῇ ἀγαθῇ δὲ ιδέᾳ ὅτι καθαρρίζουσι τὰ ἀρχαῖα κείμενα ἀπὸ ἀλλοτρίων προσθηκῶν, πολυειδῶς ἐπιβουλεύονται τὸ τῆς ιδιοκτησίας δικαίωμα τῶν συγγραφέων· ὅπερ μετὰ λύπης βλέπομεν γινόμενον ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ὑπὸ μικρῶν καὶ μεγάλων φιλολόγων, μὴ ἐχόντων ὁμῶς τὴν πρὸς τὴν κριτικὴν ἀπαιτουμένην φυσικὴν ἱκανότητα μηδὲ τῶν ιδιωμάτων τῶν συγγραφέων καὶ ποιητῶν ἀκριβεῖς γνώσεις.

Κατὰ τὰ εἰρημένα τὸ ἔδαφος τῆς φιλολογίας εἶναι νῦν εὐρύτατον, καὶ διὰ τοῦτο ἀδύνατον νὰ τὸ διατρέξῃ εἰς, καὶ ἂν οὗτος τύχη νὰ ἔχῃ σιδηρᾶν ὑγείαν καὶ σχολὴν ὑπὸ οὐδενὸς ἄλλου ἔργου ταρασσομένην. Ἀνάγκη διανομῆς τῆς ἐργασίας. Ἐκαστος δέον νὰ ἀσχολῇται περὶ τὸν κλάδον τῆς ἐπιστήμης, ὃν κλίσις καὶ ἱκανότης ὑποδεικνύει αὐτῷ, οἷοςδὴποτε καὶ ἂν ᾖ οὗτος, διότι πάντες οἱ τῆς φιλολογίας κλάδοι εἰσὶ σπουδαῖοι καὶ οὐδεὶς τοῦ ἄλλου ὑποδεέστερος κατὰ τὴν ἀξίαν. Ἀνάγκη ὁμῶς νὰ ἔχῃ πᾶς τις γνῶσιν τῆς ἐκτάσεως τῆς φιλολογίας, διότι ἄνευ γνώσεως τοῦ ὅλου, ἀδύνατον νὰ κατανοηθῇ τὸ μέρος, οὐδὲ τὸ ὅλον ἄνευ γνώσεως τῶν μερῶν· ἀμφοτέρωθεν εὐρίσκονται ἐν ἀμοιβαίᾳ σχέσει καὶ ἀλληλεπιδράσει. Ὁ ἀσχολούμενος εἰς ἕνα τινὰ κλάδον μόνον, ὅσον καὶ ἂν ἀκριβολογήσῃ ἐν αὐτῷ, ἄνευ γνώσεως τῆς ὅλης ἐπιστήμης, οὗτος μένει πάντοτε ἐν τοῖς προπυλαίοις τοῦ ναοῦ, οὐδέποτε δυνάμενος νὰ εἰσέλθῃ καὶ θεάσῃται καὶ θαυμάσῃ τὰ ἐν τῷ ναῷ ἱερά· Ὁ εἰς τὰ καθ' ἕκαστον ἐνδιατρίβων, ἀπεβλέπων ὁμῶς πάντοτε εἰς τὸ ὅλον, ὃ εἶναι τῆς ἐπιστήμης σκοπὸς, εἶναι ἀπηλλαγμένος τῆς αὐθαιρεσίας καὶ σμικρολογίας, καὶ δύναται νὰ ἀντικρούσῃ ἀποτελεσματικῶς ἀπάσας τὰς κατὰ τῆς φιλολογίας πολεμικὰς ἐπιθέσεις, ἅς οὐχὶ σπανίως τολμᾷ κατ' αὐτῆς

ἄξιος ὑλισμὸς, καὶ νὰ κατορθώσῃ ἵνα παρίσταται πρὸ τῶν ὁμμάτων τοῦ πνεύματος ἡ γενικὴ εἰκὼν τοῦ ἀρχαίου βίου ἀείποτε ἐν καθαρᾷ ὄψει καὶ ἐν φωτεινῇ μορφῇ, καὶ νὰ μένῃ πάντοτε τῆς ἀνθρωπότητος κτῆμα ἐς αἰεὶ κατὰ τὴν ῥῆσιν τοῦ Θουκυδίδου.

Τοιοῦτος ἐν περιλήψει ὁ τοῦ κ. Βερνάρδου Σμιδίου περὶ φύσεως τῆς φιλολογίας λόγος, οὗ τὴν ἀνάγνωσιν συσταίνομεν τοῖς παρ' ἡμῖν νέοις φιλολόγοις.

—

«*Μιχαὴλ Ἀκομινάτου τοῦ Χωνιάτου τὰ σωζόμενα, τὰ πλεῖστα ἐκδιδόμενα νῦν τὸ πρῶτον κατὰ τοὺς ἐν Φλωρεντίᾳ, Ὁξωρίῳ, Παρισίοις καὶ Βιέννῃ κώδικας δαπάνῃ τοῦ δήμου Ἀθηναίων ὑπὸ Σπυρίδωνος Π. Λάμπρου, δ. φ. καὶ ὑφηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Τόμος α', περιέχων τὰς ὁμιλίας, τοὺς λόγους καὶ τὰ προσφωνήματα. Ἐν Ἀθήναις 1879 [8ον, σελ. η' καὶ 368].*

Διατρίψας ὁ ἐκδότης τοῦ ἀναγγελλομένου συγγράμματος ἐν τῇ βορείῳ καὶ δυτικῇ Εὐρώπῃ ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς ἀκρόασιν μαθημάτων πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν αὐτοῦ γνώσεων, τελευταῖον ἡσχολήθη εἰς περιυναγωγὴν ὕλης ἀναφερομένης εἰς τὴν καθόλου ἑλληνικὴν γραμματολογίαν καὶ ἱστορίαν καὶ ἰδίως εἰς τὴν τῶν μέσων αἰώνων, συλλέξας αὐτὴν ἐκ τῶν βιβλιοθηκῶν τῆς Γερμανίας, Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ἰταλίας. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς Ἀθήνας παρέσχεν εὐθὺς δείγματα τῆς φιλοπονίας καὶ ἀκριβείας καὶ χρησιμότητος τῶν αὐτοῦ πολυετῶν σπουδῶν, ἐκδοὺς πρὸς ἄλλοις τισὶ περὶ Ἀθηναίων διεξοδικὴν ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ διατριβὴν, ἐν ᾗ ἐξετάζει κατὰ πηγὰς ἀνεκδότους ὅποια ἦτο ἡ κατάστασις τῆς πόλεως ταύτης κατὰ τὸν 16' μ. Χ. αἰῶνα, ἐρανισάμενος πολλὰς περὶ αὐτῆς εἰδήσεις ἐξ ἀνεκδότων ἐν μέρει συγγραμμάτων τοῦ τότε Ἐπισκόπου τῆς πόλεως ταύτης Μ. Ἀκομινάτου τοῦ Χωνιάτου. Ἡ διατριβὴ αὕτη ἦτο πρόδρομος τῆς ἐκδόσεως τοῦ ὑφ' ἡμῶν νῦν ἀγγελλομένου συγγράμματος, ὃπερ περιέχει μό-

νον μέρος τῶν συγγραφῶν τοῦ λογίου τούτου ἱεράρχου τῶν Ἀθηνῶν, ἐκδοθὲν πρὸ μικροῦ καὶ περιέχον νέαν ἀπόδειξιν τῶν φιλολογικῶν γνώσεων τοῦ εὐπαιδευτοῦ ὑφηγητοῦ τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου.

Ἐν τῷ βραχεῖ προλόγῳ τῷ προταττομένῳ εἰς τὸν ἤδη ἐκδοθέντα α' τόμον τῶν σωζομένων τοῦ Ἀκομινάτου παρέχει ἡμῖν ὁ ἐκδότης τὰς ἐξῆς εἰδήσεις περὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ ἱεράρχου τούτου, ὅτι αμόλις ἦτο ἐκδεδομένον τὸ ὀγδοον μέρος αὐτοῦ ἐν πρωτοτύπῳ ἢ ἐν λατινικῇ μεταφράσει, τὰ δὲ λοιπὰ κατέκειντο ἀνέκδοτα καὶ δὴ καὶ ὅλως ἄγνωστα ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῆς Φλωρεντίας, τοῦ Ὁξωνίου, τοῦ Ἑσκουριάλου, τῶν Παρισίων, τῆς Βιέννης, τῆς Ῥώμης» καὶ ὅτι αὐτὸς «διατρίψας ἐπὶ διετίαν ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς βιβλιοθήκαις καὶ τοῖς ἀρχείοις περὶ τὴν ἐξερεύνησιν καὶ μελέτην τῶν κωδίκων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, μετ' ἰδιάζοντος δὲ διαφόρου περισυνάγων τ' ἀφορῶντα εἰς τὴν κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας Ἀθηναϊκὴν ἱστορίαν, δὲν ἠδυνάμην νὰ παρέλθω ἀμελέτητα τὰ ἔργα τοῦ Ἀκομινάτου» καὶ δὴ ἀντέγραψα ἐν ταῖς ἄνω εἰρημέναις βιβλιοθήκαις, πλὴν τῆς τοῦ ἰσπανικοῦ Ἑσκουριάλου ὅπου δὲν ἠτύχησα νὰ μεταβῶ, ἐξ ἐννέα κωδίκων καὶ ἀντέβαλον κριτικῶς πάντα τὰ σωζόμενα τοῦ Μιχαήλ, ἐτοιμάσας αὐτὰ πρὸς ἑκδοσιν».

Οὕτω λοιπὸν διὰ πολλῶν πόνων καὶ δαπανῶν ἡτοιμάσθη πρὸς ἑκδοσιν ἡ ὕλη, ἥτις βεβαίως θὰ ἔμενεν ἐπὶ μακρὸν ἔτι χρόνον ἀνέκδοτος, εἰ μὴ παρεῖχεν ὁ δῆμος ὁ Ἀθηναίων τὴν πρὸς ἑκδοσιν ἀπαιτουμένην δαπάνην, διότι οἱ παρ' ἡμῖν λόγιοι ὀφείλουσι δυστυχῶς νὰ εὕρωσιν αὐτοὶ καὶ τὴν τοῦ τύπου δαπάνην· ἄλλως οἱ πόνοι τῶν μένουσι γνωστοὶ μόνον αὐτοῖς καὶ ἐν χαρτοφυλακίοις καὶ οὐδὲν ἐξ αὐτῶν ὄφελος τῇ ἡμετέρᾳ φιλολογίᾳ. Ὁ κ. Λάμπρος ὁμῶς ἠτύχησε νὰ εὕρῃ ἀρωγὸν πρὸς γνωστοποίησιν τῶν πόνων τοῦ τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων, ὅστις ἐκ τῆς περὶ Ἀθηνῶν διατριβῆς αὐτοῦ πεισθεὶς περὶ τῆς ἀξίας τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀκομινάτου, παρέσχε πάνυ ἐλευθερίως τὴν πρὸς ἑκδοσιν αὐτῶν δαπάνην. Οὕτως ἔχομεν νῦν

ἐξηκριβωμένον καὶ ἐν κομψῇ ἐκδόσει ἐκτετυπωμένον τὸ κείμενον συγγραφῶν τινων τούτου, μετ' οὐ πολὺ δὲ ἐλπίζομεν νὰ ἔχωμεν καὶ τὸ σύνολον αὐτῶν ἐν β' τόμῳ· ἔτι δὲ καὶ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἐκδότου, ἐν ᾗ γίνεται λόγος, καθὰ οὗτος λέγει, περὶ τῆς καθόλου βυζαντιακῆς φιλολογίας καὶ τῶν ἔργων τοῦ Ἀκομινάτου ἰδίως, περὶ τοῦ βίου τοῦ συγγραφέως, περὶ τῆς κριτικῆς τῆς ἐφαρμοστέας εἰς τὴν ἔκδοσιν βυζαντίνων συγγραφέων, περὶ τῶν κωδίκων ἐν οἷς σώζονται τὰ ἔργα τοῦ Μιχαήλ κτλ. ὡς ἀναφερομένην εἰς αὐτὰ τὰ ἔργα τοῦ συγγραφέως τὰ δημοσιευόμενα ἐν ἀμφοτέροις τοῖς τόμοις.

Ἀναμένοντες τὴν ἔκδοσιν τοῦ ὅλου ἔργου ἐκ τῆς φιλοπονίας τοῦ συγγραφέως καὶ τῆς ἐλευθεριότητος τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων, ἐκφράζομεν ἀπὸ τοῦδε τὴν χαρὰν ἡμῶν ἐπὶ τῇ ἐκδόσει ταύτῃ, ἥτις μετέχει οὐ μόνον φιλοκαλίας καὶ χάριτος τυπογραφικῆς σπανίας παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ φιλολογικῆς ἀκριβείας, ἣν δυστυχῶς δὲν εὐρίσκομεν εἰς πάσας τὰς ἐκδόσεις τῶν βυζαντίνων συγγραφέων, διότι αὗται ἐκδίδονται ἐνίοτε ὑπὸ λογίων οὐχὶ ἀκριβῶς γινωσκόντων τὴν τῶν συγγραφέων τούτων γλῶσσαν. Νομίζομεν δὲ ὅτι δὲν ἐκφράζομεν ὑπερβολὴν φίλαυτον, δισχυρίζομενοι ὅτι ἡμεῖς εἴμεθα καταλληλότεροι νὰ ἐκδώσωμεν ἀκριβέστερον τοὺς βυζαντίνους, ὅταν ὁμῶς πρὸς τοῦτο καλῶς παρασκευασθῶμεν, ὡς δυνάμενοι νὰ εἰσδύσωμεν βαθύτερον εἰς τὸ πνεῦμα τῆς γλώσσης αὐτῶν, συγγενοῦς τῆς ἡμετέρας καὶ μὴδὲ πολὺ ἀπεχούσης ἀπὸ τῆς νῦν λαλουμένης. Ἀνάγκη ὁμῶς νὰ πληθυνθῇ παρ' ἡμῖν πρότερον ἢ γνῶσις καὶ νὰ ὑπάρχωσι τὰ πρὸς ἔκδοσιν μέσα καὶ ἀναγνώσται πολλοί· διότι ὁμῶς νῦν οὗτοι εἰσὶ λίαν εὐάριθμοι καὶ τὰ χρηματικὰ μέσα μικρά, ἐντεῦθεν καὶ τὰ παρ' ἡμῖν ἐκδιδόμενα φιλολογικὰ ἔργα σπάνια καὶ ἰσχνὰ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ.

Ἐγγραφον κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1879.

ΕΥΘ. ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΑΤΤΙΚΗΣ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ.

1.

'Επὶ.....ἄρχον)τος, μηνὸς Ποσιδε-
 ῶνος)ει ἱσταμένου ΟΥΞ
ἔδοξεν Σαλαμινί-
 οῖς· ἐπειδὴ.....)ίδης Εὐδούλου Σαλ-
 5 ἀρίνιος ἐπιμελὴς ;)τῆς γενόμε(ν)ος..
ς τάς τε θυσί(α)ς (πά-
 σας ἔθυσεν ὅσας προσηκεν αὐτῷ ὑπέ-
 ρ)Ι τῇ 'Αφροδίτῃ κ-
 ... ὄμενον εἰς (τ)ὴν τ-
 10 Ι εἰς τὰ 'Αδώνια Ε;
 ...ΓΕ;
 ...

Τὸ ἀνωτέρω κολοβὸν ψήφισμα εἶναι γεγραμμένον ἐπὶ στήλης
 λίθου Ὑμηττίου, σωζούσης ἄνω μέρος τοῦ ἀετωματίου της, ἄλ-
 λως δὲ ἠκρωτηριασμένης τὰ πρὸς ἀριστερὰ τῷ ὀρῶντι καὶ κάτω,
 ὕψους 0,23, πλάτους 0,17, πάχους 0,11. Εὐρέθη ὁ λίθος ἐν
 Πειραιεῖ καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς 'Αθην. Ἑταιρίας.

Τὰ γράμματα εἶναι στοιχηδὸν κεχαραγμένα, πλὴν ὅτι ἐν στί-
 χῳ δ'. ἐν γράμμα, τὸ δεύτερον Υ, εἶναι στριμμωμένον μεταξὺ
 τοῦ Ο καὶ τοῦ Λ. Ὑποθέτω ὡς ἐκ τοῦ ὑπολειπομένου ἄνω μέ-
 ρους τοῦ ἀετωματίου, ὅτι ἀκριβῶς τὸ ἥμισυ τοῦ πλάτους τοῦ λί-
 θου θὰ ἐξέλιπε, καὶ λοιπὸν ὅτι 28 περίπου γράμματα θὰ εἶχε
 ποτε ἕκαστος στίχος, πλὴν τοῦ τετάρτου, περιλαβόντος πιθανῶς
 29. Σχῆμα γραμμάτων τὸ τοῦ δ': πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος, μεσοῦν-
 τος ἢ μᾶλλον τελευτῶντος. Τὸ ἐκλιπὸν ὄνομα τοῦ ἄρχοντος ἐν
 τῷ α'. στίχῳ θὰ εἶχεν ἕξ ἢ τὸ πολὺ ἐπτὰ γράμματα.

Τὸ ψήφισμα, ὡς ἐκ τοῦ γ' στίχου φαίνεται, εἶναι τῶν Σαλαμι-
 νίων, τυχὸν τῶν ἐν Πειραιεῖ κατοικούντων καὶ συγκεκροτημένων
 ἴσως ὡς θιασωτῶν ἢ ὀργεῶνων πρὸς τέλεσιν λατρείας τινὸς εἰδι-
 κῆς τῆς 'Αφροδίτης ('Ἰδε στίχ. η'). Τὰ δὲ 'Αδώνια, τὰ ἐν στίχ.
 ι'. μνημονευόμενα, γνωστὰ ὡς τελούμενα πενθίμως ἐν 'Αθήναις, ἐκ
 τοῦ Πλουτάρχου (ἐν βίῳ Νικίου, ιγ'), πιθανώτατα δὲ τὰ αὐτὰ
 ἐτελοῦντο καὶ ἐν Πειραιεῖ, ἔνθα ἱερὸν ἦτο τῆς 'Αφροδίτης ὑπὸ Κό-

νωνος κτισθὲν (Παυσαν. Α, 1, 5) καὶ ἄλλο ὑπὸ τῶν ἐκ Κύπρου Κιτιέων, ὡς ἐξ ἐνὸς ψηφίσματος ἠξεύρομεν τοῦ ἐν Corp. Inscr. Attic. II, ὑπ' ἀριθ. 168.

Τὸ δυσκολώτατον τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης μέρος μοι φαίνονται τὰ τρία τελευταῖα γράμματα τοῦ 6'. στίχου, τὰ ὅποια δὲν ἠξεύρω πῶς νὰ οἰκονομήσω. Ἄν τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν ἠδύνατο νὰ ἐκληφθῇ ὡς θῆτα, θὰ ἔλεγέ τις ὅτι λανθάνει ἐκεῖ ἡ ἀρχὴ φράσεώς τινος κατὰ γενικὴν ἀπόλυτον τεθειμένης οἷον· θυσ(ίας τελεσθείσης), ἡ κανὲν ὄνομα κύριον, ὄνομα δηλ. ἀνδρὸς τοῦ εἰπόντος τὸ ψήφισμα, ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς συλλαβῆς Θυσ. ἀλλ' οὔτε βλέπω ἐγὼ ἐντὸς τοῦ καλῶς διατετηρημένου Ο σημεῖόν τι ἡ κεραίαν ὑποδηλοῦσαν τὸ θῆτα, οὔτε ἠξεύρω ὑπάρχον ὄνομα εὖ χρηστον Ἑλληνικόν, ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς συλλαβῆς Θυσ, ἡ Ουσ. Ἄν δέ τις συνεπλήρου· οὔσ(ης ἐκκλησίας), θὰ ἦτο πολὺ ἀβεβαία ἡ φράσις καὶ δὲν θὰ ἀνεπλήρου καὶ ὅλον τὸν χῶρον, ὅσος ὑποθέτομεν εὐλόγως ὅτι ἐξέλιπεν. Εἰς μείζονας δυσχερείας καὶ ἀτοπίας πιθανῶς θὰ ἐνέπιπτε καὶ ὅστις ἀπὸ τῶν τριῶν τούτων γραμμάτων ΟΥΣ ἤθελε τυχὸν ἐξαρτήσῃ δύο συλλαβὰς τερος, ἵνα ἀποτελέσῃ ἑναρθρον ἐπίθετον ὁ ὕστερος· διότι δὲν θὰ εἶχεν ὕστερον καὶ κατάλληλον οὐσιαστικὸν νὰ προσθέσῃ μετὰ τοῦ ῥήματος εἶπεν. Ὡστε πανταχόθεν ἀπορία.

2.

.....

. ων καὶ μ...

θυσίαν του ...

τῆς πανο(πλίας)...

πράττει...

5 Θεσπιεῖς...

δὲ περὶ του...

των Ἑλευσι(ν)...

ν.ς τιμ...κ...

...αρ...

10 τιμαῖς· (ἀγ)αθῇ τύχῃ, δεδόχθαι τῇ βουλῇ τοὺς λαχόντας προέδρους εἰς τὴν ἐπιο(ῦσαν) ἐκκλησίαν χρηματίσαι περὶ τούτων, γνώμην δὲ συμβάλλεσθαι τ(ῆς) βουλῆς εἰς τὸν δῆμον, ὅτι δοκεῖ...
του Ἑρ(α)κλε...

- δων ε...η...
 15 τ. ας τις ἐν τ Ο...
 ἀπάντων καὶ Γ...
 ὑπὲρ τῆ(ς τ;) ὦν π...
 τας ἀποδημησ...
 οντης τ... ὑπὲρ του...
 20 ν...ντων (α)τ.....
 αν α(υ)τῶι Ἡρακλ(ε...
 σ)τρατιωτικῶν...
 πα)νοπλίαν καὶ ει...
σ./..

Στήλης Ὑμηττίας τεμάχιον εὑρεθὲν ἐν Ἀθήναις καὶ ἀγορασθὲν ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας τῇ 12 Δεκεμβρίου 1878 ἔχει τὰς ἀνωτέρω ἀρχὰς στίχων 24. Πᾶσα ἡ λοιπὴ τῆς στήλης ἐπιφάνεια ἐξέλιπεν. Σχῆμα γραμμάτων φαίνεται τὸ τοῦ γ'. πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος. Εἶδος γραφῆς ὅχι τὸ στοιχηδόν. Ἐκ τῆς βεβαίας συμπληρώσεως τοῦ ια'. στίχου γίνεται φανερόν ὅτι περὶ τὰ 54 γράμματα θὰ εἶχεν ἕκαστος στίχος τοῦ ψηφίσματος τούτου. Περὶ τῆς ὑποθέσεώς του οὐδὲν δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν καὶ δυσφοροῦμεν ὅτι δὲν κατωρθώσαμεν κάλλιον τὴν ἀνάγνωσιν τῶν πολὺ ἐφθαρμένων εἰς τινα μέρη γραμμάτων.

3.

-
 IOB;
 ... συνη.
 ... νων τ.
 ... ος πρ.
 5 νως δι-
 τούς λαχόντας) προέ-
 δρους εἰς τὴν ἐπιούσαν ἐκκλησίαν χρηματίσαι περὶ τούτων,
 γνώμην δὲ συμβάλλεσθαι τῆς βουλῆς εἰς τὸν δῆμον, ὅτι δο-
 40 κεῖ τῇ βουλῇ..... ηγγ)ελμέν-
 τ)ῆς βου-
 λῆς... ..)ἐπα)κνέσα-
 ι... ..)ἐνεκ(α

καὶ... ..τῆς πρ-
 15 ὅς... ..(Ὡς δὲ Λ
ἀνα)γράφει-
 ι δὲ τόδε τὸ ψήφισμα τὸν γραμματεῖα τῆς βουλῆς εἰς)στήλη-
 ν λιθίνην... ..) | αναν.
τὸ γ(εν-
 20 (όμενον ἀνάλωμα).

Τεμάχιον στήλης λίθου Ὑμηττίου ἔχει τὰ ἀνωτέρω, εὐρεθὲν ἐν Ἀθήναις περὶ τὸ στάδιον καὶ ἀγορασθὲν ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας οὐ πρὸ πολλοῦ. Ὑψος 0, 30, πλάτος 0, 07, πάχος 0, 07. Σχῆμα γραμμάτων φαίνεται πως τὸ τῶν πρὸ Χριστοῦ ῥωμαϊκῶν χρόνων. Εἶδος δὲ γραφῆς ὅχι τὸ στοιχηδόν. Ὅμως δὲ, ὡς ἐκ τῆς παρ' ἡμῶν γενομένης συμπληρώσεως τυπικῶν φράσεων τῶν εἰθισμένων ἐν τοῖς ψηφίσμασι φαίνεται, 49 περίπου γράμματα θὰ εἶχεν ἕκαστος στίχος, ἐξ ὧν μόλις ἀνὰ 5—6 τὰ πρὸς δεξιὰν τῷ ὁρῶντι ἐσώθησαν, τῆς ἄλλης τοῦ λίθου ἐπιφανείας ἐκλιπούσης ὀλοτελῶς.

4.

Ἡ δὲ ἐξῆς ἐπιγραφή, ἣτις εἶναι, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, τιμητικὴ, εὐρεθεῖσα πρὸ ἐτῶν ἐν ταῖς παρὰ τὴν ἀγίαν Τριάδα ἀνασκαφαῖς τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας, καὶ κειμένη αὐτόθι ἐν ὑπαίθρῳ παρὰ τὸ φυλακεῖον, φαίνεται ὅτι εἰσέτι δὲν ἐξεδόθη, παροραθεῖσα ἴσως διὰ τὴν ὀλιγότητα τῶν γραμμάτων της· διότι δὲν τὴν εὐρίσκω ἐν τῷ πέρυσιν ἐκδοθέντι γ'. τόμῳ τοῦ C. I. A., ἐνθα αἱ τιμητικαὶ ἐπιγραφαὶ τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων πᾶσαι περιελήφθησαν. Διὰ τοῦτο τὴν ἐκδίδω ἐδῶ, καθ' ὅσον μάλιστα φαίνεται περιέχουσα καὶ φράσιν τινὰ τυπικὴν, ὅχι συνήθη.

... ..ον Διονυσο(... ..οί;
 αἰτησάμενοι; τὴν βουλὴν τὴν ἐξ Ἀρ(είου πάγου, ἀρετῆς ἕνεκα
 καὶ τῆς εἰς ἑαυτοὺς εὐνοίας καὶ κ)ηδεμονί)ας...
ἀνέθηκα;)ν.

Λίθος Ὑμηττίος ἐνὸς ποδὸς μήκους εἶναι ὁ ἔχων τὰ ἀνωτέρω, ὅλως ἀκόσμητος τὰ ἄνω, ἐνθα σώζεται ἀβλαβῆς. Δεξιόθεν καὶ

ἀριστερόθεν καὶ κάτωθεν εἶναι ἡκρωτηριασμένος, ἐξ οὗ ἀμφίβολον μένει τὸ πόσα ἐκατέρωθεν γράμματα ἐξέλιπαν· μόνον δὲ βέβαιον εἶναι, ὅτι ὁ δ'. στίχος δὲν εἶχε γράμμα ἄλλο μετὰ τὸ Ν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ γράμματα ἔχουσι μέγεθος οἷον συνήθως τὰ ἐπὶ βάθρων ἢ ἐπιστυλίων, ἐκλαμβάνω αὐτὰ ὡς λείψανα τιμητικῆς ἐπιγραφῆς καὶ οὕτω συμπληρῶ μετοχὴν αἰτησάμενοι μετ' αἰτιατικῆς, ἂν καὶ τὸ σύνηθες τῆς φράσεως εἶναι· αἰτησάμενοι παρὰ τῆς ἐξ Ἀρείου πάγου βουλῆς. (ἴδε C I A, III, 1, ἀριθ. 710. 735, 774 a.) ἢ κατὰ τὰ δόξαντα τῇ ἐξ Ἀρ. πάγ. βουλῇ, ἢ κατὰ τὸ ἐπερώτημα τῆς ἐξ Ἀρ. π. βουλῆς, ἢ ψηφισαμένης τῆς ἐξ Ἀρ. π. β. ὧν πάντων ὑπάρχουσι πολυπληθῆ παραδείγματα. Ἡ δὲ λέξις *κηδεμονία*, ἣτις βεβαίως ὑπάρχει ἐν τῷ γ'. στίχῳ, ἐνῶ ἀρμόζει εἰς ἄνδρας Ῥωμαίους καὶ ἄρχοντας ἀρχὰς μεγάλας (οἷον ἐν C I A. III, 1, ἀριθ. 611), ἐδῶ φαίνεται ὅτι εἶναι τεθειμένη εἰς τιμὴν ὅχι Ῥωμαίου, καθ' ὅσον ὁ α'. στίχος δὲν παρουσιάζει ἀριδῆλως Ῥωμαϊκὸν ὄνομα. Περὶ τούτων πάντων ἃς ἀποφανθῶσιν οἱ εἰδικῶς μελετήσαντες τὰς τῶν χρόνων τούτων ἐπιγραφάς.

5.

Καὶ ἡ ἐξῆς δὲ ἐπιγραφὴ δὲν εὐρίσκεται ἐν τῷ τρίτῳ τόμῳ τοῦ Corp. Inscr. Attic. ὥστε ἴσως εἶναι ἀνέκδοτος·

Θάλεια Πολυστράτου Φιλαίδου θυγάτηρ
τὸν ἑαυτῆς ὄν Πόλυστρατον Δαμίχου Φιλαίδην
νικήσαντα Παναθήναια τὸν μακρὸν δρόμον
ἀνέθηκεν.

5 Διω

Ἀντέγραψεν αὐτὴν ὁ υἱός μου Ἰωάννης τῇ 21 Μαΐου 1877 ἀπὸ βάθρου κειμένου τότε ἐν τῷ κήπῳ τῆς Ἰλισσίας οἰκίας τῆς ἐν τῷ ἀνατολικῷ ἄκρῳ τῶν Ἀθηνῶν, νῦν δὲ ἀπὸ ἐνὸς ἔτους περὶ πού μετακομισθέντος εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἑθνικοῦ Μουσείου. Τετράγωνον καὶ ὅλως ἀκόσμητον εἶναι τὸ βάθρον καὶ λίθου Ὑμηττίου, ὕψους 0,44, πλάτους 0,69, βάρους 0,52. Ἀγώνισμα ἐν

τοῖς Παναθηναίοις ιδιωνυμούμενον μακρὸν δρόμον, ὡς ἐνταῦθα, ἀνγνωρίζεται καὶ ἀλλαχόθεν ἐκ βιβλίων ἢ ἐπιγραφῶν, ἢ ἀνὸς μακρὸς δρόμος ταυτιστέος μὲ τὸν «δόλιχον» ἢ μὲ τὸν ἀπρὸς Ἑλίας δρόμον», δὲν ἡδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω, εἰ καὶ ἐποίησά τινας ζητήσεις. Τὰ γράμματα εἶναι τῶν μετὰ Χριστὸν Ῥωμαϊκῶν χρόνων. Κατωτέρω τῶν 4 στίχων ἐν ἀποστάσει τινὶ εἶναι τρία ὀλίγον μικρότερα γράμματα, ἃ ὡς πέμπτον στίχον ἀπεδώκαμεν. Πιθανώτατον, ὅτι ὁ λιθοξόος ἀρξάμενος ἐκεῖ νὰ ἐγκολάψῃ τὸ ὄνομα τοῦ γλύπτου τοῦ ποιήσαντος τὸν ἀνδριάντα τοῦ Πολυστράτου, ἀπέστη πάλιν δι' ὀντιναδήποτε λόγον. Ἐχει δὲ τὸ βάθρον τοῦτο καὶ τόδε ἔτι τὸ παράξενον· καὶ ἐπὶ τῆς ἄνω ὀριζοντείου ἐπιφανείας καὶ ἐπὶ τῆς ἀντιστοιχοῦ αὐτῆς ὑποκάτω εἶναι λελαξευμένα ὅμοια κοιλώματα, ἐν οἷς ἔβαινον πόδες ἀνδριάντος. Ἴσως ἐγένετό ποτε διπλῇ χρῆσις τοῦ βάθρου.

Καί τοι δὲ ἀπέχοντες τῆς ἐκδόσεως κοινῶν ἐπιτυμβίων τῆς Ἀττικῆς ἐπιγραφῶν ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ, δὲν κρίνομεν ὅμως νῦν ἀνάρμοστον νὰ ἐκτυπώσωμεν ὧδε τὴν ἐξῆς ἐπιτύμβιον, ἅτε σχετιζομένην κάπως πρὸς τὴν ἀνωτέρω.

Φυτὸν
Πολυστράτου
Φιλαίδου γυν(ή).

Εἶναι γεγραμμένη ἐπὶ κιονίσκου λίθου Ὑμηττίου, ὅστις εὑρέθη παρὰ τὴν ἐνταῦθα ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Νικοδήμου καὶ ἡγοράσθη ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας τῷ 1876, Μαρτίου 8. Σχῆμα γραμμάτων φαίνεται παλαιότερόν πως τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων· καὶ λοιπὸν ῥητέον ἴσως, ὅτι ὁ Πολύστρατος οὗτος ὁ ἀνὴρ τῆς Φυτοῦ ἦτον εἷς τῶν προγόνων τοῦ ἀνωτέρω νικητοῦ ἐν τοῖς Παναθηναίοις. Περίεργον δὲ καὶ τὸ γυναικεῖον ὄνομα Φυτόν, ὅπερ νῦν πρῶτον γνωρίζεται. Ῥόδον δὲ καὶ Ῥόδιον ὡς γυναικῶν ὀνόματα ἤδη πρότερον ἐγνώσθησαν καὶ εἶναι ἀναγεγραμμένα ἐν τῷ τοῦ Pape-Benseler λεξικῷ τῶν κυρίων ὀνομάτων, ἐνθα καὶ τὸ Μύρτιον, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ Μύρτον, ὃ ἐγὼ τρεῖς τοῦλάχιστον ἀπῆντησα μέχρι τοῦδε ἐν ἐπιγραφαῖς καὶ βιβλίοις.

6.

Πλακὸς, μικρᾶς ἀνέκαθεν, ὡς ὑποθέτομεν, λίθου δὲ Πεντελη-
σίου γωνιαῖον τεμάχιον, τὸ ἄνω δεξιὰ τῷ ὀρῶντι, ἔχει τὰ γράμ-
ματα ταῦτα, σχήματος τῶν Ῥωμ. χρόνων.

.....α Διὶ ὑψί-
στῳ εὐχ)ήν
.....;....

Εὑρέθη ἐν Ἀθήναις καὶ ἡγοράσθη ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολ. Ἑται-
ρίας. Εἶναι γνωστόν, ὅτι καὶ ἄλλοτε ἐν Ἀθήναις τοιαῦται βρα-
χεῖαι ἀναθηματικαὶ ἐπιγραφαὶ εἰς τὸν Δία τὸν ὑψιστον εὑρέθησαν
καὶ ἰδίως πρὸς τῷ βήματι τῆς Πνυκός. Τοῦ δὲ παρόντος λίθου
ἀκριβῶς ὁ τόπος τῆς εὑρέσεως ἀγνοεῖται. Δὲν θὰ ἔλειψαν ἐν ἀρχῇ
πολλὰ γράμματα, ἀλλ' ὅσα περιεῖχεν ὄνομα ἐν γυναικὸς εἰς α, τῆς
ἀναθείσης τὸ οἶονδήποτε ἀνάθημα, τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο εἰργασμένον
ἐκ χωριστοῦ λίθου ἢ ἄλλης ὕλης· διότι ὅλως ἀπίθανον εἶναι, ὅτι
μόνον ἐπιγραφαὶ ἔχουσαι τὸ εὐχ)ήν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνατι-
θέντος καὶ τὸ τοῦ θεοῦ ἀνετίθεντο. Ταῦτα χάριν τῶν ἀπειροτέ-
ρως ἐχόντων περὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 7 Αὐγούστου 1879.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΠΑΡΑ ΤΟ ΔΙΠΥΛΟΝ.

Ἀνακοινοῦμεν ὀλίγα τινὰ εἰς τοὺς φιλαρχαίους περὶ τῆς παρὰ
τὸ Δίπυλον ἀνασκαφῆς, ἣν ἀπὸ μηνῶν ἐπανέλαβεν ἡ Ἀρχαιολο-
γικὴ ἡμῶν Ἑταιρία καὶ ἐξακολουθεῖ ἀκόμῃ, εἰ καὶ δὲν ἐξέλιπον
τὰ ἐμπόδια τὰ μεγάλα, ἔνεκα τῶν ὁποίων αἱ ἐργασίαι δὲν ἐκτε-

λύνονται ὅπως εἶναι ἐφετόν, ἀλλ' ὅπως ἡ ἀμείλικτος θεὰ Ἀνάγκη ἐπιβάλλει. Τῶν ἐμποδίων τὸ μέγιστον εἶναι, ὡς γνωστόν, ἡ κατὰ τοὺς τόπους τούτους ὑπαρξίς τῶν μεγάλων τοῦ φωταερίου σωλῆνων, τῶν ὁποίων ἀκόμη δὲν ἀπεφασίσθη ἡ ἄρσις ἐντεῦθεν, ὡς ὤφειλεν. Ὅταν οὗτοι ἀρθῶσι, θὰ φανῇ διὰ τῆς ἀνασκαφῆς ἡ καλὴ συνέχεια τῶν βλέπόντων πρὸς δυσμὰς ἀρχαίων τειχῶν τῆς πόλεως, τὸ δὲ νῦν μόνον σχεδὸν τῇ φαντασίᾳ τῶν ἀρχαιολόγων θεωρούμενον Δίπυλον θέλει ἀναγνωρίσει καὶ ὁ ἀγύμναστος τοῦ ἰδιώτου ὀφθαλμός καὶ θέλουσι τότε ἐκτιμηθῇ κατ' ἀξίαν τὰ πολυδάπανα ἀπὸ ἐτῶν ἔργα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας.

Ὅμως δὲ καὶ οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας ἀνέδειξαν αἱ ἐργασίαι, μετὰ τὴν ἀποκόμισιν παχυτάτων γῆς στρωμάτων, μέρος σημαντικώτατον τοῦ ἀρχαίου τείχους τοῦ ἄστεος πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ἐκκλησιδίου τῆς Ἀγίας Τριάδος, ἣ, ἀκριβέστερον εἰπεῖν, νοτιοανατολικῶς τῶν δύο δημοσίων μνημάτων (τῶν πρέσβων τῆς Κερκύρας καὶ τοῦ προξένου τῆς Σηλυβρίας) ἐν ἀποστάσει 90 περίπου βημάτων καὶ πλησίον τῆς παλαιᾶς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς Πειραιᾶ. Ἐκεῖ, εἰς τὸ βαθύτατον μέρος (ὀπόθεν ἀποτόμως τὸ ἔδαφος ὑψοῦται πρὸς νότον), ἐφάνη σωζόμενον τὸ τεῖχος εἰς ὕψος 16 λιθίνων δόμων καὶ διατηρούμενον οὕτω καλῶς, ὅπως εἰς οὐδὲν ἄλλο μέρος βορειότερον. Ἴσως δὲ ἔχομεν ἐδῶ καὶ τὸ ἀρχικὸν αὐτοῦ ὕψος μέχρι τῶν ἐπάλξεων, ὡς τοῦτο εἰκάζομεν ἐκ τοῦ σχήματος τοῦ ἀνωτάτου λίθου. Σχηματίζει δὲ τὸ τεῖχος γωνίαν σχεδὸν ὀρθήν, ἥς τὸ ἐν σκέλος τείνει πρὸς βορρᾶν, τὸ δὲ πρὸς δύσιν, ἐκάτερον ἐπὶ μέτρα ἱκανά. Σώζεται δὲ καὶ ὁ ἐξώτερος τοῖχος τῆς ποτὲ τάφρου, ὡς ἡμεῖς ὑποθέτομεν, ἀλλ' οὗτος ὅχι τόσον καλῶς ἐκτισμένος. Ἀπὸ τοῦ χείλους δὲ τῆς τάφρου τὸ παλαιὸν ἔδαφος γυμνωθὲν ἀνεφάνη ὃν ἐστρωμένον εἰς τινὰ μέρη μὲ ψηφίδας κοινάς, ἐξ οὗ γίνεται δῆλον ὅτι ἦσαν ποτε πλησιέστατα τῇ τάφρῳ οἰκίαι ἰδιωτικαὶ ἢ μία μόνη μὲ μεγάλην αὐλήν. Εἰς δὲ τετράγωνος χῶρος δωματίου ἔχει ψηφιδωτὸν ἔδαφος κατὰ τι τεχνικώτερον παριστάνονται ἐν αὐτῷ διὰ ψήφων πολυχρῶμων ἰχθῦς διάφοροι καὶ μαλάκια ὡς 13 τὸν ἀριθμόν. Ἐν δὲ τῇ περιοχῇ ταύτῃ καὶ φρέατα ἐφάνησαν ἔχοντα

ὑδωρ καλὸν καὶ κρήνη τις ἐρειπιωμένη καὶ πρὸς αὐτῇ δεξαμενὴ ἐπιμήκης. Οἱ δὲ τοῖχοι οἱ ἐνταῦθα, καὶ περ ὄντες ἐκτισμένοι ἐν μέρει διὰ ὑλικοῦ εἰλημμένου ἐξ ἀρχαιοτέρων οἰκοδομιῶν, ὑποδεικνύουσιν ὅμως διὰ τοῦ τρόπου τῆς οἰκοδομίας των χρόνους παλαιότερους τῶν Βυζαντινῶν, ἂν δὲν ἀπατώμεθα, καὶ θὰ εἶναι σύγχρονοι τῶν ἰδιωτικῶν ἐκείνων οἰκιῶν, ὅς εὗρομεν πρὸ ἐτῶν τινῶν ἐνδοτέρω τοῦ τείχους, ὀλίγῳ βορειότερον τοῦ Διπύλου (*).

Ταῦτα εἶναι τὰ κυριώτατα ὧν εἶχομεν ν' ἀνακοινώσωμεν πρὸς τὸ παρόν. Ἐπειδὴ δὲ κατ' αὐτὰς ἀγορασθέντος ἐνὸς ἰδιωτικοῦ ἀγροῦ πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος, ἐξακολουθεῖ ἀνετώτερον ἢ ἀνασκαφῇ, θέλει φανῇ λίαν προσεχῶς ἡ συνέχεια τοῦ ἀρτιφανοῦς τείχους καὶ τῆς ὑφ' ἡμῶν κληθείσης τάφρου πρὸς τὰ πρὸ ἐτῶν φανέντα καθὼς καὶ ἡ συνέχεια τοῦ ἄλλου παραλλήλου τείχους τοῦ ἐσωτέρω πρὸς τὰ ἐπίσης πρότερον φανέντα μέρη. — Ἐξήχθησαν δὲ ἐκ τῶν χωμάτων καὶ διάφορα κινητὰ ἀρχαῖα λίθινα καὶ ὀπτῆς γῆς καὶ ἄλλων ὑλῶν, ἀλλὰ ταῦτα δευτερεύοντος λόγου. Διὸ καὶ δὲν ἐκτεινόμεθα πλεיותרον τό γε νῦν. Ἐπιλέγομεν δὲ ἔτι τόσον μόνον, ὅτι ὅταν τὸ ὅλον ἔργον τῆς Ἑταιρίας ἐνταῦθα περανθῇ (αἰρομένων, ἐννοεῖται, πρῶτον τῶν σωλήνων τοῦ φωταερίου ἐκ τῆς νῦν θέσεώς των), ὁ προσερχόμενος εἰς Ἀθήνας δυσμόθεν θέλει ἔχει κάλλιστον θέαμα ἐνώπιόν του, πρῶτον τὴν μοναδικὴν ὄντως νεκρόπολιν τοῦ Κεραμεικοῦ καὶ ἔπειτα τὰ γεραρὰ τείχη τοῦ ἄσπερος μὲ τὸ περιώνυμον Δίπυλον, οὗ τὰ ἀνοίγματα δὲν θὰ εἶναι ἀδύνατον νὰ παρέχωσιν ἀκώλυτον δίοδον εἰς τὰ ἔσω τῆς πόλεως, εἰάν δι' ἀποκομίσεως μέρους τῆς ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν τῶν τειχῶν γῆς γίνῃ τὸ ἔδαφος ἡρέμα κατακλινές πρὸς τὴν τάφρον.

Τῇ 10 Αὐγούστου 1879.

Σ. Α. Κ.

(*) "Ορα τὰ σχέδια αὐτῶν ἐν τῷ πίνακι τῷ προσηρτημένῳ εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς ἀρχαιολογ. Ἀθ. Ἑταιρίας τοῦ ἔτους 1875.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ.

Ἀρχαῖα ἐν Θριασίῳ πεδίῳ εὑρεθέντα.

Τὸν παρελθόντα Ἰούνιον ἀγγελθέντος ὅτι ἐν τινι θέσει πέραν τοῦ Δαφνίου Ἀθηνῶν παρὰ τὴν εἰς Ἐλευσίνα ἄγουσαν ὁδὸν ὑπάρχουσιν ἀρχαῖα, μετέβην ἐκεῖ μετὰ τῶν συναδέλφων Φιντικλέους καὶ Κοκκίδου, μελῶν τοῦ συμβουλίου τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας· καὶ ἀληθῶς εὐρομέν τι, οὐχὶ ὅμως ὅ,τι ἐλέγετο, ἀφήσαντες εἰς ἄλλην εὐκαιρίαν νὰ ἐρευνήσωμεν ἀκριβέστερον. Εἴτα μετέβημεν εἰς τὸ ἡμίσειαν περίπου ὥραν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ ἀπέχον χωρίον, Χασιώτικα καλύβια καλούμενον, ἐπὶ τοῦ Θριασίου πεδίου, ὅπου ἐρευνήσαντες ἐμάθομεν ὅτι οἱ γεωργοὶ καλλιεργοῦντες τοὺς ἀγροὺς τῶν ἀνεῦρόν ἀρχαῖά τινά, ἅτινα εἶδομεν καὶ ἀμέσως ἠγοράσαμεν, ὅπως δόντες δικαίαν τιμὴν ἐνθαρρύνωμεν τοὺς χωρικοὺς νὰ προτιμῶσι νὰ δίδωσιν εἰς τὴν ἐταιρίαν ἐπὶ ἀμοιβῇ ὅ,τι ἂν εὐρίσκωσι καὶ νὰ μὴ πωλῶσιν εἰς ἀρχαιοκαπήλους, ὧν ὁ ἀριθμὸς ὁσημέραι δυστυχῶς αὐξάνει. Τὰ ἀγορασθέντα ἀρχαῖα μετακομίσθέντα εἰς Ἀθήνας κατετέθησαν ἤδη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἐν Πατησίοις ἀρχαιολογικοῦ μουσείου, εἰσὶ δὲ τὰ ἐξ ἧς·

1) Ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον παριστάνον ἐπὶ λευκοῦ λίθου καὶ ἐν φυσικῷ μεγέθει γέροντα καθήμενον ἐπὶ ἔδρας, οὗ τὸ ἱμάτιον καλύπτει τὸ ἐπὶ τῆς ἔδρας κάτω σῶμα, καὶ παρ' αὐτῷ ἰστάμενον νεανίαν γυμνὸν τὸ σῶμα, φέροντα δὲ ἐπ' ὤμου χλαμύδα. Ὅπισθεν τοῦ γέροντος καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ νεανίου παρίστατο γυνή, ἧς ἡ μὲν χεὶρ φαίνεται ὀπισθεν τοῦ γέροντος καὶ ἡ πολύπτυχος μέχρι ποδῶν καθήκουσα ἐσθῆς ὀπισθεν τῆς ἔδρας αὐτοῦ, ἡ δὲ κεφαλὴ ἐλλείπει, ἧς μικρὸν μέρος φαίνεται καὶ ἑτέρα γυνὴ παρέκει, ὕψοῦτο δὲ ὑπερθεν τοῦ δεξιοῦ ὤμου τοῦ γέροντος. Καὶ τοῦ μὲν γέροντος εἶναι ἀποκεκομμένον μόνον τὸ ἄκρον τῆς ῥινός, τοῦ δὲ νέου ἐλλείπει μόνον ἡ κεφαλὴ, ἥτις ἦτο πρόσθετος. Τὸ ἔργον φαίνεται τῶν καλῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος καὶ τέχνης δοκίμου, τοῦ δ' π. Χ. αἰῶνος. Παρὰ τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο εὑρέθη καὶ γείσωμα ναῖσκου, ὃς πιθανῶς περιεκάλυπτε τὸ αὐτὸ ἀνάγλυφον, διότι καὶ ὁ λίθος καὶ ἡ ἐργασία καὶ τὸ μέγεθος συμφω-

νοῦσι πρὸς τὰ τούτου. Φέρει δὲ τοῦτο ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν ἐπιμή-
κους πλευρᾶς τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην·

Ἐπιχάρης	Δημοστράτη Θεοτίμου	Πλάτων
Πλάτωνος	Περγασειῶς	Ἐπιχάρου
Οἶναϊος·	θυγάτηρ, μήτηρ δὲ	Οἶναϊος.
	Πλάτωνος·	

ὧν ὁ μὲν Ἐπιχάρης εἶναι ὁ ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου γέρων πατήρ, Δη-
μοστράτη ἡ σύζυγος αὐτοῦ καὶ μήτηρ τοῦ χλαμυδοφόρου νεανί-
σκου, ἡ ὀπισθεν τοῦ γέροντος ἐν τῷ βάθει μόλις φαινομένη, Πλά-
των δὲ ὁ υἱὸς τούτου· ἡ δὲ ἄλλη κατὰ τὸ ἄκρον γυνὴ ἔμεινεν
ἀνώνυμος.

Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο ἐφωτογραφήθη ἤδη ὑπὸ τοῦ ὑφηγητοῦ
τῆς ἀρχαιολογίας κ. Μυλωνᾶ, ἵνα τυπωθῇ ἐν τῷ περιοδικῷ τῆς
ἐνταῦθα γαλλικῆς Σχολῆς.

2) Ἐπιτύμβιος κίων δύο περίπου μέτρων ὑψηλὸς καὶ ὅλως
πρωτοφανὴς τὸ εἶδος, διότι δὲν εἶναι ἰσοπαχὺς· ἔχει τὸ μὲν ἄνω
μέρος εὐρύτερον, τὸ μέσον στενώτερον, καὶ τὸ κάτω ὅμοιον τοῦ
ἄνω, ἀλλ' ἦττον εὐρὺ, τὰ δὲ μεταξὺ χωρίζουσι δύο ζῶναι ἐξέ-
χουσαι ὡς ταινίαι, καὶ ὁ μεταξὺ τούτων χῶρος διατέμενεται ὑπὸ
ἄλλων πλαγίως ἀγομένων καὶ ἐξεχουσῶν ταινιῶν, αἵτινες διατε-
μνόμεναι σχηματίζουν ρομβοειδῆ κοιλώματα. Ἐπὶ δὲ τοῦ ἄνω
εὐρυτέρου μέρους ὑπάρχει ἀνάγλυπτος στέφανος καὶ ἐν δελτίῳ
ἡ ἐπομένη ἐπιγραφή·

Πῶλλα Δικινία
Ἑρμιόνη Στράτωνος
Κυδαθηνεῶς γυνή.

ἥτις φαίνεται σχέσιν ἔχουσα πρὸς τὴν ἐν τῇ συλλογῇ τῶν ἐπι-
τυμβίων ἀττικῶν ἐπιγραφῶν τοῦ κ. Κουμανούδη ὑπ' ἀριθ. 714
ἐπιγραφὴν, ἀναγινωσκομένην ἐπὶ τῶν ἐρειπίων μνημείου, κειμένου
ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ ἐν τῷ Θριασίῳ πεδίῳ, οὐ μακρὰν τῶν ῥηθέν-
των Καλυβίων, περὶ ἧς ἐκτενέστερον πραγματεύεται ὁ κ. Ραγ-
καβῆς ἐν τοῖς *Ant. Hell.* 2, 695.

3) Χρησμολογικὴ ἐπιγραφὴ, περιέχουσα χρησμὸν δοθέντα δῆ-
θεν εἰς Ἀρμόδιον καὶ Ἀριστογείτονα.

Ἐπὶ Σόλωνος, καὶ πρὸ αὐτοῦ ἤδη, ἐφέροντο οὐκ ὀλίγοι χρη-

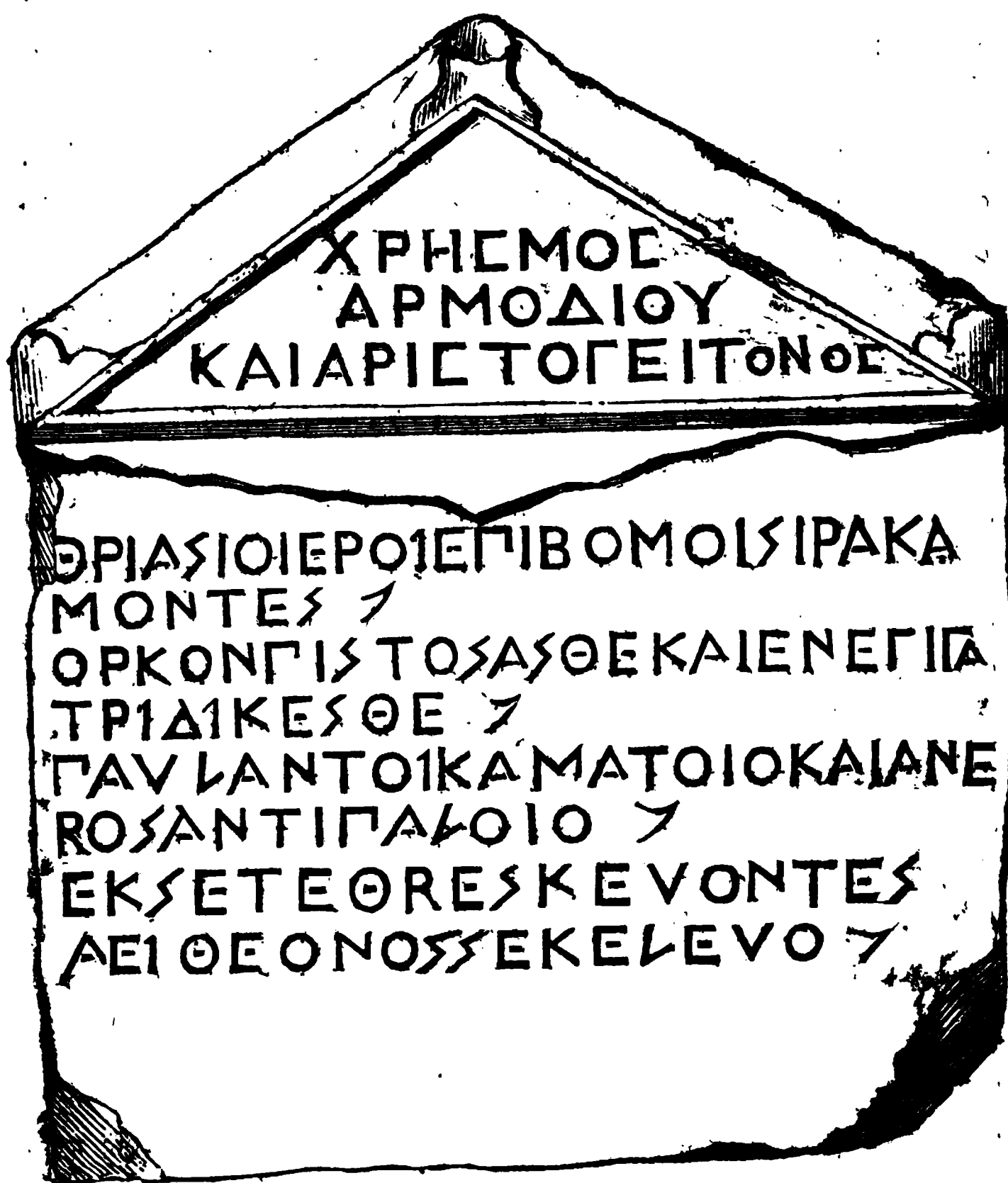
σμοί, ἀποδιδόμενοι εἰς τὸ ἐν Δελφοῖς χρηστήριον τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ εἰς τὰς Σιδύλλας, ἢ εἰς πρόσωπα ἀρχαῖα καὶ ἱερὰ, οἷος ὁ Ὀλὴν, Βάκις καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι. Τοιούτους χρησμοὺς συνήγαγον οἱ Πεισιστρατίδαι, ἐν οἷς καὶ πολλοὶ νόθοι ὑπὸ συγχρόνων πλασσόμενοι χάριν πολιτικῶν καὶ προσωπικῶν σκοπῶν, ὡς οἱ ὑπὸ Ὀνομακρίτου συγχρόνου τῶν Πεισιστρατιδῶν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου¹⁾. Καὶ ἐπὶ τῶν περσικῶν τοιοῦτοι χρησμοί, ὧν πολλοὺς φέρει ὁ Ἡρόδοτος, ἦσαν συνήθεις, ἔτι δὲ μᾶλλον ἐν ὑστέροις χρόνοις. Ἐν τοῖς Χριστοῦ μάλιστα χρόνοις καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν, ὅτε πᾶσα ἀσιατικὴ ἀληθὴς καὶ ψευδὴς θρησκεία εὗρισκεν ὑποδοχὴν ἐν Ἑλλάδι, ἔτι μᾶλλον ἐπεκράτησεν ἡ τῶν χρησμῶν παρὰ τῷ λαῷ ἀναζήτησις. Τότε ἐπλάσσοντο χρησμοὶ ἀποδιδόμενοι εἰς τὸν μυθολογούμενον Ὀρφέα Μουσαῖον, τὰς Σιδύλλας καὶ εἰς ἄλλα τῆς ἀρχαιότητος ἱερὰ πρόσωπα, ἐν οἷς καὶ χρησμοὶ περὶ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἄλλοι θρησκευτικῆς καὶ πολιτικῆς ὑποθέσεως. Ὁ Πausanias²⁾ ὀνομάζει οὐκ ὀλίγους τοιούτους χρησμολόγους τῶν ἀρχαίων χρόνων. Τὸ ψεῦδος τοῦτο ἤρξανεν ἔτι μᾶλλον μὲ τὴν πρόοδον τοῦ χρόνου καὶ τὴν ἐξασθένησιν τῆς πατρῴας θρησκείας, αἰτούντων τῶν πασχόντων ὁθενδὴποτε ἐπικουρίαν. Ἐντεῦθεν τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἀσιανῶν θεῶν καὶ ἡ τούτων λατρεία ἐν Ἑλλάδι, καὶ οἱ ποικίλοι τρόποι τοῦ προμαντεύειν τὸ μέλλον διὰ τῶν πολλῶν τῆς τότε μαντικῆς εἰδῶν, περὶ ὧν γίνεται λόγος ἐν τοῖς περὶ τῶν θρησκευτικῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων τῶν χρόνων τούτων συγγράμμασι³⁾.

Τῆς τοιαύτης θρησκευτικῆς καταχρήσεως ἐν τοῖς τελευταίοις τούτοις χρόνοις ἀπόδειξιν παρέχει καὶ ἡ κατωτέρω πανομοιοτύπως ἀντιγεγραμμένη ἐπιγραφὴ αὕτη, εὑρεθεῖσα πρὸ μικροῦ εἰς τὸ ἐπὶ τοῦ Θριασίου πεδίου χωρίον, Χασιώτικα καλύβια καλούμε-

1) Ἡροδ. 5, 90 καὶ 93. 7, 6.

2) 10, 42.

3) K. F. Hermann gr. Antiquit. 2 Theil § 37 κ. ἐ. Becker-Marquard röm. Antiqu. 4, 81 κ. ἐ. A. Maury religions de la Grèce antique, tom. 3, 66 κ. ἐ.

νον, ἐν ἀμπέλῳ οὐ μακρὰν κειμένη τῆς εἰς Ἐλευσίνα ἀγούσης ὁδοῦ, μεταξύ Ἐλευσίνος καὶ τῆς τῶν Ῥειτῶν λίμνης, ὡς εἶπέ μοι ὁ ἐκ τῶν καλυβίων τούτων χωρικός, παρ' οὗ ἔλαβον ταύτην. Ὁ λίθος εἶναι ὑπομέλας, ἔχων ὕψος 0,45, μῆκος 0,35, καὶ πάχος 0,4, κατετέθη δὲ ὑπ' ἐμοῦ εἰς τὴν συλλογὴν τῶν τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας ἀρχαίων. Ἐκ τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφῆς, γραφείσης ὡς δύναται τις ἐκ τοῦ εἶδους τῆς γραφῆς νὰ εἰκάσῃ περὶ τοῦς χρόνους τοῦ Χριστοῦ, καθίσταται πιθανὸν ὅτι αὕτη συνετάχθη ἐν ᾧ χώρῳ καὶ εὑρέθη, καὶ ὅτι ἴστατο ἴσως ἐν ἱερῷ τοῦ ἐν αὐτῇ ἀναφερομένου Θριασίου ἥρωος, οὗ τὸ ὄνομα οὔτε ἡ ἐπι-

γραφὴ φέρει οὔτε ἄλλοθεν εἶναι ἡμῖν γνωστόν. Ἄν δὲ ἡ εἰκασία αὕτη εἶναι ἀληθής, τότε ἔχομεν νέον Θριάσιον ἥρωα, οὗ οἱ ἱερεῖς ἔδιδον ἐν τούτοις τοῖς χρόνοις χρησμούς τοῖς προσερχομένοις, καὶ διὰ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἤθελον νὰ δείξωσιν ὅτι τὸ τοῦ ἥρωος τούτου χρηστήριον εἶναι τοσοῦτον ἀρχαῖον, ὥστε καὶ τοῖς τυραννοκτόνοις Ἀρμοδίῳ καὶ Ἀριστογείτονι ἔδωκε χρησμόν, τὸν παρόντα, οὗ ἡ ἀλήθεια, ἐκ τῶν γενομένων βεβαιουμένη, παρεῖχεν ἐγγύησιν τοῖς χρηστηριαζομένοις ὅτι καὶ αὐτοῖς ἀληθεῖς ἔσονται οἱ δοθησόμενοι χρησμοὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ χρηστηρίου. Ὅπως δώσωσι δὲ πλεῖον κῦρος εἰς τὸν παρόντα χρησμόν, ἀνέγραψαν τοῦτον ἐν γλώσση καὶ μέτρῳ τῷ τοῖς χρησμοῖς συνήθει, μὴ δυνηθέντες ὁμῶς ἢ μὴ θελήσαντες νὰ μιμηθῶσιν ἐν πᾶσι τὴν ὀρθογραφίαν καὶ τὸν τύπον τῶν γραμμάτων τῶν χρόνων εἰς οὓς ἀνέφερον δοθέντα τὸν χρησμόν τοῦτον· διότι ἀναμῖξ φέρονται τύποι γραμμάτων τῶν ὑστέρων χρόνων καὶ ὀρθογραφία ἐν πολλοῖς τῶν πρὸ Εὐκλείδου χρόνων.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη μικροῖς γράμμασιν ἔχει οὕτω κατὰ τὴν συνήθη ὀρθογραφίαν.

Χρησμός Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος.

Θριασίῳ ἥρῳ ἐπὶ βωμοῖς ἱρὰ καμόντες,
 ὄρκον πιστώσασθε, καὶ ἦν ἐπὶ πατρίδ' ἵκεσθε,
 παῦλ' αὖ τοι καμάτοιο καὶ ἀνέρος ἀντιπάλοιο
 ἔχσετε, θρησκεύοντες αἰεὶ θεόν, ὥς σε κελεύω.

Ἡ δὲ τοῦ χρησμοῦ ἔννοια εἶναι αὕτη·

Προσκαλεῖ αὐτοὺς νὰ θύσωσι τῷ ἥρωϊ καὶ δι' ὅρκου νὰ πιστώσωσι τὰς ἐπαγγελίας, μεθ' ἧς ἐλθόντες εἰς τὴν πατρίδα (τὰς Ἀθήνας), βεβαιοῖ ὁ χρησμός ὅτι θέλουσιν ἀπαλλαγῇ τῶν πόνων, ἥτοι τῶν καταδιώξεων, καὶ τοῦ ἀντιπάλου ἀνδρός (Ἰππάρχου), ὃν θέλουσι φονεύσει, μεθ' ἧς ὀφείλουσι νὰ λατρεύωσιν εἰς αἰεὶ τὸν θεὸν κατὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ χρηστηρίου.

Ὁ παρὰ τὰς Ἀχαρνὰς πανάρχαιος τάφος.

Πρὸ μηνῶν ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐταιρεία ἀπεφάσισε νὰ ἀνασκάψῃ τὸν παρὰ τὸ χωρίον Μενίδιον (Ἀχαρνὰς) πρὸ ἑξ ἐτῶν γνωσθέντα πανάρχαιον θολοειδῆ τάφον, οὗ τὴν θέσιν οἱ κάτοικοι Λυκότρυπαν καλοῦσιν. Ἐπειδὴ ὁμως ἡ τῆς ἀνασκαφῆς ἑναρξίς ἀνεβλήθη ἕνεκα τῶν τοῦ παρελθόντος Πάσχα ἑορτῶν καὶ τῆς ἐπισυμβάσης ἀσθενείας τοῦ ἐφόρου κ. Π. Σταματάκη, ἡ ἐνταῦθα γερμανικὴ Σχολὴ ἐξητήσατο ἐν τῷ μεταξὺ παρὰ τοῦ Ὑπουργείου νὰ συγχωρηθῇ νὰ ἐνεργήσῃ αὐτὴ ἰδίαις δαπάναις τὴν ἀνασκαφὴν καὶ ἔρευναν τοῦ τάφου, οὐδὲν ἄλλο δικαίωμα δι' ἑαυτὴν τηροῦσα ἢ τὸ τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῶν εὑρεθησομένων ἀρχαίων, ἃ πάντα ἔσονται κτῆμα τοῦ ἐλληνικοῦ μουσείου. Ἀποδεκτῆς γενομένης τῆς αἰτήσεως ταύτης, ἤρχισεν ἡ ἀνασκαφὴ καὶ ἐξετελέσθη μετὰ πλείστης προσοχῆς ἐντὸς τοῦ παρελθόντος Ἀπριλίου, Μαΐου καὶ Ἰουνίου, τῆς μὲν γερμανικῆς Σχολῆς καταβαλούσης τὴν τῶν ἐργατῶν δαπάνην, τῆς δὲ Ἑλλην. Κυβερνήσεως τὰ τῆς ἀγορᾶς τῶν παρακειμένων ἀγρῶν καὶ τῆς ἐξασφαλίσεως τοῦ τάφου διὰ τάφρων, τοίχου καὶ φυλακείου πρὸς κατοικίαν φύλακος. Τὰ πολλὰ ἐν αὐτῷ ἀνευρεθέντα κτερίσματα ἐκ χρυσοῦ, ἀργύρου, χαλκοῦ, ἐλέφαντος, λίθου, ὕελου, ὀπτῆς γῆς κλπ. μετακομισθέντα κατετέθησαν ἐν οἰκείῳ χώρῳ ἐντὸς τοῦ Μυκηναίου μουσείου, τοῦ ἐν τῷ νέῳ πολυτεχνείῳ, πρὸς θεάν καὶ μελέτην τοῦ κοινοῦ. Πάντα δὲ ταῦτα, ἢ τοῦλάχιστον τὰ πλεῖστα, προσομοιάζουσι τοῖς ἐν Μυκῆναις καὶ Σπάρτῃ εὑρεθεῖσι καὶ φαίνονται συγχρόνου ἐποχῆς καὶ τέχνης, ἥττον ὁμως πολύτιμα τῶν ἐκ Μυκηναίων. Ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς οὔτε σίδηρος, οὔτε νόμισμα, οὔτε ἐπιγραφή τις ἀνευρέθη, οὔδὲ εἰδώλιον πήλινον, οἷα ἐν Σπάρτῃ, Μυκῆναις καὶ Ναυπλίᾳ εὑρέθησαν. Τινὲς τῶν παρασταθέντων εἰς τὴν ἀνασκαφὴν καὶ ἰδόντων τὰ ἐξ αὐτῆς προελθόντα καὶ τὴν κατάστασιν τῆς εἰσόδου καὶ τῶν ἑνδον τοῦ τάφου νομίζουσιν ὅτι καὶ οὗτος ὁ τάφος ἐσυλήθη εἰς πολὺ ἀρχαίους χρόνους ὥς καὶ οἱ ἐν Σπάρτῃ. Ἀπὸ τῆς πρὸ ἐξαετίας ὁμως ἀνευρέσεως τοῦ τάφου μέχρι τῆς ἀνασκαφῆς αὐτοῦ

οὐδεμία ἀνακίνησις τῶν ἐν αὐτῷ χωμάτων ἐγένετο, καὶ ἐπομένως οὐδεμία ἔρευνα καὶ σύλησις αὐτοῦ.

Οὕτως εἰς τοὺς ἤδη γνωστοὺς παναρχαίους θολοειδεῖς τάφους προστίθεται καὶ ὁ παρὰ τὰς Ἀχαρνὰς οὗτος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ πολλὰ εὐρήματα προϊστορικῆς τέχνης εἰς τὰ τῶν Μυκηνῶν, Σπάτα καὶ Ναυπλίου, ἅτινα διαφωτίζουν τὴν κατάστασιν τῆς τέχνης ἐν Ἑλλάδι ἐν παναρχαίοις χρόνοις καὶ τὴν συγγένειαν αὐτῆς πρὸς τὴν τῶν γειτόνων Ἀσιανῶν ἐθνῶν δεικνύουσιν. Ἡ τοῦ τάφου περιγραφή καὶ ἀπεικόνισις, ὡς καὶ τῶν ἐν αὐτῷ εὐρεθέντων, καὶ τῆς θέσεως ἐν ᾗ ἕκαστον τούτων εὐρέθη, καὶ ὅ,τι ἄλλο συντελεῖ πρὸς ἀκριβῆ γνῶσιν αὐτῶν θέλει ἐκτελεσθῇ ἐν καιρῷ ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς γερμανικῆς Σχολῆς, ἅτινα ἐπεμελήθησαν τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἐφόρου Σταματάκη.

Ὁ ἐν Χαιρωνείᾳ λέων.

Ὁ κοινὸς πόθος τοῦ συμβουλίου τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας καὶ πάντων σχεδὸν τῶν ξένων περιηγητῶν, φίλων τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, πλησιάζει νὰ ἐκπληρωθῇ. Ὁ ἐν Χαιρωνείᾳ λέων, τὸ σύμβολον τῆς ἑλληνικῆς ἀνδρείας καὶ τόλμης, οὗτινος ἐκ τοῦ πολλοῦ χρόνου διελύθησαν τὰ μέλη καὶ ἔκειντο μέχρι τοῦδε κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων, συνάπτεται ἐκ νέου καὶ ἀνορθοῦται πάλιν ἐπὶ τῆς βάσεώς του.

Πρό τινων μηνῶν ἐνέκρινε τὸ συμβούλιον τῆς ἐταιρίας τὴν ἀπαιτουμένην δαπάνην πρὸς σύνθεσιν τοῦ λέοντος τούτου καὶ ἀνέγερσιν ἐπὶ τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ βάσεως. Πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἀπῆλθον ἐν ἀρχῇ τοῦ Ἰουλίου μηνὸς ὁ τῆς ἐταιρίας ἀντιπρόεδρος κ. Φιντικλῆς καὶ ὁ ἔφορος Π. Σταματάκης, οἵτινες ἤρχισαν ἤδη τὰς προκαταρκτικὰς ἐργασίας, καθάρισαντες ἀπὸ τῶν πολλῶν χωμάτων τὴν βᾶσιν καὶ τὸ κρηπίδωμα αὐτῆς. Ἐν τέλει δὲ τοῦ Ἰουλίου ἀπῆλθεν ἐκεῖ ὁ καθηγητῆς Καστόρχης μετὰ τῶν γλυπτῶν Siegel καὶ Φυτάλη, οἵτινες ποιήσαντες τὰς ἀναγκαίας καταμετρήσεις καὶ μελέτας μέλλουσιν νὰ ὑποβάλωσιν εἰς τὸ συμβούλιον τῆς ἀρχαιολογικῆς

ἐταιρίας ἐκθέσιν περὶ τούτου, μεθ' ἧς ἐλπίζεται ὅπως γείνη ἐναρξίς τοῦ πολυδαπάνου τούτου ἔργου, τὸ ὅποιον ἀνεβλήθη μέχρι τοῦδε ἕνεκα τῶν μικρῶν τῆς ἐταιρίας πόρων καὶ ἄλλων τινῶν λόγων¹, οἵτινες ἤδη ἐν μέρει ἐξέλιπον.

Ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον.

Πρὸ ἐτῶν χρήμασι τοῦ ἀοιδίου ὁμογενοῦς Δημητρίου Μπερναρδάκη τοῦ Κρητὸς ἐτέθησαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πατησίων τὰ θεμέλια τοῦ ἀρχαιολογικοῦ ἡμῶν μουσείου, *Μπερναρδακείου* καλουμένου ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ μεγάλου τούτου τῆς Ἑλλάδος εὐεργέτου· ἀπεπερατώθη δὲ ἤδη ἐν μέρει ἡ τῆς προσόψεως πλευρὰ, ἐνθα κατετέθησαν τὰ σπουδαιότερα ἐκ μαρμάρου ἀρχαῖα, ἃ ἔκειντο τέως ἐν τῷ Θησείῳ, τῇ Ἀδριανείῳ στοᾷ, τῷ ὥρολογίῳ τοῦ Ἀνδρονίκου καὶ ἐν ταῖς συλλογαῖς τῆς ἀρχαιολογικῆς ἡμῶν ἐταιρίας. Ἀλλ' ἐν τῇ πλευρᾷ ταύτῃ μόλις ἐτέθησαν τὰ ἐκλεκτότερα, τὰ δὲ λοιπὰ ὑπάρχουσιν ὅπου καὶ πρότερον σεσωρευμένα ἐν στενῷ χώρῳ.

Ἡ ἀνάγκη λοιπὸν ἀποπερατώσεως τοῦ μουσείου καθίστατο ὁσημέραι μᾶλλον ἐπαισθητὴ, καθόσον ηὔξανε καὶ τὸ πλῆθος τῶν δι' ἀνασκαφῶν καὶ ἀγορῶν ἢ δωρημάτων προσκτωμένων ἔργων τῆς τέχνης. Ἐπειδὴ δὲ ἀποβιώσαντος τοῦ γενναιοφρονος ἐκείνου τέκνου τῆς Ἑλλάδος, ἐξέλιπεν ἡ ἐλπίς τῆς ἀποπερατώσεως τοῦ μουσείου τούτου χρήμασιν αὐτοῦ ἢ τῶν τέκνων του, ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐταιρία ἐνέκρινεν ἐν τῇ τελευταίᾳ γενικῇ τῶν μελῶν αὐτῆς συνελεύσει νὰ ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν μετὰ τῆς Κυβερνήσεως, καὶ νὰ χορηγήσῃ ταύτῃ λόγῳ δανείου 100,000 δραχμάς, ὅπως ἐγερθῇ καὶ ἑτέρα τοῦ μουσείου τούτου πτέρυξ. Ἡ συνεννόησις ἐγένετο, ὑποσχεθείσης τῆς Κυβερνήσεως ν' ἀποδώσῃ τὸ δαπανηθησόμενον χρηματικὸν ποσὸν μετὰ τὴν ἐγκρισιν αὐτοῦ ὑπὸ τῆς Βουλῆς· οὕτω δὲ ἤρξατο ἤδη ἀπὸ τινῶν ἐβδομάδων ἡ οἰκοδομὴ τῆς βορείου πλευρᾶς κατὰ τὸ ἐγκρι-

1) Ἐν Ἀθηναίου τόμῳ 4, σελ. 304 ἐκτίθενται οἱ λόγοι τῆς ἀναβολῆς ταύτης. Ἐν ἄλλῃ μελέτῃ ἡμῶν θέλομεν ἐκθέσει πλεονέστερα περὶ τοῦ λείοντος τούτου.

μένον τοῦ μουσείου σχέδιον θέλει δὲ ἀποπερατῶθῃ αὕτη ἐντὸς ἔτους, μεθ' ὃ ἐλπίζομεν διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου νὰ οἰκοδομηθῇ καὶ ἡ τρίτη πλευρὰ καὶ ἐντὸς δύο ἢ τριῶν ἐτῶν νὰ ἔχωμεν τέλειον κατὰ τὸ δυνατόν τὸ ἐθνικὸν ἡμῶν μουσεῖον. Τότε θὰ δυνηθῶμεν νὰ καταθέσωμεν ἐν αὐτῷ ἀξιοπρεπῶς τοὺς πολυτίμους θησαυροὺς τῆς ἀρχαίας καλλιτεχνίας, οὓς περικλείουσι νῦν αἱ πολλαχοῦ τῆς πόλεως ἐνυπάρχουσαι ἀρχαιολογικαὶ ἡμῶν συλλογαί, ἐν πενιχροῖς καὶ στενοῖς χώροις σεσωρευμένους.

*Ἐγγραφον ἐν ἀρχῇ τοῦ Αὐγούστου μηνὸς 1879.

ΕΥΘ. ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

BIBLIA NEOΦΑΝΗ.

* Γενικὸν εὑρετήριον τῆς ἑλλην. νομοθεσίας, ἥτοι τῶν ψηφισμάτων, θεσπισμάτων, διαταγμάτων, συνθηκῶν, συμβάσεων κλπ. ἀπὸ τῆς ἐν Καλτετζαῖς Συνελεύσεως τοῦ ἔτους 1824 μέχρι τοῦ 1878 συμπεριλαμβανομένου, καταρτισθὲν καὶ ἐκδοθὲν ὑπὸ Σ. Γεωργαντοπούλου. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν ἀδελφῶν Βαρβαρρήγων 1878. [8ον, σελ. 1 καὶ 232].

Περὶ ἐποπτικῆς διδασκαλίας πραγματεία ἐπὶ ὑφηγησίᾳ τοῦ μαθήματος τῆς παιδαγωγικῆς, ὑπὸ Ἀριστ. Σπαθάκη, Δ. Φ. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας 1879 [8ον, σ. 52].

Ἐκ τῶν ἀνεκδότων τῆς Πατριακῆς βιβλιοθήκης (λέξεις μεθ' ἱστοριῶν ἐκ τῶν Δημοσθένους καὶ Αἰσχίνου λόγων), ὑπὸ Ἰωάννου Σακελίωνος. Extrait du Bulletin de Correspondance Hellénique. Athènes, typographie de Pierre Perris, 1879. [8 p. 35].

Λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ τὴν κς' νοεμβρίου 1878 ὑπὸ Ἀνδρέου Ἀναγνωστάκη, παραδιδόντος τὴν πρυτανείαν τῷ διαδόχῳ αὐτοῦ Νικολάῳ Δαμαλά. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Πέτρου Πετρί, 1879. [8ον, σελ. 455 καὶ 436].

Synopsis numorum veterum, qui in Museo numismatico Athenarum adservantur; disposuit et impensis publicis edidit Aekilles Postolaka, ejusdem musei custos. Athenis typis Ephemeridis τῶν Συζητήσεων MDCCCLXXVIII [4ον p. 204].

Οἱ δύο πρῶτοι τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς διευθύνται Ἱερόθεος Δευδρινός καὶ Χρύσανθος Καραβίας, σύντομα βιογραφήματα ὑπὸ Σ. Σολομωνίδου. Ἐν Σμύρνῃ τύποις Ν. Α. Δαμιανοῦ 1879, [8ον σ. 34]

Sur la nomenclature moderne de la Faune Grecque par M. D. Bikélas (Extrait de l'annuaire de l'association ect. 12e année 1878) Paris 1879. [8ον p. 32].

Ἀντωνίου Ἰω. Ἀντωνιάδου Πετρώνιος Μάξιμος, Νικηφόρος Φωκᾶς καὶ Ἄτυχς ὁ Λυδὸς βασιλόπαις, τραγωδίαί, ἔτι δὲ ὁ Ἄσωτος σωφρονιζόμενος, κωμωδία. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Κ. Ἀντωνιάδου 1879. Τιμᾶται δρ. ν. 4,50 [8ον, σελ. 344].

Λουκῆς Λάρας ὑπὸ Δ. Βικέλα. Ἐν Ἀθήναις, γραφεῖον τῆς Ἑστίας, 1879. [16ον, σελ. 492].

Πλάτωνος Κρίτων, κείμενον, σχόλια, μετάφρασις, ὑπὸ Παναγ. Δ. Κουπτώρη καθηγητοῦ. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1879. Τιμᾶται δρ. 4,50 [8ον σελ. 80].

Λόγος εἰσιτήριος εἰς τὸ μάθημα τῆς ῥωμαϊκῆς γραμματολογίας, ἀναγνωσθεὶς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ὑπὸ Σ. Κ. Σακελλαροπούλου κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς ὀφηγεσίας αὐτοῦ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Παρνασσοῦ, 1879 [8ον, σελ. 14].

Φωκαϊκά· ἱστορικὴ καὶ τοπογραφικὴ μελέτη μετὰ 7 εἰκόνων καὶ ἐνδὸς τοπογραφικοῦ χάρτου ὑπὸ Α. Παπαδοπούλου τοῦ Κεραμέως. Σμύρνῃ, τυπογραφεῖον Β. Τατικιάν, 1879 [8ον, σελ. 96].

Ἡ Ἑλλάς, ἐξεταζομένη γεωλογικῶς καὶ ὀρυκτολογικῶς ὑπὸ Α. Κορδέλλα, ὀρυκτολόγου, κατ' αἵτησιν τῆς κεντρικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν παγκόσμιον ἐκθεσιν τοῦ 1878. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1878. [8ον, σελ. ια' καὶ 189].

Περὶ τοῦ Ἑκτορος καὶ τῆς Ἀνδρομάχης τοῦ Ὀμήρου, λόγος ἀπαγγελθεὶς τῇ 30 Ἰανουαρ. 1879 κατὰ τὴν ἐπέτειον ἑορτὴν τῶν Σχολείων ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Τοσιτσαίας Σχολῆς Δημητρίου Βενετοκλέους. [4ον, σελ. 7].

Λόγος ἀπαγγελθεὶς τῇ 14 Δεκεμβρίου 1878 ἐν τῷ ἑλλ. Συλλόγῳ Στραπέω, ὑπὸ Δημ. Βενετοκλέους [4ον σελ. 8].

Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλλ. Φιλολογικὸς Σύλλογος. Σύγγραμμα περιοδικόν, τόμος ιβ' 1877—1878. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1879, τύποις Βουτυρᾶ καὶ Σας. Τιμᾶται 10 φρ. [4ον σελ. κδ' καὶ 176]

Γεωγραφικά. Πραγματεία περὶ τῶν κατὰ τὴν Ἡπειρον καὶ Θεσσαλίαν νέων τῆς Ἑλλάδος ὀρίων. Φυλλάδιον εἰς 4ον σελ. 29, ἐκδοθὲν Ἀθήνησιν τῇ 7 Φεβρ. 1879 μετὰ τὴν ὑπογραφὴν· Εἰς Ἡπειρώτης.

*Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι
ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.*

1879 Μάρτιος (Ε. Ν.).

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις **751,12** χμ.
Μεγίστη » **759,90** (τὴν 16^{ην})
Ἐλαχίστη » **743,52** (τὴν 1^{ην})

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία **12,44**
Μεγίστη » **21,3** (τὴν 26^{ην})
Ἐλαχίστη » **1,1** (τὴν 1^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 9 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 28,18 χμ.), ἀστραπῶν 2. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 16 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 1 ΒΔ, 10 ΒΑ, 1 ΝΑ, 2 Ν.

Ἀπρίλιος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις **749,67** χμ.
Μεγίστη » **759,03** (τὴν 1^{ην})
Ἐλαχίστη » **739,00** (τὴν 25^{ην})

Θερμόμετρον

Μέση θερμοκρασία **17,01**
Μεγίστη » **26,4** (τὴν 22^{ην})
Ἐλαχίστη » **8,1** (τὴν 2^{αν})

Ἡμέραι βροχῆς 6 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 24,12 χμ.). Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 22 ἡμέρας ΝΔ, 1 ΒΑ, 2 ΝΑ, 5 Ν.

Μάϊος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις **751,09** χμ.
Μεγίστη » **756,47** (τὴν 17^{ην})
Ἐλαχίστη » **744,01** (τὴν 10^{ην})

Θερμόμετρον.

Μέση θερμοκρασία 20,11

Μεγίστη » 32, 0 (τὴν 30^η)Ἐλαχίστη » 9, 6 (τὴν 7^η)

Ἡμέραι βροχῆς 9 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 3,61 χμ.), ἀστραπῶν 2. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 26 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 1 ΒΔ, 1 ΝΑ, 2 Ν.

Ίούλιος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις 750,66 χμ.

Μεγίστη » 754,99 (τὴν 1^η)Ἐλαχίστη » 746,90 (τὴν 19^η)

Θερμόμετρον.

Μέση θερμοκρασία 27,88

Μεγίστη » 36, 8 (τὴν 11^η)Ἐλαχίστη » 19, 5 (τὴν 24^η)

Ἡμέραι βροχῆς 1 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 0), ἀστραπῶν 6. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 17 ἡμέρας ΝΔ, 1 Β, 10 ΒΔ, 2 Ν.

Ίούλιος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις 748,97 χμ.

Μεγίστη » 754,40 (τὴν 8^η)Ἐλαχίστη » 743,11 (τὴν 6^η)

Θερμόμετρον.

Μέση θερμοκρασία 28,84

Μεγίστη » 37, 4 (τὴν 3^η)Ἐλαχίστη » 19, 6 (τὴν 10^η)

Ἡμέραι βροχῆς 0. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 13 ἡμέρας ΝΔ, 1 ΒΔ, 17 ΒΑ.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Σελ. 82, στίχ. 19 ἀντὶ «βλέπων» γράφε βλάπτων — Σελ. 83, στ. 9 γράφε ἀρύσαι — Σελ. 94 γράφε «Δούκαγγίφ»

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΩΣ ΟΥΡΑΝΙΩΝ ΣΩΜΑΤΩΝ
ΔΙΑ ΤΟΥ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ.

Ἐν τῶν μεγίστων βεβαίως κατορθωμάτων τῆς νεωτέρας ἀστρονομίας, ἐν ταύτῃ δὲ καὶ ἀπόδειξις, ἂν τούτου ᾗτο ἀνάγκη, καταφανῆς τοῦ νόμου τῆς παγκοσμίου βαρύτητος, εἶναι ἡ ἀνακάλυψις οὐρανίων σωμάτων, τὰ ὅποια πρότερον ὁ ὀφθαλμὸς δὲν εἶχε παρατηρήσει, τῇ βοήθειᾳ τοῦ ὑπολογισμοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς παρατηρήσεως τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἀγνώστων σωμάτων ἐπὶ τῆς κινήσεως ἄλλων γνωστῶν.

Τοιαύτας ἀνακαλύψεις ἔχομεν τρεῖς, ἵνα μὴ ἀναφέρωμεν καὶ τετάρτην μὴ βεβαιωθείσαν ἔτι ὑπὸ τῆς ἀμέσου παρατηρήσεως ἕνεκα τῆς πρὸς τοῦτο ἀδυναμίας τῶν ἡμετέρων ὀπτικῶν ὀργάνων. Κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτῶν αἱ ἀνακαλύψεις αὗται εἶναι ἡ τοῦ δευτερεύοντος ἀστέρος τοῦ Σειρίου, ἡ τοῦ πλανήτου Ποσειδῶνος καὶ ἡ τῶν πλανητῶν τῶν εὐρισκομένων μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ Ἡλίου. Ἡ τετάρτη, ἡ μὴ ἐπιστεφθεῖσα ἔτι ὑπὸ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἀμέσου παρατηρήσεως, εἶναι ἡ ἀνακάλυψις ἑνὸς ἢ καὶ πλειόνων δευτερευόντων ἀστέρων, συναποτελούντων ἓν σύστημα μετὰ τοῦ λαμπροῦ ἀστέρος Προκυνός. Πρῶτον ὅμως ἐκ τῶν σωμάτων αὐτῶν, τὸ ὅποion ἀνεκαλύφθη καὶ διὰ τοῦ τηλεσκοπίου μετὰ τὴν διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ ἀνακάλυψιν, ᾗτο ὁ Ποσειδῶν.

Ἰδῶμεν νῦν τίς ἡ ἀφετηρία τῆς ἀνακαλύψεως σωμάτων μὴ παρατηρηθέντων ἔτι καὶ τίνα τὰ πρὸς τοῦτο μέσα.

Ἐκ πρώτης ὄψεως ἡ λύσις τοιούτου προβλήματος φαίνεται καὶ πως παράδοξος, εἰς τινὰς δ' ἴσως καὶ ὑπερφυσική. Καὶ ὅμως ἡ φυσικὴ βάσις, ἐφ' ἧς στηρίζεται ἡ ἀστρονομία πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν, εἶναι ἀπλῆ, ὅπως καὶ ἡ τῆς λύσεως ἄλλων ζητημάτων δυναμένων νὰ παρουσιασθῶσιν εἰς τὸν κοινὸν βίον. Ἡ διαφορὰ ἔγκειται τὸ μὲν ὅτι εἰς τὴν ἀστρονομίαν πρόκειται περὶ τῶν πόρρω ἡμῶν εὐρισκομένων οὐρανίων σωμάτων, τὸ δὲ εἰς τὴν λεπτότητα, ἣτις ἀπαιτεῖται εἰς τοὺς ἀστρονομικοὺς ὑπολογισμοὺς

πρὸς λύσιν τῶν τοιούτων ζητημάτων. Ὅπως δὲ γίνη καταφανῆς ἡ ταυτότης τῆς φυσικῆς βάσεως τῆς τοιαύτης λύσεως τῶν τοιούτων ἀστρονομικῶν ζητημάτων μετὰ τῆς ἄλλων ζητημάτων πολὺ ἀπλουστείων, ἀπαντωμένων καὶ εἰς αὐτὸν τὸν κοινὸν βίον, ἃς ὑποθέσωμεν ὅτι εὐρισκόμενοι ἐπὶ πλοίου παρατηροῦμεν παρέκκλισίν τινα ἀπροσδόκητον τῆς μαγνητικῆς βελόνης· ἀμέσως βεβαίως θὰ συμπεράνωμεν ὅτι πλησίον που εὐρίσκεται σίδηρος προξενῶν τὴν παρέκκλινιν, ἐκ τῆς διευθύνσεως δὲ τῆς παρεκκλίσεως ταύτης θὰ συμπεράνωμεν τὸ μέρος πρὸς τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ὁ ταύτην προξενῶν σίδηρος. Ἔτερον παράδειγμα κοινότερον εἶναι τὸ ἐξῆς. Ἐστω ὅτι ἠκούσαμεν κρότον πυροβόλου. Ἐκ τῆς διευθύνσεως τοῦ ἤχου θὰ συμπεράνωμεν περὶ τοῦ τόπου ἐξ οὗ αὐτὸς ἦλθεν· ἐκ τῆς ἐντάσεως δ' αὐτοῦ δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν καὶ τὴν ἀπόστασιν ἀφ' ἡμῶν, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ ὄπλον ἐκρότησε, χωρὶς ἡμεῖς νὰ ἴδωμεν αὐτό. Ἡ ἀκρίβεια δὲ τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς θέσεως, εἰς ἣν τὸ πυροβόλον ἐκρότησεν, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀκριβείας μεθ' ἧς ἐγένοντο αἱ παρατηρήσεις. Ἐὰν αὗται ἦσαν ἱκανῶς ἀκριβεῖς, δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν ἀκριβῶς τὴν θέσιν, εἰς ἣν ὁ πυροβολισμὸς ἐγένετο. Αὐτὸ λοιπὸν τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς τὴν ἀνακάλυψιν οὐρανίων σωμάτων διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ· ἡ δὲ μεγάλη ἀσφάλεια καὶ ὑπεροχὴ τῆς ἀστρονομίας ἔγκειται εἰς τὴν ἀπλότητα τῶν νόμων, ἐφ' ὧν στηρίζεται ἡ ἐπιστήμη αὕτη κατὰ τὴν λύσιν τῶν τοιούτων προβλημάτων, καὶ εἰς τὴν μεγάλην ἀκρίβειαν τῶν παρατηρήσεων. Ἡ ἀπλότης δὲ τῆς φυσικῆς βάσεως ἐπιτρέπει τὴν καθαρὰν καὶ ἀμιγῆ ἰδίῳν σκέψεων χρῆσιν τῆς αὐστηρᾶς λογικῆς τῶν μαθηματικῶν, ἥτις ἄγει εἰς συμπεράσματα ἐντελῶς σύμφωνα πρὸς τὴν βάσιν. Ἐὰν αὕτη ἐξήχθη ὀρθῶς ἐκ τῆς πείρας τῶν φαινομένων, τότε καὶ τὰ κατόπιν ἐξ αὐτῆς ἐξαγόμενα εἶναι ὀρθά. Τοῦτο λοιπὸν συμβαίνει ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ πληρέστερον ἢ εἰς πᾶσαν ἄλλην φυσικὴν ἐπιστήμην, καὶ ἐντεῦθεν ἡ μεγάλη αὐτῆς ἀσφάλεια.

Ἰδωμεν νῦν τίς ἡ ἀπλῆ βάσις τῆς ἀστρονομίας, ἥτις παρέχει τὸ ἐνδάσιμον καὶ τὰ μέσα πρὸς ἀνακάλυψιν σωμάτων οὐρανίων μήπω παρατηρηθέντων.

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἀστρονομίᾳ βάσις τῆς κινήσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων ἦτο ἡ ἐγκύκλιος αὐτῶν φορά συμφώνως πρὸς τὴν περὶ ταύτης φιλοσοφικὴν θεωρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅστις κυρίως ἔθεσε τὰ θεμέλια τῆς θεωρητικῆς τῶν ἀρχαίων ἀστρονομίας. Ἔνεκα τῆς ἀρχῆς αὐτῆς, τῆς ἐγκυκλίου φοράς, εἰσήχθησαν αἱ πολύπλοκοι ἐπικύκλιοι κινήσεις τῶν πλανητῶν περὶ τὴν γῆν, ἥτις ὑπετίθετο ἀκίνητος. Ἀφοῦ ὁμως μετὰ τὴν παραδοχὴν τοῦ Κοπερνικείου συστήματος ἀνεκαλύφθησαν οἱ νόμοι τοῦ Κεπλέρου, καθ' οὓς οἱ πλανῆται, ὧν εἷς καὶ ἡ γῆ, κινοῦνται περὶ τὸν ἥλιον ἐπὶ τροχιῶν ἐλλειπτικῶν, ἐγεννήθη ἡ ἀνάγκη λόγου τινὸς τῆς τοιαύτης κινήσεως. Ἡ κυκλικὴ κίνησις εἶχεν ὡς λόγον τὴν ἀπλότητα αὐτῆς· ἡ ἐλλειπτικὴ ὁμως κίνησις δὲν εἶχε τὸν αὐτὸν λόγον. Ἐτέρωθεν ἡ ὑπαγωγή τῆς γῆς εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν πλανητῶν ἤγε λογικῶς εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι οὗτοι εἶναι σώματα ὅμοια πρὸς αὐτήν, ἐνῶ συγχρόνως ἡ ἐλλειπτικὴ κίνησις τῆς σελήνης περὶ τὴν γῆν εὐκόλως ἤγεν εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα, ὅτι δηλαδὴ δυνατόν ἡ σελήνη νὰ ᾖ ὁμοίας φύσεως πρὸς τὴν γῆν, ἐπομένως, ὡς τὰ γῆϊνα σώματα, νὰ ὑπέικη καὶ αὕτη εἰς τοὺς νόμους εἰς τοὺς ὁποίους ὑπάγονται ταῦτα.

Εὐτυχῶς κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ὁ Κεπλερος ἀνεκάλυπτε τοὺς νόμους τῆς περὶ τὸν ἥλιον κινήσεως τῶν πλανητῶν, ἕτερος ἐξοχος νοῦς, ὁ Ἰταλὸς Γαλιλαῖος, ἀνεκάλυπτε τοὺς νόμους τῆς πρὸς τὴν γῆν φοράς τῶν γῆϊνων σωμάτων καὶ ἔθετε τὰ θεμέλια τῆς μηχανικῆς, ἥτοι τοῦ κλάδου τῆς καθόλου φυσικῆς, τοῦ ἐξετάζοντος τοὺς νόμους τῆς κινήσεως τῶν σωμάτων. Καθ' ὅλον δὲ τὸ λοιπὸν τοῦ 17ου αἰῶνος, ἀπὸ τοῦ θανάτου τῶν δύο ἐξόχων ἀνδρῶν, τοῦ Κεπλέρου καὶ τοῦ Γαλιλαίου, μέχρι τῶν ἐργασιῶν τοῦ Νεύτωνος, ἔβαινον παραλλήλως αἱ πρόοδοι τῆς ἀστρονομίας καὶ τῆς μηχανικῆς, ἐτέρωθεν δὲ καὶ τῆς καθαρᾶς μαθηματικῆς, ἥτις εἶναι τὸ ἀπαραίτητον ὄργανον ἀμφοτέρων τῶν ἐπιστημῶν αὐτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπὸ τοῦ Νεύτωνος ἡ ἀστρονομία ἐν τῷ θεωρητικῷ αὐτῆς μέρει εἶναι κλάδος τῆς ἐτέρας, τῆς μηχανικῆς, ἐφηρμοσμένης εἰς τὴν θεωρίαν τῆς κινήσεως τῶν πλανητῶν. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἐπωνυμία οὐράνιος μηχανική.

Ἐν τῇ ἐκ παραλλήλου προόδῳ τῶν ἐπιστημῶν κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα ἡ μὲν ἀστρονομία ἐτελειοποίει τὰς παρατηρήσεις, συνέλεγεν ὑλικὸν καὶ προσεπάθει νὰ ἀνεύρῃ φυσικὴν τινα αἰτίαν τῶν νόμων τῆς περὶ τὸν ἥλιον κινήσεως τῶν πλανητῶν· ἡ δὲ μηχανικὴ ἀνεκάλυπτε γενικὰς ιδιότητες τῆς κινήσεως τῶν σωμάτων, τὰς ὁποίας προσεπάθει νὰ διατυπώσῃ δι' ὀλίγων ἀπλῶν ἀρχῶν· τέλος δὲ ἡ μαθηματικὴ ἔβαινε πρὸς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ λογισμοῦ τῶν ἀπειροστῶν, τοῦ ἀπαραιτήτου αὐτοῦ ὀργάνου ἐν τῇ ἐρευνῇ τῶν φυσικῶν φαινομένων, τῶν παραγομένων ἐκ τῆς συνεχείας τῆς ἐνεργείας τῶν παραγόντων αὐτὰ αἰτίων, δηλαδὴ τῶν δυνάμεων.

Ὅπως δὲ διὰ πάσας τὰς μεγάλας ἀνακαλύψεις τοῦ ἀνθρώπου πνεύματος, οὕτω καὶ διὰ τὰς τοῦ Νεύτωνος εἰργάσθησαν πρότερον διάφοροι, ἄλλοι μὲν καρποφόρως, ἄλλοι δὲ κατὰ τὸ φαινόμενον ἀκάρπως, πράγματι ὅμως ἐπίσης καρποφόρως, καθόσον διὰ τῆς ἀκάρπου αὐτῶν ἐργασίας ἀπεκλείοντο ὑποθέσεις μὴ ἄγουσαι εἰς εὐχάριστον λύσιν. Αἱ τοιαῦται προκαταρκτικαὶ ἐργασίαι οὐδόλως μειοῦσι τὴν ἀξίαν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Νεύτωνος, διότι ἐν μὲν τῇ μηχανικῇ ἐξ ὑλικοῦ ἐσκορπισμένου διὰ τῆς συνοψίσεως αὐτοῦ ἐξήγαγε τοὺς κυρίως θεμελιώδεις νόμους τῆς ἐπιστήμης αὐτῆς, ἐν δὲ τῇ ἀστρονομίᾳ μεταφέρων εἰς ταύτην τὰς ἀρχὰς τῆς μηχανικῆς καὶ ἀποδίδων εἰς τὰ οὐράνια σώματα ἐν τῇ κινήσει αὐτῶν τὰς ιδιότητας τῶν γηίνων, ἀνεκάλυψε τὸν νόμον τῆς γενικῆς βαρύτητος, τὸν ρυθμίζοντα τὴν πρὸς ἄλληλα φυσικὴν σχέσιν τῶν σωμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος καὶ ἐξήγαγεν ἐξ αὐτοῦ τοὺς νόμους τῆς κινήσεως τῶν σωμάτων αὐτῶν.

Τὰ ἀξιώματα, οἱ γενικοὶ νόμοι τῆς κινήσεως τῶν σωμάτων, ὅπως διετύπωσεν αὐτοὺς ὁ Νεύτων, εἶναι τρεῖς, ὧν ὁ μὲν πρῶτος εἶναι ὁ τῆς ἀδρανείας, ὁ δὲ δεύτερος ὁ τοῦ τρόπου τῆς ἐνεργείας τῶν δυνάμεων, ὁ δὲ τρίτος ὁ τῆς ισότητος τῆς δράσεως καὶ ἀντιδράσεως. Ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν νόμων, οὓς μετὰ τῶν ὁρισμῶν προτάσσει ἐν τῷ ἀθανάτῳ αὐτοῦ συγγράμματι *Philosophiae naturalis principia mathematica*, ἐξάγει

ὁ Νεύτων πορίσματα γενικά περὶ τῆς κινήσεως τῶν σωμάτων:

Δίδει δὲ ἐν τῷ γ' βιβλίῳ καὶ κανόνας γενικοὺς περὶ τοῦ πῶς δεῖ φιλοσοφεῖν ἐν τῇ ἐρευνῇ τῶν φυσικῶν φαινομένων.

Ὁ ἄ γενικὸς νόμος τῆς ἀδρανείας διδάσκει ὅτι τὰ σώματα ἐμμένουσιν εἰς ἣν κατάστασιν εὐρίσκονται, ἐνόσω ἐξωτερικὴ τις αἰτία, δύναμις, δὲν ἐπιδρά, ἐπ' αὐτῶν. Ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι ἂν μὲν εὐρίσκεται σῶμά τι ἐν ἡρεμίᾳ, θὰ μένῃ ἡρεμον, ἐνόσω δύναμις τις δὲν ἐπιδρά ἐπ' αὐτοῦ· ἂν δ' εὐρίσκεται εἰς κίνησιν, θὰ ἐξακολουθῇ νὰ κινῆται κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς κινήσεως ἣν ἔχει καὶ ἰσοταχῶς μὲ τὴν ταχύτητα ἣν ἔχει, ἐνόσω ἡ ἐπίδρασις δυνάμεως τινος δὲν μεταβάλλῃ ἢ τὴν διεύθυνσιν ἢ τὴν ταχύτητα ἢ συναμφοτέρα ταῦτα τὰ στοιχεῖα τῆς κινήσεως.

Ὁ δεύτερος γενικὸς νόμος παρέχει τὸ μέσον τῆς συνθέσεως πλειόνων δυνάμεων συνεπιδρωσῶν ἐπὶ τινος σώματος διὰ τοῦ παραλληλογράμμου τῶν δυνάμεων.

Ὁ τρίτος νόμος διδάσκει τέλος, ὅτι εἰς τὴν ἐπὶ τινος σώματος ἐπίδρασιν δυνάμεως τινος ἀντιτάσσεται ὑπὸ τῆς ἀδρανείας τούτου ἀντίδρασις ἴση καὶ ἀντίθετος τῆς δράσεως τῆς δυνάμεως. Ἡ ἀντίδρασις αὕτη παρουσιάζεται ὡς φυγόκεντρος δύναμις, ἐὰν τὸ σῶμα καταναγκάζεται ὑπὸ τῆς δυνάμεως εἰς ἀλλαγὴν διεύθυνσεως τῆς κινήσεως, ἣν ἔχει.

Οἱ κανόνες τοῦ φιλοσοφεῖν (Regulae Philosophandi) εἶναι τοσοῦτον ὀρθοὶ καὶ σαφεῖς, ὥστε πάντοτε καὶ εἰς πᾶσαν φυσικὴν ἔρευναν δεόν νὰ χρησιμεύωσιν ὡς κανόνες ἐρεύνης, ἀφ' ὧν δὲν πρέπει ὁ τὰ φυσικὰ φαινόμενα ἐρευνῶν ν' ἀπομακρύνεται.

Κατὰ τούτους κανόνας αὐτοὺς δὲν πρέπει νὰ δεχώμεθα αἰτίας τῶν φυσικῶν φαινομένων πλείονας τῶν ἐπαρκῶν πρὸς ἐξήγησιν αὐτῶν καὶ εἰς τὰ φαινόμενα τοῦ αὐτοῦ γένους νὰ ἀποδίδωμεν, ἐνόσω τοῦτο ἐπιτρέπεται, τὰς αὐτὰς αἰτίας. Τὰς ἀναποσπάστους ιδιότητες δὲ τῶν σωμάτων, τὰς διὰ πειραμάτων βεβαιωθείσας, δεόν νὰ θεωρῶμεν ὡς ιδιότητες πάντων γενικῶς τῶν σωμάτων· καὶ τὰ πορίσματα τὰ ἐξαχθέντα δι' ἐπαγωγῆς ἐκ πειραμάτων, δεόν νὰ θεωρῶμεν ὡς ἀληθῆ, ἢ πλησιέστατα πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἐνόσω δὲν ἐπέρχονται ἄλλα φαινόμενα ἀντιστρατευόμενα πρὸς

αὐτά. Τοιαύτη ἐν συνάψει ἡ ἔννοια τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος καὶ νόνων.

Τὴν σειρὰν τῶν σκέψεων αὐτοῦ δὲν ἀφῆκεν ὁ Νεύτων, ἀλλ' ἐπόμενος τῇ ἀρχαίᾳ μᾶλλον μαθηματικῇ μεθόδῳ, ἐκθέτει ἀξιωματικῶς διὰ σειρᾶς θεωρημάτων τὰ πορίσματα τῶν βαθειῶν αὐτοῦ μελετῶν. Δυνάμεθα ὁμῶς διὰ τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων κανόνων καὶ νόμων νὰ κατασκευάσωμεν σειρὰν σκέψεων χρησίμων πρὸς κατάληψιν τῶν θεμελίων τῆς θεωρητικῆς ἀστρονομίας καὶ τῆς ἐκ τούτων ἀνακαλύψεως ἀγνώστων σωμάτων ὡς λογικῆς αὐτῶν συνεπείας.

Ἐπειδὴ ἡ γῆ εἶναι εἰς τῶν πλανητῶν, δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ οὗτοι ὑπόκεινται εἰς τοὺς γενικοὺς νόμους τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς παρατηρηθέντας διὰ τὰ γῆϊνα σώματα, ἄρα καὶ εἰς τὸν νόμον τῆς ἀδρανείας. Ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι, ἵνα οἱ πλανῆται καταναγκάζωνται νὰ κινῶνται καμπυλογραμμῶς περὶ τὸν ἥλιον, δεόν ὅπως δύναμεις τις ἔχουσα κέντρον τὸν ἥλιον τὰ καταναγκάζῃ εἰς ἀλλαγὴν τῆς ἐκάστοτε διευθύνσεως, τῆς ἄλλως ἐκ μόνης τῆς ἀδρανείας εὐθυγράμμου κινήσεως αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ ὅμοια φαινόμενα ἔχουσιν ὁμοίαν φυσικὴν αἰτίαν, ἔπεται ὅτι καὶ ἡ σελήνη, κινουμένη καμπυλογραμμῶς περὶ τὴν γῆν, ὅπως οἱ πλανῆται περὶ τὸν ἥλιον, καταναγκάζεται, ὅπως μεταβάλλῃ τὴν ἐκάστοτε διεύθυνσιν τῆς κινήσεως αὐτῆς καταπίπτουσα πρὸς τὴν γῆν, ὑπὸ δυνάμεως ἐχούσης κέντρον τὴν γῆν. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ πάλιν κανόνα, δυνατόν ἢ δύναμις αὕτη νὰ ᾖ ἡ αὐτὴ μὲ τὴν δύναμιν, ἧς ἕνεκα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς σώματα ἀναρρίπτόμενα πρὸς τὰ ἄνω δὲν δύνανται νὰ ἀπομακρυνθῶσι ταύτης, ὅπως θὰ ἔπραττον διὰ μόνης τῆς ἀδρανείας αὐτῶν, ἀλλὰ καταναγκάζονται ὑπὸ τῆς βαρύτητος νὰ καταπίπτωσι πρὸς τὴν γῆν. Ὅπως μὴ γίνῃ δὲ σύγχυσις τις ἐννοιῶν, ὑπενθυμίζομεν ὅτι ἡ σελήνη δὲν καταπίπτει κυριολεκτικῶς ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ' ἀποκλίνουσα ἀπὸ τῆς εὐθυγράμμου διευθύνσεως ἣν θὰ εἶχε διὰ μόνης τῆς ἀδρανείας, πλησιάζει πρὸς τὴν γῆν ἕνεκα τῆς πρὸς αὐτὴν καταπτώσεως, ἀφ' ἧς θὰ ἀπεμακρύνετο, εἰάν ἐκινεῖτο εὐθυγραμμῶς.

Ἡ ἔντασις ὁμῶς τῆς βαρύτητος δὲν δύναται νὰ ᾖ ἡ αὐτὴ

καὶ διὰ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς σώματα καὶ διὰ τὴν πολὺ πλεῖον τοῦ κέντρου τῆς γῆς ἀπέχουσιν σελήνην. Βεβαίως ἡ ἔντασις πρέπει νὰ ᾖ ἐλάσσων διὰ τὴν ἀπωτέρω εὐρισκομένην σελήνην. Τίς ὅμως ὁ νόμος τῆς ἐλαττώσεως τῆς ἐντάσεως, ἐὰν ὑπάρχῃ τοιοῦτος; Ἐὰν ὑπάρχῃ πράγματι τοιοῦτος, θὰ ἐξαρτᾶται βεβαίως ἐκ τῆς ἀποστάσεως τοῦ ἐλκομένου σώματος. Τίς ὅμως ὁ νόμος τῆς ἐξαρτήσεως τῆς ἐντάσεως ἐκ τῆς ἀποστάσεως; Πρὸς εὐρεσιν αὐτοῦ δεόν νὰ γίνωσι διάφοροι ὑποθέσεις, ἐξ ὧν ἐκείνη εἶναι ἡ ἀληθής, ἥτις τυχὸν ἐξηγεῖ τὰ φαινόμενα. Τοιαύτην λοιπὸν ἔκαμμεν ὁ Νεύτων, δεχθεὶς ὅτι ἡ ἔντασις τῆς πρὸς τὴν γῆν βαρύτητος εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογος τοῦ τετραγώνου τῆς ἀποστάσεως τοῦ πρὸς αὐτὴν καταπίπτοντος σώματος. Ἐὰν λοιπὸν ἡ ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς γῆς ἀπόστασις τῆς σελήνης ᾖ ἐξηκονταπλασία τῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς εὐρισκομένων σωμάτων, ἡ ἔντασις τῆς βαρύτητος εἶνε 3600 ἐλάσσων διὰ τὴν σελήνην παρὰ διὰ ταῦτα.

*Ἰδωμεν νῦν τίνα φαινόμενα παράγει ἡ βαρύτης, ὅπως, ἐκ τῆς συγκρίσεως αὐτῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς καὶ ἐπὶ τῆς σελήνης, κρίνωμεν περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς ὑποθέσεως. Ἡ βαρύτης, ὥς καὶ πᾶσα δύναμις ἐπιδρῶσα ἐπὶ σώματος, τείνει νὰ ἀλλοιώσῃ τὴν ταχύτητα τοῦ σώματος ἐφ' οὗ ἐπιδρᾷ κατὰ τὴν διεύθυνσιν καθ' ἣν ἐπιδρᾷ ἐπ' αὐτοῦ, ἢ, καθὼς λέγομεν, τῷ προξενεῖ ἐπιτάχυνσιν, ἥτις θεωρεῖται ὡς θετικὴ μὲν, ἐὰν αὐξάνῃ τὴν ταχύτητα τοῦ σώματος, ἀρνητικὴ δὲ, ἐὰν ἐλαττόνῃ αὐτήν. Ὑποθέτοντες τὴν δρῶσαν δύναμιν σταθεράν, καλοῦμεν ὠρισμένως ἐπιτάχυνσιν τὴν εἰς τὴν μονάδα τοῦ χρόνου ἀλλοιώσιν τῆς ταχύτητος. Ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς ἐπιταχύνσεως ἐξαρτᾶται τὸ διάστημα, τὸ ὁποῖον ἕνεκα ταύτης θὰ διανύσῃ τὸ σῶμα κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς δυνάμεως, τὸ ὁποῖον διάστημα συντίθεται μετὰ τοῦ διαστήματος, τὸ ὁποῖον τὸ κινητὸν θὰ διήνυσεν εὐθυγράμμως ἕνεκα τῆς ἀδρανείας αὐτοῦ. Ἐὰν λοιπὸν κατορθώσωμεν νὰ χωρίσωμεν ἐκ τοῦ πράγματι διανυομένου διαστήματος, τὸ διάστημα τὸ διανυθὲν εἰς ὠρισμένον τινὰ χρόνον (λ. χ. εἰς ἓν δευτερόλεπτον) ἐκ τῆς ἐπιταχύνσεως τῆς προξενηθείσης ἐκ τῆς δυνάμεως, ἣν ἔχο-

μεν ὑπ' ὅψιν, θέλομεν ἔχει τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιταχύνσεως αὐτῆς· ἐξ αὐτοῦ δὲ τοῦ ἀποτελέσματος τὴν ἐπιτάχυνσιν, δηλαδὴ τὸ ἄμεσον ἀποτέλεσμα τῆς δρασάσης δυνάμεως, τὸ χρησιμεῦον καὶ πρὸς μέτρησιν τῆς ἐντάσεως τῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας ἀντιλαμβάνομεθα, διὰ μόνων τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν.

Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ἦτο ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 17ου αἰῶνος γνωστὴ ἡ ἐπιτάχυνσις τῶν πρὸς τὴν γῆν καθεύως πιπτόντων σωμάτων διὰ τῶν πειραμάτων τοῦ πατρὸς τῆς νεωτέρας μηχανικῆς, τοῦ Γαλιλαίου. Πρὸς εὗρεσιν τῆς ἐπιταχύνσεως τῆς πρὸς τὴν γῆν καταπτώσεως τῆς σελήνης ἔπρεπε νὰ ᾔηται γνωστὴ μὲ ἱκανὴν ἀκρίβειαν ἡ τροχιά τῆς σελήνης περὶ τὴν γῆν, ὅπως εὗρεθῇ ἡ ἀπομάκρυνσις τῆς κινήσεως αὐτῆς ἀπὸ τῆς εὐθείας γραμμῆς, ἣν θὰ διέτρεχε διὰ μόνης τῆς ἀδρανείας αὐτῆς ἡ σελήνη, ὅπως ἐκ τοῦ ποσοῦ τῆς ἀπομακρύνσεως αὐτῆς ἐξαχθῇ τὸ ἄμεσον ἀποτέλεσμα τῆς βαρύτητος τῆς ἐπιδρώσης ἐπὶ τῆς σελήνης, δηλ. ἡ ἐπιτάχυνσις τῆς βαρύτητος, δρώσης ἐπὶ τῆς σελήνης εἰς ἣν ἀπόστασιν εὐρίσκεται. Ὅπως δὲ ἡ αὐτόθι ἐπιτάχυνσις συγκριθῇ πρὸς τὴν τῆς καταπτώσεως τῶν πλησίον τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς σωμάτων, ἵνα οὕτω βεβαιωθῇ ὁ ὑποθετικὸς νόμος ὅτι ἡ βαρύτης εἰς δύο διαφόρους ἀποστάσεις ἐπιδρᾷ ἀντιστρόφως ἀναλόγως τοῦ τετραγώνου τῶν ἀποστάσεων, ἔπρεπε νὰ ᾔηται γνωστὴ ἡ ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς γῆς ἀπόστασις καὶ τῆς σελήνης καὶ τῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς σωμάτων, ἥτοι καὶ ἡ ἀκτίς τῆς σφαιρικῆς ὑποτιθεμένης γῆς. Τούτων γνωστῶν ὄντων πάντων τῷ Νεύτῳ, ἐβεβαιώθη ὑπ' αὐτοῦ ταύτοτης τῆς δυνάμεως, ἥτις καταναγκάζει καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς σώματα νὰ καταπίπτωσι πρὸς αὐτὴν καὶ τὴν σελήνην νὰ καταπίπτῃ ἐπίσης πρὸς αὐτὴν ἀπομακρυνομένη τῆς εὐθείας, ἣν θὰ διέτρεχεν ἄνευ τῆς ἐπιδράσεως τῆς βαρύτητος· ἐβεβαιώθη δ' ἐν ταύτῳ καὶ περὶ τοῦ νόμου, καθ' ὃν ἡ ἐντάσις τῆς δυνάμεως αὐτῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀποστάσεως. Ὅπως δὲ ἡ γῆ ἔλκει τὴν σελήνην, βεβαίως καὶ αὕτη ἔλκει τὴν γῆν.

Ἀφοῦ ὁ Νεύτων ἐβεβαιώθη περὶ τῆς μεταξὺ γῆς καὶ σελήνης φυσικῆς σχέσεως, ἐξήτασεν εἰς ἡ αὐτὴ σχέσις ἀμοιβαίας ἐλ-

ξεως ὑπάρχη καὶ μεταξὺ τοῦ ἡλίου καὶ ἐκάστου τῶν πλανητῶν, εἰάν δηλαδὴ οὗτοι ἔλκωνται ὑπὸ τοῦ ἡλίου κατ' ἀντίστροφον λόγον τοῦ τετραγώνου τῆς ἀπ' αὐτοῦ ἀποστάσεώς των· τούτου οὕτως ἔχοντες, εἰάν ἡ περὶ τὸν ἡλίον τροχιά αὐτῶν ἔπεται ὁποία πράγματι εἶναι, συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους, τοὺς ἐκ τῶν παρατηρήσεων τῆς κινήσεως ὑπὸ τοῦ Κεπλέρου ἐξαχθέντας. Μάλιστα δὲ ὁ Νεύτων, μὴ ἀρκεσθεὶς εἰς τὴν δοκιμὴν ταύτην διὰ τῆς ὑποθετικῆς τὸ κατ' ἀρχὰς παραδοχῆς τοῦ νόμου αὐτοῦ τῆς ἑλξεως, ἔκαμε καὶ διαφορὰς ἄλλας ὑποθέσεις περὶ τοῦ νόμου τῆς ἑλξεως τοῦ ἡλίου, ὑπέθεσε δηλαδὴ ὅτι ἡ ἑλξις εἶναι ἀνάλογος τῆς ἀποστάσεως ἢ ἀντιστρόφως ἀνάλογος τοῦ κύβου τῆς ἀποστάσεως καὶ ἐξήγαγε τὰς τροχιάς ἐπὶ τῇ βάσει καὶ τῶν ὑποθέσεων αὐτῶν. Εὗρε λοιπὸν ὅτι μόνον εἰάν ὑποτεθῇ ἡ ἑλξις ἀντιστρόφως ἀνάλογος τοῦ τετραγώνου τῆς ἀποστάσεως, τότε οἱ πλανῆται καταγράφουσι τὰς περὶ τὸν ἡλίον τροχιάς αὐτῶν συμφώνως πρὸς τοὺς ἐκ τῆς παρατηρήσεως ἐξαχθέντας νόμους τοῦ Κεπλέρου. Ὅπως ὁμοίως ὁ ἡλιος ἔλκει ἕκαστον τῶν πλανητῶν, καὶ ἕκαστος τούτων δεόν νὰ ἔλκη τὸν ἡλίον κατὰ τὸν αὐτὸν νόμον τοῦ ἀντιστρόφου τετραγώνου τῆς ἀμοιβαίας ἀποστάσεως, μὲ τὴν διαφορὰν ὁμοίως ὅτι ὁ ἡλιος ὡς πολὺ μείζων καὶ βεβαίως πολὺ πλεῖον ποσὸν ὕλης περιέχων, δεόν νὰ ἔλκη πολὺ ἐντονώτερον, ὅπως οὕτω καταναγκάζῃ τοὺς πλανήτας ἵνα κινῶνται περὶ αὐτόν. Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἀμέσως ἔπεται ὅτι ἡ ἑλξις δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ μόνης τῆς ἀποστάσεως, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ποσοῦ τῆς ὕλης τῶν ἀμοιβαίως ἔλκομένων σωμάτων. Ὅπως δὲ ὁ ἡλιος ἔλκει ἕκαστον πλανήτην, ἔλκεται καὶ αὐτὸς ὑπὸ τούτου. Ὁ νόμος λοιπὸν ὁ κανονίζων τὰς ἀμοιβαίας σχέσεις τῶν σωμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος εἶναι ὅτι ταῦτα πάντα ἔλκονται ἀμοιβαίως κατ' εὐθὺν λόγον τῆς μάζης αὐτῶν καὶ κατ' ἀντίστροφον λόγον τοῦ τετραγώνου τῆς ἀμοιβαίας αὐτῶν ἀποστάσεως.

Ἀλλ' ἐνῷ ἐν τῇ ἐρευνῇ τῆς ταυτότητος τῆς ἐπιδράσεως τῆς βαρύτητος τῆς γῆς καὶ ἐπὶ τῶν ἐπ' αὐτῆς σωμάτων καὶ ἐπὶ τῆς σελήνης ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν ἡ ἐπίδρασις μιᾶς καὶ μόνης δυναμείας πρὸς παραγωγὴν, τῆς περὶ τὴν γῆν κινήσεως τοῦ οὐ-

ρανίου αὐτοῦ σώματος, ἐπίσης δὲ καὶ πρὸς ἐξήγησιν τῆς κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Κεπλέρου κινήσεως τῶν πλανητῶν περὶ τὸν ἥλιον ἢ ἐπίδρασις μόνης τῆς ἑλξεως τούτου ὑφ' ἐκάστου ἐκείνων, ἐν τῇ πραγματικότητι ἢ κίνησις καὶ τῆς σελήνης καὶ ἐκάστου τῶν πλανητῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐπιδράσεως οὐχὶ μιᾶς μόνης, ἀλλὰ τόσων δυνάμεων, ὅσα εἶναι τὰ λοιπὰ σώματα τοῦ συστήματος αὐτοῦ. Ἴσως ἐνταῦθα φαίνεται ἂν οὐχὶ ἀντίφασίς τις, βεβαίως ὁμως ἀτέλεια τῆς ἐρεῦνης περὶ τῆς κινήσεως τῆς σελήνης περὶ τὴν γῆν καὶ τῶν πλανητῶν περὶ τὸν ἥλιον, ἐπειδὴ δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν κατ' αὐτὴν πᾶσαι αἱ δρῶσαι δυνάμεις. Τὴν ἀτέλειαν ταύτην δεόν νὰ ἀναγάγωμεν εἰς τὴν ἀληθῆ αὐτῆς ἀξίαν.

Ἐφ' ἐκάστου τῶν πλανητῶν πλὴν τῆς ἑλξεως τοῦ ἡλίου συνεπιδρῶσι καὶ αἱ μερικαὶ ἑλξεις τῶν λοιπῶν σωμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος. Ἀπασαι ὁμως αὗται συγκρινόμεναι πρὸς τὴν τοῦ ἡλίου εἶναι τοσοῦτον μικραὶ, ὥστε δυνάμεθα νὰ παραμελήσωμεν αὐτάς, ἐνόσω δὲν ἀπαιτεῖται πολὺ μεγάλη ἀκρίβεια ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῆς κινήσεως τῶν πλανητῶν, ἀλλὰ πρόκειται νὰ ἐξηγηθῶσιν οἱ κατὰ προσέγγισιν μόνον ἀληθεῖς νόμοι τοῦ Κεπλέρου, προσέγγισιν ὁμως ἐπέχουσαν τόπον ἀληθείας διὰ τὰς τότε μὴ ἀρκούντως ἀκριβεῖς παρατηρήσεις.

Ἀμα τῇ ἀνακαλύψει τοῦ νόμου τῆς ἀμοιβαίας ἑλξεως τῶν σωμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος ὁ Νεύτων ἠρέυνησε καὶ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀμοιβαίων ἑλξεων τῶν πλανητῶν ἐπ' ἀλλήλους, ἢ δὲ μετὰ ταῦτα πείρα τῶν πραγμάτων, στηριζομένη ἐπὶ παρατηρήσεων ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀκριβῶν, ἐβεβαίωσε τὴν διὰ τῆς ἀμοιβαίας ἑλξεως ἀλληλεπίδρασιν πάντων τῶν σωμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος συμφώνως πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος ἀνακαλυφθέντα νόμον.

Ὁ νόμος λοιπὸν οὗτος (ἐπανάλαμβάνομεν αὐτὸν), ὁ συνδέων πάντα ταῦτα τὰ σώματα ὅπως συναποτελῶσι σύστημα, εἶναι ὅτι ἑλκονται ἀμοιβαίως καθ' εὐθὺν λόγον τῆς μάζης (ποσοῦ τῆς ὕλης) αὐτῶν, κατ' ἀντίστροφον δὲ λόγον τοῦ τετραγώνου τῆς ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεως. Δι' αὐτοῦ μόνου τοῦ συνδέσμου τῆς ἀμοιβαίας ἑλξεως τὰ σώματα πάντα θὰ κατέπιπτον κυριολεκτικῶς

ἐπ' ἄλληλα· ἀπὸ τούτου ὁμως ἐμποδίζονται ὑπὸ τῆς ἀδρανείας αὐτῶν, ἥς ἔνεκα τείνουσι νὰ κινῶνται εὐθυγράμμως καὶ ὁμαλῶς μὲ τὴν φορὰν, ἣν ἔχουσιν ἐκάστοτε. Πράγματι· λοιπὸν ἔχουσι κίνησιν σύνθετον ἐκ τῆς φορᾶς τῆς ἐκ τῆς ἀδρανείας καὶ ἐκ τῆς φορᾶς, ἣν προσκτῶσιν ἔνεκα τῆς ἑλξεως τῶν λοιπῶν σωμάτων. Σημειοῦμεν ὁμως ὅτι ὁ νόμος τῆς ἀδρανείας, ὡς γενικώτατος καὶ ὡς θεμελιώδης ιδιότης πάντων τῶν σωμάτων, θὰ ἦτο ὁ αὐτός καὶ ἐὰν ὁ νόμος τῆς ἀμοιβαίας ἀλληλεπιδράσεως ἦτο ἄλλος παρὰ τὸν νόμον τῆς ἀμοιβαίας ἑλξεως, δρώσης κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος ἀνακαλυφθέντα τρόπον.

Ὁ νόμος τῆς ἑλξεως ἀνεκαλύφθη καὶ ἐβεβαιώθη ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος ὡς ἰσχύων μόνον διὰ τὰ σώματα τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος. Ἐνόσω ἡ πείρα δὲν ἐβεβαίωσεν τὸ κῦρος αὐτοῦ καὶ διὰ τοὺς ἀπλανεῖς καλουμένους, μόνον ἐξ ἀναλογίας ἠδύνατό τις νὰ τὸν δεχθῇ ὡς ἰσχύοντα καὶ διὰ τὴν ἀμοιβαίαν σχέσιν σωμάτων τυχόν συναποτελούντων μεθ' ἐκάστου αὐτῶν σύστημα, ὅμοιον πρὸς τὰ τοῦ ἡμετέρου ἡλίου μετὰ τῶν πλανητῶν, ἢ ὡς ἰσχύοντα καὶ διὰ τὴν ἀμοιβαίαν σχέσιν μεταξὺ πλειόνων ἀπλανῶν ἀστέρων συναποτελούντων οὕτω σύστημα οὐρανίων σωμάτων τάξεως ἀνωτέρας παρ' ἕκαστον τῶν μερικῶν συστημάτων, τῶν ἀποτελουμένων ἐξ ἐνὸς κυρίου σώματος, καθὼς ὁ ἥλιος, καὶ ἐκ πλανητῶν. Ἀλλὰ τῆς ἐξ ἀναλογίας μεθόδου δέον ἐν ταῖς φυσικαῖς ἐπιστήμαις νὰ μὴ γίνεται χρῆσις ἄνευ ἀνάγκης, ἥτις ὁμως συνεπάγεται καὶ τὴν ἐκ τῆς πείρας βεβαίωσιν τῶν πορισμάτων τῶν ἐκ τῆς ἐξ ἀναλογίας ἐπεκτάσεως. Δικαίως λοιπὸν μέχρι τῆς ἀνακαλύψεως τῶν διπλῶν ἀστέρων ὁ νόμος τοῦ Νεύτωνος ἐθεωρεῖτο ὡς νόμος διέπων τὰς σχέσεις τῶν σωμάτων μόνον τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος. Ἀφοῦ ὁμως ἀνεκαλύφθησαν οἱ διπλοὶ ἀστέρες, τῶν ὑποίων τὰ συστατικὰ σώματα εὐρίσκονται τοσοῦτο πλησίον ἀλλήλων, ὥστε ὑπάρχει μεταξὺ των ἀλληλεπίδρασις δι' ἀμοιβαίας ἑλξεως, ἐβεβαιώθη τὸ γενικὸν κῦρος τοῦ νόμου τοῦ Νεύτωνος διὰ πάντα τὰ οὐράνια σώματα.

Ἰδωμεν νῦν τὰς συνεπείας τῆς ἀμοιβαίας ἑλξεως πάντων τῶν σωμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος.

Ἐάν ἕκαστος τῶν πλανητῶν εἴλκετο ὑπὸ μόνου τοῦ ἡλίου, τότε ἡ τροχιά, ἣν ἐκεῖνος θὰ διέτρεχε περὶ τοῦτον, θὰ ᾔτο ἐλλειπτική (*) συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους τοῦ Κεπλέρου (**).

Τὰ στοιχεῖα δὲ τῆς ἐλλειπτικῆς τροχιάς ἐκάστου τῶν πλανητῶν περὶ τὸν ἥλιον, ἐνόσω λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν μόνον τοῦτου τὴν ἔλξιν, δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν ἐὰν ἔχωμεν ἱκανὸν ἀριθμὸν παρατηρήσεων τοῦ πλανήτου, δι' ὃν πρόκειται νὰ γίνη ὁ προσδιορισμός. Τὸν προσδιορισμὸν τῶν στοιχείων αὐτῶν θεωροῦμεν ὡς πρώτην προσέγγισιν πρὸς τὸν ἀκριβῆ ὑπολογισμὸν τῶν τροχιῶν τῶν πλανητῶν, ὡς τοιοῦτον δὲ θεωροῦμεν τὸν γινόμενον κατόπιν λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν καὶ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἐκ τῆς ἔλξεως τῶν ἄλλων πλανητῶν. Τὰ στοιχεῖα δὲ τῆς ἐλλειπτικῆς τροχιάς ἐκάστου πλανήτου εἶναι τὰ ἐξῆς ἔξ. 1) ὁ μέγας ἡμιάξων α τῆς ἐλλείψεως, ἣν διατρέχει περὶ τὸν ἥλιον. 2) ἡ ἐκκεντρότης ταύτης ε. 3) ἡ ἐν τῷ καθόλου χώρῳ θέσις τοῦ περιη-

(*) Γενικώτερον ἔπεται ἐκ τοῦ νόμου τῆς ἀμοιβαίας ἔλξεως ἀντιστροφῶς πρὸς τὸ τετράγωνον τῆς ἀποστάσεως τῶν ἀλληλελκομένων σωμάτων, ὅτι ἡ τροχιά τῶν περὶ τὸν ἥλιον κινουμένων σωμάτων δύναται νὰ ᾔται μία τῶν τριῶν κωνικῶν τομῶν, ἑλλειψις δηλαδὴ, παραβολή ἢ ὑπερβολή. Πράγματι δὲ παρατηρήθησαν κομήται καταγράφαντες περὶ τὸν ἥλιον μίαν τῶν δύο τελευταίων κωνικῶν τομῶν, αἵτινες εἶναι καμπύλαι ἀνοικταὶ καὶ οὐχὶ κεκλεισμέναι ὅπως ἡ ἑλλειψις. Τὰ σώματα λοιπὸν, τὰ διατρέχοντα περὶ τὸν ἥλιον παραβολὴν ἢ ὑπερβολὴν, μόνον ἄπαξ ἐν τῇ περὶ αὐτὸν τροχίᾳ των διέρχονται διὰ τοῦ περιηλίου, εἴτα δὲ ἀπομακρύνονται αὐτοῦ διὰ παντός, καὶ οὕτω παύουσιν ἐπὶ τέλος ν' ἀποτελῶσι μέρος τοῦ πλανητικοῦ συστήματος. Οἱ πλανῆται ὁμῶς διατρέχουσι περὶ τὸν ἥλιον τροχιάς ἐλλειπτικὰς, αἵτινες μάλιστα διὰ τοὺς μείζονας καὶ τοὺς μεσαίου μεγέθους ὀλίγον διαφέρουσι τοῦ κύκλου.

(**) Ὁ τελευταῖος νόμος τοῦ Κεπλέρου, καθ' ὃν τὰ τετράγωνα τοῦ χρόνου τῆς περὶ τὸν ἥλιον περιφορᾶς εἶναι ἀνάλογα πρὸς τοὺς κύβους τῶν μεγάλων ἡμιαξόνων τῶν ἐλλειπτικῶν τροχιῶν τῶν πλανητῶν, εἶναι αὐστηρῶς ἀληθὴς μόνον ἐὰν ὑποθέσωμεν τὴν μάζαν αὐτῶν ὡς μηδενιζομένην ἀπέναντι τῆς μάζης τοῦ ἡλίου. Ἐπειδὴ ὁμῶς ἡ ὑπόθεσις αὕτη εἶναι μόνον κατὰ προσέγγισιν ἀληθής, καὶ ὁ τελευταῖος νόμος τοῦ Κεπλέρου εἶναι μόνον κατὰ προσέγγισιν ἀληθής.

λίου τοῦ πλανήτου, ὀριζομένη διὰ τοῦ καλουμένου μήκους αὐτοῦ Γ· 4) ἡ θέσις τῆς γραμμῆς καθ' ἣν τέμνεται τὸ ἐπίπεδον τῆς τροχιάς μετὰ τοῦ ἐπιπέδου τῆς ἐκλειπτικῆς, ὀριζομένη διὰ τοῦ μήκους τοῦ ἀνιόντως δεσμοῦ Ω· 5) ἡ κλίσις ἢ τῶν δύο αὐτῶν ἐπιπέδων· καὶ 6) ἡ θέσις εἰς ἣν καθ' ὠρισμένην τινὰ ἐποχὴν εὐρίσκετο ὁ πλανήτης, ὀριζομένη συνήθως διὰ τοῦ καλουμένου μήκους ἐν τῇ τροχιά Δ.

Ἐὰν ἡ μάζα τοῦ περὶ τὸν ἥλιον κινουμένου σώματος δὲν ᾖ ὅλως ἀσήμαντος συγκρινομένη πρὸς τὴν τοῦ ἡλίου, τότε δεόν νὰ προσδιορισθῇ καὶ αὕτη, ὡς ἔχουσα ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς τροχιάς τοῦ σώματος αὐτοῦ. Ὁ λόγος δ' εἶναι εὐνόητος, διότι ἡ τροχιά ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀμοιβαίας ἑλξεως τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ πλανήτου. ἂν λοιπὸν ἡ μάζα τούτου ἔχῃ μέγεθος ἐπαισθητὸν, τότε καὶ ἡ ἐπίδρασις τῆς ἑλξεως αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ἡλίου θὰ ᾖ ἐπαισθητή. Εἰς τὸν ὑπολογισμὸν μάλιστα τῶν διαταράξεων τὰς ὁποίας προξενεῖ πλανήτης τις ἐπὶ τῆς τροχιάς ἑτέρου, ἡ μάζα αὐτοῦ εἶναι στοιχεῖον ἀπαραίτητον, διότι ἐκ τοῦ ποσοῦ αὐτῆς ἐξαρτᾶται τὸ μέγεθος τῶν διαταράξεων. Προσδιορίζεται δ' ἡ μάζα τῶν πλανητῶν εἴτε διὰ τῆς ἐπιδράσεως αὐτῶν ἐπὶ ἄλλων πλανητῶν, εἴτε διὰ τῆς ἐπιδράσεως αὐτῶν ἐπὶ τῶν οἰκείων δορυφόρων, ἐὰν ἔχωσι τοιοῦτους. Εἰς τὴν δευτέραν ταύτην περίπτωσιν ὁ προσδιορισμὸς εἶναι πολὺ ἀκριβέστερος, διότι τὸ ἐκ τῆς ἑλξεως ἐνὸς πλανήτου ἀποτέλεσμα ἐπὶ τῶν πλησιοχώρων αὐτῷ δορυφόρων εἶναι πολὺ μεῖζον παρὰ τὸ ἀποτέλεσμα ἐπὶ τῶν πλέον μεμακρυσμένων ἄλλων σωμάτων τοῦ πλανητικοῦ συστήματος.

Ἐὰν ὑπῆρχε μόνη ἡ μεταξὺ ἡλίου καὶ ἐκάστου τῶν πλανητῶν ἀμοιβαία ἑλξις, ἐὰν δηλαδὴ τὰ ἀλληλεπιδρῶντα σώματα ᾗσαν ἐν τῇ κινήσει ἐκάστου τῶν πλανητῶν μόνον δύο, τότε, ἅπαξ προσδιορισθέντων τῶν ἄνω ἀπαριθμηθέντων στοιχείων τῆς ἐκλειπτικῆς τροχιάς τῶν πλανητῶν, θὰ ᾗτο λελυμένον ἀκριβῶς δι' ἕκαστον τούτων τὸ πρόβλημα τῆς θεωρητικῆς ἀστρονομίας, τοῦ νὰ δυνώμεθα δηλαδὴ νὰ ὑπολογίζωμεν τὴν θέσιν τῶν πλανητῶν δι' οἵανδήποτε δεδομένην ἐποχὴν, ἐὰν τὰ στοιχεῖα τῶν τροχιῶν αὐτῶν ᾖ γινωστά, ἢ τὰνὰπάλιν νὰ ὑπολογίζωμεν

ταῦτα (δηλ. τὰ στοιχεῖα) ἐξ ἱκανοῦ ἀριθμοῦ παρατηρήσεων (*).

Πράγματι ὁμως ἐφ' ἐκάστου πλανήτου πλὴν τοῦ ἡλίου συνεπιδρῶσι καὶ πάντα τὰ ἄλλα σώματα τοῦ συστήματος. Πρὸς ἀκριβῆ λοιπὸν καὶ πλήρη λύσιν τοῦ ζητήματος τῆς εὐρέσεως τῆς κινήσεως ἐνὸς ἐκάστου τῶν πλανητῶν δέον· νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἑλξεως οὐ μόνον τοῦ ἡλίου, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν ἄλλων σωμάτων τοῦ συστήματος. Ὁ νόμος τῆς ἑλξεως εἶναι γνωστὸς καὶ ἡ μηχανικὴ ἐκφράζει δι' ἐξισώσεων τὰς ἐπὶ τινος πλανήτου ἐπιδράσεις ἑλξεως τῶν λοιπῶν σωμάτων τοῦ συστήματος· ἡ ἐπίλυσις ὁμως τῶν ἐξισώσεων αὐτῶν δὲν εἶναι δυνατὴ, τοῦλάχιστον διὰ τῶν σημερινῶν μέσων τῆς μαθηματικῆς. Μόνον γενικὰς τινὰς ιδιότητας ἐξάγομεν τῆς κινήσεως, δὲν ἐπιλύομεν ὁμως ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ γενικότητι τὸ κύριον καὶ τελικὸν ζήτημα. Ἀλλ' ἡ σύνθεσις τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος εἶναι τοιαύτη, ὥστε εἶναι κατορθωτὴ ἡ διὰ βαθμιαίων προσεγγίσεων λύσις τοῦ προβλήματος, τοῦ νὰ δυνώμεθα νὰ εὐρίσκωμεν τὴν κίνησιν ἐκάστου τῶν σωμάτων αὐτῶν· ἡ τοιαύτη δὲ λύσις ἀποτελεῖ τὸ κύριον πρόβλημα τῆς οὐρανίου μηχανικῆς.

Ἡ σύνθεσις τοῦ συστήματος, ἡ ἐπιτρέπουσα τὴν διὰ προσεγγίσεων λύσιν τοῦ προβλήματος αὐτοῦ, εἶναι ὅτι ἐν τῷ συστήματι ὑπάρχει ἐν σῶμα ὑπερβάλλον κατὰ πολὺ πάντα τὰ ἄλλα ὁμοῦ κατὰ τὸ ποσὸν τῆς ὕλης, διότι ὁ ἥλιος ἔχει ἑπτακοσιοπλασίονα μάζαν πάντων αὐτῶν ὁμοῦ, ἐνῶ συγχρόνως αἱ μεταξὺ τῶν πλανητῶν ἀμοιβαῖαι ἀποστάσεις εἶναι διὰ πάντας ἀρκούντως μεγάλαι, ὥστε ἡ ἑλξις, ἣν πλανήτης τις δύναται νὰ ὑπο-

(*) Τὰ αὐτὰ ἰσχύουσι καὶ διὰ τὴν μεταξὺ τῶν δορυφόρων καὶ τῶν οἰκείων πλανητῶν σχέσιν· ἐὰν δηλαδὴ ἕκαστος δορυφόρος εἴλκετο ἀμοιβαίως μετὰ μόνου τοῦ πλανήτου εἰς ὃν ἀνήκει, τότε ἡ τροχιά ἐκείνου περὶ τοῦτον θὰ ἦτο ἐλλειπτικὴ, ἣτις ἄπαξ προσδιορισθεῖσα θὰ ἔλυε τὸ σχετικὸν πρὸς τὸν δορυφόρον αὐτὸν πρόβλημα. Ἐπίσης ὅσα θὰ εἴπομεν παρακατιόντες περὶ τῆς κινήσεως τῶν πλανητῶν, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν καὶ τῆς ἐπ' αὐτῶν, πλὴν τῆς τοῦ ἡλίου, συνεπιδράσεως τῶν ἄλλων πλανητῶν, ἰσχύουσιν ἐν γένει καὶ περὶ τῆς κινήσεως τῶν δορυφόρων.

στῇ ἐξ ἄλλου πλανήτου, εἶναι πάντοτε μικρὰ συγκρινομένη πρὸς τὴν ἑλξιν τοῦ ἡλίου (*). Δέγομεν λοιπὸν ὅτι ἡ ἐκ τῶν ἄλλων πλανητῶν ἑλξίς δὲν εἶναι τῆς αὐτῆς τάξεως μὲ τὴν τοῦ ἡλίου. Ἐνεκα τούτου θεωροῦμεν ὡς πρώτην προσέγγισιν πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος τὸν προσδιορισμὸν τῆς τροχιάς τοῦ πλανήτου, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν μόνης τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἐπιδράσεως τοῦ ἡλίου δι' ὠρισμένην τινὰ ἐποχὴν, περὶ τὴν ὁποίαν ἐγένοντο αἱ πρὸς τὸν προσδιορισμὸν τῆς τροχιάς χρήσιμοι παρατηρήσεις. Αὕτη δ' εἶναι ἐλλειπτική ὀριζομένη διὰ τῶν ἐξ στοιχείων, τὰ ὁποῖα εἵπομεν ἐν τοῖς πρότερον.

Τὰ στοιχεῖα ταῦτα, ἰσχύοντα διὰ τὴν ἐποχὴν, δι' ἣν ἐγένετο ὁ προσδιορισμὸς, θὰ ᾗσαν ἀμετάβλητα, ἐὰν δὲν συνεπέδρων πλὴν τοῦ ἡλίου καὶ οἱ ἄλλοι πλανῆται ἐπὶ τῆς κινήσεως τοῦ πλανήτου ὃν ἔχομεν ὑπ' ὄψιν. Δευτέρα λοιπὸν προσέγγισις εἶναι ἡ πρόσληψις ἐν τῇ περὶ ταύτης ἐρευνῇ καὶ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἄλλων πλανητῶν, ἡ ἐκείνων ἐξ αὐτῶν, οἵτινες προξενοῦσιν ἀποτέλεσμα ἐπαισθητόν. Βάσις δὲ τῆς πρὸς τοῦτο μεθόδου εἶναι ἡ ὑπόθεσις, ὅτι ἡ περὶ τὸν ἥλιον τροχιά τοῦ πλανήτου εἶναι ἐλλειπτική, τὴν ὁποίαν τροποποιεῖ ἡ ἐπίδρασις τῶν ἄλλων πλανητῶν. Οὕτω τὸ πρόβλημα ἀνάγεται εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τῶν τροποποιήσεων, αἷς οὗτοι προξενοῦσι εἰς τὴν περὶ τὸν ἥλιον ἐλλειπτικὴν κίνησιν τοῦ ὑπ' ὄψιν πλανήτου. Ἐντεῦθεν ἡ ἔννοια καὶ ὁ ὅρος τῶν διαταράξεων (perturbations), καθότι ὡς κανονικὴ τροχιά θεωρεῖται ἡ περὶ τὸν ἥλιον ἐλλειπτική, τὸ ἀποτέλεσμα δὲ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἄλλων σωμάτων θεωρεῖται ὡς διατάραξις ταύτης. Δεχόμενοι δὲ τὸν ὅρον αὐτὸν δὲν πρέπει νὰ ὑπονοῶμεν τὴν λέξιν διατάραξιν κυριολεκτικῶς, διότι ἡ ἐπίδρασις τῶν πλανητῶν ἐπ' ἀλλήλους εἶναι κανονικὴ, ὅπως καὶ ἡ ἑλξίς τοῦ ἡλίου. Ὡς ἐκ τοῦ τρόπου ὁμως, καθ' ὃν διὰ προσεγγίσεων βαίνομεν εἰς τὴν λύσιν τοῦ προ-

(*) Εἰς τοὺς δορυφόρους συμβαίνει ὥστε ἡ ἀπόστασις αὐτῶν ἀπὸ τοῦ οἰκέλου πλανήτου νὰ ᾗται τόσον μικρὰ, ὥστε αὐτοῦ ἡ ἑλξίς κυρίως κανονίζει τὴν κίνησιν αὐτοῦ, ἡ δ' ἑλξίς τοῦ ἡλίου καὶ τῶν ἄλλων σωμάτων τροποποιεῖ μόνον τὴν κίνησιν αὐτοῦ.

βλήματος, ἀναγκαζόμεθα νὰ θεωρῶμεν ὡς διατάραξιν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἑλξεως τῶν πλανητῶν ἐπὶ τῆς κινήσεως ἐνὸς ἐξ αὐτῶν, τὸν ὁποῖον ἔχομεν ὑπ' ὄψιν. Καὶ τοῦτον μὲν κζλοῦμεν διαταρασσόμενον πλανήτην (ἢ σῶμα, διότι δυνατόν νὰ ᾖναι καὶ δορυφόρος ἢ κομήτης), τοὺς ἄλλους δὲ διαταράσσοντας.

Ἰδωμεν νῦν πῶς κατορθοῦται ὁ προσδιορισμὸς τῶν διαταράξεων.

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ διαταράσσοντος πλανήτου ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἀναλλοιώτου ποσοῦ τῆς μάζης αὐτοῦ καὶ ἐκ τῆς ἀποστάσεώς του ἀπὸ τοῦ διαταρασσομένου σώματος. Ἡ ἀπόστασις αὕτη δέον νὰ ᾖναι ἐκάστοτε γνωστὴ, πρὸς τοῦτο δ' ἀπαιτεῖται νὰ ᾖναι γνωστὴ ἢ ἐκάστοτε ἐν τῷ χώρῳ θέσις ἀμφοτέρων τῶν σωμάτων. Ἡμεῖς διὰ τῆς πρώτης προσεγγίσεως δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν θέσιν τούτων, ὑποθέτοντες ὅτι τὰ σώματα αὐτὰ κινουῦνται περὶ τὸν ἥλιον ἐπὶ ἐλλειπτικῶν τροχιῶν. Ἡ ἐκ τῆς οὕτως ὑπολογιζομένης θέσεως ἐκτάπισις καὶ τοῦ διαταρασσομένου σώματος καὶ τῶν διαταρασσόντων, τὰ ὁποῖα ἐπίσης ὑφίστανται διαταράξεις, εἶναι πάντοτε, ἔνεκα τῆς εἰδικῆς συνθέσεως τοῦ πλανητικοῦ ἡμῶν συστήματος, ἀρκούντως μικρὰ δι' ἱκανὸν χρονικὸν διάστημα, ὥστε ἄνευ λάθους ἐπαισθητοῦ εἰς τὸν ὑπολογισμόν νὰ ἀντικαθιστῶμεν τὰς ἀκριβεῖς ἀποστάσεις μεταξὺ διαταρασσομένου σώματος καὶ διαταρασσόντων διὰ τῶν ἀποστάσεων, τὰς ὁποίας θὰ εἶχον, ἐάν δὲν ὑπῆρχεν ἀλληλεπίδρασις μεταξὺ αὐτῶν. Ἀφοῦ δὲ ἡ ἀντικατάστασις αὕτη ἐπιτρέπεται, ἔπεται ὅτι δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν καθ' ἑαυτὴν τὴν ἐπίδρασιν ἐνὸς ἐκάστου τῶν διαταρασσόντων σωμάτων ἐπὶ τοῦ διαταρασσομένου χωριστὰ καὶ οὐχὶ πάντων ὁμοῦ συγχρόνως. Οὕτω τὸ πρόβλημα τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς τροχιάς ἐνὸς πλανήτου, ἐφ' οὗ πλὴν τῆς ὑπερβαλλούσης ἑλξεως τοῦ ἡλίου συνεπιδρῶσι καὶ αἱ μικραὶ ἑλξεις πολλῶν ἄλλων σωμάτων, ἀνάγεται εἰς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τοῦ καλουμένου τῶν τριῶν σωμάτων, ἐν ᾧ πρόκειται νὰ προσδιορισθῇ ἡ κίνησις ἐνὸς σώματος (τοῦ διαταρασσομένου πλανήτου) ἀλληλελκομένου μετ' ἄλλων δύο (τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ διαταράσσοντος πλανήτου), τὰ ὁποῖα ἐπίσης ἀλ-

ληλέλκονται κατὰ τὸν γνωστὸν νόμον, τὸν ὑπὸ τοῦ Πεύτωνος ἀνακαλυφθέντα. (*)

Ἀλλὰ καὶ τὸ πρόβλημα τῶν τριῶν σωμάτων, ἐν ᾧ πρόκειται ὁ προσδιορισμὸς τῆς κινήσεως ἑνὸς ἐκ τῶν τριῶν σωμάτων, ἀλλήλελκομένων κατ' εὐθὺν λόγον τῆς μάζης αὐτῶν καὶ κατ' ἀντίστροφον λόγον τοῦ τετραγώνου τῆς ἀμφοτέρων ἀποστάσεως, δὲν εἶναι λελυμένον, διότι δὲν παρέχει τὰ πρὸς τοῦτο μέσα ἡ μαθηματική. Ἐὰν ὁμῶς ὑποτεθῇ ὅτι ἡ ἑλξ ἐνὸς ἐξ αὐτῶν ὑπερβάλλει κατὰ πολὺ τὴν τῶν ἄλλων δύο, τότε κατορθοῦται ἡ διὰ βαθμιαίων προσεγγίσεων λύσις αὐτοῦ.

Αἱ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν μέθοδοι εἶναι διάφοροι ἀναλόγως τῶν εἰδικῶν περιστάσεων, εἰς τὰς ὁποίας εὐρίσκεται τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον ἔχομεν ὑπ' ὄψιν. Καθὼς ὁμῶς καὶ ἐκ τῶν πρότερον ῥηθέντων γίνεται δῆλον, εἰς πάσας τὰς μεθόδους δεχόμεθα ὡς βάσιν δι' ὠρισμένην ἐποχὴν τροχίαν ἐλλειπτικὴν περὶ τὸν ἥλιον δι' ἑκαστον πλανήτην, ὅπως οὕτω δυνηθῶμεν νὰ προσδιορίσωμεν τὴν σχετικὴν θέσιν τῶν σωμάτων αὐτῶν κατὰ προσέγγισιν ἱκανήν, καὶ οὕτω κατορθώσωμεν νὰ ὑπολογίσωμεν τὸ ἀποτέλεσμα τῶν διαταράξεων ἑνὸς ἐκάστου τῶν διαταρασσόντων ἐπὶ τοῦ διαταρασσομένου σώματος.

Ἐκ πασδὴν τῶν μεθόδων πρὸς ὑπολογισμὸν τῶν διαταράξεων διὰ τὸ ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἔχομεν ὑπ' ὄψιν, ἐνδιαφέρει ἡμᾶς ἡ ἀρχαιοτέρα μέθοδος, τῆς ὁποίας γίνεται χρῆσις ἐν τῇ θεωρίᾳ τῶν μεγάλων καὶ τῶν μεσαίου μεγέθους πλανητῶν, ὧν αἱ περὶ τὸν ἥλιον τροχιαί καὶ ὀλίγον διαφέρουσι τοῦ κύκλου ἕνεκα τῆς μικρᾶς αὐτῶν ἐκκεντρότητος καὶ κινοῦνται ἐπὶ ἐπιπέδων ἐχόντων πρὸς ἀλλήλα μικρὰν κλίσιν.

Ἐν τῇ λύσει τοῦ προβλήματος τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν δια-

(*) Τὸ πρόβλημα τῶν τριῶν σωμάτων ἔλαβε κατὰ πρῶτον τὴν ὀνομασίαν αὐτοῦ ταύτην ἐκ τῆς θεωρίας τῆς περὶ τὴν γῆν κινήσεως τῆς σελήνης, ἐλκομένων ἀμφοτέρων ὑπὸ τρίτου σώματος τοῦ ἡλίου. Εἶναι δὲ τὸ πρῶτον τὸ μετ' ἀκριθείας ἔρουνθηέν καὶ διὰ τὴν σπουδαιότητα τῆς θεωρίας τῆς κινήσεως τῆς σελήνης εἰς πολλὰ προβλήματα, καὶ μάλιστα ναυτικά, καὶ διὰ τὸ μέγεθος ἔτι τῶν διαταράξεων.

ταράξεων διὰ τῆς μεθόδου αὐτῆς ἀποσυντίθενται αὗται εἰς περιοδικὰς διαταράξεις, αἵτινες ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς ἐκάστοτε σχετικῆς θέσεως τοῦ διαταράσσοντος καὶ τοῦ διαταρασσομένου σώματος καὶ εἰς τὰς δι' αἰώνων βαינוύσας (*perturbations seculaires*), αἵτινες ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν τροχιῶν τῶν σωμάτων αὐτῶν. Καὶ αἱ μὲν περιοδικαὶ θεωροῦμεν ὅτι μεταβάλλουσιν ἀπλῶς τὴν ἐν τῇ οἰκείᾳ τροχίᾳ θέσιν τοῦ διαταρασσομένου σώματος, μεταβάλλουσι δηλαδή τὸ ἡλιοκεντρικὸν μῆκος καὶ πλάτος αὐτοῦ· αἱ δὲ δι' αἰώνων βαίνουσαι μεταβάλλουσιν αὐτὴν τὴν τροχίαν του. Καὶ αἱ μὲν περιοδικαὶ ἔχουσιν ἀποκατάστασιν ἐν χρονικοῖς διαστήμασιν οὐχὶ λίαν μεγάλοις, ὅπως τοῦτο γίνεται δῆλον καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς σχετικῆς τοποθεσίας τῶν δύο σωμάτων, ἥτις μετὰ χρόνον τινὰ ἀποκαθίσταται περίπου ἡ αὐτὴ αἱ δὲ δι' αἰώνων βαίνουσαι μεταβάλλουσιν ἀδιαλείπτως σὺν τῷ χρόνῳ αὐτὰς τὰς τροχιάς. Πράγματι καὶ αἱ δι' αἰώνων βαίνουσαι ἐξαρτῶνται ἐκ περιόδων, τοσοῦτον ὅμως μακρῶν (δεκάδων χιλιάδων ἐτῶν ἢ καὶ ἑκατοντάδων) καὶ πολλάκις πολυπλόκων, ὥστε διὰ μακρότατα χρονικὰ διαστήματα, συγκεείμενα ἐκ χιλιάδων ἐτῶν, τὰς θεωροῦμεν ὡς ἐξαρτωμένας ἐκ μόνῃς τῆς προόδου τοῦ χρόνου καὶ οὐχὶ ἐκ περιόδου τινός.

Λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὰ ἀποτελέσματα καὶ τῶν περιοδικῶν καὶ τῶν δι' αἰώνων βαίνουσῶν διαταράξεων, ἃς προξενούσιν οἱ ἄλλοι πλανῆται ἐπὶ τοῦ ὑπ' ὄψιν πλανήτου, δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὴν ἐκάστοτε ἐν τῷ χώρῳ θέσιν τούτου.

Πλὴν ἐὰν, ἀφοῦ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν πάσας τὰς ἐπὶ τινος πλανήτου ἐπαισθητὰς διαταράξεις, τὰς προκυπτούσας ἐκ τῶν ἄλλων σωμάτων τοῦ συστήματος, ἐὰν, λέγομεν, καὶ μετὰ τοῦτο ἡ ἐκ τῶν παρατηρήσεων πεῖρα δὲν συμβιβάζεται μετὰ τῆς θεωρίας, ἐὰν δηλαδή ἡ θέσις, εἰς τὴν ὑποίαν παρατηροῦμεν τὸν πλανήτην αὐτὸν, δὲν ᾖ ἡ αὐτὴ μετὰ τῆς προὑπολογισθείσης, τότε κατ' ἀνάγκην δεόν νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἐπ' αὐτοῦ ἐπιδρᾷ δύναμις τις, ἣν δὲν ἐλάβομεν ὑπ' ὄψιν ἐν τῇ ἐρευνῇ τῆς κινήσεως αὐτοῦ. Ἡ λοιπὸν θὰ δεχθῶμεν πλὴν τῆς ἑλξεως καὶ ἄλλας δυνάμεις δρῶσας ἐν τῷ ἡμετέρῳ πλανητικῷ συστήματι, ἢ, ἐὰν ταύτην μόνην

ὥς ἐπαισθητῶς ὀρῶσαν, τότε κατ' ἀνάγκην θὰ δεχθῶμεν ἢ τὴν ὑπαρξιν ἐνός ἢ πλειόνων σωμάτων ἀγνώστων ἔτι ἡμῖν, ἢ τροποποιήσιν τινὰ τοῦ νόμου τῆς ἑλξεως, ἢ ὅτι τὰ στοιχεῖα δι' ὧν διεξήχθη ὁ ὑπολογισμὸς τῶν διαταράξεων ἦσαν ἐσφαλμένα.

Τὸ τελευταῖον δέον νὰ ἐξετάζηται πρὸ παντὸς ἄλλου, διότι ἐὰν ὑπάρχῃ λάθος ἐπαισθητὸν εἴτε εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς μάζης πλανήτου προξενούντος διαταράξεις ἐπαισθητάς, εἴτε ἐν τῷ προσδιορισμῷ κατὰ προσέγγισιν ἐπαρκῇ τῆς ἀποστάσεως τῶν σωμάτων τὰ ὁποῖα ἔχομεν ὑπ' ὄψιν, τότε πᾶσα περαιτέρω ἔρευνα εἶναι ἄσκοπος, διότι ἡ βάσις ἐφ' ἧς θὰ στηριχθῶμεν εἶναι ἐσφαλμένη.

Τροποποιήσεις τοῦ νόμου τῆς γενικῆς βαρύτητος δὲν συγχωρεῖται, διότι τοιαύτη τροποποιήσις ὑπονοεῖ ὅτι ὁ νόμος τῆς ἀμοιβαίας ἑλξεως εἶναι ἄλλος διὰ τὴν πρὸς ἄλληλα σχέσιν τινῶν τῶν σωμάτων καὶ ἄλλος διὰ τὴν μεταξὺ ἄλλων, ἐνῶ εἶναι γνωστὸν καὶ καθ' ὃ εἵπομεν, ὅτι ὁ νόμος αὐτὸς ἐξήχθη ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος ἐκ τῆς ἐρεῦνης τῆς κινήσεως τῆς σελήνης περὶ τὴν γῆν καὶ τῶν νόμων τοῦ Κεπλέρου. Αὐτὸς δ' οὗτος ὁ νόμος βεβαιοῦται καὶ ἐκ τῆς ἐρεῦνης περὶ τοῦ αἰθέρος τῆς γῆς, καθ' ὃ περὶ τοῦ αὐτοῦ εἵπομεν ἐν ἄλλῃ ἡμῶν διατριβῇ. (*)

Ἀλλ' ἡ μόνη δύναμις, πλὴν τῆς ἑλξεως, τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὥς ἐπιδρῶσαν ἐπὶ τῆς κινήσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων, εἶναι ἡ τριβὴ, ἣν προξενεῖ βεβαίως ἐπ' αὐτῶν ὁ αἰθέρ, ἐὰν δεχθῶμεν τὴν ἐν τῷ χώρῳ ὑπαρξιν τοιούτου. Ὅτι αἰθέρ ὑπάρχει ἐν τῷ χώρῳ πειθόμεθα, ἂν οὐχὶ καὶ ἐξ ἄλλων φυσικῶν λόγων, οἷον τοῦ τῆς μεταβιβάσεως τοῦ φωτὸς διὰ τῶν κυμάνσεων αὐτοῦ, πειθόμεθα καὶ ἐκ τῆς κινήσεως τοῦ κομήτου τοῦ Ἑνκίου, ἐφόσον δυνάμεθα νὰ στηριχθῶμεν ἐπὶ τῆς περὶ αὐτοῦ ἐργασίας τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἀστρονόμου (**). Ὁ κομήτης δηλαδὴ αὐτὸς, ἔχων

(*) Ἴδε Ἀθην. τόμ. 6', σελ. 300 καὶ 439.

(**) Τελευταῖον ὁ δυστυχῶς προώρως ἀποθανὼν Ἀστενος, ἠθέλησε νὰ ἐρευνήσῃ μήπως ἡ ἐπιτάχυνσις ἐν τῇ κινήσει τοῦ κομήτου τοῦ Ἑνκίου δύναται νὰ ἐξηγηθῇ διὰ μόνων τῶν ἐκ τῶν πλανητῶν διαταράξεων, πλὴν ἡ ἐργασία αὕτη ἔμεινε ἀτελής. Φαίνεται ὅμως ὅτι δὲν ἐξηγεῖται δι' αὐτῶν.

περίοδον κινήσεως περί τὸν ἥλιον $3 \frac{1}{2}$ σχεδὸν ἐτῶν, ἐπανέρχεται εἰς τὸ περιήλιον αὐτοῦ καθ' ἑκάστην περίοδον ταχύτερον, χωρὶς ἢ ἐπιτάχυνσις αὕτη νὰ δύναται νὰ ἐξηγηθῇ, ἀφοῦ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν μόνην τὴν δύναμιν τῆς ἑλξεως τῶν σωμάτων τοῦ πλανητικοῦ συστήματος. Ἐξηγεῖται δ' εὐχερῶς, ἐὰν δεχθῶμεν τὴν ὑπαρξιν αἰθέρος προξενούντος τριβῆν, διότι αὕτη τείνει νὰ ἐλαττόνη τὴν φορὰν, ἣν ὁ κομήτης ἔχει ἕνεκα τοῦ γενικοῦ νόμου τῆς ἀδρανείας, τὴν ἑλξιν ὅμως τοῦ ἡλίου δὲν τὴν ἐπηρεάζει· ὅθεν αὕτη καταναγκάζει τὸν κομήτην νὰ πλησιάζῃ πρὸς τὸν ἥλιον, καὶ κατὰ συνέπειαν νὰ κινῆται βαθμηδὸν ταχύτερον περί αὐτόν. Ἐπὶ τῶν πλανητῶν ὅμως ἕνεκα τῆς μικρότητος τοῦ ὄγκου αὐτῶν ἢ τριβῆ τοῦ αἰθέρος εἶναι ὅλος ἀνεπαίσθητος καὶ διὰ τὰς ἀκριβεστέρας παρατηρήσεις. Ἴσως ἕνεκα τοῦ συνεχοῦς τῆς ἐνεργείας αὐτῆς ἢ ἐκ τοῦ αἰθέρος τριβῆ γίνῃ ἐπαισθητὴ μετὰ παρέλευσιν μακροτάτου χρόνου (τοιούτον δὲ λέγοντες ἐννοοῦμεν διάστημα ἴσως ἐκ μυριάδων ἐτῶν συγκεείμενον)· νῦν ὅμως δὲν δυνάμεθα νὰ λάβωμεν τὴν τριβὴν ὑπ' ὄψιν ἐν τῇ ἐρευνῇ τῆς κινήσεως τῶν σωμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος, πλὴν ἴσως τῶν κομητῶν εἰς εἰδικὰς περιστάσεις.

Ἀλλας δυνάμεις τυχόν ἐπιδρώσας ἐπὶ τῆς κινήσεως τῶν πλανητῶν, ὡς π. χ. ἠλεκτρικὰς ἐπιδράσεις, δὲν δυνάμεθα μὲν ἐκ τῶν προτέρων νὰ ἀρνηθῶμεν ὡς ὑπαρχούσας, δὲν δυνάμεθα ὅμως ὑποθετικῶς νὰ τὰς λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ἐνόσω δὲν καταναγκαζόμεθα εἰς τοῦτο ὑπὸ τῆς ἐπὶ ἀκριβῶν παρατηρήσεων πείρας.

Ἐὰν λοιπὸν ἡ κίνησις σώματός τινος τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος δὲν ἐξηγῆται, ἀφοῦ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν μετὰ τῆς προσηκούσης ἀκριβείας αἱ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιδράσεις τῶν γνωστῶν σωμάτων, τότε ἀνάγκη νὰ δεχθῶμεν τὴν ὑπαρξιν καὶ ἄλλων σωμάτων, ἐνὸς ἢ πλειόνων, ἀγνώστων μὲν ἔτι ἡμῖν, τῶν ὁποίων ὅμως ἡ ὑπαρξίς γίνεται δῆλη διὰ τῆς ἐπαισθητῆς αὐτῶν ἑλξεως ἐπὶ ἐνὸς ἢ πλειόνων τῶν γνωστῶν σωμάτων.

Αὐταὶ εἶναι αἱ βάσεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηριζόμενοι θὰ ἐξετάσωμεν τὰ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῶν μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ ἡλίου πλανητῶν, περί ὧν νῦν ὁ λόγος.

Τῷ 1781 τὴν 13 Μαρτίου ἀνεκαλύφθη ὑπὸ Ἑρσχέλου τοῦ πρεσβυτέρου διὰ τοῦ ἰσχυροῦ αὐτοῦ τηλεσκοπίου ἀστὴρ φαινόμενος ὡς δίσκος καὶ οὐχὶ ὡς λαμπρὸν σημεῖον ὅπως οἱ ἀπλανεῖς ἀστέρες. Ὅτι δὲ δὲν ἦτο ἀπλανὴς ἀστὴρ, ἐβεβαιώθη ὁ Ἑρσχελος ἐκ τῆς πρὸς ἄλλους ἀστέρας σχετικῆς κινήσεως τοῦ ἀνακαλυφθέντος σώματος. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἐξέλαβεν αὐτὸ ὡς κομήτην· ταχέως ὅμως ἡ δοξασία αὕτη ἐγκατελείφθη, καὶ ἐβεβαιώθη ὅτι εἶναι πλανήτης ἔχων περίοδον κινήσεως περὶ τὸν ἥλιον 84 ἐτῶν. Εἰς τὸν νέον αὐτὸν πλανήτην ὁ Ἑρσχελος ἔδωκε τὴν ὀνομασίαν *sidus Georgii* ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ τότε βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Γεωργίου τοῦ γ', ἀλλ' ἀντὶ ταύτης ἐπεκράτησεν ἡ ὀνομασία Οὐρανός, ὡς σύμφωνος πρὸς τὴν ὡραίαν μυθολογικὴν ὀνοματολογίαν τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος, τῆς προαγαγούσης εἰς ἐπιστήμην τὴν ἀπλὴν καὶ ὡς εἰπεῖν μηχανικὴν ἀστρογωσίαν τῶν ἀρχαιοτέρων λαῶν.

Ἀφοῦ ἐπὶ τῇ βάσει παρατηρήσεών τινων γενομένων μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν αὐτοῦ ὑπελογίσθη ἡ περὶ τὸν ἥλιον τροχία τοῦ νέου πλανήτου, ἀνεζητήθη μὴ τυχὸν αὐτὸς παρατηρήθῃ προηγουμένως ἐκληφθεὶς ὡς ἀπλανὴς ἀστὴρ. Ὁ πλανήτης αὐτὸς δηλαδὴ, ἐὰν δὲν γίνῃ χρήσις ἱκανῆς μεγεθύνσεως, φαίνεται ὡς ἀσθενὴς ἀπλανὴς ἀστὴρ ἐκτὸς τάξεως· ἦτο λοιπὸν δυνατὸν νὰ εἶχε παρατηρηθῇ ὡς τοιοῦτος. Ὑπολογισθεῖσιν λοιπὸν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς εὐρεθείσης τροχιάς αὐτοῦ τῶν θέσεων, τὰς ὁποίας εἰς προτέρους χρόνους ἐφαίνετο κατέχων ἐπὶ τοῦ οὐρανίου θόλου, ἀνεζητήθη ἐὰν εἶχε τυχὸν παρατηρηθῇ ὡς ἀπλανὴς ἀστὴρ. Πράγματι λοιπὸν ἀνεκαλύφθη ὅτι κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐγένοντο δεκαεννέακις παρατηρήσεις αὐτοῦ, τῶν ὁποίων ἡ ἀρχαιότερα εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀγγλου Φλαμστήδου τῷ 1690 γενομένη, τελευταία δὲ ἡ τῷ 1771 ὑπὸ τοῦ Γάλλου Μεσσονιέρου. Ἡ ἀνέυρεσις τῶν παρατηρήσεων δ' αὐτῶν ἐχρησάμευσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς θεωρίας τῆς κινήσεως τοῦ Οὐρανοῦ, καὶ κατὰ συνέπειαν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν σώματος ἀγνώστου ἐπιδρῶντος ἐπὶ τῆς κινήσεως αὐτοῦ.

Πρὸς προσδιορισμὸν δηλαδὴ τῆς τροχιάς ἐνὸς πλανήτου ἀπαιτεῖται ἐλάχιστός τις ἀριθμὸς παρατηρήσεων (25, ἢ, ὅπερ ταῦτό,

τριῶν διπλῶν), αἵτινες δὲν πρέπει νὰ γίνωσιν ἐντὸς χρονικῶν διαστημάτων μὴ ἀρκούντως μεγάλων· τοῦτο δὲ ὅπως ἢ ἐν τῷ μεταξὺ κίνησις τοῦ πλανήτου ἦναι ἀρκούντως ἐπαισθητὴ καὶ μὴ ἔχωσιν ἐπὶ τῶν ἐξαγομένων πολὺ ἐπαισθητὴν ἐπιρροὴν τὰ ἀναπόφευκτα λάθη πάσης παρατηρήσεως. Ὅπως δηλαδὴ καὶ ἐν τῷ κοινῷ βίῳ, ὅταν π. χ. πρόκηται νὰ προσδιορίσωμεν τὴν ταχύτητα πεζοδρόμου τινός, δὲν ἀρκεῖ νὰ μάθωμεν πόσον διήνυσεν εἰς ὀλίγα λεπτά, ἀλλὰ πόσον διήνυσεν εἰς χρόνον μακρὸν, ἀπαράλλάκτως τὸ αὐτὸ δέον νὰ πράττωμεν καὶ ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ, διότι καὶ ἐν ταύτῃ αἱ παρατηρήσεις μὲ ὅλην τὴν ἀκρίβειαν καὶ τελειότητα, ἣν ἔχουσι σχετικῶς πρὸς ἄλλας, ὑπόκεινται εἰς σφάλματα ἀναπόφευκτα.

Ἐπὶ τῇ βάσει λοιπὸν παρατηρήσεων ἀρκούντως ἀφεστωσῶν ἀλλήλων δυνάμεθα ἰὰ προσδιορίσωμεν τὰ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιάς ἐνός πλανήτου τὰ ὅποια δυνάμεθα νὰ διορθώσωμεν ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν διαταράξεων, αἵτινες ἐπροξενήθησαν ἐξ ἄλλων πλανητῶν ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἐγένοντο αἱ παρατηρήσεις. Ἐὰν δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν παρατηρήσεων, τὰς ὁποίας δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν, ἦναι μείζων τοῦ ἀπολύτως ἀναγκαίου, τότε διὰ τοῦ καταλλήλου αὐτῶν συνδυασμοῦ προσδιορίζομεν ἀκριδέστερον τὴν ζητούμενην τροχίαν καὶ τὸν βαθμὸν τῆς ἀκριβείας μετὰ τοῦ ὁποίου ἐπροσδιωρίσθη αὕτη ἀπαραλλάκτως, ὅπως ὅταν πρόκηται περὶ τῆς μετρήσεως μήκους τινός, εἰς ἐπιναλάδωμεν τὴν μέτρησιν πλέον ἢ ἅπαξ (τοῦ ἀπολύτως ἀναγκαίου ἀριθμοῦ), τότε καὶ ἀκριδέστερον προσδιορίζομεν τὸ ζητούμενον μῆκος λαμβάνοντες τὸν μέσον ὁρον καὶ ἐκ τῆς μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀναμετρήσεων διαφορᾶς κρίνομεν περὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀκριβείας μεθ' ἧς ἡ μέτρησις ἐγένετο. Καὶ εἰς τὴν κίνησιν λοιπὸν τοῦ Οὐρανοῦ, ἀφοῦ ἡ τροχία αὐτοῦ ὑπελογίσθη ἐπὶ τῇ βάσει ὀλίγων κατὰ πρῶτον παρατηρήσεων, καὶ ἀφοῦ ὁ μέγας Δαπλάσιος ἀνέπτυξε τὸ θεωρητικὸν μέρος τῶν διαταράξεων αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Κρόνου, ὁ Γάλλος ἀκαδημαϊκὸς Βουβάρδος ἀνέλαβε τῷ 1820 τὸν ἀκριβῆ ὑπολογισμὸν τῆς τροχιάς τοῦ νέου πλανήτου. Βίς αὐτὴν τὴν ἐργασίαν ὁ Βουβάρδος ἠθέλησε νὰ χρησιμο-

ποιήσῃ πάσας τὰς γνωστὰς παρατηρήσεις· ἀνεκάλυψεν ὁμῶς ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ συναρμολογήσῃ τὰς ἀρχαιοτέρας παρατηρήσεις μετὰ τῶν νεωτέρων πρὸς προσδιορισμὸν τροχιάς δυναμένης νὰ συμβιδάσῃ πάσας ταύτας, ἢ, καθὼς λέγομεν, νὰ παραστήσῃ πάσας αὐτὰς τὰς παρατηρήσεις. Πρὸς ἄρσιν λοιπὸν τῆς δυσχερείας ταύτης παρέλιπε τὰς ἀρχαιοτέρας παρατηρήσεις ὡς μὴ ἀρκούντως ἀκριβεῖς, ἀπέδωκε δηλαδὴ εἰς τὴν ἀτέλειαν τῶν ἀρχαιοτέρων παρατηρήσεων τὰς προκυπτούσας μεγάλας διαφορὰς ἐν τῇ παραστάσει αὐτῶν. Καὶ ὁμῶς καὶ αἱ μετὰ τὸ 1820 γενόμεναι παρατηρήσεις δὲν παριστάνοντο ἀκριβῶς διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Βουβάρδου εὐρεθείσης τροχιάς, αἱ δὲ διαφοραὶ ἐγένοντο τοσοῦτον μείζονες, ὅσον ὁ χρόνος προὔχῳρει. Ἡ ἀνωμαλία αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξηγηθῇ ἄλλως πως ἢ διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Οὐρανοῦ ἐπιδράσεως ἀγνώστου τινὸς δυνάμεως, ἐχούσης ἐπαισθητὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς κινήσεως αὐτοῦ. Ἐγένοντο λοιπὸν διαφοραὶ ὑποθέσεις, πᾶσαι ὁμῶς ἀβάσιμοι, πλὴν μιᾶς καὶ μόνης, τῆς ἀπλουστεράς, ὅτι δηλαδὴ ὑπάρχει πλανήτης ἀγνώστος ἀπώτερος τοῦ Οὐρανοῦ σχετικῶς πρὸς τὸν ἥλιον, ἐπιδρῶν ἐπὶ τῆς κινήσεως αὐτοῦ. Ἐγεννήθη λοιπὸν τὸ πρόβλημα νὰ ἀνακαλυφθῇ ὁ πλανήτης αὐτὸς διὰ τῶν διαταράξεων, τὰς ὁποίας προξενεῖ ἐπὶ τῆς κινήσεως τοῦ Οὐρανοῦ. Καὶ εἰς μὲ τὸ κατ' εὐθείαν πρόβλημα τῆς οὐρανίου μηχανικῆς ὑπολογίζομεν μικρὰς ποσότητας, τὰς διαταράξεις, τῇ βοηθείᾳ τῶν ἐκάστοτε μεγάλων ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεων τῶν σωμάτων, τὰ ὁποῖα ἔχομεν ὑπ' ὄψιν, καὶ τῶν μεθ' ἱκανῆς ἀκριβείας γνωστῶν μαζῶν αὐτῶν· εἰς τὸ ἀντίθετον ὁμῶς πρόβλημα, τὸ γεννηθὲν ἐκ τῶν διαταράξεων τοῦ Οὐρανοῦ ὑπὸ σώματος ἀγνώστου, ἐπρόκειτο ἐκ τῶν μικρῶν ἀποτελεσμάτων τούτου ἐπὶ ἐκείνον νὰ προσδιορισθῶσιν ἢ τε τροχιά καὶ ἡ μάζα τοῦ ἀγνώστου σώματος. Εἰς τὸ ἀντίθετον αὐτὸ πρόβλημα τὰ μικρὰ σφάλματα τῶν παρατηρήσεων εἶχον μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν ζητούμενων αὐτῶν, καὶ κατὰ συνέπειαν ὁ προσδιορισμὸς αὐτὸς ἦτο ἐπισφαλής. Καὶ ὁμῶς τὸ πρόβλημα ἐλύθη μετὰ μεγάλης σχετικῶς πρὸς τὰς δυσχερείας αὐτοῦ ἐπιτυχίας ὑπὸ δύο συγχρόνως, τοῦ δεινοῦ ὑπολογιστοῦ καὶ γνώστου τῆς οὐρανίου

μηχανικῆς, τοῦ Γάλλου Λαβερριέρου, καὶ ὑπὸ τοῦ ἐπιστήμου Ἀγγλοῦ γεωμέτρου Ἀδαμίου (Adams).

Ὅπως προηγουμένως εἶπομεν, χωρίζομεν τὰς διαταράξεις τῶν πλανητῶν εἰς περιοδικὰς, μεταβαλλούσας τὴν ἐκάστοτε θέσιν αὐτῶν, καὶ εἰς τὰς κατ' αἰῶνας βαινούσας, μεταβαλλούσας βραδέως τὰ στοιχεῖα τῶν τροχιῶν των. Ἀλλὰ καὶ αἱ τελευταῖαι μεταβάλλουσι τὴν ἐν τῷ χώρῳ θέσιν τῶν πλανητῶν. Ὅπως λοιπὸν εὗρωμεν τὴν ἐκ τῶν διαταράξεων καθόλου μεταβολὴν τῆς θέσεως τῶν πλανητῶν, δεόν νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἐπιρροὴν ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ σώματος, τὸ ὁποῖον ἔχομεν ὑπ' ὄψιν, τοῦ Οὐρανοῦ.

Ἀναμνησθῶμεν νῦν πῶς ὀρίζομεν τὴν ἐν τῷ χώρῳ θέσιν τῶν οὐρανίων σωμάτων.

Διὰ τοὺς ἀπλανεῖς ἀστέρας μεταχειρίζομεθα, ὅπως ἐν ἄλλῃ διατριβῇ ἡμῶν ὑπεμνήσαμεν (*), τὴν ὁρθὴν ἀνάβασιν καὶ τὴν ἀπόκλινσιν αὐτῶν, σχετίζομεν δηλαδή τὴν θέσιν αὐτῶν πρὸς τὸν οὐράνιον ἰσημερινόν. Τὴν θέσιν ὁμῶς τῶν πλανητῶν ὀρίζομεν διὰ τῆς θέσεως αὐτῶν πρὸς τὸ ἐπίπεδον τῆς τροχιάς τῆς γῆς (ἐπίπεδον τῆς ἐκλειπτικῆς), καὶ τοῦτο, διότι τὰ ἐπίπεδα τῶν τροχιῶν τῶν πλανητῶν ἔχουσι μικρὰν πρὸς ἀλλήλα κλίσιν. Ὅρίζεται δὲ ἡ πρὸς τὴν ἐκλειπτικὴν θέσις διὰ τοῦ πλάτους καὶ τοῦ μήκους τοῦ ἀστέρος. Καὶ πλάτος μὲν καλεῖται ἡ εἰς τόξον μεγίστου κύκλου ἀπόστασις τοῦ ἀστέρος ἀπὸ τῆς ἐκλειπτικῆς, μήκος δὲ ἡ ἐπὶ ταύτης εἰς μοίρας ἀπόστασις τοῦ καθέτου κύκλου τοῦ πλάτους ἀπὸ τοῦ ἑαρινοῦ σημείου. Καὶ ἐὰν μὲν λάβωμεν ὡς βάσιν τὸ ἐπίπεδον τῆς ἐκλειπτικῆς, τὸ διερχόμενον διὰ τοῦ κέντρου τῆς γῆς, ἔχομεν τὸ γεωκεντρικὸν μῆκος καὶ πλάτος· ἐὰν δὲ λάβωμεν τὸ ἐπίπεδον τὸ παράλληλον τῇ ἐκλειπτικῇ, τὸ διερχόμενον διὰ τοῦ κέντρου τοῦ ἡλίου, τότε ἔχομεν τὸ ἡλιοκεντρικὸν μῆκος καὶ πλάτος τοῦ πλανήτου. Γινώσκοντες τὴν πρὸς ἀλλήλα θέσιν τῶν τριῶν σωμάτων ἡλίου, γῆς καὶ πλανήτου, εὐχερῶς ἐκ τῶν γεωκεντρικῶν εὐρίσκομεν τὸ ἡλιοκεντρικὸν μῆκος καὶ πλάτος τοῦ πλανήτου καὶ τὰν ἐπ' αὐτῶν.

(*) Ἰδε' Ἀθην. τέρμ. ζ' σελ. 126.

Τὴν ὑπόμνησιν ταύτην ἐκάμαμεν, διότι τοὺς ὄρους αὐτοὺς θὰ ἀναγκασθῶμεν νὰ μεταχειρισθῶμεν ἐν τοῖς ἐφεξῆς.

Ἡ ἐπίδρασις λοιπὸν τοῦ συνόλου τῶν διαταράξεων, περιοδικῶν τε καὶ κατ' αἰῶνας βαρυνουσῶν, μεταβάλλει καὶ τὸ πλάτος καὶ τὸ μῆκος τῶν πλανητῶν. Καὶ τὸ μὲν πλάτος, ἕνεκα τῆς μικρᾶς πρὸς ἀλλήλας κλίσεως τῶν ἐπιπέδων τῶν τροχιῶν, δὲν μεταβάλλεται πολὺ ἐκ τῶν διαταράξεων· τὸ μῆκος ὁμῶς πολὺ ἐπαισθητότερον, ἐπομένως ἐπὶ τῶν ἀρκούντων ἐπαισθητῶν μεταβολῶν τούτου ἐβασίσθησαν ἀμφότεροι οἱ ἐρευνηταὶ πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ ἀγνώστου σώματος, τοῦ γενομένου ἐπαισθητοῦ διὰ τῶν διαταράξεων, τὰς ὁποίας προξενεῖ ἐπὶ τοῦ Οὐρανοῦ.

Ὁ Λεβερριέρος, πρὶν προβῆ εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῆς ταπαιθείας τοῦ ἀγνώστου σώματος, εἰς ἣν παρώτρυνεν αὐτὸν ὁ Ἀραγὼ, ἐξήτασεν ἀκριβῶς μήπως ἡ διαφορὰ μεταξὺ θεωρίας καὶ παρατηρήσεως προέρχεται τυχρὸν ἐξ ἀτελείας τοῦ ὑπολογισμοῦ τῶν διαταράξεων τοῦ Οὐρανοῦ ὑπὸ τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Κρόνου. Ἀφοῦ δ' ὑπελόγισε ταύτας μεθ' ὅλης τῆς ἐπιθυμητῆς ἀκριβοῦς, ἐσύγκρινε τὰ ἐξαγόμενα τῆς θεωρίας πρὸς τὰς παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας ἐπίσης ἐξηκρίβωσε. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συγκρίσεως ἦτο ὅτι δὲν συνημολογοῦντο αἱ παρατηρήσεις μετὰ τῆς θεωρίας. Ἀλλὰ καὶ πάλιν πρὶν προβῆ εἰς περαιτέρω ἐρεύνας καὶ ἀναζήτησιν ἄλλην αἰτίαν (ἕτερον σῶμα) ἐπιδράσαν ἐπὶ τοῦ Οὐρανοῦ καὶ προξενῆσαν τὰς ἀνωμαλίας αὐτάς, ἀνεζήτησεν ὁ Λεβερριέρος μήπως αἱ μεταξὺ θεωρίας καὶ παρατηρήσεων διαφοραὶ ἐξαλείφονται ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν δυνατῶν λαθῶν διὰ διορθώσεώς τινος τῶν στοιχείων τῆς τροχιάς τοῦ Οὐρανοῦ. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ὅτι, ἀφοῦ ἔκαμε καὶ τὴν διόρθωσιν ταύτην, ὑπελείποντο μεταξὺ θεωρίας καὶ παρατηρήσεων ἐπαισθηταὶ διαφοραὶ, αἵτινες ἀπὸ τοῦ 1780.—1845 ἔβαινον μεταβαλλόμεναι κανονικῶς. Ἡ κανονικότης αὕτη ὑπεδείκνυσεν ὅτι ἔπρεπε νὰ ζητηθῇ αἰτία τις προσξενούσα τὰς διαφορὰς αὐτάς οὐχὶ τυχαίως, ἀλλὰ κανονικῶς, τοιαύτη δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ ᾔηται τὰ τυχαῖα λάθη ἀλλ' ἡ ἐπίδρασις σώματος ἀγνώστου διαταράσσοντος τὸν ὅρον τοῦ Οὐρανοῦ, τὸν προκύπτοντα ἐκ μόνης τῆς ἑλξεως τοῦ

ἡλίου καὶ τῶν διαταράξεων τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Κρόνου. Οὕτως ἐγεννήθη τὸ μέγα πρόβλημα τῆς ἀναζητήσεως τοῦ ἀγνώστου αὐτοῦ σώματος ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διαφορῶν τῆς θέσεως, ἣν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς θὰ εἶχεν ὁ Οὐρανὸς ὑπείκων εἰς τὴν ἔλξιν τοῦ ἡλίου καὶ τῶν δύο μνημονευθέντων μεγάλων πλανητῶν, καὶ τῆς θέσεως ἣν πράγματι εἶχε κατὰ τὰς αὐτὰς ἐποχὰς συνεπιδρῶντος ἐπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀγνώστου πλανήτου. Καὶ ἐν τῇ ἀναζητήσει δὲ ταύτῃ, ὅπως καὶ ἐν ταῖς προηγουμέναις (δηλαδὴ τῇ διορθώσει τῶν στοιχείων καὶ τῇ διορθώσει τῆς θεωρίας μὲ μόνας τὰς διαταράξεις Διὸς καὶ Κρόνου) ἐλήφθη πρὸς εὐκολίαν ὑπ' ὅψιν ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἀγνώστου πλανήτου ἐπὶ μόνου τοῦ μήκους, ἀνευ βλάβης τῆς δυνατῆς ἀκριβείας ἐν τῇ τελικῇ λύσει τοῦ προβλήματος.

Πρῶτον ζήτημα ἐν τῇ ἀναζητήσει τοῦ ἀγνώστου πλανήτου ἦτο, ἂν αὐτὸς εὐρίσκεται πλησιέστερον τοῦ ἡλίου παρὰ ὁ Οὐρανὸς, ἢ τοῦναντίον ἀπώτερος. Δι' ἀπλουστάτων σκέψεων τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι εἶναι ἀπώτερος, διότι, ὅπως ἐπιδρᾷ ἐπαισθητῶς ἐπὶ τοῦ Οὐρανοῦ, βεβαίως ἔχει μάζαν ἱκανὴν, ἐπομένως δὲν εἶναι μικρὸς ἔχων λοιπὸν ἱκανὸν μέγεθος καὶ ἐπομένως καὶ λαμπρότητα, θὰ ἦτο ἀστήρ ὁρατὸς εἰς ὀφθαλμοὺς ἀόπλους τηλεσκοπίου, διότι αὐτὸς ὁ Οὐρανὸς εἶναι ἀστήρ ἀσθενῆς ἑκτῆς τάξεως, τῆς τάξεως δηλαδὴ ἐκείνης, ἥτις εἶναι ὁρατὴ εἰς λίαν ὀξύδερκεις ὀφθαλμούς. Πρὸς τούτοις, ἐὰν τὸ ἀγνωστον σῶμα ἦτο μεταξὺ Κρόνου καὶ Οὐρανοῦ, δὲν θὰ ἐπηρέαζε λίαν ἐπαισθητῶς μόνον τούτου τὴν τροχίαν, ἀλλὰ καὶ ἐκείνου. Ἡ ὑπαρξίς ὅμως αὐτοῦ δὲν ἐγένετο ἐπαισθητὴ διὰ τῶν ἐπὶ τοῦ Κρόνου διαταράξεων αὐτοῦ, ἀλλὰ διὰ τῶν τοῦ Οὐρανοῦ, ὥστε τὸ συμπέρασμα ἦτο ὅτι ὁ ἀγνωστος πλανήτης εἶναι σχετικῶς πρὸς τὸν ἥλιον ἀνώτερος τοῦ Οὐρανοῦ.

Ἡ ἀναζήτησις τοῦ ἀγνώστου σώματος ὡς ἐκ τοῦ πολυπλόκου τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐπιδράσεως αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Οὐρανοῦ ἔπρεπε νὰ γίνῃ δι' ὑποθέσεων περὶ τῶν στοιχείων τῆς τροχῆς αὐτοῦ περὶ τὸν ἥλιον, χρησιμευσουσῶν ὡς προσεγγίσεων πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ. Πρώτη ὑπόθεσις ἔπρεπε νὰ γίνῃ περὶ τῆς μέσης ἀποστάσεως τοῦ ἀγνώ-

στου πλανήτου ἀπὸ τοῦ ἡλίου· ὡς μέση δὲ ἀπόστασις λαμβά-
 νεται ὁ μέγας ἡμιάξων τῆς περὶ τὸν ἥλιον ἐλλειπτικῆς τροχιάς
 τῶν πλανητῶν. Ἡ πρώτη λοιπὸν ὑπόθεσις, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ
 Δεβερρίερος περὶ τῆς μέσης ἀποστάσεως, ἦτο ὅτι αὕτη εἶναι δι-
 πλασία τῆς τοῦ Οὐρανοῦ. Ἐστηρίχθη δὲ εἰς τὴν παραδοχὴν ταύ-
 την εἰς τὸν νόμον τοῦ Τιτίου, τὸν γνωστότερον ὑπὸ τὸ ὄνομα
 τοῦ νόμου τοῦ Βόδου (Bode). Ὁ περίεργος αὐτὸς νόμος, ὅστις
 εἶναι μᾶλλον κανὼν μνημονευτικὸς, συνίσταται εἰς νὰ γράψωμεν
 τὴν σειρὰν τῶν ἀριθμῶν 0, 3, 6, 12, 24, 48, 96, 192 καὶ εἰς
 ἕκαστον ὅρον αὐτῆς νὰ προσθέσωμεν 4, ὅθεν προκύπτει ἡ σειρὰ
 τῶν ἀριθμῶν 4, 7, 10, 16, 28, 25, 100, 196. Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι
 ὑποτιθεμένης τῆς ἀποστάσεως τῆς γῆς ἴσης πρὸς 10, παριστάνουσι
 τὰς ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἀποστάσεις τῶν πλανητῶν Ἑρμοῦ, Ἀφροδίτης,
 Γῆς καὶ Ἀρεως. Ὁ ἀριθμὸς 28 παρουσιάζει ἢ κενὸν, ἢ παριστά-
 νει τὴν ἀπόστασιν κατὰ μέσον ὅρον τῶν ἀστεροειδῶν καλουμέ-
 νων, τῶν μικρῶν δηλαδὴ πλανητῶν, τῶν μεταξὺ Ἀρεως καὶ
 Διός· εἴτα οἱ ἀριθμοὶ ἀπὸ τοῦ 52 καὶ καθεξῆς παριστάνουσι τὴν
 ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἀπόστασιν τοῦ Διός, Κρόνου καὶ Οὐρανοῦ. Ἐπειδὴ
 ὁ νόμος αὐτὸς δὲν εἶναι ἀκριβής, οὔτε ἔχει γνωστὴν τινὰ φυσικὴν
 αἰτίαν, δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὴν ἀπόστασιν τοῦ Οὐρανοῦ δι-
 πλασίαν τῆς τοῦ Κρόνου 100· ἐπεκτείνων λοιπὸν τὴν σχέσιν
 ταύτην ὁ Δεβερρίερος καὶ εἰς τὸν ἄγνωστον πλανήτην, ἐδέχθη ἐν
 τῇ πρώτῃ προσεγγίσει τὴν ἀπόστασιν αὐτοῦ διπλασίαν τῆς τοῦ
 Οὐρανοῦ, καὶ οὕτως εἶχεν ἐξ ὑποθέσεως γνωστὸν ἐν σπουδαῖον
 στοιχεῖον τῆς τροχιάς τοῦ ἀγνώστου πλανήτου, τὸν μέγαν αὐτοῦ
 ἡμιάξονα. Πρὸς διευκόλυνσιν ὅμως τῆς λύσεως τοῦ ὅλου προβλή-
 ματος δὲν ἤρκει μόνη ἡ παραδοχὴ αὕτη. Ἐναγκάσθη λοιπὸν ὡς
 ἐκ τῆς περιπλοκῆς τῶν μαθηματικῶν τύπων τοῦ προβλήματος
 αὐτοῦ νὰ δεχθῇ ὁ Δεβερρίερος καὶ ὑποθετικὴν τινὰ θέσιν τοῦ
 πλανήτου δι' ὠρισμένην τινὰ ἐποχὴν, καὶ οὕτω βοηθούμενος διὰ
 ταύτης καὶ τοῦ ὑποθετικοῦ ἡμιάξονος νὰ εὕρῃ τὰ λοιπὰ στοι-
 χεῖα, ἐξ ὧν καὶ ἡ μάζα τοῦ πλανήτου, εἴτα δὲ νὰ δοκιμάσῃ ἂν
 δι' ὅλων αὐτῶν ἐξηγοῦντο αἱ ἀνωμαλίας ἐν τῇ κινήσει τοῦ Οὐρα-
 νοῦ. Διὰ δοκιμῶν λοιπὸν εὗρεν ἐντὸς τίνων ὁρίων ἔπρεπε νὰ δεχθῇ

τὸ ἡλιακεντρικὸν μῆκος τοῦ πλανήτου, παριστάνον τὴν ἐν τῇ χώρῃ θέσιν αὐτοῦ, οὕτω δ' ἔσχε πρώτην προσέγγισιν πρὸς τὴν τελικὴν λύσιν τοῦ προβλήματος. Διὰ τῆς προσεγγίσεως ταύτης προσέβη εἰς διόρθωσιν τῶν εὑρεθέντων στοιχείων, ὧν σπουδαιότερον ὁ μέγας ἡμιάζων καὶ ἡ τοποθεσία τοῦ πλανήτου εἰς ὠρισμένην τινὰ ἐπαχὴν, ἐκάστη δ' ἐπομένη διόρθωσις τῶν στοιχείων ἦτο ὡς εἰκὸς καὶ νέα προσέγγισις, τῆς ὁποίας τὸ κριτήριον ἦτο νὰ ἀφίγη ὅσον οἶόν τε μικροτέρας διαφορᾶς μεταξὺ θεωρίας καὶ τῶν παρατηρήσεων, ὧν οὐδεμίαν παρέλιπεν ὁ Δεδερρίερος εἰς τὰς ἐπομένας προσεγγίσεις, ἐνῶ εἰς τὴν πρώτην εἶχε παραλίπει προσωρινῶς τὰς παλαιότερας.

Διὰ τῶν μακρῶν καὶ ἐπιπόνων αὐτοῦ ὑπολογισμῶν κατέληξεν ὁ Δεδερρίερος εἰς τὸν προσδιορισμὸν στοιχείων ἱκανῶς μὲν διαφερόντων τῶν ἀληθῶν στοιχείων τῆς περὶ τὸν ἥλιον τροχιάς τοῦ πλανήτου, ὅπως ταῦτα κατόπιν προσδιωρίσθησαν ἐπὶ τῇ βάσει παρατηρήσεων γενομένων ἐπ' αὐτοῦ· ἀλλὰ τὸ ἐξαγόμενον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ προσδοκᾶται ἀλλοῖον ἔνεκα τῆς μικρότητος τῶν ποσοτήτων, δι' ὧν ἐγένετο ἡ διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ ἀνακάλυψις. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως πάντων, ὁ προσδιορισμὸς τῆς θέσεως τοῦ πλανήτου ἐπὶ τοῦ οὐρανίου θόλου, ἐγένετο μετ' ἀκριβείας ἱκανῆς, ὅπως ἀνακαλυφθῇ διὰ τοῦ τηλεσκοπίου τὸ κατὰ πρῶτον διὰ τῶν ὑπολογισμῶν ἀναζητηθέν οὐράκιον αὐτὸ σῶμα. Ἀφοῦ δηλαδὴ ὁ Δεδερρίερος ἀπεπεράτωσε τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ, ἔγραψε τῇ 18 Σεπτεμβρίου 1846 πρὸς τὸν ἐν Βερολίνῃ ἀστρονόμον Γάλλον (Galle) καὶ τὸν παρεκάλεσεν ὅπως ἀναζητήσῃ τὸν ὑπ' αὐτοῦ διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ ἀνακαλυφθέντα πλανήτην. Πράγματι δὲ ὁ Γάλλης τὴν νύκτα τῆς 23 Σεπτεμβρίου ἀνεῦρε τὸ οὐράκιον αὐτὸ σῶμα εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας μόνον περίπου μοίρας μακρὰν τῆς διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ εὑρεθείσης θέσεως, καὶ οὕτως ἐπεστέφθησαν οἱ κόποι τοῦ Δεδερρίερου διὰ πλήρους ἐπιτυχίας. Εἰς τὸν νέον δὲ πλανήτην ἐδόθη τὸ ὄνομα Ποσειδῶν.

Ἀλλ' ἐνῶ ὁ Δεδερρίερος εἰργάζετο πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ πλανήτου τοῦ διαταράσσοντος τὴν τροχιάν τοῦ Οὐρανοῦ, ἀνεζήτηει συγχρόνως τὸ ἀγνωστον σῶμα ἐπίσης διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ καὶ

ὁ Ἀδάμιος. Καὶ οὗτος δ' ἐστηρίχθη εἰς τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ κυρίως ἐπὶ τῶν διαφορῶν τοῦ μήκους τοῦ Οὐρανοῦ μεταξὺ ὑπολογισμοῦ καὶ παρατηρήσεων.

Ἡ ἐργασία τοῦ Ἀδαμίου ἦτο συντομωτέρα τῆς τοῦ Δεδερρίέρου, ὅστις ἐν τοῖς ὑπολογισμοῖς αὐτοῦ δὲν παρέλιπε τίποτε τὸ δυνάμενον νὰ ἔχῃ ἐπιρροήν τινα ἐπὶ τῆς λύσεως τοῦ προβλήματος. Ἠκολούθησε δὲ καὶ ὁ Ἀδάμιος τὴν αὐτὴν διὰ προσεγγίσεων μέθοδον δεχθεὶς καὶ αὐτὸς κατ' ἀρχὰς τὴν ἀπόστασιν τοῦ ἀγνώστου σώματος διπλασίαν τῆς τοῦ Οὐρανοῦ. Τὸ ἐξαγόμενον δὲ εἰς τὸ ὅποιον κατέληξε, δὲν διαφέρει πολὺ ἀπὸ τοῦ Δεδερρίέρου. Μετὰ τὴν γνωστοποίησιν τῆς ἐργασίας τοῦ Ἀδαμίου μέγας ἠγέρθη θόρυβος ὑπὸ τρίτων περὶ τῆς προτεραιότητος, καθ' ὃν ἔσχον ἐπιρροήν τινα καὶ ἔθνικαὶ συμπάθειαι καὶ ἀντιπάθειαι· βάσις δὲ τῆς ἀμφισβήτησεως ἦτο ὅτι ὁ Ἀδάμιος εἶχε κάμει τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ πρὸ τοῦ Δεδερρίέρου, δὲν ἐγνωστοποίησεν ὁμῶς αὐτὴν τοσοῦτον ἐγκαίρως. Ἀλλ' ἀφοῦ αὐτὸς ὁ Ἀδάμιος ἀναγνωρίζει τὴν ἐπὶ τῆς ἀνακαλύψεως Ποσειδῶνος προτεραιότητα τοῦ Δεδερρίέρου, περιττὸν ἡμεῖς νὰ ἐνδιατρίψωμεν, ἔστω καὶ ἐπὶ στιγμὴν, εἰς τὸ ζήτημα αὐτό. Ἡ τιμὴ τοῦ μεγάλου γεωμέτρου Ἀδαμίου ὡς ἐπιτυχῶς ἐργασθέντος μένει ἀκεραία.

Ἀφοῦ παρατηρήθη ὁ Ποσειδῶν διὰ τοῦ τηλεσκοπίου καὶ ὑπελογίσθη ἡ περὶ τὸν ἥλιον τροχία του, ἀνεκαλύφθη ὅτι εἶχε παρατηρηθῇ ὁ Ποσειδῶν τρεῖς ὥς ἀπλανὴς ἀστήρ, ὅπως τοῦτο συνέβη καὶ εἰς τὸν Οὐρανόν. Αἱ παρατηρήσεις αὗται, ὧν ἀρχαιότερα εἶναι ἡ τοῦ 1795, ἐχρησίμευσαν εἰς τὸν ἀκριβῆ ὑπολογισμόν τῆς τροχιάς τοῦ Ποσειδῶνος. Ἡ ἐπ' αὐτοῦ τελειότερα ἐργασία εἶναι ἡ τοῦ Ἀμερικανοῦ ἀστρονόμου Νεοκόμβου.

Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς αὐτοῦ, γενομένους ἐπὶ τῇ βάσει πολυαρίθμων καὶ ἀκριβῶν παρατηρήσεων, ἡ μέση ἀπόστασις τοῦ Ποσειδῶνος ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἰσοῦται μὲ 30,07 τῆς ἀπὸ τούτου ἀποστάσεως τῆς γῆς, ἐνῶ ὁ μὲν Δεδερρίέρος εὔρεν εἰς τὸ τέλος τῶν διὰ προσεγγίσεων γενομένων ἐργασιῶν αὐτοῦ 36,15, ὁ δὲ Ἀδάμιος 37,24. Κατὰ τὸν Νεοκόμβον ἡ μάζα τοῦ Ποσειδῶνος ἰσοῦται μὲ $\frac{1}{21000}$ τῆς μάζης τοῦ ἡλίου, ἐνῶ ὁ Δεδερρίέρος εὔρεν

αὐτὴν ἴσην με $\frac{1}{9322}$, ὁ δὲ Ἀδάμιος $\frac{1}{6667}$. Ἐπίσης ἐπαισθηταὶ διαφοραὶ εἶναι καὶ διὰ τὰ ἄλλα στοιχεῖα μεταξὺ τῶν ἐξαγομέ-
νων τοῦ Νεοκόμβου καὶ τῶν τοῦ Λεβερριέρου καὶ τοῦ Ἀδαμίου. Ὅπως ὁμῶς εἶπομεν, δὲν ἦτο πιθανὸν νὰ μὴ ὑπάρχωσι τοιαῦται διαφοραὶ, αἵτινες ἀναλόγως τῶν περιστάσεων δὲν εἶναι καὶ πολὺ μεγάλαι, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὁ βαθμὸς τῆς ἀκριβείας, ἥτις ἡδύ-
νατο νὰ ἐπιτευχθῇ δι' ἕκαστον στοιχεῖον εἰς τὴν διὰ τοῦ ὑπολο-
γισμοῦ ἀνακάλυψιν τοῦ ζητουμένου πλανήτου.

Διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Ποσειδῶνος διὰ τοῦ λογισμοῦ ἐλύθη μέγα πρόβλημα τῆς οὐρανίου μηχανικῆς, ἡ δὲ ἀστρονομία ἀπέ-
κτησε νέον μέσον πρὸς ἀνακάλυψιν καὶ ἄλλων σωμάτων, τὰ ὅποια τὸ τηλεσκόπιον παρῆλθεν ἀπαρατήρητα, ἢ τὰ ὅποια ἴσως οὔτε δύναται νὰ διακρίνῃ. Διὰ τῆς ἀνακαλύψεως δὲ τοῦ Ποσει-
δῶνος αἱ διαστάσεις τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος ἠυ-
ρύνθησαν λίαν, διότι, ἐνῶ ὁ Οὐρανὸς ἀπέχει τοῦ ἡλίου 640 ἐκ.
λευγῶν, ὁ Ποσειδῶν ἀπέχει κατὰ τὰς περὶ αὐτοῦ ἐρεῦνας τοῦ
Νεοκόμβου (Newcomb) 1000 ἐκ. λευγῶν, ἐνῶ ἡ γῆ ἀπέχει
περὶ τὰ 33 ἐκ.

Ἀλλ' ὑπάρχει ἄρά γε καὶ ἕτερος πλανήτης πέραν τοῦ Πο-
σειδῶνος; Τοῦτο ἐν χρόνῳ ἱκανῶς μεμακρυσμένῳ ἀπὸ τῆς ἀνα-
καλύψεως τοῦ Ποσειδῶνος θὰ δείξῃ ἡ ἔρευνα τῆς κινήσεως τοῦ
ἀπωτάτου αὐτοῦ γνωστοῦ πλανήτου. Ὅπως δηλαδὴ ἡ ἀσυμφω-
νία μεταξὺ θεωρίας καὶ παρατηρήσεων ἐπὶ τοῦ Οὐρανοῦ ἔδωκεν
ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ Ποσειδῶνος, οὕτω ὁμοίᾳ τυχὸν
ἀσυμφωνία τοῦ πλανήτου τούτου θὰ δώσῃ ἀφορμὴν καὶ τὰ μέσα
πρὸς ἀνακάλυψιν ἄλλου ἀπωτέρου πλανήτου ἢ καὶ πλειόνων,
μάλιστα δὲ εἰς τοιαύτην ἔρευναν ἀσχολεῖται ὁ Νεοκόμβος.

Ἀλλ' ἐνῶ τὸ ζήτημα τῆς ἀνακαλύψεως πλανήτου εὕρισκομέ-
νου τυχὸν πέραν τοῦ Ποσειδῶνος ἀνήκει εἰς χρόνον ἴσως ἱκανῶς
μεμακρυσμένον, ὁ Λεβερριέρος ἐρευνῶν τὴν κίνησιν τοῦ πλυσσε-
στάτου εἰς τὸν ἥλιον ἐκ τῶν γνωστῶν πλανητῶν, τοῦ Ἑρμοῦ,
κατέληξε τῷ 1859 εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὑπάρχει καὶ τούτου
πλησιέστερον πρὸς τὸν ἥλιον εἴτε εἰς, εἴτε σύστημα πλειόνων
πλανητῶν.

Ἡ ὕπαρξις τῶν σωμάτων αὐτῶν ἐγένετο ἐπαισθητὴ ἐκ τῆς μεταβολῆς, τῆς προξενουμένης ὑπ' αὐτῶν εἰς τὴν θέσιν τοῦ περιηλίου τῆς περὶ τὸν ἥλιον τροχιάς τοῦ Ἑρμοῦ. Πράγματι δὲ εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ὑπάρχει σύστημα σωμάτων μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ ἡλίου, ἡ ὕπαρξις τοῦ συστήματος αὐτοῦ θὰ γίνῃ ἐπαισθητὴ ἰδίως διὰ τῶν δι' αἰώνων βαινουσῶν διαταράξεων, τὰς ὁποίας προξενεῖ αὐτὸ εἰς τὰ στοιχεῖα τῆς τροχιάς τοῦ Ἑρμοῦ, οὐχὶ δὲ διὰ τῶν περιοδικῶν διαταράξεων, τὰς ὁποίας προξενοῦσιν εἰς τὴν ἐκάστοτε θέσιν αὐτοῦ, διότι ἕνεκα τῆς ταχείας αὐτῶν περὶ τὸν ἥλιον κινήσεως γίνεται ταχέως ἡ ἀποκατάστασις τῶν τελευταίων αὐτῶν διαταράξεων. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ προσδιορισμὸς τῆς θέσεως τῶν σωμάτων αὐτῶν διὰ τοῦ λογισμοῦ εἶναι ἀδύνατος, τὸ μὲν ἕνεκα τῆς ἐκ τῶν πολλῶν σωμάτων περιπλοκῆς, τὸ δ' ἕνεκα τῆς ταχύτητος τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν μικρῶν διαταράξεων τῆς θέσεως τοῦ Ἑρμοῦ, ὅστις καὶ αὐτὸς κινεῖται ταχέως περὶ τὸν ἥλιον. Ἐὰν λοιπὸν αἱ σημαντικαὶ διαταράξεις τοῦ Οὐρανοῦ ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος, αἱ ἐπὶ μακρὸν ἐνεργοῦσαι κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν, παρέσχον ὅπωςδὴποτε λελανθασμένην τὴν θέσιν τοῦ ἀγνώστου ἔτι Ποσειδῶνος, πολὺ μείζονα ἐπιρροὴν ἔχουσι βεβαίως τὰ λάθη εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς θέσεως τῶν μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ ἡλίου μικρῶν σωμάτων, τῶν μεταβαλλόντων ταχέως τὴν ἐν τῷ χώρῳ θέσιν αὐτῶν. Ἡ διὰ τοῦ λογισμοῦ ἔρευνα τῆς ἐπιρροῆς αὐτῶν ἐπὶ τῶν τροχιῶν τοῦ Ἑρμοῦ ἐχρησίμευσε μόνον πρὸς ἀνακάλυψιν ἀπλῶς τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν, εἰς τὴν παρατήρησιν δ' ὑπελείφθη ἡ ἀνέυρεσις αὐτῶν.

Αἱ παρατηρήσεις, αἵτινες ἐχρησίμευσαν εἰς τὸν Δεδερρίερον πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς ἐκτοπίσεως τοῦ περιηλίου τοῦ Ἑρμοῦ ἕνεκα τῆς ἐπιδράσεως ἀγνώστων ἔτι σωμάτων, ἦσαν παρατηρήσεις διαβάσεων τοῦ Ἑρμοῦ πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου.

Αἱ παρατηρήσεις τοῦ φαινομένου αὐτοῦ, καὶ ἂν δὲν ᾖναι ὑπερβαλλόντως ἀκριβεῖς, παρέχουσι μεγάλην ἀκρίβειαν εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς ἐκτοπίσεως τοῦ περιηλίου· ἕνεκα δὲ τούτου ἡδυνήθη ὁ Δεδερρίερος νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν καὶ παρατηρήσεις πολὺ ἀρχαίας, οἷαι αἱ τοῦ Κασσίνη. Ἐξ αὐτῶν λοιπὸν ἐξήγαγεν ὅτι τὸ

περιήλιον ἐκτοπίζεται κατὰ 38' ἀνὰ ἕκαστον αἰῶνα πλείονον παρ' ὅσον ὁ ὑπολογισμὸς παρέχει, ἀφοῦ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰς διαταράξεις πάντων τῶν γνωστῶν πλανητῶν. Ἡ τοιαύτη λοιπὸν αὐξήσις τῆς ἐκτοπίσεως τοῦ περιηλίου πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς ἓν ἢ πλείονα σώματα ἄγνωστα, εὐρισκόμενα βεβαίως μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ ἡλίου, τὰ ὁποῖα ὁμῶς ἔνεκα τῆς μεγάλης αὐτῶν χεινιάσεως πρὸς τὸν φωτοβόλον ἥλιον δὲν φαίνονται. Οἱ κατῳότεροι δηλαδὴ πλανῆται (οἱ πλησιέστεροι πρὸς τὸν ἥλιον παρὰ τὴν γῆν), δὲν δύνανται νὰ φανῶσιν ἀπέχοντες τοῦ ἡλίου πλέον ὀρίου τινός, τὸ ὁποῖον ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ λόγου τῆς ἀποστάσεως αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ἡλίου πρὸς τὴν ἀπὸ τούτου ἀπόστασιν τῆς γῆς. Ὅσον ὁ λόγος αὐτῆς εἶναι ἐλάσσων, τοσοῦτον ἡ μεγίστη δυνατὴ ἀποχὴ εἶναι μικρότερα. Οὕτως αὕτη εἶναι τὸ πολὺ 48° διὰ τὴν Ἀφροδίτην, καὶ 28 $\frac{1}{2}$ διὰ τὸν Ἑρμῆν. Ἐὰν λοιπὸν πλανήτης τις εὐρίσκηται καὶ τούτου πλησιέστερος πρὸς τὸν ἥλιον, ἡ μεγίστη αὐτοῦ ἀποχὴ θὰ ᾖναι ἔτι μικρότερα· ἀλλὰ τότε ὁ πλανήτης αὐτὸς θὰ εὐρίσκηται δι' ἡμᾶς πάντοτε πολὺ πλησίον τοῦ ἡλίου, καὶ ἐπομένως θὰ ᾖναι ἡμαυρωμένος ὑπὸ τοῦ ἀπλέτου φωτός τούτου· ἡ μόνη λοιπὸν εὐκαιρία ὅπως ἴδωμεν τοιοῦτον σῶμα, εἶναι ἢ κατὰ τὰς διαβάσεις αὐτοῦ πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου, ὁπότε θὰ φαίνεται ὡς μελανὴ κηλὶς ἐπ' αὐτοῦ, ἢ αἱ ὀλικαὶ ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου, ὁπότε ἴσως εἶναι δυνατόν νὰ φανῇ, ἐὰν εὐρίσκηται εἰς ἱκανὴν τινὰ ἀποχὴν. Εἰς τὴν περίπτωσιν διαβάσεως ἡ κηλὶς θὰ φανῇ κανονικὴ καὶ στρογγύλη, διότι τοιοῦτον εἶναι τὸ σχῆμα τῶν πλανητῶν· πρὸς τούτοις δὲ δὲν θὰ παρουσιάζῃ οὔτε παρασκιάν τινα, ὁποῖαν παρουσιάζουσιν αἱ συνήθεις κηλίδες, αἱ εὐρισκόμεναι ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἡλίου καὶ τὰ φαινόμενα τῶν ὁποίων διεξήλθαμεν συντόμως ἐν τῇ περὶ τοῦ ἡλίου ἡμετέρα διατριβῇ ἐν τῷ Ἀθηναίῳ. Πρὸς τούτοις εἰς τὴν περίστασιν, καθ' ἣν ἡ κηλὶς εἶναι πλανήτης, εἰς τὴν πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου διάβασιν αὐτοῦ θὰ ἔχῃ καὶ ἰδίαν κίνησιν μεγάλην ἔνεκα τῆς ταχείας κινήσεως τῶν λίαν προσηλίων πλανητῶν αὐτῶν περὶ τὸν ἥλιον. Τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα δὲν παρέχουσι πλήρη ἀσφάλειαν ὅτι ἡ κηλὶς εἶναι πλανήτης, διότι ἀναφαίνονται καὶ κηλίδες ἔχουσιν

σχήμα στρογγύλον καὶ ἄνευ παρασκιᾶς, ἔτι δὲ καὶ μεγάλην ἰδίαν κίνησιν, διότι, ὅπως εἵπομεν, αἱ κηλίδες ἔχουσιν ἰδίαν κίνησιν.

Μετὰ τὴν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1860 γνωστοποίησιν τοῦ συμπεράσματος τῆς θεωρητικῆς ἐργασίας τοῦ Λεβερριέρου, ὁ ἐν Ὀργέραις (Orgéres) τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας διαμένων ἰατρός Λεσκαρβώλτος (Lescarbault), ἐραστὴς τῆς ἀστρονομίας, ἐγνωστοποίησεν ὅτι μῆνᾱς τινὰς πρότερον, τὸν Μάρτιον τοῦ 1859, παρετήρησεν ἐπὶ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου κηλίδα παρουσιάζουσαν τὰ χαρακτηριστικὰ πλανήτου. Ὡς μαθὼν τοῦτο ὁ Λεβερριέρος ἐξέλαβε τὴν παρατήρησιν αὐτὴν τοῦ Λεσκαρβώλτου ὡς πλαστήν καὶ μετὰ τοιαύτης προκαταλήψεως μετέβη εἰς τὰς Ὀργέρας, ὅπως ἐξετάσῃ τὸ πρᾶγμα· ἐκ τῶν ἐρωτήσεων ὁμοῦς, ἃς ἀπέτεινε πρὸς τὸν Λεσκαρβώλτον καὶ τῆς ὅλης ἐρεύνης ἐπείσθη, τοῦλάχιστον αὐτός, ὅτι δὲν ἐφανακίζετο ὑπὸ τοῦ αὐτοσχεδίου ἀστρονόμου. Εἰς πάσας λοιπὸν τὰς ἐφεξῆς αὐτοῦ ἐργασίας περὶ πλανήτου μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ ἡλίου ὁ Λεβερριέρος ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν ἐν μέτρῳ τινὶ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Λεσκαρβώλτου· εἰς τὸν ὑποθετικὸν δ' αὐτὸν πλανήτην, ὅστις δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ᾔῃ καὶ ὁ μόνος, ἐδόθη τὸ ὄνομα Ὁφαιστος.

Ἰδωμεν τὰ ἐξαγόμενα τῶν πραγματικῶν ἢ ἐξ ἰδίας ἀπάτης προκυψασῶν παρατηρήσεων τοῦ Λεσκαρβώλτου. Τὸ νὰ ἐπιρρίψῃ τις μομφὴν φενάκης ἐναντίον προσώπου ἀνεπιλήπτου ἄνευ δεδομένων καὶ βάσεώς τινος δὲν ἐπιτρέπεται. Δυνατὸν νὰ ἠπατήθῃ αὐτός, δυνατὸν ν' ἀντελήφθῃ κακῶς τῶν πραγμάτων, δυνατὸν ὁμοῦς καὶ πράγματι, πλὴν λαθῶν τινῶν, νὰ παρετήρησεν τὴν διάβασιν πλανήτου προσηλωτέρου τοῦ Ἑρμοῦ.

Ἡ παρατήρησις τοῦ Λεσκαρβώλτου διὰ τηλεσκοπίου, δι' οὗ εἶχε παρατηρήσει καὶ τῷ 1845 διάβασιν τοῦ Ἑρμοῦ, ἐγένετο τῇ 26 Μαρτίου 1859 περὶ τὰς 4 μετὰ Μ. Εἶδε λοιπὸν κηλίδα μελανὴν, τῆς ὁποίας ἡ διάβασις διήρκεσε μίαν ὥραν καὶ 17' διήρκεσε δ' αὕτη χορδὴν ἴσην μὲ τὸ τέταρτον καὶ τι πλεον τῆς φαινομένης διαμέτρου τοῦ ἡλίου. Ἐὰν ἡ παρατήρησις αὕτη ᾔῃ ἀληθής, τότε κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Λεβερριέρου ὁ Ὁφαιστος (ἃς ὀνομάζωμεν οὕτω τὸν ἀμφίβολον πλανήτην) ἀπέχει τοῦ

ἡλίου 0,147 τῆς μέσης ἀποστάσεως τῆς γῆς καὶ περιφέρεται περὶ τὸν ἥλιον εἰς 19 ἡμέρας καὶ 17 ὥρας ἐπὶ ἐπιπέδου ἔχοντος κλίσιν 12° περίπου πρὸς τὸ τῆς ἐκλειπτικῆς. Ἡ γραμμὴ δὲ τῶν δεσμῶν τῶν δύο αὐτῶν ἐπιπέδων ἔχει τοιαύτην ἐν τῷ χώρῳ θέσιν, ὥστε αἱ κεντρικαὶ διαβάσεις γίνονται τὴν 3 Ἀπριλίου καὶ 6 Ὀκτωβρίου, ὅπως αἱ τοῦ Ἑρμοῦ γίνονται (ὅταν συμβαίνωσι) τὸν Μάϊον καὶ Νοέμβριον, αἱ δὲ τῆς Ἀφροδίτης τὸν Ἰούνιον καὶ Δεκέμβριον. Αἱ ἄλλαι λεπτομέρειαι ὁμῶς τῆς παρατηρήσεως τοῦ Δεσκαρβώλτου ἄγουσιν εἰς συμπεράσματα μὴ συμβιβαζόμενα μετὰ τῶν πραγμάτων· οὕτω τὸ φαινόμενον μέγεθος, τὸ ὁποῖον αὐτὸς παρετήρησεν, εἶναι τοσοῦτον, ὥστε ὁ Ἑφαιστος θὰ εἶχε τοσαύτην λαμπρότητα, δι' ἧς θὰ ἐγίνετο μετ' εὐχερείας ὁρατὸς εἰς διαφόρους ὀλικὰς ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου. Εἰς τὴν ἐκτίμησιν ὁμῶς τοῦ φαινομένου μεγέθους, γενομένην διὰ μόνου τοῦ ὀφθαλμοῦ ἄνευ μικρομετρικοῦ τινος ὀργάνου, εὐκόλως ἠδύνατο ν' ἀπατηθῇ ὁ Δεσκαρβώλτος.

Μετὰ τὴν θεωρητικὴν ἀνακάλυψιν τοῦ Δεβερρίερου ἐνὲς τῆς πλειόνων σωμάτων μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ ἡλίου, ἤρχισεν ἡ ἀναζήτησις τοιούτων μεταξὺ τῶν κηλίδων, ἰδίως διὰ τῆς παρατηρήσεως τῆς ταχύτητος τῆς ἐκτοπίσεως ἐπὶ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου. Ἐγένετο δὲ καὶ ἀναδίφησις ἀρχαιοτέρων παρατηρήσεων τῶν κηλίδων, παρεχουσῶν τὸ ἐνδόσιμον ὅτι αὗται δὲν ἦσαν συνήθεις κηλίδες, ἀλλ' ἴσως πλανῆται ἐν τῇ πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου διαβάσει αὐτῶν. Πάσας τὰς τοιαύτας παρατηρήσεις, καὶ τὰς πρὶν καὶ τὰς μετὰ τὸ 1860, ἐξήτασε λεπτομερῶς ὁ Δεβερρίερος, ἐκ δὲ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ αὐτῶν ἐξεκαθάρισεν ἐκείνας, αἵτινες συναρμολογοῦνται ὅπως δώσωσι τροχίαν τοιαύτην, ὥστε αἱ διαβάσεις τοῦ ὑποθετικοῦ πλανήτου νὰ γίνωνται περὶ τὰ τέλη Μαρτίου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ὀκτωβρίου. Συνδυάσας λοιπὸν αὐτὰς μεταξὺ των διὰ τύπου ἐμπειρικοῦ, ἐξήγαγε πέντε διαφόρους πιθανὰς τροχιάς, ἐξ ὧν διετήρησεν ὡς πιθανωτέραν τὴν ἀφίνουσαν ὡς σφάλματα τὰς μικροτέρας διαφορὰς μεταξὺ παρατηρήσεων καὶ λογισμοῦ. Κατ' αὐτὴν λοιπὸν τὴν τροχίαν αἱ περὶ τὰ τέλη Μαρτίου διαβάσεις ἔχουσι περίοδον 17 ἐτῶν, ὅπως καὶ αἱ περὶ τὰς ἀρχὰς

Ὀκτωβρίου. Κατ' αὐτὴν δὲ τὴν τροχίαν ἐμελλε νὰ γίνη διάβασις τοῦ Ἡφαίστου πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου τὸν Μάρτιον τοῦ 1877, τελευταία δ' ὁρατὴ ἐν τῇ δεκαεπταετεί περιόδῳ τὸν Μάρτιον τοῦ 1879. Καὶ οἱ ὑπολογισμοὶ δὲ τοῦ Βιενναίου ἀστρονόμου Ὁπολτσέρου τῷ 1879, δεχομένου ὡς λίαν πιθανὴν τὴν ὑπαρξιν τοῦ Ἡφαίστου, τοῦ παρατηρηθέντος ὑπὸ τοῦ Λεσκαρβώλτου, κατέληξεν εἰς τροχίαν μὴ πολὺ διαφέρουσαν τῆς τοῦ Λεβερριέρου, ὅπερ οὐχὶ λίαν ἐκτακτον, ἀφοῦ ἡ βάσις τοῦ προσδιορισμοῦ ἦναι περίπου ἡ αὐτή. Καὶ ὁμως, μεθ' ὅλας τὰς πολλαπλᾶς ἐρεῦνας, ὁ Ἡφαιστος δὲν ἀνευρέθη· ὅθεν βεβαίως δὲν κατεστράφησαν αἱ περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ ἀμφιβολίαι, αἵτινες ὁμως δὲν ἐπεκτείνονται καὶ εἰς τὴν καθ' ὅλου ὑπαρξιν σώματος, ἢ μᾶλλον σωμάτων μικρῶν μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ ἡλίου εὕρισκομένων.

Εἵπομεν ὅτι οἱ πλανῆται, οἱ πλησιέστεροι τοῦ Ἑρμοῦ πρὸς τὸν ἥλιον, δυνατὸν νὰ παρατηρηθῶσιν ἐκτὸς τῶν διαβάσεων αὐτῶν πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου καὶ κατὰ τὰς ὀλικὰς ἐκλείψεις τούτου, ὅταν κατὰ τὸ βραχὺ διάστημα τῆς διαρκείας τῆς ὀλικότητος δι' ὠρισμένον τινὰ τόπον ἐπέλθῃ σκότος, διότι τότε ἀναφαίνονται ἀστέρες. Κατὰ τὴν ὀλικὴν λοιπὸν ἐκλείψιν τῆς 23 Αὐγούστου 1878, ἣτις ἦτο ὁρατὴ εἰς τὰς Ἠνωμένας πολιτείας, προσήλωσαν τὴν προσοχὴν αὐτῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς παρατηρήσεως τοιούτων πλανητῶν οἱ Ἀμερικανοὶ ἀστρονόμοι Οὐάτσων καὶ Σουίφτος, ἐξ ὧν ὁ μὲν εἶχε τὸν σταθμὸν αὐτοῦ ἐν Ῥαουλίνσῃ (Rawlins) τῆς πολιτείας Οὐϋμίγγης (Wojomig), ὁ δὲ ἐν τῇ κορυφῇ τῆς Πίκης (Pike's Peak) τοῦ Κολοράδου. Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ ἥλιος εὕρισκετο ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ Καρκίνου μεταξὺ τῶν ἀστέρων δ, θ καὶ ζ τοῦ ἀστερισμοῦ αὐτοῦ, ἐξ ὧν ὁ μὲν δ εὕρισκετο πρὸς Α, ὁ δὲ θ πρὸς τὰ Δ καὶ ὁ ζ ἀπωτέρω πρὸς τὰ ΝΔ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου. Κατὰ τὴν στιγμὴν λοιπὸν τῆς ὀλικότητος ὁ Οὐάτσων παρετήρησε ὀλίγον ΝΔ τοῦ θ ἀστέρα 4 τάξεως, λαμπρότερον τοῦ θ. Ὁ Σουίφτος παρετήρησε πρὸς Δ τοῦ θ ἀστέρα πέμπτης τάξεως καὶ ἕτερον πρὸς Α τῆς θέσεως τοῦ ζ τρίτης τάξεως, ἐνῷ ὁ ζ εἶναι πέμπτης τάξεως. Οἱ δύο λοιπὸν ἀστρονόμοι νομίζουσιν ὅτι παρετήρησαν ὁ μὲν ἓνα, ὁ δὲ

δύο άγνώστους τέως άστέρας, ξένους τοῦ άστερισμοῦ τοῦ Καρκίνου, έπομένως πλανήτας.

Ἐάν αἱ παρατηρήσεις τῶν δύο Ἀμερικανῶν άστρονόμων ἦναι όρθαί, τότε παρετήρησαν άμφοτέροι τρεῖς πλανήτας, εύρισκομένους μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ ἡλίου, μάλιστα δὲ ὁ Σουίφτος νομίζει ὅτι δὲν εἶδε ποσῶς τὸν θ τοῦ Καρκίνου, ἀλλ' ὅτι καὶ ὁ άστήρ τὸν ὁποῖον ἐξέλαβεν ὡς τὸν άστέρα αὐτόν, ἦτο πλανήτης· εἰς τοιαύτην δὲ περίπτωσιν οἱ ἀνακαλυφθέντες πλανῆται εἶναι τέσσαρες.

Ἐάν πράγματι αἱ παρατηρήσεις τῶν δύο αὐτῶν άστρονόμων εἶναι όρθαί, οὐδέν τῶν ἀνακαλυφθέντων σωμάτων δύναται νὰ ἦναι ὁ ὑποθετικὸς Ἡφαιστος τοῦ Λεβερριέρου, τοῦ ὁποίου ἡ ὕπαρξις ἀπὸ τῆς άποτυχίας τοῦ νὰ παρατηρηθῇ κατὰ τὸν παρελθόντα Μάρτιον ἐν τῇ πρὸ τοῦ δίσκου διαβάσει αὐτοῦ, ἐγένετο πολὺ πλέον άμφίβολος παρὰ πρότερον. Καὶ περὶ τῆς άκριβείας ὁμως τῶν παρατηρήσεων (οὐχὶ τῆς ἀληθείας) τῶν Ἀμερικανῶν άστρονόμων ὑπάρχουσιν άμφιβολίαι· ἡ σύγχυσις καὶ ὁ ψυχικὸς έρεθισμὸς κατὰ τὴν σύντομον διάρκειαν τοῦ καταπληκτικοῦ φαινομένου ὀλικῆς ἐκλείψεως καὶ ἡ ἀτέλεια τῆς προπαρασκευῆς πρὸς παρατηρήσεις, δυνατόν νὰ ἐξηπάτησαν τοὺς ἄλλως πεπειραμένους αὐτοὺς άστρονόμους. Τὸ ζήτημα λοιπὸν μένει ἀνοικτὸν καὶ θὰ λυθῇ ἐν τῇ προόδῳ τοῦ χρόνου διὰ τῆς ἐπιμελοῦς παρατηρήσεως πολλῶν ὀλικῶν ἐκλείψεων τοῦ ἡλίου. Ἡ ὕπαρξις συστήματος σωμάτων μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ ἡλίου, ἴσως καὶ πολὺ μικρῶν διαφευγόντων πᾶσαν παρατήρησιν, εἶναι βεβαία κατὰ τὰς θεωρητικὰς ἐργασίας τοῦ Λεβερριέρου, ἀδιάφορον δ' ἐάν τὰ σώματα ταῦτα δὲν ἦναι ὁ ὑποθετικὸς Ἡφαιστος, ἢ οἱ ὑπὸ τοῦ Οὐάτσωνος καὶ Σουίφτου παρατηρηθέντες άστέρες.

Πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως ἔτι τοῦ Ποσειδῶνος ὁ Ἱππαρχος τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος, ὁ άστρονόμος τῆς Καινισδέργης Βέσσελος, ἀνεκάλυψε τῷ 1844 διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ, ὅτι ὁ λαμπρότερος τῶν ἀπλανῶν καλουμένων άστέρων, ὁ Σείριος, καὶ ὁ λαμπρὸς άστήρ Προκύων εἶναι διπλοῖ άστέρες.

Ὡς γνωστὸν, πολλοὶ άστέρες παρατηρούμενοι διὰ τοῦ τηλεσ-

σκοπίου ἀναλύονται εἰς δύο, ἐνίοτε δὲ καὶ πλείονας ἀστέρας. Ἡ γειτνίασις αὕτη δύο ἢ καὶ πλείονων ἀστέρων δὲν εἶναι ὀπτική, διὰ τὸ πλεῖστον τοῦλάχιστον αὐτῶν, ἀλλὰ φυσική· τὰ σώματα δηλαδὴ αὐτὰ δὲν φαίνονται ἀπλῶς ὀπτικῶς πρὸς τὴν αὐτὴν δι' ἡμᾶς διεύθυνσιν, ἀλλὰ πράγματι εὐρίσκονται πλησίον ἀλλήλων καὶ συνέχονται διὰ τῆς ἀμοιβαίας αὐτῶν ἑλξεως. Συνέπεια ταύτης εἶναι ὅτι ἀμφότερα τὰ συστατικὰ σώματα ἐνὸς διπλοῦ ἀστέρος κινοῦνται περὶ τὸ κοινὸν κέντρον τοῦ βάρους, καταγράφοντα ἑλλειψιν· ὅθεν ἕκαστον ἐξ αὐτῶν κινεῖται ἐν τῷ χώρῳ. Τὴν κίνησιν ὁμῶς ταύτην δὲν πρέπει νὰ συγχύσωμεν μετὰ τῆς καλουμένης ἰδίας κινήσεως τῶν ἀστέρων. Διὰ ταύτης μὲν ἐκτοπίζεται ἕκαστος ἀστὴρ κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν ἐπὶ τόξου μεγίστου κύκλου (*), τοῦλάχιστον διὰ μακρότατα χρονικὰ διαστήματα, ὅπως ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ ἐννοοῦμεν τὸ μακρὸν τοῦ χρόνου· διὰ τῆς ἐν τῷ συστήματι ὁμῶς κινήσεως περὶ τὸ κοινὸν κέντρον βάρους ἑκάστου τῶν συστατικῶν σωμάτων ἐνὸς διπλοῦ ἀστέρος, ἕκαστον αὐτῶν κινεῖται περιοδικῶς ἐπὶ καμπύλης κεκλεισμένης, τῆς ἑλλείψεως, ἣν ἕκαστον αὐτῶν διατρέχει.

Ἐντεῦθεν ἔπεται, ὅτι, ἐὰν παρατηρήσωμεν ἀστέρα ἔχοντα κίνησιν ἄλλην παρὰ τὴν ἰδίαν καλουμένην κίνησιν, ὀφείλομεν νὰ συμπεράνωμεν ὅτι πλησίον αὐτοῦ εὐρίσκονται σώματα ἐν ἡ πλείονα εἴτε ὅλως σκοτεινὰ, εἴτε ἀόρατα μὲ τὰ ὑπάρχοντα ὀπτικὰ μέσα, συναποτελοῦντα μετ' αὐτοῦ σύστημα διπλοῦ, ἢ πολλαπλοῦ ἀστέρος, τοῦ ὁποίου τὰ συστατικὰ σώματα συνδέονται διὰ τῆς ἀμοιβαίας ἑλξεως καὶ κινοῦνται περὶ τὸ κοινὸν κέντρον τοῦ βάρους. Συμφώνως δὲ πρὸς τὰ πρότερον ῥηθέντα ἡ τροχιά εἶναι ἑλλειπτική, ἐὰν τὸ σύστημα συνίσταται ἐκ δύο ἀστέρων. Ἐὰν αἱ παρατηρήσεις τῆς κινήσεως τοῦ ὁρατοῦ ἀστέρος γίνωσι μετὰ τῆς προσηκούσης ἀκριβείας, δύναται νὰ προσδιορισθῇ ἡ τροχιά αὐτοῦ.

Τοιαύτην κίνησιν ἀνεκάλυψεν ὁ Βέσσελος, ἀνευρὼν ἀνωμαλίας

(*) Περὶ τῆς ἰδίας καλουμένης κινήσεως τῶν ἀστέρων ἐπραγματεύθημεν ἐν τῇ περὶ τῆς κινήσεως τοῦ ἡλίου διατριβῇ. Ἴδε Ἀθηναίου τόμ. ζ'.

ἐπαισθητάς ἐν τῇ ἰδίᾳ κινήσει τοῦ Προκυνὸς καὶ τοῦ Σειρίου. Τὰς ἀνωμαλίας αὐτάς, ἀφοῦ κατέδειξε τὸ ἀπίθανον ἄλλων δυνατῶν τρόπων ἐξηγήσεως, ἀπέδωκεν ὁ Βέσσελος εἰς τὴν ὑπαρξίν σωμάτων συναποτελούντων μεθ' ἐκάστου τῶν δύο ἀστέρων σύστημα διπλῶν ἀστέρων, συνδεομένων μετ' αὐτῶν διὰ τῆς ἀμοιβαίας ἑλξεως. Ὁ νόμος δὲ τῆς συνενοχῆς μεταξὺ τῶν σωμάτων ἐκάστου συστήματος εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος ἀνακαλυφθεὶς διὰ τὰ σώματα τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος, ὅπως τοῦτο ἦτο ἤδη βεβαιωμένον εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Βεσσέλου.

Τὴν ἐργασίαν τοῦ Βεσσέλου ἐξακολουθήσας ὁ ἐπίσημος ἀστρονόμος Πέτερσος ὑπελόγησε τῷ 1851 τὰ στοιχεῖα τῆς ἐλλειπτικῆς τροχιάς τοῦ Σειρίου, καὶ εὔρεν ὅτι ἡ περίοδος αὐτοῦ εἶναι 50 ἐτῶν καὶ 35 ἡμερῶν, ὅπως περίπου ἐσυμπέρανε καὶ ὁ Βέσσελος, ὁ δὲ χρόνος τῆς διαβάσεως αὐτοῦ διὰ τοῦ περιηλίου ὅτι ἦτον ἡ 6 Ἰουνίου τοῦ 1791. Τὰ λοιπὰ προσδιορισθέντα στοιχεῖα παραλείπομεν συντομίας χάριν.

Τέλος τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1862 ἐβεβαίωσεν ἡ ἄμεσος παρατήρησις τὴν ὑπαρξίν τοῦ δευτερεύοντος σώματος τοῦ συστήματος τοῦ Σειρίου, τὸ ὁποῖον ἀνεκάλυψεν ὁ Κλάρκιος διὰ τοῦ μεγάλου διαθλάστου τῆς ἐν Ἀμερικῇ Κανταβριγίας (Cambridge). Ὁ ἀστὴρ αὐτὸς εἶναι ἀσθενέστατος ἀστὴρ 13^{ης} τάξεως, ὁρατὸς μόνον διὰ τῶν ἰσχυροτέρων τηλεσκοπίων καὶ διὰ τὸ ἀσθενὲς τοῦ φωτὸς αὐτοῦ καὶ διὰ τὴν γειτνίασιν πρὸς τὸν λαμπρότατον Σείριον, ὑπὸ τοῦ ὁποῖου εὐκόλως ἀμαυροῦται, μάλιστα ὅταν δι' ἡμᾶς πλησιάζῃ πολὺ πρὸς αὐτὸν ὀπτικῶς.

Κατὰ τὴν ἐπὶ τῇ βάσει παρατηρήσεων ὑπὸ τοῦ ἐν Βερολίνῳ ἐπιστήμου ἀστρονόμου Ἀουβέρσου (Awers) ὑπολογισθεῖσαν τροχίαν τοῦ Σειρίου, ἡ διάβασις διὰ τοῦ περιηλίου ἐγένετο τῇ 6 Νοεμβρίου τοῦ 1793, (*) ὁ μέγας ἡμιάξων ἰσοῦται μὲ 2'',33, ὁ

(*) Λέγοντες περιήλιον, δὲν ἐννοοῦμεν τὸ σημεῖον τῆς μεγίστης δυνατῆς πλησιάσεως πρὸς τὸν ἥλιον, ἀλλὰ τὸ ἕτερον ἄκρον τοῦ μεγάλου ἄξονος τῆς ἐλλείψεως, τὸ εὐρισκόμενον πλησίον τῆς ἐστίας, περὶ τὴν ὁποίαν καταγράφεται ἡ τροχιά τοῦ ἐτέρου σώματος, τὸ ὁποῖον ἔχομεν ὅπ' ὄψιν.

δὲ χρόνος μιᾶς περιόδου ἰσοῦται μὲ 49 ἔτη καὶ 46 ἡμέρας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀπόστασις τοῦ Σειρίου ἀφ' ἡμῶν εἶναι γνωστὴ καὶ ἴση μὲ 1,120,000 ἀποστάσεις τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ ἡλίου, ἔπεται ὅτι ἡ μέση ἀπόστασις τῶν δύο συστατικῶν σωμάτων τοῦ συστήματος τοῦ Σειρίου εἶναι ἴση πρὸς 37 ἀποστάσεις τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ ἡλίου. Ἐπειδὴ δὲ, ὅταν ᾔηται γνωστὰ ὁ μέγας ἡμιάξων καὶ ὁ χρόνος τῆς περιόδου, δύναται νὰ ὑπολογισθῇ ἡ μάζα τῶν ἀλληλελκομένων σωμάτων, ὅπως περὶ τούτου εἶπομεν ἄλλοτε ἐν τῷ Ἀθηναίῳ (*), εὗρεν ὁ Ἀούβερσος, ὅτι ἡ μάζα τοῦ Σειρίου εἶναι δεκατετραπλασία τῆς μάζης τοῦ ἡλίου, τοῦ δὲ δευτερεύοντος ἀστέρος τοῦ συστήματος σχεδὸν ἑπταπλασία.

Ὁ Ἀούβερσος ἠρεύνησε καὶ τὰ τῆς κινήσεως τοῦ Προκυνός τοῦ συστήματος ὅμως τούτου δὲν ἀνεκαλύφθη εἰσέτι μετὰ βεβαιότητος ἕνερρον συστατικὸν σῶμα. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1874 παρατήρησεν ὁ τῆς Πουλκόβης γνωστὸς ἀστρονόμος Ὁθων Στρούβης διὰ τῶν αὐτόθι ἐξαισιῶν ὀπτικῶν ὀργάνων πλησίον τοῦ Προκυνός μικροὺς ἀσθενεστάτους ἀστέρας, οἵτινες δυνατὸν νὰ ᾔηται συστατικὰ τοῦ συστήματος σώματος· τοῦτο ὅμως δὲν ἐβεβαιώθη εἰσέτι.

Ὅπως ἡ παρατήρησις τῶν κινήσεων τῶν σωμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος ἤγαγεν εἰς τὴν διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ ἀνακάλυψιν σωμάτων, οὕτω καὶ εἰς τοὺς ἀστέρας, τοὺς πόρρω ἡμῶν ἀπέχοντας. Ἡ ἐνδελεχὴς δ' ἐρευνα βεβαίως θέλει ἀγάγει καὶ εἰς τὴν ἀνακάλυψιν ἄλλων σωμάτων ἢ τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος, ἢ τῶν συστημάτων τῶν καλουμένων ἀπλανῶν ἀστέρων.

Α. Κ. ΚΟΚΚΙΑΝΣ.

(*) Ἴδε Ἀθηναίου τόμ. ζ'.

ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ:

ΜΕΡΟΣ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ.

§ 1. δύναμις ἴσως—δύναμις ὥς.

Διβάν. Ἐπιστ. 1107 «Ἐπεὶ καὶ τὸ παρὸν σχῆμα καὶ ἡ νῦν ὑπάρχουσα δύναμις, ὥς μὲν καὶ δι' ἄλλο τι, πλέον δὲ παρὰ τούτους ὑπῆρξεν».

Εὐκόλον μὲν εἶνε, νομίζομεν, νὰ κατανοήσῃ τις τὴν πλημμέλειαν τῆς προκειμένης ῥήσεως, οὐχὶ δὲ δύσκολον νὰ εὕρῃ τὴν ὀρθὴν αὐτῆς γραφὴν οὕσαν: «Ἐπεὶ καὶ τὸ παρὸν σχῆμα καὶ ἡ νῦν ὑπάρχουσα δύναμις, ἴσως μὲν καὶ δι' ἄλλο τι, πλέον δὲ καὶ παρὰ τούτους ὑπῆρξεν». Πρβ. Ἐπιστ. 1110 «Ἡμᾶς δὲ ὁμοίους ἴσως μὲν τι καὶ ἄλλο ποιεῖ, μέγιστον δὲ τὸ φίλοις εἰδέναι βοηθεῖν».

Φανερώτατον ὑπάρχει ὅτι μεταγράφων ὁ βιβλιογράφος τὸ δύναμις ἴσως παρέλιπεν ὑπ' ἀπροσεξίας τὸ δεύτερον ἸΣ.

§ 2. συνειλοχότα—συνειληχότα.

Ἰω. Χρυσόστ. Ὁμιλ. εἰς Ματθ. σελ. 324, 6' «Τρίτον τὸ πολὺν ἤδη συνειληχότα πλοῦτον τοῦτο παθεῖν».

Ἐπειδὴ παντελῶς ἀνάρμοστος ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ εἶνε ὁ παρακείμενος τοῦ συλλαγχάτω, ἀναγκαίως ἔχει νὰ τραπῇ εἰς τὸν ἐκ τοῦ συλλέγω ἐσχηματισμένον συνειλοχότα.

Καὶ ἀλλαχοῦ φέρεται παρὰ τῷ Χρυσοστόμῳ κατὰ πλημμελῆ γραφὴν ἀένδς ἀνθρώπου πάντα συνειληχότος ἑαυτῷ τὰ καλά», ὅπερ ἐπληρώθησεν ὁ Βαλκενάριος (Opusc. Τόμ. Β', σελ. 208) μεταγράψας συνειλοχότος.

Εὐρίσκεται δὲ καὶ παρὰ τῷ Διοσκορίδῃ γεγραμμένον Τόμ. Β', σελ. 338 «ἐν δυσὶ τόμοις συνειληχότες» ἀντὶ τοῦ συνειλοχότες καὶ ἐν τοῖς Ῥήτορσι τοῦ Οὐαλζίου Τόμ. Γ', σελ. 472, 21 «ταῦτα συνειληχότες καὶ συνεψίσαντι» ἀντὶ τοῦ συνειλοχότες καὶ συνΟψίσαντι. Τῆς μετοχῆς συνοψίσας γίνεται χρῆσις καὶ ἐν Τόμ. Σ', σελ. 29, 13 (Πρβ. καὶ Κοραῖν Ἀτάκτ. Τόμ. Δ' 2

σελ. 573 καὶ Βοισσονάδην *Παχυμ.* καὶ *Ἱεροκλ.* σελ. 270).

Παρὰ Δημοσθένει σελ. 328, 308 ἀναγινώσκεται κατὰ τάντί-
γραφα «πεφωνασκηκῶς καὶ συνειλοχῶς ῥήματα καὶ λόγους
συνείρει τούτους σαφῶς καὶ ἀπνευστί» καὶ συνειληχῶς καὶ
συνειληχῶς. Μόνον τὸ διὰ τοῦ Ο προσηνεγμένον ἔχει ὑγιῶς.
Πρβ. καὶ σελ. 522, 23 «συνειλοχα ὕβρεις αὐτοῦ καὶ ἀτιμίας
τοσαύτας» καὶ συνείληχα (*Ἴδε Βοιμέλιον Δημοσθ. κατ' Αἰ-
σχίν.* σελ. 352).

Ὅρθως νῦν εἶνε ἐκδεδομένον παρ' Ἀριστείδη κατὰ τινα τῶν
κωδίκων «πολλὰ καὶ παντοῖα συνειλοχῶς τῷ σώματι» (Τόμ.
Α', σελ. 466) ἀντὶ τοῦ συνειληχῶς. Καὶ παρὰ Φιλοστράτῳ
(σελ. 307) ἀποκατέστησεν ὁ Τούπιος τὸν γνήσιον τύπον αἰοῖ
τῶν συκοφαντικῶν οἱ συνειλοχότες ὁκτὼ ῥήματα ἢ δέκα» ἀντὶ
τοῦ συνειληχότες.

Πολλάκις ποιεῖται χρῆσιν τοῦ συνειλοχέσθαι ὁ Πλούταρχος,
οἷον Ῥωμύλ. 5 «συνειλοχῶς οὐσίαν ἱκανήν» καὶ Πελοπ. 12
«συνειλοχότες οὐκ ὀλίγους τῶν νέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων τοὺς
βελτίστους» καὶ Σύλλ. 5 αὖς πολλὰ χρήματα συνειλοχότε
παρὰ τὸν νόμον» καὶ Κράσσ. 6 «συνειλοχότα στρατιὰν οὐκ εὐ-
καταφρόνητον» καὶ Πομπ. 38 «ἐν Βοσπόρῳ Μιθριδάτου κρα-
τοῦντος καὶ συνειλοχότος ἀξιόμαχον δύναμιν» καὶ Καίσ. 56
ἀνέους μὲν ὄντας ἔτι, θαυμαστὴν δὲ τῷ πλήθει στρατιὰν συνει-
λοχότας» καὶ Φωκ. 4 «μυρία συνειλοχῶς καὶ εἰρηκῶς κατ'
αὐτοῦ κακά» καὶ Βρούτ. 30 «ἀ πολλὰ συνειλόχει Κάσιος». Ἀλλ' ἐνιαχοῦ παρέχουσι τάντίγραφα τὴν διὰ τοῦ Η ἐκφοράν.
Κοραῆς *Πλουτ. Παραλλ.* Μέρ. Γ', σελ. 377 «Συνειλοχότι. Ἐξ
ΗΔ, ΑΤ, Συνειληχότι. Τοῦτο μὲν γὰρ παρὰ τὸ συλλαγχάνω
ἐκεῖνο δὲ παρὰ τὸ συλλέγω». Πρβ. καὶ Μέρ. Δ', σελ. 377 καὶ
Κόβητον *Μνημοσ.* 1878, σελ. 161.

Ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Φωτίου σελ. 553, 9 ἀναγινώσκεται «*Συ-
νειλόχασιν* : συνήθροισαν». Πρβ. καὶ Ζουίδ. «*Συνειλόχασι* :
συνήθροισαν καὶ συνειλοχότες» καὶ «Ἀγάπιος : — ἐνδοξός τε
ἐπὶ τῇ τέχνῃ γέγονε καὶ χρήματα μεγάλα συνείλοχεν». Ἀλλ'
ὑπάρχει καὶ γραφὴ συνειλήχασι.

Καὶ ἐν τῷ τοῦ Ἑσυχίου Λεξικῷ φέρεται «*Συνειλοχας* : συ² νήγαγες, ἥθροισας»· ἀλλὰ κεῖται ἐν αὐτῷ καὶ ὁ παρακεκομμένος τύπος «*ΣυνειλΕχώς* : συναγαγών». Πρβ. καὶ Ἰώσηπ. Ἀρχ. Η', εγ', 2 «πορεύεσθαι δὲ *συνειλΕχυῖαν* τὰ ξύλα».

Παρὰ Δίῳνι τῷ Κασσίῳ ΜΣ', κς', 26 τριττὴν φέρουσιν οἱ κώδικες γραφήν, «δύναμιν ἐπ' αὐτὸν *συνειλοχότος*» καὶ *συνειλΕχότος* καὶ *συνειλΗχότος*, ὡς παρὰ τῷ Δημοσθένει σελ. 328, 308 (Ἴδε Στούρζιον ΔΙ. Κασσ. Τόμ. Β', σελ. 414).

Ὡς δ' ἐλέγετο ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ *συνειλοχέσαι* ἐκ τοῦ *συλλέγειν*, οὕτω καὶ *κατειλοχέσαι* ἐκ τοῦ *καταλέγειν* καὶ *ἐξειλοχέσαι* ἐκ τοῦ *ἐκλέγειν*, οἷον Πausαν. Φωκ. ΚΔ', 1 «ἀντὶ Περιάνδρου τοῦ Κυψέλου Μύσωνα *κατείλοχε* τὸν Χηνέα» καὶ ΔΓ', 8 «Ἡρόδοτος *καταλέγων* τὰς πόλεις—καὶ Παραποταμίους *κατείλοχεν* ἐν αὐταῖς πόλιν». Σχολ. Ἰλιάδ. σελ. 394, 25 Βεκκ. ἀκαλῶς δὲ ὁ μὲν ποιητὴς *κατείλοχε* τὴν δύναμιν τοῦ κεστοῦ» καὶ σελ. 573, 15 «ὃν οὐ *κατείλοχε* διὰ τοῦ καταλόγου» καὶ σελ. 578, 1 «*δαιμονίως κατείλοχε* πάντα». ΔΙ. Κάσσ. ΞΖ', ιβ', 4 «*ἐξειλόχει* τε καὶ ἀνεγίνωσκε».

Θωμ. Μάγιστρ. σελ. 113, 1 «*Ἐξειλοχεν*, οὐκ *ἐκλέλοχε*» καὶ Λουκιαν. Πευδοσοφ. ἢ Σολοικιστ. 5 «ἐτέρου δὲ (εἰπόντος) *ἐκλελοχότας*, διπλασιάζεις ἔφη τοὺς *ἐξειλοχότας*».

Ἀλλ' εὐρίσκεται καὶ ἐκφορὰ ἀδόκιμος ἢ ἐσφαλμένη *ἐξειλΕχέσαι* (Πρβ. *συνειλΕχέσαι*), οἷον Ἀρποκρατ. σελ. 23, 11 «οἱ μήπω *ἐξειλΕχότες* τὸ ἐπιβάλλον ἑαυτοῖς» (Πρβ. Ζωναρ. σελ. 121 Τιτμ. καὶ Σουίδ. σελ. 70 Βεκκ.). Κόβητος *Collect. Crit.* σελ. 169 «In sqq. *gerone ἐξειλοχότες* τὸ ἐπιβάλλον *pro barbara forma ἐξειλΕχότες*». Θαυμαστὸν ἡμῖν φαίνεται ὅτι ὁ Γ. Δινδόρφιος προῦκρινε παρ' Ἀριστείδῃ Τόμ. Β', σελ. 514 τῆς κοινῆς γραφῆς *ἐξειλοχώς* τὴν ἐν δυσὶν ἀντιγράφοις φερομένην *ἐξειλΕχώς*.

§ 3. ἀλλά—ἄμα.

Ἀλέξ. Τραλλιαν. Τόμ. Β', σελ. 193 ἐκδ. Puschm. «Τῶν δὲ σύκων ἀπεχέσθωσαν καὶ τραγημάτων, πιστακίων μάλιστα καὶ ἀμυγδάλων καὶ ῥοιδᾶς· σπανίως δὲ προσφερέσθωσαν στροβιλίων

καὶ σταφίδων, ἅμα καὶ τούτων αὐτῶν μετὰ τὴν τοῦ αἵματος ἀναγωγὴν».

Ἐτοπώτατα κεῖται ἐν τῇ ῥήσει ταύτῃ τὸ χρονικὸν ἐπίρρημα ἅμα, ἀνενδοιάστως δ' ἀποφαινόμεθα ὅτι ἡ ἀληθὴς γραφή εἶνε : «ἀλλὰ καὶ τούτων αὐτῶν μετὰ τὴν τοῦ αἵματος ἀναγωγὴν».

Πολλάκις ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων συνεχύθησαν αἱ λέξεις ΑΔΔΑ ἢ ΑΔΔ' καὶ ΑΜΑ ἢ ΑΜ' διὰ τὴν πολλὴν ὁμοιότητα τοῦ Μ καὶ τοῦ διττοῦ ΔΑ. Παραδείγματα τῆς συγχύσεως ταύτης κατελέξαμεν ἐν τῷ πέμπτῳ μέρει § 5 (Τόμ. Ζ', σελ. 118 κέξ. Πρβ. καὶ Δελτ. Ἑλλην. Ἀλληλ. 1879, σελ. 284).

§ 4. ἐπείσχυκλῆσαι—ἐπικυκλῆσαι.

Σουίδ. σελ. 402 Βεκκ. α' Ἐπικυκλῆσαι : ἐπείσαγαγεῖν». Πρβ' καὶ Ζωναρ. σελ. 839 Τιτμ.

Οὐδαμῶς ἡμεῖς ἀμφιβάλλομεν ὅτι τὸ ἐπικυκλῆσαι εἶνε πλημὴ μελὴς ἀνάγνωσις τοῦ ἐπΕΙΣχυκλῆσαι. Φέρεται δὲ παρὰ τῷ Σουίδῳ σελ. 390 α' Ἐπείσχυκλεῖ : εἰσφέρει, ἐπισυνάπτει καὶ ἐπείσχυκλεισθῶ : ἐπιφέρεισθω, ἐπισυναπτέσθω» καὶ α' Ἐπείσχυκλῆσις : ἡ ἀνακύκλησις». Πρβ. καὶ σελ. 337 α' Εἰσχυκλεῖ : εἰσφέρει καὶ ἐπισυνάπτει καὶ ἐπείσχυκλεῖ καὶ εἰσχυκλεισθαι : κυκλοειδῶς τρίβεσθαι».

Ὡς δ' ἀνεγνώσθη ἐπικυκλῆσαι ἀντὶ τοῦ ἐπΕΙΣχυκλῆσαι, οὕτω καὶ ἐπικυκλεισθαι ἀντὶ τοῦ ἐπΕΙΣχυκλεισθαι ἐν τῇ Ῥητορικῇ Τέχνῃ Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεῶς Γ', 17 «καὶ οὐ δεῖ ἔξωθεν λόγους φαντασίας ἐπικυκλεισθαι» (Ἴδε Τούπιον Λογγῆν. σελ. 351 Οὔεισκ.).

Ἰκανὰ δ' ἔχομεν νὰ καταλέξωμεν παραδείγματα τοῦ ῥήματος ἐπείσχυκλῶ καὶ ἐπείσχυκλοῦμαι ἐκ τοῦ μεταγενεστέρου ἑλληνισμοῦ, οἷον Σέξτ. Ἐμπειρ. σελ. 106, 7 «ἀσάφειαν ἡμῖν ἐπείσχυκλοῦντες τοσαύτην». Γαλην. Τόμ. Η', σελ. 575 «πλήθος ἐπείσχυκλήσαντες σημαινομένων». Ἡλιόδ. Αἰθιοπ. Β', 24 «ἐπείσόδιον δὲ τοῦτο, οὐδέν φασι πρὸς τὸν Διόνυσον, ἐπείσχυκλήσας». Μέγ. Βασίλ. Τόμ. Γ', σελ. 187 «οὐδέν δὲ ἕτερον ἐκ τῶν προσώπων ἐπείσχυκλεῖ ταῖς ὑποθέσεσιν». Δογγῆν. περὶ Ὑψ.

ΚΒ', 4 «ἀλλ' ἐπ' ἄλλοις διὰ μέσου καὶ ἔξωθεν ποθεν ἐπαισκυ-
κλῶν» καὶ ΙΑ', 1 «ὅταν—ἕτερα ἑτέροις ἐπαισκυκλούμενα με-
γέθη συνεχῶς ἐπιδάγεται κατ' ἐπίδασιν». Δουκιαν. πῶς δεῖ
ἱστορ. συγγρ. 13 «ὧν ἀμελήσαντες οἱ πολλοὶ τὰ μηδὲν προσή-
κοντα ἐπαισκυκλοῦσιν» καὶ Θεῶν ἐκκλ. 9 ἀλλ' ὁ Ἄττις γε,
ὦ Ζεῦ, καὶ ὁ Κορύβας καὶ ὁ Σαβάζιος πόθεν ἡμῖν ἐπαισεκυκλή-
θησαν οὗτοι ἢ ὁ Μίθρης ἐκεῖνος κτέ.;». Φέρεται δὲ καὶ γραφὴ
ἐπαισεκλήθησαν, καθάπερ καὶ ἐν τῷ Φιλοψευδεῖ § 29 «θεὸν
ἀπὸ μηχανῆς ἐπαισκληθῆναι μοι τοῦτον ὦμην» ἀντὶ τοῦ ἐπαι-
σκυκληθῆναι (Ἴδε Οὐείσκιον Λογγίν. σελ. 301 καὶ Φρίσχιον
Ἀριστοφ. Θεσμοφ. σελ. 97). Εἶπε δὲ καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος
(Στήλιτευτ. Α') αταῦτα ἐπαισκυκλείσθω τοῖς θαυμαστοῖς τῆς
θεολογίας ἀκροαταῖς». Ἐν τῷ Ὀνομαστικῷ τοῦ Πολυδεύκους
Θ', 158 ἀναγινώσκεται εἰσήρρηκεν ἐπαισήρρηκεν, εἰσπεπήδηκεν
ἐπαισπεπήδηκεν, εἰσεκυκλήθη ἐπαισεκυκλήθη».

Ὡς δὲ λέγεται ἐπαισκυκλῶ καὶ ἐπαισκυκλοῦμαι ἀντὶ τοῦ
ἐπιδάγω καὶ ἐπιδάγομαι, οὕτω καὶ παρεισκυκλῶ καὶ παρεισ-
κυκλοῦμαι ἀντὶ τοῦ παρεισάγω καὶ παρεισάγομαι, οἷον Ἀθη-
νίων παρ' Ἀθην. σελ. 661, 6' αἰχθὺν παρεισεκύκλησεν οὐδ'
ὀρώμενον». Μιχ. Ἀχομιν. Τόμ. Α', σελ. 17, 17 «καὶ τὰς ἀρ-
γυροφαλάρους ἡμιόνους παρεισκυκλεῖτε» καὶ σελ. 161, 7 «κἂν
παρεισκυκλῇ τις τῷ λόγῳ τοὺς περὶ Μίνωα καὶ Ῥαδάμανθυν»
(Πρβ. καὶ σελ. 275, 13). Πρόκλ. Διάδ. σελ. 268, 15 Τεῦδν.
«μήποτε οὖν, φασί, περιττῶς ἐκεῖνο παρεισεκύκληται τῷ στοι-
χειωτῇ». Ὁ Εὐστάθιος γράφει ἐν ταῖς εἰς Ὅμηρον Παρεκβολαῖς
σελ. 683, 61 «Ὅμηρῳ μέντοι εὐηρέστηται κυκλήσομεν εἰπεῖν,
ἐξ οὗ παρὰ τοῖς ὕστερον παρεισκυκλεῖν λόγους τὸ ὥς ἐκ περιό-
δου τινὸς κυκλικῶς παρεισάγειν καὶ στρογγύλλειν τὸ φραζόμε-
νον· ἔτι δὲ καὶ ἄλλως τὸ πολλάκις περὶ τὸ αὐτὸ στρέφεσθαι καὶ
οἷον τροχοειδῶς εἰλεῖσθαι».

Τῇ ἡμαρτημένῃ ἀναγνώσει ἐπαισεκλήθησαν ἀντὶ τοῦ ἐπαισε-
κλήθησαν καὶ ἐπαισκληθῆναι ἀντὶ τοῦ ἐπαισεκλήθηθαι
ὁμοία εἶνε ἡ κοινῶς ἄλλοτε φερομένη ἐν τοῖς Σφηξὶ τοῦ Ἀριστο-
φάνους στίχ. 1475:

νῆ τὸν Διόνυσον, ἄπορά γ' ἡμῖν πράγματα
δαίμων τις εἰσκέκληκεν εἰς τὴν οἰκίαν.

ἀντὶ τοῦ *εἰσΚΕκλύκληκεν* (ἢ κάλλιον *εἰσκεκλύκληκεν*), ὅπερ οὐ μόνον ἐν ἀντιγράφοις ἐσώθη ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς παλαιοῖς εἰς τὸν Ἀριστοφάνη σχολίοις «*Εἰσκεκλύκληκεν* : εἰσήνεγκεν, εἰσήγαγεν». Πρβ. καὶ Σουΐδ. λ. *εἰσκεκλύκληκεν* (Ἴδε Τούπιον *Λογγίν.* σελ. 351 Οὐεισκ.). Εἶπε δ' ὁ Ἀριστοφάνης καὶ (Θεσμοφ. 265) :

εἴσω τις ὥς τάχιστα μ' εἰσκυκλησάτω.

περὶ οὗ ἴδε Φρίσχιον Ἀριστοφ. Θεσμοφ. σελ. 93 κέξ. Ἐν τῷ Δεξιφάνει τοῦ Δουκιανοῦ § 8 κεῖται αἰτ' ἐχρίόμεθα βακχάριδι καὶ εἰσεκλύκλησέ τις ἡμῖν τὴν ποδοκτύπην καὶ τριγωνίστριαν». Τοῦ παθητικοῦ τύπου εὐρίσκεται χρῆσις παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ σελ. 270, ε' α καὶ ἄλλων παντοδαπῶν ὧν παρασκευὴν *εἰσκυκλούμενην* καὶ παρὰ Σέξτω τῷ Ἐμπειρικῷ σελ. 681, 28 «ἀλλ' ἢ γε ῥητορικὴ κατὰ τὸν νόμον *εἰσκεκλύκληται*». Ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν Μακκαδαίων § 25 ἀπαντᾷ «*Συνορῶντες γὰρ τὸ χῦμα τῶν ἀριθμῶν καὶ τὴν οὖσαν δυσχέρειαν τοῖς θέλουσιν εἰσκυκλεῖσθαι τοῖς τῆς ἱστορίας διηγήμασι διὰ τὸ πλῆθος τῆς ὕλης ἐφροντίσαμεν κτέ.*». Δίαν δ' ἀμφιδάλλομεν ἂν ἀδιάφθορα εἶνε τὰ κείμενα ἐν τῷ Δεξικῷ τοῦ Ἡσυχίου «*Εἰσκυκλεῖσθαι* : περιφέρεισθαι» καὶ «*Εἰσκυκλήσας* : περιελθών», ἀνθ' ὧν δύναται τις νὰ εἰκάσῃ ἘΓκυκλεῖσθαι καὶ ἘΓκυκλήσας. Πρβ. α' Ἐγκυκλα : τὰ ἐγκυκλούμενα τῷ βίῳ καὶ συνήθη» καὶ Ἐτυμ. Μέγ. σελ. 311, 49 «Κύκλος γὰρ ὁ ἐναυτὸς ἀπὸ τοῦ ἐγκυκλεῖσθαι τῇ τῶν ἡμερῶν περιόδῳ». Φέρεται δὲ καὶ ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις Τόμ. Β', σελ. 15 «ἐν οἷσι αἱ ξυμβολαὶ τῶν κινεομένων ὁστέων ἐγκυκλέονται».

§ 5. ἐπαρακυκλεῖν—ἐπαρακυκλοῦν.

Σχολ. Ἰλ. Τόμ. Α', σελ. 42, 13 «Πᾶσι δὲ σημαίνειν : Ἴδιον τῶν θυμουμένων ἐπαρακυκλοῦν τὰ αὐτά· οὐδέποτε γὰρ οἶοντα, ἱκανῶς εἰρηχέναι οἱ θυμούμενοι. Καλεῖται δὲ τὸ σχῆμα ἐπιβολὴ ἐν μιᾷ περιόδῳ ἀρχὰς πλείους ἐπιφερόμενον. Οὕτως ἔχει καὶ τὸ ἐν δ' ἔρις, ἐν δὲ κυδοιμός». Πρβ. καὶ Τόμ. Γ', σελ. 50, 25.

Ἐπειδὴ παντελῶς ἡμῖν ἀδύνατον φαίνεται κατὰ τὴν φύσιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης νὰ λεχθῇ *ἐπανακυκλοῦν* ἀντὶ τοῦ *ἐπαλαμβάνειν*, διορθοῦντες τὴν ἡμαρτημένην κατάληξιν ἀναγινώσκομεν αἰῶδιον τῶν θυμουμένων *ἐπανακυκλΕΙΝ* τὰ αὐτά», ὅπερ κάλλιστα, νομίζομεν, καὶ προσφυέστατ' ἔχει.

Ἐκ τοῦ ἐν ταῖς Παρεκβολαῖς τοῦ Εὐσταθίου σελ. 105, 23 κειμένου αὐδέποτε γὰρ οἶονται οἱ θυμούμενοι ἱκανῶς εἰρηκέναι, ὥς φασιν οἱ σοφοί, ἀλλὰ πολλάκις *ἐπανακυκλοῦσι* τὰ αὐτά» οὐδεὶς δύναται ἀσφαλῶς νὰ συμπεράνῃ ἂν τὴν ὀρθὴν γραφὴν *ἐπανακυκλΕΙΝ* εὔρεν ὁ Εὐστάθιος ἢ τὴν ἐσφαλμένην *ἐπανακυκλοῦν*. Ἀλλ' ὅμως πιθανώτερον ἡμῖν προσπίπτει ὅτι ἐκ τοῦ *ἐπανακυκλΕουσι* συνηλείφθη τὸ ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου εἰρημένον. Πρβ. σελ. 1638, 60 «καὶ κάλλος δὲ ἔχει κατὰ ἐπαναφορὰν διὰ τὴν τοῦ πρώτος *ἐπανακύκλησιν*». Εἶπε δὲ καὶ ὁ Φιλόπονος «ἡ τῶν αὐτῶν πολλάκις *ἐπανακύκλησις*».

Τὸ ῥῆμα *κυκλοῦν* σημαίνει ὅτε μὲν *ποιεῖν κύκλον* ἢ *καθίστάσθαι κυκλοτερές*, ὅτε δὲ (ποιοῦντα κύκλον) *περιλαμβάνειν ἐν κύκλῳ*· ὅθεν ἄλλοτε μὲν λέγεται *κυκλοῦν τόξον*, *κυκλοῦν χεῖρα*, *κυκλοῦν πτερά*, κτλ. καὶ παρ' Εὐριπίδῃ *κυκλοῦτο δ' ὥστε τόξον* ἢ *κυρτὸς τροχός* καὶ παρὰ Πλάτωνι *περὶ τὸ πεδίον κυκλωθεῖσα τάφρος*, τουτέστι δίκην κύκλου ἢ ἐν σχήματι κύκλου ὀρυχθεῖσα, ἄλλοτε δὲ *κυκλοῦν χθόνα*, *κυκλοῦν τοὺς πολεμίους* ἢ *τοὺς ἐναντίους*, κτλ. Πρβ. καὶ Σουίδ. «*Περιέπτυσαν: ἐκύκλωσαν*. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι *κυκλωθέντες* ὑπὸ τῶν βαρβάρων καὶ τὸ πλαίσιον λύσαντες εἰς λόχους περιέβαλον τοὺς περιέχοντες. Οὕτω θᾶπτον ἀναπνοῆς αὐτοὺς περιέπτυσαν καὶ συγκλείσαντες ἅπαντας κατηκόντισαν, δείξαντες ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καὶ ὅπως χρὴ διαφεύγειν κύκλωσιν καὶ ὅπως κυκλώσασθαι δι' ὑπερβολὴν ἀνδρείας» καὶ «*Περιστεφανωσάντων: κυκλωσάντων*. *Περιστεφανωσάντων τοῖς ὅπλοις τὸ τεῖχος*» καὶ Τζέτζ. Λυκόφρον. σελ. 681 «*ῥαιβώσας καὶ κλίνας καὶ κυκλώσας* ἦτοι *κυκλοτερές ποιήσας*» καὶ σελ. 488 «*τῇ περιρρύτῳ ἦτοι τῇ κυκλουμένῃ ὑπὸ θαλάσσης*», κτλ.

Θωμᾶς ὁ Μάγιστρος γράφει σελ. 212, 1 «*Κυκλέω κυκλῶ*

τὸ στρέφω, κυκλόω δὲ κυκλῶ τὸ περιλαμβάνω· κυκλοῦμαι δὲ τὸ περιλαμβάνω καὶ τὸ περιλαμβάνομαι. Θουκυδίδης ἐν τῇ τετάρτῃ· περιέσχον τῷ κέρα οἱ Πελοποννήσιοι καὶ ἐκυκλοῦντο τὸ δεξιὸν τῶν ἐναντίων· καὶ αὖθις ἐν τῇ πέμπτῃ· τὸ δεξιὸν τῶν Λακεδαιμονίων καὶ Τεγεατῶν ἐκυκλοῦτο τοὺς Ἀθηναίους». Τὸ μέσον κυκλοῦσθαι δηλοῖ κυρίως μεταβάλλεσθαι εἰς κύκλον, λαμβάνειν σχῆμα κύκλου ἢ ἀποτελεῖν κύκλον, οἷον Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. Ψ', β', 12 «ἐκυκλοῦντό τε καὶ μεστὰ ἦν πάντα ἀλλήλους ἐρωτώντων περὶ τούτων καὶ διαλεγομένων» καὶ Ἀναβ. Ψ', δ', 20 «καὶ σχεδόν τι πᾶσα ἡ στρατιὰ διὰ τὸ μέλειν ἄπασιν ἐκυκλοῦντο περὶ τὰ ἱερά» καὶ Ἑλλην. Ζ', β', 8 «ἐν δὲ τούτῳ τῷ καιρῷ οἱ μὲν Ἀρκάδες καὶ οἱ Ἀργεῖοι περὶ τὴν πόλιν ἐκυκλοῦντο», κτλ. Πρβ. καὶ Καλλίμ. Ὑμν. εἰς Ἀρτ. 207 «οὐδὲ γὰρ Ἰππὼ ἀκλαυτὶ περὶ βωμὸν ἀπείπατο κυκλώσασθαι». Ἐπειδὴ δὲ τῇ ἐννοίᾳ τοῦ κυκλοῦσθαι παρομαρτεῖ συνήθως ἡ τοῦ περιλαμβάνειν, διὰ τοῦτο πολλάκις τὸ προκείμενον ῥῆμα ἰσοδύναμον ἀποβαῖνον τῷ κυκλούμενον περιλαμβάνειν ἢ περικλείειν συντάσσεται μετ' αἰτιατικῆς πτώσεως ἐμφαινούσης τὸ περιλαμβανόμενον ἢ περικλειόμενον (Πρβ. περιίστασθαι, περικαθέζεσθαι, κτλ.), οἷον Δίσχύλ. Ἑπτ. 120 «Ἀργεῖοι γὰρ πόλισμα Κᾶδμου κυκλοῦνται». Ἀριστοφ. Βατρ. 1358 «τὰ κῶλά τ' ἀμπάλλετε κυκλούμενοι τὴν οἰκίαν». Ἡρόδ. Γ', 157 «κυκλωσάμενος τοὺς χιλίους—τούτους κατεφόνευσε» καὶ «κυκλωσάμενος κατεφόνευσε τοὺς τετρακισχιλίους» καὶ Η', 10 «καταφρονήσαντες ταῦτα ἐκυκλοῦντο αὐτοὺς ἐς μέσον». Πρβ. καὶ Η', 16 «οἱ δὲ βάρβαροι μηνοειδὲς ποιήσαντες τῶν νεῶν ἐκυκλοῦντο, ὥς περιλάβοιεν αὐτούς» καὶ Η', 76 («Ἴδε Βρεδόβιον π. Διαλ. Ἡροδ. σελ. 391). Φέρεται δὲ καὶ παρὰ τῷ Καλλιμάχῳ Ὑμν. εἰς Ἀρτ. 170 «ἡνίκα δ' αἱ νύμφαι σε χορῷ ἐνι κυκλώσσονται» (Πρβ. Ὅθ. Σνειδῆρον Καλλιμ. Τόμ. Α', σελ. 233). Τό τε μέσον καὶ τὸ παθητικὸν εἶνε ὁμοῦ παρελημμένα ὑπὸ τοῦ Ξενοφώντος Κύρ. Παιδ. Ψ', γ', 20 «ἀλλ' οὗτοι ἂν εἶδειεν εἰ οἱ κυκλούμενοι κυκλωθεῖεν». Ὁ Πλούταρχος ἀντὶ τοῦ παρακειμένου κεκυκλῶσθαι ἐποίησατο χρῆσιν τοῦ περιέχεσθαι κύκλῳ ἐν Πομπηΐῳ

κεφ. 18 «*κυκλοῦσθαι γὰρ αὐτὸν εἰηθεὶς καὶ τι μεγαληγορήσας αὐτὸς ἐξαίφνης ἀνεφάνη περιεχόμενος κύκλῳ*». Πρβ. καὶ Ἀντών. 3 «*ἐμφανέστατα δὲ τῷ κυκλώσασθαι καὶ περιβαλεῖν κατόπιν τοὺς πολεμίους*» καὶ Πελοπ. 23 «*αὐτὸ δεξιὸν ἀνέπτυσσον καὶ περιῆγον ὥς κυκλωσόμενοι καὶ περιβαλοῦντες ὑπὸ πλήθους τὸν Ἐπαμεινώνδαν*».

Φυσικώτατον δ' εἶνε νὰ ἐκφέρηται καὶ μετὰ τῆς προθέσεως ΠΕΡΙ τὸ ῥῆμα *κυκλοῦν* καὶ *κυκλοῦσθαι*, οἷον *περικυκλοῦν* καὶ *περικυκλοῦσθαι*. Σχολ. Θουκυδ. Γ', 54 «*Περίεστη: περιεκύκλωσεν*». Φώτ. Λεξ. σελ. 422, 19 «*Περιστίξαι: περικυκλῶσαι, περιελθεῖν, περιελάσαι· ἀπὸ τοῦ στίχου*» (Πρβ. καὶ Σουίδ. λ. *περιστίξαι*) καὶ σελ. 417, 2 «*Περίεστηξαν: περιεκύκλωσαν*» (Πρβ. καὶ Σουίδ. λ. *περίεστηξαν*). Ἀλλ' ὁ Κόβητος (*Μνημοσ.* 1859, σελ. 52) μετέγραψε *περίεστιξαν*, ὅπερ καὶ ὁ Νάβῆρος ἐνέκρινε (*Φωτ. Λεξ. Τόμ. Β'*, σελ. 80). Ὁ Σμιδίτιος ἀκολουθήσας τῷ Δινδορφίῳ ἐξέδωκε παρ' Ἡσυχίῳ (Τόμ. Γ', σελ. 320) «*Περιστῖξαι* (τουτέστι *περιστεῖξαι*): περικυκλῶσαι, κτέ.». Τοῦ *περικυκλοῦν* ἐποιήσατο χρῆσιν καὶ ὁ Ἀριστοτέλης π. Ζώ. Ἰστ. Δ', η', 6 «*ὅταν γὰρ ἀθρόως περικυκλώσωσι τοῖς μονοξύλοις*» καὶ ὁ Ψευδαριστοτέλης π. Φυτ. Α', 8 «*καὶ φλοιὸν τὸν περικυκλοῦντα τὸν καρπὸν*». Ἀλλὰ παρὰ τοῖς παλαιότεροις εὐρίσκεται τὸ μέσον *περικυκλοῦσθαι*, οἷον Ἡρόδ. Η', 78 «*ὅτι σφέας περιεκυκλοῦντο τῇσι νηυσὶ οἱ βάρβαροι*». Ξενοφ. Ἀναβ. Σ', γ', 11 «*οἱ δὲ Θράκες πάντες περικεκυκλωμένοι εἶεν αὐτούς*». Ὡς δ' ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους Ὀρν. 346 «*περίβαλε περί τε κύκλωσαι*», οὕτως ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου Πέρσ. 458 «*ἀμφὶ δὲ κυκλοῦντο πᾶσαν νῆσον*». Παρατηρητέον δ' ὅτι ἐν τοῖς Ἡθικοῖς τοῦ Πλουτάρχου κεῖται σελ. 160, ς' «*ἀδελφῖνες ὥφθησαν, οἱ μὲν ἀθρόοι πέριξ κυκλοῦντες, οἱ δὲ κτέ.*».

Γίνεται δὲ καὶ μετὰ τῆς ἘΝ προθέσεως σύνθεσις τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ῥήματος, οἷον *ἐγκυκλοῦμαι*. Εὐριπίδ. Βάκχ. 292 «*ῥήξας μέρος τι τοῦ χθόν' ἐγκυκλουμένου αἰθέρος*». Ἀριστοφ. Σφ. 395 «*ὥσπερ φωνὴ μέ τις ἐγκεκύκλωται*». Πλούτ. Ἠθικ. σελ. 50, δ' «*οὐδὲ τοὺς ἀμφὶ πλουσίαν τράπεζαν ἐγκυκλουμένους*».

καὶ Μαρκέλλ. 6 «ὡς μὴ φθαῖεν αὐτὸν ἐγκυκλωσάμενοι καὶ περι-
 χυθέντες ὀλιγοστὸν ὄντα» καὶ Τιβερί. Γράρχ. 5 «τὸ δὲ πᾶν ἐγ-
 κυκλωμένων στράτευμα καὶ συνωθούντων εἰς τόπους χαλεπούς»,
 Δί. Κάσσ. Μ', λθ', 1 «ἀπέλαβεν ἐν Σηκουανοῖς γενόμενον καὶ
 ἐνεκυκλώσατο» καὶ ΜΑ', ξ', 2 «καὶ διὰ τοῦτο πόρρωθέν τε ἐγ-
 κυκλούμενοί τινες προσβολαῖς αἰφνιδίως ἐχρῶντο καὶ συνταρά-
 ξαντες αὐτοὺς ἐξανεχώρουν» καὶ ΜΘ', λζ', 3 «καὶ νῦν πᾶσαν
 τὴν πόλιν ἐγκεκύκλωται» καὶ ΝΓ', ρθ', 4 «φάραγξι βαθείαις
 ποταμοῖς χειμάρρους ἐχούσαις ἐγκεκυκλωμένον» ('Ἀλλ' ὁ Δον-
 δόρπιος ἐξέδωκεν *ἐγκεκλειμένον*). Ἀσμενίζει δὲ μάλιστα τῷ
 ῥήματι *ἐγκυκλοῦσθαι* ὁ Στράβων λέγων σελ. 88 «ἐν αἷς τὸν
 Τίγριν καὶ τὸν Εὐφράτην *ἐγκυκλοῦσθαι* τὴν τε Μεσοποταμίαν
 καὶ τὴν Βαβυλωνίαν» καὶ σελ. 91 «ὁ δὲ Τίγρις καὶ ὁ Εὐφρά-
 τες *ἐγκυκλωσάμενοι* τὴν Μεσοποταμίαν» καὶ σελ. 193 «*ἐγκυ-
 κλοῦνται* μὲν δὴ τινα χώραν ταῖς σκολιότησι καὶ οὗτος καὶ ὁ
 Σηκοάνης» καὶ σελ. 216 «ὅσῃν *ἐγκυκλοῦται* τὰ Ἀπεννῖνα ὄρη
 πρὸς τὰ Ἀλπεια» καὶ σελ. 217 «*ἐγκυκλούμενος* τὰ ἔλη» καὶ
 σελ. 524 «οἱ τὴν Μεσοποταμίαν *ἐγκυκλούμενοι* ποταμοί» καὶ
 σελ. 527 «ὁ Καώκασος *ἐγκυκλούμενος* τὰ ἔθνη ταῦτα» καὶ
 σελ. 724 «*ἐγκυκλούμενοι* μικρά πως» καὶ σελ. 744 «τὴν μὲν
 οὖν Καρμανίαν *ἐγκυκλοῦται*—ἡ Περσίς πολλὴ οὕσα». Ἴσως δὲ
 καὶ ἐν σελ. 125 ἀναγνωστέον «ἐντεῦθεν δὲ Συρία τε καὶ Φοινίκη
 καὶ Αἴγυπτος *ἐγκυκλοῦται* πρὸς νότον τὴν θάλασσαν καὶ πρὸς
 δύσιν ἕως Ἀλεξανδρείας» ἀντὶ τοῦ ἐν τοῖς ἀντιγράφοις φερομένου
ἐγκυκλοῖ ἢ *ἐγκυκλεῖ*. Παρ' Ἀριστοτέλει π. Ζώ. Ἰστ. Δ', η', 7
 ἔχουσιν οἱ κώδικες «παραγγέλλουσί τε πᾶσι τοῖς ναύταις ὅτι
 μάλιστα σιγῇ πλεῖν μέχρι περ ἂν *σσυγκυκλώσωνται*» (καὶ *κυ-
 κλώσωσιν*), ὅπερ οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ πληρμελὲς γραφὴ τοῦ ἙΓ-
κυκλώσωνται. Πολλάκις ὑπὸ τῶν γραφέων συνεχύθησαν αἱ προ-
 θέσεις ΕΝ καὶ ΣΥΝ, ΕΓ- καὶ ΣΥΓ-, ὡς θὰ παραστήσωμεν ἀκρι-
 βῶς ἀλλαχοῦ. Παθητικὸς ἀόριστος μετὰ μέσης σημασίας ἀπαντᾷ
 ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου, οἷον βιβλ. Δ', κγ', 1
 «μετὰ δὲ ταῦτα βουλόμενος *ἐγκυκλωθῆναι* πᾶσαν Σικελίαν
 ἐποιεῖτο τὴν πορείαν ἀπὸ Πελωριάδος ἐπὶ τὸν Ἑρκα» καὶ βιβλ.

Δ', κε', 1 αὐτὸς δ' ἐγκυκλωθεὶς τὸν Ἀδρίαν καὶ πεζῇ περιέλθων τὸν προειρημένον κόλπον κατήντησεν εἰς τὴν Ἑπειρον». Δέγει δὲ καὶ κατ' ἐνεστῶτα ὁ Διόδωρος βιβλ. Δ', κγ', 4 ατότε δ' ὁ Ἡρακλῆς ἐγκυκλούμενος τὴν Σικελίαν, κτέ.». Σφάλλεται Σκαρλᾶτος ὁ Βυζάντιος γράφων ἐν τῷ Λεξικῷ σελ. 357 «Βουλόμενος ἐγκυκλωθῆναι πᾶσαν Σικελίαν (ὁ Ἡρακλῆς). Διόδ., γὰ περιπλεύσῃ, γὰ κάμῃ τὸν γυρὸν τῆς» ἀντὶ τοῦ γὰ περιέλθῃ πεζῇ, τουτέστι γὰ περιπορευθῇ κύκλῳ πεζῇ βαδίζων, ἐν τῇ παραλίᾳ ποιούμενος τὴν ὁδοιπορίαν. Φέρεται δὲ παρὰ τῷ Διόδωρῳ καὶ (βιβλ. Γ', λς', 1) αὐτὰν τὰ μέγιστα τῶν θηρίων περισπειραθῇ, ποιεῖ ταῖς ἐγκυκλωθείσαις ἐπ' ἀλλήλαις σπείραις ἀναστήματα πόρρωθεν φαινόμενα λόφῳ παραπλήσια».

Ἐπάρχει καὶ σύνθετον μετὰ τῆς ΚΑΤΑ προθέσεως κατακυκλοῦν καὶ κατακυκλοῦσθαι, οὗ σπανιώτατα γίνεται χρῆσις, οἷον Κριτ. Ις', 2 «καὶ κατεκύκλωσαν καὶ ἐνήδρευσαν ἐπ' αὐτὸν ὅλην τὴν νύκτα». Πλούταρχ. Σερτωρ. 9 «καὶ κατακυκλωσάμενος τὸν Ἀσκαλιν ἐπολιόρκει». Ἰώσηπ. Ἰουδ. Πολ. Γ', η', 6 αὖσπερ τὰ κατακυκλωθέντα τῶν θηρίων αἰεὶ πρὸς τὸν καταπτόμενον ἀντιστρεφόμενος». Ἀλλ' ἐν τῇ Διδωδείῳ ἐκδόσει τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀναγινώσκεται «καὶ ἐκύκλωσαν καὶ ἐνήδρευσαν», παρὰ δὲ τῷ Πλουτάρχῳ φέρεται καὶ γραφὴ καταμαχεσάμενος, ἥτις προεκρίθη ὑπὸ τινων ἀνεγνώσθη δὲ καὶ καταμαχεσάμενος καὶ κυκλωσάμενος.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ ῥήματος κυκλοῦν καὶ τῶν συνθέτων αὐτοῦ.

Τὸ δὲ κυκλεῖν ἐρμηνεύον τὴν ἔννοιαν τοῦ κυκλικῶς κινεῖν καθόλου εἶνε συνώνυμον τῷ στρέφειν ἢ περιστρέφειν, δινεῖν ἢ περιδινεῖν, ἐλλεῖν ἢ κυλίειν, κτλ. Ἡ διαφορὰ τοῦ κυκλεῖν καὶ κυκλοῦν παρετηρήθη καὶ ὑπὸ παλαιῶν γραμματικῶν, οἷον Θωμ. Μάγιστρ. σελ. 212, 1 «Κυκλέω κυκλῶ τὸ στρέφω, κυκλόω δὲ κυκλῶ τὸ περιλαμβάνω». Σχολ. Σοφοκλ. Τόμ. Β', σελ. 207, 27 «Ἰδεσθε : σκοπήσατε ὁποῖον κύμα περίδρομον ὑπὸ μανίας φονικῆς κυκλεῖται ἥγουν ποντίζει ἐμὲ ἄρτι. Κυκλέω κυκλῶ τὸ στρέφω, κυκλόω δὲ κυκλῶ τὸ περιλαμβάνω» καὶ σελ. 273.

30 αΚυκλοῦσι: κατὰ κύκλον στρέφονται. *Κυκλέω κυκλῶ* τὸ στρέφω, *κυκλόω* δὲ *κυκλῶ* τὸ περιλαμβάνω. Ἐνταῦθα δὲ κυκλοῦσιν ἀμεταβάτως ἀντὶ τοῦ κατὰ κύκλον στρέφονται ἀπὸ τοῦ κυκλόω κυκλῶ» (Πρβ. καὶ Κραμ. Ἄν. Παρ. Τόμ. Δ', σελ. 257, 9. Ἴδε δὲ καὶ Σπαννέμιον *Καλλιμ.* Τόμ. Β', σελ. 365 Ἑρν.).

Εὐλογώτατα λοιπὸν λέγεται *κυκλεῖν* ἐαυτόν, *κυκλεῖν* πόδα, *κυκλεῖν* βάσιν, *κυκλεῖν* πρόσωπον, *κυκλεῖν* ὄμμα, κτλ. καὶ *κυκλεῖσθαι* τὸν ἄτρακτον, *κυκλεῖσθαι* τὸν χρόνον, κτλ. Παρὰ Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ φέρεται βιβλ. Α', α', 3 «ἐκείνη τε γὰρ τὴν τῶν ὁρωμένων ἄστρον διακόσμησιν καὶ τὰς τῶν ἀνθρώπων φύσεις εἰς κοινὴν ἀναλογίαν συνθεῖσα *κυκλεῖ* συνεχῶς ἅπαντα τὸν αἰῶνα» καὶ βιβλ. ΙΗ', νθ', 6 «ὁ γὰρ κοινὸς βίος ὥσπερ ὑπὸ θεῶν τινος οἰακίζόμενος ἐναλλάξ ἀγαθοῖς τε καὶ κακοῖς *κυκλεῖται* πάντα τὸν αἰῶνα».

Παντὶ δὲ φανερόν ὑπάρχει ὅτι εὐκόλως ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ *κυκλεῖν* *κυκλικῶς* ἢ *περιφέρειν* γίνεται μετάπτωσις εἰς τὴν τοῦ *συχνάκις* χρῆσθαι, οἷον Διονύς. Ἀλικαρν. π. Δεκτ. Δημοσθ. Δειν. 56 «οὐ γὰρ δὴ γε εἰ ὁ καθ' ἡμᾶς βίος πολλὰ καὶ ἄλλα εἰκῇ τιθεῖς ἐπὶ τοῖς πράγμασιν ὀνόματα καὶ ταύτην ἀδιαφόρως *κυκλεῖ* τὴν λέξιν ἐπὶ τῆς πολυπραγμοσύνης, οὕτω καὶ τοὺς ἀρχαίους εἰκὸς αὐτῇ *κεχρησθαι*». Ὡς δ' ὁ Φρύνιχος εἶπε σελ. 328 α' Ἐνάρετος: πολὺ παρὰ τοῖς Στωϊκοῖς *κυκλεῖται* τοῦνομα οὐκ ὄν ἀρχαῖον», οὕτω καὶ ὁ Πλούταρχος Ἠθικ. σελ. 118, γ' «τὸ *κυκλούμενον* τοῦτο παρὰ πᾶσιν ἔπος», τουτέστι τὸ *περιφερόμενον* ἢ *θρυλούμενον* ἢ *σύνηθες* ὄν. Πρβ. Ἀριστοφ. Σφ. 492 αῶστε δὴ καὶ τοῦνομ' αὐτῆς ἐν ἀγορᾷ *κυκλίνδεται*», κτλ. (Ἴδε Βυττεμβάχιον *Πλουτ.* Τόμ. Γ', σελ. 782 καὶ Δοδέκκιον *Φρυν.* σελ. 330).

Λέγεται δὲ μεταφορικῶς καὶ *κυκλεῖν* βούλευμα, οἷον Πλούτ. Βρούτ. 13 «μεστός ἐστι ταραχῆς ἀήθους καὶ *κυκλεῖ* τι παρ' ἐαυτῷ δύσφορον βούλευμα καὶ δυσεξέλικτον». Πρβ. Αἰλιαν. π. Ζώ. Ι', 48 «στρέφοντι δ' ἐν ἐαυτῷ βουλήν καὶ διαποροῦντι» καὶ Ἐπίκτ. Διατρ. Γ', κα', 23 «καθήμενος αὐτὰ (τὰ θεωρήματα) *στρέφει* αὐτὸς ἐπὶ σεαυτοῦ» καὶ Ἰω. Χρυσόστ. εἰς Ματθ. Ὁμιλ.

σελ. 450, β' «κατ' εἶδος αὐτὰ στρέφει» συνεχῶς καὶ ἀναλογίζεσθαι» καὶ σελ. 456, δ' αἰμοῦ τε γὰρ κατεκλίθημεν καὶ τὰ βιωτικά στρέφομεν ἅπαντα» καὶ σελ. 445, β'. Παρὰ Δίῳνι τῷ Χρυσοστόμῳ Τόμ. Α', σελ. 124 ἀναγινώσκεται κατὰ τάντίγραφα «ἡ ψυχὴ δὲ ὑπὲρ ἐκείνου πάσας μὲν φροντίδας, πάσας δὲ ἐπινοίας σκύλλει». ἀλλ' ἐπειδὴ παντελῶς ἀνάρμοστον εἶνε τὸ σκύλλει, ἔγραψεν δ' Ἑμπερίος κυκλοῖ, ὀρθότερον δ' ὁ Γήλιος κυκλεῖ (Δι. Χρυσ. Ὀλυμπ. σελ. 154. Πρβ. καὶ Κόβητον Μνημοσ. 1877, σελ. 59). Ὁμοίως τῷ κυκλεῖν παραλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Λατίνων τὸ volvere (Πρβ. Φορβιγῆρον Βεργελ. Τόμ Β', σελ. 80 ἐκδ. δ').

Τοῦ ῥήματος κυκλεῖν ἐποθέσατο καὶ ὁ Ὅμηρος χρῆσιν ἅπαξ ἐν Ἰλιάδῳ Η, 332 :

αὐτοὶ δ' ἀγρόμενοι κυκλήσομεν ἐνθάδε νεκροὺς
βουσί καὶ ἡμιόνοισι.

Σχολ. «Τὸ δὲ κυκλήσομεν ἀντὶ τοῦ ἐπὶ τὰς ἀμάξας θήσομεν κύκλα γὰρ οἱ τροχοί». Ἀπολλών. Σοφ. Ὅμηρ. Δεξ. σελ. 405, 2 «Κυκλήσομεν : ἐφ' ἀμαξῶν ἄξομεν». Ἡσύχ. «Κυκλήσομεν : ἀνάξομεν, ἐφ' ἀμαξῶν κομιοῦμεν». Φώτ. σελ. 184, 22 «Κυκλήσομεν : ἀναζεύξομεν». Αἰρεῖ ὁ Εὐστάθιος λέγων σελ. 683, 57 «Τὸ δὲ κυκλήσομεν νεκρούς ἀντὶ τοῦ τροχοῖς ἀγάγωμεν ἢ μάλιστα ἐφ' ἀμαξῶν κομίσομεν, ὥς ἀπὸ μέρους· τὰ γὰρ κύκλα, ἦγουν οἱ τροχοί, μέρος ἀμάξης. Προῖων οὖν ἐρεῖ ἀμαξάων ἐπάειραν. Ἰστέον δὲ ὡς οὐκ ἦν αὖ ἀπαῖδον καὶ ΚΥΚΛΩΣΟΜΕΝ εἰπεῖν ποιρότερον, εἴ γε παρ' Εὐριπίδῃ κύκλωμα Ἰξίονος φέρεται ῥηθὲν ἐπὶ τροχοῦ κινήσεως κατὰ τὸν ἐπὶ τῷ Ἰξίῳ τοῦ μύθου λῆρον. Ὅμηρῳ μέντοι εὐηρέστηται κυκλήσομεν εἰπεῖν». Πρβ. καὶ σελ. 412, 30 «κυκλῶ κυκλώσω κοινῶς, κυκλῶ δὲ κυκλήσω παρ' Ὅμηρῳ τὸ ἐφ' ἀμάξης ἄξω» καὶ σελ. 70, 32.

Μετὰ τῆς ΕΙΣ προθέσεως συντιθέμενον τὸ κυκλεῖν γίνεται εἰσκυκλεῖν· εὐρίσκεται δὲ καὶ ἐπείσχυκυκλεῖν καὶ παρείσχυκυκλεῖν. Περὶ τῶν ῥημάτων τούτων ἐποισάμεθα λόγον ἐν § 4 (σελ. 204).

Τὸ ἐναντίον τοῦ εἰσκυκλεῖν καὶ εἰσκυκλεῖσθαι λέγεται ἐκ :

κυκλεῖν καὶ ἐκκυκλεῖσθαι, ἐξ οὗ παρήχθη τὸ ὄνομα ἐκκύκλημα.
Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 408 :

Α. Ἀλλ' ἐκκυκλήθητ'. Β. Ἀλλ' ἀδύνατον. Α. Ἀλλ' ὁμως.

Β. Ἀλλ' ἐκκυκλήσεμαι· καταβαίνειν δ' οὐ σχολή.

Σχολ. α' Ἀλλ' ἐκκυκλήθητι: Εἰ μὴ σχολὴν ἔχεις κατελθεῖν, ἀλλ' ἐκκυκλήθητι, τουτέστι συστράφηθι. Ἐκκύκλημα δὲ λέγεται μηχανήμα ξύλινον τροχοὺς ἔχον, ὅπερ περιστρεφόμενον τὰ δοκοῦντα ἐνδον ὡς ἐν οἰκίᾳ πράττεσθαι καὶ τοῖς ἔξω εἰδείκνυε, λέγω δὴ τοῖς θεαταῖς. Βούλεται οὖν εἰπεῖν ὅτι κἂν φανερός γενοῦν. Πρβ. καὶ Πολυδεύκ. Δ', 128 «Καὶ τὸ μὲν ἐκκύκλημα ἐπὶ ξύλων ὑψηλὸν βάθρον, ᾧ ἐπίκειται θρόνος· δείκνυσι δὲ τὰ ὑπὸ σκηνῇ ἐν ταῖς οἰκίαις ἀπόρρητα πραχθέντα. Καὶ τὸ ῥῆμα τοῦ ἔργου καλεῖται ἐκκυκλεῖν. Ἐφ' οὗ δὲ εἰσάγεται τὸ ἐκκύκλημα, εἰσκύκλημα ὀνομάζεται· καὶ χρὴ τοῦτο νοεῖσθαι καθ' ἐκάστην θύραν, οἷον εἰ καθ' ἐκάστην οἰκίαν» (Ἴδε Ἑρμαννὸν *Orusc.* Τόμ. Γ', Β', σελ. 165 καὶ Φρίσχιον *Ἀριστοφ. Θεσμοφ.* σελ. 93. Ἔτι δὲ Ποττῆρον *Κλήμ. Ἀλεξ.* Τόμ. Δ', σελ. 7 Δινδ.). Τὸ ἐκκυκλεῖσθαι εἶνε λέξις σκηνικὴ σημαίνουσα ἐκ τῶν ὀπισθεν τῆς σκηνῆς ἔμπροσθεν ἐπὶ ξυλίνου μηχανήματος διὰ τροχῶν κινουμένου φέρεσθαι καὶ φανερόν οὕτω τοῖς θεαταῖς καθίστασθαι. Κακῶς ἐν τοῖς εἰς Ἀριστοφάνη Σχολίοις σελ. 77, 80 Διδ. ἀναγινώσκεται «ἐκλυθείσης δὲ τῆς διατριβῆς, οἳ τε μαθηταὶ πιναροὶ συνορῶνται καὶ αὐτὸς ὁ Σωκράτης ἐπὶ τῆς κρεμάθρας αἰωρούμενος» ἀντὶ τοῦ ἐκΚΥΚΛΗθείσης (Πρβ. σελ. 418 καὶ Φρίσχιον *Θεσμοφ.* σελ. 97). Κομψῶς καὶ χαριέντως εἶπεν ὁ Φιλόστρατος ἐν σελ. 245 «οὐ δὴ ἀπείκοός τι παθεῖν μοι δοκῶ φιλοσοφίας ἡττηθεὶς εὖ κεκοσμημένης, ἣν ἐς τὸ πρόσφορον Ἰνδοὶ στείλαντες ἐφ' ὑψηλῆς τε καὶ θείας μηχανῆς ἐκκυκλοῦσιν», ψυχρῶς δὲ καὶ κακοζήλως ἐν σελ. 328 «καὶ τὸ μὲν ἵπποτροφεῖν αὐτοὺς καπνὶ ζευγῶν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐκκυκλεῖσθαι λευκῶν καὶ ἢ ἐν ἀργύρῳ καὶ χρυσῷ ὀψοφαγία κτέ.» (Ἴδε Κόβητον *Μνημοσ.* 1859, σελ. 177). Καλὸν τῆς μεταφορικῆς χρήσεως παράδειγμα παρέχει ἡμῖν ὁ Πλούταρχος λέγων ἐν Ἠθικ. σελ. 80, α' «ὥς τοὺς γε μανθάνοντας ἔτι καὶ πραγματευομένους καὶ σκοποῦντας ὁ λα-

βόντες ἐκ φιλοσοφίας εὐθύς εἰς ἀγορὰν ἢ νέων διατριβὴν ἢ βασιλικὸν συμπόσιον ἐκκυκλήσουσιν οὐ μᾶλλον οἶεσθαι χρὴ φιλοσοφεῖν ἢ κτέ.». Ἀπαντᾷ δὲ καὶ παρὰ Κλήμεντι τῷ Ἀλεξανδρεῖ σελ. 886 αὐτὸ γὰρ ἐκκυκλεῖν χρὴ τὸ μυστήριον». Παρατηρητέον δ' ὅτι τάντίγραφα τοῦ Κλήμεντος ἐν σελ. 11 ἔχουσιν αὖτις ἐπὶ σκηνῆς τοῦ βίου τοῖς τῆς ἀληθείας ἐγκυκλήσω θεαταῖς», ὅπερ εὖ ποιῶν μετετύπωσεν ὁ Ποττῆρος εἰς τὸ ἘΚκυκλήσω. Πρβ. § σελ. 523 αἱ τῆς ζηλοτυπουμένης ἐκκύκλησις γυναικός», ὅπερ παρ' Εὐσεβίῳ Ἐκκλ. Ἱστορ. Γ', κθ', 3 εἶνε γεγραμμένον ἘΓκύκλησις. Φέρεται δὲ καὶ παρὰ τῷ Κλήμεντι γραφὴ διὰ τοῦ Γ, ἀλλ' ὑπέρκειται τὸ Κ πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς πλημμελοῦς ἐκφορᾶς. Καὶ παρ' Ἡσυχίῳ ἀναγινώσκεται α' Ἐγκυκλήσω : ἐγκαλύψω» ἀντὶ τοῦ α' ἘΚκυκλήσω : ἘΚκαλύψω». Πρβ. α' Ἐκκυκλεῖ : ἐκκαλύπτει». Ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Σουίδα ὀρθῶς μὲν κεῖται α' Ἐκκυκλεῖ : ἐκκαλύπτει καὶ ἐκκυκλούμενος : ἐκκύκλημα ἔχων», ὡς καὶ α' Ἐξεκύκλησαν : ἐξήνεγκαν. Διλιανός· ἐπεὶ δὲ εἰς τὸ θέατρον ἐξεκύκλησαν αὐτόν, ἐπηλυγασάμενος τὴν κεφαλὴν ἦστο ἄφωνος», πλημμελῶς δὲ α' Ἐγκυκλήθητι : Εἰ μὴ σχολὴν ἔχεις κατελθεῖν, ἐγκυκλήθητι, τουτέστι συστράφητι. Ἐγκύκλημα δὲ λέγεται κτέ.» ἀντὶ τοῦ ἘΚκυκλήθητι καὶ ἘΚκύκλημα. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εὐρίσκεται γεγραμμένον ἘΓκυλισθέντας ἀντὶ τοῦ ἘΚκυλισθέντας (Ἴδε Ῥουγκήνιον Ξενοφ. Ἀπομν. σελ. 217 Δινδ. καὶ Κόβητον Παρατηρ. εἰς Διον. Ἀλικ. σελ. 210. Πρβ. καὶ σελ. 127), ἘΓγραφόμενος, κτλ. ἀντὶ τοῦ ἘΚγραφόμενος, κτλ. ἘΓκείμενον, κτλ. ἀντὶ τοῦ ἘΚκείμενον, κτλ. (Ἴδε Δελτ. Ἑλλ. Ἀλληλογρ. 1879, σελ. 275). Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ τοῦ ἐκκυκλίνδεσθαι γίνεται μεταφορικὴ χρῆσις ἀντὶ τοῦ ἐκφέρεσθαι καὶ γνωστὸν ἢ ἐκπυστον γίνεσθαι, οἷον Πλούτ. Ἠθικ. σελ. 507, ε' αὐτῷ δ' εἰς ἀγορὰν τοῦ διηγήματος ἐκκυλισθέντος». Μετ' ὀλίγα λέγει ὁ Πλούταρχος «τὸ γὰρ ἀπόρρητον ἐκ τῆς ἐμῆς οἰκίας πεφώραται δεδημοσιωμένον».

Περὶ τοῦ μετὰ τῆς ἘΝ προθέσεως συνθέτου ἐγκυκλεῖν καὶ ἐγκυκλεῖσθαι ἐγένετο λόγος ἐν § 4 (σελ. 203). Ἐν τοῖς Σφηξί

τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 699 ἀπαντᾷ εὐπὸ τῶν αἰὲ δημιζόντων οὐκ οἶδ' ὅπῃ ἐγχεκύκλῃσαι». Σχολ. «Ἐγχεκύκλῃσαι δὲ μεταβέβλησαι» καὶ Σουΐδ. «Ἐγχεκύκλῃσαι : ἀνέστραψαι». Παρὰ δὲ τῷ Ἀριστείδῃ φέρεται Τόμ. Β', σελ. 796 αὐτὸς λόγος ἐκ τῶν ἐπεγκυκλουμένων ἀσφαλῆς γίνεται». Νομίζομεν δ' ὅτι τὸ παρ' Εὐριπίδῃ Ἰφ. Τ. 76 ἀλλ' ἐγκυκλοῦντ' ὀφθαλμὸν εὖ σκοπεῖν χρεών» ἀναγκαίως ἔχει νὰ ἐκληφθῇ μετοχὴ τοῦ ἐγκυκλΕΙΝ, οὐχὶ τοῦ ἐγκυκλΟΥΝ. Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ Βαλκενάριος ἀνέγνω ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Φερεκράτους αἰκῇ μ' ἐπῆρας ὄντα τηλικουτονὶ πολλοῖς ἐμαυτὸν ἐγκυκλῆσαι πράγμασιν» ἀντὶ τοῦ ἐγκυλῖσαι, ἀλλ' ἡ παραδεδομένη γραφὴ ἔχει ὑγιέστατα (ἴδε Κ. Φ. Ἑρμαννὸν Λουκ. πῶς δεῖ ἰστ. συγγρ. σελ. 97 καὶ Φρίσχιον Θεσμοφ. σελ. 282).

Εὐρίσκεται δὲ καὶ μετ' ἄλλων προθέσεων σύντεθειμένον τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ῥῆμα, οἷον μετακυκλεῖν καὶ προκυκλεῖν καὶ περικυκλεῖν καὶ ἐπικυκλεῖν. Ψευδοπλάτ. Ἐπινομ. σελ. 982, δ' ἀλλ' οὐ μεταβουλευόμενον ἄνω καὶ κάτω, τοτὲ μὲν ἕτερα ἄλλοτε δ' ἄλλα πράττον πλανᾶσθαι τε καὶ μετακυκλεῖσθαι». Χελιδ. Ῥοδ. παρ' Ἀθην. σελ. 360, γ' ἀπαλάθαν σὺ προκύκλει ἐκ πίονος οἴκου». Αἰλιαν. π. Ζώ. ΙΓ', 9 «περικυκλεῖν καὶ περιδινεῖσθαι» καὶ «περικυκλεῖν καὶ περιάγειν». Ἀλέξ. Τραλλιαν. Τόμ. Β', σελ. 441 «διὰ τὸ ὡς ἐν ἀσκῷ τινι περικυκλεῖσθαι τὸ περιεχόμενον». Σοφοκλ. Τραχ. 130 ἀλλ' ἐπὶ πῆμα καὶ χαρὰ πᾶσι κυκλοῦσιν, οἷον ἄρκτου στροφάδες κέλευθοι». Σχολ. α' Ἐπὶ πῆμα καὶ χαρᾶ : ἐπὶ χαρᾶ δὲ καὶ πῆματι πᾶσι κυκλοῦσιν οἱ θεοί. Πῆμα δὲ ἀντὶ τοῦ πῆματι κατ' ἀποκοπὴν» καὶ «Πᾶσι κυκλοῦσιν : ἀντὶ τοῦ κυκλοῦνται τὰ τῶν ἀνθρώπων πράγματα' ἢ τὸ κυκλοῦσιν ἐπὶ τῶν θεῶν». Δῆροι καὶ φλήναφοι. Ἡ ὀρθὴ γραφὴ εἶνε ἀλλ' ἐπὶ πῆμα καὶ χαρὰν πᾶσι κυκλοῦσιν οἷον ἄρκτου στροφάδες κέλευθοι, ἥτοι : ἀλλ' οἷον ἄρκτου στροφάδες κέλευθοι ἐπικυκλοῦσι πᾶσι πῆμα καὶ χαρὰν (ἴδε Δινδόρφιον Λεξ. Σοφοκλ. σελ. 269). Ὁ Ναύκιος μετέβαλε τὸ οἶον εἰς τὸ αἰέν. Ὁ Κυνὴῆρος ποιούμενος λόγον ἐν τῇ Διεξοδικῇ Γραμματικῇ περὶ τῶν ἀμεταβάτως λαμβανομένων ῥημάτων μνη-

μονεύει καὶ τὸ παρὰ Σοφοκλεῖ *κυκλοῦσιν* (Τόμ. Β', σελ. 84 εκδ. 6') «S. Tr. 138 Ch. ἐπὶ πῆμα καὶ χαρὰ πᾶσι κυκλοῦσιν, οἷον ἄρκτου στροφάδες κέλευθοι, ἐπὶ *adversus*, gehört zu πᾶσι (*Herm. e conj.* χαράν)». Πρβ. Σχολ. Σοφ. Τόμ. Β', σελ. 193, 4 «'Ἀλλ' ἐπὶ πῆμα : τὸ ἐξῆς· ἄλλ' ἐπὶ πᾶσι πῆμα καὶ χαρὰ κυκλοῦσιν» (Ἴδε καὶ Ἀπίτζιον *Σοφοκλ. Τραχ.* σελ. 106). Ἀλλὰ πλεῖστα ἀβασανίστως καὶ ἀνεπισκέπτως προφέρεται ὁ Κυννήρος, ὅστις καὶ καταγελαστοτάτοις ἐνίοτε περιπίπτει σφάλμασι. Παρασημειωτέον δ' ὅτι ἐν τῇ Εἰρήνῃ τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 7 κατὰ μὲν τάντίγραφα ἀναγινώσκεται αὐτὴν ἐνέκαψε περικυκλίσας τοῖν ποδοῖν», κατὰ δὲ τὰ σχόλια «Περικυκλίσας : περιελκύσας καὶ περισύρας· ἔθος δὲ τοῖς κανθάροις τὰς ὀνίδας περικυκλίζειν». Οἱ νέοι ἐκδύοι ἐνέκριναν τὴν γραφὴν περικυκλίσας πλὴν τοῦ Ἰουλ. Ῥιχτήρου, ὅστις ἐκδύοις περικυκλήσας ἐσημειώσατο (*Ἀριστοφ. Εἰρ.* σελ. 92) «Verumtamen, quum scarabaei, quod devorent, pedibus comprehendere et circumcingere dicantur, aut περικυκλήσας vel codicum auctoritate aut περικυκλώσας, quae melioris notae vox est, legendum videtur». Οὐδὲν λέγει ὁ Ῥιχτήρος ταῦτα λέγων.

Τὸ παρὰ Γαληνῷ φερόμενον Τόμ. ΙΗ', α', σελ. 787 «μετωπία δὲ ἢ ἐπὶ τοῦ μετώπου κατακυκλουμένη» ἐκλαμβάνεται μετοχὴ τοῦ κατακυκλοῦσθαι, ἀλλ' ἡμεῖς εὐρίσκομεν πιθανώτερον ὅτι συνηλείφθη ἐκ τοῦ κατακυκλ^εομένη.

Εἰπόντες τὰ δέοντα περὶ τε τοῦ ἀπλοῦ ῥήματος *κυκλεῖν* καὶ τῶν πλείστων συνθέτων αὐτοῦ μέλλομεν ἤδη νὰ ἐξετάσωμεν τὸ ἀνακυκλεῖν καὶ τὸ ἐπανακυκλεῖν, ὅπερ ἐνομίσαμεν ἐπάναγκες ν' ἀναγνωσθῇ ἐν τοῖς εἰς τὴν Ἰλιάδα Σχολίαις ἀντὶ τοῦ ἐπανακυκλ^εον.

Ἄν ὑπῆρχε ῥῆμα ἀνακυκλοῦν καὶ ἐπανακυκλοῦν, οὐδὲν ἄλλο θὰ ἐσήμαινε ἢ πάλιν κυκλοῦν καὶ πάλιν αὐθις κυκλοῦν ἥτοι περικυκλοῦν, περιλαμβάνειν, ὅπως δ' ἄλλοτρία αὐτοῦ θὰ ἦτο ἡ ἐννοια τοῦ ἐπαναλαμβάνειν, ἥτις φυσικώτατα δηλοῦται ὑπὸ τοῦ ἀνακυκλεῖν, τουτέστι πάλιν κυκλεῖν, καὶ τοῦ ἐπανακυκλεῖν, ἧγουν πάλιν αὐθις κυκλεῖν.

Τὸ ἀνακυκλεῖν εὐρίσκεται ἐν τῷ Ὀρέστη τοῦ Εὐριπίδου στίχ. 231 αὐθὶς μ' ἐς ὀρθὸν στῆσον, ἀνακύκλει δέμας». Σχολ. αὐθὶς : πάλιν στῆσόν με εἰς ὀρθὸν καὶ στρέφε τὸ δέμας καὶ α' ἀνακύκλει : ἀνακίνει, ἀνόρθου, ἐξέγειρε· συμβαίνει γὰρ τὸν κείμενον κυκλοτερῇ τὴν ἀνάστασιν ποιῆσθαι». Πλημμελῶς ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Σουΐδα εἶνε γεγραμμένον α' ἀνακυκλήιον : τὸν ὀρθόν», ἀνθ' οὗ ὀρθῶς παρ' Ἡσυχίῳ κεῖται α' ἀνακύκλει : ἀνόρθου». Τὸ δὲ ἀνακυκλεῖσθαι ἀπαντᾷ ἐν τῷ Τιμαίῳ τοῦ Πλάτωνος σελ. 37, α' αὐτὴ τε ἀνακυκλουμένη πρὸς αὐτήν». Πρβ. καὶ Πολιτ. σελ. 271, β' ἀπάλιν ἐκεῖ ξυνισταμένους καὶ ἀναβιωσκομένους ἔπεσθαι τῇ τροπῇ συνανακυκλουμένους εἰς τὰναντία τῆς γενέσεως» καὶ Πολιτ. σελ. 617, β' αὐτὸν δὲ φορᾷ ἰέναι, ὡς σφίσι φαίνεσθαι, ἐπανακυκλούμενον τὸν τέταρτον».

Ἄξιον δὲ σημειώσεως εἶνε ὅτι ἐπὶ τῆς αὐτῆς διαθέσεως παραλαμβάνει ὁ Ἀριστοτέλης τό τε ἀνακυκλεῖσθαι καὶ τὸ ἀνακυκλεῖν, οἷον Ἠθικ. Νικομ. Α', ι', 7 αὐτὰς δὲ τύχας πολλάκις ἀνακυκλεῖσθαι περὶ τοὺς αὐτούς» καὶ π. Γενέσ. καὶ Φθορ. Β', ια', 6 αἰ ἄρα τινὸς ἐξ ἀνάγκης ἀπλῶς ἡ γενέσις, ἀνάγκη ἀνακυκλεῖν καὶ ἀνακάμπτειν» καὶ Μετεωρολ. Α', γ', 4 οὐ γὰρ δὴ φήσομεν ἅπαξ οὐδὲ δις οὐδ' ὀλίγάκις τὰς αὐτὰς δόξας ἀνακυκλεῖν γινομένας ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἀλλ' ἀπειράκις». Φιλόπονος αὖτως τὰς αὐτὰς ἀνακυκλεῖσθαι δόξας ἀνάγκη· οὐ γὰρ μέχρις Ἀριστοτέλους ἀπειράκις αἱ αὐταὶ δόξαι ἀνακυκλήθησαν, ἀλλὰ καὶ πρὸ αὐτοῦ λίαν χρόνον πολὺν ἀπειράκις ᾗσαν ἀνακυκλήθεισαι». Καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς δὲ τοῦ ἀνακυκλήθηναι καὶ ἀνακυκλεῖσθαι ποιεῖται χρῆσιν ὁ Φιλόπονος. Ἀμεταβάτως κεῖται τὸ ἀνακυκλεῖν καὶ παρὰ τῷ Δογγίνῳ π. Ὑψ. ΚΒ', 1 εἴτ' αὐθὶς ἐπὶ τὰ πρῶτα ἀνακυκλούντες» καὶ ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις Τόμ. Γ', σελ. 340 «ἐν πόλισι ἀνακυκλέοντες οἱ αὐτοί». Εὐρίσκεται δὲ καὶ τὸ ἀπλοῦν ἀμεταβάτως προσηνεγμένον, οἷον Πλούτ. Κάτ. Νεωτ. 67 «ἄλλων ἐπ' ἄλλοις λόγων φιλοσόφων κυκλούντων» καὶ Ἠθικ. σελ. 159, δ' αἰεὶ περὶ τὴν τῆς ψυχῆς χρεῖαν κυκλούσαν» καὶ σελ. 473, ε' ἀλλ' ἐπεὶ στρεφομένους καὶ κυκλούντας ἐναποθνήσκειν» (Πρβ. καὶ σελ. 433, ς'). Ὀριγέν.

Τόμ. Δ', σελ. 114 «καὶ ἀναστᾶσα καὶ κυκλοῦσα ἐν πόλει». Παρ' Αἰλιανῷ π. Ζώ. ΙΓ', 9 ἀναγινώσκεται ἀναγκάζουσι δὲ αὐτοὺς ὁμῶς οἶδε οἱ τὴν ἱππείαν σοφισταὶ περικυκλεῖν καὶ περιδιγεῖσθαι εἰς ταῦτόν στρεφομένους», ἀλλὰ μετ' ὀλίγα ἀπειρῶνται δὲ οἱ προήκοντες εἰς ἄκρον τῆσδε τῆς σοφίας καὶ ἄρμα οὕτω περικυκλεῖν καὶ περιάγειν».

Καὶ ἄλλα δὲ παραδείγματα τοῦ ἀνακυκλεῖν καὶ ἀνακυκλεῖσθαι ἔχομεν νὰ καταλέξωμεν, οἷον Πλούτ. Ἠθικ. σελ. 106, ε' «οὕτω καὶ ἡ φύσις ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης πάλαι μὲν τοὺς προγόνους ἡμῶν ἀνέσχεν, εἴτα συνεχεῖς αὐτοῖς ἐγέννησε τοὺς πατέρας, εἴτα ἡμᾶς, εἴτ' ἄλλους ἐπ' ἄλλοις ἀνακυκλήσει» καὶ σελ. 968, γ' «κινήσεις δυσεξελίκτους ἀνακυκλεῖν» καὶ Ἀντων. 24 «ἄγων σχολὴν καὶ εἰρήνην ἀνεκυκλεῖτο τοῖς πάθεσιν εἰς τὸν συνήθη βίον». Ἰουλιαν. σελ. 394, γ' «τῆς πρώτης δεκάδος τὴν εἰς αὐτὸ περιφέρειαν ἀνακυκλούσης». Δί. Κάσπ. ΔΖ', ιη', 4 «καὶ τοὺς ἐφόρους σφῶν θεοὺς ἀνακυκλῶν ἐπιλέγοι ταῖς ἡμέραις» καὶ ΞΗ', κζ', 2 «νῦν δὲ αὐτὸ ἐν ἑαυτῷ ἀνακυκλούμενον κατὰ χώραν μένει». Θεμίστ. σελ. 284, δ' «τοῦτο αὖθις καὶ νῦν ὥσπερ νόσημα περιτρεπόμενον ἀνακυκλεῖται». Ἀθῆν. σελ. 44, ς' «ὁ δὲ πορνοδοσκῶν καὶ μεθυσκόμενος κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκάστην προγαστῶρ ἡμῖν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἀνακυκλεῖται». Ὠριγέν. Τόμ. Α', σελ. 365 «εἰ μακραῖς χρόνων περιόδοις ἀνακυκλουμέναις τὰ παραπλήσια πάλιν δυνατὸν γενέσθαι».

Ὡς δὲ λέγεται κυκλεῖν βούλευμα, οὕτω καὶ ἀνακυκλεῖν τὰς ἐννοίας, οἷον Φιλόστρατ. Νεώτ. σελ. 882 «αὐτὴ τε πρὸς ἑαυτὴν ἀνακυκλεῖν δοκεῖ μοι τὰς ἐννοίας διορώσα τῇ ψυχῇ ἕκαστα». Πρβ. καὶ Λουκιαν. Πλοῖ. ἢ Εὐχ. 11 «ἀλλὰ καὶ φροντίζοντι ἔοικας ἐπὶ συννοίας τινός, οὐ μικρὸν οὐδὲ εὐκαταφρόνητον πρᾶγμα, ὥς δοκεῖς, ἀνακυκλῶν» καὶ Νιγρ. 6 «δὶς ἢ τρίς τῆς ἡμέρας ἀνακυκλῶ πρὸς ἑμαυτὸν τὰ εἰρημένα» καὶ Ψευδολουκιαν. Φιλοπάτρ. 2 καὶ 17. Πρβ. καὶ Κραμ. Ἀν. Παρ. Τόμ. Δ', σελ. 257, 9 «Κυκλῶσαί τινα ἀντὶ τοῦ κύκλῳ αὐτοῦ στῆναι· κυκλεῖν δὲ τὸ κατὰ κύκλον στρέψαι καὶ ἀναπολῆσαι ἐπὶ λαγισμοῦ, ὥς τὰ ἀνακυκλεῖ τις τὰ εἰρημένα». Παρὰ Φίλωνι τῷ Ἰουδαίῳ

ἀναγινώσκεται Τόμ. Α', σελ. 331 «ἐπειδὴ τῶν ἡμερινῶν φροντίδων ἀναχωρήσας ὁ νοῦς—ἀνακυκλεῖν αὐτὸν ἄρξεται καὶ τὰ νοήματα καθαρῶς ἐφ' ἑαυτοῦ σκοπεῖν». Εὐρίσκεται δὲ καὶ τὸ ἀναστρέφειν ὁμοίως τῷ ἀνακυκλεῖν παρελημμένον, οἷον Ἰω. Χρυσόστ. εἰς Ματθ. Ὁμιλ. σελ. 545, δ' «ταῦτα δὴ πάντα ἀναπλάττοντες παρ' ἑαυτοῖς καὶ ἀναστρέφοντες».

Πᾶς δέ τις νοεῖ εὐκόλως ὅτι προσφύεσται ἔχει τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ῥῆμα εἰς δήλωσιν τῆς ἐπαναλήψεως, οἷον Ἀλέξ. Τραλλιαν Τόμ. Α', σελ. 617 «ἀνακυκλεῖν τὰ βοηθήματα». Ἰωάνν. Χρυσόστ. εἰς Ματθ. Ὁμιλ. σελ. 363, γ' αὐτοῦ καὶ τὰ αὐτὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὁρῶμεν ἀνακυκλούμενα ;», κτλ. Τὴν αὐτὴν δὲ σχεδὸν ἔννοιαν, ἣν ὁ Ἀριστείδης ἐμφανίζει λέγων Τόμ. Β', σελ. 164 αὐτὰ κυκλεῖς ἄνω καὶ κάτω,», παριστῶσιν ἄλλοι διὰ τοῦ ῥήματος ἀνακυκλῶ, οἷον Πλούτ. Δημοσθ. 29 «καὶ τοὺς αὐτοὺς ἀνακυκλῶν λόγους αὖθις ἐπηγγέλλετο διαλλαγὰς πρὸς Ἀντίπατρον». Πρόκλ. Διάδ. σελ. 409, 24 Τεῦβν. «καὶ οὐδὲν δεῖ τὰ αὐτὰ ἀνακυκλεῖν». Εἶπε δὲ καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἀπάλιν καὶ πολλάκις ἀνακυκλεῖς ἡμῖν τὸ ἄγραφον» καὶ ὁ Θεμιστίσιος «ἀλλ' εὖ μάλα ἀνακυκλήσας τὸ δῆπουθεν καὶ τὸ καίπειτα καὶ τὸ Διοσκόρω κτέ.». Ὡς δὲ λέγεται ἀνακυκλεῖν, οὕτω καὶ ἐπανακυκλεῖν, οἷον Διονύσ. Ἀρεοπαγ. σελ. 218, γ' «ταῦτα μὲν οὖν ἤδη πολλάκις εἰρημένα περιττόν ἐστι τοῖς αὐτοῖς ἐπανακυκλεῖν λόγοις» καὶ ἀλλαχοῦ αὐτὰ τοῖς αὐτοῖς ἐπανακυκλοῦντας». Σημειωτέον δ' ὅτι, ὡς λέγεται κυκλεῖν ἄνω καὶ κάτω, οὕτω καὶ στρέφειν ἄνω καὶ κάτω, οἷον Ἰω. Χρυσόστ. εἰς Ματθ. Ὁμιλ. σελ. 783, δ' «διὸ καὶ ὁ Παῦλος τοῦτο ἄνω καὶ κάτω στρέφει» καὶ σελ. 804, δ' «ταῦτα ἄνω καὶ κάτω Παῦλος στρέφει» καὶ σελ. 810, δ' «ὁ μάλιστα ἄνω καὶ κάτω συνεχῶς ἔστρεφον». Πρβ. καὶ σελ. 345, δ' «καὶ συνεχῶς αὐτὰ ἔστρεφον» καὶ σελ. 757, ε' «ἣν συνεχῶς στρέφαντες οὐ διαλιμπάνομεν».

Ἐκ τῶν διελημμένων ἀρκούντως, νομίζομεν, ἀπεδείχθη ὅτι ἐπ' ἄλλης μὲν ἐννοίας παρελαμβάνετο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὸ ῥῆμα κυκλοῦν καὶ κυκλοῦσθαι,, ἐπ' ἄλλης δὲ τὸ κυκλεῖν καὶ

κυκλεῖσθαι. Καὶ τὰ σύνθετα δ' αὐτῶν αἰείποτε διεστέλλοντο παρὰ τοῖς ἐπισταμένοις ὅπωςδῆποτε νὰ ἐλληνίζωσιν, ὥς καὶ τὰ παράγωγα κύκλωσις καὶ κύκλῃσις. Πρβ. καὶ περικύκλωσις, ἐγκύκλωσις, κύκλωμα, κυκλωτός, εὐκύκλωτος καὶ ἀνακύκλῃσις, ἀνακύκλῃμα, ἐπανακύκλῃσις, περικύκλῃσις, ἐκκύκλῃσις, ἐκκύκλῃμα (ἐγκύκλῃμα, ἐγκύκλῃθρον). Οὐδὲν δὲ θαυμαστὸν ἂν εἶνε ἐνίοτ' ἐν τοῖς κώδιξι γεγραμμένον κυκλοῖς ἀντὶ τοῦ κυκλεῖς, περικυκλοῖς ἀντὶ τοῦ περικυκλεῖς, κυκλοῦται ἀντὶ τοῦ κυκλεῖται, κτλ. καὶ κύκλωσις ἀντὶ τοῦ κύκλῃσις, ἀνακύκλωσις ἀντὶ τοῦ ἀνακύκλῃσις.

Ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Μενάνδρου παρὰ Στοβ. Ἀνθολ. Β', 4 «πολλοὺς λογισμοὺς ἢ πονηρία κυκλεῖ» ὑπάρχει καὶ γραφή κυκλοῖ, ἣν ἀλογίστως προῦκριναν ὁ τε Γαϊσφόρδος καὶ ὁ Μεινέκιος. Ὁ Κόβητος (*Μνημοσ.* 1874, σελ. 446) ἀνέγνω «πολλοὺς ἙΑΙΓμοὺς ἢ πονηρία κυκλοῖ». Ἐν τῷ Ὁρέστη τοῦ Εὐριπίδου ἐκδοῦς ὁ Πόρσων «ποῖ σὸν πόδ' ἐπὶ συννοίᾳ κυκλεῖς» (στίχ. 624) ἔγραψεν ἐν ταῖς σημειώσεσι «κυκλοῖς L. M. P. et a pr. m. A. Utraque forma proba. Eadem Mss. dissensio infra 1373». Ἀμφότεροι οἱ τύποι εἶνε δόκιμοι, ἀλλὰ μόνον τὸ πόδα κυκλεῖς ἀρμόζει ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ, εἰς ὃ φέρεται σχόλιον «ποῖ κυκλεῖς, ἦγουν στρέφεις τὸν σὸν πόδα κτέ.». Πρβ. καὶ Ἀριστοφ. Ὀρν. 1379 ατὶ δεῦρο πόδα σὸ κυλλὸν ἀνὰ κύκλον κυκλεῖς;» (Ἴδε Βρούγκιον Ἀριστοφ. Τόμ. Δ', σελ. 228 Βεκκ.). Παρεφθαρμένον πάντως εἶνε τὸ παρὰ Γρηγορίῳ τῷ Νύσσης κείμενον Τόμ. Β', σελ. 305, 6' «ἐπανακυκλοῖ πάλιν καὶ ἐκ τρίτου τὰ αὐτά» (Πρβ. καὶ Ῥήτ. Οὐαλζ. Τόμ. Β', σελ. VII), ὅπερ μεταγραπτέον ἐπανακυκλεῖ. Παρὰ τῷ Τζέτζη Κραμ. Ἀν. Παρ. Τόμ. Α', σελ. 64, 7 ἀναγινώσκεται «ἀνακυκλοῖ καὶ γράφει τε πάλιν ταῦτα τοῖς μέτροις» καὶ μετ' ὀλίγα «οὐκ ἀνακύκλῃσιν τινα οὐ μενοῦν κεκτημένα». Ὁρθῶς νῦν γράφεται ἐν τῷ Ὀκύποδι τοῦ Ψευδολουκιανοῦ στίχ. 63 «περικυκλεῖς ψευδῇ λέγων» ἀντὶ τοῦ περικυκλοῖς. Μεταβλητέον δὲ καὶ τὸ ἐν Κραμ. Ἀν. Παρ. Τόμ. Δ', σελ. 135, 6 «Ἐπεισκυκλοῖ: εἰσφέρει, ἐπισυνάπτει» εἰς τὸ ἐπεισκυκλεῖ.

Ἐν τῇ Παλατίνῃ Ἀνθολογίᾳ Θ', 342 τὸ ὑγιῶς ἔχον εἶνε οὐχὶ ἀπόλλ' ἀνακυκλοῦται δολιχὸς δρόμος», ἀλλ' ἀνακυκλεῖται. Ἀναγνωστέον δὲ καὶ παρὰ τῷ Δαμασκηνῷ «διὸ καὶ μέχρις ἐπτὰ ὁ τῶν ἡμερῶν ἀριθμὸς προβαίνων πάλιν ἀνακυκλεῖται καὶ ἀπὸ τῆς πρώτης ἄρχεται» ἀντὶ τοῦ ἀνακυκλοῦται. Τοῦναντίον δὲ ἐν τῷ Δῖαντι τοῦ Σοφοκλέους στίχ. 352 γίνεται ὁ λόγος ἀπλούστερος καὶ φυσικώτερος, ἂν γραφῇ «ἴδεσθέ μ' οἷον ἄρτι κῦμα φοινίας ὑπὸ ζάλης ἀμφίδρομον κυκλοῦται» (τουτέστι περιλαμβάνει, περικαλύπτει) ἀντὶ τοῦ κυκλεῖται, οὗ ἐν τοῖς παλαιοῖς σχολίοις Τόμ. Β', σελ. 207, 28 γίνεται ἐξήγησις διὰ τοῦ ποτίζει. Καὶ ἐν τοῖς εἰς Λυκόφρονα Σχολίοις τοῦ Τζέτζου σελ. 736 ἀνεγινώσκεται πρὸ τοῦ Ποττήρου «ὅτι ἀπὸ (Γρ. ὑπὸ) τοῦ ὠκεανοῦ κυκλεῖται καὶ περιρρεῖται» ἀντὶ τοῦ κυκλοῦται. Περὶ τῆς παρ' Ἡρόδοτῳ φερομένης ἀτόπου γραφῆς ἐκυκλέοντο ἀντὶ τοῦ ἐκυκλοῦντο (ἢ ἐκυκλεῦντο) ἴδε Βαίριον Ἡραδ. Τόμ. Δ', σελ. 16 ἐκδ. 6'. Ὁ μακαρίτης Ἀσώπιος ἄκριτος καὶ ἀνεπίστατος ὢν οὐδαμῶς ὑπώπτευσεν τὴν ἐκφορὰν ἐκυκλέοντο ἐν τῇ Δευτέρᾳ Περιόδῳ τοῦ Συντακτικοῦ σελ. 301, § 39 ἐκδ. 6'.

Ἀνοίκειον καθ' ἡμᾶς εἶνε τὸ κυκλώσω ἐν τῷ Κύκλωπι τοῦ Εὐριπίδου στίχ. 462 αὐτῷ κυκλώσω δαλὸν ἐν φασφόρῳ Κύκλωπος ὄψει καὶ συναυανῶ κόρας», μετατυποῦμεν δ' αὐτὸ ἀνενοδοιάστως εἰς τὸ κυκλήσω, τουτέστι στρέψω ἢ δινήσω. Πρβ. Ὀδυσσ. Ι, 387 «ὥς τοῦ ἐν ὀφθαλμῷ περιήκεα μοχλὸν ἔχοντες δινέαμεν», κτλ. Ἐν τῷ καθ' Ὑσμίνην καὶ Ὑσμινίαν δράματι Εὐσταθίου τοῦ φιλοσόφου ἀναγινώσκεται βιβλ. ΙΑ', 11 «σὺ δέ μοι τὴν μηνειδῇ ἀνακύκλωσον», ὅπερ σημαίνει κυκλοτερῇ κατάρτησον καὶ ἀναπλήρωσον. Φέρεται δὲ καὶ γραφὴ «σὺ δέ μοι τὴν μηνειδῇ σελήνην ὀλακύκλωσον», τουτέστιν ὀλόκυκλον ποίησον.

Ἐν τῷ Ὀνομαστικῷ τοῦ Πολυδεύκους βιβλ. Δ', 156 κεῖται ἀστρεφόμενα, περιστρεφόμενα, κυκλαύμενα (=κυκλεόμενα)—στροφή, περιστροφή, κύκλος, κύκλωσις, εἴλησις, περιείλησις, περιαγωγή». Ἀλλ', ἂν μὴ σφαλλώμεθα, ὁ Πολυδεύκης ἔγραψε κύκλωσις. Μεταβλητέον δὲ καὶ τὸ παρὰ Πολυδίῳ Σ', θ', 10 «αὕτη

πολιτειῶν ἀνακύκλωσις, αὕτη φύσεως οἰκονομία, καθ' ἣν μεταβάλλει καὶ μεθίσταται καὶ πάλιν εἰς αὐτὰ καταντᾷ τὰ κατὰ τὰς πολιτείας» εἰς τὸ ἀνακύκλῃσις. Πρβ. Πλούτ. Σόλ. 4 «ἡ τοῦ τρίποδος περίοδος καὶ διὰ πάντων ἀνακύκλῃσις». Ἡφαιστ. Ἑγχειρ. σελ. 115, 18 ατάξιν δὲ καὶ ἀνακύκλῃσιν οὐκ ἔχει» καὶ σελ. 122, 2 καὶ 6. Σουΐδ. α' Ἀνάλυσις:—ἀνάλυσις ἡ ἀπὸ σχήματος ἐπὶ σχῆμα τῶν τρόπων ἀνακύκλῃσις», κτλ. Ὁ Πλάτων ἐν μὲν τῷ Πολιτικῷ σελ. 269, ε' εἶπε ἀδιὸ τὴν ἀνακύκλῃσιν εἴληχεν», ἐν δὲ τῷ Τιμαίῳ σελ. 40, γ' ἀπερὶ τὰς τῶν κύκλων πρὸς ἑαυτοὺς ἐπανακυκλήσεις». Παρὰ Φίλωνι τῷ Ἰουδαίῳ Τόμ. Γ', σελ. 170 ἀπαντᾷ αἰσοταχέσι ταῖς ἀνακυκλήσεσι», ἀλλ' ἐν Τόμ. Ε', σελ. 25 ὑπάρχει καὶ πλημμελὴς ἀνάγνωσις «σελήνης αὐξομένης τε καὶ μειουμένης ἀνακυκλώσεις». Πρβ. καὶ Ὀριγέν. Τόμ. ΙΘ', σελ. 100 καὶ 102 καὶ 104. Ὡς δὲ παρὰ τῷ Πολυβίῳ μετέπεσε τὸ ἀνακύκλῃσις εἰς τὸ ἀνακύκλωσις, οὕτω παρὰ τῷ Ἡρωδιανῷ τὸ ἀνακυκλῃσεως εἰς τὸ ἀνακυκλώσεως Ἱστορ. Δ', β', 9 ἀμετά τινος εὐταξίας καὶ ἀνακυκλώσεως πυρριχίῳ δρόμῳ καὶ ῥυθμῷ». Ἡμαρτημένον εἶνε καὶ τὸ ἀνακύκλωμα ἀντὶ τοῦ ἀνακύκλῃμα. Διαφέρει δὲ τὸ περικύκλῃσις, οἷον περικύκλῃσις τοῦ χρόνου, τοῦ περικύκλωσις.

Παρατηρητέον ἐν τέλει ὅτι τὸ ἐν τῷ Ἀγαμέμνονι τοῦ Αἰσχύλου στίχ. 997 «δίναις κυκλούμενον κέαρ», ἐὰν μὲν εἶνε ἐκ τοῦ κυκλοῦσθαι, ὡς κοινῶς νομίζεται, δὲν δύναται ἄλλο τι νὰ σημαίνῃ ἢ τὸ περικυκλούμενον, ἐὰν δ' ἐκ τοῦ κυκλεῖσθαι, ὡς ἡμεῖς φροροῦμεν, ἔχει προφανῶς τὴν ἔννοιαν τοῦ στρεφόμενον ἢ στροβοῦμενον. Δὲν φαίνεται δ' ὁμῶς ἀπίθανον ὅτι ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου «δίναις κυκώμενον κέαρ». Πρβ. Ἀρχίλοχ. 66 αθυμέ, θύμ' ἀμηχάνοισι κήδεσιν κυκώμενε» ἔτι δὲ Ἐπίκτ. Διατρ. Δ', η', 27 «μὴ ἀγνοεῖτε, ὦ ἄνθρωποι, ὅτι ὑμῶν κυκωμένων καὶ θορυβουμένων περὶ τὰ μηδενὸς ἄξια, μόνος ἐγὼ ἀπήλλαγμαί πάσης ταραχῆς». Καὶ παρὰ τῷ Πολυβίῳ ΙΑ', κθ', 10 ἀντὶ τοῦ ἀκαθάπερ γὰρ κάκεινης (τῆς θαλάττης) ἡ μὲν ἰδία φύσις ἐστὶν ἀβλαβὴς τοῖς χρωμένοις καὶ στάσιμος, ὅταν δ' εἰς αὐτὴν ἐμπέσῃ τὰ πνεύματα βία, τοιαύτη φαίνεται τοῖς χρωμένοις, οἳί τινες ἂν ᾧσι

οἱ κυκλοῶντες αὐτὴν ἄνεμοι» εἶκασεν ὁ 'Ρεῖσκιος κυκῶντες, ὅπερ, καίτοι ἀποδοκιμασθὲν ἔπειτα ὑπ' αὐτοῦ, σφόδρ' ἐνέκρινε καὶ ἀπεδέξατο ὁ Ναβῆρος (*Μνημοσ.* 1857, σελ. 244). Παρ' Ἰωάννῃ τῷ Χρυσόστομῳ Ὁμιλ. εἰς Ματθ. σελ. 811, α' ἀντὶ τοῦ πάν-
τα δὲ ἐκύκων καὶ ἑστρεφον» ἐν τῶν ἀντιγράφων ἔχει ἐκύκλων.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 20 Σεπτεμβρίου 1879.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΝΤΟΣ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ «ΟΥ ΜΗΝ ΑΛΛΑ» «ΟΥ ΜΕΝΤΟΙ ΑΛΛΑ»
«ΟΥ ΓΑΡ ΑΛΛΑ».

Τὰ παρὰ τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν γραμματικῶν περὶ τοῦ συ-
στήματος τούτων τῶν μορίων λεγόμενα οὔτ' ὀρθῶς οὔτ' ἀκριβῶς
ἔχειν ἔδοξέ μοι· ὁρῶν δὲ καὶ πολλοὺς τῶν παρ' ἡμῖν λογίων φιλο-
τιμουμένους ἐλληνίζειν, οὐ πάνυ προσήκουσαν τὴν χρῆσιν αὐτῶν
ποιουμένους, ἀμυδρᾶ τινι, ὡς ἔοικε, φαντασίᾳ ὑπαγομένους, ἐπεθέ-
μην ἀκριβεῖ πραγματείᾳ διεξελθεῖν, ὅπως τὸ σαφές αὐτῶν καὶ
ἀκριβές ἐπὶ πλείστων σκοποῦντί μοι παραδειγμάτων ἔχειν φαί-
νεται. Οὐ λέληθε δέ με, ὅτι πολλοῖς ἀπλᾶ καὶ εὐτελεῖ τάδ' εἶ-
ναι δόξει· ἀλλὰ γὰρ πολλὰ πρὸ τοῦ μὲν εὐρῆσθαι πράγματα πα-
ρεῖχε καὶ χαλεπὰ ἦν διαγνῶναι, εὐρεθέντα δὲ καὶ σαφῇ κατα-
στάντα, οὕτως ἀπλᾶ καὶ εὐκόλα ἐφάνη, ὥστε πᾶς ἂν τις, καὶ εἰ
μηδέπω ταῦτα σκεψάμενος ἔτυχε, ἔδοξεν ἂν οὐδ' ἂν αὐτὸς ἐτέ-
ρως γνῶναι περὶ τούτων. Τοὺς βουλομένους τοίνυν ἐπιεικῶς ταῦτα
κρίνειν, ἐκεῖνο χρὴ σκοπεῖν καὶ εὐθυμεῖσθαι, ὅτι γραμματικῶν τε
καὶ σχολιαστῶν οὐχ οἱ ἀδυνατώτατοι περὶ τὴν ἐρμηνείαν τὴν
τούτων, ὥπερ αὐτίκα δειχθήσεται, διημαρτηκότες φαίνονται.

Κρυγῆρος μὲν γὰρ (ἐν γραμ. 67, 14, 2) φησὶν, ὡς δεῖ ἀναπλη-
ροῦν εἰς τὸ πρῶτον τῆς συμπλοκῆς μέρος σπανίως μὲν τὸ ῥῆμα τὸ
προηγούμενον, συνήθως δὲ φράσιν τινὰ τῶν καθόλου, οἷον· «οὐχ
οὕτως, ἐστί, οὐ πρέπει»· ἐπὶ μέντοι τῶν παραδειγμάτων, ἅπερ
ἐπάγεται, οὐδὲν φαίνονται αἱ φράσεις ἐκεῖναι οὔσαι προὔργου, ὥς-
περ δὴ ἐπὶ τοῦδε τοῦ Δημοσθένους (4, 38)· «Τούτων ἀληθῆ μὲν

ἐστὶ τὰ πολλὰ, οὐ μὲν ἀλλ' ἴσως οὐχ ἡδέα ἀκούειν»· τίς γὰρ φήσῃ καλῶς ἂν ἔχειν ἐνταῦθ' ἀναπληροῦν αὐτοῦ μὲν ἐστὶ ταῦτα ἢ οὐκ ἔστιν ἐνταῦτα, ἀλλ' ἴσως οὐχ ἡδέα ἀκούειν.» ; Καὶ μὲν καὶ Κυνηρος (Διεξοδ. γραμ. σ. 826) οὐδέν τι μᾶλλον σαφέστερον εἰσηγεῖται, κελεύων ἐκπιμπλάναι ἥτοι τὸ πρότερον ῥῆμα, ἢ τι τῶν καθόλου, οἷον αὐτοῦτ' ἐγένετο, τοῦτ' ἐστί, τοῦτ' ἐγὼ ἡγοῦμαι, λέγω καὶ εἴ τι τοιοῦτον»· ἐπάγεται δὲ τὸ Ξεν. ἐν Κύρ. παιδ. 1, 4, 8 αὐτοῦ ἵππος πίπτει εἰς γόνατα καὶ μικροῦ κάκεινον ἐξετραχήλisen· οὐ μὲν (δηλονότι ἐξετραχήλισε, φησὶν ὁ γραμματικὸς), ἀλλ' ἐπέμεινεν ὁ Κύρος μόλις πως καὶ ὁ ἵππος ἐξανέστη· μόλις ἂν πως νῆ Δί' ἐνταῦθά γε καὶ οὐ πάνυ αὖ, οἶμαι, εὐαρμόστως ἐγχωροίη ἂν ἡ συμπλήρωσις ἐκείνη, ἐπὶ δὲ ἄλλων ἡκιστα· ὁ δὲ συνιδὼν Βαυμλεῖνος (*), ἀνὴρ πλείστη μελέτη καὶ σπουδῇ περὶ τὰ μόρια κεχρημένος καὶ ἰδίαν περὶ τούτων βίβλον συντεταγμένος, τὰ μὲν ἄλλα οὐχ ἑτέρως οὐδ' αὐτὸς ἡγεῖται συμπληρωτέον εἶναι τὸ τῆς φράσεως ἑλλείπον, ἐπιφέρων δ' ἐν ἐκ τοῦ Ἰσοκράτους πανηγυρικοῦ (ἐν 85) παράδειγμα α' Αἰ μὲν οὖν οἷθ' ἡμέτεροι πρόγονοι καὶ Λακεδαιμόνιοι φιλοτίμως πρὸς ἀλλήλους εἶχον, οὐ μὲν ἀλλὰ περὶ καλλίστων ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις ἐφιλονείκησαν» (γραπτέον ἐφιλονείκησαν διὰ τοῦ ε αἰ, ὡς δὴ κάλλιστα ὁ Κόντος ἀπέδειξε), ἐπεσκοτῆσθαι ἀποφαίνεται τὴν τοῦ οὐ μὲν ἄρ-

(*) Μηδεὶς μεμφοῖ μοι τὴν τοιάνδε τοῦ γερμανικοῦ ὀνόματος Baumleini μεταφοράν, ὡς μηδὲ τῶν ἐτέρων ὀνομάτων· οὐ γὰρ ἂν οὕτως μετήνεγκον εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν· νῦν δὲ προσῆκέ μοι τῇ ἀρχαίᾳ χρωμένῳ φωνῇ μιμεῖσθαι τὸν τρόπον, καθ' ὃν οἱ Ἕλληνες τοῖς ἑαυτῶν φθόγγοις τὰ τῶν Ῥωμαίων ὀνόματα μετέγραφον· ἑτέρας γὰρ οὔσης, ὡς οὐδεὶς ἂν ἔμφρων ἀμφισδοητήσεις, τῆς τῶν γραμμάτων ἐκφωνήσεως παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, τὰ νῦν δοκοῦνθ' ἡμῖν ἄτοπα καὶ δύσφωνα, καλῶς ἂν πάνυ ἐκείνοις εἶχον. Ἀλλὰ περὶ μὲν τῆς ἀρχαίας ἐκφωνήσεως ἐν ἑτέρῳ καιρῷ πραγματευσόμεθα· εἰ δ' οὖν τις δυσχεραίνει τὸ δύσφωνον τῆς αὐτοῦ διφθόγγου πρὸ τοῦ μλ, λανθάνει τὴν ἑαυτοῦ ἐκφώνησιν εἰς τὴν τῶν παλαιῶν μεταφέρων· δυσφώνότερον γὰρ δήπουθεν οὐκ ἔστι τὸ Βαυμλεῖνος τῶν Κλεύμβροτος, Κλευκράτης, Θευγένεος καὶ ἐτέρων τοιούτων ἐν ἐπιγραφαῖς εὗρισκομένων· ἐπηχεῖ δὲ ταῦτα κάλλιστα, εἰ τὴν αὐτοῦ διφθόγγον καὶ τὴν αὐτοῦ ἐκφωνήσεως ὁμοίως ταῖς λατινικαῖς eu καὶ au·

νησιν τοῦ προηγουμένου, τῆς ὅλης φράσεως ἀποδόσης ἴσης τοῖς ἀλλ' ὅμως, ἀλλὰ μέντοι, ἀλλὰ μὴν (dennoch, demungeachtet, indessen)· παραπλήσιον δέ φησιν εἶναι καὶ ἐν § 172 καὶ παρὰ Δημ. Ὀλ. I, 4. II, 22.

Ἐμοὶ μὲν οὖν οὔθ' ἡ συμπλήρωσις ἐκείνη προσήκουσα φαίνεται, οὐδαμοῦ ἐμμελῶς ὥς εἰπεῖν ἀρμόττουσα, οὔτ' αὖ τὴν τοῦ οὐ μὴν ἐπισκότησιν προσίεμαι καὶ τὴν πρὸς τὰ ἄλλα μόρια σύγχυσιν καὶ ἐπαλλαγὴν· ἐπιστήμης γάρ ἐστι τὸ ἕκαστον ἀκριβῶς διορίσαι καὶ διακρίναι, ἀλλὰ μὴ συγχεῖν καὶ συμφύρειν. Πῶς οὖν κάλλιστ' ἂν μοι δοκεῖ συμπληροῦσθαι καὶ ἐρμηνεύεσθαι; ἀπλοῦν δὴ καὶ σαφῇ ὑπογράφῃ τρόπον, ὥστ' ἔγωγε καὶ μάλα θαυμάζω, πῶς οὐδενὶ τοῦτο ἐπῆλθεν οὕτως ἐπιφανῶν γραμματικῶν καὶ σχολιαστῶν· φημὶ τοίνυν χρῆναι τὸ μὲν ἐκ τοῦ προηγουμένου ἀναπληροῦν χαίρειν ἔαν, ἐκ δὲ δὴ τοῦ ἐπομένου τὸ ἀντίθετον παραλαμβάνειν τοῦ διὰ τοῦ ἀλλὰ σημαινομένου· αὐτίκα ἐπὶ τοῦ ἄρτι μνημονευθέντος τοῦ Δημοσθένους χωρίου· «Τούτων ἀληθῆ μὲν ἐστι τὰ πολλὰ, οὐ μὴν ἀλλ' ἴσως οὐχ ἡδέα ἀκούειν» συμπληρωτέον εἶναι φημὶ τὸ ἀντίθετον τοῦ οὐχ ἡδέα, ὅπερ ἐστὶ κεχαρισμένα (οὐ βούλομαι γὰρ λεγεῖν ἡδέα, ὅπως μὴ ἡ τῆς ιδέας ταύτης προσισταμένη τῇ ἀκοῇ λυπήσῃ τὸ διανόημα)· αὐτὸ μὴν κεχαρισμένα, ἀλλ' ἴσως οὐχ ἡδέα ἀκούειν» τὸ Ἰσοκράτους· «ἀεὶ μὲν οἷθ' ἡμέτεροι πρόγονοι καὶ Λακεδαιμόνιοι φιλοτίμως πρὸς ἀλλήλους εἶχον· οὐ μὴν ἀλλὰ περὶ καλλίστων ἐφιλονίκησαν» ἀρμόττει συμπληροῦσθαι οὕτως· αὐτὸ μὴν περὶ φαύλων, ἀλλὰ— Ὡσαύτως τὸ τοῦ αὐτοῦ ἐν § 171 κέ· «νῦν δ' οἱ ἐν ταῖς μεγίσταις δόξαις ὄντες ἐπὶ μικροῖς σπουδάζουσιν, ἡμῖν δὲ τοῖς τῶν πολιτικῶν ἐξεστῶσι περὶ τηλικούτων πραγμάτων συμβουλεύειν παραλελοίπασιν. Οὐ μὴν ἀλλ' ὅσῳ μικροψυχότεροι τυγχάνουσιν ὄντες οἱ προεστῶτες, τοσούτῳ τοὺς ἄλλους ἐρρωμενεστέως δεῖ σκοπεῖν» κτέ· τὸ οὖν πλήρες· οὐ μὴν ἀθυμητέον, ἀλλ'— ἐρρωμενεστέως δεῖ σκοπεῖν. Ἐν Νικοκ. 27 «περὶ μὲν οὖν τῶν πολιτειῶν—ἅπαντα μὲν οὔθ' εὐρεῖν, οὔτ' εἰπεῖν δυνατόν ἐστιν· οὐ μὴν ἀλλὰ πρὸς γε τὸ παρὸν ἀποχρώντως καὶ νῦν εἴρηται» οὐ μὴν ἐνδεῶς δηλονότι, ἀλλ' ἀποχρώντως· αὐτ. 17 «διὰ πλειόνων

μὲν ἂν τις ἀποδείξειεν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ διὰ τούτων συνδεῖν ῥαδιόν ἐστιν»· τὸδὲ πλήρες ταύτῃ· «οὐ μὴν οὐδὲ διὰ τούτων χαλεπὸν ἐστὶ καταμαθεῖν, ἀλλὰ κτέ.».

Μάλιστα δὲ Δημοσθένης τῷ σχήματι φιληδεῖ τούτῳ· καὶ γὰρ ῥητορικὸν τυγχάνει ὃν, ὥσπερ ἐξῆς ἐροῦμεν, καὶ εἰς δεινότητα ἐπιτήδειον· ἄξιον τοίνυν προενέγκασθαι τινὰ ἐκ τοῦ ῥήτορος παραδείγματα· 1, 3 κέ. «ὥς ἐστὶ μάλιστα τοῦτο δέος μὴ—τρέψηται (Κόβητος δὲ διορθοῦται κλέψῃ τε) καὶ παρασπάσηταί τι τῶν ὅλων πραγμάτων. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐπεικῶς—ὁ δυσμαχώτατόν ἐστι τῶν Φιλίππου πραγμάτων καὶ βέλτιστον ὑμῖν»· εἶχε δ' ἂν τὸ ἐντελὲς ἐκείνη· οὐ μὴν οὕτω δεινὸν καὶ φοβερόν ἐστι, ἀλλ'—. 2, 22, εἰ δέ τις ὑμῶν, ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τὸν Φίλιππον εὐτυχοῦνθ' ὁρῶν ταύτῃ φοβερόν προσπολεμῆσαι νομίζει, σῶπρονος μὲν ἀνθρώπου λογισμῷ χρῆται—οὐ μὴν ἀλλ' ἔγωγε—τὴν τῆς ἡμετέρας πόλεως τύχην ἂν ἐλοίμην»· οὐ μὴν τὴν Φιλίππου τύχην, φησὶ, προτιμήσαιμι ἂν, ἀλλ'—8, 8: ὅτι μὲν δήπουθεν, οὐθ' ὅσια οὐτ' ἀνεκτὰ λέγουσιν, οὐθ' ὑμῖν ἀσφαλῆ, δῆλόν ἐστιν ἅπασιν, οὐ μὴν ἀλλ' ἐναντία συμβαίνει ταῖς κατηγορίαις, ἃς Διοπεΐθους κατηγοροῦσι καὶ αὐτὰ ταῦτα λέγειν αὐτούς»· ὁ. ἔ. καίπερ δὴ τούτων οὕτως ἐχόντων, οὐ μὴν σύμφωνά γε καὶ ὁμολογούμενα ἑαυτοῖς λέγουσιν, ἀλλ'—· Ἐνταῦθα τὸ οὐ μὴν ἀλλὰ Οὐεστερμαῖνός τε (ἐν τοῖς σχολίοις) καὶ Φουγχαίνελος (ἐν Z. f. GW. 11. σ. 364) ἐξηγοῦνται ὡς ἐπιδοτικὸν καὶ δὴ ἴσον τῷ «οὐ μόνον ἀλλὰ καί»· οὐκ, ἔμοιγε δοκεῖν, εὐστόχως· ἐπεὶ τὸ οὐ μὴν οὐ δύναται δήπουθεν οὐ μόνον σημαίνει· καίτοι πάρεστι καὶ αὐτὸ τὸ μόνον συμπληροῦντα προστιθέναι τῷ οὐ μὴν, ἥνίκ' ἂν ἡ ἐν τῷ τοῦ ἀλλὰ κώλῳ ἀντίθεσις ἀπαιτῇ τοῦτο, ὥσπερ ἐν τῷ 8, 38 αοῖς ἐγὼ μὲν τὸ δικαιοτάτον καὶ ἀληθέστατον τοῦτ' ἀποκρινοῦμαι, ταῦτα μὴ ποιεῖν, ἀ νυνὶ ποιεῖτε, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ καθ' ἕκαστον ἀκριβῶς ἐρῶ»· ὁ. ἔ. οὐ μὴν τοῦτο γέ (μόνον) μοι τὸ καθόλου ἀπόχρη, ἀλλὰ—· ἐστὶ γὰρ τῷ ἐπιδοτικῷ καὶ ἐναντίον τὸ γέ συσταλικόν ὃν ἢ τὸ μόνον· παραπλήσιον δὴ καὶ τὸ Θουκυδίδειον ἐν 5, 43, 2: αὖ ἐδόκει μὲν καὶ ἄμεινον εἶναι πρὸς τοὺς Ἀργεῖους χωρεῖν, οὐ μέντοι ἀλλὰ καὶ φρονήματι φιλονικῶν ἠναντιοῦτο»· τὸ

δ' έντελές· οὐ μέντοι ταύτη γε *μόνον* τῇ δόξῃ ἐπήρετο ἢ προή-
γετο, ἀλλὰ κτέ. Ἀλλ' ἱκανά μοι ἐπισικῶς δοκεῖ ταῦτα εἶναι τὰ
παραδείγματα· εἰ δέ τις βούλεται παραβαλλέτω χωρίς τῶν εἰ-
ρημένων παρὰ Δημοσθένει μὲν τάδε, 5, 3. 8, 49. 15, 28 καὶ
32. 19, 135 καὶ 203. 57, 3 καὶ ἄλλα· παρ' Ἰσοκράτει δὲ
1, 9. 5, 101 καὶ 138. 6, 24 καὶ 33. 7, 6 καὶ 37. 8, 1. 10,
14 κτλ. Τὸ σύμπαν δὲ οὐδ' ἂν ἐν οὐδαμοῦ εὔροι τις παρὰ γε
τοῖς δοκίμοις παράδειγμα, πρὸς δὲ μὴ ἡ τοιαύτη συμπλήρωσις
ἐπιτηδεῖα εἴη, ὥστε τό τε πρῶτον κῶλον οὐ μὴν μὴ ἀργόν, ὡς
ἐνομίζετο, καθιστάναι, καὶ τὴν ὅλην διάνοιαν σύμμετρον καὶ
ἐναργῇ ἐμφανίζειν.

Ἔτι δ' ἐκεῖθεν κατίδοι τις ἂν τὴν ἐρμηνείαν ἡμῶν ὀρθῶς ἔχου-
σαν, εἰ τοιαῦτα ἀντιπαραθεῖτο χωρία, ἐν οἷς έντελές τὸ οὐ μὴν
ἐκφέρεται· οἷον Ἰσοκράτης ἐν τῷ πανηγυρικῷ ἐν ἀρχῇ μεμψάμε-
νος ὡς τοὺς ἀθλητὰς μᾶλλον τιμῶεν τῶν τῇ φρονήσει τῇ σφε-
τέρᾳ ὠφελεῖν δυναμένων, ἐπιλέγει αὐο μὴν ἐπὶ τούτοις ἀθυμή-
σας, φησὶν, εἰλόμην ῥαθυμεῖν, ἀλλ'—ἤκω συμβουλεύσων κτέ.»
τὸ γοῦν «ἀθυμήσας» δῆλον ὡς ἐναντίον ἐστὶ τῇ προθυμίᾳ τοῦ
ἤκειν συμβουλεύσοντα· ἔτι 69 αὐο μὴν κατώρθωσαν—ἀλλὰ διε-
φθάρησαν» 5, 85 αὐο μὴν ἀποστατέον ἐστὶν ἀλλὰ λεκτέον» ἀνθ'
οὗ Δημοσθένους ἐν 57, 3· αὐο μὴν, φησὶν, ἐλλείπων τὸ ἀποσῆσομαι,
ἀλλὰ καίπερ τούτων οὕτως ἔχόντων, ἃ νομίζω . . . δίκαια, ἐρῶ».

Νῦν δὲ καλὸν ἀνασκοπεῖν τίς ποθ' ἡ ἰδέα καὶ ἡ ἐμφασὶς ταύ-
της οὔσα τυγχάνει τῆς συμπλοκῆς· φαίνεται μοι τοίνυν ἀναγο-
μένη εἰς τὸ παρὰ τοῖς ῥήτορσι καὶ σοφισταῖς κατ' ἄρσιν καὶ θέ-
σιν καλούμενον σχῆμα, ὅπερ γίγνεται ἐξ ἀποφάσεως καὶ κατα-
φάσεως τῶν ἐναντίων τὰς ἰδέας πεφυκόντων· συχνὰ δ' ἂν τις εὔ-
ροι τούτου ὑποδείγματα· οἷον Θουκ. 6, 87, 2 αὐοκ ἀκλητοι
παρακληθέντες δέ». Ἰσ. 7, 58 αὐοκ ἀποκεκρυμμένης ἀλλὰ φανε-
ρᾶς» 7, 30 αὐοκ ἐμπλήκτως ἀλλ' εὐκαίρως» 4, 52 αὐο γὰρ μι-
κροὺς οὐδ' ὀλίγους οὐδ' ἀφανεῖς ἀγῶνας ὑπέμειναν ἀλλὰ πολλοὺς
καὶ δεινοὺς καὶ μεγάλους» καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ δι' ὅλων δὴ
κῶλων ἐντέχνως καὶ χαριέντως ἀντιτιθεμένων· καὶ γάρτοι συμ-
βάλλεται εἰς δεινότητα καὶ αὔξησιν τὸ σχῆμα· ἐπιλαμπρυνομένη

γὰρ τῇ ἀντιθέσει ἡ ἔννοια μείζονα καὶ ἐναργεστέραν τὴν φαντασίαν παρέχεται. Καὶ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ οὐ μὴν ἀλλὰ ἔχρην μὲν ἀκριβολογουμένους προσθεῖναι τὸ ἀντίθετον τοῦ ἀλλὰ οὔσης δὲ τῆς τῶν ἀντιθέτων φύσεως τοιαύτης, ὥστε τοῦ ἑτέρου λεγόμενου τὸ ἕτερον, εὐθὺς ὑποσημαινόμενον προσπέτεσθαι καὶ ἐπηχεῖν τῇ ψυχῇ, εἰκὸς ἦν τῆς βραχυλογίας στοχαζόμενοις παραλιπεῖν τὸ ἐν τῇ ἄρσει ἀντίθετον ῥάδιον ὃν ἀπεικάζει, ὑποσημαίνοντος αὐτὸ τὸ οὐ μὴν. Εἰ δὲ δεῖ ἑτέρῳ ὁμοίῳ παραδείγματι χρῆσθαι, τὸ ἀλλὰ νῦν γε» ἔχει τις ἂν προχειρίσασθαι, ἐν ᾧ παραπλησίως ἡ τοῦ ἀντιθέτου ὑπόκειται ἔλλειψις. Δημ. Ὀλ. Γ'. 33 «ἐὰν οὖν ἀλλὰ νῦν γ' ἔτ' ἀπαλλαγέντες τούτων τῶν ἐθνῶν ἐθελήσητε στρατεύεσθαι» κτέ· λείπει γὰρ δὴ τὸ «εἰ μὴ πρότερον». Κεφάλαιον δὲ τὴν τοῦ οὐ μὴν (οὐ μέντοι) ἀλλὰ δύναμιν τε καὶ χρῆσιν ᾧδ' ἂν ἔχοιμι δηλώσαι· χρῶνται γὰρ τούτῳ, ὁπόταν παρεπόμενόν τι μὲν τοῖς προηγουμένοις καὶ ἐπεικαζόμενον, οὐ μέντοι ἡ ἰδέα ἐκ τῆς ἐπιφερομένης σημαίνεται ἀντιθέσεως, ἀποτρέπεται, ἕτερον δὲ τούτῳ ἀντιφέρηται· τοιγάρ τοι ὡς τὰ πολλὰ προηγείται τὸ μὲν· λέγεται δ' αἰείποτε μετὰ πάθους τινὸς καὶ ἐμφάσεως.

Βουλοίμην δ' ἂν πρὶν τέλος ἐπιθεῖναι τῷ λόγῳ καὶ περὶ ἑτέρας ἐπιπολαζούσης δόξης ἐχομένης τῷ πεπραγματευμένῳ φράσαι ἃ ἐγὼ νομίζω. Κρυγῆρὸς τε γὰρ καὶ Κλασσῆνιος ἐν Θουκ. 1, 3, 3 «οὐ μὴν οὐδὲ βαρβάρους εἶρηκε» τὸ οὐμὴν οὐδὲ ὑπολαμβάνουσιν ὁμοίως ἐλλειπτικὸν εἶναι καὶ δὴ ἀποφατικὸν πρὸς τὸ καταφατικὸν οὐ μὴν ἀλλὰ· ταῦτο δ' οὐ σοφῶς εἰρησθαι δοκεῖ μοι τοῖς ἄλλως πάντεσσι σοφοῖς καὶ δοκίμοις ἐκείνοις φιλολόγοις· ἀποφατικὸν μὲν γὰρ τοῦ οὐ μὴν ἀλλὰ εἶη ἂν τὸ οὐμὴν ἀλλ' οὐ (οὐδέ), ὥσπερ τὸ Δημοσθένειον ἐκεῖνο «οὐ μὴν ἀλλ' ἴσως οὐχ ἠδέα»· τάχα δ' ἂν εἶπε καὶ «οὐδ' ἠδέα» εἰ οὕτως ἔτυχεν· τὸ δ' αὖ οὐ μὴν οὐδὲ ἀπόφασις μὲν φαίνεται οὔσα τοῦ καὶ μὴν καί, δέον δὲ φάναι «καὶ μὴν οὐδὲ βαρβάρους εἶρηκε» ἢ «οὐ μὴν εἶρηκε καὶ βαρβάρους» κατ' ἀφομοίωσιν καὶ συμφωνίαν συνήθη καὶ ἡ ἑτέρα κατάφασις εἰς ἄρνησιν μεθέστηκε· ἔλλειψις μὲντοι ἐνταῦθα οὐδέν τι ἂν μάλλον εἶη, ἢ εἰ πεφρακῶς ἐτύγχανεν «οὐ μὴν εἶρηκεν οὐδὲ βαρβάρους».

Σχεδὸν δ' εὐδηλον ἐστὶν ἤδη καὶ τὸ οὐ γὰρ ἀλλὰ τίνα τρόπον ἀρμόττει συμπληρῶσαί τε καὶ διασαφῆσαι· Ἀριστ. Βατ. 58. «Μὴ σκῶπτέ μ' ὦδελφ'· οὐ γὰρ ἀλλ' ἔχω κακῶς»· ὁ. ἔ. οὐ γὰρ καλῶς ἔχω, ἀλλὰ κακῶς. Πλάτ. ἐν Πολιτ. 49, 2· αὐῖμαι μὲν οὐδένα (δηλ. κρατήσῃν), ἦ δ' ὅς· οὐ γάρ, ἦν δ' ἐγώ, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπιχειρεῖν πολλὴ ἄνοια· τ. ἔ. οὐ μόνον τὸ ἐπιτελέσαι ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπιχειρεῖν πολλὴ ἄνοια· ἀντίκεινται γὰρ τὸ ἐπιτελέσαι καὶ ἐπιχειρεῖν, ὥσπερ τέρμα καὶ ἀρχή.

Ταῦτα μὲν περὶ τούτων· ἡγοῦμαι δὲ οὐδὲ τῶν ἄλλων πάντων μορίων διηκριβῶσθαί πω τὴν φύσιν καὶ δύναμιν καὶ τὴν εὐλογον χρήσιν· ἦν δὲ θεὸς ἐθέλη καὶ μοι ὕστερον σχολὴ ἐγγένηται, πειράσομαι καθ' ὅσον ἐστὶν ἐπ' ἐμοὶ συντελέσαι πρὸς τ' ἐναργεστέραν αἰσθῆσιν καὶ ἀκριβεστέραν κατανόησιν κόσμου τῆς ἐλληνικῆς διαλέκτου ἐξαιρέτου καὶ ἀνυπερβλήτου· ὥσπερ γὰρ ἡ μουσικὴ διὰ τῶν φθόγγων ἀόριστους τινὰς καὶ μυστηριώδεις πέφυκεν ἐμβάλλειν τῇ ψυχῇ διαθέσεις καὶ πάθη καὶ ὁρμάς, οὕτως, οἶμαι, καὶ τὰ μόρια τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης ἀόριστόν τινα καὶ καθολικὴν τὴν φύσιν ἔχοντα, ὁμοίως τινὰς ἐνεργάζεται μυχίας ἐμφάσεις, οἷας δὴ πολλαί τε καὶ παντοδαπαὶ λέξεις οὐκ ἂν ἐξαρκέσαιεν. Χρὴ δὲ τοὺς περὶ τὴν ἀρχαίαν μοῦσαν διατρίβοντας καὶ σπουδάζοντας τῆς συμπάσης ιδέας καὶ καλλονῆς τῶν ἐλληνικῶν λόγων γεύεσθαι, μηδὲ τὰ ἐλάχιστα ἀπαξιοῦν θεωρεῖν τε καὶ διασκοπεῖν· καί μοι δοκεῖ πάνυ ἐμμελῶς τοῦτο παραινεῖν ὁ περικλεέστατος τῶν Γερμανῶν ποιητῶν Γοίθιος, ὅς οὐκ ἀναξίως δόξαν ἔσχηκεν ἀρχαίας ἐλληνικῆς εἰληχέναι φύσεως καὶ μούσης· ἔχουσι δ' οἱ στίχοι ὧδε, εἰ καλῶς ἀπομνημονεύω τὰς λέξεις, ἐν τῇ γερμανικῇ διαλέκτῳ·

Wenn du willst dich des Ganzen erquicken,
so musst du auch das Kleinste erblicken.

εἶησαν δ' ἂν ταῦτα ἐλληνιστὶ τοιάδε·

Θέλεις λαβεῖν τοῦ παντὸς ἡδονὴν καλοῦ;
ἐπισκόπει καὶ τοῦλάχιστον εὖ μέρος.

ΧΡΥΣΟΣΘΕΝΗΣ ΒΑΣΙΛΑΣΣΙΑΔΗΣ;

**ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ
ΠΑΡΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΑΠΟΥΔΑΝ ΠΑΣΑΝ.**

Τὸ νῦν κατὰ πρῶτον δημοσιευόμενον τοῦτο ἔγγραφον ἐδόθη μοι ἐν Πάρῳ ἐφέτος, ὅπου εἶχον μεταβῆ κατὰ τὰς παύσεις, παρὰ τοῦ κυρίου Ν. Δελαγραμμάτου· εἶναι δὲ ἄξιον δημοσιεύσεως διὰ τὸ ὕψος, εἰς ὃ εἶναι συντεταγμένον καὶ χαρακτηριστικὸν τῆς καταστάσεως εἰς ἣν εὐρίσκοντο αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου καὶ ἐν τοῖς προθύροις αὐτοῖς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821· διότι εἶναι συντεταγμένον τῇ 15^ῃ Φεβρουαρίου τοῦ 1820.

ΙΩ. ΠΡΩΤΟΔΙΚΟΣ.

Ὑψηλότατε, ὑπέρτατε εὐεργετικώτατε καὶ θεοφρούρητε ἀπτουλὰχ πασσᾶ βεζύρη καὶ καπουδὰν πασσᾶ ἐφένδῃ μας, τὴν ὑψηλότητά της ὡς πιστοὶ ῥαγιαῖδες καὶ σκλάβοι προσκυνοῦντες, τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν της κατασπαζόμεθα :

καὶ ἀναφέρομεν γονυκλιτῶς εἰς τὸ θεοφρούρητον ὕψος της ἡμεῖς οἱ σκλάβοι καὶ πιστοὶ ῥαγιαῖδές της, ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Πάρου, ὅτι ἐρχόμενος εἰς τὸ πτωχικὸν μας νησίον ὁ ἐνδοξότατος καὶ φρονιμώτατος σερασκέρ πείς Ἐμὶν ἀγᾶς μᾶς ἐφανέρωσεν ὑψηλὸν προσκυνητὸν της πουγιουρουλδὶ, ἐν ᾧ μᾶς εἰδοποιεῖ τὸ θεοτίμητον ὕψος της, ὅτι ὁ κραταιότατος καὶ γαληνότατος ὕψιστος βασιλεὺς σολτὰν Μαχμοῦτ ἐφένδῃ μας (οὗ τὸ κράτος καὶ ἡ δόξα νὰ ᾔῃ αἰώνια), ἐλεῶν βασιλικῶς καὶ εὐσπλαγχνισθεὶς θεοπνεύστως τὴν ἀθλίαν κατάστασιν ἡμῶν τῶν νησιωτῶν, ἐλεεινῶν σκλάβων τοῦ κράτους του, θέλει νὰ διάγωμεν μὲ ἡσυχίαν καὶ χωρὶς κᾶμμίαν ἐνόχλησιν ὑπὸ τὸν μέγαν καὶ χαρμόσυνον ἴσκιον τῆς κραταιᾶς καὶ ἀνικῆτου βασιλείας του, τὸ ὁποῖον ἀκούσαντες ὅλοι μὲ χαρᾶς δάκρυα ὑψώσαμεν τὰς χεῖρας πρὸς κύριον τὸν θεὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς καὶ ἐκάμαμεν μυρίους δοῦλᾶδες καὶ δεήσεις διὰ τὴν πολυχρόνιον καὶ πανευφρόσυτον ζωὴν καὶ στερέωσιν τῆς

ὑπερτάτης του μεγαλειότητος ἐπὶ τὸν ἱερὸν καὶ ὑπέρλαμπρον θρόνον της.

Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ τοιαύτη εἶναι ἡ βασιλικὴ θεόπνευστος νεῦ-
σις καὶ βουλὴ, καὶ ἐπειδὴ οὕτω μᾶς προστάζει σφοδρῶς τὸ ἡγε-
μονικὸν πουγιουρουλδί, ὅτι νὰ ὁμολογήσωμεν τὸ χάλι μας, ἀνα-
φέρομεν γοερῶς εἰς τὸν εὐσπλαγχνικώτατον βεζύρην ἐφένδην μας,
ὅτι μετὰ τὸ πασαλῆκι τοῦ ἀοιδίμου γαζῆ Χουσεῖν πασσᾶ ἐφέν-
δη μας, ἐξ αἰτίας τῶν νέων δόσεων καὶ ἀσυνηθίστων ἐπιφορτι-
σμῶν, ὅπου ἐπληρώναμεν καὶ πληρώνομεν, καὶ ἐξ αἰτίας τῶν
πουμπασίρηδων, οἱ ὅποιοι στελλόμενοι εἴτε διὰ κοινὰς, εἴτε διὰ
μερικὰς ὑποθέσεις, καὶ ὄντος ἀπροσδιορίστου τοῦ χισμετίου των,
μεταχειρίζονται κάθε βίαν καὶ δυναστείαν, καὶ πέρνουν ποσότη-
τας χρημάτων ὑπερόγκους, κατήντησε τὸ ἀθλιέστατον νησί μας
κοινῶς τε καὶ μερικῶς εἰς χρεὴ βαρύτατα καὶ εἰς μίαν ἐλεεινὴν
καὶ ἐσχάτην πτωχίαν, ὥστε ἀμηχανοῦμεν πλέον, ὑστερούμενοι
καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου. Ὅθεν, ὑψηλότατε καὶ εὐσπλαγ-
χνικώτατε βεζύρη μας, προστρέχομεν μετὰ θερμῶν δακρύων εἰς
τὸ ἔλεός της, γονυκλιτῶς δεόμενοι νὰ εὐσπλαγχνισθῇ καὶ νὰ
ἐλεήσῃ ἡμᾶς τοὺς πτωχοὺς ῥαγιαδὰς της, καὶ νὰ συνεργήσῃ δι'
ὑψηλῆς προστασίας της ὅπου νὰ ἐκδοθῇ ὑψηλὸν προσκυνητὸν βα-
σιλικὸν χάτι, διὰ νὰ σηκωθοῦν εἰς τὸ ἐξῆς ἀπὸ ἡμᾶς ὅλαι αἱ ἀσυ-
νήθισται δόσεις καὶ ἐπιφορτισμοί, αἱ ὅποια εἶναι αἱ ἀκόλουθοι.
Πενδὲ προβάτων νὰ μὴ πληρώνωμεν, ἐπειδὴ μήτε διὰ τὴν πτω-
χικὴν ζωοτροφίαν μας δὲν εὐρίσκονται πρόβατα εἰς τὸ νησί μας,
καὶ ἐπειδὴ ἄλλοτε δὲν ὑποχρεώθημεν νὰ τὸ πληρώσωμεν, εἰμὴ
ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὑψηλοτάτου Σαῖδ Χασὰν πασσᾶ· σουγεμ
παρομοίως νὰ μὴ πληρώνωμεν, ὡς νέον δόσιμον καὶ αὐτό· πεσι-
νάτι καὶ πακιγιῆ νὰ πληρώνωμεν μόνον τόσον, ὅσα ἐπληρώναμεν
καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀοιδίμου γαζῆ Χουσεῖν πασσᾶ. Προσφο-
ρὰν καὶ συνεισφορὰν νὰ γίνῃ ἴλεως εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μὴ πληρώνω-
μεν· βοήθειαν νέας δραγουμανίας νὰ μὴ πληρώνωμεν· ζαπίτης ἢ
ταχσηλδάρης νὰ μὴν ἔρχεται εἰς τὸ νησί μας, μήτε πιτερμέ ζα-
πιτληκίου ἢ ταχσηλδαρληκίου νὰ μὴ πληρώνωμεν, ἀλλὰ νὰ ἔρ-
χεται καδῆς, κατὰ τὸ παλαιὸν, νὰ κρίνῃ τὰς μερικὰς ὑποθέσεις

μὲ τὸ μαραφέτι τῶν προεστώτων καὶ κατὰ τὰς τοπικὰς μας συν-
νηθείας, ὁ ὁποῖος ἀπὸ μὲν τὰς ὑποθέσεις ὅπου κάμει ταχσῆλι νὰ
πέρνῃ ῥέσιμον ἀνὰ δέκα εἰς τὰ ἑκατὸ, ἀπὸ δὲ τοὺς σερέτ δαβᾶ-
δες νὰ μὴν ζητῇ οὔτε νὰ πέρνῃ λόγῳ ῥεσίματος οὔτε ὀβολόν.
Νὰ μὴν ἔρχονται εἰς τὸ ἐξῆς βεκίληδες τῶν δραγουμανέων εἰς
τὰ νησία μας, διὰ νὰ συνάζουν τοὺς πακιγιέδες, μήτε βηκιαλέτι
νὰ πληρώνωμεν, ἀλλὰ νὰ στέλνωμεν ἡμεῖς τοὺς πακιγιέδες μας
εἰς τὴν Πόλιν, ἣ ὅπου εὐρίσκεται ὁ δραγουμάνος. Ὅταν ἔρχων-
ται μαμούρηδες πουμπασίρηδες εἰς τὸ πτωχὸν νησίον μας διὰ
κοινὰς ὑποθέσεις, νὰ διορζίζεται ἐγγράφως εἰς τὸ πουγιουρουλδὶ
τὸ χισμέτι των κατὰ τὸ χάλι μας, καὶ ὅταν δὲν ἦναι διωρισμέ-
νον τὸ χισμέτι των ἐγγράφως, οἱ πουμπασίρηδες νὰ μὴ ζητοῦν
ἐδῶ τίποτε. Ὅσοι πουμπασίρηδες σταλθοῦν διὰ ὑποθέσεις μερι-
κάς, νὰ μὴν ἡμποροῦν νὰ ζητοῦν οὔτε νὰ πέρνουν ἀπὸ τὴν κοι-
νότητα οὔτε χισμέτι οὔτε ταϊνάτι, ἀναθεωρουμένου τοῦ δαβᾶ
κατὰ τὴν τοπικὴν μας συνήθειαν, καὶ νὰ πληρῶνῃ τὸ χισμέτι
ὅποιος ἔχει τὸ ἄδικον.

Οὕτω δεόμεθα καὶ παρακαλοῦμεν μετὰ θερμῶν δακρύων τὸ
ἔλεός της νὰ εὐσπλαγχνισθῇ καὶ νὰ βοηθήσῃ εἰς τὰς πανεκλάμ-
πρους ἡμέρας της τοὺς πτωχοὺς ῥαγιᾶδες καὶ σκλάβους της, καὶ
νὰ συνεργήσῃ νὰ σηκωθοῦν ἀπὸ ἡμᾶς ὅλοι αὐτοὶ οἱ νεωτερισμοὶ
δι' ὑψηλοῦ χατίου, ὄντες ὑπὲρ τὴν δύναμίν μας, ὅπου τακάτι
πλέον δὲν ἔχομεν οἱ πτωχοὶ, διὰ νὰ κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς ἡμέραν
καὶ νύκτα θερμοὺς δοβᾶδες πρὸς κύριον τὸν θεὸν ὑπὲρ τῆς ἀκλο-
νήτου διαμονῆς καὶ στερεώσεως τοῦ θεοφρουρήτου ὕψους της.

Καὶ ταῦτα μὲν σκλαβικῶς, μένομεν δὲ

1820, Φεβρουαρίου 15, Πάρος

(Τ. Σ.)

δοῦλοι καὶ πιστοὶ ῥαγιᾶδες
οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Πάρου.

ΑΤΤΙΚΗΣ ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ.

1.

Θ ε) ο ι-
 'Επ' 'Αντιπάτρου ἄρχοντος, 'Εκα(το)νδαιῶ-
 νος ὀγδόει μετ' εἰκάδας, ἀγορᾷ κυρ(ί)αι,
 'Αριστόδημος Διονυσίου εἶπεν· ἐπειδὴ
 5 οἱ προ(σ)αιρε(θ)έντες μετὰ τοῦ ἐπιμελη-
 τ)οῦ . . . ΙΞΙΟΞ; τῆς προσοικοδομίας (τοῦ
 ἱεροῦ τοῦ) 'Αμμωνος τό τε ἔ(ρ)γον καλὸν καὶ
 ἄξιον τοῦ δήμ;)ου ἐποίησαν καὶ ἐπεστάτησα(ν
 φ)λοτίμως καὶ λόγον ἀπέδω-
 40 καν τοῦ ἀναλ)ώματος, ἐπαινέσαι καὶ στερα-
 νῶσαι ἕκαστο)ν αὐτῶν θαλλοῦ στεφάνωι κ(α-
 τὰ τὸν νόμον κα)ὶ ἀναγορεῦσαι τοῦ(ς σ)τεφά-
 νους τῶι ἀγῶνι;) τοῦ 'Αμφιαράου μετὰ τας
 ΛΠΙΟΝΤΟΝΕ . . .
 45 ΝΤΗΞΕΙ ΞΤΟΥΞΟ . .

 Ο .
 Ο . .

'Εν Πειραιεῖ εὑρέθη τὸ ἀνωτέρω ψήφισμα καὶ ἡγοράσθη τὸ
 παρελθὸν θέρος ὑπὸ τῆς 'Αρχαιολογικῆς 'Εταιρίας. 'Αγνωστον δὲ
 τὸ ποῦ ἀνεσκάφη καὶ πότε, φαίνεται ὁμῶς, ὅτι πρὸ πολλοῦ και-
 ροῦ, διότι εἶχεν ὁ λίθος, ὅτε ἤλθεν εἰς ὄψιν ἡμῶν, τὴν κακοδαί-
 μονα ἐκείνην χορηγίαν, ἣν χορηγοῦσιν εἰς τὰ ἀρχαῖα μάρμαρα οἱ
 ἀπειρόκαλοι ἐκ τῶν ἡμετέρων, οἱ ἐντοιχίζοντες αὐτὰ εἰς τὰ ὑπέρ-
 θυρα τῶν οἰκιῶν των, μιμούμενοι, ὡς μὴ ὠφελε, κατὰ τοῦτο τοῦς
 ἐν Εὐρώπῃ δῆθεν πολιτισμένους, εἶχε χορῆγι καὶ κιτρινωπῆς ἀλοι-
 φῆς λείψανα. Νῦν ἀπόκειται ἐν τῷ Βαρβακείῳ, ὡς καὶ οἱ ἐξῆς, οἱ
 ἐξ ἀγορᾶς προερχόμενοι.

Εἶναι δὲ στήλη λίθου Ὑμηττίου, πολὺ τετριμμένη τὰ μέσα
 καὶ τὰ κάτω τῆς ἐπιφανείας της καὶ τὰ πρὸς ἀριστερὰ τῷ ὁρῶν-
 τι, σώζουσα δὲ ἱκανῶς ἄνω τὸ ἀετωμάτιον. Ὅψος ἔχει 0,35,
 πλάτος 0,39, πάχος 0,12. Εἶδος γραφῆς ὅχι τὸ ἀκριβῶς στοι-

χηδόν, καὶ ὅσον προβαίνουν οἱ στίχοι, καὶ περ ἰσομήκεις, περιλαμβάνουσι πλείονα γράμματα.

Ἄν ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ψηφίσματος ἄρχων Ἀντίπατρος εἶνα, ὁ ἐν τοῖς καταλόγοις τιθέμενος εἰς τὸ ἔτος 389 πρὸ Χριστοῦ, ἔχω ἀμφιβολίαν, διὰ λόγους τινάς, κλίνω δὲ νὰ ὑποθέσω ὅτι θὰ εἶναι μᾶλλον ὁμώνυμός τις, ὅστις νὰ ἦρξε μετὰ τὴν ρκβ' Ὀλυμπιάδα, ἥτοι μετὰ τὸ 292 π. Χρ. ἔτος, ὅτε ἐκλείπει ἡ σειρά τῶν ἀρχόντων, ἐν νεωτέροις δὲ χρόνοις παρὰ τῶν φιλόλογων ἐτέθησαν τινὰ ἀρχόντων ὀνόματα ἐκεῖ μετὰ πλείονος ἢ ἐλάσσονος πιθανότητος. Πάντως ὁμοῦς ἐντὸς τοῦ γ'. αἰῶνος πρ. Χρ. ἦρξεν ὁ Ἀντίπατρος, ὡς καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων φαίνεται ἀπαιτοῦν. Ταῦτα δὲ λέγω, ἵνα μή τις ὑποθέσῃ ἄλλον τινὰ Ἀντίπατρον πολὺ μεταγενέστερον, ὅστις εἰς τὸ 45 μετὰ Χριστὸν ἔτος ἐτέθη ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων εἰκαστικῶς. Εἰς τοῦτο ἀντίκειται μεγάλως τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων.

Περὶ τοῦ Διόκου θεοῦ Ἀμμωνος ὅτι ἤδη πρῶτα ἐν Ἑλλάδι ἐλατρεύετο, ἰδίως ἐν Σπάρτῃ καὶ Θήβαις, εἶναι γνωστὸν ἐκ τῶν παλαιῶν συγγραφέων· ἂν δὲ εἶχε καὶ ἱερὸν ἴδιον ὁ θεὸς οὗτος ἐν Ἀθήναις, ὡς ὑποφαίνεται ἐκ τούτου τοῦ σημερινοῦ ψηφίσματος, δὲν ἠξεύρω ἐγὼ λεγόμενον ἀλλαχοῦ ἐν συγγράμμασιν ἢ ἄλλαις ἐπιγραφαῖς, θυσίαν ὁμοῦς δημοσίαν τελεσθεῖσαν τῷ Ἀμμωνι ἐν Ἀθήναις παρὰ τῶν στρατηγῶν ἐν ἔτει 333 πρ. Χρ. ἀναφέρει ἡ ἐν τῷ C. I. Gr. ὑπ' ἀρ. 157 ἐπιγραφή. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ εἰς τινὰ σχέσιν μὲ τὸν Ἀμφιάραον ἦτο ὁ Ἀμμων, καὶ διὰ τοῦτο ἴσως ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ Ἀμφιαράου ν' ἀναγορευθῶσι κελεύει τὸ ψήφισμα οἱ στέφανοι τῶν τιμηθέντων ἀνδρῶν. Ταῦτα καὶ ἄλλα ἐλπίζομεν, ὅτι θέλουσιν ἐξετασθῇ καὶ διασαφηθῇ ὑπὸ τῶν μεθ' ἡμᾶς ἐκδοτῶν τοῦ ἀξιοπεριέργου τούτου ἐγγράφου.

2.

.....

...ΟΑΙΕ..

...ΙΤΟΞΛΕΙ καὶ..

...τος δὲ ἐπηγγείλα(το..

...των εἰς ἅπαντα τὰ..

- 5 .οντα τῷ κοινῷ Με(σογείων; ἀπο-
 δεδώκασιν δὲ καὶ λόγον καὶ
 εὐθύνα(ς ἀπά)ντων τ(ῶν ὠικο-
 νομημένων αὐτοῖς ἐν τῷ
 ἐν)ιαυτῷ· ἴν' οὖν καὶ (τὸ κοινὸν
 10 τῶν θιασωτῶν φανε(ρὸν ποιῇ
 πᾶσιν τοῖς βουλομέ(νοις φι-
 λοτιμείσθαι εἰς τε τ.....
 καὶ εἰς ἑαυτοὺς, ἀγαθ(ῇ τύχῃ,
 δεδόχθαι τοῖς θιασώτ(αις
 15 ἐπ)αινέσαι ΤΙ.....

Τεμάχιον στήλης λίθου Πεντελησίου, κολοβοῦ ἄνω, κάτω καὶ
 πρὸς τὰ δεξιὰ τῷ ὁρῶντι, ἔχει τὰ ἀνωτέρω. Ὁ τόπος τῆς εὐρέ-
 σεώς του ἄγνωστος, ἀλλὰ πάντως ἐν Ἀττικῇ. Ἠγοράσθη ὑπὸ
 τῆς Ἑταιρίας τῇ 11 Ἰανουαρίου 1877. Εἶδος γραφῆς ὅχι τὸ
 στοιχηδόν. Γραμμάτων σχῆμα τὸ τῶν Μακεδονικῶν ἐν γένει
 χρόνων. Τοῦτο τὸ θιασιτικὸν ψήφισμα, ὡς καὶ τὸ ἐφεξῆς, ἃς πα-
 ραβλήθῃσι πρὸς τὰ ἐν τῷ C. I. A., καὶ ἰδίως τὰ ὑπ' ἀριθ. 602
 καὶ 603, ὄντα τῶν Μεσογείων.

Μετὰ τὸν δέκατον στίχον τοῦ ψηφίσματος, θέλει πᾶς τις πα-
 ρατηρήσει, ἡ ἔννοια τοῦ λόγου δὲν εἶναι ἀρτία, διότι λείπει τὸ ὅτι
 τὴν εὐχαριστίαν του ἤθελε νὰ ποιῇ τὸ κοινὸν φανεράν εἰς τοὺς
 εὐεργετοῦντας αὐτό, καὶ λοιπὸν ῥητέον, ὅτι ἡ συντομίας χάριν
 παρέλειψε μίαν τῶν συνήθων φράσεων ὁ ψηφισματογράφος, ἡ ὁ
 χαρακτής τῶν γραμμάτων τὴν παρέδραμε.

3.

-
 ...ειων ΛΙ...
 \ α ἐν στ.....
 ... | ας ἐν τῷ ἱε(ρῷ)...
 . ἀπ;δ τῆς Θ;υσ(ίας;...
 5 . το γραμματ(..... Μεσ-
 ο)γείων τὰ ἐψ(ηφισμένα τῷ κοινῷ τ-
 ῶι Μεσογεί(ων..... δο-
 ῦνα[ι] τὸν ταμ(ίαν τῆς διοικήσεως; εἰκ-

οσι δραχμ(ας ἐκ τῶν εἰς τὰ ψήφισμα-
40 α ἀναλισκομένων τῷ δήμῳ;

Τεμάχιον στήλης λίθου Πεντελησίου πάντοθεν σχεδὸν κολοβὸν καὶ μόνον κάτω ἔχον μέρος τι ἄγραφον, ἔχει τὰ ἀνωτέρω στοιχηδὸν γεγραμμένα. Ἐρρέθη ἡμῖν, ὅτι· εὑρέθη ὀπίσω τοῦ χωρίου Καματεροῦ, μεταξὺ Χασιάς καὶ Λιοσίων. Ἐγοράσθη ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας τῇ 4 Ἀπριλίου 1877. Ὑψος αὐτοῦ 0,13, πλάτος 0,17, πάχος 0,07. Εἶχον πιθανῶς οἱ στίχοι ἀνὰ 28 γράμματα, ὥς ἐκ τῶν οὐχὶ τόσον ἀβεβαίων συμπληρώσεων τῶν στίχων ζ'. ή. καὶ θ'. ὑποδεικνύεται.

4.

Ἐδοξεν τοῖς δημόταις· Πυθόδωρος Φιλοκλέους Ἐπικηφίσιος εἶπεν· ἐπειδὴ οἱ αἰρεθέντες ὑπὸ τῶν δημοτῶν κατήγοροι Νεοκλέους καλῶς καὶ δ)καίως ἐπεμελήθησαν τοῦ ἀγῶνος καὶ εἶλον αὐτὸν ἐν τῷ δικαστηρίῳ, δεδόχθαι τοῖς δημό)ταις, ἐπαινέσαι αὐτοὺς ἀρετῆς) ἕνεκα καὶ δικαιοσύνης).....
.....

Στήλης λίθου Ὑμηττίου τεμάχιον εὑρεθὲν ἐν ταῖς πρὸ τοῦ Διπύλου ἀνασκαφαῖς τῆς Ἑταιρίας ἔχει τὰ ἀνωτέρω στοιχηδὸν γεγραμμένα. Ὑψος τοῦ λίθου 0,25, πλάτος 0,28, πάχος 0,07.

Ἄλλο τοιαύτης ὑποθέσεως ψήφισμα εἴτε δήμου ἐνὸς τῶν πολλῶν εἴτε τοῦ μεγάλου δήμου τῶν Ἀθηναίων δὲν γνωρίζω νὰ ἐφάνη ἕως τώρα, καὶ κρίμα ὅτι οὕτω ἄνευ ἀρχοντος καὶ ἄλλως κολοβὸν περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς τὸ περιεργότατον τοῦτο ἔγραφον, ὅπερ φαίνεται ὅτι εἰς τοὺς Μακεδονικοὺς χρόνους ἀνήκει. Οὐδὲν δὲ ἠδυνήθην νὰ εὔρω ἀλλαχοῦ περὶ τοῦ οὕτω γυμνῶς ἀναφερομένου ὡς ἀλόντος Νεοκλέους οὔτε περὶ τοῦ εἰπόντος τὸ ψήφισμα Πυθοδώρου, εἰ καὶ ἐποίησά τινες ζητήσεις, μάλιστα ἐν

τῇ ἐκδόσει τῶν Ἀττικῶν ῥητόρων, τῇ ὑπὸ Sauppe καὶ Baier, ἐνθα πλουσιώτατοι πίνακες τῶν κυρίων ὀνομάτων τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, οἵτινες ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δ'. πρὸ Χρ. αἰῶνος ἐκρισολογοῦντο ἡμέραν καὶ νύκτα.

5.

.....??
. εν Ι.
Δ)ωρίων	Καλλ(ίστιο)ν
Ν)ουμήνιος	Δόρκιον
Φ)ειδίας	Κόμφη
5 Κλ;)αγένης	Σιμέλη
...ης	Μηλίσ.
<p>Ἀγαθῇ τύχῃ, ἐπὶ Διομέδοντος ἄρχοντος, Σκιρ)οφοριῶνος ἀγορᾷ κυρίαι, Διονύσιος Τ- ενέδ;)ιος εἶπεν· δεδόχθαι τῷ κοινῷ τῶν θιασωτῶ(ν)· ἵπαι τέ τε ἄλλα πράττουσιν καλῶς 40 καὶ εὐ)σεβῶς τὰ κατὰ τοὺς θεούς, ἀναθεῖναι αὐ)τῶς καὶ στήλην ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀρτέμιδο)ς καὶ τὰ ὀνόματα ἀναγράψαι τῶν θιασωτῶ- ν ἀπ)άντων, ἀναγράφειν δὲ καὶ τῶν ἱερειῶν τῶ- 45 ν ἐπιγ)νομένων κατ' (ἐ)νιαυτὸν ἀπὸ Διομέδο- ν)τος ἄρχοντος, ἐὰν δόξει τῷ κοινῷ ὀρθῶς ἐ- π)μεμελῆσθαι τῶν κατὰ τὴν θεὸν· ἀναγράφ- ειν δὲ καὶ τῶν ἐπεισιόντων συνθιασωτῶν τ)ὰ ὀνόματα, ἐπὰν καταβάλωσιν τὸ ἐπιβάλλο- 20 ν) αὐτοῖς τοῦ ὑπάρχοντος ἀργυρίου κατὰ τὸ- ν ν)δ(μ)ον ἐν τῷ ἐρένῳ· ἐνγραφέτω δὲ ἕκαστ- ος αὐτὸν τῷ αὐτοῦ ἀναλώματι μετὰ τοῦ ταμ- ί)ου καὶ τοῦ γραμματέως.</p>	
25 τὸν ταμί- αν Διονύσιον.	τὸν γραμ- ματέα Θεόπροπον.

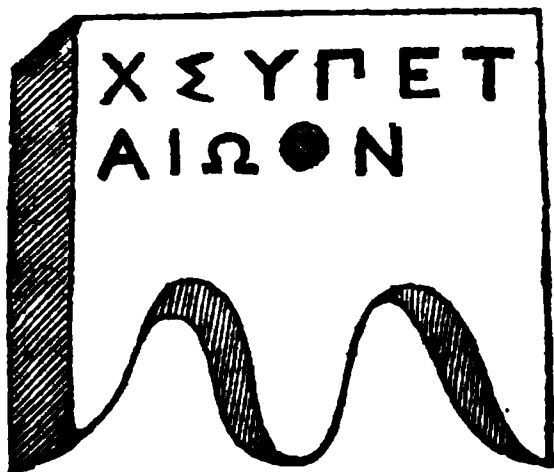
Στήλη λίθου Ἰμμητιῶ, ὅλως ἀκόσμητος, ὕψους 0,58, πλά-
τους 0,38, πάχους 0,07, εὐρεθεῖσα τῇ 18 Αὐγούστου 1879
ἐντετοιχισμένη ἐν τοίχῳ τινὶ κακοκτίστῳ μεταξὺ τῆς πρώτης
καὶ τῆς δευτέρας γραμμῆς τοῦ ἀρχαίου τῆς πόλεως περιβόλου,

τοῦ ἀρτίως φανέντος νοτίως τοῦ Διπύλου, ἔχει τὸ ἀνωτέρω ψήφισμα θιασωτῶν, γεγραμμένον ὅχι ἀκριβῶς κατὰ τὸ σύστημα τῆς στοιχηδὸν γραφῆς, ἀλλὰ πλησιάζον εἰς αὐτό. Εἶναι δὲ ἄδηλον ὁπωσοῦν, ἂν δὲν ἐκολοβώθη ἄνω ἡ στήλη. Εἶναι μὲν ἡ τομὴ ἐκεῖ εὐθεῖα, ἀλλὰ φαίνεται ὡς ἐκ θραύσεως καὶ δὲν ἔχει οὐδὲν γεῖσον ἢ κανόνα, καὶ τὰ ὀνόματα τὰ κύρια ἄρχονται ἀπ' αὐτοῦ τοῦ χεῖλους τοῦ ἀνωτάτου· ὥστε ἐπιτρέπεται νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἀπεκόπη ἐκεῖ ποτε ὁ λίθος ὑπὸ τῶν αὐτὸν ἐντοιχισάντων, καὶ ἔλειψάν τινες ὅχι ἴσως ὀλίγοι στίχοι. Τοῦτο ἄγεται τις νὰ εἰκάσῃ καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἐν τῷ δ'. στίχῳ τοῦ ψηφίσματος λείπει τὸ ὑποκείμενον τῆς τοῦ λόγου προτάσεως, καὶ οὕτω δὲν φαίνεται τίνες εἶναι οἱ πράττουσι καλῶς καὶ εὐσεβῶς τὰ κατὰ τοὺς θεούς. Ἀλλὰ πιθανῶς θὰ ἦσαν ἱερεῖς, ὧν δὴ βλέπομεν ἄνω τινὰ ὀνόματα, ἀντικρὺ των δὲ καὶ τὰ ἱερείων, ὡς ὀρίζεται ἐν τῷ ιδ'. στίχῳ τοῦ ψηφίσματος. Ἔχει δὲ τὸ θιασιτικὸν τοῦτο ψήφισμα καὶ ἄλλως ἀμέλειάν τινα περὶ τὴν σύνταξιν τῶν φράσεων καὶ δυσκολίας τινάς, εἰς ἃς δὲν εὐκαιροῦμεν νὰ διατρίψωμεν.

Τὸ ἔτος τῆς ἀρχῆς τοῦ Διομέδοντος τίθεται εἰς τὸ 262 πρὸ Χρ. ἢ καὶ εἰς τὸ 265 ὑπὸ τοῦ A. Dumont. Ἴδε τὰς δύο αὐτοῦ πραγματείας *Essai sur la chronologie des archontes Athéniens postérieurs à la cxx^e Olympiade*. Paris, 1870, καὶ *Fastes éponymiques d'Athènes*, 1874, ἐνθα συζητεῖ τὰς διαφόρους περὶ τούτου τῶν λογίων γνώμας.

Ἐν τῷ γ'. στίχῳ τοῦ ψηφίσματος συνεπληρώσαμεν τὸ ἐπὶ τοῦ λίθου κενὸν διὰ τῶν ἐνέθ' μόνον χάριν παραδείγματος, ὅχι μετ' ἀξιώσεως ὅτι ἐτύχομεν τοῦ ἀληθοῦς. Ἄν ἐκεῖ δὲν ἦσαν γράμματα δηλοῦντα τὸν πατέρα τοῦ εἰπόντος τὸ ψήφισμα, ἀλλὰ τὴν πατρίδα ἢ τὸν δῆμον, τότε ἴσως ἐπλησιάσαμεν εἰς τὸ ἀληθές, διότι ξένον θιασώτην καὶ δὴ Τενέδιον ἠδυνάμεθα πολὺ καλὰ νὰ ἐμβάλωμεν, ὅχι δὲ καὶ δημότην Ἀττικόν, Τειθράσιόν τινα ἢ Τρικορύσιον, ὡς μὴ χωροῦντος τοῦ τόπου πλείονα τῶν τεσσάρων γράμματα ἢ τὸ πολὺ πέντε.

6.

Σκευάριον αὐτοτελές ἐξ ὁπτῆς γῆς, ὁποῖον καὶ ὁπόσον τὸ δεικνύει τὸ ξυλογράφημα, εὑρεθὲν ἐν ταῖς τοῦ Διπύλου ἀνασκαφαῖς, ἔχον οὐδὲν ἄλλο ἐπιγεγραμμένον εἰμὴ τὸ δημοτικὸν ὄνομα Ξυπεταιῶν καὶ μίαν τρύπαν διαμπερές, ὅλως ἀτριβῇ, ἔπρεπε νὰ φανῇ εἰς πάντας ὅσοι τὸ εἶδαν πρᾶγμα ἀκατάληπτον καὶ οἷον νὰ ἐνασκήσῃ τὴν ἀγχίνοιαν τῶν ἀρχαιολόγων πρὸς μάντευσιν τῆς ποτὲ χρήσεώς του. Ἡμεῖς οὐδὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐκφροντίσωμεν. Λέγομεν δὲ εἰς τοὺς μέλλοντας νὰ τὸ μελετήσωσιν, ὅτι τὰ ἐπ' αὐτοῦ γράμματα εἶναι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐγκεκαυμένα καθ' ὃν καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ἀγγείων τῆς ἀρίστης ἐποχῆς, ἡ δὲ ἄλλη ἐπιφάνεια, λειοτάτη οὔσα, ἔχει ἐρυθρόξανθον χροιάν κεράμου· ἡ δὲ ὅλη ἀπεργασία λίαν ἐπιμελής. Μηδεὶς δὲ ὑποθέσῃ, ὅτι ἤτό ποτε κατηλωμένον που τὸ σκευάριον τοῦτο διὰ τῆς τρύπας, διότι ἡ ὀπίσω ἐπιφάνεια ὁμοίως οὔσα λειοτάτη ἐναντιοῦται εἰς τοιαύτην ὑπόθεσιν.

7.

Νεοκλῆς Θορίκιος ἀνέθηκεν,
Δωρίδος ἱερωμένης.

Ἐν Πειραιεῖ κατὰ τὸ νότιον τέρμα τῆς ὁδοῦ Ὑψηλάντου καὶ ἀνατολικῶς τῆς δημοτικῆς δεξαμενῆς ὑδάτων ἐκτίζετο πρὸ δύο περίπου μηνῶν οἰκία τοῦ Νικολάου Ἰωαννίδου. Ἐν τῇ σκαφῇ τῶν αὐτῆς θεμελίων εὑρέθησαν γραμμαὶ τινες πωρίνων λίθων, ὧν ἡ φορὰ καὶ τὸ σχῆμα δὲν ἐξητάσθησαν, κεῖνται δὲ τανῦν ἐν μέρει μὲν ἐπικεκαλυμμέναι ὑπὸ τῆς νεοκτίστου οἰκίας, ἐν μέρει δὲ

ὑπὸ τὴν ὁδὸν αὐτήν. Εὐρέθησαν δὲ αὐτοῦ ἀρχαῖά τινα ἃ ὑποδη-
λοῦσι τὴν ὑπαρξιν ναοῦ ἴσως, οἷον ἐν πώρινον γεισοειδὲς μέγα
τεμάχιον μὲ ἀναθηματικὴν ἐπιγραφὴν εἰς τὴν θεὰν Ἀφροδίτην
ἐπὶ ἱερέως Κίκωνος, ἧς ἐπιγραφῆς τὸ ὅλον κείμενον δὲν ἀντεγρά-
ψαμεν, δευτέρα δὲ ἐπιγραφὴ εἶναι ἡ ἀνωτέρω παρατεθειμένη, ἐπὶ
Ἵμμηττίου λίθου ἐπιστυλιοειδοῦς, γράμμασι τῶν Ῥωμαϊκῶν χρό-
νων, ἐνῶ ἡ τοῦ Κίκωνος πολὺ ἀρχαιοτέροις. Τρίτον εὐρέθη αὐτοῦ
ἀρχαῖον, τὸ ὀργεωνικὸν ψήφισμα, ὅπερ ἀντιγράψας ἐτύπωσεν ἐν
τῇ Παλιγγενεσίᾳ (φύλλῳ τῆς 18 Σεπτεμβρίου) ὁ ἐν Πειραιεῖ
τὰ ἀρχαῖα φιλῶν Ἀλέξανδρος Μελετόπουλος. Καλὸν εἶναι ἡ δη-
μαρχία τοῦ Πειραιῶς νὰ φροντίσῃ ὑπὲρ ἀποκτήσεως πάντων τού-
των τῶν εὐρημάτων, ἵνα τὰ ἀποθέσῃ εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ δήμου,
νὰ ἐξετάσῃ δὲ καὶ περαιτέρω δι' ἀνασκαφῆς τὸν τόπον ὅπου
εὐρέθησαν.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 22 Ὀκτωβρίου 1879.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Πλάτωνος Κρίτων εἰς τὴν καθωμιλημένην γλῶσσαν μεταβεβλη-
μένος καὶ πολλαχοῦ διὰ σημειώσεων διευκρινημένος ὑπὸ Δη-
τρίου Γούναρη Τριπολίτου. Ἐκδόσις δευτέρα. Ἐν Πειραιεῖ, ἐκ
τοῦ τυπογραφείου Ποσειδῶνος, 1879, [8^{ον}, σελ. ε'. καὶ 38].

Τὸ ὅτι δευτέραν φοράν ἐκδίδεται τὸ μετάφρασμα τοῦτο δύ-
ναται νὰ σημαίνῃ ὅτι ἔτυχεν ἀποδοχῆς παρὰ τοῦ κοινοῦ, καὶ
πιστεύομεν, ὅτι οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα. Πιστεύομεν δὲ εὐκόλως
ὅτι ἐπιθυμοῦμεν καὶ εὐχόμεθα. Ἡ δὲ ἐπιθυμία ἡμῶν καὶ ἡ εὐχὴ
ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἦτο καὶ εἶναι, οἱ ἑφηβοὶ καὶ οἱ ἄνδρες, καὶ

αἱ γυναῖκες δὲ τοῦ ἡμετέρου γένους, ὅσοι δὲν εἶναι ἐντελῶς ἐγκρατεῖς τῆς παλαιᾶς γλώσσης, νὰ ἀναγινώσκωσιν ἀντὶ τῶν ξένων, πολλάκις ἀνωφελῶν ἢ καὶ ἐπιβλαβῶν βιβλίων, μεταφράσεις τοῦλάχιστον τῶν ἐγκρίτων τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος συγγραφέων πρὸς μὀρφωσιν τοῦ νοῦς καὶ τῆς καρδίας των. Πάντες οἱ λαοί, μετὰ τοὺς εὐδαίμονας ἡμῶν προπάτορας, ἀπὸ μεταφράσεων ἤρξαντο ἐν τῇ τῆς φιλολογίας των ἀναπτύξει καὶ δὲν μετενόησαν διὰ τοῦτο· οὕτω οἱ Ῥωμαῖοι, οὕτω σχεδὸν οἱ Σύροι, Ἀρμένιοι καὶ Ἀραβες, οὕτω καὶ οἱ νεώτεροι βορειοδυτικοὶ Εὐρωπαῖοι. Καὶ ἡμεῖς καθόλου εἰπεῖν ἀνεγνωρίσαμεν τὸ ὠφέλιμον τῶν μεταφράσεων ἐκ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ καὶ ἐπεδόθημεν ἱκανῶς εἰς αὐτὰς μέχρι τοῦδε. Εἰς τοῦτο μάλιστα συνεφώνησαν καὶ οἱ ἄλλως διαφωνήσαντες περὶ τοῦ ὁποῖαν ὁδὸν πρέπει νὰ λάβῃ ἡ νέα ἡμῶν γλῶσσα εἰς τὴν μὀρφωσιν καὶ ἀνάπτυξίν της. Ὅθεν καὶ οἱ ὑπέρμαχοι τῆς κοινῆς ὁ Ἀθ. Χριστόπουλος καὶ ὁ Ἰω. Βηλαρᾶς καὶ ἄλλοι ἐξέδωκαν δείγματα μεταφράσεων, ὅπως καὶ οἱ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις καθαρεύοντες οὐκ ὀλίγοι.

Ἀλλὰ τὸ δύσκολον εἶναι νὰ εὐχαριστήσωσιν οἱ μεταφρασταὶ τὸ μέγα κοινόν· ἃς μὴ ἀπελπίζονται ὁμῶς. Οὕτω καὶ ἐν τῇ βορειοδυτικῇ Εὐρώπῃ πολλὰ ἐγένοντο δοκιμαί, πρὶν ἢ ἐπιφανῇ ἡ ἐπιτυχία. Εὐκταῖον μόνον εἶναι οἱ προσερχόμενοι εἰς τὸ μεταφραστικὸν ἔργον, εἴτε τὴν κοινοτέραν ὑφὴν γλώσσης ἀσπάζονται, εἴτε τὴν καθαρεύουσαν, νὰ εἶναι πρότερον καλῶς συγκεκροτημένοι εἰς τὴν μάθησιν ἐν γένει καὶ γινῶσται πρὸ πάντων τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς ἀκριβεῖς.

Ὁ τὸν Κρίτωνα μεταφράσας φαίνεται ἡμῖν ὅτι εὐσυνειδήτως ἐπεβάλετο εἰς τὸ ἔργον. Παρηκολούθησεν ὅσον ἡδύνατο πιστῶς τὸ ἀρχαῖον κείμενον καὶ προσεπάθησε ν' ἀποδώσῃ οὐ μόνον τὰ νοήματα, ἀλλ' ἐμύοτε καὶ τὸ ἦθος αὐτῶν καὶ τὴν μορφήν εἴτε χροιάν. Ἀλλ' ἐδῶ δὲ εἶναι ἡ μεγίστη τῶν δυσκολιῶν, διότι ἡ καθαρεύουσα ἡμῶν γλῶσσα ἢ διόλου ἢ σπανιώτατα μᾶς βοηθεῖ· δὲν ἔχει ἡ εὐλογημένη ἀκόμη βραχυλογίαν καὶ εὐκαμψίαν, δὲν ἔχει χάριν, δὲν ἔχει ἀφέλειαν καὶ πολλὰ ἄλλα δὲν ἔχει ἐκ τῶν ἀναγκαίων, τῶν ἀπαραιτήτων εἰς ἀπόδοσιν καλλιτεχνημάτων.

οἷα τὰ τοῦ δαιμονίου Πλάτωνος καὶ ἄλλων ὁμοταγῶν του συγγραφέων. Ἀλλὰ τί νὰ κάμωμεν; Αὕτη εἶναι ἡ μοῖρα τοῦ αἰῶνός μας. Ἄς στέρξωμεν αὐτὴν καὶ ἄς κοπιᾶζωμεν ἐργαζόμενοι. *Laboremus*.

Ἡδυνάμεθα πρὸς ἀπόδειξιν τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων νὰ φέρωμεν ἐκ τῆς προκειμένης μεταφράσεως μαρτύρια τινῶν φράσεων, δι' ὧν ἤθελε γίνεи καταφανές, πόσον ἡ καθαρεύουσα ἐπιπροσθεῖ εἰς τὴν ζωντανὴν καὶ αἰσθηματικὴν ἔκφρασιν τῶν ἐννοιῶν, ἀλλ' ἠθέλομεν κινήσει ἐσμὸν λόγων, ὅστις ἤθελε μᾶς φέρει ἀναγκαίως πολὺ μακράν· δι' ὃ καὶ ἐν μόνον ἀναφέρομεν μικρὸν λεξεῖδιον, τὸ ταύτῃ τῆς ἀρχαίας, καὶ τὸ ἀντιτάσσομεν εἰς τὸ δωδεκάπηχυ τοιουτοτρόπως τῆς καθαρευούσης, μὲ τὸ ὁποῖον, ὡς ἡμεῖς δὲν ἠθέλομεν, δις ἐπανελημμένον, κλείει ἡ προκειμένη τοῦ διαλόγου μετάφρασις. Τὰ τοῦ Πλάτωνος ἐκεῖνα· α' Ἐατοίνυν, ὦ Κρίτων, καὶ πράττωμεν ταύτῃ, ἐπειδὴ ταύτῃ ὁ θεὸς ὑφηγεῖται. » ἀπεδόθησαν οὕτω· Ἄφες λοιπὸν, ὦ Κρίτων, καὶ ἄς πράττωμεν ταῦτα τοιουτοτρόπως, ἐπειδὴ τοιουτοτρόπως ὁ θεὸς προστάζει. Ὁ Βηλαράς, πρὸ ἐξηκονταετίας μεταφράσας καὶ αὐτὸς τὸν Κρίωνα, ἀπέδωκε τὴν φράσιν διὰ τῶν ἐξῆς· Ἀφησε ἀδα, Κρητονα, να καμομε ετζη, γιατι κιο θεος αφτον το δρομο μας δηχνη. (*)

Ἐγὼ δὲν τολμῶ ν' ἀποφανθῶ περὶ τοῦ τίς τῶν δύο μᾶλλον ἐπέτυχε. Τόσον μόνον ἠξεύρω, ὅτι τὸ τοιουτοτρόπως εἶναι ἄνοστον δι' ἐμέ, ἀλλ' εἰς ἄλλους ἴσως ὄχι. Καὶ ἂν ἄλλοι δὲν προσκρούωσιν εἰς τοῦτο καὶ εἰς ἄλλα τῆς καθαρευούσης, ὁ νῦν μεταφραστὴς τοῦ Κρίτωνος θὰ ἔχη λόγον νὰ μένη εὐχαριστημένος.

Ἐπὶ τέλους ἄς ῥηθῇ, ὅτι τὸ βιβλίον ἐξῆλθε τῶν πισστηρίων ἐλεύθερον τυπογραφικῶν ἀμαρτημάτων, ὅπερ δὲν εἶναι μικρὸν κατόρθωμα εἰς τοὺς καιροὺς μας.

Σ. Α. Κ.

(*) Ὅρα Ἀπαντα Ἰω. Βηλαρά, ἐν Ζακύνθῳ, 1874, ἐν σελ. 49.

BIBLIĀ NEOΦ̄ΑΝΗ.

*Κλείς πατρολογίας καὶ βυζαντινῶν συγγραφέων, ἥτοι εὗρετήριον πάντων τῶν συγγραμμάτων τῶν θείων ἡμῶν πατέρων, διδασκάλων καὶ συγγραφέων, τῶν περιεχομένων ἐν τῇ ἐν Παρίσις ἐκδοθείσῃ πατρολογίᾳ εἰς τόμους 169 (ἀπὸ 1857—1866) ὑπὸ Μιγνίου (Migne), ἐν ᾗ προσετέθησαν καὶ τὰ συγγράμματα ἑπτὰ βυζαντινῶν συγγραφέων ἐκ τῆς ἐν Βόννῃ ἐκδόσεως, αὐτῶν μόνον μὴ συμπεριλαμβανομένων ἐν τῇ τοῦ Μιγνίου ἐκδόσει, ὑπὸ Δωροθέου τοῦ Σχολαρίου, πρώην Μητροπολίτου Δαρίσης, τοῦ Θεσσαλοῦ. Ἦδη πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα ἀξιῶσι πολλῶν σοφῶν καὶ ἐλλογίμων ἀνδρῶν. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Γ. Καρυοφύλλῃ 1879 [4ον σελ. μζ' καὶ 611]. Τιμᾶται φράγκα 20.

Περὶ τῆς ἀξίας καὶ δυνάμεως τῆς κλασικῆς παιδείσεως, πραγματεία φιλολογικὴ καὶ κριτικὴ, μεθερμηνευθεῖσα ἐκ τοῦ γερμανικοῦ ὑπὸ Μαργαρίτου Γ. Δήμητσα. Ἐν Ἀθήναις. Τυπογραφεῖον ὁ Παλαμήδης. 1879. [8ον σελ. 34.]. Τιμᾶται φράγκου.

Ἐπίτομος ἱστορία τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς Τουρκοκρατίας πρὸς χρῆσιν τῶν ἐλλ. σχολείων καὶ παρθεναγωγείων τῆς Μακεδονίας, συνταχθεῖσα ὑπὸ Μαργαρίτου Γ. Δήμητσα. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου ὁ Παλαμήδης, 1879 [8ον σελ. γ' καὶ 43] τιμᾶται φράγκου.

Πολιτικὴ γεωγραφία, πρὸς χρῆσιν τῶν ἐλλ. σχολείων καὶ παρθεναγωγείων συνταχθεῖσα ὑπὸ Μαργαρίτου Γ. Δήμητσα. Μέρος α', περιέχον τὴν γεωγραφίαν τῆς ἐλληνικῆς Χερσονήσου. Ἀθήνησι 1878 [8ον σελ. ι' καὶ 235] Τιμᾶται δραχ. 3. Μέρος β' τεῦχος α', περιέχον τὴν γεωγραφίαν τῆς Εὐρώπης πλὴν τῆς ἐλλ. Χερσονήσου. Ἐν Ἀθήναις 1879 [8ον, σελ. ς' καὶ 276]. Τιμᾶται δραχ. 3. Μέρος γ', τεῦχος β', περιέχον τὴν γεωγραφίαν τῆς Ἀσίας, Ἀφρικῆς, Ἀμερικῆς καὶ Ὠκεανίας. Ἐν Ἀθήναις, τυπογραφεῖον ὁ Παλαμήδης, 1879 [8ον, σελ. 6' καὶ 277—306]. Τιμᾶται δραχ. 3.

Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολ. ἐταιρίας ἀπὸ Ἰανουαρίου 1878 μέχρις Ἰανουαρίου 1879. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Ἀγγελοπούλου 1879. [8ον, σελ. 48 μετὰ δύο πινάκων].

Κωνσταντινιάδος ῥαψωδίαὶ δεκατέσσαρες μετὰ προλόγου καὶ σημειώσεων, φιλοπονηθέντα ὑπὸ Μιχ. Γριμάνη, τεῦχος α', περιέχον τὴν α' ῥαψωδίαν καὶ ἐν ποιημάτων. Ἐν Μιτυλήνῃ, τύποις Ἐμμ. Α. Βουλαδᾶ καὶ Σ. 1878. [8ον μικρὸν, σελ. ιγ' καὶ 36].

Τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης συντακτικὸν, συνταχθὲν ὑπὸ Π. Ἰασεμίδου πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς γ' καὶ δ' τάξεως τοῦ γυμνασίου. Ἐν Ἀθή-

ναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Δ. Ἰασεμίδου, 1879. [8ον, σελ. η' καὶ 293]. Τιμᾶται δραχ. 6.

Τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης συντακτικὸν, συνταχθὲν ὑπὸ Π. Ἰασεμίδου πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητευομένων ἐν τοῖς ἐλλήν. σχολείοις καὶ τοῖς γυμνασίοις, ἔκδοσις 6'. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Δ. Ἰασεμίδου, 1879 [8ον, σελ. η' καὶ 168.]. Τιμᾶται δραχ. 2,50.

Βιβλιοθήκη τοῦ μαθητοῦ. Ὁ δεσμοφύλαξ τῆς Χαλκίδος, ἡ ἡ ἐβδόμη ἐντολὴ, μὴ κλέψης, διήγημα διὰ τοῦ νέου, μεταφρασθὲν ὑπὸ Π. Ἰασεμίδου. Ἐν Ἀθήναις τύποις ἀδελφῶν Βαρβαρρήγων 1878 [12ον, σελ. 142]. Τιμᾶται δραχ. 2.

Ἀλκηστις, τραγωδία Εὐριπίδου εἰς πέντε σκηνάς, μεταφρασθεῖσα εἰς τὴν σημερινὴν ἐλλ. γλῶσσαν ὑπὸ Α. Οἰκονομίδου Θεσσαλομάγνητος. Ἀθήνησιν ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἑρμοῦ [8ον, σελ. ς' καὶ 74.]. Τιμᾶται ν. δραχμῆς.

Ἰδιωτικὰ τῆς νεωτέρας ἐλλ. γλῶσσης ὑπὸ Ἰω. Πρωτοδίκου. Ἐν Σμύρνῃ, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Ἀμαλθείας, 1866. [8ον, σελ. 96].

Περὶ τοπικῆς διοικήσεως ἐν Ἑλλάδι ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ ὑπὸ Γ. Ἰω. Ἀγγελοπούλου, διδάκτορος τὰ νομικὰ καὶ διπλωματούχου τῆς ἐν Παρίσι Σχολῆς τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν, διατριβὴ ἐπὶ ὀφηγησίᾳ. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Παλιγγενεσίας 1879. [8ον, σελ. 77].

Συνέδριον τῶν ἐλληνικῶν συλλόγων. Πρακτικὰ τῆς πρώτης αὐτοῦ συνόδου, συγκροτηθείσης ἐν Ἀθήναις ἐν ἔτει 1879. Δαπάναις τοῦ φιλογενοῦς Χρηστάκη Ζωγράφου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Πέτρου Περρῆ, 1879. [8ον μέγα, σελ. κδ' καὶ 324]. Πωλεῖται φρ. 5.

Essai politique et morale sur Thucydide par M. N. J. Saripolos. Lu à l'Académie royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique, dans la séance de 4 Aout 1879. Bruxelles 1879. [8ον, p. 86].

Βιογραφία τοῦ ἐθνικοῦ ποιητοῦ Ἀριστοτέλους Βαλαωρέτου ὑπὸ Ἰω. Ν. Σταματέλου, σχολάρχου. Ἐν Ζακύνθῳ, τυπογραφεῖον ὁ Παριασσός· 1879. [8ον, σελ. 19].

Ἰπουργεῖον τῶν ἐσωτερικῶν. Στατιστικὴ τῆς Ἑλλάδος. Κίνησις τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὰ ἔτη 1874—1877. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ ἐθν. τυπογραφείου 1879. [4ον, σελ. ιγ' καὶ 63+63+63+63=252.].

Die Thorfrage in der Topographie Athens von Bernhard Schmidt, prorector der Universität. Freiburg. I. B. 1879. [4ον, σελ. 44].

* Π. Γ. Πολίτου ἀπομνημονεύματα περὶ τῆς τελευταίας ἐν Θεσσαλίᾳ

- ἐπαναστάσεως. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρῆ, 1879. Τιμᾶται ἀντὶ δραχμῆς νέας: [8ον, σελ.
- * Ἡ σύγχρονος Ἑλλάς, ἦτοι ἀπάντησις τῷ Γάλλῳ Edmond About, μετὰ φράσεις ἐκ τοῦ χειρογράφου τῆς Ἀγγλίδος F. E. M. ὑπὸ Ἑμμ. Σ. Σκούφου. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρῆ, 1879. Τιμᾶται δραχμῶν νέων 5. [16ον, σελ. 7' καὶ 116].
- * Ὁ Ἀπόστολος Μακράκης, ἡ ἀνατροπὴ τῶν κακοδοξιῶν αὐτοῦ, ὑπὸ Ἰωάννου Μαρτίνου πρεσβυτέρου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Νικολάου Ρουσοπούλου, 1879. Τιμᾶται δραχμῆς [8ον, σελ. 80].
- * Ἑμπορικῆς βιβλιοθήκης τόμος δ' καὶ ε'.—Ἑμπορικὴ λογιστικὴ περιέχουσα στοιχειώδεις γνώσεις περὶ ἐμπορίου, ἐμπορικὴν ἀριθμητικὴν καὶ καταστιχογραφίαν, συνταχθεῖσα κατὰ πρωτότυπον μέθοδον εὐχερῆ πρὸς ἐφαρμογὴν καθ' ἅπαντας τοὺς κλάδους τοῦ ἐμπορίου, πρὸς χρῆσιν τῶν ἐμπόρων, τῶν βιομηχάνων καὶ τῶν μαθητευομένων, ὑπὸ Εὐνοφῶντος Ζύγουρα, εἰδικοῦ καθηγητοῦ τῶν ἐμπορικῶν καὶ οἰκονομικῶν. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουδέλου καὶ Α. Τρίμη, 1879. Τιμᾶται φράγκ. 6. [8ον, σελ. 7' καὶ 88, καὶ 144 καὶ 16' καὶ 120].
- * Περὶ τῆς παμπρώτης ἀρχῆς ἡ γενέσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, τῆς διαδόσεως τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος καὶ τῆς δι' Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπολυτρώσεως ἡμῶν, πραγματεία θεολογικὴ ἐκ φιλοσοφικῶν καὶ θεολογικῶν συγγραφῶν ἐρανισθεῖσα ὑπὸ Παφνουτίου Βασιλειάδου, διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουδέλου καὶ Α. Τρίμη, 1879. Τιμᾶται δραχμῆς [8ον, σελ. 8' καὶ 60].
- * Ὁ κόμης Μανσφέλδος, ἱστορικὴ μυθιστορία τοῦ Γάλλου Ἀλεξάνδρου Δελαβέρνη, μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Α. Ε. Σ. Ἐν Ἀθήναις, τύποις ἀδελφῶν Βαρβαρρήγων, 1879. Τιμᾶται δραχ. 4,50. [16ον, σελ. 166].
- * Μέλισσα, ἦτοι σύντομοι φράσεις καὶ διηγήματα μετὰ εἰκόνων πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν σχολείων ἐκ τῆς γερμανικῆς, ὑπὸ Χαρίση Πούλιου, καθηγητοῦ ἐν τῷ Βαρβακείῳ Λυκείῳ. Τόμος πρῶτος. Δαπάνη τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Γ. Σεϊτανίδου, ἀδελφὰ τοῦ ἐπὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως ὑπουργείου τῆς ὁθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἐκδοσις ἕκτη βελτιωμένη. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Κ. Ἀντωνιάδου, 1878. Τιμᾶται δραχ. 1. [16ον, σελ. 124].
- * Συντακτικὸν τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης πρὸς χρῆσιν τῶν γυμνασίων κατ' ἔγκρισιν τοῦ ὑπουργείου τῆς ἐκπαιδεύσεως ὑπὸ Λ. Χριστοδούλου, τειλοφοίτου τοῦ πανεπιστημίου καὶ νῦν σχολάρχου Θηβῶν. Ἐκδοσις τρίτη βελτιωμένη καὶ ἐπηυξημένη. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρῆ, 1879. Τιμᾶται δραχμῶν 2,50. [8ον, σελ. 7' καὶ 272].
- * Συντακτικὸν τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης πρὸς χρῆσιν τῶν ἐλληνικῶν σχο-

- λαίων ἐγκρίσει τοῦ ὑπουργείου τῆς ἐκπαιδεύσεως ὑπὸ Α. Χριστοδοῦλου, τελειοφοίτου τοῦ πανεπιστημίου καὶ νῦν σχολάρχου Θηβῶν. Ἐκδοσις δευτέρα βεβελτιωμένη. Ἀθήνησιν ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρῆ, 1879. Τιμᾶται δραχ. 4,50. [8ον, σελ. 144].
- * Τὰ ἀπόκρυφα τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἡ λύσις τοῦ ἐλληνοτουρκικοῦ ζητήματος ὑπὸ Ι. Δ. Παπαϊωάννου, δαπάνη Εὐθυμίου Πιλοπούλου. Ἀφιεροῦται εἰς τὸ πανελλήνιον καὶ εἰς τοὺς μέλλοντας νὰ διέλθωσιν ἐν θριάμβῳ διὰ τῆς χρυσῆς πύλης ἐν Ἑπταλόφῳ. Ἐν Ἀθήναις, 1879. Τιμᾶται δραχ. 2. [8ον, σελ. 177].
- * Συκοφαντία πονηρὰ καὶ ἀπολογία ἄστοχος. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουδέλου καὶ Α. Τρίμη. [8ον, σελ. 69].
- * Κανονισμὸς τοῦ ἐφημεριακοῦ ταμείου τῆς ἐπισκοπῆς Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουδέλου καὶ Α. Τρίμη, 1879. [8ον, σελ. 15].
- * Ἡ νῆσος Κάλυμνος, ὑπὸ Θέμελη Ι. Κινδύνη. φοιτητοῦ τῆς ἱατρικῆς. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουδέλου καὶ Α. Τρίμη, 1879. [16ον σελ. 32].
- * Ἑρμηνεία εἰς τὴν θείαν λειτουργίαν—ἐκδοσις 6'—ὑπὸ Ν. Ζαννουβίου, Κρητός. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουδέλου καὶ Α. Τρίμη, 1879. [32ον, σελ. 96].
- * Ἀριθμητικὴ κατὰ τὸ πρόγραμμα τοῦ ὑπουργείου τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως πρὸς τὴν ἐν τοῖς γυμνασίοις διδασκαλίαν, συνταχθεῖσα ὑπὸ Β. Δάκωνος, τακτικοῦ καθηγητοῦ τῶν μαθηματικῶν ἐν τῷ ἔθν. Πανεπιστημίῳ. Ἐκδοσις ἕκτη, διεσκευασμένη. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουδέλου καὶ Α. Τρίμη, 1879. Τιμᾶται δραχ. 5. [8ον, σελ. δ' καὶ 256].
- Γραμματικὴ τῆς νέας ἐλληνικῆς γλώσσης πρὸς χρῆσιν τῶν ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις διδασκομένων παιδῶν ὑπὸ Α. Α. Σακελλαρίου, καθηγοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις Βαρβακείου Λυκείου. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Α. Σακελλαρίου, 1879. Τιμᾶται δραχμῆς. [8ον, σ. δ' καὶ 106.]
- Ἑλληνικὴ γραμματικὴ εἰς χρῆσιν τῶν ἐλληνικῶν σχολείων ὑπὸ Ἀθ. Α. Σακελλαρίου, κατ' ἐγκρίσιν τῆς Κυβερνήσεως, ἐκδοσις 6' μετὰ πολλῶν βελτιώσεων. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Π. Α. Σακελλαρίου, 1879. Τιμᾶται δραχ. 2 νέων. [8ον, σελ. ς' καὶ 208].
- * Ἀντωνίου Ἰω. Ἀντωνιάδου συντακτικὸν τῆς ἐλλ. γλώσσης μετὰ πρακτικῶν γυμνασμάτων καὶ ἐπιμέτρου περὶ τῆς ὁμηρικῆς διαλέκτου. Ἐν Ἀθήναις, 1879.
- * Μεγάλῃ γραμματικὴ τῆς ἐλλ. γλώσσης ὑπὸ Ῥαφαὴλ Κυνέρου, ἕκδ. 6', ἐντελῶς διασκευασθεῖσα ὑπὸ Βύστ. Γ. Σταθάκη καθηγητοῦ τοῦ 6' γυμνασίου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Π. Δ. Σακελλαρίου,

1879. α' τεύχος. Τιμᾶται δρ. 3 [τὸ ὅλον θὰ ἀπαρτισθῇ ἐξ 11 τευχῶν].
- * Ἑλληνικῆς γραμματικῆς τὸ 6' μέρος, ἥτοι τὸ συντακτικὸν κατὰ Κύν-
νερρον ὑπὸ Ἀ. Ἰ. Ἀντωνιάδου, 1879. [8ον].
- Κρίσις ἐπὶ τοῦ Οἰκονομείου διαγωνίσματος τοῦ κατὰ τὸ 1879, ὑπὸ τοῦ
εἰσηγητοῦ Θ. Ἀφεντοῦλη. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Πα-
λιγγενεσίας, 1879. [8ον, σελ. 72].
- Ἐπετηρὶς τῶν ταχυδρομείων τῆς Ἑλλάδος διὰ τὸ ἔτος 1879, ἐκδο-
θεῖσα παρὰ τῆς γεν. διευθύνσεως τῶν ταχυδρομείων κατ' ἀπρίλιον
τοῦ 1879. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ ἑθνικοῦ τυπογραφείου. [8ον, σ. 108].
- * Ἑλληνικὴ μυθολογία μετὰ συνόψεως ῥωμαϊκῆς μυθολογίας καὶ εἰκο-
γραφιῶν ὑπὸ Δ. Πανταζῆ. Ἐν Ἀθήναις παρὰ τῷ ἐκδότῃ Σ. Κ. Βλα-
στῶ, 1879. Τιμᾶται 4 δραχ. [8ον, σ. ις' καὶ 359].
- Μιχαὴλ Ἀκομινάτου τοῦ Χωνιάτου τὰ σωζόμενα, τὰ πλεῖστα ἐκδιδόν-
μενα νῦν τὸ πρῶτον κατὰ τοὺς ἐν Φλωρεντίᾳ, Ὁξωνίῳ, Παρισίοις
καὶ Βιέννῃ κώδικας δαπάνη τοῦ δήμου Ἀθηναίων, ὑπὸ Σ. Π. Λάμ-
πρου Δ. Φ. καὶ ὑφηγητοῦ τῆς ἑλλην. ἱστορίας καὶ γραφογνωσίας ἐν
τῷ ἑθν. Πανεπιστημίῳ, τόμος α', περιέχων τὰς ὁμιλίας, τοὺς λόγους
καὶ τὰ προσφωνήματα. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Παρνασσ-
σοῦ, 1879. Τιμᾶται ὁ παρὼν τόμος δρ. ν. 12. [8ον, σ. ή καὶ 368].
- Ἵπουργεῖον Ἑσωτερικῶν. Πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ ἔτος 1879.
Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ ἑθν. τυπογραφείου 1879 [4ον, σ. 16].
- Ἡ κόμισσα Ποτόσκη, ἱστορικὸν διήγημα ὑπὸ Κ. Ῥάμφου, ἐκδιδόμενον
ὑπὸ Ν. Κ. Ῥάμφου. Ἀθήνησιν ἐκ τοῦ τυπογραφ. Δ. Παπαλεξανδρῆ
1879. [8ον σελ. 94].
- Ὁ Παιώνιος καὶ τὰ ἐν ταῖς ὀλυμπιακαῖς ἀνασκαφαῖς ἀνακαλυφθέντα
ἔργα αὐτοῦ, ὑπὸ Π. Καβδαδία, Δ. Φ. Διατριβὴ ἐπὶ ὑφηγείᾳ. Ἀθή-
νησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Παλιγγενεσίας, 1879. [8ον, σελ. 52].
- De diebus contionum ordinariarum apud Athenienses. Scripsit
Adam Reusch. Argentorati, 1879. (8ον, σελ. 42.).

*Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι
ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.*

1879 Αὐγούστος (Ε. Ν.).

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις 750,37, χμ.
Μεγίστη » 754,84 (τὴν 29^{ην})
Ἐλαχίστη » 745,81 (τὴν 11^{ην})

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία 28,38
Μεγίστη » 37, 4 (τὴν 9^{ην})
Ἐλαχίστη » 20, 8 (τὴν 25^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 0. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 12 ἡμέρας ΝΔ,
19 ΒΑ.

Σεπτέμβριος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις 752,28 χμ.
Μεγίστη » 756,92 (τὴν 28^{ην})
Ἐλαχίστη » 747,06 (τὴν 23^{ην})

Θερμόμετρον

Μέση θερμοκρασία 25,33
Μεγίστη » 34, 2 (τὴν 2^{ην})
Ἐλαχίστη » 14, 9 (τὴν 27^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 5 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 15,68
χμ.), ἀστραπῶν 14, βροντῶν 2. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 14 ἡμέ-
ρας ΝΔ, 1 ΒΔ, 12 ΒΑ, 1 Α, 2 Ν.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ:

Ἐκ τῶν παρεισφρησάντων ἐν τῷ προηγουμένῳ α' καὶ β' τεύ-
χει ἀμαρτημάτων διόρθου·

Ἐν σελ. 75, στίχ. 2 δασειῶν—Αὐτόθ. στίχ. 24—25 ἐξῆρον—Σελ.
84, στίχ. 30 δῆλη—Σελ. 84, στίχ. 19 ἐναντιουμένου,—Αὐτόθ. στίχ.
22 ἀνοσιούργησαν—Σελ. 89, στίχ. 5 στέρνον—Σελ. 89—90, στίχ.
34 καὶ 1 περιελισσομένου

ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ.

Μεσαιωνική βιβλιοθήκη ἢ συλλογὴ ἀνεκδότων μνημείων
τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἐπιστάσις Κ. Ν. Σάθα, τόμ. Δ',

καὶ ὑπὸ τὴν εἰδικωτέραν ἐπιγραφὴν

Μιχαὴλ Ψελλοῦ Ἑκατονταετηρὶς Βυζαντινῆς ἱστορίας (976
—1077), ἐν Παριείοις 1874, σελ. CΧΙΧ καὶ 299. Ἐν τέλει:
τοῦ αὐτοῦ Λόγοι ἐπιτάφιοι εἰς τοὺς πατριάρχας Μιχαὴλ Κη-
ρουλάριον, Κωνσταντῖνον Λειχοῦδην καὶ Ἰωάννην Ξιφιλῖνον
(1043—1076) σελ. 303—462.*)

Β'.

Σελ. 156, ς. 21.

τοὺς ἵππους παραγαγόντες ἐπὶ τὸν χάρακα ἤσαν, μηχαν-
νάς τε παρασκευάσαντες καὶ τὴν πόλιν παρασκευάσαντες
καὶ τὴν πόλιν πάλιν πολιορκήσαντες ἀντικρυς.

Οὕτως, ἀηδῶς πάνυ, ἐξέδωκε τὸ χωρίον ὁ κ. Σάθας ἀντὶ τῆς πο-
λὺ ἀηδεστέρας τοῦ χειρογράφου ἀναγνώσεως: μηχανάς τε παρα-
σκευάσαντες καὶ τὴν πόλιν παρασκευάσαντες καὶ τὴν πόλιν πό-
λιν πολιορκήσαντες. Ἀλλ' ὅπως διωρθώθη τὸ χωρίον παρέχει πάν-
τῃ ἄτοπον ἔννοιαν, ὅτι δηλ. οἱ ἀποστάται προσελθόντες εἰς τὰ
τείχη τῆς Πόλεως, καὶ τὸ μὲν θωπεύσαντες τοὺς πολίτας, τὸ δὲ
ὑβρίσαντες καὶ τοξεύσαντες τὸν αὐτοκράτορα, ἀπῆλθον εἰς τὸ
κεχαρακωμένον αὐτῶν στρατόπεδον (ἐπὶ τὸν χάρακα ἤσαν),
ἀφ' οὗ παρεσκευάσαν μηχανάς, καὶ τὴν πόλιν παρεσκευάσαν
καὶ τὴν πόλιν πάλιν ἐπολιόρκησαν ἀντικρυς, ὅπερ ἀνοητότα-
τον. Ἐὰν ἀφαιρέσωμεν τὴν διττογραφίαν, εἰς ἣν νυστάζων περιέ-
πεσεν ὁ βιβλιογράφος, δις γράψας τὸ παρασκευάσαντες καὶ τὸ
τὴν πόλιν, μετατρέψωμεν δὲ καὶ τὸν ἀόριστον τῆς μετοχῆς εἰς
μέλλοντα (διότι μυριάκις εὐρίσκονται συγκεχυμένοι παρὰ τε τῷ
βιβλιογράφῳ καὶ παρὰ τῷ ἐκδότῃ οἱ χρόνοι οὗτοι ἐν τῇ μετοχῇ),
ἀποδίδομεν εἰς τὸ χωρίον τὴν γνησίαν ἔννοιαν καὶ χάριν γρά-
φοντες: μηχανάς τε παρασκευάσοντες καὶ τὴν πόλιν πολιορ-

(*) Ἰδὲ Ἀθηναίου τόμ. ζ', σελ. 322.

(Ἀθηναίου τεύχος δ' τόμου η'.)

κῆσοντες ἄντικρυς. Ἀφαιροῦμεν δὲ οὐ μόνον τὸ παρασκευάσαν-
τες καὶ τὴν πάλιν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἄλλο πάλιν θεωροῦντες ὡς
ἀτυχῇ καὶ τοῦτο διόρθωσιν τοῦ κ. Σάθα ἀντὶ τοῦ πόλιν, ὅπερ
προῆλθεν ὡσαύτως ἐκ νέας διττογραφίας· διότι ἡ ἤδη γενομένη
προσέλασις τῶν ἀποστατῶν ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Πόλεως δὲν ἦτο
κυρίως πολιορκία, ἀλλ' ἀπλῇ ἀπόπειρα ἀλώσεως. Ταύτης δὲ ἀπο-
τυχούσης, ἀπέρχονται ἐπὶ τὸν χάρακα, ἵνα παρασκευασθῶσιν εἰς
ἄντικρυς πολιορκίαν· αὕτη λοιπὸν ἡ παρασκευαζομένη δὲν ἦτο
νέα τις καὶ δευτέρα, ἀλλ' ἡ μόνη καὶ κυρία πολιορκία.

Σελ. 157, 8.

καὶ διὰ πάσης τῆς νυκτὸς περὶ τῆς πόλεως τόπον περιτα-
φρεύσας, χάρακα ἐκεῖσε ἰδρύεται.

Ὅπως ἐξεδόθη τὸ χωρίον εἶνε ἀκατάληπτον· διότι οὐδεὶς ἐννοεῖ
τί σημαίνει τὸ ἀπερὶ τῆς πόλεως τόπον περιταφρεύσας». Δὲν
εἶνε δυνατὸν νὰ σημαίνη τὸ περίξ τῆς πόλεως· διότι πῶς εἶνε
δυνατὸν νὰ περιταφρευθῇ εἰς τόπος περίξ τῆς πόλεως; Προφα-
νῶς ἐξ ἀβλεψίας προῆλθεν ἡ περὶ ἀντὶ τῆς πόλιν, ἣν βεβαίως
ἔγραψεν ὁ Ψελλός.

Σελ. 158, 26.

Ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Θ' κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ
Τορνικίου μόνος καταλείφθεις αἰὲς αὐτίκα τεθνηξόμενος» καὶ
μὴ δυνάμενος νὰ ὑποφέρῃ τὰς φωνὰς τῆς ἀποδυρομένης αὐτοῦ
ἀδελφῆς

ταυρηδὸν πρὸς αὐτὴν ἀποβλέψας «ἀπαγέτω τις αὐτήν, ἔφη-
σεν, ἥτις ἡμῖν καταλέλειπται, ἵνα καθ' ἑαυτὴν τὸν θρῆνον
ποιοῖτο.

Οὕτως διώρθωσε δῆθεν ὁ κ. Σάθας τὸ χωρίον, γράψας ἥτις ἀντὶ
τοῦ ὀρθότατα ἐν τῷ ἀντιγράφῳ φερομένου εἴ τις. Ἀλλ' εἶνε φα-
νερὸν ὅτι διὰ τῆς τοιαύτης παραδιορθώσεως ἀτόπως ἀλλοιοῦται
τῶν αὐτοκρατορικῶν λόγων ἡ ἐννοια. Ὁ αὐτοκράτωρ προσέταξεν
«ἀπαγέτω τις αὐτήν»· ἀναλογισθεὶς δὲ ὅτι ὁ τις οὗτος δὲν
ὑπῆρχε, διότι «μόνος καταλέλειπτο» προσέθηκεν, οἷον ἐπανορ-
θῶν ἑαυτόν, τὸ πικρὸν ἐκεῖνο «εἴ τις ἡμῖν καταλέλειπται» (λέγω
«ἀπαγέτω τις» εἰάν ὑπάρχῃ τις ἔτι μεθ' ἡμῶν). Τοῦ δὲ κ. Σάθα

ἡ ἀνάγνωσις ἥτις ἀναφερομένη εἰς τὸ προηγούμενον αὐτὴν (τὴν ἀδελφὴν), προϋποθέτει τὸν αὐτοκράτορα ἐπιθυμοῦντα νὰ ἀπαγάγῃ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ ὡς αὐτῷ καταλειφθεῖσαν, καὶ ἀγανακτοῦντα διότι κατελείφθη, ἐν ᾧ ὁ μόνος λόγος, δι' ὃν προστάσσεται ἡ ἀπαγωγή αὐτῆς, εἶνε ὁ θρῆνος καὶ ὀδυρμός.

Σελ. 159, 24.

πρὸς τούτοις καὶ τὰ περὶ τοῦ παρ' ἡμῖν βασιλέως ἐπετραγώδουν δεινὰ, καὶ ὡς κατ' ἀρχὰς ταῖς ἐλπίσι τῆς πόλεως ἐπάρας, εἰς τοῦσχατον ἐκ τῶν νεφῶν ἀφῆκεν ἐπὶ κρημνόν. Οὕτως γραφόμενον καὶ στιζόμενον τὸ χωρίον, ὅπως ὑπὸ τοῦ κ. Σάθα ἐξεδόθη, οὐδεμίαν σαφῇ οὐδ' ὑγιᾶ παρέχει ἔννοιαν· διότι ἄπορον εἶνε, τίνα ἐπῆρε ταῖς ἐλπίσι τῆς πόλεως, τίνες δὲ αὐταὶ τῆς πόλεως αἱ ἐλπίδες, τί δὲ σημαίνει τὸ ἀφῆκεν ἐκ τῶν νεφῶν εἰς τοῦσχατον ἐπὶ κρημνόν; Καὶ ἐνταῦθα, καθ' ἃ πολλάκις παρετηρήσαμεν, εἰς εὗρεσιν τοῦ ἀληθοῦς μικρόν τι ὑποβοηθεῖ τὸ ἀντίγραφον, ἐν ᾧ φέρεται τὰς ἐλπίσι. Τὸ ὅλον δηλ. νομίζω ὅτι πρέπει νὰ διορθωθῇ καὶ στιχθῇ ὡς ἐξῆς: κατ' ἀρχὰς τὰς ἐλπίδας τῆς πόλεως ἐπάρας εἰς τοῦσχατον, ἐκ τῶν νεφῶν ἀφῆκεν ἐπὶ κρημνόν, ὅ. ἐ. κατ' ἀρχὰς ἀνυψώσας τὰς ἐλπίδας τῆς πόλεως εἰς τὸ ἔσχατον (οἶονεὶ μέχρι τρίτου οὐρανοῦ), ἔπειτα ἀφῆκεν αὐτὰς ἐκ τῶν νεφῶν ἐπὶ κρημνὸν καταπεσεῖν.

Σελ. 163, 11.

Περιγράφων ὁ Ψελλὸς τὴν σωματικὴν καλλονὴν τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου, πλὴν τῶν ἄλλων λέγει ὅτι ἡ φύσις ἔδωκεν αὐτῷ καὶ ἰσχύν. Ταύτην δὲ οὐκ ἐν μήκεσι χειρῶν οὐδ' ἐν μεγέθεσι τῶν ἄλλων μερῶν φέρουσα ἐκλεισεν, ἀλλ' ἐν καρδίας βάθει κρύψασα»,

ἀφῆκε τοῦ σώματος τὰ φαινόμενα, κάλλεσι μᾶλλον καὶ ῥυθμοῖς διαπρέπουσα, ἢ ἀλλοκότοις μεγέθεσι.

Ἐκ τοιαύτης γραφῆς καὶ στιξεως τοῦ χωρίου τούτου οὐδὲν ὑγιὲς προκύπτει νόημα· διότι πρῶτον μὲν δὲν λέγεται ὅποιά τινα ἡ φύσις ἀφῆκε τοῦ σώματος τὰ φαινόμενα, ἀφ' οὗ τὴν ἰσχύν ἐκρυψεν ἐν τοῖς βάθει τῆς καρδίας· ἔπειτα τὸ διαπρέπω οὐδέποτε λαμβάνεται ὡς ἐνεργητικὸν μεταβατικὸν (ἡ φύσις διαπρέπει τὰ

φαινόμενα τοῦ σώματος), ἀλλὰ πάντοτε τίθεται ὡς οὐδέτερον ἐν τῷ λόγῳ. Ἀμφότερα ταῦτα τὰ ἄτοπα ἐκλείπουσιν, ἐὰν διορθωθῇ τὸ χωρίον ὡς ἐξῆς «ἀφῆκε τὰ τοῦ σώματος φαινόμενα κάλλεσι μᾶλλον καὶ ῥυθμοῖς διαπρέποντα ἢ ἀλλοκότοις μεγέθεσι».

Σελ. 164, 17.

Διηγούμενος ὁ Ψελλὸς τὰ κατὰ τὴν ἀρρώστιαν τοῦ Κωνσταντίνου λέγει ὅτι αἱ φύσις πρὸς τοσοῦτον θαῦμα καὶ ἡδονὴν (τὰ κάλλη καὶ τὴν εὐρωστίαν τοῦ βασιλέως) οἷον μὴ ἐξαρκέσασα, ἀλλ' ἐνδοῦσα καὶ ἀτονήσασα,

τὴν τε ἰσχὺν ἐκείνῳ καθεῖλε καὶ τὴν ὥραν διεσώσατο.

Ἀποπώτατον εἶνε τὸ τελευταῖον ῥῆμα, Διότι ἂν ἡ φύσις ἐνέδωκε καὶ ἡτόνησε καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἰσχὺν τοῦ βασιλέως καθεῖλε, πῶς εἶνε δυνατόν νὰ διασώσῃ τὴν ὥραν τοῦ σώματος; Πῶς δὲ δύναται τοῦτο νὰ συμβιβάσθῃ πρὸς τὰ ἐξῆς λεγόμενα περὶ δυσμορφίας τῶν μελῶν τοῦ σώματος, οἷον σελ. 165, 8 «τὰ μέλη τῆς ἀρμονίας μετέστησαν, οἷς ἀρρυθμίαι καὶ ἀτονίαι συνεείποντο κτέξ.»; Ἡμεῖς μὲν διὰ ταῦτα οὐδαμῶς ἀμφιβάλλομεν ὅτι τὸ διεσώσατο εἶνε ἡμαρτημένον, ἀλλὰ διόρθωσιν ἀναμφισβήτητον δὲν ἔχομεν πρόχειρον· ἡ ἔννοια ἀπαιτεῖ τὸ διέφθειρεν ἢ διελυμήνατο, ἡ δ' εὐχερεστάτη τῶν διορθώσεων διεσεῖσατο ἐπὶ ἤλθεν εἰς ἡμᾶς· ἀλλ' ἐπέχομεν.

Σελ. 165, 8.

Προβαίνων ὁ Ψελλὸς εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ νοσήματος τῶν ρευματισμῶν ἢ τῆς ἀρθρίτιδος τοῦ βασιλέως, λέγει ὅτι «ἤρξατο τὸ κακὸν οὐκ ἀθρόον εὐθύς, ἀλλ' οἱ πόδες πρότερον τὴν τῶν ρευμάτων ῥώμην ὑπήνεγκαν»· ἔπειτα ὅτι ἐπῆρχετο ἡ νόσος κατὰ περιόδους, αἵτινες προϊόντος τοῦ χρόνου ἐγίνοντο βραχύτεραι. Μετὰ δὲ ταῦτα ἔπονται τὰ ἐξῆς·

καὶ τούτων οὕτω γιγνομένων ἐκ τοῦ σχεδὸν ἐπὶ τὰς χεῖρας τὸ ρεῦμα ἠλαύνετο, καὶ αὐθις ἐπ' ὤμους ὥσπερ ἀνὰ ῥοὴν ποιοῦμενον.

Γελοία εἶνε ἡ ἀνάγνωσις ἐκ τοῦ σχεδὸν καὶ ἔτι γελοιοτέρα ἡ ἔννοια ὅτι ἐκ τοῦ σχεδὸν ἐπὶ τὰς χεῖρας τὸ ρεῦμα ἠλαύνετο. Ἐκ τῶν εἰρημένων εἶνε πρόδηλον ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν ἐκ τῶν

ποδῶν, τὸ ὅλον δὲ στικτέον ὡς ἐξῆς : καὶ τούτων οὕτω γιγνομένων, ἐκ τῶν ποδῶν ἐπὶ τὰς χεῖρας τὸ ρεῦμα ἡλαύνετο, καὶ αὖθις ἐπ' ὤμους, ὥσπερ ἀνάρρουν ποιούμενον.

Αὐτόθι, ς. 7.

ἔνθεν τοι ἅπαν αὐτῷ μέλος τῷ δεινῷ ἐκείνῳ κατακλυζόμενον ρεύματι ἀφήρητο τὴν ἐνέργειαν, τῶν τεινῶν αὐτῷ καὶ τῶν συνδέσμων διασπασθέντων, τὰ μέλη τῆς ἀρμονίας μετέστησαν, οἷς ἀρρυθμῖαι καὶ ἀτονίαι συνέποντο.

Οὕτω μὲν ἐξέδωκε τὸ χωρίον ὁ κ. Σάθας, ἀλλ' ἐννοήσας τὸ τετρατῶδες τῆς γραφῆς τῶν τεινῶν, προτείνει τὴν διόρθωσιν τῶν τειρόντων, ἐπειδὴ ὀλίγον ἀνωτέρω (σ. 164, 20) μεταξὺ τῶν ὑπὸ τῆς νόσου προσβεβλημένων μερῶν τοῦ σώματος συγκατέλεξεν ὁ συγγραφεὺς καὶ τοὺς τένοντας. Νομίζομεν ὅμως ὅτι ἡ διόρθωσις δὲν εἶνε εὐστόχος· διότι ὅσον καὶ ἂν φαίνεται ὡς πρὸς τὴν ἐννοιαν εὐοδούμενον τὸ οὕτω διορθωθὲν χωρίον—πλὴν ἴσως ὅτι τένοντες καὶ σύνδεσμοι δὲν διαφέρουσι πολὺ ἀλλήλων—ἡ γραφὴ τῶν τειρόντων ἄνευ ἀνάγκης πολὺ ἀπομακρύνεται τῆς τοῦ ἀντιγράφου ἀναγνώσεως· τὸ δὲ κυριώτερον, παραμένει ἐν τῇ περιόδῳ ἀηδὲς τι καὶ συγχυτικὸν τῆς ἐννοίας ἀσύνδετον. Ἡμεῖς βλέπομεν πολὺ ἀπλουστέραν τὴν διόρθωσιν, καὶ πιστεύομεν ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψε τὸ χωρίον ὡς ἐξῆς : ἔνθεν τοι — — — ἀφήρητο τὴν ἐνέργειαν, τῶν τεινῶν αὐτῷ καὶ τῶν συνδέσμων διασπασθέντων, κτλ. β. Διὰ ταύτης τῆς ὀρθοτέρας ἀναγνώσεως καὶ στίξεως τῆς ἐν τῷ κώδικι γραφῆς τὰ πάντα θεραπεύονται· διότι αἱ μὲν ἴνες αἱ τοὺς μῦς ἀποτελοῦσαι εἶνε διάφοροι τῶν συνδέσμων· ὁ δὲ σύνδεσμος τε συνδέει οὐχὶ τὰς ἴνας καὶ τοὺς συνδέσμους, ἀλλὰ τὸ δεύτερον κῶλον πρὸς τὸ πρῶτον, καὶ οὕτως ἀφαιρεῖ τὸ ἄτοπον ἀσύνδετον.

Σελ. 166, 26.

Οὕτως ἐκεῖνος ἐφιλοσόφει περὶ τὸ πάθος· καὶ εἴ τις ἐκείνων τῶν ἄλλων ἀφείκῃ ἐπὶ τούτου καταθεωρήσῃ τοῦ μέρους, θεῖον ὡς ἀληθῶς ἄνδρα κατανομάσειε.

Ταῦτα λέγονται περὶ τοῦ σωματικῶς κακοπαθοῦντος αὐτοκράτορος, ὅστις ἀάπεφαίνετο καταδίκην ἑαυτῷ ἐπιβεβλήσθαι τὴν

συμφοράν, μάλλον δὲ χαλινὸν ταύτην τῆς ἰδίας κατωνόμαζο φύσεως», καὶ διὰ ταῦτα οὐ μόνον ἐπαινεῖται, ἀλλὰ καὶ θαυμάζεται ὑπὸ τοῦ Ψελλοῦ.

Ἀλλὰ πῶς ἐρμηνεύεται τὸ προκείμενον χωρίον; καὶ πόθεν ἐξαρτᾶται ἡ γενικὴ ἐκείνων τῶν ἄλλων; Οὐδεμία σύνταξις εὐδοῦται οὐδὲ νοῦς ὑγιῆς οὐδεὶς προκύπτει ἐκ τῆς τοιαύτης γραφῆς. Τὸ ἀφείς, ὅπερ πολλάκις ὁ Ψελλὸς μεταχειρίζεται ἀντὶ τοῦ παραλιπῶν καὶ τοῦ παρ' ἡμῖν ἀφήσας, βεβαίως συντάσσεται οὐχὶ ἄλλως ἢ μετ' αἰτιατικῆς· τὸ δὲ καταθεωρῶ ἐπίσης ἀπαιτεῖ κατ' αἰτιατικὴν τὸ ἀντικείμενον, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ εἶνε ἢ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ. Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, ἀδυστάκτως διορθωτέον ὡς ἐξῆς τὸ χωρίον: καὶ εἴ τις ἐκεῖνον (τὸν αὐτοκράτορα δηλ.), τὰ ἄλλα ἀφείς (ἀφήσας τὰ ἄλλα αὐτοῦ ἐλαττώματα), ἐπὶ τούτου καταθεωρήσει τοῦ μέρους (τὸν θεωρήσῃ ὑπὸ ταύτην μόνον τὴν ἔποψιν, τὴν τῆς εὐσεβοῦς καρτερίας), κλ.

Σελ. 172, 3.

Διηγεῖται ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὁ Ψελλὸς πῶς ὁ βασιλεὺς, ἔχων ἀδυναμίαν πρὸς τοὺς τραυλίζοντας καὶ τερπόμενος εἰς τοὺς ὀπωσθήποτε σφαλλομένους κατὰ τὴν λαλιάν, περιέπεσεν εἰς ἀγύρτην πινὰ ἀημίφωνόν τι κάθαρμα», ὑφ' οὗ τοσοῦτον ἐκυριεύθη, ὥστε οὔτε ἡμέρας οὔτε νυκτὸς αοῦδὲ τὸ ἀκαριαῖον τῆς ἐκείνου συνουσίας ἀπολελειφθαι ἐβούλετο». Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ἤρχισε, φαίνεται, νὰ δυσχεραίνῃ πρὸς τὸν ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἀχώριστον τοῦτον βίον, ἀγαπῶν τὰς ἐλευθέρους διατριβάς». Ἰνα τύχη λοιπὸν τῆς ἐλευθερίας, ἐπινεῖ τοιοῦτόν τι. Ἰππον τινὰ τῶν πρὸς τὴν σφαῖραν ἐπιτηδείων ἀπολέσας, ὑποκρίνεται ὅτι κατ' ὄναρ εὔρεν αὐτόν, καὶ ἀνασκιρτήσας ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτὸς ἐγείρει τὸν αὐτοκράτορα, πλησίον τοῦ ὁποίου συνεκάθευδε, καὶ πολλὰ καταφιλήσας τὸ πρόσωπον

αεῦρηταί μοι, φησὶν, ὦ βασιλεῦ, ὁ ἀπολωλὼς ἵππος, ἐκτομίας δέ τις αὐτὸν ἐποχεῖται, ἔξωρος ἤδη καὶ ρυτίδων ἀνάπλεως, καὶ εἴ γε βούλει, νῦν ἐντεῦθεν ἀφιππευσάμενος αὐτόν σοι μετὰ τοῦ σχήματος κομιοῦμαι.»

Τί εἶνε τοῦτο τὸ σχῆμα, μεθ' οὗ ὁ ἄνθρωπος θέλει κομίση εἰς τὸν βασιλέα τὸν ἵππον, οὐδαμῶθεν δῆλον· διότι οὐδὲ ἔχει σχῆμά τι ὁ ἵππος. Ἐὰν δὲ ἀναφέρῃ τις τὸ αὐτὸν εἰς τὸν ἐκτομίαν, οὐδὲν ἦττον ἀνεξήγητον εἶνε τὸ σχῆμα· διότι οὐδὲν προεῖπε περὶ σχήματός τινος τοῦ ἐκτομίου, ἀλλὰ μόνον περὶ τῆς ἡλικίας καὶ τῶν ρυτίδων αὐτοῦ. Εἶνε λοιπὸν πρόδηλον ὅτι ἡ λέξις εἶνε ἡμαρτημένη· ἡ δὲ διόρθωσις αὐτῆς ἐπιτυγχάνεται διὰ μεταγραφῆς ἑνὸς μόνου γράμματος. Ὁ Ψελλὸς ἔγραψε συμφώνως πρὸς τὸν ἀστεῖον χαρακτῆρα τοῦ γελωτοποιοῦ ἐκείνου τοῦ αὐτοκράτορος, «αὐτόν σοι μετὰ τοῦ ὀχήματος κομιοῦμαι»· ὀχημα δὲ ὠνόμασεν οὐχὶ ὅ,τι συνήθως οὕτω λέγομεν, τὴν ἄμαξαν, ἀλλὰ τὸ ἐπεὶ τὸ ὀχούμενον, ἐνταῦθα τὸν ἐκτομίαν, περὶ οὗ εἶπεν ἤδη ἀνωτέρω ὅτι ἐποχεῖται αὐτόν. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἡ ἔννοια εἶνε : θέλω σοὶ κομίση τὸν ἵππον μετὰ τοῦ ἱππέως.

Ἐν παρόδῳ σημειοῦμεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος ὁ τοσαύτην δύναμιν ἀποκτήσας παρὰ τῷ βασιλεῖ ὠνομάζετο Ῥωμανὸς Βοτλάς κατὰ τὸν Κεδρηνὸν (τόμ. II, σελ. 605, ἐκδ. Βόνν.), ὅστις καὶ τάδε διηγεῖται περὶ αὐτοῦ ατὴν γλῶτταν ὑγρὸς ὦν καὶ δοκῶν κατὰ τοῦτο ἀστεῖος καὶ εὐτράπελος, ἐπεὶ ποτε εἰς ὄψιν ἦλθε τῷ βασιλεῖ καὶ ὁμιλήσας χαριέστατος ἔδοξε, τὸ ἀπὸ τοῦδε ἀχώριστος ἦν αὐτοῦ διὰ παντός καὶ τούτῳ ἐχρήτο καὶ συμβούλῳ καὶ διακόνῳ καὶ ὑπουργῷ πρὸς πᾶσαν ὑπηρεσίαν, ὃν κατὰ μικρὰν ταῖς τιμαῖς προβιβάζων ἐς μέγα ἐξῆρε καὶ ὕψωσεν ὥς τὰ πρῶτα φέρειν ἐν βασιλείῳ» κτλ.

Εὐθὺς δὲ μετὰ τὰ ἀνωτέρω τοῦ Ψελλοῦ ἔπεται τὸ ἐξῆς χωρίον, ὅπερ ὡσαύτως ἔχει χρεῖαν διορθώσεως,

«Ἐπὶ τούτοις ἡδέως πάνυ γελάσας ὁ βασιλεύς, ἀλλ' ἀφίημί σε, φησί, σὺ δὲ ὡς τάχιστα μοι ἐπάνελθε ἐπαγγελλόμενος τῷ εὐρήματι.»

Οὐδὲν σημαίνει τὸ ἐπαγγελλόμενος τῷ εὐρήματι. Ὁ συγγραφεὺς ἔγραψεν ἀναντιρρήτως ἐπαγαλλόμενος.

Αὐτόθι ὀλίγον κατωτέρω

«Ἦκεν ἐσπέρας ἀσθμαίνων καὶ πνευστιῶν, καὶ τινα ἐκτομίαν ἐπισυρόμενος. Οὗτος γοῦν, ἔφησεν, ὦ βασιλεῦ, ὁ τὸν ἐμὸν

ἐπελαύνων ἵππον· ὁ δὲ ἔχων οὐ δίδωσιν, ἀλλὰ μὴδὲν τὴν ἀρχὴν αὐτὸν κεκλοφέναι ἐπόμεναι·

Ὁ ἐκτομίας δι' ὄρκων ἡρνεῖτο μὴ μόνον μὴ ἔχειν τὸν ἵππον, ἀλλὰ μὴδὲ τὴν ἀρχὴν αὐτὸν κεκλοφέναι. Οὕτως λοιπὸν γραπτέον τὸ πλημμελὲς μὴδέν.

Διότι στίχ. 20.

Τὸ δὲ γε δεινότερον, ὅτι πάντες μὲν ᾔδειμεν τὴν ὑπόκρισιν, ἐλέγχειν δὲ τὴν ὑπόκρισιν πολλοῦ δὲ καὶ δεῖ.

Τὰ τελευταῖα τῆς περιόδου ταύτης φαίνονται μοι σαφῶς ἡμαρτημένα· διότι πρῶτον μὲν οὐδεὶς συγγραφεὺς, καὶ παιδαριωδέστατα γράφων, ἤθελεν ὑπομείνῃ νὰ ἐπαναλάβῃ ἐν οὕτω βραχεῖ διαστήματι τὸ αὐτὸ οὐσιαστικὸν ἀντὶ τῆς συνηθεστάτης ἐν τοιαύταις πλοκαῖς ἀντωνυμίας. Ἐπειτα ἡ χρῆσις τοῦ ἐνεστώτος δεῖ ἐπὶ χρόνου παρωχημένου καὶ ἡ παραμόρφωσις σταθερᾶς φράσεως εἶνε ὡσαύτως ἄτοπος. Νομίζω ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν ἀελέγχειν δὲ τὸν ὑποκριτὴν πολλοῦ γε καὶ δεῖ.

Σελ. 174, 6.

Ὁ δεινὸς ἐκεῖνος ὑποκριτὴς Ῥωμανός, περὶ οὗ τοσοῦτον λόγον κατέπειπεν ὁ Ψελλός, ὑπὸ ἔρωτος ἀκαταμαχήτου ἐλαυνόμενος, ἐβουλεύθη νὰ φονεύσῃ τὸν αὐτοκράτορα, ἄλλως τε καὶ φανταζόμενος ὅτι πολλοὶς τοῦτο βουλομένοις ἐστί·

πολλάκων γὰρ οὐκ ὀλίγη μερίς αὐτῷ παρετρέφετο καὶ τις εὖν παρ' αὐτῷ κορυφαίων (κατὰ τὴν ἀνεπίληπτον διόρθωσιν τοῦ κ. Σάθα) ὅλον ἐκεῖνον εἰσοικισάμενος, τὰ πρῶτα τῶν μισθοφόρων ἐτύγχανεν ὢν.

Τί σημαίνει ἐν τούτοις τὸ εἰσοικισάμενος εἶνε λίαν ἄπτορον· εἰσοικίζω σημαίνει τὸ εἰσάγω εἰς τινα χώραν ἢ πόλιν καὶ οἰκίζω τινά· καθιστῶ τινα κάτοικον χώρας ἢ πόλεως· τὸ δὲ μέσον εἶνε φανερόν τί δύναται νὰ σημαίνῃ· ἀλλὰ πῶς ἐνταῦθα ὁ εἰς ἐκεῖνος τῶν παρ' αὐτῷ κορυφαίων εἰσοικίζεται ὅλον ἐκεῖνον τὸν ὑποκριτὴν καὶ πρὸς τίνα σκοπὸν; Τοῦτο φαίνεται μοι ἀκατανόητον, καὶ νομίζω ὅτι ἡ λέξις εἶνε παρεφθαρμένη ἀπὸ τῆς γνησίας εἰσποιησάμενος. Τὸ ῥῆμα εἰσποιουῖμαι ἀπὸ τῆς συνηθεστέρας αὐτοῦ σημασίας τοῦ νίεσθαι, μετέπεσεν εὐκόλως εἰς τὴν τοῦ νί-

κειοῦμαι, καθιστῶ τινὰ οἰκεῖον, ἴδιον ἐμαυτῷ, καθ' ὃ πρὸ μικροῦ (σελ. 143, 25) ὁ Ψελλὸς εἶπε «ὅπως ἂν ἐγκρατὴς τοῦ ἔρωτος γένοιτο καὶ ὅλην τὴν ἐρωμένην εἰσποιήσαιο». Οὕτω λοιπὸν καὶ ἐνταῦθα «ὅλον ἐκεῖνον εἰσποιησάμενος».

Εὐθὺς μετὰ τὸ ἀνωτέρω παρατεθὲν ἔπεται τὸ ἐξῆς χωρίον, ὅπερ εἶνε πολλαχῶς ἡμαρτημένον·

Τοῦτο τοιγαροῦν τὸ βούλευμα πρῶτον μὲν ἀπορρήτως εἶχε καὶ οὐδενὶ τῶν πάντων καταφανὴς ἦν περὶ τοῦ τοιούτου σκεπτόμενος· ἐπεὶ δὲ ὁ ἔρως αὐτὸν ἐξεκύμαινε καὶ ὑπέραντα ἐγεγόνει, τολμᾷ δὴ τὸ πρᾶγμα καὶ ἀνακαλύπτει πολλοῖς τὴν γνώμην, ὅφ' οὗ δὴ καὶ τάχος ἀλίσκεται.

Καὶ πρῶτον μὲν τὸ ἀπορρήτως εἶχε, ὅπερ προῆλθεν ἐκ διορθώσεως τοῦ κ. Σάθας ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ ἀντιγράφῳ πολὺ πλημμελεστεροῦ ἀπορρήτων εἶχε, ἀδύνατον νὰ εἶνε ὀρθόν· διότι θὰ ἐδεχόμεθα ὡς ὑποκείμενον αὐτοῦ τὸ βούλευμα (ἀπορρήτως εἶχε=ἦν ἀπόρρητον), ἐν ᾧ ἐκ τοῦ εὐθὺς ἐπομένου αὐδενὶ τῶν πάντων καταφανὴς ἦν· γίνεται πρόδηλον ὅτι ὑποκείμενον τοῦ ὅλου λόγου εἶνε ὁ ὑποκριτὴς ἐκεῖνος Ῥωμανός. Ἵνα λοιπὸν ἐπέλθῃ ἡ ἀναγκαία ἐν τῷ λόγῳ ταυτότης τοῦ ὑποκειμένου, ὀφείλομεν νὰ μεταγράψωμεν τὸ τοῦ ἀντιγράφου ἀπορρήτων εἰς αἰτιατικὴν ἀπόρρητον. Τὸ δὲ κατωτέρω ὑπέραντα κατένευσε μὲν καὶ ὁ κ. Σάθας ὅτι εἶνε τερατῶδες, δὲν ὑπῆρξεν ὅμως πᾶν εὐστοχος ἐν τῇ προφεινομένῃ διορθώσει ὑπὲρ ἄνδρα· διότι τί σημαίνει ὅτι αὐτὸς ἔρως ἐγεγόνει ὑπὲρ ἄνδρα; νομίζω μὲν ὅτι ἐν γένει ἡ τοιαύτη ἐννοία δὲν εἶνε ὑγιής· διότι ὁ ἔρως πάθος ὦν καὶ οὐχὶ κατόρθωμα δὲν δύναται ὀρθῶς νὰ παραβάλληται πρὸς τὰς ἀνθρώπινας δυνάμεις· ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ λέγηται, καθ' ὑπερβολὴν ἐνίοτε, ὅτι πράττει τι ὑπὲρ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ· ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ λέγηται ὅτι πάσχει ὑπὲρ δυνάμιν, ἐν ᾧ ἄλλως τολμᾷ πράγματα πολλὴν δυνάμιν ἀπαιτοῦντα καὶ δραστηριότητα. Ἐκτὸς δὲ τούτων ὤφειλεν ὁ συγγραφεὺς τοῦλάχιστον ὑπὲρ ἄνθρωπον καὶ οὐχὶ ὑπὲρ ἄνδρα νὰ εἴπῃ. Ἀλλὰ τοιοῦτον μὲν οὐδέν, νομίζω, ἐφάντασθη ὁ Ψελλός· πρὸς δὲ τὴν ὅλην ἐννοίαν συμφωνότατα ἔγραψεν ὑπὲρ πάντα, τούτέστιν ὁ ἔρως, ὅστις αὐτὸν ἐξεκύμαι·

νεν, εἶχε καταλάβῃ αὐτοῦ τὴν ψυχὴν καὶ ἐνέργειαν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο. Τὸ δὲ ὑφ' οὗ, ὅπερ ὀρθότατα ἔχει ἐν τῷ ἀντιγράφῳ, ὡς ἀναφερόμενον εἰς τὴν ὅλην προηγουμένην πρότασιν (τὸ ἀνακαλύψαι πολλοῖς τὴν γνώμην), ἀτόπως θέλει νὰ διορθώσῃ ὁ κ. Σάθας εἰς τὸ ὑφ' ὧν, νομίζων ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὸ πολλοῖς· διότι ὁ ἄνθρωπος ἐνταῦθα ἀλίσκεται οὐχὶ ὑπὸ τῶν πολλῶν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς εἰς τοὺς πολλοὺς ἀνακοινώσεως τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ. Τέλος τὸ καὶ τάχος εἶνε προδήλως ἡμαρτημένη ἀνάγνωσις τοῦ μόνου ὀρθοῦ κατὰ τάχος.

Σελ. 173, 1.

Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ὁ Θ' τοσοῦτον ἀνόητον ἀδυναμίαν εἶχε πρὸς τὸν Ῥωμανόν, ὥστε καὶ ἀνακαλυφθείσης τῆς ἐπιβουλῆς, δὲν εὐχαρίστει τὸν Θεόν διότι ἐσώθη, ἀλλ' ὅτι ἐαλώκει ὁ φίλτατος ἐβαρυμηνία τῷ προσαγγείλαντι καὶ προὔλαμβανε τῇ ἀπολογίᾳ τὴν κατηγορίαν.

Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἦν κρύψαι τὴν ἐπιβουλήν εἰς τοῦμφανές ἀναρρυνγεῖσαν,

Ἀντὶ τοῦ ἀνυπάρκτου ἀναρρυνγεῖσαν, ὅπερ φέρεται ἐν τῷ ἀντιγράφῳ, ὁ κ. Σάθας προτείνει τὴν διόρθωσιν ἀναρρυνγεῖσαν, ὡς ἐκ τοῦ ἀναρρέω. Ἀλλ' ἄρ' ἔτι ἀρμόζει εἰς τὴν παρούσαν περίστασιν τὸ ἀναρρέω; Τὸ ἀναρρέω σημαίνει, ὅπου εὕρισκεται παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, τὸ ὀπίσω ῥέω, παλινδρομῶ, οἷον ἐν ταῖς παλιρροίαις· μόνον δὲ ἅπαξ παρὰ Λουκιανῷ Ἀληθοῦς Ἱστορίας Α', 7 ἐγράφετο ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἀναβλύζω παρὰ δὲ τὴν ῥίζαν ἐκάστης (ἀμπέλου) ἀνέρρει σταγὼν οἴνου διαυγοῦς· ἀλλ' ἐν ταῖς νεωτέραις ἐκδόσεσι διωρθώθη ἀπέρρει· ὥςτε μία μόνη ὑπολείπεται ἀληθῆς σημασία τοῦ ἀναρρέω, ἡ πρώτη, ἣτις ἐνταῦθα οὐδαμῶς ἀρμόζει. Τί λοιπὸν ποιητέον; Νομίζω ὅτι ἀληθέστερον καὶ πρὸς τὴν γραφὴν τοῦ ἀντιγράφου ἐγγύτερον διορθοῦμεν τὸ χωρίον μεταγράφοντες τὸ ἀναρρυνγεῖσαν εἰς τὸ ἀναρραγεῖσαν. Ἡ ἐπιβουλή τῷ ὄντι, ὅπως ἀνεκαλύφθη, ἀνερράγη ἐς τοῦμφανές, ὃ ἐ. αἴφνης ἐξεδηλώθη, »ἐξέσπασε καὶ ἐβγήκεν εἰς τὸ φανερόν«. Ὅτι δὲ τὸ ῥῆμα ἀναρρήγνυμαι ἔχει ταύτην τὴν σημασίαν παρὰ τῷ Ψελλῷ, ἀρκοῦσι δύο χωρία πρὸς ἀπόδειξιν

ξιν τούτου, σελ. 84, 17 αὐτὸ δὲ τῇ βασιλικῇ ἀποχρώμενος ἐξουσία, καθαρῶς ἤδη πρὸς ἀπέχθειαν ἀναρρήγνυται» καὶ σελ. 177, 13 ἀλλ' εἰ (γρ. ἕως) μὲν ἡ βασιλὶς βιώσιμος ἦν, οὐ πάνυ τι ἀνερρήγνυτο, ἀλλ' ἡγάπα λανθάνειν καὶ συγκαλύπτεσθαι».

Σελ. 176, 13.

Ἐφ' οὗ ἀπέβη γελοῖος ὁ αὐτοκράτωρ, ἀγωνισθεὶς ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ δικαστηρίου, οὗ τινος προήδρευεν, ὡς ὁ θερμότατος αὐτοῦ συνήγορος, νὰ κηρυχθῇ ἀθῶος ὁ ἀγαπητὸς αὐτῷ Ῥωμανός,

ἡ βασιλὶς Θεοδώρα καὶ ἡ ἀδελφὴ Εὐπρεπία κατὰ τὰς ποιητικὰς θεὰς δεινῶς ἐπεμίζαντο, οὐδὲν ἐπιδεικνύμεναι χάριεν, ἀλλὰ μεμφόμεναι τὰ πλείονα τὴν τοῦ βασιλέως ἀπλότητα.

Τί ἐνόησεν ὁ κ. Σάθας ἐκ τοῦ χωρίου τούτου, ἀδιόρθωτον ἐκδοὺς ἐκεῖνο τὸ ἐπεμίζαντο, εἶνε τῇ ἀληθείᾳ θαυμασμοῦ ἄξιον, καὶ εὐχαρίστως ἠθέλομεν ὑπολάβῃ αὐτὸ ὡς τυπογραφικὸν ἀμάρτημα, ἂν δὲν εἴχομεν καὶ ἄλλα ὅμοια παραδείγματα πλημμελείας ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ τοῦ Ψελλοῦ. Τὸ ἐπεμίζαντο εἶνε πρῶτον μὲν κατὰ τύπον βάρβαρον· διότι τὸ μίγνυμαι, ἔχει μὲν τὸν μέλλοντα μίξομαι, ἀλλὰ τὸν ἀόρ. οὐδέποτε ἐμιξάμην, ἀλλ' ἐμίχθην ἢ ἐμίγην· κατὰ δὲ τὴν σημασίαν ἐξεταζόμενον εἶνε παντελῶς ἀκατανόητον· διότι οὐδεὶς ἐννοεῖ τί σημαίνει τὸ ὅτι αἱ ἀδελφαὶ τοῦ αὐτοκράτορος ἐπεμίζαντο ἢ μᾶλλον ἐπεμίγησαν τοῖς τελουμένοις, καὶ τοῦτο μάλιστα κατὰ τὰς ποιητικὰς θεὰς. Ταῦτα εἶνε ἄντικρυς ἀνοησία. Ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν ἀναντιρρήτως ἐπεμύξαντο διὰ τοῦ υ, μετεχειρίσθη δηλ. τὸν μέσον ἀόρ. τοῦ ὁμηρικοῦ ῥήματος ἐπιμύζω, ὅπερ παρὰ τῷ ποιητῇ κεῖται περὶ τῶν δύο χαλεπαινουσῶν θεῶν, τῆς Ἀθηνᾶς καὶ Ἑρας, ὅσας οὗτος Ζεὺς λέγει τι ἀπαρέσκον αὐταῖς, οἷον Ἰλ. Δ. 20 ἐρεθίσαντος τοῦ Διὸς ἀκερτομίοις ἐπέεσσι» τὴν Ἑρην καὶ Ἀθηνᾶν, λέγει ὁ Ὅμηρος αἰ δ' ἐπέμυξαν Ἀθηναίη τε καὶ Ἑρην· ὡσαύτως καὶ Θ 457, μετὰ δεινὴν ἀπειλὴν τοῦ Διὸς. Ἡ δὲ ἐννοια τοῦ ἡμετέρου χωρίου εἶνε πλέον φανερά. Αἱ ἀδελφαὶ τοῦ αὐτοκράτορος δυσηρεστήθησαν, ἐγόγγυσαν ἐπὶ τοῖς τελουμένοις, ὅπως αἱ παρὰ τῷ ποιητῇ θεαί.

**ΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΙΑΦΟΡΑΣ ΤΗΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΑΠΟ ΤΗΣ ΘΕΡΜΗΣ.**

Ἐπειδὴ πάντες σχεδὸν οἱ γεωγράφοι καὶ πινακογράφοι, γεωγραφοῦντές τε καὶ πινακογραφοῦντες ἐν ἀρχαίαις καὶ νέαις γεωγραφίαις, τῇ Θέρμῃ ταυτίζουσι τὴν Θεσσαλονίκην, ἥ ἄμεινον εἰπεῖν ὑπολαμβάνουσιν ὅτι ἡ δευτέρα ἰδρύθη ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς πρώτης, σκόπιμον θεωρῶ καὶ χρήσιμον ἐνταύτῳ τῇ τε γεωγραφικῇ καὶ ἱστορικῇ ἐπιστήμῃ, διατυπώσας τὴν περὶ τῆς διαφορᾶς αὐτῶν γνώμην μου ἐν τοῖς Μακεδονικοῖς, ἐν τοῖς ἐπομένοις διὰ βραχέων νὰ ἀναπτύξω, διασαφηνίσω καὶ τόγ' ἐπ' ἐμοὶ ὀριστικῶς λύσω τὸ ζήτημα τῶν δύο πόλεων, ὧν ἡ μὲν Θέρμη ἐξηφανίσθη ἐν τῇ πολυχρονιότητι τοῦ παρελθόντος, ἡ δὲ Θεσσαλονίκη εὐτυχῶς ὑφίσταται ζῶσα καὶ ἀκμαία τῆς Μακεδονίας πρωτεύουσα καὶ δευτέρα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας πόλις κατὰ τὴν ἐμπορίαν καὶ τὴν γεωγραφικὴν θέσιν, εὐχαρίστως ἀποδεχόμενος πᾶσαν περὶ τοῦ ἐναντίου κρίσιν ἵνα πεισθῶ ἐπὶ τέλους ὅτι ἐγὼ μὲν ἐν ἀμαρτία καὶ πλάνῃ διατελῶ, οἱ δὲ ἀντιφρονοῦντές μοι ὀρθοδοξοῦσι καὶ τὸν τῆς ἀληθείας λόγον ὀρθοτονοῦσι.

Ἐπειδὴ ὁμοίως οἱ νεώτεροι ἐρεῖδονται ἐπὶ τῆς διαβεβαιώσεως τῶν ἀρχαίων, ἀνάγκη τὰς περισωθείσας μαρτυρίας τούτων νὰ ὑποβάλω εἰς τὴν βάσανον ἵνα καταφανῇ κατὰ πόσον ἔχουσι δίκαιον ἀδασανίστως καὶ ἀνενδοιάστως ἀποδεχόμενοι τὴν ταυτότητα τῶν δύο πόλεων.

Τῆς Θέρμης πρῶτος τῶν ἀρχαίων μνηΐαν ποιούμενός ἐστιν Ἐκαταῖος ὁ Μιλήσιος λογογράφος, ὀνομάζων αὐτὴν πόλιν Ἑλλήνων Θρακῶν (1) καὶ δεύτερος Σκύλαξ ὁ Καρυανδεὺς λογογράφος, ἀκμάσας ἐν ἀρχῇ τοῦ 5' αἰῶνος, μνημονεύει τῆς Θέρμης ὡς πόλεως παραλίας καὶ οὐδὲν πλέον (2), ἐξ ὧν ἐξάγεται ὅτι ἡ Θέρμη

(1) Ἐκατ. ἀποσπ. 416. παρὰ Στεφαν. Β. ἐν λ. Χαλάστρα, πόλις Θράκης περὶ τὸν Θερμαῖον κόλπον. Ἐκαταῖος Εὐρώπη. α' Ἐν δ' αὐτῇ Θέρμη πόλις Ἑλλήνων (Θρηίκων), ἐν δὲ Χαλάστρῃ πόλις Θρηίκων.

(2) Σκυλακ. Περ. α' Δξιὸς ποταμὸς, Ἐχίδωρος ποταμὸς, Θέρμη πόλις, Αἴνεια Ἑλληνίς.

ἐστὶ προγενεστέρα τοῦ 5' αἰῶνος π. Χ., ἐντελῶς ὅμως ἀγνοεῖται πότε καὶ ὑπὸ τίνος ἐκτίσθη. Μετὰ δὲ τούτους πολλάκις ἀναφέρει αὐτὴν ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας Ἡρόδοτος, ἱστορῶν ὅτι ἡ Θέρμη ἦν ἐπισημοτέρα τῶν ἐν τῷ Θερμαίῳ κόλπῳ κειμένων πόλεων, ἐξ ἧς καὶ ὁ κόλπος αὐτὸς ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν (1) καὶ ὅτι ὁ Ξέρξης ἐξ Ἀκάνθου διέταξε τοὺς στρατηγοὺς μετὰ τοῦ ναυτικοῦ στρατοῦ νὰ περιμένωσιν αὐτὸν ἐν Θέρμῃ, εἰς τὴν ὁποίαν, περιπλέων τὴν Χαλκιδικὴν καὶ ἐκ τῶν πόλεων ναῦς καὶ στρατὸν συναθροίζων, ἀφίκετο ὁ Περσικὸς στόλος καὶ ἐστρατοπέδευσε μέχρι τοῦ Ἀξιοῦ (2). Μετὰ τινὰς δὲ ἡμέρας καὶ ὁ Ξέρξης αὐτὸς μετὰ τοῦ πεζοῦ στρατοῦ, ἀναχωρήσας ἐξ Ἀκάνθου καὶ διὰ τῆς Παιονίας καὶ Κρηστωνίας πορευόμενος κατὰ ξηρὰν, ἐφθασεν εἰς τὴν Θέρμην καὶ ἐστρατοπέδευσε ἐν αὐτῇ, ἐξετάθη δὲ ὁ στρατὸς μέχρι τοῦ Λουδίου καὶ Ἀλιάκμονος ποταμοῦ, ὅτε λέγεται ὅτι ὁ Ἐχέδωρος ποταμὸς δὲν ἐξήρκεσεν εἰς πόσιν τοῦ στρατοῦ (3). Ὁ δὲ Ξέρξης ἐδρεύων ἐν Θέρμῃ ἐθεῖτο τὰ οὐρανομήκη ὄρη τῆς Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας, τὸν Ὀλυμπον καὶ τὴν Ὀσσαν, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας αὐτὸς μὲν ἀπῆλθε κατευθυνόμενος διὰ τῆς Θεσσα-

(1) Ἡροδοτ. 7, 121. «Ξέρξης δὲ ἐκ τῆς Ἀκάνθου ἐντειλόμενος τοῖσι στρατηγοῖσι τὸν ναυτικὸν στρατὸν ὑπομένειν ἐν Θέρμῃ, ἀπῆκε ἀπ' ἐωυτοῦ τὰς νέας πορεύεσθαι, Θέρμη δὲ ἐν τῷ Θερμαίῳ κόλπῳ οἰκημένη, ἀπ' ἧς καὶ ὁ κόλπος οὗτος τὴν ἐπωνυμίην ἔχει».

(2) Ὁ αὐτὸς 123. «Ὁ δὲ ναυτικὸς στρατὸς... ἔπλωε ἐς τὸ προειρημένον, παραλαμβάνων στρατιὴν καὶ ἐκ τῶν προσεχέων πόλεων τῇ Παλλήνῃ, ὁμορρυσέων δὲ τῷ Θερμαίῳ κόλπῳ... πλώων δὲ ἀπίκετο ἐς τὴν προειρημένην Θέρμην». 124. «Ὁ μὲν δὲ ναυτικὸς στρατὸς αὐτοῦ περὶ Ἀξιδὸν ποταμὸν καὶ πόλιν Θέρμην... περιμένων βασιλέα ἐστρατοπεδεύετο».

(3) Ὁ αὐτὸς αὐτόθι. «Ξέρξης δὲ καὶ ὁ πεζὸς στρατὸς ἐπορεύετο βουλόμενος ἐς τὴν Θέρμην ἀπικέσθαι. Ἐπορεύετο δὲ διὰ τῆς Παιονικῆς καὶ Κρηστωνικῆς ἐπὶ ποταμὸν Ἐχέδωρον». 127. «Ὡς δὲ ἐς τὴν Θέρμην ἀπίκετο ὁ Ξέρξης ἰδὼν αὐτοῦ τὴν στρατιήν. Ἐπέσχε δὲ ὁ στρατὸς αὐτοῦ στρατοπεδεύμενος τὴν παρὰ θάλασσαν χώραν τρετήνδε, ἀρξάμενος ἀπὸ Θέρμης πόλιος... τῶν δὲ... ποταμῶν ἐκ Κρηστωνίης ῥέων Ἐχέδωρος μῦθος οὐκ ἀντέχρησε τῇ στρατιῇ πινόμενος, ἀλλ' ἀπέλιπε».

λίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὃ δὲ Περσικὸς στόλος ἀπέπλευσεν ἐκ τῆς Θέρμης πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν (1).

Τοσοῦτον δὲ σπουδαίαν παριστῶντος τοῦ Ἡροδότου τὴν Θέρμην, ἥτις κατὰ προτίμησιν τῶν λοιπῶν ἐξελέχθη ὡς κέντρον καὶ δομητήριον τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ὃ Θουκυδίδης δις μόνον λαμβάνει ἀφορμὴν νὰ μνημονεύσῃ αὐτῆς, ἱστορῶν πρῶτον μὲν ὅτι ἡ Θέρμη μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Περσῶν ἐκ τῆς Ἑλλάδος Μακεδονικὴ γενομένη ἀπὸ τοῦ 453 π. Χ., κατελήφθη τῷ 431 π. Χ. ὑπὸ χιλίων Ἀθηναίων ὁπλιτῶν (2), δεύτερον δὲ ὅτι ἀκολούθως διὰ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ Ἀβδηρίτου Νυμφοδώρου ἀπεδόθη ἡ Θέρμη τῷ βασιλεῖ τῆς Μακεδονίας Περδίκκᾳ τῷ 429 π. Χ. διὰ τὴν μετ' αὐτῶν συμμαχίαν (3). Ἀπὸ δὲ τῆς ἐποχῆς ταύτης μέχρι τοῦ 360 οὐδεμία γίνεται μνεία αὐτῆς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὅτε ἐν ἔτος πρὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας ἀναβάσεως τοῦ Φιλίππου ἐν ταῖς τότε ταραχαῖς τοῦ κράτους κατέλαβεν αὐτὴν ὁ Πausanίας κατὰ τὴν μεμονωμένην μαρτυρίαν τοῦ ῥήτορος Δίσχινου (4). Δίαν δ' ἄπορον φαίνεται μοι ὅτι ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου καθ' ὅλην τὴν βασιλείαν τοῦ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου μέχρι τῆς ιδρύσεως τῆς Θεσσαλονίκης (360—315 π. Χ.) οὐδεὶς τῶν ἀρχαίων ἀναφέρει τὸ ὄνομα τῆς Θέρμης, καὶ ἐκ τῆς παντελοῦς ταύτης σιωπῆς τῶν ἀρχαίων ἐπὶ 45 ἔτη εὐλόγως δύναται τις νὰ ὑποθέσῃ δυοῖν θάτερον ἢ ὅτι κατεστράφη ἐντελῶς, ἢ ὅτι ἐκπεσοῦσα τῆς προτέρας ἀκμῆς, ἄση-

(1) Ὁ αὐτὸς 128. «Ξέρξης δὲ ὁρέων ἐκ τῆς Θέρμης οὖρεα τὰ Θεσσαλικά τὸν τε Οὔλυμπον καὶ τὴν Ὀσσαν. ὃ δὲ ναυτικὸς Ξέρξεω στρατὸς ὁρμεόμενος ἐκ Θέρμης πόλιος παρέβαλε. . . 483. Ἀ'Ενταῦθα οἱ βάρβαροι. . . ὁρμηθέντες αὐτοὶ ἐκ Θέρμης ἐπέπλων πάσῃσι τῇσι νηυσὶ ἑνδεκα ἡμέρας μετὰ τὴν βασιλέως ἐξέλασιν ἐκ Θέρμης».

(2) Θουκυδ. 4, 64 αΟἱ ἀφικόμενοι ἐς Μακεδονίαν πρῶτον καταλαμβάνουσι τοὺς προτέρους χιλίους Θέρμην ἄρτι ἡρηκότας καὶ Πύδναν πολιορκοῦντας».

(3) Ὁ αὐτὸς 2, 29. «ξυνεβίβασε δὲ καὶ τὸν Περδίκκαν τοῖς Ἀθηναίοις καὶ Θέρμην αὐτῷ ἔπεισεν ἀποδοῦναι».

(4) Δίσχιν. περὶ Παραπρ. 34, 36. «Βίληφοτος δὲ Ἀνθεμοῦντα καὶ Θέρμαν καὶ Στρέψαν καὶ ἄλλ' ἄττα χωρία».

μος ἐγένετο καὶ ἐπομένως ἀκατανόμαστος. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν συντόμῳ περὶ τῆς Θέρμης μέχρι τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ἐμφανίσεως τῆς Θεσσαλονίκης.

Νῦν δὲ ἰδρυθείσης ὑπὸ τοῦ Κασσάνδρου τῆς νέας πόλεως, πρόκειται νὰ ἐξετασθῇ τῶν δύο πόλεων ἡ σχέσις, εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς ὁποίας δύο μόνον ἀρχαίων συγγραφέων αἱ μαρτυρίαι δύνανται νὰ ἔχωσι βαρύτητα καὶ ἰσχὺν ἐπὶ τοῦ τεθέντος ζητήματος, ὡς πλησιεστέρων εἰς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἐποχὴν καὶ ὡς ἀξιοπιστοτέρων. Συγχρόνων δὲ μαρτυρίαν οὐδεμίαν ἔχομεν. Οἱ δὲ προμνημονευθέντες εἰσὶν Στράβων ὁ τῆς γεωγραφίας πατὴρ (66 π. Χ.—24 μ. Χ.) καὶ Πλίνιος ὁ πρεσβύτερος (23—79 μ. Χ.).

Ἀλλὰ τοῦ μὲν πρώτου, ἐπειδὴ μέγα μέρος τοῦ ἐβδόμου βιβλίου, ἐν ᾧ περιεγράφετο ἡ Μακεδονία καὶ Θράκη, δυστυχῶς ἀπωλέσθη, καὶ μόνον ἀποσπάσματα τοῦ κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα μ. Χ. ἀκμάσαντος ἐπιτομέως αὐτοῦ περιεσώθησαν ἡμῖν, ἡ ἔμμεσος μαρτυρία αὐτοῦ μικρὰν παρέχει ἀσφάλειαν εἰς τὴν ἀξιοπιστίαν αὐτοῦ. Οὐχ ἦττον ὅμως δεόν νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὴν βάσανον 4 μόνον ἀποσπάσματα (20. 21. 23. 24.), ἐν οἷς καὶ μόνοις γίνεται λόγος περὶ Θέρμης καὶ Θεσσαλονίκης. Τούτων δὲ τὰ μὲν δύο (20. 23.) σχεδὸν ταυτίζονται (1), ἱστοροῦντα ὅτι ὁ Ἀξιὸς ἐκβάλλει μεταξὺ Χαλάστρας καὶ Θέρμης καὶ ὡς τοιαῦτα μηδεμίαν σημασίαν ἔχουσιν ἐν τῷ ἡμετέρῳ ζητήματι.

Τῶν δὲ λοιπῶν δύο τὸ μὲν 24 διαρρήδην λέγει ὅτι ἡ Θεσσαλονίκη πρότερον ἐκαλεῖτο Θέρμη (2) καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μόνη ἀρχαία μαρτυρία τοῦ ἐπιτομέως περὶ τῆς ταυτότητος τῶν δύο πόλεων, ἐφ' ἧς στηρίζονται πᾶσαι αἱ λοιπαὶ τῶν μεταγενεστέρων τοῦ ἐπιτομέως Βυζαντινῶν καὶ οἱ νεώτεροι γεωγράφοι, πινακογράφοι καὶ ἱστορικοί. Ὅτι μὲν ἐν γένει τὰ ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι

(1) Στραβ. 330. ἀποσπ. 20. «Ὁ Ἀξιὸς ἐκδίδωσι μεταξὺ Χαλάστρας καὶ Θέρμης». 23. «Ὁ Ἀξιὸς... ἐξίησι μεταξὺ Χαλάστρας καὶ Θέρμης».

(2) Ὁ αὐτὸς ἀποσπ. 24. «Ὅτι μετὰ τὸν Ἀξιὸν ποταμὸν ἡ Θεσσαλονίκη ἐστὶ πόλις, ἣ πρότερον Θέρμη ἐκαλεῖτο. Κτίσμα δὲ Κασσάνδρου... μετώκισε δὲ τὰ πέριξ πολίχνια εἰς αὐτήν, οἷον Χαλάστραν, Αἴνειαν, Κισσὸν καὶ τινα ἄλλα».

λεγόμενα νοσοῦσι καὶ θεραπείας χρῆζουσιν, εὐκόλως δύναται τις νὰ διῶδῃ πρῶτον μὲν ἐκ τῆς ἀφορήτου ταῦτολογίας καὶ παλιλογίας τῶν δύο προηγουμένων ἀποσπασμάτων ἥτοι τοῦ 20 καὶ τοῦ 23, ὧν τὸ μὲν λέγει α'Ο 'Αξιὸς ἐκδίδωσι μεταξὺ Χαλάστρας καὶ Θέρμης», τὸ δὲ 24 α'Ο 'Αξιὸς . . . ἐξίησι μεταξὺ Χαλάστρας καὶ Θέρμης», ἣν ἐὰν θελήσῃ τις νὰ ἀποδώσῃ τῷ πατρὶ τῆς γεωγραφίας, ἀδικεῖ τὰ μέγιστα αὐτόν. Δεύτερον δὲ ἐκ τῆς μεγάλης συγχύσεως καὶ διαφωνίας περὶ τῶν αὐτῶν πραγμάτων, ἣτις ἐμφαίνεται ἐν τοῖς λοιποῖς τρισὶν ἀποσπάσμασιν οἷον ἐν τῷ 23· α'Ο 'Αξιὸς διαιρῶν τὴν τε Βοττιαίαν καὶ τὴν Ἀμφαξίτιδα γῆν καὶ παραλαβὼν τὸν Ἐριγῶνα ποταμὸν ἐξίησι», ὅπερ φύσει ἀδύνατόν ἐστι γενέσθαι καὶ ἐπομένως διορθωτέον εἰς τὸ α'Ο 'Αξιὸς παραλαβὼν τὸν Ἐριγῶνα ποταμὸν καὶ διαιρῶν τὴν τε Βοττιαίαν καὶ τὴν Ἀμφαξίτιδα γῆν ἐξίησι». Διότι ὁ 'Αξιὸς πρὸς βορρᾶν τῶν δύο ἐπαρχιῶν Βοττιαίας καὶ Ἀμφαξίτιδος παραλαμβάνει τὸν Ἐριγῶνα, καὶ οὕτω συνηνωμένος ῥέων πρὸς νότον, διαιρεῖ αὐτὰς καὶ οὐχὶ τἀνάπαλιν, ὡς ἱστορεῖ ὁ ἀδέξιος ἐπιτομὲς, ἀντιστρέφων καὶ ἀνατρέπων τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων.

Ἡ δὲ διαφωνία συνοδευομένη καὶ αὐθις μετὰ τῆς ταῦτολογίας καὶ παλιλογίας παρατηρεῖται ἐν τοῖς ὑπολοίποις ἀποσπάσμασιν ἥτοι ἐν τῷ 21· α'Εἴτα Θεσσαλονίκηια Κασσάνδρου κτίσμα . . . Ἐπωνόμασε δὲ τὴν πόλιν ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς Θεσσαλονίκης Φιλίππου δὲ τοῦ Ἀμύντου θυγατρὸς καθελὼν τὰ ἐν Κρουσίδι πολίσματα καὶ τὰ ἐν τῷ Θερμαίῳ κόλπῳ περὶ ἑξ καὶ κ' καὶ συνοικίσας εἰς ἓν. Ἡ δὲ μητρόπολις τῆς νῦν Μακεδονίας ἐστί. Τῶν δὲ συνοικισθεισῶν ἦν Ἀπολλωνία καὶ Χαλάστρα καὶ Θέρμα καὶ Γαρησκὸς καὶ Αἴνεια καὶ Κισσός». Καὶ ἐν τῷ μεθεπομένῳ 24· α'Οτι μετὰ τὸν Ἀξιδὸν ἢ Θεσσαλονίκη ἐστὶ πόλις, ἣ πρότερον Θέρμη ἐκαλεῖτο. Κτίσμα δ' ἐστὶ Κασσάνδρου, ὃς ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς, παιδὸς δὲ Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου ὠνόμασε· μετώκισε δὲ τὰ πέριξ πολίχνια εἰς αὐτὴν, οἷον Χαλάστραν, Αἴνειαν, Κισσὸν καὶ τινὰ ἄλλα».

Ὅτι δὲ ταῦτα, οὕτως ἔχοντα, ἀδύνατον νὰ ἀποδοθῶσι τῷ Στράβωνι καὶ ὅτι εἰσὶν ἄστοχα κατασκευάσματα τοῦ ἐπιτομέως,

ἀρυσθέντα ἐκ τῶν Στραβωνείων χειρογράφων, ἀπλῆ ἔρευνα καὶ παράθεσις τοῦ περιεχομένου αὐτῶν δύναται νὰ πείσῃ τὸν προσεκτικὸν ἀναγνώστην περὶ τούτου, εὐκόλως παρατηροῦντα ὅτι τὸ μὲν 24 ἀποσπασμα πλεονεκτεῖ τοῦ 21 μόνον κατὰ τὴν ἀναφορικὴν πρότασιν αἱ πρότερον Θέρμη ἐκαλεῖτο», τὸ δὲ 21 ὑπερέχει τοῦ 24 1) κατὰ τὸ ἀκαθελὼν τὰ ἐν Κρουσίδι πολίσματα καὶ τὰ ἐν τῷ Θερμαίῳ κόλπῳ περὶ εἴς καὶ κ' καὶ συνοικίσας εἰς ἐν ἑνθα καλῶς ὀρίζεται καὶ ἡ θέσις καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν πολιτισμάτων καὶ ὁ συνοικισμὸς αὐτῶν, ἐν ᾧ ἐν τῷ 24 ἀορίστως ἀναφέρεται ὅτι μετέκτισε τὰ περίξ πολίχνια εἰς αὐτὴν καὶ οὐδὲν πλέον· 2) κατὰ τὸ αὐτῶν δὲ συνοικισθεισῶν ἦν Ἀπολλωνία καὶ Χαλάστρα καὶ Θέρμα καὶ Γαρησκὸς καὶ Αἶνεια καὶ Κισσὸς», ἐν ᾧ ὀνομαστί μνημονεύονται εἴς τὰ κυριώτερα πολίσματα, καὶ τὸ σπουδαιότερον πάντων ἐστὶν ὅτι καὶ ἡ Θέρμη ἀναφέρεται ὡς μία τῶν συνοικισθεισῶν ἐν τῇ νεοκτίστῃ πόλει, ἐν ᾧ ἐν τῷ 24 τρία μόνον πολίσματα μνημονεύονται ἡ Χαλάστρα, ἡ Αἶνεια καὶ ἡ Κισσὸς καὶ τὰ λοιπὰ ἐντελῶς ἀγνοοῦνται. Τῶν δὲ ἀποσπασμάτων τούτων τὸ μὲν 21 περιέχεται ἐν τῷ Βατικανῷ χειρογράφῳ, ὅπερ πληρέστερον, ἀκριβέστερον καὶ περισκτικώτερόν ἐστιν (1), τὸ δὲ 24 ἐν τῷ Παλατίνῳ χειρογράφῳ, ὅπερ ἀπεδείχθη ἤδη ἐλλιπέστατον.

Ταύτην τοίνυν τὴν ὑπεροχὴν τοῦ 21 ἀποσπάσματος πρὸ ὀφθαλμῶν τιθεμένων, φαίνεται μοι ὅτι ἡ ἀναφορικὴ πρότασις αἱ πρότερον Θέρμη ἐκαλεῖτο» νόθος καὶ παρεμβεβλημένη ἐστὶ, πρῶτον μὲν ὡς μὴ περιεχομένη ἐν τῷ περιεκτικωτέρῳ καὶ ἀκριβεστέρῳ ἀποσπάσματι, δεύτερον δὲ ὅτι ἐν τούτῳ ἡ Θέρμη ῥητῶς ἀναφέρεται ὡς μία τῶν πόλεων, ἀς καθελὼν ὁ Κάσσανδρος καὶ τοὺς

(1) Τοῦτο ὁμολογεῖ καὶ Ταφέλιος ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ Στράβωνος σελ. 17. σημ. 41. *alia enumerandis urbibus, quarum incolae in urbem s. novam s. instauratam transpositi sunt, Vaticanus uberius Palatino est tum quoad summam oppidorum, tum quoad eorum nomina. Sunt urbes XXVI, quarum potiores significantur, et quidem praeter eas, quas Palat. habet: Apollonia, Therma, Garescus».*

κατοίκους αὐτῶν μετοικίσας εἰς τὴν νεόκτιστον πόλιν Θεσσαλονίκην συνώκισε, καὶ οὐχὶ τὴν Θέρμην μετοικίσας εἰς τὴν Θέρμην συνώκισεν, ὅπερ ἀτοπώτατον καὶ φύσει ἀδύνατόν ἐστιν. Ὅτι δὲ τοῦτα οὕτως ἔχει καὶ οὐχὶ ἄλλως, μαρτυρεῖ ἕτερον παράδειγμα, ἀναφερόμενον εἰς τὸν αὐτὸν Κάσσανδρον, ὅστις αὐτὸ τοῦτο ἔπραξε κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος 316 π. Χ. καὶ ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς χερσονήσου Παλλήνης, ὅπου ὡσαύτως νέαν ἵδρυσε πόλιν καὶ ἐκ τοῦ ἰδίου ὀνόματος ἐκάλεσεν αὐτὴν Κασσάνδρειαν, καίπερ τῆς παρακειμένης Ποτιδαίας ἐξανδραποδισθείσης μὲν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου κατὰ τὸ 357, ὑφισταμένης ὅμως καὶ οἰκουμένης ἔτι ὑπ' Ὀλυνθίων κατὰ τὴν ῥητὴν μαρτυρίαν τοῦ Διοδώρου «Κάσσανδρος δὲ ἔκτισε πόλιν ἐπὶ τῆς Παλλήνης ὁμώνυμον αὐτοῦ Κασσάνδρειαν, εἰς ἣν τὰς τε ἐκ τῆς χερσονήσου πόλεις συνώκισε καὶ τὴν Ποτίδαιαν, ἔτι δὲ τῶν σύνεγγυς χωρία οὐκ ὀλίγα· κατῴκισε δὲ εἰς αὐτὴν καὶ τῶν Ὀλυνθίων τοὺς διασωζομένους, ὄντας οὐκ ὀλίγους» (1). Ἐνταῦθα προφανέστατα βλέπει ὁ ἀναγνώστης ὅτι ὁ Κάσσανδρος ἔκτισε νέαν πόλιν, ὅτι εἰς αὐτὴν μετοικίσας τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων τῆς Παλλήνης, τῆς Ποτιδαίας αὐτῆς, τῶν παρακειμένων χωρίων καὶ πολλοὺς Ὀλυνθίους, συνώκισεν εἰς τὴν Κασσάνδρειαν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν Ποτίδαιαν, ἣν ἐσφαλμένως πάντες οἱ νεώτεροι ταυτίζουσι τῇ Κασσανδρείᾳ.

Ἐκ πάντων δὲ τούτων συμπεραίνεται ὅτι ἂν μὴ νόθον θελήσῃ τις νὰ ἐκλάβῃ τὴν περὶ τῆς ταυτότητος τῆς Θέρμης καὶ Θεσσαλονίκης μαρτυρίαν τοῦ ἐπιτομέως, ἐξ ἅπαντος ὅμως ὑποπτον πρέπει νὰ θεωρήσῃ αὐτὴν, καὶ ὡς τοιαύτη ἀδύνατός ἐστι νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις καὶ θεμέλιον ἱστορικῆς ἀληθείας. Καὶ εἰ μὲν οὐδεμίαν ἄλλην μαρτυρίαν εἶχομεν περὶ τοῦ ἐναντίου, οὐδόλως ἐδικαιούμεθα νὰ ἀποδεχθῶμεν ταύτην ὡς ἀναμφισβήτητον, ἀλλὰ μόνον ὡς εἰκασίαν ὠφείλομεν νὰ προβάλωμεν. Ἐπειδὴ ὅμως ὑπάρχει εὐτυχῶς πολλῶ σπουδαιότερα καὶ βαρυτέρα τῆς τοῦ

(1) Διοδωρ. 19, 52, ὅρα καὶ 16, 8. «Οὐ μὴν, ἀλλ' ὁ Φίλιππος Ποτίδαιαν ἐκπολιορκήσας... Τὴν δὲ πόλιν ἐξανδραποδισάμενος παρέδωκε τοῖς Ὀλυνθίοις δωρησάμενος ἅμα καὶ τὰς κατὰ τὴν χώραν κτήσεις».

κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα ἀκμάσαντος ἐπιτομέως περὶ τῆς ἐμφα-
τικῆς διακρίσεως τῆς Θέρμης καὶ Θεσσαλονίκης ὡς δύο διαφόρων
πόλεων, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εὐλόγως καὶ δικαίως δυνάμεθα
νὰ ἀποκηρύξωμεν τὴν τοῦ ἐπιτομέως ὡς νόθον καὶ παρεμβεβλη-
μένην καὶ ἀνενδοιάστως νὰ στηριχθῶμεν ἐπὶ τῆς ἰσχυροτέρας καὶ
βεβαιότερας. Αὕτη δ' ἐστὶν ἡ τοῦ Πλινίου τοῦ πρεσβυτέρου, συγ-
γραφείως, ὡς γνωστὸν, ἀκμάσαντος κατὰ τὸν α' μ. Χ. αἰῶνα (28
—79) ἢ γεννηθέντος τὸ ἐπόμενον ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ Στρά-
βωνος (66 π. Χ.—24 μ. Χ.) καὶ ἐπομένως κατὰ 9 αἰῶνας ἀρ-
χαιοτέρου τοῦ ἐπιτομέως καὶ πλησιεστάτου εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ
περὶ οὗ ὁ λόγος ἡμῶν γεγονότος, ὃς διαρρήδην διαστέλλει τὴν
Θέρμην ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης· «In ora sinus Macedonici
Chalastra, et intus Phileros, Lete, medioque flexu lito-
ris Thessalonica liberae conditionis. Ad hanc a Dyrrha-
chio CXIV millia passuum. Therme» (1).

Ὁ Πλίνιος συγγραφεὺς σπουδαιότατος (scriptor gravissi-
mus κατὰ Ταφέλιον) ἀναντιρρήτως ἐγίνωσκε κρεῖττον παντὸς
ἄλλου τὰ περὶ Θεσσαλονίκης καὶ Θέρμης καθ' ὅσον ἡ Μακεδονία
ἦν ἐπαρχία Ῥωμαϊκὴ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν καὶ ἡ Θεσσαλο-
νίκη διετέλει πρωτεύουσα αὐτῆς καὶ ἔδρα τῶν Ῥωμαίων ἀνθυ-
πάτων καὶ ἀρχόντων, ἐν ᾗ ὁ περιώνυμος ῥήτωρ Κικέρων ἐξορισθεὶς
τῷ 58 π. Χ. εὗρεν ἄσυλον καὶ ἐφ' ἱκανὸν χρόνον διέτριψεν ἐν
αὐτῇ. Ἐνεκα δὲ τῶν περιστατικῶν τούτων φαίνεται μοι ἡ τοῦ
Πλινίου μαρτυρία ἀξιοπιστοτέρα οὐ μόνον τῆς τοῦ ἐπιτομέως,
ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ Στράβωνος αὐτοῦ, εἰ περισώζετο ἡμῖν τοιαύ-
τη, ἅτε μηδόλως ἐπισκεφθέντος τὰ μέρη ταῦτα.

Τῷ δ' ἐπιτομεῖ τοῦ Στράβωνος φαίνονται μοι ἐπόμενοι καὶ ὅσοι
τῶν Βυζαντινῶν μνείαν ποιοῦνται αὐτῆς, οἵτινες ἀρχαῖζειν σπου-
δάζοντες καὶ ἐλάχιστα περὶ τῆς ἀληθείας καὶ ἀκριθείας φροντί-
ζοντες, οὐ μόνον Θέρμην καλοῦσι τὴν Θεσσαλονίκην, ἀλλὰ καὶ
ἄλλα ἀρχαῖα ἐπινοοῦσιν ὀνόματα ἵνα φαίνωνται μάλα ἀρχαῖζον-
τες καὶ κλασικίζοντες, οὕτω π. χ. ὁ μὲν Ζωναρᾶς καὶ Τσέτσης

(1) Plin. H. N. 4, 40, (17).

(1) ὀνομάζουσιν αὐτὴν Ἡμαθίαν, ὃ δὲ Στέφανος Βυζάντιος καὶ ὁ Μ. Ἑτυμολόγος (2) Ἀλίαν, καὶ ὁ Χαλκοκονδύλης, καίπερ γράφων ἱστορίαν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πλειστάκις ὁμῶς καὶ σχεδὸν πανταχοῦ τὴν Θεσσαλονίκην καλεῖ Θέρμην καὶ οὐχὶ τῷ ἐν κοινῇ χρήσει ὀνόματι (3), καὶ ὁ Μαλαλᾶς πληθυντικῶς Θέρμας (4). Μόνος δὲ ὁ Προκόπιος διακρίνει τὴν Θέρμην ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης, ἴσως κατὰ τύχην συμφωνῶν τῷ Πλινίῳ (5).

Οὕτω δὲ συγχέοντες τὰ πράγματα, πρὸς ἀλλήλους διαφωνοῦντες καὶ ἀντὶ ἐνὸς ἢ δύο τὸ πολὺ τέσσαρα ἀπονέμοντες ὀνόματα τῇ νεοδμήτῳ πόλει τοῦ Κασσάνδρου, ἀπαλλάττουσιν ἡμᾶς πάσης περαιτέρω συζητήσεως περὶ τῆς ἀξιοπιστίας αὐτῶν ἐν τῷ ἡμετέρῳ ζητήματι, ὅπερ ἐλύθη ἤδη ὀριστικῶς διὰ τῆς μόνης ἡμῖν περισωθείσης ἀρχαίας μαρτυρίας τοῦ Πλινίου, ἥς ἡ δύναμις μένει ἐδραία καὶ ἀκλόνητος, ἕως ἄν ποτε εὑρεθῇ ἄλλη τις μαρτυρία σπουδαιότερα καὶ πολυτιμότερα ταύτης.

Ἀλλ' οὕτω τεθέντος ὡς ἀληθοῦς καὶ ἀναμφισβητήτου ἤδη ὅτι ἡ Θέρμη διάφορός ἐστι τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ὅτι αὕτη ἰδρύθη οὐχὶ ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς Θέρμης, ἀλλ' ἐπ' ἄλλης κατὰ τὸ μᾶλ-

(1) Τσίτσ. ἱστορ. 42, 26. «Θεσσαλονίκην ἐπολιόρκουν, ἥ πάλαι μὲν Ἡμαθία καλεῖσθαι λέγεται». Ἐν δὲ ταῖς Χιλ. 43, 306, ἀντιφάσκων ἑαυτῷ καλεῖ Θέρμην. Ζωναρ. ἱστορ. 42, 26. «Θεσσαλονίκην... ἥ πάλαι μὲν Ἡμαθία καλεῖσθαι λέγεται». Tafel Thessal. p. iv. «Idem repetitur in Schedis mis. Angeli Aprotii apud Wassium ad Thucyd. 1, 61. «Θέρμη ἡ Θεσσαλονίκη καὶ Ἡμαθία. Quod ultimum quis sibi persuadebit».

(2) Στεφαν. Β. ἐν λ. Θεσσαλονίκη, πόλις Μακεδονίας, ἣτις ἄρα ἐκαλεῖτο Ἀλία Κασσάνδρου κτίσμα». Μ. Ἑτυμολ. σ. 447, 33.

(3) Δ. Χαλκοκονδ. ἱστορ. 23, 24 καὶ ἄλλαχοῦ, περὶ οὗ Tafel Thessal. p. xi. «Idem Laonicus Epidamni, Byzantii, Hellenum nomine utitur, numquam Dyrrachii, Constantinopoleos, Romanorum (i. e. Graecorum). Sunt archaismi hominis docti capta peditaque patria ad nominum incunabula recutrentis, antiquiorem regni Byzantini scriptorem aliquem ita locutum nondum ego inveni praeter epitomatores Strabonis lib. viii».

λον καὶ ἦττον ἀπεχούσης, ἀναφύεται τὸ ζήτημα πρὸς ποῖον μέρος τῆς Θεσσαλονίκης ἔκειτο ἡ Θέρμη καὶ πόθεν ἔσχε τὸ ὄνομα τοῦτο. Τὸ μὲν πρῶτον τῶν ζητημάτων τούτων λύεται ἐκ τῆς ἀναγραφῆς τῶν πόλεων ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου, ὃς ὁ Περσικὸς στόλος ἐξ Ἀκάνθου ὁρμώμενος περιέπλεε καὶ ἐξ αὐτῶν παρελάμβανε ναῦς καὶ στρατὸν, ὧν τελευταία ἐστὶν ἡ Αἰνεία (1) καὶ μετ' αὐτὴν ἡ Θέρμη, πρώτη πόλις τῆς Μυγδονίας πρὸς τὴν Παλλήνην. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἔκειτο πλησίον τοῦ ὁμωνύμου Αἰναίου ἀκρωτηρίου, ἡ δὲ Θέρμη πρὸς βορρᾶν ταύτης παρὰ τῷ λιμένι τῷ σχηματιζομένῳ ἐκ τοῦ ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς ἐκτεινομένου εἰς τὸν Θερμαῖον κόλπον Αἰναίου ἀκρωτηρίου (2). Τὸ δὲ ὄνομα αὐτῆς ἐλήφθη ἐκ τοῦ πράγματος ἦτοι ἐκ τῶν θερμῶν ἀλατούχων καὶ θειούχων ὑδάτων, ἅπερ καὶ νῦν ἔτι ὑπάρχουσιν ἐν τῇ θέσει ἐκείνῃ (3) παρὰ τὸ χωρίον Σέδες, ἐνθα προσέτι παρατηροῦνται καὶ ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως, καὶ ταῦτα οὐδεμίᾳ ἄλλῃ πόλει ἀνήκουσιν ἢ τῇ Θέρμῃ. Διότι μεταξὺ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Αἰνείας οὐδεμία ἄλλη ἀναφέρεται ὑπάρξασά ποτε· ἔτι δὲ πρὸς νότον τῆς Θεσσαλονίκης καταλέγει αὐτὴν καὶ Πλίνιος. Κατὰ ταῦτα δὲ ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἡ μαρτυρία τοῦ Βατικανοῦ ἀποσπάσματος, καθ' ἣν μία τῶν 26 πόλεων, ὧν τοὺς κατοίκους ὁ Κάσσανδρος μετοικίσας εἰς τὴν νεόκτιστον πόλιν, συνώκισεν, ἦν καὶ

(1) Ἡροδότ. 7, 123. «Παραλαμβάνων στρατὴν καὶ ἐκ τῶν προσεχίων τῇ Παλλήνῃ πόλεων, ὁμουμεουσίων δὲ τῷ Θερμαίῳ κόλπῳ. Τῆσι σὺνόματα ἔστι τάδε, Αἰπάξος, Κώμβρεια, Αἰσαι, Γίγωνος, Κάμψα, Σμίλα, Αἰνεία . . Ἀπὸ δὲ Αἰνείης . . εἰς αὐτόν τε τὸν Θερμαῖον κόλπον ἐγένετο τῷ ναυτικῷ στρατῷ ὁ πλόος καὶ γῆν τὴν Μυγδονίην, πλώων δὲ ἀπίκετο ἔς τε τὴν προειρημένην Θέρμην καὶ Σίνδον τε πόλιν καὶ Χαλάστρην ἐπὶ τὸν Ἀξιδὸν ποταμόν».

(2) Félix Beaujour *Tabl. de Commerce de la Grèce* vol. 1, p. 20. «Le grand Bournou est à trois lieues du port et fait en mer une Saillie de plus d'une lieue». *Tafel Thessal.* p. 248. «Horum majus horarum trium vel amplius spatio a Thessalonica dissunctum est, atque in mare procurrit per unam horam».

(3) Pocock *Beschr. des Morgenlands* vol. 3, p. 213. «Vier Meilen von Salonica giebt es auf eben der Strasse Bäder, deren».

ἡ Θέρμη αὐτῶν δὲ συνοικισθεῖσων ἦν Ἀπολλωνία καὶ Χαλάστρα καὶ Θέρμα καὶ Γαρησκὸς καὶ Αἰνεια καὶ Κισσός».

Ἐκ πάντων τοίνυν τῶν εἰρημένων ἐξάγεται

1) Ὅτι ἡ ἐν τῷ ἀποσπάσματι τοῦ Παλατίνου χειρογράφου ἀναφορικὴ πρότασις αἷ πρότερον Θέρμη ἐκαλεῖτο» νόθος ἐστὶ καὶ οὐ τοῦ Στράβωνος, ὥς οὕτω μεμονωμένη καὶ μὴ περιεχομένη ἐν τῷ πληρεστέρῳ καὶ ἀκριβεστέρῳ ἀποσπάσματι τοῦ Βατικανοῦ χειρογράφου.

2) Ὅτι τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο διαρρήδην ἀναφέρει τὴν Θέρμην ὡς μίαν τῶν 26 συνοικισθεῖσων πόλεων, οὐχὶ εἰς τὴν Θέρμην πάλιν, ἀλλ' εἰς τὴν νεόδμητον πόλιν τοῦ Κασσάνδρου.

3) Ὅτι ἡ μαρτυρία τοῦ Πλινίου, ἐγκρίτου συγγραφέως, ἀνήκοντος εἰς τὸν 2 αἰῶνα μ. Χ., προγενεστέρου τοῦ ἐπιτομέως κατὰ 9 αἰῶνας καὶ διαρρήδην διακρίνοντος τὴν Θεσσαλονίκην ἀπὸ τῆς Θέρμης, ἀξιοπιστοτάτη ἐστὶ μὴ δυναμένη νὰ προσβληθῇ ὑπ' ἄλλης τινός.

4) Ὅτι αἱ μαρτυρίαι τῶν μεταγενεστέρων Βυζαντινῶν, καλούντων τὴν Θεσσαλονίκην Ἡμαθίαν, Ἀλίαν καὶ Θέρμην οὐδεμίαν ἔχουσιν ἀξίαν.

5) Ὅτι οἱ ἀρχαῖοι λίαν ἔμπειροι ὄντες εἰς τὴν ἐκλογὴν θέσεων καταλλήλων πρὸς ἰδρυσιν πόλεων, κάλλιστα ἐξελέξαντο τὴν θέσιν τῆς Θέρμης, ἐξησφαλισμένην ὑπὸ τοῦ Αἰναίου ἀκρωτηρίου κατὰ τῆς προσβολῆς τῶν νοτίων ἀνέμων, ἐν ᾧ ὁ τῆς Θεσσαλονίκης λιμὴν μένει ἀνοικτὸς αὐτοῖς ἐκ τοῦ ΝΔ μέρους.

6) Ὅτι ἐν τῇ ὑποδειχθείσῃ θέσει τῆς Θέρμης ὑπάρχουσι καὶ νῦν ἔτι θερμὰ ὕδατα, ἐξ ὧν ἡ πόλις ἔλαβε τὸ ὄνομα καὶ φαίνονται ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως, ἐν ᾧ ἐν τοῖς καλλιτεχνικοῖς καὶ γραπτοῖς μνημείοις τῆς Θεσσαλονίκης οὐδὲν μέχρι τοῦδε εὑρέθη ἀνήκον εἰς προγενεστέραν ἐποχὴν αὐτῆς, ἀλλὰ πάντα σχεδὸν ἀνήκουσιν εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐποχὴν.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ Γ. ΔΗΜΙΤΣΑΣ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ.

1. Ἡ θέσις τοῦ ἐπισημοτάτου ἱεροῦ τοῦ Ἰππίου Ποσειδῶνος, πολιοῦχου Μαντινείας, δὲν εἶναι ὠρισμένη· μέχρι τοῦδε ἀκριβῶς διὰ τὴν διαφωνίαν χωρίου τινὸς τοῦ νῦν κειμένου τοῦ Πausανίου (8, 10, 2), καθ' ὃ ἀπεῖχεν αὐτὸ πρόσω σταδίου Μαντινείας», πρὸς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πολυβίου (9, 8, 11, 11 καὶ 14), καθ' ἣν ἀπεῖχεν αὐτῆς ἀέπτὰ σταδίους».

Καὶ ὁ μὲν Δῆκιος (Μωρ. 1, 111. 3, 49 καὶ 85), ἀκολουθῶν τῷ Πολυβίῳ, ἀποφαίνεται ὅτι τὸ διάστημα μεταξὺ Μαντινείας καὶ τοῦ ἱεροῦ τούτου ἦν ἑπτὰ στάδια, ὁ δ' Ε. Κούρτιος (Πελ. 1, 240 καὶ 268, 9) ἀποδέχεται τὴν ὑπὸ Σχαιφέρου διόρθωσιν τοῦ παρὰ Πausανίᾳ χωρίου αὐτὸ πρόσω σταδίου Μαντινείας» εἰς αὐτὸ πρόσω 5' σταδίων Μαντινείας», καθάπερ καὶ ὁ Βουρσιανὸς (Γεωγρ. 2, 215, 4), ἀποδεχόμενος ὡς δυνατὴν καὶ τὴν διόρθωσιν τοῦ αὐτοῦ χωρίου εἰς αὐτὸ πρόσω ἑπτασταδίου».

Ἐξερευνήσας τὴν θέσιν τοῦ ἱεροῦ τούτου, εὔρον ὅτι ἀληθεύει μὲν ἡ μαρτυρία τοῦ Πολυβίου, διεφθάρη δὲ τὸ προκείμενον χωρίον τοῦ Πausανίου ὡς πρὸς τὸν προσδιορισμὸν τῆς ἀποστάσεως τοῦ ἱεροῦ ἀπὸ Μαντινείας, ἐπειδὴ α') τὰ ἔσχατα τοῦ ὄρους Ἀλησίου, παρ' ᾧ κατὰ τὸ αὐτὸ χωρίον τοῦ Πausανίου ἔκειτο τὸ Ποσειδῶνιον, ἀπέχουσι τῆς Μαντινείας ὑπὲρ τὰ ἑπτὰ στάδια· β') πεντεκαίδεκα σχεδὸν λεπτὰ ἐκ Μαντινείας, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς ἡμισυ σχεδὸν Ἀγγλικὸν μίλιον ἢ ἑπτὰ στάδια, κατὰ τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ μεσημβρινοῦ πέρατος ἢ κατὰ Πausανίαν ἐσχάτων τοῦ Ἀλησίου, ἀνεσκάφη μετ' ἄλλων ἀρχαίων ἐπιγραφῇ, μνημονεύουσα ὡς ἐπωνύμου αἱρέως τοῦ Ποσειδῶνος Κορνηλίου Ἐπιτυγχανίωνος» (α)· γ') ἡ θέσις, ἐν ᾗ ἡ ἐπιγραφὴ ἀνεσκάφη, ἀπέ-

(α) Ἡ ὅλη ἐπιγραφὴ ἐστὶν ἡ ἐφεξῆς·

α' Ἐπὶ ἱερείᾳ τοῦ Ποσειδῶνος
Κορνηλίου Ἐπιτυγχανί-
ωνος Εὐεδία Συμμάχου
Μαντινικῇ Ἐλπίδριν

χει οὐ μόνον περὶ τὰ ἐπτὰ στάδια ἐκ Μαντινείας, ἀλλὰ καὶ περὶ τὰ πέντε ἀπὸ τοῦ τάφου τῶν Πελιάδων, ὅσα καὶ διεῖχον ἀπ' ἀλλήλων τὰ σημεῖα ταῦτα κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τοῦ Πausanίου (8, 11, 1)· ἐν δὲ τῇ θέσει τῶν τάφων τῶν θυγατέρων τοῦ Πελίου ἔτι καὶ νῦν διακρίνεται τύμβος, ἥτοι σωρὸς γῆς κολωνοῦ δίκην, ἐπὶ τῷ ἐρημοκλησίῳ τῆς Παναγίας Φανερωμένης.

2. Ὁ Pausanias (8, 10, 4) ἀναφέρει ὅτι ἀναφαίνεται ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἰππίου Ποσειδῶνος «θαλάσσης κύμα», τὰ δ' αἰτία τῆς πλάσεως τοῦ μύθου τούτου δὲν ἐξητάσθησαν εἰσέτι (Alden. itin. σ. 280. Ross reis. im Pel. σ. 122).

Ἡ περιοχὴ τοῦ Ποσειδίου, ἐπίπεδος καὶ εὐφυῆς πρὸς ἱππικὴν χρείαν (Πολύβ. 11, 12), ἐστὶ τὸ πεδῖον τῶν τριῶν τῶν πέντε ἐν Μαντινείᾳ μαχῶν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ Θουκυδίδου, περιγράφοντος τὴν πρώτην (5, 64—74), γενομένην τῷ 418 π. X., Pausanίου, περιγράφοντος τὴν τετάρτην (8, 20, 5—8), γενομένην τῷ 243 π. X., καὶ Πολυβίου, περιγράφοντος τὴν πέμπτην (11, 11—18), γενομένην τῷ 206 π. X. καθ' ὃν (9, 8) καὶ ἐπὶ τῆς δευτέρας μάχης ἡ πρωτοπορεία τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἑπαμι-

5

ιδίαν θυγατέρα καὶ δού-
λην ἠλευθέρωσεν. ἐλευθέ-
ραν τε εἶναι καὶ αὐτεξούσι-
ον ἐπέτρεψεν, μηδενὶ μηδὲν
προσέκαυσεν κατὰ μηδέ-
να τρόπον.

10

Ἐν στήλῃ μαρμάρου λευκοῦ ὕψους 0,65, πλάτους 0,33 καὶ πάχους 0,25, ὠκοδομημένη νῦν ἐν τῇ θύρᾳ τῆς οἰκίας Π. Κουρέτου ἐν χωρίῳ Χατζαλῇ.

Τὰ γράμματα τῆς ἐπιγραφῆς ἔχουσι τὸ σχῆμα τῶν τῆς ἐποχῆς τοῦ Αὐγούστου μέχρι τοῦ τετάρτου μετ. X. αἰῶνος. Καὶ ἐν ἄλλῃ ἐπιγραφῇ Μαντινείας μνημονεύεται ὁ ἱερεὺς τοῦ Ἰππίου Ποσειδῶνος ὡς ἐπώνυμος (Ross reis. im Pelop. σ. 122). Ἦσαν δ' ἐπώνυμοι καὶ ἄλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος οἱ ἱερεῖς (Δαμ. Πιστιφ. §§ 90, 153, 154 καὶ Dissen αὐτόθ. Ἐπιγρ. Φραντ. σ. 323—4). Ἀγνοῶ ἐν ᾗ ἐπιγραφῇ αὕτη ἢ προσκεδομένη ὑπ' ἄλλου· ἀλλ' ὅπως δὴ ποτὲ ἐστὶν ἀξία μνείας ἐπὶ τῷ προσδιορισμῷ τῆς τοποθεσίας ἐπισημοτάτου ἱεροῦ τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος.

νώνδου προέβη μέχρι Ποσειδίου (Αθήκ. Μωρ. 3, 77 καὶ 84)· ἡ δὲ τρίτη ἐν Μαντινείᾳ μάχη βραχέως μνημονεύεται ὑπὸ Πλουτάρχου (Δημήτρ. 35), γενομένη τῷ 296 π. Χ. (Αθήκ. Μωρ. 3, 86).

Ἔστι δ' ἡ περιοχή τοῦ Ποσειδίου μέχρι Μαντινείας καὶ ἡ ταπεινότερα τοῦ ὀροπεδίου Μαντινείας, κατακλυζομένη ὑπὸ τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ Ὀφειως, διόπερ ἡ μὲν φύσις ἐπεδαψιλεύσατο αὐτῇ τρία βάραθρα κατὰ τὰ προκείμενον μέρος τοῦ Ἀληαίου, τυφλὰ νῦν, ἡ δὲ τέχνη τῶν παλαιῶν, ἐπίκουρος τῆς φύσεως, κατεσκεύασε τὴν τάφρον, ἐφ' ἧς ὁ Φιλοποίμην ἐφόνευσε τὸν Μαχανίδα (Πολύβ. 11, 18), πρὸς διοχέτευσιν τῶν ἐπιπολαζόντων ὑδάτων οὐ μόνον εἰς τὰ παρακείμενα βάραθρα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ τῶν ἀντικειμένων προπόδων τοῦ ὄρους Μαινάλου.

Καὶ νῦν μὲν τὰ ὕδατα τῶν καλουμένων Συμβόλων (Παυσ. 8, 54, 1—2), ἥτοι τοῦ νῦν Σαρανταποτάμου, μετοχετευθέντα κατὰ τὴν θέσιν Περπόρι, πέρας οὔσαν τοῦ ὄρους Κρησίου καὶ τῆς βαθείας αὐτοῦ χαράδρας, δι' ἧς φέρονται, πρὸ μιᾶς καὶ ἡμισείας σχεδὸν ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ τινος Ὀθωμανοῦ Περιαλῆ, ἐπωνύμιου τοῦ παρακειμένου χωρίου Πιαλίου, κατέχοντος τὴν θέσιν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς (Αθήκ. Μωρ. 4, 90 καὶ 97. Ross reis. im Pelop. 67), διατελοῦσι ῥέαντα εἰς τὸν Ὀφιν καὶ Γαράτην ἢ Γαρεάτην (Ε. Κούρτ. Πελ. 4, σ. 249. Ross reis. im Pelop., σ. 71. Puill. Bohl. σ. 65), ἐνῶ πάλαι εἰργάζοντο πρῶτα τὸν ἄνω ῥοῦν τοῦ Ἀλφειοῦ κατὰ Πausανίαν (8, 54, 2), φερόμενα κατὰ παράδοσιν διὰ τῶν χωρίων Πιαλίου, σώζοντος μέχρι νῦν ἵχνη τῆς παλαιᾶς ὁδοῦ τοῦ Ἀλφειοῦ, Κερασίτσης, Δεμοιρίου καὶ διὰ τῶν μεταξὺ τῶν χωρίων Ἀγίου Σώστου καὶ Τσίβα παρὰ τὸ χωρίον Θάνα (ὕδωρ Πελασγ. = Ἀθάνα. Ἡ Θάνα δ' ἔτι καὶ νῦν πηγὴ ἐν Καφυάτιδι), εἰς τὰ βάραθρα τοῦ ὄρους Βορείου, ἔχοντα ἐκρυσιν εἰς Ἀσέαν (Παυσ. αὐτ.).

Τὰ ὕδατα τοῦ Σαρανταποτάμου καὶ τὸ πάλαι ἠδύναντο ἐκ τέχνης νὰ λάβωσι τὸν νῦν ῥοῦν ἀπὸ τῶν μεσημβρινῶν μερῶν τῆς Τεγδάτιδος εἰς τὰ ἀνατολικά αὐτῆς ἢ εἰς Μαντικκὴν κατὰ τὴν περιοχὴν τοῦ Ποσειδίου καὶ οὐχὶ βέβαια καὶ ἀνάπαλιν κατὰ τινα σημείωσιν παρὰ Πόπκω ἐν Θουκυδίδῃ (5, 65, 4), λέγοντι περὶ

τῆς ὑπ' Ἀγίδος ἐκτροπῆς τοῦ ὕδατος τῆς Τεγεάτιδος ἀποτέ-
ρωσε ἂν ἐσπίπτῃ καὶ ἐννοοῦντι τὴν ἑκτακτον μὲν τότε, τεχνι-
κὴν καὶ ἐχθρικὴν, διαρκῇ δὲ νῦν φορὰν αὐτοῦ κατὰ τὰ βάραθρα
τοῦ ὄρους Παρθενίου ἢ Μαντινικῆς, ὁπόθεν ἐστὶν ἀδύνατος ὕδα-
τος ἀναδρομὴ, διότι τὸ ἔδαφος ἀνέχει ἡρέμα πρὸς Τεγεάτιδα.

Ὁ Λήκιος (Μωρ. σ. 62—63) φρονεῖ ὅτι ὁ Ἀγίς ἐξέτρεψε τὰ
ὑδάτα τῆς Τεγεάτιδος εἰς Ἀργὸν πεδῖον, ἐνῷ ἐξέτρεψεν αὐτὰ
πρὸς τὴν περιοχὴν Ποσειδίου καὶ Μαντινείας, μεταξὺ δὲ ταύτης
καὶ Ἀργοῦ πεδίου ἐπιπροσθεῖ χῶρος ὑπέρτερος, ὃ τὸ πάλαι κα-
λούμενος Χορὸς Μαιρᾶς, δι' οὗ ὑπέλαβεν ὁ Λήκιος ὅτι ἔρρει καὶ
ὁ Ὀφίς εἰς Ἀργὸν πεδῖον, ὃν συνεργάζονται τὰ ὑδάτα Τεγεάτι-
δος καὶ τῆς ἄλλης Μαντινικῆς καὶ οὗ τὰ ὑδάτα οὐδεμίαν κοινω-
νίαν ἔχουσι πρὸς τὰ τοῦ Ἀργοῦ πεδίου, ἀλλὰ βάραθρα ἴδια πρὸς
ἑκρυσιν αὐτῶν εἰς Δίνην Ἀργολίδος κατὰ τὴν δόξαν τῶν πα-
λαιῶν (Παυσ. 8, 7, 2). Καὶ ὁ Ἀγησίπολις κατέφυγεν εἰς τὸ
στρατήγημα τοῦ Ἀγίδος τῷ 385 π. Χ. ἐκτρέψας τὰ ὑδάτα,
ὧν νῦν μέρος λιμνάζει ἐξ ἀβελτηρίας περὶ τὰς καταβόθρας τῶν
χωρίων Σιμιάδων καὶ Κάψα ἐν τοῖς πρόποσι τοῦ Μαινάλου, ἐπὶ
τὰ πλίνθινα τῆς Μαντινείας τείχῃ, διαρραγέντα καὶ διαλυθέντα
(Ξενοφ. Ἑλλ. 5, 2, 1—7. Παυσ. 8, 8, 6—9. Λήκ. Μωρ. σ.
68—77). Ὡστε ἡ ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Ποσειδίου συνάθροισις καὶ
ἐπιπόλασις τῶν ὑδάτων τῆς ἐπικρατείας τοῦ Ὀφείως, τὰ ὑφάλ-
μυρα φρεατιαῖα ὑδάτα τῆς τοποθεσίας ταύτης, καὶ τὰ τυφλὰ
νῦν χάσματα αὐτῆς, ὡς καὶ ἡ περὶ τὸ ἱερὸν στροφή καὶ δινώδης
καταφορὰ τῶν ὑετίων ὑδάτων ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἔδαφους
Τεγεάτιδος τε καὶ Μαντινικῆς, ἔδωκαν ἀφορμὴν τοῦτο μὲν εἰς
τὴν ἀνέκαθεν (Παυσ. 8, 10, 2) ἀφίερωσιν τῆς θέσεως ταύτης τῷ
Ποσειδῶνι, δοτῆρι τῶν ὑδάτων, τοῦτο δ' εἰς τε τὴν ὀνομασίαν
τοῦ Ὀφείως καὶ τοῦ παρακειμένου τῷ Ποσειδίῳ Χοροῦ Μαιρᾶς,
καθ' ὃν καὶ ὑπάρχει ἡ γραμμὴ τῆς διαχωρίσεως τῶν ὑδάτων
(Μαιρᾶς, *magis* λατ. μερῖὰ ἐβρ. Μερόη καὶ Μάρεια αἰγ.) εἰς Ἀρ-
γὸν πεδῖον καὶ περιοχὴν Ποσειδίου, καὶ εἰς τὴν πλάσιν τοῦ μύθου
περὶ ἀναφαινομένου θαλασσίου κύματος, καθὼς ὅπαί τινες φυσικαὶ
ἐπὶ βράχου καὶ φρέαρ ἁλμυροῦ ὕδατος εἰς τὴν ὑπαρξιν δῆθεν τῆς

Ἑρεχθίδος καλουμένης θαλάσσης ἐν Ἑρεχθείῳ, ἐνθα συνελα-
τρεύετο καὶ ὁ Ποσειδῶν Ἑρεχθεὺς ἐπονομαζόμενος (Παυσ. 1,
26, 5. 8, 10, 4. Ἡρόδ. 8, 55 ἐκδ. Stein. Παγκ. Ἀρχ. 1, σ.
257. Πανταζή περιήγ. Ἀθηνῶν σ. 100—1).

Καὶ ἐν αἰγιαλῷ Αἰγίου, εἰς ὃ συναπώκησαν ἐξ Ἀθηνῶν Ἰω-
νες, τὸ ἱερόν Ποσειδῶνος (Παυσ. 7, 24, 2) ἔκειτο παρ' ὑφαλμύ-
ρους πηγὰς καὶ ἀπὸ σεισμῶν σχηματισθέντας ὄχθους μεταξὺ
ἄνω καὶ κάτω πόλεως.

Ἐν Αἰγίῳ, τῇ 22 Αὐγούστου 1879.

Π. Α. ΚΟΜΝΗΝΟΣ,
γυμνασιάρχης αὐτόθι.

ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ἙΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ (*).

Ἀνεμόχολον οὕτω λέγεται ἐν Πάρῳ ὑπὸ τῶν ναυτικῶν φαι-
νόμενόν τι φυσικὸν εἰς μῆκος ὑπὲρ τὸν ὁρίζοντα ἐπιφαινόμενον.
ἔχει δὲ ὄψιν πρασινοειδῆ λαμπράν. ὅταν οἱ ναυτικοὶ ἴδωσι τὸ
φαινόμενον τοῦτο, προλέγουσιν ὅτι μετ' ὀλίγας ὥρας ἢ τὸ πολὺ
μετὰ εἴκοσι καὶ τέσσαρας θὰ πνεύσῃ σφοδρὸς ἄνεμος ἢ ἀπ' αὐ-
τοῦ τούτου τοῦ μέρους τοῦ ὁρίζοντος, ὅθεν τὸ φαινόμενον φανε-
ροῦται ἢ ἀπὸ τοῦ ἀντιθέτου. Τὸ ἀνεμόχολον εἶναι σύνθετον ἐκ
τοῦ ἄνεμος καὶ χολή· τὸ δεύτερον συνθετικὸν μέρος ὑποσημαίνει
προφανῶς τὸ χρῶμα τοῦ φαινομένου. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἤκουσα
καὶ παρὰ ναυτικῶν Σιφνίων ὥστε ἡ λέξις θὰ ἦναι ἴσως κοινὴ πᾶσι
τοῖς ναυτικαῖς τοῦ Αἰγαίου πελάγους.

Ἀντικρούστης οὕτω λέγεται ἐν Πάρῳ ὁ ἄνεμος, ὅστις πνέει
εὐθύς ὡς παύσῃ τοῦ νᾶ πνέῃ ὁ ἀντίθετος αὐτοῦ· οἷον ἐὰν πνεύσῃ

(*) Ἐκ τῆς ἀνεκδότου συλλογῆς τοῦ καθηγητοῦ Ἰωάννου Πρωτοδίκου.

νότος εὐθὺς ὡς ὁ βορρᾶς παύσῃ, ὁ νότος καλεῖται ἀντικρούστης, καθὼς καὶ ὁ βορρᾶς μετὰ τὴν παῦσιν τοῦ νότου. Τὸ ὄνομα ἀντικρούστης παραγόμενον ἐκ τοῦ ἀντικρούω ἂν καὶ ἐκ τῶν ἀκραιφνεστάτων Ἑλληνικῶν λέξεων κατὰ τε τύπον καὶ σημασίαν, ὅμως δὲν ἀπαντᾷ ἐν τοῖς λεξικοῖς τῆς ἀρχαίας γλώσσης.

Ἀστοιβή· οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ φυτὸν τι ἀκανθῶδες, φρύγανον, ὅπερ φυόμενον πλησίον τῶν τοίχων τῶν χωραφίων, ὧν οἱ γῦροι συνήθως μέουνσιν ἀκαλλιέργητοι, ἐνίοτε μὲν ἐκτείνεται κατὰ μῆκος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἄλλοτε δὲ ἐφέρπει ἐπὶ τῶν τοίχων. ἐντεῦθεν ἐγένετο καὶ τὸ ὄνομα τοῦ φυτοῦ, διότι προφανῶς παράγεται ἐκ τοῦ στεῖβω (στοιβή, ἀ-στοιβή). τὰ φύλλα αὐτοῦ εἶναι μικρὰ καὶ σαρκώδη καὶ φύονται ἀκτινοειδῶς εἰς τὸ πλάγιον τῆς ἀκάνθης, ἥτις εἶναι μακρὰ καὶ λεπτὴ ὡς βελόνη. ἐκ τῆς ἀκαρπίας τῆς ἀστοιβῆς λέγεται παροιμιακῶς τὸ ἐξῆς δίστιχον

σὰν κάμη ἤγ' ἀστοιβή καρπὸν καὶ ἀντίδωρον ἤγ' ἦρα
τότε θὰ πανδρευθῇς καὶ σὺ νὰ τὴν ἰδῇς τὴν μοῖρα.

Ὁ μὲν Βυζάντιος δὲν σημειώνει τὴν λέξιν ἐν τῷ λεξικῷ τῆς νεωτέρας γλώσσης, ὁ δὲ Κοραῆς ἀναγράφει μὲν αὐτὴν ἐν Ἀτακτ. τόμ. 4, σελ. 711, ἀλλὰ μὲ διάφορον τονισμόν ἀστοίβη καὶ συσχετίζει μὲ τὸ ἐν σελ. 545 τοῦ αὐτοῦ τόμου *στεβίδα* ἢ *στοιβήδα* λέγων *εστοίβη ἑλλην.* κατὰ τινος τὸ *poterium spinosum* τῶν σημερινῶν φυτολόγων, ἄλλοι ὅμως διστάζουν. τὰ δύο τελευταῖα ὀνόματα ἐγὼ παντάπασιν ἀγνοῶ. Ἡ ἀστοιβή εἶναι ἄνευ ἀμφιβολίας ἡ τοῦ Θεοφράστου *στοιβή*, ἥτις καὶ φέως ἐκαλεῖτο, Φυτ. ἱστορ. 6, 1, 3. ἀπὸ δὲ καὶ παρὰ τὴν ἀκανθάν ἕτερον ἔχει φύλλον ὥσπερ ἡ ὄνωνις καὶ ὁ τρίβυλος καὶ ὁ φέως, ὃν δὴ τινες καλοῦσι *στοιβήν*· πρβλ. 1, 10, 4 καὶ 6, 4, 1. Καὶ ὁ παλαιὸς τοῦ Θεοφράστου ἐκδότης Schneider καὶ ὁ νεώτερος τῆς στερεοτύπου ἐκδόσεως Wimmer γράφουσιν ἐν τῷ πίνακι τῆς ἐκδόσεως αὐτῶν ποτὲ μὲν *στοίβη* ἄλλοτε δὲ *στοιβή*· καὶ τοῦτο ποιοῦσι συχνάκις. νομίζω ὅτι ὁ τονισμὸς τῆς νεωτέρας γλώσσης, ἥτις σχεδὸν πανταχοῦ ὀρθοῦς διετήρησε τοὺς τόνους, δύναται καὶ ἐνταῦθα νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς τὴν τοῦ τόνου ἀσφάλειαν (ἀ-στοιβή, *στοιβή*).
Αὐλή· οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ ὁ ἀγωγὸς, δι' οὗ εἰσάγεται

τὸ θαλάσσιον ὕδωρ εἰς τὰ διάφορα τῆς ἀλικῆς χωρίσματα, ἅτινα καλοῦνται πρασαί, πρασιαί, ἵνα πηχθῇ ἐν αὐταῖς εἰς ἄλας· εἶναι λοιπὸν ἐν τῇ ἀλικῇ ἢ αὐλῇ ὅ,τι ἐν τοῖς κήποις ὁ καλούμενος ναός (πρβ. Ἰδιωτικῶν σελ. 49). Ἀλλὰ πόθεν τὸ ὄνομα αὐλῇ ἐκ τῆς κοινῆς καὶ γνωστῆς αὐτοῦ σημασίας ἐν τε τῇ ἀρχαίᾳ καὶ νεωτέρᾳ γλώσσῃ μετέπεσεν εἰς τοιαύτην τὴν τοῦ ἀγωγοῦ σημασίαν; τὸ ὄνομα αὐλῇ εἶναι θηλυκὸς τύπος τοῦ αὐλός· αὐλὸς δὲ ἐκτὸς τοῦ ὀργάνου δι' οὗ αὐλοῦσι, σημαίνει προσέτι καὶ πᾶν ἄλλο πρᾶγμα ἔχον σχῆμα αὐλοειδές· ἔπειτα πᾶν στενόν, βαθύ καὶ ἐπίμηκες, ἐφ' οὗ μάλιστα τάσσεται πλέον ὁ ἕτερος τύπος αὐλῶν. ἀλλὰ μήπως καὶ τὸ ἐκ τῆς αὐτῆς ρίζης παραγόμενον ὄνομα αὐλαξ δὲν σημαίνει παρόμοιον πρᾶγμα, δηλαδὴ τὸ σχῆμα τοῦ ἀρότρου;

Γαγγάβα· θηλυκῶς, ἢ γαγγάβα. οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ καὶ ἐν ἄλλαις τοῦ Αἰγαίου νήσοις εἰδὸς τι δικτύου χρησίμου πρὸς ἄγραν σφόγγων, ὀστρέων, ἐχίνων καὶ τῶν τοιούτων, ἅτινα εὐρίσκονται ἐν τῷ πυθμένι τῆς θαλάσσης. ἡ κατασκευὴ αὐτοῦ ἔχει ὡς ἐξῆς· περὶ τόξον σιδηρᾶς στεφάνης προσράπτουσι δίκτυον ἔχον σχῆμα κώνου· ἡ τοῦ τόξου χορδὴ εἶναι ἐπίσης σιδηρᾶ καὶ πλατεῖα· ἐκ δὲ τοῦ τόξου καὶ τῆς χορδῆς ἐξάπτουσι σχοινία ἀκτινοειδῶς ἐπὶ ἐν σημεῖον συνενούμενα· ἐκ τούτου τοῦ σημείου ἐξάπτουσιν ἄλλο μέγα καὶ χονδρὸν σχοινίον ἐξ οὗ σῶρεται ἡ γαγγάβα, ὅταν ριφθῇ εἰς τὴν θάλασσαν. τὸ ἄκρον τοῦ μεγάλου σχοινίου προσδένεται εἰς τὴν πρύμναν πλοιαρίου κινουμένου διὰ κωπηλασίας. ἡ γαγγάβα συρομένη ἐπὶ τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης εἰσδέχεται πᾶν ὅ,τι πρὸ αὐτῆς εὐρίσκει. ἡ γαγγάβα εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὸν γρίπον ἢ γρίφον μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὰ δίκτυον αὐτῆς εἶναι πεπλεγμένον μὲ ἀπαιτονιάν, ἐν ᾧ τοῦ γρίπου εἶναι μὲ λεπτότερον λίνον. Τὸ ὄνομα γαγγάβα οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ αὐτὸ τὸ ἀρχαῖον γαγγάμη μικρὸν μόνον παραλλαχθέν. Ἴσως δὲ καὶ ἡ τοῦ μ προφορὰ ὡς β εἶναι ἀρχαία διαλεκτικὴ μέχρι σήμερον περιωθεῖσα. ἡ γαγγάμη ἔχει καὶ ἄλλον τύπον γάγγαμον, ὃν ἔχει ὁ ποιητὴς Αἰσχύλος ἐν Ἀγαμν. 361, ὅστις πρῶτος ἀναφέρει τὸ τοιοῦτον δίκτυον. α γαγγάμη· σαγήνη ἢ δίκτυον ἄλιευ.

τικόν» καὶ «γάγγαμον, δίκτυον», Ἡσύχιος. Ἐν δὲ ταῖς παραλίαις πόλεσι τοῦ Πόντου *Κερασοῦντικαὶ Οἰνὴ* λέγεται γαγγάμιον.

Δαυλός. Ἐκτὸς τῆς σημασίας, καθ' ἣν λέγεται ἐπὶ τέμαχίου ξύλου καίοντος· ἢ ἡμιφλέκτου σημαίνει καὶ εἶδός τι ζιζανίου, ὅπερ φύεται ἐντὸς τοῦ σίτου. ὁ κόκκος αὐτοῦ ὁμοιάζει μὲν πρὸς τὸν τοῦ σίτου, ὅμως εἶναι λεπτότερος, ἐπιμηκέστερος καὶ μέλας, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. ὁ δαυλὸς δὲν εἶναι βλαπτικὸς ὡς ἡ αἶρα. ἂν δὲν ἀποβληθῇ εἰς τὸ κοσκίνισμα, κάμνει τὸν ἄρτον μέλανα, εὐκόλως δὲ καταπίπτει ἐκ τῶν ὀπῶν τοῦ κοσκίνου. ὁ δαυλὸς γεννᾶται ἐν τῷ σίτῳ ὅταν τὸ ἔτος ᾖ πολυὸς βροχίον, ἐν ᾧ ἡ αἶρα ὅταν ᾖ ἀνομβρίον. ὑπὸ Θεοφρ. ἐν Φυτ. Ἰστ. 8, 4, 6 καλεῖται μελάμπυρον· ἀκαθαρὸς δὲ ἐπιεικῶς καὶ ὁ σικελὸς (σίτος) καὶ μάλιστα ὁ ἀκραγαντῖνος οὐκ αἰρώδης· ὁ δὲ σικελὸς ἴδιον ἔχει τὸ μελάμπυρον καλούμενον, ὃ ἐστὶν ἀβλαβὲς καὶ οὐχ ὡς περ ἡ αἶρα βαρὺ καὶ κεφαλαλγές.»

Διαπόρι. Τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι ὑποκοριστικὸν τοῦ διάπορος, διαπόριον, σημαῖνον στενὸν μέρος θαλάσσης, πόρον· λέγεται δὲ οὕτω τὸ στενὸν τὸ μεταξὺ Πάρου καὶ Ὀλιδάρου κείμενον. Καὶ ὁ Ross ἐν τῷ *Reisen auf den Griechischen Inseln* τόμ. 2, σελ. 116 λέγει ὅτι τὸ στενὸν τὸ μεταξὺ Καλύμνου καὶ Δέρου καλεῖται ἐπίσης σήμερον διαπόρι. τὸ ὄνομα διάπορος ἐξ οὗ τὸ διαπόριον, δὲν ὑπάρχει ἐν τοῖς λεξικοῖς τῆς ἀρχαίας γλώσσης· ὅμως ἔχομεν ἄλλα ἀνάλογα σύνθετα ὀνόματα οἷον τὰ διάπλους, δίοδος ἐπὶ τόπου καὶ αὐτὰ ἐνίοτε τιθέμενα.

Δράκαινα. οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ νόσος τις τῶν βρεφῶν. ἐπὶ τοῦ στομίου δῆλον ὅτι τοῦ φάρυγγος φύεται μικρὰ φλύκταινα ἢ οἰδημάτιον, ὅπερ ἐμποδίζει τὸν θηλασμόν. ἐντεῦθεν δὲ ἄρρωστοῦσι τὰ βρέφη καὶ πάσχουσι· θεραπεύουσι δὲ τοῦτο αἱ γραῖαι καὶ ἔμπειροι γυναῖκες ὡς ἐξῆς· λαβοῦσαι κάρφος ἐλαίας, τοῦ ὁποίου τὸ ἕτερον ἄκρον ἐμβάπτουσιν ἐντὸς ἐλαίου, ἔπειτα θερμαίνουσιν εἰς τὴν φλόγα τοῦ λύχνου καὶ ἐπιθέτουσιν εἰς τὸ πάσχον μέρος καίουσαι· κάμνουσι δὲ τοῦτο πολλάκις κατὰ διαλείμματα, ἕως οὗ ἰαθῇ ἐντελῶς τὸ παιδίον. Δράκαινα λέγεται

προσέτι ἐν Πάρῳ μικρός τις ἰχθύς, ὅστις φέρει ἀκάνθαις ὀξείας εἰς τὴν ῥάχιν καὶ εἰς τὰ δύο ὑπὸ τὴν κοιλίαν πτερύγια. τὸ χρῶμα τῶν λεπίων εἶναι πρασινωπόν· ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὰ λεγόμενα πετρόψαρα, εἶναι δὲ αἱ ἀκάνθαι αὐτοῦ φαρμακεραὶ καὶ ὁ πληγεὶς ὑποφέρει πόνους δριμυτάτους. ὁ Βυζάντιος ἐν τῷ λεξικῷ σημειώνει τὴν λέξιν *δρακόνι*, ἣν ἐρμηνεύει διὰ τοῦ ἀρχαίου *τρυγών*· ἀλλ' ἡ *τρυγών* εἶναι σελαχοειδὲς (ἴδε τὴν λέξιν *τρυγόνα*), ὥστε τὸ *δρακόνι* τοῦτο καὶ ἡ τῆς Πάρου *δράκαινα*, ἂν δὲν ἀποδίδονται σφαλερῶς, ὡς ἐγὼ νομίζω, εἶναι ὅλως δι' ὅλου δύο διαφορά πράγματα.

Θρηνοβολῶ· τὸ ὠραῖον τοῦτο ῥῆμα ἤκουσά ποτε ἐν Σμύρνῃ παρά τινος Κυπρίου ἐπαίτου, Χατζῆ Νικολάου Παύλου καλουμένου, ὅστις κατὰ τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως ἔψαλλε συνεχεῖς δεκαπεντασυλλάβους στίχους ἐν εἴδει ὑποθηκῶν περὶ τῆς ματαιότητος τοῦ παρόντος βίου. μίαν τοιαύτην ὁλόκληρον ὑποθήκην συνισταμένην ἐκ στίχων 44 ἔχω ἀντιγεγραμμένην καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ αὐτοῦ ἐπαίτου· ὅμως ἀγνοῶ ἂν ἴσως καὶ ὑπὸ ἄλλου τινὸς ἀντεγράφη καὶ ἐδημοσιεύθη. ἡ ἀρχὴ αὐτῆς εἶναι ἡ ἐξῆς·

Ἄρχοντες καὶ μεγιστᾶνες καὶ λοιπὴ φτωχολογία
θάνατος μᾶς παντυχαίνει, γέρους, νέους καὶ παιδιὰ·
βλέπετε μὴν πλανηθῆτε εἰς τὴν πρόσκαιρον ζωὴν
ὅστων καλλωπισμὸν τοῦ κόσμου καὶ ματαίαν ἡδονήν.

οἱ δὲ στίχοι, ἐν οἷς ὑπάρχει τὸ *θρηνοβολῶ*, εἶναι οἱ ἐξῆς 15-16

θανατώνεται τὸ σῶμα, μένει ἡ ψυχὴ γυμνή,
κλαίει, χύνει μαῦρα δάκρυα καὶ πικρὰ θρηνοβολεῖ.

Τὸ *θρηνοβολεῖ* εἶναι περαιτέρω περιγραφὴ καὶ αὔξησις τοῦ *κλαίει*, *χύνει δάκρυα*· ἡ φράσις *χύνειν δάκρυ* εἶναι ἀρχαία, πολὺ συνήθης παρ' Ὀμήρῳ *δάκρυ χέειν*· λέγεται ὅμως καὶ *δάκρυ βάλλειν* (Ὀδ. Δ. 114, 198, 223 κτλ.). κατ' ἀναλογίαν δὲ τῆς δευτέρας ταύτης φράσεως (*δάκρυ βάλλειν*, *θρήνον βάλλειν*) προῆλθεν ἡ ἐκ παραθέσεως σύνθεσις τοῦ νεωτερικοῦ ῥήματος. πολλὰς τοιαύτας συνθέσεις ὀνομάτων καὶ ῥημάτων εὕρισκει τις ἐν τῇ μεθ' Ὀμηρον γλώσσῃ καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἑλληνικῇ. τὸ *θρηνοβολῶ* λέγεται συνηθέστερον *θρηνολογῶ*. ἀλλὰ ἐκ τοῦ *βάλλω* σύνθετα τῆς νεω-

τέρας γλώσσης γινώσκω τὰ ἐξῆς, δροσοβολῶ, φεγγοβολῶ, ἀχτινοβολῶ, πετροβολῶ καὶ τὸ νεωστὶ ὁμοίως σχηματισθὲν πυροβολῶ.

Κάπαλον. Τὸ κάπαλον οὕτω λέγεται ἐν Σμύρνῃ ἡ γινομένη σκληρὰ ἐσχάρα ἐπὶ τοῦ ἔλκουσ τῆς εὐλογίας. φράσις συνήθης εἶναι ὅταν πίπτωσιν αἱ τοιαῦται ἐσχάραι ἡ ἐξῆς, « ἄρχισαν νὰ τοῦ πέφτουν τὰ κάπαλα ». Τὸ ὄνομα κάπαλον δὲν εἶναι ὀθνεῖον ἡ ῥίζα αὐτοῦ εἶναι κάπ-αλο-ν, ἥτις εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν τοῦ ὀνόματος κεφ-αλή· ἡ δὲ ῥίζα κεφ προῆλθεν ἐκ τῆς καπ, cap, ὅθεν τὸ ἀρχαῖον Ἰνδικὸν ὄνομα Kap-ala-s κεφαλή καὶ τὸ λατινικὸν cap-ut· ὠνομάσθη δὲ ἡ ἐσχάρα κεφαλή ἐκ τινος ὁμοιότητος, καὶ ἰδία ἐκ τῆς σκληρότητος.

Κέραμος· ἐν τῇ ἐπομένῃ παροιμίᾳ ἐσώθη ἀκεραία ἐν τῇ συνήθειᾳ ἡ λέξις κέραμος, ἐν ᾧ κοινῶς λέγεται κεραμίδι:

ὁ πηλὸς ἂν δὲν δαρθῇ κέραμος δὲν γίνεται.

καὶ τὸν πηλὸν ἀντικατέστησεν ἐν τῇ νεωτέρᾳ γλώσσῃ ἡ λάσπη. ὅχι μόνον τὸ πρωτότυπον ἀλλὰ καὶ παράγωγον ἐπίθετον καὶ σύνθετον ἐκ τοῦ πηλὸς περιεσώθησαν, οἷον τὸ πηλένιος κατὰ τὰ νεωτερικὰ καλαμένιος, ξυλένιος, ἀσημένιος· «δὲν θέλω μήτε καλὴ(ν) μήτε κακὴ(ν) μήτε πηλένια(ν) πενθερά(ν)»· παροιμιωδῶς λέγεται τοῦτο περὶ τῆς νύμφης, ἥτις συνήθως δὲν ἀνέχεται τὴν πενθεράν της. σύνθετον δὲ ἐκ τοῦ πηλὸς ἐπίθετον εἶναι τὸ πηλόχτιστος, δηλ. τοῖχος κατ' ἀντίθεσιν λεγόμενον πρὸς τὸ ξεροτρόχαλος ἢ ξερολίθι. ἐν ταῖς παροιμίαις περιεσώθησαν πολλὰ ἀρχαῖα ὀνόματα ἀκεραία μὴ ἀπαντῶντα ἄλλως ἐν τῇ κοινῇ καὶ καθημερινῇ ὁμιλίᾳ· ἐν τῇ ἐπομένῃ παροιμίᾳ ἐσώθη ἡ λέξις νομῇ

οὐ παλὸν κάστρο καινούργια νομῇ μὴ κάμης·

εἶναι δὲ τὸ νομῇ θυληκὸς τύπος τοῦ νόμος. καὶ τοιαῦτα διγενῆ οὐσιαστικὰ ἔχει ἱκανὰ καὶ ἡ ἀρχαία καὶ ἡ νεωτέρα γλώσσα, ἐνίοτε μὲ διαφορὰν σημασίας· καὶ ἡ μὲν ἀρχαία ἔχει τὰ φθόγγος καὶ φθογγή, ἦχος καὶ ἦχη, πόθος καὶ ποθὴ κλ. ἡ δὲ νεωτέρα τὰ λόγος καὶ λογὴ, βόλος καὶ βολή, βρόχος καὶ βροχή, βρόντος καὶ βροντὴ κλ. ἐν δὲ τῇ ἐπομένῃ ἐσώθη τὸ ὀπλή,

τὸν λόγον βλέπομεν καὶ τὴν ὀπλὴν γυρεύομεν.

ὀπλὴ εἶναι ὁ ἄσχιστος ὄνυξ τῶν ζώων· ἐνταῦθα εἶναι τὸ ἐπὶ τῆς γῆς ἵχνος τῆς ὀπλῆς. ἐν δὲ τῇ ἐξῆς τὸ μέσον διανέομαι διὰ νεύματος ἀνταποκρίνομαι· ἐν τῇ ἀρχαίᾳ εἶναι εὐχρηστον τὸ ἐνεργητικὸν διανεύω.

Ἄλλα λέγω τοῦ καλοῦ μου κι' ἄλλα μοῦ διανεύεται.

ἐν δὲ τῇ ἐπομένῃ ἐσώθη τὸ ἐπίθετον ἄκαιρος, ὅπερ οὔτε ὑπὸ Βυζαντίου ἐν τῷ λεξικῷ οὔτε ὑπὸ Κοραῆ ἐν Ἀτάκτοις σημειοῦται· κοῦκκος ἄκαιρος ποτιές του μὴ λαλήσῃ.

ἡ συνήθεια ἔχει καὶ τὸ παράκαιρος. ἄκαιρος μὲν εἶναι ὁ μὴ ἐν καιρῷ γινόμενος, παράκαιρος δὲ ὁ παρὰ τὸν καιρόν. Ὡστε ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων παροιμιῶν κερδαίνομεν τὰ ἐξῆς ὀνόματα, κέραμος, πηλός, νομή, ὀπλή, ἄκαιρος, καὶ τὸ ῥῆμα διανεύομαι. πόσα δὲ ἄλλα ἔτι εἶναι ἐλπίς νὰ κερδίσωμεν, ἂν συναχθῶσιν εἰς ἓν καὶ ἐκδοθῶσιν ὅλαι αἱ παροιμίαι καὶ αἱ ἐπιδεδομέναι καὶ αἱ ἀνέκδοτοι ἔτι·

Μαυραγανίτης. οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ εἶδος τι σίτου, τοῦ ὁποίου ὁ στάχυς ἔχει μέλαν ἄγανον, ἀθέρα. ἡ μελανία τῶν ἀγάνων τοῦ σίτου τούτου δὲν προέρχεται ἐκ τινος ἀσθενείας, ἀλλ' εἶναι τοιοῦτος τὴν φύσιν. εἶναι δὲ σφόδρα καρποφόρος, διότι σχηματίζει μέγαν καὶ ἄδρὸν στάχυν. ἡ δὲ καλάμη αὐτοῦ διαφέρει κατὰ τὴν στερεότητα καὶ παχύτητα τῆς καλάμης ἄλλου εἶδους σίτου. ἄλλο εἶδος σίτου καλεῖται ἐν Εὐβοίᾳ ἀλευρίτης· εἶναι μαλακός καὶ παρέχει ὀλίγον πίτυρον, πολὺ δὲ ἄλευρον, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Τὸ ὄνομα ἀλευρίτης εἶναι ἀρχαῖον, ἀλλὰ λέγεται ἐπὶ εἶδος τι ἄρτου, ὡς λέγει Δίφιλος ὁ Σίφνιος παρ' Ἀθηναίῳ 3, σελ. 115. 6: «Δίφιλος μὲν ὁ Σίφνιος ἐν τῷ περὶ τῶν προσφερομένων τοῖς νοσοῦσι καὶ τοῖς ὑγιαίνουσιν ἄρτοι, φησὶν, οἱ ἐκ πυρῶν κριθίνων εἰσὶ πολυτροφώτεροι καὶ εὐοικονομητότεροι καὶ τὸ ὅλον κρείττονες· εἴθ' οἱ σεμιδαλῖται, μεθ' οὗς αἱ ἀλευρίται· εἴθ' οἱ συγκομιστοὶ ἐξ ἀσήστων ἀλεύρων γινόμενοι». τοιούτου σχηματισμοῦ εἰς -ιτης ὀνόματα παράγωγα κατέχει καὶ ἡ νεωτέρα

γλῶσσα μέγα πλῆθος· ἐκ τούτων καταλέγω ἐνταῦθα ὅσα προ-
χείρως ἐνθυμοῦμαι

Ἀφρίτης (εἶδος λεπτοῦ ἄλατος).

Βοσκίτης (βόσκω· εἶδος λαύρακος, βόσκοντος κατὰ τὴν πα-
ραλίαν).

Δροσίτης (εἶδος σκυλλοψάρου).

Θαλασσίτης (ἅγιος, οὗ ὁ ναὸς πρὸς τῇ θαλάσῃ).

Κοπρίτης (εἶδος κυνὸς).

Κριθαρίτης (εἶδος πέπονος ἔχοντος ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ σημεῖα
ὥς εἶναι ἡ κριθή).

Μαγγανίτης (εἶδος οἴνου, ὁ τῶν ἀρχαίων τρυγηφάνιος).

Κλαδίτης (κλαδευτής).

Νωμίτης (ῶμος, νῶμος, νωμίτης· τεμάχιον ὑφάσματος, ὅπερ
ράπτεται κατὰ τοὺς ὤμους τῶν φορεμάτων).

Πετρίτης (πτηνόν).

Ῥοδίτης (Ῥόδος, Ῥοδίτης· ἡ γνωστὴ σταφυλή).

Σιδερίτης (εἶδος σταφυλῆς).

Σιταρίτης (εἶδος μικροῦ πτηνοῦ, ὅπερ καὶ σιταρήθρα λέγεται).

Σπορίτης (σίκυος φυλασσόμενος διὰ τὰ σπέρματα αὐτοῦ).

Σταφυλίτης (ἡ ἐπιγλωττίς).

Τριμηνίτης (εἶδος σίτου) ἑπταμηνίτης (παῖς).

Τραπεζίτης (ὁδούς).

Τυφλίτης (ὄφεις).

Σουραυλίτης (πτηνόν).

Φίτης (ὄφεις, ὀφίτης, φίτης· νόσος τοῦ δέρματος τῶν παίδων·
εἶδος ἔρπητος).

Φωλίτης (ὦδν).

Φρονιμίτης (ὁδούς).

Φουσκίτης (εἶδος κοχλίου).

Ψωρίτης (ψωραλέος).

Μύκητες

Ἀμανίτης (μύκης, τὸ γένος· οἱ ἐξῆς εἶναι εἶδη).

Ἀγκαθίτης

Ἀγρακίτης.

Γλιστρίτης.

Πευκίτης.

Φαρμακίτης.

Χωστίτης.

Παραστάτης. Τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι εὐχρηστον ἐν Πάρῳ καὶ λέγεται ἐν τῷ πληθυντικῷ ἀριθμῷ «παρασάται-ς». σημαίνει δὲ τὰ δύο ὀρθία ξύλα καὶ παραλλήλως ἰστάμενα, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων στηριζόμενος ὁ τροχὸς τῆς σβίγας ἢ ῥοδανιοῦ, κλωστικοῦ τῶν γυναικῶν ἐργαλείου, περιστρέφεται. ἡ σημασία αὕτη τοῦ ὀνόματος εἶναι ἀρχαϊκὴ καὶ κυριολεκτικὴ.

Πάσπαρος. Ἀρσενικῶς, ὁ πάσπαρος· οὕτω λέγεται ἐν Πάρῳ εἶδος τι λίθου λευκοῦ καὶ σκληροῦ ἔχοντος σύστασιν μανοτέραν μὲν τοῦ μαρμάρου, πυκνότεραν δὲ τοῦ πώρου· ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὸν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν καλούμενον Sandstein. ὁ Κοραῆς λαβὼν τὴν λέξιν ἐκ τοῦ Σομαυέρα ἀναγράφει αὐτὴν ἐν Ἀτάκτ. τόμ. 4, σελ. 396· ἀνέγραψα δὲ καὶ ἐγὼ αὐτὴν ἐνταῦθα τὸ μὲν διὰ νὰ δηλώσω δύο τοῦλάχιστον ἐκ τῶν τόπων, ὅπου τὸ ὄνομα τοῦτο μέχρι σήμερον σώζεται, τὸ δὲ καὶ διὰ νὰ στηρίξω τὴν ἑτέραν τῶν ἐτυμολογιῶν ὡς ὀρθότεραν, ἃς ἀμφοτέρας ἔχει μὲν ὁ Κοραῆς, ὅμως οὐδεμίαν αὐτῶν κάμνει διάκρισιν λέγων ἀτὸ πάσπαρος (ὡς γράφεται μὲ διπλοῦν α) ἢ ἐσυντέθη ἀπὸ τὸ πᾶς πόρος, δηλαδὴ ὁλόπορος, πέτρα (roche) ὁλότελα γυμνὴ ἀπὸ χῶμα ἢ εἶναι συλλαβικὴ ἐπαναδίπλωσις κατὰ τὸ πάσπαλη. Ἡ δευτέρα ἐτυμολογία εἶναι ἡ μόνη ὀρθή, διότι ῥίζα εἶναι ἡ συλλαβὴ παρ, ἥτις δι' ἀναδιπλώσεως γίνεται πάρ-παρ-ος, ἐπανελθόντος τοῦ πρώτου ρ εἰς τὸν ἀρχικὸν φθόγγον σ (πάσ-παρ-ος) ὡς ἐγένετο καὶ εἰς τὸ ἀνάλογον πάσ-παλ-η, οὗ ῥίζα εἶναι ἡ πάλ (πάλ-παλ-η, πάσπαλ-η· ἐν δὲ τῷ ἀρχαίῳ ὀνόματι παι-πάλ-η ἐκπρесоῦντος τοῦ λ τῆς ῥίζης ἐγένετο ἐπέκτασις). Τὸ ὄνομα πάσπαρος ἐτυμολογικῶς εἶνε συγγενὲς μὲ τὸ πόρος ἢ πῶρος (παρ, περ, πορ, πῶρ-ος). Ἐκ τοῦ ὀνόματος πάσπαρος, μόνον τὸ παράγωγον ἐπίθετον πασπάριος εἶναι εὐχρηστον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ· «πασπάριος δ' Ἀπόλλων παρὰ Παρίοις καὶ Περγαμνηοῖς» λέγει ὁ Ἡσύχιος. φαίνεται ὅτι ὁ Ἀπόλλων ἐκλήθη οὕτω ὑπὸ Παρίων καὶ Περγα-

μηνῶν, διότι ἐκ πασπάρου κατεσκευάζετο. ἐντεῦθεν μαρτυρεῖται ὁ πάσπαρος, ὅτι εἶναι ἀρχαῖον ὄνομα μέχρι σήμερον περισωθὲν ἐν Πάρῳ καὶ Νάξῳ. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι οὐδένα λόγον ἔχει ἡ ἀπορία τοῦ Κοραῆ λέγοντος ἐν Ἀτάκτοις τόμ. 4, σελ. 397 α ἄρα ὠνόμασαν οἱ Πάριοι τὸν ἴδιον Ἀπόλλωνα πασπάριον ὡς ὅλον Πάριον, γλυμμένον δηλαδὴ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Πάρον καὶ ἀπὸ λίθον Πάριον; ἂν οἱ Περγαμηνοὶ ἐφύλαξαν τὸ αὐτὸ ἐπώνυμον, τοῦτο ἐσυνέβη καταχρηστικῶς ἢ καὶ διότι τῆς Περγάμου ὁ Ἀπόλλων ἦτον ὄχι μόνον ἀπὸ λίθον Πάριον, ἀλλὰ καὶ γλυμμένος κατὰ μίμησιν τοῦ Παρίου Ἀπόλλωνος.»

Πικραγγουριά. Πάντες γινώσκουσι τὸ φαρμακερὸν τοῦτο φυτόν, ἐκ τοῦ καρποῦ τοῦ ὁποίου πολλάκις μικροὶ παῖδες ἐξ ἀγνοίας φαγόντες ἐκινδύνευσαν νὰ δηλητηριασθῶσι, διότι φύεται καὶ εἰς τὰ πέριξ τῶν πόλεων καὶ χωρίων, ὅπου οἱ παῖδες καθ' ἐκάστην περιφέρονται παίζοντες. ἀναγράφω δὲ ἐνταῦθα τὴν λέξιν ἂν καὶ συνηθεστάτην, ἵνα δηλώσω τὸ ἀντίστοιχον αὐτῇ ἀρχαῖον ὄνομα καὶ σαφηνίσω, τὸ ἐξ αὐτῆς τὸ πάλαι κατασκευαζόμενον φάρμακον, τὸ καλούμενον ἐλατήριον, διότι ἐν τοῖς ἐν χρήσει παρ' ἡμῖν λεξικοῖς ἐπικρατεῖ πολλὴ ἀμάθεια. ὁ Βυζάντιος ἐν ᾧ ἐν τῷ λεξικῷ τῆς ἀρχαίας σελ. 402, λέγει, ἀελατήριον, καθαρτικὸν κατασκευαζόμενον ἀπὸ πικράγγουρον», ὅμως ἐν τῷ λεξικῷ τῆς νεωτέρας γλώσσης ἐρμηνεύει τὸ ὄνομα τοῦ φυτοῦ πάλιν διὰ τοῦ ἐλατηρίου σελ. 289 α πικραγγουριά, ἐλατήριον». ὁ δὲ Σακελλάριος ἐν τῷ νεωστὶ ἐκδοθέντι λεξικῷ τόμ. α (α-κ) σελ. 950 α τὸ, ἐλατήριον=μέσον ἀπομακρύνσεως, Θεοφρ. Ἱατρ.». Ἰδοὺ δὲ ἐγὼ τὶ σαφῶς περὶ τούτου ἔμαθον ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Θεοφράστου· τὸ μὲν φυτόν ἢ πικραγγουριά καλεῖται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ σίκυος ἄγριος (κατὰ λέξιν ἀγριαγγουριά), τὸ δὲ καθαρτικόν, ὅπερ τὸ πάλαι κατεσκευάζετο ἐκ τῶν σπερμάτων τῶν ἀγγουρίων τῆς πικραγγουριᾶς λέγεται ἐλατήριον, Φυτ. Ἱστορ. 9, 15, 6 ἀφύεται δὲ καὶ ὁ σίκυος ὁ ἄγριος, ἐξ οὗ τὸ ἐλατήριον συντίθεται» ἐν δὲ 9, 9, 4 λέγει τὰδε α καὶ τοῦ σικύου δὲ τοῦ ἀγρίου τὴν μὲν ρίζαν πρὸς ἀλφούς καὶ ψώρας βοσκημάτων· τὸ δὲ σπέρμα χυλισθὲν ποιεῖ τὸ ἐλατήριον· συλλέγεται δὲ τοῦ φθινοπώρου· τότε

γὰρ βέλτιστον». περὶ δὲ τῆς ἰδιότητος τοῦ ἐλατηρίου λέγει ἐν ἐκτάσει ἐν 9, 14, 1.

Ῥιγῶ. Τὸ ἀρχαιότατον τοῦτο ῥῆμα σώζεται μέχρι σήμερον ἐν Τσεσμὲ ἀντὶ τοῦ πανταχοῦ κοινοτάτου κρυῶνα λεγόμενον. Κατὰ πρῶτον τὸ ἤκουσα παρὰ Τούρκου τινὸς ἐν τῇ φράσει ἀκλεῖσε τὸ παράθυρον καὶ ῥιγῶ· ἔπειτα ἐρωτήσας ἔμαθον ὅτι καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις περὶ τὸν Τσεσμὲν χωρίοις εἶναι εὐχρηστον ἐν τῇ κοινῇ ὁμιλίᾳ. Μετὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος παρετήρησα ὅτι πάντες οἱ Τοῦρκοι, οἵτινες εἶναι διεσπαρμένοι εἰς τὰ ἐλληνικώτατα χωρία τῆς μικρᾶς χερσονήσου τοῦ Τσεσμὲ ὁμιλοῦσι καθαρῶτα τὴν νέαν ἐλληνικὴν γλῶσσαν. οἱ πλείστοι αὐτῶν κατὰγονται ἐκ Καρύστου τῆς Εὐβοίας.

Σαρδούνια. οὕτω κατὰ πληθυντικὸν ἀριθμὸν λέγεται ἐν Πάρω ὑπὸ τῶν ἀλιέων εἶδος τι δικτύου πεπλεγμένου ἐκ τριχίνου λεπτοῦ σχοινίου. τὸ δίκτυον δὲ τοῦτο, τὰ σαρδούνια, προσράπτεται ὥσπερ ῥα εἰς τὰ δίκτυα τῆς τράτας ἐκατέρωθεν κατὰ τὰ πλάγια· ὥστε κατὰ μὲν τὸ ἄνω μέρος ἔρχεται πρῶτον τὸ σχοινίον, ὅπερ ἔχει τοὺς φελλοὺς, τὸ φελλόσχοινον, ἔπειτα εἶναι τὰ σαρδούνια, μετὰ ταῦτα τὸ καθ' αὐτὸ δίκτυον, τὸ ἐκ λίνου ἢ μετάρξης. κατὰ δὲ τὸ ἀντίθετον μέρος, τὸ κάτω ὑπάρχει πάλιν σχοινίον ἄλλο, ὅπερ ἔχει κρίκους ἐκ σιδήρου ἢ μολύβδου, τὸ μολυβδόσχοινον. Ἡ λέξις σαρδούνια εἶναι ἀρχαία καὶ ἀπαντᾷ εἰς διπλοῦν τύπον, σαρδῶν, γεν. σαρδόνος καὶ σαρδόνιον γεν. σαρδονίου. ἀμφότεροι δὲ οἱ τύποι εἶναι εὐχρηστοὶ μόνον ἐν τῷ πληθυντικῷ ἀριθμῷ, σαρδόνες, σαρδόνια καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς χρήσεως, μετὴν διαφορὰν μόνον ὅτι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ λέγονται διὰ τὰ δίκτυα τοῦ κυνηγεσίου καὶ οὐχὶ τῆς ἀλιείας. Ἡσύχιος «σαρδόνες» ἐν κυνηγετικῷ μέρη τινὰ δικτύων καλοῦνται». Πολυδεύκης ὀνομ. 5, 31 «τούτοις δὲ (τοῖς δικτύοις) καὶ σαρδόνες προσπλέκονται, ὅπερ ἐστὶν ῥα τοῦ δικτύου, μετὰ τὸν τελευταῖον βρόχον ἀνέχουσα τὸ δίκτυον, ὑπὲρ ἣν ὁ περιδρόμος ἢ ἐπίδρομος ταῖς σχαλίσι κατὰ τὸ δίκτυον ἔπεστιν». Ξενοφῶν ἐν κυνηγετικῷ 6, 9 «τὰ δὲ δίκτυα τενέτω ἐν ἀπέδοις, ἐμβαλλέτω δὲ τὰ ἐνόδια εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ ἐκ τῶν τριμμῶν εἰς τὰ συμφέροντα, καθάπτων τοὺς περι-

δρόμους ἐπὶ τὴν γῆν, τὰ ἀκρωλένια συνάγων, πηγνύων τὰς σχαλίδας μεταξὺ τῶν *σαρδορίων*, ἐπὶ ἄκρας ἐπιβάλλων τοὺς ἐπιδρόμους καὶ παράδρομα συμφράττων.

Σουραυλήτης. οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ πτηνόν τι νυκτόβιον. κατὰ μὲν τὸ μέγεθος εἶναι ἴσον μὲ ἀλεκτορίδα, τὸ δὲ πτέρωμα αὐτοῦ εἶναι στικτὸν καὶ τὸ χρῶμα τεφροειδὲς ἀνοικτόν· τὸ ῥάμφος αὐτοῦ εἶναι χονδρὸν καὶ ἴσον τὸ μῆκος μὲ ἓνα δάκτυλον· οἱ πόδες εἶναι πρασινοκίτρινοι· τὸ κρέας αὐτοῦ εἶναι νόστιμον ὡς τὸ τοῦ σκολόπακος. καλεῖται δὲ τὸ πτηνὸν τοῦτο σουραυλίτης διότι ἡ φωνὴ αὐτοῦ ὁμοιάζει πρὸς τὴν τοῦ αὐλοῦ, ὅστις κοινῶς λέγεται σουραύλιον. συνήθως ἐνδιατρίβει τὸ πτηνὸν τοῦτο εἰς μέρη πεδινὰ καὶ παράλια.

Σχοινόποδον. οὕτω λέγεται ἐν τινι χωρίῳ τῆς Πάρου, ὅπερ καλεῖται Λεῦκαι, τὸ ἐν τοῖς ἄλλοις χωρίοις ἰδίᾳ καλούμενον *φρύγαρον*, φυτὸν ἀκανθῶδες. τὸ σχοινόποδον εἶναι βραχυστέλεχος καὶ πολὺκλαδὸν καὶ σκολιόν· εἶναι ῥηξίφλοιον ὥσπερ ἡ ἀμπelos· ἀπὸ τῶν κλάδων αὐτοῦ φύονται πυκναὶ, βραχεῖαι καὶ λεπταὶ ἀκανθαί, ὁμοιάζουσαι κατὰ τε τὸ χρῶμα, τὸ σχῆμα καὶ τὸ πάχος ταῖς ἀκάνθαις τοῦ σχοίνου, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐγένετο. αἱ περόναι ἢ ἀκανθαί φύονται ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ἀκτινοειδῶς· τὸ δὲ ἄνθος αὐτοῦ εἶναι κίτρινον φυόμενον εἰς τὰ πλάγια τῶν ἀκανθῶν. εἶναι φαρμακερὸν καὶ διὰ τοῦτο αἱ μέλισσαι λαμβάνουσιν ἀπ' αὐτοῦ ποιοῦσι τὸ μέλι πικρόν. φύεται ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων. τὸ σχοινόποδον καιόμενον ἀναδίδει πυκνὴν καὶ παχεῖαν φλόγα καὶ διὰ τοῦτο μεταχειρίζονται αὐτὸ ἰδίᾳ εἰς πύρωσιν τῶν κλιβάνων. ἐντεῦθεν προσέλαβε καὶ τὸ γενικὸν ὄνομα *φρύγαρον*. ὁ ἀναφερόμενος ἐξ αὐτοῦ καπνὸς εἶναι δυσώδης καὶ πνιγώδης ὁμοιάζων κατὰ τὴν ὁσμὴν μὲ τὸν τοῦ σβεννυμένου μύκητος τοῦ λύχνου. τὸ ὄνομα εἶναι σύνθετον ἐκ τοῦ σχοῖνος καὶ πούς· καὶ ὁ μὲν πούς σημαίνει ἐνταῦθα στέλεχος, τὸ δὲ πρῶτον συνθετικὸν ὄνομα σχοῖνος μόνον ἐν τῇ συνθέσει ταύτῃ ἐσώθη ἐν τῇ νεωτέρᾳ γλώσσῃ, καθόσον ἐγὼ τοῦλάχιστον γινώσκω· διότι ἡ λέξις βροῦλον πανταχοῦ εἶναι εὐχρηστος ἀντὶ τοῦ σχοίνου.

Τρόχαλος. οὕτω λέγεται ἐν Πάρῳ ὁ λίθος, ὅστις καταφερό-

μενος καὶ κατακυλιόμενος ὑπὸ τῶν ποταμίων ὑδάτων τρίβεται καὶ ἀποστρογγυλοῦται. ὁ ἐκ τοιούτων λίθων κτισθεὶς ἄνευ πηλοῦ τοῖχος καλεῖται ξεροτρόχαλος, ὅστις ἀλλαχοῦ καλεῖται ξερολίθι. ὁ τρόχαλος εἶναι τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τράχμαλος κατ' ἀποβολὴν τοῦ μ γενόμενος: Θεοφρ. περὶ φυτ. αἰτίων 3, 6, 4 ἄλλως δὲ ἐν ὁποιαοῦν ἐὰν ὀρύττων τις λίθους εὖρη ἢ τράχμαλον ἢ ἄμμον ἢ γῆν μοχθηράν, οὐκ ἄκος τὸ μὴ συμμιγνύναι μηδὲ σκεδαννύναι ταύτην, ἀλλὰ τοσοῦτῳ βαθύτερον τὸν γῦρον ἢ τὴν τάφρον ὀρύξαντα τὸν τε τράχμαλον ὑποστρωννύναι καὶ τὴν ἄμμον.»

Τρυγόνα. οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ καὶ Σμύρνῃ εἶδος τι σελαχίου. ἡ τρυγόνα ὁμοιάζει πολὺ κατὰ τὸ σχῆμα μὲ βιολίον, ὃ ἐστὶ κατὰ μὲν τὸ ἐμπρόσθιον μέρος εἶναι τοξοειδές, κατὰ δὲ τὸ μέσον στενοῦται καὶ πάλιν κατ' ὀλίγον πλατυνομένη ἀποστενοῦται καὶ ἀπολήγει εἰς τὴν οὐρὰν ἢ τὴν κέρκον. οἱ ἁλιεῖς λέγουσιν ὅτι γίνεται ἴση τὸ βάρος μὲ μίαν ὀκάν. ἡ τρυγόνα λέγεται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ τρυγών· ὑπὸ δὲ τῶν νεωτέρων ἰχθυολόγων trygon pastinaca, γαλλ. pastenague. ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ περὶ τὰ ζῶα ἱστορίᾳ 1, 27 λέγει περὶ αὐτῆς τάδε· «τῶν δὲ σελαχῶν, ἓνα μὲν οὐκ ἔχει πτερύγια οἷον τὰ πλατέα καὶ κερκοφόρα ὥσπερ βάτος καὶ τρυγών, ἀλλ' αὐτοῖς νεῖ τοῖς πλάτεσιν» πρβ. 8, 87 καὶ 9 134. ὁ δὲ Ἡσύχιος λέγων «τρυγών, ἰχθύς θαλάσσιος, ἧς τὸ κέντρον δηλητήριον» συγχέει προφανῶς τὴν τρυγόνα μὲ τὴν νάρκην (γαλλ. torpille, γερμ. Krampf-fisch), ἥτις ναρκᾷ τοὺς ἀποτομένους αὐτῆς.

Φλογοκοπῶ. Καὶ τὸ ῥῆμα τοῦτο ὑπάρχει ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ μνημονευομένῃ ὑποθήκῃ (ἴδε θρηναβολῶ) τοῦ Κυπρίου Νικολάου Παύλου στιχ. 19—20 εἰς παθητικὸν σχηματισμὸν καὶ σημασίαν. φλογοκοποῦμαι=ὑπὸ τῶν φλογῶν κόπτομαι, ἢ ὡς ἀπλούστερον ἀλλ' ἐκφραστικώτερον δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν εἰς κοινὴν φράσιν, μὲ δέρνουν αἱ φλόγες

κάλλια διορθώσου τώρα πούχεις λίγον τὸν καιρὸν
παρὰ νὰ φλογοκοπᾷσαι εἰς καμίνιν φλοερὸν.

φλοερὸν=φλογερὸν). Ἡ κοινὴ συνήθεια ἔχει καὶ ἄλλα τοιαύτης συνθέσεως ῥήματος, οἷον τὸ οὐδετ. μεθοκοπῶ, τὰ ἐνεργ. ποδο-

κοπῶ (ἐξ οὗ καὶ τὸ ποδοκόπι) ξυλοκοπῶ (ξύλοκόπος) βωλοκόπῶ (βωλοκόπι), καὶ τὸ μέσον σταυροκοποῦμαι. Ἡ δὲ ἀρχαία πλὴν τὸ τοῦ Σαφοκλέους ἐν Αἴαντι. 236· πλευροκόπῶ καὶ τὰ ἐξῆς Ἀριστοφάνει θυροκοπῶ σφ. 1254· μετεωροκοπῶ Εἰρ. 92· θαλαττοκοπῶ Ἰππ. 830· κυνοκοπῶ Εἰρ. 290. ἀνάλογον τοῦ μεθοκοπῶ εἶναι τὰ τῆς Π. Διαθήκης συμβολοκοπῶ, περὶ οὗ ἴδε Κοραῖν ἐν Ἀτακτ. τόμ. 1, σελ. 96—7. Ὁμοιάζει πρὸς τὸ μέσον σταυροκοποῦμαι τὸ παλαιὸν μὲν, ἀλλὰ μὴ δόκιμον στειροκοποῦμαι Σχολ. Ἀρατ. 195. Ἡ τῆς ἀρχαίας συνηθείας ἐλήφθη καὶ τὸ τοῦ Θεοφράστου Ἱστορ. Φυτ. 4, 14, 1, χαλαζοκοποῦμαι.

Φόνος. οὗτος καλεῖται ἐν Πάρῳ εἶδος τι φρύγανου ὁμοίου πρὸς τὴν ἀστοιδικήν, πλὴν ὅτι δὲν ἐκτείνεται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ ῥιζοῦμενος ἰσχυρῶς ἀνυψοῦται καὶ λαμβάνει σχῆμα σφαιρικόν· ἐντεῦθεν ὅταν ξηρανθῇ ὁμοιάζει πρὸς ἐχίνον προβάλλοντα τὰς ἀκάνθας πανταχόθεν καὶ διὰ τοῦτο εἶναι δύσκολον νὰ ἐκριζώσῃ τις διὰ τῆς χειρὸς φόνον, ἀλλὰ μόνον διὰ τῆς ἀξίνης. αἱ μὲν ἀκανθαὶ αὐτοῦ εἶναι ἰσχυρότεραι τῶν τῆς ἀστοιδικῆς καὶ βραχυτέραι, τὰ δὲ φύλλα φύονται ὁμοίως. φύεται εἰς τὰ πλάγια τῶν ὀρέων, ὅπου ὑπάρχει γῶμα καὶ εἰς χωρία ἀκαλλιεργήτα. τὸ φρύγανον τοῦτο ὑπάρχει ἀφθονόν ἐν ταῖς νήσιν τοῦ Αἰγαίου, ὥστε ἐξ αὐτοῦ καίθουσι τὰς καμίνους τῆς ἀσβέστου. Τὸ ὄνομα φόνος ἀπεντέξαι καὶ παρὰ Θεοφράστῳ ἐν Φυτ. Ἱστορ. 6, 4, 6, ὅστις καὶ ἀτρακτυλὺς ὑπὲρ αὐτοῦ λέγεται. Ὁ τοῦ Θεοφράστου ὅμως φόνος εἶναι ἀκανθα καὶ οὐχὶ φρύγανον. φαίνεται δὲ ἐκ τῆς περιγραφῆς ὅτι ἡ ἀτρακτυλὺς ἢ ὁ φόνος εἶναι τὸ σήμερον ἐν Πάρῳ καλούμενον Χριστάγκαθον, διότι πιστεύουσιν ὅτι ἐξ αὐτοῦ ἐπλήχθη ποτὲ ὁ ταθεὶς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Χριστοῦ ἀκάνθινος στέφανος συμπεραίνουσι δὲ τοῦτο ἐκ τοῦ ὅτι ἔχει αἱματώδη χυλὸν καὶ ὀσμὴν Ἰδοὺ ἡ τοῦ Θεοφράστου περιγραφή: ἀτρακτυλὺς δὲ τις καλεῖται καὶ λευκοτέρα τούτων. Ἰδίον δ' ἔχει τὸ περὶ τὸ φύλλον ὅτι ἀφαιρούμενον καὶ τῇ σαρκὶ προσφερόμενον αἱματώδη ποιεῖ τὸν χυλόν, δι' ὃ καὶ φόνον ἔκοι καλοῦσι τὴν ἀκανθάν ταύτην. ἔχει δὲ καὶ τὴν ὀσμὴν δεινὴν καὶ φανώδη. ὅψε δὲ καὶ τελεσιῇ τὸν καρπὸν πρὸς τὸ μετώπορον.

Φυρρός. οὕτω προφέρεται ἐν Πάρῳ τὸ ἀρχαῖον ἐπίθετον *πυρρός* λεγόμενον ἐπὶ τῶν ἀγρῶν τῶν ἐχόντων πυρρὰν γῆν, οἷον *φυρρόν* (ἢ *χωράφιον*). Ἡ τροπὴ αὕτη τοῦ *ψιλοῦ* π εἰς τὸ *δασὺ φ* εἶναι συχνοτάτη ἐν τῇ νεωτέρᾳ γλώσσῃ. πρὸ τινων μάλιστα συμφώνων εἶναι σχεδὸν κανονικὴ οἷον πρὸ τοῦ *τ π. χ.* *πταίω*, *φταίω*, *πτύον*, *φτυάριον*, *πτύω*, *φτύνω* κλ. Ἔτι *σπόγγος*, *σφογγάριον*, *σπόνδυλος*, *σφονδύλιον*· *πνεύμων*, *φλεμόνιον*· *κόλπος*, *κόρφος*, *πλόμος*, *πλομίζω* (παρ' Ἀριστοτέλει ἐν τῇ περὶ τὰ ζῶα Ἱστορίᾳ, 8, 132). *φλόμος*, *φλομίζω*. Ἡ τοιαύτη τροπὴ ἀπαντᾷ καὶ εἰς τινὰ τῆς ἀρχαίας ὀνόματα, οἷον, *πατνώματα*, *φατνώματα*, Ἡσυχ.—*πάτνη* (ἐκ τῆς ῥίζης *pat* ὅθεν τὸ λατ. *pasci* καὶ τὸ τῆς συνηθείας *παχνίον*) *φάτνη*, *πιστάκια*, *φिटτάκια* (ὅθεν τὸ ἡμέτερον *φιστίκια*). *Πιττακός*, *Φίττακος*, ἐν νομίσματι Μιτυλήνης· *Περσεφόνη*, *Περσέφαττα*, *Φερσεφόνη*, *Φερσέφαττα*.

Χοιροσφάγια. οὐδετέρως καὶ πληθυντικῶς τὰ *χοιροσφάγια* οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν σφάζουσι τοὺς χοίρους. ἐκάστη οἰκογένεια τρέφει ἐν χοιρίδιον, ὅπερ συνήθως σφάζεται πρὸς χρῆσιν αὐτῆς μετὰ τὰ Χριστούγεννα. τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῶν χοιροσφαγίων ἅπασα ἡ οἰκογένεια ἀσχολεῖται περὶ τὴν σφαγὴν, τὸν καθαρισμὸν καὶ τὴν ἄλλην οἰκονομίαν τοῦ σφακτοῦ. μετὰ δὲ τὸ τέλος τῆς τοιαύτης πραγματείας παρατίθεται τράπεζα καθ' ἣν ἐσθίουσι τὰ τοῦ χοίρου ἐντόσθια ὡς τὰ προχειρότερα τῶν ὀψων εἰς παρασκευήν. μετὰ τοῦτο τρέπονται εἰς εὐθυμίαν καὶ ἄγουσι τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰδός τι ἑορτῆς. Καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸ πρᾶγμα φέρουσι τύπαν ἀρχαῖκόν λαβόντα ἴσως τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἐκ τῶν ἀρχαίων θυσικῶν καὶ μέχρι σήμερον διατηρηθέντα. Ὁ Ἡσύχιος ἔχει μόνον τὸ ὄνομα *χοιροσφάγος*, ὅπερ ἐρμηνεύει διὰ τοῦ θύτης. Καὶ παρὰ τοῖς σημερινοῖς Γερμανοῖς ὑπάρχει τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, ὅπερ καλεῖται *Schlachtfest*.

Ἰω. Πρωτόδικος.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΑΤΤΙΚΗΣ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ.

Ἐν Ἀθήναις ἐν τῇ πρὸς βορρᾶν κατακλίσει τοῦ λόφου τῶν Νυμφῶν, ἐφ' οὗ τὸ ἀστεροσκοπεῖον, ἐκτίσθη πρὸ δύο περίπου ἐτῶν σειρὰ ἀγροτικῶν οἰκιῶν, διεύθυνσιν ἔχουσα ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμᾶς. Κατὰ τὴν σκαφὴν τῶν θεμελίων μιᾶς τῶν οἰκιῶν τούτων πρὸς τῷ δυτικῷ τέρματι τῆς σειρᾶς εὐρέθησαν τρεῖς ἐν-
πίγραφοι λίθοι, οὓς κατ' αὐτὰς ἠγόρασεν ἡ Ἀρχαιολογικὴ ἡμῶν Ἑταιρία. Τούτων ὁ πρῶτος ὢν κυλινδρικοῦ σχήματος ὀπωσοῦν ἀνωμάλου καὶ χονδρικῶς ἐξεργασμένος ἔχει ἀνωθεν ἐπὶ τῆς ὀριζοντείου ἐπιφανείας κοίλωμα πρὸς ὑποδοχὴν ἀναθήματος, ἐπὶ δὲ τοῦ ἀνωτάτου ἄκρου τῆς καθέτου κυκλικῆς περιφερείας τὰ ἐξῆς γράμματα, σχήματος τῶν μέσων Μακεδονικῶν χρόνων·

Διτ μειλιχίωι

Ζω πυρίων.

Ὑψος τοῦ λίθου 0,53, περιφέρεια 1,50.

Ὁ δεύτερος λίθος εἶναι τετραγωνικὸς περίπου καὶ κολοβὸς πολ-
λαχῶς. Ἴσως, ὅτε ἦτο ἀκέραιος, εἶχε σχῆμα ὁποῖον ὁ ἐν CIA, III, 132 a (p. 485) ἐκδοθεὶς. Σώζει δὲ καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῆς ἀνω ὀριζοντείου ἐπιφανείας τοῦ κοιλώματα πρὸς ὑποδοχὴν ἀναθήμα-
τος, γράμματα δ' ἐπὶ τοῦ ἀνωτάτου ἄκρου τῆς καθέτου ἐπιφα-
νείας ἔχει τάδε, ὄντα καὶ αὐτὰ τῶν Μακεδονικῶν χρόνων·

Ἡλίω καὶ Διτ μειλιχίωι

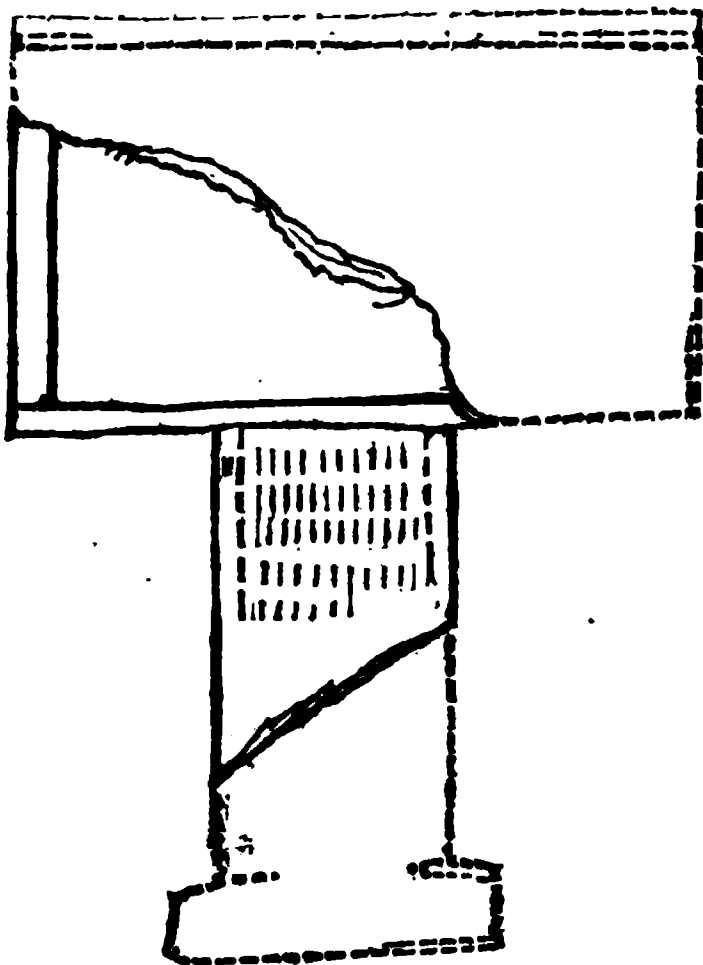
Μαμμία.

Ὑψος τοῦ λίθου 0,58, πλάτος 0,44, πάχ. 0,37.

Ὁ τρίτος λίθος ὢν Πεντελήσιος ἔχει σχῆμα ἱκανῶς περιέργον. Εἰ καὶ κολοβὸς τὰ νῦν ἀνω τε καὶ κάτω καὶ πρὸς δεξιὰ τῷ ὀρῶντι, φαίνεται ὅμως ὅτι, ὅτε ἦτο ἀκέραιος, ἀνω μὲν ἐπλατύνετο τε-
τραγωνικῶς καὶ εἰς μῆκος, ἔνθα εἶχε τὴν νῦν κολοβὴν ἀνάγλυφον
παράστασιν, ἴσως καὶ μὲ ὀρθοκεράμια ὢν κεκοσμημένος ἐπὶ τοῦ
γείσου, ἐπὶ τῆς κατωτέρω δὲ στηλοειδοῦς βάσεως τῆς νῦν ἡκρω-
τηριασμένης εἶχε τὴν ἀναθηματικὴν ἐπιγραφὴν, ἥτις περισωθεῖσα
ἀνελλιπῆς λέγει τάδε·

Ἐραν[ι]σταὶ Διὶ
 φιλίῳ ἀνέ-
 θεσαν ἐφ' Ἡ-
 γησίου ἄρχον-
 5 τος.

Τὸ ὅλον σχῆμα τοῦ λίθου ἦτο πιθανῶς τοιοῦτο :

Ἄνω πλάτος τὸ νῦν σωζόμενον 0,25, κάτω πλάτος τὸ ἐπιγεγραμμένον 0,16, ὕψος 0,32, πάχος 0,06.

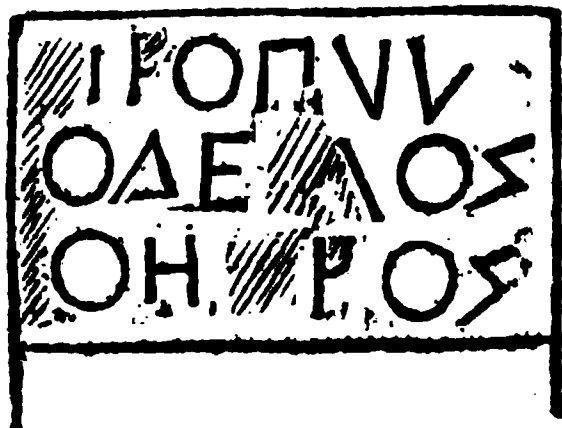
Ἡ παράστασις εἶναι· Ζεὺς καθήμενος ἐπὶ θρόνου, ἀκέφαλος τὰ νῦν καὶ τὴν δεξιὰν χεῖρα τὴν ὀριζοντεῖως τεταμένην ἠκρωτηριασμένος (ἡ δ' ἀριστερὰ ὅλως λείπει), ἐστραμμένος πρὸς δεξιὰ τῶ ὄρωντι, ὁπόθεν προσάγεται αὐτῷ χοῖρος εἰς θυσίαν παρὰ τῶν λατρευτῶν του, ἐνὸς ἢ δύο ἴσως, οἵτινες τώρα ὅλως ἐξέλιπον, τοῦ δὲ βωμοῦ μέρος σώζεται. Οἱ πόδες τοῦ θεοῦ μετ' εὐμαρείας βαίνουν ἐπὶ θρήνου, ὑπὸ δὲ τὸν θρόνον ὁράται τὸ ἱερὸν αὐτοῦ ὄρνεον ὁ αἰτός. Ἡ ἐξεργασία τῆς ἐπιφανείας εἶναι μὲν ἀμελεστέρα, ἀλλ' αἱ γραμμαὶ αἱ γενικαὶ τῆς γλυφῆς ὅχι κακαὶ οὔτε ἀνάξια τῶν Μακεδονικῶν χρόνων, οὐδὲ καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων καὶ ἔτι μᾶλλον τὸ ὄνομα τοῦ ἐπωνύμου ἄρχοντος φανερώνει, διότι ὁ Ἡγησίας κατὰ τοὺς περισωθέντας καταλόγους ἦρχε τῷ 324 πρὸ Χριστοῦ.

Τοῦ *μειλιχίου* Διὸς μνείαν ποιεῖται ὁ Πausanίας ἐν τοῖς Ἀττικοῖς (κεφ. 4) οὕτω· Διαβᾶσι δὲ τὸν Κηφισὸν [ἐν τῇ ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Ἑλευσῖνα ὁδῷ] βωμός ἐστιν ἀρχαῖος μειλιχίου Διὸς. Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ τῆς Ἑλλάδος ἀναφέρει ὁ περιηγητὴς λατρευόμενον τὸν θεὸν τῷ ὀνόματι τούτῳ. *Φίλιον* δὲ Δία ἐν τοῖς Ἀττικοῖς δὲν ἀναφέρει, ἀλλ' ἐν τοῖς Ἀρκαδικοῖς, ἔνθα (κεφ. 31) γράφει, ὅτι ἐν Μεγαλοπόλει ἦτο φιλίου Διὸς ναός, καὶ τὸ ἄγαλμα ἔργον Πολυκλείτου τοῦ Ἀργείου, κατὰ ἰδιάζοντά τινα τύπον κατεσκευασμένον προσεμφερὲς τῷ Διονύσῳ. Ἄν τὸ ἡμέτερον ἀνάγλυφον ἐσώζετο πλήρες, θὰ ἐβλέπομεν ἂν εἶχέ τινα ὁμοιότητα πρὸς τὸ Πολυκλείτειον, ὅπερ ὁ περιηγητὴς ἐν τῷ μνημονευθέντι χωρίῳ διὰ πλειόνων περιγράφει, προστιθεὶς καὶ τῖνα ἰδίαν παρατήρησιν. Ὅπωςδὴποτε τὸ ἡμέτερον ἀνάγλυφον εἶναι, καὶ περ κολοβόν, πολὺ ἀξιολογώτερον τοῦ παρὰ τῷ R. Schöne ἐν Griech. Reliefs ὑπ' ἀριθ. 105 ἀπεικονισμένου, τοῦ μετ' ἐπιγραφῆς Μύνιον Διὸς φιλίῳ ἀνέθηκ(εν). Ἐκεῖνο καὶ μικρότερον πολὺ καὶ ἀπλούστερον καὶ χυδαιότερον τὴν τέχνην· ἐν τούτοις ἦτο μέχρι τοῦ 1871 τὸ πρῶτον γνωστὸν τοῦ φιλίου Διὸς.

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω. Διὰ τί δὲ ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν νῦν ἐκδομένων λίθων τὸ ὄνομα τοῦ μικροτέρου θεοῦ Ἡλίου προτάσσεται τοῦ μεγάλου Διὸς, καὶ ἂν ὅμοια ἄλλα παραδείγματα ἐπὶ σμβώμων ἢ συννάων θεῶν εὐρίσκονται ἐν ἐπιγραφαῖς, δὲν ἠυκαίρησαι ἱκανῶς ἵνα ἐρευνήσω. Εὐρέθη δέ ποτε βωμός μικρὸς ἐν Ἀθήναις μ' ἐπιγραφὴν Ἡλίῳ (ἴδε C. I. Gr. ἀρ. 494) εἰ καὶ ὁ Pausanias οὐδὲν τοῦ θεοῦ τούτου μνημεῖον ἀναφέρει ἐν τοῖς Ἀττικοῖς.

Ἐν Πειραιεῖ δέ, κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν πρὸς τὸ νοσοκομεῖον τοῦ Τζάννε ἄγουσαν, σκαφῆς τινος γενομένης οὐ πρὸ πολλοῦ εὐρέθησαν αἱ ἐξῆς δύο ἀξιόλογοι ἔροι καὶ ἠγοράσθησαν παρὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας.

1.

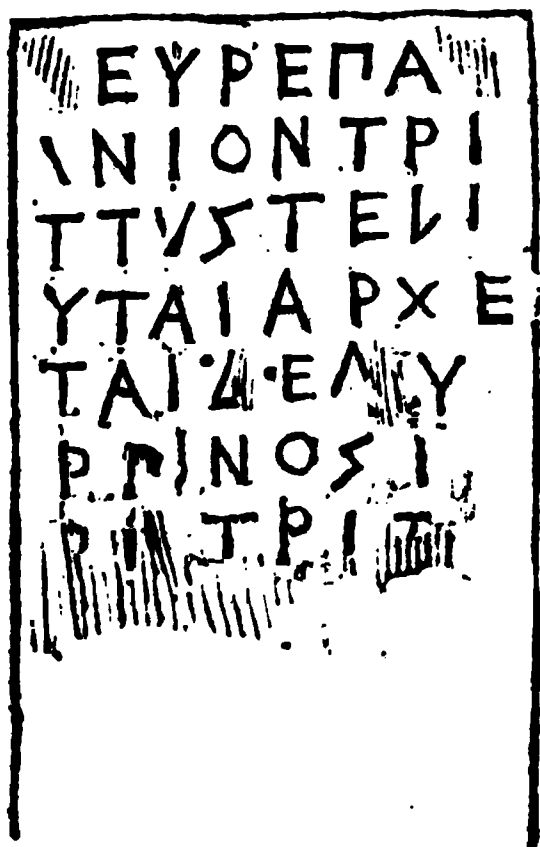

Ἡ ἔχουσα τὰ γράμματα στήλη εἶναι σχήματος τετραγωνικοῦ, λίθου πωρίνου, ὡς συνήθως οἱ ἐν Πειραιεῖ κατὰ καιροὺς εὑρεθέντες ὅμοιοι. Ὑψους 1,74, πλάτους 0,38, πάχους 0,22. Ἀναγινώσκω τοὺς τρεῖς στίχους οὕτω·

Προπύλ-
ο δεμος-
Ι(ο) Η(δ)ρος.

ἦτοι· προπύλου δημοσίου ὄρος· πρόπυλον δὲ οὐδετέρως ἐννοῶ τὸν πρὸ πύλης τινὸς ἢ ἐντὸς ἢ ἐκτὸς τῶν τειχῶν τοῦ Πειραιῶς τόπον δημόσιον, ὅστις ἔδει νὰ μένῃ κενὸς ἰδιωτικῶν οἰκοδομῶν. Λυπηρόν, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μανθάνωσιν οἱ ἀρχαιολογοῦντες ἀκριβῶς τὸν τόπον τῆς εὑρέσεως τῶν τόσον σπουδαίων τούτων μνημείων καὶ πῶς εὑρίσκονται, ἂν ὀρθὰ ἰδρυμένα, ἢ κείμενα, ἵνα οὕτω προβιβάζηται ἡ γνῶσις τῆς τοπογραφίας. Ἰδιῶται ἄνθρωποι σκάπτοντες διὰ θεμελίωσιν οἰκιῶν καὶ εὑρίσκοντες αὐτὰ οὐδὲν ὁλῶς προσέχουσιν εἰς τοῦτο, καὶ πολὺ τῇ ἀληθείᾳ, ὅτι καὶ δὲν τὰ φθείρουσιν ἐκ καταφρονήσεως πρὸς τὸ ὅχι λαμπρὸν αὐτῶν ἐξωτερικόν, καθ' ὅσον μάλιστα καὶ διαβεβρωμένην βλέπουσι τὴν ἐπιφάνειάν των.

2.

Τῆς δευτέρας ταύτης στήλης (ἐπίσης πωρίνης, καὶ ὕψους 0,92, πλάτους 0,38, πάχους 0,23) τὰ γράμματα εἶναι ὡς ὁρῶν·

ται ἀνωτέρω κατὰ τι μικρότερα τῶν τῆς πρώτης καὶ πολὺ κομψότερα κατὰ πάντα, μόνον δὲ τὸ σίγμα ἔτι ἀκαλλές μένει, ἔχον δηλ. ὄχι παραλλήλους τὰς δύο του ἄκρας κεραίας. Ἀναγνώσκω δέ·

(Δ)ευρὲ Πα(ι-
ανῶν τρι-
ττὺς τελε-
υτᾶι, ἄρχε-
5 ται δὲ Μυ-
ρρίνοσί-
ον τριτ-
(τύς).

ἦτοι· (Δ)ευρεὶ Πα(ι)ανιῶν τριττὺς τελευτᾶ, ἄρχεται δὲ Μυρρίνουσίων τριτ(τύς). Μόνον ἀμφιβάλλω, ἂν ὀρθῶς τὸ πρωτοφανές δευρε μετέγραψα δευρεὶ (=δευρί) ἢ μήπως ἔπρεπε νὰ τὸ μεταγράψω δεῦρε, κατὰ τὸ γνωστὸν δεῦτε. Ἐπροτίμησα τὸ δευρεὶ, ἐπειδὴ καὶ τὸ κοινὸν ἦτοι Ἀττικὸν δευρί ἔχει μακρὰν τὴν λήγουσαν, οἷον ἐν Ἀριστοφάνους Ἐκκλησιαζούσαις στίχ. 1074:

Μὴ σκῶπτε μ', ἀλλὰ δεῦρ' ἔπου.—Δευρί μὲν οὖν.

Ἀλλὰ περὶ τούτου οἱ γραμματικώτεροι ἐμοῦ ἄς ἀποφανθῶσι. Ἐγὼ δὲ ὑπομιμνήσκων ὅτι ὅροι ἄλλοι, ὥς ὁ παρών, δηλοῦντες τὸ ποῦ τριττὺς τις τελευτᾶ καὶ ἄλλη ἄρχεται, εὐρέθησαν ἕως τώρα δύο, εἷς μὲν ἐν Πειραιεὶ λέγων· (δευρὲ; Ἐλε)υσινίων (τρ)ιττὺς τελ(ε)υτᾶ, Πειραιῶν δὲ τριττὺς ἄρχεται, ἕτερος δὲ (κολοβὸς ἐκεῖνος) λίαν παραδόξως λέγεται εὐρεθεὶς ἐν Ἀθήναις ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, οὗς ὄρα ἐν CIA, I, 517-8. πρὸς. Supplem. σελ. 52. Εἶπα δὲ λίαν παραδόξως, διότι οἱ ὅροι οὗτοι, καθὼς ὁ ἐκδότης τοῦ CIA Kirchhoff παρετήρησε, φαίνεται ὅτι ἦσαν ἰδρυμένοι παρὰ τὰ νεώρια τοῦ Πειραιῶς, ὀρίζοντες τοὺς τόπους τῶν τριήρων, ὥς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἐξῆς χωρίου τοῦ λόγου τοῦ Δημοσθένους περὶ συμμοριῶν, § 13, ὅπερ ἄξιον κρίνω ὁλόκληρον νὰ παθέσω.

αΦημὶ τοὺς στρατηγούς δεῖν διανεῖμαι τόπους δέκα τῶν νεωρίων, σκεψαμένους ὅπως ἐγγύτατ' ἀλλήλων κατὰ τριάκοντ' ὥσε νεώσοικοι, ἐπειδὴν δὲ τοῦτο ποιήσωσι, δύο συμμορίαι καὶ τριά-

κοντα τριήρεις τούτων ἐκάστῳ προσνεῖμαι τῶν τόπων, εἴτ' ἐπικληρῶσαι τὰς φυλάς, τὸν δὲ ταξίαρχον ἕκαστον ὃν ἂν ἡ φυλὴ τόπον λάχῃ διελεῖν τρίχα καὶ τὰς ναῦς ὡσαύτως, εἴτ' ἐπικληρῶσαι τὰς τριττῦς, ὅπως ἂν τῶν μὲν ὅλων νεωρίων ἐν ἐκάστη μέρει ᾗ τῶν φυλῶν, τοῦ δὲ μέρους ἐκάστου τὸ τρίτον μέρος ἡ τριττὺς ἔχῃ, εἰδῆτε δ', ἂν τι δέῃ, πρῶτον μὲν τὴν φυλὴν, ὅπου τέτακται, μετὰ ταῦτα δὲ τὴν τριττύν, εἴτα τριήραρχοι τίνες καὶ τριήρεις πόσαι, καὶ τριάκοντα μὲν ἡ φυλὴ, δέκα δὲ τριττὺς ἐκάστη τριήρεις ἔχῃ.»

Εἰ καὶ οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Δημοσθένους εἶναι κατὰ ἓνα σχεδὸν αἰῶνα νεώτεροι τῶν νῦν ἐμφανιζομένων ὄρων, ἀνάλογά τινα ὅμως καὶ ὅμοια τοῖς παλαιοῖς πράγματα δηλοῦσι, καὶ διὰ τοῦτο συντείνουσιν εἰς κατάληψιν τοῦ περιεχομένου τῶν ὄρων. Ῥητέον δὲ περὶ τοῦ ἐνὸς τῶν παρὰ τῷ Kirchhoff ὄρων, τοῦ κολοβοῦ, ὅτι θὰ μετεκομίσθῃ ποτὲ ἐκ Πειραιῶς εἰς Ἀθήνας καὶ εἰσῆχθῃ εἰς τὴν ἀκρόπολιν, καθὼς νῦν οἱ σήμερον ἐκδιδόμενοι ἐκομίσθησαν αὐτόθεν καὶ ἀπετέθησαν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου τοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πατησίων.

3.

Τ) ε δ' ἐπράθη ἐδ(άφη...;
 ἀτίμητα ὄντα...;
 Ξενοκλέους Ἀντι(γ)ένους Σημ(αχίδου
 Πολυκλέους Τεισίππου Εὐων(υμέως
 5 Δυσιστρέτου Ἀλαιέως
 Θεοδώρου Δυσανίου Δουσι(ως
 Κλεοχάρους Κλεοστράτου /
 Ἡροστράτου Ξανθιππί(δου . . .
 Τι;μαρχίδου Φ /
 10 Ὀ;φέλου
 Κλε;.....

Στήλη ἀπλῆ λίθου Πεντελησίου, κολοβὴ τὰ πρὸς δεξιὰν τῷ ὀρῶντι καὶ τὰ κάτω, εἰς τὸ αὐτὸ μέρος εὐρεθεῖσα ἐν Πειραιεῖ, ἔχει τὰ ἀνωτέρω. Ὅψος 0,19, πλάτος 0,16, πάχος 0,07. Εἶναι καὶ τὸ ἐπάνω ποτὲ γεῖσόν της ἀποκεκρουσμένον ὅλως καὶ

νῦν ἐκεῖ ὁ τόπος ὑπόκοιλος, ἐνῶ πάλαι ποτὲ θὰ ἐξεῖχε. Τῶν πρώτων δύο στίχων τὰ γράμματα εἶναι κατὰ τὸ διπλοῦν μείζονα τῶν κατωτέρω. Σχῆμα γραφῆς τὸ τῶν πρώτων Μακεδονικῶν χρόνων. Τὴν τελευταίαν τοῦ α' στίχου λέξιν συνεπλήρωσα ὁδηγηθεὶς ἐκ τινος μετὰ τὸ Δ ὀρωμένου ὑπολοίπου κεραίας πεπλεγμένης ἐπὶ δεξιᾷ, ὅπερ δὲν δύναται νὰ ὑπεμφαίνη ἄλλο γράμμα εἰμὴ τὸ Δ, ἀφοῦ Δ μετὰ Δ δὲν ἐγγχωρεῖ εἰς Ἑλληνικὰς λέξεις.

Οὐδὲν περὶ τῶν πραθέντων τούτων ἐδαφῶν καὶ τοῦ ἀτιμῆτου αὐτῶν ἔχω νὰ εἶπω ἐξηγητικόν.

4.

᾽Ωσαύτως δ' ἐν Πειραιεῖ, ἀλλ' ἐν ἀγνώστῳ θέσει, εὑρέθη πλίνθος λίθου Πεντελησίου τετραγωνικῇ, μήκους πλευρ. $0,65 \times 0,73$, ὕψους $0,15$ μέ κοιλότητα ἄνω ἐλλειψοειδῇ καὶ ἐπιγραφὴν τὴν δε-

Διονύσιος καὶ Βαβυλία τῷ Μηνί τὸ ἱερὸν ἀνέθεσαν.

Σχῆμα ἔχουσι τὰ γράμματα τὸ τῶν Μακεδονικῶν χρόνων. Ὁ θεὸς Μὴν (Lunus) δὲν εἶναι ἴσως ἄλλος παρὰ τὸν ἐκ τριῶν τοῦ Λαυρίου ἐπιγραφῶν γνωσθέντα Μῆνα τύραννον.

Ἐκρίνα δὲ εὖλογον νὰ ἀνατυπώσω ὧδε καὶ τὸ κείμενον δύο λίθων ἄλλων ἐν Πειραιεῖ εὑρεθέντων, ὅπερ ὁ φιλόρχαιος Ἀλέξανδρος Μελετόπουλος ἐξέδωκε πρό τινος χρόνου ἐν δυσὶ πολιτικαῖς ἐφημερίσιν, ἵνα καὶ οἱ ἀναγνῶσται τοῦ Ἀθηναίου ἔχωσιν αὐτό.

Ἐκ τῆς Παλιγγενεσίας Ἀθηνῶν, φύλλου τῆς
18 Σεπτεμβρίου 1879.

α Ἐπὶ στήλης μαρμάρου εὑρεθείσης ἐν Πειραιεῖ ἐν ἀγνώστῳ μέχρι τοῦδε θέσει, ὕψους $0,83$, πλάτους $0,39$, πάχους $0,08$, καὶ εὑρισκομένης νῦν παρὰ τῷ ἐμπόρῳ κ. Νικολάῳ Χατζημητρίου, ἀναγινώσκονται τάδε·

Ἀγαθεῖ τύχει, ἐπὶ Σωνίκου ἄρχοντος, Μου-
χιῶνος ἀγορᾷ κυρία, Ὀνησίκριτος Διοκλέ-
ους Πειραιεὺς εἶπεν· ἐπειδὴ Χαιρέας εὖνους ὢν
διατελεῖ ἐν παντὶ καιρῷ τοῖς ὀργεῶσιν, κατα-
β· σταθεὶς δὲ καὶ γραμματεὺς ὑπ' αὐτῶν ἀπὸ
Θιοξένου ἄρχοντος οὐδὲν ἐλλέλοιπεν φιλο-

- τιμίας, συναύξων τε διατετέλεκεν τοῖς ὀργεῶσιν τὴν σύνοδον πεφρόντικεν δὲ καὶ θεραπίας τοῦ ἱεροῦ πλεονάκις, οὐκ ἀπολέλιπται δὲ
- 10 οὐδ' ἐν ἐπιδόσει οὐδεμιᾷ, εἰσήνεγκεν δὲ καὶ ψηφίσματα ἐπὶ τῷ συμφέροντι, ἵνα σινσταλῶσιν αἱ λίαν ἄκαιροι δαπάναι, ἐφρόντισεν δὲ τοῦ καὶ τοὺς δημοτικούς μετέχειν τῶν δεδομένων ὑπὸ τῶν ὀργεῶνων φιλανθρώπων, διατετέλεκεν δὲ καὶ
- 15 συνλειτουργῶν ἐν τοῖς ἀγερμοῖς καὶ ταῖς στρώσεσιν ταῖς ἱερῇαις, προσευχρήστηκεν δὲ καὶ διάφορον πλεονάκις ἄτοκον, ἀποδημοῦντος τοῦ ταμίου, ἐπαγγέλλεται δὲ καὶ τὸν λοιπὸν χρόνον συνφροντεῖν εἰς ὃ ἂν αὐτὸν παρακαλῶσιν οἱ ὀργεῶνες· ἵνα ο(ὗν
- 20 ἐφάμιλλον ἢ τοῖς ἀεὶ φιλοτιμουμένοις, εἰδότες, ὅτι χάριτας ἀξίας κομιοῦνται ὧν ἂν εὐεργετήσωσιν, ἀγαθεῖ τύχει, δεδόχθαι τοῖς ὀργεῶσιν, ἐπαινέσαι Χαιρέαν Διονυσίου Ἀθμονέα καὶ στεφανῶσαι αὐτὸν θαλλοῦ στεφάνῳ ἀρετῆς ἕνεκεν καὶ
- 25 εὐσεβείας εἰς τε τὰς θεὰς καὶ τοὺς ὀργεῶνας, καὶ ἀναγορεύειν τὸν στέφανον τῇ (θ)υσίᾳ τοῦ Μουνιχιῶνος, ὅταν καὶ τὰς ἱερείας, δοῦναι δὲ αὐτῷ καὶ ἰκόνος ἀνάθεσιν ἐν τῷ ναῷ, ἀναγράψαι δὲ τόδε τὸ ψήφισμα εἰς στήλην λιθίνην καὶ στήσαι ἐν τεῖ αὐλαί τοῦ ἱεροῦ.

30

Οἱ ὀργεῶνες

Χαιρέαν

Διονυσίου

Ἀθμονέα.»

Ἐγὼ σημειῶ τοῦτο μόνον, ὅτι ὁ Σώνικος ἄρχων τίθεται εἰκαστικῶς περὶ τὴν ρκβ' Ὀλυμπιάδα (292 ἢ 291 πρὸ Χρ.) ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Hermann griech. Antiquitäten, ἀλλὰ δὲν εἶναι τοῦτο πιθανόν, ἀφοῦ ἐν τῷ ψηφίσματι ἐδῶ Θεόξενος ἄρχων μνημονεύεται πρὸ αὐτοῦ, ὃ δὲ κατάλογος ἀρχόντων ἐν τῷ ῥηθέντι ἐγχειριδίῳ δὲν ἔχει κενὸν ἄρχοντος ἔτος πρὸ τῆς ρκβ'. Ὀλυμπιάδος. Θὰ εἶναι ἴσως ὁ Σώνικος ἄρχων νεώτερος τοῖς χρόνοις, ἥδη δὲ αὐτὸς ἀνεγνώσθη καὶ ἐν ἄλλοις ψηφίσμασι, ὅχι δὲ καὶ ὁ πρὸ αὐτοῦ Θεόξενος, ὅσον ἠξέυρω.

2.

Ἐκ τῆς ἐν Πειραιεῖ ἐκδιδομένης ἡμερίδος αὐτοῦ
φύλλου τῆς 10 Νοεμβρίου 1879.

α' Ἐν τοῖς θεμελίοις τῆς οἰκίας τοῦ κ. Σταματίου Κωστούλια,
κειμένης ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ παρὰ τὰ εἰσόδια τοῦ
ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης, εὑρέθη στήλη μαρμάρου ὕψους 1,25, πλά-
τους 0,33, πάχους 0,24, ἐφ' ἧς τὰ ἑξῆς·

Ἐπὶ Νικοκλέους ἄρχοντος,
ἔδοξεν τοῖς θιασώταις· ἐπειδὴ
Στέφανος ὁ θωρακοποιὸς ἐπι(με-
λητῆς γενόμενος τῶν κοινῶν (ἐισφο-
5 ρ;)ῶν ἐπιμελήσεται τὴν ἐπι(μέλ-
ειαν ἣν ἔδει αὐτὸν ἐπιμελεσθ(ῆν-
αι καὶ τὰλλα φιλοτιμούμενος (δ-
ιετέλεσεν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καὶ
τ)τὴν πομπὴν τῶν Ἀδωνίων ἔπεμ(ψε
40 κατὰ τὰ πάτρια—τύχαι ἀγαθῇ (δ-
εδόχθαι τοῖς θιασώταις, ἐπαι(ν-
έ)σαι Στέφανον τὸν ἐπιμελητὴν (ν
φιλοτιμίας ἔνεκεν καὶ ἀνδρα(γ-
α)θίας τῆς εἰς τὸ κοινὸν τῶν θια-
45 σωτῶν καὶ στεφανῶσαι θαλλοῦ στ-
εφάνῳ, δοῦναι δ' αὐτῷ Δ(Δ) δραχ(·)
Στεφανῶ θείας ὑπὸ τ-
οῦ κοιν οὔ ἀνέθ-
ηκε τὴν Δῆμητρο(α
20 ὁμόνοι αν τοῦ
κοινοῦ).

Ἀφροδίτης
οἱ θιασῶται Στέ-
φανον Μυλῶθρου.

25 Ἐπὶ Κλεάρχου ἄρχοντος—ἔδο(ξε-
ν) τοῖς θιασώταις, ἐπειδὴ Στέ(φα-
νος πρότερόν τε ἐπιμελητῆς (γε-
νόμενος καὶ νῦν ἱεροποιὸς α(ὕτ-
ῶν μετὰ τῶν ἄλλων συνεροποι(ῶ-
30 ν ἀνὴρ ἀγαθὸς γέγονεν καὶ τὰς (θ-
υσίας ἔθυσε τοῖς θεοῖς, αἷς πάτρ-

ιον τὴν αὐτοῖς καὶ τὰλλα ἐπιμε(μ-
έληται, ὅσα προσῆκεν αὐτῷ περ-
ὶ τὴν ἐπιμέλειαν, τύχει ἀγαθῇ
35 δεδόχθαι τοῖς θιασώταις, ἐπα(ι-
νέσαι Στέφανον τὸν ἱεροποιὸν
φιλοτιμίας ἔνεκεν καὶ ἀνδρα(γ-
αθίας τῆς εἰς τὸ κοινὸν τῶν θια-
σωτῶν καὶ στεφανῶσαι θαλλοῦ σ-
40 τεφάνῳ [δοῦναι δ' αὐτῷ.. δραχ.
.
.
.
.
45
.
. . . Μυλώθρου.

'Εφ' Ἡγεμάχου ἄρχοντος, ἀγαθῇ τύχει,
50 Σωκλῆς εἶπεν· ἐπειδὴ Στέφανος ἱερο-
ποιὸς γενόμενος εὖ ἐπεμελήθη τῆς θυ-
σίας τῆς Ἀφροδίτης, δεδέχθαι τοῖς θια-
σώταις, ἐπαινέσαι Στέφανον Μυλώθρου
καὶ στεφανῶσαι θαλλοῦ στεφάνῳ καὶ
55 δοῦναι αὐτῷ ἀπὸ τοῦ (κ)οινοῦ ΔΔ: δραχ: (τὸν
δὲ λαβόντα ἀναθεῖναι ἀνάθημα ἐν τῷ
ἱερῷ ἐπιγράψαντα τόδε τὸ ψήφισμα
κ)α'(ι) ὅπως ἔν ωσι πολλοὶ οἱ φιλοτιμούμε-
νοι, εἰδότες, ὅτι ἐπίστανται χάριτας ἀ-
60 ποδιδόναι οἱ θιασῶται..»

Σημειῶ ἐγὼ μόνον, ὅτι ὁ ἐν στίχῳ κέ. ἄρχων Κλέαρχος, ὦν τοῦ ἔτους 301 πρὸ Χρ. (ἦτοι τοῦ γ'. ἔτους τῆς ριθ'. Ὀλυμπιάδος), περὶ φέρεται γεγραμμένος ἐν τῷ ἐγχειριδίῳ τοῦ Hermann Καλλίαρχος, ἐνῶ καὶ ἐξ ἄλλων λιθίνων μνημείων ἐγνώσθη τὸ ἀληθὲς ὄνομα Κλέαρχος· ὁ δὲ ἐν στίχῳ μθ'. Ἡγέμαχος εἶναι ἄρχων τοῦ 300 πρὸ Χριστοῦ.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 23 Δεκεμβρίου 1879.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ:

ΕΠΙΘΕΤΑ ΚΙΝΗΣΕΩΣ ΠΑΡ' ΟΜΗΡΩ (*)

Πρό τινος (1) ἐπειράθην ἵνα δείξω, διὰ πλείστων ὄσων περὶ χρωμάτων φράσεων τοῦ Ὅμηρου, ὅτι ἡ διάκρισις τῶν διαφόρων μορφῶν τοῦ ἀναλελυμένου φωτὸς ἦν ἐν αὐτῷ ἀτελῶς ἀνεπτυγμένη, ἐνῶ αἱ ἐντυπώσεις αὐτοῦ, ὡς πρὸς αὐτὸ τὸ φῶς, ἀνεξαρτήτως τοῦ χρώματος, ἦσαν ἐξόχως ζωηραὶ καὶ ἐνεργεῖς. Διαφέρει δὲ νὰ ἐξετάσῃ τις ὡς συγγενῇ θέματα, τὸν τρόπον καθ' ὃν οὗτος ἔκρινεν ἄλλα ὁρατὰ φαινόμενα, οἷα τὰ τῆς μορφῆς καὶ κινήσεως. Ἐγὼ προτίθεμαι νῦν νὰ ἐξετάσω τὴν παρ' αὐτῷ χρῆσιν τῶν ἐπιθέτων ὡς πρὸς τὴν κίνησιν. Τὰ ἐπίθετα ταῦτά εἰσιν οὐ μόνον ἄφθονα καὶ ποικίλα, ἀλλὰ κατὰ τινὰς σπουδαίας ἐπόψεις δύνανται νὰ κληθῶσι καὶ ἐπιστημονικὰ, τουτέστιν ὅπου ἀναφέρονται εἰς ταχυτῆτα, κατὰ τοὺς διαφόρους αὐτῆς βαθμοὺς καὶ καθ' ὃν τρόπον αὕτη παράγεται.

Ἡ σωματικὴ κίνησις δύναται νὰ θεωρηθῇ πρῶτον πάντων ὡς βραδεῖα ἢ ταχεῖα. Οἱ ὅροι οὗτοί εἰσιν ἀπλῶς σχετικοὶ καὶ δὲν διακρίνονται ἀλλήλων ὡς ἐκ τινος ὁριστῆς οὐσίας. Ἀλλὰ καθὼς τὸ σκότος προσφέρει μικρὰν ὕλην καὶ μικρὰν ἔλξιν τῷ ποιητῇ, παραβαλλόμενον πρὸς τὸ φῶς, οὕτως ἡ βραδυτῆς ἐστὶν ἀνάξιον ὡς πρὸς αὐτὸν καὶ ἄγονον ἀντικείμενον, παραβαλλομένη τῇ ταχυτῇ. Ὅθεν ἀμέσως ἐν τῷ οὐδῷ βλέπομεν τὸ γεγονὸς τοῦτο, ὅτι βραδεῖα κίνησις ὀλίγον περιγράφεται παρ' Ὅμηρῳ. Ἐγὼ δὲν ἐνθυμοῦμαι παρ' αὐτῷ διάκρισιν σεμνῆς καὶ ἀξιοπρεποῦς ἀπὸ βραδεῖας μόνον κινήσεως. Φαίνεται ὡσεὶ ὁ νοῦς του ἤδη ἐδείκνυσεν ἐν σπέρματι ἀντίδρασιν τινὰ κατὰ τῆς αἰγυπτιακῆς τέχνης, καὶ τῆς κυρίας αὐτῆς ἀρχῆς, τῆς ἀκίνησιος, ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς τῆς κινήσεως, ἥτις μᾶλλον ἐχαρακτήριζε τὴν τῶν Ἀσσυρίων σχολήν. Βεβαιότατα δὲ ἡ διάκρισις δὲν ὑπῆρχεν ὅπου ἡδύνατό τις θετι-

(*) Ἄρθρον τῆς 19 th Century, N° 25 March, 1879, μεταφρασθὲν ὑπὸ Ἑμμανουὴλ Στάη, διδάκτορος τῆς Νομικῆς.

(1) 19. th Century, October 1877, καὶ Studies on Homer (1858) Vol. III.

κῶς νὰ τὴν περιμένη, ὥς ὅτε ὁ Ζεὺς συνεντευχθεὶς τῇ Θέτιδι, κινεῖται πρὸς τὸν ὄμιλον τῶν θεῶν. Καὶ ὅπωςδὴποτε, ἀνεξαρτήτως πάσης αἰτίας, ἡ λέξις βραδύς, ἥτις δύναται νὰ θεωρῇται ὡς ἡ κυρία φράσις τῆς βραδυτῆτος, τίθεται μόνον ἐξάκις ἐν τοῖς ποιήμασι. Τὸ οὐσιαστικὸν αὐτῆς βραδυτῆς ἀπαντᾷ ὡσαύτως, ἀλλ' ἀπλῶς ἅπαξ. Ἐκ τῶν ἐπτὰ χωρίων, τὰ τέσσαρα ἀναφέρονται τῷ βήματι τῶν ἵππων. Ὁ Ὅμηρος δὲν χρῆται ἄλλῃ λέξει πρὸς περιγραφὴν τοῦ βραδέος βήματος τοῦ ζώου τούτου. Περὶ τοῦ ταχέος αὐτοῦ βήματος ἔχει, μεταξὺ ἐπιθέτων καὶ φράσεων, ὀκτὼ ἢ ἐννέα.

Ἡ ρίζα τοῦ βραδύς ἐστὶ βραδ, βαρδ, καὶ ἡ ἐννοια τῆς ρίζης ταύτης träg, stumpfsinnig, καὶ τὰ τοιαῦτα. (Benfey, I. 509). Σημαίνουσα ῥωθρός καὶ ῥωχελής, οὐκ ἔστι συγγενὴς τῇ ρίζῃ τοῦ ὀβριμος, βρι, καὶ περ οὔσης μεταξὺ αὐτῶν ὄρου μέσου τῆς ιδέας τοῦ βάρους, καθότι τὸ βάρος δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐξ ἐνὸς μὲν ὡς ἐνσωματοῦν δύναμιν, ἐξ ἄλλου δὲ ὡς ἀνθιστάμενον διὰ τῆς ἀδρανείας τῇ κινήσει.

Παρ' Ὁμήρῳ βραδύς ἐφαρμόζεται τῷ νῶ, ἀλλὰ μόνον συγκριτικῶς (Ἰλ. κ, 226, βράσσων τε ῥός), καὶ μεταφορικῶς. Ὡς ἐπίθετον κινήσεως, ἀποτελεῖ τὸν πυθμένα τῆς ποσοτικῆς κλίμακος, καθὼς ὡκὺς τὴν κορυφὴν αὐτῆς. Ἐν ἐκείνῳ μὲν ὁ ὄγκος ἐστὶ μέγιστος, τὸ δὲ στοιχεῖον τῆς ταχυτῆτος ἐξίτηλον, ἐν τούτῳ δὲ ἡ ταχυτής ἐστὶν ὑπερτάτη, ὁ δὲ ὄγκος σχεδὸν μηδέν.

Ἐνταῦθα δύναταί τις καταλλήλως νὰ σημειώσῃ δύο τινὰ, πρὶν τοῦ γενικοῦ περὶ τοῦ πράγματος λόγου.

Πρῶτον. Πᾶσα χρῆσις ἐπιθέτων περὶ τοῦ νοῦ ἐστὶν, ἐξ ἀνάγκης, μεταφορικὴ καὶ δευτερεύουσα. Ἐν τινι λῖαν περιέργω χωρίῳ, (Ἰλιάδ. ο, 80) ἡ τροπικὴ αὕτη κίνησις γίνεται πράγματι ἡ βάσις παραβολῆς τινος, πρὸς ἐξεικόνισιν τῆς πτώσεως τῆς Ἥρας ἐξ Ἰδης εἰς Ὀλυμπον. Τοῦτο θέλει σημειωθῇ ὑπὸ τὸν ὄρον πραιπρός· ἀλλ' ἡ γενικὴ ἔρευνα θὰ στραφῇ κυρίως περὶ τὴν ὕλικὴν κίνησιν.

Δεύτερον. Ἡ ὕλικὴ κίνησις δύναται νὰ θεωρηθῇ κατὰ τὸ ποσὸν αὐτῆς ἢ τὸ ποιόν. Ποιὸν κινήσεως ἐγνοῶ μόνον τὸ ἀναφερόν.

μενον τῷ βαθμῷ ἢ τῇ ταχυτῇτι· ποσὸν δὲ τὸ περιλαμβάνον ἄλλας ιδέας, οἷον διευθύνσεως ἢ διαλείμματος, ἢ ιδιότητος τοῦ νοῦ, δεικνυμένας ἐν τῇ κινήσει, ἢ παρ' αὐτῆς ὑπαγορευομένας.

Νῦν δὲ προχωρῶ εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἀντικειμένου.

Ἡ ἀπλῇ αὕτη ὡς πρὸς τὸ ποσὸν κίνησις τῶν ὑλικῶν ἀντικειμένων ἐκφράζεται διὰ τοῦ μαθηματικοῦ τύπου $M=QV$, σημαίνοντος ὅτι ἡ ὁρμή (Momentum) τρέπεται κατὰ τὸ ποσὸν (Quantity), ἢ ἀναλογεῖ πρὸς τὸ ποσὸν, τῆς ὕλης, ἢ τοῦ ὄγκου, πολλαπλασιαζομένου ἐπὶ τὴν ταχυτῆτα (Velocity), ἢ τὸν χρόνον, ἐν ᾧ δοθέν τι διάστημα διανύεται. Ἡ ὡς πρὸς τὸ ποσὸν αὕτη κίνησις ἐστὶ γινόμενον τῶν δύο τούτων παραγόντων, ἡ δὲ ὁρμή ἐστὶν ἡ δύναμις τῆς ἐν κινήσει ὕλης, ἀναλίσκομένη εἴτε κατὰ τὴν ὑπέρβασιν τῆς πίεσεως, ἢ τὴν διάνυσιν αἰρίου διαστήματος. Ἐπειδὴ δὲ δοθεῖσά τις ὁρμή ἐστὶν οὕτω τὸ ἐξαγόμενον δύο παραγόντων, αὕτη ἐνδέχεται ν' ἀποτελῇται, ἀμεταβλήτου μένοντος τοῦ M , ἐκ διαφορῶν τῶν αὐτῶν παραγόντων συνδυασμῶν, ἐκάστου τῶν συνδυασμῶν τούτων ἔχοντος μείζονα τὸν ἓνα τῶν παραγόντων ὅσον τὸν ἄλλον ἐλάσσονα. Βραδὺς καὶ ὠκύς δεικνύουσι τὰ ἅκρα τοῦ συνδυασμοῦ. Μεταξὺ τούτων ὑπάρχουσιν ἄλλαι λέξεις, οἷον *θοός*, *θοῦρος* καὶ *ὀβριμος*· τὰ δὲ πέντε ἐπίθετα ταῦτα δύνανται νὰ καταταχθῶσιν ὡς ἔπεται ἐν τινὶ ποσοτικῇ κλίμακι.

1. Ὀκύς. Ἐνταῦθα τὸ Q ἐστὶν ἐλάχιστον, μόλις ὑπὸ τοῦ νοῦ συλλαμβανόμενον, δυνάμενον δὲ νὰ μὴ ληφθῇ πράγματι ὑπ' ὄψιν, μέγιστον δὲ ἐστὶ τὸ V .

2. Θοός. Ἐνταῦθα τό τε Q καὶ τὸ V παρίστανται ἀμφοτέρα προδήλως ὡς οἱ παράγοντες ἀφ' ὧν ἡ ὁρμή, ἢ ἡ ὠστικὴ δύναμις, ἀποβαίνει. Ἀλλ' ἡ ταχυτῆς βεβαίως ὑπερισχύει τοῦ ὄγκου, ἢ τοῦ τῆς ὕλης ποσοῦ.

3. Θοῦρός ἐστὶν ὁ μέσος τῆς σειρᾶς ὁρος. Ἐνταῦθα πάλιν ἀμφοτέροι οἱ παράγοντες Q καὶ V παρίστανται διακεκριμένοι· ἐκάτερος δ' αὐτῶν ὑψοῦται πληρύντως, ἐκάτερος ἀναλόγως ἀντισταθμίζεται τῷ ἑτέρῳ. Παραβαλλομένων τῶν ὁρων *θοῦρος* καὶ *θοός*, δὲν ὑπάρχει ἐλάττωσις ταχυτῆτος ἐν τῷ *θοῦρος*. Ἐξ ἄλ-

λου δὲ ὑπάρχει προφανῶς μείζων τις ὁρμή, ἢ ὥστικὴ δύναμις. Αὕτη παρέχεται, μὴ μεταβαλλομένου τοῦ V , διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ Q . Ἡ θέσις τοῦ *θοῦρος* ἔτι μᾶλλον διαφωτίζεται παραβαλλομένη πρὸς τὸ ἐξῆς μέλος τῆς κλίμακος.

4. *Ὁβριμος*. Θέλει δειχθῆ ὅτι τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἐνσημαίνει πάντοτε κίνησιν, παροῦσαν ἢ ἐγγυτάτην, καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ ἀκριβὲς ἀντίθετον τοῦ *θοός*. Καθότι, συνδυαζομένων τῶν δύο στοιχείων τοῦ ὅγκου καὶ τῆς ταχυτήτος, ἑκατέρου δὲ τούτων ἔχοντος οὐσιώδη τινὰ, καὶ οὐχὶ ἐξίτηλον δύναμιν, ἐν ἑκατέρᾳ τῶν δύο λέξεων ἰδίως, ὁ ὅγκος ὑπερισχύει προφανῶς ἐν τῷ *ὀβριμος* ὅσον ἢ ταχυτῆς ἐν τῷ *θοός*.

5. *Βραδύς* ἐστὶ τὸ ἀντίθετον τοῦ ὠκύς. Ἡ ταχυτῆς καταντᾷ ἐξίτηλος ἢ μένουσα κίνησις φαίνεται μόλις παράγουσα ὥστικὴν δύναμιν, ἣν πρὶν τῆς ἀτμομηχανῆς ὁ ἀνθρώπινος νοῦς εἶχε μάθει νὰ συνενοῖ πάντοτε μετὰ μείζονός τινος ἢ ἐλάσσονος ὁρμῆς ἢ βολῆς. Ἡ βραδυτῆς τῆς κινήσεως συλλαμβάνεται σχεδὸν ὡς ἔλλειψις κινήσεως, ἢ δὲ δύναμις τῆς ἀδρανείας ἐστὶ τὸ ὑπόλοιπον, ἢ δύναμις τῆς ὁρμῆς μὴ αἰσθητῶς συνεισφέρουσα τῇ ἰδέᾳ, καθότι, καίπερ ὑπάρχουσα, δὲν δείκνυται τῷ νῷ διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ.

Ἐπανέλθωμεν νῦν εἰς τὸν τύπον $M=QV$. Ἐστω δὲ M , ποσὸν τι κινούσης δυνάμεως 12. Ζητεῖται νὰ παραχθῇ, διὰ τῶν διαφορῶν συνδυασμῶν τοῦ Q καὶ τοῦ V , τὸ αὐτὸ ποσὸν τῆς δυνάμεως 12, καθ' οὓς τρόπους δεικνύονται ὑπὸ τῶν πέντε ἄνωθεν ἐπιθέτων.

Ὡς πρὸς τὰ ὠκύς καὶ βραδύς, ὁ παρ' ἐμοῦ κληθεὶς ἐξίτηλος παράγων δείκνυται ἀρμοδίως διὰ τῆς μονάδος.

$$M=12=QV=1 \times 12=12.$$

Ἐν τῷ βραδύς τὸ Q ἀναβαίνει ἀπὸ τῆς μονάδος εἰς 12, τὸ δὲ V καταβαίνει ἀπὸ τοῦ 12 εἰς τὴν μονάδα.

$$M=12=QV=12 \times 1=12.$$

Ἐν τῷ *θοῦρος*, ὅρῳ μέσῳ τῆς σειρᾶς, τὰ δύο στοιχεῖα τοῦ ὅγκου καὶ τῆς ταχυτήτος ἰσορροποῦσι πρὸς παραγωγὴν τοῦ ποιοῦ τῆς κινήσεως καὶ τοῦ ποσοῦ τῆς ὁρμῆς, ἅπερ ἀπαιτοῦνται πρὸς ὑπαρξιν τοῦ τοιούτου ὅρου ὅθεν

$$Q=\sqrt{12}=V=\sqrt{12}.$$

καὶ ἔχομεν

$$M=12=QV=\sqrt{12}\times\sqrt{12}=12.$$

Ἀλλ' ἐν τῷ θοδῷ καὶ ἐν τῷ ὄβριμος, ἐνῷ ἑκάτερον τῶν στοιχείων ἐστὶν οὐσιῶδες καὶ μετρητὸν, ἐν τούτων ὑπερισχύει κατὰ τινα τάξιν βαθμοῦ. Ἐὰν ὑπερισχύῃ λίαν, δυνάμεθα εἰπεῖν περὶ τοῦ θοδῷ

$$Q=2 \text{ καὶ } V=6.$$

Οὕτως ἔχομεν

$$M=12=QV=2\times 6=12.$$

Ἐὰν ἦττον, οἷον, φερειπεῖν, περὶ πλοίου, δυνάμεθα λαβεῖν

$$Q=3 \text{ καὶ } V=4,$$

καὶ

$$M=12=QV=3\times 4=12.$$

Περὶ δὲ τοῦ ὄβριμος, οἱ συνδυασμοὶ οὗτοι ἀπλῶς ἀνατρέπονται. Ἐὰν τὸ ἀντικείμενον ᾖ ὡς ἡ θύρα τοῦ σπηλαίου ἐν Ὀδυσ. ι, 241, δυνάμεθα λαβεῖν

$$Q=6 \text{ καὶ } V=2.$$

Ἐὰν δ' ᾖ τὸ ἐγχος ῥιπτόμενον κατὰ τὴν μάχην, δυνάμεθα λαβεῖν

$$Q=4 \text{ καὶ } V=3,$$

τοῦ γινομένου κατὰ πᾶσαν περίπτωσιν ὄντος 12.

Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι δὲν περιγράφουσι βεβαίως μετ' ἀκριθείας τὰ ποσὰ τῆς ὀρμῆς, τοῦ ὄγκου καὶ τῆς ταχυτήτος, ἀλλὰ δεικνύουσιν ὡς ἐγγιστα καὶ ἀναφορικῶς τὴν ἀξίαν ἑκάστου ἐπιθέτου τοιούτοτρόπως, ὥστε νὰ μαρτυρῶσιν ἡμῖν λέγουσιν ὅτι ὁ Ὅμηρος συνέλαβε καὶ ἐφήρμοσε τὰ ἐπίθετα ταῦτα ἐν τινι ποσοτικῇ κλίμακι, καὶ κατὰ τρόπον τοῦλάχιστον παρεμφερῇ ἐπιστημονικῇ τινι κατατάξει.

Ὅπωςδὴποτε αἱ λέξεις αὗται ἀναφέρονται πᾶσαι (α') εἰς κίνησιν ἤδη γεγενημένην (β') εἰς κίνησιν, οὕτως εἰπεῖν, ὁμοσιδῇ καὶ κατ' εὐθείαν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν (γ') εἰς κίνησιν αὐτὴν καθ' ἑαυτήν, ὡς φυσικὸν φαινόμενον, ἀνεξαρτήτως τῆς διαθέσεως τῆς ψυχῆς ἣν δύναται νὰ δεικνύῃ, ἢ ἥτις ἐνδέχεται νὰ παρήγαγεν

αὐτὴν ἐκτὸς τοῦ ὅτι ὥς πρὸς τὴν λέξιν *θοῦρας*, ἐν χρήσει μόνον περὶ τοῦ Ἄρεως, ἡδύνατό τις νὰ εἰκάσῃ, καί ται ἀμφιβόλως, ὅτι ἐνσημαίνεται δι' αὐτῆς ψυχικόν τι ποιὸν ὁρμῆς· ἀλλ' ὁ Ὅμηρος ἔχει ἄλλας λέξεις δυναμένας νὰ ἐπαρκέσωσι πρὸς τὴν σήμεισιν τῶν διαφόρων ἰδεῶν τούτων. Ἐκ τῶν τριῶν κεφαλαίων τὸ πρῶτον, ὃ ἐστὶν ἡ κίνησις ἡ ἤδη γεγενημένη ἀπαιτεῖ ἰδιαίτεράν τινά προσοχὴν.

Ἐκτὸς τῆς ἤδη γεγενημένης κινήσεως, ὀφείλομεν νὰ θεωρήσωμεν τὸν τρόπον καὶ τοὺς ὁρους τῆς γεννήσεως αὐτῆς. Ἐκ τῶν δύο τῆς ὁρμῆς παραγόντων, ὁ Q, εἴτε ὁ ὄγκος τῆς ὕλης, λίαν ἀπέχει τοῦ συνεισφέρειν, οὕτως εἰπεῖν, ἀρχικῶς τῇ κινήσει, καθὼς ἀντέχων διὰ τῆς ἀδρανείας πάσῃ ἀποπείρᾳ πρὸς ἔγερσιν αὐτοῦ, μόνον δὲ λαμβάνων κίνησιν ἐξωθεν συνερανίζει καὶ αὐτὸς τῇ ὁρμῇ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Ἡ ἐνέργεια αὕτη, τοῦ κινεῖν τὸν ὄγκον νικωμένης τῆς ἀντιστάσεως αὐτοῦ, τελεῖται διὰ τινος πρὸς τοῦτο καταναλώσεως τοῦ χρόνου· κατὰ τὸ μείζον δὲ ἢ ἔλασσον τοῦ χρόνου τοῦ ἀπαιτουμένου πρὸς τὴν πρώτην γέννησιν τῆς κινήσεως, τὰ κινητὰ δείκνυνται καὶ ἔτοιμα πρὸς ταύτην ἢ μή. Τὸ σῶμα, ἐν ᾧ ἡ κίνησις γεννᾶται εὐκόλως καὶ ταχέως, καλεῖται ζωηρὸν, ἐλαφρὸν ἢ εὐκίνητον. Τὰ ἐπίθετα ταῦτα ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως, εἴτε εἰς τὰς ἐπανελημμένας ἐνεργείας δι' ὧν ἡ συνεχὴς αὐτῆς γέννησις ὁρατῶς τελεῖται, πρὸς διατήρησιν τῆς αὐτῆς κινήσεως, οἷον ὅταν τρέχῃ τις. Ἀλλ' ἡ οὐσιώδης διάκρισις ἐστὶν ὅτι ἡ ἀναφορὰ ἐστὶ πάντοτε ὥς πρὸς τὴν γέννησιν τῆς κινήσεως, οὐχὶ τὴν κίνησιν αὐτὴν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν. Τὴν αὐτὴν δὲ θέσιν, ἣν τὸ ἐπίθετον ὥχυς ἔχει ὥς πρὸς τὴν κίνησιν τὴν τέλεον γεγενημένην, ἔχει τὸ ταχύς ὥς πρὸς τὴν γέννησιν ταύτης. Τὸ ὥχυς οὐδόλως ἀναφέρεται εἰς τὴν γέννησιν τῆς κινήσεως, ἢ εἰς τὴν μάλλον ἢ ἥττον ἔτοιμον εἰς ταύτην μετάδασιν, ἢ τὸ ζωηρὸν τῶν διατηρουσῶν ταύτην ἀποπειρῶν, ἀλλ' ἀπλῶς εἰς παρατεταμένην ταχυτῆτα ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν. Τὸ ταχύς, ἐξ ἄλλου, ἐστὶ τὸ ὁρμώμενον εὐκόλως εἰς κίνησιν, ἢ ἐκτελοῦν ζωηρῶς καὶ τελεσφόρως, ἄνευ κοπιώδους καὶ ἐπισχεπικῆς ἀποπείρας, τὴν ἀναγκαίαν πρὸς διατήρησιν ταύτης ἐνέργειαν.

γειαν. Οὕτως ὁ σκολόπαξ ἐστὶ ταχὺς ἔνεκα τῆς ἀμέσου ταχυ-
τάτης αὐτοῦ κινήσεως. Ὡσαύτως ὁ κύνικλος· ἀλλ' ὁ κύνικλος
οὐκ ἐστὶν ὥκὺς ἔνεκα τοῦ βραχέος αὐτοῦ δρόμου, ἐνῶ ὁ λαγὺς
ἐστὶν ὥκὺς, καὶ ὁ φασιανὸς κατὰ τὴν πλήρη αὐτοῦ πτήσιν·
ἀλλ' ὁ φασιανὸς οὐκ ἐστὶ ταχὺς ἔνεκα τοῦ συγκριτικῶς ἐμπε-
ποδισμένου τρόπου καθ' ὃν ἐγείρεται.

Ἄχρι τοῦδε ἡσχολήθην ἀπλῶς εἰς περιγραφὰς καὶ ἀποφάν-
σεις, μὴ ἀποτελούσας ἀπόδειξιν· ἥδη δὲ ὀφείλω νὰ στραφῶ εἰς
τὰ Ποιήματα, καὶ νὰ δείξω εἰ καὶ πῶς, κατὰ πάντα, αἱ δοθεῖ-
σαι περιγραφαὶ δύνανται νὰ ἐπικυρωθῶσι διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν
πολλῶν χωρίων τῶν περιεχόντων τὰς λέξεις.

Ὁ ἀρμοδιώτερος τρόπος ν' ἀνακαθάρωμεν τὸ ἀντικείμενον τῆς
φαινομένης ἐν αὐτῷ συγχύσεως, ἐστὶ νὰ λάβωμεν κατὰ πρῶτον
τὰς ἐξοχωτάτας δύο μεταξὺ τῶν μνημονευθεισῶν λέξεων. Αἱ λέ-
ξεις αὗται, ὥκὺς καὶ ταχὺς, κοινῶς ἐθεωρήθησαν ὡς συνώνυμοι.
Ἐν τῷ θησαυρῷ τοῦ *Maliby* αὗται θεωροῦνται ὡς τοιαῦται. Τὰ
κοινὰ λεξικά δύνανται νὰ ἐκλαμβάνωνται ὡς περιέχοντα πᾶν τὸ
ἄχρι τοῦδε βεβαιωθὲν ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν τῶν λέξεων. Τὸ δὲ τα-
χὺς ἐξηγεῖται ὡς ἔπεται· «celer», καὶ τάχος «celeritas», ἐν
Ebeling, τῷ νεωτάτῳ, ἔτι δὲ ἀτελειώτῳ, ὁμηρικῷ λεξικῷ.
«Quick, (=ταχὺς), swift (=ὥκὺς), fleet (=ἐλαφρὸς καὶ ὥκὺς)»,
Autenrieth, Eng. Tr.—«Schnell», *Lünemann*. «Like (=ὡς)
ὥκὺς, opp. to (=ἀντίθετον τῷ) βραδὺς», *Liddell καὶ Scott*.
«Idem quod ὥκὺς fere», *Damm*. Ἡ ὁμοιότης τῶν δύο λέ-
ξεων ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι οὐδεμία τούτων αἰσθάνεται βάρος
ὑλης, οὕτως εἰπεῖν, ἐν τῇ ἐνεργείᾳ αὐτῆς. Ἡ διαφορὰ τούτων
ἐστὶν ὅτι ταχὺς ἀναφέρεται εἰς τὴν γέννησιν τῆς κινήσεως, ὥκὺς
εἰς τὴν κίνησιν ἥδη γεγεννημένην καὶ ἐν πλήρει προόδῳ.

Χωρίον τι ἐν τῇ διηγήσει τῆς ἄρματοδρομίας (ἐν Ἰλιάδ. ψ,
364—5) βοηθεῖ ἀμέσως πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου·

οἱ δ' ὦκα^α διέπρησσαν πεδίον
νόσφι νεῶν ταχέως.

Αἱ δύο λέξεις ὦκα καὶ ταχέως, τιθέμεναι ἐπιρρηματικῶς
ἁμοῦ, παρέχουσιν, ἰσοδυναμοῦσαι, παράδειγμά τι ἀνυποφόρου

ταυτότητος. Ἐγὼ πέποιθα ὅτι τοιαύτη τις ταυτολογία οὐδαμοῦ παρ' Ὀμήρῳ ἀπαντᾷ. Ὅπωςδὴποτε πιθανολογεῖ καθάραν τινα διάκρισιν ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν τῶν λέξεων· ὁ δὲ σκοπὸς ἐν γένει τοῦ χωρίου δέχεται ἀμέσως τὴν τοιαύτην διάκρισιν. Ἡ γενικιένη πρόοδος ἐπὶ τοῦ πεδίου, τὸ πράγματι διανυθὲν διάστημα, ὥπερ τὸ ὦκα ἀμέσως ἐφαρμόζεται, ἔστιν ἐν, ἡ δὲ ἐλαφρὰ κίνησις τῶν μελῶν τῶν ἵππων κατὰ τὸν δρόμον αὐτῶν ἔστιν ἕτερον.

Ἐνδέχεται δὲ ἵνα σκοπῇ ὁ Ποιητὴς τὴν σύναψιν τοῦ ταχύως πρὸς τὸ νόσφι γεῶν, καθὼς συνάπτει τὸ ὦκα πρὸς τὸ διέπρησσαν πεδίον. Οὕτως ὁ Voss φαίνεται ἐκλαμβάνων τὴν ἔννοιαν, Schnell von den Schiffen hinweg, ἥτις ἤθελεν εἶναι τότε αὐτοὶ διέβαινον ταχέως, ἢ ἐξέλιπον ὀπισθεν αὐτῶν, τὸ πεδίον, (ὀρμήσαντες) ἐλαφρῶς (νόσφι) ἐκ τῶν πλοίων, συναπτομένου τοῦ ταχύς πρὸς τὴν ἐξόρμησιν, τοῦ ὦκός πρὸς τὴν ἄκραν ὠκύτητα.

Ἅτερον προσφυές παράδειγμα ὑπάρχει ἐν τῇ ἐφαρμογῇ ἑκατέρου τῶν ἐπιθέτων τῇ θεᾷ Ἴριδι. Ὅτε αὕτη διαλέγεται τῷ Προσειδῶνι, προσαγορεύεται διὰ τῆς κλητικῆς, οὐδὲν δὲ τίθεται ἐπίθετον ταχυτήτος, ἀκίνητούσης αὐτῆς· ἡ φράσις ἐστὶν ἀπλῶς Ἴρι θεὰ (ἐν Ἰλιάδ. ο, 206). Τῆς αὐτῆς φράσεως γίνεται χρῆσις ὅτε αὕτη ἐστὶν ἐν τῷ σταθμῷ τοῦ Ἀχιλλέως (ἐν Ἰλ. σ, 182). Τετράκις ὅμως τὸ ἐπίθετον ταχύς ἐφαρμόζεται αὐτῇ (ἐν Ἰλιάδ. θ, 399· λ, 186· ο, 188· ω, 144). Ἐν ἑκάστη δὲ τούτων ὅτε ὁ Ζεὺς ἐντέλλεται αὐτῇ·ν' ἀπέλθῃ ὡς ἀγγελιαφόρος αὐτοῦ· βᾶσκέ' ἔθι, Ἴρι ταχεῖα. Ἡ εὐκίνησις αὐτῆς, ἡ ἄμεσος εὐκολία μεθ' ἧς τὸ ἐναέριον ὄν ἐξορμᾷ, ἐστὶν ἰδέα καταλληλοτάτη οὐ μόνον τῷ ἀτόμῳ, ἀλλὰ τῇ θέσει. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ τοιαύτη ἰδέα οὐδόλως ἐφαρμόζεται αὐτῇ εἰ μὴ ὡς πρὸς τὸ ἀπέρχεσθαι, αὕτη οὐδέποτε ὑπ' ἄλλην ἐποψὴν καλεῖται ταχεῖα, καθότι πράγματι κινουμένη, ἢ διὰ κυρίου τινὸς χαρακτηριστικοῦ περιγραφομένη, αὕτη πάντοτε ἐστὶν ὠκέα, ἢ πόδας ὠκέα, ἢ ποδὴγεμος ὠκέα. Τὸ ἐπίθετον ὠκὺς ἐν τοῖς τρισὶ τούτοις διαφόροις τύποις, τίθεται περὶ τῆς Ἰριδος κατὰ πᾶσαν, πλὴν μιᾶς, θέσιν· ὅ ἐστι ταύτης δῦπταμένης (ἐν Ἰλ. ο, 472), διαλεγομένης (ἐν Ἰλ. β, 790· σ,

186, 193), ἀφικνουμένης (β, 786, ψ, 198), ἀπερχομένης μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀγγελίας αὐτῆς· τετράκις (θ, 425· λ, 210· σ, 202· ω, 188) ἐπαναλαμβάνεται ὁ στίχος

ἡ μὲν ἄρ' ὥς εἰποῦσ' ἀπέβη πόδας ὠκεία Ἴρις.

Οὕτως ὠκὺς τίθεται ἐν τῇ γενικῇ αὐτῆς περιγραφῇ, πληρωθεῖσθαι ἐκάστοτε τῆς ἑαυτῆς ἐντολῆς, καὶ ἐν ἐκάστη εἰδικῇ θέσει, ὥς εἶρησθαι, πλὴν μιᾶς. Οὐδέποτε ἐφαρμόζεται αὐτῇ πράγματι ὁρμώση. Ἡ μᾶλλον παρατηρητέον τοῦτο, καθότι δις δίδεται αὐτῇ πρὶν ἢ λάβῃ τὴν διαταγὴν ν' ἀποβῇ λ, 195· ο, 168),

ὥς ἔφατ'· οὐδ' ἀπίθησε ποδὴν εἰς ὠκεία Ἴρις·

ἀλλ' ἡ πράξις τοῦ ὁρμᾶν κεχώριστα πάντοτε ἀπὸ τοῦ ὠκὺς, ἀμέσως ἐκφραζομένη ἐν τῷ ἐξῆς στίχῳ

βῆ δὲ κατ' Ἰδαίων ὁρέων εἰς Ἴλιον ἱρήν.

Δυσκόλως ἠδύνατο ὁ Ποιητὴς νὰ διακρίνῃ σαφέστερον τὰς δύο λέξεις, ταχὺς διὰ τὴν ἀρχικὴν, καὶ ὠκὺς διὰ τὴν συνεχῆ ἢ τὴν πορευτικὴν κίνησιν. Ἡ δὲ ρίζα τῆς διακρίσεως ταύτης ἔγκειται ἐν τῇ περαιτέρῳ διακρίσει, ὅτι ἡ ἀρχικὴ ταχυτῆς σημαίνει παραγωγὴν ταχυτῆτος, τὸ δὲ ἐπίθετον ταχὺς ἐστίν, ὡς ὁ Döderlein (Lat. Synonym. I, 168) παρατηρεῖ, ὑποκειμενικὸν ἐπίθετον· περιγράφει δηλαδὴ τὸ ποῖον τοῦ σώματος τὸ παράγον τὴν ταχυτῆτα, τὴν εὐκίνησίαν ἢ τὴν ζωηρότητα.

Ἡ δόξα ὅτι ταχὺς ἐκφράζει ὑποκειμενικόν τι ποῖον, ἐνισχύεται δι' οὗ τρόπου ὁ Ὅμηρος τὸ ἐφαρμόζει εἰς κύνας καὶ εἰς ἵππους. Ἐφαρμόζεται ἐπτάκις εἰς κύνας. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐρωτᾷ περὶ τοῦ ἀπογυιωθέντος κυνὸς Ἀργεῖου ἐὰν εἶχε δειχθῇ ταχὺς ἀναλόγως τοῦ σχήματός του, ὁ δὲ Εὐμαιὸς ἀποκρινόμενος ἐπαινεῖ τὴν προτέραν αὐτοῦ ταχυτῆτα, ἢ τὸ ἐνεργητικόν. Ἐν Ὀδυσ. ρ, 363 (ταχέες κύνες) ἐστὶν ἀσύνδετόν τι ἐπίθετον γενικῆς περιγραφῆς. Ἐν Ἰλιάδι τὰ χωρία εἰσὶ πέντε. Ἐν δυοῖν τούτων οἱ κύνες ὑποτίθενται καταβιβρώσκοντες (ρ, 558) τὸ σῶμα τοῦ Πατρόκλου, καὶ (φ, 89) τὸ τοῦ Ἑκτορος. Ἐν γ, 26 προσ-

βάλλουσιλέοντα καταβιβρώσκοντα κρέας. Ἐν λ, 817 βόσκονται ἀνθρώπινον πτώμα. Ἐν σ, 584 βοσκοὶ, μάτην πειρώμενοι νὰ ἐκδιώξωσι δύολέοντας ἐκ τοῦ σώματος ταύρου τινός, ἐξεγείρουσι τοὺς ταχέας κύνας, ἵνα προσβάλωσιν αὐτούς. Ἐν πάσαις ταύταις ταῖς περιπτώσεσι πρόκειται περὶ τοῦ ποιοῦ τῆς εὐκινήσιας, οὐδόλως δὲ ἀπλῆς ὠκύτητος. Ὅθεν ἔχομεν ταχὺς οὐχὶ ὠκύς. Πράγματι δὲ ὠκύς οὐδέποτε παρ' Ὀμήρῳ ἐφαρμόζεται τῷ κυνί.

Ὡς πρὸς τὸν ἵππον, ὠκύς μετὰ τῶν συγγενῶν ἐπιθέτων ποδώκης, ὠκύπους καὶ ὠκυπέτης τίθεται ὡς κύριον ἐπίθετον. Προφανῶς ὁ ἵππος ἐστὶ ζῶον ὠκὺ μᾶλλον ἢ ἐλαφρόν, ἐνῶ ὁ κύων πολλῶν εἰδῶν ἐστὶν ἐλαφρόν μᾶλλον ἢ ὠκὺ. Ἐν τοῖς τριάκοντα τῆς Ἰλιάδος χωρίοις, ἐκτός τινων τῆς Ὀδυσσεΐας, ὅπου ὠκύς ἐφαρμόζεται τοιουτοτρόπως, ἐστὶ πάντοτε περὶ ἵππου τρέχοντος, ἢ τοῦλάχιστον ὠπλισμένου καὶ ἐν τῷ ἄρματι. Ἀλλὰ ταχὺς ἐφαρμόζεται ἀπλῶς τετράκις ἅπαξ μὲν τοῖς ἵπποις τοῦ Ἀρεως ἀκίνητοῦσιν (Ἰλιάδ. ε, 356)· τοῖς τοῦ Εὐμήλου, ὡσαύτως ἀκίνητοῦσιν (ψ, 545)· τῷ ἵππῳ Ἀρείονι ἐν ἀφηρημένῃ τινὶ περιγραφῇ (ψ, 347)· ἅπαξ ἀπλῶς τοῖς ἵπποις κινουμένοις, δηλαδὴ τοῖς τοῦ Ἀχιλλέως σύρουσι τὸ πτώμα τοῦ Ἑκτορος τῷ ἄρματι δεδεδεμένον· ἴσως δ' ἐνταῦθα γίνεται τοιαύτη τις αὐτοῦ χρῆσις, καθότι ἡ λέξις ὠκύς ἤθελεν ἥττον ἀρμόζει εἰς ἵππους οὕτως ἐμποδιζομένους ὑπὸ τοῦ βάρους, ὅπερ ὤφειλον νὰ σύρῃσι δυσχερῶς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Παρατηρητέον δὲ ὅτι τὸ μέτρον ἐλευθέρως ἐδέχετο τὴν ἐτέραν χρῆσιν, τοῦ ταχέας δὲ μιν ἵπποι δυναμένου νὰ ᾗ τόνδ' ὠκέας ἵπποι.

Ἐπάρχουσιν ἔτι χρήσεις τινές τοῦ ταχὺς ὡς πρὸς ζῶντα πλάσματα, αἵτινές εἰσιν ἄξια σημειώσεως, ἐπικυροῦσι δὲ τὰ ἤδη ρηθέντα περὶ αὐτοῦ. Ἐν Ἰλιάδ. θ, 248 καὶ λ, 113 ἐφαρμόζεται τῇ ἐλάφῳ, ἐλαφος ταχεῖα, ἀπλῶς ἀναφερομένη ἐν ἀμφοτέραις ταῖς περιπτώσεσιν ὡς μητρὶ τοῦ ἐλαφίνου, δι' ἧς εἰκόνας ὑπαγορεύεται βίος ἥσυχος. Ἀλλ' ὅτε πρόκειται περὶ ἐλάφου ἐν κινήσει, οἷα ἡδύνει τὴν Ἀρτεμιν, τότε ὁ Ποιητὴς τρέπεται πρὸς τὸ ὠκύς (Ὀδ. ζ, 104).

τερπομένη κάπροισι καὶ ὠκείῃς ἐλάφοισιν.

Ταχέες ἐφαρμόζεται ἐν Ὀδυσ. ξ, 133 εἰς οἰωνούς· ἀλλ' οἰωνοὺς ἐκδύοντας ὅστ' αἰ καὶ ἐπομένως στασίμους. Δίς, ἐν Ἰλ. ω, 292, 310, ἰδιός τις αἰτός ἐστὶν ὁ ταχύς ἄγγελος τοῦ Διός. Τοῦτο δὲ ἀνακαλεῖ πῶς τὸ περὶ Ἰριδος. Ὑπάρχει πράγματι ἐν γενικῇ τινι περιγραφῇ τῆς κινητικῆς τοῦ αἰτοῦ δυνάμεως· ἀλλ' ὅπου ἔχομεν, ἐν Ὀδ. π, 468, ἄγγελος ὠκὺς, ἀναφέρεται πρὸς ἀγγελίαν μόλις ἐνηνεγμένην, οὕτω δὲ παρέχουσιν συγκεκριμένην τινὰ ἀντὶ ἀφηρημένης εἰκόνα. Ὡκὺς ἐφαρμόζεται τοῖς οἰωνοῖς ἐν Ἰλιάδ. ο, 238· π, 583· φ, 253· ἀλλ' ἐν ἐκάστη τῶν περιπτώσεων τούτων ὡς πρὸς κίνησιν πράγματι τελουμένην.

Μεταξὺ ἀψύχων ἀντικειμένων ἡ σημαντικωτέρα χρῆσις τῶν λέξεων τούτων ἐστὶ περὶ οἴστοῦ. Ἐν Ἰλ. λ, 478 λέγεται περὶ τούτου ὅτι ὑποτάσσει ἡ κυλλοῖ τὸν ἄνθρωπον. Ἐν Ἰλ. ε, 395 ἐκτίθεται τί ὁ Ἄρης ἔπαθεν ἐξ αὐτοῦ. Ἐν ἀμφοτέραις ταῖς περιπτώσεσι τὸ ἐπίθετον ἐστὶν ὠκὺς. Ἐν Ὀδυσ. φ, 416 τίθεται πάλιν, ὅτε ὁ Ὀδυσσεὺς, λαμβάνων τὸν παρ' αὐτῷ ἔτοιμον οἶστον διὰ τὴν μεγάλην βολήν, βάλλει αὐτόν. Οἱ λοιποὶ τῶν οἴστων αὐτοῦ, λέγει ὁ Ποιητής, ἦσαν ἐντὸς τῆς φαρέτρας· ἡ δὲ διὰ τῆς χειρὸς ὕψους παρέχεται ἐνταῦθα ὡς μέρος τῆς συγκεκριμένης πράξεως. Τὸ δὲ ἐπίθετον ταχύς ἰδίως ἀρμόζει τῷ οἴστῳ αὐτῷ, καθὼς εὐκόλως φεύγοντι, ὀρμῶντι δὲ, κατὰ τὸ φαινόμενον, ὅσον τάχιστα· ἐφαρμόζεται δὲ πληθυντικῶς πλέον ἢ ἅπαξ τοῖς οἴστοις. Ἰλιάδ. φ, 492· Ὀδυσ. χ, 3· ω, 178. Ἀλλ' ἐν οὐδεμιᾷ τῶν περιπτώσεων τούτων τίθεται περὶ πτήσεως οἴστων· πάντοτε δὲ περὶ τῆς ἐξαγωγῆς αὐτῶν ἀπὸ τῆς φαρέτρας πρὸς παρασκευὴν τῆς τοιαύτης πτήσεως. Τοῦτο δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ μέρος τῆς πράγματι βολῆς· ὥστε περιγράφεται μόνον τὸ ὑποκειμενικὸν ποῖόν τοῦ οἴστοῦ. Πρὸς τούτοις ἡ Ἀθηναῖα προτείνει ἕνα πέμψη ὁ Πάνδαρος οἶστον τινα. Ἡ πρότασις αὕτη κεχώρισται τέλεον τῆς πράξεως· καὶ ἐπομένως ἡ φράσις ἐστὶ ταχὺν ἰόν (Ἰλ. δ, 94).

Συμφωνότατα τῇ ἐπόψει ταύτῃ τοῦ πράγματος, ὁ Ὅμηρος ἐνίοτε ἐφαρμόζει τὸ ὠκὺς τῷ πλοίῳ, ἀλλ' οὐδέποτε τὸ ταχύς·

καθότι τὸ πλοῖον δύναται μὲν νὰ ᾗ ὠκύ, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ᾗ εὐκίνητον ἢ ζωηρόν.

Περὶ ἀνθρώπων παρατηρητέον ὅτι ὁ Ὅμηρος τίθησι ταχυτῆς ὡς πρὸς τὴν ἄρματοδρομίαν ἐν τῇ ψ ραψωδίᾳ τῆς Ἰλιάδος (ταχυτῆτος ἀεθλα, στ. 740). Δὲν θὰ δοκιμασθῇ δὲ διὰ τοῦ βραδείου ἢ ὠκύτης, ἀλλ' ἡ δύναμις ἢ ἡ ικανότης τῆς ὠκύτητος, δηλαδή ἡ ταχυτῆς. Ὁμοίως λέγει ἐν τῇ ἄρματοδρομίᾳ, ὅτι ὁ Ἀντίλοχος προέβη τοῦ Μενελάου κέρδεσιν, οὔτε τάχει γε (ε, 515). Ἐνταῦθα, καθὼς τὸ κέρδος δὲν σημαίνει πρᾶξιν, ἀλλὰ ποιὸν ἢ ικανότητα, ὁμοίως καὶ τὸ τάχος. Ὁ δὲ Ἀντίλοχος ἐνίκησε διὰ τῆς τέχνης, οὐχὶ δι' ἀνωτέρας κινητικῆς τοῦ ἰδίου ζεύγους δυνάμεως. Ὁμοίως δὲ (στ. 406) ἡ Ἀθηνᾶ ἔδωκε τάχος τοῖς ἵπποις τοῦ Διομήδους· οὐχὶ τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ τὴν ικανότητα τῆς ὠκύτητος ἢ τὸ εὐκίνητον.

Ὁ Ὅμηρος συνήθως δὲν συνάπτει τὴν ιδέαν τῆς ὠκύτητος πρὸς τὸ ἀνθρώπινον ζῶον, μὴ καλῶς πρὸς ταύτην μεμορφωμένον, λίαν δὲ κατώτερον ὢν ὡς πρὸς ταύτην ὑποδεεστέρων αὐτοῦ πλασμάτων. Παρατηρητέον ὅμως ὅτι ὠκὺς, ποδῶκης καὶ πόδας ὠκὺς, πρὸς τούτοις δὲ καὶ ποδάρκης, δίδονται ὡς ἐπίθετα μόνον τῷ Ἀχιλλεῖ (καί τοι Ποδάρκης ἐστὶ τὸ ὄνομα πολεμιστοῦ τινος· ὁ Ὀρσίλοχος ἐν Ὀδυσ. ν, 260, ἐστὶ πόδας ὠκὺς καὶ ποδῶκης, τίθεται πρὸς περιγραφὴν τοῦ Δόλωνος ἐν Ἰλ. κ, 316). Ὡς πρὸς τὸν Ἀχιλλέα· ταῦτά εἰσι βέβαια λίαν προσφιλῇ ἐπίθετα. Τίθενται συνεχῶς, καὶ ἐν πάσαις ταῖς θέσεσιν· οἶον, φερειπεῖν, ὅτε οὗτος προσαγορεύει τὸν Ὀδυσσεῖα ἐν τῷ σκηνώματι αὐτοῦ, κατὰ τὴν περίστασιν τῆς πρεσβείας τοῦ ἐννάτου βιβλίου (ι, 307). Ὁ λόγος φαίνεται ὅτι ὁ Ὅμηρος προτίθεται, μεταξὺ τῶν ἄλλων, ἵνα στολίσῃ τὸν Ἀχιλλέα διὰ πάσης σπανίας ιδιότητος, οἶον, φερειπεῖν, τὸ φέρειν χρυσᾶ κοσμήματα (β, 875) καὶ τὸ παίζειν τὴν λύραν (ι, 186), οὐχὶ δ' ἀπλῶς δι' ὑπερβαλλούσης ἐξοχότητος ὡς πρὸς τὰς κοινοτέρας ιδιότητας τοῦ κάλλους καὶ τῆς ἰσχύος. Ὁ Ἄρης ἦν ὁ ὠκύτατος τῶν θεῶν (Ὀδυσ. θ, 331), ὠκὺς δὲ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν βραδὺν καὶ χωλαίνοντα Ἑφαιστον (Ὀδ. θ, 329).

Ἄλλ' ὁ Ἀχιλλεὺς ἔχει πάντοτε τὸ ἄριστον παντὸς εἶδους πράγματος. Ὅθεν, ἐνῶ τὰ ἐπίθετα τῆς ἀπλῆς ὠκύτητος, ἧτις ἐστὶν ἡ ὑψίστη ιδέα περὶ κινήσεως, ἀφθόνως δίδονται αὐτῷ, τὰ τῆς ἐλαφρότητος σπανίως μὲν φαίνονται, συνήθως δὲ μόνον περὶ ἐλαφρότητος τῶν ποδῶν, οὐχὶ τοῦ ἀνθρώπου (ἐν Ἰλιάδ. θ, 13, 249, 348· ρ, 709· σ, 2, 354, 358· φ, 564· υ, 189, ἐν Ὀδυσ. ν, 261). Μόνον ἅπαξ καλεῖται ταχὺς, καὶ τότε δὲ προφανῶς ὡς πρὸς τὸ ὑποκειμενικὸν ποιὸν τῆς εὐκινήσιας, καθότι τότε ἀκίνητεῖ καὶ πενθεῖ, ἔχων τοὺς Μυρμιδόνας περὶ αὐτὸν (ἐν Ἰλιάδ. σ, 69). Ἐξ ἄλλου δέ ἐστι τὸ λίαν προσφιλὲς ἐπίθετον περὶ Αἴαντος τοῦ ἐλάσσονος. Ἐκ μικροῦ τινος συνόλου ἀναφορῶν, ἡ φράσις *Ὀϊλῆος ταχὺς Αἴας* ἀπαντᾷ ἐν νεάκις ἐν Ἰλιάδι, δις δὲ (κ, 110, 175) καλεῖται ἀπλῶς ταχὺς, τῆς ἐλαφρότητος, οὐχὶ τῆς ὠκύτητος, οὔσης τῆς κυρίας ποιότητος μαχητοῦ τινος τοῦ εἶδους αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ δὲ ταχὺς ἀνήκει τοιοιυτοτρόπως τῷ σωματικῷ ὀργανισμῷ, οὐδόλως ὁ Ὅμηρος ποιεῖται χρῆσιν αὐτοῦ ὡς πρὸς τὸν αἰὸν κόσμον, ἀλλὰ τοῦ ὠκὺς ἀντ' αὐτοῦ *ψυχῆς ὠκιστος ὀλεθρος* (Ἰλ. χ, 325), καὶ πάλιν περὶ τοῦ ἀπερχομένου πνεύματος, *ὠκὺς δ' ἐκ μελέων θυμὸς πτάτο* (ψ, 880).

Δὲν πρέπει δὲ νὰ θαυμάζωμεν βλέποντες τὰ δύο ταῦτα ἐπίθετα ἐφαρμοζόμενα τῷ αὐτῷ ὑποκειμένῳ, καθότι ἐνδέχεται νὰ ᾖ ἀμφότερα, καὶ ὠκὺ καὶ ἐλαφρόν. Ἄλλ' ὡς εἶδομεν, ἐκάτερον τούτων ἐφαρμόζεται ἐνίοτε ἀποκλειστικῶς, οὐδέποτε δὲ τῷ αὐτῷ ὑποκειμένῳ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀλλ' οὕτως, ὥστε νὰ δεικνύωσι τὸ κύριον ποιόν, οἷον περὶ Ἀχιλλέως καὶ Ὀϊλῆος Αἴαντος, ἢ στενῶς ἀναφερόμενα τῇ τῆς στιγμῆς θέσει, εἴτε ἐκτιθεμένης τῆς ἐνεργείας εἴτε μὴ, οἷον περὶ ἐλάφου καὶ οἵστοῦ.

Χωρίσας οὕτω, ἐλπίζω δὲ πράγματι, τὰ δύο ἐπίθετα ταῦτα, ὡς πρὸς τὴν διαφορὰν τοῦ ποιοῦ αὐτῶν, προβαίνω νῦν ὡς πρὸς τὴν ποσοτικὴν κλίμακα, ἀπὸ τοῦ ὠκὺς μέχρι τοῦ ἀντιθέτου βραδὺς εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον.

Τό τε ὠκὺς τό τε ταχὺς εἰσὶν ἀπηλλαγμένα πάσης ἐννοίας βάρους ὡς πρὸς τὴν κίνησιν τοῦ ὕλικου ἀντικειμένου. Ἄλλ' ὅταν

ἔλθωμεν εἰς τὴν λέξιν *θοός*, ἡ ἰδέα τοῦ βάρους ἀμέσως προστίθεται. Διαφέρει δὲ ἡ λέξις αὕτη καὶ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν δευτερευουσῶν ἢ παραγῶγων σημασιῶν.

Παρατηρητέον ὅτι ἐνταῦθα, ὡς καὶ πρότερον, τὰ Λεξικά μόλις φαίνονται ἄχρι νῦν καταγράψαντα τὰς ἀληθεῖς διακρίσεις, οὐδὲ, νομίζω, δεικνύουσι καθαρῶς τὴν εἰδικὴν τῆς λέξεως ἰδέαν ὡς πρὸς τὴν ὁμηρικὴν αὐτῆς χρῆσιν (*). *Alacer, velox, strenuus, celer* κατὰ τὸν *Ebeling*—Τρεῖς ἔννοιαι τοῦλάχιστον περιέχονται ἐν ταῖς τέτταρσι ταύταις λέξεσι, καὶ οὐδεμία κλεῖς πρὸς ῥιζικὴν τινα ἔννοιαν ἢ πρὸς τὴν σχέσιν τὴν συνάπτουσαν τὰς τρεῖς ταύτας. *Quick* (=ταχύς)—*nimble* (=ζωηρὸς)—*active* (=ἐνεργής)—*Liddell* καὶ *Scott*. Ὁ *Bulmann*, ἱκανοποιητικὸς μᾶλλον, κατὰ τὸ σύνθηες, ἐξηγεῖ διὰ μακρῶν τὰς παρ' Ὀμήρῳ χρήσεις τῆς λέξεως, ἀλλὰ δὲν δύναμαι ν' ἀρκεσθῶ ὡς πρὸς τὸν τρόπον καθ' ὃν αὗται κατατάσσονται παρ' αὐτοῦ καὶ συνάπτονται πρὸς ἀλλήλας.

Θέλω δὲ ἐκθέσει πρῶτον τὰ ἰδιά μου συμπεράσματα περὶ τούτων, καὶ ἔπειτα τοὺς λόγους αὐτῶν.

Πρῶτον μὲν οὖν, ἔχομεν ἐνταῦθα τὸ σταχεῖον ἢ τὸν παράγοντα τοῦ βάρους, προστεθειμένον τῇ ἀπλῇ ὠκύτητι· σύνθετός τις ἰδέα ἀντικαθίσταται ἀπλῇ τινι. Ὅθεν δὲν πρέπει νὰ ἐκπληττώμεθα ὅτι ἡ σύνθετος, καὶ οὐκέτι ἑτερομερής, αὕτη ἰδέα ἄγει ἡμᾶς εἰς μείζονα σημασιῶν ποικιλίαν, ὥστε τὸ *θοός* ποικίλλεται, ἐνῶ τὸ ὠκὺς μένει ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτοῦ θέσει, ὡς ἀπλῇ περιγραφῇ ὠκύτητος.

Ἐξεταστέον ἔπειτα τὴν παραδεδεγμένην παραγωγὴν, ἥτις

(*) Ἐλπίζω ὅτι αἱ λέξεις αὗται δὲν θέλουσιν ἐκληφθῇ ὡς ἐνσημαίνονται ψόγον ἢ ὑποτίμησιν. Πᾶν ὅ,τι δύναται τις νὰ περιμένη παρὰ τῶν Λεξικῶν ἐστὶ νὰ δεικνύωσι, κατὰ τὸ δυνατόν, ἐντὸς τῶν στενῶν ὁρίων των, πᾶν ἐξαγόμενον τῆς σταθερᾶς χρήσεως ἢ τῆς ἀκριβοῦς καὶ εἰδικῆς ἐρεῦνης τοῦ πράγματος. Τὸ μέγα τοῦτο ἔργον τελεῖται ὑπ' αὐτῶν χάριν ἡμῶν. Ἀδύνατον, φερεῖπὲν, νὰ ὑπάρξῃ ἐν Ἀγγλίᾳ μαθητὴς τῆς Ἑλληνικῆς, μὴ αἰσθανόμενος τί ὀφείλει τοῖς *Deans Liddell* καὶ *Scott* διὰ τὸ ἀνεκτίμητον αὐτῶν ἔργον.

ἐστὶν ἐκ τοῦ θέω (ὄρα *Buttmann, Ebeling* καὶ ἄλλους). Ὁ *Buttmann* ἀληθῶς ἀμφιδάλλει μὴ ὑπάρχει χρεία ἄλλης τινὸς ρίζης πρὸς ἐξήγησίν τινων τῶν σημασιῶν, ἀλλ' ἰδῶμεν. Ἡ λέξις θέω (ἐν χρήσει ὡσαύτως ὡς πρὸς τὴν κίνησιν θείων ὄντων,) φαίνεται ἰδίως σημαίνουσα τὸ βιαίως τρέχειν τοῦ ἀνθρώπου. *Cumto vehementer* ἐστὶν ἡ δεδομένη ὑπὸ τοῦ *Damto* σημασία.

Τούτου τεθέντος, τὸ βιαίως τρέχειν τοῦ ἀνθρώπου παρίστησι βάρος μετὰ κινήσεως, ἀλλ' ἡ ὠκύτης ἐστὶν ἡ κυρία ἰδέα, τὸ βάρος δὲ τὸ δευτερεῦον στοιχεῖον. Τὸ χαρακτηριστικὸν τούτου, πρὸς διάκρισιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἰδέας τῆς ἐκφραζομένης διὰ τοῦ ὠπτος, ἐστὶν ὅτι προχωρεῖ καλῶς, ὡς λέγεται περὶ πλοίου ἢ περὶ λέμβου. Οὕτως ἡ ἀτμάμαξα δύναται νὰ κληθῇ βοή, καθὼς ἐν βραχεῖ χρόνῳ διανύουσα μακρὸν διάστημα· ἀλλ' ἡ ὠκύτης ἐστὶν ἡ κυρία ἰδέα ἣν αὕτη παρέχει τῷ νῶ διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ἡ κατ' ἐμὲ ἀρίστη ἀγγλικὴ λέξις πρὸς περιγραφὴν τῆς εἰδικῆς ταύτης κινήσεώς ἐστὶν *a vehement or rushing movement* (=σφοδρά τις ἢ εἰσπίπτουσα κίνησις). Αὕτη δὲ, νομίζω, ἐστὶν ἡ ριζικὴ τοῦ βοός ἰδέα—ὠκύτης μετὰ σφοδρότητος.

Νῦν δὲ πρῶτον (1), τὸ εἰσπίπτον δύναται νὰ θραύῃ τὰ ἀντικείμενα ἐφ' ὧν προσκρούει, καὶ νὰ χωρίζῃ τὰ μέρη των. Ἐνεργεῖ ὡς ὀξύ τι ἐργαλεῖον, λαμβάνον οὕτω τὴν συγγενῇ τοῦ ὀξέος ἔννοιαν, καὶ δυνάμενον νὰ περιγράφῃ τὸ ὀξύ κατ' ὀξέως γωνιώδη ὑλικὸν τύπον.

Δεύτερον (2), τὸ εἰσπίπτον δύναται νὰ παρῇλθε πέραν τῆς μεμετρημένης κινήσεως εἰς τινα μὴ τοιαύτην. Ἐχει δὲ τότε τὸ ἀποτελεσμα τῆς σπουδῆς ὡς ἀντικειμένης τῇ τάξει, τὸ δὲ βοός οὕτω τυγχάνει τῆς συγγενοῦς ἰδέας τοῦ σπρευστικοῦ.

Τρίτον (3), τὸ εἰσπίπτειν κατὰ τὴν μάχην ἐστὶν ἴδιον τοῦ ἀνδρείου μαχητοῦ, καὶ ἐφαρμόζεται αὐτῷ στενῶς, οἷον ἐν τῇ σταθερᾷ ὁμηρικῇ φράσει ἐπόρουσε. Ὁ ὁμηρικὸς μαχητὴς πηδᾷ, εἰσθρόσκει ἢ σκιρτᾷ. Οὕτω δὲ βοός λαμβάνει τὴν συγγενῇ ἔννοιαν τοῦ τολμηροῦ ἢ τοῦ ἀνδρείου.

Τέταρτον (4), τὸ εἰσπίπτον καὶ θραῦον ἐμπνέει φόβον· οὕτω δὲ βοός λαμβάνει τὴν συγγενῇ ἔννοιαν τοῦ δεινοῦ ἢ φοβεροῦ.

Αἱ πέντε αὗται ἔννοιαι, ἡ ἀρχικὴ καὶ αἱ τέσσαρες παράγωγοι, περιλαμβάνουσι, νομίζω, ἅπαντα τὰ χωρία ἐν οἷς ὁ Ὅμηρος χρῆται τῇ λέξει ταύτῃ.

Ἡ χρῆσις ἣν ἐγὼ ἀπεκάλεσα πρωτεύουσαν τοῦ *θοός*, τὸ εἰσπίπτειν, ἢ τὸ προβαίνειν μετὰ τε βάρους καὶ μετ' ὠκύτητος, εὐκόλως δείκνυται διὰ παραδειγμάτων. Ὁ ὅρος οὗτος, φερειπεῖν, ἐστὶ κυρίως τὸ ἐπίθετον τοῦ Ἄρεως, ἐφαρμοζόμενον αὐτῷ ὀκτάκις (Ἰλ. ε, 430 καὶ ἀλλαχοῦ). Ἐν τῷ ἀναφερομένῳ χωρίῳ δὲν ἀμφιδάλλω ὅτι σωματικόν τι, καὶ οὐχὶ ψυχικόν, ποιὸν κυρίως σημαίνεται· καθότι ὁ Ἄρης τοῦ Ὀμήρου οὐδέποτε περιγράφεται δι' ἄλλων ψυχικῶν ποιῶν ἢ κακῶν—τὸ δὲ *θοός* οὐκ ἐστὶ τοιοῦτον· καθότι ἐνδέχεται μὲν νὰ τείνη πρὸς ὑπερβολὴν, ἀλλὰ δὲν τὴν περιλαμβάνει. Ὁ *Buttmann* ἐκφράζει ἄλλην τινὰ γνώμην περὶ τοῦ χωρίου τούτου, ἀλλὰ δὲν φαίνεται ἐννοήσας τὴν λίαν ὠρισμένην ὁμηρικὴν ἐποψὴν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἄρεως.

Μεταξὺ ὅμως ἐβδομήκοντα περίπου χωρίων, ὅπου ἡ λέξις ἀπαντᾷ ἐν Ἰλιάδι, πεντήκοντα ἔχουσιν αὐτὴν ὡς ἐπίθετον πλοίων. Ἐν Ὀδυσσεΐᾳ ἀναφαίνεται ἔτι μᾶλλον ὠρισμένως ὡς κύριον ἐπίθετον· μεταξὺ δὲ τριῶν καὶ πεντήκοντα χωρίων, οὐχ ἥττον ἢ ἐν ἐνὶ καὶ πεντήκοντα τίθεται ἐπὶ πλοίων. Ὅθεν τὸ πλοῖον πιθανῶς παρέχει τὴν κυρίαν ἰδέαν. Ὁ *Buttmann* παρατηρεῖ ὅτι ἡ ἔννοια ἐνταῦθα ἐνδέχεται νὰ ᾖ ἀόξυ τὸ σχῆμα» ἕνεκα τῆς μορφῆς τοῦ ῥάμφους (in voc. § 2). Ἀλλ' ἂν ἡ παλαιὰ κατασκευὴ τοῦ σκάφους ἦν ἄγροικος, φαίνεται ἀπίθανον ὅτι τὸ σχῆμα τοῦ ῥάμφους, ὃ ἐστὶν ἀπλοῦν τι ἐφόλκιον, ἤθελεν ὑπαγορεύσῃ ἐπίθετον τοσοῦτον ἐξέχον, ὥστε βεβαίως νὰ σημαίνῃ κυρίαν τινὰ ιδιότητα. Αὕτη ἐπομένως πρέπει νὰ εὔρεθῇ ἐν τῇ κινήσει τοῦ πλοίου· τοιαύτη δὲ κινήσεις συνενοῖ τὰς τρεῖς ιδιότητας τοῦ εἶναι λεία, βαρεῖα ἢ βιαία, καὶ ὠκεῖα. Τοῦτο πληρέστατα συμφωνεῖ τῇ ἐφαρμογῇ τῆς λέξεως τῷ Ἄρει, καθ' ἣν μόνην ἄλλην περίπτωσιν αὕτη τίθεται ὡς κύριον ἐπίθετον. Ὅθεν νομίζω ὅτι αὕτη καθίσταται ἡ ἀρχικὴ καθ' Ὀμηρον ἰδέα τῆς λέξεως, αἱ δὲ λοιπαὶ σημασίαι εἰσὶ παράγωγοι καὶ τυχαῖαι. Αἱ δύο κινήσεις παρέχουσι τῷ *θοός* τὴν θέσιν ἣν ἐγὼ ἀπέδωκα αὐτῷ ἐν τῇ πό-

σοτικῇ κλίμακι. Δυνατὸν δὲ νὰ ὑποτεθῇ ὅτι σημαίνει ὡς πρὸς τὸ πλοῖον, προχωροῦν καλῶς· ὡς πρὸς τὸν Ἄρην, μετὰ τινος ἀπλῆς ἀποχρώσεως διαφορᾶς, εἰσπίπτων ἢ σφοδρὸς, βίαιος.

Τοῦτο ἰσχυρῶς ὑποστηρίζεται ὑπὸ τοῦ γραμματικοῦ παραγώγου *θοῶς*. Τὸ ἐπίρρημα τοῦτο ἀπαντᾷ ὀκτάκις ἐν Ἰλιάδι· πάντοτε φαινόμενον ὡς σημαῖνον «ζωηρῶς» ἢ «προθύμως»· οὕτω δὲ ἐπικυροῦν τὸ κατ' αὐτὸ τὴν ἀρχικὴν ἔννοιαν τῆς ζωηρᾶς ἢ ταχείας κινήσεως. Ἐν Ὀδυσσεΐᾳ τὸ ἐπίθετον ἀπαντᾷ ἐκκαιδέκας· ἐν δυοῖ δὲ τῶν χωρίων, ἀναφερομένοις πράξεσι φόβου (χ, 19, 364), ὅπερ ὁ *Buttmann* δὲν παρετήρησεν (in voc. S 1), δυνάμεθα ν' ἀνιχνεύσωμεν τὴν ιδέαν τῆς σπουδῆς. Ἐν ἅπασι τοῖς λοιποῖς ἡ λέξις ἔχει ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν τὴν ἀκριβοῦς ἔννοιαν, ἥτις φαίνεται ἐν Ἰλιάδι. Ἐν Ἰλιάδ. σ, 40, Νηρηΐς τίς ἐστι *βοή*· ἐν β, 758, ὁ μαχητὴς Πρόθοός ἐστι *βοός*· καὶ ἐν Ὀδ. α, 71, ἡ μήτηρ τοῦ Πολυφήμου ἐστὶ *Θόωσα*. Ἐν τῷ πρώτῳ τῶν χωρίων τούτων μόλις δύναται νὰ ὑποτεθῇ στιχεῖον τι βίας ἐν τῇ δι' αὐτοῦ παρεχομένῃ ιδέᾳ. Ἐν τῷ δευτέρῳ καὶ τρίτῳ δύναται.

Αἱ ἕτεραι ἐφαρμογαὶ τοῦ *βοός* εἰσιν ὡς ἑξῆς. Δίδοται τῷ Ἀντιλόχῳ, τῷ Αἰνείᾳ, τῷ Γλαύκῳ, τῷ Ἀκάμαντι, καὶ ἄλλοις τισὶ μαχηταῖς, ἔτι δὲ τοῖς Ἀβασι τῆς Εὐβοίας, ἀναφερομένοις λίαν εὐνοϊκῶς ὑπὸ τοῦ Ποιητοῦ. Ἐνταῦθα ἔχομεν τὴν ὁρμὴν τῆς μάχης ὡς βάσιν τῆς ιδέας, ἀκριβῶς ὡς ἔχομεν ἐν τῇ φράσει *βοήν* ἀγαθὸς τὴν βοήν τῆς μάχης. Ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ Αἰνείου (ν, 477), αἱ δύο ιδέαι συνενοῦνται. Οὗτός ἐστιν ἐκεῖ *βοή βοός*. Ἀμφοτέραις ταῖς ιδέαις ταύταις ἡ τοῦ στιβαροῦ ἢ ἀλκίμου πλησιάζει· αὕτη δὲ φαίνεται ἡ ἔννοια ὅπου ἡ λέξις δίδοται μαχηταῖς. Ἐχομεν δὲ αὐτὴν ἐν τῇ συναθροιστικῇ ὑπὸ τοῦ Σαρπηδόνος κλήσει τῶν Λυκίων (Ἰλ. π, 422), ἀναχωρούντων ἀπὸ τοῦ Πατρόκλου,

αἰδῶς, ὦ Λύκιοι, πόσος φεύγετε; νῦν θοοὶ ἐστέ.

Ἡ ὑπόθεσις ὅτι ἐνταῦθα ἐννοεῖται ἄλλο τι τῆς εὐθείας σημασίας (ὡς ἐν τῇ λεπτῇ εἰρωνείᾳ *νῦν θοοὶ ἐστέ*, τουτέστι πρὸς τὸ φεύγειν), οὐδόλως συνάδει τῇ ὑψηλῇ ὁμηρικῇ ὑπολήψει περὶ τοῦ

στρατοῦ τῶν Λυκίων καὶ τῇ χρήσει τῆς ὑψηλῆς λέξεως αἰδώς. Δυναμέθα βέβαια νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν φράσιν ατολήσατε· πράξατε ὡς ἄνδρες».

Εἶτα, ἐπειδὴ τὸ ὠκέως κινούμενον, ἐνῶ φέρει βάρος, πρέπει πάντοτε νὰ πλησιάζῃ εἰς ὑπερβολὴν τινὰ ὠκύτητος, ἡ ἰδέα τῆς σπουδῆς ἐστὶ συγγενῆς καὶ πλησία τῇ ἀρχικῇ ἐννοίᾳ· οὕτω δὲ φαίνεται ἐν Ὅδ. θ, 38, *βοὴν ἀλογύρετε δαῖτα*.

Αἱ ἑτεραι τῆς λέξεως ἐφαρμογαί εἰσιν ὡς ἑξῆς·

Τῇ νυκτὶ, ἐν Ἰλ. κ, 394, 468· μ, 463· ξ, 261· ω, 366, 653.
Ὅδ. μ, 284·

Τῷ ἄρματι, λ, 533· ρ, 458·

Τῇ μάσκει, ρ, 430·

Τῇ (τοῦ μαχητοῦ) χειρὶ, μ, 306, καὶ ἐν Ὅδ.

Νήσοις, ο, 298·

Ὅϊστῳ τινι, χ, 83.

Ἐν τῇ πρώτῃ μόνον τούτων τῶν περιπτώσεων τὸ *θοός* μετέχει πῶς τοῦ χαρακτῆρος κυρίου τινὸς ἐπιθέτου. Ἀναμφιβόλως ἡ ταχεῖα κατάβασις τῆς νυκτὸς δίδωσιν αὐτῇ τὸν τίτλον τοῦ ἐπιθέτου. *Et jam nox humida coelo Praecipitat* (Aen. II,) 8. Ἀλλ' ἡ ἀπλῆ ἐννοια τῆς ταχείας ἢ εἰσπιπτούσης νυκτὸς ἤθελεν εἶναι μᾶλλον ἡμερος καὶ ἰσχνή ὥς πρὸς τι χωρίον, οἷον τὸ τῆς Ἰλιάδ. ξ, 261, ἐνθα ὁ προσωποποιούμενος Ὕπνος περιέγραφε πῶς ἡ Νύξ ἰσχυσε νὰ τὸν σώσῃ ἐκ τῆς ὀργῆς τοῦ Διὸς,

ἄζετο γὰρ, μὴ Νυκτὶ θοῇ ἀποθύμια ἔρδοι.

Τὸ πνεῦμα τοῦ χωρίου ἀπαιτεῖ, ἵνα τείνῃ τὸ ἐπίθετον πρὸς παράστασιν τῆς Νυκτὸς, ὡς προσώπου πρὸς ὃ καὶ ὁ Ζεὺς αὐτὸς ἤθελε δυσωπεῖσθαι ἵνα ποιήσῃ προσβολήν, οἷον τῆς δεινῆς ἢ φοβερᾶς Νυκτὸς. Τοῦτο συμφωνεῖ πᾶσι τοῖς ἐπιθέτοις τῆς Νυκτὸς παρ' Ὀμήρῳ, παρ' ᾧ, μνημονευτέον, ἄλλο Νύξ, καὶ ἄλλο σεληναία Νύξ. Ἐξαιρουμένου μόνον τοῦ ἀμβροσίη, ἐπιθέτου πάντοτε τιθεμένου περὶ Νυκτὸς ὡς ὑπερφουῶς τινος ὄντος, πάντα τὰ ἐπίθετα αὐτῆς εἰσι φρικώδους καὶ ἀπωστικοῦ χαρακτῆρος. Αὕτη ἐστὶν οὐ μόνον *δροφερή*, *ὀρφναίη* καὶ *μέλαινα*, ἀλλ' *ἐρεμνὴ*, *ἐρεβεννὴ*, καὶ *κακὴ*. Ἐν Ἰλιάδ. ξ, 260, ἐστὶ *θεῶν δμήτειρα*

καὶ ἀνδρῶν. Οὕτως ἡ ταχεῖα εἰσβολὴ τῆς Νυκτός, καθ' ἑαυτὴν ἴσως ἀπωστικῆς ὡς τῆς ἐχθρᾶς τοῦ Φωτός, ἀποτελεῖ αὐτὴν φρικώδη ἢ φοβεράν, καὶ μεταδίδωσι τὴν ἐννοίαν ταύτην τῷ θοός, ὡς μίαν τῶν παραγῶγων αὐτῆς σημασιῶν. Τοιαύτη τις διάνοια ἀρμόζει ἐν γένει τοῖς χωρίοις ὅπου τὸ ἐπίθετον δίδοται τῇ Νυκτὶ, ὑπὸ τινων δὲ τούτων φαίνεται πράγματι ἀπαιτούμενη. Σημειωτέον δὲ ἰδίως τὴν ἐξῆς περίπτωσιν. Ἐν Ὀδυσ. μ, 279, ὁ Εὐρύλοχος οἰκτίζεται ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς ἀπαιτεῖ νὰ μείνῃ τὸ πλῆρωμα αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ πλοίου διὰ νύκτα θοήν. Ἐνταῦθα ἡ ἐννοια δὲν δύναται νὰ ᾖ ταχεῖαν, καθότι ἡ ταχυτὴς ἤθελεν ἐλαττώσῃ τὴν δύναμιν τοῦ οἰκτισμοῦ. Ἡ ἐννοιά ἐστὶ δεινὴν, ὁ δὲ λόγος ἔπεται ἀμέσως ἐν στ. 285, τουτέστιν ὅτι ἡ Νύξ ἐστὶν ἡ μήτηρ τῶν θυελλῶν, τῶν ὀλετειρῶν τῶν πλοίων.

Ὁ δρόμος τοῦ ἄρματος προφανῶς ἀνήκει τῇ ἀρχικῇ σημασίᾳ. Ὁμοίως ἡ κίνησις τοῦ βραχίονος καὶ τῆς χειρὸς τοῦ μαχητοῦ, βάλλοντος τὸ ἀκόντιον (Ἰλιάδ. μ, 306). Ὁμοίως ἡ ἐφαρμογὴ τῷ βέλει τοῦ Ὀδυσσεύος ἐν Ὀδυσ. χ, 83. Σημειωτέον ὅμως ὅτι τὸ ἐπίθετον τῆς κινήσεως, τὸ συνήθως ἐφαρμοζόμενον παρ' Ὀμήρῳ τῷ βέλει, οὐκ ἐστὶ θοόν, ἀλλ' ὥκυν, ὃ οὐδεμίαν ἔχει βάρους ἰδέαν. Φαίνεται δὲ ἡ διαφορὰ, κατὰ τὸ σύνηθες, ἔχουσα λόγον τινὰ ἐν οἷς ὑπάρχει χωρίοις. Ἐνταῦθα ὁ στίχος ἐστὶ

ἐν δέ οἱ ἦ πατι πῆξε θοὸν βέλος.

Ὁ Ποιητὴς περιγράφει τὴν πράγματι πληγὴν ὅθεν λαμβάνει ἐπίθετον προστιθὲν δύναμιν τῇ ἰδέᾳ τῆς κινήσεως· τὸ δὲ ὥκυν δὲν ἤρκει πρὸς τοῦτο· βλέπομεν δὲ τὴν ἀξίαν τῆς διακρίσεως ἐν τινι χωρίῳ, οἷον Ἰλ. ε, 106,

ὥς ἔφατ' εὐχόμενος· τὸν δ' οὐ βέλος ὥκυν δάμασσεν.

Ὁ Πάνδαρος, καυχώμενος περὶ τῆς βολῆς του, εἶχε πρὸ μικροῦ (ε, 104) καλέσῃ τὸ ἀκόντιον κρατερὸν βέλος· ἀλλ' ὅτε τὸ ὄπλον εἶχε φθάσῃ, πρόκειται δὲ περὶ τῆς μόνης ἀποτυχίας του· τὸ ἐπίθετον τῆς δυνάμεως ἤθελεν εἶναι ἀτοπον διὰ τὸν Ὀμηρον. Οὕτω πάλιν ἐν ε, 112, ὅπου τὸ βέλος ἐξάγεται ἐστὶν ὥκυν· ἀλλὰ τὸ βέλος τὸ ἐνεργοῦν, φονεῦον δὲ τὸν καθ' οὗ ἐβλήθη ἐστὶ θοόν.

Θεωρητέον δ' ἔτι ἄλλην τινὰ ἔννοιαν. Τὸ εἰσπίπτον μετὰ δυνάμει θραύει καὶ διαίρει, διαίρου δὲ ἐνεργεῖ ὀξέως· διὸ θοός καταντᾷ νὰ σημαίῃ ἀντικείμενον ὀξέος καὶ κοπτεροῦ σχήματος. Κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς ὀξύτητος τοῦ σχήματος, ἡ λέξις ἐφαρμόζεται (Ὀδυσ. α, 248) ταῖς νήσοις Ἐχινάσιν, ἐν τῇ ἐκβολῇ τοῦ Ἀχελφού. Οὕτως ὁ *Buttmann* νομίζω δὲ ὀρθῶς. Ἡ ἔννοια τοῦ ταχεῖαι, ἃ ἐστὶν ἀμέσως ἀφανζόμενα ὡς πρὸς τὰ παρερχόμενα πλοῖα, ἐστὶ λίαν βεβιασμένη. Τὸ μεταγενέστερον ὄνομα τῶν νήσων τούτων, ὡς Ἐχινάδων, φαίνεται δεικνύον ὅτι ἡ ὀξύτης αὐτῶν ἦν κάθετος, ἴσως δ' οἷα ἡ ὑπαγορεύσασα, ἐν τῇ ἰδίᾳ ἡμῶν ἀκτῇ, τὸ ὄνομα τῶν *Needles* (=Βελονῶν).

Μένει μόνον ἡ μᾶστιξ θοή. Ἡ ῥῆσις αὕτη ἀπαντᾷ ἐν εἰδικῇ τινι περιπτώσει, ὅπου ἐγίνετο τοῦ ἱμάντος ἔντονος χρήσις· προὔκειτο δὲ, ἢ διὰ θωπείας, ἢ διὰ κολάσεως, νὰ ἐπαχθῶσιν οἱ ἵπποι τοῦ Ἀχιλλέως, ἵνα κινηθῶσι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατρόκλου· ἀλλ' οὗτοι ἔμενον ἀνενδότως ἀκίνητοι (ρ, 430).

πολλὰ μὲν ἄρ' μᾶστιγι θοῇ ἐπεμαίετο θείνων,
πολλὰ δὲ μειλιχίοισι προσηόδα, πολλὰ δ' ἄρειψ·

Ὅ,τι προφανῶς καὶ ἀμέσως βλέπομέν ἐστὶν ἡ ἔντονος τοῦ ἱμάντος χρήσις ὡς πρὸς τὴν τῶν ἵππων μαστίγωσιν. Αὕτη ἐστὶν ἡ ταχεῖα μᾶστιξ, ταχεῖα δ' ὡς ἐκ τῆς ἐντόνου καὶ δριμείας χρήσεως αὐτῆς. Ἀλλ' ἂν ἐνταῦθα προτιμηθῇ ἡ ἐξήγησις τοῦ ἐπιθέτου διὰ τῆς λέξεως ἔντονος, ἡ ἐξήγησις αὕτη ἡδύνατο ἴσως νὰ ὑποστηριχθῇ ὑπὸ τοῦ τύπου, ὅστις τίθεται ὅπου ἡ Ἥρα ἐντόνως μαστίζει τοὺς ἑαυτῆς ἵππους (Ἰλ. ε, 748, θ, 392),

Ἥρῃ δὲ μᾶστιγι θοῶς ἐπεμαίετ' ἄρ' ἵππους.

Ἡ ἔννοια ἐν ἅπασιν τοῖς χωρίοις φαίνεται αἰωρουμένη μεταξὺ ἐντόνου καὶ ταχείας· ταχείας μετὰ δυνάμει, καὶ οὐχὶ ἀπλῶς ὠκύτητος. Συνήθως ὁ Ὅμηρος οὐδὲν ἔχει ἐπίθετον περὶ μᾶστιγος, ποιούμενος δὲ χρῆσιν τινὸς, ποιεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοῦ φαινή. Ἐν λ, 532 ἔχει μᾶστιγι λιγυρῇ, the shrill (=ὀξεία), cracking (=ψοφούση) μᾶστιγι. Ὁ τρόπος τῆς χρήσεως σημαίνεται διὰ τοῦ θοός.

Ἐν τῷ *θοός* οὖν εἶδομεν κίνησιν τινὰ ἰσχυράν, ταχεῖαν, βαρεῖαν, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον *τακτικήν*. Ἐν τῷ *θοῦρος* δὲ ὑπάρχει διαφορά τις· τὸ στοιχεῖον τοῦ βάρους ἐστὶν αἰσθητότερον· μετὰ δὲ καὶ ἔνεκα τοῦ ταιούτου βάρους, οὐχὶ δ' ἔνεκα αὐξήσεως τέχους, ὑπάρχει μείζων τις βία.

Ἡ χρῆσις τοῦ *θοῦρος* ἐστὶ λίαν περιορισμένη, καθότι ἐφαρμόζεται μόνον τῷ Ἄρει, τοῦτο δὲ ἐν ἑνδεκα χωρίαις, οἷον κύριον ἐπίθετον. Τὸ συγγενὲς αὐτοῦ *θοῦρίς* ἐστὶν ὁμοίως κύριον ἐπίθετον τοῦ Ἀλκῆ. Ἀμφότεραι αἱ λέξεις αὗται φαίνονται σημαίνουσαι φυσικὴν, σωματικὴν ὁρμήν. Ἀλλὰ τὸ *θοῦρος* τίθεται καὶ περὶ ἀσπίδος τινός (Ἰλιάδ. λ, 32 καὶ υ, 162), καὶ τῆς δεινῆς Αἰγίδος ἐν α, 308. Ὁ Ὅμηρος δὲν ᾔθελε δύνασθαι νὰ συνδέσῃ τὸ *θοός* ταῖς λέξεσι ταύταις, ταύτου ὄντος ἐπιθέτου λίαν ὡς πρὸς ταύτας ταχέος. Τὸ δὲ ἀπλοῦν γεγονός ὅτι αὗται εἰσι δεκτικαὶ τοῦ *θοῦρος* δείκνυσι προσθήκην τινὰ τοῦ στοιχείου τοῦ ὄγκου, τροποποιούντος τὸ σύνθετον, τὸ δὲ στοιχεῖον τοῦτο ὡς βαθμὴν τινα τῆς ὁδοῦ ἀπὸ τῆς καθαρᾶς ὠκύτητος μέχρι τῆς βραδυτῆτος καὶ τῆς ἐπισχέσεως τῆς ἀδρανείας.

Ἐγὼ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι, ὡς πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς βίας, τὸ *θοῦρος* μετὰ τῆς συγγενοῦς λέξεώς ἐστὶ βῆμά τι πρόσθεν τοῦ *θοός*, ᾗθελον δὲ προτείνει νὰ μεταφράζηται *impetuous* (=ὁρμητικὸς), ἢ ἴσως *overwhelming* (=κατακλύζων). Ἐξ ἑνὸς μὲν διαφέρει τοῦ *θοός*, καθ' ὅσον ἡ δι' αὐτοῦ περιγραφομένη κίνησις οὐκ ἔστιν ἔτι, ἐν γένει, τακτικὴ κίνησις· ἐξ ἄλλου δὲ διαφέρει τοῦ *ὄβριμος*, οὐχὶ κατὰ τὴν κατακλύζουσαν ἢ θραύουσαν δύναμιν, ἀλλὰ καθ' ὅσον ἡ ἰδέα τῆς ὠκύτητος μένει πάντοτε ἐξέχουσα, καίπερ συνευγμένη μετὰ τῆς ἄλλης, νῦν ὁμοίως ἐξεχούσης, τοῦ ὄγκου ἢ τοῦ τῆς ὕλης ποσοῦ. Τὸ ἡμέτερον ἐπίθετον *impetuous* (=ὁρμητικὸς), ὃ ἐνσημαίνει βίαν κατὰ τι ὑπερβάλλουσαν καὶ ἀπηλλαγμένην τοῦ δέοντος περιορισμοῦ, φαίνεται προσῆκον τῷ *θοῦρος*. Ὡς πρὸς τὸ *θοός*, κατὰ τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ ἔννοιαν, δὲν εὐρίσκω λέξιν πλησιεστέραν τοῦ *vehement* (=βίαιος, σφοδρὸς), καίπερ τοῦ ἐπιθέτου τούτου μὴ φαινομένου ἐν χρήσει παρὰ τῷ Shakespeare ἢ τῷ Milton ὡς πρὸς ὕλικα πράγματα. Ἀλλ' ἡ

λέξις *vehemence* (=βία, σφοδρότης) ἐφαρμόζεται τῷ ἥχῳ ἐν *Par. Lost*, II, 954. Ἡ λέξις ὁμῶς *sweeping* (=σαίρων), εἰ καὶ μὴ πλήρως καθ' ἅπαντα, ἐκφράζει πλησιέστερον τὸ εἶδος τῆς κινήσεως τὸ σημαυνόμενον ὑπὸ τοῦ *θοός*.

Ἡ λέξις *ὀβριμος*, ἡ τετάρτη τῆς ποσοτικῆς ἡμῶν κλίμακος, δεῖν νὰ ἐξετασθῇ ὑπὸ πᾶσαν ἐποψῶν. Προηγουμένως, μόλις ἐγνωρίζετο ὡς ἐπίθετον κινήσεως. Ἀλλ' ὁ K. Weymouth (*) ὥρισε τὴν ἀληθῆ αὐτῆς δύναμιν τοσοῦτον λογικῶς καὶ σαφῶς, ὥστε δὲν μένει ἢ νὰ κτίσωμεν ἐπὶ τῶν θεμελίων αὐτοῦ.

Αἱ κοινῶς διδόμεναι σημασίαι εἰσὶν αἱ ἐξῆς: *strong* (=ἀλκιμος), *mighty* (=κρατερός), *Liddell* καὶ *Scott*. *Gravis*, *wuchtig*, *de personis*, *vehemens*, *impetuosus*. *Ebeling*. *Stärke mit sich habend*, *gewaltig*. *Benfey*. *Schwer*, *gewichtig*, *stark*, *gewältig*, *Lünemann*. *Περὶ ἡρώων*, *mighty* (=κρατερός), *περὶ πραγμάτων*, *ponderous* (=ἐπαχθής), *heavy* (=βαρὺς), *Autenrieth Transl.* *Fortis*, *gravis*, *vehemens*, *stark von Kräften*, *stark von Anfall*, *schwer*, *Damm*.

Ὁμολογεῖται ὅτι ἡ λέξις σύγκετα ἐκ τοῦ προθετικοῦ ο καὶ τῆς ρίζης *βρι*, προστιθεμένης τῆς καταλήξεως. Ἔστι δὲ συγγενῆς τῷ *βαρὺς*, *βρίθω*, *βριαρὸς*, καὶ πρὸς τούτοις τῷ *βρίθος*. Ἡ παραγωγή καὶ ἡ φύσις τῶν συγγενῶν λέξεων δεικνύουσιν ὅτι τὸ βάρος, ἢ ὁ ὄγκος τῆς ὕλης, ἐστὶ τὸ κεντρικὸν τῆς λέξεως στοιχεῖον, καθὼς ἡ ὠκύτης τοῦ ἀντιθέτου *θοός*. Κατὰ τὸν πρῶτον αὐτῆς σκοπὸν, ἡ λέξις ἐστὶν ὅλως ὕλική· ἀλλ' ἐφαρμόζεται, κατὰ δεύτερον σκοπὸν ἢ τρόπον, εἰς αἰσθητικὰ ὄντα, προσκολλημένη τῇ αὐτῇ ἰδέᾳ τοῦ μὴ εὐκόλως κινήτου, ὡς ἐκ τοῦ ὄγκου καὶ τοῦ βάρους, τῶν ἀποτελούντων τοσοῦτον φοβερὸν τὸ ἀντικείμενον, ὅταν τεθῇ εἰς κίνησιν. Ὅθεν ἡ ὠκύτης ἐστὶ δευτερεῦον στοιχεῖον ἐν τῇ λέξει *ὀβριμος*, ὁ ὄγκος δὲ τὸ πρῶτεῦον.

Τὸ κύριον χαρακτηριστὸν τοῦ εἶδους τούτου τῆς κινήσεως ἐστὶ τὸ δραστικὸν τῆς προσβολῆς ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου της. Ἀνακα-

(*) *Trans. Philos. Soc.*, 1861, pp. 250 seqq.

λαί τὸν ὡραῖον στίχον τοῦ Coleridge ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ μεταφράσει τοῦ Wallerstein τοῦ Schiller,

Shattering that it may reach, and shattering what it reaches
(=συντριβόμενον ἵνα φθάσῃ καὶ συντρίβῃ πᾶν ὃ,τι φθάσῃ).

Ἐκ πάντων τῶν ἀγγλικῶν ἐπιθέτων τῶν πληρούντων τὸν κύριον ὅρον, τοῦ ἐκφράζειν κίνησιν, ἐν ἣ τὸ βάρος καὶ ἡ δύναμις εἰσι βεβαίως ὑπέρτερα τῆς ὠκύτητος χωρὶς νὰ φθείρῃσιν αὐτὴν ἐξ ἀνάγκης, ἴσως (1) violent (=βίαιος), οἷον ἡ violent sea (=βιαία θάλασσα) τοῦ Shakespeare (Macbeth, Πρ. IV, Σκ. 2) ἐστὶν ἡ ἀρίστη. Ἀλλ' ὑπάρχουσι πολλαὶ ἄλλαι, οἷον (2) overpowering (κατισχύων). (3) overwhelming (=κατακλύζων). (4) shattering (=συντρίβων). (5) charging (=ἐλαύνων). (6) plunging (=καταποντίζων). (7) crushing (=ἀποθρύπτων). (8) crashing (καταθρύπτων). (9) smashing (=συναράσσων). (10) driving (κλονῶν). (11) forceful (=βιατάς). ὅπερ ἔσχατον ἀρκούντως ἀρμόζει ἀπάσαις, ἡ σχεδὸν ἀπάσαις, ταῖς τοῦ ὄβριμος χρήσεσιν ὡς πρὸς ὑλικά ἀντικείμενα.

Ὁ ὄβριμος παρ' Ὀμήρῳ ἐκφράζει τι οὐδέποτε ἀποτυγχάνον. Δέον ἵνα ἡ κίνησις ὑπερισχύουσα, τελοῦσα τὸ ἐαυτῆς ἔργον, οὐχὶ καθὼς τὸ βέλος ὠκὺ, ὅπερ ἐτώσιον ἐκφυγε χειρὸς ('Ιλιάδ. χ, 292). Κατὰ δὲ τὴν ἠθικὴν ἢ αἰὸν ἐννοίαν, ὥφειλε νὰ ἐξηγηθῇ κατ' ἐμὲ 1. masterful (=δεσποτικὸς). 2. overbearing (=ὑπέρβιος). 3. obstinate (=ἰσχυρογνώμων). 4. violent (=βίαιος). Ἡ ἐνσημαινομένη κίνησις πρέπει νὰ ἦ 1. βαρεῖα, 2. διηνεχὴς, 3. δραστική· ἀλλ' ἐνδέχεται νὰ ἦ ἢ πράγματι, ἢ πλησίον καὶ δυνάμει, ὡς εἶδομεν θοὸς περὶ βέλους ἐν Ὀδ. χ, 839, ὅπερ ἦν ἤδη καὶ πράγματι πεπηγμένον. Μόνος ὁ *Dammi* συμπεριλαμβάνει ἐν τῷ ὀρισμῷ αὐτοῦ τὴν ιδέαν τῆς κινήσεως, τῆς δυνάμεως ἐν συναφῇ πρὸς τὴν προσβολὴν (Anfall). Ἐνταῦθα δὲ ἀρμόζει ἐξόχως ἡ λέξις forceful (=βιατάς.)

Forceful τίθεται παρὰ Shakespeare μόνον περὶ νοητικῆς ἐργασίας follow our forceful instigation (*) (=ἀκολουθεῖν

(*) Winter's tale, II, 1.

τῷ ἡμετέρῳ βιαστικῷ παρακλευσμῷ), ἀλλ' ὑπάρχει ἐν *Dryden*,

Against the steed he threw
His forceful spear, which, hissing as it flew,
Pierced through the yielding planks (*).

(κατὰ τοῦ ἵππου ἔρριψε τὸ βιαστικὸν δόρυ του, ὅπερ, συρίζον κατὰ τὴν πτῆσιν, διεπέρα σε τοὺς ὑπείκοντας πίνακας).

Τέλος παρατηρῶ ὅτι ἡ λέξις ὄβριμος οὐδέποτε τίθεται κατὰ καλὴν σημασίαν.

Θέλω νῦν ἀναλύσει τὴν ἐφαρμογὴν τῆς λέξεως αὐτῆς, καὶ μετὰ ταῦτα τῶν συνθέτων αὐτῆς.

Ἀπαντᾷ ἐν 26 χωρίοις τῆς Ἰλιάδος, καὶ ἐν 3 τῆς Ὀδυσσεΐας, ἐν συνόλῳ 29 χωρίοις.

Ἐφαρμόζεται εἰς 21 ὑλικά ἀντικείμενα, εἰς 8 δὲ πρόσωπα, ἐν σχέσει πάντοτε πρὸς τέλη πολέμου.

Ἐκ τῶν προσωπικῶν χρήσεων, τρεῖς εἰσι περὶ τοῦ Ἄρεως (Ἰλ. ε, 845· ν, 521· ο, 112). Ἐνταῦθα ἡ λέξις οὐδόλως ἀναφέρεται τῇ θέσει αὐτοῦ κατὰ τὴν στιγμήν, ἀλλ' ἀπλῶς τῷ γενικῷ αὐτοῦ χαρακτῆρι, καὶ δύναται νὰ ἐξηγηθῇ δεσποτικὸς ἢ βίαιος, ἀνεξαρτήτως τοῦ τυχεῖν τοῦ σκοποῦ τῆς βίας.

Ἐφαρμόζεται ἅπαξ τῷ Ἀχιλλεῖ ἐν τῷ λόγῳ τοῦ ἵππου Ξάνθου (Ἰλ. τ, 408). Τοῦ ἀρχηγοῦ ἐπιπλήξαντος τοὺς ἵππους αὐτοῦ, ὡς καταλιπόντας νεκρὸν τὸν Πάτροκλον ὀπισθεν αὐτῶν, ὁ Ξάνθος ἀποκρίνεται, εὐλόγως αἰσθανόμενος τὸ ἄδίκον,

καὶ λίαν σ' ἔτι νῦν γε σαώσομεν, ὄβριμ' Ἀχιλλεῦ,

ὅ, ἵνα πληρύντως ἐξηγηθῇ, ἀπαιτεῖ εὐρείαν ἀνάπτυξιν. Αἱ δύο πρῶται λέξεις σημαίνουσί πως τὸ παρὰ *Shakespeare* ἐκφραζόμενον διὰ τῆς λέξεως *marry*.

You bid me make it orderly and well.
Marry and did, Sir (**).

(*) Aen. II, 64 (Aen. II, 50).

(**) Taming of the Shrew IV, 3.

«Θὰ πράξωμεν τὸ καθήκον, καί τι πλέον τοῦ καθήκοντος.». Εἶτα τὸ *ἔτι* ἀναφέρεται τῇ ἐπιχειρημαμένῃ τῷ βραχυδίῳ (ὠκυμόρφῳ) Ἀχιλλεῖ μοῖρα. Τὸ δὲ *νῦν* γε φαίνεται σημαῖνον «ὁπωσδήποτε κατὰ τὸ παρὸν», ἢ αὐτοῦλάχιστον ἂν δυνηθῶμεν νὰ τὸ πράξωμεν νῦν, πρὶν ἢ μοῖρά σε φθάσῃ πράγματι». Ἀπωθῶν οὕτω τὴν ἐπίπληξιν, ὁ ἵππος ἀποδίδωσι τῷ Ἀχιλλεῖ δειχθέν τι ἀλόγῳ πρὸς τοῦτον, ὑπαγορευομένην τινὰ ἐπίπληξιν, ὡς πράττοντι παραλόγως, ὡς δεσποτικῶ, δυναστικῶ, ἢ ἀλόγῳ, δυστρόπῳ, ἰσχυρογνώμονι. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὸ ἐπίθετον ἀνήκει στενῶς τῇ τῆς στιγμῆς θέσει. Ἀλλοθι δὲ οὐδαμοῦ ἐφαρμόζεται τῷ Ἀχιλλεῖ.

Ἐν ταῖς ὑπολειπομέναις τέτταρσι περιπτώσεσι δίδεται τῷ Ἑκτορι, οὗτινος τὸ νοητικὸν σημεῖον δὲν ὑψοῦται ὅσον τὸ τοῦ μεγάλου Πρωταγωνιστοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα δίδεται αὐτῷ, οὐχὶ καθὼς τῷ Ἄρει, ὅστις ἐστὶν ἀπλῇ δυνάμει ἐνσωμάτωσις, ἀλλ' ἀναφορικῶς εἰς τὴν εἰδικὴν περίπτωσιν, ὡς πρὸς τὴν κίνησιν αὐτοῦ προβαίνοντος καὶ νικῶντος (α'), ἐν τῇ μάχῃ πρὶν τῆς μακρᾶς ἡμέρας, κ, 200· (β') κατὰ τὴν μακρὰν ἡμέραν ἐν τῷ πεδίῳ, λ, 347, καὶ παρὰ ταῖς ναυσὶ, θ, 473, ξ, 44. Ἔστιν ἐντελὼς ἡ αὐτὴ ἰδέα ἣτις δίδεται ἐν τῷ λόγῳ τοῦ Ἀχιλλέως, π, 74, 78, περὶ Ἑκτορος, ὡς τότε ἄγοντος καὶ φέροντος τὰ πάντα πρόσθεν αὐτοῦ. Ὅθεν δυνάμεθα νὰ τὸ μεταφράσωμεν *the overpowering* (= ὁ καταδαμάζων), ἢ *all shattering* (= τὰ πάντα συντρίβων) Ἑκτωρ, ἢ, ἂν ἐν τῷ στόματι Ἀχαιοῦ τινος, (λ, 347· ξ, 44), ὥφειλε νὰ χρωματισθῇ διὰ μορφῆς τινος, δυνάμεθα νὰ τὸ μεταφράσωμεν *the violent* (=βίαιος, ἄκρατος,) ἢ *overbearing* (=ὑπέρβιος).

Λαμβάνω νῦν τὴν ὑλικὴν προσβολὴν τῆς λέξεως, ἣτις ἐστὶν ἡ πρωτεύουσα. Ἡ κρατοῦσα χρῆσις αὐτῆς ἐστὶ περὶ δόρατος. Ἐκ τῶν ἤδη ῥηθέντων 21 χωρίων, τὸ ἐπίθετον ἐνοῦται μετὰ τοῦ ἔγχος, οὐχ ἥττον ἢ ἐν 17. Ἐν τρισὶ τούτων ὁ ὅλος στίχος ἐστὶν ὁ αὐτὸς (γ, 357· η, 251· λ, 435)

διὰ μὲν ἀσπίδος ἦλθε φαινηῆς ὄβριμον ἔγχος.

περιγράφει δὲ θαυμασίως τὴν ἄφιν τοῦ δόρατος, ῥιπτομένου μεθ' ἀπάσης τῆς ὠστικῆς, ὀξύτορου, συνθλώσεως αὐτοῦ δυνάμει.

Ἐν τρισὶν ἄλλοις τὸ οὐσιαστικὸν ἐστὶν Ἄρης, μεταφορικῶς ἀντὶ τοῦ ὄαλου, ἥδη κληθέντος ἔγχος ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ (ν, 444· π, 618· ρ, 529).

οὐρίαχον πελέμιζεν

ἔγχος· ἔνθα δ' ἐπεὶ τ' ἀφίει μένος ὄβριμος Ἄρης.

Ἐν τοῖς τρισὶ τούτοις χωρίοις τὸ ὄπλον ἐκπνέει, οὕτως εἶπεῖν, ἢ ἐκπέμπει τὸ μὴ δαπανηθὲν περίλειμμα τῆς δυνάμεως, δι' ἧς εἶχε τελέσει τὸ θανάσιμον ἔργον του. Ἐν ταῖς ἐξ ταύταις περιπτώσεσι περιγράφεται ἡ πράγματι τοῦ δόρατος κίνησις. Ὁμοίως δὲ ὡς πρὸς τὸ δόρυ τοῦ Αἰνείου ν, 259, 267· τοῦ Ἰδομενέως, ν, 519· τοῦ Πολυδάμαντος, π, 451· ἐν συνόλῳ δέκα.

Ἀλλὰ τῆς πράγματι κινήσεως οὐκ ἔστι χρεία. Ἔστιν ὅτε αὐτὴ συνέβη πρότερον, οἷον περὶ τοῦ δόρατος τοῦ Θόαντος, ζ, 529· τοῦ Ὀδυσσεως, λ, 456· τοῦ Μηριόνου, ν, 532· τοῦ Πηνέλεω, ξ, 498. Ἀλλὰ τότε πρόκειται πάντοτε περὶ κινήσεως μόλις συμβάσης· οἷον ὅταν τὸ δόρυ ἐξάγῃται ἀπὸ πληγῆς παυτικά ἐμβληθείσης. Ἐν ἐνὶ μόνῳ χωρίῳ μεταξὺ 17 (Ἰλ. ε, 729), τὸ δόρυ, τὸ πάντοτε ὑπερισχύον, τοῦ Ἀχιλλέως περιγράφεται διὰ τοῦ ἐπιθέτου τούτου, ἀνεξαρτήτως πάσης κινήσεως. Οὕτως ἐξ ἄλλου ἡ κίνησις δύναται μὲν ἥδη νὰ ἔπῃται ἀμέσως, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ ἤγγισεν ἔτι. Ὁ Ἰδομενεὺς παρακαλεῖ τὸν Μηριόνην νὰ φέρῃ πρὸς ἄμεσον χρῆσιν τὸ δόρυ (ὄβριμον ἔγχος, ν, 294), δι' οὗ ἀμέσως (532) πλήσσει τὸν Διίφοβον.

Ὅτι ὁ μᾶλλον ἐξέχων τύπος τῆς κινήσεως τῆς σημαυνομένης ὑπὸ τοῦ ὄβριμος, ἐστὶ τὸ δραστικὸν αὐτῆς, δείκνυται ἐκ τοῦ ὅτι, ἐν ἐκάστη τῶν περιπτώσεων τούτων, τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος δόρυ τελεῖ τὸ ἔργον του· καθότι, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ περιπτώσει τοῦ Αἰνείου, διαπερᾷ τὰ ἐξωθεν περικαλύμματα τῆς ἀσπίδος τοῦ Ἀχιλλέως, ἴσχεται δὲ ὑπὸ μόνῃς τῆς ὑποκειμένης χρυσῆς πτυχός.

Ἐν οὐδεμιᾷ τῶν περιπτώσεων τούτων δίδοται τῇ πτήσει τοῦ δόρατος ἐπίθετον περιγράφον τάχος. Ἐν δυσὶ παραδείγμασι, τοῦ Ἑκτορος μετὰ τοῦ Αἴαντος, καὶ ὁμοίως τοῦ Ἀχιλλέως, ἀποκαλεῖται τὸ ὑπὸ τοῦ Ἑκτορος ριφθὲν δόρυ βέλος ὦκύ. Ἐν ἀμφο-

τέραις ταῖς περιπτώσεσι τὸ ὄπλον ἀπέτυχεν· ἔτι δὲ οὐκ ἦν ἀπολήψιμον. Ἦθελε δὲ ἀντιβαίνει τῷ τρόπῳ τοῦ Ὅμηρου τὸ ἀποκαλέσαι τοῦτο ὄβριμον· ἀποκαλῶν τὸ ἐπαχθὲς ὄπλον βέλος ὡς φαίνεται σκοπῶν, καὶ ἐκφέρων, λεπτὴν τινα μικρολογίαν. Εἶχε τύχει *tellum imbellē, sine ictu*.

Ἡ δύναμις τοῦ ὄβριμος ἐφαρμοζομένου τῇ λόγχῃ ἢ τῷ δόρατι, θέλει ἔτι μᾶλλον νοηθῇ, προσεπιθεωρουμένου ὅτι, ἀνεξαρτήτως πάσης σχέσεως πρὸς τὴν ἐνέργειαν, ὁ Ὅμηρος ἀπαιτεῖ ἄλλο ἐπίθετον ἄλκιμος ἀντὶ τοῦ ὄβριμος. Τοιαῦταί εἰσιν αἱ περιπτώσεις ἀρχηγῶν ὀπλιζομένων, ἐν κ, 135· ξ, 12· ο, 482, ὅπου, πρὶν τῆς πράγματι μάχης, ἕτερόν τι θὰ παρεμπέσῃ. Ἀληθὲς μὲν ὅτι ὁ Πάρις λαμβάνει τὸ ἑαυτοῦ ἄλκιμον ἔγχος (γ, 338), διὰ τὴν μάχην πρὸς τὸν Μενέλαον, ἅμα δὲ λαμβάνων αὐτὸ τὸ ρίπτει· ἀλλ' ἡ βολὴ ἐστὶν ἀδύνατος καὶ πλήρης ἀποτυχία (347). Τοιούτῳ τινὶ δόρατι, τοιούτῳ τρόπῳ ριφθέντι, οὐδέποτε ὁ Ὅμηρος ἤθελε δώσει τὸ ἐπίθετον ὄβριμον, ἐνσημαῖνον πράγματι ἡρωϊκὴν δύναμιν ἐν τῷ βραχίονι τοῦ αἰχμητοῦ. Οὐδέποτε δὲ δίδωσιν οὗτος τῷ Πάριδι τὴν ιδιότητα τοῦ ἀληθοῦς ἥρωος, ἢ τοῦ ἀνδρείου.

Τὰ τέσσαρα ἄλλα χωρία ἀναφέρονται εἰς ἀντικείμενα διαφόρου τάξεως. Ἐν Ἰλ. δ, 453, χεῖμαρροι ποταμοὶ μίγνυνται πίπτοντες ἐντὸς κοίλης χαράδρας. Τὸ ὕδωρ αὐτῶν πίπτόν ἐστιν ὄβριμον·

ἐς μισγάγκειαν συμβάλλετον ὄβριμον ὕδωρ.

Ἐν Ὀδ. ι, 233, ὁ Πολύφημος φέρει οἴκαδε φορτίον (ὄβριμον ἄχθος) ἀζαλέης ὕλης, ρίπτων αὐτὸ πάραυτα κατὰ γῆς·

ἐκ τοσθεν δ' ἄντροιο βαλὼν ὀρυμαγδὸν ἔθηκεν.

Εἶτα ἐπιτίθῃσι τῇ εἰσόδῳ τοῦ σπηλαίου αὐτοῦ τὸν πελώριον θυρεὸν, ὅστις ἀπετέλει τὴν θύραν (240),

αὐτὸν κ' ἐπειτ' ἐπέθηκε θυρεὸν μέγαν ὀψὸς αἰέρας, ὄβριμον.

ρίψας καὶ τοῦτον ὁμοίως μετὰ δυνάμειος, ὕψος αἰέρας, ὃ ἐστὶν εἰκὼν ἐντελῶς σύμφωνος πρὸς τὸ ἐπίθετον.

Ἐν πάσαις ταύταις ταῖς τρισὶ περιπτώσεσιν ἡ κίνησις ἐστὶ πραγματικὴ, ὁρμητικὴ ἢ βιαία· ἐνταῦτῳ δὲ ἔμπεδος ἢ ἐνδελεχής. Ἐν τῇ ὑπολειπομένῃ ἐστὶ μᾶλλον δυνάμει. Ὁ λίθος ἐστὶ (305), *λίθος ὄβριμος, ὃν προσέθηκεν*· τοῦτον δὲ οἱ δεσμῶται δὲν ἦσαν ἱκανοὶ ν' ἀπωθήσωσιν· ἀλλ' ἡ περιγραφὴ τῆς πράγματι κινήσεως εἰσάγεται καὶ ἐνταῦθα ἐν ταῖς δυοῖ τελευταίαις λέξεσιν *ὃν προσέθηκεν*, οὐχὶ πρὸς ἄλλην φαίνομένην χρῆσιν ἢ τὴν ὑποστήριξιν τῆς ιδέας τῆς κινήσεως, ὡς ἐκφέρεται διὰ τοῦ *ὄβριμος*, ἣν ιδέαν ἡ λέξις αὕτη διατηρεῖ ζῶσαν, οὕτως εἰπεῖν, διὰ τρόπου τινὸς ἰδίου καὶ καταλλήλου.

Οὕτω τὸ σύνολον τῶν 29 χωρίων, ἐν οἷς ἅπαντ' ἡ λέξις, συμφωνεῖ ὡς πρὸς τὸν ὅρισμόν αὐτῆς ἐκφράζοντα

1. βάρος ἢ ὄγκον, κατὰ τὴν ρίζαν *βρι*·
2. τὸ βάρος τοῦτο ἢ τὸν ὄγκον μετὰ κινήσεως μὲν, ἀλλ' ὑπερτεροῦντα, ὥστε οὐδέποτε τὸ τάχος νὰ ᾖ ἡ κυρία ιδέα·
3. τὴν κίνησιν ἐνδελεχῇ, οὐδέποτε διακοπτομένην καὶ ἐπαναλαμβανομένην ἐκ νέου·
4. κίνησιν μὴ ἀποτυγχάνουσαν, ἀλλ' ὑπερισχύουσαν·
5. κίνησιν εἴτε πράγματι, εἴτε δυνάμει· ἀλλ' εἰ δυνάμει·
6. τότε πλησίον ἐντελῶς ἢ τοῦ τέλους ἢ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς.

Ὁ K. Weymouth πρὸς τούτοις δείκνυσι τὴν χρῆσιν τοῦ *ὄβριμος* παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις τῶν συγγραφέων, οἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξέπεσον τοσοῦτον ὡς πρὸς τὴν λεπτότητα καὶ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ Ὁμήρου, ἐξαιρουμένου τοῦ Δίσχυλου, ὥστε φαίνεται ὅτι ἀπώλεσαν τὸ ἀληθὲς σθένος τῆς λέξεως.

Τὰ σύνθετα τοῦ *ὄβριμος* εἰσιν ἐπίσης ἐξεταστέα.

Ὁβριμοεργός. Ποιῶν ἔργα δυνάμει, ἀλλὰ πάντοτε ὑπὸ κακὴν σημασίαν· ποιῶν ἔργα βίαια ἢ ἄδικα (*Liddell καὶ Scott*). Ὁ ὅρισμός οὗτος συμφωνεῖ πρὸς τὰ ρηθέντα περὶ τοῦ *ὄβριμος*. Τὸ ἐπίθετον ἀνήκει ὅλως τῇ σφαίρᾳ τοῦ νοῦ, ἢ τοῦ χαρακτῆρος· ἐπειδὴ δὲ σημαίνει τὸ ποιὸν τῆς βίας κατὰ τὴν ἐνέργειαν, ἔχομεν ἐνταῦθα τὸ ἀνάλογον πρὸς τὴν φυσικὴν κίνησιν. Ἡ πλησιέστερα κατ' ἐμὲ λέξις πρὸς ἔκφρασιν τοῦ πράγματός ἐστίν ἡ ἰταλικὴ *prepotente*, ἥτις σημαίνει σταθεράν τινα διάθεσιν πρὸς τὴν ἄ-

δικόν, ἄλογον χρήσιν ἀνωτέρας δυνάμεως — καταπατητήν τινα τῶν δικαίων. Ἡ ἀρίστη ἀγγλική ἐστὶ πιθανῶς *masterful* (=δεσποτικὸς ἢ *oppressive* (=τυραννικὸς ἢ ἐπαχθής).

Τὸ σύνθετον τοῦτο ἐπίθετον ἀπαντᾷ δις παρ' Ὀμήρῳ ἐν ἀμφοτέραις ταῖς περιπτώσεσι μετ' ἄλλων ἐπιθέτων χρησίμων πρὸς ὁδηγίαν.

Ἐν Ἰλιάδ. χ, 418, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἑκτορος, ὁ Πρίαμος κρᾶζει ὅτι θὰ πορευθῇ ὡς ἐκέτης πρὸς τὸν Ἀχιλλέα, τὸν ἀλείτην (*ἀτάσθαλον*), καὶ τὸν ὀβριμοεργόν (τὸν βίαιον)· τμήμα τοῦ χαρακτῆρος γενόμενον, ἐν ᾧ φρίκης καὶ παροξυσμοῦ, παρ' αὐτοῦ.

Ἐν Ἰλ. ε, 403, ἡ Διώνη περιγράφει τὸν Ἡρακλέα ὡς

1. *σχέτλιον* = ἀπαραίτητον, παρὰ φύσιν σκληρόν καὶ δύστροπον·

2. *ὀβριμοεργόν* = δεσποτικόν, ἐπιθετικόν·

3. *ὃς οὐκ ὄθει' αἴσουλα ρέζων* = οὐδόλως φροντίζοντα ἵνα ρυθμίξῃ τὴν πορείαν αὐτοῦ κατὰ τὴν αἴσαν.

Οβριμοπάτρη θυγάτηρ ἰσχυροῦ πατρὸς (*Liddell* καὶ *Scott*). *Quae praepotente patre utitur* (*Ebeling*).

Καίπερ μὴ ἀμφισβητῶν ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ παραδεδεγμένη μετὰ φρασικ, ἐγὼ ἤθελον ἐγείρει τὸ ζήτημα, εἰ συμφωνεῖ τῷ γενικῷ τρόπῳ τοῦ Ὀμήρου, ἢ τῇ ἐννοίᾳ τῶν ἰδίων χωρίων, τὸ δίδοσθαι παρ' αὐτοῦ ἐπίθετον τῇ Ἀθηνᾷ, περιγράφον οὐχὶ ἰδίαν τινὰ ποιότητα αὐτῆς, ἀλλ' ἀπλῶς τοῦ πατρὸς αὐτῆς. Ὑποβάλλω δὲ ὅτι ἡ λέξις δὲν σημαίνει «θυγάτηρ πατρὸς ὀβρίμου», ἀλλὰ «θυγάτηρ λαμβάνουσα παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτῆς τὴν ποιότητα τῆς ὀβρίμου» ἢ ἀυπερισχύουσα, πανδαμάτειρα, θέμιδι γενετῆς.»

Τὸ ἐπίθετον τίθεται δις ἐν Ἰλιάδι, τρίς ἐν Ὀδυσσεΐᾳ. Τὰ χωρία Ἰλ. ε, 745—7· θ, 389—91· Ὀδ. α, 99—101 σχεδὸν συμφωνοῦσι· περιγράφουσι δὲ τὴν Ἀθηνᾶν λαμβάνουσαν τὸ δόρυ,

βριθὺ, μέγα, στιβαρόν, τῷ δάμνησι στήχας ἀνδρῶν
ἡρώων, τοῖσιν τε κοτέσσεται ὀβριμοπάτρη.

Τὸ ἐπίθετόν ἐστὶν ἐνταῦθα, ὡς παρατηρήσαμεν ἀλλαχοῦ, ἐν στενῇ σχέσει πρὸς τὸ ῥῆμα κοτέσσεται. Οὐδέτερον τούτων ἐκ-

φράζει ἰδανικὴν τινα τελειότητα, ἀλλ' ἐστὶν ἴδιον τῆς φύσεως τοῦ ὄβριμος τὸ ἐπαρκεῖν καὶ ὑπερισχύειν, κατὰ δέ ἐστιν ἡ μνήμη τοῦ κακοῦ, ἣν ἀναξ τις ἐν σκωπῇ τηρεῖ κατὰ τοῦ προσβαλόντος αὐτὸν ('Ιλ. α, 82). Προέχουσά τις ὄψις τοῦ χαρακτῆρος τῆς Ἀθηνᾶς ἐστὶν, ἡ πάντοτε ὑπερισχύουσα, οὐδέποτε σφαλλομένη δύναμις. Ἀλλῃ τις ἐστὶν ἡ ἰσχυρογνωμοσύνη αὐτῆς. Τὸ σύμφωνον τοῦτο τῶν φράσεων ὑποστηρίζεται βέβαια κάλλιον, ὑποτιθεμένου ὅτι ὄβριμοπάτρη περιγράφει μᾶλλον τὴν ἰδίαν αὐτῆς ποιότητα ἢ τὴν ποιότητα τοῦ πατρὸς αὐτῆς. Οὔτε ὁ Ζεὺς ἀποκαλεῖται ποτὲ ὄβριμος, οὔτε περιβάλλεται χαρακτῆρα στενὴν ἔχοντα σχέσιν πρὸς τὸ ἐπίθετον, καίπερ ἔχων τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν κίνησιν, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν τοῦ ἐπιθέτου. Ὁ τοῦ Διὸς τόνος ἐστὶ πῶς ἐπικούρειος· συμβουλεύει καὶ σκέπτεται, ἀλλὰ δὲν πράττει μετ' ἐνεργείας, εἰμὴ ὠθούμενος ὑπὸ ἐπείγούσης ἀνάγκης.

Ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἄλλαις περιπτώσεσιν, ὁ τίτλος οὗτος τίθεται ἐν ἀμέσῳ προσφύσει μετὰ τοῦ μᾶλλον ἐμπαθοῦς καὶ βιαίου τρόπου ἐνεργείας τῆς θεᾶς. Πολλοὶ τῶν Γραικῶν ἀπόλλυνται μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τρωάδος οὐχὶ ἀδίκως, ἀλλὰ ('Οδ. γ, 135)

μήνιος ἐξ ὀλοῆς Γλαυκώπιδος ὄβριμοπάτρης.

Ὁ δὲ κεραυνὸς τοῦ Διὸς, τείνων νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐνέργειαν τῆς Ἀθηνᾶς, ἐν τῇ τελευταίᾳ σκηνῇ (ω, 539), πίπτει ἀμέσως ἐμπροσθεν τῆς ὄβριμοπάτρης, καὶ τότε αὕτη ἐμποδίζει τὸν Ὀδυσσεᾶ δι' ἀμέσου τινὸς προστάγματος, μὴ δοθέντος παρ' αὐτῆς πρότερον, ἔν' ἀπέχῃται σφαγῶν περαιτέρω. Καὶ πάλιν αἱ προσωπικαὶ αὐτῆς ιδιότητες φαίνονται ἀμέσως φερόμεναι ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἐξ ἐκείνης τῆς ὄψεως τοῦ χαρακτῆρός της, ὅπου λανθάνει ἐνδεχόμενόν τι, εἰμὴ καὶ τάσις τις, πρὸς ὑπερβολήν.

Διήλθομεν ἤδη ἐξ κυρίας λέξεις, προσεπιθεωρήσαντες καὶ τινὰς ἄλλας, παραγώγους τε καὶ συνθέτους, ἧς ἄλλως εἰς αὐτὰς ἀναφερομένας. Αἱ ἐξ αὐτῶν, ὦκός, θοός, θοῦρος, ὄβριμος καὶ βραδύς, μετὰ τῆς λέξεως ταχύς ἐν ἄλλῃ τινὶ τάξει ἰδεῶν, δύνανται νὰ θεωρῶνται ὡς αἱ προϋργαίεταται πῶν λοιπῶν, καθὼς δεικνύουσιν αὐτὰς τοῦ ποιητοῦ ἰδέας περὶ κινήσεως, διαφωτιζούσας δὲ καὶ τὸ εἶδος τῆς διανοίας αὐτοῦ.

Μένουσιν ὁμῶς ἄλλαι τέσσαρες λέξεις, ὧν ἐκάστη φαίνεται ἔχουσα ἰδιὸν τινα τρόπον ἢ ιδέαν, δηλ. κραιπνός, λάβρος, αἰόλος, ἀργός. Ἐπειδὴ δὲ φαίνονται τοιουτοτρόπως διακρινόμεναι τῶν λοιπῶν, δεόν ἐξετάσαι καὶ ταύτας.

(1) *Κραιπνός* *wirbelnd, reissend (Benfey). Rapidus, quick (=ταχύς), hasty (=σπευστικός), hot (θερμός) (Autenrieth Tr.). Leicht, behend, schnell (Lünemaun.)* ῥίζα ἀρπάζω· *snatching away (=ἐξερύων), sweeping (=σαίρων, ἀπαράσσων), rushing (=ἐφορμῶν)*· ὅθεν *swift (=ταχύς), rapid (=ὠκύς) (Liddell καὶ Scott.)*.

Ἐπιθετικῶς ἢ ἐπιρρηματικῶς ἡ λέξις ἀπαντᾷ δεκαπεντάκις ἐν Ἰλιάδι, καὶ πεντάκις ἐν Ὀδυσσεΐᾳ.

Συνάπτεται πάντοτε μετ' ἀντικειμένων ἐλαφρῶν καὶ ἐλευθέρων βάρους. Κατὰ τοῦτο δὲ συμφωνεῖ πρὸς τε τὸ ὠκύς καὶ τὸ ταχύς. Ἀλλ' οὐκ ὀλίγον συνάπτεται καὶ μετὰ τοῦ τάχους τῆς μεταβάσεως, ἢ τῆς ἀπὸ τόπου εἰς τόπον κινήσεως. Ἐνταῦθα ἀφίησι τὸ ταχύς, ἀντέχεται δὲ πάντοτε τοῦ ὠκύς. Ἀλλὰ πάλιν, ἐνῶ ὠκύς σημαίνει λειῶν τι ἢ ἀτάραχον τάχος, κραιπνός ἐκφράζει τάχος εἴτε

1. διὰ θορύβου τεταραγμένον, ἢ τοῦλάχιστον

2. ηὐξημένον διὰ σπουδῆς ἢ ὀξύτητος.

1. Περὶ τῆς σχέσεως πρὸς τὸ ἐλαφρόν. Αὕτη ἐστὶ καθολικὴ. Δις ἡ λέξις τίθεται (ἐν Ἰλιάδ. υ, 247· χ, 138) περὶ τῶν ὠκέων ποδῶν τοῦ Ἀχιλλέως· ζ, 505 τοῦ Πάριδος· ρ, 190 τοῦ Ἑκτορος. Ἐν ε, 223—θ, 107 περιγράφει τὴν ὀξεῖαν κίνησιν τῶν ἵππων, οὓς ὁ Διομήδης ἔλαβε παρὰ τοῦ Αἰνείου, οἱ δὲ, ὥς πρὸς τὴν ἀξίαν, εἶποντο ἀμέσως τοῖς τοῦ Εὐμήλου. Ὁ Ὕπνος καὶ ὁ Θάνατος καλοῦνται κραιπνοί, ὥς οἱ ἄγγελοι οἱ ἀποκομίσοντες τὸν νεκρὸν τοῦ Σαρπηδόνο, προφανῶς μετὰ τῆς μεγίστης ἐλαφρότητος καὶ ὠκύτητος (π, 671, 681), εἰς τὸν ἐν Λυκίᾳ οἶκον αὐτοῦ. Ὁ Ποσειδῶν ἐβάδισε κραιπνὰ ποσὶ προβιβὰς, ὅτε, διὰ τεσσάρων βημάτων, ἐπορεύθη ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς Σαμοθράκης εἰς τὰς Αἰγὰς. Τὸ ἄθλον τοῦ δρόμου ἀνήκει τῷ δυναμένῳ νὰ δειχθῇ ἐλαφρότατος ποσὶ κραιπνοῖσι (ψ,

749). Ἡ δὲ κίνησις τῆς Ἑρας, ὁδοιπορούσης κραιπνῶς καὶ τετραγμένως, παραβάλλεται ἐν ο, 80—3 τῷ τάχει τοῦ νοῦ. Οὕτως ἡ τῆς Ἰριδος (ο, 170—2) παραβάλλεται τῇ πτώσει τῆς χαλάζης ἢ τῆς νιφάδος. Ἐν χ, 138, ἐνθα τὸ ἐπίθετον τοῦτο τίθεται περὶ τῆς ὠκύτητος τοῦ Ἀχιλλέως, οὗτος παραβάλλεται τῷ κίρκῳ, τῷ ἀελαφροτάτῳ πετεηνῶν.

2. Ἡ ὠκύτης, συναπτομένη ἀγριωτέρῳ τινὶ τρόπῳ κινήσεως, ἐκφράζεται ἰδίως ἐφαρμοζομένη τῷ Βορρά (Ὀδ. ε, 285) καὶ ταῖς θυέλλαις (Ὀδ. ζ, 171).

Οὐδαμοῦ παρέχεται ἰδέα βάρους. Ἀλλὰ τὸ στοιχεῖον τῆς προθυμίας πολλάκις μνημονεύεται, λίαν δὲ κοινῶς ἐνσημαίνεται Ἡ Ἑρα, ἐν ἰδιαιτέρᾳ σπουδῇ (ο, 83), κινεῖται κραιπνῶς μεμανῖα καὶ ἡ Ἴρις ὡσαύτως (ο, 172). Ἡ προθυμία τῆς νεότητος (ψ, 590) ἐστὶ νόος κραιπνότερος.

Τοιούτων οὓσων τῶν ἰδεῶν τῶν ἐγειρομένων ἐκ τοῦ κραιπνός, δὲν φαίνεται ὑπάρχουσα λέξις ἐντελῶς ἀντίστοιχος ἐν τῇ ἀγγλικῇ, ἀλλὰ sharp (=ὀξύς), eager (=πρόθυμος, ὁρμητικὸς), (vehement (=σφοδρὸς,) καὶ hasty (=σπευστικὸς) φαίνονται μᾶλλον ἀνάλογα ταῖς διαφόροις αὐτοῦ προσόψεσιν. Ἡ λέξις violent (=βίαιος) σπανίως δύναται νὰ τεθῇ, ἀλλ' ἡ ἰδέα τοῦ βάρους ἢ τῆς ὁρμῆς τῆς ὕλης θέον ἵνα μὴ συμπεριλαμβάνηται οἷον ἐν Milton,

How soon would ease recant

Vows made in pain, as violent and void ! (*)

(=Πόσον ταχέως ἐν εἰρήνῃ ἀνακαλοῦνται ὅρκοι ἐν ὀδύνῃ γενόμενοι, ὡς βίαιοι καὶ μάταιοι !)

(2) Λάβρος. Κατὰ Liddell καὶ Scott συγγενὲς τῷ λαμβάνω, καθὼς κραιπνός τῷ ἀρπάζω, μεταφραζόμενον furious (=μάργος), boisterous (=ψοφώδης), κατὰ δὲ τὸν μεταγενέστερον ἑλληνα λόγον gluttonous (=λαίμαργος).

Τὸ ἐπίθετον ἀπαντᾷ μόνον τετράκις ἐν Ἰλιάδι καὶ ἅπαξ ἐν

(*) Paradise Lost, IV, 96.

Ὀδυσσεΐα. Ἐν Ἰλιάδ. φ, 271 ἐστὶν ὁ Σκάμανδρος ῥέων ὑπὸ τὸν Ἀχιλλέα,

Δάβρος, ὅπαιθα ῥέων, κονίην δ' ὅπερ εἰπε ποδοῖιν.

Ἐν Ἰλιάδ. ο, 625 ἐστὶ βαρύ τι κῦμα ἐξωδηκός, οὐχὶ κῦμα θυέλλης, ἀλλ' ἐξ ἀνέμου, πίπτον ἐπὶ τινος πλοίου, παραβαλλόμενον τῇ ἐφόδῳ τοῦ Ἑκτορος κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἐν Ἰλιάδ. π, 385, ἐστὶ ῥεῦμα φθινοπωρινόν, τοῦτο δὲ ἐστὶ λαβρότατον. Ἐν τοῖς ἄλλοις χωρίοις σημαίνει τὴν κίνησιν τοῦ ἀνέμου. Ἡ κίνησις ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἐκκλησίᾳ παραβάλλεται πεδίῳ, ὃ ταραττει Ζέφυρος λάβρος ἐπαιγίζων. Ἀλλ' ἡ κλείς τῶν χωρίων φαίνεται ἐν Ὀδ. ο, 292, ὅπου ἡ Ἀθηνᾶ πέμπει διὰ τὸν Τηλέμαχον ἔκμενον οὔρον μετὰ τῆς ὅλης δυνάμεως τῆς δεικνυομένης ὑπὸ τῆς φράσεως λάβρον ἐπαιγίζοντα· τοῦτο ὅμως οὐδαμῶς ἐστὶ θυέλλα, ἀλλ' ἄνεμος δεδομένος ὅπως τὸ πλοῖον τρέχῃ ἔμπροσθέν του, ἐκεῖνος δὲ φθάσῃ ὅσον τάχιστα εἰς τὴν οἰκίαν του (ὄφρα τάχιστα ρηῶν ἀνύσειε κτλ.). Ὅθεν φαίνεται ὅτι ἡ λέξις δεικνύει μεγάλην τινὰ δύναμιν, ἀλλὰ τακτικὴν καὶ λείαν· ὅλως διάφορον τοῦ κραιπνός, καθὼ μὴ ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ ταραχῆς στοιχεῖον.

Ὑπάρχουσι πρὸς τούτοις ἄλλα τρία χωρία διαφωτίζοντα τὴν λέξιν ταύτην — ἅπαντα ἐν Ἰλιάδ. ψ, καὶ ἐν τῷ βραχεῖ χυλωτῷ λόγῳ τοῦ Δῖαντος τοῦ ταχέος τῷ Ἰδομενεῖ· «διὰ τί ἔχεις τὴν συνήθειαν τοῦ εἶναι λάβρος; (τί πάρος λαβρεύεαι;) σὺ οὔτε νέος εἶ, οὔτε ὀξύδερκῆς, ἀλλὰ πάντοτε λάβρος κατὰ τὸ λαλεῖν (αἰεὶ μύθοις λαβρεύεαι)». Νῦν δ' ἔπεται κατ' ἐμὲ ἡ κλείς· «Ἀλλ' οὐδὲν δίκαιον ἔχεις ἵνα ᾗς λάβρος κατὰ τὸ λέγειν (λαβραγόρης), καθότι ἐνταῦθα, μέμνησο, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι ἀνώτεροί σου (πάρα γὰρ καὶ ἀμείνορες ἄλλοι). Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ φαίνεται καθαρώτατα ὅτι λάβρος σημαίνει λάλος, καθότι αἱ τελευταῖαι λέξεις σημαίνουσιν εἴτε «ἐνταῦθα ὑπάρχουσιν ἄλλοι ἔχοντες μᾶλλον σοῦ δίκαιον ἢ ἀκούωνται διὰ μακρῶν», ἢ «ἐνταῦθα ὑπάρχουσιν ἄλλοι, ὧν ἔμπροσθεν σὺ ὤφειλες ἐκ σεβασμοῦ νὰ περιορίζῃς τὴν στωμυλίαν σου».

Ὅθεν τὸ ποσὸν ἢ τὸ μέγεθός ἐστιν ἡ κατ' οὐσίαν ἰδέα τῆς κινήσεως, τῆς ἐνσημαινομένης ὑπὸ τοῦ λάβρος. Τοῦτο συμφωνεῖ

πρὸς τὸν ποταμὸν ὑπὸ τὰς βροχὰς τοῦ φθινοπώρου, καὶ πρὸς τὸ ὕδωρ τὸ μὴ κατακλύζον ἀλλ' ὑποσκάπτον τὸν Ἀχιλλεῖα, καὶ πρὸς τὸ κύμα ὑφ' οὗ τὸ πλοῖον προσεβλήθη, καὶ πρὸς τὸ οὐριον πνεῦμα ὑφ' οὗ ἐπληρώθησαν τὰ ἱστία τοῦ Τηλεμάχου. Συμφωνεῖ δὲ καὶ πρὸς τὴν μεταγενεστέραν χρῆσιν τῆς λέξεως ὡς σημαίνουσης τὸν λαίμαργον. Ἐνσημαίνει λείαν τινὰ, ὁμαλήν, ἄφθονον δύναμιν, ἄνευ τινὸς βάρους ὕλης, ὡς οὐσιώδους αὐτῆς στοιχείου. Συμφωνεῖ πρὸς τὸ ὠκύς, ἀλλὰ προστίθῃσι ποσὸν τι ἢ μέγεθος ὡς πρὸς τὸ κινούμενον ρεῦμα. Πλήρης καὶ ἄφθονος κίνησις ἄνευ ταραχῆς ἀποτελεῖ τὴν ιδέαν· ἡ ἀγγλικὴ δὲν ἔχει λέξιν πρὸς τοῦτο ἀντίστοιχον. Ἡ γλῶσσα ἣτις ἐστὶ *λάβρος* ἐστὶ *λάλος*. Ὁ ἄνεμος ὁ ὢν *λάβρος* ἐστὶν ἄνεμος λαμπρῶς πνέων—στερρὰ τις αὔρα. Τὸ ρεῦμα ἢ τὸ κύμα ἐστὶν ἐξωδηκός· ἀλλ' ἡ ἀγγλικὴ δὲν παρέχει τὸν κοινὸν κρίκον μεταξὺ τούτων πάντων. Ἴσως ἐφαρμοζόμενον τῷ ὕδατι δύναται νὰ κληθῇ *full-flowing* (=εὐρουν). Ρεῦμα μύλης ἐξαιρόμενον γίνεται *λάβρον*, ὃ ἐστὶ πληρέστερον καὶ ἰσχυρότερον τοῦ προτέρου.

(3) *Αἰόλος*. Μεταξὺ πάντων τῶν ἐξετασθέντων ἐπιθέτων, οὐδὲν εὐρίσκω δυνάμενον νὰ παραβληθῇ τῷ *αἰόλος*, ἐκτὸς τοῦ ταχύς. Ἴσως καθὼς *κραιπνός* ἐστὶ *λάβρος* μετὰ τινος στοιχείου σπουδῆς ἢ ἀταξίας, οὕτως *αἰόλος* ἐστὶ ταχύς, προστιθεμένου αὐτῷ τοιούτου τινὸς στοιχείου. Σημαίνει δὲ τὸ ἀτάκτως ἐλαφρὸν, τουτέστι πτερυγίζον, εὐτρεπτον, πολύστροφον. Ἀλλὰ φαίνεται καὶ ἕτερόν τι εἰδικὸν ἐν τούτῳ στοιχείῳ ἀναφέρεται ἰδίως τῷ ὄμματι τοῦ θεατοῦ, καθὼς *κραιπνός* τῷ νῶ, καθὼς δὲ *ροιζεῖν* καὶ *ροῖβδος* συνάπτουσι πρὸς τὸ οὗς ἄλλο τι εἶδος κινήσεως. Ὅθεν *αἰόλος* μεταβαίνει εἰς τινὰ σημασίαν, ἐν ᾗ ἀπόλυσι τὴν δύναμιν τῆς κινήσεως, καὶ ἀντικαθίστησιν ἀλλαγὴν τόπου δι' ἀλλαγῆς χροιάς, καταντῶν οὕτω νὰ σημαίνῃ *ποικίλος*. Ἀναφέρω τοὺς ἐξῆς λόγους ἐκ τινος ἄρθρου, πρὸ τινων ἐτῶν δημοσιευθέντος ἐν τῇ *Contemporary Review*. «Φυσικόν τι εὐτρεπτον, δεικνύμενον ἐν τῇ κινήσει, φαίνεται ἡ ἀρχικὴ ιδέα· ἀλλ' ἡ κίνησις δέον ἵνα ᾖ εὐτρεπτος καθ' ἑαυτὴν, εὐμετάβολος, εὐστροφος, διαρρίπτουσα, αἰσσοῦσα, ἀστραπνοειδής, πτερυγίζουσα, κυ-

μαίνουσα, ἐλισσομένη, zig, zag (=μεταπαιφασσομένη=ἐνθεν καὶ ἐνθεν). Πάντοτε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἄτακτος, οὐδέποτε σημαίνουσα ὁμαλὴν ὠκύτητα, οἷον πετομένου πτηνοῦ.

Ὁ *Benfey* (II, 304) παράγει τὸ αἰόλος ἐκ τινος ῥίζης σημαίνουσης κίνησιν, καὶ πραγματεύεται αὐτὸ ὡς συγγενὲς τῷ *velox* καὶ τῷ *varius*. Ὁ *Buttmann* (ἐν λέξ.) ἐξάγει αὐτὸ ἐκ τοῦ *άτω* = *άημι*, *Comp. ἀελλα*. *Quick-moving* (=ταχυκίνητος), *nimble* (=ἐλαφρὸς), *rapid* (=ὠκὺς), *Liddell* καὶ *Scott*. *Micans*, *Autenrieth*, *Tr. Mobilis*, *Ebeling*.

Ἐφαρμόζεται (Ὁδ. χ, 300) τῷ οἴστρω, ὡς αἰσسونτι· Ἰλ. χ, 509, τοῖς σκώληξιν, ὡς ἐλισσομένοις· Ἰλ. μ, 167, τοῖς σφηξιν, ὡς στρεφομένοις κατὰ τὴν μέσσην· καὶ ἐν Ὁδ. υ, 27 ἀπαντᾷ αἰάλλειν ὡς πρὸς τὸ στρέφεσθαι ἢ κάμπτεσθαι τοῦ κρέατος ἔμπροσθεν τοῦ πυρὸς, ἵνα ὀπτηθῇ.

Μόνον, καὶ ἐν τοῖς συνθέτοις αὐτοῦ *κορυθαίολος*, *αιολοθώρηξ*, *αιολομίτρης*, ἐφαρμόζεται τῷ ἀστροποιδεῖ ἢ εὐμεταβόλῳ φωτὶ τῷ ὑπὸ τῶν ὅπλων ἀνακλωμένῳ. Τοῦτο παρίστησι μέσον τινὰ ὅρον μεταξὺ τῆς ἀρχικῆς ἐννοίας τῆς κινήσεως καὶ τῆς μεταγενεστέρας ἀπλῶς ὁρατικῆς ἐννοίας, δεικνὺν μὲν εἶδός τι κινήσεως, ἀλλ' εἶδός τι ἰδίως ἀναφερόμενον εἰς τὸν ὀφθαλμόν. Πόσον πλησιέστερόν ἐστι τῇ μεταγενεστέρᾳ ἐννοίᾳ δυνάμεθα ν' ἀνακαλύψωμεν παρατηροῦντες, ὅτι ἐν Ἰλ. κ, 149, καὶ π, 134, σάκος τι καλεῖται *ποικίλον*, ἀλλὰ τὸ σάκος τοῦ Διάντος, η, 222, ἐστὶν ὡσαύτως αἰόλον, ὅπερ ἀπίθανον νὰ σημαίνη εὐκίνητον, ἀφοῦ ἐν ε, 220 παραβάλλεται, μετὰ τοῦ ἐπταπλοῦ αὐτοῦ δερματίνου καλύμματος, πύργῳ τινί.

Ἐν τῷ ἤδη μνημονευθέντι ἄρθρῳ ἐξέθηκα τοὺς λόγους τῆς ὑποθέσεως ὅτι (Ἰλ. τ, 404) πόδας αἰόλος δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν κίνησιν τοῦ ἵππου, ἀλλ' εἰς τὸ λευκὸν ποδεῖον, τοσοῦτον ἰδιάζον τῷ ξανθῷ ἵππῳ· ὅτι δὲ οἱ Φρύγες εἰσὶν αἰολόπῳλοι, ὡς ἔχοντες οὐχὶ ὠκεῖς, ἀλλὰ στικτοὺς, ποικίλους ἢ πολύχρους ἵππους. Ὅθεν τὰ χωρία ταῦτα οὐδόλως τρέπουσι τὸ ἡμέτερον ἐπιχείρημα περὶ τῶν ἐπιθέτων κινήσεως.

(4) Ἀργός. 1. *Velox* 2. *Candidus* (*Ebeling*). *White*

(=λευκός) swift (=ώκυσ) (*Autenrieth, Tr.*)—*Benfey* (παράγωγον ἐκ τοῦ αργ ἢ ραγ), bright (=λαμπρός), white (=λευκός). Ὅθεν καὶ ἄργυρος. Ὁ *Liddell* καὶ *Scott* δέχονται δύο διακεκριμένας λέξεις, 1. ἄργος, bright (=λαμπρός), σημαίνων καὶ swift (=ώκυσ), ατῆς ωκύτητος παραγούσης εἰδός τι ἀστραποειδοῦς ἢ πτερυγίζοντος φωτός. 2. ἄργος, συνηρημένον ἐκ τοῦ ἀεργός, μὴ ἐργαζόμενος, ἰδίως δὲ μὴ ἐργαζόμενος τὴν γῆν, ζῶν ἄνευ ἐργασίας ὅθεν ὀκνηρός, βραδύς. Τῆς δευτέρας ταύτης λέξεως οὐδὲν ἀναφέρουσι παράδειγμα ὁμηρικόν. Ἡ χρῆσις αὐτῆς ἐν τῇ μεταγενεστέρᾳ ἑλληνικῇ εὐκόλως ἀνάγεται τῇ παρ' αὐτῶν δοθείσῃ παραγωγῇ.

Φαίνεται κατὰ πρῶτον ἀναμφίβολον ὅτι τὸ ὁμηρικὸν ἄργος δέχεται, καὶ ἀπαιτεῖ ἐνίοτε, τὴν ἔννοιαν ἐπιθέτου κινήσεως. Ἡ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ ἐπὶ κυνῶν, καὶ ἡ χρῆσις περὶ τοῦ κυνὸς Ἄργου ἐν Ὅδ. ρ, πιθανολογεῖ τὴν τοιαύτην ἔννοιαν, ἀλλ' ἡ ἰδιαιτέρα αὐτοῦ ἐφαρμογὴ τοῖς ποσὶν αὐτῶν (Ἰλ. σ, 578· Ὅδ. 6, 11· ρ, 62· υ, 145) ἀπαιτεῖ ταύτην, φαίνεται, ἀπολύτως, καθὼ οὐδενὸς ἄλλου ποιοῦ ὑπαγορευομένου ὑπὸ τῶν ποδῶν τῶν κυνῶν, ἐκτὸς ἐκείνου ὅπερ ἀποβλέπει τὴν κίνησιν.

Πρὸς τούτοις δύσκολον τὸ ἐξαίρεσαι ἀπὸ τῆς τοιαύτης λέξεως τὴν ἰδέαν τοῦ λευκοῦ. Ὁ ἄγριος χῆν (Ἰλ. ο, 161) δέχεται ταύτην τὴν ἔννοιαν. Ἀρμόζει ἐξόχως τοῦλάχιστον τοῖς βουσίῃ ἐν τῇ ἐπισήμῳ τοῦ Πατρόκλου κηδεῖα, ψ, 30. Φαίνεται διακεκριμένως ἀπαιτούμενη ὑπὸ τῶν ἀγελάδων ἐν κασσιτέρῳ, Ἰλ. σ, 574· ὑπὸ τῶν οἰῶν (ἀργεννάων), γ, 198, καὶ ἀλλαχοῦ ὑπὸ τῆς χρήσεως τῆς αὐτῆς λέξεως περὶ τῆς ἐσθῆτος τῆς Ἑλένης, γ, 141· ὑπὸ τῶν ὀδόντων τοῦ ὕος (ἀργιόδοντος), κ, 264 κ. ἀλ., Ὅδ. θ, 60· καὶ ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου λίπους (ἀργῆτος δημοῦ), Ἰλ. φ, 127. Ἡ συγγένεια τοῦ λευκοῦ τούτου τῇ ιδέᾳ τοῦ φωτός δείκνυται διὰ τοῦ ἀργῆς κεραυνός (Ἰλ. γ, 419· θ, 133· Ὅδ. ε, 128 κ. ἀλ., καὶ θῶς καὶ διὰ τοῦ ἐπιθέτου Ἀργικέραυνος περὶ τοῦ ἀστράπτοντος Διός. Πρὸς τούτοις δύναται τὸ ἐπίθετον ἀργίποδες περὶ βοῶν νὰ ἐρμηνευθῇ καθ' ὃν ὀφείλει προφανῶς τρόπον τὸ ἀργινόεις (Ἰλ. 6, 647· θ, 656), πρὸς περιγραφὴν τύπων τινῶν;

Τὸ λευκὸν καὶ τὸ λαμπρὸν συνδέονται στενότατα παρ' Ὀμήρῳ· οὔτε φαίνεται δύσκολος ἡ παραγωγή τῆς ἐννοίας ταύτης ἐκ τῆς ὠκύτητος, καθότι αὕτη γεννᾷ τοιοῦτόν τι φαινόμενον εἰς τὴν ὄρασιν. Ἀλλὰ δὲν ἔχομεν ρίζαν σημαίνουσαν τὴν ὠκύτητα, οὔτε φαίνεται ἐξ ἐναντίας εὐκολος ἡ παραγωγή τῆς ὠκύτητος ἐκ τῆς λευκότητος ἢ τῆς λαμπρότητος. Ἡ ὠκύτης γεννᾷ μὲν λαμπρότητα, ἀλλὰ δὲν γεννᾶται ὑπ' αὐτῆς.

Θεωρητέον ἔτι τὴν σχέσιν τοῦ ἐπιθέτου ἀργός τῷ λίαν σημαντικῷ κυρίῳ ὀνόματι Ἄργος, καὶ τὰς πιθανὰς συγγενείας τοῦ κυρίου τούτου ὀνόματος. Ἐγὼ ἐπιθανολόγησα διὰ μακρῶν ἀλλαχού ὅτι συνάπτεται πρὸς τὴν σύστασιν (*) τῆς γεωργικῆς φάσεως τῆς κοινωνίας ἐν τῇ ἐλληνικῇ χερσονήσῳ, καὶ ἀναφέρεται τῇ σπουδαίᾳ λέξει ἔργον, ἐνίοτε καλούμενον ἀργόν, σημαῖνον δὲ ἰδίως γεωργικὴν ἐργασίαν καὶ τὰ ἐξαγόμενα αὐτῆς.

Φαίνεται μοι ὅτι ἡ ἰδέα, ἣτις περιέχεται ἐν τῷ ἔργον ἢ ἀργόν, συνάπτει κάλλιον πᾶσας τὰς χρήσεις καὶ τὰς ἐννοίας τοῦ Ἀργους ὡς τοπικοῦ ὀνόματος, τοῦ Ἀργους ὡς ἐθνικοῦ ὀνόματος, τοῦ πλοίου Ἀργοῦς, τοῦ κυνὸς Ἀργου, καὶ τὰς διαφόρους ἐφαρμογὰς τοῦ ἐπιθέτου ἀργός καὶ τῶν συνθέτων αὐτοῦ. Περὶ τῶν δύο πρώτων τούτων οὐδεμία ἐξήγησις ἀπαιτεῖται ἐνταῦθα. Ὡς πρὸς τὰς ἄλλας χρήσεις, ἡ ἰδέα ἐκείνη τοῦ ἔργου ὑπαγορεύει, ὡς βάσιν, τὴν ἐννοίαν τοῦ τλήθυμου καὶ ἐνεργοῦ.

Ἡθέλομεν ἔχει τότε τὸ κρατερόν καὶ καλὸν πλοῖον Ἀργῶν, (εἰ μὴ προτιμῶμεν νὰ συνάπτωμεν τὴν λέξιν ἀμέσως πρὸς τὸ σύγχρονον ἐθνικὸν ὄνομα τῶν Ἀργείων) ἴσως τὸν ἐπιμελῆ ἢ κοπιῶντα βούν, καὶ τοὺς ἀκαμάτους ἐνεργοὺς πόδας αὐτοῦ. Πρὸς τοῦτοις τὸν ἐνεργόν ἢ τλήθυμον κύνα Ἀργον. Τοῦτό ἐστι βέβαια φραστικώτερόν τι ἢ πληρέστερον ἐπίθετον περὶ κυνῶν καὶ τῶν ποδῶν αὐτῶν τῆς ἀπλῆς ὠκύτητος. Δὲν ἐξαιρεῖ ὁμῶς τὴν ὠκύτητα, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν περιέχει, δεικνύον τοῦτον τὸν κρίκον μεταξὺ τλήθυμου καὶ ὠκέος, ὅτι πᾶς ἀληθὴς ἐργάτης ἐξέχει κατὰ τὴν φυσικὴν αὐτοῦ ἰκνυρότητα. Οὕτως, ὄντος τοῦ κυνὸς καλῶς

(*) *Juventus Mundi*, pp. 33 seqq.

κατεσκευασμένου πρὸς τὴν ὠκύτητα, ὁ τλήθυμος ἢ ἐνεργὸς κύων ἐστὶν ὠκύς. Ὅτι δὲ ὑπάρχει ἐν τῷ ἀργὸς παραγωγή τις ἐννοιῶν, φαίνεται πάντοθεν παραδεδεγμένον. Ἡ παρ' ἐμοῦ ὑπαγορευομένη ἐστὶ πρῶτον, ἐνεργὸς ὡς ἐκφράζων τὴν ιδέαν τοῦ ἔργου. Δεύτερον, καθὸ ἐνεργὸς, ὠκύς, ὅπου ἀρμόζει τῇ ὠκύτητι. Τρίτον, λευκὸς, καθὸ ὠκύς, τεινούσης τῆς ὠκύτητος νὰ παράγῃ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ λευκοῦ.

Οὕτω θεωρουμένη ἡ λέξις ἀργὸς λαμβάνει τὴν θέσιν τῆς ὡς λέξις κινήσεως ἐκ τινος πνευματικῆς ιδιότητος, ἀπόλλυσι δὲ πάλιν αὐτὴν μεταβαίνουσα εἰς ὁρατὸν τι φαινόμενον. Ἐν ἐκείνῃ τῇ θέσει ἔχει εὐδιάκριτόν τινα *differentiam*. Σημαίνει κίνησιν συνεστῶσαν ἐσωτερικῇ τινι ιδιότητι ἐπιμελείας καὶ προθυμίας ὡς κυρίας αὐτῆς πηγῆς· ἐνεργὸν τινα κίνησιν (*).

Τὸ ἄρθρον τοῦτο οὐδόλως σκόπεῖ νὰ ἐξαντλήσῃ ἅπαντα τὰ ὁμηρικὰ ἐπίθετα τῆς κινήσεως· ἀλλὰ τὰ ἐξῆς δέκα ἐπίθετα, α, μετὰ τῶν συνθέτων αὐτῶν, σχεδὸν συμπληροῦσι τὸ περὶ τούτων λεξιλόγιον τοῦ Ποιητοῦ, θέλουσι κριθῇ δεικνύοντα τοὺς κυρίους τύπους αὐτῆς, καθὼς ἐκεῖνος, μετ' ἐξόχου τινὸς λεπτότητος καὶ ἀκριβείας, φαίνεται συλλαβῶν καὶ ἐκφράσας αὐτοῦς. Αἱ ἀγγλικά καὶ μεταφράσεις ὑπαγορεύονται ὡς ἀτελεῖς, ἀλλ' ἰσῶς αἱ ἄρισται ὅσων ἡ γλῶσσα παρέχει. Κατὰ τὸ σύνολον, ἡ ζήτησις, ἐλπίζω, λυσιτελεῖ ὡς πρὸς τὸ μέγα προκείμενον τῆς κατανοήσεως τοῦ Ποιητοῦ· ἀλλ' ἐκλαμβάνει, κατ' ἐμέ, καὶ πρόσθετόν τινα

(*) Τὸ ἐπέρρημα ῥίμφα, παραγόμενον ἐκ τοῦ ῥίπτω, οὐδὲν ἔχει ἀντίστοιχον παρ' Ὀμήρῳ ἐπίθετον· καὶ περ δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐνοούμενον τῇ ὠκύτητι, δὲν ἔχει οὕτω πάντοτε. Τιθέμενον περὶ πλοίων καὶ ἵππων, ἐνίοτε καὶ ταχίστων, καὶ περὶ κινήσεως θεῶν, καὶ περὶ τῆς ταχείας ἢ ὀξείας διαπράξεως δαίπνου ('Ιλ. θ, 54), ἐφαρμόζεται ὁμοίως, ἐν 'Ιλ. ω, 799, εἰς τὴν ταφὴν τοῦ Ἑκτορος (ῥίμφα δὲ σῆμ' ἔχεαν), καὶ ἐν υ, 497, εἰς τοὺς βόας πατοῦντας τὸν σῖτον (ῥίμφα τε λέπτ' ἐγένοντο). Πρὸς ἐξήγησιν πάντων τῶν χωρίων ὅπου τίθεται, δεόν νὰ θεωρηθῇ ὡς μᾶλλον ἀναφερόμενον πρὸς τὸ προκείμενον ἔργον ἢ τὸ γινόμενον, καὶ ὡς ἐμφαντικῶς μᾶλλον λέξιν ἐνεργείας ἢ κυρίας κινήσεως. Ἴσως δὲ ἠδύνατο νὰ μεταφρασθῇ promptly (=προθύμως), at once (=ἀθρόον) ἢ forthwith (=πάραιτα).

σπουδαιότητα, διαφωτιζομένου δι' αὐτῆς τοῦ λεπτοῦ, ἀκριβοῦς καὶ περιττοῦ ὀργανισμοῦ τῶν νοητικῶν ἐκείνου δυνάμεων.

Α'. Ἐν τῇ ποσοτικῇ κλίμακι, τῇ παρισταμένη
διὰ $M=QV$.

1. ὤκδς, fleet (=ελαφρὸς καὶ ταχύς).
2. θοδς, vehement (=έντονος, σφοδρὸς), ἡ sweeping (=σαίρων).
3. θοδρος, impetuous (=ὀρμητικὸς).
4. ὀβριμος, forceful (=βιατὰς), ἡ violent (=βίαιος).
5. βραδὺς, slow (=διανύων ἐν μακρῷ χρόνῳ μικρὸν διάστημα).

Β'. Κίνησις ἐν ἑτέροις τύποις.

6. ταχὺς, nimble (=ζωηρὸς, εὐκίνητος).
7. κραιπνὸς, eager (=πρόθυμος), ἡ sharp in motion (=δ-ξὺς τὴν κίνησιν).
8. λάβρος, copious in motion (=ἄφθονος τὴν κίνησιν).
9. αἰθλος, shifting (=εὐτρεπτος).
10. ἀργὸς, strenuous (=ένεργός).

W. E. GLADSTONE.

ΒΙΒΛΙΑ ΝΕΟΦΑΝΗ.

Γραμματική τῆς νέας Ἑλλ. γλώσσης πρὸς χρῆσιν τῶν εἰς τὰ δημοτικὰ Σχολεῖα φοιτῶντων ὑπὸ Γ. Γεράκη, ἔκδ. δ'. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρῆ, 1879. Τιμᾶται 4 1/2 δραχμῆς. [8ον μικρὸν σελ. 152].

Διατριβαὶ περὶ τῆς παρ' Ἀλβανοῖς ἀντωνυμίας τοῦ γ' προσώπου κατὰ τὴν διάλεκτον τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἀλβανῶν, μάλιστα τὴν τῶν Ὑδραίων, ὑπὸ Παναγ. Κουπιτώρη. Ἐν Ἀθήναις, τυπογραφεῖον ὁ Παλαμήδης, 1879. [8ον, σελ. 17, ἀνατύπωσις ἐκ τῆς τῶν Φιλομαθῶν ἐφημερίδος].

Μελέτη ἱστορικὴ καὶ φιλολογικὴ περὶ τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ἔθνους τῶν Ἀλβανῶν, ὑπὸ Παναγ. Κουπιτώρη, Ὑδραίου. Μέρος α'. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ περιοδικοῦ Βύρωνος. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τοῦ Μέλλοντος, 1879. Τιμᾶται 4 1/2 δραχμῆς. [4ον, σελ. 64].

Beitraege zur neugriechischen Wortbildungslehre von N. Dosios Dr Philos. aus Jannina, Zürich, 1879, [8ον, σελ. 64].

Λόγος ἐκφωνηθεὶς κατὰ τὴν ἑναρξιν τῶν δημοσίων ἐξετάσεων τοῦ ἐν Χίῳ γυμνασίου τῆς 24 Ἰουνίου 1879 ὑπὸ τοῦ γυμνασιάρχου Γ. Σουρῖα. Ἐκθεσις περὶ τῶν δημοσίων ἐξετάσεων τῶν ἐν Χίῳ ἐκπαιδευτηρίων καὶ ὁ ἰσολογισμὸς τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τοῦ ἔτους 1878 — 1879 ὑπὸ τῆς ἐφορείας τῶν δημοσίων τῆς Χίου σχολείων. Τύποις Γυμνασίου Χίου, 1879. [8ον σελ. 39].

* Ἱστορικαὶ ἀναμνήσεις ὑπὸ Ν. Δραγούμη, ἔκδ. β'. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Χ. Ν. Φιλαδελφέως, 1879. Τιμῶνται φρ. 12. [8ον, α' τόμος, σελ. μ'. καὶ 348· ὁ β' τόμος σελ. ιδ' καὶ 371].

* Χημικὴ ἀνάλυσις τοῦ ὕδατος τῆς θέσεως Μπέλεσι, μέλλοντος νὰ διοχετευθῇ εἰς τὴν πόλιν Πόρον, ἐκτελεσθεῖσα ὑπὸ Α. Χρηστομάνου. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἑθν. τυπογραφείου, 1879. [8ον, σελ. 25].

Ἱστορικὴ ἐκθεσις τῶν πράξεων τῆς ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς τὸ 1837 μέχρι τοῦ 1879 τελευτῶντος, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἑρμοῦ, 1879. [8ον, σελ. ς' καὶ 130].

Περὶ τῶν μύθων παρὰ Πλάτῳ ὑπὸ Περικλέους Γρηγοριάδου, διδάκτορος τῆς Φιλοσοφίας. Ἐν Γοττίγγῃ, 1879. [8ον, σελ. 68.]

Περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς κατὰ Πλάτῳνα, διατριβὴ ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ ὑπὸ Περικλέους Γρηγοριάδου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Κορίννης, 1880. [8ον, σελ. 55].

Ἠθικὸς κόσμος. Ἐποποιεῖα, ὑπὸ Σπυρίδωνος Μελισσηνοῦ. Ἐν Κερκύρα, τυπογραφεῖον Κάδμος Νεοφύτου Καραγιάννη, 1879. Τιμᾶται φρ. 5. [8ον, σελ. 240].

Ἐλεγχος τῆς ἀρχαίας γεωγραφίας Β. Καπέρτου ὡς πρὸς τὴν Μακεδονίαν, συνταχθεὶς ὑπὸ Μαργαρίτου Γ. Δήμιτσα. Ἐν Ἀθήναις, τυπογραφεῖον Δ. Ἰασεμίδου, 1879. [8ον, σελ. 40].

Γεωργίου Μαρτινέλλη τὰ Ἑρωτικά· ἔκδοσις 4. Κέρκυρα, τυπογραφεῖον δὲ Κάδμος, 1879. Τιμᾶται φρ. 2. [8ον, σελ. 47].

Περὶ τῶν ἐπιφανειῶν τῆς σταθερᾶς καμπυλότητος, ὑπὸ Ι. Ν. Χατζιδάκη, καθηγητοῦ τῶν ἀνωτέρων μαθηματικῶν ἐν τῷ σχολείῳ τῶν Εὐελπίδων. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουδέλου καὶ Α. Τρίμη, 1879. [8ον, σελ. 30].

Περὶ τῶν γραμμικῶν καὶ ὁμογενῶν διαφορικῶν ἐξισώσεων καὶ τῶν εἰς αὐτὰς ἀναγομένων, διατριβὴ ἐπὶ ὀφηγεσίᾳ ὑπὸ Ι. Ν. Χατζιδάκη καθηγητοῦ κτλ. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουδέλου καὶ Α. Τρίμη, 1879. [8ον, σελ. 33].

Ueber die Quellen des sogenannten Photianischen Nomokanon, von Dr. K. Ed. Zachariae von Ligenthal. Athen. Druck von P. Perris, 1879, [8ον, σελ. 23].

De civium Atheniensium muneribus eorumque immunitate, scripsit Victor Thumser. Vindobonae, 1880. [8ον, σελ. 151].

Thanatos. 39tes Programm zum Winckelmannsfeste der Archaeol. Gesellsch. zu Berlin. von Carl Robert. mit. 3 Tafeln und 4 Holzschnitten. Berlin, 1879. [4ον, σελ. 44].

Lautsystem der griechischen Vulgärsprache von Dr. Karl Foy. Leipzig, 1879. [8ον, σελ. X καὶ 146].

* Ἡ πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1878 ἐν Μακεδονίᾳ, Ἠπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ μετὰ εἰκονογραφιῶν ὑπὸ Μιλτιάδου Δ. Σειζάνη. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς α' Ἀθηναίδος, 1879. Τιμᾶται δραχμῶν νέων 5 [8ον, σελ. 410].

* Συλλογὴ τῶν Ἐγκυκλίων διαταγῶν τοῦ ἐπὶ τῶν Ἑσωτερικῶν Ὑπουργείου τοῦ ἔτους 1878. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς α' Ἀθηναίδος, 1879. Τιμᾶται δραχ. 3. [8ον, σελ. 207].

* Ἀθηναϊκὸν Ἡμερολόγιον τοῦ δισέκτου ἔτους 1880, ἀμπεριέχον ἑορτολογικοὺς πίνακας τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ δυτικοῦ δόγματος καὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς αἵρέσεως ὑπὸ Φραγκ. Πρίντζη, τηλεγραφητοῦ. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θρ. Παπαλεξανδρῆ, 1879. Τιμᾶται δρ. ν. 2. [16ον μέγα, σελ. 192].

* Συνοπτικὴ ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ὑπὸ Ἑρρίκου Θεισχίου, διδάκτορος κτλ. (ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ), ὑπὸ Νικολάου Β. Βωτυρᾶ, ὁπολοχαγοῦ. Ἐν Ἀθήναις, τύποις α' Ἐθνικοῦ Πνεύματος, 1879. Τιμᾶται δραχ. 4 1/2. [16ον μέγα, σελ. 144].

* Περὶ ἰκτερώδους αἱματουρικοῦ πυρετοῦ, παρατηρηθέντος ἐν Πάτραις,

- ὑπὸ Χ. Π. Κορύλλου Δ. Ι. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ν. Γ. Πάσσαρη. Τιμᾶται δραχ. 2 1/2 [8ον, σελ. ις' καὶ 470].
- * Ἡ ἀξία τῶν γυναικῶν, δράμα εἰς πράξεις πέντε μετὰ προλόγου. Ὑπόθεσις ληφθεῖσα ἐκ τοῦ ὁμωνύμου μυθιστορήματος τοῦ Γάλλου Jules Ripuette, ὑπὸ Βρασίδου Θ. Δημάκου καὶ Γ. Ι. Οἰκονομοπούλου, φοιτητοῦ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ν. Γ. Πάσσαρη, 1880. Τιμᾶται δραχ. ν. 1 1/2 [8ον, σελ. 188].
- * Π. Δ. Συνοδινοῦ ἀθύρματα ποιήσεων, συλλογὴ ἑνδεκάτη. Ἀθήνησι, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρῆ, 1879. Τιμᾶται δραχ. ν. 3. [16 μέγα, σελ. 256].
- * Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία, τραγωδία εἰς μέρη πέντε. Ἕνας σκύλος ἀντερ-σῆς καὶ ὁ ἀγράμματος δημοσιογράφος, κωμῳδία μονόπρακτος, ὑπὸ Ἰωάννου Μαργαρίτου. Ἐν Ἀθήναις, τυπογραφεῖον Ἐθνικοῦ Πνεύματος, 1879. Τιμᾶται δραχ. ν. 2. [16ον μέγα, σελ. 208].
- * Δυσάβαντες, ἥτοι καθολικὴ ἐκτενὴς ἱστορία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀπὸ κτίσεως κόσμου μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, χρονολογικῶς διηρη-μένη, συνταχθεῖσα ἐκ τῶν εἰδικῶν ἐκάστου ἔθνους συγγραφέων ὑπὸ Νικολάου Ε. Μακρῆ, ἀξιωματικοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἱππότου τοῦ τάγματος τοῦ Σωτῆρος. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρῆ, 1879. [8ον, σελ. 128, τεῦχος 4.].
- * Περὶ τῆς χρησιμότητος τῶν πτηνῶν ὑπὸ Κωνσταντίνου Ἰω. Μαρουδῆ, τηλεγραφετοῦ 4. τάξεως, μετὰ 90 εἰκόνων. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς «Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας», 1880. Τιμᾶται δραχ. 2, 30. [8ον, σελ. 1. καὶ 255].
- * Λογοδοσία Δ. Σαρᾶβα, προέδρου τῶν ἐκτελεστικῶν τῆς διαθήκης τοῦ ἀοιδίμου Σ. Ἀλεξανδράκη, ἐν ᾗ προσετέθη καὶ ἕτερος λόγος τοῦ αὐτοῦ καὶ ὁ κανονισμὸς τοῦ Ἀλεξανδρακεῖου πτωχοκομείου [ἐν Καλάμαις]. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς «Φιλοκαλίας», [8ον, σελ. 40].
- * Νόσοι τῶν γυναικῶν, ὑπὸ Ἀντωνίου Βιτσάρη, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου. — Μέρος τρίτον. — Ἐπιλόχεια νοσήματα. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰωάννου Κουδέλου καὶ Ἀναστασίου Τρίμη, 1879. Τιμᾶται δραχ. ν. 5. [8ον, σελ. 255.]
- * Τὰ θύματα τοῦ ἔρωτος. Δράμα εἰς πράξεις πέντε, ὑπὸ Κωνσταντίνου Τρ. Δαζαρέτου. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Πέτρου Πεῤῥῆ, 1879. [σελ. 62].
- * Sp. Zambélios. Parler Grecs et Romans. Leur point de contact préhistorique. Tome premier. Paris, Maisonneuve et C. 1880. [σελ. X καὶ 250].
- * Περὶ τῶν ἐπιμελεία τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις Πολιτικῷ Νοσοκομείῳ α' Ἡ ἐλπίς» νοσηλευθέντων τραυματιῶν ἐκ τοῦ πολέμου,

ὑπὸ Θ. Ἀρεταίου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ν. Γ. Πάσσαρη, 1879. [8ον, σελ. 40].

Δόγος περὶ τῶν προόδων τῆς χειρουργίας κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας, ἐκφωνηθεὶς ὑπὸ τοῦ πρυτάνεως τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου Θ. Ἀρεταίου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ν. Γ. Πάσσαρη, 1879. [8ον, σελ. 38].

* Δημοτικὴ παιδείυσις καὶ καθολικὴ ψηφοφορία, ὑπὸ Νεοκλείους Καζάζη. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Χ. Ν. Φιλαδελφέως, 1879. Τιμᾶται δραχ. ν. 4. [8ον, σ. 52].

* Διδακτικὴ μέθοδος διὰ τὴν σπουδὴν τῶν γλωσσῶν Ἑλληνικῆς καὶ Ῥωμουνικῆς, ὑπὸ Στυλιανοῦ Α. Σαράτσογλου. Ἐν Βραβλα, τυπογραφεῖον Π. Μ. Πεστεμαλτζιόγλου, 1879. Τιμᾶται φρ. 5. [8ον, σελ. 243].

* Τὸ οἰκονομικὸν ζήτημα, ὑπὸ Ι. Α. Σούτσου, καθηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ν. Γ. Πάσσαρη, 1879. [8ον, σελ. 59].

* J. Marguardt Ἱστορία τῆς Κυζίκου, μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Κυρίλλου Γρηγοριάδου, Κυζικηνοῦ. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1879. τύποις Βουτυρά καὶ Σας. Τιμᾶται 4/2 ἀργυροῦν Μετζιτιέ [8ον, σελ. 206].

* Ἐκθεσις τοῦ ἐφόρου τοῦ βουλευτηρίου περὶ τῆς βιβλιοθήκης τῆς βουλῆς τῶν Ἑλλήνων. (1878—1879). Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ ἐθν. τυπογραφείου 1879 [8ον, σελ. 46].

*Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι
ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.*

1879 Ὀκτώβριος (Ε. Ν.).

Βαρόμετρον.

Μέση	θλίψις	752,77, χμ.
Μεγίστη	»	757,69 (τὴν 31 ^{ην})
Ἐλαχίστη	»	744,57 (τὴν 22 ^{αν})

Θερμόμετρον εκ.

Μέση θερμοκρασία 18,49

Μεγίστη » 29, 2 (τὴν 1^{ην})

Ἐλαχίστη » 10, 7 (τὴν 11^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 13 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 63,17 χμ.), ἀστραπῶν 8, βροτῶν 3. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 13 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 13 ΒΔ, 1 ΝΑ, 3 Ν.

Νοέμβριος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις 752,97 χμ.

Μεγίστη » 762,72 (τὴν 22^{αν})

Ἐλαχίστη » 744,28 (τὴν 14^{ην})

Θερμόμετρον

Μέση θερμοκρασία 13,85

Μεγίστη » 23, 4 (τὴν 4^{ην})

Ἐλαχίστη » 2, 4 (τὴν 19^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 13 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 58,10 χμ.), ὀμίχλης 4 (ποσὸν τοῦ ὕδατος 0,29 χμ.), ἀστραπῶν 5. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 13 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 15 ΒΔ, 1 ΝΑ.

Δεκέμβριος.

Βαρόμετρον

Μέση θλίψις 755,84

Μεγίστη » 766,67 (τὴν 28^{ην})

Ἐλαχίστη » 742,30 (τὴν 2^{αν})

Θερμόμετρον

Μέση θερμοκρασία 8,01

Μεγίστη » 20,9 (τὴν 1^{ην})

Ἐλαχίστη » 2,2 (τὴν 29^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 10, βροχῆς καὶ χιόνος 2, χιόνος 1, ὀμίχλης 2 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 47,10 χμ.), πάγου 4, ἀστραπῶν 3. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 5 ἡμέρας ΝΔ, 1 Β, 21 ΒΔ, 1 Δ, 3 Ν.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Ἐν σελ. 310, στίχ. 24, μετὰ τὰς λέξεις αὐδέποτε δὲ προστιθή-
τωςαν αἱ ἐξῆς αὐτὰ ἐφαρμόζονται». Ἐν σελ. 322, στίχ. 28, ἀντὶ
«κρατοῦσα» γράφει ἐπικρατοῦσα

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΙΑ ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ
ΠΟΙΗΤΩΝ, ΕΚ ΠΑΠΥΡΟΥ ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΟΥ.

Ἡ γηραιὰ Αἴγυπτος πρὸ δεκαετηρίδων τινῶν δὲν διαλείπει χαρίζουσα ἡμῖν λείψανα οὐχὶ εὐκαταφρόνητα τῆς ἀρχαίας τῶν Ἑλλήνων γραμματολογίας, τὰ ὅποια τέως μὲν φιλοστόργως ἔκρυπτεν ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς, ὅτε δὲ ἔγνων τὴν φιλομαθῆ περιέργειαν τῶν ἐξ Εὐρώπης λογίων περιηγητῶν, ἀσμένως τὰ ἀναδίδει πρὸς χρῆσιν τοῦ νεωτέρου κόσμου, τοῦ ποθοῦντος νὰ συμπληρώσῃ καὶ ὥραίσῃ τὸν πολιτισμὸν τοῦ διὰ τοῦ τῆς ἀρχαιότητος. Ἐν τοῖς πρὸ ἡμῶν χρόνοις ἡ κατάστασις τῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς ἦτο ἀγρία. Καταστροφαι μόνον διεδέχοντο ἀλλήλας. Οἱ ἐγχώριοι κάτοικοι εἰς ἀμάθειαν καὶ δουλείαν ἐμπεσόντες, ἀπαθῶς ἄφιναν νὰ ἐπινέμεται τὰ περίξ αὐτῶν ἡ ἐρήμωσις καὶ συνετέλουν εἰς αὐτήν. Ἀλλοδαποὶ δέ, κρείττονα μοῖραν ἐν τῷ βίῳ λαχόντες, σπανίως ἐκεῖ εἰσεχώρουν, ὅπως διασώσωσί τι τῶν ὑπολειπομένων κειμηλίων τῆς πάλαι εὐδοξίας, διότι αἱ συγκοινωνίαι αἶ τε διὰ ξηρᾶς καὶ αἱ διὰ θαλάσσης ἦσαν δυσκολώταται. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς μεγάλης τῶν Γάλλων ἐπαναστάσεως τοῦ 1789 ἤρχισαν τὰ πράγματα ἐπαισθητῶς μεταβαλλόμενα περὶ τὴν Μεσόγειον. Καὶ ἡ δουλεία καὶ ἡ ἄλλη κοινωνικὴ ἀταξία ἐμετριάσθησαν, φῶτά τινα ἀμυδρὰ παιδείας διεδόθησαν, πολὺ δὲ πλεόν αἱ συγκοινωνίαι καὶ αἱ ἐπιμιξίαι διευκολυνθεῖσαι διὰ τῆς πλείονος ἀσφαλείας καὶ διὰ σιδηροδρόμων καὶ ἀτμοπλοίων ἐλκύουσι καθ' ἕκαστον ἔτος εἰς τὴν Ἀνατολὴν πλείστους Εὐρωπαίους, ἰδίως ἐκ τῶν ἐθνῶν ἐκείνων, τὰ ὅποια προΐστανται τοῦ νεωτέρου ἐν τῷ κόσμῳ πολιτισμοῦ. Ὅθεν καὶ ἀνασκαφαὶ ἐπιχειροῦνται καὶ ἄλλαι ἐπιστημονικαὶ ἐρευναι, ὁποίας οὐδὲ νὰ φαντασθῇ τις ἡδύνατο κατὰ τὸν 17. αἰῶνα. Ἀπ' Αἰγύπτου δὲ αὗται ἤρχισαν ὡς γνωστὸν πρῶτον, ἐξετάθησαν δ' ὕστερον μετὰ διάλειψιν ἐτῶν τινῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὀλίγον πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ μετὰ ταῦτα, ὡς καὶ εἰς τὴν Ἀλγερίαν, ἐξακολου-

Θοῦσι δὲ γινόμεναι μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον τοῦ 1854 καὶ εἰς τὰς διαφόρους χώρας τῆς Εὐρωπαϊκῆς καὶ Ἀσιατικῆς Τουρκίας. Κωνσταντινούπολις, Θεσσαλονίκη, Ἀθῶς, Θάσος, Σαμοθράκη, Δωδώνη, Ἀσσυρία, Σινᾶ ὄρος, Φοινίκη, Κύπρος, Λυκία, Ἀλικαρνασσός, Ἐφεσος, Τρῳάς, Πέργαμος εἶναι οἱ κυριώτατοι τόποι, οἱ ὅποιοι μᾶς ἐνθυμίζουσι τὰς ἐν ἐκάστῳ αὐτῶν γενομένας ἀρχαιολογικὰς ἐρεῦνας ὑπὸ ἰδιωτῶν τε καὶ ἐταιριῶν καὶ κυβερνήσεων, ἵνα τὰ ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ὅμοια ἐπιχειρήματα ὥς γνωστότερα ἀπρσιωπήσωμεν.

Ἐναργὲς δέ, φρονοῦμεν, καθίσταται εἰς πάντα προσεκτικὸν παρατηρητήν, ὅτι αἱ ἐν τοῖς εἰρημένοις τόποις συντελεσθεῖσαι ἐπιστημονικαὶ ἐρευναι σχεδὸν πᾶσαι ἐγένοντο κατὰ συνέπειαν μεγάλων πολέμων ἢ ἀλλοίων ἐπικρατήσεων, προελθουσῶν ἐκ τῆς ἐξελίξεως πολιτικῶν γεγονότων. Οὕτως ἔχουσι τὰ ἀνθρώπινα μοιραίως. Οὐδὲν νέον ἢ ὠφέλιμον ἐν τῷ κόσμῳ παράγεται ἐπὶ χρόνων ἡσυχαίας εἰρήνης, ἥτις μᾶλλον ἴσως νάρκη τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ὀνομαστέα. Τούλάχιστον ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, τοῖς τόσον τεταραγμένοις, πολλὰ εὐκταῖα τοῦ πολιτισμοῦ ἔργα διεξήχθησαν περὶ τὴν Μεσόγειον.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι τινὰ τούτων, τὰ ἀρχαιολογικά, ἐν Αἰγύπτῳ καὶ τῇ ἄλλῃ Τουρκίᾳ ἐγένοντο οὕτως, ὅπως ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες δὲν ἠθέλομεν· διότι λυπούμεθα βεβαίως βλέποντες ἀπογυμνουμένους πολλῶν καὶ καλῶν πραγμάτων τοὺς τόπους τοὺς ὁποίους οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι κατελάμπρυνον ἐφ' ὅσον χρόνον ἐν αὐτοῖς ἔζησαν καὶ ἠκμασαν ἐν ἐπιστήμῃ καὶ τέχνῃ. Ἀλλὰ, ἐπειδὴ οὐδὲν γίνεται ἐν τῷ κόσμῳ ἄνευ αἰτίου, τὰ δὲ αἷτια τὰ ἐπαγαγόντα τὴν τε ἀπὸ αἰώνων καὶ τὴν νῦν ἐν ταῖς περὶ τὴν Μεσόγειον χώραις κατάστασιν δὲν εἶναι ἄσχετα πρὸς μεγάλης ἀμαρτίας αὐτῶν τῶν ἡμετέρων προγόνων ὥς καὶ ἡμῶν τῶν νῦν ζώντων, πρέπει νὰ ἡμεθα μετριώτεροι εἰς τὴν ἐπίκρισιν τῶν κατὰ τὸ παρὸν γινομένων καὶ νὰ μὴ ἀπροσεκτῶμεν καὶ εἰς τὸ γενικὸν καλόν, ὅπερ ἐξ αὐτῶν παράγεται διὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἧς καὶ ἡμεῖς εἴμεθα μέρος. Τῷ ὄντι τίς

δύναται ἐπεικῶς σκεπτόμενος νὰ μὴ δικαιολογήσῃ πως τὴν ἀπὸ τοῦ Σινᾶ ἢ τοῦ Ἀθῶ ἢ ἀπὸ τῆς Τρωάδος καὶ Ἐφέσου ἀφαίρεσιν καὶ μετακομιδὴν εἰς Εὐρώπην χειρογράφων ἢ ἔργων τέχνης, ἂν ἐμελλον ταῦτα ν' ἀπολεσθῶσι διὰ παντός ἀμελούμενα, ἢ φυλαττόμενα νὰ κρύπτονται ἀνωφελῆ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἐπὶ μακρὸν χρόνον; Ἐγὼ τοῦλάχιστον δὲν δύναμαι, τὴν συνείδησίν μου ἀνερωτῶν. Ἵνα ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ ἐλέγχω πικρῶς τὴν παρὰ τῶν Εὐρωπαίων σύλησιν τῶν ἔξω τῆς Ἑλλάδος χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἔπρεπε νὰ μὲ ἐπιρρώσωσι διὰ τῶν πράξεών των οἱ ἐκεῖ ἔξω κατοικοῦντες ὁμογενεῖς μου, δεικνύοντές μοι τί ὄντως ἐπραξάν καὶ ἐνήργησαν πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀρχαίων τοῦ τόπου κειμηλίων. Καὶ ἂς μὴ εἴπωσιν, ὅτι δὲν τοὺς το ἐνθύμισε μέχρι τοῦδε κανεῖς ἐκ τῶν λογίων τοῦ ἡμετέρου γένους. Ὁ Κοραῆς, γράφων ἐν ἔτει 1807 τὰ εἰς τὸν Ἰσοκράτην προλεγόμενα, ὡς ἐν τῶν προϋργιαιτάτων καὶ τοῦτο ἐσυμβούλευσε τοὺς συγχρόνους, τὴν διάσωσιν (ἐννοεῖται καὶ χρησιμοποίησιν) τῶν χειρογράφων καὶ τῶν ἔργων τέχνης, καὶ δὲν ὤκνησεν ὁ αἰόιδιμος καὶ κατὰ παραγράφους ἔτι λεπτομερῶς νὰ διαγράψῃ τὸν τρόπον ἐνεργείας, ὃν ἔκρινεν ὅτι ἔδει ν' ἀκολουθήσωσιν οἱ τότε προεστῶτες τῶν πόλεων εἰς ταύτην τὴν ἐθνωφελῆ ἐπιμέλειαν. Ἀλλ' ἐλαχίστας τῶν συμβουλῶν του καὶ μόλις μετὰ ἐξήκοντα ἔτη ἀπὸ τῆς ἐκδόσεώς των ἔκριναν εὐλογον ὀλίγοι τινὲς νὰ δεχθῶσι καὶ κατ' αὐτὰς νὰ ἐνεργήσωσιν, ἰδίως οἱ ἐν Σμύρνῃ. (*) Ἀλλ' εἶναι βέβαιον, καὶ ὁ

(*) Δὲν ἔχομεν κατὰ τὸ παρὸν ἱκανὰς καὶ ἀκριβεῖς πληροφορίες Ἵνα δικαιώσωμεν ὅπως οὖν καὶ ἄλλας τινὰς τῶν κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ὁμογενῶν κοινοτήτων. Οὕτε πρέπει τὰ ἀνωτέρω γραφέντα νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς ἱστορία ταλαίπωρος τῶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος παρ' ἡμῶν γενομένων καὶ γινομένων. Ἀλλέως ἔπρεπεν οὐκ ὀλίγα νὰ ἀναγράψωμεν καὶ περὶ τῆς ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ ταύτῃ Ἑλλάδι πολλῆς περὶ τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἀμελείας καὶ ἀδιαφορίας. Σημειοῦμεν μόνον, ὅτι πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἠγανακτήσαμεν οἱ ἐν Ἀθήναις ἀνωφελῶς, ὅτε ἐπίσημός τις τῶν παρ' ἡμῖν πολιτικῶν (νῦν μακαρίτης) ἠνέσχeto, ἐξ ἀπορίας ἴσως πιεζόμενος, νὰ ἀπεμπολήσῃ εἰς Παρισίους παπύρου Αἰγυπτιακοῦ κύλινδρον, ἐνέχοντα χειρόγραφον Ἑλληνικόν, χωρὶς καὶ νὰ τὸν ἀνελίζωσι πρῶτον

Göthe τὸ εἶπε πρὸ πολλοῦ, ὅτι οὐδεὶς λαὸς βραδυπορῶν ἐν τῷ πολιτισμῷ μένει ἀτιμώρητος. Ἄς αἰτιώμεθα λοιπὸν ἡμᾶς αὐτούς, ἂν γίνωνται περὶ ἡμᾶς τὰ γινόμενα, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, σωφρονήσαντες ἃς ἀλλάξωμεν τρόπον διαγωγῆς τέλος πάντων, ὥστε νὰ παύσωμεν αἰτιώμενοι ἄλλους τε καὶ ἡμᾶς αὐτούς. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω προοιμιασάμενοι, ὅχι ἄνευ πολλῆς ἀνάγκης, χωροῦμεν ἐπὶ τὸ προκείμενον.

Ἡ Αἴγυπτος, ἐλέγομεν ἀρχόμενοι, ἐφιλοδώρησεν ἡμῖν πρὸ τινων ἐτῶν ἀρχαῖά τινα κείμενα συγγραφέων Ἑλλήνων. Τούτων τὰ κυριώτατα ἦσαν λόγοι τέσσαρες τοῦ ῥήτορος Ὑπερείδου καὶ ἐν παρθένιον ᾄσμα τοῦ ποιητοῦ Ἀλκμᾶνος, τὰ ὅποια ἅμα γνωσθέντα ὡς τοιαῦτα ἐξεδόθησαν καὶ διελευκάνθησαν πολλαχῶς ὑπὸ τῶν φιλολόγων. Τὸ δυστυχές ἐν τοῖς ἀξιολόγοις τούτοις εὐρήμασιν ἦτο, ὅτι οἱ πάπυροι οἱ ἔχοντες αὐτὰ περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν Εὐρωπαίων διεσπασμένοι εἰς πολλὰ τεμάχια· διότι οἱ πρῶτοι αὐτοὺς εὐρόντες ἐν τάφοις Ἀραβες τυμβωρύχοι τοὺς διέσχιζον ἐπίτηδες, ἵνα πωλῶσιν οὕτω ἀκριβώτερον ἐν πρὸς ἐν τὰ πολλὰ τεμάχια. Οὕτω δὲ περιήρχοντό τινα τούτων καὶ εἰς ἀφιολόγους ἀγοραστὰς καὶ μόλις μετὰ πολὺν χρόνον ἀνεγνωρίζετο κατὰ τύχην ἡ ἀξία των παρὰ τῶν ἐπαϊόντων. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται τώρα περὶ τούτου. Ἄς εἰπώμεν ἀμέσως τὰ περὶ τῶν ἐσχάτως ἀναγνωρισθέντων ἀποσπασμάτων τοῦ Εὐριπίδου καὶ ἄλλων ποιητῶν.

Ὁ ἔχων αὐτὰ πάπυρος εἶναι ἐξ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι διάφορά τινα σημειώματα πρόχειρα τοῦ καθ' ἡμέραν βίου τῶν ἀρχαίων περιελάμβανον. Ἐχει λοιπὸν πρὸς ἄλλοις τισὶ ταῦτα τὰ ἀποσπασμάτια, πιθανῶς ὡς γυμνάσματα γραφῆς μαθητῶν, ὅπερ μάλιστα τεκμηριοῦται ἐκ τοῦ ὅτι τὸ πρῶτον τῶν τεμαχίων, τὰ τοῦ Εὐριπίδου εἶναι δις γεγραμμένον καὶ διαφόρως ἐν τισιν. Κατὰ τινα δὲ ἄλλα τεκμήρια, ἱκανῶς ἀσφαλῆ, ἐγγράφη ὁ πά-

ἐνταῦθα λόγοι ὁμογενεῖς. Καὶ ἄλλος πάλιν ἄνθρωπος γραμμάτων (ὡσαύτως νῦν μακαρίτης) κατέχων συγγραφὴν ὅλην ἀνέκδοτον συγγραφείως ἐκκλησιαστικοῦ τοῦ δ' αἰῶνος τὴν ἐπώλησεν ὁμοίως εἰς Γάλλον φιλόλογον, ἀδιαφορούσης τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχῆς.

πυρος οὗτος ἐπὶ τῶν χρόνων Πτολεμαίου τοῦ φιλομήτορος περὶ τὸ 161 ἔτ. πρὸ Χρ. Ἀφοῦ δὲ πρὸ τινων ἐτῶν ἐξήχθη τῆς γῆς, ἀνῆκε πρῶτον εἰς τὸν περίφημον Αἰγυπτιολόγον Champollion-Figeac, ἔπειτα ἐγένετο κτῆμα τοῦ Ἀμβροσίου Φερμίνου Διδότου. Ὁ δὲ ἐν Παρισίοις εὐδοκίμως καλλιεργῶν τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα H. Weil μελετήσας τὸ χειρόγραφον ἀρτίως ἐξέδωκε πανομοιότύπως ἐν τοῖς *Monuments grecs publiés par l'Association pour l'encouragement des études grecques en France*. Τὴν ἐκδοσιν ταύτην ἡμεῖς δὲν εἶδομεν, ἅτε μήπω ἐλθοῦσαν εἰς Ἀθήνας διὰ τῆς βιβλιομπορίας. Ἐνετύχομεν δὲ κατ' αὐτὰς τῷ περιοδικῷ *Neues Rhein. Museum* (τεύχει α'. τοῦ λε'. ἔτους) ἐνθα ὁ Γερμανὸς φιλόλογος F. Blass, ἔχων ὑπ' ὄψιν τὸ τοῦ Weil ἔργον, σταλὲν αὐτῷ φιλικῶς, μετεξέδωκε καὶ ἐπεξεργάσθη τὸ κείμενον τοῦ παπύρου καὶ ἐπλούτισεν ἰδίαις σημειώσειςιν. Ἐκρίναμεν λοιπὸν καλὸν νὰ ἀντιγράψωμεν ἐξ αὐτοῦ τὸ ὅλον τῶν στίχων, χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ Ἀθηναίου. Ὅστις δὲ θέλει νὰ μάθῃ καὶ μερικώτερα περὶ τῆς ποιότητος τοῦ παπύρου καὶ τῆς ὀρθογραφίας ἢ τῶν πολλῶν σφαλμάτων τῆς ἐν αὐτῷ γραφῆς καὶ ὅσα ὁ πρῶτος ἐκδότης καὶ ὁ δεύτερος ἐξ εἰκασίας διώρθωσαν καὶ ὅσα ἔτι οἱ αὐτοὶ ἔγραψαν προσπαθοῦντες νὰ ἐξιχνιάσωσιν, εἰ δυνατόν, εἰς ποίαν τυχὸν τῶν ἀπολεσθεῖσων τραγωδιῶν τοῦ Εὐριπίδου ἀνήκουσιν οἱ ὡς πρῶτον τεμάχιον ἐκδιδόμενοι καλοὶ ὄντως στίχοι τοῦ Εὐριπίδου, καὶ τίνος ἄλλου ποιητοῦ στίχοι εἶναι οἱ τὸ δεύτερον ἀποτελοῦντες τεμάχιον, ταῦτα καὶ εἴ τι ἄλλο, δύναται ὁ βουλόμενος νὰ ἀναζητήσῃ παρ' αὐτῷ τῷ Weil καὶ τῷ Blass.

Ἴδου νῦν οἱ στίχοι κατὰ τὸν Blass.

α Εὐριπίδου.

ὦ πάτερ, ἔχρην μὲν σὺς ἐγὼ λόγους λέγω
τούτους λέγειν σέ· καὶ γὰρ ἄρμόζει φρονεῖν
σὲ μᾶλλον ἢ ἢ μὲ καὶ λέγειν ὅπου τι δεῖ·
ἐπεὶ δ' ἀφῆκας, λοιπὸν ἔστ' ἴσως ἐμὲ
ἐκ τῆς ἀνάγκης τά γε δίκαι' αὐτὴν λέγειν.
Ἐκεῖνος αἰ μὲν μείζον ἠδίκησέ τι,

οὐκ ἔμ' προσήκει λαμβάνειν τούτων δίκην,
 εἰ δ' εἰς ἔμ' ἡμάρτηκεν, αἰσθέσθαι μ' ἔδει·
 ἀλλ' ἀγνοῶ δὴ τυχὸν ἴσως ἄφρων ἐγὼ
 οὕς, οὐκ ἂν ἀντείπαιμι· καί τοι γ', ὦ πάτερ,
 εἰ τᾶλλα κρίνειν ἐστὶν ἀνόητον γυνή,
 περὶ τῶν γ' ἑαυτῆς πραγμάτων ἴσως φρονεῖ.
 Ἔστω δ' ὃ βούλει· τοῦτο, τί μ' ἀδικεῖ, λέγε.
 Ἔστ' ἀνδρὶ καὶ γυναικὶ κείμενος νόμος,
 τῷ μὲν, διὰ τέλους ἣν ἔχει στέργειν ἀεὶ,
 τῇ δ', ὅσ' ἂν ἀρέσκη τάνδρ'ι, ταῦτ' αὐτὴν ποιεῖν.
 Γέγονεν ἐκεῖνος εἰς ἔμ' οἷον ἡξίουν,
 ἔμοι δ' ἀρέσκει πάνθ' ἃ κακείνω, πάτερ·
 ἀλλ' ἔστ' ἔμοι μὲν χρηστός, ἡπόρηκε δέ-
 σὺ δ' ἀνδρὶ μ', ὡς φῆς, ἐγδίδως νῦν πλουσίῳ,
 ἵνα μὴ καταζῶ τὸν βίον λυπούμενη.
 καὶ ποῦ τοσαῦτα χρήματ' ἔστιν, ὦ πάτερ,
 ἃ μᾶλλον ἀνδρὸς εὐφρανεῖ παρόντα με;
 ἢ πῶς δίκαιόν ἐστιν ἢ καλῶς ἔχον,
 τῶν μὲν ἀγαθῶν με τὸ μέρος ὧν εἶχεν λαβεῖν,
 τοῦ συναπορηθῆναι δὲ μὴ λαβεῖν μέρος;
 Φέρ' ἦν ὃ νῦν δὲ λαμβάνειν μέλλων μ' ἀνὴρ
 (ὃ μὴ γένοιτο, Ζεῦ φίλ', οὐδ' ἔσται ποτέ,
 οὐκ οὐν θελούσης οὐδὲ δυναμένης ἐμοῦ·)
 ἦν οὗτος αὖθις ἀποβάλλῃ τὴν οὐσίαν,
 ἑτέρῳ με δώσεις ἀνδρὶ; κατ' ἔαν πάλιν
 ἐκεῖνος, ἑτέρῳ; μέχρι πόσου τῆς τύχης,
 πάτερ, δὲ λήψει πείραν ἐν τῷμῳ βίῳ;
 Ὅτ' ἦν ἐγὼ παῖς, τότε σ' ἐχρῆν ζητεῖν ἐμοὶ
 ἀνδρ' ὧ με δώσεις· σὴ γὰρ ἦν τόθ' αἵρεσις·
 ἐπεὶ δ' ἄπαξ ἔδωκας, ἤδη ἔστιν, πάτερ,
 ἔμδον σκοπεῖν τοῦτ' εἰκότως· μὴ γὰρ καλῶς
 κρίνας, ἑμαυτῆς τὸν ἴδιον βλάψω βίον.
 Ταῦτ' ἔστιν ὥστε μὴ με πρὸς τῆς Ἑστίας
 ἀποστερήσης ἀνδρός, ᾧ συνέκτισας
 χάριν δικαίαν καὶ φιλένθρωπον, πάτερ,
 αἰτῶ σε ταύτην· εἰ δὲ μή, σὺ μὲν βίᾳ
 πράξεις ἃ βούλει· τὴν δ' ἐμὴν ἐγὼ τύχην
 πειράσομ', ὡς δεῖ, μὴ μετ' αἰσχύνῃς φέρειν.

στίχοι ΜΔ.ν

Πρόδηλον, ὅτι τ' ἀνωτέρω εἶναι ῥῆσις γυναικὸς τινος, παρα-

καλούσης τὸν πατέρα της, νὰ μὴ τὴν χωρίσῃ ἀπὸ τὸν τωρινόν
της ἄνδρα καὶ τὴν ἔξαναδώσῃ εἰς ἄλλον πλουσιώτερον. Περί-
εργοι δέ, ὡς ὅμοιοι μέχρι τινός, οἱ ἐξῆς τοῦ Ἑννίου στίχοι, δια-
σωθέντες παρὰ τῷ Κικέρωνι ἐν Rhetor. ad Heren. II, 24 :

Injuria⁷abs te afficior indigna, pater,
nam si improbum esse Cresphontem aestumaveras,
cur me huic locabas nuptiis? sin est probus,
cur talem invitam invitum cogis linquere?

Οἱ δ' ἐξῆς στίχοι, ἀνεπίγραφοι φερόμενοι ἐν τῷ παπύρῳ,
εἶναι πιθανῶς τοῦ Δίσχύλου ἢ τινος αὐτοῦ μιμητοῦ. Ὅμιλεῖ
δὲ, ὡς φαίνεται, ἡ Εὐρώπη· ὥστε ἴσως ἐλήφθησαν ἐκ τῆς ἀ-
πολεσθείσης τραγωδίας Δίσχύλου, τῆς ἐπιγραφομένης Κᾶρες ἢ
Εὐρώπη.

— — — — —
αταύρω τε λειμῶν ξένια πάμβοτος παρῆν.
τοιόνδε μὲν Ζεὺς κλέμμα πρσδύτου πατρὸς
αὐτοῦ μένων ἄμοχθον ἤνυσεν λαβεῖν.
Ἰν' οὖν τὰ πολλὰ κεῖνα διὰ παύρων λέγω,
γυνὴ θεῶ μιχθεῖσα παρθένου σέβας
ῥημιψα, παίδων δ' ἐζύγην ξυνάου
καὶ τρὶς πονοῦσα τοὺς γυναικείους πόνους
ἐκαρτέρησ' ἄρουρα, κοῦκ ἐμέμψατο
τὸ μὴ ἔξενεγκεῖν σπέρμα γενναίου πατρὸς.
ἐκ τῶν μεγίστων δ' ἡρξάμην φυτευμάτων
Μίνω τεκοῦσα· [δεύτερον δ' ἐγεινάμην]
Ῥαδάμανθυν, ὅς περ ἀφθίτους παίδων ἐμῶν
εἴληχ' ἐπ' αἴας τέρμασι ζόας ἔχειν·
τὸ μὴ παρὸν δὲ τέρψιν οὐκ ἔχει φίλοις.
τρίτον δὲ τοι νῦν φροντίς εἰ χειμάζεται
Σαρπηδόν', αἰχμὴ δ' ἐξ Ἀρεως καθίκετο·
κλέος γὰρ ἦκεν Ἑλλάδος λωτίσματος
πάσης ὑπερφέροντος ἀλκίμου στολῆς,
αὐχεῖ δὲ Τρώων ἄστρῳ πορθήσιν βίᾳ·
πρὸς οὐδέδοικα, μή τι μαργαίνων δορὶ
ἀνυπέρβατον δράσῃ τε καὶ πάθῃ κακόν.
λεπτὴ γὰρ ἐλπίς ἦδ' ἐπὶ ξυροῦ μένει,
μὴ πάντα παίσας· ἐκχεῶ πρὸς ἔρματι.·

Τὰ δὲ ἐξ ἧς εἶναι ἐκ κωμωδίας ἀνωνύμου τινὸς ποιητοῦ·

Ἐρημία μὲν ἐστὶ, κοῦκ ἀκούσεται
οὐδεὶς παρών μου τῶν λόγων ὧν ἂν λέγω·
ἐγὼ τὸν ἄλλον, ἄνδρες, ἐτεθνήκαμ πάλαι
αἰῶν' ὃν ἔζην, τοῦτό μοι πιστεύσατε.
ἤλλακτο τὸ καλόν, τἀγαθόν, τὸ σεμνὸν ὃν
τὸ κακόν· τοιοῦτον ἦν τί μου πάλαι σκότος
περὶ τὴν διάνοιαν, ὡς ἔοικε, κείμενον
ὃ πάντ' ἔκρυπτε ταῦτα κήφάνιζέ μοι.
νῦν δ' ἐνθάδ' ἔλθων, ὥσπερ εἰς Ἀσκληπιοῦ
ἐγκατακλιθεὶς, ὅπισθε τὸν λοιπὸν χρόνον
ἀναδεβίωκα, περιπατῶ, λαλῶ, φρονῶ.
Τὸν τηλικούτον καὶ τοιοῦτον ἦλιον
νῦν τοῦτον εὐρών, ἄνδρες, ἐν τῇ σήμερον
ὁμᾶς ὀρῶ, Λυκαβηττὸν ἄρα, τὴν ἀκρόπολιν,
τὸ θέατρον· ἄριστον φιλόσοφος, μαθήματα.»

Σημειωτέον, ὅτι τοὺς δύο μάλιστα τελευταίους στίχους κά-
κιστα διατεθειμένους περιέχει ὁ πάπυρος, καὶ ὡς ἐκ τούτου
μεγάλως διαφέρει ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Blass τῆς τοῦ Weil. —
Ἔπονται τέλος δύο ἐπιγράμματα τοῦ Ποσειδίππου, γνωστοῦ
ἡμῖν καὶ ἐξ ἄλλων ἐπιγραμμάτων ποιητοῦ, τάδε·

« Ποσειδίππου ἐπιγράμματα.

Ἑλλήνων σωτῆρα, Φάρου σκοπόν, ὦ ἄνα Πρωτεῦ,
Σώστρατος ἔστησεν Δεξιφάνου Κνίδιος·
οὐ γὰρ ἐν Αἰγύπτῳ σκοπαὶ οὐρεά θ', οἳ' ἐπὶ νήσων,
ἀλλὰ χαμαὶ χηλὴ ναύλοχος ἐκτέταται.
τοῦ χάριν εὐθεϊάν τε καὶ ὄρθιον αἰθέρα τέμνων
πύργος δδ' ἀπλάτων φαίνεται ἀπὸ σταδίων
ἤματι· παννύχιος δὲ θέων σὺν κύματι ναύτης
ὄψεται ἐκ κορυφῆς πῦρ μέγα καιόμενον.
καὶ κεν ἐπ' αὐτὸ δράμοι Ταύρου κέρας, οὐδ' ἂν ἀμάρτοι
σωτῆρος, Πρωτεῦ, Ζηνὸς ὃ τῇ δε πλέων.

Ἄλλο.

Μέσσον ἐγὼ Φαρίης ἀκτῆς στόματός τε Κανώπου
ἐμ περιφαινομένῳ κλίματι χῶρον ἔχω,
τῆς δὲ πολυρρήνου Λιδύης ἀνεμώδεα χηλὴν
τὴν ἀνατεινομένην εἰς Ἴταλὸν Ζέφυρον,

ἔνθα με Καλλικράτης ἰδρύσατο καὶ βασιλείας
 ἱερὸν Ἀρσινόης Κύπριδος ὠνόμασεν.
 ἀλλ' ἐπὶ τὴν Ζεφυρίτιν ἀκουσομένην Ἀφροδίτην
 Ἑλλήνων ἀγναὶ βαίνετε θυγατέρες,
 οἷθ' ἄλδς ἐργάζεται ἄνδρες· ὁ γὰρ ναύαρχος ἔτευξεν
 τοῦθ' ἱερὸν παντὸς κύματος εὐλίμενον.»

Παραβληθῆτω τὸ παρ' Ἀθηναίῳ τῷ Δειπνοσοφιστῇ (VII, p. 318) ἄλλο τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ σωζόμενον εἰς τὸ αὐτὸ ἱερὸν ἐπίγραμμα, στίχων ἑξ.—Τοῦ δὲ προτέρου ἐπιγράμματος, τοῦ εἰς τὸν φάρον, τὸ κείμενον ἐξήτασε φιλολογικῶς ὁ ἡμέτερος Ἰω. Οἰκονομίδης ἐν τινι τῶν τελευταίων φύλλων τῆς Τεργεσταίας Κλειοῦς, ἔχων ὑπ' ὄψιν του μόνον τὴν ἐκδοσιν τοῦ Ὀλλανδοῦ Cobei τὴν δημοσιευθεῖσαν μετὰ τὴν τοῦ Weil, καὶ ἐποίησέ τινας ἀξιολόγους προτάσεις διορθώσεως. Δὲν εἶναι δὲ ἀμφιβολία, ὅτι καὶ ἄλλοι φιλόλογοι θὰ φιλοτιμηθῶσιν ἐντὸς ὀλίγου νὰ μετεκδώσωσι καὶ διακαθάρωσι κατὰ τὸ δυνατόν καὶ πάντα τὰ νῦν ὑφ' ἡμῶν ἀπλῶς μετατυπωθέντα λείψανα.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 24 Ἰανουαρίου 1880.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

Η ΩΛΙΑΡΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΠΗΛΑΙΟΝ ΑΥΤΗΣ.

Πρὸς νότον τῆς Πάρου κεῖται ἡ μικρὰ νῆσος Ὠλίαρος, ἣτις καλεῖται κοινῶς Ἀντίπαρος, μία τῶν κυκλάδων νήσων, χωριζομένη ἀπὸ τῆς Πάρου διὰ στενοῦ καὶ ἐπιμήκους πορθμοῦ ὀλίγον πρὸς μεσημβρίαν εὐρυνομένου· καλεῖται δὲ ὁ πορθμὸς οὗτος σήμερον ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων ναυτικῶν διαπόρι. Τὸ στενώτατον τοῦ πορθμοῦ εἶναι πλοῦς μόλις ἐνὸς τῆς ὥρας τετάρτου ἐν καιρῷ γαλήνης καὶ διὰ συνήθους κωπηλασίας. Ἡ μικρὰ τῆς Ὠλιάρου κώ-

μη ὀλίγα βήματα ἀπὸ τῆς παραλίας ἀπέχουσα καὶ ἐπὶ τοῦ στε-
νοῦ τοῦ πορθμοῦ πρὸς τὸ βόρειον ἀνατολικὸν τῆς νήσου κειμένη
ἔχει ἑπτακοσίους περίπου κατοίκους· μετὰ δὲ τῆς πρωτευούσης
τῆς Πάρου, τῆς Παροικίας, ἀποτελεῖ ἓνα δῆμον δευτέρας τάξεως,
μεθ' ἧς καὶ κατὰ ξηρὰν διὰ τοῦ πορθμοῦ καὶ κατὰ θάλασσαν
διὰ πλοιαρίων κοινωνεῖ. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωρ-
γίαν, κτηνοτροφίαν καὶ ἀλιείαν. Ἡ νῆσος εἶναι ὄρεινὴ ὥσπερ καὶ
αἱ λοιπαὶ τῶν Κυκλάδων· ὁμῶς τὸ ἔδαφος τῶν ὀλίγων πεδινῶν
μερῶν καὶ τῶν κοιλάδων εἶναι ἐπιτήδειον εἰς τὴν φυτείαν τῆς
ἐλαίας καὶ τῆς ἀμπέλου. Ὁ οἶνος τῆς Ὠλιάρου εἶναι ἄριστος τὴν
γεῦσιν καὶ τὴν ἡδύτητα· ὁμῶς κατασκευάζεται λίαν ἀμελῶς καὶ
αὐτοσχεδίως ὥσπερ καὶ ὁ μέλας τῆς Πάρου οἶνος. Ὀλίγος σῖτος
καὶ κριθὴ γίνεται πρὸς χρῆσιν τῶν κατοίκων. Ὁ πορθμὸς εἶναι πο-
λύιχθυσ· καὶ ἀλιεύουσιν ἐν αὐτῷ ὁμοῦ Πάριοι καὶ Ὠλιάριοι. Πρὸ
ὀλίγων ἀκόμῃ ἐτῶν ἅπαντα τῆς νήσου τὰ ὄρη ἐκαλύπτοντο ὑπὸ
ἀγρίας ἐλαίας καὶ σχίνου· ἀλλ' ἡ μὲν ἀγρία ἐλαία ἀντὶ τὰ ἐξη-
μερωθῇ καὶ πλουτίσῃ τοὺς πτωχοὺς κατοίκους, παντελῶς ὑπ' αὐ-
τῶν ἐξηφανίσθη χρησιμεύσασα εἰς καύσιμα ξύλα, ἡ δὲ σχῖνος
ἔτι καὶ νῦν πρὸς τοῦτο εἶναι χρήσιμος. Ἡ Ὠλίαιρος κέκτηται με-
ταλλικὸν πλοῦτον μολύβδου καὶ ψευδαργύρου· ἀλλ' ἡ μὲν μεταλ-
λεία τοῦ μολύβδου ἕνεκα τῆς ἀμαθείας καὶ κακῆς πίστεως τῶν
συνεταιρισθέντων παντελῶς ἀπέτυχεν· τὸν δὲ ψευδάργυρον ἐκμε-
ταλλεύεται ἐπιτυχῶς ἀγγλικὴ τις ἐταιρία.

Ἀλλ' ἡ μικρὰ καὶ ἀφανὴς πρότερον νῆσος Ὠλίαιρος ἐγένετο
περίφημος εἰς ὅλον τὸν πεπολιτισμένον κόσμον, ἀφ' οὔτου πρὸ
διακοσίων περίπου ἐτῶν ἐγένετο γνωστὸν τὸ ἐν αὐτῇ ὑπάρχον
σπήλαιον. Διότι πάντες σχεδὸν οἱ περιηγηταί, ὅσοι τὴν Ἀνα-
τολὴν ἐπισκέπτονται, πλέουσιν εἰς Ὠλίαιρον, ἵνα ἰδόντες θαυμά-
σωσι τὸ ἐν τοῖς κόλποις τῆς γῆς κεκρυμμένον μεγαλοπρεπὲς
θέαμα, τὸ αὐτοφυὲς ἐκεῖνο τῆς φύσεως ἀριστοτέχνημα. Πλεύσας
δὲς πρὸ τινων ἐτῶν εἰς τὴν νῆσον καὶ τὸ σπήλαιον αὐτῆς ἐπι-
σκεφθεὶς διατηρῶ μέχρι τῆς σήμερον ζωηρὰν τὴν ἐκ τοῦ θεάμα-
τος ἐκείνου ἐντύπωσιν, ἣν πολλάκις καὶ εἰς πολλοὺς τῶν φίλων
προφορικῶς ἀφηγήθην. Θὰ δοκιμάσω δὲ ἐν τοῖς ἐπομένοις, ὅσον

δύναμαι, νὰ περιγράψω αὐτὸ δι' ὀλίγων προτάσεων πρὸ τῆς περιγραφῆς καὶ τινὰ ἱστορικά. Τὸ σπήλαιον τῆς Ὠλιάρου ἐγένετο γνωστὸν εἰς τοὺς Εὐρωπαίους τῷ 1673 διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει γάλλου πρέσβεως τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου δεκάτου τετάρτου de Nointel, ὅστις περιηγούμενος τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου ἦλθε καὶ εἰς Ὠλίaron μετὰ πολυαρίθμων ἀκολούθων, ὅπου ἐπληροφορήθη τὰ τοῦ σπηλαίου παρὰ τῶν ἐγχωρίων. Ὅμως ἐκ τινος παλαιᾶς παραδόσεως, ἣτις μέχρι σήμερον παρὰ τοῖς κατοικοῖς τῆς νήσου διασώζεται, εἶναι βέβαιον ὅτι καὶ πρὸ τούτου τοῦ χρόνου τὸ σπήλαιον ἦτο γνωστὸν. Ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ σπηλαίου ὑπάρχει ναΐδιον εἰς τιμὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ θεολόγου, ἐν ᾧ ἡ μνήμη αὐτοῦ τελεῖται τὴν ὀγδόην Μαΐου. Λέγουσι λοιπὸν οἱ τὴν παράδοσιν ἐκ τῶν ἐγχωρίων διαφυλάξαντες ὅτι ὅτε ποτὲ πολλοὶ τῶν Ὠλιαρίων καὶ Παρίων μετὰ γυναικῶν καὶ παιδῶν ἦσαν ἐνταῦθα χάριν τῆς ἐορτῆς συνηθροισμένοι, εἶδον αἰφνης πειρατὰς Σαρακηνούς ἐκ τῆς παραλίας ἀνερχομένους. Κινδυνεύόντων λοιπὸν τῶν ἀνθρώπων καὶ εἰς δεήσεις πρὸς τὸν ἅγιον τραπέντων ἀνοίγεται παραχρῆμα ὡς ἐκ θαύματος τὸ τοῦ σπηλαίου στόμιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου καταφυγόντες ἐκρύβησαν καὶ ἐσώθησαν. Ἐντεῦθεν τὸ σπήλαιον ἐπωνομάσθη καταφύγιον. Γνωστὸν εἶναι ὅτι ἀφ' οὗτου τὸ πρῶτον οἱ Σαρακηνοὶ κατέλαβον τὴν μεγίστην τῶν τοῦ Αἰγαίου νήσων, τὴν Κρήτην (823), οὐδέποτε ἐπαύσαντο φοβερὰς καταστροφὰς ἐκάστοτε ἐπιφέροντες καθ' ὅλων τῶν ἄλλων ἐλληνικῶν νήσων καὶ παραλίων πόλεων. Ἐξ ἐκείνων τῶν ὀλεθρίων χρόνων τῆς ἐρημώσεως καὶ τοῦ ἀνδραποδισμοῦ καὶ ἀλλαχοῦ τῶν νήσων οἱ πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων ἐπιτήδειοι τόποι ἔλαβον τὴν τῶν καταφυγίων ἐπωνυμίαν (ἴδε Ross, Reisen auf den griechischen Inseln ἐν τῇ 18^ῃ ἐπιστολῇ σελ. 66.). Τὸ σπήλαιον λοιπὸν τῆς Ὠλιάρου ἦτο γνωστὸν καὶ κατὰ τοὺς μέσους λεγομένους αἰῶνας. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους πιστεύω ὅτι τὸ σπήλαιον δὲν ἦτο ἄγνωστον, τοῦλάχιστον εἰς τοὺς κατοίκους τῶν δύο νήσων, Πάρου καὶ Ὠλιάρου. Πρῶτον διότι ἡ φυσικῶς ὠραιοτάτη τοποθεσία αὐτοῦ ἦτο ἀδύνατον νὰ μείνῃ ἀπαρατήρητος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων· ἔπειτα τὰ λείψανα ἀρχαίας ἐκ

πιγραφῆς εὐρεθείσης ἐν τῇ τοῦ σπηλαίου αὐλῇ καὶ δημοσιευθείσης ὑπὸ τοῦ παλαιοῦ περιηγητοῦ Tournefort (ἴδε ὁδοιπορικῶν σελ. 288 τῆς γερμανικῆς μεταφράσεως) σαφῶς τοῦτο ἐπιβεβαιούσιν.

Ἀπὸ τῆς μικρᾶς τῆς Ὠλιάρου κόμης, ἥτις, ὡς προελέχθη, κεῖται εἰς τὸ βόρειον ἀνατολικὸν τῆς νήσου ἄκρον, ὁδεύων τις φθάνει ἐντὸς δύο ὥρων διὰ ποῦ μὲν ὁμαλῆς, ποῦ δὲ ἀνωφεροῦς ὁδοῦ εἰς τὸ ἕτερον νότιον μεσημβρινὸν αὐτῆς ἄκρον ὑπὸ ἀκρώρειαν ὄρους μετρίου ὕψους, ὅπου ὑπάρχει τὸ σπήλαιον. Ἐνταῦθα ἰστάμενός τις ἐὰν μὲν στρέψῃ τὸ βλέμμα πρὸς βορρᾶν βλέπει κάτω ὑπὸ τοὺς πόδας τὸν μεταξὺ τῶν δύο νήσων πορθμὸν ὥσπερ μακρόν τινα αὐλῶνα πρὸς μεσημβρίαν διανοιγόμενον, τὰς δὲ ἀκτὰς καὶ τὰ ὄρη τῆς ἀντιπέραν κειμένης Πάρου ἐλαφρῶς περικαλυπτόμενα ὑπὸ τινος ἀεροειδοῦς χροιάς, ἥτις εἰς πάσας τὰς τοιαύτας ἀπόψεις παρέχει γραφικώτατον θέαμα. Ἐὰν δέ τις πάλιν πρὸς μεσημβρίαν καὶ νότον στρέψῃ τὸ βλέμμα, καθορᾷ ὡς ἐν κύκλῳ περικειμέναις τὰς νήσους Ἴον, Σίκινον, Μῆλον, Κίμωλον καὶ Σίφνον καὶ πλῆθος ἄλλο μικρῶν νησιδρίων καὶ μονήρων βράχων ὥσπερ δορυφόρων τῇ Ὠλιάρῳ παρακειμένων, τὸ δὲ μεταξὺ πέλαγος ὡς πεδῖον αὐλακοτομημένον ὑπὸ τῶν διαφριζόντων κυμάτων. Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ τοῦ σπηλαίου θέσις. Ἡ δὲ αὐλὴ αὐτοῦ εἶναι καὶ αὐτὴ μέγα σπήλαιον θολωτόν, βλέπον πρὸς μεσημβρίαν καὶ ἔχον εὐρείαν εἴσοδον καὶ μέχρι τοῦ θόλου ὑψηλήν. Καὶ τὸ μὲν ἔδαφος εἶναι ὁμαλόν, ἡ δὲ ὀροφὴ καὶ οἱ τοῖχοι ἐξ αὐτοφυῶν μὲν σταλακτιτῶν, ἀλλ' ἀγρίας καὶ πετρώδους συστάσεως, κατὰ δὲ τὰ πλάγια παρὰ τὸ ἔδαφος ὑπάρχουσι πάντοίαι καταδύσεις ἀνθρώδεις, εἰς αἷς μετὰ μικρᾶς δυσκολίας δύναται τις νὰ εἰσδύσῃ. Ἐν δεξιᾷ τῷ εἰσιόντι κεῖται παρὰ τὸν τοῖχον τὸ ναῖδιον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Ἐν δὲ τῷ βάθει τῆς αὐλῆς ἡ τοῦ πρώτου τούτου σπηλαίου ἀνοίγεται σκοτεινὸν χάσμα ἱκανῶς εὐρύ, τὸ στόμιον τοῦ ὑπὸ τὸ ὄρος ὑπογείου σπηλαίου. Παρὰ τὸ στόμιον κατέρχεται ἄνωθεν ἀπὸ τῆς θολωτῆς ὀροφῆς μέγας σταλακτίτης, ὥσπερ στήλη παχεῖα, ἐφ' ἧς προσδένουσιν οἱ ἐγγχωριοὶ ὁδηγοὶ τὰ ἄκρα παχέων σχοινίων, ἐφ' ὧν ἡ τῶν καταβαι-

νόντων περιέργων ἀνθρώπων σωτηρία ἐξαρτᾶται. Ἡ θεὰ τοῦ ζοφώδους ἐκείνου χάσματος δὲν εἶναι πολὺ οἰκοδομητική. Ὁ φιλόκαινος περιηγητὴς ἀρχίζει κάπως νὰ ὀκνή καὶ ἀποβάλλει μέγα μέρος τῆς περιεργείας καὶ τοῦ θάρρους· πάντως δὲ ὅταν ἀρχίσῃ νὰ καταβαίνει μεταμελεῖται· ἀλλ' ἡ πρὸς τοὺς συνοδοιπόρους αἰσχύνῃ πολλοὺς καὶ ἄκοντας κατεβίβασε καὶ ἀνεβίβασεν ἀβλαβεῖς. Λέγουσιν ὅτι ὁ μακαρίτης βασιλεὺς Ὁθων ἂν δὲν εἶχε παρισταμένην καὶ παροτρύνουσαν τὴν εὐκάρδιον ἀνασσαν Ἀμαλίαν δὲν ἔστεργε νὰ καταβῇ.

Ἡ διὰ τοῦ στομίου κατάβασις εἶναι βαθεῖα καὶ ἀπότομος· διὰ τοῦτο ὁ καταβαίνων καθιμᾷ πως ἑαυτὸν ἐκ τοῦ προσδεδεμένου κατὰ τὴν εἴσοδον στερεοῦ σχοινίου στηρίζων τοὺς μὲν πόδας ἐπὶ τοῦ αὐτοφυοῦς τοίχου καὶ πρὸς τὰ κάτω ἐναλλάξ διευθύνων, τὰ δὲ νῶτα πρὸς τὸ ἐνδον τῆς εἰσόδου ἐστραμμένα ἔχων. Ἀφ' οὗ φθάσῃ τις εἰς τὸ κάτω ἔδαφος, προχωρεῖ ἔπειτα διὰ στενῆς καὶ ὀλισθηρᾶς καὶ σκοτεινῆς διόδου ἐχούσης μῆκος 20—25 βημάτων. Πρὸς τὸ πέρας δὲ τῆς διόδου ταύτης ἀνοίγεται ὑπὸ τοὺς πόδας χάσμα βαρυσφῶδες, ὅπερ μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ κινδύνου διέρχεται τις ἐντιθέμενος ὀρθὸς μεταξὺ τοῦ ἐξ ἑκατέρου τοῦ χείλους προσδεδεμένου σχοινίου καὶ τοῦ αὐτοφυοῦς τοίχου. Διελθὼν τις τὸ μέρος τοῦτο, ὅπερ ἔχει εὖρος 8—10 βημάτων, φθάνει εἰς τὴν κορυφὴν κρημοῦ, ἐξ ἧς καταβαίνει διὰ κλίμακος ἐκ σχοινίων κατεσκευασμένης. Καὶ ἡ κατάβασις αὕτη εἶναι δυσχερής. Ἀφ' οὗ δέ τις καὶ ἐκ ταύτης τῆς δυσκολίας ἀπαλλαγῇ καὶ προχωρήσῃ ὀλίγα βήματα πρὸς τὰ ἐνδον ἐπὶ ἀνελμάλου ἐδάφους ἵσταται τέλος ἐν τῷ τοῦ σπηλαίου κέντρῳ. Ἐνταῦθα περιμένει ὀλίγον χρόνον μέχρις οὗ ὁ ὁδηγὸς συλλέξῃ τὰ ἐκ τοῦ στομίου καταρριφθέντα πρὸ τῆς καταβάσεως φρύγανα καὶ ἀνάψῃ πυράν. Τούτου γενομένου διαφαίνεται αἴφνης ὥραϊον καὶ μαγευτικὸν θέαμα. Καὶ ὑπεράνω μὲν τῆς τοῦ θεῶντος κεφαλῆς ἀπλοῦται ὁ μέγας καὶ εὐρύς τοῦ σπηλαίου θόλος, ὅστις ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς κοιλότητος τῆς τοῦ ὄρους κορυφῆς ἀποτελεῖται, κύκλῳ δὲ κατέρχονται ἀνώμαλοι τὴν ἐπιφάνειαν οἱ τοῖχοι, οἵτινες ἀπολήγουσι πολλαχοῦ κατὰ τὸ ἔδαφος εἰς βαθεῖας παρεισδύσεις.

Καὶ ἐκ μὲν τοῦ θόλου ἀποκρέμανται σταλακτίται ὥσπερ λογχοειδῆ δόρατα ἢ κῶνοι, πολυέλαιοι, δένδρα πολυσχιδῆ καὶ πολύκλαδα, φυτά, ὧν τὰ φύλλα καὶ ἄνθη ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ τῆς κοινῆς κράμβης, καρποὶ βοτρυώδεις. Πάντα τὰ σχήματα ταῦτα ἔχουσι πρὸς μὲν τὸ ἔνδον ἐντεριώνην, πρὸς δὲ τὸ ἔξω ὁμοίωμά τι φλοιοῦ τῶν δένδρων. Καθόλου δὲ οἱ σταλακτίται φαίνονται μᾶλλον ὡς ἀπολιθωμένα φυτά, πρὸς τὰ ὅποια κατὰ τὸν σχηματισμὸν πολὺ ἀμιλλῶνται, παρὰ διαφανεῖς καὶ ἀπεκρυσταλλωμένοι λίθοι. Ἀπὸ δὲ τῶν πλαγίων τοίχων κατέρχονται σταλακτίται εἰς τὸ ἔδαφος πολλαχοῦ ὡς παραπετάσματα ἢ τοξοειδεῖς αὐλαῖαι ἔχουσαι ἐντὸς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ποικίλας γραμμάς καὶ παντοίους σχηματισμοὺς μετὰ κανονικῶν ἐλιγμῶν ὡς εἶναι ἓνα τῶν γεγραμμένων τοιούτου εἶδους ὑφασμάτων. Καὶ ἄλλοι μὲν τῶν σταλακτιτῶν φαίνονται ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ὑψούμενοι ὡς στελέχη λεπτὰ καὶ εὐθέα, ἄλλοι δὲ τοιοῦτοι ἀπὸ τῆς θολωτῆς ὀροφῆς κατ' εὐθείαν κατέρχονται καὶ πλησιάζουσι νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῶν ἀνερχομένων. Οὐ μικρὸν τέρπει ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ ἀπλοῦν καὶ φυσικόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ ποικίλον καὶ κανονικόν τῶν πολλῶν τοιούτων σχηματισμῶν. Φαίνεται ὅτι ἐν τῷ ὑποχθονίῳ ἐκείνῳ ἐργαστηρίῳ νοῦς τις τεχνίτου διευθύνει σοφῶς ἅπασαν τὴν τῆς φύσεως ἀκάματον ἐργασίαν.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν σχημάτων καὶ ἕτερον παραδοξότερον πρᾶγμα παρατηρεῖται. Νομίζει τις ὅτι οἱ σταλακτίται δὲν εἶναι ὕλη ἀδρανὴς καὶ ἀνόργανος, ἀλλὰ ζῶντα μέλη ὀργανικοῦ τινος σώματος ἔχοντα αἷμα καὶ σάρκας καὶ ἀκαταπαύστως πλασσόμενα. Καταφαίνεται δὲ μάλιστα τοῦτο ὅπου κακοποιός τις χεὶρ ἀνθρώπου βιαίως ἀπέσπασε μέρος τι σταλακτίτου. ἐνταῦθα ἄρχεται πάλιν νέα θρέψις τοῦ ἀποκοπέντος μέρους, ἥτις μετὰ τινα χρόνον τελειοῦται οὕτως, ὥστε σαφῶς διακρίνεται τῆς παλαιᾶς ἢ νεωστὶ τραφεῖσα σάρξ. Ὅμως τὸ λαμπρότερον τοῦ θεάματος εἶναι ἡ ἐκ τῆς ἀναφθείσης πυρᾶς προερχομένη ἀνταύγεια τῶν σταλακτιτῶν. Ὁ θόλος φαίνεται ὥσπερ μικρὸς τις διάστερος οὐρανός, ἐν ᾧ οἱ σταλακτίται ὑποφωτιζόμενοι μαρμαίρουσιν ὥσπερ κρεμαστοὶ ἀστέρες ἢ ὑπερμεγέθεις ἀδάμαντες. Ὁ πολλαχοῦ λε-

πτότατος τῆς μαρμαρυγῆς χρωματισμὸς ἐπαυξάνει τὴν τοῦ θεάματος τέρψιν. Ἡ αἴσθησις συναρπάζεται καὶ ὁ θεώμενος ἀπλήστως καὶ κεχηνῶς προσηλώνει ἄνω τὰ βλέμματα μέχρις οὗ τὸ φῶς ὑπομαρανθῇ καὶ ἀποσβεσθῇ τέλεον ἢ πυρὰ καὶ εὐρεθῇ πάλιν εἰς τὸ ψηλαφητὸν σκότος τοῦ ὑπογείου βαράθρου. Ἀλλ' ἡ ἐκ τῆς ἀντιθέσεως ταύτης ἐντύπωσις ἔχει τὸ προτέρημα ὅτι τὸ θέαμα μένει ἐν τῇ φαντασίᾳ ἀνεξάλειπτον τοῦ ἅπαξ αὐτὸ ἰδόντος καὶ ἡ μεθ' ὅλης τῆς ζωνρότητος ἀναπόλησις αὐτοῦ μετὰ ταῦτα δὲν εἶναι πολὺ δύσκολος. Ἄν τὸ σπήλαιον εἰσεδέχετο ἐκ τοῦ στομίου ἱκανὸν ἡμερινὸν φῶς, ὥστε παραχρῆμα καὶ ἀνέτως νὰ καθορῶνται οἱ σταλακτῖται, θὰ ἀπέβαλλον πολὺ τῆς ἐαυτῶν καλλονῆς. Ἐντεῦθεν προχωρῶν τις ὀλίγα ἔτι βήματα εἰς βάθος φθάνει εἰς τὸ τοῦ σπηλαίου πέρας. Καὶ ἐν ἀριστερᾷ μὲν τῷ ἰσταμένῳ καὶ πρὸς τὸν μυχὸν ὄρωντι οἱ τοῖχοι ὑψοῦνται βραχώδεις καὶ πολλοῦ ὑπὸ τῶν σταλακτιτῶν φλοιωδῶς περιειλημμένοι· κατὰ δὲ τὴν ἀριστερὰν γωνίαν κατέρχονται ἄνωθεν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ τοίχου τοῦ πυθμένος ἄλλοι σταλακτῖται σχηματίζοντες πτυχὰς πολλὰς κυματοειδεῖς· ἀπὸ δὲ σημείου τινὸς ὡς ἀπὸ κορυφῆς ἀποσχιζόμενοι δελτοειδῶς ποιοῦσι μακρὰ κράσπεδα ὥσπερ τὰ τῶν παραπετασμάτων τῶν τοίχων τῶν παραθυρίων. Ἐν τῷ μέσῳ ὑπὸ τὸ παραπέτασμα σχηματίζει ὁ βράχος εἶδος τι λαξευτῆς εὐνῆς, εἰς ἣν κάτωθεν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ὑπάρχει ὀλισθηρὰ ἀνάβασις. Ἐν δὲ δεξιᾷ οἱ τοῖχοι ἀπολήγουσιν εἰς καταγείους θαλάμους.

Ἐν ἐνὶ τούτων τῶν θαλάμων ἀποστάζουσιν ἄνωθεν σταγόνες ὕδατος γλυκέος. Ὀλίγα βήματα πρὸ τοῦ μυχοῦ ἐν δεξιᾷ ὑπάρχει δένδρον ἔχον ὕψος μὲν 25 ποδῶν, σχῆμα δὲ πυραμίδος μετὰ παραφυάδων ὁμοίων πρὸς τὰ ἄνθη τῆς κοινῆς κράμβης. Τὸ δένδρον τοῦτο νῦν μὲν εἶναι μέλαν ὑπὸ τοῦ καπνοῦ καὶ κεκακωμένον ὑπὸ χειρῶν βαρβάρων ἀνθρώπων καὶ ἀναισθήτων πρὸς τὰ τῆς φύσεως κάλλη· κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τοῦ φωτεινότητος περιηγητοῦ Tournefort ἅπαν λευκὸν καὶ ἀκέραιον. Περὶ αὐτοῦ λέγει (ἐν ὁδοιπορικῷ, σελίδι 293) ὅτι ἦτο τὸ ὠραιότατον ἐν τῷ κόσμῳ πάντων τῶν τοιοῦτου εἶδους δένδρων (diese Pyramide

Καὶ ἐκ μὲν τοῦ θόλου ἀποκρέμονται σταλακτίται ὥσπερ λογι-
χοειδῆ δόρατα ἢ κῶνοι, πολυέλαιοι, δένδρα πολυσχιδῆ καὶ πο-
λύκλαδα, φυτά, ὧν τὰ φύλλα καὶ ἄνθη ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ τῆς
κοινῆς κράμβης, καρποὶ βοτρυώδεις. Πάντα τὰ σχήματα ταῦτα
ἔχουσι πρὸς μὲν τὸ ἐνδον ἐντεριώνην, πρὸς δὲ τὸ ἔξω ὁμοίωμά τι
φλοιοῦ τῶν δένδρων. Καθόλου δὲ οἱ σταλακτίται φαίνονται μάλ-
λον ὡς ἀπολιθωμένα φυτά, πρὸς τὰ ὅποια κατὰ τὸν σχηματι-
σμὸν πολὺ ἀμιλλῶνται, παρὰ διαφανεῖς καὶ ἀπεχρυσταλλωμένοι
λίθοι. Ἀπὸ δὲ τῶν πλαγίων τοίχων κατέρχονται σταλακτίται
εἰς τὸ ἐδάφος πολλαχοῦ ὡς παραπετάσματα ἢ τοξοειδεῖς αὐ-
λαῖαι ἔχουσαι ἐντὸς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ποικίλας γραμμάς καὶ
παντοίους σχηματισμοὺς μετὰ κανονικῶν ἐλιγμῶν ὡς εἶναι ἓνα
τῶν γεγραμμένων τοιούτου εἶδους ὑφασμάτων. Καὶ ἄλλοι μὲν
τῶν σταλακτιτῶν φαίνονται ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ὑψούμενοι ὡς στε-
λέχη λεπτὰ καὶ εὐθέα, ἄλλοι δὲ τοιοῦτοι ἀπὸ τῆς θολωτῆς ὀρο-
φῆς κατ' εὐθείαν κατέρχονται καὶ πλησιάζουσι νὰ ἐνωθῶσι μετὰ
τῶν ἀνερχομένων. Οὐ μικρὸν τέρπει ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ ἀπλοῦν καὶ
φυσικόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ ποικίλον καὶ κανονικόν τῶν πολλῶν
τοιούτων σχηματισμῶν. Φαίνεται ὅτι ἐν τῷ ὑποχθονίῳ ἐκείνῳ
ἐργαστηρίῳ νοῦς τις τεχνίτου διευθύνει σοφῶς ἅπασαν τὴν τῆς
φύσεως ἀκάματον ἐργασίαν.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν σχημάτων καὶ ἕτερον παραδοξότερον πρᾶγ-
μα παρατηρεῖται. Νομίζει τις ὅτι οἱ σταλακτίται δὲν εἶναι ὕλη
ἀδρανῆς καὶ ἀνόργανος, ἀλλὰ ζῶντα μέλη ὀργανικοῦ τινος σώμα-
τος ἔχοντα αἷμα καὶ σάρκας καὶ ἀκαταπαύστως πλασσόμενα.
Καταφαίνεται δὲ μάλιστα τοῦτο ὅπου κακοποιός τις χεὶρ ἀν-
θρώπου βιαίως ἀπέσπασε μέρος τι σταλακτίτου. ἐνταῦθα ἀρχε-
ται πάλιν νέα θρέψις τοῦ ἀποκοπέντος μέρους, ἥτις μετὰ τινα
χρόνον τελειοῦται οὕτως, ὥστε σαφῶς διακρίνεται τῆς παλαιᾶς
ἢ νεωστὶ τραφεῖσα σάρξ. Ὅμως τὸ λαμπρότερον τοῦ θεάματος
εἶναι ἢ ἐκ τῆς ἀναφθείσης πυρᾶς προερχομένη ἀνταύγεια τῶν
σταλακτιτῶν. Ὁ θόλος φαίνεται ὥσπερ μικρὸς τις διάστερος οὐ-
ρανός, ἐν ᾧ οἱ σταλακτίται ὑποφωτιζόμενοι μαρμαίρουσιν ὥσπερ
κρεμαστοὶ ἀστέρες ἢ ὑπερμεγέθεις ἀδάμαντες. Ὁ πολλαχοῦ λε-

πτότατος τῆς μαρμαρυγῆς χρωματισμός ἐπαυξάνει τὴν τοῦ θεά-
ματος τέρψιν. Ἡ αἰσθησις συναρπάζεται καὶ ὁ θεώμενος ἀπλή-
στως καὶ κεχηνῶς προσηλώνει ἄνω τὰ βλέμματα μέχρις οὗ τὸ
φῶς ὑπομαρανθῇ καὶ ἀποσβεσθῇ τέλεον ἢ πυρὰ καὶ εὐρεθῇ πάλιν
εἰς τὸ ψηλαφητὸν σκότος τοῦ ὑπογείου βαράθρου. Ἀλλ' ἡ ἐκ τῆς
ἀντιθέσεως ταύτης ἐντύπωσις ἔχει τὸ προτέρημα ὅτι τὸ θέαμα
μένει ἐν τῇ φαντασίᾳ ἀνεξάλειπτον τοῦ ἅπαξ αὐτὸ ἰδόντος καὶ
ἡ μεθ' ὅλης τῆς ζωηρότητος ἀναπόλησις αὐτοῦ μετὰ ταῦτα δὲν
εἶναι πολὺ δύσκολος. Ἄν τὸ σπήλαιον εἰσεδέχετο ἐκ τοῦ στομίου
ἱκανὸν ἡμερινὸν φῶς, ὥστε παραχρῆμα καὶ ἀνέτως νὰ καθορῶν-
ται οἱ σταλακτῖται, θὰ ἀπέβαλλον πολὺ τῆς ἐαυτῶν καλλονῆς.
Ἐντεῦθεν προχωρῶν τις ὀλίγα ἔτι βήματα εἰς βάθος φθάνει εἰς
τὸ τοῦ σπηλαίου πέρας. Καὶ ἐν ἀριστερᾷ μὲν τῷ ἰσταμένῳ καὶ
πρὸς τὸν μυχὸν ὄρωντι οἱ τοῖχοι ὑψοῦνται βραχύνει καὶ πολ-
λαχοῦ ὑπὸ τῶν σταλακτιτῶν φλοιωδῶς περιειλημμένοι· κατὰ δὲ
τὴν ἀριστερὰν γωνίαν κατέρχονται ἄνωθεν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας
τοῦ τοίχου τοῦ πυθμένος ἄλλοι σταλακτῖται σχηματίζοντες
πτυχὰς πολλὰς κυματοειδεῖς· ἀπὸ δὲ σημείου τινὸς ὡς ἀπὸ κο-
ρυφῆς ἀποσχιζόμενοι δελτοειδῶς ποιοῦσι μακρὰ κράσπεδα ὥσπερ
τὰ τῶν παραπετασμάτων τῶν τοίχων τῶν παραθυρίων. Ἐν τῷ
μέσῳ ὑπὸ τὸ παραπέτασμα σχηματίζει ὁ βράχος εἶδος τι λα-
ξευτῆς εὐνῆς, εἰς ἣν κάτωθεν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ὑπάρχει ὀλισθηρὰ
ἀνάβασις. Ἐν δὲ δεξιᾷ οἱ τοῖχοι ἀπολήγουσιν εἰς καταγείους θα-
λάμους.

Ἐν ἐνὶ τούτων τῶν θαλάμων ἀποστάζουσιν ἄνωθεν σταγόνες
ὑδατος γλυκέος. Ὀλίγα βήματα πρὸ τοῦ μυχοῦ ἐν δεξιᾷ ὑπάρ-
χει δένδρον ἔχον ὕψος μὲν 25 ποδῶν, σχῆμα δὲ πυραμίδος μετὰ
παραφυάδων ὁμοίων πρὸς τὰ ἄνθη τῆς κοινῆς κράμβης. Τὸ δέν-
δρον τοῦτο νῦν μὲν εἶναι μέλαν ὑπὸ τοῦ καπνοῦ καὶ κεκακωμέ-
νον ὑπὸ χειρῶν βαρβάρων ἀνθρώπων καὶ ἀναισθήτων πρὸς τὰ τῆς
φύσεως κάλλη· κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τοῦ σοφωτάτου περιηγη-
τοῦ Tournefort ἅπαν λευκὸν καὶ ἀκέραιον. Περὶ αὐτοῦ λέγει
(ἐν ὁδοιπορικῷ, σελίδι 293) ὅτι ἦτο τὸ ὠραιότατον ἐν τῷ
κόσμῳ πάντων τῶν τοιούτου εἶδους δένδρων (diese Pyramide

ist wohl ohne Zweifel die schönste Marmorpflanze, die man in der Welt antreffen kann). Περί αὐτὸ ὑπάρχον καὶ ἄλλα μικρότερα φυτὰ ὁμοίου σχήματος. Ἐνταῦθα ἐπὶ τινος σταλακτίτου ὁ πρέσβυς de Nointel ἐτέλεσε μετὰ τῆς ἀκολουθίας του λειτουργίαν κατὰ τὴν νύκτα τῶν Χριστουγέννων. Καὶ πρὸς μνήμην ἐνεχάραξε κάτωθι τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν λατινιστὶ

Hic ipse Christus adfuit
ejus natali die media nocte
celebrato MDCLXXIII.

Ἐν τέλει προσθέτω ὅτι τὸ τῆς Ὠλιάρου σπήλαιον ὁσημέραι ἐρημοῦται ὑπὸ τῶν εἰσερχομένων εἰς αὐτὸ παντοίων ἀνθρώπων, οἵτινες ἀδιακρίτως θραύουσι τοὺς ὡραίους σταλακτίτας καὶ μεθ' ἑαυτῶν ἀποκομίζουσι πρὸς κόσμον τῶν οἰκιῶν. Διὰ τοῦτο δὲν βλέπει τις ὅλα τὰ πράγματα ἀκέραια, ὅσα οἱ παλαιότεροι περιηγηταὶ περιέγραψαν. Λίαν ἐπαινετὸν θὰ ᾔτο ἂν ἡ δημοτικὴ ἀρχὴ Πάρου, εἰς τὸν δῆμον τῆς ὁποίας ἀνήκει, ἐφρόντιζε καὶ ἔσωζεν ὅ,τι ἐν αὐτῷ ἔτι ὑπελείφθη.

ΙΩ. ΠΡΩΤΟΔΙΚΟΣ.

ΕΚ ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ ΚΑΘ' ΕΛΛΗΝΑΣ.

*Περὶ τῆς ιδρύσεως καὶ καθιερώσεως ἀγαλμάτων
καὶ ναῶν, ὡς αἰτίας τῆς ιερότητος
καὶ θρησκευτικῆς αὐτῶν λατρείας.*

Ἐν ἄλλαις διατριβαῖς, ἐκδοθείσαις ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ¹⁾, ἐδείξαμεν πόθεν καὶ πῶς ἤρξατο ἡ τοῦ θείου ἀπεικόνις παρ' Ἑλλήσιν ἐν ἀνθρωπίνῃ μορφῇ, καὶ τίνα σημασίαν εἶχον παρὰ

1) Ἐν Ἀθηναίου τόμῳ, γ' ἀπὸ σελ. 177. καὶ δ' ἀπὸ σελ. 55.

τοῖς εὐσεβέσι τῶν Ἑλλήνων τὰ ἀρχαιότατα τῶν θεῶν ἀγάλμα-
τα, ἃ οὐρανοπετῇ ἐνόμιζον οὗτοι καὶ ἔργα θεῖα, τοῖς ἀνθρώποις
σταλέντα παρ' αὐτῶν τῶν θεῶν εἰς φρουρὰν καὶ σωτηρίαν αὐτῶν,
Ἐντεῦθεν διετηροῦντο ταῦτα ἀείποτε ἐν τῇ πρίστῃ αὐτῶν μορ-
φῇ, οἷαδ' ἄποτε καὶ ἂν ἦτο αὕτη, καὶ ὥς πολυτιμότατα κειμήλια
ἐν τοῖς ἀσφαλεστάτοις τῶν πόλεων τόποις, διότι ἐκ τῆς ἀσφα-
λείας καὶ σωτηρίας αὐτῶν ἐξήρπαστο καὶ ἡ τῶν πόλεων ἀσφάλεια
καὶ σωτηρία. Ὅθεν ἐχθρικοὶ καὶ ἀντίζηλοι πόλεις, τοῦτο γινώ-
σκουσιν, προσεπάθουν οἷς τρόποις ἠδύναντο νὰ ἀρπάσωσιν ἐκ
τῶν πολεμίων τὰ προστατεύοντα αὐτοὺς θεῶν ἀγάλματα, διότι
μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν καὶ κατοχὴν τούτων ἔπαυσεν ἡ προστασία
αὐτῶν ἐπὶ τῶν πολεμίων, καὶ τότε ἡ ἥττα αὐτῶν ἦτο δυνατὴ
καὶ εὐκόλος. Τοιαύτην ἐννοίαν ἔχει ἡ ἐκ τοῦ Ἰλίου ἀρπαγὴ τοῦ
Παλλαδίου ὑπὸ Διομήδους καὶ Ὀδυσσεώς, καὶ ἡ ἐν Ῥώμῃ τήρη-
σις ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἑστίας τῶν ἐκ Τροίας δῆθεν μετακομισθέν-
των ὑπὸ Αἰνείου ἱερῶν, καὶ ἄλλων πολλῶν τοιούτων ἐν πόλεσι
τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἰταλίας καὶ ὅπου ἀλλαχοῦ ὑπῆρχον ἐλληνικαὶ
ἀποικίαι.

Ἡ ἱερότης τῶν τοιούτων ἀγαλμάτων, ἡ καὶ ἄλλων θρησκευ-
τικῶν ἱερῶν, προήρχετο ἐξ αὐτῆς τῆς θεόθεν καταγωγῆς των·
διότι ἐπιστεύετο ὅτι ἦσαν πεπληρωμένα ἐκ τῆς χάριτος καὶ τοῦ
πνεύματος τοῦ θεοῦ, οὐ ἀφομοιώματα ἦσαν ταῦτα, καὶ ὑφ' οὗ
ἐπέμφθησαν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἱερότης αὕτη ἐνυ-
πῆρχεν ἐν αὐτοῖς ἀείποτε καὶ οὐδέποτε κατέλειπεν αὐτά.

Ὅσα ὁμῶς ἀγάλματα θεῶν ἐπλάσθησαν ὕστερον ἕνεκα τῆς
προόδου τοῦ χρόνου καὶ ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τῆς τέχνης ὑπὸ ἀν-
θρωπίνων χειρῶν εἴτε κατὰ μίμησιν αὐτῶν τῶν θεοπέμπτων
εἴτε μὴ, οἷαδ' ἄποτε καὶ ἂν ἦσαν ταῦτα τὴν ὕλην καὶ τὴν μορ-
φήν, καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ λαμπρότατα καὶ τελειότατα τῆς τέχνης
ἔργα, δὲν εἶχον τὴν ἱερότητα ἐκείνων εἰ μὴ μετεδίδετο αὐτοῖς δι'
ἱεροτελεστίας γνωστῆς τοῖς ἱερεῦσι καὶ τοῖς πιστοῖς μόνοις, ἧς
μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἐπιστεύετο ὅτι ἐπληροῦτο τὸ νέον χειρο-
ποίητον ἄγαλμα θεοῦ τινος ἐκ τῆς χάριτος αὐτοῦ, καὶ ἦτο ἀπὸ
τοῦδε κατοικητήριον αὐτοῦ· καὶ οὕτω καθίστατο ἀντικείμενον

θρησκευτικῆς λατρείας, καὶ ἡ ἱερότης αὐτοῦ ἠὔξανε μὲ τὴν πρόο-
δον τοῦ χρόνου καὶ τὴν ἐπὶ τῶν πιστῶν δῆλωσιν τῆς ἐπενερ-
γείας αὐτοῦ διὰ θαυμάτων. Διὸ ὅσον ἀρχαιότερον εἶναι ἀγαλμά-
τι, τοσοῦτον σεβαστότερον καὶ ἱερώτερον. Ἡ ἱερότης τοῦ ἐν Ἀ-
κροπόλει τῶν Ἀθηνῶν ἀριστουργήματος τοῦ Φειδίου, τῆς χρυσε-
λεφαντίνης Ἀθηνᾶς, οὐδέποτε ἐξισώθη πρὸς τὴν τῆς Πολιάδος
Ἀθηνᾶς, τοῦ οὐρανοπετοῦς ἐκείνου ξυλίνου καὶ δυσμέρφου παναρ-
χαίου ἀγάλματος τῆς θεᾶς ταύτης, τοῦ ἐν τῷ Ἐρεχθεΐᾳ τηρου-
μένου καὶ μετ' ἄκρας εὐλαβείας καὶ τιμῆς φυλασσομένου ὑπὸ
ἱερείων καὶ θεραπόντων πολλῶν. Ἡ αὐτὴ διαστολὴ ὑπῆρχε καὶ
ἐπὶ ἄλλων νέων καὶ ἀρχαίων ἀγαλμάτων πολιούχων θεῶν ἄλλων
πόλεων. Καὶ ἡμεῖς νῦν διαστέλλομεν ὡσαύτως τὰς εἰκόνας τῆς ἡ-
μετέρας θρησκείας οὐχὶ κατὰ τὴν τελειότητα τῆς τέχνης καὶ τὴν
ὑλὴν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὴν σωζομένην περὶ αὐ-
τῶν παράδοσιν περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς θαυματουργοῦ δυ-
νάμεως. Καὶ ἡμεῖς ὡσαύτως δὲν ἀποδίδομεν θρησκευτικὴν λα-
τρείαν εἰς εἰκόνα, ἀμα ἐξελθοῦσαν τῶν χειρῶν τοῦ ζωγράφου,
οἷαδήποτε καὶ ἂν ἦναι αὕτη τὴν τέχνην καὶ τὴν ὑλὴν, ἂν προη-
γουμένως δὲν κατατεθῇ ἐπὶ 40 ἡμέρας εἰς ναόν τινα, ἐν ᾧ τε-
λεῖται τακτικῶς λειτουργία. Οὕτως ἀποκτᾷ αὕτη ἱερότητα, καὶ
μετὰ τοῦτο ἀποδίδεται αὐτῇ θρησκευτικὴ λατρεία παρὰ τῶν
πιστῶν, διότι τότε πιστεύεται ὅτι ἐνοικεῖ ἐν αὐτῇ θεία χάρις.

Τὰ περὶ ἱερότητος ἀρχαίων καὶ νέων ἀγαλμάτων ρηθέντα ἰσχύ-
ουσι καὶ ἐπὶ ἀρχαίων ἱερῶν τόπων καὶ ναῶν καὶ παρὰ τῶν ὕστε-
ρον ὑπὸ ἀνθρώπων ὀρισθέντων τόπων καὶ οἰκοδομηθέντων ναῶν
πρὸς λατρείαν τοῦ θεοῦ. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν οἱ ἱεροὶ τόποι, οὓς ἐξ ἀρ-
χῆς οἱ ἄνθρωποι ἐξέλαβον καὶ ἐπίστευσαν ὡς κατοικητήρια θεῶν,
καθ' ἃ ἀλλαχοῦ εἶπομεν¹⁾, καὶ ὅσοι ναοὶ ἐκτίσθησαν ἐν ἀρχαίοις
χρόνοις ὑπὸ ἀνθρώπων εὐσεβῶν, φίλων ἢ ἱερέων ἢ τέκνων αὐτῶν
τῶν θεῶν, οὗτοι πάντες ἔφερον ἐξ ἀρχῆς τὴν ἱερότητα, καὶ διὰ
τοῦτο ἐν αὐτοῖς ἐτελεῖτο αἰείποτε ἡ τῶν θεῶν λατρεία· ὅσοι ὁμοίως
τόποι ὠρίσθησαν ὕστερον εἰς λατρείαν θεῶν καὶ ὅσοι ναοὶ ἐκτί-
σθησαν ἐπ' αὐτῶν, οὗτοι πάντες, ὅπως κατασταθῶσιν ἱεροὶ καὶ

1) Ἐν Ἀθηναίου τόμ. α' σελ. 387 κ. ἑ.

ἐν αὐτοῖς τελεῖται λατρεία τοῦ θεοῦ, ἔδει προηγουμένως νὰ καθιερωθῶσι διὰ ἱεροτελεστίας, ὅπως καὶ τὰ τῶν θεῶν ἀγάλματα. Διὰ τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἱεροτελεστίας ἐπιστεύετο ὅτι ὁ θεὸς προσέρχεται εἰς τὸν ναὸν καὶ κατοικεῖ ἐν αὐτῷ, καὶ οὕτω προστατεύει καὶ σώζει τοὺς λατρεύοντας αὐτόν. Ἄνευ τῆς ἱεροτελεστίας ὁμοίως καὶ ὁ τόπος καὶ ὁ ἐπ' αὐτοῦ κτισθεὶς ναὸς εἶναι κοινὸς τόπος καὶ κοινὸν οἰκοδόμημα ἄχρηστον πρὸς λατρείαν θεοῦ, καὶ ὡς τοιοῦτο αὐθόλως τοῖς ἀνθρώποις σεβαστὸν καὶ ἀπαραδίασταν, ὡς μὴ προστατευόμενον παρὰ θεοῦ τινος.

Τοιαύτη καὶ τοσαύτη ἡ ἰσχὺς τῆς ἱεροτελεστίας. Ἐπειδὴ ὁμοίως αὕτῃ ἀνήκει εἰς τὰ μυστηριώδη ἱερά, ἃ ἐτελοῦντο κρύφα ὑπὸ τῶν πιστῶν, καὶ ὧν οὐδέποτε ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐσυγχωρεῖτο ἡ γνωστοποίησις αὐτῶν εἰς ἄλλους, διότι ἡ γνωστοποίησις αὐτῶν ἦτο οὐ μόνον μέγιστον ἁμάρτημα, καὶ ὡς ποιοῦτο προεκάλει τὴν ὀργὴν τῶν θεῶν κατὰ τῶν γνωστοποιησάντων αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἠδύνατο γνωστοποιηθεῖσα νὰ ἐπενέγκῃ ὅλως ἀντίθετα ἀποτελέσματα κατὰ τῶν πιστῶν· διότι καὶ οἱ τούτων ἐχθροὶ ἠδύναντο δι' αὐτῆς νὰ ἐκκαλέσωσι τὸν θεὸν ἀπὸ τοῦ ἀγάλματος καὶ τοῦ ναοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν ἰδίαν χώραν καὶ νὰ ἔχωσιν οὕτω τὴν προστασίαν αὐτοῦ. Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἡ τοιαύτη ἱεροτελεστία ἐξετελεῖτο κρύφα καὶ ἐνώπιον ὀλίγων ἱερῶν προσώπων, ἅτινα ἐλάβαν μέρος εἰς αὐτήν, καὶ ἅτινα συμφέρον εἶχον νὰ τηρῶσιν αὐτὴν μυστικὸν τὸν τρόπον ταύτης καὶ ἄγνωστον τοῖς πολλοῖς.

Τούτου ἕνεκα ὅπως οὐδὲν σχεδὸν γνωρίζομεν περὶ τῶν κυρίως μυστηρίων, διότι τούτων ἡ ἐκτέλεσις ἐγένετο ἐν ἀποκρύφῳ καὶ ἐνώπιον τῶν μεμνημένων, καὶ ἐτηρεῖτο αἰείποτε μυστικῇ, οὕτως οὐδὲν σχεδὸν καὶ περὶ τῆς ἀποκρύφου ἱεροτελεστίας τῶν πρὸς καθιέρωσιν ναῶν καὶ ἀγαλμάτων γινομένων γινώσκομεν· διότι οὔτε ἱερεῖς οὔτε ἄλλοι ἐτόλμων νὰ γνωστοποιήσωσι τὰ καθ' ἕκαστον αὐτῆς, καὶ ἂν ποτε ἤρχοντο ὅπωςδὴποτε εἰς γνῶσιν αὐτῶν. Ὅσα δὲ ἡμῖν γνωστὰ περὶ τούτων ἐκ συγγραφέων καὶ ἐκ τῆς καθόλου λατρείας τοῦ θεοῦ παρ' Ἑλλήσιν εἰσὶ ταῦτα. Πρῶτον ἔδει νὰ ἐρωτηθῇ διὰ μαντειῶν ἢ ὅπωςδὴποτε ἄλλως ὁ θεὸς ἂν ἀρέσκηται νὰ δεχθῇ τὸ προσφερόμενον αὐτῷ ἄγαλμα,

ναὸν ἢ ἄλλο τι. Καὶ ἂν μὲν ἀπέδεχτο δι' αἰσίων σημείων, τότε προέβαινον εἰς τὴν καθιέρωσιν αὐτοῦ, ἄλλως ὅμως οὐχί. Ἄλλ' ἡ ἀποδοχὴ ἦτο σχεδὸν πάντοτε βεβαία· διότι, ἂν ὁ θεὸς ἐρωτώμενος κατὰ πρῶτον δὲν ἔδιδε σημεῖα ἀποδοχῆς, ἐπανελαμβάνετο καὶ πάλιν ἡ ἀμέσως ἢ μετὰ καιρὸν ἡ ἐρώτησις διὰ θρησκευτικῶν μέσων, ἕως οὗ ἐδηλοῦτο καταφανῶς ἡ θέλησις αὐτοῦ, ὡς ἐγίνετο καὶ εἰς ἄλλας ὁμοίας περιστάσεις. Δηλωθείσης τῆς συγκαταθέσεως τοῦ θεοῦ, τότε προέβαινον εἰς τὰ τῆς ἱεροτελεστίας τῆς ἰδρύσεως καὶ καθιερώσεως. Καὶ ἂν μὲν τὸ εἰς τὸν θεὸν προσφερόμενον ἦτο ἄγαλμα, ἢ ἄλλο τι κινητὸν ἀνάθημα, ἐκομίζετο τοῦτο διὰ πομπῆς καὶ δαδουχίας καὶ ᾠσμάτων εἰς τὸν ναὸν ἐπομένων τῶν πιστῶν. Ἄν ὅμως ἦτο ναὸς, ἔδει πρὸ τῆς ἱεροτελεστίας νὰ ἰδρυθῇ ἡ θυμέλη ἢ ὁ βωμὸς πρὸ τοῦ ναοῦ¹⁾, καὶ ἡ ἱερὰ τράπεζα πρὸ τοῦ ἀγάλματος ἐν τῷ σηκῷ τοῦ ναοῦ, ἐφ' ἧς ἐτίθεντο τὰ ἅπυρα ἱερὰ, οἷον ἀπαρχαὶ καρπῶν, ἄνθη, στέφανος κ.τ.λ., ὁ ἐν τῷ ναῷ ἀκοίμητος λύχνος, τὸ θυμίαμα ἐκ θύσου ἢ θύμου, λιβάνου καὶ ἄλλων ὕστερον ἀρωμάτων, καὶ νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ διὰ στεφάνων ἐξ ἀνθέων ἢ ἐκ κλάδων φυτοῦ ἀρεστοῦ τῷ θεῷ στέψις τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἀγάλματος καὶ πάντων τῶν τοῦ ναοῦ πραγμάτων.

Ταῦτα πάντα τηρούμενα καὶ ἐκτελούμενα κατ' ἐνιαυτὸν ἢ καὶ ἄλλοτε ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τῆς πρώτης παραδοχῆς τῆς λατρείας θεοῦ τινος, καὶ τῆς ἰδρύσεως τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἀγάλματος αὐτοῦ, πιθανὸν εἶναι ὅτι ἐξετελέσθησαν κατὰ πρῶτον ἐν τῇ καθιερώσει καὶ ἀνιδρύσει τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἀγάλματος τοῦ θεοῦ· διότι ἡ αὐστηρὰ τήρησις καὶ ἐκτέλεις τῶν ἅπαξ καθιερωθεισῶν τελετῶν, καὶ ἡ ἀνευ νεωτερισμῶν καὶ μεταβολῶν ἐκτέλεις αὐτῶν, ἦτο ἱερὸς καὶ ἀπαράβατος θρησκευτικὸς νόμος, οὗ ἡ παράβασις καὶ ἀθέτησις συνεπῆγε δεινὰ ἐπακόλουθα κατὰ τὴν θρησκευτικὴν πεποίθησιν τῶν πιστῶν, ὡς ἀλλαχοῦ ἀπεδείξαμεν²⁾.

Τούτων πάντων ἐκτελεσθέντων ἤρχιζεν ἡ ἱεροτελεστία τῆς

1) Ἐν Ἀθηναίου τόμ. 4, 395.

2) Αὐτ. 3, 293 καὶ 299.

ιδρύσεως¹⁾). Ἐπειδὴ πάσης ιεροτελεστίας κύρια στοιχεῖά εἰσι θυσία καὶ προσφοραί, εὐχαὶ καὶ δεῖπνα, εἰς ἃ ἐν μεγάλαις ἐορταῖς προσετίθεντο καὶ ἀγῶνες, εἰκάζομεν ὅτι καὶ ἐν τῇ τελετῇ τῆς ιδρύσεως τῶν ἱερῶν τὰ αὐτὰ ἐξετελοῦντο. Ἄν ὁμως αἱ τῆς ιδρύσεως εὐχαὶ ἦσαν στερεότυποι τρόπον τινὰ καὶ ἀμετάβλητοι, ὥς παρ' ἡμῖν ἐν τῇ ἐγκαινιάσει τῶν ναῶν, καὶ ἂν εἶχον ἰδιαίτερά τινα καὶ ποῖα ἐν ἐκάστη περιστάσει, ἀγνοοῦμεν ἐντελῶς δι' ὃν λόγον εἶπομεν. Τὰ εἰς θυσίαν ὁμως προσφερόμενά εἰσιν ὁπωσοῦν γνωστὰ, ὥς μὴ ἀπόρρητα καὶ μυστικά.

Ἐν τῷ Πλούτῳ²⁾ τοῦ Ἀριστοφάνους βλέπομεν ὅτι ἐν τῇ ιδρύσει τοῦ θεοῦ τούτου προηγεῖται τις φέρων δᾶδας ἡμμένας, ἔπεται δὲ γυνὴ φέρουσα σεμνῶς χύτρας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ ποικίλην στολὴν ἐνδεδυμένη.

Περὶ τῶν χυτρῶν τούτων παρατηρεῖ ὁ σχολιαστὴς ἐνταῦθα ὅτι αἶθος ἦν ἐν ταῖς ιδρύσεσι τῶν ἀγαλμάτων ὁσπρίων ἐψημένων χύτρας περιπομπεύεσθαι ὑπὸ γυναικῶν ποικίλως ἡμφιεσμένων· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἢ ἄλλος·

α' Ἀφιεροῦντές τι ἐν ναοῖς ἢ καθιδρύοντες αὐτοὺς ἔθος εἶχον

1) Ἡ λέξις ἱδρυσίς καὶ ἱδρύω δηλοῖ κυρίως τὴν ἐν αἰκίῳ τόπῳ θέσιν τοῦ ἀγάλματος καὶ παντὸς ἄλλου ἀναθήματος· ἀλλὰ πλὴν τούτου, ὅπερ ἀληθῶς ἐγένετο, καὶ τὰ τῆς θρησκευτικῆς τελετῆς πάντα ἃ προεκάλει ἡ πρᾶξις αὕτη. Ὅθεν καὶ τὸ ἱδρύομαι λέγεται ἐπὶ τοῦ ἐκτελοῦντος τὴν πρᾶξιν· ὥς παρὰ Πλάτωνι ἐν Πρωταγ. 328· ἀπεχάρει βωμούς τε ἱδρυσθαι καὶ ἀγάλματα θεῶν». Ὁ αὐτὸς ἐν Νόμ. 40, 940· αἱερὰ καὶ βωμοὺς ἐν ἰδίαις οἰκίαις ἱδρυόμενοι». Ἐντεῦθεν τὸ παρὰ Δυκούργῳ κατὰ Δεωκράτους ἐν ἀρχῇ ἀήρως οἱ κατὰ τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν ἱδρυόμενοι» δηλοῖ τοὺς τῶν φυλῶν ἥρωας, ὅσοι εἶχον βωμοὺς καὶ ἱερὰ καὶ ἀγάλματα καθιερωμένα ἐν τῇ Ἀττικῇ καὶ ἐλατρεύοντα.

2) στιχ. 4194·

Ἰδρυσόμεθ' οὖν αὐτίκα μάλα· . . .

ἀλλ' ἐκδότω καὶ δεῦρο δᾶδας ἡμμένας,

ἵν' ἔχων προηγῇ τῷ θεῷ σὺ, . . .

Ἐγὼ δὲ τί ποιῶ;

τὰς χύτρας, αἷς τὸν θεόν

ἱδρυσόμεθα, λαβοῦσ' ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φέρε

σεμνῶς ἔχουσα δ' ἥλθες αὐτὴ ποικίλη.

προςάγειν χύτρας ἀθάρας καὶ σεμιδάλεως μεστάς, ἢ πελάνων καὶ ὀσπρίων ἀλληλεσμένων· προωδοποιοῦν δὲ φέρουσαι ταῦτα ἐπὶ κεφαλῆς γυναῖκες σεμναί.» εἶτα

α' Ἐπὶ κεφαλῆς· ἐπειδὴ ὁπότε μέλλοισιν βωμοὺς ἀφιδρύειν ἢ ἄγαλμα θεοῦ, ἔψοντες ὀσπρια ἀπῆρχοντο τούτων τοῖς ἀφιδρυμένοις, εὐχαριστήρια ἀπονέμοντες τῆς πρώτης διαίτης· ὅθεν καὶ ἐν ταῖς Δαναΐσι

Μαρτύρομαι δὲ Ζηνὸς Ἑρκείου χύτρας,
Παρ' αἷς ὁ βωμὸς οὗτος ιδρύθη ποτέ.»

Ὅμοιά τινα φαίνεται ὅτι ἐγένοντο καὶ ἐν τῇ καθιερώσει ἰδιωτικῶν ἱερῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ παντὸς πολίτου· ἐνθα πιθανόν ὅτι παρευρίσκοντο πλὴν τῶν τῆς οἰκίας μελῶν καὶ ἄλλοι συγγενεῖς καὶ φίλοι τοῦ οἰκογενειάρχου. Ἰδίως περὶ τῆς ἐν τῷ οἴκῳ καθιερώσεως τοῦ κτησίου Διὸς, τοῦ προστάτου καὶ ἐφόρου οὐ μόνον τῆς οἰκίας, ἀλλὰ καὶ πάσης τῆς περιουσίας πολίτου τινός, ἀφ' ἧς καὶ ὁ θεὸς κτήσιος λέγεται, μανθάνομεν ἐξ Ἀθηναίου¹⁾, ὅτι ὁ ἐπὶ τῶν πρώτων Πτολεμαίων ἀκμάσας Ἀντικλείδης ὁ Ἀθηναῖος ἐν τῷ ἐξηγητικῷ αὐτοῦ θρησκευτικῶν ἐθίμων καὶ πράξεων γράφει· «Διὸς κτησίου σημεῖα ιδρύεσθαι χρὴ ὧδε· καδίσκον καινὸν δίωτον ἐπιθηματοῦντα, στέψαντα ὦτα ἐρίῳ λευκῷ, καὶ ἐκ τοῦ ὦμου τοῦ δεξιοῦ καὶ ἐκ τοῦ μετώπου τοῦ κροκίου, καὶ ἐσθεῖναι ὅ,τι ἂν εὖρης καὶ εἰσχέαι ἀμβροσίαν· ἢ δ' ἀμβροσία ὕδωρ ἀκραιφνές, ἔλαιον, παγκαρπία· ἅπερ ἔμβαλε.»

Ἐκ τῶν εἰρημένων γίνεται δῆλον ὅτι ἐν τῇ ιδρύσει ναῶν, βωμῶν, ἀγαλμάτων καὶ ἄλλων ἀναθημάτων προηγοῦντο ἄνδρες φέροντες δαδὰς ἀνημμένας, εἶποντο δὲ γυναῖκες σεμναί, ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φέρουσαι χύτρας, πλήρεις ὀσπρίων ἐψημένων ἢ ἀθάρας καὶ σεμιδάλεως καὶ πελάνων· καὶ ὅτι αἱ χύτραι αὗται ἔδει νὰ ὦσι νέαι, δίωτοι καὶ ἐστεμμέναι ἐρίῳ λευκῷ, καὶ νὰ φέρωσι τὴν ῥηθεῖσαν ἀμβροσίαν. Τῶν χυτρῶν τούτων ἦσαν πιθανῶς καὶ τὰ κεράμια ἀγγεῖα, κέρνος καὶ κοτύλος, ἃ εἶχον ἐν αὐτῷ κατ' Ἀθηναίων²⁾ πολλοὺς κοτυλίσκους κεκολλημένους, ἐν οἷς ἦσαν ἀρμιναι,

1) Ἐν βιβλ. ΙΑ' σ. 473.

2) Ἐν βιβλ. ΙΑ', σ. 476 καὶ 478.

μήκωνες λευκοί, πυροί, κριθαί, πισοί, λάθυρα, ὤχροι, φακοί, κύαμοι, ζεαί, βρόμος, παλάθιον, μέλι, ἔλαιον, οἶνος, γάλα, οἶον ἔριον ἄπλυτον».

Πάντα ταῦτα, εὐχαριστήρια τοῖς ἀφιδρυμένοις καλούμενα, καὶ σύμβολα τῆς πρώτης τῶν ἀνθρώπων διαίτης ὄντα, ἐκομίζοντο ἐν πομπῇ καὶ ἐπὶ καθαρῶν καὶ πολυτελῶν σκευῶν ὑπὸ ἀγνῶν προσώπων, μάλιστα δὲ ἱερῶν παρθένων, λαμπρῶς ἐνδεδυμένων, καὶ κατετίθεντο πρὸ τοῦ ἀφιδρυμένου θεοῦ, τὰ μὲν ἐπὶ τῆς ἱερᾶς τραπέζης, ἥτις ἴστατο πρὸ τοῦ ἀγάλματος τοῦ θεοῦ ἐν τῷ σηκῷ τοῦ ναοῦ, τὰ δὲ ἐκαίοντο ἐπὶ τοῦ πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ναοῦ ἱσταμένου βωμοῦ. Διὸ πρὸ τῆς τελετῆς τῆς ἀφιδρύσεως ναῶν ἔδει τὰ προϋπάρχη, ὡς εἵπομεν, ὁ βωμὸς καὶ ἡ ἱερὰ τράπεζα, ὡς ἀναγκαῖα πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς λατρείας τοῦ ἀφιδρυμένου θεοῦ ἢ τοῦ ἀγάλματος αὐτοῦ. Τὰ εἰς θυσίαν προσφερόμενα βεβαίως ἦσαν οὐχὶ τὰ αὐτὰ πάντοτε, ἀλλὰ διάφορα κατὰ τὴν φύσιν τοῦ θεοῦ εἰς ὃν προσεφέροντο· διότι οὐχὶ τὰ αὐτὰ θύματα προσεφέροντο τοῖς θεοῖς πᾶσιν, οὐδὲ ὁ αὐτὸς τρόπος τῆς λατρείας ἦτο συνήθης ἐπὶ πᾶσι¹).

Πάντα ταῦτα τὰ δῶρα, κομιζόμενα τοῖς θεοῖς ἐπὶ κανῶν ἢ ἀγγείων, ἦσαν ἐστεμμένα ἢ δεδερμένα μὲ ταινίας, εἰς σημεῖον τῆς ἱερότητος καὶ τελειότητος αὐτῶν κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη παρ' Ἀθηναίῳ²), ὡς καὶ νῦν βλέπομεν ἐν πολλοῖς μνημείοις τῆς τέχνης ἐπὶ ἀναγλύφων καὶ μάλιστα ἀγγείων, ἐν οἷς ἀπεικονίζονται τοιαῦτα προσφερόμενα δῶρα, ἐφ' ὧν ὑπάρχουσι στέφανοι καὶ ταινίαι καὶ ἄνθη. Ἐστέφοντο ὡσαύτως διὰ τῶν αὐτῶν καὶ ὁ ναὸς τοῦ θεοῦ καὶ τὸ ἄγαλμα καὶ πάντα τὰ τοῦ ναοῦ πράγματα καὶ οἱ

1) Βλ. Ἑρμηνον ἐν ἐλλ. ἀρχ. 2. §. 6.

2) Ἐν βιβλ. ΙΕ', 674· ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ συμποσίῳ φησὶν, ὅτι οὐδὲν κολοβὸν προσφέρομεν πρὸς τοὺς θεοὺς, ἀλλὰ τέλεια καὶ ὅλα. Τὸ δὲ πλήρες τέλειόν ἐστι· τὸ δὲ στέφειν πλήρως ἢ τινα σημαίνει. . . ἔοικεν ὁ στέφανος τοῦτο ποιεῖν βούλεσθαι. Διὸ καὶ περὶ τὰ πένθη τοῦναντίον παρασκευάζομεν· ὁμοιοπαθεῖα γὰρ τοῦ κεκμηκότος κολοβοῦμεν ἡμᾶς αὐτοὺς τῇ τε κουρᾷ τῶν τριχῶν καὶ τῇ τῶν στεφάνων ἀφαιρέσει.

μετέχοντες τῆς τελετῆς ἱερεῖς καὶ ὑπηρέται καὶ πάντες οἱ παρίσταμενοι¹⁾).

Πρὸ τῆς ἱεροπραξίας λαμβάνων τὰ προσφερόμενα ὁ ἱερεὺς ἢ καὶ ὁ ἐκτελῶν ἔργα ἱερέως κατέθετε τὰῦτα ἐπὶ τῆς ἱερᾶς τραπέζης πρὸ τοῦ ἀγάλματος καὶ ἔρραινεν αὐτὰ, τὸν ναὸν καὶ πάντας τοὺς παρισταμένους εἰς τὴν τελετὴν διὰ κλάδου δένδρου ἢ φυτοῦ ἱεροῦ τῷ θεῷ, εἰς ὃν προσεφέροντο τὰ δῶρα, ὃν κλάδον ἐνέβαπτεν εἰς τὸ ἐντὸς λεκάνης²⁾ ὕδωρ, ὃ ἐλαμβάνετο ἐξ ἱερᾶς πηγῆς, ρεούσης ἢ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ, ὅπου τοῦτο ἦτο δυνατόν, ἢ πλησίον αὐτοῦ, ἢ ἐκ παραρρέοντος ποταμοῦ³⁾. Ἦτο δὲ ὁ ῥαντισμὸς οὗτος ἀναγκαῖος, ὅπως ἐξαγνισθῶσι δι' αὐτοῦ πάντα τὰ εἰς τὴν τελετὴν προσφερόμενα καὶ πλησιάζοντα τῷ θεῷ πρόσωπα καὶ πράγματα.

Πάντες δὲ οἱ λαμβάνοντες μέρος εἰς τὴν ἱεροτελεστείαν ἱερεῖς, ἱερεῖαι καὶ λοιποὶ ἔφερον λευκὰ νέα ἢ νεοπλυνῆ ἐνδύματα εἰς δῆλωσιν ἐξωτερικῆς καθαριότητος⁴⁾, καὶ ὑποδήματα νέα ἢ καθαρά⁵⁾. διότι καθαρὸς καὶ ἅγιος ὁ θεὸς νομιζόμενος, ἔδει καὶ πάντες οἱ πρὸς αὐτὸν ἐρχόμενοι νὰ ᾧσι καθαροὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς. Ὅτε ὁμῶς ἡ ἱεροτελεστεία ἐγένετο ἤρωςιν ἢ νεκροῖς ἢ καταχθονίαις θεοῖς, συνήθη ἦσαν ἐρυθρὰ ἐνδύματα ἢ φοινικίδες, ὥς γίνεται τοῦτο δῆλον ἐν Πλούτ. Ἀριστ. 21, Λυσίου κ. Ἀνδροτ. 5, 51, καὶ Δίσχύλ. Εὐμ. 1010.

Ἀρξαμένης τῆς ἱεροτελεστείας πρὸ τοῦ ἱεροῦ ἢ ἐν αὐτῷ ἔδει

1) Boetticher Tect. der Hellenen 4 Buch σ. 52 καὶ 64. Πλουτ. Δυκ. 26. Ἀθήν. 15, 674, ἐνθα πολὺς περὶ τοῦτου λόγος.

2) Πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν ὑπῆρχεν ἐν τῷ Παρθενῶνι ἀργυροῦν περιῤῥαντήριον καὶ ἕτερον χρυσοῦν ἐν τῷ προνάῳ (C. I. G. 2. N. 138—40). Ἀλλὰ τοιαῦτα ἐδωρήσατο ὁ Κροῖσος τῷ ἐν Δελφοῖς θεῷ καθ' Ἡρόδοτον (1, 54)· βέβαιον δὲ ὅτι καὶ ἐν παντὶ ναῷ ὑπῆρχον τοιαῦτα περιῤῥαντήρια.

3) Βλ. Ἑρμαννον ἐν ἐλλ. ἀρχ. 2 § 19, 4 καὶ ἄλλα παραδ. παρὰ Boetticher ἐ. ἀ. σελ. 58, 41.

4) Πλάτ. ἐν νόμ. 12, 936, Πολυδ. ὄνομ. 1, 1, 25· ἀκαθαρῶ νῶ, ὑπὸ νεουργῶ στολῇ, ὑπὸ νεοπλυνεῖ ἐσθῆτι προσιέναι θεοῖς· πρβ. Liv. 5, 22.

5) Ὀδυσ. δ 750, Ἰλ. π, 228, Πορφυρ. περὶ ἀποχῆς 2, 46.

να τηρῆται ἄκρα ἡσυχία καὶ τάξις παρὰ τῶν προσερχομένων· διὸ προσεῖχον πολὺ οἱ ἱερεῖς ἵνα μὴ τις σύγχυσις ἐν αὐτῇ γείνη, μηδὲ παραλειφθῇ λέξις τις τῆς ὑπ' αὐτῶν ἀποτεινομένης εὐχῆς τοῖς θεοῖς ἢ προθυστερώς ῥηθῇ· ὥστε, ἀφ' οὗ προσκάλει ὁ ἱερεὺς διὰ τοῦ κήρυκος νὰ εὐφημῶσι καὶ ἡσυχάσωσι πάντες οἱ μετέχοντες τῆς ἱεροτελεστίας, καὶ οὕτως ἐγένετο ἄκρα σιωπὴ, τότε ἀνεγίνωσκε τις τὰς εὐχὰς ἀπὸ βιβλίου, οἱ δὲ πιστοὶ ἐπανελάμβανον αὐτολεξεῖ, τηρουμένης ἄκρας σιγῆς παρὰ πάντων, ἐν ᾧ συγχρόνως ὁ αὐλητὴς ᾄδει, ἵνα μὴ τι ξένον τῆς εὐχῆς διαταράξῃ τὴν τελετήν. Τοῦτο δὲ, γινόμενον ἐν πάσῃ θυσίᾳ καὶ εὐχῇ δι' ἧς ἐζητεῖτο τι παρὰ τῶν θεῶν, ὡς λέγει ὁ Πλίνιος¹), ἐτηρεῖτο μετὰ πλείονος λόγου βεβαίως καὶ αὐστηρότητος ἐν τῇ καθιερώσει ναῶν καὶ ἀγαλμάτων, δι' ἧς ἐζητεῖτο ἡ ἔλευσις καὶ οἴκησις τῶν θεῶν ἐν τῷ ὑπὸ τῶν πιστῶν παρασκευασθέντι ναῷ καὶ ἀγάλματι Μετὰ τὴν παρασκευὴν καὶ τὴν διακόσμησιν τοῦ ναοῦ²) καὶ ἐκτέ-

4) 'Εν βιβλ. 28, 3. «Victimam caedi sine praecatione non videtur referre aut deos rite consuli. Praeterea alia sunt verba impetritis, alia depulsoriis, alia commendatoriis, videmusque certis praecationibus obsecrasse summos magistratus et, nequid verborum praetereatur aut praeposterum dicatur de scripto praere aliquem rursusque alium custodem dari qui attendat, alium vero praeponi qui favere linquis jubeat, tibicinem cenere, ne quid aliud exaudiat.»

2) 'Ο Πλούταρχος (ἐν βιβλ. Ποπλικ. 14) ποιεῖται λόγον περὶ τῆς καθιερώσεως τοῦ ἐν 'Ρώμῃ ναοῦ τοῦ Καπιτωλίνου Διὸς, ὃν ἀπετελείωσεν ὁ τελευταῖος Ταρκύνιος. 'Επειδὴ ὁμοῦς οὗτος ἐξεβλήθη τῆς ἀρχῆς καὶ δὲν ἐπρόφθασε νὰ καθιερώσῃ, καθιέρωσεν (dedicavit) αὐτὸν ὁ ἕτερος τῶν δύο πρώτων ὑπάτων, ὁ 'Ορέτιος, οὗτινος καὶ τὸ ὄνομα ἐπεγράφη ἄνω τῆς εἰσόδου τοῦ ναοῦ, ὃ μεγίστη τιμὴ ἐνομίζετο παρὰ 'Ρωμαίοις· δι' ὃ ἡμιλλῶντο οἱ ἄρχοντες νὰ ἐκτελείωσιν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς των τὴν καθιέρωσιν, ἵνα μὴ ὁ διάδοχος ἀξιωθῇ τῆς τιμῆς ταύτης, ὡς μαρτυρεῖ καὶ τὸ ἐνταῦθα ἱστορούμενον ὑπὸ Πλουτάρχου. 'Επειδὴ δὲ πολλὰ τῆς λατρείας τῶν θεῶν παρέλαβον οἱ 'Ρωμαῖοι παρὰ τῶν 'Ελλήνων ὡς καὶ τοὺς θεοὺς αὐτῶν, ὡς ἀλλαχοῦ εἵπομεν (ἐν τῷ πονήματι ἡμῶν περὶ τῆς ἀρχῆθεν κοινωνίας τῶν 'Ρωμαίων πρὸς τοὺς 'Ελληνας σελ. 24 κ. ε.), ἀπίθανον δὲν εἶναι ὅτι ὁ παρὰ 'Ρωμαίοις συνηθὴς οὗτος τρόπος τῆς καθιερώσεως (dedicatio) ἐλή-

λεσιν πάντων τῶν εἰρημένων ἐγένετο ἡ τελευταία τῆς καθιερώσεως πρᾶξις, καθ' ἣν ὁ ἄρχων (παρὰ Ῥωμαίοις ὕπατος ἢ δικτάτωρ ἢ στρατηγός), εἰς ὃν ἡ πόλις ἀνέθετο τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς, προσερχόμενος εἰς τὴν εἰσοδὸν τοῦ ναοῦ ἐλάβανε διὰ τῆς χειρὸς τὴν θύραν καὶ ἐπικαλούμενος ἐξ ὀνόματος τὸν θεὸν ἐξέφερε τὰς τελευταίας εὐχὰς¹), μεθ' ἧς ἐπεγράφετο ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου ἢ τοῦ ἐπιστυλίου ἡ τῆς καθιερώσεως ἐπιγραφὴ.

Ὅτι δὲ καὶ ἡ τῆς ἰδρύσεως ἱεροτελεστία ἐγένετο μετὰ θυσίας καὶ εὐχῶν καὶ δώρων πρὸς τὸν θεόν, μεθ' ἧς εἶπετο καὶ δεῖπνον, ἴσως δὲ καὶ ἀγῶνες ἐνίστε, περιττὸν νὰ εἰπωμεν, διότι πάντα ταῦτα ἦσαν κοινὰ πάσης δημοτελοῦς ἱεροτελεστίας. Ὅτε δὲ αὕτη ἐγένετο κατὰ τοὺς συνήθεις τύπους καὶ ἀκριβῶς (rite), ἡ πεποίθησις τῶν πιστῶν ἦτο, ὅτι ὁ θεὸς εἰσακούσας κατηλθεν εἰς τὸν ναὸν καὶ τὸ ἄγαλμα αὐτοῦ, καὶ ὅτι τοῦ λοιποῦ μένει ἐν αὐτοῖς μετὰ τῶν πιστῶν αὐτοῦ. Οὕτως ὁ ναὸς καὶ τὸ ἄγαλμα πληροῦσι τὸν προορισμὸν των καὶ εἰσὶν ἀπὸ τοῦδε ἀληθῶς κατοικητήριον θεοῦ. Τοῦτο δὲ μανθάνομεν παρὰ τῶν ἐξῆς ἀρχαίων συγγραφέων.

Ὁ πατὴρ τῆς ἐκκλησίας Ἀρνόβιος²) λέγει διὰ στόματος ἐθνικοῦ ὅτι θεοὶ εἰσὶν οὐχὶ οἱ ἐκ χαλκοῦ ἀπλῶς καὶ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ ἢ ἐξ οἵαςδήποτε ἄλλης ὕλης κατασκευασθέντες, ἀλλ' οἱ ἐν τούτοις

φθῇ παρὰ τῶν Ἑλλήνων, εἰ καὶ δὲν δυνάμεθα διὰ μαρτυριῶν νὰ βεβαιώσωμεν τοῦτο. Ἀναθεματικὰς δὲ ἐπιγραφὰς οἱ Ἕλληνες δὲν ἐσυνείθιζον νὰ ἐπιγράφωσι καὶ ἐπὶ τῶν ναῶν· διὸ οὐδὲ ἔχουσι τιαύτας οἱ σωζόμενοι ναοί· ἀλλ' ἐν τῇ ἰδρύσει καὶ καθιερώσει ἀγαλμάτων καὶ ἄλλων ἀναθημάτων καὶ βωμῶν ἐπέγραφον τιαύτας, ὃ βεβαιοὶ ἢ ὑπὸ Θουκυδίδου (6, 54) ἀναφερομένη καὶ ἐσχάτως ἀνευρεθείσα τῶν Πεισιστρατιδῶν ἀρχαιοτάτη ἐπιγραφὴ, ἥτις ἐτυπώθη ἐν Ἀθηναίου τόμ. 6 σελ. 149.

1) Liv. 2, 8. Διον. Ἀλικαρ. ῥωμ. ἀρχ. 5, 35, καὶ Πλούτ. 8. 4.

2) Ad Gent. 6, 17—20. «Sed erras, inquit, et laberis, nam neque nos æra neque auri argentique materies, neque alias quibus signa confluent, eas esse per se deos et religiosa decernimus numina; sed eos in his colimus, eosque veneramus, quos dedicatio infert sacra, et fabrilibus efficit inhabitare simulacris.

οἰκοῦντες, λατρευόμενοι καὶ προσκυνούμενοι, οὗς ἡ ἱερὰ ἰδρυσις ἐπεκαλέσθη καὶ ἔπεισε νὰ ἐνοικῶσιν ἐν τοῖς τεχνητοῖς τούτοις ὁμοιώμασιν. Ἄλλος ἀρχαῖος, ὁ Μινούκιος Φήλιξ¹⁾, ἀποφαίνεται ὡς αὐτως περὶ τῶν ἐν τοῖς ἀγάλμασι λατρευομένων θεῶν· ὅτι δηλαδὴ θεοὶ εἰσιν οὐχὶ ταῦτα ἅμα γενόμενα ἐξ οἵαςδὴποτε ὕλης καὶ ὅπωςδὴποτε, ἀλλ' ὅτε οἱ εὐσεβεῖς καθιερώσωσιν αὐτὰ καὶ ἐπικαλεσθῶσι τοὺς θεοὺς νὰ ἐνοικήσωσιν ἐν αὐτοῖς, τότε εἰσὶν αὐτὰ ἀληθινοὶ θεοί.

Ἐκ τῆς τελετῆς τῆς ἀφιδρύσεως προῆλθον πιθανῶς ἡ εἰρεσιώνη καὶ τὰ ὠσχοφόρια, δι' ὧν προσεφέροντο ἀπαρχαὶ καρπῶν κατ' ἐνιαυτὸν ἢ κατ' ἄλλα χρονικὰ διαστήματα ἐν καιρῷ δημοτελῶν ἑορτῶν εἰς μνήμην τῆς πρώτης παραδοχῆς τῆς λατρείας θεοῦ τινος καὶ τῆς καθιερώσεως ναοῦ ἢ ἀγάλματος τούτου· ὥστε τὰς τοιαύτας προσφοράς καὶ τελετὰς ἐκλαμβάνει οὐχὶ ἀτόπως ὁ Γερμανὸς Boetticher²⁾ ὡς συνδεσμέναι μετὰ τῆς ἀφιδρύσεως τῆς λατρείας καὶ τοῦ ἀγάλματος τοῦ πολιούχου θεοῦ χώρας τινός, τὰς ὁποίας καθιερώσασα ἡ συνήθεια ἐπανελάμβανε κατ' ἐνιαυτὸν ἐν τῇ αὐτῇ τῆς ἀφιδρύσεως ἡμέρᾳ.

Καὶ ἡ μὲν τῆς εἰρεσιώνης³⁾ τελετὴ ἐκλήθη ἐκ τοῦ κλάδου τοῦ λαμβανομένου ἐκ τῶν ἐν Ἀκαδημίᾳ ἱερῶν μοριῶν ἢ ἐλαιῶν, δι' ἐν περιτυλίσσοντες μὲ ταινίας καὶ ἔρια καὶ προσαρτῶντες εἰς αὐτὸν παντὸς εἶδους ἀκρόδρυα, ἀνῆγον εἰς Ἀκρόπολιν τῇ Πολιάδι Ἀ-

1) Octav. 23, 40. Quando igitur hic nascitur? ecce funditur, fabricatur, sculpitur, nondum deus est; ecce plumbatur, construitur, erigitur, nec adhuc deus est; ecce ornatur, consecratur, oratur, tunc postremo deus est, quum homo illum coluit et dedicavit.

2) Ἐν τῇ Tectonik der Hellenen 4 Buch p. 224 κ. ε.

3) Σχολ. Κλέμεντος Ἀλεξ. ἐν σελ. 9 Pott. αὐτὴν λεγομένην εἰρεσιώνην φησὶν, ἣν οὗτοι περιειλοῦντες ἐρίοις καὶ ταινίαις ὄφασμάτων λινέων (ἣν δὲ κλάδος ἀπὸ τῆς μορίας ἐλαίας) καὶ ἀκροδρύοις παντοίοις περιαρτῶντες, ἀνῆγον εἰς ἀκρόπολιν τῇ Πολιάδι Ἀθηναῖοι Παναθήναια, οὕτως ἐπευφημοῦντες· Εἰρεσιώνη σῦκα φέρει καὶ μῆλα καὶ ἐξῆς. Τὰ λοιπὰ τοῦ ᾠσματος ἔχει ὁ Πλούταρχος ἐν βίῳ Θησ. 22^α πρὸς καὶ Ἑρμαν. ἐν ἐλλ. ἀρχ. 2. § 56, 9.

θηνᾶ ἐν τῇ τῶν Παναθηναίων ἐορτῇ, ἥτις ἐτελεῖτο κατ' ἔτος τῇ 28 Ἰουλίου ἐν τοῖς μικροῖς, κατὰ τετραετίαν δὲ ἐν τοῖς μεγάλοις Παναθηναίοις εἰς μνήμην τῆς ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ γεννήσεως τῆς θεᾶς καὶ τῆς ἀφιδρύσεως τοῦ ἀγάλματος καὶ τῆς παραδοχῆς τῆς λατρείας αὐτῆς.

Καὶ εἰς ἄλλας ἔτι τῶν Ἀθηναίων ἐορτὰς ἦτο συνήθης ἡ εἰρεσιώνη, οἷον εἰς τὰ Πυανέψια καὶ Θαργήλια¹⁾, ἦν καὶ εἰς τὰς θύρας τῶν οἰκιῶν ἐκρέμων κατ' ἔτος χάριν εὐφορίας καὶ ἀγνισμοῦ οἱ Ἀθηναῖοι²⁾, ὅπως καὶ ἡμεῖς σήμερον στέφομεν μὲ ποικίλα ἄνθη καὶ καρπούς πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν τὰς τῶν οἰκιῶν θύρας τῇ πρώτῃ τοῦ μαΐου ἡμέρᾳ.

Τὰ δὲ ὠσχοφόρια ἐκλήθησαν οὕτως ἀπὸ τοῦ ὠσχου, ἦτοι κλάδου ἀμπέλου ἔχοντος σταφυλὰς, ὃν λαμβάνοντες ἔφηβοι ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Διονύσου, ἔφερον τρέχοντες μέχρι τοῦ τῆς Σκιράδος Ἀθηνᾶς ἐν Φαλήρῳ· ὃ δὲ νικήσας ἐλάμβανεν ἄθλον κύλικα, τὴν λεγομένην πενταπλόαν, πλήρη οὔσαν οἴνου, μέλιτος, τυροῦ, ἀλφίτων καὶ ἐλαίου³⁾).

Καὶ εἰς ἄλλας πολλὰς ἐορτὰς θεῶν ἡ τῶν ἀπαρχῶν τῶν πρώτων καρπῶν προσφορὰ ἦτο συνήθης, τὴν ἀρχὴν πιθανῶς ἔχουσα ἀπὸ τῆς πρώτης εἰσαγωγῆς τῆς λατρείας θεοῦ τινος καὶ τῆς ἀφιδρύσεως τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἀγάλματος αὐτοῦ, ἐπαναλαμβανομένη κατ' ἔτος μετὰ τῶν λοιπῶν θυσιῶν ἐν ταῖς δημοτελέσιν ἐορταῖς⁴⁾).

ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

1) Βλ. Πλουτ. ἐν Θησεῖ κεφ. 22.

2) Σχ. Ἀριστοφ. ἐν Πλούτῳ στίχ. 1055.

3) Ἀθην. ια'. σ. 495—6 καὶ Ἑσυχ. ἐν λ. ὠσχοφόρια.

4) Ἑρμάννος ἐλλ. ἀρχ. 2. § 25, 9 καὶ 10.

ΠΕΡΙ ΟΡΟΣΗΜΟΥ ΕΠΙΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ ΕΝ ΛΗΣΣΗ

ΙΕΡΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ*).

Πρὸς ΝΑ τοῦ Ναυπλίου καὶ εἰς ἀπόστασιν ἑξ ὥρων συνήθους ὁδοῦ ὑπάρχει ἡ μικρὰ πεδιάς *Ἡρι*, σχῆμα ἔχουσα Λ, καὶ ὀριζομένη δυτικῶς μὲν ὑπὸ τῆς θαλάσσης, κατὰ τὰς ἄλλας δὲ αὐτῆς πλευρὰς ὑπὸ ὀρέων, καὶ διατεμνομένη ὑπὸ χειμάρρου, τὸν πρῶτον αὐτοῦ σχηματισμὸν λαμβάνοντος ἐν τῷ δήμῳ Δρυόπης τῆς Τροιζηνίας.

Πρὸς μεσημβρίαν τῆς πεδιάδος ταύτης καὶ ἐπὶ μικροῦ λόφου, ἔνθα ὑπάρχει ἤδη χωρίον, ὑπάρχουσι τὰ θεμέλια κτιρίου τετραγώνου, κυκλωπίου τειχοδομίας, οὗτινος φαίνεται μία μόνη σειρά μεγάλων λίθων ὑπὲρ τὸ ἔδαφος. Πρὸς Β πλησίον τῆς εἰς τὴν πεδιάδα εἰσόδου, ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν ἀπ' αὐτῆς πεντακοσίων περίπου μέτρων, ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ ὄρους, ὑπάρχει ἕτερον τῆς αὐτῆς πιθανῶς ἐποχῆς κτίριον κυκλώπιον τετράγωνον, πλευρῶν μήκους 15 περίπου βημάτων, καὶ ὕψους δύο περίπου μέτρων, ὀνομαζόμενον ἤδη *Παλιόπυργος*, κάτωθεν δὲ τούτου καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ὑπάρχουσι μεγάλοι τινὲς λίθοι, ὧν ὁ εἰς ἡμιεχωσμένος εἶναι ἐνεπίγραφος, ἔχει ὅμως τὴν ἐπιγραφὴν ἐφθαρμένην ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε δὲν ἠδυνήθην ν' ἀναγνώσω αὐτήν. Κατὰ τὴν θέσιν ταύτην σημειοῦσιν τινες πίνακες γεωγραφικοὶ τὴν θέσιν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, ὃν ὅμως ὁ χάρτης τοῦ γαλλικοῦ ἐπιτελείου σημειοῖ εἰς τὴν παρακειμένην μικρὰν πεδιάδα *Κάρτιανα*.

Προχωροῦντες εἰς τὴν πεδιάδα ἀπαντῶμεν δεξιᾷ τῆς ὁδοῦ ὁ-

*) Ἡ διεύθυνσις τοῦ Ἀθηναίου ἀσμένως δημοσιεύει διὰ τοῦ περιοδικοῦ τούτου τὴν τοπογραφικὴν ταύτην διατριβὴν τοῦ κ. Κονδάκη, ὡς καὶ ἄλλας τινὰς πρότερον ἀποσταλείσας αὐτῇ παρὰ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀναγνωστῶν τοῦ Ἀθηναίου, εὐχομένη ὅπως καὶ ἄλλοι λόγοι αὐτόθι, μάλιστα καθηγηταὶ καὶ γυμνασιάρχαι, στρέψωσι τὴν προσοχὴν των ἐνίοτε εἰς τὴν μελέτην καὶ ἐξέτασιν τῶν παρ' αὐτοῖς μνημείων τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ γνωστοποιῶσιν ὅτι νέον καὶ ἄξιον ἀνακοινώσεως ἀνευρίσκωσι. Καιρὸς εἶναι ὅπως καὶ οἱ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις λόγοι, ὧν ὁ ἀριθμὸς εὐτυχῶς ὁσημέραι αὐξάνει, ὀδηγῆται τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ τῶν νέων περιηγητῶν μελετῶσι τὰ παρ' αὐτοῖς μνημεῖα, περιφραυρῶσιν αὐτὰ καὶ διὰ τοῦ παραδείγματός των διδάσκωσι τοὺς ἀπλουστέρους νὰ σέβωνται αὐτὰ καὶ προφυλάττωσιν ἀπὸ πάσης βλάβης, διότι ἡ σωτηρία τούτων οὐ μικρὰν τιμὴν φέρει καὶ τῇ πατρίδι καὶ αὐτοῖς. — Σ, ἐκδότ.

μοίας τειχοδομίας κτίριον τετράγωνον, οὔτινος ἐκάστη τῶν πλευρῶν ἔχει μῆκος 14 συνήθων βημάτων*). Τοῦ ἐδάφους ἐξέχει μία σειρὰ μεγάλων λίθων, φαίνεται ὁμως τὸ κτίριον κεχωσμένον ὀλίγον, διότι εὐκόλως δύναται τις νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι εἰς παλαιὰν ἐποχὴν διήρχετο ἐντεῦθεν κλάδος τις τοῦ χειμάρρου.

Πορρωτέρω καὶ δεξιᾷ ἐπίσης τῆς ὁδοῦ ἐφάνησαν πρὸ δύο ἐτῶν λίθοι πελεκητοὶ ἀποκαλυφθέντες ὑπὸ τῶν ὑδάτων. Πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ εἰς τούτων εἶχεν ἐπιγραφὴν, ἐζήτησα νὰ ἴδω τὸν λίθον, ἀλλ' οὗτος εἶχεν ἀποκοπῇ εἰς δύο τεμάχια καὶ μεταφερθῇ ἀνωτέρω εἰς τὰς οἰκίας Καρνέζη, ἐνθα ἐκτίσθησαν εἰς οἰκίαν τινὰ εὐτυχῶς ὁμως ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι εἰς τὸ πρόσωπον καὶ δύναται ν' ἀναγνωσθῇ.

Τὸ ὕψος τοῦ λίθου ὁλοκλήρου εἶναι 1,56, τὸ πλάτος 0,30, καὶ τὸ πάχος 0,23, τὰ δὲ γράμματα ἔχουσι μέγεθος 0,6.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἔχει οὕτως:

Ο Ρ Ο Σ
Α Σ Κ Λ Α
Π Ι Ο Υ

Ἡ θέσις, ἐνθα ὁ ἐνεπίγραφος οὗτος λίθος ἔκειτο, δύναται νὰ μαρτυρήσῃ ὅτι οὗτος ἐδείκνυε τὰ σύνορα τῆς περιφερείας τοῦ ἐν Δήσῃ ἱεροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ**), ἢ καὶ τὰ σύνορα αὐτῆς τῆς Δήσης, ἅτινα φιλονεικούμενα παρὰ τῶν Ἀργείων καὶ τοὺς θεοὺς αὐτοὺς ἀπησχόλησαν. Καὶ πράγματι, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὰς ῥοὰς τῶν ὑδάτων, τὰς κλίσεις καὶ τὰς κορυφογραμμὰς τῶν πρὸς Β ὀρέων, παρατηροῦμεν ὅτι κανονικὴ γραμμὴ, ἀπὸ τοῦ ὀροσήμου ἀρχομένη καὶ τὴν ῥοὴν τῶν ὑδάτων ἀκολουθοῦσα, ἀνέρχεται ἐπὶ κορυφῆς ὕψους 890 ποδῶν, σχηματίζουσα δὲ μικρὰν καμπύλην, φθάνει, τὴν κορυφογραμμὴν ἀκολουθοῦσα, εἰς κορυφὴν ὕψους 671 ποδῶν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς ἑτέραν ποδῶν 766, ἥτις συμπίπτει πρὸς

*) Ὁ ὄρος οὗτος ἐπιβεβαιεῖ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Σκύλακος (σελ. 43 τῆς τοῦ Γαζῆ ἐκδόσεως), λέγοντος ὅτι ἡ τῆς Ἐπιδαύρου χώρα, ὅπου τὸ ἱερόν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἔπεται μετὰ τὴν τοῦ Ἀργους· εξαθήκει γὰρ εἰς τὸν κόλπον τοῦτον (τὸν ἀργολικόν) στάδια λ'. Πρβλ. καὶ E. Curtius Pelopon. II, σ. 429 καὶ 574. Σημ. ἐκδ.

**) Μὴ ἔχων ἄλλο μέτρον πρόχειρον, κατεμέτρησα διὰ τῶν βημάτων πάντα τὰ κτίρια.

τὸ σημερινὸν μεταξὺ Δρυόπης καὶ Λήσσης σύνορον. Τῶν κορυφῶν καὶ κλιτύων τούτων τὰ ὕδατα δέχεται ὁ τὴν πεδιάδα διατέμνων χεῖμαρρος, ὥστε ἢ αὐτὸς ἢ ἡ κορυφογραμμὴ εἶναι φυσικὸν ν' ἀποτελῇ τὸ μεσημβρινὸν τῆς Λήσσης σύνορον· ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει ὁ λίθος ἦν καλῶς τεθειμένος, καὶ ἀδιστακτως δύναται τις νὰ παραδεχθῇ, ὅτι ἐσημείου οὗτος ἐπὶ τῆς πεδιάδος Ὁρι τὸ σύνορον τῆς χώρας τῆς Λήσσης ἢ τῆς περιφερείας τοῦ ἱεροῦ.

Εἰς τὸν τόπον, ἐνθα ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος λίθος ἔκειτο, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι κεχωσμένοι, ὧν ἡ ἐκχωσις καὶ ἀναστήλωσις ἀπαιτεῖ δαπάνην μόνον 25 δραχμῶν, καὶ οἷτινες πιθανὸν νὰ ἔχωσι καὶ ἄλλας ἐπιγραφάς.

Ἀνωθεν τῆς παρακειμένης μικρᾶς πεδιάδος *Κάντιας* καὶ παρὰ τὸν διατέμνοντα ταύτην χεῖμαρρον, ὅστις εἰς Λήσσαν λαμβάνει τὸν πρῶτον αὐτοῦ σχηματισμὸν, καὶ πλησίον τῆς θέσεως Ἁγίου Νικόλαος, ὑπάρχει μικρὰ κοιλάς, ἐνθα ἕτερον κτίριον, ὁμοίας πρὸς τὰ μνησθέντα τειχοδομίας, ὑπάρχει, ἀλλὰ μεγαλειτέρων διαστάσεων. Τὴν μικρὰν ταύτην ἀκρόπολιν ὁ χάρτης τοῦ γαλλικοῦ ἐπιτελείου ὀνομάζει Ἀσίνην, κατὰ λάθος βεβαίως ἐκληφθείσης ταύτης ἀντὶ τῆς παρὰ τοῦ Πausανίου περιγραφομένης παραλίου ἀκροπόλεως.

Πρὸς Δ τῆς πεδιάδος ταύτης καὶ εἰς τοὺς Ἀνατολικοὺς πρόποδας τοῦ μικροῦ ἀκρωτηρίου *Κονδύλι*, ὑπάρχουσι πλησίον ἀλλήλων κείμενα δύο κτίρια κυκλώπια, τετράγωνα, ἐκάστη πλευρὰ τῶν ὁποίων ἔχει μῆκος 12—13 συνήθων βημάτων. Τῶν πλευρῶν σώζονται τρεῖς μόνον σειραὶ λίθων.

Πάντα ταῦτα τὰ κτίρια εἶναι τῆς αὐτῆς τειχοδομίας μὲ τὰς ἀκροπόλεις Ναυπλίας καὶ Ἀσίνης, καὶ τὰς δύο παρὰ τὴν ἐκ Ναυπλίου πρὸς Λήσσαν ὁδὸν ὑπαρχούσας.

Τὰ κτίρια ταῦτα εἶναι βεβαίως γνωστὰ τοῖς ἀρχαιολόγοις, ἀνέφερα δὲ περὶ αὐτῶν μόνον χάριν συνδυασμοῦ πρὸς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιγραφὴν.

Ἐκ Ναυπλίου, τῇ 17 Νοεμβρίου 1879.

I. A. ΚΟΝΔΑΚΗΣ.

**ΤΑ ΟΛΥΜΠΙΑ ΕΝ ΦΑΛΗΡΩ
ΚΑΙ ΤΟ ΝΥΝ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΖΟΜΕΝΟΝ ΖΑΠΠΕΙΟΝ.**

Φίλε κύριε Καστόρχη.

Σὺ γινώσκεις ὑπὲρ πάντα ἄλλον ὅτι ἐγὼ, θέλων νὰ ζῶ σύμφωνα πρὸς τὸ ἀρχαῖον ῥητὸν, λάθε βιώσας, ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου ἀπέχω ἐντελῶς νὰ ἀναμιγνύωμαι εἰς τὰ σήμερον ἐκτελούμενα ἀρχιτεκτονικὰ ἔργα· οὐδὲ ἀφορμὴ τις ἐδόθη μοι ἵνα ἶδω τὰ πρῶτα σχέδια τοῦ Ζαππείου καὶ τὰς ὕστερον ἐπενεχθείσας πολλὰς μεταρρυθμίσεις αὐτοῦ· προησθανόμην ὁμῶς ἔνεκα τῶν ἀντιθέτων περὶ αὐτοῦ ἐνεργειῶν τὴν ἐντελῆ ἀποτυχίαν, ἥτις καὶ ἀληθῶς ἐπῆλθεν ἐν τέλει.

Οἰκουρὼν ἔνεκα τοῦ ἐκτάκτου ἐφετεινοῦ χειμῶνος καὶ παρὰ τὴν ἐστίαν καθήμενος τὸ ἑσπέρας, καθ' ἣν ὥραν ἐπέρχονται αὐτομάτως εἰς τὸν νοῦν ὡς ἀπὸ μαγικοῦ λαμπτήρος πολλαὶ καὶ ποικίλαι ἰδέαι, ἔσχον ἀφορμὴν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ νυκτερινοῦ φύλλου τοῦ ἐθνικοῦ Πνεύματος νὰ ἐκθέσω ἐπὶ τοῦ χάρτου τὰς ἐπομένας σκέψεις μου περὶ Ὀλυμπίων καὶ Ζαππείου οἰκοδομήματος, τὰς ὁποίας παρακαλῶ νὰ φιλοξενήσῃς εἰς τὸ Ἀθήναιον.

Ἑρρῶσο.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 12 Δεκεμβρίου 1879.

Ὁ φίλος

ΑΥΣΑΝΔΡΟΣ ΚΑΥΤΑΝΖΟΓΛΟΣ.

Πρὸ μηνὸς εἶδον τυχαίως ἐν τῷ ἐθνικῷ Πνεύματι τὴν ἀκόλουθον εὐχάριστον ἀγγελίαν· «Ἡ πρὸ καιροῦ σταματήσασα οἰκοδομὴ τῶν Ὀλυμπίων ἀρχεταὶ ἐντὸς ὀλίγου, μετερρυθμισμένου τοῦ σχεδίου ἐπὶ τὸ Ἑλληνικώτερον, ὑπὸ τοῦ ἐπιφανοῦς γερμανοῦ »[δανοῦ] ἀρχιτέκτονος Κ. Χάνσεν».

Ἀγαθὴ τύχη. Τὸ ἀναφυέν ἀρχιτεκτονικὸν ζήτημα περὶ ἀποπε-
ρατώσεως τοῦ δαπάνη τοῦ φιλοπάτριδος Β. Ζάππα ἀνεγειρομέ-
νου οἰκοδομήματος τῶν Ὀλυμπίων ἐλύθη· διότι ἐγένετο ἀσπα-
στή ἡ ὑπὸ τοῦ ἐν Βιέννῃ ἀριστοτέχνου Θ. Χάνσεν ἐκφρασθεῖσα
γνώμη, καθ' ἣν πρέπει ἅπασα ἡ μεσημβρινὴ τοῦ παρόντος οἰκο-
δομήματος πλευρὰ νὰ κατεδαφισθῇ, ὅπως ἐπανορθωθῶσιν αἱ ἀ-
τέχνως γεγόμεναι μεταβολαὶ ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ σχεδίου τοῦ ἀρχι-
τέκτονος Φ. Βουλανζέρου, ἃς οἱ ἀναλαβόντες τὴν ἐκτέλεσιν αὐ-
τοῦ μηχανικοὶ, μὴ ὄντες κυρίως ἀρχιτέκτονες¹⁾ ἐπήνεγκον· καὶ
οὕτω καταστῇ αὐτὸ πρακτικῶς μὲν χρήσιμον, ἀρχιτεκτονικῶς
δὲ εὐρυθμον. Εἰς τὰς μεταβολὰς δὲ ταύτας, μετὰ τῆς πρὸς ἀπο-
περάτωσιν ἀναγκαίας δαπάνης, ἀνάγκη ἐνὸς περίπου ἑκατομμυ-
ρίου. Τὴν γνώμην ταύτην τοῦ γνωστοῦ πάνυ κ. Χάνσεν παρα-
δεχθεὶς ὁ εὐεργέτης τοῦ ἔθνους κ. Κωνσταντ. Ζάππας, γενναιοφρό-
νως προσέθηκε τὴν ὑπολογισθεῖσαν δαπάνην πρὸς καταστροφὴν
τῶν κακῶς γενομένων, καὶ πρέπουσαν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου.
Καὶ ταῦτα μὲν ἄριστα. Ἀλλ' ὅταν τις ἀναπολήσῃ εἰς τὴν μνήμην
τὰς ἀπ' ἀρχῆς τῆς συστάσεως τῶν Ὀλυμπίων μέχρι τοῦδε κα-
ταβληθείσας δαπάνας πρὸς ἑκθεσιν τῶν ἐλληνικῶν προϊόντων
τῆς τέχνης, γεωργίας καὶ βιομηχανίας, ἀδιστακτικῶς δύναται
ν' ἀποφανθῇ ὅτι αὗται οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὸν
προτιθέμενον σκοπὸν, ὥς τοῦτο δυστυχῶς ἐβεβαίωσε πρὸς τοῖς
ἄλλοις καὶ ἡ τελευταία ἐν Παρισίοις παγκόσμιος ἑκθεσις. Ἐπο-
μένως πρέπει τις ν' ἀμφιβάλλῃ ἂν καὶ διὰ τῆς νέας ταύτης
γενναιοδωρίας τοῦ μεγαλόφρονος Ζάππα θέλει κατορθωθῇ ὁ πο-
θούμενος σκοπός, καὶ ἂν τὸ ἐκ γενετῆς διαστρεβλωθὲν τοῦτο τῶν
Ὀλυμπίων οἰκοδόμημα θέλει χρησιμεύσει ἐν τῷ μέλλοντι πρὸς

1) Ἐν Γαλλίᾳ ὡς καὶ ἐν Γερμανίᾳ καὶ πανταχοῦ ὑπάρχει διάκρισις
μεταξὺ ἀρχιτέκτονος, γεφυροποιοῦ καὶ ὀχυρωματοποιοῦ, καὶ διακριτικῶς
πάνυ οἱ κλάδοι οὗτοι τῆς τεκτονικῆς περάκνυνται ἀλλήλοις. Παρ' ἡμῖν
ὁμοίως οἱ τρεῖς οὗτοι κλάδοι, συγχωνευθέντες εἰς ἓνα μόνον ὑπὸ ἀλλοτρίαν
ὄλως ὀνομασίαν, ἀποτελοῦσι μίαν καὶ μόνην τριεσπόστατον ἐπιστήμην,
ἥτις ἀκυρολέκτως μηχανικὴ ἐκλήθη, καὶ ὁ μύστης αὐτῆς μηχανικός.

ὃν ὁ ἰδρυτὴς ὥρισεν αὐτὸ σκοπὸν· διότι τὸ λόγιον ἀρχῆς κακῆς, κάκιστον καὶ τὸ τέλος» πρὸ πάντων ἐφαρμόζεται ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ. Ἡ δὲ ἱστορία τῆς τέχνης παρέχει μεταξὺ πολλῶν παραδειγμάτων δύο ἐπίσημα μαρτύρια τοῖς πᾶσι γνωστὰ ἐν τε τῷ ναῷ τοῦ Ἀγίου Πέτρου ἐν Ῥώμῃ καὶ τῷ καθεδρικῷ ναῷ τῶν Μεδιολάνων.

Ἐπὶ τῆς ἱστορίας λοιπὸν στηριζόμενός τις καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν πρὸς ἐκθέσεις ἀνιδρυθέντων οἰκοδομημάτων ὀδηγούμενος, δύναται ἀδιστακτικῶς νὰ προμαντεύσῃ ὅτι ἀτυχῶς τὸ τοσάκις μεταρρυθμισθὲν Ζάππειον δὲν θέλει φέρει καὶ διὰ τῆς νέας ταύτης μεταρρυθμίσεως τὸν ἰδιάζοντα χαρακτῆρα τῆς πρωτοτυπίας, ἥτις ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ ὥς καὶ ἐν παντὶ καλλιτεχνικῷ ἔργῳ ἀπαιτεῖ τὸ ἐνιαῖον τῆς ἐπινοίας τοῦ καλλιτέχνου· διότι ἐν τῷ προκειμένῳ οἰκοδομῆματι ἡ ἀρχικὴ ἐνότης καὶ ἀρμονία ριζικῶς διεταράχθη. Προσέτι δὲ ἔνεκα τῆς ἀναρμοδίου ἐκλογῆς τῆς θέσεως ἐν ἣ κεῖται διὰ τε τὸ στενὸν καὶ τὸ περιορισμένον τοῦ χώρου, δὲν θέλει τύχει τῆς ἐπιδοκίμασις τῶν εἰδημόνων, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι θέλει δυνηθῇ νὰ ἐκπληρώσῃ προσηκόντως πάσας τὰς ἀνάγκας τῶν ὀλυμπιακῶν ἀγώνων.

Ταῦτα ἔχων τις ὑπ' ὄψιν καὶ εἰς τὰς παρούσας καὶ μελλούσας ἀνάγκας τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους ἀφορῶν, ῥαδίως πείθεται ὅτι μονίμου λιθοκτίστου μεγάρου ἰδρυσις πάνυ ἀκαίρως καὶ ἀπερισκέπτως ἐγένετο παρ' ἡμῖν. Πλὴν, ἀφοῦ ἤδη ἐγένετο, νομίζομεν ὅτι καλὸν εἶναι νὰ μελετηθῇ ὁ τρόπος καθ' ὃν δύναται τὸ νῦν οἰκοδόμημα προσφορώτερον νὰ ἐπανορθωθῇ, καὶ χρησιμώτερον τῇ τε παρούσῃ καὶ μελλούσῃ Ἑλλάδι καταστῇ, καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ μεγαλεπιδόλου εὐεργέτου καταλληλότερον ἐκπληρώσῃ.

Εἵπομεν ἀνωτέρω, ὅτι ἡ ἰδρυσις μεγάρου μονίμου πρὸς ἐκθεσιν ἀκαίρως παρ' ἡμῖν ἐγένετο· πρὸς ἐπιβεβαίωσιν δὲ προσθέτομεν, ὅτι τὰ τοιαῦτα οἰκοδομήματα διηνεκῶς μεγεθύνονται καὶ τροποποιοῦνται, ἀναλόγως τῶν ἀναφαινομένων ἀναγκῶν ἐκ τῆς προόδου καὶ εὐημερίας τῶν ἐθνῶν, ὥς ἐκ τοῦ ἐπισυνημμένου συγκριτικοῦ πίνακος δηλοῦται.

Ἐκθέσεις ¹⁾	Ἔτη	ἀριθμὸς ἐκθετῶν	Ἐπιφάνεια καταληφθεῖσα	Ἀριθ. ἐπισκεφθέντων	
				ἐν συνόλῳ	καθ' ἑκ. ἡμέρ.
Λονδίνῳ	1851	13,910	93,000 μ. □	6,000,000	42,000.
Παριείοις	1855	24,000	100,000	5,000,000	26,000.
Λονδίνῳ	1862	28,000	125,000	6,000,000	36,000.
Παριείοις	1867	50,000	150,000	10,000,000	48,000.
Βιέννῃ	1873	52,000	200,000	7,000,000	39,000.
Φιλαδελφεῖα	1876	27,000	200,000	9,000,000	62,000.
Παριείοις	1878	53,000	300,000	16,000,000	89,000.

Ἐν τῷ πίνακι τούτῳ παρατηρεῖ τις, ὅτι ἐν τῷ μικρῷ διαστήματι τῶν εἰκοσιοκτὼ ἐτῶν τὸ ἐν Παριείοις κατὰ τὴν τελευταίαν ἐκθεσιν οἰκοδόμημα ἐτριπλασιάσθη κατὰ τὴν ἑκτασιν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐκθετῶν καὶ τῶν ἐπισκεψαμένων θεατῶν. Ἀλλὰ πάλιν καὶ τοῦτο τὸ τελευταῖον τῆς ἐκθέσεως οἰκοδόμημα τοῦ 1878 δὲν ἐκρίθη ὡς μόνιμον, ἀλλ' ὡς προσωρινόν, διὰ τε τὸ ἀόριστον τῶν ἀναγκῶν τοῦ μέλλοντος καὶ διὰ τὴν μελέτην καταλληλοτέρας ταξιθετήσεως τῶν ἐκθεμάτων, ἐν ᾧ ἔξ τοιαῦται ἐκθέσεις προηγήθησαν. Καὶ ταῦτα ἐν Γαλλίᾳ, ἐνθα αἱ βιομηχανικαὶ, καλλιτεχνικαὶ καὶ γεωργικαὶ καὶ ἄλλαι γνώσεις δύναται τις εὐλόγως εἰπεῖν ὅτι προήχθησαν εἰς τὸ τέλειον. Παρ' ἡμῖν ὁμῶς, ἐνθα ἡ γεωργία καὶ ἡ βιομηχανία καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι τέχναι ἐν σπαργάνοις εὐρίσκονται, καὶ οὐδεμία κατεβλήθη μελέτη καὶ φροντίς πρὸς ἐμφύχωσιν αὐτῶν, ἀποφασίζεται ἐν πατάγῳ καὶ βίᾳ ἡ ἰδρυσις μονίμου μεγάρου τῶν Ὀλυμπίων πρὸς ἐκθεσιν τῶν ἐλληνικῶν προϊόντων ἕνεκα τῆς παρ' ἡμῖν ἀτυχῶς ἐπικρατούσης ἀκρίτου μιμήσεως πάντων τῶν ἀλλοτρίων. Σπεύδομεν δηλαδὴ κούφως καὶ ἐπιδεικτικῶς εἰς θερισμόν, ἐν ᾧ περὶ σποράς οὐδεμία φροντίς ἐγένετο.

Ἡ συγκοινωνία καὶ ἡ ἀσφάλεια, αἱ πρῶται βάσεις τῆς εὐημερίας τοῦ γεωργοῦ καὶ γαιοπόνου, ἐντελῶς παρημελημέναι ὑπάρχουσι. Σύστασιν σχολείων γεωργικῶν κατὰ νομοὺς οὐδ' ἐφαντάσθημεν

1) Σημειωτέον ὅτι ἐν τῷ ἀνωτέρῳ πίνακι παρελείφθησαν αἱ ἀπὸ τῆς πρώτης ἐκθέσεως, γενομένης ἐν Παριείοις κατὰ τὸ 1798, μέχρι τοῦ 1851.

ἔδραν γεωργίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ πρὸς ἀνύψωσιν αὐτῆς εἰς τὰ ὄμματα τῆς γαιοκτηματικῆς νεολαίας οὔτε ἰδρύσαμεν, νομίζοντες αὐτὴν ταπεινὸν καὶ ἀγενές ἔργον, οὔτε σκοπὸν ἴσως ἔχομεν νὰ ἰδρύσωμεν. Τὸ κεντρικὸν γεωργικὸν σχολεῖον, τὸ ἐν Τίρυνθι ἰδρυθὲν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Κυβερνήτου, τὸ ἱερὸν μνημεῖον τῆς πατρικῆς αὐτοῦ προνοίας, διελύσαμεν, καὶ τὰς γαίας αὐτοῦ οἱ ἰσχυροὶ φιλοτίμως ἐσφετερίσθημεν. Σχολεῖα καλλιτεχνικὰ πρὸς διάδοσιν τοῦ ἀναγκαίου παρ' ἡμῖν αἰσθήματος τοῦ καλοῦ καὶ πρὸς ἐξημέρωσιν τῶν ἡθῶν, καὶ πρὸς ὁδηγίαν καὶ συνδρομὴν τῇ χειροτεχνίᾳ οὐ μόνον δὲν ἐφαντάσθημεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπωνυμίαν αὐτῶν ἀπεσκορακίσσαμεν. Τοῦναντίον καὶ αὐτὰ τὰ ὑπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν θαυμαζόμενα ἔργα τῆς μεγαλοφυΐας τῶν ἡμετέρων προγόνων πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἀναιδῶς καὶ ἀναλγῆτως πολλάκις καταστρέφονται ὑπ' αὐτῶν τούτων, ἀφ' ὧν ἀνέμενέ τις σεβασμὸν καὶ ἐκτίμησιν τῶν ἔργων αὐτῶν, καὶ ἡ ἀρχαιοκαπηλία ὡς ἐγχώριος βιομηχανία ἀναιδῶς παρίσταται καὶ ὡς ἔντιμον ἐπιτήδευμα ἐν μέσαις Ἀθήναις ἐξασκεῖται. Οὐδὲ περὶ συλλογῶν γεωργικῶν καὶ τεχνικῶν ἐργαλείων ἐλήφθη φροντίς ἡ δέουσα· οὔτε πρὸς μόρφωσιν ἐγχωρίων διδασκάλων τῆς τέχνης καὶ βιομηχανίας, οὔτε περὶ τῆς τῶν ἡμετέρων ἐργοστασιαρχῶν προαγωγῆς δι' ἀποστολῆς αὐτῶν εἰς τὰς κατὰ τὴν ἀλλοδαπὴν κατὰ καιροὺς γενομένας πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐκθέσεις ἐμερμνήσαμεν· τοῦθ' ὅπερ παρὰ πᾶσι τοῖς εὐνομουμένοις ἔθνεσι γίνεται. Ποῦ δὲ τῶν κυβερνώντων ἐστράφη κυρίως ἡ προσοχή; δυστυχῶς εἰς ἀντιγραφὰς διατάξεων καὶ κανονισμῶν ἀλλοδαπῶν, ἀκαταλήπτων καὶ ἀνεφαρκόστων ὡς ἐπὶ πλεῖστον παρ' ἡμῖν.

Εἵπομεν ἀνωτέρω ὅτι τὸ Ζάππειον ἀπέβη οἰκοδόμημα ἀτυχέστατον, διότι ὁ χῶρος ἐν ᾧ ἐτέθη εἶναι ἀκατάλληλος. Τοῦτο δὲ ἦτο ἐπόμενον, διότι τὰ πάντα ἐν αὐτῷ ἐγένοντο ἀντιστρόφως· ἀντὶ δηλαδὴ πρὸς τὸν χῶρον νὰ συνταχθῇ τὸ σχέδιον, ἐκ τοῦ ἐναντίου συνετάχθη προηγουμένως τὸ σχέδιον ἄνευ ὁρισμοῦ τοῦ χώρου· τὸ δὲ χεῖριστον ἰδρύθη τοῦτο καὶ μόνιμον, ἐν ᾧ τὰ τοιαύτης φύσεως καὶ λειτουργίας οἰκοδομήματα αὐδαμοῦ τῆς Εὐρώπης ὠκοδομήθησαν μόνιμα. Πλὴν δὲν εἶναι τοῦτο μόνον τὸ ἐκ

τῆς μονιμότητος κακόν, ἀλλὰ καὶ ἀνδρόβη ἐπὶ θεμελίων οἰκοδομήματος ἀρχαίου καὶ ἀξιοθαυμάστου, ὅπερ ὡς ἀριστοτέχνημα τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἰππίου ἔργον, γλαφυρώτατα περιγράφεται παρὰ τοῦ Λουκιανοῦ καὶ ἐκθειάζεται. Ἡ παρ' ἡμῖν ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία διεμαρτυρήθη ἐντόνως, πληροφορηθεῖσα ὅτι ἐμελλε νὰ καταστραφῇ τὸ λείψανον τοῦτο, ἐξ οὗ σαφῶς διασαφηνίζεται ἡ τῶν ἀρχαίων βαλανείων ἐν Ἑλλάδι διάθεσις καὶ οἰκονομία. Καὶ ὁ σεβαστὸς αὐτῆς πρόεδρος Φίλιππος Ἰωάννου συγκινητικώτατα ἐξέθηκε τὰ κατὰ τὴν νέαν ταύτην βανδαλικὴν πράξιν¹⁾, ἀλλ' εἰς μάτην· τὰ πάντα ἔσπευδον κατὰ σκόπιμον τέλος, ὡς ἐὰν τὸ τῶν Ὀλυμπίων οἰκοδόμημα ἀνεγείρετο πρὸς ἐκθεσιν τῆς ἀπειροκαλίας τῶν νέων Ἑλλήνων, καὶ πρὸς ἐνδειξιν τῆς ἀσεβείας αὐτῶν πρὸς τὴν πολιὰν ἀρχαιότητα. Τὰ μὲν λοιπὸν τοῦ ἀρχαίου βαλανείου κατεχώσθησαν, τὰ δὲ καὶ ἀσεβῶς κατεστράφησαν, ὡς οἱ περιέργου κατασκευῆς κλίβανοι καὶ οἱ ὑπόκαυστοι, αἱ μεγαλοπρεπεῖς ψηφιδωταὶ αἰθούσαι, τὸ ἀμφιστρόγγυλον, οἱ λουτῆρες δι' ὀρθοπλακώσεων κεκοσμημένοι· διεσώθησαν ἐκ τούτων πάντων μόλις μαρμαρίνᾳ τινα ἀρχιτεκτονικὰ κοσμήματα, δεῖγμα πλουσίας καλλιτεχνικῆς οἰκοδομῆς· τὰ δὲ ἀγάλματα τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῆς Ἑγείας, ἅπερ περικοσμοῦσι νῦν τὸ ἐθνικὸν Μουσεῖον, ἐξελέγχουσι τὴν ἀβελητηρίαν ἐκείνων, οἵτινες κατέστρεψαν αὐτὰ ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι δῆθεν ἦτο ἔργον ἀσήμενον μεσαιωνικῆς ἐπαρχῆς (!). Καὶ ἡ μὲν βανδαλικὴ πράξις τοιαύτη· ἡ δὲ εὐθύνη ἐπερίρριπτετο δυστυχῶς, ὡς ἀννήθως γίνεται, ἐφ' ὃν οὐκ ὤφειλεν.

Ἀλλ' ὅπωςδὴποτε, ἐδικαιολογήθησαν ἐν μέρει οἱ τότε διευθύνοντες τὰ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ μεγάρου, ὑποσχεθέντες ὅτι τὸ νέον οἰκοδόμημα θέλει ἀνεγερθῇ παρὰ τὸ βαλανεῖον ἐκτὸς τῶν εἰρηπικῶν αὐτοῦ. Δυστυχῶς ὁμως μετὰ τὴν θεμελίωσιν ἡ ὑπόσχεσις δὲν ἐτηρήθη ἀκριβῶς²⁾. Ἦδη ὁμως διὰ τῆς νέας τροποποιήσεως ἡ μεσηδρινὴ πλευρὰ τοῦ μεγάρου, ἡ ὀρίζουσα τὸ πρὸς τὸ βαλανεῖον ὄριον, ἅπασα κατεδαφίζεται καὶ πρὸς τὰ πρόσω ἐπεκ-

1) Ὁρα Πρακτ. τῆς ἐν Ἀθῆν. Ἀρχ. Ἑταιρ. 1872—3 ἐν ἀρχῇ.

2) Πρακτ. Ἀρχ. Ἑταιρ. τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1872—1873.

τείνεται ὥστε κατ' ἀνάγκην θέλει ἐπενέγκει τὴν τελείαν τοῦ βαλανείου καταστροφὴν, πρὶν ἢ φανερωθῇ πᾶν τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τοῦ μνημείου τούτου.

Ἀλλὰ καὶ μεθ' ὅλα ταῦτα θέλει ἄρά γε ἐκτελέσει τὸ οὕτω μεταρρυθμισθὲν σχέδιον τοῦ μεγάρου τὰ τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ; Εἵπομεν ἀνωτέρω τοὺς λόγους, δι' οὓς νομίζομεν ὅτι διὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον ἡ χρῆσις αὐτοῦ πρὸς ὃν οἰκοδομεῖται σκοπὸν ἔσται ἀναρμόδιος. Τί λοιπὸν δεόν γενέσθαι; Γνωματεύομεν τὸ οἰκοδόμημα τῶν Ὀλυμπίων νὰ ἀποπερατωθῇ ὡς ἐθεμελιώθη καὶ εὐρίσκεται ἀντὶ μικρᾶς δαπάνης, καὶ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς παράρτημα ἀναγκαιότατον τῶν μελλουσῶν ἐκθέσεων τῶν Ὀλυμπίων εἴτε ὡς βιομηχανικὸν καὶ γεωργικὸν εἴτε ὡς ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον, ἐν ᾧ νὰ τοποθετηθῶσι πρὸς σπουδὴν καὶ μελέτην τῶν καλλιτεχνῶν καὶ ἀρχαιοφίλων πάντα τὰ ἐκτῦπα τῶν ἐν ταῖς ἀρχαιολογικαῖς συλλογαῖς τῆς Εὐρώπης σωζομένων ἔργων τῆς γλυπτικῆς τῶν Ἑλλήνων τέχνης, ἅτινα μεγάλην ἐπὶ τῆς πρόόδου τῆς γλυπτικῆς τέχνης ἐπύρροτον ἔξουσι, σπουδαζόμενα ὑπὸ τὸν αἶθριον καὶ διαυγῆ οὐρανόν, ὑφ' ὃν καὶ παρήχθησαν. Τὸ δὲ καταχωσθὲν βαλανεῖον, τὸ ὡς φορτίον φέρον τὰς ἀράς τῶν ἀρχαιοφίλων, νὰ ἐπανέλθῃ πάλιν εἰς φῶς, τακτοποιούμενον καὶ διακοσμούμενον πρεπόντως διὰ δενδροφυτείας, ὡς τὰ ἐν Παρισίοις ἐρείπια τοῦ βαλανείου τοῦ Ἰουλιανοῦ καὶ ὁ χῶρος οὗτος λάβῃ πάλιν τὸν ὑπὸ τῆς φιλοκάλου βασιλίσσης Ἀμαλίας ἀρχικὸν αὐτοῦ προορισμόν, ὅπως χρησιμεύσῃ καὶ ὡς κήπος τοῦ λαοῦ.

Περὶ δὲ τοῦ κυρίως Ζαππείου, ἥτοι τοῦ οἰκοδομήματος τῶν νέων Ὀλυμπίων, λέγομεν ὅτι ἐξ ἅπαντος πρέπει νὰ ἀνιδρυθῇ, ἀλλ' ἐν χώρῳ εὐρυχωροτάτῳ, ἀρμοδίῳ κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Ἀλτεως τῶν ἀρχαίων Ὀλυμπίων, περιόπτῳ, γραφικῷ καὶ εὐκοινωνήτῳ. Διότι οὕτως ἐκπληροῦται δεόντως ἡ πρώτη καὶ μεγαλοφυῆς ἰδέα τοῦ μεγάλοφρονος Ε. Ζάππα, ὅστις, τὴν τῶν νέων Ὀλυμπίων σύστασιν συλλαβὼν, ἐθεώρει ταύτην ὡς συμπλήρωμα τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος τοῦ ἀθανάτου Ῥήγα τοῦ Φεραίου. Αἰδίων ὄντως τὸ κλέος τοῦ ἀνδρός, ὅστις ἠθέλησεν ἵνα οἱ νέοι ἀγῶνες, ἀντικαταστήσαντες τοὺς παλαιούς, γείνωσιν ἀφορμὴ, ὡς

τὸ πάλαι, οὐχὶ ἀπλῆς θεωρίας καὶ βραβεύσεως τῶν ἐλληνικῶν μικρῶν προϊόντων, ἀλλὰ πολλῶ τούτων ὑψηλοτέρου σκοποῦ, ἦτοι τοῦ συγχρωτισμοῦ οὐ μόνον τῶν ἐκατασταχοῦ διεσπαρμένων Ἑλλήνων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνεργομένων, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν ὁμοδόξων καὶ ὁμοιοπαθῶν λαῶν. Καὶ οὕτως οἱ νέοι ἀγῶνες διαδίδοντες εἰς τοὺς συνεργομένους τὸ πνεῦμα τῆς εἰρηκῆς ἐργασίας, ἐπαξίως βραβευομένης, προπαρασκευάσωσι τοὺς λαοὺς τούτους πρὸς τὸν μέγαν σκοπὸν τῆς εὐδαίμονος ἐλευθερίας διὰ τῆς ἀγάπης καὶ ἐνότητος, ὥστε καὶ πάλιν δι' αὐτῶν νὰ εἰσαχθῇ βαθμηδὸν καὶ ἀνεπισθήτως ἡ σύμπνοια καὶ ὁμόνοια μεταξὺ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ χριστιανικῶν λαῶν, ὡς τὸ πάλαι ὑπῆρχεν ἡ ἐκκεχειρία, ἦτοι ἡ κατάπαυσις τῶν ἐχθροπραξιῶν μεταξὺ τῶν προσερχομένων, θεσπισθεῖσα ὑπὸ τοῦ μεγαλοφυοῦς Ἰφίτου, τοῦ κανονίσαντος τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας. Ἀλλ' ἡ μεγαλουργὸς αὕτη ἰδέα τῆς ἀναβιώσεως τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, ἀποκύημα τῆς μεγάλης τῶν ἀνδρῶν τοῦ 1821 γενεᾶς, μετοχτευθεῖσα δυστυχῶς εἰς ραχιτικὴν γενεάν, ἐπήνεγκεν ἀνάλογον ἐπικαρπίαν, περιορισθεῖσαν εἰς ἀνίδρυσιν ἀπλοῦ οἰκοδομήματος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον κεκοσμημένου, δυσαναλόγου ὁμοῦ πρὸς τὸν σκοπὸν καὶ ἀμφιβόλου χρήσεως¹⁾).

1) Ὅ,τι συνέβη εἰς τὸ σχέδιον τῶν Ζαππείων Ὀλυμπίων, τὸ αὐτὸ καὶ χεῖρον συνέβη καὶ εἰς τὸ σχέδιον τοῦ νεωτέρου ἐλληνικοῦ Ἡρώου, ἦτοι τοῦ ναοῦ τῆς δόξης τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος. Τὸ σχέδιον ἐκεῖνο, συνταχθὲν κατ' ἐντολὴν τοῦ Κυβερνήτου ἐν ἔτει 1829 ὑπὸ ἀρχιτέκτονος Ἑλλήνος, καθυπεβλήθη μετὰ ταῦτα ἐπισήμως κατὰ τὸ 1836 ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις πρεσβευτοῦ τῆς Ἑλλάδος L. Κωλέττου εἰς τὴν κρίσιν τοῦ ἐκεῖ Ἰνστιτούτου, ὃπερ ἐνέκρινε αὐτὸ μετ' ἐπαίνων καὶ ηὐχέθη τὴν ταχεῖαν πραγματοποίησιν του· τὸ αὐτὸ ἐπραξαν καὶ ἄλλαι τῆς Εὐρώπης Ἀκαδημίαι. (Ἴδὲ τὴν ἀ' Ἀπάντησιν εἰς τὴν τοῦ Κλεάνθους ἔκθεσιν περὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις ἀνεγερθησομένου καταστήματος τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς ἐταιρίας ἐν τῷ ἐν Ῥώμῃ αἰ Tiberino τὸ φύλλον τῆς 20 αὐγούστου 1836· τοῦ ἐν Λονδίνῳ αἰ The Carlton Chronicle τὴν σελ. 294 τοῦ 1836, καὶ τοῦ αἰ The Atlas τὴν σελ. 727 τοῦ 1836· τῆς ἐν Αὐγούστῳ αἰ Allgemeine Zeitung N° 599—600· τοῦ ἐν Ἀθήναις αἰ Αἰώρος ἀριθ. 11 τῆς 30 ὁκτωβρίου 1838). Ἀλλ' ἐν Ἑλλάδι, περιελθούσης

Τίς δ' ἄρα οὗτος ὁ πρὸς νέαν Ἀλτιν ἀρμόδιος τόπος εἰς σύστασιν τῶν Ζαππείων Ὀλυμπίων; Βεβαίως ἡ ἀνέυρεσις αὐτοῦ πρὸς μὴ τυφλοὺς οὐ χρήζει χρησιμοδοτήματος τῆς δελφικῆς Πυθίας· διότι τοῖς πᾶσιν εἶναι γνωστὴ ἡ περίβλεπτος καὶ γραφικὴ φαληρικὴ πεδιάς, ἡ μεταξὺ Πειραιῶς καὶ Ἀθηνῶν κειμένη, οὕσα σχεδὸν παρεμφερὴς τῇ τῆς Ἀλτεως τῶν Ὀλυμπίων τοποθεσίᾳ. Καὶ ὄντως πρὸς μὲν ἀνατολὰς ὀρίζεται αὕτη ὑπὸ τεσσάρων ἱστορικῶν λόφων, τῆς Πνυκός, τοῦ Ἀρείου Πάγου, τοῦ Μουσείου καὶ τῶν Νυμφῶν, καὶ τῆς ὑπερκειμένης Ἀκροπόλεως· ἥτις, ὑψουμένη 154 μέτρα ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, περιλαμβάνει τὸ ἀριστούργημα τῆς ἐλληνικῆς καλλιτεχνίας, τὸν ἀμίμητον Παρθενῶνα, ἀπὸ τὸν αὐτὸν ἥλιον φωτιζόμενον ἐπὶ 2340 ἔτη περίπου μέχρι σήμερον. Παρὰ τῇ Ἀκροπόλει ἐξαίρεται, οἶονεὶ σωματοφύλαξ αὐτῆς, ὁ γραφικώτατος Λυκαβηττός, ὅστις τὸ λευκὸν ἐπὶ τῆς κορυφῆς φέρων ναΐδιον τοῦ ἁγίου Γεωργίου, πολιούχου τῆς νέας πόλεως, ἀναμένει τὴν πρέπουσαν αὐτοῦ ἀνακαινίσιν συμφάνως πρὸς τὰ λαμπρὰ ὑπὸ τοὺς πρόποδας αὐτοῦ μέγαρα. Πρὸς βορρᾶν δὲ ὀρίζεται ἡ φαληρικὴ πεδιάς ὑπὸ τοῦ ἐλαιῶνος, ὅστις ἀνυψοῦται καὶ ἐκτείνεται κλιμακῶδὸς πρὸς τὸν μέγαν Πάρνηθα.

Πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τῶν ὑψιτενῶν καμίνων τῶν ἐν Πειραιεῖ ἐργαστασίων, συμπλεκομένων ἐν τῷ ὕψει μετὰ τῶν ἱστῶν τῶν ἐν τῷ λιμένι πλοίων εἰς σύμβολον τῆς διὰ τοῦ Ἑρμοῦ συμφιλίω-

τῆς κυβερνήσεως εἰς χεῖρας τῆς νέας γενεᾶς, τὸ μὲν σχῆδιον τοῦ ἐλληνικοῦ τούτου Ἑρώου ἀγνωστὸν διετέλεσε καὶ ἐφανεῶς συνετάφη μετὰ τῶν ἐργονιστῶν ὑπὲρ ὧν συνετάχθη· ἀντ' αὐτοῦ δὲ ἔτη τινὰ μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν ἐντολῇ αἰῆς κατὰ τὰ 1870 κυβερνήσεως ἐγένετο ἐπιπόλαιόν τι γύμνασμα παρ' ἀλλοδαποῦ τεχνίτου σχεδιασθῆν, ὅπερ, καίτοι ἀμείνον πάσης ἱστορικῆς ἀληθείας καὶ ἀρχιτεκτονικῆς ἀξίας, ἐνεκρίθη ὅμως διὰ τοῦ ἀπὸ 25 Μαρτίου 1870 Β. Δ. νὰ ἰδρυθῇ εἰς τὴν πλάτειαν τῆς Ὀμονοίας πρὸς ἐξωραϊσμὸν αὐτῆς καὶ δι' ἐξηλισμὸν τῶν παραμεληθέντων ἡρώων τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος, εἰς οὗς προσεφέρετο τοῦτο. ὡς αἰ σ ὡ π ε ι ο ς ε κ α τ ὁ μ ὅ η. (Ἰδὲ τοῦ «Αἰῶνος» ἀριθ. 44 τῆς 30 ὁκτωβρίου 1838 καὶ 2547—2548 τῆς 26 μαρτίου 1870· τῆς «Ἀθηνᾶς» ἀριθ. 2386 τῆς 13 μαρτίου 1856· τοῦ «Μέλλοντος» ἀριθ. 638 τῆς 31 μαρτίου 1870· τῆς «La Grèce» N° 17 τῆς 8 ἀπριλίου 1870).

σεως τοῦ Ποσειδῶνος μετὰ τῆς Ἑργάνης Ἀθηνᾶς. Πρὸς μεσημέριαν ὀρίζεται ὑπὸ τῆς εὐρείας καὶ χαριστάτης φαληρικῆς παραλίας, ἐξωραϊζομένης ὁσημέραι διὰ νέων καὶ τερπνῶν οἰκοδομῶν, καὶ ζωογονουμένης ὑπὸ τοῦ σιδηροδρόμου, ὅστις διηγεκῶς μεταφέρει τοὺς φοιτῶντας ἐξ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς πρὸς ἀπόλαυσιν τῶν θαλασσίων λουτρῶν, τῆς θαλασσίας αἶρας καὶ τῶν θεατρικῶν παραστάσεων.

Ἔχει πρὸς τούτοις ὁ χώρος καὶ ἄλλα σημειώσεως ἄξια πλεονεκτήματα· ἦται θὰ ἀντιτάσῃ τὰ περιφανῆ μέγαρα τῶν Ὀλυμπίων εἰς τὴν θέαν τῶν ναυλαχούντων καὶ παραπλεόντων πλοίων, καὶ θὰ καθιστᾷ προφανῆ τὴν εὐμαρίαν καὶ πρόοδον τῆς χώρας καὶ τὴν φιλοπατρίαν τοῦ ἱδρυτοῦ. Πλὴν τούτων ἐν αὐτῷ τῷ χώρῳ θὰ ᾔῃαι δυνατὴ ἡ σύστασις μεγάλου ἵπποδρομίου, ἀπαραιτήτου, ὡς τὸ πάλαι, εἰς μόρφωσιν καὶ ἀνατροφὴν ἀνδρικὴν τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας⁴⁾, καὶ θεάτρου ἑλληνικοῦ κατὰ τὸ σχέδιον τῶν ἀρχαίων. Ἐπίσης ὁ χώρος οὗτος εἶναι κατάλληλος πρὸς σύστασιν διαφόρων ἄλλων σωματικῶν ἀγῶνων, οἷον ἀγωνιστηρίου δισκοβολῆς, σφαιριστηρίων κατὰ τὸν τύπον τοῦ ἀρχαίου βίου, ἐν χρήσει ἔτι ὄντων ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ κατὰ τὸν ἀγγλικὸν τρόπον εἰσαγόμενον ἤδη καὶ παρ' ἡμῖν· ὡς καὶ ἀνάλογον χώρον διὰ τε τὸ ἔθνικόν πῆδημα, ὡς καὶ ἀγωνιστήριον σκοποβολῆς. Οἱ σωματικοὶ οὗτοι ἀγῶνες, τελούμενοι συμφώνως πρὸς τὸν σήμερον βίον, θέλουσι συντελέσει σπουδαίως εἰς ἀνάπτυξιν καὶ εὐρωστίαν τῆς ἀγωνιζομένης νεολαίας. Τὸ δὲ μέγαρον τῶν Ὀλυμπίων δέον νὰ ἱδρυθῇ ἐπὶ περιφανεστάτης θέσεως ἔχον σχῆμα πολύποδος, τὸ μὲν σῶμα ἔχοντος μόνιμον καὶ μαρμαρόκτιστον, καὶ ἐν τῷ κέντρῳ τὸν ἀνδριάντα τοῦ ἀγωνοθέτου Β. Ζάππα, τοῦ συλλαβόντος τὴν μεγαλουργὸν ταύτην ιδέαν, τοὺς δὲ πλοκάμους ἢ βραχίονας σιδηροκτίστους, ἵνα κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ τὴν ἐλπίζομένην πρόοδον λαμβάνωσι τὰς δεούσας διαστάσεις.

4) Ὁ μέγας Ναπολέον μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἰταλίας, ἵνα ἀπομακρύνῃ τὴν νεολαίαν τῶν Μεδιολάνων ἀπὸ τῆς τρυφηλότητος, συνέστη τὴν ἵππασίαν καὶ ἵπποδρομίαν.

Ἀλλ' ἡ ἐκλογή τῶν διαφόρων τούτων τοποθεσιῶν ἐν τῷ φα-
ληρικῷ πεδίῳ ἀνάγκη πᾶσα νὰ γείνη οὐχὶ ἐπιπολαίως, ὡς συνή-
θως δι' ἐπιτροπῶν, αἵτινες παρ' ἡμῖν μᾶλλον βλάβης ἢ ὠφε-
λείας εἰς τὰ ἀρχιτεκτονικὰ ἔργα ἐξ ἀγνοίας παραίτιοι γίνονται,
ἀλλὰ διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀρχιτέκτονος κ. Θ. Χάνσεν, ὅστις, ἔχων
ἤδη τὴν ἐντολὴν πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν κακῶς γενομένων ἐν τῷ
ἡμικτίστῳ μεγάρῳ τῆς Ζαππείου ἐκθέσεως, κέκτηται καὶ τὴν
προσέγκουσάν εὐνοίαν τοῦ εὐεργέτου Κωνστ. Ζάππα.

Ταῦτα ἐν ὥρᾳ χειμῶνος νυκτερινῇ καὶ παρὰ τῇ ἐστίᾳ ἔγραψα
περὶ τῶν ἐξ ἀμαθείας ἐν ταῖς δημοσίαις οἰκοδομαῖς γινομένων,
ἀναλογιζόμενος τὴν ἐκ τούτων εἰς τὸ ἔθνος προσγινομένην ὑλικὴν
καὶ ἠθικὴν βλάβην. Ἐν αὐταῖς περιλαμβάνεται οὐ μόνον τὸ Ζάπ-
πειον, τὸ βουλευτήριον, τὸ μουσεῖον καὶ αὐτὸ τὸ πανεπιστήμιον
διὰ τὰς ὕστερον ἐπενεχθείσας εἰς αὐτὸ ἀκόσμους διακοσμήσεις,
ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ πολυτεχνεῖον, ὕπερ, ἀγνὸν τηρηθὲν μέχρι τοῦ-
δε καὶ ὡς δεῖγμα νέας ἐλληνικῆς τέχνης θεωρούμενον, μεταμορ-
φοῦται ἤδη κακῇ μοίρᾳ κακοτέχνως καὶ ἀπειροκάλως διὰ τῆς
τῶν νέων ἐφόρων ἀγνοίας καὶ ἀκηδείας ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ φι-
λοτέχνου καὶ φιλοκάλου λογιζομένου κοινοῦ τῶν Ἀθηνῶν.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 20. Δεκεμβρίου 1879.

ΛΥΣΑΝΔΡΟΣ ΚΑΥΤΑΝΖΟΓΛΟΥΣ.

Τοῦ Ἀρμούρη ᾠσμα δημοτικὸν τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς,
ἐκδοθὲν, ῥωσιστὶ μεταφρασθὲν καὶ διερμηνευθὲν
παρὰ Γαβριὴλ Δεστούρη. Ἐν Περσούπολει 1877,
[8ον, σελ. XXII καὶ 22].

Ἐπειδὴ τὸ μεσαιωνικὸν τοῦτο ἑλληνικὸν ἔπος, ἐκτυπωθὲν μετὰ
προλεγομένων σημειώσεων καὶ μεταφράσεως ῥωσικῆς ἐν Περσού-
πολει τὸ 1877, ἀπεστάλη πρὸ μικροῦ εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ πε-
ριοδικοῦ τούτου, εἶναι δὲ παρ' ἡμῖν οὐχὶ πολὺ γινωστὸν, κρίνομεν
ἄξιον ἀνατυπώσεως ἐν τῷ Ἀθηναίῳ μετὰ τῶν ἐπομένων περὶ αὐ-
τοῦ παρατηρήσεων, ὥς ἐκ τῶν προλεγομένων τοῦ ἐκδότου συνέ-
ταξε σεβαστὸς φίλος εἰδήμων τῆς ῥωσικῆς γλώσσης, ἵνα προ-
καλέσωμεν τὴν ἐπ' αὐτοῦ μελέτην τῶν εἰς τὴν νεωτέραν ἡμῶν
γλώσσαν καὶ φιλολογίαν ἀσχολουμένων.

Σήμερον ἄλλος οὐρανός, σήμερον ἄλλη ἡμέρα,
σήμερον τὰ ἄρχοντάπουλα θέλουν καβαλλικεύσει·
μόνον τοῦ κυρ Ἀρμούρη ὁ υἱὸς οὐδὲν καβαλλικεύει.
καὶ τότε πάλαι τὸ παιδὶν εἰς τὴν μάναν τοῦ ὑπαγαίνει·
5 «μάνα, νὰ πιχαρῆς τ' ἀδέλφια μου
νὰ ἰδῆς καὶ τὸν πατέρα μου, μάνα ἄς καβαλλικεύσω».
καὶ τότε πάλιν ἡ μάνα τοῦ Ἀρμούρη συντυχαίνει·
«ἐσὺ μικρὸς καὶ ἀνέλικον, καβάλλα δὲν σὲ πρέπει,
ἀμμή ἂν θέλῃς, υἱὲ καλέ, διὰ νὰ καβαλλικεύσης,
10 ἀπάνω κρέμεται τὸ κοντάριν τοῦ πατρός σου,
τὸ ἄρπαξεν ὁ κύρης σου ἐκ τὴν Βαβυλωνίαν,
ἀπάνω κατὼ δλόχρυσον διὰ λίθου μαργαριτάρι (?)
καὶ ἂν τὸ λυγίσῃς μίαν φορὰν, καὶ ἂν τὸ λυγίσῃς δύο,
ἂν τὸ λυγίσῃς τρεῖς φοραῖς, τότε νὰ καβαλλικεύσης».
15 καὶ τότε πάλαι τὸ παιδὶν τὸ μικρὸν Ἀρμουροπούλιν
κλαίοντας ἀναιθαίνει τὴν σκάλαν, γελῶντας καταιθαίνει·
πρὸ τοῦ τὸ πιάση ἐπιάνετον, πρὸ τοῦ τὸ σείση ἐσειέτον,

- εἰς τὸν βραχίονά του τό 'δεσεν, ἐσείστη, ἐλυγίστη·
καὶ τότε πάλιν τὸ παιδί·ν εἰς τὴν μάναν του ὑπαγαίνει·
- 20 «θέλεις, θέλεις, μάνα μου, ὁμπρὸς σου νὰ τὸ τσακίσω»;
καὶ τότε πάλιν ἡ μάνα του τοὺς ἄρχοντας ἐλάλει·
ἄμετε ἰδέτε οἱ ἄρχοντες καὶ στρώσετε τὸν μάρον·
. . . . στρώσετε τὸν μάρον τοῦ πατρός του,
ὅποῦ ἔχει χρόνους δώδεκα, νερόν οὐδέν ἐπίε,
- 25 ὅποῦ ἔχει χρόνους δώδεκα, οὐδέν καβαλλικεύθη,
καὶ τρώγει τὸ καρφοπέταλον, στέκει παλουκουμένον!
ἐδιέβησαν οἱ ἄρχοντες καὶ στρώνουν του τὸν μάρον.
ἔδωκεν εἰς τοὺς βραχίονές του καὶ εὐρέθη καβαλλάρης.
ὥστε νὰ εἴπῃ ὅτι ἔχετε ὑγείαν, ἐδιέβη τριάντα μίλια,
- 30 ὥστε νὰ τὸν ἐπιλογηθοῦν, ἐδιέβη ἐξήντα πέντε.
ἐκεῖ ἐδιέ καὶ ἀναιβοκατέβαινε ἀντίπερα τὸν Ἀφράτην,
ἀνέβη καὶ ἐκατέβη τον, καὶ πόρον οὐδέν εὐρίσκει.
Σαρακηνὸς ἐστέκετον, στέκει, ἀναγελαῖ τον·
«Σαρακηνοὶ ἔχουσιν φαρία ὅποῦ διώχνουν τοὺς ἀέρες.
- 35 τὴν φάσαν καὶ τὴν πέρδικα ἀπὸ πτεροῦ τὴν πέρνουν,
καὶ τὸν λαγὸν εἰς τὸ ἀνήφορον ἀπὸ δρομοῦ τὸν σώνουν.
κρατοῦν καὶ κολακεύουν τα.
καὶ πάλαι δὲ ὅταν τοὺς φανῇ τρέχουσιν πιάγουσιν τα·
καὶ τὸν Ἀφράτην παταμόν οὐκ ἠμποροῦν περᾶσαι.
- 40 καὶ ἐσὺ μέ τὸ παρίππιν σου θέλεις νὰ τὸν περάσης»!
τὸ νὰ τ' ἀκούσῃ ὁ νεώτερος πολλὴν μανίαν ἐπῆρεν·
κροῦ πτερνιστηρέαν τὸν μαύρον του διὰ νὰ περάσῃ πέρα.
ἦτον ὁ Ἀφράτης δυνατὸς, ἦτον καὶ βουρκωμένος,
εἶχεν καὶ κύματα βαρέα, ἦτον καὶ ἀποχυμένος.
- 45 καὶ κρούει πτερνιστηρέαν τὸν μαύρον του καὶ ὑπάγει,
στριγγίαν φωνὴν καὶ ἀνέσυρεν, ὅσῃν καὶ ἂν ἐδυνέτον·
«εὐχαριστῶ σε, Θεὲ καλὲ, καὶ μυριοευχαριστῶ σε·
ἐσύ με ἐδῶκες τὴν ἀνδρείαν, καὶ . . . μέ τὴν παίρνει τώρα».

- ἀγγελικὴ φωνὴ τοῦ ἦλθεν ἐξ οὐρανοῦ ἀπάνω·
- 50 «μπῆξε τὸ κοντάρι σου εἰς τὴν φοινικέαν· τὴν ῥίζαν,
καὶ μπῆξε καὶ τὰ ῥούχα σου ὁμπρὸς εἰς τὸ μπροστοδούρκιν,
κέντεσε καὶ τὸν μαύρον σου καὶ νὰ περάσης πέρα»·
κρούει πτερνιστηρέαν τὸν μαύρον του καὶ πέρασέ τον πέρα·
οὐχὶ ν' ἀφήσῃ καὶ τὰ ῥούχα του ὁ νέος νὰ στεγνώσουν,
- 55 ἀμμή εὐθύς ἐγλήγορα πτερνιστηρέαν κρούει
. . . . τὸν μαύρον του εἰς τὸν Σαρακηνὸν ὑπάγει.
καὶ σφόνδυλον τὸν ἔδωσε καὶ ἐξεσαγώνιασέ τον·
«Εἰπέ, μωρὲ Σαρακηνέ, ποῦ ἔναι τὰ φουσάτα»;
καὶ τότε Θεέ μου . . . ἔχουν οἱ ἀνδρειωμένοι.
- 60 πρῶτα νὰ κροῦν ταῖς σφονδυλεαῖς καὶ τότε νὰ ῥώτοῦσιν;
μὰ τὸν κύρ ἥλιον τὸν γλυκὺν, μὰ τὴν γλυκείαν του μάνα,
ἐψὲς ἐξεδιαλέχθημεν καὶν ἑκατὸν χιλιάδες,
ὅλοι καλοὶ καὶ ἐκλεκτοὶ πρασινοσκουταράτοι, [ται·
ἔναι καὶ τέτοιοι ἄνδρες δυνατοὶ ὅτι οὐδὲ χιλίους φοβοῦν-
65 οὐδὲ χιλίους, οὐδὲ μυρίους, οὐδὲ ὅσοι τοὺς ἀπαντήσουν»·
κρούει πτερνιστηρέαν τὸν μαύρον του, ἄνω εἰς βουνὸν ἀνέβη,
φουσάτον ἶδεν καὶ γνώμιασεν, ἀρίφνησιν οὐκ ἔχει.
καὶ τότε πάλαι τὸ παιδὶν ἀνανογᾶται, λέγει· [λουν,
«Ἄν τοὺς πηδήσω ἀρμάτωτους (?), πάντα καυχᾶσθαι θέ-
70 ὅτι ἀρμάτωτους (?) τοὺς ἡῦρα καὶ ἐπήρα τους τὴν πρόβαν»·
στριγγίαν φωνὴν ἐλάλησεν, ὄσῃν καὶ ἂν ἐδυνέτον·
«Σαρακηνοί, ἀρματώνεσθε, σκυλιὰ μαγαρισμένα,
λουρικωθῆτε γλήγορα
εἰς ἀπισθίαν μὴ τῶχετε ὅτι ἀπέρασεν ὁ Ἀρμούρης,
75 ὁ Ἀρμουρόπουλος, τοῦ Ἀρμούρη ὁ υἱὸς, ὁ ἀρεύστης (?),
[ὁ ἀνδρειωμένος.
μὰ τὸν κύρ ἥλιον τὸν γλυκὺν, μὰ τὴν γλυκείαν του μάνα,
ὅσ' ἄστρι εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ φύλλα εἰς τὰ δένδρι,
οὕτως τοὺς

- ἔστρωσαν καὶ ἐχαλίνωσαν, πηδοῦν, καβαλλικεύουν.
80 καὶ τότε πάλιν τὸ παιδὶν καὶ αὐτὸ καλὸ τ' ἀρίστι
ὠραῖον σπαθίτζιν ἔσυρε ἀπὸ ἀργυρὸν φηκάριν·
εἰς τὸν οὐρανὸν τὸ ἀπέταξεν, εἰς τὸ χέριν του τὸ δέχθη·
χροῦ πτερνιστήρεαν τὸν μαῦραν του, ἐκεῖ κοντὰ ζυγώνει·
«ἀπὸ τὸ γένος τοῦ διαβό ἂν σᾶς ἀλησμονήσω».
- 85 καὶ συγκροτάει πόλεμον καλὰ, ἀνδρειωμένα·
τὰς ἄκρας, ἄκρας ἔκοπε, ἡ μέση ἐδαπανᾷτον·
μὰ τὸν κύρ ἥλιον τὸν γλυκὺν, μὰ τὴν γλυκεῖαν του μάνα,
ὅλην τὴν ἡμέραν τοὺς ἔκοπτε τὴν ἄνω ποταμίαν,
καὶ ὅλην τὴν νύκτα τοὺς ἔκοπτεν τὴν κάτω ποταμίαν.
- 90 ἔθεσεν καὶ ἀπόθεςέν τους, κανένα δὲν ἀφῆκε.
ἀπέζεψε ὁ νεώτερος διὰ νὰ τὸν βαρήσῃ ὁ ἀέρας,
καὶ ἓνας σκυλὶν Σαρακηνός, σκυλὶν μαγαρισμένον,
ἐγκρύμματα τὸν ἔβαλε καὶ ἐπήρε του τὸν μαῦρον,
. . . . ἐπήρε τὸ ραβδὶν του·
- 95 μὰ τὸν κύρ ἥλιον τὸν γλυκὺν, μὰ τὴν γλυκεῖαν του μάνα,
σαράντα μίλια τὸν ἐδίωχνε πεζὸς μὲ τὰ γονάτια,
ἐκεῖ τὸν ἐκατέφθασε εἰς τῆς Συρίας τὴν πόρταν·
καὶ ἐβγάνει τὸ σπαθίτζι του καὶ παίρνει του τὸ χέριν·
«ἄμε καὶ ἐσὺ, Σαρακηνέ, νὰ πῆς καὶ σὺ μαντάτο».
- 100 ὁ κύρης ἔξω κάθητο εἰς τῆς φυλακῆς τὴν πόρταν·
τὸν μαῦρον του ἀνεγνώρισεν καὶ τὸ ραβδὶν τοῦ υἱοῦ του·
τὸν καβαλλάρην οὐδὲν θεωρεῖ καὶ πᾶνὰ βγῇ ἡ ψυχὴ του·
βαρέα βαρέα ἀναστέναξεν καὶ ἐσείστη ὁ πύργος ὅλος·
καὶ τότε πάλιν ὁ ἀμηρᾶς τοὺς ἄρχοντες ἐλάλει·
- 105 «ἄμετ' ἰδέτε οἱ ἄρχοντες, τί ἔχει καὶ ἀναστενάζει;
ἂν ἐν τὸ γιώμα του κακὸν, νὰ φάγῃ ἐκ τὸ δικό μου,
εἴτ' ἐνε τὸ οἰνάρην του κακὸν, νὰ πῖνῃ ἐκ τὸ ἐδικόν μου,
εἴτε βρωμᾶ ἢ φυλακὴ, νὰ τὴν μοσχοκαπνίσουν,
εἴτε εἶναι βαρέα τὰ σίδερα, νὰ τὰ λαφροκοπήσουν».

- 110 καὶ τότε πάλαι ὁ Ἀρμούρης τοὺς ἄρχοντας ἐλάλει·
 «οὐδὲν τὰ γιώμα μου κακόν, νὰ φάγω ἐκ τὸ ἐδικόν του,
 οὐδὲ τὸ οἶνάριν μου κακόν, νὰ πῖω ἐκ τὸ δικόν του,
 οὐδὲν εἶν βαρέα τὰ σίδερα, νὰ τὰ λαφροκοπήσουν·
 τὸν μαῦρον ἀνεγνώρισα καὶ τὸ ραβδὶν τοῦ υἱοῦ μου,
 115 τὸν καβαλλάρην οὐδὲν θεωρῶ καὶ εἶπα νὰ ἐβγῇ ἡ ψυχὴ μου»·
 καὶ τότε πάλαι ὁ ἀμηνῆς τὸν Ἀρμούρην ἐλάλει·
 «ἀκαρτέρεσε, Ἀρμούρη μου, ἀκαρτέρεσε ὀλίγον,
 νὰ δώσουν τὰ ὄργανα βαρέα, τὰ βούκινα μεγάλα,
 νὰ μαζωχθῇ ἡ Βαβυλωνία καὶ ὅλη ἡ Καππαδοκία,
 120 καὶ ὅπου καὶ ἂν ἔνι ὁ υἱόκας σου
 πιστάγκωνα καὶ ἐξάγκωνα ὁμπρὸς σου νὰ τὸν φέρουν.
 ἀνέμενε, ὁ Ἀρμούρης μου, ἀνέμενε ἄλλον ὀλίγον»·
 καὶ ἔδωσαν τὰ ὄργανα βαρέα, τὰ βούκινα μεγάλα,
 νὰ μαζωχθῇ ἡ Βαβυλωνία καὶ ἡ Καππαδοκία.
 125 τινὰς οὐκ ἤμαζόνετον, μόνον καὶ ὁ κουτζοχέρης.
 καὶ τότε πάλιν ὁ ἀμηνῆς τοῦ κουτζοχέρην ἐλάλει·
 «εἰπὲς μωρὲ
 Σαρακηνὸς τὸν ἀμηνᾶν ἐλάλει·
 «ἀνάμενε, ὁ αὐθέντης μου, ἀνάμενε ἄλλον ὀλίγον,
 130 νὰ φέρουν φῶς εἰς τὰ ὀμμάτια μου καὶ τῆς ψυχῆς μου ἀέρα·
 νὰ μαχθῇ τὸ αἷμα μου τὸ δειλὸν εἰς τὸ καλὸν μου χέριν.
 καὶ τότε νὰ ἀφηγηθῶ τὸ ποῦ ἔναι τὰ φουσάτα.
 μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἄρχοντες, ἄστοχα σᾶς τὸ λέγω·
 ὀψὲς ἐξεδιαλέχθημεν καὶ διακοσίαις χιλιάδες·
 135 ὅλοι καλοὶ καὶ ἐκλεκτοὶ πρασινοσκουταράτοι,
 ἦσαν καὶ τέτοιοι ἀπὸ ἐκείνους, χιλίους οὐδὲν ἐφοβοῦνταν,
 οὐδὲ χιλίους, οὐδὲ μυρίους, οὐδὲ ὅσοι τοὺς ἀπαντοῦσαν·
 μικρὸν παιδὶν ἐφάνηκεν ἀπάνου εἰς ἄγριόν ὄρος·
 στρίγγιαν φωνίτζαν ἔσυρεν ὅσην καὶ ἂν ἐδυνέτον·
 140 «Σαρακηνοὶ ἄρματώνεσθε, σκυλία λουρικωθῆτε,

- εἰς ἀπιστίαν μὴ τὸ ἔχετε ὅτι ἀπέρασεν ὁ Ἀρμούρης,
 ὁ Ἀρμουρόπουλος, τοῦ Ἀρμούρη ὁ υἱός, ὁ ἀρέστης ὁ
 [ἀνδρειώμενος.
 μὰ τὸν κὺρ ἥλιον τὸν γλυκὺν, μὰ τὴν γλυκείαν τοῦ μάναν,
 ὅσα ἄστροι εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ φύλλα εἰς τὰ δένδρι,
 445 οὕτως
 ἔστρωσαν καὶ χαλίνωσαν, πηδοῦν, καβαλλικεύουν.
 καὶ τότε πάλαι τὸ παιδὶν καὶ τότε ὁ Ἀρμουροπούλης
 καὶ αὐτὸ καλὸ τ' ἀρίστι
 ὦραϊον σπαθίτζιν ἔσυρε ἀπ' ἀργυρὸν φηκάριν,
 450 εἰς τὸν οὐρανὸν τ' ἀπέταξεν, εἰς τὸ χέριν τοῦ τὸ ἐδέχθη.
 κροῦ πτερνιστηρέαν τὸν μαῦρον τοῦ, ἐκεῖ κοντὰ ζυγώνει·
 ἀπὸ τὸ γένος τοῦ διαβὸ ἄν σαῶς ἀλησμονήσω·
 ταῖς ἄκραις, ἄκραις ἔκοπεν καὶ ἡ μέση ἐδαπανᾷτον.
 μὰ τὸν κὺρ ἥλιον τὸν γλυκὺν, μὰ τὴν γλυκείαν τοῦ μάναν,
 455 ὀλημμέρα μᾶς ἔκοπεν τὴν ἄνω ποταμίαν,
 καὶ ὅλην νύκτα μᾶς ἔκοπεν τὴν κάτω ποταμίαν,
 ἔθεσε καὶ ἀπόθεσέν μας, κανένα οὐδὲν ἀφήνει.
 καὶ ἐπέζευσεν ὁ νεώτερος νὰ τὸν δώσῃ ὁ ἀέρας.
 καὶ ἐγὼ ὥς καλὸς καὶ φρόνιμος ἐγκρύμματα τὸν βάνω,
 460 ἐγκρύμματα τὸν ἔβαλα καὶ ἐπήρα τοῦ τὸν μαῦρον.
 (μὰ) τὸν κὺρ ἥλιον τὸν γλυκὺν, μὰ τὴν γλυκείαν τοῦ μάναν,
 σαράντα μίλια μὲ ἐδίωχεν πεζὸς μὲ τὰ γονάτια,
 καὶ ἄλλα σαράντα τέσσαρα πεζὸς μὲ τὸ λουρίκιν,
 ἐδὼ κοντὰ μὲ ἔφθασεν εἰς τῆς Συρίας τὴν πόρταν.
 465 καὶ σύρνει τὸ σπαθίτζιν τοῦ καὶ παίρνει μου τὸ χέριν·
 ἄμε καὶ ἐσὺ, Σαρακηνέ, νὰ εἰπῇς καὶ ἐσὺ μαντάτον·
 καὶ τότε πάλιν ὁ ἀμηνᾶς τὸν Ἀρμούρη ἐλάλει·
 «καλὰ εἶναι αὐτὰ, ὁ Ἀρμούρης μου, τὰ κάμνει ὁ υἱός σου»;
 καὶ τότε πάλιν ὁ Ἀρμούρης μου ὦραϊον χαρτίτζιν γράφει,
 470 μὲ τὸ προυλὶν τὸ ἔστειλεν τ' ὦραϊον χελιδονάκι·

«εἰπέ τῆς σκύλας τὸν υἱὸν, τῆς ἀνομίας τὸ τέκνον·
 ὅπου εὖρη Σαρακηνὸν, νὰ τὸν ἐλεημονᾶται,
 μὴ λάχῃ εἰς τὰς χεῖρας τοὺς καὶ ἐλεημοσὺν οὐκ ἔχει».
 καὶ τότε πάλιν τὸ παιδὶν ὥραϊον χαρτίτζιν γράφει,
 15 μὲ τὸ πουλὶν τὸ ἔστειλεν τὸ ὥραϊον χελιδονάκιν·
 «εἰπέτε τὸν αὐθέντη μου καὶ τὸν γλυκύν μου κύρην,
 ὅτι ἕως ἐβλέπω τὰ ὀσπίτια μου διπλομανταλωμένα,
 ἕως οὐ βλέπω τὴν μάναν μου τὰ μαῦρα φορεσμένην
 καὶ ἐβλέπω καὶ τὰ ἀδέλφια μου τὰ μαῦρα φορεμένα,
 30 ὅπου καὶ ἂν εὖρω Σαρακηνὸν, τὸ αἷμα τοῦ νὰ πίνω.
 καὶ ἂν μὲ παραμανιώσουσιν εἰς τὴν Συρίαν νὰ πέσω,
 τὰ στεμνορύμνια (?) τῆς Συρίας κεφάλια τὰ γεμίσω,
 τὰ ξηροράκια (?) τῆς Συρίας αἷμα νὰ τὰ γεμίσω».
 τὸ νὰ τὰ ἀκούσῃ ὁ ἀμηνᾶς, πολλὰ τὸν ἐφοβήθη.
 15 καὶ τότε πάλαι ὁ ἀμηνᾶς τοὺς ἄρχοντας ἐλάλει·
 ἄμετε ἄμετε οἱ ἄρχοντες, ἐβγάλετε τὸν Ἀρμούρην,
 καὶ ἄμετε τον εἰς τὸν λουτρὸν, διὰ νὰ λουστῇ ν' ἀλλάξῃ.
 εἰς τὸ γιώμαν (μου) τὸν φέρετε, νὰ φάγῃ μετ' ἐμένα».
 ἐδιέβησαν οἱ ἄρχοντες καὶ ἐβγάνουν τὸν Ἀρμούρην,
 0 ἐβγάνουν τον ἐκ τὰ σίδερα καὶ ἐκ τὰ βαρέα χερόψια,
 εἰς τὸ λουτρὸν τὸν ἐδιάβησαν καὶ λούστη καὶ ἀλλάσσει,
 εἰς τὸν ἀμηνᾶν τὸν ἐδιάβησαν καὶ γεύθη μετ' ἐκεῖνον.
 καὶ τότε πάλιν ὁ ἀμηνᾶς τὸν Ἀρμούρην ἐλάλει·
 «ἄμε, ἄμε ὁ Ἀρμούρης μου, ἄμε εἰς τὰ γονικά σου,
 5 καὶ παίδευε καὶ τὸ παιδὶν, γαμπρὸν τὸν θέλω πάρει,
 οὐδὲ εἰς τὴν ἀνεψίαν μου, οὐδὲ εἰς τὴν ἐξαδέλφην,
 μόνον εἰς τὴν θυγατέρα μου, τὴν ἔχω φῶς καὶ μάτια
 καὶ παίδευέ το τὸ παιδὶν
 ὅπου καὶ ἂν εὖρη Σαρακηνὸν, νὰ τὸν ἐλεημονᾶται,
 1) καὶ ἂν λάχῃ κέρδος τίποτες, ἀντάμα νὰ τὸ μοιράζουν.
 καὶ νὰ νε ἀγαπημένοι.

Τὸ χειρόγραφον εὑρίσκεται ἐν τῇ δημοσίᾳ αὐτοκρατορικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Πετροπόλεως, καὶ ἀποτελεῖ μέρος τῆς συλλογῆς τῶν μεσαιωνικῶν ἐλληνικῶν χειρογράφων. Ἡ δὲ συλλογὴ αὕτη ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἐλληνικῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης φέρει ἀριθμὸν CCII.

Ἐγράφη δὲ κατὰ τὸν ἐκδότην οὐχὶ πρωϊαίτερον τοῦ 1365· διότι τὰ 9 χειρόγραφα, τὰ ἀποτελοῦντα τὴν συλλογὴν, εἶναι γεγραμμένα ὑπὸ τῆς αὐτῆς χειρός· ἐν δὲ τούτων, ἐπιγραφόμενον «διήγησις παιδόφραστος τῶν τετραπόδων ζώων», ἀναφέρει, ὅτι ἡ μεταξὺ τῶν ζώων ἔρις ἐγένετο τῷ 1365. Τοῦτο ὅμως δὲν ἀρκεῖ πρὸς ἀκριβῆ ὁρισμὸν τοῦ χρόνου τῆς συγγραφῆς· διότι ἡ αὕτη συλλογὴ κατὰ τὸν ἐκδότην περιέχει χειρόγραφον ἀπερὶ τῆς ἀλώσεως καὶ τῆς αἰχμαλωσίας, ἣ γέγονεν ὑπὸ τῶν Περσῶν εἰς Ἀττικὴν Ἀθήνα», ὃ ἐστὶ περὶ τῆς ἀλώσεως τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τοῦ Ὁμάρ τῷ 1456· ὥστε δυνατόν νὰ συνεγράφη καὶ μετὰ τὸ 1365.

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἐν αὐτῷ ἔπους ἐλήφθη κατὰ τὸν ἐκδότην ἐκ τῆς ἐποχῆς τῶν ἐνόπλων συγκρούσεων τοῦ Βυζαντίου μετὰ τῶν Καλιφῶν (Ζ'—ΙΑ ἑκατοντ.)· τοῦτο δὲ εἶναι πρόδηλον ἐκ τοῦ περιεχομένου, ὅπερ ἔχει ὡς ἐξῆς.

Ὁ Ἀρμουρόπουλος, υἱὸς τοῦ Ἀρμούρη, εἶχε κύρην (πατέρα στ. 11), ὅστις αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν ἐκρατεῖτο δέσμιος ἐπὶ 12 ἔτη (στ. 25) ἐν Συρίᾳ (στ. 95), εἰς τῆς Συρίας τὴν πόρταν (στ. 97, 164). Ὁ Ἀρμουρόπουλος, πρὸς ἐκδίκησιν τῶν Σαρακηνῶν καὶ ἀπελευθέρωσιν τοῦ πατρός του, λαμβάνει τὸ κοντάριν (στ. 10), ὅπερ ἄρπαξεν ὁ κύρης του ἐκ τῆς Βαβυλωνίας (στ. 11), καὶ τὸν μαῦρον ἵππον του, τὸν καβδαλικεύει, καὶ ὥστε νὰ εἰπῇ «ἔχετε ὑγείαν» (στ. 29.), ἐδιέβη τριάντα μίλια, καὶ ὥστε νὰ τὸν ἀποχαιρετίσωσιν (ἐπιλογηθοῦν στ. 30) ἐδιέβη 65, φθάνει τὸν ἀντίπεραν Ἀφράτην (στ. 31), περᾶ αὐτὸν, καὶ ἔπειτα συγκροτεῖ μάχην πρὸς τοὺς Σαρακηνούς, καὶ σφάζει 100 χιλιάδας (στ. 63) καὶ 200 (στ. 134), καὶ κανένα δὲν ἀφῆκεν (στ. 90). Ἀλλ' εἷς μόνος Σαρακηνὸς σωθεὶς κατῴρθησε δι' ἐνέδρας νὰ ἐπάρῃ τὸν μαῦρον καὶ τὸ ῥαβδὶν τοῦ Ἀρμουροπούλου (στ. 94). Οὕ-

τος ὁμοῦ τὸν καταδικῶκει σαράντα μίλια πεζὸς μὲ τὰ γονάτια (στ. 96.), καὶ ἄλλα 44 πεζὸς μὲ τὸ λουρίκιν (στ. 163), τὸν καταφθάνει εἰς τῆς Συρίας τὴν πόρταν, καὶ ἐβγάζει τὸ σπαθίτζιν του, καὶ παίρνει του τὸ χέριν (στ. 98), καὶ οὕτω τὸν κάμνει κουτσοχέρην. Ὁ κύρης, καθήμενος εἰς τὴν πόρταν τῆς φυλακῆς, βλέπει καὶ ἀναγνωρίζει τὸν μαῦρόν του καὶ τὴν ῥάβδον τοῦ υἱοῦ του· διὸ ἀναστενάζει, μὴ βλέπων καὶ τὸν υἱόν του. Ὁ Ἀμηνάς (Ἐμίρης, ὃ ἐστὶ ὁ Σαρακηνὸς ἄρχων), θέλων ν' ἀνακαλύψῃ τὴν αἰτίαν τῶν ἀναστεναγμῶν, μανθάνει παρὰ τοῦ κουτσοχέρη τὴν γενομένην καταστροφὴν τῶν Σαρακηνῶν, καὶ τούτου ἕνεκα παρπονεῖται εἰς τὸν Ἀρμούρην (στ. 168) κατὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ἀρμούρης ὥραϊον χαρτίτζιν γράφει, μὲ τὸ πουλὶν τὸ ἔστειλεν τ' ὥραϊον χελιδονάκι (στ. 170), καὶ παρακαλεῖ τὸν υἱόν του, ἵνα φεῖδῃται (ἐλεημονᾶται, στ. 170) τῶν Σαρακηνῶν, ὅπως καὶ αὐτὸς, αἰχμάλωτος ὢν, τύχῃ παρ' αὐτῶν χάριτος. Ἀλλ' ὁ Ἀρμούροπουλος ἀποκρίνεται, ὅτι (στ. 176—185), ἐνόσω βλέπει τὴν μάναν του καὶ τ' ἀδέλφια του τὰ μαῦρα φορεμένους, ὅπου καὶ ἂν εὖρῃ Σαρακηνὸν, τὸ αἷμά του θὰ πίνῃ, καὶ θὰ πληρώσῃ τὴν Συρίαν αἵματος, φονεύων τοὺς Σαρακηνούς. Τοῦτο ἀκούσας ὁ Ἐμίρης, πολλὰ τὸ ἐφοβήθη, καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐλευθερώσῃ τῆς αἰχμαλωσίας τὸν κύρην τοῦ Ἀρμουροπούλου Ἀρμούρην, καὶ μάλιστα τῷ προτείνει τὴν ἰδίαν αὐτοῦ θυγατέρα νὰ δώσῃ σύζυγον εἰς τὸν υἱόν του Ἀρμούροπουλον.

Ἀλλ' εἶναι ἱστορικὴ ἢ πλαστὴ ἡ ὑπόθεσις;

Ὁ ἐκδότης παραδέχεται μὲν βάσιν ἱστορικὴν· φρονεῖ ὁμοῦς, ὅτι ἐν τῷ δημοτικῷ τούτῳ ᾄσματι ἐνυπάρχει ἀφήγησις γεγονότος μεταγενεστέρου, ὃ, περ ἐνεδύθη ἐπικὴν μορφήν καὶ στίχους ποιητικούς, ἀδομένους ἤδη πρὸ πολλοῦ ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ, ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὅτι τὸ ᾄσμα, προῖόν τοῦ λαοῦ, προὔπτῃρχεν ἤδη, καὶ ὅτι τὰ ὀνόματα μόνον ἥλλαξαν ἐν αὐτῷ.

Ἀλλ' ἴσως ὁ Ἀρμούροπουλος (arṣma), ὁ ἥρως τοῦ ποιήματος, εἶναι προσωποποίησις τῆς πολεμικῆς δυνάμεως τῶν Βυζαντινῶν. Ὁ ποιητὴς τοῦ δημοτικοῦ τούτου ᾄσματος ἴσως προέθετο νὰ ἐξάψῃ μὲν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Βυζαντινοῦ λαοῦ τὸ μῖσος κατὰ

Τὸ χειρόγραφον εὑρίσκεται ἐν τῇ δημοσίᾳ αὐτοκρατορικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Πετροπόλεως, καὶ ἀποτελεῖ μέρος τῆς συλλογῆς τῶν μεσαιωνικῶν ἐλληνικῶν χειρογράφων. Ἡ δὲ συλλογὴ αὕτη ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἐλληνικῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης φέρει ἀριθμὸν CCII.

Ἐγράφη δὲ κατὰ τὸν ἐκδότην οὐχὶ πρωϊαίτερον τοῦ 1365· διότι τὰ 9 χειρόγραφα, τὰ ἀποτελοῦντα τὴν συλλογὴν, εἶναι γεγραμμένα ὑπὸ τῆς αὐτῆς χειρός· ἐν δὲ τούτων, ἐπιγραφόμενον «διήγησις παιδόφραστος τῶν τετραπόδων ζώων», ἀναφέρει, ὅτι ἡ μεταξὺ τῶν ζώων ἔρις ἐγένετο τῷ 1365. Τοῦτο ὅμως δὲν ἀρκεῖ πρὸς ἀκριβῆ ὁρισμὸν τοῦ χρόνου τῆς συγγραφῆς· διότι ἡ αὕτη συλλογὴ κατὰ τὸν ἐκδότην περιέχει χειρόγραφον «περὶ τῆς ἀλώσεως καὶ τῆς αἰχμαλωσίας, ἣ γέγονεν ὑπὸ τῶν Περσῶν εἰς Ἀττικὴν Ἀθήνα», ὃ ἐστὶ περὶ τῆς ἀλώσεως τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τοῦ Ὁμάρ τῷ 1456· ὥστε δυνατόν νὰ συνεγράφη καὶ μετὰ τὸ 1365.

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἐν αὐτῷ ἔπους ἐλήφθη κατὰ τὸν ἐκδότην ἐκ τῆς ἐποχῆς τῶν ἐνόπλων συγκρούσεων τοῦ Βυζαντίου μετὰ τῶν Καλιφῶν (Ζ'—ΙΑ ἑκατοντ.)· τοῦτο δὲ εἶναι πρόδηλον ἐκ τοῦ περιεχομένου, ὅπερ ἔχει ὡς ἑξῆς.

Ὁ Ἀρμουρόπουλος, υἱὸς τοῦ Ἀρμούρη, εἶχε κύρην (πατέρα στ. 11), ὅστις αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν ἐκρατεῖτο δέσμιος ἐπὶ 12 ἔτη (στ. 25) ἐν Συρίᾳ (στ. 95), εἰς τῆς Συρίας τὴν πόρταν (στ. 97, 164). Ὁ Ἀρμουρόπουλος, πρὸς ἐκδίκησιν τῶν Σαρακηνῶν καὶ ἀπελευθέρωσιν τοῦ πατρὸς του, λαμβάνει τὸ κοντάριν (στ. 10), ὅπερ ἄρπαξεν ὁ κύρης του ἐκ τῆς Βαβυλωνίας (στ. 11), καὶ τὸν μαῦρον ἵππον του, τὸν καὶ βαλκεύει, καὶ ὥστε νὰ εἰπῇ «ἔχετε ὑγείαν» (στ. 29.), ἐδιέβη τριάντα μίλια, καὶ ὥστε νὰ τὸν ἀποχαιρετίσωσιν (ἐπιλογηθῶν στ. 30) ἐδιέβη 65, φθάνει τὸν ἀντίπεραν Ἀφράτην (στ. 31), περᾶ αὐτόν, καὶ ἔπειτα συγκροτεῖ μάχην πρὸς τοὺς Σαρακηνούς, καὶ σφάζει 100 χιλιάδας (στ. 63) καὶ 200 (στ. 134), καὶ κανένα δὲν ἀφῆκεν (στ. 90). Ἀλλ' εἷς μόνος Σαρακηνὸς σωθεὶς κατῴρθησε δι' ἐνέδρας νὰ ἐπάρῃ τὸν μαῦρον καὶ τὸ ῥαβδὶν τοῦ Ἀρμουροπούλου (στ. 94). Οὗ:

τος ὁμως τὸν καταδικῶκει σαράντα μίλια πεζὸς μὲ τὰ γονάτια (στ. 96.), καὶ ἄλλα 44 πεζὸς μὲ τὸ λουρίκιν (στ. 163), τὸν καταφθάνει εἰς τῆς Συρίας τὴν πόρταν, καὶ ἐβγάζει τὸ σπαθίτζιν του, καὶ παίρνει του τὸ χέριν (στ. 98), καὶ οὕτω τὸν κάμνει κουτσοχέρην. Ὁ κύρης, καθήμενος εἰς τὴν πόρταν τῆς φυλακῆς, βλέπει καὶ ἀναγνωρίζει τὸν μαῦρόν του καὶ τὴν ῥάβδον τοῦ υἱοῦ του· διὸ ἀναστενάζει, μὴ βλέπων καὶ τὸν υἱόν του. Ὁ Ἀμηνάς (Ἐμίρης, ὃ ἐστὶ ὁ Σαρακηνὸς ἄρχων), θέλων ν' ἀνακαλύψῃ τὴν αἰτίαν τῶν ἀναστεναγμῶν, μανθάνει παρὰ τοῦ κουτσοχέρη τὴν γενομένην καταστροφὴν τῶν Σαρακηνῶν, καὶ τούτου ἕνεκα παραπονεῖται εἰς τὸν Ἀρμούρην (στ. 168) κατὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ἀρμούρης ὠραῖον χαρτίτζιν γράφει, μὲ τὸ πουλὶν τὸ ἔστειλεν τ' ὠραῖον χελιδονάκι (στ. 170), καὶ παρακαλεῖ τὸν υἱόν του, ἵνα φεῖδῃται (ἐλεημονᾷται, στ. 170) τῶν Σαρακηνῶν, ὅπως καὶ αὐτὸς, αἰχμάλωτος ὢν, τύχῃ παρ' αὐτῶν χάριτος. Ἀλλ' ὁ Ἀρμούροπουλος ἀποκρίνεται, ὅτι (στ. 176—185), ἐνόσω βλέπει τὴν μάναν του καὶ τ' ἀδελφία του τὰ μαῦρα φορεμένους, ὅπου καὶ ἂν εὖρῃ Σαρακηνὸν, τὸ αἷμά του θὰ πίνῃ, καὶ θὰ πληρώσῃ τὴν Συρίαν αἵματος, φονεύων τοὺς Σαρακηνούς. Τοῦτο ἀκούσας ὁ Ἐμίρης, πολλὰ τὸ ἐφοβήθη, καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐλευθερώσῃ τῆς αἰχμαλωσίας τὸν κύρην τοῦ Ἀρμουροπούλου Ἀρμούρην, καὶ μάλιστα τῷ προτείνει τὴν ἰδίαν αὐτοῦ θυγατέρα νὰ δώσῃ σύζυγον εἰς τὸν υἱόν του Ἀρμούροπουλον.

Ἀλλ' εἶναι ἱστορικὴ ἢ πλαστὴ ἡ ὑπόθεσις;

Ὁ ἐκδότης παραδέχεται μὲν βάσιν ἱστορικὴν· φρονεῖ ὁμως, ὅτι ἐν τῷ δημοτικῷ τούτῳ ᾄσματι ἐνυπάρχει ἀφήγησις γεγονότος μεταγενεστέρου, ὃ, περ ἐνεδύθη ἐπικὴν μορφήν καὶ στίχους ποιητικούς, ἀδομένους ἤδη πρὸ πολλοῦ ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ, ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὅτι τὸ ᾄσμα, προῖόν τοῦ λαοῦ, προὔπῃρχεν ἤδη, καὶ ὅτι τὰ ὀνόματα μόνον ἥλλαξαν ἐν αὐτῷ.

Ἀλλ' ἴσως ὁ Ἀρμούροπουλος (arḡma), ὁ ἥρως τοῦ ποιήματος, εἶναι προσωποποίησις τῆς πολεμικῆς δυνάμεως τῶν Βυζαντινῶν. Ὁ ποιητὴς τοῦ δημοτικοῦ τούτου ᾄσματος ἴσως προέθετο νὰ ἐξάψῃ μὲν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Βυζαντινοῦ λαοῦ τὸ μῖσος κατὰ

τῶν Σαρακηνῶν, νὰ παραστήσῃ δὲ ἐν τῇ φαντασίᾳ αὐτοῦ ὡς ἀκαταμάχητον καὶ καταπληκτικὴν τὴν πολεμικὴν αὐτοῦ κατὰ τῶν Σαρακηνῶν δύναμιν. Ἴσως Ἀρμούρης μὲν εἶναι ἡ δύναμις τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, Ἀρμουρόπουλος δὲ ἡ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ὡς θυγατρὸς (— πούλος) τῆς Ῥωμαϊκῆς. Τὸ μέτρον τῶν στίχων εἶναι δεκαπεντασύλλαβον. Ἡ τμῆσις μετὰ τὴν ὀγδόην συλλαβὴν. Ὁ ῥυθμὸς τονικός.

στίχοι

Ἐ δὼ κον τὰ μὲ ἔφθα σεν εἰς τῆς Συρίας τὴν πόρταν	464
καὶ σύρ νει τὸ σπαθί τζιν του καὶ παίρ νει μου τὸ χέριν	465
εἰ πέ τε τὸν αὐθὲν τη μου καὶ τὸν γλυκύν μου κύρην	476
καὶ βλέπω καὶ ταῦ δέλφια μου τὰ μαῦρα φορεμένα.	479

Ἡ ἐποχὴ τῆς ποιήσεως αὐτοῦ εἶναι πιθανῶς οὐχὶ ἄλλη ἢ ἡ τῆς συγκρούσεως τῶν Βυζαντινῶν καὶ Σαρακηνῶν πρὸς ἀλλήλους. Ἀλλὰ τὸ πότε ἀκριβῶς ἀφίεται εἰς ἄλλους νὰ ὀρίσωσιν.

Θ. Β.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΤΙΝΕΣ ΕΙΣ ΤΟΥ ΓΑΛΗΝΟΥ

ΤΟ ΠΕΡΙ ΕΘΝΩΝ.

Τὸ συγγραμμάτιον τοῦτο τοῦ Γαληνοῦ ἐξέδωκεν ἐσχάτως (1879) ἐν Ἑρλάγγῃ ὁ Jwan Müller κατὰ πολὺ ὀρθότερον παρὰ τὸν πρῶτον αὐτοῦ ἐκδότην F. R. Dietz (ἐν Λειψ. 1832)· διότι καὶ νέαν πρὸ ὀφθαλμῶν εἶχεν ἀντιπαραβολὴν τοῦ μόνου ὑπάρχοντος ἀντιγράφου, τοῦ Λαυρεντιακοῦ, καὶ ἄλλα μετεχειρίσθη βοηθήματα πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου, οἷον Λατινικὰς μεταφράσεις αὐτοῦ, καὶ ἐξ ἰδίας εἰκασίας πολλὰ εὐστόχως ἐπηνώρθωσε. Διὸ καὶ πολλῆς εὐγνωμοσύνης ἄξιος ὁ ἀνὴρ. Ἀλλ' ὑπολείπονται ὁμῶς, νομίζω, χωρία τινὰ οὕτω διεφθαρμένα ὑπὸ τῶν

ἀντιγραφέων, ὥστε καὶ νῦν ἔτι δυσχεραίνουσι τὴν κατάληψιν τοῦ βιβλίου. Τούτων τὴν διόρθωσιν ἐπιχειροῦμεν ἐν τοῖς ἑξῆς :

Σελ. 5, στίχ. 17.

καὶ γὰρ οἱ πιθανὴν δόξαντες εὐρηκέναι κατὰ μίαν ὕλην ἄλλοι ἄλλην εὐρήκασιν, ἔνιοι μὲν ἐπὶ ἐδεσμάτων μόνων, ἔνιοι δ' ἐπὶ γυμνασίων ἢ ἐπιτηδευμάτων, ἐπὶ πασῶν δὲ τῶν ὑλῶν οὐδεῖς.

Τὸ χωρίον τοῦτο νομίζω ὅτι, ὅπως φέρεται ἐν τῷ χειρογράφῳ, νοσεῖ λογικῶς· διότι ἂν εἶνε ἀληθές ὅτι αἱ κατὰ μίαν (τινὰ) ὕλην πιθανὴν δόξαντες εὐρηκέναι αἰτίαν ἄλλοι ἄλλην εὐρήκασιν, δὲν ἦτο λογικὸν νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἐπεξηγήσιν, αἱ ἔνιοι μὲν ἐπὶ ἐδεσμάτων μόνων, ἔνιοι δ' ἐπὶ γυμνασίων ἢ ἐπιτηδευμάτων, ἐπὶ πασῶν δὲ τῶν ὑλῶν οὐδεῖς· ἀλλ' ὥφειλε νὰ ἐπεξηγήσῃ τίς τίνα αἰτίαν εὐρηκε, καὶ νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ μὲν ταύτην, ὁ δ' ἐκείνην, ὁ δὲ ἄλλην, οὐδεῖς δὲ μίαν ἐπὶ πασῶν τῶν ὑλῶν. Ἰνα ἐπέλθῃ λοιπὸν λογικὴ συμφωνία τῶν ἐπομένων πρὸς τὰ ἡγούμενα, νομίζομεν ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ προστεθῇ ἡ ἐκρυεῖσα πρόθεσις κατὰ μεταξὺ τοῦ ἄλλοι καὶ ἄλλην (ἄλλοι κατ' ἄλλην). Πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς εἰκασίας ταύτης παραθέτομεν ἐκ τοῦ αὐτοῦ συγγράμματος τοῦ Γαληνοῦ τὸ ἐν σελ. 11, 8 χωρίον ἀεπισκεψώμεθα, τίς ποτ' ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ πολὺ δύνασθαι τὸ ἔθος καὶ εἴτε μία τίς ἐστὶν ἢ καὶ καθ' ἐκάστην ὕλην ἑτέραν· ὁ ἐ. ἐν ἄλλαις λέξεσιν : εἴτε μία τίς ἐστὶν ἐπὶ πασῶν τῶν ὑλῶν, ἢ ἄλλη κατ' ἄλλην.

Σελ. 10, στίχ. 9.

φαίνεται δὲ καὶ τινὰ τοιαῦτα γινόμενα κατὰ τὰς συνηθείας ὧν ἐπιστάμεθα ἐπὶ ἰάμβων· εἴτις κελεύσειεν ἡμᾶς εἰπεῖν ἐκ μέσου στίχους δύο ἢ τρεῖς ἀσυνήθεις ὄντας τοῦ τοιούτου, οὐκ ἂν εὐπόρως δυναίμεθα· κατὰ δὲ τὴν ἐφεξῆς ἀρίθμωσιν ἐπὶ τοὺς αὐτοὺς τούτους ἐλθόντες στίχους ἐξ ἐτοίμου ῥαδίως ἐροῦμεν.

Τὸ ἐκ τοῦ Ἑρασιστράτου παρατιθέμενον τοῦτο χωρίον εἶνε πολλὰ ὥς ἡμαρτημένον· πρῶτον μὲν ἄπορον εἶνε καὶ ἀδιανόητον, τίνες αἱ συνήθειαι ὧν ἐπιστάμεθα ἐπὶ ἰάμβων; Ὁ Ἑρασίστρατος ἐν ἀρχῇ τοῦ ἀποσπάσματος τούτου ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν τοῦ ἱατροῦ εἰς

τὰ συνήθη καὶ ἀσυνήθη, εἰς τὰς συνηθείας καὶ ἀσυνηθείας, ὡς αὐτὸς λέγει· ἔπειτα δὲ φέρει ὡς παραδείγματα τῶν περὶ τὸ σῶμα συνηθειῶν πόνους συνήθεις καὶ μὴ, βρώματα συνήθη καὶ μὴ, ἐκκρίσεις συνήθεις· μετὰ δὲ ταῦτα ἐν ἀρχῇ τοῦ παρατεθέντος χωρίου προσθέτει ἄλλας συνηθείας ψυχικὰς, καὶ τούτων πάλιν ἐπιφέρει παραδείγματα. Ἀλλ' ἐκ τῆς γραφῆς, ἣν καὶ ὁ νεώτατος ἐκδότης παρεδέχθη, δὲν εἶνε καταφανὴς ἡ τοιαύτη οἰκονομία τοῦ συγγραφέως· ἀλλ' ἡ μετάβασις γίνεται ἀμέσως εἰς ἄτοπὸν τι παράδειγμα, εἰς συνηθείας ὧν ἐπιστάμεθα ἐπῶν ἰάμβων. Ἀναμφιβόλως ὁ Ἑρασίστρατος ἔγραψεν ἢ μᾶλλον ἔστιξεν ὡς ἐξῆς : φαίνεται δὲ καὶ τινὰ τοιαῦτα γινόμενα κατὰ τὰς συνηθείας ὧν ἐπιστάμεθα κτλ. Ἐκτὸς δηλ. τῶν εἰρημένων περὶ τὸ σῶμα συνηθειῶν φαίνεται ὅτι καὶ τοιαῦτά τινα γίνονται κατὰ τὰς συνηθείας· καὶ ἔπειτα ἐν τοῖς ἐξῆς ἐπιφέρονται, φυσικῶ τῷ λόγῳ ἀσυνδέτως, παραδείγματα, πρῶτον μὲν τὸ μνημονικόν, εἶτα δὲ τὸ τῆς εὐμαθείας, καὶ τέλος τὸ τῆς ζητήσεως ἢ ἐρεῦνης. Οὕτω λοιπὸν διὰ μόνης ὀρθοτέρας στίξεως θεραπεύεται τὸ πρῶτον ἁμάρτημα τοῦ χωρίου· τὸ δὲ δεύτερον εἶνε τὸ ἐπῶν ἰάμβων, ὅπερ ὑπολαμβάνομεν μᾶλλον τυπογραφικὸν σφάλμα, καθ' ὃ παρελείφθη ὁ ἀναγκαιότατος διαζευτικὸς σύνδεσμος ἢ (ἐπῶν ἢ ἰάμβων)· διότι εἶνε γνωστὸν ὅτι ἔπη μὲν λέγονται οἱ ἐξάμετροι δακτυλικοὶ στίχοι, ἰαμβοὶ δὲ (ἢ ἰαμβεῖα) οἱ τρίμετροι ἰαμβικοί· καὶ οὗτοι οἱ στίχοι εἶνε τῷ ὄντι οἱ συχνότερον ἀπομνημονευόμενοι, οὓς μάλιστα ἠπίσταντο οἱ παλαιοί, εἴτε ἐκ τοῦ Ὀμήρου εἴτε ἐκ τῶν τραγικῶν. Τὸ τρίτον ἁμάρτημα δύναται καὶ νὰ μὴ ὑποληφθῇ τοιοῦτον· διότι τὸ ἀσυνήθεις ὄντας» δύναται ὀρθότατα ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸ αἰεὶ τις κελεύσειεν ἡμᾶς»· ἀλλ' ὅταν τις παρατηρήσῃ ὅτι ἐν τῷ ἐπομένῳ ἀντιθέτῳ κώλῳ ἔθεσε τὴν μετοχὴν ἀέλθόντες» κατ' ὀνομαστικὴν, ὡς ἀποδιδομένην εἰς τὸ ὑποκείμενον τοῦ ἀεροῦμεν», δὲν θέλει διστάσῃ χάριν τοῦ ὁμοιομόρφου τῆς συντάξεως νὰ τρέψῃ καὶ τὸ ὄντας εἰς ὄντες. Οὕτω λοιπὸν τὸ ὅλον χωρίον μεταγραπτέον καὶ στικτέον ὡς ἐξῆς : Φαίνεται δὲ καὶ τινὰ τοιαῦτα γινόμενα κατὰ τὰς συνηθείας· ὧν ἐπιστάμεθα ἐπῶν ἢ ἰάμβων εἴ τις κελεύσειεν ἡμᾶς εἰπεῖν ἐκ μέσου στί-

χους δύο ἢ τρεῖς, ἀσυνήθεις ὄντες τοῦ τοιούτου οὐκ ἂν εὐπόρως δυναίμεθα· κατὰ δὲ κτλ.

Σελ. 11, στίχ. 17.

νυνὶ δ' ἀπὸ τῶν δι' ἔθος ἄμεινον πεττόντων ὀτιοῦν ἐδεσμάτων τὴν ἀρχὴν τῆς διδασκαλίας ποιησώμεθα.

Ἑλληνιστὶ δὲν λέγεται πέττω ὀτιοῦν ἐδεσμάτων, ἀλλ' ἦτοι πέττω ὀτιοῦν ἐδεσμα ἢ π. ὀτιοῦν τῶν ἐδεσμάτων, ἀλλὰ καὶ ταῦτα οὐχὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας. Ἐνταῦθα ὁ συγγραφεὺς προφανῶς θέλει νὰ κάμῃ τὸν λόγον περὶ τῶν ἐκ συνηθείας ὁ,τι δῆποτε ἐδεσμα χωνευόντων, οὐχὶ δὲ καὶ οἷονδῆποτε μέρος τῶν ἐδεσμάτων, οἷον ὅστ'α καὶ κελύφη καὶ πυρῆνας κ. τ. τ. Ὅθεν ἀναντιρρήτως γραπτέον ἐδεσμα.

Αὐτόθ. στίχ. 21 ἐξ.

καθάπερ γὰρ ἄρτους οἱ σιτοποιοὶ λέγονται πέττειν οὐκ ἐπειδὰν ἀλοῦντές τε καὶ διάττοντες εἰς λεπτὰ μόρια καταθραύσωσι τοὺς πυρούς, ἀλλ' ὅταν ἐπὶ τῷ τοιοῦτο πράξαι δεύσαντες ὕδατι ζύμην μίξαντες μαλάξωσιν, εἶτα καλύψαντες ὁπτήσωσιν, οὕτω κτλ.

Ἐν τούτοις ἡμαρτημένον εἶνε πρῶτον ὁ τύπος διάττοντες ἀντὶ τοῦ διαττῶντες. Τὸ ἔργον τοῦ ἄρτοποιοῦ, δι' οὗ ἀποχωρίζονται τὰ λεπτότερα τοῦ ἀλεύρου ἀπὸ τῶν ἀδροτέρων μορίων, τὸ ἄλλως διασῆθαι, ἐλέγετο ὑπὸ τῶν παλαιῶν διαττᾶν καὶ οὐχὶ διάττειν. Ἀλλ' οἱ ἀντιγραφεῖς, μὴ ἐννοοῦντες τὸ σπάνιον τοῦτο ῥῆμα, ἄλλοτε ἄλλως παρεμόρφωσαν αὐτό. Οὕτως παρὰ μὲν Πλάτ. Τιμ. 73 θ τὸ διαττήσας εὐρίσκεται γεγραμμένον που διατρήσας· τὸ δὲ παρὰ Στράβ. Γ', 148 Κ. διαττᾶσθαι κεῖται ἐκ διορθώσεως τοῦ Κοραῆ ἀντὶ τοῦ ἡμαρτημένου διαρτᾶσθαι· καὶ ἀλλαχοῦ ἄλλως παρέφθειραν αὐτό. Ἐπειτα δὲ τὸ ἐπὶ τῷ τοιοῦτο πράξαι ὡσαύτως νομίζω ἡμαρτημένον. Ἡ ἐπὶ μετὰ τῆς δοτικῆς σημαίνει βεβαίως ἐνταῦθα τὸ κατόπιν τινός, τὸ μετὰ τι. Τὸ δὲ ἀεπὶ τῷ τοιοῦτο πράξαι ἀναφερόμενον εἰς τὸ προειρημένον «ἀλοῦντές τε καὶ διαττῶντες εἰς λεπτὰ μόρια καταθραύσωσι τοὺς πυρούς» ἀναφέρεται εἰς ὠρισμένην πράξιν, τὴν τῆς

ἀλέσεως καὶ διαττήσεως, μεθ' ἣν ἔπονται αἱ ἄλλαι ἀρτοποιητικαὶ ἐργασίαι, ἢ τῆς δεύσεως καὶ μίξεως καὶ ζυμώσεως καὶ ὀπτήσεως. Ἡ ὠρισμένη ἐκείνη πρᾶξις ἀνάγκη διὰ τῆς ἀντωνυμίας. οὗτος καὶ οὐχὶ τῆς τοιοῦτος νὰ ἐπαναληφθῇ. Ὅθεν ἀνάγκη νὰ διορθωθῇ ἐπὶ τῷ ταῦτο πρᾶξαι ὁ. ἐ. μετὰ τὴν πρᾶξιν τούτου (ἢ μετὰ τὴν πρᾶξιν ταύτην), ἀφ' οὗ πράξωσι τοῦτο.

Σελ. 13, στίχ. 21.

πιλεῖται μὲν γὰρ καὶ συνάγεται καὶ σφίγγεται καὶ πυκνοῦται τὸ δέρμα πρῶτον μὲν ὑπὸ τῶν ψυχόντων, ἐφεξῆς δὲ καὶ τὰ τούτῳ συνεχῇ.

Ὁ μὲν ὁ μετὰ τὸ «πρῶτον» πάνυ ἀτόπως κεῖται· διότι εἶνε πρόδηλος ἡ ἔννοια τοῦ συγγραφέως ὅτι : ὑπὸ τῶν ψυχόντων πρῶτον μὲν πιλεῖται καὶ συνάγεται καὶ σφίγγεται καὶ πυκνοῦται τὸ δέρμα, ἐφεξῆς δὲ καὶ τὰ τούτῳ συνεχῇ· καὶ θὰ ἀπεδίδeto ἡ ἔννοια αὕτη ὀρθῶς, ἐὰν ἐγράφeto πρῶτον μὲν τὸ δέρμα· ὅπως δὲ νῦν ἐτέθη τὸ «πρῶτον μὲν» συνάπτεται πρὸς τὸ ἐπόμενον «ὑπὸ τῶν ψυχόντων», ὅπερ ἄτοπον. Δύναται δὲ νὰ ἐκλίπη τὸ ἄτοπον τοῦτο, ἐὰν διαγραφῇ ὁ μὲν, ὅτε κάλλιστα συνάπτεται τὸ πρῶτον πρὸς τὸ δέρμα.

Σελ. 13, στίχ. 1.

ὥσπερ οὖν αἱ φυσικαὶ τῶν σωμάτων ιδιότητές τε καὶ τῆς ὅλης οὐσίας διαφοραὶ τε τοῦ δέρματος κατὰ σκληρότητα καὶ μαλακότητα πυκνότητά τε καὶ μανότητα διαφόρων μὲν ἐδεσμάτων καὶ πομάτων χρήζουσι. . . . οὕτως κτλ.

Εἶνε, νομίζω, προφανές ὅτι ὁ τε ὁ μετὰ τὸ διαφοράς ἀτόπως κείμενος ἐπιφέρει μεγίστην σύγχυσιν εἰς τε τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν σύνταξιν. Ὅθεν διαγραπτέος.

Σελ. 17, 9.

γυμνάζεσθαι γὰρ ἐκάστην τῶν δυνάμεων ἀξιοῦμεν, οὐ δὴ· που χωρὶς ὄρων καὶ μέτρων προσηκόντων ἐπὶ πλεῖστον ἐκτεταμένων τῶν γυμνασίων, ὥς καταλῦσαι τὴν δύναμιν.

Ὁ παρακείμενος ἐκτεταμένων περὶ ἐνεργείας συνεχοῦς ἢ ἐπανα-

λαμβάνομένης δὲν κεῖται ὀρθῶς· ἀνάγκη τάχιστα νὰ μεταγραφῇ εἰς τὸ μόνον ὀρθόν: ἐκτεινομένων.

Ἰανουαρίῳ 1880.

ΙΩ. ΠΑΝΤΑΖΙΑΗΣ.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΕΙΡΑΙΩΣ.

1

.....
.....πρόνοιαν πο(ι.....
.....πρ)οαιρουμένου(ς).....

Ἐπὶ..... ἄρχοντος οἶδε ἐνίκων τὸν ἀγῶνα τῶν Θησε(ίων.
ἀγωνοθετοῦντος..... τοῦ..... ἀνδρου Πειραιέω(ς).

5 παῖδας πυγμὴν τῆς πρώτης ἡλι(κίας
..... ἐου Κεκροπίδος φυλ(ῆς·
..... παῖδας πυγμὴν τῆς δευτέρας ἡλικίας
..... κλέους Αἰγείδος φυ(λῆς·
..... παῖδας πυγμὴν) τῆς τρίτης ἡλικίας
10 ντίδος φυλ(ῆς·
..... παῖδας ἐκ πάντων πυγμὴν
.....

Στήλης λίθου Ὑμηττίου, πάντοθεν ἀνωμάλως ἀποτεθραυσμέ-
νον τεμάχιον, ὕψους 0,34, πλάτους 0,16, πάχους 0,09, ἔχει
τὰ ἀνωτέρω, γράμμασι τῶν Μακεδονικῶν χρόνων. Εὐρέθη ἐν τῇ
κάτω πόλει καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογ. Ἑταιρίας. Οἱ
ἀνωτάτω δύο στίχοι εἶναι τὸ μόνον λείψανον ἐκ τῶν τελευταίων
φράσεων τοῦ ποτὲ μακροῦ ψηφίσματος, ὅποια τὰ ἐν C. I. A. II,
445 κ. ἐξ. δημοσιευθέντα. Ἐπειτα ὑπάρχει ὡς 10 στίχων ἄ-
γραφος τόπος. Ἐκεῖ δὲ, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς τὰριστερὰ τῷ ὄρῳ-
τι, θὰ ᾔσαν ποτὲ 4—5 βραχεῖς στίχοι πρὸς τιμὴν τοῦ ἀγωνα-
θέτου, ὅποιοι οἱ ἐν ἀρ. 444. 446. 448 τοῦ C. I. A.

2

.....ή)ττιος νικήσας 'Α(πό)λλω-
 (νι ἀνέθηκεν ;)
 . . . ; . . . 'Ελε)υσίνια Θησεΐα
 όπλ)|;τικῶι ἐγδάτης;
 ἀκ)άμπιον

Βάθρον μικρὸν λίθου Ὑμηττίου ὅλως ἀκόσμητον, ἔχον μόνον ἄνω ἐν κοίλωμα πρὸς ἐνθεσιν ἀναθήματος, ὕψους δὲ 0,13, πλάτους 0,17, πάχους 0,19, φέρει τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν, γράμμασι τῶν Μακεδονικῶν χρόνων, ἀμελοῦς χαράγματος. Εὐρέθη ἐν τῇ κάτω πόλει καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογ. Ἑταιρίας. Δεῖπει, ὑποθέτω, τὸ ἐν τρίτον τοῦ ποτὲ ἐπιγεγραμμένου πλατέος προσώπου τοῦ λίθου· δι' ὃ καὶ ὑπεδήλωσα στιγμαῖς ἀνωτέρω, ὅτι πιθανὸν ἐκεῖ νὰ ᾗτο ἀναγεγραμμένος καὶ τρίτος ἀγὼν θν νὰ ἐνίκησεν ὁ ἀναθεὶς τὸν λίθον. Ἡ λέξις ἐγδάτης (=ἐκδάτης), ἡ κατὰ δοτικὴν κειμένη, εἰ καλῶς ἀνέγνων, φαίνεται νεοφανὴς καὶ ἴσως σημαίνει ὅ,τι ὁ ἀήνιοχος ἐγδιβάζων· ὁ ἀναγνωσθεὶς ἐν ἐπιγραφῇ ᾿Αθηνῶν τῇ ὑπὸ ἄλλων τε καὶ ὑπὸ Α. Ῥαγκαβῇ ἐκδοθείσῃ ἐν Anitq. hellén. τ. 6' ἀρ. 962.

3.

Φ ε ι δ ι α ς)

'Επειδὴ οἱ πρυτὰ(νεις τῆς Αἰαντίδος φυλῆς ; καὶ ;
 οἱ ἀτίσεται ἐπα(ινέσαντες καὶ στεφανώσαντες . . . ὃν εἴλοντο ; ἐξ ἑαυ-
 τῶν διὰ βίου ΤΙΙ (ἀποφαίνουσι
 5 τῇ βουλῇ τὰς τε θυσίας τεθυκέναι ἀπάσας τὰς καθηκούσας ἐν τῇ πρυτανείᾳ καὶ τὴν ΓΛ . . .
 αὐτοκράτορος
 καὶ τοῦ σύνπαν(τος αὐτοῦ οἴκου ἐξ ᾿Α-
 ρείου πάγου βου(λη . . .
 40 ων ἐπιμεμελῆσ(θαι δὲ καὶ
 πρυτανείαν ων
 λείπειν εἰς τη(. κα-
 τ' ἔτος ταξΥ
 μερισμὸν καὶ ΤΙ . . .
 45 ΕΚΩΔΕΞΤΑΤΑΞ . . .

τοις χαλκῶν ΑΙ(. ἀνα-;
 γραφήν ποιησ(. Οὐ-
 βουλίαν ΑΛ;(κίαν . . .

Ὑμηττίου λίθου στήλης τεμάχιον, ὕψους 0,35, πλάτους 0,19, πάχους 0,14, μὲ περιθώριον ἐξέχον ἄνω καὶ ἀριστερὰ τῷ ὁρῶντι, ἔχει τὸ ἀνωτέρω κολοβὸν ψήφισμα γράμμασι τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων. Εὐρέθη ἐν τῇ κάτω πόλει καὶ ἡγοράσθη ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας.

Τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἐγγράφου σχεδὸν εἰκάζω, ὅτι ἦτο τιμητικὴ ἕνεκα δὲ τῶν δύο κυρίων ὀνομάτων, τῶν ἀναγινωσκομένων ἐν στίχῳ ιη., ὑποθέτω, ὅτι τὸν β'. μετὰ Χριστὸν αἰῶνα ἐγράφη, ἐπὶ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ· διότι ἤδη πρὸ πολλοῦ ἐξεδόθη ἐν τέλος ψηφίσματος τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, τὸ ἐν Corp. Inscr. Attic. III, εὐρεθὲν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως, ἐν ᾧ γίνεται μνεία Οὐιβουλίας Ἀλκίας τῆς γυναικὸς τοῦ Ἡρώδου, καὶ ἐν ᾧ κατωτάτῳ μεταξὺ ἄλλων πρυτάνεων καὶ Φειδίας τις Ῥαμνούσιος ἀναγράφεται ἔχων, ὡς καὶ ἐνταῦθα, μετὰ τὸ Φειδίας, τὸ σημεῖον Ϛ, ὅπερ δηλοῖ, ὡς γνωστόν, ὅτι ἦτο ὁμώνυμος τοῦ πατρός του. Ὅμως δὲ ἐκεῖνο τὸ τεμάχιον καὶ τὸ παρὸν βεβαίως δὲν συνανήκουσιν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν στήλην, διότι ἐκεῖνο μὲν εἶναι λίθου Πεντελησίου, τοῦτο δὲ Ὑμηττίου. Διὰ τί δὲ ἐνταῦθα ἐπὶ κεφαλῆς ἀναγέγραπται τὸ Φειδίας Ϛ , ἄδηλον ἐμοί. Τοῦτο νομίζω ἀσφαλέστερον νὰ εἶπω, παρὰ νὰ ἀναγράψω ὅσα πρῶην ἐξεφρόντισα, οἷονεὶ ἀπολύσας τὸν νοῦν μου εἰς τὸν αέρα ὥσπερ μηλολόνθην λινόδετον ἀπὸ τῆς ἐννοίας τοῦ ὅτι Ῥαμνούσιος τὸν δῆμον ἦτο οὗτος ὁ Φειδίας καὶ τοῦ ὅτι φαιδυνταὶ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἦσαν, κατὰ Πausανίαν, ἐν Πίσῃ οἱ ἀπόγονοι τοῦ πάνυ Φειδίου, τοιοῦτοι δὲ φαιδυνταὶ τοῦ αὐτοῦ θεοῦ καὶ ἴσως τοῦ αὐτοῦ γένους, ἦσαν, κατ' ἐπιγραφὰς Ἀττικὰς, καὶ ἐν Ἀθήναις ἐπὶ τῶν μ. Χρ. Ῥωμ. χρόνων κτλ. κτλ.

4.

.
 E; NOIXA — . .
 N

	Νίκων Νικοφῶντος	Σύμμαχος Δάτου
5	Λεπτίνης Ε. περ. ου	(Α)γασίων Σαμαρίτης
	
 ἐπι- μελητήν	
10	ἐ)στεφάνωσαν Νί- κωνα Νικοφῶν- τος, Ἑρμογένην ἙρμαΦ; ἰδου γρα- μματείας —	
15	
16	ης οὐνεκα.	

Στήλης λίθου Πεντελησίου τὸ κάτω μέρος, τὰ νῦν ὕψους 0,96, πλάτους 0,43, πάχους 0,11, ἔχει τὰ ἀνωτέρω λείψανα ψηφίσματος, γράμμασι τοῦ δ'. πρὸ Χρ. αἰῶνος. Εὐρέθη ἐν Πειραιεὶ καὶ ἡγοράσθη ὑπὸ τῆς ἀρχαιολ. Ἑταιρίας.

Εἶναι πρόδηλον, ὅτι τὰ ἐν κεφαλαίοις ἀποδοθέντα ἀνωτάτω εἶναι τὸ τέλος τοῦ ψηφίσματος, τὰ δὲ ἐφεξῆς ἐν τέσσαρσι στίχοις κύρια ὀνόματα εἶναι ἐγκεχαραγμένα ἐντὸς στεφάνων γλυπτῶν ἐλαίας, ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ κατωτέρω πλείονες ἐν συνεχείᾳ στίχοι, ἀλλ' οὗτοι ἐντὸς μεζζονος στεφάνου ὁμοίου. Ὑποθέτω δὲ ὅτι τὸ ψήφισμα θὰ ἦτο ὅχι τῆς πόλεως, ἀλλὰ θιασωτῶν τινῶν ἢ ὀργεῶνων, καθ' ὅσον καὶ εἰς τῶν ἀναγεγραμμένων ἀνδρῶν εἶναι ξένος, Σαμαρίτης. Σημειωτέον ἔτι, ὅτι τοῦ προτελευταίου στίχου τὰ γράμματα φαίνεται ὅτι ἐπίτηδες ἐξηλείφθησαν ἐκπαλαι, καὶ διὰ τοῦτο ἀπέβησαν δυσανάγνωστα.

5.

Ἐν Πειραιεὶ πρὸς τῇ γωνίᾳ τῶν ὁδῶν Σωκράτους καὶ Φιλελλήνων ὑπάρχει βρύσις καὶ παρ' αὐτῇ βάθρον κυλινδρικόν, λίθου Ὑμηττίου, κεκοσμημένον ἄνω καὶ κάτω ἀρχιτεκτονικῶς, ἔχον τὴν ἐπιγραφὴν·

Ἔρωτ(ο)ς
οὐρανόυ.

Δὲν ἤξεύρω, ἂν ἤδη που ἐξεδόθη. Τὰ γράμματα φαίνονται τῶν Ῥωμ. χρόνων.

6.

Γλαυ(κ);έτης Γ(λ)αυ(κ)λο Λα-
μπρ(ι);εὺς ἦρω(ι) Εὐρυμ-
έδοντ(ι) ἀνέθηκεν.

Τὸ ἀντίγραφον τῆς ἀνωτέρω ἐπιγραφῆς ἔχω παρὰ τοῦ ἐν Πειραιεῖ Ἀλεξάνδρου Ν. Μελετοπούλου μετὰ τῆς ἐξῆς σημειώσεως· ἀπὲς Πειραιικοῦ λίθου, ὕψους 1,95, πλάτους 0,35, πάχους 0,30, εὑρεθέντος τῇ 29 Δεκεμβρίου 1879 ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως τῶν ὁδῶν Ἀθηνᾶς καὶ νεωσοίκων, ἐν τοῖς θεμελίοις τῆς οἰκίας τοῦ Ἀντωνίου Ἀρατσοῦ». Αἱ συμπληρώσεις ἐξ ἐμοῦ.

Νεοφανῆς φαίνεται ὁ Εὐρυμέδων ὡς ἦρω. Ἴσως εἶναι ὁ Εὐρυμέδων ὁ κατὰ Νόννον ἐν Διονυσιακοῖς XIV, 22 κ. ἐξ. υἱὸς τοῦ Ἡφαίστου καὶ τῆς Καβειροῦς.

7.

Ὁ αὐτὸς ἀνὴρ ἐπέστειλέ μοι καὶ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν μετὰ προηγουμένης σημειώσεως οὕτω·

«Παρὰ τὴν ὁδὸν Βουβουλίνας ἐντὸς φρέατος εὑρέθη τῇ 5 Φεβρουαρίου ε. ε. Ἑρμῆς τῆς τετραγώνου ἐργασίας ἀκέφαλος, λίθου Πεντελησίου, ὕψους 0,96, πλάτους 0,18, πάχους 0,15, φέρων πρὸς τὰ κάτω καὶ ἐντὸς κεχρωματισμένου στεφάνου τὰ ἐξῆς·

Οἱ συνέφηβαι
τὸν ταμίαν
Ἀθήναιον
Κεφάλωνος
5 Μαραθ(ώνιον).»

Δὲν ἔχω ἐγὼ νὰ προσθέσω τι ἄλλο, εἰμὴ ὅτι τὸ ἄλφα ἔχει κεκλασμένην τὴν μέσσην κεραίαν, καὶ ὅτι ἔργον τῶν ἀρχαιολόγων θὰ εἶναι προσεχῶς νὰ ἐξετάσωσιν, ἂν καὶ αὕτη ἡ παρ' Ἀττικῶν ἐφήβων τεθεῖσα ἐπιγραφὴ, ἐτέθη ὄντως διὰ τινος

ἰδιαίτερον λόγον ἐν Πειραιεῖ, ὡς εἶκασεν ἐσχάτως ὁ U. Koehler περὶ ἐνὸς ἐφηβικοῦ ψηφίσματος, ὃπερ εὔρεθὲν ἐν Πειραιεῖ ἐξέδωκεν ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τῶν Mittheilungen d. deutsch. Arch. Institutes. Θὰ εἶναι ὡσαύτως ἐξεταστέον καὶ τὸ τίνος ταμείου ταμίαν ἠδύναντο νὰ τιμῶσιν οἱ συνέφηβοι.

Ἐφοῦ τὰ ἄνω ἔγραψα καὶ παρέδωκα εἰς τύπον, ἠγοράσθη ὁ ἔχων τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν λίθος, ὦν ἐξ Ἀθηνῶν.

8.

.....	Ἑρμ;...
.....ος.....	Αστ...
.....ς Ἀμιστηνός	Κρ....
Δημ)ήτριος Ἀπολλωνίου Σινωπεύς	Διο...ο;(ς...
5 ...οκλῆς Μιλήσιος	Νικόστρα(τος
...ς Καστρίκιος Ἀλέξανδρος	Σ...ος.....
...ς;της Εὐδῆμου Μιλήσιος	Σεραπί(ων..
...τος Εὐδῆμου Μιλήσιος	Ἀνδρέ;α(ς
...ραστος Θεοφράστου Δευκονοεύς	Δημήτ(ριος
40 Δημ)ήτριος Ἀριστοξένου Κηφισιεύς	Ἀδρo;τος
Οἱ συνέφηβοι	Οἱ συν(έ)φ(ηδοι
τὸν ταμίαν	τὸν γυμνασίαρχον
Ἀπόληξιν	Σίμωνα
ἐξ Οἴου.	.ξ...Α.

Διὰ τάχους ἀντιγράψας ἐκδίδω καὶ ταύτην τὴν ἐπιγραφὴν, οὗσαν τέλος ἐφηβικοῦ ψηφίσματος καὶ περίπου τῶν περὶ Χριστὸν χρόνων, ὅχι δι' ἄλλο, εἰμὴ διότι περιέχει καὶ αὕτῃ ταμίαν τιμώμενον ὑπὸ συνεφθῶν, ὅπως καὶ ἡ ἀνωτέρω.

Τέλος γράφομεν ὀλίγας λέξεις διὰ τὸ ἐν τέλει τοῦ φυλλαδίου τούτου τεθὲν ἀπεικόνισμα ἐνὸς ἀναγλύφου ἐκ Πειραιῶς, ὃπερ ἐχαράχθη καὶ ἐτυπώθη δι' ἐπιμελείας καὶ δαπάνης τοῦ κ. Ἀλ. Ν. Μελετοπούλου, παρ' ᾧ καὶ εὔρίσκεται νῦν ὁ λίθος.

Εἶναι λίθου Πεντελησίου, ὕψους τανῦν 0,23, τὸ δὲ ἀρχικόν του πλάτος σώζεται ὀπίσω τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος τῆς θεᾶς, ὃν 0,21, τὸ πάχος ἄνω, ὅπου τὸ ἀπλοῦν γεῖσον, 0,04.

Ἀνήκει μὲν εἰς ἐκεῖνα τὰ εὐτελῆ ἀναθήματα τῶν πενήτων, ὥς ἔκ τε τῆς μικρότητος αὐτοῦ καταφαίνεται τοῦτο καὶ ἐκ τῆς ἀπλότητος δὲ τῆς πολλῆς, καθ' ἣν ἐπεγράφη ἐπάνω ἀπλῶς μόνον τὸ ὄνομα τῆς ἀναθείσης αὐτὸ γυναικὸς Δημητρία, ἄνευ τοῦ ἀνέθηκε καὶ τοῦ ὀνόματος τῆς θεότητος εἰς ἣν ἀνετέθη. Δύναται δὲ ἡ θεότης αὕτη, ἥτις προτείνει τὴν χεῖρα ἵνα δεχθῇ σπονδὴν παρὰ τοῦ ἀνθρώπιου, οὗ μόνη ἡ κεφαλὴ ἐν μέρει διεσώθη, νὰ εἶναι ἢ ἡ Δήμητρα ἢ ἡ Μήτηρ θεῶν. Παρατηροῦμεν δὲ ὅτι ἡ γλυφὴ εἶναι σαφεστέρα καὶ τεχνικωτέρα πολὺ τῆς ἀποδοθείσης ἐν τῇ λιθογραφίᾳ. Τὰ γράμματα ὅμως πιστῶς ἀπεδόθησαν, καὶ εἶναι βεβαίως τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 26 Φεβρουαρίου 1880.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΨΗΦΙΣΜΑ ΑΤΤΙΚΟΝ ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΟ ΕΥΚΛΕΙΔΟΥ^{*)}).

Εὐρέθη πρό τινος καιροῦ ἐν Ἐλευσίνι οὐχὶ μακρὰν τῆς θαλάσσης ἐν γηπέδῳ ἰδιωτικῷ καὶ μετεκομίσθη κατ' αὐτὰς εἰς τὸ κεντρικὸν ἐν Ἀθήναις μουσεῖον *στήλη μαρμαρίνη* μήκους ἐνὸς μέτρου καὶ τριακοσίων τριάκοντα χιλιοστῶν, πλάτους τετρακοσίων ἐνενήκοντα πέντε χιλιοστῶν καὶ πάχους ὀγδοήκοντα πέντε, ἔχουσα ἐν τῇ μιᾷ τῶν πλατειῶν πλευρῶν στοιχηδὸν ἐγκεχαραγμένην ἐπιγραφὴν ἐνὸς καὶ ἐξήκοντα στίχων κατεχόντων τὰ ὀκτακόσια τριάκοντα χιλιοστὰ τοῦ μήκους τῆς στήλης. Ἐκαστος δὲ τῶν στίχων ἔχει πεντήκοντα γράμματα πλὴν τοῦ πρώτου ἔχοντος εἰκοσιοκτὼ, τοῦ ἐξηκοστοῦ πρώτου ἔχοντος τριακονταοκτὼ,

^{*)} Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, δημοσιευθεῖσα κατὰ πρῶτον ἐν τῇ Παλιγγενεσίᾳ τῇ 18 καὶ 28 φεβρουαρίου ὑπὸ τοῦ κ. Π. Εὐστρατιάδου, δημοσιεύεται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ μετὰ τῶν περὶ τὴν συμπλήρωσιν καὶ ἀνάγνωσιν μεταβολῶν, ἃς ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ αὐτῇ ἐφημερίδι τῇ 28 φεβρουαρίου.

τῶν στίχων 20, 53, 57 καὶ 58 ἐχόντων μίαν θέσιν κενὴν καὶ τῶν στίχων 42 καὶ 54 ἐχόντων ἓν γράμμα παρεμβεβλημένον. Καὶ εἶναι μὲν βεβλαμμένα τὰ ἄκρα στίχων τινῶν ἢ ἀσαφῶς κε-
 χαραγμένα ἔνεκα τῆς τραχύτητος τοῦ μαρμάρου, ἀλλ' οὐδαμοῦ διακόπτεται ἐντελῶς ἡ σειρά τῶν ἐννοιῶν.

Ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι γεγραμμένη κατὰ τὴν πρὸ Εὐκλείδου γραμ-
 ματικὴν, περιέχει δὲ ψήφισμα ἄνευ ἄρχοντος μετὰ προσθήκης
 εἰς αὐτό, γενομένης ὑπὸ τινος Λάμπωνος. Καὶ ἔχει μὲν ἤδη τὸ
 σίγμα τετραμελές, οἷον τὸ καθ' ἡμᾶς κεφαλαῖον Σ, καὶ δὲν δύ-
 νатаи νὰ ᾔῃαι ἀρχαιοτέρα τῆς Ὀλ. 82 4, π. X. 459, ἀλλ' ἔχει
 ἔτι τὴν δοτικὴν πληθυντικὴν τῆς πρώτης κλίσεως εἰς εσι, καὶ
 δὲν δύναται νὰ ᾔῃαι νεωτέρα τῆς Ὀλ. 90, π. X. 420.

Διὰ τοῦ ψηφίσματος ψηφίζεται, ἵνα οἱ Ἀθηναῖοι καὶ αἱ συμμα-
 χικαὶ πόλεις ἀπάρχωνται τῶν δημητριακῶν καρπῶν κριθῶν καὶ
 πυρῶν τοῖν θεοῖν κατὰ τὰ πάτρια καὶ τὴν μαντείαν τὴν ἐκ Δελφῶν,
 ἀποστέλλωσι δὲ τὸν συλλεγόμενον καρπὸν τῆς ἀπαρχῆς εἰς Ἑ-
 λευσίνα καὶ παραδίδωσιν εἰς τοὺς ἐξ Ἑλευσίνος ἱεροποιούς. Δια-
 τάττεται δὲ ἡ βουλὴ νὰ ἐκλέξῃ καὶ ἀποστείλῃ ὡς τάχιστα κή-
 ρυκας εἰς τὰς πόλεις, ἵνα ἀναγγείλωσι τὸ ψήφισμα τοῦτο τοῦ
 δήμου. Διατάττονται δὲ καὶ ὁ ἱεροφάντης καὶ ὁ δαδούχος τῶν
 μυστηρίων, ἵνα προτρέπωσι τοὺς Ἕλληνας νὰ ἀπάρχωνται τῶν
 καρπῶν τούτων κατὰ τὰ πάτρια καὶ τὴν ἐκ Δελφῶν μαντείαν.
 Ἡ δὲ βουλὴ διατάττεται πρὸς τούτοις ν' ἀναγγείλῃ ταῦτα καθ'
 ὃν τρόπον δύναται καὶ εἰς τὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς πόλεις ἀπάσας
 καὶ νὰ προτρέψῃ αὐτὰς νὰ ἀπάρχωνται, ἐὰν θέλωσι, κατὰ τὰ
 πάτρια καὶ τὴν ἐκ Δελφῶν μαντείαν. Διατάττονται δὲ οἱ ἐξ Ἑ-
 λευσίνος ἱεροποιοὶ νὰ παραδέχωνται καὶ παρὰ τούτων τῶν πό-
 λεων τὴν τῶν καρπῶν ἀπαρχήν, ἐὰν τις ἀποστέλλῃ εἰς Ἑλευσίνα.

Εἰς τὸ ψήφισμα τοῦτο προσθέτει ὁ Λάμπων τὰ περὶ τῆς ἀνα-
 γραφῆς τοῦ ψηφίσματος εἰς στήλας καὶ τὰ περὶ τοῦ τόπου, ἐνθα
 πρέπει νὰ τεθῶσιν· ἀλλὰ προτείνει καὶ διατάξεις τινὰς περὶ τοῦ
 ἐν Ἀθήναις Πελαργικοῦ· καὶ τελευταῖον διατάττεται αὐτὸς οὗ-
 τος, ἵνα συντάξῃ ψήφισμα περὶ τῆς τοῦ ἐλαίου ἀπαρχῆς, ἐπιδεί-
 ξῃ αὐτὸ εἰς τὴν βουλήν, ἡ δὲ βουλὴ ὑποβάλλῃ εἰς τὸν δῆμον.

Ἄλλα καὶ ταῦτα λεπτομερέστερον καὶ ἄλλα οὐχὶ μικροῦ λόγου ἄξια δύνανται νὰ ἀναγνώσωσιν οἱ θέλοντες ἐν τῇ ἐπιγραφῇ αὐτῇ, ἥτις χάριν αὐτῶν δημοσιεύεται κατωτέρω μεταγεγραμμένη μικροῖς γράμμασιν ἐκ τοῦ λίθου ἔχουσα μόνον τὰς λέξεις διακεχωρισμένας ἀπ' ἀλλήλων καὶ συμπληρώσεις τινὰς ἡμετέρας ὡς οἶόν τε πιθανωτάτας. Σημαιοῦται δὲ ἐνταῦθα τοῦτο μόνον, ὅτι ὁ ἐν αὐτῇ ἐμφανιζόμενος Δάμπων, ὅφ' οὗ ἐγένετο ἡ προσθήκη εἰς τὸ ψήφισμα, δὲν δύναται, νομίζομεν, νὰ ᾖ ἄλλος κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἐκ τῆς γραφῆς ποριζομένην ἐποχὴν τῆς στήλης ἢ ὁ σύγχρονος τοῦ Ἀναξαγόρου καὶ Περικλέους Δάμπων ὁ μάντις καὶ χρησμολόγος, δι' οὗ ὁ Περικλῆς ἐξέπεμψε τὴν εἰς τοὺς Θουρίους ἀποικίαν Ὀλ. 84 4, π. Χ. 444, πρῶτος δὲ ἐκ τῶν Ἀθηναίων ὑπογράφεται εἰς τὰς μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων σπονδὰς καὶ τὴν περὶ συμμαχίας αὐτῶν σύμβασιν τὴν γενομένην Ὀλ. 89 4, π. Χ. 421. Μέχρις οὗ δὲ τὸ ἔτος τῆς στήλης δὲν ὀρισθῇ ἐξ ἄλλων ἐνδείξεων ἀκριβῶς, δύναται τις πάνυ ὀρθῶς νὰ ἀμφιβάλλῃ, ἂν τὸ ψήφισμα ἐγράφη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους, συμβάντα Ὀλ. 87 4, π. Χ. 429, ἢ, ὅπερ πιθανώτερον, ζῶντος ἔτι αὐτοῦ.

Εἶναι δὲ τὰ ἐν τῇ στήλῃ, μεταγεγραμμένα μικροῖς γράμμασι πιστῶς μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ περὶ τὴν χρῆσιν τῆς δασείας Η ἀνωμαλιῶν, τάδε·

Τιμοτ]ε λ[ε]ς Αχ[α]ρν[ε]υς εγγραμματαυε
 Εδοχο]εν τει βολει και τοι δεμοι Κεκροπιε επρυτανευε Τιμοτε
 λες ε]γγραμματαυε Κυκνεας επεστατε Ταδε οι χουγγραφες χουνε
 γρα]ψαν απαρχεσθαι τοιν θεοιν το καρπο κατα τα πατρια και τε
 ο ν μαντικαν τεν εγ Δελφον Αθηναιος απο τον Ηεκατον μεδιμνον [κ
 ριθον με ελαττον ε Ηεκτε[α] πυρον δε απο τον Ηεκατον μεδιμνον μ
 ε ελαττον Ηεμεκτεον Εα[ν] δε τις πλειο καρ[π]ον πονει ετ[ε] του]το
 Η ε ολειζο κατα τον αυτον λογον απαρχεσθαι Εγλεγεν δε [τος δ]εμ
 αρχος κατα τος δεμος και παραδιδοναι τοις Ηιεροποιοις τοις
 40 Ελευσινοθεν Ελευσιναδε Οικοδομεσαι δε αιρος τρες Ελευσιν
 ι κατα τα πατρια Ηοπε αν δοκει τοις Ηιεροποιοις και τοι αρ[χ]ιτε
 εκ[τ]ονι επιτεδειον εναι απο το αργυριο το τοιν θεοιν το [τον κα
 ρπον ενθαυθαι εμβαλλεν Ηον αν παραλαβοσι παρα τον δεμαρχον
 Απαρχεσθαι δε και τος χσυμμαχος κατα ταυτα Τας δε [π]ολας εγλο

- 15 γας Ηελεσθαι το καρπο καθοτι αν δοκει αυτεσι [α]ρι[σ]τα ο [κ]αρπο
 ς] εγ[λ]εγεσσεσθαι Επειδαν δε εγλεχθαι αποπεμφσαντον Αθυναζε
 Τος δε αγαγοντας παραδιδοναι τοις Ηιεροποιοι[ς] τοις Ελευσι
 νοθεν Ελευσιναδε Ε[α]ν δε με παραδεχσονται πεντε εμερον [αυτ;]ο
 20 επειδαν επαγγ[ε]λπει παραδιδοντον τον εκ τες πολεος Ηοθεν αν [ε
 ι] ο κα[ρπ]ος ευθυνοσθον Ηοι Ηιεροποιοι χιλιαισιν δραχ[μ]ε[σι]ν
 ε]κ[α]στο[ς] Και παρα τον δεμαρχον κατα ταυτα παραδεχσεσθαι [Κερυ
 κας; δ]ε [Η]ελομενε Ηε βολε πεμφσατο ες τας πολας αγγελλον[τ]ας [νυ
 ν τα] Ηεφσεφισμενα τοι δεμοι το μεν νυν εναι Ηος ταχιστα το [δε λ
 οικον Ηοταν δοκει αυτει Κελευστο δε και Ηο Ηιεροφαντες και δ
 25 δαιδοχος μυστηριοις απαρχεσθαι τος Ηελλενα[ς] το καρπο κατα
 τα πατρια και τεν μαντειαν τεν εγ Δελφον Αναγραφσαντες δε εμ
 πινακιοι το μετρον το καρπο το τε παρα τον δεμαρχον κατα το[ν δ
 εμον Ηεκαστον και το παρα τον πολεο[ν] κατα τεν πολιν Ηεκασ[τ]ε[ν
 κ]αταθεντον εν τε τοι Ελευσινιοι Ελευσιν[ι] και εν τοι βολευτε
 30 ρ]ιοι Επαγγελλεν δε τεν βολεν και τεσι αλλεσι [π]ολεσιν τε[σι] Ηε
 λ]λενικεσιν απασεσι Ηοποι αν δοκει αυτει δυνατον εναι [κυρον;
 τας μεν κατα Ηα Αθηναιοι απαρχονται και οι χσυμμαχοι εκενο[ι
 ς] δε με επιταττοντας κε[λ]ευοντας δε απαρχεσθαι εαν βολονται
 κ]ατα τα πατρια και τεν μαντειαν τεν εγ Δελφον Παραδεχσεσθαι δ
 35 ε κ]αι παρα τουτον τον πολεον εαν τις απαγει τος Ηιεροποιος [κ]α
 τα] ταυτα Θυεν δε απο μεν το πελανο καθοτι αν Ευμολπιδαι ε[παρχ
 σοντ;]αι τριττο[λ]αν δε βοαρχον χρυσοκερον τοιν θεοιν Ηεκα[τερ
 ε[ι α]πο τον κριθον και τον πυρον και τοι Τριπτολεμοι και τοι [Θε
 ο]ι και τε[ι] Θεαι και τοι Ευβολοι Ηιερειον Ηεκαστοι τελεον και
 40 τ]ει Αθηναιαι βον χρυσοκερον Τας δε αλλας κριθας και πυρος απ
 οδομενος τος Ηιεροποιος μετα τες βολες αναθεματα ανατιθεν
 ναι τοιν θεοιν ποιεσαμενος Ηαττ αν τοι δεμοι τοι Αθηναιον δοκε
 ι και επιγραφεν τοις αναθεμασιν Ηοτι απο το καρπο τες απαρχε
 ς ανεθεθε και Ηελλενον τον απαρχομενον Τοις δε ταυτα ποιοσι
 45 πολλα αγαθα εναι και ευκαρπιαν και πολυκαρπια[ν Ηο]τινες αν
 με αδικοσι Αθηναιος μεδε τεν πολιν τεν Αθηναιον μεδε το Θε[ον
 Δ]αμπον ειπε τα μεν αλλα καθαπερ αι χσυγγραφαι τες απαρχες [τ]ο
 κ]αρπο τοιν θεοιν Τας δε χσυγγραφας και το φσεφισμα τοδε αναγ
 ραφσατο Ηο γραμματευσ Ηο τες βολες εν στελαιν δυοιν λιθιναι
 50 ν και καταθετο τεν μεν Ελευσινι εν τοι Ηιεροι τεν δε Ηεττεραν [ε
 μ πολει Ηοι δε πολετα: απομισεθσαντον το στε[λ]α Ηοι δε κολα[κρ
 εται δοντον το αργυριον Ταυτα μεν περι τες απαρχες το καρ[πο τ
 οιν θεοιν αναγραφσαι ες το στε[λα] Μενα δε εμ[δ]αλλεν Ηεκατονδ
 αιονα τον νεον αρχοντα Τον δε βασιλεα Ηορισαι τα Ηιερα τα εν τ[ο

55 ι Πελαργικοί και το λοιπόν με ενΉιδρευεσθαι βέμος εν τοι Πελα
ργικοί ανευ τες βολες και το δεμο μεδε τος λιθος τεμνεν εκ το Π
ελαργικο μεδε γεν εχσαγεν μεδε λιθος Εαν δε τις πα[ρ]αβαιν[ε]ι
τουτον τι αποτινετο πενταχοσιας δραχμας Εσαγγελλετο δε Η
ο βασιλευς ες τεν βολεν Περι δε το ελαιο τες απαρχες χουγγραφ
60 σας Δαμπον επιδειχσατο τει βολει επι τες ενατες πρυτανειας
Ηε δε βολε ες τον δεμον εχσενενκετο επαναγκες

Ταῦτα μεταγραφόμενα κατὰ τὴν καθ' ἡμᾶς γραμματικὴν, πα-
ραλειπομένων τῶν ἀγκυλῶν, ἐν αἷς περιέχονται συμπληρώσεις
γραμμάτων ἀναμφισβήτητοι, εἶναι τάδε·

Τιμοτέλης Ἀχαρνεὺς ἐγγραμμάτευσε.

Ἔδοξε τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ, Κεκροπίς ἐπρυτάνευσε, Τιμοτέ-
λης ἐγγραμμάτευσε, Κυκνέας ἐπεστάτει. Τάδε οἱ συγγραφεῖς συνέ-
γραφαν ἀπάρχεσθαι τοῖν θεοῖν τοῦ καρποῦ κατὰ τὰ πάτρια καὶ τῇ-
5 ν μαντείαν τὴν ἐκ Δελφῶν· Ἀθηναίους ἀπὸ τῶν ἑκατὸν μεδίμνων κ-
ριθῶν μὴ ἔλαττον ἢ ἑκτέα, πυρῶν δὲ ἀπὸ τῶν ἑκατὸν μεδίμνων μ-
ὴ ἔλαττον ἡμισεκτέον. Ἐὰν δέ τις πλείω καρπῶν πονῇ ἔτ[η] τούτω-
ν] ἢ ὀλείζω, κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἀπάρχεσθαι. Ἐκλέγειν δὲ τοὺς δημ-
άρχους κατὰ τοὺς δήμους καὶ παραδιδόναι τοῖς ἱεροποιοῖς τοῖς
10 Ἐλευσινόθεν Ἐλευσινάδε. Οἰκοδομῆσαι δὲ σιροὺς τρεῖς Ἐλευσίν-
ι κατὰ τὰ πάτρια, ὅπου ἂν δοκῇ τοῖς ἱεροποιοῖς καὶ τῷ ἀρχιτ-
έκτονι ἐπιτήδειον εἶναι, ἀπὸ τοῦ ἀργυρίου τοῦ τοῖν Θεοῖν τοῦ τὸν κα-
ρπὸν ἐνταυθοὶ ἐμβάλλειν, δν ἂν παραλάβωσι παρὰ τῶν δημάρχων.
Ἀπάρχεσθαι δὲ καὶ τοὺς συμμάχους κατὰ ταῦτά. Τὰς δὲ πόλεις ἐκλο-
15 γεῖς ἐλέσθαι τοῦ καρποῦ, καθότι ἂν δοκῇ αὐταῖς ἄριστα ὁ καρπὸς
ἐκλεγῆσεσθαι. Ἐπειδὴν δὲ ἐκλεχθῇ, ἀποπεμψάντων Ἀθήναζε.
Τοὺς δὲ ἀγαγόντας παραδιδόναι τοῖς ἱεροποιοῖς τοῖς Ἐλευσι-
νόθεν Ἐλευσινάδε. Ἐὰν δὲ μὴ παραδέξωνται πέντε ἡμερῶν [αὐτοῦς],
ἐπειδὴν ἐπαγγελῇ, παραδιδόντων τῶν ἐκ τῆς πόλεως, ὅθεν ἂν ἢ
20 ὁ καρπὸς, εὐθυνόσθων οἱ ἱεροποιοὶ χιλίαις δραχμαῖς
ἕκαστος. Καὶ παρὰ τῶν δημάρχων κατὰ ταῦτά παραδέχεσθαι. [Κήρυ-
κας; δ]ὲ ἐλομένη ἡ βουλὴ πεμψάτω εἰς τὰς πόλεις ἀγγέλλοντας [νῦ-
ν; τὰ] ἐψηρισμένα τῷ δήμῳ, τὸ μὲν νῦν εἶναι ὡς τάχιστα, τὸ δὲ λ-
οιπὸν, ὅταν δοκῇ αὐτῇ. Κελευέτω δὲ καὶ ὁ ἱεροφάντης καὶ
25 δαδουῆχος μυστηρίοις ἀπάρχεσθαι τοὺς Ἑλληνας τοῦ καρποῦ κατὰ
τὰ πάτρια καὶ τὴν μαντείαν τὴν ἐκ Δελφῶν. Ἀναγράψαντες δὲ ἐν

- πινακίῳ τὸ μέτρον τοῦ καρποῦ τό τε παρὰ τῶν δημάρχων κατὰ τὸν δῆ-
μον ἕκαστον καὶ τὸ παρὰ τῶν πόλεων κατὰ τὴν πόλιν ἐκάστην,
καταθέντων ἔν τε τῷ Ἐλευσινίῳ Ἐλευσῖνι καὶ ἐν τῷ βουλευτη-
30 ρίῳ. Ἐπαγγέλλειν δὲ τὴν βουλὴν καὶ ταῖς ἄλλαις πόλεσι ταῖς Ἑ-
λληνικαῖς ἀπάσαις, ὅποι ἂν δοκῇ αὐτῇ δυνατόν εἶναι, [κυροῦν-
τας μὲν κατὰ ἃ Ἀθηναῖοι ἀπάρχονται καὶ οἱ σύμμαχοι, ἐκείνοι-
ς δὲ μὴ ἐπιτάττοντας, κελεύοντας δὲ ἀπάρχεσθαι, ἐὰν βούλωνται,
κατὰ τὰ πάτρια καὶ τὴν μαντείαν τὴν ἐκ Δελφῶν. Παραδέχεσθαι δ-
35 ἔ καὶ παρὰ τούτων τῶν πόλεων, ἐάν τις ἀπάγῃ, τοὺς ἱεροποιούς κα-
τὰ ταῦτά. Θύειν δὲ ἀπὸ μὲν τοῦ πελάνσου καθότι ἂν Ἐδμολπίδαι ἐ[πάρξ-
ωνται, τριτοῖαν δὲ βόαρχον χρυσόκερων τοῖν θεοῖν ἑνα[τέρ-
α ἀ]πὸ τῶν κριθῶν καὶ τῶν πυρῶν καὶ τῷ Τριπτολέμῳ καὶ τῷ Θε-
ῳ καὶ τῇ Θεᾷ καὶ τῷ Εὐβούλῳ ἱερεῖον ἐκάστω τέλειον καὶ
40 τῇ Ἀθηναίᾳ βοῦν χρυσόκερων. Τὰς δὲ ἄλλας κριθὰς καὶ πυροὺς ἀπ-
οδομένους τοῖς ἱεροποιούσι μετὰ τῆς βουλῆς, ἀναθήματα ἀνατιθέν-
αι τοῖν θεοῖν, ποιησαμένους, ἅτε ἂν τῷ δήμῳ τῷ Ἀθηναίων δοκῇ,
καὶ ἐπιγράψαι τοῖς ἀναθήμασιν, ὅτι ἀπὸ τοῦ καρποῦ τῆς ἀπαρχῆς
ἀνετέθη, καὶ Ἑλλήνων τὸν ἀπαρχόμενον. Τοῖς δὲ ταῦτα ποιούσι
45 πολλὰ ἀγαθὰ εἶναι καὶ εὐκαρπίαν καὶ πολυκαρπία[ν, οἷ]τινες ἂν
μὴ ἀδικῶσιν Ἀθηναίους μηδὲ τὴν πόλιν τὴν Ἀθηναίων μηδὲ τὸ Θεῖον.
Δάμπων εἶπε· τὰ μὲν ἄλλα καθάπερ αἱ συγγραφαὶ τῆς ἀπαρχῆς τοῦ
καρποῦ τοῖν θεοῖν. Τὰς δὲ συγγραφὰς καὶ τὸ ψήφισμα τόδε ἀναγ-
ραψάτω ὁ γραμματεὺς ὁ τῆς βουλῆς ἐν στήλαιν δυοῖν λιθίνοι-
50 ν καὶ καταθέτω τὴν μὲν Ἐλευσῖνι ἐν τῷ ἱερῷ, τὴν δὲ ἑτέραν ἐ-
ν πόλει. Οἱ δὲ πωληταὶ ἀπομισθωσάντων τῷ στή[λ]ῃ, οἱ δὲ κωλακρ-
έται δόντων τὸ ἀργύριον. Ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἀπαρχῆς τοῦ καρποῦ τ-
οῖν θεοῖν ἀναγράψαι εἰς τὴν στή[λ]αν. Μῆνα δὲ ἐμβάλλειν ἑκατομβ-
αιῶνα τὸν νέον ἄρχοντα. Τὸν δὲ βασιλέα ὀρίσαι τὰ ἱερὰ τὰ ἐν τῷ
55 Πελαργικῷ καὶ τὸ λοιπὸν μὴ ἐνιδρύεσθαι βωμοὺς ἐν τῷ Πελα-
ργικῷ ἄνευ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου, μηδὲ τοὺς λίθους τέμνειν ἐκ τοῦ Π-
ελαργικοῦ, μηδὲ γῆν ἐξάγειν, μηδὲ λίθους. Ἐὰν δέ τις παραβαίῃ
τούτων τι, ἀποτινάτω πεντακοσίας δραχμάς. Εἰσαγγελλέτω δὲ
ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν βουλὴν. Περὶ δὲ τοῦ ἐλαίου τῆς ἀπαρχῆς συγγρά-
60 ψας Δάμπων ἐπιδειξάτω τῇ βουλῇ ἐπὶ τῆς ἐνάτης πρυτανείας,
ἥ δὲ βουλὴ εἰς τὸν δῆμον ἐξενεγκέτω ἐπάναγκας.

Π. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗΣ,

γενικὸς ἑφορὸς τῶν ἀρχαισιτήτων.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ.

Πρὸ μικροῦ μετεκομίσθησαν ἐκ Βοιωτίας καὶ κατετέθησαν εἰς τὸ παρὰ τὴν ὁδὸν Πατησίων ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον τὸ ἀρχαῖον ἀνάγλυφον, τὸ τέως ἐν τῷ χωρίῳ παρὰ τὸν Ὀρχομενὸν Ῥωμαϊκὸν εὕρισκόμενον, καὶ ὁ ἀρχαῖκός Ἀπόλλων, ὁ ἐν τῇ αὐλῇ τῆς μονῆς Σκριποῦς ἐν Ὀρχομενῷ ἐκτεθειμένος. Τὸ μὲν ὁμοιότητα ἔχει πρὸς τὸ τοῦ Ἀριστίωνος, τὸ δὲ εἶναι ὅλως ἰδιόρρυθμον κατὰ τε τὴν τέχνην καὶ τὴν παράστασιν, καὶ διὰ τοῦτο ἀμφότερα θέας ἀξία.

Δαπάναις τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας ἐνεργεῖ ἀπὸ τῆς 13 τοῦ παρελθόντος φεβρουαρίου ὁ κ. Ἰωάννης Κονδάκης ἀνασκαφὰς ἐν τοῖς παρὰ τὴν πόλιν Ναύπλιον παναρχαίοις τάφοις, ἀνευρὼν πρὸς τοῖς ἤδη γνωστοῖς καὶ ἄλλους νέους, τοὺς μὲν σευλημένους ἐν ἀρχαίοις χρόνοις, τοὺς δὲ ὅλως ἀσυλήτους. Εὗρε δ' ἐν αὐτοῖς πῆλινα εἰδώλια, ἀγγεῖα τέλεια καὶ τεθραυσμένα μετὰ γραφῶν, ψέλλια ἐξ ἀργύρου, ὄρμον ἐκ 46 τμημάτων ὀπτῆς ἀργίλου, ἄλλον ὄρμον ἐκ 5 χρυσῶν ἀνθέων καὶ ἄλλα διάφορα κτερίσματα παρακείμενα τοῖς νεκροῖς, πάντα παρεμφερῇ τοῖς ἄλλοτε ἀνευρεθεῖσιν ἐν ἄλλοις ἐνταῦθα τάφοις, περὶ ὧν γίνεται λόγος ἐν τόμῳ 7, ἀπὸ σελ. 183 καὶ ἐξῆς τοῦ περιοδικοῦ τούτου.

Ἐν τῇ ἐρευνῇ τῶν τάφων τούτων παρατηρήθησαν διάφοροι τρόποι ταφῆς· ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ ἦσαν πολλῶν νεκρῶν σώματα παρακείμενα ἐπὶ γυμνοῦ ἐδάφους, ἐν ἄλλῳ εἰς ἡ δύο μόνον καὶ ἐντὸς λαξευτῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους λαρνάκιον. Ἐν τισιν αὐτῶν εὗρεθῇ τέφρα καὶ ἀνθρακες καὶ ὅστ' αὖ ζώων, ἀ συνεκάησαν μετὰ τῶν νεκρῶν, ἐν ἄλλοις οὐδὲν ἶχνος πυρᾶς.

Ἀκριβῆ περιγραφὴν τῶν ἀνασκαφέντων τάφων καὶ σχεδιαγράφημα αὐτῶν, ὡς καὶ πάντα τὰ μέχρι τοῦδε ἀνευρεθέντα κτερίσματα, ἀπέστειλεν ἤδη ὁ ῥηθεὶς κ. Κονδάκης εἰς τὸ συμβούλιον τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας.

τῇ 6 μαρτίου.

B. K.

ΒΙΒΛΙΑ ΝΕΟΦΑΝΗ.

- Σύντομοι βιογραφίαι τῶν διασῆμων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαιότητος μετὰ εἰκόνων ὑπὸ Μ. Δ. Καλοποθάκη (Ι. Δ.). Ἐν Ἀθήναις, τύποις Λακωνίας 1879. [8ον, σελ. 138]. Τιμᾶται δρ. 2.
- Ἀλήθειαι διὰ τὸν λαόν, ἡ ζητήματά τινα θεολογικὰ σαφῶς ἐκτεθειμένα ὑπὸ Οὐίλλιελμου Σ. Πλῶμερ (Θ. Δ.) ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ ὑπὸ Μ. Δ. Καλοποθάκη (Ι. Δ.). Ἐν Ἀθήναις, τύποις Λακωνίας 1879. [8ον, σελ. 220]. Τιμᾶται δρ. 2.
- Δημοτικὴ παιδείαις καὶ καθολικὴ ψηφοφορία ὑπὸ Νεοκλείους Καζάκη. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Χ. Ν. Φιλαδελφείως 1879. [8ον, σελ. 52]. Τιμᾶται δραχμῆς.
- *Κόσμου νεότης, τουτέστιν οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς ἡρωϊκῆς ἐποχῆς. Σύγγραμμα Γ. Ε. Γλάδστωνος, ἐξελληνισθὲν ὑπὸ Ἀνδρέου Μ. Ἰδρωμένου. Τεύχος α'. Ἐν Κερκύρα, τύποις Ἰωσήφ Ναχαμούλη 1879. [8ον, σελ. η' καὶ 220].
- *Ἰουστινιανοῦ 448 Νεαρά μεθ' ἐρμηνευτικῶν καὶ ἱστορικῶν σημειώσεων πρὸς τὴν αὐτοῦ καὶ τὴν μετ' αὐτὸν νομοθεσίαν ὑπὸ Σπ. Γ. Βελέντσα. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου ἀδελφῶν Βαρβαρρήγων 1880. [8ον, σελ. 39].
- *Ἐλεγχος τῆς ἀρχαίας γεωγραφίας Ε. Κεπέρτου ὡς πρὸς τὴν Μακεδονίαν ὑπὸ Μαργαρίτου Δήμιτσα. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Δ. Ἰασσιμίδου 1879. [8ον, σελ.
- *Μελέτη ἐπὶ τῆς στρατιωτικῆς ὁργανώσεως τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ Κωνστ. Ἰσχομάχου, λοχαγοῦ τοῦ πυροβολικοῦ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Παρνασσοῦ 1880. [8ον, σελ. 191]. Διανέμεται δωρεάν.
- Περὶ τοῦ ἄνθρακος τῆς ἀμπέλου. Φύσις καὶ θεραπεία τῆς νόσου, ὑπὸ Π. Γενναδίου, καθηγητοῦ καὶ διδάκτορος τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ἐν Ἀθήναις, τύποις ἑλλην. Ἀνεξαρτησίας 1880. [8ον μικρὸν, σελ. 45]. Τιμᾶται δρ. 1, 50.
- Περὶ κοκκοειδῶν (ψωριάσεως τῶν φυτῶν), καὶ ἰδίως περὶ τοῦ κοκκίνου κρεμεζίου τῶν ἐσπεριοειδῶν, ὑπὸ Π. Γενναδίου. Ἐν Ἀθήναις, τύποις ἑλλ. Ἀνεξαρτησίας 1880. [8ον μικρὸν, σελ. 52]. Τιμᾶται δρ. 1, 50.
- Οἱ Πέρσαι τοῦ Αἰσχύλου, λόγος ἀπαγγελθεὶς τῇ 30 Ἰανουαρίου 1880, κατὰ τὴν ἐπέτειον ἐορτὴν τῶν σχολείων, ὑπὸ Δημ. Βενετοκλείους, διευθυντοῦ τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἑλληνικοῦ Λυκείου τῆς ἑλληνοαιγυπτιακῆς κοινότητος. Τιμᾶται ἐνδὲς φρ. ὑπὲρ τῆς ἐνταῦθα ἑλλ. ἐλευθέρου-

νος ἑταιρίας. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τύποις Ξενοφώντος Ν. Σάλτη 1880. [8ον, σελ. 20].

Κανονισμὸς τοῦ ἐν Σμύρνῃ ἑλλ. συλλόγου ἡ Ἀνατολή. Ἐν Σμύρνῃ, τύποις Νικολάου Α. Δαμιανοῦ 1880. [8ον, σελ. 44]

Ν. Α. Μακρῇ κληροδότημα εἰς τὴν Σχολὴν Δημητσάνης, τεῦχος 6', περιέχον ἀπολογισμοὺς τῆς διαχειρίσεως τῶν τόκων αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ 1874 ἀρχομένου μέχρι τέλους τοῦ 1879, μεθ' οὓς ἔπεται ἀπολογισμὸς τῶν ὑπὲρ τοῦ τάφου τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' συλλεγέντων χρημάτων, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἑρμοῦ 1880. [8ον, σελ. 30].

Φιλολογικὸς Σύλλογος Παρνασσός. Δογδοσία τῶν κατὰ 14' ἔτος γεινομένων, ὑπὸ Ἑμμ. Δραγούμη, προέδρου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Παρνασσοῦ 1880. [8ον, σελ. 407].

Das Erechtheion und der Tempel der Athene Polias von James Fergusson. Herausgegeben von Dr. H. Schliemann mit 4 Tafeln und 2 Holzschnitten. Leipzig F. G. Brockhaus 1880. [4ον, p. 30].

Φιλολογικὰ πάρεργα Θ. Ἀφεντούλη. 1. Νάθαν ὁ σοφὸς, μετάφρασις ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ, μετὰ εἰκονογραφιῶν. Ἀθήνησι, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Παλιγγενεσίας, 1879. [εἰς 42ον, σελ. 8' καὶ 288].

Ἔκθεσις ἐπὶ τοῦ ἀπολογισμοῦ τοῦ δήμου Πειραιῶς τοῦ ἔτους 1878. Ἐν Ἀθήναις, τυπογραφεῖον ὁ Παλαμῆδης 1879 [4ον σελ. 23].

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Ἐν σελ. 354, στίχ. 2 γράφει· ἴδε τόμ. Α'.

» » 357, » 33 γράφει· ὁδοιπορικῶ τόμ. Α'.

» » 376, » 3 μετὰ τὴν λέξιν μαρτύρια πρόσθετος ἀκακῆς μεταρρυθμίσεως»

» » 384, » 3 γράφει ἐκασταχοῦ

» » 384, » 44 » ἐκχειρία

*Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι
ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.*

Ἰανουάριος (Ε. Ν.) 1880.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις 758,40 χμ.
Μεγίστη » 767,91 (τὴν 28^{ην})
Ἐλαχίστη » 747,80 (τὴν 16^{ην})

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία 5,51
Μεγίστη » 13, 9 (τὴν 1^{ην})
Ἐλαχίστη » — 2, 2 (τὴν 25^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 7, χιόνος 4 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 29,99 χμ.), ἀστραπῶν 4, πάγου 7. Ἄνεμοι ἐπνευσαν κατὰ 3 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 6 ΒΔ, 5 Β, 13 ΒΑ, 2 ΝΑ, 1 Ν.

Φεβρουάριος.

Βαρόμετρον

Μέση θλίψις 754,88
Μεγίστη » 764,27 (τὴν 3^{ην})
Ἐλαχίστη » 744,31 (τὴν 29^{ην})

Θερμόμετρον

Μέση θερμοκρασία 8,94
Μεγίστη » 17,0 (τὴν 24^{ην})
Ἐλαχίστη » 1,1 (τὴν 21^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 7, δρόσου 2 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 25,78 χμ.). Ἄνεμοι ἐπνευσαν κατὰ 8 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 19 ΒΑ, 1 Ν.

ΠΑΡΟΡΑΜΑ.

Ἐν σελ. 344, στίχ. 28 τῶν μετεωρολογικῶν παρατηρήσεων
ἀντὶ 2, 2 γράφε — 2, 2

ΚΡΙΤΙΚΑΙ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΕΙΣ ΣΤΡΑΒΩΝΑ.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

Ὡς περ Ἡρόδοτος ὁ Ἀλικαρνασσεύς, πρῶτος τὴν λογογραφίαν ἀνυψώσας, συστηματικὴν συνέγραψεν ἱστορίαν καὶ δικαίως πατὴρ αὐτῆς ἐπεκλήθη, οὕτω καὶ Στράβων ὁ Ἀμασεύς, Στωϊκὸς φιλόσοφος, πάντων τῶν πρὸ αὐτοῦ πληρεστέραν καὶ φιλοσοφωτέραν συγγράψας γεωγραφίαν καὶ διὰ ταύτης ἐπεκτείνας τὸν κύκλον τῶν γεωγραφικῶν γνώσεων, νέαν ἡνέωξεν ἐποχὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐπιστήμης ταύτης καὶ εὐλόγως πατὴρ τῆς γεωγραφίας ἐπωνομάσθη.

Ἀλλ' εἰ καὶ, παρὰ πάντων ἀνομολογούμενος ὡς ὁ δοκιμώτατος τῶν γεωγράφων τῆς ἀρχαιότητος (*princeps Græcorum geographus*), ἐπαινεῖται ὡς τοιοῦτος, οὐχ ἥττον ὁμως ἔνεκα τῆς ὑπερμέτρου ἀφοσιώσεως εἰς τὸν Ὅμηρον, ὃν ἀρχηγέτην τῆς γεωγραφίας ἀποκαλεῖ, καὶ τῆς παραλόγου καταφρονήσεως τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας Ἡροδότου, ὃν ἀδίκως μυθολόγον ὀνομάζει, οὐχὶ ἀδίκως φέγεται ὑπὸ πολλῶν ἐπὶ τῇ προκαταλήψει ὑπὲρ τοῦ πρώτου καὶ τῇ ὀλιγωρίᾳ τοῦ δευτέρου, ἐξ οὗ σπουδαίως ἡδύνατο νὰ ὠφεληθῇ ὡς μὴ περιηγηθεῖς πολλὰ μέρη, ὧν ὁ τῆς ἱστορίας πατὴρ αὐτόπτης γενόμενος, μετὰ πολλῆς περιγράφει ἀκριθείας, ὡς ἐκ τῶν νεωτέρων ἀνακαλύψεων καὶ περιηγήσεων ἀναμφισβήτητον ἤδη καθίσταται.

Ἐνεκα δὲ τούτου ὁμολογουμένως πολλοῖς περιέπεσεν ἀμαρτήμασιν, ὧν τὰ μὲν οἱ ἐκδόται, τὰ δὲ οἱ μεταφρασταὶ τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ ἐπτηνώρθωσαν, καὶ ἄλλα δέ τινα ὑπολείπονται πρὸς διόρθωσιν. Πολλῶν δὲ πλείονα ἀναντιρρήτως εὕρισκε ὁ προσεκτικὸς ἀναγνώστης ἐν τοῖς ἀποσπάσμασιν αὐτοῦ, προελθόντα ἐκ τῆς γεωγραφικῆς ἀπειρίας τοῦ Βυζαντινοῦ ἐπιτομέως μᾶλλον, δεινῶς ἀκρωτηριάσαντος καὶ διαστρεβλώσαντος τὸ ἀπολεσθὲν τοῦ ἐβδόμου βιβλίου μέρος, ἢ ἐκ τοῦ συγγραφέως, ὧς περ ἀδύνατόν ἐστιν ἀποδοθῆναι τοιαῦτα ἀμαρτήματα, οἷα ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι τοῦ ἀδεξίου ἐπιτομέως.

Ἐντεῦθεν τοίνυν ὀρμώμενος, ἐπιχειρῶ τινα τῶν διορθωτέων

τόν ἐστιν ἀποδοθῆναι τοιαῦτα ἁμαρτήματα, οἷα ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι τοῦ ἀδεξίου ἐπιτομέως.

Ἐντεῦθεν τοίνυν ὁρμώμενος, ἐπιχειρῶ τινα τῶν διορθωτέων φαινομένων μοι νὰ ὑποδείξω ἐν τοῖς ἐπομένοις, τὰ μὲν τῷ Στράβωνι αὐτῷ ἀναφερόμενα, τὰ δὲ τῷ ἐπιτομεῖ αὐτοῦ, καὶ νὰ ὑποβάλω τῇ κρίσει τῶν περὶ τὴν γεωγραφίαν ἀσχολουμένων καὶ περὶ τοιούτων πραγμάτων ἐπαϊόντων, ἐπιφυλασσόμενος καὶ ἄλλα παραπλήσια νὰ προσθέσω, ἂν ταῦτα τύχῃσι τῆς προσηκούσης ἐπιδοκίμασίας τῶν κριτικῶν καὶ διορθωτῶν τοῦ γεωγράφου.

Α'. Στράβων 7, 323.

«Ταύτην δὴ τὴν ὁδὸν ἐκ τῶν περὶ τὴν Ἐπίδαμνον καὶ τὴν Ἀπολλωνίαν ἰοῦσιν ἐν δεξιᾷ μὲν ἐστὶ τὰ Ἑπειρωτικὰ ἔθνη κλυζόμενα τῷ Σικελικῷ πελάγει μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου· ἐν ἀριστερᾷ δὲ τὰ ὄρη τὰ τῶν Ἰλλυριῶν, ἃ προδιήλθομεν, καὶ τὰ ἔθνη τὰ παροικοῦντα μέχρι Μακεδονίας καὶ Παιόνων.»

Ὁ πατὴρ τῆς γεωγραφίας, περιγράφων τὴν Ῥωμαϊκὴν στρατιωτικὴν ὁδὸν Ἑγνατίαν, λέγει ὅτι αὕτη, ἀρχομένη ἐκ τε τῆς Ἐπιδάμνου καὶ Ἀπολλωνίας καὶ συναντωμένη ἐν Ἰλλυρίδι, διευθύνεται πρὸς ἀνατολὰς καὶ διὰ τῆς Μακεδονίας ἐξικνεῖται μέχρι τοῦ Ἐβρου ποταμοῦ, ὅτι πρὸς νότον μὲν τῆς ὁδοῦ ταύτης εἰσὶ τὰ Ἑπειρωτικὰ ἔθνη καὶ ὅτι ταῦτα περιδρέχονται ἐκ τοῦ Σικελικοῦ πελάγους μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, πρὸς βορρᾶν δὲ τὰ Ἰλλυρικὰ ὄρη (ἥτοι ἡ Κανδαοῦϊα, ἣν προηγουμένως ἀνέφερε καὶ ἀκολουθῶς ἐπαναλαμβάνει) καὶ τὰ Ἰλλυρικὰ ἔθνη τὰ παροικοῦντα τοῖς Μεκεδόσιν.

Ὅτι μὲν ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ αἱ λέξεις «τῷ Σικελικῷ πελάγει» εἴτε ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Στράβωνος γραφεῖσαι, εἴτε ὑφ' οἰουδῆποτε ἄλλου μεταγραφεῖσαι, οὐδεμίαν σχέσιν δύνανται νὰ ἔχῃσι πρὸς τὰς λοιπὰς λέξεις «Τὰ Ἑπειρωτικὰ ἔθνη κλυζόμενα μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου», τοῦτο, εἰ καὶ οὐδεὶς τῶν πολυαρίθμων καὶ δοκιμωτάτων ἐκδοτῶν καὶ μεταφραστῶν παρετήρησε μέχρι τοῦδε, ἀναμφισβήτητόν ἐστιν. Ὅτι δὲ, τούτου τεθέντος, ἀνάγκη νὰ ἀντικατασταθῶσιν αἱ λέξεις τοῦ χωρίου δι' ἄλλων, τὴν ἀλή-

θειαν τοῦ πράγματος παριστωσῶν, καὶ ὠρισμένως διὰ τῶν λέξεων «τῷ Ἰονίῳ πελάγει ἢ Ἰονίῳ κόλπῳ», τοῦτο πρόκειται ν' ἀποδειχθῇ ἐν τοῖς ἐπομένοις ἢ ἀποχρώντως δικαιολογηθῇ ἢ προτεινομένη ἀντικατάστασις καὶ ὑποδεικνυμένη διόρθωσις τοῦ κειμένου.

Ὁ Στράβων (7, 316), περιγράφων τὸν Ἰόνιον κόλπον καὶ τὸν Ἀδρίαν, ἀκριβῶς ὀρίζει τὰ ὅρια αὐτῶν, καὶ ὡς τοιαῦτα τίθησι τὴν πόλιν Ὀρικὸν μετὰ τοῦ ἐπινείου αὐτῆς Πανόρμου καὶ τὰ Ἀκροκεραύνια ὄρη, ὧν πρὸς βορρᾶν μὲν ἐκτείνεται ὁ Ἀδρίας, πρὸς νότον δὲ ὁ Ἰόνιος κόλπος «Καὶ Ὀρικὸν καὶ τὸ ἐπίνειον αὐτοῦ Πάνορμος καὶ τὰ Κεραύνια ὄρη, ἡ ἀρχὴ τοῦ στόματος τοῦ Ἰονίου κόλπου καὶ τοῦ Ἀδρίου. Τὸ μὲν οὖν στόμιον κοινὸν ἀμφοῖν ἐστὶ· διαφέρει δὲ ὁ Ἰόνιος, διότι τοῦ πρώτου μέρους τῆς θαλάττης ταύτης ὄνομα τοῦτ' ἐστίν, ὁ δὲ Ἀδρίας τῆς ἐντὸς μέχρι τοῦ μυχοῦ, νυνὶ δὲ καὶ τῆς συμπάσης(1)». Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου, προηγουμένου τοῦ προμνημονευθέντος, ἀναμφισβήτητον καθίσταται ὅτι πᾶσαν τὴν παραλίαν τῆς Ἠπείρου καὶ τὰ Ἠπειρωτικὰ ἔθνη περικλύζει οὐχὶ τὸ Σικελικὸν πέλαγος, ἀλλὰ ὁ Ἰόνιος κόλπος ἢ τὸ Ἰόνιον πέλαγος, καὶ ὅτι πρὸς ἄρσιν τῆς ἀντιφάσεως τοῦ Στράβωνος, ἐν μὲν τῷ προγενεστέρῳ χωρίῳ (7, 316) λέγοντος ὅτι ὁ Ἰόνιος κόλπος περικλύζει τὰ Ἠπειρωτικὰ ἔθνη, ἐν δὲ τῷ μεταγενεστέρῳ (7, 323) ὅτι τὸ Σικελικὸν πέλαγος, καὶ πρὸς παράστασιν τῆς ἀληθείας, ἀνάγκη, ὡς προεῖρηται, νὰ γραφῇ «Τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ ἢ τῷ Ἰονίῳ πελάγει» ἀντὶ τοῦ «Τῷ Σικελικῷ πελάγει».

Ἀλλ' εἰ καὶ τοῦτο καὶ μόνον τὸ χωρίον αὐταρκές ἐστι πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας, οὐχ ἥττον ὁμῶς ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα

(1) A. Tardieu t. I. p. 49. «Ces deux golfes ont en effet la même entrée, mais, pour les distinguer, on est convenu d'appeler du nom du golfe Ionien la partie intérieure de la mer et du nom d'Adriatique (lequel s'est du reste étendu aujourd'hui à la mer tout entière) la partie intérieure jusqu'au fond.» Groskurd Strabons uebersetz. t. 4. p. 558. «Beide nämlich haben eine gemeinschaftliche Mündung; aber der Ionische ist dadurch verschieden, dass er der Name des ersten Theils dieses Meeres, Adrias hingegen des inneren bis zum Winkel, wiewohl jetzt auch des ganzen ist.»

χωρία τοῦ πατρὸς τῆς γεωγραφίας, αὐτὸ τοῦτο μαρτυροῦντα, ὧν πρῶτον μὲν τόδε «ὁ δὲ Ἰόνιος κόλπος μέρος ἐστὶ τοῦ νῦν Ἀδρίου λεγομένου, τούτου δὲ τὴν μὲν ἐν δεξιᾷ πλευρὰν ἡ Ἰλλυρίς ποιεῖ, τὴν δὲ εὐώνυμον ἡ Ἰταλία» (2, 123). Δεύτερον δὲ τὸ ἀκόλουθον ἀρξάμενοι ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν Ἰόνιον κόλπον παραλίας· αὕτη δ' ἐστίν, εἰς ἣν ὁ ἐκπλους ὁ ἐκ τοῦ Ἀδρίου τελευτᾷ· αὐτῆς δὲ τὰ πρῶτα μέρη τὰ περὶ Ἐπίδαμνον καὶ Ἀπολλωνίαν ἐστίν (7, 322). Τρίτον δὲ τὸ ἐπόμενον «Μολοττοὶ καὶ Ἀθαμᾶνες καὶ Αἰθίκες καὶ Τυμφαῖοι καὶ Ὀρέσται, Παρωραῖοί τε καὶ Ἀτιντᾶνες, οἱ μὲν πλησιάζοντες τοῖς Μακεδόσι μᾶλλον, οἱ δὲ τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ» καὶ τελευταῖον κατωτέρω «Ἰλλυρικὰ ἔθνη. . . . τὰ ὑπὲρ τοῦ Ἰονίου κόλπου».

Ἐκ τούτων τοίνυν τῶν τριῶν χωρίων προφανέστατα βλέπει τις ὅτι τὰ Ἑπειρωτικὰ ἔθνη καὶ τὴν παραλίαν τῆς Ἠπείρου περικλύζει ὁ Ἰόνιος κόλπος καὶ οὐχὶ τὸ Σικελικὸν πέλαγος. Ἐὰν γὰρ πρὸς στιγμὴν ἀποδεχθῶμεν ὡς ὀρθὴν καὶ καλῶς ἔχουσαν τὴν γραφὴν «τῷ Σικελικῷ πελάγει» τότε οὐδεμία θέσις καὶ οὐδεὶς χώρος ὑπολείπεται τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ καὶ ἐπομένως οὐδεμία ἔπρεπε νὰ γίνηται μνεία τοῦ Ἰονίου κόλπου, ὅπερ ἀτοπώτατόν ἐστιν. Ἄλλως δὲ γνωστὸν ὅτι καὶ αἱ παρακείμεναι τῇ Ἠπείρῳ καὶ Ἑλλάδι ἐλληνικαὶ νῆσοι ὁμώνυμῳς ἐκλήθησαν ἐκ τοῦ ἐν ᾧ κεῖνται κόλπου ἢ πελάγους Ἰόνιοι καὶ οὐχὶ Σικελικαί. Τὸ αὐτὸ δὲ προκύπτει συμπέρασμα καὶ ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῆς θέσεως τοῦ Σικελικοῦ πελάγους, περὶ οὗ σαφῶς λέγει ὁ Στράβων (7, 323) «Ἀπὸ δὲ Σουνίου μέχρι Πελοποννήσου τὸ Μυρτώδον ἐστὶ καὶ τὸ Κρητικὸν πέλαγος καὶ Λιβυκὸν σὺν τοῖς κόλποις μέχρι τοῦ Σικελικοῦ. Τοῦτο δὲ καὶ τὸν Ἀμβρακικὸν καὶ Κορινθιακὸν καὶ Κρισαῖον ἐκπληροῖ κόλπον», ἐξ οὗ καταφαίνεται ὅτι εἰ καὶ οὐκ ὀρθῶς ἐπεκτείνει τὸ Σικελικὸν πέλαγος μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, πάλιν τὰ Ἑπειρωτικὰ κατακλύζονται ὑπὸ τοῦ Ἰονίου κόλπου καὶ οὐχὶ ὑπὸ τοῦ Σικελικοῦ πελάγους, περὶ οὗ λέγει κατωτέρω ὅτι αὖξεται διὰ τοῦ Ἰονίου κόλπου μέχρι τοῦ στόματος αὐτοῦ.

Σημειωτέον δὲ ὅτι, ἐν ᾧ ὁ Στράβων ἄνευ λόγου τοσαύτην ἀπονέμει ἑκτασιν τῷ Σικελικῷ πελάγει, ὁ Πολύβιος τούναντίον

περιορίζων αὐτὸ μέχρι τῆς ΜΑ ἄκρας τῆς Ἰταλίας, τίθησιν ὡς ὄριον τοῦ Σικελικοῦ καὶ Ἰονίου πελάγους τὸ ἀκρωτήριο Κόκυνθον(1). Ὁ δὲ Πλίνιος ὅλως ἀντιστρόφως τῷ Στράβωνι τὸ Σικελικὸν πέλαγος θεωρεῖ ὡς μέρος τοῦ Ἰονίου πελάγους, καθὼς καὶ τὸ Κρητικὸν καὶ Ἰκάριον «*Nam Græci et Ionium dividunt in Siculum ac Creticum ab insulis. Item Icarium*» (4, 18)· καὶ ἀλλάχου «*In eo duo maria (quo distinguimus fines) Ionium in prima parte; interius Adriaticum, quod superum vocant*» (4, 29). Ἡ δὲ πλάνη καὶ ἀπάτη τοῦ Στράβωνος ἐξελέγχεται καὶ ἐξ ἄλλων ἀρχαιοτέρων τε καὶ μεταγενεστέρων συγγραφέων, πάντων ἀνεξαίρετως βεβαιούντων ὅτι πρὸς νότον τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους ἐκτείνεται τὸ Ἰόνιον πέλαγος ἢ ὁ Ἰόνιος κόλπος καθ' ὅλην τὴν παραλίαν τῆς Ἠπείρου καὶ Ἑλλάδος(2). Καὶ ἐκ τούτων ἀναμφισβήτητον καθίσταται ὅτι ἀντὶ «*τῷ Σικελικῷ πελάγει*» γραπτέον ἐστὶ «*τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ ἢ τῷ Ἰονίῳ πελάγει*» ὅπερ ἔδει δεῖξαι.

Β'. Στράβων 7, 326.

«*Ἠπειρῶται δ' εἰσὶ καὶ Ἀμφίλοχοι καὶ οἱ ὑπερκείμενοι καὶ συνάπτοντες τοῖς Ἰλλυρικοῖς ὄρεσι τραχεῖαν οἰκοῦντες χώραν, Μολοττοὶ τε καὶ Ἀθαμᾶνες καὶ Αἰθίκες καὶ Τυμφαῖοι καὶ Ὀρέσται, Παρωραῖοι τε καὶ Ἀτιντᾶνες, οἱ μὲν πλησιάζοντες τοῖς Μακεδόσι μᾶλλον, οἱ δὲ τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ.*»

(1) Πολυβ. 2, 14, 4 α' Τῆς δὲ συμπάσης Ἰταλίας. . . τὴν μὲν μίαν ὀρίζει πλευρὰν αὐτῆς τὴν πρὸς τὰς ἀνατολάς κεκλιμένην ὅ τ' Ἰόνιος πόρος καὶ κατὰ τὸ συνεχές ὁ κατὰ τὸν Ἀδρίαν κόλπος, τὴν δὲ πρὸς μεσημβρίαν καὶ δυσμὰς τετραμμένην τὸ Σικελικὸν καὶ τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος· αὗται δὲ αἱ πλευραὶ συμπέπτουσαι πρὸς ἀλλήλας κορυφὴν ποιῶσι τοῦ τριγώνου τὸ προκείμενον ἀκρωτήριο τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν μεσημβρίαν, ὃ προσαγορεύεται μὲν Κόκυνθος, διαιρεῖ δὲ τὸν Ἰόνιον πόρον καὶ τὸ Σικελικὸν πέλαγος.

(2) Ἡροδοτ. 9, 92. α' Ἀπολλωνίης δὲ τῆς ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ. Θουκυδιδ. 4, 24· «ἐν δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν Ἰόνιον κόλπον» Ἀριστοταλ. πολιτ. 4, 3, 8· ποῖον ἐν Ἀπολλωνίᾳ τῇ ἐν τῷ Ἰονίῳ» Θεοφραστ. περὶ φυτ. 3, 2· «ἐν Ἀπολλωνίᾳ οὖν τῇ περὶ τὸ Ἰόνιον» Ἀππιαν. ἐμφυλ. 9·

Ὅτι μὲν τῷ Στράβωνι ἀδύνατος ἦν ἡ ἀκριβὴς γνῶσις τῶν μεσογείων τῆς Ἰλλυρίδος, Ἡπείρου καὶ Μακεδονίας χωρῶν, καὶ ὅτι ἐπομένως δυσχερὴς ἦν αὐτῷ ἡ διάκρισις τῶν ἐν αὐταῖς πρότερον οἰκούντων ἐθνῶν καὶ φύλων τῶν Ἰλλυριῶν, Ἡπειρωτῶν καὶ Μακεδόνων, τοῦτο διαρρήδην αὐτὸς ὁμολογεῖ ἀρχόμενος τῆς περιγραφῆς αὐτῶν «Πρότερον μὲν . . . οὐ πάνυ χαλεπὸν διαλαβεῖν τοὺς ὄρους αὐτῶν, νυνὶ δὲ . . . οὐδ' εἰ δύναιτό τις ἀκριβοῦν ταῦτα, οὐδὲν ἂν ποιοίη χρήσιμον διὰ τὴν ἀδοξίαν καὶ τὸν ἀφανισμόν αὐτῶν. . . Ὅμως δ' οὖν ἐγχειρήσομεν, ἐφ' ὅσον γραφῇ τε προσήκει καὶ ἡμῖν ἐφικτὸν ἐπελθεῖν τὰ καθ' ἕκαστα ἀρξάμενοι ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν Ἰόνιον κόλπον παραλίας.»

Ὅτι δὲ, οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων καθ' ἣν ἔγραφεν ἐποχὴν ὁ γεωγράφος, ἐν πολλοῖς καὶ μάλιστα ἐθνογραφικοῖς γίνεται σύγχυσις(1) καὶ ἀνάγκη διασαφήσεως αὐτῶν ἐστὶ, τοῦτο παρετήρησαν καὶ τῶν νεωτέρων τινὲς καὶ οὐκ ὀλίγα ἐπηνώρθωσαν. Οὐχ ἥττον ὁμως ὑπολείπονται καὶ ἄλλα θεραπείας δεόμενα, ἐν τῶν ὁποίων ὑποδείξας προηγουμένως, προστίθημι ὅτι ἐν τῷ προταχθέντι χωρίῳ οἱ Ὀρέσται φύλον Μακεδονικόν, ἀτόπως καὶ ἀλόγως παρενεβλήθησαν εἴτε ὑπὸ τοῦ Στράβωνος εἴτε ὑπ' ἄλλης χειρὸς ἐν τῷ κειμένῳ ὥς Ἡπειρῶται μεταξὺ τῶν λοιπῶν Ἡπειρωτικῶν καὶ Ἰλλυρικῶν φύλων(2).

αἴς Ἀπολλωνίαν τὴν ἐπὶ τοῦ Ἰονίου» Πausan. 6, 14, 4· «Μενεπτόλεμος ἐξ Ἀπολλωνίας τῆς ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ» Δ. Κάσσιος, 45, 3· «ἐν τῇ Ἀπολλωνίᾳ τῇ πρὸς τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ» Αἰλιαν. Π. ἱστ. 13, 16· Ἀπολλωνιᾶται πόλιν οἰκοῦσι γείτονα Ἐπιδάμνου ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ» Τσέτσ. εἰς Δυκοφρ. 906· ἀπερὶ τὸ Ἰόνιον Ἀπολλωνίαν» καὶ ἄλλοι πολλοί.

(1) Müller Makedon. S. 8. «Obgleich nun Strabons ethnographische Notizen in einer Zeit, wo diese Gegenden sehr verödet und mannigfach umgewandelt waren lange nicht den Werth haben, wie Herodots und Thucydides Nachrichten.»

(2) Müller Makedon. p. 46. «Auffallender ist es, dass er die von Polybios als Makedoner anerkannten Oresten den Epeiroten zurechnet, wovon der wahrscheinliche Grund in der Trennung derselben von der Sache der Makedonischen Könige liegt, welche ihnen im J. d. St. 556 die Autonomie verschaffte.»

Οὗτοι γὰρ εἴτε Ἑπειρόθεν εἴτε καὶ ἀλλαχόθεν ἐν τοῖς παναρχαίοις χρόνοις ὀρμηθέντες καὶ ἐν Μακεδονίᾳ ἐγκατασταθέντες ἔκπαλαι, ἦσαν Μακεδόνες καὶ ἡ χώρα αὐτῶν Μακεδονικὴ οὐ μόνον καθ' ἣν ἔγραφεν ἐποχὴν ὁ Στράβων, ἀλλὰ καὶ πολλῶ πρότερον τοιοῦτοι ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων οἷον ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου(1), Πολυβίου(2), Διβίου(3) καὶ ἄλλων, ἀρχῇθεν μὲν ἀνεξάρτητοι ὑπὸ ἰδίου βασιλεῖς διατελέσαντες, εἶτα δὲ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Φιλέλληνος ἐπικληθέντος μέρος ἀναπόσπαστον τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους ἀποτελέσαντες, ὡς αὐτὸς ὁ Στράβων ὁμολογεῖ(4). Ἡ δὲ χώρα αὐτῶν ἐκαλεῖτο Ὀρεστίς, Ὀρεστία καὶ Ὀρεστιὰς(5) ἐκ τῶν ὀρέων αὐτῆς καὶ μάλιστα τοῦ Βοΐου, τοῦ χωρίζοντος τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τῆς Ἰλλυρίδος καὶ Ἑπείρου ἐν μέρει, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν πεδινὴν Ἡμαθίαν, καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ Ὀρέστου, ὡς διατείνεται αὐτὸς τῇ μυθολογίᾳ ἐπόμενος(6).

(1) Θουκυδίδ. 2, 80. α' Ὀρέσται δὲ χίλιοι, ὧν ἐβασίλευεν Ἀντίοχος, . . . Ἐπεμψε δὲ καὶ Περδίκκας κρύφα τῶν Ἀθηναίων χιλίους Μακεδόνων, οἳ ὕστερον ἦλθον.»

(2) Πολυβ. 18, 30, 6. α Μακεδόνων μὲν οὖν τοὺς Ὀρέστας καλουμένους διὰ τὸ προσχωρῆσαι σφίσι κατὰ τὸν πόλεμον» Fr. Hultsch αὐτόθι α Orestæ Macedoniæ gens».

(3) Liv. 33, 34. 42, 38. Müller p. 22. «Von den andern Makedonischen Völkern im Oberlande kennen wir nur noch die Oresten» καὶ σιλ. 30. «Höher hinauf aber dehnte sich dieses alte Makedonien viel weiter aus und umfasste die Gegenden von Edessa und Beröa, Lynkestis, Orestis, Elimeia» Abel 8. Flathe t. 1, p. 29. Desdèvises p. 73. Grote Gesch. Griechenl. t. 2, p. 387. Mannert 8, 549.

(4) 7, 326. «Καὶ δὴ καὶ τὰ περὶ Δόγκον καὶ Πελαγονίαν καὶ Ὀρεστιάδα καὶ Ἑλίμειαν τὴν ἄνω Μακεδονίαν ἐκάλουν, οἳ δ' ὕστερον καὶ ἐλευθέραν».

(5) Tafel Constant. Porphyrog. p. XXVI. διακρίνει 4 Ὀρεστίας, ὧν τρίτη καὶ ἐπισημοτάτη ἡ ἡμετέρα α Tertia Macedoniæ, nobilissima. Στέφανος Ὀρεστία, πόλις ἐν Ὀρέσταις ἐν ὄρει ὑπερχειμένῳ τῆς Μακεδονικῆς γῆς».

(6) Στραβ. 326. καθ' οὗ Müller p. 14. «Ein Nebenthal von Elimeia, welches nördlich davon gegen die Illyrischen Dassaretier

Ἐκ πάντων τοίνυν τούτων πρόδηλον καθίσταται ὅτι ἡ λέξις α'Ορέσται» ἐν ἡ θέσει κεῖται παρείσακτος καὶ παρεμβεβλημένη ἐστὶ μεταξὺ τῶν Ἑπειρωτικῶν ἐθνῶν, ὡς ἐμφαίνεται σχεδὸν καὶ ἐκ τῆς συνδέσεως α'Μολοττοί τε καὶ Ἀθαμᾶνες καὶ Αἰθίκες καὶ Τυμφαῖοι, (καὶ Ὀρέσται), Παρωραῖοί τε καὶ Ἀντιτᾶνες» ἔνθα παρατηρεῖ τις δύο ζεύγη Ἑπειρωτικῶν ἐθνῶν προτασσόμενα καὶ ἐν ἐπιτασσόμενον καὶ μεταξὺ τῶν δύο μεμονωμένοι παρεμβάλλονται οἱ Μακεδόνες Ὀρέσται, οἵτινες οἰκοῦντες τὸ βόρειον μέρος τοῦ λεκανοπεδίου Ἀλιάκμονος, χωρίζονται τῶν μὲν Παραυαίων διὰ τοῦ Βοΐου ὄρους καὶ τῆς Ἰλλυρίδος, τῶν δὲ Τυμφαίων διὰ τοῦ αὐτοῦ ὄρους καὶ τῆς Ἑλιμείας. Ὅθεν διαγραφτέα ἡ λέξις α'Ορέσται» ἐκ τοῦ χωρίου ἐκείνου καὶ ἀποχωριστείεν τῶν Ἑπειρωτῶν οἱ Μακεδόνες Ὀρέσται, ἐξ ὧν κατὰ τινὰ μαρτυρίαν ἐξῆλθον καὶ οἱ ἀρχηγέται καὶ ἰδρυταὶ τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους (1). Διότι ἐὰν θεωρήσωμεν ὅτι οἱ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ παρεμβληθέντες Ὀρέσται μεταξὺ τῶν Τυμφαίων καὶ Παρωραίων ἦτοι ἐν τῇ βορείῳ Ἑπείρῳ εἶσιν Ἑπειῶται, τότε μὴ εὐρίσκοντες παρὰ Στράβωνι Μακεδόνας Ὀρέστας, περιερχόμεθα εἰς ἀτοπώτατον συμπέρασμα καὶ κατὰ τοῦτο καταφωρεῖται Στράβων ἀντιφάσκων ἑαυτῷ, ἐν ᾧ Ὀρεστίδα καὶ Ὀρεστιάδα Μακεδονικὴν ἀναφέρει, Ὀρέστας δὲ κατοίκους αὐτῆς οὐχί.

Πόσον δὲ συγκεχυμένα, ἀντιφατικὰ καὶ ἀνυπόστατά εἰσι τὰ ἐθνολογικὰ τοῦ Στράβωνος, καὶ ἄλλο χωρίον τοῦ αὐτοῦ ἐπιμαρτυρεῖ, ἔνθα οὐ μόνον τοὺς Ὀρέστας, ἀλλὰ καὶ τοὺς Πελαγόνας

gelegen war, wurde von den Makedones Orestæ bewohnt, die ohne Zweifel von ihren Bergen den Namen haben, nicht von Agamemnons Sohnen. Καὶ ἄλλαχοῦ p. 42· τὴν Ὀρεστίδα θεωρεῖ ὡς παναρχαιοτάτην Μακεδονίαν αunter denen ich, . . . Orestis als das älteste Maketa betrachte. Denn an eine Thessalische Landschaft zu denken verbietet, dass Maketa nach sicherem Zeugnisse wirklich ein Theil Makedoniens war.» Κωνσταντ. Πορφυρογ. 2, 2. α'Λέγεται δὲ καὶ Μακεδονίας μοῖρα Μακέτα. . καὶ τὴν Ὀρεστιάδα Μακέταν λέγουσιν».

(1) Ἀππιαν. Συρ. 63. Ἀργος τὸ ἐν Ὀρεστίᾳ, ὅθεν οἱ Ἀργεῖοι Μακεδόνες.

καὶ Ἑλιμειώτας ἡμαρτημένως ὑπολαμβάνει Ἑπειρώτας ἀδιὰ γὰρ τὴν ἐπιφάνειάν τε καὶ τὴν ἐπικράτειαν τῶν Θετταλῶν καὶ τῶν Μακεδόνων οἱ πλησιάζοντες αὐτοῖς μάλιστα τῶν Ἑπειρωτῶν, οἱ μὲν ἐκόντες, οἱ δ' ἄκοντες μέρη καθίσταντο Θετταλῶν καὶ Μακεδόνων, καθάπερ Ἀθαμᾶνες καὶ Τάλαρες Θετταλῶν, Ὀρέσται δὲ καὶ Πελαγόνες καὶ Ἑλιμειῶται Μακεδόνων. » Οἱ γὰρ Πελαγόνες ἀρχικῶς οἰκοῦντες περὶ τὸν βόρειον Ἀξιὸν, τοῦ ὁποίου υἱὸν ὑπολαμβάνει Ὅμηρος τὸν Πελαγόνα (Ἰλ. 21, 154—160) ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν Παιόνων εἰς τὴν περὶ τὸν βόρειον Ἐριγῶνα χώραν καὶ ἐπομένως εἰς οὐδεμίαν σχέσιν καὶ ἐπαφὴν ἦλθον μετὰ τῶν ἀπώτατα οἰκούντων Ἑπειρωτῶν. Ἄλλως δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Στράβων ἀντιφάσκων ἑαυτῷ τοὺς Πελαγόνας ταύτιζει τοῖς Παίοσι ἐν τῷ 38 ἀποσπάσματι «ὅτι ὁ παρ' Ὀμήρῳ Ἀστεροπαῖος υἱὸς Πηλεγόνος ἐκ Παιονίας τῆς ἐν Μακεδονίᾳ ἱστορεῖται· διὸ καὶ Πηλεγόνος υἱός· οἱ γὰρ Παῖονες Πελαγόνες ἐκαλοῦντο». Οὐδεὶς δὲ τῶν ἀρχαίων ἱστορεῖ ὅτι οἱ Πελαγόνες ἦσαν Ἑπειρωταί(1).

Γ'. Στράβων 7, 326.

«Ὑπεροικοῦσι Βυλλιόνες τε καὶ Ταυλάντιοι καὶ Παρθῖνοι καὶ Βρυῖγοι· πλησίον δὲ που καὶ τὰ ἀργυρεῖα τὰ ἐν Δαμαστίῳ, περὶ ᾧ Δυέσται συνεστήσαντο τὴν δυναστείαν καὶ Ἑγχέλειοι, οὗς καὶ Σεσαρηθίους καλοῦσι. Πρὸς δὲ τούτοις Δυγκησταί τε καὶ ἡ Δευρίοπος καὶ ἡ Τρίπολις Πελαγονία καὶ Ἑορδοὶ καὶ Ἑλίμεια καὶ Ἑράτυρα. »

Ἐνταῦθα παρατηρῶ ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο ἀπὸ τῶν λέξεων «πλησίον δέπου — τῶν Σεσαρηθίους καλοῦσι» τοσοῦτον συγχυμένον ἐστὶ καὶ σχεδὸν ἡκρωτηριασμένον φαίνεται, ὥστε Κάλχαντος δεῖται ἐρμηνευτοῦ καὶ δυσκόλως δύναται νὰ πιστεύσῃ ὁ μετ' ἐπιστάσις ἀναγινώσκων αὐτὸ καὶ ὁ τοὺς τόπους τούτους

(1) Τὰ αὐτὰ ρητέα καὶ περὶ τῶν Ἑλιμειωτῶν, οὗς διαρρήδην Μακεδόνες καλεῖ ὁ Θουκυδίδης (2, 99) αὐτῶν γὰρ Μακεδόνων εἰεὶ καὶ Δυγκησταὶ καὶ Ἑλιμειῶται καὶ ἄλλα ἔθνη ἐπάνωθεν τοῦ ὁποίου ἡ μαρτυρία εἶρε πᾶσαν ἀμφιβολίαν καὶ περαιτέρω συζήτησιν.

ἐκ τοῦ σύνεγγυς εἰδὼς ὅτι ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ Στράβωνος ἐγράφη καὶ οὐδόλως διεστράφη ὑπ' ἄλλης χειρὸς.

Πρῶτον μὲν γὰρ ἡ φράσις «πλησίον δέ που καὶ τὰ ἀργυρεῖα τὰ ἐν Δαμαστίῳ» λίαν ἀόριστος οὔσα Βυζαντινῷ τινι ἀνήκουσα φαίνεται μοι μᾶλλον ἢ κλασικῷ συγγραφεῖ, ὁμοίᾳ τῆς ὁποίας χρῆται καὶ ὁ τοῦ Στράβωνος Βυζαντινὸς ἐπιτομεὺς ἐν τῷ 25 ἀποσπάσματι «Ὅτι αὐτοῦ που καὶ τὸ Βέρμιον ὄρος(1). Δεύτερον δὲ ἡ λέξις «Δαμαστίῳ» ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου ἀναφερομένη, ἐντελῶς ἀγνοεῖται εἰς ποῖον μέρος κεῖται καὶ τί σημαίνει, πόλιν ἢ περιοχὴν, καὶ ἐπομένως ἀναγκάζεται τις νὰ εἰκάσῃ ἐκ τῶν παρακειμένων λέξεων «πλησίον δέ που» ὅτι ἀναφέρεται εἰς πόλιν τινὰ ἢ τόπον περὶ τοὺς Βρύγους κειμένην, οἰκοῦντας ὡς γνωστὸν ἐν τῷ βορείῳ μέρει τοῦ μεταξὺ Ἀχρίδος καὶ Βιτωλίων ἐκτεινομένου λεκανοπεδίου τῆς Ῥέσνης καὶ Πρέσπης(2). Ὅντως γὰρ ἐν τῷ ΒΑ μέρει τοῦ μεγάλου λεκανοπεδίου τῆς Ἀχρίδος ὑπάρχει μεταλλοῦχος τόπος, χωριζόμενος ἀπὸ τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Βρύγων διὰ τῆς ὀρεινῆς σειρᾶς τοῦ Σχάρδου, ἥτις ἐν τῷ μεταξὺ τῆς Ῥέσνης καὶ Ἀχρίδος καλεῖται νῦν Πετρίνα (Πυρηναιᾶ κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ Πιερίᾳ), ἐφ' ἧς ἔκειτο ὁ Πυλῶν, ὅστις ἀπετέλει τὰ πρὸ Φιλίππου ὄρια τῆς Μακεδονίας καὶ Ἰλλυρίδος κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Στράβωνος «Διὰ Λυχνιδοῦ πόλεως καὶ Πυλῶνος, τόπου ὀρίζοντος ἐν τῇ ὁδῷ τὴν τε Ἰλλυρίδα καὶ τὴν Μακεδονίαν» (7, 322), καὶ τῶν Ὀδοιπορικῶν Ἀντωνίνου «Mutatio Brucida ἢ Brugiada κατὰ Βεσσελλίγγιον (3) καὶ Ἱερο-

(1) Tafel fragm. 25, p. 20. «Hæc particula (alicubi) vix erit veteris scriptoris, viri gravis, sed Byzantini epitomatoris. Hujus enim farraginis homines in rebus bene notis per Atticismi affectationem vel superbiam quandam verbis utuntur dubitanti et ambigendi; id quod multus mihi legendi usus persuasit.»

(2) Müller Maked. p. 44. Not. 43. «Damastion kennt man sonst nur durch seine Silbermünzen». Eckel Δ. Ν. I. 44. p. 464. Mionnet Descript. t. 2. p. 54. ἔνθα οὐδεὶς λόγος γίνεται περὶ τῆς θέσεως τοῦ τόπου.

(3) Tafel Fgnat. p. 37. «Etenim Brugæ revera ibi locorum sedebant, Dassaretiorum puto particula, vel etiam Lyncestæ,

σολυμτικοῦ «Finis Macedoniae et Epiri» ἀντὶ Ἰλλυρίδος, ἥτις βραδύτερον ἐκλήθη Νέα Ἑπειρος.

Ἐκ τούτων τοίνυν ἐμφαίνεται ὅτι ἡ λέξις Δαμάστιον σημαίνουσα πόλιν, ἥς καὶ νομίσματα ἀργυρᾶ περιεσώθησαν καὶ συναπτομένη μετὰ τῆς παρακειμένης λέξεως «Βρυγοί», ὧν ἡ θέσις ἀναμφισβήτητός ἐστιν ἤδη, οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ἀναφέρεται ἢ ἐν τῷ ὑποδειχθέντι μέρει.

Ἡ ἐπομένη ὁμῶς ἀναφορικὴ πρότασις «περὶ δ' Δυέσται συνεστήσαντο τὴν δυναστείαν καὶ Ἑγχέλειοι» παρέχει μεγάλην δυσκολίαν πρὸς κατανόησιν, καθ' ὅσον ἡ λέξις Διέσται ἅπαξ μόνον ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἡρωδιανοῦ παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ ἐν λ. Πιάσται βαρύνεται ὁμοίως τῷ Ὀρέσται ὁμοίως δὲ καὶ οἱ Διέσται Μακεδονικὰ δ' εἰσιν ἔθνη.» Πausanίας δὲ(1) καλεῖ Διάστας τοὺς κατοίκους τοῦ ἐν Πιερίᾳ Δίου, οἵτινες οὐδεμίαν σχέσιν δύνανται νὰ ἔχωσι πρὸς τοὺς ἐνταῦθα ἀναφερομένους Διέστας τῆς Ἰλλυρίδος, ἥς τὸ μέρος τοῦτο κατακτηθὲν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ἐγένετο Μακεδονικόν(2). Ἐν τῷ αὐτῷ δὲ ἀμνηχανίᾳ φαίνεται μοι διορθωτέον τὸ χωρίον εἰς τὸ «περὶ δ' Πενέσται»· οὗτοι γὰρ ὄκουν ἐν τῷ βορείῳ μέρει τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Ἀχρίδος (Λυχνηδοῦ), ἐνθα προηγουμένως ὑπεδείχθη ἡ μεταλλοῦχος πόλις ἢ χώρα τῶν Δαμαστίων καὶ οὕτω καὶ μόνον συμβιβάζεται ἡ θέ-

rum (ὅπερ ὀρθότερον), coll. Stephano p. 83. «Βρυγίᾱς πόλις Μακεδονίας. . . Βρυξ τὸ ἔθνος καὶ Βρύγαι. Εἰσὶ δὲ Μακεδονικὸν ἔθνος προσεχὲς Ἰλλυριοῖς» καὶ κατωτέρω. «In his Macedonia non vetustissimo quidem sensu intelligenda erit, sed ea, quo Philippi II tempore intelligebatur. Is enim ad istum Illyrici terminum regni Macedonici fines protulerat.»

(1) Πausan. 9, 30, 8. «Ρεῖ δὲ καὶ ποταμὸς Ἑλικών. . . τοῦτον οἱ Διάσται τὸν ποταμὸν ἐπέρρουν διὰ παντὸς τῇ γῇ»

(2) Διοδωρ. 16, 8. Tafel Egnat. p. 36. Meineke vindic. Strabon. p. 88. «Dyestas sive Diestas, qui nunc primum in Macedonicarum sive, quod eodem redit, Illyricarum gentium ordinem introducuntur, commemorat Herodianus apud Stephanum. . . ubi quod dixi olim Diestas eosdem esse, quos Pausanias Διαστάς vocat 1. e. Dii Macedonici incolas, nunc retracto.»

σις τῶν ἀργυρείων τοῦ Δαμαστίου καὶ τοῦ Ἰλλυρικοῦ φύλου τῶν Πενεστῶν. Ὅτι δὲ ἐν τῷ βορείῳ μέρει τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Ἀ-
 χρίδος ὄκουν οἱ Πενέσται πρὸς βορρᾶν τῶν Δασσαρητῶν, ἀπο-
 χρώντως μαρτυρεῖ Δίβιος(1) περιγράφων τὰς στρατιωτικὰς ἐπι-
 χειρήσεις τῶν Ῥωμαίων κατὰ τοῦ Περσέως καὶ ἀκριβῶς ὀρίζων
 ὅτι ἡ πρωτεύουσα τῶν Πενεστῶν Ὑσκανα ἀπέιχε τῆς Λυχνηδοῦ
 12 μόνον ῥωμ. μίλλια ἢ μιᾶς ἡμέρας δρόμον.

Οὐχ ἥττονα δὲ δυσκολίαν παρέχει καὶ ἡ παρεπομένη λέξις
 α'Εγγέλειοι» σημαίνουσα φύλον Ἰλλυρικόν, ὅπερ ἐν τῇ θέσει ταύ-
 τη φαίνεται μοι ὅτι ἔλαβε τοῦνομα ἐκ τοῦ πράγματος ἦτοι ἐκ
 τῆς ἀφθονίας τῶν ἐγγέλων, τῶν ἐν τῇ ἐκ τῆς λίμνης Λυχνίτι-
 δος ἐξόδῳ τοῦ Δρείλωνος ποταμοῦ ἀγρευομένων παρὰ τῇ νῦν
 κωμοπόλει Στρούγα(2). Ἡ δὲ εἰκασία μου αὕτη βεβαιοῦται ἐκ
 τῆς ὁμωνύμου πόλεως Ἐγγελάνας, ἣν μόνος ὁ Πολύβιος ἀναφέ-
 ρων, τοποθετεῖ περὶ τὴν Λυχνιδίαν λίμνην «Τῶν δὲ περὶ τὴν Λυ-
 χνιδίαν λίμνην Ἐγγελάνας, Κέρακα, Σατίωνα, Βοιοὺς (5, 108).»
 Ἄν δὲ οἱ Ἐγγέλειοι οὗτοι διαφέρουσι τῶν ἀπώτατα ἐν τῇ Ἰλ-
 λυρικῇ παραλίᾳ οἰκησάντων ποτὲ Ἐγγελέων, ὥς διατείνεται
 Μύλλερος(3), ἐνθα ἀναφέρονται καὶ τὰ περὶ Κάδμου καὶ Ἀρμο-
 νίας μυθεύμενα τοῖς ἀρχαίοις, μένει μοι ἄδηλον.

(1) Liv. 43, 40. 40. «Perseus... tertio die ad Uscanam (Penes-
 tianæ terræ ea maxima urbs est) posuit castra... Appius ad Ly-
 chnidum protinus reliquias cladis reduxit». Desdevises p. 227.
 «En 470, le consul Appius Claudius, partant à quatrième veille
 de son camp, située a douze milles d'Uskana essaya de surpren-
 dre les Uscaniens, il reçut un grave échec, et revint à Lychnidus.»

(2) Palmer. græc. ant. p. 206. «Et Drinus fluvius... etiam pi-
 scibus abundare et ut ex nomine adjacentis oppidi, qui Ἐγγελάνας,
 id est Anquillaræ, a Polybio memoratur, anquillis refertu esse
 colligitur... Ideo placet ejus laeus accolæ a copia anquillarum,
 quas distrahebant, Anquillarios dietos fuisse.»

(3) Müller Makedon. p. 56. Not. 5. γινώσκει μόνον τοὺς ἐν τῇ
 παραλίᾳ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης παρὰ τῇ Βουθόῃ καὶ τοῖς Κεραυ-
 νίοις ὄρεσι κατὰ τὰ μυθεύμενα τοῖς ἀρχαίοις, ἀγνοεῖ δὲ τούτους περὶ
 τὴν Λυχνιδίαν λίμνην ἀλλαχοῦ δὲ p. 44. Not. 44. τοποθετεῖ αὐτοὺς
 περὶ τὴν Ἀπολλωνίαν.

Οὐχ ἦττον ὁμῶς ὑπάρχει ῥητὴ μαρτυρία βεβαιοῦσα ὅτι ὁ Κάδμος ἀφίκετο καὶ ἐνταῦθα παρὰ τοῖς Ἑγχελείοις, ὅπου ἔκτισε τὴν πόλιν Λυχνηδόν·

Ἄειχε δ' ἀπ' εὐσεβέων προγόνων ἱρικυδία πάτρην,
Λυχναδὸν, ἣν Φοῖνιξ Κάδμος ἔδειμε πόλιν,
ἔνθεν λόχνος ἦν Ἑλικώκος, οὐνεκα Κάδμος
στοιχείων Δαναοῖσι πρῶτος ἔδειξε τύπον.» (Ἑλλην. Ἀνθολ. 767).

Ἐκ τούτων δὲ οὐδεμία ὑπολείπεται ἀμφιβολία ὅτι καὶ ἐν τῇ ἐπομένῃ ἀναφορικῇ προτάσει αὐτοὶ καὶ Σεσαρηθίους καλοῦσι· ἡ λέξις Σεσαρηθίους διορθωτέα ἐστὶν εἰς «Δασσαρητίους» ὧν μέρος ἀπετέλουν οἱ Ἑγχέλειοι, οἰκοῦντες ἐν τῷ αὐτῷ λεκανοπεδίῳ περὶ τὸν Δρείλωνα ποταμόν(1). Ἀμφότερα δ' αὖ ταῦτα ἐπιβεβαιοῦνται ἐκ τῶν παρεπομένων τοῦ χωρίου λέξεων «πρὸς δὲ τούτοις (Σεσαρηθίοις) Λυγκησταί τε καὶ ἡ Δευρίοπος,» ὧν οἱ μὲν Λυγκησταὶ ὥκουν τὸ νότιον μέρος τοῦ λεκανοπεδίου Πρέσπης καὶ Βιτωλίων, προσεχεῖς καὶ συνεχεῖς τοῖς Δασσαρητίοις, οἱ δὲ Δευρίοπες τὸ βόρειον τοῦ Ἐριγῶνος μέρος, προσεχεῖς τοῖς Πενέσταις, ἀφ' ὧν ἐχωρίζοντο διὰ τῆς προμνημονευθείσης σειρᾶς τοῦ Σκάρδου, τῆς καθηκούσης μεταξὺ τῆς Ἀχρίδος καὶ Ῥέσνης ἥτοι τῆς νῦν Πετρίνας (Πυρηναίων καὶ Πιερίας κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς), ἐφ' ἧς ἔκειτο ὁ Πυλὼν, τὸ μεθόριον τῆς πρὸ Φιλίππου Μακεδονίας καὶ Ἰλλυρίδος. Ὡστε ἐκ τῶν τελευταίων λέξεων «Λυγκησταί τε καὶ ἡ Δευρίοπος» καθίσταται ἀναμφισβήτητον ὅτι οἱ Ἑγχέλειοι καὶ Σεσαρηθιοὶ εἰσιν οἱ παρὰ τοῖς Λυγκησταῖς οἰκοῦντες ἐν τῷ λεκανοπεδίῳ τῆς Λυχνηδοῦ καὶ οὐχὶ ἄλλοι οἰκοῦντες ἀπώτατα ἐν τῇ παραλίᾳ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους.

Ὅτι δὲ καὶ ἐν ταῖς ἐπομέναις λέξεσι ἀκαὶ ἡ Τρίπολις Πελαγονία» ἡ πρώτη «Τρίπολις» παρείσακτος, παρεμβεβλημένη καὶ νόθος ἐστὶ, καὶ ἐπομένως διαγραπτέα ὡς τοιαύτη, μαρτυρεῖ αὐτὸς ὁ Στράβων πρῶτον μὲν παραθέτων τὰς λέξεις «ἧς καὶ Ἀζωρος ἦν», δεύτερον δὲ ἐπισυνάπτων κατωτέρω τὴν Ἀζωρον μετὰ τῆς ἀπώτατα κεμένης Θεσσαλικῆς πόλεως Ὀξυνείας ἀκαὶ

(1) Ὁ αὐτὸς αὐτὸς αὐτὸς «Wahrscheinlich die Dassaretier (Sesarethier) um Lychnidus.»

πόλις Ὀξύνεια παρὰ τὸν Ἴωνα ποταμὸν ἀπέχουσα Ἀζώρου τῆς Τριπολίτιδος σταδίους ἑκατὸν εἰκοσι, ἐξ οὗ ἐξάγεται ὅτι ἡ Τρίπολις, ἢ ὀρθότερον Τριπολίτις, ὡς παρατηρεῖ Meineke(1) ἦν ἡ ἐν Περρῆαιδίᾳ Πελαγονία καὶ οὐχὶ ἡ ἐνταῦθα Μακεδονική. Τοῦτο δὲ διαρρήδην ἐπιβεβαιοῖ Λίβιος ἀπαριθμῶν καὶ τὰς 3 πόλεις, ἐξ ὧν συνίστατο, ἦτοι τὴν Ἀζωρον, τὸ Πύθιον καὶ τὴν Δολίχην «Deinde saltu angusto superatis montibus, quos Cambunios vocant, discenti (Tripolin vocant) Azorum, Pythium et Dolichem incolentes (42, 53)» καὶ ἀλλαχοῦ (43, 3), «In Perrhæbiam inde ducti et inter Azorum et Dolichem stativa habuit(2)».

Κατὰ ταῦτα τοίνυν φαίνεται μοι διορθωτέον ὅλον τὸ χωρίον ὧδε

Ὑπεροικοῦσι Βυλλιόνες τε καὶ Ταυλάντιοι καὶ Παρθῖνοι καὶ Δασσαρήτιοι καὶ Βρυῖγοι. Πλησίον δὲ που καὶ τὰ ἀργυρεῖα τὰ ἐν Δαμαστίῳ, περὶ δὲ Περύσται συνεστήσαντο τὴν δυναστείαν καὶ Ἐγγέλειοι, οὓς καὶ Δασσαρητίους καλοῦσι. Πρὸς δὲ τούτοις Λυγκησταί τε καὶ ἡ Δευρίοπος καὶ ἡ Πελαγονία καὶ Ἐορδοὶ καὶ Ἐλίμεια καὶ Ἐράτυρα(3).

Δ'. Στράβων 7, 327.

«Ὁ δὲ Ἐριγὼν πολλὰ δεξάμενος ρεύματα ἐκ τῶν Ἰαλυρικῶν ὄρων καὶ Λυγκηστῶν καὶ Βρύγων καὶ Δευριόπων καὶ Πελαγόνων εἰς τὸν Ἀξιὸν ἐκδίδωσι.»

(1) Meineke vindic. Strabon. p. 88. (Μοx Πελαγονία Τρίπολις scribendum pro Τριπολίτις. Idem error p. 327=68.2. At recte ibidem legitur Ἀζωρος Τριπολίτις».

(2) Ὁ Abel p. 35· δρόντως ἀνασκευάζει τὴν γνώμην Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου διακρίνοντος Τρίπολιν Μακεδονίας καὶ Περρῆαιδίας.

(3) Παρατηρητέον δὲ ὅτι μεταξὺ τῶν λέξεων «Παρθῖνοι καὶ Βρυῖγοι» προσέθηκα τὴν λέξιν «Δασσαρήτιοι» οἵτινες ὄκουν μεταξὺ αὐτῶν καὶ ὅτι ἡ τελευταία λέξις Ἀράτυρα ἀγνωστός ἐστιν ἀλλαχόθεν. Müller p. 44. N. 47. «Eratyra sonst unbekannt».

Καὶ τοῦτο τὸ χωρίον τοῦ πατρὸς τῆς γεωγραφίας νοσοῦν μοι φαίνεται καὶ θεραπείας ἀνάγκην ἔχον· πρῶτον μὲν γὰρ ὁ Ἑριγῶν ἀνήκων τῇ Μακεδονίᾳ, ἀτόπως ἐπισυνάπτεται μετὰ τοὺς ποταμοὺς τῆς Ἡπείρου καὶ Στερεᾶς Ἑλλάδος ἥτοι τὸν Ἰναχον, τὸν Ἀραχθον, τὸν Ἀχελῷον καὶ τὸν Εὐήνον, πρὸς οὓς ὡς ἀπώτατα ἐν τῇ ΒΔ Μακεδονίᾳ κείμενος, οὐδεμίαν σχέσιν καὶ συνάφειαν δύναται νὰ ἔχῃ ἕνεκα τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἀποστάσεως. Δεύτερον δὲ, ὡς ὑπεμφαίνεται ἐκ τῶν λέξεων τοῦ χωρίου, ἐλλείπει μία λέξις μετὰ τὰς πρώτας «ὁ δὲ Ἑριγῶν» καὶ τοιαύτη ἐστὶν ἡ λέξις «ρέων», ἥτις ἐτέθη ἐν τῷ 20 ἀποσπάσματι λόγου γενομένου περὶ τοῦ αὐτοῦ ποταμοῦ «καὶ ὁ Ἑριγῶν ποταμὸς καὶ Λουδίας» ὁ μὲν (Ἑριγῶν) ἐκ Τρικλάρων ῥέων». Καὶ τρίτον ὑπάρχει ἀναστάτῳσις ἐν τῇ φυσικῇ τῶν ὑπολοίπων λέξεων θέσει ἐφ' ὅσον οἶδα ἐξ αὐτοψίας τὴν θέσιν τῶν τόπων ἐκείνων, τὰς πηγὰς, τὴν πορείαν, τὰ ῥεύματα καὶ τὴν μετὰ τοῦ Ἀξιοῦ συμβολὴν τοῦ Ἑριγῶνος παρὰ τοὺς Στόβους(1).

Διὸ δὴ πρὸς παράστασιν τῆς ἀληθείας τοῦ πράγματος διορθωτέον τὸ χωρίον ὡς ἐξῆς

Ὁ δὲ Ἑριγῶν ῥέων ἐκ τῶν Ἰλλυρικῶν ὁρῶν καὶ πολλὰ δεξάμενος ῥεύματα ἐκ τῶν Δευριόπων καὶ Βρύγων καὶ Πελαγόνων καὶ Λυγκηστῶν εἰς τὸν Ἀξιὸν ἐκδίδωσι.

Ὅντως γὰρ ῥέων ὁ ποταμὸς ἐκ τῶν Ἰλλυρικῶν ὁρῶν (ἥτοι τῶν ἀνατολικῶν ὑπωρειῶν τοῦ Σκάρδου, ὅστις ἐνταῦθα χωρίζει τὴν Ἰλλυρίαν ἀπὸ τῆς ΒΔ Μακεδονίας) πρῶτον μὲν διέρχεται τὴν χώραν τῶν Δερίόπων Παιόνων, ὡς αὐτὸς Στράβων μικρὸν κατωτέρῳ ὁμολογεῖ «καὶ ἐπὶ τῷ Ἑριγῶνι πᾶσαι αἱ τῶν Δευριόπων πόλεις ὤκνητο», δεύτερον δὲ τὴν τῶν Βρύγων, περὶ ὧν κατωτέρῳ λέγει «Κύδραι δὲ Βρύγων», τρίτον δὲ τὴν τῶν Πελαγόνων καὶ τέταρτον τὴν τῶν Λυγκηστῶν, ἀφ' ὧν κάμπτων πρὸς βορρᾶν ἐκδίδωσιν εἰς τὸν Ἀξιόν. Ἐκ πασῶν δὲ τῶν χωρῶν τούτων δέχεται πολλοὺς μικροὺς ποταμοὺς καὶ χειμάρρους, τριάκοντα

(1) Liv. 39, 53.

περίπου, ὧν δύο μόνον γνωστοὶ τοῖς ἀρχαίοις εἰσὶν ὁ Βεῦς(1) καὶ ὁ Ὀσφαγός(2).

Ε'. Στράβων αὐτόθι.

«Πρότερον μὲν οὖν καὶ πόλεις ἦσαν ἐν τοῖς ἔθνεσι τούτοις. Τρίπολις γοῦν ἡ Πελαγονία ἐλέγετο, ἥς καὶ Ἀζωρος ἦν, καὶ ἐπὶ τῷ Ἐριγῶνι πᾶσαι αἱ τῶν Δευριόπων πόλεις ὥκνητο, ὧν τὸ Βρυάνιον καὶ Ἀλαλκομεναὶ καὶ Στύβαρα· Κύδραι δὲ Βρύγων».

Ὡς δὲ προηγουμένως εἴρηται καὶ ἀπεδείχθη ὅτι ἐν τέλει τοῦ τρίτου χωρίου «πρὸς δὲ τούτοις Λυγκησταί τε καὶ ἡ Δευρίοπος καὶ ἡ Τρίπολις Πελαγονία καὶ Ἑορδοὶ καὶ Ἑλίμεια καὶ Ἑράτυρα» ἡ λέξις Τρίπολις παρεμβεβλημένη οὔσα καὶ πλεονάζουσα διαγραπτέα ἐστίν, οὕτω καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἡ αὐτὴ λέξις Τρίπολις πρέπει νὰ διαγραφῇ καὶ σὺν αὐτῇ καὶ αἱ εἰς αὐτὴν ἀναφερόμεναι «ἥς καὶ Ἀζωρος ἦν» πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ξένη προσθήκη ἢ ὡς ἀμάρτημα τοῦ Στράβωνος, ὅς ἐν τέλει μὲν τῆς 326 παραγράφου ἀπλῶς Πελαγονίαν ἀναφέρει καὶ οὐχὶ Τρίπολιν «καὶ δὴ καὶ τὰ περὶ Λύγκον καὶ *Πελαγονίαν* καὶ Ὀρεστιάδα καὶ Ἑλίμειαν τὴν ἄνω Μακεδονίαν ἐκάλουν», ὀλίγον δὲ κατωτέρω τοῦ χωρίου τούτου, ἐπιλαθόμενος τῶν προειρημένων συγκαταλέγει τὴν Ἀζωρον ἐν ταῖς Θεσσαλικαῖς πόλεσι καὶ καλεῖ Τριπολίτιν «καὶ πόλις Ὀξύμεια παρὰ τὸν Ἴωνα ποταμὸν ἀπέχουσα Ἀζώρου τῆς Τριπολίτιδος σταδίους ἑκατὸν εἴκοσι.»

Ὅθεν ἐκ πάντων τῶν προειρημένων ἀναμφισβήτητόν ἐστιν ὅτι οὔτε Τρίπολις Πελαγονία, συναναφερομένη μετὰ τοῦ Ἐριγῶνος,

(1) Στεφαν. Β. ἐν λ. Βεύη, πόλις Μακεδονίας καὶ πρὸς αὐτῇ Βεῦς ποταμὸς», Liv. 34, 33. «Ad Lyncum stativa posuit prope flumen Bevum». Müller Maked. p. 17. Not. 47. «Wo auch der Fluss Bevus vorkommt, der wahrscheinlich zu den Zuflüssen gehört, die Erigon nach Strabon ἐκ Λυγκηστῶν erhält».

(2) Liv. 34, 39. «Et ad Osphagum flumen posuerunt castra... vallo super ripam amnis ducto (Erigonum incolae vocant) tendet». Abel Makedon. p. 42.

τῶν Δευριόπων καὶ Λυγκηστῶν ὑπῆρξέ ποτε, οὔτε Ἀζωρος πόλις αὐτῆς, ἀλλ' ἀπλῶς Πελαγονία μόνον· ἡ δὲ Τρίπολις Πελαγονία ἀναφέρεται μόνον εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν Περραιβίαν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Λιβίου. Καὶ κατὰ ταῦτα διορθωτέον τὸ χωρίον φαίνεται μοι οὕτω

Πρότερον μὲν οὖν καὶ πόλεις ἦσαν ἐν τοῖς ἔθνεσι τούτοις, ἡγουν ἡ Πελαγονία καὶ ἐπὶ τῷ Ἑριγῶνι πᾶσαι αἱ τῶν Δερριόπων πόλεις ὤκνητο, ὧν τὸ Βρυάνιον καὶ Ἀλκομεναὶ καὶ Στύμβαρρα· Κύδραι δὲ Βρύγων.

Ἐνταῦθα δὲ παρατηρῶ ὅτι πλὴν τῆς διαγραφῆς τῶν λέξεων «Τρίπολις... ἐλέγετο, ἥς καὶ Ἀζωρος ἦν» καὶ τῆς μεταβολῆς τῆς «γοῦν» εἰς «ἡγουν» μετέβαλον τὴν γραφὴν τῶν λέξεων «Δευριόπων» εἰς «Δερριόπων» κατὰ τὴν γραφὴν, ἣν φέρει ἐπιγραφὴ, ἐπιτοπίως εὑρεθεῖσα καὶ ὑπ' ἐμοῦ ἐκδοθεῖσα(1), τὴν τῆς λέξεως Ἀλαλκομεναὶ εἰς «Ἀλκομεναὶ» κατὰ νεωτέραν γραφὴν πρὸς διάκρισιν τῆς ὁμωνύμου Θεσσαλικῆς πόλεως καὶ τὴν τῆς «Στύβαρα» εἰς «Στύμβαρρα» κατὰ τὴν γραφὴν ἐπιγραφῆς, ἐν ᾗ μνημονεύεται Διονύσιος Στυμβαρράϊος ἀντάρχων καὶ Διονύσιος υἱὸς ἀγορανόμος. Πελαγονία δὲ ὡς πόλις ἀντὶ τῆς Λυγκηστικῆς Ἡρακλείας ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Λιβίου καὶ Διοδώρου ὡς πρωτεύουσα τοῦ δ' τμήματος τῆς Μακεδονίας ἐν τῇ Ῥωμαιοκρατίᾳ.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ Γ. ΔΗΜΙΤΣΑΣ.

(1) Ὅρα Πανδωρ. φυλλαδ. 536. Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι ἐν ᾧ ὁ Στράβων λέγει ὅτι αἱ πόλεις τῶν μερῶν τούτων κατεστράφησαν, τούναντίον μαρτυρεῖ ἡ ἐπιγραφὴ, ἀνήκουσα εἰς τὸ τέλος τοῦ α' αἰῶνος μ. Χ. ἦτοι μετὰ τὸν Στράβωνα, ὅτι ἡ πόλις Δερρίοπος ἐσώζετο ἔχουσα πολιτάρχας, βουλὴν καὶ βουλευτήριον.

ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ.

ΜΕΡΟΣ ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ.

§ 1. ἀγροῶ, μέλλ. ἀγροήσω, οὐχὶ ἀγροήσομαι.

Ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἀνωμάτων ῥημάτων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης τῷ νεωστὶ ἐκδοθέντι ὑπὸ τῶν Γερμανῶν Karl Ru-thardt καὶ Robert Böhm ἀναγινώσκεται σελ. 16 :

« Ἀγνοέω ich kenne nicht, Stamm ἀγνοε-, Fut. ἀγροήσομαι ».

Ὁ μέλλων τοῦ γινώσκω ἐσχηματίζετο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων γνῶσομαι, ἀλλ' ὁ τοῦ ἀγροῶ ἀείποτε παρ' αὐτοῖς κατ' ἐνεργητικὸν τύπον ἐλέγετο ἀγροήσω, οὐδέποτε δὲ κατὰ μέσον ἀγροήσομαι.

Οὐδεμιᾶς πίστεως ἄξιος εἶνε Θωμᾶς ὁ Μάγιστρος διδάσκων (σελ. 7, 1) « Ἀποφοιτήσομαι κάλλιον ἢ ἀποφοιτήσω, ἀπολαύσομαι ἢ ἀπολαύσω, ἀγροήσομαι ἢ ἀγροήσω ». Κακῶς δ' ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Ἑρρίκου Στεφάνου ἔγραψεν ὁ Ἄσιος ὅτι ἄγνωστος τοῖς Ἀττικοῖς ἦτο ὁ ἐνεργητικὸς μέλλων (Τόμ. Α', σελ. 384). Καὶ ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς ἐδόξαζεν ὅτι κατὰ μέσον τύπον ἐξεφέρετο ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ὁ μέλλων τοῦ ἀγροῶ (Ἐπιστ. Ἀπανθ. Β', σελ. 140). Καὶ ὁ πρύτανις δὲ τῶν νῦν κριτικῶν Κόβητος ἐλέγχων τὸν Λουκιανὸν ποιησάμενον χρῆσιν τοῦ ἀγροήσομεν ἀποφαίνεται ὅτι ἀγροήσομαι μόνον ἔλεγον οἱ παλαιοί, οὐχὶ ἀγροήσω (Orat. de Arte Interpr. σελ. 47. Πρὸς καὶ Var. Lect. σελ. 317 καὶ Μελλῆρον Μνημοσ. 1852, σελ. 404).

Πολλὰ ἡμεῖς παραδείγματα τοῦ τύπου ἀγροήσω ἔχομεν νῦν καταλέξωμεν ἐκ τε τῶν παλαιῶν καὶ τῶν μεταγενεστέρων, οὐδὲν δὲ τοῦ ἀγροήσομαι οὔτ' ἐκ τοῦ δοκίμου ἑλληνισμοῦ οὔτ' ἐκ τοῦ παρηκμακότος.

Βακχυλίδ. παρ' Ἡφαιστ. Ἐγχειρ. ΙΓ', 11 « ἀγροήσειν μὲν οὐ σ' ἔλπομαι ».

Πλάτ. Ἀλκιβ. Α', σελ. 133, ε' αὐκοῦν εἰ τὰ τῶν ἄλλων, καὶ τὰ τῶν πόλεων ἀγνοήσῃ (οὗτος)».

Ἰσοκράτ. Παναθην. 251 αὐδὲν ἀγνοήσῃ τῶν λεγομένων». Ὁ Ναβῆρος (Μνημοσ. 1879, σελ. 56) ἔκρινε σημειώσεως ἀξίους τρεῖς μέλλοντας εὐρισκομένους παρὰ τῷ Ἰσοκράτει, τὸν *κολάσουσιν* καὶ τὸν *ἀγνοήσῃ* καὶ τὸν *ἐγκωμιάσειν*. Ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις μόνος ὁ τύπος ἀγνοήσῃ ἀπαντᾷ.

Δημοσθέν. σελ. 885, 10 αὐθις οὐδ' ὑμεῖς ἀγνοήσετε ἰδόντες» καὶ σελ. 1286, 30 αὐθις οὐδ' ὑμᾶς ἀγνοήσῃ οἶομαι, ἐὰν ἀκούσητε» καὶ Ψευδοδημοσθ. σελ. 1337, 49 αἴσπερ ὑμᾶς ἀγνοήσουσας τὸν νόμον». Ἐν τοῖς κώδιξι φέρεται καὶ οὐδ' ὑμεῖς ἀγνοήσΑΙτε καὶ ἀγνοΕΙΝ οἶομαι καὶ ἀγνοήσΑντας τὸν νόμον. Ἐν τοῖς Βεκκῆρου Ἀνεκδότοις σελ. 208, 29 κεῖται «Ἀπόκριναι γάρ μοι δεῦρο ἀναστάς· οὐ γάρ δι' ἀπειρίαν ἀγνοήσεις ὃ τι εἶπης». Ἡ ῥῆσις αὕτη εἶνε εἰλημμένη ἐκ τοῦ περὶ Παραπρεσβείας λόγου τοῦ Δημοσθένους σελ. 378, 120, ἐνθα τάντίγραφα ἔχουσιν αὐὸ γὰρ δὴ δι' ἀπειρίαν γ' οὐ φήσεις ἔχειν ὃ τι εἶπης».

Ἀριστοτέλ. Ἀναλυτ. Προτ. Β', κγ', 6 αἴσθ' ἅμα εἴσεται καὶ ἀγνοήσῃ ταυτόν» καὶ περὶ Ψυχ. Α', ε', 10 αἴσεται μὲν γὰρ ἐν ἑκάστον, πολλὰ δ' ἀγνοήσῃ» καὶ Ψευδαριστοτέλ. Ῥητορ. πρὸς Ἀλέξ. Β', 9 αἴσ μὲν οὖν ὀρέγεσθαι δεῖ τοὺς νόμους καὶ τὴν πολιτικὴν κατασκευὴν ἐκ τούτων οὐκ ἀγνοήσεις» καὶ ΙΘ', 2 α καὶ περὶ μὲν τούτων ἐκ τῶν εἰρημένων οὐκ ἀγνοήσομεν» καὶ ΚΒ', 5 α περὶ μὲν οὖν τούτων ἐντεῦθεν οὐκ ἀγνοήσεις».

Ἀριστόξεν. Ἀρμον. σελ. 52, 1 Μαρκ. α κατὰ ταύτην ἀγνοήσομεν τὰς ἐν τοῖς μελωδουμένοις διαφοράς».

Δίνει. Πολιορκητ. Α', Ι αἴπειτα οὕτω πεπαιῆσθαι σύστημα, ἀφ' ὧν μὴ ἀγνοήσουσι τοὺς προσιόντας αὐτοῖς».

Ψευδογοργ. ὑπὲρ Παλαμῆδ. 2 αἴλλ' ἀγνοήσομεν τοὺς ἄλλῶν λόγους».

Λουκιαν. Ἐνυπν. 15 αἴοι καὶ ἡλίκα μὴ ἀκολουθήσας ἐμοὶ ἀγνοήσῃ ἐμελλες» καὶ Θεῶν Διαλ. Α', 2 αὐὸ γὰρ ἀγνοήσεις αὐθις» καὶ περὶ Ὀρχήσ. 57 αὐὸκ ἀγνοήσῃ δὲ (ὁ τοιοῦτος) καὶ τὰς μυθικὰς μεταμορφώσεις ἀπάσας» καὶ 61 αὐδὲν τῶν ὑπὸ

τοῦ Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου καὶ τῶν ἀρίστων ποιητῶν καὶ μάλιστα τῆς τραγῳδίας λεγομένων ἀγνοήσει» καὶ Ψευδοσοφιστ. 4 καὶ μὴν εἰ ταῦτα ἀγνοήσομεν». Ἀντὶ τοῦ καὶ τῶν ἀρίστων ποιητῶν γραπτέον ἴσως καὶ τῶν Ἀττικῶν ποιητῶν, ὅπερ κάλλιστα καθ' ἡμᾶς ἔχει ἐπιφερομένου τοῦ καὶ μάλιστα τῆς τραγῳδίας. Παρατηρητέον δ' ὅτι ἀνεγινώσκετο μὲν κοινῶς ἐν τῷ Ψευδολογιστῇ § 21 ἀλλ' οἱ ἐν Αἰγύπτῳ ἴσως ἀγνοοῦσιν σε» καὶ ἐν τοῖς πρὸς Κρόνον § 6 «πῶς ἀγνοήσῃς λίθον ἀντὶ βρέφους ἐσθίων», οὐ κάλλιον εἶνε τὸ «πῶς ἂν ἀγνοήσῃς», ἀλλ' ὁ Ἰακωβίτζιος καὶ ἄλλοι προῦκριναν εὐλόγως τὰς γραφὰς ἴσως ἀγνοήσουσι καὶ πῶς ἀγνοήσῃ. Ἐν τῷ Δημοσθένους Ἐγκωμίῳ § 22 φέρεται κατὰ τάντίγραφον «σὺ γάρ, ἔφην, ἀγνοήσεις μοι τὸ παρὸν ἄπορον, εἴτα—ἄλλο θεραπεύεις» καὶ ἀγνοήσης μοι καὶ ἀγνοήση μοι καὶ ἀγνοείσης μοι ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ «ἀγνοεῖς, οἶμαι». Ἐν ταῖς Κρονικαῖς Ἐπιστολαῖς § 25 ἐξέδωκεν ὁ Ἰακωβίτζιος ἐκ κωδίκων αθαυμάζω γὰρ εἰ μόνος τῶν ἀπάντων ἀγνώσσεις» ἀντὶ τοῦ ἀγνοεῖς. Ἀλλ' ὁ Φρίσχιος (*Quaest. Lucian.* σελ. 147) νομίζει ὅτι ἐν τῷ ἀγνώσσεις λανθάνει ὁ μέλλων ἀγνοήσεις. Ἡμεῖς οὐδαμῶς συγκατατιθέμεθα τῷ Ἰακωβίτζιῳ ὅλως ἀνάρμοστον εὐρίσκοντες τὸν τύπον ἀγνώσσειν τῷ Λουκιανείῳ στόματι, ἀδυνατοῦμεν δὲ νὰ ἐγκρίνωμεν καὶ τὴν ἐν τῷ περὶ τῆς Συρίας θεοῦ § 18 γενομένην ὑπὸ τοῦ Κοβήτου (*Var. Lect.* σελ. 212) ἀνάγνωσιν αὐτὸ μὲν ὧδε ἀγνώσσων ἐδέετο», νομίζοντες ὅτι ὑγιῶς ἔχει ἡ παραδεδομένη γραφὴ ἀγνῶς ἐὼν, κειμένου τοῦ ἐπιθέτου ἀγνῶς ἐνεργητικῶς, ὡς παρὰ τῷ Πausανίᾳ Βοιωτ. ΔΘ', 13 «ἐς τοῦτο ἄράμενοι κομίζουσι κάτοχόν τε ἔτι τῷ δέματι καὶ ἀγνώτα ὁμοίως αὐτοῦ τε καὶ τῶν πέλας» καὶ παρὰ τῷ Γαληνῷ Τόμ. ΙΔ', σελ. 621 «ἐπ' ἄλλους ἔχειν ἀγνώτας ἑαυτῶν μεταβαίνειν» καὶ παρ' Ἀπολλωνίῳ τῷ Ἀλεξανδρεῖ περὶ Συντάξ. σελ. 159, 3 οὐ γὰρ καθὼς ἀγνῶς ἐστὶ τῆς εἰς ΟΥ ληγούσης γενικῆς» καὶ παρὰ τῷ Εὐσεβίῳ Προπαρ. Εὐαγγ. Δ', β', 6 «ἀλλ' ὅτι τοὺς μὲν ξένους ἀγνώτας ὄντας τῆς ῥαδιουργίας ῥᾶον ἂν καὶ ἀπατήσαιεν» καὶ ΙΔ', κε', 22 καὶ Εὐαγγ. Ἀποδ. Ε', θ', 8 καὶ Ἐκκλ. Ἱστορ. Δ', ζ', 2 καὶ ιε', 13. Πρβ. καὶ Δί. Χρυσόστ.

Τόμ. Α', σελ. 385 «πῶς οὖν ἀγνώτες εἶναι ἐμελλον καὶ μηδεμίαν ἔξειν ὑπόνοιαν τοῦ σπεύραντος κτέ.» ἀνθ' οὗ παρέλαβεν ὁ Γήλιος (*Δι. Χρυσ. Ὀλυμπ.* σελ. 14) τὸ ἐν ἐνὶ τῶν ἀντιγράφων φερόμενον ἀγροήσεις ἐμελλον. Κεῖται δὲ καὶ ἐν τῷ Οἰκονομικῷ τοῦ Ξενοφῶντος κεφ. Κ', 13 εἰ δέ τις παντάπασιν ἀγρῶς εἴη τί δύναται φέρειν ἢ γῆ», ὅπερ μετέβαλεν ὁ Κόβητος (*Nov. Lect.* σελ. 596) εἰς τὸ ἀγροοίη ἰσχυριζόμενος ὅτι τὸ ἀγρῶς οὐδέποτε παρὰ τοῖς παλαιοῖς σημαίνει ἀγροῶν ἀλλὰ πάντοτε καὶ πανταχοῦ ἀγροσούμενος. Εὐρίσκεται δ' ὁμοίως παρὰ τῷ Πινδάρῳ Πυθ. Θ', 58 αὐτ' ἀγνώτα θηρῶν καὶ Ἰσθμ. Β', 30 «καὶ γὰρ οὐκ ἀγνώτες ὑμῖν ἐντὶ δόμοι οὔτε κώμων—ἐρατῶν οὔτε μελικόμπων ἀοιδᾶν» (*) καὶ παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ Οἰδ. Τυρ. 1133 «ἀλλ' ἐγὼ σαφῶς ἀγνώτ' ἀναμνήσω μιν» καὶ 677 «σοῦ μὲν τυχῶν ἀγνώτος». Τρικλίν. «Ἀγνώτος: ἦγον ἀνακισθήτου τῶν ἐμῶν καὶ ἕτερον ἢ προσῆκεν ὑπαλαμβάνοντος. Ἰστέον δὲ ὅτι τὸ ἀγρῶς καὶ ἀντὶ τοῦ μὴ γινωσκόμενος εὐρηται καὶ ἀντὶ τοῦ μὴ γινώσκων». Ἀπαντᾷ δὲ καὶ παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ βιβλ. Γ', 53 «ἀγνώτες μὲν γὰρ ὄντες ἀλλήλων» καὶ παρὰ τῷ Πλάτῳ Νόμ. σελ. 751, δ' «ὄντες τε ἀλλήλων ἀγνώτες». Ἀλλὰ παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ ὑπάρχει καὶ γραφή ἀλλήλοισι. Πρβ. Ἀριστοτέλ. Πολιτ. Β', θ', 2 «ἐξ ὧν ὅτι μάλιστα ἀγνώτες ἀλλήλοισι ἔσονται πάντες» (**).

Πλούταρχ. Ἀριστείδ. ΙΒ', 7 «νικῶσθε δὲ τῆς Ἑλλάδος, οὐδένα τὴν Ἀλεξάνδρου προθυμίαν καὶ ἀρετὴν ἀγροήσεις».

Ἀρριαν. Ἐπικτ. Διατρ. Α', β', 31 «καὶ ἡμῶν τοίνυν ὅστις ἂν ἔχη τοιαύτην παρασκευὴν οὐκ ἀγροήσει αὐτήν».

Ἀριστείδ. Τόμ. Β', σελ. 575 «μόνοι πάντων ἢ μάλιστα γε ἀγροήσουσιν» καὶ σελ. 582 «ὕμεῖς δὲ ἀγροήσετε αἰεὶ».

Ἰώσηπ. Ἀρχαιολ. Θ', δ', 3 «ἀχλὺν αὐταῖς ἐπιβαλόντα, ἀφ' ἧς ἀγροήσεις αὐτὸν ἐμελλον». Κάλλιον πάντως ἔχει τὸ ὑφ' ἧς.

(*) Πρβ. Κορνήριον Διεξοδ. Γραμματ. Τόμ. Β', σελ. 344 ἐκδ. β'.

(**) Ἰδὲ Ἐρμούδιον Σοφοκλ. Τόμ. Ε', σελ. 448 καὶ Ἐρμούδιον Σοφοκλ. Οἰδ. Τυρ. σελ. 433. Πρβ. καὶ Πόππον Θουκυδ. Γ', 53 καὶ Σταλδώμιον Πλάτ. Νόμ. σελ. 751, δ'.

Μουσών. παρὰ Στοβ. Ἀνθολ. ΜΗ', 67 «ὅς αὐτὸ τοῦτο δια-
τελεῖ πραγματευόμενος, ὅπως μὴδὲ ἐν τούτων ἀγροήσει».

Ἑρμογέν. Προγυμν. Ζ' (Ῥητ. Οὐάλζ. Τόμ. Α', σελ. 41) «ἐν-
τεῦθεν οὐκ ἀγροήσεις ὅπως θεοὺς ἐγκωμιαστέον».

Παυσαν. Φωκ. ΙΔ', 3 «οὐ γὰρ τὸν πάντα ἐμελλε χρόνον ἀ-
γροήσειν ἀπατώμενος».

Γαλην. Τόμ. Β', σελ. 486 «ὅν ἀγροήσεις καὶ διασπάσεις»
καὶ Τόμ. Γ', σελ. 301 «θαυμαστήν τινα πρόνοιαν ἀγροήσεις
αὐτῆς» καὶ Τόμ. Σ', σελ. 155 «ἀλλ' ὁ γυμναστικὸς—οὐκ ἀ-
γροήσει τὴν δύναμιν αὐτῆς» καὶ Τόμ. Ζ', σελ. 483 «οἱ τοιοῦ-
τοι—τὸν ἐσόμενον παροξυσμὸν ἀγροήσουσιν» καὶ Τόμ. Η', σελ.
762 «τὸ μὲν γὰρ ἕτερον μεράκιον—παντάπασιν ἀγροήσει, τὸ
δ' ἕτερον [μεράκιον] ἀκριβῶς μὲν ταῦτα προγνώσεται τε καὶ
προερεῖ τοῖς παροῦσιν, ἀγροήσει δὲ πῶς ὀρίζεσθαι χρὴ τὸν σφυγ-
μόν». Πρβ. καὶ σελ. 825, 6 καὶ σελ. 896, 8 καὶ 14 καὶ σελ.
904, 6 καὶ σελ. 950, 3 καὶ Τόμ. Θ', σελ. 643, 10 καὶ σελ.
695, 4 καὶ Τόμ. Ι', σελ. 284, 8 καὶ σελ. 310, 8. Σημειωτέον
δ' ὅτι καὶ ἐν Τόμ. Α', σελ. 501 ἀντὶ τοῦ αὖς ἰατρός τις ἀπει-
ρὸς ἢ ἀναίσχυντος ἐς τοσοῦτον ἔσοιτο, καθάπερ Ἀσκληπιάδης,
ὥς ἦτοι παντάπασιν ἀγροῆσαι τὰ οὕτω σμικρὰ τῆς τέχνης ἢ
γνοὺς ἀρνήσεται μὴ γινώσκειν» κεῖται κατὰ τινα τῶν ἀντιγρά-
φων «ὅς ἦτοι παντάπασιν ἀγροήσΕΙ — ἢ γνοὺς ἀρνήσΕται»,
ὅπερ ἀναντιλέκτως εἶνε ἡ γνησία γραφή^(*).

Θεμίστ. Λόγ. ΙΑ', σελ. 148, β' «πάντως δὲ οὐκ ἀγροήσει τὸ
μέτρον» καὶ Λόγ. ΚΣ', σελ. 312, γ' «μόνοι δὲ ἀγροήσουσιν
οἱ σύμπαντα ἐπ' αὐτῇ τὸν βίον κατατριβόμενοι» καὶ Παραφρ.
Τόμ. Β', σελ. 62, 4 Τεῦβν. «γνώσεται μὲν γὰρ ἐν, πολλὰ δ' ἀ-
γροήσει».

Σέξτ. Ἑμπειρ. σελ. 95, 32 «ἀγροήσομεν οὖν πότερον ἀλη-
θές ἐστίν ὁ λόγος ἢ ψευδής».

Πλωτῖν. Ἑννεάσ. σελ. 350, δ' «ἀγροήσει καὶ ἑαυτό» καὶ
σελ. 364, α' «ποῦ τε ἐγένετο τὸ πάθημα ἀγροήσει ἐκάστη»

(*) Ἴδε Acta Semin. Philol. Erl. Τόμ. Α', σελ. 76.

καὶ σελ. 521, β' εἰ δὲ καὶ τοῦτο ἀγνοήσει καὶ οἴησεται τὸ ἀληθὲς ἔχειν οὐκ ἔχων».

Φίλων περὶ Βελοπ. Δ', 2 καὶ περὶ μὲν τούτων μὴ ἀγνοήσειν ὑπολαμβάνομεν τοὺς χρωμένους τῇ ῥηθείᾳ συμβουλία·.

Ίουλιαν. σελ. 183, δ' «οὐ μὴν οὐδὲ τῶν ἀχρήστων καὶ περιττῶν τι παντάπασιν ἀγνοήσει» καὶ «τὸ δ' ὅλον ὅποια ἄττα δοκεῖ καὶ οἴστισιν ἀρμόττει τῆς ψυχῆς μέρεσιν οὐκ ἀγνοήσει».

Λιβάν. Ἐπιστ. 164 καὶ οὐκ ἐμελλες ἀγνοήσειν ἄνδρα τε χρηστὸν καὶ ῥήτορα δεξιόν» καὶ 268 «τὸν τοῦ παντός οὐκ ἀγνοήσομεν κύριον» καὶ 378 «τῶν ἐνταῦθά μοι πεπραγμένων ἀγνοήσεις οὐδέν» καὶ 1101 «οὔτε γὰρ ἀγνοήσειν ἐμελλες τηλικαύτην συμφοράν» καὶ 1142 «Ἀλέξανδρον δὲ ἔχων οὐκ ἀγνοήσεις κτέ.». Ἐπάναγκες δ' ἴσως εἶνε καὶ τὸ ἐν Ἐπιστ. 466 «ὅπως τε μὴ ἀγνοήσῃ ποιῇ καὶ ὅπως λύση φροντίζει» νὰ τραπῇ εἰς τὸ ὅπως μὴ ἀγνοήσῃ καὶ ὅπως λύσῃ.

Ὀριγέν. Τόμ. Α', σελ. 72 «ἔτι δὲ πᾶς ὁ συνιεῖς—οὐκ ἀγνοήσει» καὶ Τόμ. ΙΑ', σελ. 401 «οὐκ ἀγνοήσομεν τὴν οἰκονομίαν».

Εὐσέβ. Προπ. Εὐαγγ. ΙΑ', ιθ', 3 «οὐ γὰρ δὴ ὅτι μὲν—θερμαίνεται γνωριεῖ, πότερον δ' αὐτός ἢ ὁ γείτων ἀγνοήσει».

Γρηγόρ. Νύσς. Τόμ. Γ', σελ. 112, δ' «ἡ οἷον χρὴ εἶναι οὐκ ἀγνοήσουσιν» καὶ σελ. 219, γ' «ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἰδιάζουσαν ἐκάστου τῶν μερῶν σύστασιν (ἡ ψυχὴ) ἀγνοήσει».

Συνέσ. Ἐπιστ. ΕΖ', σελ. 211, β' «τούτων οὐκ ἀγνοήσεις ὅντινα τύπον ἕκαστον εὔρετο».

Πρόκλ. Διάδοχ. σελ. 404, ι' Τεῦδν. «ἀλλ' ὁ γεωμετρικὸς οὐκ ἀγνοήσει ὅτι ἴσα ἐστὶ τὰ χωρία».

Φώτ. Ἐπιστ. σελ. 391, ι' καὶ Ἀμφιλοχ. σελ. 199, 3 «ἄρ' ὁ τὸν πατέρα εἰδώς, ὥσπερ ὁ πατήρ τὸν υἱόν, ἡμέραν καὶ ὥραν—ἀγνοήσει;». Πρβ. καὶ Βιβλιοθ. σελ. 284, 29.

Μιχ. Ἀκομιν. Τόμ. Α', σελ. 106, 2 «εἰ μὴ τὴν οἰκείαν χώραν ἕκαστος ἀγνοήσομεν».

Ἀμμών. σελ. 67 «ὁ γοῦν λέγων πρὸς τινα—ἀγνοήσει τὴν διαφοράν».

Εὐτέκν. Θηριακ. Νικάνδρ. Μεταφρ. σελ. 228, 12. Διδ. αἰ-
γροήσεις οὐκέτι τοῦ λοιποῦ τὴν φύσιν».

Εὐρίσκεται καὶ σύνθετος μέλλων συναγροήσω παρὰ τῷ Ἱε-
ροκλεῖ λέγοντι Ὑπομν. εἰς Χρυσ. Ἐπ. σελ. 90, 10 Γαισφ. εἰ-
λως γὰρ ὃ ἐσμεν ἀγνοήσαντες καὶ οὐ τὴν ἐπιμέλειαν ποιῶμεθα
συναγροήσομεν».

Ταῦτα εἶνε τὰ παραδείγματα τοῦ μέλλοντος ἀγροήσω, ἃ ἡ-
μεῖς συνελέξαμεν ἐπεξελθόντες τοὺς παλαιούς καὶ ὅσους ἠδυνή-
θημεν τῶν μεταγενεστέρων. Ἐλπίζομεν δ' ὅτι οὐδεὶς τοῦ λοιποῦ
θα λέγῃ ὅτι ὁ μέλλων τοῦ ἀγροῶ ἐσχηματίζεται ὑπὸ τῶν Ἑλ-
λήνων ἀγροήσομαι ἢ ὅτι ἀδόκιμος εἶνε ὁ ἐνεργητικὸς τύπος ἀ-
γροήσω. Ὁ μακαρίτης Ἀσώπιος, ὅστις διετέλεσε μὲν τὸν βίον
ἀσχολούμενος περὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ἀλλ' οὐδὲν σχεδὸν
ὑγιὲς ἢ λόγου τινὸς ἄξιον οὔτε εὔρεν οὔτ' ἐδίδασκε, γράφει ἐν τοῖς
Σουτσειοῖς σελ. 98 «Προσθήσομεν δὲ ταῖς πρᾶξιμαίνοις δύο ἄλ-
λας παρατηρήσεις· α'. ὅτι ἐν πολλοῖς, εἰν ἀποβάλλωμεν τοὺς συν-
ήθεις τύπους, ἵνα πλησιάσωμεν δὴθεν περισσότερον εἰς τὴν ἀρ-
χαίαν γλῶσσαν, θέλομεν ἀλλάξει γνήσια πρὸς κίβδηλα. Λέγον-
τες θέλω ἀκούει καὶ ἀκούσει, ἀγροεῖ καὶ ἀγροήσει, αποθνή-
σκει καὶ αποθάνει, πλέει καὶ πλεύσει, πίπτει καὶ πέσει, κτλ,
μεταχειρίζομεθα τύπους ἀπ' αἰώνων καθιερωμένους καὶ εἰς τὰ
στόματα μυριάδων ἀνθρώπων ὑπάρχοντας, ἐν ᾧ ἀκούσω, ἀγροή-
σω, πλεύσω, πέσω, αποθανῶ, δὲν ὑπῆρξαν οὐδέποτε» (Πρὸς.
καὶ Ἐκθ. Ῥοδοκαν. Φιλολ. Διαγων. 1865, σελ. 126).

Κακῶς λέγεται ὅτι δὲν ὑπῆρξαν ΟΥΔΕΠΟΤΕ οἱ μέλλοντες
ἀκούσω, ἀγροήσω καὶ πλεύσω· διότι γίνεται μὲν ὑπὸ τῶν δο-
κίμων χρῆσις αἰείποτε τοῦ ἀκούσομαι καὶ πλεύσομαι (πλευσοῦ-
μαι), ἀλλ' ἐν τῇ παρηκμακυίᾳ γλώσσῃ ἀπαντῶσι καὶ οἱ ἐνεργη-
τικοὶ τύποι ἀκούσω καὶ πλεύσω· ὁ δ' ἀγροήσω οὐ μόνον παρὰ
τοῖς μεταγενεστέροις φέρεται ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς παλαιοῖς, οἷς
ὅλως ἄγνωστος εἶνε ὁ μέσος τύπος ἀγροήσομαι. Ἡμεῖς, ὡς καὶ
ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἵπομεν, οὔτ' ἐκ τοῦ καθαροῦ ἑλληνισμοῦ οὔτ'
ἐκ τοῦ παρεφθαρμένου ἔχομεν νᾶ μνημονεύσωμεν μαρτύριον τοῦ
μέλλοντος ἀγροήσομαι ἀντὶ τοῦ ἀγροήσω.

Παρά Δημοσθένει σελ. 310, 249 ἀντὶ τοῦ κοινῶς ἀναγινω-
σκομένου ἀλλὰ δι' ὧν μάλισθ' ὑπελάμβανον ἀγροηθήσεσθαι»
ἀποκατέστησεν ὁ Βεκκῆρος ἐκ τοῦ ἀρίστου κώδικος τὸ ἀγροφήσε-
σθαι, ὅπερ καὶ ὑπ' ἄλλων ἐνεκρίθη. Πρβ. καὶ Δουκιαν. Διὶ Τραγ.
5, ἐνθα διττῇ ἐν τοῖς ἀντιγράφοις φέρεται γραφή, ἀλλ' οὔτε
ἀγροηθήσεται ταῦτα» καὶ ἀλλ' οὔτε ἀγροήσεται ταῦτα». *Σχολ.* σελ. 172 α' Ἀλλ' οὔτε ἀγροήσεται: τὸ ἀγροήσεται ἀντὶ
τοῦ ἀγροηθήσεται». Περὶ τῆς χρήσεως τῶν μέσων μελλόντων
ἐπὶ παθητικῆς διαθέσεως θὰ διαλάβωμεν μετὰ πολλῆς ἀκριθείας
ἐν ἄλλῳ τόπῳ. Σφάλλεται ὁ Πόππος ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκδόσει τοῦ
Θουκυδίδου Μέρ. Γ', δ', σελ. 251 καὶ ὁ Κυνηῆρος ἐν τῇ ἐκδόσει
τῆς Ξενοφώντος Ἀναβάσεως σελ. 511.

§ 2. ἀκτός ἐκ τοῦ ἄγεσθαι δὲν εὐρίσκεται ἀπλοῦν.

Ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι τοῦ αὐτοῦ βιβλίου ἢ κάλλιον εἰπεῖν βιβλι-
δίου φέρεται:

ἀγῶ ich führe, St. ἀγ-; Fut. ἄξω—Perf. ἤχα (selten
ἀγῆοχα), ἤγμαι, Aor. Pass. ἤχθην; Adj. verb. ἀκτός».

Τὸ ῥηματικὸν ἐπίθετον ἀκτέον ἅπαντ' ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσ-
σῃ καὶ καθ' ἑαυτὸ προσηναγμένον καὶ μετὰ προθέσεως ἢ προθέ-
σεων συγκεῖμενον, οἷον

ἀκτέον. Ξενοφ. Ἑλλ. Γ', δ', 5 «ἀκτέον ἐπὶ τοὺς ἀνδρας». *Πλάτ.* Πολιτ. σελ. 467, ε' «ἀκτέον ἐπὶ τὴν θεαν» (Πρβ. καὶ
σελ. 537, α' καὶ σελ. 540, α'), κλπ. Λέγεται καὶ εἰρήνην ἀ-
κτέον (Δημοσθένης σελ. 94, 5 καὶ Ἀνδοκίδ. σελ. 28, 40). Τὸ
ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἀρχαιολογίᾳ Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεύς
σελ. 2163 κείμενον ἀπὲρ τὰ ὅπλα ἀκτέον» μεταβάλλει ὁ Κό-
βητος (*Παρατηρ. εἰς Διον. Ἀλικαρν.* σελ. 202) εἰς τὸ κλη-
τέον.

ἀνακτέον. Ἱπποκρατ. Τόμ. Γ', σελ. 293 «ὅμως ἀνακτέον». *Ἀριστοτέλ.* π. Ζῷ. Γεν. Ε', α', 4 «εἰς τὴν ὕλην καὶ τὴν κινή-
σασαν ἀρχὴν ἀνακτέον τὰς αἰτίας». Πρβ. καὶ Θεόφραστ. Αἰτ.
Φυτ. Γ', κα', 3 καὶ Δ', ε', 2 καὶ 5', 6 καὶ Ἀρτεμίδωρ. Α', 56,

κλπ. Κεῖται δὲ καὶ παρ' Εὐσταθίου σελ. 1178, 25 «καὶ ἀνακτέον αὐτὸ εἰς διφόρησιν».

ἀπακτέον. Πλούταρχ. Ἡθ. σελ. 9, 5' «καὶ μέντοι καὶ τῆς αἰσχρολογίας ἀπακτέον τοὺς υἱεῖς».

εἰσακτέον. Ξενοφ. Ἱππαρχ. Α', 10 αἰεὶ μὲν τὸ δικαστήριον τούτους εἰσακτέον εἶναι». Πρβ. καὶ Ἀριστοφ. Σφ. 480 καὶ Εὐστάθ. σελ. 1481, 3, κλπ.

ἐξακτέον. Ξενοφ. Ἑλλ. 5', ε', 18 «ἐγὼ ἐξακτέον εἶναι τὴν ταχίστην ἐκ τοῦ κόλπου» καὶ π. Ἱππικ. Δ', 4 «ἐπειτὰ γε μὴν τῷ ἵπποκόμῳ ἐξακτέον μὲν τὸν ἵππον ὅπου ψήξει». Σημειωτέον δ' ὅτι Μάρκος ὁ Ἀντωνῖνος εἶπε Γ', 1 αἰὶ ἤδη ἐξακτέον αὐτόν», ἐκ τοῦ ἐξάγειν αὐτόν ἢ ἑαυτόν, οὗ πολλάκις γίνεται χρῆσις ἀντὶ τοῦ ἐξάγειν αὐτόν ἢ ἑαυτόν τοῦ ζῆν (ἐκ τοῦ ζῆν) ἢ τοῦ βίου· παραλαμβάνεται δὲ καὶ τὸ ὄνομα ἐξαγωγή εἰς δήλωσιν τοῦ ἐξάγειν ἑαυτόν τοῦ ζῆν ἢ καταλύειν ἐκόντα τὸν βίον, αὐτόχειρα ἑαυτοῦ γίνεσθαι, κτλ. (*).

ἐπακτέον. Λουκιαν. πῶς δεῖ ἱστορ. συγγρ. 9 «καὶ μέτρον ἐπακτέον τῷ πράγματι». Πρβ. καὶ Κικέρ. πρὸς Ἀττικ. 9, 4 «εἰ πόλεμον ἐπακτέον τῇ χώρᾳ» καὶ Διον. Ἀλικαρν. Τέχν. Ῥητ. Β', 6, ἐνθα ὁ Συλβούργιος ἀνέγνω ἐπακτέον ἀντὶ τοῦ ἀπακτέον.

μετακτέον. Σέξτ. σελ. 606, 13 «μετακτέον δὲ τὰς ἀπορίας». Πρβ. καὶ σελ. 653, 21 καὶ σελ. 686, 30 καὶ Θεόδ. Στουδ. σελ. 568, β' καὶ Σωραν. παρὰ Κοκχίῳ Χειρουργ. Παλ. σελ. 51.

περιακτέον. Πλάτ. Πολιτ. σελ. 518, γ' καὶ Πολυδεύκ. Α', 203.

προακτέον. Ἰδε Θεσ. Ἑρρ. Στεφ. Τόμ. 5', σελ. 1629 Παρ.

προσακτέον. Πλάτ. Πολιτ. σελ. 537, α' «προσακτέον ἐγγὺς καὶ γευστέον αἵματος». Ἀριστοτέλ. Πολιτ. Η', ε', 9 «δῆλον ὅτι προσακτέον καὶ παιδευτέον ἐν αὐτῇ τοὺς νέους». Ψευδαριστοτ. Ῥητορ. πρὸς Ἀλέξ. ΑΒ', 2 «πρὸς τὰ ὑφ' ἡμῶν λεγόμενα προσακτέον καὶ αὐτὰς μὲν πίστεις οὕτως ἐπὶ ταῖς πράξεσι προσακτέον». Πρβ. καὶ Πολύβ. Ι', μξ', 11 καὶ Πολυδεύκ. Ι', 70, κτλ.

(*) Πρβ. Κρευζῆρον Πλωτ. Τόμ. Α', σελ. CVI καὶ Τόμ. Γ', σελ. 84.

Παρ' Ἀρσταίῳ φέρεται σελ. 214, 4 «ἡσυχίη προσακτέη» καὶ παρ' Ὀρειδασίῳ Τόμ. Α', σελ. 428, 11 «οἷς οἶνος οὐ προσακτέος».

συνακτέον. Πλάτ. Πολιτ. σελ. 537, γ' «συνακτέον εἰς σύνοψιν οἰκειότητος». Ἀριστοτέλ. Πολιτ. Σ', β', 11 «καὶ τὰ τῶν ἰδίων ἱερῶν συνακτέον εἰς ὀλίγα καὶ κοινά» (Πρβ. καὶ Ῥητορ. Α', ιε', 33 καὶ Ἠθικ. Εὐδημ. Ζ', β', 26). Λουκιαν. πῶς δεῖ ἰστ. συγγρ. 47 «τὰ δὲ πράγματα αὐτὰ οὐχ ὥς ἔτυχε συνακτέον», κλπ. Ἀπαντᾷ δὲ καὶ παρ' Εὐσταθίῳ σελ. 628, 25 «συνακτέον δ' ἐντεῦθεν καὶ ὥς οὐ μόνον ἄρματος ἀντυξ ἐστίν».

ὑπακτέον. Κλήμ. Ἀλεξ. σελ. 288 «ἡσυχῇ δὲ αὐτοὺς ἐπὶ τὴν λιτότητα ὑπακτέον». Ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἑτυμολογικῷ σελ. 777, 26 κεῖται «Ὑπακτέον: πορευτέον. Ἐκ τοῦ ἄγω ἀκτέον καὶ ὑπακτέον». Πρβ. Φώτ. Λεξ. σελ. 619, 24 καὶ Ζωναρ. Λεξ. σελ. 1781.

ἐπανακτέον. Θεμίστ. σελ. 12, γ' «ἀλλ' ἐπανακτέον τὸν λόγον—ἐφ' ὃ ὥρμησεν ἐξ ἀρχῆς». Ἱμέρ. Ἐκλογ. ΔΣ', 7 «ἐπανακτέον οὖν ἐπὶ Διδύην τὸν λόγον». Συνέσ. Ἐπιστ. ΝΖ', σελ. 193, γ' «ἐπανακτέον δέ μοι μικρὸν ἄνω τὸν λόγον», κλπ.

ἀντειακτέον. Ῥήτ. Οὐαλζ. Τόμ. Γ', σελ. 25, 13 «ἀντειακτέον δὲ—τὸ μὴ ἀντιστρέφειν τὸ πρᾶγμα». Θεοφύλ. Παιδ. Βασιλ. Β', σελ. 46 «ἀντειακτέον δέ σοι καὶ ἀντιτακτέον τοὺς πόνους».

παρειακτέον. Εὐσέβ. Εὐαγγ. Ἀποδ. Δ', γ', 10 «δ οὐδαμῶς ἡμῖν ἐν τῇ τοῦ υἱοῦ θεολογίᾳ παρειακτέον».

συρειακτέον. Ἴδε Θεοφ. Ἑρρ. Στεφ. Τόμ. Ζ', σελ. 1297. Ἀλλὰ περὶ τοῦ ῥηματικοῦ ἐπιθέτου ἀκτός οὐδεὶς δύναται νὰ εἴπῃ μετὰ βεβαιότητος ὅτι ἐξεφέρετο ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἄνευ προθέσεως· διὸ εὐλογον, μᾶλλον δ' ἀναγκαῖον εἶνε νὰ γίνηται περὶ αὐτοῦ παρατήρησις ὅτι οὐχὶ ἀπλοῦν ἀλλὰ σύνθετον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐλέγετο.

Ἀνεγινώσκετο μὲν ἄλλοτε παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ Γ. Γράκχ. Ζ', 1 «καὶ τὸ μὲν ἐστόρνυτο πέτρα ξεστῇ, τὸ δ' ἄμμου χώμασιν ἀκτοῖς ἐπυκνοῦτο», εἰς δ' ἔγραψεν ὁ Κοραῆς τὴν σημείωσιν

τήνδε (Πλουτ. Παραλλ. Μέρ. Ε', σελ. 382) «Χώμασιν ἀκτοῖς: χώμασι φορητοῖς, ἐτέρωθεν ἀγομένοις». Ἀλλ' ἐν τοῖς κώδιξιν ὑπάρχει καὶ γραφὴ ἀκτῆς· ὅθεν ὁ Σχαιφῆρος μετέγραψε «τὸ δ' ἄμμου χώμασι κακτῆς», ὅπερ ἀπεδέξαντο ὁ τε Σίντενις καὶ ὁ Βεκκῆρος καὶ ὁ Δοινηρος. Δὲν φαίνεται δὲ φρόνιμον ἐκ τοῦ φερομένου ἐν τῷ Λεξικῷ τῶν Ἡεροδοτείων Λέξεων (σελ. 468 Στείν.) «Παριφορητά: ἀκτά» νὰ συμπεράνῃ τις ὅτι ἐγένετο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων χρῆσις τοῦ ἀπλοῦ ἐπιθέτου ἀκτός. Πρβ. καὶ Μέγ. Ἑτυμ. σελ. 45, 88 «Παρά τὸ ἄγω ἀκτός καὶ πλεονασμῷ τοῦ ἄλφα ἄκατος ἡ περιάγουσα καὶ διακομίζουσα» καὶ σελ. 54, 35 «Παρά τὸ ἦκται ἀκτός καὶ ῥῆμα ἀκτῶ, ἀφ' οὗ ἀκταίνω τὸ κουφίζω παρὰ Δίσχύλῳ».

Οὐκ ὀλίγα ἐπίθετα συγκείμενα ἐκ τοῦ ἀκτός καὶ μιᾶς ἢ δύο προθέσεων, ἵνα δ' ἀκριθέστερον εἴπωμεν, παρηγμένα ἐκ τοῦ ῥήματος ἄγεσθαι συνθέτου ὄντος μετὰ μιᾶς ἢ δύο προθέσεων, ἔχομεν νὰ καταλέξωμεν ὑπάρχουσι δέ τινα τοιαῦτα μετὰ τοῦ μορίου Α ἢ ΔΥΣ συγκεκολλημένα ἢ καὶ μετὰ πτωτικοῦ.

ἀνακτός. Γεωγρ. Μικρ. Μυλλ. Τόμ. Α', σελ. 437 «ὑδωρ ἔχει πηγαῖον ἀνακτὸν ἐν τοῖς ἀγροῖς» καὶ σελ. 454 «ὑδωρ ἔχει ἀνακτόν».

ἀπακτός. Ἐπίκτ. Διατρ. Γ', κδ', 105 «ἥδιν εἰς φυλακὴν ἀπακτός ὢν». Κοραῆς σελ. 400 «ἀπακτός: Ἐκ διορθώσεως τοῦ πρὸ ἐμοῦ ἀντὶ τοῦ ἀπότακτος».

κατακτός. Ἀριστοφ. Βίρ. 1244 «τῶν κατακτῶν κοττάβων». Σχολ. εἰς στίχ. 1242 «Κατακτοὶ δὲ ἐκλήθησαν ἀπὸ τοῦ κατὰγειν καὶ αὖ πάλιν ἀνάγειν τὸν κότταβον—Μέμνηται δὲ καὶ Φερεκράτης ἐν Παννυχίδι τῶν κυμβείων καὶ τοῦ κατακτοῦ καττάβου». Πρβ. καὶ Ἀθῆν. σελ. 667, δ'.

περιάκτος. Ἀρτέμιων παρ' Ἀθῆν. σελ. 637, γ' «καθάπερ αἱ τῶν περιάκτων δίφρων κατασκευάζονται θέσεις». Πλούτ. Ἠθικ. σελ. 348, ε' «καὶ μηχανὰς ἀπὸ σκηνῆς περιάκτους» καὶ σελ. 974, ε' «ἄρδουσαι περιάκτοις ἀντλήμασιν» (Πρβ. καὶ σελ. 922, ε' καὶ Σύγκρ. Λυσ. καὶ Σύλλ. Γ', 2). Πολυδ. Α', 126 «πρὸς αἱ αἱ περιάκτοι συμπεπήγασιν» καὶ αἱ δ' ἐπιστραφεῖν αἱ περιά-

κται» (Πρβ. καὶ Δ', 130 καὶ 131)(*). Σημειωτέον δ' ὅτι τὸ παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν τῇ Συγκρίσει τοῦ Λυσάνδρου καὶ τοῦ Σύλλα κείμενον αἰὶ δὴ τις ἄλλος, ἐκπεφευγὼς τουτί τὸ περίακτον» νομίζει ὁ Κόβητος (Νου. Lect. σελ. 183 κέξ.) παρεφθαρμένην γραφὴν τοῦ περιβόητον.

προακτός. Θεμίστ. σελ. 147, δ' ἀκαὶ ὅσα ἐκείνῳ προακτά, ταῦτα ἐργάζεται». Ἀλλὰ κατὰ τὸν Γ. Δινδόρφιον καὶ τὸν Πασόβιον ἔγραψεν ὁ Θεμίστιος πρακτά.

συνακτός. Πορφύρ. π. Ἀποχ. Ἐμφ. Α', 42 αὐδῶρ μὲν γὰρ ὀλίγον συνακτὸν κτέ». Γεωγρ. Μικρ. Τόμ. Α', σελ. 443 Μυλλ. αὐδῶρ ἔχει συνακτόν». Ἡσύχ. «Συμφερτή: συμφορητή, συνακτή». Εὐστάθ. σελ. 881, 45 ἀκαὶ συμφερτὴ ἀνδρῶν ἀρετή, ὅ ἐστι συνοιστὴ κατὰ τοὺς παλαιούς, εἰπεῖν δὲ ἰδιωτικώτερον συνακτὴ». Πρβ. καὶ σελ. 929, 34 ἀεὶν συμφερτὴ γένοιτο, ὅ ἐστι συμφορητὴ καὶ συνάξιμος ἐκ πολλῶν καί, ὡς οἱ παλαιοὶ φασι, συνοιστή». Ὑπάρχει καὶ ἐπίθετον δυσσύνακτος, οἷον Ἰώσηπ. Ἰουδ. Πολ. Δ', δ', 6 ἀδυσσύνακτον ἔσεσθαι τὸ πλῆθος», καὶ ἀσύνακτος, οἷον Σέξτ. Ἐμπειρ. σελ. 87, 33 αὐτῶν δὲ λόγων οἱ μὲν εἰσι συνακτικοί, οἱ δὲ ἀσύνακτοι» (Πρβ. καὶ σελ. 88, 7 καὶ σελ. 90, 10 καὶ σελ. 100, 19 καὶ σελ. 102, 3 καὶ σελ. 354, 26). Ἐπίκτ. Διατρ. Β', α', 3 αὖς τὰ ἀσύνακτα συνάγοντας». Κοραΐς Ἐπίκτ. Ἐγχειρ. σελ. 138 «ἀσύνακτοι: τοιοῦτοι, ὥστε μὴ συνάγεσθαι, μηδὲ συμπεραίνεσθαι ἐξ αὐτῶν, κατὰ τοὺς τῆς Λογικῆς κανόνας, ὅ σπεύδεις συνάγειν» καὶ σελ. 161 «Οἱ συνακτικοὶ λόγοι ὠνομάζοντο τοῖς Στωϊκοῖς καὶ Περαντικοί, ὥσπερ καὶ οἱ ἀσύνακτοι Ἀπέραντοι (Διογ. Λαερτ. VII, 77)». Πρβ. Σέξτ. Ἐμπειρ. σελ. 314, 9 «ἤτοι οὗτος ὁ λόγος ἀσύνακτός ἐστι καὶ ἀπέραντος ἢ συνακτικός καὶ περαίνων». Ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Ἡσυχίου φέρεται «Ἀσύνακτος: ὁ μὴ συναγόμενος, ἐξώβλητος».

ἀποσύνακτος. Ἐπιφάν. Τόμ. Γ', σελ. 238, 29 αὐκ ἂν — ἀποσύνακτον ἐποίουν» καὶ σελ. 367, 29 ἀκαὶ ἀποσύνακτος γε-

(*) Ἴδε καὶ Φρίσχιον Λουκιαν. Τόμ. Α', β', σελ. 131. Πρβ. καὶ Θεσ. Στεφ. Τόμ. Γ', σελ. 783.

νόμενος διήλεγχεν ἐπὶ τοῦ βασιλέως τότε». Τοῦ ἐπιθέτου τούτου ἐποίησατο χρῆσιν καὶ Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας. Εἶπε δ' οὗτος καὶ *θεοσύνακτος*.

ἀνείσακτος. Γαλην. Τόμ. Ε', σελ. 314 «οἱ δὲ καὶ λοιδοροῦντες σφοδρότερον ἀνείσάκτους τε καὶ φιλονείκους ἀποκαλοῦσιν». Ἰάμβλιχ. π. Πυθαγορ. βίου 75 «μεταδιδόντι τῶν λόγων τοῖς ἀνείσάκτοις» καὶ Προτρεπτ. σελ. 310 Κισλ. «τὰ παρ' αὐτοῖς ἀπόρρητα καὶ ἐχεμυθούμενα πρὸς τοὺς ἀνείσάκτους» (Πρβ. καὶ σελ. 328).

παρείσακτος. Ἐπιστ. πρὸς Γαλάτ. Β', 4 «τοὺς παρείσάκτους ψευδαδέλφους» (*). Ἡσύχ. «Παρείσακτον: ἀλλότριον» καὶ «Παρένθετος: παρείσακτος» (Πρβ. καὶ Φώτ. Λεξ. σελ. 394, 16). Σουΐδ. «Συγκλύδων ἀνθρώπων: συμμίκτων, ἐπηλύδων, παρείσάκτων». Ἐν τοῖς Γεωγραφικοῖς τοῦ Στράβωνος φέρεται (σ. 794) «ἐσύλησε δ' αὐτὴν ὁ Κόκκης καὶ Παρείσακτος κληθεὶς Πτολεμαῖος».

ἀντείσσακτος. Ἰδε. Θησ. Στεφ. Τόμ. Α', σελ. 866.

συνείσακτος. Ἐπιφάν. Τόμ. Γ', σελ. 510, 30 «συνεισάκτους καὶ ἀγαπητὰς ἐπικαλουμένας ἑαυτοῖς ἐπινοεῖν». Εὐσέβ. Ἐκκλ. Ἱστορ. Ζ', λ', 12 «τὰς δὲ συνεισάκτους αὐτοῦ γυναῖκας, ὡς Ἀντιοχεῖς ὀνομάζουσι, κτέ.», κλπ. (**)

δυοδιέξακτος. Πορφύρ. π. Ἀποχ. Ἐμφ. Δ', 18 «δυοδιέξακτος ὁ βίος—ἔσται».

ἀνέπακτος. Φίλ. Ἰουδ. Τόμ. Α', σελ. 199 «αὐθις δὲ κατὰ τὸ παντελὲς ἀνέπακτος ἐκβάλλεται».

Εὐρίσκεται δὲ καὶ τὸ ἐκ τοῦ παράγω ῥηματικὸν ἀλλὰ συντεθειμένον μετὰ τῆς ἀντωνυμίας αὐτός καὶ τῆς ἑτερος καὶ τοῦ ὀνόματος θεός, οἷον αὐτοπάρακτος, ἑτεροπάρακτος καὶ θεοπάρακτος, παρὰ τῷ Ψευδιουστίνῳ σελ. 1432, β' καὶ σελ. 1441, δ' καὶ σελ. 1444, α'.

(*) Ἰδε Δινδόρφιον Ἐπιφάν. Τόμ. Ε', σελ. XIV καὶ Ἄσιον Θησ. Στεφ. Τόμ. Σ', σελ. 462.

(**) Ἰδε Εἰνιχήμενον Εὐσέβ. Ἱστορ. Τόμ. Γ', σελ. 712· κέ.

Τῶν μνημονευθέντων ἐπιθέτων, ἅτινα πάντα σχεδὸν ἐν τῷ παρηκμακότη ἐλληνισμῷ εὐρίσκονται, συντηθέστερον εἶνε τὸ ἐπείσακτος ἀπαντῶν παρά τε τοῖς παλαιοῖς καὶ τοῖς μεταγενεστέροις, οἷον Εὐριπ. Ἰων. 590 «εἶναί φασι τὰς αὐτόχθονας κλεινάς Ἀθήνας οὐκ ἐπείσακτον γένος». Κωμικ. Ἀνών. παρὰ Διοδ. Σικελ. IB', id', 1 «ὥς ἐπείσακτον κακὸν κατὰ τῶν ἑαυτοῦ πραγμάτων πεπορισμένος». Πλάτ. Κρατ. σελ. 420, α' «οὐκ οἰκεία ἐστὶν ἡ ῥοή αὕτη τῷ ἔχοντι ἀλλ' ἐπείσακτος διὰ τῶν ὀμμάτων». Δημοσθέν. σελ. 254, 87 «σίτῳ πάντων ἀνθρώπων πλείστῳ χρώμεθ' ἐπεισάκτῳ» (Πρβ. καὶ σελ. 466, 31)(*). Λυκόφρ. 60 «λέκτρων θ' ἑκατι τῶν τ' ἐπεισάκτων γάμων». Πολύβ. Δ', κ', 10 «διὰ τῶν ἐπεισάκτων ἀκροαμάτων». Πλούτ. Ἡθ. σελ. 68, ε' «οἱ δὲ πολλοὶ φρενῶν ἐπεισάκτων δέονται» καὶ σελ. 643, ς' «οὐ καινὴν οὐδ' ἐπείσακτον» καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ(**). Ἀριστείδ. Τόμ. Α', σελ. 163 «ἄτε οἰκείας αὐτῇ τῆς φορᾶς ταύτης οὔσης, οὐκ ἐπεισάκτου» καὶ σελ. 834 «τί οὖν δεῖ κακῶν ἐπεισάκτων;» (Πρβ. καὶ Τόμ. Β', σελ. 444, 16 καὶ 21). Λουκιαν. Δημοσθ. Ἐγκωμ. 24 «αὐθις αὖ πενία μορφῆς ἐπεισάκτου Πρωτέα γενέσθαι». Διόδ. Σικελ. Γ', ιζ', 4 «οὐδὲν τῶν ἐπεισάκτων ἡδέων ζητοῦσα». Ἰώσηπ. Ἀρχ. ΙΗ', α', 1 «τετάρτην φιλοσοφίαν ἐπείσακτον ἡμῖν ἐγείραντες». Θεμίστ. σελ. 303, γ' «πᾶν ὃ τι περ ἂν ἐπείσακτον ᾗ». Ἰουλιαν. σελ. 2, δ' «οὐδενὸς ἐπεισάκτου κόσμου δεομένην». Ἀθίν. σελ. 274, β' «ἄτοπον ἡγούμενοι τοῖς μὲν θεοῖς πέμπειν κατὰ τὰ πάτρια, αὐτοῖς δὲ χορηγεῖν κατὰ τὰ ἐπείσακτα». Ἡρωδιαν. Ἱστορ. Η', 5 «μηδὲ ἐπεισάκτου τροφῆς αὐτοῖς τε καὶ ὑποζυγίοις εἰσκομιζομένης» (Πρβ. καὶ Α', 5). Ζώσιμ. Γ', λγ', 5 «οὔτε δαπάνης — οὔτε ἐπικουρίας ἐπεισάκτου». Πολυδεύκ. Θ', 21 «ἐπεισάκτου τροφῆς δεομένην» καὶ Θ', 22 «εἰσαγωγίμων σιτίων, ἐπεισάκτων τροφῶν». Ἡσύχ. α' Ἐπεισάκτου : ἀλλοτρίου» καὶ «Εἰσκεκριμένον : ἐπεισαγόμενον ἢ ἐπείσακτον». Ὑπάρχει καὶ ἐπίρρημα ἐπεισάκτως(***)).

(*) Ἰδε καὶ Βυττεμβάχιον Βιβλιοθ. Κριτ. Τόμ. Γ', β', σελ. 95.

(**) Ἰδε Βυττεμβάχιον Πλουτ. Ἡθικ. Τόμ. ς', σελ. 349.

(***) Ἰδε Θεσ. Στεφ. Τόμ. Γ', σελ. 4463.

Ὡς δὲ τοῦ ῥηματικοῦ τούτου ἐπιθέτου τοῦ ἐκ τοῦ ἐπεισάγεσθαι παρηγμένου γίνεται χρήσις ἔν τε τῷ παρηκμακότι ἑλληνισμῷ καὶ ἐν τῷ δοκίμῳ, οὕτω καὶ τοῦ ἐκ τοῦ ἐπάγεσθαι ἐσχηματισμένου, ὅπερ τὴν αὐτὴν πολλάκις ἐμφαίνει ἔννοιαν τῷ ἐπείσακτος. Πολλῷ δ' ὅμως συχνότερον παρὰ τοῖς ἐνδόξοις ὑπάρχει τὸ ἐπακτός ἢ τὸ ἐπείσακτος. Λέγεται ἐπακτός ἀνὴρ ('Αριστοφ. 'Αποσπ. 353 καὶ Διονύς. 'Αλικ. 'Ρωμ. 'Αρχ. σελ. 359), στρατὸς ἐπακτός (Σοφοκλ. Τραχ. 259), στράτενμ' ἐπακτόν (Αἰσχύλ. 'Επτ. 583 καὶ 1019), δόρυ ἐπακτόν (Σοφοκλ. Οἶδ. Κ. 1525), ποιμὴν ἐπακτός (Πίνδαρ. 'Ολυμπ. Ι', 89), πλούτος ἐπακτός (Εὐριπ. 'Αποσπ. 504, 5), ἐπακτὰ ὕδατα ('Ιπποκρ. Τέμ. Α', σελ. 257. Γαλην. Τόμ. Α', σελ. 59. Διόδωρ. Σικελ. Β', νδ', 5. Στράβ. σελ. 748), ἐπακτοὶ πυροὶ ('Αλκίφρ. Α', κδ', 1), τὸ ὄνομα τὸ ἐπακτόν (Παυσαν. 'Αρκαδ. Η', 12), γύναιον ἐπακτόν (Δογγ. Ποιμεν. Γ', 15), κακὸν ἐπακτόν (Φιλῆμ. 'Αποσπ. 90, 5 καὶ 'Αριστείδ. Τόμ. Β', σελ. 533), ἐπακτόν δίκαιον (Πλάτ. Πολιτ. σελ. 405, β'), πόλεμος ἐπακτός (Πλούτ. Συγκρ. Περικλ. καὶ Φαβ. Γ', 1), ἐπακτὰ χρώματα (Σωκρατ. 'Επιστ. ζ', 3), κάλλος ἐπακτόν (Πλωτίν. 'Ενν. σελ. 556, β')(*), κτλ. Πρβ. καὶ 'Ησύχ. α' Ἐπακτούς : ἐπηγμένους» καὶ α' Ἐπακτῶν : ἔξωθεν προσγινομένων». Ἐπειδὴ τὸ ἐπακτός ἰσοδυναμεῖ τῷ ἄλλοθεν ἐπαγόμενος ἢ ἐπηγμένος ἢ τῷ ἔξωθεν προσγινόμενος ἢ προσγεγονώς, γίνεται ἀντίθεσις αὐτοῦ πρὸς τὸ ἄστος καὶ τὸ αὐτόχθων καὶ τὸ σύντροφος καὶ τὸ οἰκεῖος, οἷον Εὐριπ. 'Ιων. 290 οὐκ ἄστος ἀλλ' ἐπακτός ἐξ ἄλλης χθονός» καὶ 'Αποσπ. 362, 7 αἱ πρῶτα μὲν λεῶς οὐκ ἐπακτός ἄλλοθεν, αὐτόχθορες δ' ἔφουμεν». Ἡρόδ. Ζ', 192 «τῇ Ἑλλάδι πενίη μὲν αἰεῖκοτε σύντροφος ἐστι, ἀρετὴ δὲ ἐπακτός ἐστι». Θουκυδ. ζ', 20 «καὶ σίτῳ οἰκείῳ καὶ οὐκ ἐπακτῷ χρῶνται». Φίντυς παρὰ Στοβ. 'Ανθολ. ΟΔ', 61 «χρώματι δὲ φαιδρύνεσθαι — μὴ ἐπακτῷ καὶ ἀλλοτρίῳ, τῷ δ' οἰκῇ τῷ σώματος». Ἐν τῷ 'Ιωνι τοῦ Εὐριπίδου στίχ. 592 κεῖται «πατρός τ' ἐπακτοῦ καὶ τὸς ὧν νοθαγενής», ἐν δὲ τῷ

(*) Ἴδε Κρεῦζῆρον Πλωτ. περὶ τοῦ Καλοῦ σελ. 241 κίξ.

Διάντι τοῦ Σοφοκλέους στίχ. 1296 φέρεται «ἐφ' ἧ λαβὼν ἐπακτὸν ἄνδρ' ὁ φιτύσας πατὴρ κτέ.». Σχολ. «Ἐπακτὸν ἄνδρα : τὸν μοιχόν».

Εὐρίσκεται δὲ καὶ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ σύμφυτος παρειλημμένον τὸ ἐπακτός, καθάπερ καὶ τὸ συνωνυμοῦν αὐτῷ ἐπείσακτος, οἷον Ἀριστοτέλ. Μετεωρ. Δ', ε', 6 «ἔχει ὕδωρ εἴτ' ἐπακτὸν εἴτε συμφυές· λέγω δὲ ἐπακτὸν μὲν οἷον ἐν ἐρίῳ, σύμφυτον δὲ οἷον ἐν γάλακτι» καὶ π. Ζώ. Γεν. Γ', 1 «ἡ δ' ὑγρότης καὶ ἡ σύμφυτος καὶ ἡ ἐπακτός σπερματικόν» καὶ π. Ζώ. Μορ. Β', 16 «καὶ πάντα τῷ συμφύτῳ πνεύματι τοῦ σώματος ὥσπερ κινεῖται· τοῦτο δ' ὑπάρχει φύσει πᾶσι καὶ οὐ θύραθεν ἐπείσακτὸν ἐστίν». Πρβ. καὶ π. Ζώ. Γενέσ. Α', 17 «οὐ γὰρ μόνον τὰ σύμφυτα προσεικότες γίνονται τοῖς γονεῦσιν οἱ παῖδες ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπίκττητα». Ἀναγινώσκεται δὲ καὶ ἐν τοῖς τοῦ Ἀριστοξένου παρὰ Στοβ. Φυσ. Ἑκλ. Α', ζ', 18 «ταύτην δὲ τὴν (εὐτυχίαν καὶ τὴν) ἀτυχίαν σύμφυτον εἶναι καὶ οὐκ ἐπείσακτον» καὶ Ἀνθολ. Ι', 67 «εἶναι δὲ τῶν ἐπιθυμιῶν τὰς μὲν ἐπικτήτους τε καὶ παρασκευαστάς, τὰ δὲ συμφύτους» καὶ παρὰ τῷ Πλωτίνῳ Ἑνν. σελ. 22, γ' «καὶ ἐν τῷ πυρὶ εἶναι θερμότητα ἀλλὰ σύμφυτον, ὥστε τὸν λόγον ποιεῖν τῇ ἀναλογίᾳ ἐπόμενον ἐπακτὸν μὲν τῇ ψυχῇ τὴν ἀρετὴν, ἐκείνῳ δέ, ὅθεν μιμησαμένη ἔχει, σύμφυτον» καὶ παρὰ τῷ Γαληνῷ Τόμ. Α', σελ. 319 «συμφύτους ἔχοντα τὰς διοικούσας αὐτὰ δυνάμεις· ἐνία δὲ συμφύτους τε ἅμα καὶ ἐπιρρύτους ἔχει». Ἀλλ' ὁ Κόβητος (Collect. Crit. σελ. 427 καὶ σελ. 426) μεταγράφει ἐν τοῖς χωρίοις τοῦ Ἀριστοξένου ἔμφυτον καὶ ἐμφύτους παρατιθέμενος τὸ τοῦ Πλάτωνος ἐν Φαίδρῳ σελ. 237, δ' «ἡ μὲν ἔμφυτος οὐσα ἐπιθυμία ἡδονῶν, ἄλλη δὲ ἐπίκτητος δόξα ἐφιεμένη τοῦ ἀρίστου», ἀνθ' οὗ λέγεται ἐν τοῖς Ἠθικοῖς τοῦ Πλουτάρχου σελ. 746, δ' «τὴν μὲν ἔμφυτον ἐπιθυμίαν ἡδονῶν, τὴν δὲ ἐπείσακτον δόξαν ἐφιεμένην τοῦ ἀρίστου» καὶ σελ. 1026, δ' «ὧν καὶ αὐτὸς ὀνομάζει τὸ μὲν ἐπιθυμίαν ἔμφυτον ἡδονῶν, τὸ δὲ ἐπείσακτον δόξαν ἐφιεμένην τοῦ ἀρίστου». Κεῖται δὲ καὶ παρ' Ἰαμβλίχῳ π. Μυστηρ. Ε', 10 «οὐδὲ τοῖς μὲν ἄλλοις ζώοις ἐξ ἑαυτῶν ἔμφυτον παρέσχε τὴν εὐπορίαν τῶν

καθ' ἡμέραν ἐπιτηδείων, τοῖς δαίμοσι δὲ ἐπέισακτον καὶ παρ' ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων συντελουμένην ἔδωκε τὴν διατροφήν»(*).

Περὶ τοῦ ἐπακτοῦ ὄρκου γράφει ὁ Ἀρποκρατίων σελ. 119, 3 «Ἐπακτοῦ ὄρκος: ὃν αὐτός τις αὐτῷ ἐπάγεται, τουτέστιν αἰρεῖται· ἄλλοι δὲ τοῦναντίον ὁ ἀλλαχόθεν ἐπιφερόμενος ἀλλ' οὐκ αὐθαίρετος. Λυσίας ἐν τῷ πρὸς Χαιρέστρατον καὶ Ἰσοκράτης Ἀπολλωνιάτης ἐν ταῖς πρὸς Δημόνικον Παραινέσεσιν». Μόνη ἡ δευτέρα ἐξήγησις εἶνε ἀξία ἀποδοχῆς. Πρβ. Σουῖδ. «Ἐπακτοῦ ὄρκος: ὁ μὴ αὐθαίρετος ἀλλ' ἐφ' ὃν ἕτερος ἄγει». Ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Ἡσυχίου φέρεται «Ἐπακτοῦ ὄρκος: οὐκ ἐγγώριος ἀλλ' ἀπὸ ξένης ἐπηγμένος· ἢ ἐφ' ὃν ἕτερος ἄγει, οὐκ αὐθαίρετος»(**).

Παρατηρητέον δ' ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ θηλυκοῦ γένους ἐπακτός ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐλέγετο οὐ μόνον τῶν ποιητῶν ἀλλὰ καὶ τῶν πεζολόγων, οἷον *νόσον ἐπακτόν* (Σοφοκλ. Τραχ. 491), *ἐπακτόν ἄταν* καὶ *ἐπακτοῦ πημονῆς* (Εὐριπ. Φοιν. 343 καὶ Ἰππολ. 318), *ἀρετὴ ἐπακτός* (Ἡρόδ. Ζ', 102), *ἐπακτοῦ ὑγρότητος* (Ἰπποκρ. Τόμ. Β', σελ. 45), *μανίας ἐπακτοῦ* (Πλάτ. Πολιτ. σελ. 573, β') *ἐπακτῷ δυνάμει* (Ἰσοκρ. Ἐλέν. 37), *ὑγρότης ἐπακτός* (Ἀριστοτ. π. Ζώ. Γεν. Γ', 1), *δύναμιν ἐπακτόν* (Δινεί. Πολιορκ. ΙΒ', 4), *ἐπακτοῦ φιλοτιμίας* (Ἀριστείδ. Τόμ. Α', σελ. 791), *ἐπακτόν ἀρχήν* (Πλούτ. Ἀράτ. ΙΓ', 3), *ἀγορὰν ἐπακτόν* (Ἀππιαν. Μιθριδ. 99 καὶ Ἐμφυλ. Β', 71), *ἐπακτόν ἀρετήν* καὶ *τάξιν ἐπακτόν* καὶ *ἐπακτῷ ζωῇ* (Πλωτίν. Ἐνν. σελ. 12, γ' καὶ σελ. 258, β' καὶ σελ. 463, β')(***). Περὶ τοῦ προκειμένου θηλυκοῦ γίνεται λόγος καὶ ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου σελ. 793, 1 «Τὸ δὲ ἀνεκτός Ἰωνικῶς ἔχει ἀντὶ τοῦ ἀνεκτὴ καθ' ὁμοιότητα τοῦ ἡ ἀργός καὶ τοῦ ἱατρὸς καὶ μάγος τέχνη καὶ τοῦ κλυτὸς Ἰπποδά-

(*) Πρβ. καὶ Βίνιχηνιον Εὐσεβ. Ἱστορ. Τόμ. Γ', σελ. 465.

(**) Πρβ. Κοραῆν Ἱσοκρ. Τόμ. Β', σελ. 6 καὶ Σνειδεδῖνον Παροιμιογρ. Τόμ. Α', σελ. 76. Ἔτι δὲ Ὁθ. Σνειδῆρον Ἱσοκρ. Τόμ. Α', σελ. 14.

(***) Ἰδε Λοβέκκιον Σοφοκλ. Αἶ. σελ. 386 ἐκδ. γ' μνημονεύοντα καὶ θηλυκὸν ἐπακτὴ ἐκ τοῦ μεταγενεστέρου ἑλληνισμοῦ. Πρβ. καὶ Θησ. Στεφ. Τόμ. Γ', σελ. 1389.

μεια καὶ τοῦ ἀγγελθεῖσά μοι γενναῖος καὶ τῶν ὁμοίων, οἷς οὐ μόνον ἀνάλογα τὸ κοινὸς κλαγγή, ἡ κοινή, καὶ μοῖρα διαιρετός καὶ γυνή σιγηλός καὶ μεμπτός καὶ πημονή λαθραῖος καὶ νόσος ἐπακτός ἀλλὰ καὶ ἑτεροῖα, ὅποιον τὸ τύχη σωτήρ καὶ δόκησις ἀγνώς». Ἀκριβέστατα περὶ τῶν τοιούτων θὰ διαλάβωμεν ἑτέρωθε.

Τινὲς τονίζουσιν ἐπακτος, ὡς περιάκτος, οἷον ἀρετὴ δὲ ἐπακτός ἐστι, κτλ.^(*). Ἐν τοῖς εἰς Ἀριστοφάνη Σχολίοις σελ. 207, 35 Διδ. ἀναγινώσκεται ἀκάτακτοι δὲ ἐκλήθησαν ἀπὸ τοῦ κατάρχειν, ἀλλὰ σελ. 207, 24 κατακτός, ὡς καὶ ἀλλαχού.

Τρανῶς ἐκ τῶν διωλημμένων σαφηνίζεται ἡ χρῆσις τῶν ἐκ τοῦ ἄγειν-ἄγεσθαι ῥηματικῶν ἐπιθέτων, παντὶ δὲ φανερόν καθίσταται ὅτι τὸ μὲν ἀκτέον ἐλέγετο ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ καὶ ἀπλοῦν καὶ σύνθετον, τὸ δὲ ἀκτός ἀείποτε σύνθετον. Ὅθεν ἀναγκαιῶς ἔχει καὶ ἐν λεξικοῖς καὶ ἐν ἄλλοις βιβλίοις τῆς γραμματικῆς τέχνης, ἐν οἷς τὸ ἐπίθετον ἀκτός μνημονεύεται ἢ λόγος περὶ αὐτοῦ γίνεται, νὰ προστίθῃται παρατήρησις ὅτι οὐχὶ καθ' ἑαυτὸ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐξεφέρετο ἀλλὰ σύνθετον ἦ, ἂν τοῦτο μὴ ἀρέσκη πως τοῖς ψοφοδεεστέροις καὶ ἀτολμοτέροις, ὅτι σπανιωτάτη καὶ ἀμφίβολος ὑπάρχει ἡ χρῆσις αὐτοῦ προσνηγεγμένου καθ' ἑαυτὸ ἥτοι μὴ συγκειμένου μετὰ προθέσεως.

§ 3. ᾄδω, μέλλ. ᾄσομαι καὶ ἀδοκίμως ᾄσω.

Ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι τοῦ αὐτοῦ βιβλίου κεῖται :

«ᾄδω ich singe; St. ᾄδ-; Impf. ᾄδον; Fut. ᾄσομαι (sel-ten ᾄσω), Aor. ᾄσα (ᾄσαι), (Inf. Perf. Pass. ᾄσθαι)».

Ὁ τύπος ᾄσω δὲν εἶνε σπάνιος ἀλλ' ἀδόκιμος. Ἀείποτε ὑπὸ τῶν παλαιῶν ὁ μέλλων τοῦ ᾄδω ἐσχηματίζετο ᾄσομαι κατὰ τὴν μέσην φωνήν, οὐδέποτε δ' ᾄσω κατὰ τὴν ἐνεργητικήν. Ὁρθῶς λέγει ὁ Μοῖρις σελ. 38 α' Ἀσεται παθητικῶς Ἀττικῶς, ᾄσει ἐνεργητικῶς Ἑλληνικῶς».

(*) Ἴδε Δοδέκκιον Σοφοκλ. Αἰ. σελ. 387 ἐκδ. γ' καὶ Βαίριον Ἡροδ. Τόμ. Γ', σελ. 589 ἐκδ. β'. Πρβ. καὶ Πρόππον Θουκυδ. Μέρ. Γ', β', σελ. 206 ἐκδ. μεγ. καὶ Δοδέκκιον Παρ. λειπ. σελ. 482.

Αἰσχύλ. Πέρσ. 121 «καὶ τὸ Κισσίων πόλισμ' ἀντίδουπον ᾔσεται» (*). Καὶ ἐν τῇ Μηδείᾳ τοῦ Εὐριπίδου στίχ. 45 ἀντὶ τοῦ ἀκαλλίνικον οἴσεται» ἔγραψεν ὁ Μούρητος ᾔσεται, ὅπερ ὑπὸ πολλῶν ἐνεκρίθη (**). Μετέβαλον δέ τινες καὶ τὸ παρ' Αἰσχύλῳ Ἰκέτ. 243 «μόνον τόδ' Ἑλλὰς χθὼν συνοίσεται στόχῳ» εἰς τὸ ξυνάσεται (***)).

Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 14 «Δεξιθεὺς εἰσῆλθ' ᾄσόμενος Βοιώτιον» καὶ 261 «ἐγὼ δ' ἀκολουθῶν ᾄσομαι τὸ φαλλικόν» καὶ 890 «οὐδὲ παρ' ἐμοί πρὶν τὸν Ἀρμόδιον ᾄσεται» καὶ Εἰρ. 1260 «ἄττ' ᾄσεται». Πρβ. καὶ Σφ. 1234 «νῆ Δί' ἕτερ' ἀντάσομαι» καὶ 1244 «μετὰ τοῦτον Αἰσχίνης ὁ Σέλλου δέξεται—κατὰσεται» καὶ Ἐκκλ. 887 «ἐγὼ δ', ἦν τοῦτο δρᾷς, ἀντάσομαι» καὶ 1153 «ἐγὼ ἐπάσομαι μέλος τι μελλοδειπνικόν».

Θεόφιλ. παρ' Ἀθην. σελ. 635, α' «οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν ταῦτόν ᾄσεται μέλος».

Θουκυδ. Β', 54 «κατὰ τὸ εἶδος οὕτως ᾄσονται».

Πλάτ. Γοργ. σελ. 502, β' «τοῦτο δὲ καὶ λέξει καὶ ᾄσεται» καὶ Νόμ. σελ. 664, γ' «τὰ τοιαῦτα εἰς τὸ μέσον ᾄσόμενος». Πρβ. καὶ Φαίδ. σελ. 92, γ' «οὗτος οὖν σοὶ ὁ λόγος ἐκείνῳ πῶς ξυνάσεται;» καὶ Τιμ. σελ. 26, δ' «οὐκ ἀπασόμεθα λέγοντες αὐτοὺς εἶναι τοὺς ἐν τῷ τότε ὄντας χρόνῳ». Εὐστόχως ὁ Μαδβίγιος (*Adversar. Crit.* Τόμ. Α', σελ. 108) ἐπηνώρθωσε τὸ ἐν Πολιτ. σελ. 608, α' «αἰσθόμεθα δ' οὖν ὥς οὐ σπουδαστέον ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ποιήσει ὥς ἀληθείας τε ἀπτομένη καὶ σπουδαία» μεταγράψας ᾄσόμεθα (ΑΙΣΟΜΕΘΑ—ΑΙΣΘΟΜΕΘΑ) (****).

Ἀριστοτέλ. Ῥητορ. Γ', ια', 6 «οἶον τὸ τοῦ Στησιχόρου, ὅτι οἱ τέττιγες αὐτοῖς χαμαῖθεν ᾄσονται» (*****).

(*) Ἰδὲ Δαδησίου *Miscellanea Critica* σελ. 125 Κιβδ.

(**) Ἰδὲ Πόρσωνα *Εὐρ. Μηδ.* σελ. 19 Διψ. καὶ Ἐλμωλήτιον *Εὐρ. Μηδ.* σελ. 72 Διψ. Πρβ. καὶ Πηλεκαμπιον *Ξενοφ. Ἐφεσ.* σ. 282.

(***) Ἰδὲ Παλήτιον *Αἰσχύλ.* σελ. 26.

(****) Πρβ. καὶ Βαιτηρόν *Πλάτ. Πολιτ.* σελ. XII ἐκδ. δ'. Περὶ τοῦ ἐνεστῶτος αἴσθομαι θὰ γράψωμεν τὰ δέοντα ἀλλαχοῦ.

(*****) Ἰδὲ τὰ ὅφ' ἡμῶν γεγραμμένα ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῶν Φιλομαθῶν Ἔτ. ΚΖ', σελ. 403.

Πλημμελῶς ἐν τῇ Εἰρήνῃ τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 1297 ἀναγινώσκεται κατὰ τάντίγραφα αὐτῶν πράγματ' ἄσαιΣ· σῶφρονος γὰρ εἰ πατρός», ὕπερ καὶ ἐν τοῖς παλαιοῖς σχολίοις φέρεται (σελ. 208, 43 Διδ.). Τὴν γνησίαν ἐκφορὰν ἄσαι ἀποκατέστησε πρὸ πολλοῦ ὁ Δαδῆσιος(*). Ἐν τοῖς ἀντιγράφοις εὐρίσκεται καὶ γρύξειΣ γεγραμμένον ἀντὶ τοῦ γρύξει καὶ λαικάσαιΣ ἀντὶ τοῦ λαικάσαι, κτλ(**).

Παρατηρητέον δ' ὅτι τῶν φιλολόγων τινὲς ἀγνοοῦντες τὴν παρὰ τοῖς δοκίμοις νενομισμένην χρῆσιν ἐποιήσαντο ἀτόπους εἰκασίας, ἐξ ὧν διαφθείρεται καὶ βάρβαρος καθίσταται ὁ παλαιὸς τῶν Ἑλλήνων λόγος. Κακῶς ἀνεγνώσθη παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ Δι. 431 «τίς ἂν ποτ' ᾤεθ' ὧδ' ἐπώνυμον τοῦμόν ξυγάσειν ὄνομα τοῖς ἐμοῖς κακοῖς» ἀντὶ τοῦ ξυγολοσειν(***) καὶ παρὰ τῷ Εὐριπίδῃ Ἰφιγ. Δυλ. 1190 «εἰ τοῖς αὐθένταισιν εὐφραν' ἄσαιμεν» ἀντὶ τοῦ εὐ φρονήσομεν(****) καὶ ἐν τῷ Ῥήσφ 974 «βαιὼν δὲ πένθος τῆς θαλασσίας θεοῦ ἄσω» ἀντὶ τοῦ οἴσω(*) καὶ παρὰ τῷ Πλάτῳ Νόμ. σελ. 930, α' αὐτῖνες ἑκατέρω ξυγάσουσιν» ἀντὶ τοῦ ξυγολοσουσιν ἢ ξυγοικῆσουσιν(**). Ἐγράφη δὲ καὶ ἐν τοῖς Χαρακτῆρσι τοῦ Θεοφράστου κεφ. ΚΖ' «ταῦτα ἄσων παρὰ πότον ἐπιλανθάνεσθαι» ἀντὶ τοῦ ἄγων ἢ λέγων καὶ «συνάγειν τοὺς μετ' αὐτοῦ ἄσοντας» ἀντὶ τοῦ συναύξοντας(***), ὅπερ ὀρθῶς μετετυπώθη ὑπ' ἄλλων εἰς τὸ συναύξοντας(****).

Ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν μεταγενεστέρων ἄλλοτε μὲν γίνεται χρῆ-

(*) Miscell. Crit. σελ. 534. Πρβ. καὶ Κόλινον Γρηγορ. Κορ. σελ. 419 Σχ.

(**) Ἰδε Κόβητον Nov. Lect. σελ. 252.

(***) Ἰδε Δαδῆσιου Miscell. Critica σελ. 534. Πρβ. καὶ Βλαυδήσιον Σοφοκλ. Αἴ. σελ. 404.

(****) Ἰδε Μαθίαν Εὐριπ. Τόμ. Ζ', σελ. 387 καὶ Δοδραῖον Adversar. Τόμ. Β', σελ. 84.

(*) Ἰδε Βατῆρον Ῥήσ. σελ. 280 καὶ Βοισσονάδην Βαβρ. σελ. 30.

(**) Ἰδε Σταλδῶμιον Πλάτ. Νόμ. Τόμ. Γ', σελ. 304.

(***) Ἰδε Κοραῆν Θεοφρ. σελ. 346 καὶ Ἀσπιον Θεοφρ. σελ. 230 καὶ 236.

(****) Πρβ. Κόβητον Μνημ. 1874, σελ. 62.

σις τοῦ μέσου τύπου ἄσομαι, ἐπάσομαι, κτλ. ἄλλοτε δὲ τοῦ ἐνεργητικοῦ ἄσω, οἶον

Πλούτ. Νικ. Γ', 4 «οὗς αἱ πόλεις ἐπεμπον ἄσομένους τῷ θεῷ».

Λουκιαν. Τίμ. 46 «καὶ μὴν ἐλεγείᾳ γε ἄση μάλα περιπαθῶς» καὶ Ἀλ. 38 «ἄσόμενον τὰς Φρυγῶν συμφοράς» καὶ Νεκρ. Διαλ. Β', 2 «πολλάκις συνείρων ἐπάσομαι ὑμῖν». Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ ἐν τῷ περὶ τῆς Περειγρ. τελευτῆς § 41 γράφεται ὑπὸ τῶν νέων ἐκδοτῶν «τίνας δὲ τέττιγας οὐκ ἐπάσεσθαι» ἀντὶ τοῦ ἐπαγαγέσθαι κατ' εἰκασίαν τοῦ Βυττεμβαχίου(*). Ἐν τῷ περὶ οἴκου § 4 φέρεται κατὰ τὸν τίτλον «οὐκ ἡσχύνετο γέρων ἄνθρωπος παρακαλῶν παρθένους συνεισομένας τὰ παιδεραστικά» (ἢ συνεψομένας), ὅπερ ὁ Πόρρων μετέβαλεν εἰς τὸ συνασομένας(**). Μᾶλλον δὲ τοῦτο ἡμῖν ἀρέσκει ἢ τὸ ὑπὸ τοῦ Δινδορφίου γραφὲν συνεισομένας(***)).

Δί. Χρυσόστ. Τόμ. Α', σελ. 91 «ἄσεται καὶ παραδέξεται» καὶ σελ. 675 «οὐδὲ χειρόν ἄσεται τις τῶν ἀδόντων». Πρβ. καὶ σελ. 703 καὶ Τόμ. Β', σελ. 380.

Ἀριστείδ. Τόμ. Α', σελ. 65 «ἄδουσί τε καὶ ἄσονται» καὶ σελ. 322 «ἄδουσι μὲν πάντες καὶ ἄσονται». Πρβ. καὶ σελ. 421 καὶ 568.

Θεμίστ. σελ. 54, α' «καὶ ἀντρασόμεθα ἅμα τοῖς Ἰταλιώταις ὑμνοποιοῖς» καὶ σελ. 228, β' «οὐ γὰρ μῆνιν ἄσεσθε» καὶ σελ. 246, α' «οἱ τέττιγες δὴ ἄσονται καὶ προσἄσονται». Πρβ. καὶ σελ. 366, β'.

Φιλόστρ. σελ. 249 «δεῖ τοὺς προσφόρως ἄσομένους αὐτὸν ἀπὸ γῆς αἵρεσθαι» καὶ σελ. 780 «Καῦστρῳ ταῦτα καὶ Ἰστρῳ ἄσονται» καὶ σελ. 785 «αἱ Μοῦσαι αὐτὴν ἐκεῖ ἄσονται». Πρβ. καὶ σελ. 805 καὶ σελ. 809.

(*) Πλάτ. Φαίδρ. σελ. 195 ἐκδ. β'. Πρβ. καὶ Φρίσχιον Λουκιαν. Τόμ. Α', β', σελ. 98.

(**) Ἴδε Δαδνησίου Miscell. Crit. σελ. 125.

(***) Λουκιαν. Τόμ. Γ', σελ. VII.

Μάξιμ. Τύρ. Ζ', 7. αὐδὲ κατὰ ὄρυθας ξυνάσσονται ἡμῖν» καὶ Μ', 6 α' Ατυῖ μὲν οὐκ ἄσεται ἡ Καλλιόπη».

Ἀθήν. σελ. 623, δ' αἰ ἐξέλθοι ἄσόμενος».

Λιδάν. Ἐπιστ. 1033 απαιῶνα εἰς τοὺς αἰτίους ἄσόμεθα» καὶ 1257 ατὰ δ' ὑμέτερα ταχέως τις ἄλλος ἄσεται».

Κλήμ. Ἀλεξ. σελ. 414 «περὶ δὲ τῆς ἀνατροφῆς τοῦ Μωϋσέως συνάσσεται ἡμῖν καὶ ὁ Ἐζεκίηλος».

Συνέσ. Δίων. σελ. 85 αὐ μὲν δὴ καὶ εἰς νύκτα γε ἄσομαι».

Ἀλέξ. Ἀφροδ. Ὑπομν. εἰς τὰ μετὰ τὰ Φυσ. Ἀριστοτ. σελ. 699, 23 Βον. αἶσα δὲ τοῖς τούτων δόγμασι συνάσσεται».

Αἰλιαν. π. Ζώ. Σ', 1 αὐ δέονται τοῦ προσάσσοντος καὶ ἐρουῖντος» καὶ Ποικ. Ἱστορ. Θ', 4 ἀέμοῦ γὰρ αὐτὸς ἄμεινον ἄσεται».

Φίλ. Ἰουδ. Τόμ. Β', σελ. 169 αὐχ οὐδ' ἡ γεγωνὸς ἄσεται φωνή» καὶ σελ. 277 αὐ χάριν μελίσσας ἄσω» καὶ Τόμ. Γ', σελ. 94 ατὸ ἐφύμνιον ἄσεται Μωϋσῆς λέγων» (Πρβ. καὶ σελ. 318) καὶ Τόμ. Δ', σελ. 234 «ἄσσονται τι μέλος ἐπάξιον» (Πρβ. καὶ σελ. 174).

Γαλην. Τόμ. Ι', σελ. 12 «ἀλλὰ τίς ἡμῖν οὕτω μεγαλόφωνος ποιητής, ὃς ἄσεται ταῦτα; τίνος Ὀμήρου νῦν εὐπορήσομεν ἐν ἑξαμέτρῳ τόνῳ τὴν Θεσσαλίῳ ὑμνήσοντος νίκην ἢ τίνος μελοποιοῦ κατὰ Πίνδαρον ἄσσοντος ὑψηλῶς ἐν διθυράμβοις—τὸν Θεσσαλόν;»

Ἰμέρ. Λόγ. Α', 6 ἀφ' ὧν δὲ εἰκὸς τε καὶ χρὴ τὸν γάμον ἄσομεν» καὶ Γ', 1 αἰς τὴν σὴν ἐπιδημίαν προσάσομαι» καὶ ΙΓ', 12 «προσάδω τε νῦν καὶ αὐθις ἴσως προσάσομαι».

Ξενοφ. Ἐφέσ. Γ', 5 «καὶ τὸν ὑμέναιον ἄσει τις ἐπ' ἐμοί». Ἀχιλλ. Τάτ. Β', 7 αὖς ἐπάσσουσα» (*). Εὐστάθ. Ὑσμίν. καὶ Ὑσμιν. Σ', 7 ασοὶ τὸν ὑμέναιον βασιλικῶς κατεπάσσονται» καὶ ασοὶ μὲν ὁ καλὸς Σωσθένης ἐπιθαλάμιον ἄσει» καὶ Ζ', 17 αὐκ ἐπιθαλάμιον ἄσω σοι».

Ῥήτ. Οὐαλζ. Τόμ. Α', σελ. 470, 5 «ἄσομαι καὶ τὰ ἐπιθα-

(*) Ἴδε Ἰακώψιον Ἀχιλλ. Τάτ. σελ. 510.

λάμια» καὶ σελ. 492, 27 αὐτως ἀναφρόδιτον ἄσομαι» καὶ Τόμ. Θ', σελ. 237, 1 «ποιηταὶ καὶ λογοποιοὶ καὶ ῥήτορες ἄσουσι τὰς ἀρετάς».

Ἐπιφάν. Τόμ. Δ', β', σελ. 17, 26 «ποίας δὲ καὶ ἄσεις ἐπιταφίους ᾠδὰς κτέ.»

Χορίκ. σελ. 142 Βοισσ. «καὶ ἄσω τῷ κυνηγέτῃ τὸ κάλλος».

Ζωναρ. Ἐπιτ. Ἱστορ. Τόμ. Γ', σελ. 389, 7 Δινδ. «ἤκον οἱ βασιλικοὶ ψάλλται τὰς ᾠδὰς ἄσοντες τὰς ἐωθινὰς».

Εὐστάθ. σελ. 299, 24 «ἀλλ' ἦν θεὸς εἶποι ἄν, τουτέστιν ἄσοι». Ὑπὸ παλαιοῦ θὰ ἐγίνετο χρῆσις οὐχὶ τοῦ μέλλοντος ἀλλὰ τοῦ ἀορίστου.

Σχολ. Πινδ. σελ. 294 «τὸν Ἀσώπιχον γὰρ ἦλθον αἰείδων, ἀντὶ τοῦ ἄσων ἤγουν ὑμνήσων» καὶ σελ. 440 «μέλλοντος ἄσειν» καὶ σελ. 459 «ἄσει καὶ ὑμνήσει» καὶ «ἄσεται καὶ ὑμνήσει» (Πρβ. καὶ σελ. 553).

Σχολ. Ἀριστοφ. σελ. 132, 16 Διδ. «ἐγὼ γάρ : οὐκ ἄσω δηλαδὴ». Σχολ. Θεοκρ. σελ. 254, 8 Ἀρ. «καὶ ἐγὼ μὲν ἄσω τὸ μελύδριον» καὶ σελ. 261, 7 «ἐνταῦθα δὲ τὸ αὐλήσουσιν ἀντὶ τοῦ ἄσουσιν».

Καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἀπαντᾷ ὁ τε δόκιμος μέλλων ἄσομαι καὶ ὁ ἀδόκιμος ἄσω, οἷον Κριτ. Ε', 3 «ἄσομαι ἐγὼ εἰμι τῷ κυρίῳ». Ψαλμ. ΙΒ', 6 «ἄσω τῷ κυρίῳ» καὶ Κ', 14 «ἄσομεν καὶ ψαλοῦμεν» καὶ ΚΖ', 6 «ἄσομαι καὶ ψαλῶ τῷ κυρίῳ» καὶ ΡΓ', 33 «ἄσω τῷ κυρίῳ ἐν τῇ ζωῇ μου». Ἡσαΐ. Ε', 1 «ἄσω δὴ τῷ ἠγαπημένῳ ἄσμα τοῦ ἀγαπητοῦ μου».

Τοῦ ἄσω γίνεται μνεΐα καὶ ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου λέγοντος «Ἄσω: ψαλῶ, αἰνέσω, ὑμνήσω».

Παρ' Ἰουλιανῷ σελ. 338, α' ἀντὶ τοῦ «ὅτι δῆτα ταῖς Μούσαις ἄσω καὶ ἐμαυτῷ» ἐξέδωκεν ὁ Ἐρτλῖνος ἄδω. Παρ' Ὀριγένη Τόμ. ΚΒ', σελ. 125 ἀναγινώσκεται «προβασανίσαντες τῶν ἀκούειν σφῶν βουλομένων τὰς ψυχὰς καὶ κατ' ἰδίαν αὐτοῖς προσπᾶσοντες κτέ.». Ἀλλ' ὀρθῶς ἐν Τόμ. ΙΗ', σελ. 322 φέρεται προσπᾶσαντες. Παρατηρητέον προσέτι ὅτι ἐν Τόμ. ΙΕ', σελ. 191 εὐρίσκεται γεγραμμένον αὐὸ λέγομεν πῶς ἄσομεν τὴν ᾠδὴν κυ-

ρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας, ἀλλὰ πῶς ἄσομεν τὴν ὥδην κυρίου οὐκ ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας», ἀνθ' οὗ ἐν Ψαλμῷ ΡΛΖ', 4 (Τόμ. Β', σελ. 192 Διδ.) κεῖται «πῶς ἄσΩμεν τὴν ὥδην κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας;».

ὑπὸ τοῦ Ἀποστολίου ΙΖ', 84 μνημονεύεται παροιμία ἔχουσα οὕτω· «τότ' ἄσονται κύκνοι, ὅταν κολιοὶ σιωπήσωσι».

Παρ' Ὀμήρῳ λέγοντι αἰέποτε αἰείδω, οὐδέποτε δ' ἄδω, ὁ τύπος τοῦ μέλλοντος εἶνε αἰέσομαι, οἷον Ὀδυσσ. Χ, 352 ἀπωλεύμην μνηστῆρσιν αἰεσόμενος μετὰ δαΐτας». Τοῦ μέλλοντος τούτου ἐποιήσατο χρῆσιν καὶ ὁ Ἀλκμάν Ποιητ. Δυρ. Βεργκ. σελ. 819 ἐκδ. γ' «αἰέσομαι ἐκ Διὸς ἀρχομένα» καὶ σελ. 851 «λίγ' αἰέσομαι» καὶ ὁ Πίνδαρος Ἰσθμ. Ζ', 39 «αἰέσομαι χαίταν στεφάνοισιν ἀρμόζων» καὶ ὁ Εὐριπίδης Ποιητ. Δυρ. σελ. 591 «σὲ δ' αἰέσομαι, ὦ Κλεινίου παῖ». Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ ἐν Νεμεονικῶν Δ', στίχ. 90 φέρουσι τάντίγραφα «τὸν Εὐφάνης ἐθέλων γεραῖος προπάτωρ ὁ σὸς αἰέσεται, παῖ», ὅπερ πολλαχῶς μετεγράφη(*). Ἐξέδωκε δ' ὁ Βέργκιος καὶ ἐν Νεμεον. Γ', 18 κοίλ' αἰέσομαι ἀντὶ τοῦ κοινώσομαι (Ποιητ. Δυρ. σελ. 257 ἐκδ. δ').

Ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς Ὑμνοῖς ἀπαντᾷ οὐ μόνον ὁ ἀσυνάλειπτος τύπος αἰέσομαι ἀλλὰ καὶ ὁ συναληλιμμένος ἄσομαι, οἷον Ι', 1 «Κυπρογενὴ Κυθήρειαν αἰέσομαι». ΙΕ', 1 «Ἡρακλέα Διὸς υἱὸν αἰέσομαι». ΚΓ', 1 «Ζῆνα θεῶν τὸν ἄριστον αἰέσομαι». Α', 1 «Γαῖαν παμμήτειραν αἰέσομαι». Ξ', 2 «Ἀφροδίτην ἄσομαι». ΔΒ', 19 «κλέα φωτῶν ἄσομαι ἡμιθέων». Πρβ. καὶ ΛΔ', 18 αἰεὶ δέ σ' αἰδοὶ ἄδομεν ἀρχόμενοι λήγοντές τ'» καὶ Ε', 494 ἀπρόφρων ἀντ' ὥδης βίοτον θυμήρε' ὅπαζε· αὐτὰρ ἐγὼ καὶ σεῖο καὶ ἄλλης μνήσεμ' ἐνιδῆς(**).

Φέρεται δὲ καὶ παρὰ τῷ Θεόγνιδι στίχ. 243 «καλά τε καὶ λιγέα ἄσονται» καὶ στίχ. 943 «ἐγγύθεν αὐλητῆρος αἰέσομαι

(*) Ἰδὲ Βέργκιον Ποιητ. Δυρ. σελ. 270 ἐκδ. δ'.

(**) Ἰδὲ Βωμειστῆρον Ὑμν. Ὀμηρ. σελ. 122. Πρβ. καὶ Λεννήπιον Ἡσ. Θεογ. σελ. 7 καὶ Ναίχιον Χοιρίλ. σελ. 230 καὶ Ὁθ. Σνειδῆρον Καλλιμ. Τόμ. Β', σελ. 782.

ὧδε καταστάς δεξιός». Ἐν τῷ Συμποσίῳ τοῦ Λουκιανοῦ § 41 παράκεινται ἐλεγεία, ἐν οἷς ἀνεγνώσθη αἰνὸν ἐπ' ἀμφοτέροις πολλάκις ἀσόμεθα ἀντὶ τοῦ ἀεισόμεθα, ὅπερ ἔχουσιν οἱ κώδικες.

Ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων ποιητῶν γίνεται χρῆσις τεσσάρων τύπων, δύο μὲν δοκίμων ἀείσομαι καὶ ἄσομαι, δύο δ' ἀδοκίμων ἀείσω καὶ ἄσω, οἷον

Καλλίμ. Ὑμν. εἰς Δία 4 «πῶς καὶ νιν Δικταῖον ἀείσομεν ἢ Δουκαῖον;» καὶ εἰς Ἀπόλλ. 30 αὐδ' ὁ χορὸς τὸν Φοῖβον ἐφ' ἐν μόνον ἡμᾶρ ἀείσει» καὶ εἰς Ἀρτ. 186 «ἐγὼ δ' ἐτέροισιν ἀείσω» καὶ εἰς Δῆλ. 1 «τὴν ἱερὴν, ὦ θυμέ, τίνα χρόνον — ἀείσεις Δῆλον;» καὶ Ἐπιγρ. 22 α' Ἀστακίδην δ' αἰὲν ἀεισόμεθα»(*). Ἐν τῷ εἰς Δία Ὑμνῳ στίχ. 93 πρὸς τῇ ὀρθῶς ἐχούσῃ γραφῇ αἷς κεν Διὸς ἔργματ' ἀείδοι» φέρονται ἐν τοῖς κώδιξι καὶ αἱ πλημμελεῖς ἀείσει καὶ ἀείσοι(**).

Θεόκρ. Α', 145 «καὶ ἐς ὕστερον ἄδιον ἄσῳ» καὶ Β', 11 «τὴν γὰρ ποταείσομαι» καὶ Γ', 37 «ἀσεῦμαι ποτὶ τὰν πίτυν ὧδ' ἀποκλινθείς» καὶ Ε', 31 «ἄδιον ἄσῃ τεῖδ' ὑπὸ τὰν κότινον καθίξας» καὶ Ζ', 72 «ὁ δὲ Τίτυρος ἐγγύθεν ἄσει» καὶ Ζ', 78 «ἀσει δ' ὥς ποκ' ἔδεκτο τὸν αἰπόλου εὐρέα λάρναξ» καὶ Η', 55 «ὑπὸ τᾷ πέτρᾳ τᾷδ' ἄσομαι» καὶ ΚΒ', 26 «Πολυδεύκεα πρῶτον ἀείσω» καὶ ΚΒ', 135 «σὲ δέ, Κάστορ, ἀείσω»(***). Ἐν Εἰδυλλίῳ Ε', στίχ. 22 κεῖται «ἀλλὰ γέ τοι διαείσομαι, ὥστε κ' ἀπείπης», ἀνθ' οὗ ὁ Ἀρήνσιος ἐξέδωκεν ἀλλ' ἄγε τοι διαείσομαι» ἐκλαμβάνων τὸ διαείσομαι οὐχὶ μέλλοντα ἀλλ' ἀόριστον ὑποτακτικόν. Ὁ Μεινέκιος τὸ μὲν πρῶτον ἐνέκρινε τὴν ὑπὸ τοῦ

(*) Πρβ. Μεινέκιον Κ α λ λ ι μ. σελ. 302.

(**) Ἴδε Μεινέκιον Κ α λ λ ι μ. σελ. 10. Πρβ. καὶ σελ. 13 καὶ 41 καὶ Στ ο β. Ἀ ν θ. Τόμ. Β', σελ. VI.

(***) Πρβ. καὶ Κόβητον Ν ο ν. L e c t. σελ. 250. Ὁ Μεινέκιος δέπειθεν ὅτι τὸ ἐν Εἰδυλλ. Β', 3 «φίλον καταθύσομαι ἄνδρα» εἶνε πλημμελὴς ἀνάγνωσις τοῦ καταείσομαι, ἀλλὰ μεταδοξάσας ἔπειτα ἀπεφάνηατο ὅτι ὀρθῶς ἔχει ἡ γραφή τῶν κωδίκων (Θ ε ο κ ρ. σελ. 204 καὶ 471 ἐκδ. γ'. Πρβ. καὶ Βαίριον Ἡ ρ ο δ. Τόμ. Γ', σελ. 352 ἐκδ. 6). Ὁ Ἀρήνσιος καὶ ὁ Φρίσχιος ἐξέδωκαν καταδήσομαι.

Ἄρηνσιον γενομένην ἀνάγνωσιν, ἔπειτα δ' ἐξετάσας πάλιν τὸ πρᾶγμα εὔρε κρείττονα τὴν παραδεδομένην γραφήν(*). Ἡ διά πρόθεσις ἐμφαίνει ἔριν ἢ ἀμιλλαν, ὡς καὶ ἐν τῷ ἀορίστῳ διάσασθαι, οὗ ποιεῖται μνείαν ὁ Φρύνιχος λέγων Σοφιστ. Προπαρ. σελ. 37, 3 «Διάσασθαι : τὸ διαμιλλήσασθαι ἐν ᾧδῇ τινι» (Πρ6. καὶ Λακων. ψήφ. κατὰ Τιμοθ. ἐν Γραμματ. Φρασικλ. σελ. 663). Γνωστὸν δ' ὑπάρχει ὅτι κατὰ μέσον τύπον συνήθως τὰ τοιαῦτα ῥήματα ἐκφέρονται, οἷον διατοξέομαι, διακορτίζομαι, κτλ., περὶ ὧν ἀκριβῶς ἐτέρωθι(**). Καὶ ἐν τοῖς παλαιοῖς εἰς τὸν Θεόκριτον σχολίοις σελ. 187, 7 λέγεται α' Ἀλλὰ γέ τοι διαείσομαι : ἀλλὰ σοι ἄδων ἐρίσω ἢ περὶ ᾧδῆς ἔριν στήσομαι, διακριθῶ, ἕως ἂν ἀπαγορεύσας τὴν ἥτταν ὁμολογήσης».

Ἀνθολ. Παλ. Ζ', 141 «σέ μὲν πολὺς ἄσεται αἰών» καὶ Ζ', 192 «οὐκέτι δὴ πτερύγεσσι λιγυφθόγγοισιν αἰεῖσεις» καὶ Ζ', 424 «ἰππαστὴρ δ' ὅδε κημὸς αἰεῖσεται» καὶ Θ', 656, 16 «Ἀδριανοῦ βασιλῆος ἀμεμφέα νηὸν αἰεῖσεις» καὶ ΙΣ', 357 «νῦν δὲ νέος τις μῦθος αἰεῖσεται». Φέρεται δὲ καὶ ἐν βιβλ. Ζ', 5 «τάμα δέ, Μοῦσαι καὶ Χίος, Ἑλλήνων παισὶν (πᾶσιν) αἰεῖσετ' ἔπη», ὅπερ ὁ Βρούγκιος μετετύπωσεν εἰς τὸ αἰεῖσ' ἔπη(***) .

Βάβρ. ΙΒ', 13 «ὅπου γεωργοῖς, οὐχὶ θηρίοις ἄσεις».

Μανέθ. Α', 402 «ὅσσα δ' ἄμ' Ἑελίῳ δρῶσιν παρόντες αἰέσω» (Πρ6. καὶ Β', 7 καὶ 227) καὶ Σ', 163 «ὦ δ' ἄσει κίθαρις νευρένδετος ἐν παλάμῃσιν».

Κόϊντ. Σμυρν. Γ', 646 «κλέος—ἀοῖδοι καὶ μένος αἰεσουσιν».

Ὅππιαν. Κυνηγ. Α', 80 «έρχομ' αἰέσωγ» (Πρ6. καὶ Β', 156 καὶ Γ', 83).

Νόνν. Διον. Α', 27 «εὐία Θυώνης αἰέσω ποθέοντα συοκτόνον

(*) Θεοκρ. σελ. 231 καὶ 473. Πρ6. καὶ Φρίσχιον. Θεοκρ. Τόμ. Α', σελ. 161. Περὶ τοῦ ἀλλ' ἄγε καὶ ἀλλ' ἄγε ἴδε Ναύκιον Ἰλιάδ. Τόμ. Β', σελ. XII.

(**) Πρ6. Κόβητον Nov. Lect. σελ. 625 κίξ. Σφάλλεται ὁ Κυνηγ. Διεξοδ. Γραμματ. Τόμ. Β', σελ. 356.

(***) Ἰδε Ἑκκῆρον Comment. Crit. de Anth. Μέρ. Α' σελ. 262 καὶ Δουδνῆρον Ἀνθολ. Παλ. Τόμ. Α', σελ. 418.

εὐγαμον Δῦρην» (Πρβ. καὶ στίχ. 29) καὶ IB', 150 «άνηρ εὐ-
ρυθμος ἀείσει» (Πρβ. καὶ IG', 47 καὶ KE', 6).

Ὁ μέλλων ἀείσω εὐρίσκεται καὶ ἐν χρησμῷ παρ' Εὐσεβίῳ
Εὐαγγ. Προπ. Δ', θ', 2 αζώνων δ' ὡς θέμις ἐστὶ τελευτῆσαι κα-
θαγισμοὺς ἀείσω». Ἐποιήσατο δ' αὐτοῦ χρῆσιν καὶ ὁ τὴν Κά-
μινον ποιήσας, ἥτις τῷ Ὀμήρῳ κοινῶς προσνέμεται, στίχ. 1 αἶ-
μοι δώσετε μισθόν, ἀείσω, ὃ κεραμῆες». Πρβ. καὶ Κλεάνθ.
Ὑμν. 6 (Στοβ. Φυσ. Α', β', 12) ατῷ σε καθυμνήσω καὶ σὸν κρά-
τος αἰὲν ἀείσω». Μεινέκιος Στοβ. Ἐκλ. Τόμ. Β', σελ. XI «ἀεί-
σω : αἶδω Α. OM. Futurum ἀείσω, quo ne Theognis Eleg.
4. quidem abstinuit, in Cleanthe nihil offensionis habet».

Δίαν δ' ὁμῶς ἀμφίβολον εἶνε ἂν ἐλέχθη ὑπὸ παλαιοῦ ποιητοῦ
ἀείσω ἀντὶ τοῦ ἀείσομαι. Ἀναγινώσκεται μὲν παρὰ τῷ Θεό-
γνιδι 4 «ἀλλ' αἰεὶ πρῶτον σέ καὶ ὕστατον ἐν τε μέσοισιν ἀεί-
σω»(*) καὶ παρὰ τῷ Εὐριπίδῃ Ἡρ. Μαιν. 678 «ἔτι τε γέρων
ἀοιδὸς κελαδεῖ τὰν Μναμοσύναν, ἔτι τὰν Ἡρακλέους καλλίνικον
ἀείσω». Ἀλλ' ἐν μὲν τῷ χωρίῳ τοῦ Θεόγνιδος εἶκασεν ὁ Κόβη-
τος (Nov. Lect. σελ. 250) ὕμνήσω, ἐν δὲ τῷ τοῦ Εὐριπίδου ἀ-
ποκατέστησεν ὁ Ἐλσμλῆιος τὸ ἀεῖδω(**), ὅπερ καὶ παρὰ τῷ
Θεόγνιδι προκριτώτερον τοῦ ὕμνήσω ὑπολαμβάνει ὁ Βέργκιος
(Ποιητ. Λυρ. σελ. 482 ἐκδ. γ'). Πρβ. Εὐριπ. Βάκχ. 71 «τὰ
νομισθέντα γὰρ αἰεὶ Διόνυσον ὕμνήσω», κτλ. καὶ Ἰλιάδ. Μικρ. 4
α' Ἰλιον ἀεῖδω καὶ Δαρδανίην εὐπωλον» καὶ Σκόλ. παρ' Ἀθην.
σελ. 694, γ' «Πλούτου μητέρ' Ὀλυμπίαν ἀεῖδω Δήμητρα» καὶ
Μεσομήδ. Ὑμν. εἰς Νέμεσ. 4 «Νέμεσιν θεὸν ἄδομεν ἀφθίταν».
Ἐτι δὲ Λᾶσ. 4 «Δάματρα μέλπω κόραν τε Κλυμένοι' ἄλοχον
Μελίβοιαν».

Ἐν τοῖς Δειπνοσοφισταῖς τοῦ Ἀθηναίου σελ. 571, δ' παρά-
κειται ἐκ τῆς Σαπφοῦς ατάδε νῦν ἐταίραις ταῖς ἐμαῖσι τερπνὰ
καλῶς ἀείσω», περὶ οὗ γράφει ὁ Μεινέκιος (Ἀθην. Τόμ. Δ', σελ.

(*) Πρβ. Οὐελκῆρον Θεόγν. σελ. 126.

(**) Πρβ. Ματθίαν Εὐριπ. Τόμ. Η', σελ. 375 καὶ Διεξοδ.
Γραμμ. Τόμ. Α', σελ. 408 ἐκδ. γ'.

267) «Pro αείσω fort. αείδω scribendum est. Sed conf. ad Stobaei Ecl. phys. p. XI».

Περίφημον κατέστη τὸ «αείσω ξυνετοῖσι, θύρας δ' ἐπίθεσθε βέβηλοι», οὗ ποιεῖται μνείαν ὁ Στοβαῖος Ἀνθολ. Ε', 72 καὶ ΜΑ', 9 (Πρβ. καὶ Πλούτ. Ἠθικ. σελ. 391, δ' καὶ σελ. 636, δ')· λέγεται δὲ καὶ «φθέγγομαι οἷς θέμις ἐστί, θύρας δ' ἐπίθεσθε βέβηλοι». Ἀλλ' ἐν τοῖς εἰς Σοφοκλέα Σχολίοις Οἶδ. Κ. 10 εἶνε γεγραμμένον «αείδω ξυνετοῖσι, θύρας δ' ἐπίθεσθε βέβηλοι»(*).

Μεγάλως θαυμάζομεν καὶ ἀποροῦμεν ἀναγινώσκοντες τὰ ὑπὸ τοῦ Στρουβίου γεγραμμένα (*Opusc.* Τόμ. Β', σελ. 197): «ἄσομαι ab ἄδω nunquam nisi hac forma mihi occurrit, verum a non contracto αείδω est tam αείσω quam αείσομαι, illud in Oppian. *Cyneget* 1, 80. et saepius, hoc in fragm. Euripidis apud Plutarch. *Alcibiad.*»

Παρατηρητέον δ' ὅτι ὁ μέλλων αείσομαι, καίτοι παντελῶς ἀλλότριος ὢν τοῦ κοινοῦ λόγου, ἀπαντᾷ παρὰ τῷ Φιλοστράτῳ λέγοντι σελ. 270 «τίς δ' αὐλὸς ἡδεῖαν ὧδ' ἁρμονίαν καὶ συγκεκραμένην αἰσεται;»(**). Εὐρίσκεται δὲ καὶ ὁ ἀόριστος ἐπαισθῆναι ἀντὶ τοῦ ἐπαισθῆναι ἐν ταῖς Ἐπικτήτου Διατριβαῖς Β', κ', 12 αἰ ἐδύναντο οἱ ἄνθρωποι κατακληθέντες καὶ ἐπαισθέντες ὑπὸ τῶν Στωϊκῶν ἀπονυστάζειν». Πρβ. καὶ Ψευδολουκίαν. Φιλοπ. 18 «τὸ θαυμάσιον ἐκεῖνο ἀκουσμάτιον αἰσον». Ὁ Εὐζάθιος λέγει σελ. 9, 24 «Ἰστέον δὲ ὅτι τε παρὰ τῇ κοινῇ διαλέκτῳ ἀργεῖ τὸ αἰλδεν καὶ ἡ ἐκεῖθεν ἀοιδή, ἐνεργεῖται δὲ τὸ ἄδεν καὶ ἡ ὥδῃ τὰ παθόντα κᾶσιν καὶ συναίρεσιν». Πρβ. καὶ Ἑτυμ. Μέγ. σελ. 21, 10(***)

(*) Ἴδε Βυττεμβάχιον Πλούτ. Ἠθ. Τόμ. Ζ', σελ. 289 καὶ Δοδέκκιον Ἀγλαοφ. σελ. 454 κἄξ. καὶ Ἐρουμερδῆνα Παρατηρ. Φιλολογ. εἰς Θεόγν. σελ. 4. Πρβ. καὶ Μουλλάχιον Ἀποσπ. Φιλοσ. Τόμ. Α', σελ. 165.

(**) Πρβ. Κόβητον Μνημ. 1859, σελ. 434.

(***) Ἴδε Δοδέκκιον Φρυγ. σελ. 243. Πρβ. καὶ Ἐρουμερδῆνα Νον. Add. Crit. σελ. 2.

§ 4. ἤσουσιν — ἄσουσιν

Ὁ ἐνεργητικὸς μέλλων ἄσω φέρεται καὶ ἐν τοῖς Νόμοις τοῦ Πλάτωνος σελ. 666, δ' ἀποίαν δὲ ἄσουσιν οἱ ἄνδρες φωνήν ἢ μουσαν^α. Ἀλλ' ἡ λέξις εἶνε πάντως παρεφθαρμένη, ὀρθότατα δ' ὁ Πόρσων ἀνέγνω ἤσουσιν(*). Οὐδείς, νομίζομεν, δύναται ν' ἀρνηθῇ ὅτι εὐκολὸς ἦτο ἡ μετάπτωσις τοῦ ΗΣΟΥΣΙΝ εἰς τὸ ΑΣΟΥΣΙΝ. Πρβ. καὶ Σοφοκλ. Αἰ. 630, ἐνθα πρὸς τῇ ὑγιῶς ἐχούσῃ γραφῇ «αἴλινον αἴλινον οὐδ' οἰκτρᾶς γόνον ὄρνιθος ἀηδοῦς ἦσει δύσμορος» ὑπάρχει καὶ ἡ ἐσφαλμένη ἄσει ἦτοι ἄσει.

Οὐκ ὀλίγα δὲ δύναταί τις νὰ καταλέξῃ μαρτύρια τοῦ *ιέναι* φωνήν ἢ φωνάς ἐκ τε τοῦ ποιητικοῦ καὶ τοῦ πεζοῦ λόγου, οἷον Σιμωνίδ. 72 «πορφυρέου ἀπὸ στόματος ἰεῖσα φωνὰν παρθένος» (Πρβ. καὶ Ποιητ. Λυρ. Βεργκ. σελ. 1327 ἐκδ. γ' καὶ Ἀποσπ. Κωμ. Μειν. Τόμ. Δ', σελ. 652). Αἰσχύλ. Χοηφ. 563 «ἄμφω δὲ φωνήν ἤσομεν Παρνησίδα». Εὐριπίδ. Ἡρ. Μαιν. 1295 «φωνήν γὰρ ἦσει χθών». Ἀριστοφ. Ἰππ. 522 «πάσας δ' ὑμῖν φωνὰς ἰεῖς—οὐκ ἐξήρκεσεν» καὶ Σφ. 562 «ἀλλ' ἀκροῶμαι πάσας φωνὰς ἰέντων εἰς ἀπόφυξιν». Ἡρόδ. Β', 2 «έντειλάμενος μηδένα ἀντίον αὐτῶν μηδεμίαν φωνήν ἰέναι» καὶ Δ', 23 «φωνήν δὲ ἰδίην ἰέντες» (Πρβ. καὶ Δ', 135)(**). Πλάτ. Φαίδρ. σελ. 259, δ' «ἰᾶσι καλλίστην φωνήν» καὶ Πολιτ. σελ. 617, β' «φωνήν μίαν ἰεῖσαν, ἓνα τόνον» (Πρβ. καὶ Νόμ. σελ. 890, δ' καὶ σελ. 934, δ'). Ξενοφ. Κυνηγ. ΙΓ', 16 «φωνήν δὲ οἱ μὲν εὖεπῇ ἰᾶσιν, οἱ δ' αἰσχροῖαν». Θεόφρ. π. Σημ. 16 «ἐὰν κόραξ εὐδίας μὴ τὴν εἰωθυῖαν φωνήν ἴῃ (Γρ. *ιῆ*)». Πλούτ. Ἠθικ. σελ. 564, β' «καὶ φωνὰς ἴεσαν ἀσήμεους»(***). Θεμίστ. σελ. 341, γ' «πάσας ἰέντες φωνὰς καὶ ἄσματα ἄδοντες μεστὰ ἡδονῆς». Μάξιμ. Τύρ. Λόγ. Σ', 5 «καὶ τὴν αὐτὴν φωνήν ἰέντας» καὶ Λόγ. Ζ', 1 «τὰς τοῦ Ἀγαμέμνονος ἰέντες φωνάς». Ἡλιοδ. Αἰθ. Ι', 17 «καὶ μυρίας ἐπὶ τοῦτοις καὶ ὁμοίας φωνὰς ἰέντες».

(*) *Adversar.* σελ. 243. Πρβ. καὶ Κόβητον *Nov. Lect.* σελ. 250 καὶ Μαδδελγίον *Adversar.* Τόμ. Α', σελ. 439.

(**) Ἴδε Βαίριον Ἡροδ. Τόμ. Α', σελ. 429 ἐκδ. β'.

(***) Πρβ. καὶ Μωζῆρον *Μελετ. Κρευζ. Μέρ. Β'*, σελ. 59.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον λέγεται ὅπα *ιέναι*, ὅσσαν *ιέναι*, *ιέναι* αὐδὴν, γλῶσσαν *ιέναι*, κτλ. οἶον

ὅπα ιέναι. Ἰλ. Γ, 152 «ὅπα λειριόεσσαν *ιεῖσιν*» καὶ Γ, 221 «ὅτε δὴ ὅπα τε μεγάλην ἐκ στήθεος εἶη καὶ ἔπεα νιφάδεσσι ἐοικότα χειμερίησιν» (Πρβ. καὶ Ε, 151 καὶ Ὀδ. Μ, 192 καὶ Ἡσίοδ. Θεογ. 830 καὶ Ὅμηρ. Ὑμν. ΚΖ', 18). Ἐκ τοῦ *ιέναι* ἔπη ἐσχηματίσθη τὸ ἐπίθετον ἡσιεπής, περὶ οὗ ἶδε Ἐφημερ. Φιλομ. Ἔτ. ΚΖ', σελ. 147.

ὅσσαν ιέναι. Ἡσίοδ. Θεογ. 43 «αἰ δ' ἄμβροτον ὅσσαν *ιεῖσαι* κτέ.»

ιέναι αὐδὴν. Ἡσίοδ. Ἀσπ. 278 «τοὶ μὲν ὑπὸ λιγυρῶν συρίγγων ἴεσαν αὐδὴν». Πρβ. καὶ Δίσχύλ. Πέρσ. 940 καὶ 944 καὶ Ἐπιγρ. παρὰ Καυήρῳ σελ. 159.

γλῶσσαν ιέναι. Σόλων ΔΤ', 9 «γλῶσσαν οὐκέτ' Ἀττικὴν *ιέντας*» (Πρβ. καὶ Θεογν. 94). Σοφοκλ. Ἡλ. 596 «ἡ πᾶσαν *ιεῖς* γλῶσσαν». Ἡρόδ. Α', 57 «ἡντινα δὲ γλῶσσαν ἴεσαν οἱ Πελασγοὶ οὐκ ἔχω ἀτρεκέως εἶπαι» καὶ αἰ τούτοις τεκμαιρόμενον δεῖ λέγειν, ἦσαν οἱ Πελασγοὶ βάρβαρον γλῶσσαν *ιέντες*. Πρβ. καὶ Θ', 16 καὶ Θουκυδ. Γ', 112.

φθογγὰς ιέναι. Εὐριπ. Ἐκ. 338 «πάσας ὥστ' ἀηδόνοσ στόμα φθογγὰς *ιεῖσα*». Πρβ. καὶ Ἰφιγ. Τ. 293 «ἀλλ' ἡλλάσσετο φθογγὰς τε μόσχων καὶ κυνῶν ὑλάγματα, ἃ ῥασκ' Ἐρινῦς *ιέναι* μιμήματα» ἢ κατὰ τὸν Ναύκιον *μυκήματα*.

ιέναι γῆρυν, ἀοιδὴν. Ἀριστοφ. Ὀρν. 233 «μαλθακὴν *ιέντα* γῆρυν» καὶ 908 «μελιγλώσσω ἐπέων *ιεῖς* ἀοιδάν».

κλαγγὴν ιέναι. Τελέστ. 4 «ἄλλος δ' ἄλλαν κλαγγὰν *ιεῖς* κτέ.»

ιέναι κωκυτόν. Σοφοκλ. Αἶ. 851 «ἤσει μέγαν κωκυτὸν ἐν πάσῃ πόλει». Πρβ. καὶ Εὐριπ. Μηδ. 1176.

ιάλεμον ιέναι. Εὐριπ. Ἰκέτ. 281 «οἰκτρὸν *ιάλεμον* οἰκτρὸν *ιεῖσαν*».

ιέναι βάγματα. Δίσχύλ. Πέρσ. 635 «*ιέντος* τὰ παναίολ' αἰανῇ δύσθροα βάγματ' ἢ κτέ.». Πρβ. καὶ Ἐπτ. 865.

ἔπος ιέναι. Σοφοκλ. Ἀντιγ. 1212 «οἰμῶξας δ' ἔπος ἴησι

δυσθρήνητον». Πρβ. καὶ Οἶδ. Κ. 132 «τὸ τὰς εὐφάμου στόμα φροντίδος ἰέντες».

μέλος ἰέναι. Πλάτ. Νόμ. σελ. 812, δ' «ἄλλα μὲν μέλη τῶν χορδῶν ἰευσῶν, ἄλλα δὲ τοῦ τὴν μελωδίαν ξυνθέντος ποιητοῦ». Πρβ. καὶ Φίληβ. σελ. 51, δ'.

ἰέναι ῥήματα. Ἀριστοφ. Βατρ. 823 «βρυχώμενος ᾗσει ῥήματα γομφοπαγῇ».

ὀλολυγὴν ἰέναι. Ἀνθολ. Παλ. Σ', 219, 17 «ἀλλ' ἔμπας ἐρίμυκον ἀπὸ στομάτων ὀλολυγὰν ᾗκεν».

στεναγμοὺς ἰέναι. Ψευδοπλάτ. Ἀξιόχ. σελ. 366, α' «στεναγμοὺς ἰέντα σὺν δακρύοις καὶ κροτήσεσι χειρῶν».

ἀλαλαγμὸν ἰέναι. Πλούτ. Μαρ. ΙΘ', 4 «οὐδὲ ἀναρθρον ἀλαλαγμὸν ἰέντες».

Ὡς δὲ γίνεται χρῆσις τοῦ ἀπλοῦ ἰέναι *φωνήν* ἢ *φωνάς*, οὕτω καὶ τοῦ συνθέτου μετὰ τῆς ΑΠΟ προθέσεως ἀφιέναι *φωνήν* ἢ *φωνάς*, οἷον Εὐριπ. Φοιν. 1440 «φωνὴν μὲν οὐκ ἀφῆκεν». Πλάτ. Εὐθυδ. σελ. 293, α' «πᾶσαν ἤδη φωνὴν ἀφίην» καὶ Πολιτ. σελ. 475, α' «πάσας φωνάς ἀφίετε». Ψευδοπλάτ. Σισύφ. σελ. 389, γ' «πάντα κάλων ἐξιέντες καὶ πᾶσαν φωνὴν ἀφιέντες». Δημοσθέν. σελ. 9, 2 «μόνον οὐχὶ λέγει φωνὴν ἀφιεῖς»^(*) καὶ σελ. 293, 195 «ὕπὲρ οὗ τότε' ἐκεῖνος πάσας ἀφῆκε τὰς φωνάς» καὶ σελ. 301, 218 «οἷας τότε' ἀφίει φωνάς ὁ Φίλιππος». Αἰσχίν. π. Παραπρ. 88 «μηδ' ὅθεν τὴν φωνὴν ἀφίησιν». Ἀριστοτέλ. π. Ζώ. Ἱστορ. Δ', θ', 7 «ἄλλο ἄλλην ἀφίησι φωνήν» καὶ 8 «φωνήν μὲν οὖν ἀφιάσι, διάλεκτον δ' οὐδεμίαν» καὶ 9 «ἐνα οὐ τὴν αὐτὴν φωνὴν ἀφίησι» καὶ «οἱ ἄνθρωποι φωνὴν μὲν τὴν αὐτὴν ἀφιάσι, διάλεκτον δ' οὐ τὴν αὐτήν» (Πρβ. καὶ Ε', ιδ', 3 καὶ Σ', ιβ', 4 καὶ ιη', 5 καὶ Θ', ιγ', 1 καὶ μθ', 2 καὶ 3). Θεόφρ. π. Σημ. 12 «σημαίνει ταῖς φωναῖς, αἷς ἀφίησιν, ἄνεμον καὶ εὐδίαν».

(*) Πολλοὶ ἐμιμήθησαν τὸ τοῦ Δημοσθένους. Διον. Ἀλικ. π. Δεκτ. Δημ. Δειν. 54 «μόνον οὐ φωνὴν ἀφιέντα». Σίξτ. Ἐμπειρ. σελ. 320, 46 «μόνον οὐχὶ φωνὴν ἀφιέν», κλπ. Πρβ. καὶ Πλούτ. Εὐμέν. ΙΔ', 4 «τὰ πράγματα φωνὴν ἀφιέντα» καὶ Εἰνιχίνιον Ε ὁ σ σ β. Ἱστορ. Τόμ. Γ', σελ. 405.

Πλούταρχ. Φλαμιν. Ε', 5 «ήναγκάζοντο παραπλησίως ἀφιέναι φωνάς» καὶ Μαρ. ΔΗ', 7 «εἶτα φωνὴν ἀφῆκε λαμπράν» (Πρβ. καὶ Νομ. Κ', 7 καὶ Περικλ. Η', 4 καὶ Κίμ. Η', 2 καὶ Σύλλ. ΚΓ', 3 καὶ ΚΖ', 3) καὶ Ἡθικ. σελ. 666, δ' «φωνὴν ἀφιέντα γοεράν» καὶ σελ. 671, ς' «καὶ ταύτην ἀφίᾳσι τὴν φωνήν» (Πρβ. καὶ σελ. 1097, α'). Αἰλιαν. π. Ζώ. ΙΕ', 27 «τὰ μὲν πρῶτα ὀρτυγος φωνὴν ἀφιέναι» καὶ «οὐδὲ φωνὴν ἔτι ἀφίᾳσιν ἣν πρότερον ἠφίσαν». Δουκιαν. π. Παρυσ. 46 «τελευτῶν δὲ φωνὰς ἀφῆκεν» καὶ Ἡρακλ. 4 «ἀκριβῶς Ἑλλάδα φωνὴν ἀφίεις» (Πρβ. καὶ Εὐκ. 13 «εἰ καὶ πολυηχέα τὴν φωνὴν ἀφίᾳσι»). Ἀριστείδ. Τόμ. Α', σελ. 461 «οἱ μὲν ἰατροὶ πολλὰς φωνὰς ἠφίσαν» (Πρβ. καὶ σελ. 551) καὶ Τόμ. Β', σελ. 258 «ὄσας καὶ οἷας ἀφῆκε φωνάς» (Πρβ. καὶ σελ. 280 καὶ 359). Φιλόστρ. σελ. 588 «τίνας οὐχὶ ἀφιέντες ὑπὲρ αὐτοῦ φωνάς» (Πρβ. καὶ σελ. 157). Πausαν. Φωκ. ΚΓ', 3 «καὶ Ἑλλάδα ἀφιέναι τὴν φωνήν». Εὐνάπ. σελ. 56 Βοισσ. «παντοίας ἀφίεις φωνάς» (*). Λιβάν. Τόμ. Δ', σελ. 1072 «ἐβουλόμην ἀφιέναι φωνήν». Ἰουλιαν. σελ. 23, δ' «καὶ ποίας ἀφίει φωνάς» (**). Ἀρισταίν. Β', 19 «γλυκεῖαν ἀφιέντες φωνήν». Ἀχιλλ. Τάτ. Δ', 15 «ταύτην ἀφίᾳσι τὴν φωνήν» (***). Βασίλ. Μέγ. Τόμ. Β', σελ. 34, β' «πρίν τινα φωνὴν ἀφείναι ἀσεβῆ».

Ἀντὶ τοῦ παρ' Ὀμήρῳ «ὅπα λειριόεσαν *λεῖσιν*» γράφει ὁ Δουκιανὸς Ἡρακλ. 4 «τὴν ὅπα τὴν λειριόεσαν *ἀφίᾳσιν*».

Ὁμοίως τῷ ἀφιέναι φωνήν καὶ ὅπα ἀφιέναι λέγεται γλῶσσαν ἀφιέναι, φθογγὴν ἀφιέναι, κτλ. οἷον

γλῶσσαν ἀφιέναι. Χοιρίλ. σελ. 130 Ναικ. «γλῶσσαν μὲν φοίνισσαν ἀπὸ στομάτων ἀφιέντες». Εὐριπ. Ἰππολ. 990 «ὁμῶς δ' ἀνάγκη — γλῶσσαν μ' ἀφείναι». Ἡρόδ. Β', 15 «τίνα γλῶσσαν πρώτην ἀπήσουσι» (****).

φθογγὴν ἀφιέναι. Εὐριπ. Ἰππολ. 418 «μή ποτε φθογγὴν ἀφῆ». Πρβ. καὶ Αἰλιαν. π. Ζώ. ΙΕ', 27 «οὐ διέλιπον οὖν οἱ

(*) Ἰδε Βυττεμβάχιον Εὐνάπ. Τόμ. Β', σελ. 498 χέξ.

(**) Ἰδε Βυττεμβάχιον Βιβλιοθ. Κριτ. Τόμ. Γ', β', σελ. 21.

(***) Ἰδε Ἰακώψιον Ἀχιλλ. Τάτ. σελ. 399.

(****) Ἰδε καὶ Κοραῖν Ἡλιοδ. Τόμ. Β', σελ. 368.

ὄρνιθες οὗτοι πολλῶ σαφέστερον καὶ ἐναρθρότερον παιδίου φθέγμα ἀφιέντες καὶ λέγοντες».

γόους ἀφιέναι. Εὐριπ. Ἡλ. 59 «γόους τ' ἀφείην αἰθέρ' ἐς μέγαν πατρί».

ἀφιέναι ἔπος. Σοφοκλ. Οἶδ. Κ. 731 «ὅν μήτ' ἐκνεῖτε μητ' ἀφῆτ' ἔπος κακόν». Ἀλλὰ τοῦτο δύναται νὰ ἐκληφθῇ μᾶλλον ἀντὶ τοῦ ἀπορρίψῃτε. Γνωστὸν εἶνε τὸ ρίπτειν ἔπεια ἐς τινα.

ἀφιέναι βοήν. Ἀχιλλ. Τάτ. Α', 4 «ὥσπερ ἀφήσειν ὑπὸ φόβου μέλλουσai καὶ βοήν».

ἀφιέναι ῥῆμα. Διδάκν. Τόμ. Δ', σελ. 236 «ἀφείναι τι ῥῆμα τῶν αὐτοῦ τρόπων ἀνάξιον».

ἄσματα ἀφιέναι. Νικήτ. Χων. σελ. 197, β' «ἄσματα ἠφίεσαν πορνικά». Πρβ. καὶ σελ. 339, β' «ἐρεσχελίας ἠφίεσαν ἀπρεπεῖς».

τριγμὸν ἀφιέναι. Ἀριστοτέλ. π. Ζώ. Ἱστορ. Θ', η', 4 «οὐ μόνον δ' ἄδει ὁ πέρδιξ ἀλλὰ καὶ τριγμὸν ἀφίησι καὶ ἄλλας φωνάς». Πρβ. καὶ Δ', θ', 3 «οἱ δ' ἰχθύες ἄφωνοι μὲν εἰσιν—ψόφους δὲ τινὰς ἀφιασι καὶ τριγμούς, οὓς λέγουσι φωνεῖν, οἷον λύρα καὶ χρομῖς· οὗτοι γὰρ ἀφιασιν ὥσπερ γρυλισμὸν—πάντα δὲ ταῦτα τὴν δοκοῦσαν φωνὴν ἀφιασι κτέ.» καὶ Μετεωρολ. Β', η', 37 «ὥσπερ γὰρ ῥαπιζόμενος ὁ ἀῆρ παντοδαποὺς ἀφίησι ψόφους».

Σημειῶδες εἶνε τὸ παρ' Ἡροδότῃ ἀπαντῶν Σ', 29 «καὶ ὡς καταιρεόμενος ὑπ' αὐτοῦ ἐμελλε συγκεντηθήσεσθαι, Περσίδα γλῶσσαν μετεῖς καταμηνύει ἐωυτόν». Πρβ. καὶ Σοφοκλ. Οἶδ. Κ. 962 «ὅστις φόνους μοι καὶ γάμους καὶ ξυμφορὰς τοῦ σοῦ διῆκας στόματος» καὶ 1375 «τοιιάσθ' ἀράς σφῶν πρόσθε τ' ἐξανῆκ' ἐγὼ κτέ.». Εὐρίσκεται δὲ καὶ ἀράς ἀφιέναι, οἷον Εὐριπ. Ἱππολ. 1324 «ἀράς ἀφῆκας παιδί», ἀλλὰ φέρεται καὶ γραφὴ ἐφῆκας, ἥτις καὶ προκρίνεται ὑπὸ τῶν νέων ἐκδοτῶν. Ἐλέχθη δ' ὁμοῦς ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἐν Κράσσω ΙΣ', 6 «εἰς αὐτὴν ἀράς ἀφῆκε», τουτέστιν ἔρριψε. Πρβ. Εὐριπ. Τρω. 729 «οὔτ' αὖ σ' Ἀχαιοῖς βούλομαι ρίπτειν ἀράς».

Ἐν τέλει παρατηροῦμεν ὅτι παρελαμβάνετο ἐνίοτε ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὸ ῥῆμα προᾶσθαι ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἢ παραπλησίως ἐν-

νοίας τῷ ἀφιέναι, οἷον Τίμ. Δοκρ. σελ. 100, γ' αὐδὲ λόγον ἔτι προέσθαι δυνάσεται». Δίσχιν. π. Παραπρ. 23 αὐδ' ὅθεν τὴν φωνὴν προίεται». Δημοσθέν. σελ. 377, 118 αῖνα μηδὲν ἐναντίον μηδὲ ῥῆμα προῆται Φιλίππῳ». Πολύβ. Β', κθ', 6 αὐτοὺς παρακειμένους τόπους συνηχοῦντας ἐξ αὐτῶν δοκεῖν προίεσθαι φωνήν» καὶ Γ', πδ', 10 «πᾶσαν προιέμενοι φωνήν» καὶ Ε', λγ', 1 «τὴν αὐτὴν ἐμοὶ προεῖνται φωνήν» (Πρβ. καὶ ΙΓ', ξ', 10 καὶ ΙΕ', λα', 13 καὶ ΛΗ', β', 10). Δουκιαν. Νιγρίν. 14 «ἦν (φωνήν) ἀκοῦσαι πάντων ἔφη κοινῇ προεμένων» καὶ Ἀληθ. Ἱστορ. Β', 46 «Ἐλλάδα φωνὴν προιέμενων». Πλούταρχ. Ἡθικ. σελ. 44, α' «μήτε φωνὴν εὐγνώμονος μάρτυρα φιληκοῖας προιέμενος» (Πρβ. καὶ σελ. 623, β'). Διόδ. Σικελ. ΙΘ', κ', 1 «ὥστε φωνὰς προίεσθαι δυσχερεῖς» καὶ λδ', 6 αὐδεμίαν φωνὴν ἀγεννῇ προεμένην». Φίλ. Ἰουδ. Τόμ. Α', σελ. 51 «ἀνθρώπου φωνὴν προίεσθαι» (Πρβ. καὶ σελ. 52 καὶ 53). Ὠριγέν. Τόμ. ΚΕ', σελ. 173 «εἰ ὁ ἥλιος ἔλεγε φωνὴν προιέμενος» καὶ σελ. 247 «ἐναρθρον φωνὴν προήκαντο». Σουίδ. σελ. 922 Βεκκ. «Ῥήματα ἀντ' ἀλφίτων: ἐπὶ τῶν μὴ ὧν τις δεῖται διδόντων ἀλλὰ φωνὰς μόνας προιεμένων». Εὐστάθ. Μικρ. Συγγρ. σελ. 278, 52 «προηκάμενος ἔπος».

Παρὰ Διβανίῳ Τόμ. Δ', σελ. 230 ἀναγινώσκεται αὐδὲν πω τοὺς ῥήτορας ἡμᾶς προειμένους», ἀνθ' οὗ ὁ Κόβητος (*Collect. Crit.* σελ. 285) ἔγραψεν αὐδὲν πω τοὺς ῥήτορας ῥῆμα προειμένους». Μετεβλήθη δ' ὑπ' αὐτοῦ καὶ τὸ παρὰ Θεμιστίῳ κείμενον σελ. 3, δ' «τάς ὑμετέρας φωνὰς, ὅσας ποιεῖσθε περὶ βασιλείας ἐκάστοτε» εἰς τὸ προτεσθε (*Μνημοσ.* 1875, σελ. 298). Ἀπεφήνατο δ' ὁ ἐπιφανέστατος οὗτος τοῦ ἐλληνισμοῦ διδάσκαλος ὅτι «προίεσθαι φωνὴν εἰ ἀφιέναι *perinde est*» (*Μνημοσ.* 1878, σελ. 374).

Ἐν Ἀθήναις τῇ 25 Μαρτίου 1880.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΝΤΟΣ.

Σελ. 198, 10 γραπτέον «πλέον δὲ παρὰ τούτους ὑπῆρξεν» ἀνευ τοῦ καί.

ΠΕΡΙ ΓΕΝΕΣΕΩΣ ΤΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ^{*)}.

Ἐναρχόμενος τοῦ μαθήματος τῆς ιστορίας τῆς φιλοσοφίας δὲν δύναμαι νὰ μὴ ἀναπολήσω πρὸ παντὸς τὸ πλῆθος τῶν ἀμφιβολιῶν καὶ ζητήσεων, αἵτινες πολλαχῶς ἐγείρονται περὶ τοῦ μαθήματος τούτου καὶ δὴ καὶ κατ' αὐτοῦ. Τούτων δ' ὁμῶς πάλιν πολλῶ μείζονος ἀξίαι προσοχῆς φαίνονται μοι κατὰ τὴν ὥραν ταύτην αἱ ποικίλαι ἐντυπώσεις καὶ γνῶμαι, ἃς καὶ αὐτὴ ψιλὴ ἢ ὑπόθεσις τῆς ιστορίας τῆς φιλοσοφίας, ὡς ιστορίας ποικίλων φιλοσοφικῶν συστημάτων, πολλαχῶς παρὰ πολλοῖς ἐγείρει. Καὶ οἱ μὲν αὐτῶν ἐρωτῶσι λέγοντες, ἄρα ἡ ιστορία τῆς φιλοσοφίας, ὡς ιστορία τῶν φιλοσοφημάτων εἴκοσιν ἤδη καὶ πέντε ὅλων αἰώνων, δὲν εἶνε ἡ ἀρίστη τῶν ἀποδείξεων, δὲν εἶνε ὁ ἀξιοχρεώτατος τῶν μαρτύρων, ὅτι ἐν αὐτῇ πρόκειται περὶ λόγων καὶ γνῶμῶν κενῶν, περὶ εὐγενῶν μὲν καὶ μεγαλεπιβόλων ἐπιχειρήσεων, ἀκάρπων δὲ καὶ ματαίων, περὶ ὑψιπετῶν μὲν ἐξάρσεων τῆς φαντασίας καὶ ζωηρῶν λάμψεων τῆς διανοίας, ἀλλ' ἐπὶ τέλους περὶ δοξῶν, ἐν οἷς τὸ ψευδὲς κρατεῖ τοῦ ἀληθοῦς, οὐ τινος ἄρα εἶνε ἀνέφικτος ἡ γνῶσις, ἀφ' οὗ εἴκοσι καὶ πέντε ἑκατονταετηρίδων κόποι καὶ μόχθοι παντάπασι σχεδὸν ἀπέβησαν φροῦδοι; Πάντα τὰ φιλοσοφικὰ συστήματα, λέγουσιν οὗτοι, ὁμοιάζουσι τὸ πολὺ πολὺ πρὸς κάλλιστα πυροτεχνήματα, ἅτινα ἐκτυφλωτικῶς ἀναλάμψαντα καὶ διὰ τοῦ πατάγου αὐτῶν ἐκκωφώσαντα τοὺς περισταμένους οἰχονται μετὰ βραχὺ διαλυόμενα εἰς καπνὸν καὶ καταλείπουσιν αὐθις δεσπόζουσαν πέριξ τὴν νύκτα ὡς τὸ πρίν· ὅπως ταῦτα οὕτω καὶ αὐτὰ τὰ μέγιστα ἐκείνων μικρὸν ἀναλάμψαντα καὶ κροτήσαντα σβέννυνται ἐν βραχεῖ, ἀπολείποντα αὐθις ὡς τὸ πρόσθεν ἄρχουσιν τὴν σκοτεινὴν ἄγνοιαν τῶν αἰώνιων

(*) Ἡ πραγματεία αὕτη ἀπηγγέλθη ἐν τῷ Ἑθνικῷ Πανεπιστημίῳ τῇ 19 Μαρτίου ὑπὸ τοῦ ὑφηγητοῦ τῆς Ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας κ. Περικλίου Γρηγοριάδου.

προβλημάτων τοῦ εἶναι καὶ νοεῖν. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτοι. Ἄλλοι δὲ πάλιν ἔτι προσωτέρω χωροῦντες ἀναλαμβάνουσι νὰ εἰσαγάγωσιν ἡμᾶς διὰ τῆς *ιστορίας* τῆς φιλοσοφίας εἰς τὸ πεδῖον τῆς ἀφιλοσόφου, κατ' αὐτούς, τῶν φιλοσόφων πυργοποιίας, ὅπου ἕκαστος καταρρίπτει εἰς ἔδαφος τὰ τῶν ἄλλων, ἵνα ἐπὶ τῶν ἐρείπιων αὐτῶν ἀναπυργώσῃ αὐτὸς ἴδιον πύργον τῆς *Βαβέλ* ἢ εἰς τὸν ἀκήρυκτον, κατ' αὐτούς, πρὸς ἀλλήλους τῶν φιλοσόφων πόλεμον, τὸ φοβερὸν *bellum omnium contra omnes* τῶν πολυσχημόνων καὶ πολυωνύμων φιλοσοφικῶν αἰρέσεων, σχολῶν, συστημάτων καὶ ὡς ἄλλως ταῦτα καλοῦνται, παριστῶντες εἰς ἡμᾶς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας ὡς πεδῖον τι φιλοσοφικῆς τιτανομαχίας, ἐνθα, φέρ' εἰπεῖν, ὁ ὑλιστῆς κατασπᾷ ἐκ τοῦ αἰθερίου ὕψους τὸν κοσμον καὶ πτηνόν, ἵνα οὕτως εἰπῶ, ἰθαγιστήν, καὶ οὗτος αὐθις κεραυνοῖ διὰ τῶν μύδρων τῆς φλογεράς αὐτοῦ φαντασίας καὶ μεγαλογνωμοσύνης τὸν χαμαίζηλον ἀντίπαλον αὐτοῦ· ἐνθα ὁ μὲν Θεὸς καταβιβάζεται ἀπὸ τοῦ θρόνου αὐτοῦ καὶ πάλιν ἀναβιβάζεται, ὡς διὰ τραγικῆς μηχανῆς, ἐπ' αὐτόν· ἡ δὲ ψυχὴ ἐκβάλλεται ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ αὐθις πανηγυρικῶς ἐγκατοικίζεται μεταξὺ τῶν ἐγκεφαλικῶν ἰνῶν καὶ νευραξόνων καὶ νευρειλημάτων καὶ κυτταρίων· ἐνθα τὸ πᾶν ἐνίξεται καὶ αὐθις δυαδίζεται καὶ πάλιν εἰς ἄπειρον κατατέμνεται πληθὺν ποικιλοδυνάμων καὶ πολυφυῶν εἴτε ἀτόμων, εἴτε οὐσιῶν, εἴτε μονάδων, εἴτε πραγματωδῶν ὄντων· καὶ ἐνθα ἐνώπιον μυρίων ἄλλων παριστάμεθα θεαμάτων, ἃ τινὰ παρέχει τὸ εἴκοσι καὶ πέντε ὅλων αἰώνων θέατρον ἐκεῖνο, ὅπερ καλεῖται *ιστορία* τῆς φιλοσοφίας. Οὕτω λοιπὸν τὴν αἰρίαν τῶν εὐγενῶν πνευμάτων, τὴν πινακοθήκην τῶν ἡρώων τοῦ νοσούντος λόγου, ὡς ὁ Ἑγελος καλεῖ τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας (*Geschichte der Philosophie* I, 11) ἐκσυρίττουσιν οὕτοι, ὡς παράστασιν μετεωρολεσχούντων τινῶν φροντιστῶν, ἐκφαυλίζουσιν αὐτὴν ὡς ἀνατρεφὴν δοξῶν καὶ ἀπεπλανήσεων, ὡς θέατρον βαβελικῆς συγχύσεως καὶ πεδῖον ἀτελευτήτων διαπληκτισμῶν καὶ ἀγώνων. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων ἀπολείπεται ἄρα ἡ καλουμένη ἐπι-

στήμη αὕτη ψιλῆς, κατ' αὐτούς, πολυμαθείας ἄξιον ἐνασχόλημα καὶ φιλολόγου περιεργίας, καθ' ἑαυτὴν οὐδέν τί ποτ' ἄλλο οὔσα, ἢ κυριώτατα πάντων μαρτύριον σαφές τῆς οὐδενίας καὶ κενότητος τῆς φιλοσοφίας. Διότι, ἀκούομεν πολλαχόθεν λεγόμενον, ἂν αὕτη ἡδύνατο νὰ διδάξῃ ὃ τι ἐπαγγέλλεται, δὲν θὰ παρήρχοντο ἄκαρποι τοσοῦτοι ἀγῶνες· ἂν κατεῖχε τὴν ἀλήθειαν τῶν ὄντων, δὲν θὰ παρίστα τὸ ἀπαίσιον θέαμα μυρίων διαπληκτισμῶν καὶ ἀλλήλ' ἀναιρούντων συστημάτων· διότι ἡ ἀλήθεια ἦν καὶ εἶνε καὶ θὰ εἶνε μία καὶ μόνη. «Εἰ μὲν τι ἀληθὲς εἰρήκασιν (οἱ ἔξω φιλόσοφοι) ὁμονοησάτωσαν ἢ συγκατατιθέσθωσαν, καὶ γὰρ τότε ἄσμενος αὐτοῖς πεισθήσομαι· οἱ δὲ ἀντισπῶσι τὴν ψυχὴν καὶ ἀνθέλκουσιν ἄλλος εἰς ἄλλην φύσιν· νῦν μὲν ἀθάνατός εἰμι καὶ γέγηθα, νῦν δ' αὖ θνητός γίνομαι καὶ δακρύω· ἄρτι δὲ εἰς ἀτόμους διαλύομαι, ὕδωρ γίνομαι καὶ ἀήρ γίνομαι, πῦρ γίνομαι.» κτλ. Οὕτω διετύπωσε τὰς ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας ἐντυπώσεις αὐτοῦ χριστιανός τις συγγραφεὺς τῶν πρώτων τοῦ χριστιανισμοῦ αἰώνων, ὁ Ἑρμείας, καὶ τὰς ἐντυπώσεις αὐτοῦ ταύτας δὲν ἡδυνήθη κάλλιον νὰ ἐπιγράψῃ, ἢ ἀντικρυς διασυρμὸν τῶν ἔξω φιλοσόφων. Ἀλλὰ πόσοι τῶν μετ' αὐτὸν ἐπανεῖπον τὰ αὐτὰ σχεδὸν αὐτολεξεί! Αὐτὸς ὁ Ἐγγελος ἠναγκάσθη νὰ ἀπολογηθῇ πρὸς τὰς κοινῇ φερομένας τοιαύτας δόξας καὶ μομφάς, ἃς ὀρθότατα λέγει, ὅτι εἶνε αἱ πρῶται σκέψεις, αἵτινες δύνανται νὰ διαδράμωσι διὰ τῆς κεφαλῆς ἅμα τῇ ψιλῇ ἐννοίᾳ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας (ἐνθ. ἀν. σελ. 22). Πλὴν ἀλλ' οὐ μόνον ἅμα τῇ πρώτῃ καὶ ἀπλῇ ἐννοίᾳ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας τοιαῦται εἰς πολλοὺς παρέστησαν καὶ παρίστανται δόξαι, ἀλλὰ καὶ μετὰ λιπαρωτέραν σπουδὴν καὶ βαθυτέραν ἔγκυψιν εἰς πρὶν ἱστορικὴν ἀνάπτυξιν τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν πολλῶν ἐν αὐτῇ συστημάτων, καὶ οὕτως ἐνόμισαν καὶ νομίζουν πολλοί, ὅτι ταῦτα περίπου ὀφείλον νὰ εἴπωσι περὶ τῆς προκειμένης ὑποθέσεως. Εἶνε δ' ἴσως περιττὸν νὰ εἴπω, ὅτι ἂν τὰ πολλὰ καὶ ἀλλήλων ἀποκλίνοντα συστήματα τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας δὲν εἶνε οὔτε ὁ μόνος, οὔτε ὁ πρῶτος, δὲν εἶνε ὅμως καὶ ὁ ἀσθενέστατος τῶν

λόγων, ὧν ἕνεκα πολλοὶ σήμερον ἀποφαίνονται διαρρήδην, ὅτι ἡ φιλοσοφία διαδραματίσασα ἤδη τὸ πρόσωπον αὐτῆς ὀφείλει ἄρα νὰ ἐκχωρήσῃ ἐκ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς· ὅτι ἡ μεταφυσικὴ εἶνε ἡ δευτέρα βαθμὶς τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἣν εὐτυχῶς διελθόντες μετὰ τὴν πρώτην, τὴν τῆς θεολογίας, ἱστάμεθα νῦν ἐπὶ τῆς τρίτης καὶ τελευταίας, τῆς τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς θετικῆς φιλοσοφίας (Auguste Comte)· ὅτι τὰ τῆς φιλοσοφίας προβλήματα εἰνέ τι ἀνέφικτον, εἶνε ἡ χώρα τοῦ ἀγνώστου, εἶνε οἷον ὠκεανὸς περικλύζων τὰ ἡμέτερα παράλια, ὃν ὁμῶς ἀδυνατοῦμεν νὰ πλεύσωμεν, ὥς οὔτε λέμβου πρὸς τοῦτο, οὔτε ἱστιῶν εὐμοιροῦντες (Littre)· ὅτι ὁ μεταφυσικὸς κόσμος οὐ μόνον ἄγνωστος εἶνε καὶ ἀγνώριστος, ἀλλὰ βλαβερὰν ἔχει τὴν πρὸς αὐτὸν ἐνατένισιν καὶ πίστιν εἰς τὰς κανονικὰς λειτουργίας τοῦ ἐγκεφάλου (Maudsley). Ὡς πᾶς παραχρῆμα κατανοεῖ, δὲν πρόκειται πλεόν ἐν πᾶσι τούτοις περὶ προτιμήσεως ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ περὶ καθαιρέσεως ἀπὸ τοῦ πρώην θρόνου αὐτῆς τῆς ἐπιστήμης τῶν ἐπιστημῶν, ἥτις ὑπὸ τῶν παλαιῶν ὑμνεῖτο ὡς *vitæ dux, virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum*. (Κικέρων *Tusc. V. 2. De fin. II, 27*). Ἀλλ' ἐν πολλοὶ ταῦτα κατηγοροῦσι τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας καὶ αὐτῆς τῆς φιλοσοφίας, ἀπὸ τῶν πολλῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων ὁρμώμενοι καὶ ταῦτα μαρτύρια τῆς ἐαυτῶν προβάλλοντες γνώμης, ὑπάρχουσιν ὁμῶς καὶ οἱ ἄλλοι ἀπὸ τῶν συστημάτων τούτων ἀποφερόμενοι τὰς ἐντυπώσεις καὶ εὐθαρσῶς ὑπεραπολογούμενοι τῆς τε φιλοσοφίας καὶ τῆς ἱστορίας αὐτῆς. Καὶ λοιπὸν ἐρωτῶσιν οὗτοι, ἄρά γε εἶνε ἀληθῶς τὸ θέαμα, ὅπερ ὑπὸ ταύτης παρέχεται, τόσου φόβου καὶ ἐλέου μεστόν, ὅσον φρικῶδες καὶ ἐλκεϊνὸν δὲν εἶνε οὐδ' αὐτὸ τὸ θέαμα, ὅπερ παρέχουσιν ἡμῖν αἱ φονικώταται καταστροφαὶ ἐνίων δραμάτων τῆς τραγικωτάτης Μούσης τοῦ Σακεσπείρου; Ὁ Ἐγγελος ἀναλαβὼν νὰ ὑπεραπολογηθῇ τῆς τε φιλοσοφίας καὶ τῆς ἱστορίας αὐτῆς πρὸς ὅσα ἡ τῶν συστημάτων πληθὺς ἐπῆρε πολλοὺς νὰ εἰπῶσι κατ' ἀμφοτέρων τούτων τῶν ἐπιστημῶν, παραβάλλει τοὺς οἷον ἀπολακτίζοντας τὴν φιλοσοφίαν

καὶ ἐκφαυλίζοντας τὴν ἱστορίαν αὐτῆς, διότι ὑπάρχουσι πολλὰ φιλοσοφικὰ συστήματα, ἀπρὸς ἀσθενῆ, ὃν ὁ ἰατρὸς διατάσσει νὰ φάγῃ ὀπώρας καὶ εἰς ὃν προσφέρονται μὲν κεράσια, δαμάσκηνα, ἢ σταφυλαί, ἀλλ' οὗτος σχολαστικῶς διανοούμενος δὲν ἄπτεται οὐδενὸς τούτων, διότι οὐδὲν αὐτῶν εἶνε δῆθεν ὀπιῶραι, ἀλλὰ τὰ μὲν κεράσια, τὰ δὲ δαμάσκηνα, ἄλλα δὲ σταφυλαί, » (Encyclopädie § 13 καὶ ἐνθ. ἐν. πελ. 13). Ἡ παρομοίωσις εἶνε προσφυστάτη! Διότι ὅσον ἀλλήλων διάφορα καὶ ἂν εἶνε τὰ ποικίλα φιλοσοφικὰ συστήματα, ἔχουσιν ὁμῶς ἀναντιρρήτως πάντοτε τοῦτο τοῦλάχιστον πρὸς ἀλλήλα τὸ κοινόν, ὅτι εἶνε πάντα φιλοσοφία, ἀπαραλλάκτως ὅπως τὰ κεράσια καὶ αἱ σταφυλαί εἶνε ὀπιῶραι ἀμφοτέρω, παρ' ἅπασαν τὴν ἄλλην αὐτῶν πρὸς ἀλλήλα διαφοράν. Τὰ φιλοσοφικὰ ἔρα συστήματα δὲν εἶνε οὕτως ἀλλήλων ἀναιρετικά, ὡς ἄρνησις καὶ κατάρσις· δὲν αἴρουσιν ἀλλήλα ἀπολύτως· ἀλλ' εἶνε εἶδη ἑνὸς γένους, καὶ ἵνα ἐπὶ τῆς αὐτῆς παρομοιώσεως εἴπωμεν, εἶνε οἶον σταφυλαί καὶ κεράσια, ὡς εἶδη τῆς ὀπιῶρας. Ἄν ἡ φιλοσοφία εἶνε καθόλου πρὸ παντὸς ζήτησις τῆς ἀληθείας, τὰ φιλοσοφικὰ ζητήματα εἶνε ποικίλα τῆς ζητήσεως ταύτης εἶδη· εἶνε, ἄλλως εἰπεῖν, ποικίλαι ὁδοὶ τεμνόμεναι πρὸς τὴν ἀλήθειαν· εἶνε ποικίλαι αὐτῆς ἐπόψεις, ἰσάριθμοι ποικίλαι ὄψεις ἄρα τοῦ μακρὰν τρόπον τινὰ ἡμῶν ἱσταμένου ἀχανοῦς μεγάρου τῆς ἀπολύτου ἀληθείας. Οἱ αἰῶνες φέρουσιν ἡμᾶς ἐγγύτερον τοῦ θαυμαστοῦ τούτου μεγάρου· τὰ μεγαλοφυῆ πνεύματα ἀναβιβάζουσιν ἡμᾶς ἀλληλοδιαδόχως ἐπὶ διαφόρους τὴν θέσιν καὶ τὸ ὕψος περιωπᾶς, ὅθεν δυνάμεθα νὰ ἀπολαύσωμεν, εἰ δυνατόν, τελειότερόν πως τῆς μακαρίας αὐτοῦ θέας· ἀλλὰ ταῦτα πάντα εἶνε μὲν ἀτελεῖς ἐπιχειρήσεις, οὐχὶ ὁμῶς παντάπασι ψευδεῖς· εἶνε μὲν διάφοροι, ἀλλ' οὐχὶ ἀλλήλας ὅλως ἀναιροῦσαι. Ἐν τοῖς φιλοσοφικοῖς λοιπὸν ζητήμασι δὲν πρόκειται, ἐπαναλέγομεν, ἀπόλυτος τῶν ἄλλων ἄραις, ἀλλὰ ποικίλαι προσπελάσεως τῆς ἀληθείας ἀπόπειραι. Τὰ συστήματα ἄρα ταῦτα δὲν εἶνε γλῶσσαι τινες βασιλικῆς συγχύσεως, ἀλλ' οἶοναί αἱ σήμερον ζῶσαι γλῶσσαι, δι' ὧν παλυτρόπως καὶ κατὰ ποικίλας ἐπόψεις

δυνάμεθα νὰ ἐκφράσωμεν μίαν ἀλήθειαν, νὰ ὀνομάσωμεν ἐν πράγματι. Ἀλλ' ἐν ταῦτα οὕτως ἔχουσιν, ἐκλείπει, ἢ εἰς τὸ ἐλάχιστον περιστέλλεται, ἢ τόσον κακὴ ἀπὸ τῶν ποικίλων συστημάτων ἀφορμωμένη δόξα περὶ τοῦ τῆς φιλοσοφίας καὶ ἱστορίας αὐτῆς, περὶ ἧς ἐγένετο λόγος ἐν τοῖς ἔμπροσθεν.

Τοιαῦται καὶ τηλικαῦται εἶνε, κύριοι, ἐν κεφαλαίῳ αἱ κυριώταται τῶν ἀντιπάλων ἐντυπώσεων καὶ γνῶμῶν, ἃς πάλαι ἐπήγειρε καὶ νῦν ἔτι ἐπεγείρει ἡ ὑπαρξὶς πολλῶν συστημάτων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ ἄσμενος ὁμολογῶ, ὅτι μᾶλλον πείθουσί με οἱ τὰ δεύτερα διδάσκοντες, ἢ οἱ τὰ πρῶτα, εἴ περ τι καὶ ἄλλο, διατεινόμενοι. Ἀλλ' οὐχ ἥττον ἐπείγομαι νὰ εἶπω, ὅτι τὰ κυριώτατα ἐν πᾶσι τούτοις αἰχμαλωτίζον τὴν προσοχήν μου δὲν εἶνε αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς αἱ ἀντίπαλοι αὗται ἐντυπώσεις καὶ γνῶμαι, ἀλλὰ τὸ αἷτιον αὐτῶν, ἥτοι αὐτὴ τῶν συστημάτων ἡ ὑπαρξὶς, ἥτις μεγάλως κινεῖ πρὸς ἐκζήτησιν τῶν λόγων αὐτῆς, σχεδὸν ἅμα τῇ πρώτῃ ἐννοίᾳ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας. Εἶνε δ' ἡ ζήτησις τῶν λόγων ταύτης τῆς ὑπάρξεως τῶν ποικίλων συστημάτων ἐν τῷ προκειμένῳ μαθήματι τοσοῦτῃ μείζονος ἀξία προσοχής, καθ' ὅσον σχεδὸν βέβαιον εἶνε, ὅτι τὰ συστήματα ταῦτα δὲν θὰ ἐκλείπωσιν ποτε, ἀλλὰ θὰ συμπαρομαρτῶσιν εἰς τὴν φιλοσοφικὴν ἐπιστήμην, ὡς ἡ σκιά συμπαρέπεται εἰς τὸ σῶμα ἐν λαμπρῷ ἀνεφέλῳ ἡμέρας ἡλιακῷ φωτί. Καὶ ὑπῆρξαν μὲν διαπρεπεῖς φιλόσοφοι ἐλπίσαντες τὴν ἐφ' ἑαυτῶν ἢ δι' ἑαυτῶν προεσχῆ τελείωσιν τῆς φιλοσοφίας καὶ τὴν ἐς αἰὶ τὸν λοιπὸν χρόνον ἐνδὸς συστήματος νίκην· καὶ ἐποχαί τινες δὲ ἐφάνησαν τοιαύτας παρέχουσαι ἐλπίδας· ἀλλ' αἱ ἐλπίδες τοῦ φιλοσοφικοῦ τούτου χιλιασμοῦ ἐφάνησαν ψιλοὶ τινες ὄντες, οὐτοπιακοὶ ὄνειροι, οὓς διέκοψεν ἐπελθοῦσα ἡ πρόσδος τῆς μετὰ ταῦτα ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἃς ἐξετάσωμεν λοιπόν,

Τίς εἶνε ἡ γένεσις, τίνα τὰ αἷτια, τῶν ποικίλων φιλοσοφικῶν συστημάτων;

Τὰ κυριώτατα αἷτια τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων δυνάμεθα, νομίζω, κάλλιστα νὰ διέλωμεν διττῶς, ἥτοι πρῶτον μὲν

εἰς αἷτια εἰς αὐτὴν τὴν φιλοσοφίαν, οὕτως εἰπεῖν, ἐμφυόμενα, κατ' ἐξοχὴν ἄρα φιλοσοφικά· δεύτερον δὲ εἰς ἄλλα τινά, ἔξω αὐτῆς τῆς φιλοσοφίας κείμενα, ἅτινα δὲν νομίζω ἄτοπον νὰ καλέσω *ιστορικά*. Καὶ τὰ μὲν αὐτῆς τῆς φιλοσοφίας μοιραίως, ἵνα εἴπω οὕτω, καὶ ἀναγκαίως ἐχόμενα εἶνε κατ' ἐμὴν γνώμην αὐτὸ τὸ μέγεθος τοῦ ἔργου τῆς φιλοσοφικῆς ἐπιστήμης καὶ ἡ πολλὴ πρὸς αὐτὸ βραχύτης τῶν τοῦ φιλοσοφοῦντος ἀνθρωπίνου πνεύματος δυνάμεων. Ἡ φιλοσοφία δὴλον ὅτι, ἵνα παραλίπω τοὺς πολλοὺς αὐτῆς ἀκαδημαϊκοὺς καθόλου ὁρισμοὺς, θέλει νὰ νοήσῃ καὶ ἐξηγήσῃ τὸ Σύνπαν· ζητεῖ, ἐπεξεργαζομένη καὶ ἐρμηνεύουσα τὴν ἔννοιαν τοῦ εἰδέναι καὶ τὰς πρώτας ἐννοίας καὶ μεθόδους τῶν μερικῶν ἐπιστημῶν, νὰ ἀνέλθῃ μεθοδικῶς καὶ ἐπιστημόνως ἐπὶ τὰς πρώτας ἀρχὰς τῶν ὄντων, φιλοτεχνοῦσα ἐναρμόνιον τινα θεωρίαν τοῦ παντός. Τούτων οὕτως ἐχόντων παραχρῆμα γίνεται κατὰ δὴλον πόσον μέγα καὶ δυσχερὲς εἶνε τοῦτο αὐτῆς τὸ ἔργον. Οὐχ ἦττον ὁμῶς, ἵνα ὁλοσχερέστερον νοήσωμεν τὸ πρᾶγμα, ἃς ἴδωμεν κατὰ πρῶτον τί συμβαίνει ἐπὶ τῶν ἐν μέρει ἐπιστημῶν. Τούτων ἐκάστη ἀποχωρίσασα ἀπὸ τοῦ συνόλου τοῦ ἐπιστητοῦ μικράν τινα μοῖραν ἀσχολεῖται περὶ ταύτην, παντάπασι σχεδὸν ὀλιγωροῦσα τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν, ὅπως αὗται ἔχουσι πρὸς τε ἀλλήλας καὶ καθ' ἑαυτὰς κατὰ τὰς πρώτας ἐννοίας καὶ μεθόδους.

Οὕτως ἐπὶ παραδείγματος ἴστανται ἀλλήλων σαφῶς διακρίμεναι αἱ μαθηματικαὶ καὶ φυσικαὶ καὶ αἱ ἀνθρωπολογικαὶ καθόλου ἐπιστῆμαι, ἰδίας ὥς ἕκασται ἔχουσαι ἐννοίας καὶ μεθόδους. Καὶ ὁμῶς οὐδεμία τούτων τῶν ἐπιστημῶν περιέχει εἰσέτι οὐδὲ διδάσκει ἴσα πρὸς τὸ ἰδανικὸν αὐτῆς, πρὸς ὃ ἀπαύτως μὲν φέρεται, οὗτινος ὁμῶς οὐδέποτε ἴσως θὰ ἐφίκηται. Περὶ τοῦ *λογικοῦ ἰδανικοῦ* τῶν ἐπιστημῶν τούτων ἐκάστων δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι τοῦτο εἶνε *ἰδέα* κατὰ Κάντιον, ἥτοι ἔννοια, αοῦδὲν δυναμένη νὰ ἔχῃ ἐν ταῖς αἰσθήσεσι τὸ ἰσοδύναμον πρὸς αὐτήν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀκρότατος τῶν χημικῶν, φέρ' εἰπεῖν, δὲν γινώσκει τὴν χημείαν, οἷα αὕτη ὀφείλει νὰ εἶνε καὶ τείνει νὰ καταστῇ, ἀλλὰ τὸ πολὺ πολὺ οἷα ἤδη πρόκειται· οὐδὲ δύ-

ναταί τις νὰ δείξη βιβλίον φυσικῆς, λόγου χάριν, διδάσκον ἀποτελεσμένην τὴν ἐπιστήμην ταύτην. Τούτου δ' ἕνεκα ἔχει ἐκάστη τῶν μερικῶν ἐπιστημῶν ποικίλα τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἀξίαν ζητήματα· πάντες δὲ γινώσκουσιν ὅτι λυομένων τινῶν ἐπιφαίνονται ἄλλα νέα. Ἀλλ' ἐὰν τοῦτο οὕτως ἔχῃ ἐπὶ τῶν μερικῶν ἐπιστημῶν, πολλῷ μᾶλλον πρέπει πᾶς τις τὰ αὐτὰ καὶ μείζονα ἔτι νὰ προσδοκᾷ περὶ τὴν ἀτέλειαν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, ἥτοι καταφανεστέραν ἀσυμμετρίαν ἐν αὐτῇ βουλήσεως καὶ δυνάμεως, σκοποῦ καὶ ἐπιτεόξεως αὐτοῦ. Διότι πρῶτον μὲν ἡ φιλοσοφία ἐπιζητεῖ τὴν κατανόησιν καὶ διδασκαλίαν πολλῶν ἐκτενεστέρων πραγμάτων· ἔπειτα αὐτὰ τὰ πράγματα ταῦτα εἶνε· πολλῷ ἀναντιρρήτως δυσχερέστερα· ἢ τὰ τῶν μερικῶν ἐπιστημῶν ἀντικείμενα, ὡς στερουμένης ὡς τὰ πολλὰ τῆς ἐπ' αὐτὰ ἀγούσης μεθόδου τῆς λιπαρᾶς τῶν αἰσθήσεων ἐπικουρίας, αἵτινες προσφέρουσι τὸ μακρὸν πλεῖστον ὑλικὸν εἰς ἐκείνας. Ἀλλὰ καὶ χωρὶς τούτου, ἡ φιλοσοφία ὀρμωμένη ἐνθα τελευτῶσιν αἱ ἐπὶ μέρους ἐπιστήμαι ἔχεται ἄρα συμφυέστατα τούτων, οἷον βαίνουσα ἐπ' αὐτῶν, διὸ καὶ προκόπτει ἀναλόγως καὶ πρὸς τὴν τούτων πρόοδον, μετέχουσα ἄρα τῆς ἀτελείας αὐτῶν. Διὰ ταῦτα οὐδὲν θαυμαστόν, ἂν πᾶσα ἀπόπειρα κατανοήσεως καὶ ἐρμηνείας τῶν πρώτων ἀρχῶν τῶν ὄντων, ἥτοι πᾶσα φιλοσοφικὴ ἀντίληψις τῶν ὄλων κατ' ἀνάγκην ἀτελὴς οὔσα, οἷον μοιραίως προκαλεῖ καὶ ἄλλους τρόπους ταύτης τῆς φιλοσοφικῆς ἀντιλήψεως τοῦ παντός, ἥτοι φέρει ροπὴν πρὸς γένεσιν φιλοσοφικῶν συστημάτων, ὧν ὁμῶς ἡ πρὸς ἀλλήλα ἀντίθεσις καὶ διαφορὰ εἶνε πολλῷ ἀναμφιδόλως μείζων, ἢ αἱ τῶν μερικῶν ἐπιστημῶν ἀπορίαι καὶ διαφωνίαι καὶ τὰ ἐκ τούτων συστήματα.

Καὶ αὕτη μὲν εἶνε ἡ πρώτη ὥθησις πρὸς γένεσιν φιλοσοφικῶν συστημάτων· ἀλλ' ἡ ὥθησις αὕτη μόνη δὲν θὰ ἤρκει νὰ παραγάγῃ τὰς ποικίλας ἐκείνας μεταλλαγὰς καὶ ἀποχρώσεις καὶ πρὸ πάντων τὴν ἀλλεπάλληλον ἐμφάνισιν τῶν ποικίλων φιλοσοφικῶν συστημάτων, τοιαύτην ὅποίαν παριστᾷ αὕτην εἰς ἡμᾶς ἡ ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας, ἂν μὴ εἰς τὸν ἐσωτερικόν, τὸν κατ' ἐξοχὴν φιλοσοφικόν, τοῦτον λόγον τῆς γενέσεως τῶν συ-

στημάτων προσετίθεντο καὶ οἱ ἐξωτερικοί, ἢ ιστορικοί, ἐφ' ὧν νῦν τὴν ἐξέτασιν μεταβαίνω.

Ὅτε εἰς τῶν σπουδαιοτάτων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας ἀνδρῶν, Βάκων ὁ Βερουλάμιος, ἐπεχείρει περὶ τὰ τέλη τῆς δεκάτης ἑκτῆς καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς δεκάτης ἐβδόμης ἑκατοντατηρίδος νὰ ἀναστηλώσῃ τὴν φιλοσοφικὴν ἐπιστήμην, πειρώμενος νὰ ἐμβιδάσῃ αὐτὴν οἷον εἰς αὐστηρῶς ἐπιστημονικὴν τινὰ τροχίαν, ἐθέσπισεν, οὕτως εἰπεῖν, κενόνας τινὰς πρὸς τοῦτο καὶ ἔγραψε νόμους φιλοσοφικούς, οὓς ἐγκατέθηκεν ἐν τῷ *Νέω* αὐτοῦ *Ὀργάνῳ*. Ἀληθὴς μὲν ἐπιστήμη καθόλου εἶνε κατὰ τὸν ἄνδρα τοῦτον ἢ τοὺς λόγους τῆς φύσεως ὃ τι ἀληθέστατα ἀποδιδούσα καὶ οἶονεῖ καθ' ὑπαγόρευσιν αὐτοῦ τοῦ κόσμου γραφεῖσα, ἢ μηδὲν δ' ἀφ' ἑαυτῆς προστιθεῖσα, ἀλλὰ μόνον τὰ ἐκείνου ἀνταποδιδούσα καὶ ἐπαναλαμβάνουσα. Κατὰ δὲ ταῦτα ἡ ἀληθὴς φιλοσοφία ὀφείλει ἄρα νὰ εἶνε εἰκὼν τῆς ἀληθείας. Ἀλλ' ἵνα ἐφικώμεθα ταύτης τῆς ἀκρότητος ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ εἶνε ἀπαραίτητος οὐ μόνον μέθοδος ὀρθή, ἀλλὰ πρὸ ταύτης καὶ τελεία τις κατὰ τὸ δυνατόν κάθαρσις τοῦ πνεύματος ἡμῶν ἀπὸ τινων ὑποούλων ψευδῶν προὑπολήψεων, ἀπὸ τῆς ἀφιλοσόφου ἐκείνης τετρακτύος τῶν εἰδωλῶν, ὧν ἡ παρὰ τῷ ἁγγλῷ φιλοσόφῳ πραγματεία τελεῖ περίπου τὰ τῶν σοφιστικῶν ἐλέγχων τοῦ Σταγειρίτου. Ὁ μέλλων ἄρα νὰ φιλοσοφήσῃ ὀρθῶς ὀφείλει κατὰ τὸν Βάκωνα πρὸ παντὸς νὰ ἐκφύγῃ τῶν προλήψεων καὶ πλανῶν πρῶτον μὲν τὰς συμφυεῖς καθόλου εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, δεύτερον δὲ τὰς τῆς ἀτομικῆς αὐτοῦ φύσεως ἰδίᾳ, τρίτον δὲ τὰς ἐκ τῆς μετὰ τῶν ἄλλων ἀναστροφῆς, ἐκ τῆς κοινωνίας, προσγινομένας, καὶ τέταρτον τὰς ἐκ τῶν αἱρέσεων, τῶν σχολῶν καὶ τῶν παραδόσεων τὴν γένεσιν ἐχούσας. Ταύτας τὰς προλήψεις καὶ πλάνας καλεῖ ἐπὶ τὸ ἰδιορρυθμότερον εἰδῶλα ὁ Βάκων καὶ διαιρεῖ αὐτὰ κατὰ τὰς ἀνωτέρω τέσσαρας τάξεις εἰς *idola tribus, specus, fori, theatri*. Προκειμένου νῦν περὶ τῶν ἱστορικῶν αἰτίων τῆς γενέσεως καὶ ὑπάρξεως πολλῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων δὲν δύναμαι νὰ μὴ ἀποβλέψω πρὸς τὴν βακὼνειον ταύτην εἰδωλολογίαν· διότι καὶ

ταύτης καὶ τοῦ κατόπιν λόγου ὑπόθεσις εἶνε ἡ φανέρωσις ἐκείνων τῶν ἱστορικῶν ἐπηρεϊῶν, ὑφ' ὧν αἱ φιλοσοφικαὶ διάνοιαι ἐκκλίνουσιν ἐκάστοτε ἀλλήλων, ἢ συγκλίνουσι πρὸς ἀλλήλας περὶ τὸ φιλοσοφεῖν καὶ γεννῶνται οὕτω διάφορα, ἢ ὅμοια συστήματα φιλοσοφικά. Πλὴν ἀλλ' ὁμῶς ὀφείλω νὰ εἶπω, πρῶτον μὲν, ὅτι ὁ μὲν Βάκων συντάσσει τὴν *εἰδωλολογίαν* ταύτην ἐδίδασκε τὰ περὶ αὐτῆς, ὡς ἄλλας τινὰς *regulas philosophandi*, κατὰ Νεύτωνα, ἐνταῦθα δὲ πρόκειται ψιλὴ ἐνδειξις τῶν ἐπηρεϊῶν τούτων πρὸς ἐξήγησιν τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν· ἔπειτα, ὅτι καὶ περ ἐνταῦθα συνάπτων τὸν προκείμενον λόγον πρὸς τὴν τοῦ Βάκωνος εἰδωλολογίαν δὲν θὰ τηρήσω ὁμῶς οὔτε τὰ ὀνόματα, οὔτε τὴν τάξιν καὶ ἐννοιαν πάντων τῶν παρὰ τούτῳ εἰδώλων· ἀλλὰ περὶ μὲν τὴν τάξιν θὰ προβῶ ἀσμενέστερον ἀπὸ τῶν γενικωτέρων ἐπὶ τὰ μερικώτερα, ὡς πρὸς δὲ τὰλλα νομίζω, ὅτι πρόκεινται ταῦτα τὰ τέσσαρα ἡμῖν, ὡς ἱστορικὰ αἷτια τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων, ἐποχῇ, δᾶλον ὅτι, ἔθνος, φιλοσοφικὴ καὶ πᾶσα ἄλλη συλλήβδην ἐπιστημονικὴ παιδεία, καὶ ὁ ἀτομικὸς χαρακτήρ τῶν ἐκάστοτε φιλοσοφούντων.

Ἀλλ' ἄς ἐρμηνεύσωμιν τὰ τέσσαρα ταῦτα ἀκριβέστερον, ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς πρῶτον.

«Ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας, λέγει σύγχρονός τις φιλόσοφος, ἀντλεῖται μέγα τοῦ ἐνδιαφέροντος αὐτῆς μέρος ἐντεῦθεν, ὅτι ἡ ὅλη ἐπιστημονικὴ συνείδησις τῶν χρόνων ἐκάστων ἐγκατοπτρίζεται ἐν ταῖς φιλοσοφικαῖς αὐτῶν θεωρίαις» (W. Wundt, *Ueber den Einfluss der Philosophie auf die Erfahrungswissenschaften*. Leipzig 1876 σελ 26). Καὶ τοῦτο μὲν εἶνε ἀληθέστατον· ἀλλ' ἐγὼ ἄσμενος θὰ προσεπέλεγον, ὅτι καὶ τὰ συναισθήματα καὶ αἱ ὁρέξεις τῶν ἐποχῶν ἐκάστων ἔχουσι σαφῇ ἡχῇ τὴν ὁμόχρονον αὐτῶν φιλοσοφίαν. Καὶ ἀληθῶς, πρῶτον μὲν ἐπειδὴ αἱ μερικαὶ ἐπιστῆμαι εἶνε ἐνάσχολοι περὶ σαφῶς ἀλλήλων διωρισμένας μοίρας τοῦ ὅλου τῶν ἐπιστητῶν, διὰ τοῦτο κατ' ἐξοχὴν διὰ τῆς φιλοσοφίας διερμηνεύεται ἡ καθόλου πνευματικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ κατάστασις καὶ ἡ ῥοπὴ καὶ διά-

θεσις τῶν ποικίλων ἐποχῶν, ἐν αἷς καὶ αὕτη ἡ καταφρόνησις τῆς φιλοσοφίας, ἢ ἡ μέχρι συνθλίψεως περιστολὴ αὐτῆς οὐδὲν ἥττον μαρτυρεῖ πρόδηλον τὸ κρατοῦν αἶσθημα μιᾶς τινος περιόδου. Ἐπειτα καὶ πάντα τᾶλλα ἱστορικὰ γεγονότα τὰ δύνανται ἀξιόλογον ἔχοντα ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων μιᾶς ἐποχῆς ἀνακλῶνται εἰς τὴν περὶ τὰ φιλοσοφικὰ προβλήματα σπουδὴν καὶ πραγματείαν καθόλου ταύτης. Ὡς τε αἱ κυρίως ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ἐποχῆς τινος κρατοῦσαι ιδέαι, ἢ, ἄλλως εἰπεῖν, ὁ πρωτεύων χαρακτήρ τῆς κυρίας φιλοσοφίας ἐποχῆς τινος εἶνε ἅμα τὸ κυριώτατον συστατικὸν τοῦ καλουμένου πνεύματος τῆς ἐποχῆς ἐκάστης. Ἀλλ' ἂν τηλικαύτη ὑποτεθῇ ὑπάρχουσα συνάφεια τοῦ ἄλλου καθόλου βίου πρὸς τὴν φιλοσοφίαν ἐκάστων χρόνων εὐδὴλον καθίσταται, ὅτι μεταξὺ ἀμφοτέρων ὑφίσταται αἰτιώδης τις σχέσις, καὶ ὅτι (ὅπερ ἰδίως ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα) τὸ πνεῦμα ἐκάστης ἐποχῆς ἔχει πολλὴν τὴν δύναμιν καὶ ροπὴν πρὸς τὴν φύσιν τῶν φιλοσοφημάτων αὐτῆς. Τοῦτο δὲ δυνάμεθα καὶ ἄλλως νὰ κατίδωμεν, ἐὰν δῆλον ὅτι νοήσωμεν καλῶς, ὅτι ἕκαστος ζῇ ἐντὸς τῶν ὄρων τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, σχεδόν, ἵνα εἴπω οὕτως, ὅπως τὰ μὲν ἐνυδρα ζῶα ἐν τῷ ὕδατι, τὰ δὲ χερσαῖα ἐντὸς τοῦ θαψιλοῦς ἀτμοσφαιρικοῦ αἵρος. Διὰ τοῦτο ἄρα βλέπομεν, εἰ καὶ μὴ πάντας, τοὺς πλείστους ὁμῶς τῶν φιλοσοφούντων ἐντὸς μιᾶς ἐποχῆς κοινὴν τινα κίνησιν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ κινουμένους. Τούτων οὕτως ἐχόντων δυνάμεθα λοιπὸν ἐν γένει νὰ εἴπωμεν, ὅτι οἱ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας διαπρέποντες ἄνδρες, καὶ αὐτοὶ οἱ μέγιστοι, ἂν ἔζων ἐν πολλῷ διαφόροις ἢ ἐν οἷς ἔζησαν χρόνοις, θὰ ἐφιλοτέχνουν ἀναμφιβόλως μὲν διάφορον περὶ τὰς λεπτομερείας, ἴσως δὲ καὶ περὶ τινὰ τῶν οὐσιωδესτάτων, φιλοσοφίαν ἐκείνης ἥτις νῦν πρόκειται ὡς ἔργον αὐτῶν. Μὴ θέλων νὰ προλάβω ἐνταῦθα τὸν κατόπιν περὶ τῆς σχέσεως τῶν ἀτόμων πρὸς τὸ ὅλον γενησόμενον λόγον ἀρκοῦμαι ὑπομιμνήσκων καὶ αὖθις τὴν μεγάλην καὶ ἀξιόλογον δύναμιν τῆς ἐποχῆς καὶ ἐν ἄλλοις καὶ οὐχ ἥκιστα ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ. Καὶ τὸ μὲν πρᾶγμα ἄρα αὐτὸ οὐδὲν ἔχει τὸ καινότροπον καὶ ἀσαφές, οὐδὲν ἥττον ὁμῶς ἴσως δὲν εἶνε ἄκαιρον νὰ

καταστήσωμεν αὐτὸ ἔτι φωτεινότερον διὰ τῆς Ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας.

Καὶ πρῶτον, ἂν ρίψωμεν ἐν βλέμμα προσεκτικὸν ἐπὶ τῆς ὅλης φιλοσοφικῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ κινήσεως ἀπὸ τῶν πρώτων ἤδη ἀβεβαίων βημάτων τῆς φιλοσοφικῆς διανοίας κατὰ τὰς τερπνὰς τῆς Ἰωνίας ἀκτὰς ἄχρι τῆς πολυπείρου πορείας αὐτῆς κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα ἐν τῇ βορειοτέρῳ πατρίδι τῶν νεωτέρων γερμανορρωμανικῶν ἐθνῶν, δυνάμεθα νὰ κατίδωμεν, ὅτι παρ' ὅλην τὴν ἄλλην ποικιλίαν καὶ ἀντίθεσιν πρὸς ἄλληλα τῶν πολυαρίθμων φιλοσοφικῶν συστημάτων, ἅτινα πληροῦσιν εἴκοσι καὶ πέντε ἤδη αἰῶνας, ὑπάρχουσι γενικοί τινες χαρακτῆρες, οὓς φέρουσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον σχεδὸν πάντα τὰ συστήματα τὰ κείμενα ἐντὸς ἱστορικῶν περιόδων πολλοὺς ἐκάστης αἰῶνας περιλαμβάνουσας, ἐνθα οἱ κοινοὶ οὗτοι χαρακτῆρες εἶνε οἷον ὁροδεικτικαί τινες γραμμαί, ὧν ἐντὸς ἐκάστοτε ἐφιλοσόφησε τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα· καὶ εἶνε λίαν ἀμφίβολον ἂν που γίνεται ὑπερπήδησις τις τῶν ἐσκαμμένων τούτων, ἵνα ὀνομάσω οὕτως αὐτά.

Ἵνα δ' ἐπὶ παραδείγματος εἴπω, κοινὸς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον χαρακτῆρ συμπτάντων τῶν ἐλληνικῶν συστημάτων τῶν πληρούντων ὅλην χιλιοετηρίδα εἶνε πρὸ παντός ἄλλου, ὥς σαφῶς ἐδίδαξεν ὁ Zeller, ἡ οὐσιώδης ἐνότης τοῦ πνευματικοῦ καὶ φυσικοῦ κόσμου, ἡ ἀπουσία δὴλον ὅτι τοῦ ἀποτόμου ἐκείνου δυαδισμού τοῦ ψυχικοῦ καὶ σωματικοῦ βίου, ὃν διδάσκουσιν οἱ φιλοσοφικὸν ἄρα αὐτὸν ἔχοντες χαρακτῆρα μέσοι αἰῶνες καὶ ὃν ἐπιζητοῦσιν ὁσημέραι νὰ ἄρῃσι τὰ ὑπὸ τῆς τάσεως αὐτῆς ταύτης χαρακτηριζόμενα συστήματα τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας. Καὶ δὲν εἶνε ἀμήχανον νὰ καταδείξῃ τις τὴν πρὸς τοὺς χαρακτῆρας τούτους τῶν τριῶν μεγίστων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας περιόδων αἰτιώδη σχέσιν τῶν ἱστορικῶν γεγονότων καὶ τῆς ἄλλης τῶν περιόδων τούτων φύσεως. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματος πρὸς μὲν ἐξήγησιν τοῦ χαρακτῆρος τῆς μεσαιωνικῆς φιλοσοφίας πρέπει πρὸ πάντων νὰ μὴ παρίδωμεν τὴν δύναμιν τοῦ Χριστιανισμοῦ· πρὸς δ' ὀρθὴν ἐρμηνείαν τῆς νεωτέρας

πρέπει νὰ ἔχωμεν πλὴν ἄλλων πρὸ ὀφθαλμῶν οὐ μόνον τὴν ὀλὴν προτέραν φιλοσοφίαν καὶ τὸν Χριστιανισμόν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀξιόλογον ἐπίδοσιν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τὴν εἰς τὸ φιλοσοφικὸν στάδιον εἰσοδὸν τῶν γερμανορρωμανικῶν ἐθνῶν. Πλὴν οὐ μόνον αἱ μέγισται περίοδοι αὗται φέρουσι τοιούτους χαρακτῆρας ἐπιδρῶντας εἰς πάντας τοὺς φιλοσοφοῦντας, ἀλλὰ καὶ αὗται αἱ ἐλάχιστονες αὐτῶν ὑποδιαίρεσις. Καὶ ἐν ταύταις ὑφίσταται ἡ αἰτιώδης ἀλληλουχία τοῦ ὅλου ἱστορικοῦ βίου πρὸς τὸν φιλοσοφικόν· οὐδὲ πρέπει νὰ λάθῃ ἡμᾶς, ὅτι θρησκευτικὴ ἐπιρροή, ἠθικὴ ἀνάπτυξις, πολιτικὴ κατάστασις, αἱ πρὸς ἀλλήλους τῶν λαῶν σχέσεις, ἡ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν ἐπίδοσις, ἡ νάρκη, ἡ τῆς προτέρας φιλοσοφίας φύσις, πάντα ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα πρέπει νὰ σταθμηθῶσιν ἐπιμελῶς καὶ ἐκτιμηθῶσι προσηκόντως, ἐὰν μέλλῃ ἐπαρκῶς νὰ νοιθῇ ἡ γένεσις καὶ ὑπαρξίς τῆς τῶν μερικωτέρων τούτων περιόδων κυριεύουσης φιλοσοφίας. Ἄς καταστήσωμεν αὖθις διὰ παραδειγμάτων σαφέστερα τὰ λεγόμενα. Καὶ πρῶτον μὲν τῆς περιόδου ἐκείνης ἐν τῇ ὅλῃ ἐλληνικῇ φιλοσοφίᾳ, ἧς κρατοῦσι τὰ πρακτικὰ συστήματα τῶν Στωϊκῶν, Ἐπικουρείων καὶ Σκεπτικῶν, ὑφ' ὧν ζητεῖται ἡ γνῶσις οὐχὶ ἑαυτῆς χάριν, ἀλλὰ πολλῷ κυριώτερον πρὸς ἠθικὴν καὶ πρακτικὴν αὐτάρκειαν, τῆς περιόδου, λέγω, ταύτης τὸ κύριον αἷτιον κεῖται οὐ μόνον ἐν τῇ πολιτικῇ καταστάσει, ἐν τῇ ἰσωτικῇ, φέρ' εἰπεῖν, τάσει τῆς ἐλληνιστικῆς περιόδου, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ προηγουμένῃ φιλοσοφίᾳ, τῇ κλασικῇ μάλιστα φιλοσοφίᾳ, τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους. Ἔσχε δ' ἡ φιλοσοφία αὕτη, ἡ τῶν τριῶν δῆλον ὅτι ἀνδρῶν, Σωκράτους καὶ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους, ἐπὶ τὴν φιλοσοφίαν τῶν πρακτικῶν ἐκείνων σχολῶν οὐχὶ θετικῶς μόνον δύναμιν, ἀλλὰ μάλιστα ἀρνητικῶς· διότι αὗται προέκυψαν καὶ κατ' ἀντίδρασιν πρὸς τὴν ὑπ' ἐκείνης λατρείαν, σχεδὸν εἰπεῖν, τῆς γνῶσεως καὶ τοῦ θεωρητικοῦ καθόλου βίου· ἡ φιλοσοφία, ἐν ἄλλοις λόγοις, ταύτης τῆς περιόδου εἶνε πλὴν ἄλλων ἀντίδρασις τοῦ δημοτικοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος πρὸς τὴν ἀριστοκρατικὴν, οὕτως εἰπεῖν, φιλοσοφίαν τῆς κλασικῆς περιόδου. Δεύτερον δὲ παρά-

δειγμα ἀναφέρω ἐνταῦθα τὴν αἰσθητίζουσαν καὶ ὑλίζουσαν φιλοσοφίαν τῶν ἐγκυκλοπαιδειακῶν ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸν δέκατον ὀγδόον αἰῶνα, ἥτις ἐξέφρασε τὸ φρόνημα τῆς τότε γαλλικῆς κοινωνίας, γραπτῶς καὶ φιλοσοφικῶς διερμηνεύουσα ὅσα καὶ πάντες μὲν σχεδὸν ἡσθάνοντο, οὐχ ἥκιστα δὲ οἱ ἀριστοκρατικώτεροι. Καὶ γνωστὸν εἶνε πλέον, ἀφ' οὗτου ὁ μέγας ιστορικὸς Schlosser ἐδίδαξε τοῦτο, πόση καὶ ἄλλως καὶ πρὸς τὴν ἀμέχρενον φιλοσοφίαν ὑπῆρξεν ἡ δύναμις τῶν αἰθουσῶν τῶν τε δεσποινῶν, ὧν ἐκάστη εἶχε περὶ ἑαυτὴν δύο ἢ τρεῖς ὑπουργοὺς συγγραφεῖς, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Βολταίρου, καὶ τῶν κυρίων, ὧν ἐξῆρχεν ὁ βαρὼν Ὀλβάχιος (Holbach), ὁ maître d'hôtel de la philosophie, ὡς ἀστεῖως ἐκάλει αὐτὸν ὁ Morellet. Ἐν ταῖς αἰθούσαις ταύταις, ἐν αἷς ὅσαι ἐλέγοντο καὶ ἐπράττοντο δὲν ἀπαξίουν νὰ μανθάνωσι δι' εὐμεγείων πρακτόρων οἱ τότε μονάρχαι, ἐχαλκεύοντο τὰ κυριώτατα τῶν δόγμων κατὰ τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ πολιτικοῦ καθεστώτος· ἀλλὰ καὶ οἱ ἔξω τῶν κύκλων τούτων δὲν ἔσπεργον οἱ πολλὰ πλεῖστοι διάφορα τῆς φιλοσοφίας τοῦ Systeme de la Nature τοῦ Ὀλβαχίου· διὸ καὶ πάνυ εὐφυῶς καὶ μετὰ πολλῆς ἀληθείας ἐλέγχθη περὶ τοῦ συστήματος τούτου, ὅτι ἐφάνερωσε τὸ μυστικὸν πάντων (le secret de tout le monde).

Ἡ δύναμις ἄρα τῆς ἐποχῆς εἶνε μεγάλη καὶ δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν, ὅτι πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως αὕτη δυνατὸν νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν ἑαυτῆς δύναμιν καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν μεγίστων πνευμάτων, ὡς μαρτυρεῖ τὸ ἐξῆς παράδειγμα. Εἴ πέρ τις δηλον ὅτι καὶ ἄλλος ἐτόλμησεν ὁ Καρτέσιος νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν δυσχερεστάτην τῶν ἐπιχειρήσεων, νὰ ἀμφιβάλῃ μὲν δηλαδὴ περὶ πάντων καὶ αὐτῶν τῶν βεβαιωμάτων τέως νομιζομένων ὑπὸ πάντων, νὰ παραλάβῃ δ' εἰς τὴν ἑαυτοῦ φιλοσοφίαν ὡς ἀληθὲς μόνον ὃ τι ἂν γνωσθῇ μετ' ἀνικητοῦ ἐναργείας ὡς βέβαιον καὶ μηδεμίαν μηδὲ μὴ ἀμφισβόλιαν ἀπολείπον ἐν τῷ ἡμετέρῳ πνεύματι. Οὗτος εἶνε ὁ πρώτιστος καὶ κυριώτατος κανὼν τῆς καρτεσιακῆς μεθόδου· καὶ γνωστὸν εἶνε πῶς φιλοσοφικῶς ἀμφιβάλλων περὶ πάντων ἐνόμισεν ὁ ἀνὴρ, ὅτι ἴδρυε σύστημα, ὃ περ ἔμελλε νὰ ἀποβῇ οἷον

τις *philosophia perennis*, κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον. Τί τούτου ἡρωϊκώτερον ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ; Καὶ ὅμως πόσον ἀπελείφθη τῆς ἰδανικῆς αὐτοῦ ταύτης βουλήσεως ὁ μέγας γαλάτης! Θέλων καὶ ἀποφασίσας νὰ μὴ φοβηθῇ μηδὲν τῶν μορμολυκείων τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ, δὲν ἐξίσχυσε νὰ μείνῃ ἀθόρύβητος πρὸς πάντα· διότι ἂν ἡδυνήθη ἄλλα τινὰ τούτων νὰ καταψήσῃ καὶ πρᾶνῃ, δεινῶς ὅμως συνεταράττετο ἀνὰ πᾶν βῆμα πρὸς τὴν θέαν τῆς μορμῶνος τῆς ἁγίας ἑδρας, ἀφ' ἧς αἱ προφυλάξεις αὐτοῦ ἀξέστρέποντο εἰς ὑπερβολὴν», ὥς καὶ αὐτὸς ὁ Βοσσουέτος ἀναγκάζεται νὰ ὁμολογήσῃ. Πᾶς τις δὲ δύναται νὰ ἴδῃ τὸν φόβον τοῦτον ταραττοντα τοῦ φιλοσόφου τούτου τοὺς κύκλους καὶ κανόνας ἐν τε τῷ συστήματι καὶ ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ (ἴδε ἐκδ. Cousin VI. 239 καὶ 242). Ὡς τε οὐ μόνον δὲν συνέτριψε πάντα τὰ εἰδῶλα τοῦ Βάκωνος ὁ Καρτέσιος ἀλλὰ καὶ πεσὼν προσεκύνησε τὸ μέγα τῆς παποκρατίας εἰδῶλον, τὸ βακῶνειον *idolum theatri*. Τοιαύτη ἡ δύναμις τῆς ἐποχῆς. Εἶνε λίαν ἀληθῶς ἀμφίβολον, ἂν τις ἡδυνήθη νὰ ὑπερκύψῃ τῆς πνευματικῆς τῶν χρόνων αὐτοῦ ἀτμοσφαίρας οὕτως, ὥς τε νὰ μὴ εἰσπνέῃ πλέον, οὕτως εἰπεῖν, παντάπασιν τὸν αέρα αὐτῆς. Ἴσως ἔξω τούτου οὐδ' ὑπάρχει ζωὴ· διὸ καὶ μέχρι τοσοῦτου πολλῇ ἔχεται τῆς ἀληθείας τὸ ὑπὸ τοῦ Ἐγγέλου λεχθέν, ὅτι αοὐδεῖς δύναται νὰ ἐξέλθῃ τῶν ἑαυτοῦ χρόνων, ὥς οὐδὲ τοῦ ἑαυτοῦ δέρματος» (*Geschichte der Philosophie* I, 69). Καὶ αὐτοῦ λοιπὸν τοῦ Καντίου οἱ λόγοι, ὅτι «ἦλθε μετὰ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ κατὰ ἑκατὸν ἔτη προώρως» δὲν πρέπει οὔτε νὰ νοηθῇ, οὔτε νὰ πιστευθῇ κατὰ γράμμα· διότι πλὴν ἄλλων ἡ κριτικὴ φιλοσοφία τοῦ μεγάλου φιλοσόφου τῆς Κοινοβέργης δὲν εἶνέ τι παντάπασιν ἀλλότριον τῶν χρόνων αὐτοῦ, ἀλλὰ πολλαχῶς παρεσκευάσθη ὑπὸ τε τοῦ ἄλλου τότε βίου καὶ τῆς προτέρας φιλοσοφίας καθόλου καὶ ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ Δοκκίου, Δεῖβνιτίου καὶ Οὔμου.

Ὅπως πᾶσα καθόλου ἐποχὴ ἔχει ἰδιὸν τινα ἐπιστημονικὸν χαρακτῆρα καὶ ἐπιδρᾷ δι' αὐτοῦ ἐπὶ τὴν φιλοσοφίαν, οὕτω καὶ οἱ καθ' ἡμᾶς χρόνοι. Τοὺς καθ' ἡμᾶς δὲ χρόνους δύναται νὰ ὀνομάσῃ τις οὐχὶ ἀπροςφυῶς χρόνους, ὧν ἄρχουσιν αἱ φυσικαὶ ἐπιστήμαι, αἵτινες διὰ τῶν καταπληκτικῶν αὐτῶν ἐξαγομένων καὶ

διδασκείων τοὺς μὲν ἐκπλήττουσιν, ἄλλων δὲ δεσπόζουσι, πάντας ὁμῶς τοὺς ἐπιστήμονας ἐπηρεάζουσιν. Ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ ὀρισθῇ, οὕτως εἰπεῖν, ἀσφαλῶς τινῶν ὡς τὸ ζῶον ἐκεῖνο, ὃ περ ὀδοιπορεῖ μὲν διὰ τοῦ ἀτμοῦ, γράφει δὲ διὰ τῆς ἀστραπῆς καὶ ζωγραφεῖ διὰ τῆς ἡλιακῆς ἀκτίνος! Ὡς τε ἂν εἰς νέον τινὰ Πλάτωνα παρίστατο νὰ διαστείλῃ οὕτω τὸν ἄνθρωπον τῶν ἄλλων ζώων, δὲν θὰ ἠδύνατο ἄλλος τις Διογένης νὰ σκώψῃ ταύτην τὴν διάκρισιν· διότι τὸ προνόμιον τοῦτο ἔχει ὁ ἄνθρωπος μόνος· καὶ ὁμῶς ὀφείλει αὐτὸ εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας. Ὅπου δὴ ποτε σχεδὸν καὶ ἂν στραφῇ ὁ φυσιοδίφης ἐξαναγκάζει τὴν φύσιν νὰ φανερώσῃ καταπληκτικὰ μυστήρια· πανταχοῦ σχεδὸν ἐπιδαψιλεύονται τὴν ἑαυτῶν εὐλογίαν αἱ φυσικαὶ ἐπιστήμαι εἰς τὸν ἄνθρωπον, αἵτινες ἀπέδειξαν ἐναργῆ ἀλήθειαν τοὺς λόγους τοῦ ἄγγλου φιλοσόφου, ὅτι τὸ ἐπίστασθαι εἶνε δύνασθαι. Ἀλλ' ἡ ἀληθῶς θαυμασία αὕτη ἐπίδοσις τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἐμελλεν ἀναντιρρήτως νὰ ἐκδηλώσῃ πολλὴν τὴν ἰσχὺν καὶ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, ἐφ' ἣν ἄρα οἱ φυσιοδιποῦντες ἤρξαντο νῦν νὰ ρίπτωσι καταφρονήσεως βλέμμα. Καὶ τί εἶχεν αὕτη τόσον ὀφθαλμοφανὲς νὰ ἐπιδείξῃ, δυνάμενον νὰ συγκριθῇ πρὸς τὰ ἡράκλεια ἄθλα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ὅπου τοῦναντίον μάλιστα μεγάλη μοῖρα τῆς κλασικῆς φιλοσοφίας τῆς ἐκατονταετηρίδος ἡμῶν κατηγορήθη ὑπὸ πολλῶν φυσιοδιφῶν οὐ μόνον ὡς ἀνωφελής, ἀλλὰ καὶ βλαβερά· εἰς τὴν ἐπιστήμην, «Οἱ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καντίου φιλοσοφήσαντες, λέγει μετὰ χολῆς τις εἰς τῶν διαπρεπεστάτων γεωλόγων τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ὁ von Gotta, ἴσως ἐβλάψαν μᾶλλον, ἢ ὠφέλησαν τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας· οὐδεμίαν δ' ἀνακάλυψιν παρσκευάσαν, οὐδ' αὐτὴν τοῦλάχιστον τὴν γενικὴν περὶ φύσεως διδασκαλίαν προήγαγόν πως. Τοῦτο καθεῖλε προδήλως πᾶν ἀξίωμα τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας παρὰ τοῖς φυσιοδίφαις καὶ εἶνε φανερόν, ὅτι πολλοὶ τῶν φιλοσόφων συνετέλεσαν εἰς τοῦτο». (Die Geologie der Gegenwart 1878 σελ. 360). Δυστυχῶς τὸ τελευταῖον τῆς κατηγορίας ταύτης ἄρθρον εἶνε ἀληθές, οὐδὲ δύναται τις εὐλόγως νὰ μὴ ὁμολογήσῃ, ὅτι μάλιστα τὰ τρία μέγιστα τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος ἰδανίζοντα φιλοσοφήματα ἐν

Γερμανία, τὸ τοῦ Φίχτιου, Σχελλίγγιου καὶ Ἑγέλου, εἶνε ἄξια τοῦ πλείστου ταύτης τῆς κατηγορίας. Διότι πρῶτον μὲν δεινὴ ὑπῆρξεν ἡ ἀγερωχία καὶ ὑπ' αὐτῶν καταφρόνησις τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς ἐμπειρικῆς αὐτῶν μεθόδου· καὶ ὁ μὲν Φίχτιος ἀπεφαίνετο, ἐπὶ παραδείγματός, ὅτι ἡ «Ἐπιστημολογία» (Wissensechaftslehre) αὐτοῦ δὲν φροντίζει παντάπασιν τῆς ἐμπειρίας, ὡς ἀναγκαίως ἀληθεύουσα καὶ ἂν μηδεμίαν παντάπασιν ὑπῆρχεν ἐμπειρία (Grundriss des Eigenthümlichen der Wissenschaftslehre S 1)· ὁ δὲ Σχελλίγγιος ἐτόλμησε νὰ ἀποκαλέσῃ τὴν ἐπιστήμην τῶν φυσικοδιδῶν «ὀργανωμένην ἀμάθειαν» (organisirte Unwissenheit) καὶ τὴν τάσιν αὐτῶν Obscurantismus, αὐτοὺς δὲ μωροὺς (halbkörpfe), διατεινόμενος, ὅτι τὴν μὲν φιλοσοφίαν δάφθειρεν ὁ Βάκεν, τὴν δὲ φυσικὴν ὁ Βέϋλος καὶ Νεύτων (WW. I. Abtheil. I. 464. II, 70. IV 548). Ἐπειτα ἐπιχειρήσαντες αὐτοὶ νὰ κατασκευάσωσι τὰ τῆς φύσεως ἐκ τῶν προτέρων (a priori), κατεσπάσθησαν παραδόξως εἰς ἀλλόκοτόν τινα κενολογία, ὁ μὲν Σχελλίγγιος οἶον ἀποφοιδάζων ὅτι, φέρ' εἰπεῖν, τὸ μὲν φυτὸν ἀντιπροσωπεύει τὸν ἀνθρακικὸν πέλαν, τὸ δὲ ζῷον τὸν ἀζωτικόν, ὄντα ἄρα ἐκεῖνο μὲν νότιον, βόρειον δὲ τοῦτο (Darstellung meines Systems σελ. 151)· ὁ δ' Ἑγελος πάλιν ἰσχυριζόμενος, ὅτι μόνον ἐν τῷ ἡλιακῷ συστήματι κρατεῖ σύστημα λογικότατος, ὡς ὄντων τῶν ἄλλων ἀστρῶν ψιλῶν φωτοβολήσεων (Lichtausschläge), ἀφηρημένῳ φωτεινῶν σημείων· ὅτι ὤσεις, θλίψεις, ἀντίστασις, τριβὴ, ἑλξίς καὶ τὰ τοῦτοις παρὰ σπλήσια, δὲν προσήκουσιν εἰς τὴν ὕλην τῶν οὐρανίων σωμάτων (Encyclop. II, 92. 461. Naturphilos S 269). Τούτων οὕτως ἐχόντων, δύο ἄρα πρόκεινται αἷτια κυριώτατα τῆς νῦν λαμπρᾶς ἐπικρατήσεως καὶ τιμῆς τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, πρῶτον μὲν ἡ μεγάλη τούτων προκοπή, δεύτερον δὲ κατ' ἀντίδρασιν ἡ μεγάλη πρὸς αὐτάς καταφρόνησις παρὰ τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας, ἥτις ὅμως δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπαγάγῃ ἀντίρροπὸν τι ἀφ' ἑαυτῆς. Οὕτω λοιπὸν σφριγῶσαι καὶ προκόπτουσαι αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι ἤρξαντο, ὡς ἀρτίως εἶπον, νὰ ἐπιθρῶσι διὰ τε τῶν διδαγμάτων καὶ τῆς μεθόδου αὐτῶν ἐπὶ τοὺς φιλοσοφούντας, αἵτινες

συνείδον κατ' ὀλίγον ἐπὶ τέλους, ὅτι δὲν ἠθέλοντο πλέον νὰ ζήσωσιν ἄνευ τῶν ἐπιστημῶν τούτων διὸ ἤρξαντο βαθμηδὸν αἱ διδασκαλῖαι καὶ αἱ μέθοδοι αὐτῶν νὰ μεταφέρονται καὶ εἰς αὐτὰ τὰ τέως παντάπασιν ἄδωτα εἰς αὐτὰς τοῦ φιλοσοφικοῦ ἀσέλου. Καὶ ἐπετελέσθη ἀληθῶς μεγάλη τῶν πραγμάτων ἐν τούτῳ μετατροπή! ἵνα δὲ κατίσῃ τις ταύτην ραδίως ἀρκεῖ νὰ ἀποδεχέσθῃ εἰς τὸ χάσμα, ὅπερ χωρίζει τοὺς ὀλίγους προτέρους ἡμῶν χρόνους καὶ τοὺς καθ' ἡμᾶς· διότι τότε μὲν ἡ μεταγωγὴ τῆς φυσιολογικῆς μεθόδου ἐπὶ τὴν ψυχολογίαν ἀπεκηρύσσεται, ὡς ἀπαίσιον τις ἀμόλυντος ταύτης· νῦν δὲ τὰ ἔργα τοῦ Weber, Fechner, Wundt καὶ ἄλλων ἐδημιούργησαν τὴν νεκρὰν φυσιολογικὴν ψυχολογίαν καὶ φιλοσοφοί τινες (Windelband) μέλινον ἀξιολογεῖν νὰ ἀποσχισθῇ σχεδὸν παντάπασιν ἀπὸ τοῦ φιλοσοφικοῦ ἐπάγγελματος ἡ διδασκαλία τῆς ψυχολογίας, ὅπως ἀπεσπείσθῃ ἀπὸ τῆς ἠθικῆς φιλοσοφίας ἢ πολιτικῆς οἰκονομίας, καὶ νὰ ἀνατεθῇ εἰς φυσιοδικτικὰς ἐμπειροὺς ψυχολόγους, ἢ ψυχολογικὰς ἐμπειροὺς φυσιοδίφας. Πλὴν οὐ μόνον ἐπὶ τὴν ψυχολογίαν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὴν αἰσθητικὴν ἐπαίρουσι νῦν ἀσμενέστατα τὴν φυσιοδικτικὴν μέθοδον, γνωστὰ δ' εἶναι αἱ περὶ ταύτην πλείετου λόγου ἀξιόσπουδαι τῶν ἀντιπροσώπων τῆς κειραματικῆς αἰσθητικῆς, Fechner, Hellmholtz, Brücke καὶ ἄλλων· γνωστὰ δ' εἶναι καὶ αἱ διὰ τῆς φυσιολογίας τῶν αἰσθησέων νέαι κατὰσκευασθεῖσαι δοδοὶ ἐν ἄλλῳ φιλοσοφικῷ μαθήματι, τῇ γνωστολογίᾳ προέτι καὶ αὐτὴ ἡ καθόλου φιλοσοφικὴ μεθοδολογία· προήχθη πολλὰ μάλλον κατὰ τὸν I. Σ. Μίλλιον (Mill) ὑπὸ τῶν μεθόδων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἢ ὑπὸ τῆς κοινῆς λογικῆς τῶν σχολείων. Πάντα λοιπὸν τὰ φιλοσοφικὰ μαθήματα σημαντικώτατα τινὰ ἀπὴλκυσαν παρὰ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν.

Πλὴν τούτου ὅπως καὶ εἰς μερικωτέρων φιλοσοφικῶν προδλημάτων λύσιν πόσῃ δὲν συνεφόρησαν ὕλην αἱ ἐπιστῆμαὶ αὐταί, ὅπου ἡ μὲν γεωλογία εἰδείξεν ἐν ταῖς σπλάγχνοις, οὕτως εἴπεν, τοῦ ἡμετέρου πλανήτου τὰ θαυμάσια ἔχνη τῶν πᾶρωχήμενων χρόνων ἢ δὲ παλαιοντολογία πειράται, ταξινόμουσα καὶ ἐρμηνεύουσα τὰ εὐρήματα αὐτῆς, νὰ ἀναγνώσῃ μυστηριώδεις τέως πο-

λιωτάτας προϊστορικὰς σελίδας ἀνθρώπων τε καὶ ζώων καὶ φυ-
τῶν· ἡ δὲ μηχανικὴ περὶ θερμότητος θεωρία ἤνοιξεν εἰς τοῦ ἐπι-
στήμονος τὸν νοῦν τὰς πύλας ἀπωτάτου μέλλοντος· ἡ δ' ἀστρο-
νομία κατέστησε προσιτὰς εἰς τοὺς ἀκριβεστάτους τῶν μαθημα-
τικῶν ὑπολογισμῶν χώρας, ἃς καὶ αὐτὴ ἡ φαντασία δὲν θὰ ἠδύ-
νατο ἄνευ ἱλίγγου νὰ περιπολήσῃ· ἐν ᾧ δὲ τοσαῦτα ἐντεῦθεν πο-
ρίζονται οἱ φιλοσοφοῦντες διδάγματα, ἡ μὲν φυσικὴ ἰδρυσε γέφυ-
ραν μεταξὺ ἡλεκτρισμοῦ καὶ μαγνητισμοῦ καὶ φωτὸς καὶ θερμό-
τητος, ἡ δὲ χημεία ἀνήγαγε τὰ 4 στοιχεῖα τῆς ἀφελοῦς ἀρχαιό-
τητος εἰς 65, ἡ δὲ φασματανάλυσις εἰσῆλθε μετ' ἀπιστεύτου
ἐπιτυχίας εἰς τὴν ἔρευναν τῶν συστατικῶν καὶ αὐτῶν τῶν ἀχα-
γῶν μεγακόσμων τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς παγκοσμίου ὕλης. Ἐκ
τῶν πλείστων καὶ μεγίστων, ὧν εἶχε τις νὰ εἴπῃ, ἀρκούμενος ἐν-
ταῦθα εἰς τὰ ὀλίγιστα ταῦτα ὑπομνήσκω ὑμᾶς πόσον πολύ-
τιμον ἀγαθὸν καὶ προσφιλὲς χρῆμα ἔμελλε νὰ φανῇ εἰς τοὺς φι-
λοσοφοῦντας αὕτη ἡ παντοδαπὴ καὶ σπουδαιοτάτη τῶν φυσικῶν
ἐπιστημῶν ἐπικουρία. Δυστυχῶς ὅμως τὰγαθὰ ταῦτα δὲν προσῆλ-
θον εἰς τὴν φιλοσοφίαν ἄμικτα παντὸς καιοῦ. Διότι αὕτη ἤχθη
πολλαχῶς ἐνώπιον τοῦ κριτηρίου τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ
ἐδικάσθη καὶ κατεδικάσθη οὐχὶ εἰς ἀντίποινά τινα τῆς πρῆν
πρὸς αὐτὰς καταφρονήσεως αὐτῆς, ἀλλὰ τοῦτ' αὐτὸ εἰς θάνατον!
Αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι ἀξιοῦσι νῦν διὰ πολλῶν αὐτῶν ἀντιπροσώ-
πων, ὅτι εἰς αὐτὰς ἀπόκειται ἡ λύσις τῶν αἰώνιων προβλημά-
των τῆς φιλοσοφίας, ἥτις οὐδὲν ἔπραξεν ἄλλο, ἢ ἀνεδραμάτισε
τὸν μῦθον τοῦ Σισύφου. Τὸ ρεῦμα τῆς ἐποχῆς ρέει σφόδρα ἐπίφο-
ρον εἰς τριαύτας ἀξιώσεις· αἱ δὲ πρὸς ταῦτ' ἐναντιώσεις ἀνδρεῶν
τεκνῶν εἶνε οἷον ἀνάπλους πρὸς τὰς πηγὰς τοῦ σφοδροῦ ρεύματος.
Ἐκ τῆς ἐρειπιώδους μὲν καταστάσεως τοῦ πλείστου τῶν μεγά-
λων φιλοσοφημάτων τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος, τῆς μεγάλης δ' ἐπι-
δόσεως τῶν τε φυσικῶν καὶ τῶν ἄλλων μερικῶν ἐπιστημῶν καὶ
τῆς πολλῆς ὕλης ἣν αὗται πολλαχόθεν συνεσώρευσαν, ἀκολουθεῖ,
ὅτι ἡ νῦν κατάστασις τῆς φιλοσοφίας εἶνε πρὸ πάντων μεταβα-
τικὴ τις, προπαρασκευάζουσα ἔτι τὴν ἀνέγερσιν νέου περιεκτικοῦ
φιλοσοφικοῦ οἰκοδομήματος, διότι εἰ καὶ πλούσιον ἤδη ὑλικὸν

συνεφορήθη, οὐχ ἥττον οὔτε αὐτὸ τοῦτο εἶνε ἐπαρκές, οὔτε τὸ ἀρχιτεκτονικὸν σχέδιον διετυπώθη. Τὸ ὅλον ἔργον ἀνήκει ἴσως εἰς τὴν μεθ' ἡμᾶς γενεάν, ἥτις θὰ εἶνε εὐδαίμων, ἂν δυνηθῇ νὰ διεκφύγῃ σοφῶς ἐξ ἴσου τὰς ἐπικινδύνους ἀκρότητας, τὴν τε Σκύλλαν τῆς ἀκρατοῦς καὶ κούφου θεωριομανίας καὶ τὴν Χάρυβδιν τοῦ ὑπεράγαν μεγαλαύχου ἐμπειρισμοῦ.

Τὰ περὶ ἐποχῆς ἄχρι τοῦδε εἰρημένα διδάσκουσιν ἡμᾶς ἐν κεφαλαίῳ, ὅτι ἐπειδὴ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ἐκάστης ἐποχῆς ἀπεικονίζεται πρῶτιστα μὲν πάντων ἡ ὅλη ἐπιστημονικὴ συνείδησις, ἔπειτα δὲ καὶ τὰ συναισθήματα καὶ αἱ ὁρέξεις ταύτης, διὰ τοῦτο ἡ φιλοσοφία ἐποχῆς τινος ἐξαρτᾶται οὐκ ὀλίγον καὶ ἐπηρεάζεται παντοδαπῶς ὑπὸ τῆς ὅλης καταστάσεως τῶν χρόνων τούτων καὶ ὅτι ἄρα οἱ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκάστους ἐπιχειροῦντες νὰ φιλοσοφήσωσιν ὠθοῦνται ἄλλοτε πρὸς ἄλλην μᾶλλον φιλοσοφίαν ἀνάλογον πρὸς τὸ τὴν ὥθῃσιν ταύτην ἐκάστοτε ἀσκοῦν πνεῦμα καλούμενον τῶν χρόνων. Τὰ πρακτικὰ συστήματα τῆς μετὰ τὸν Ἀριστοτέλη περιόδου ἡ καρτεσιακὴ φιλοσοφία, ἄρχουσα κατὰ τὸ πλεῖστον τῆς δεκάτης ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος ἡ ἐγκυκλοπαιδειακὴ φιλοσοφία τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος καὶ ὁ ἰδανισμὸς τῶν μετὰ Κάντιον χρόνων ἔστωσαν ὀλίγιστα τῶν πλείστων παραδειγμάτων ἅμα καὶ μαρτυρίων τῆς δυνάμεως ταύτης τῆς ἐποχῆς. Εἰ δὲ καὶ ἡ δύναμις αὕτη δὲν ἐπιβάλλει καθολικὴν τινὰ ὁμοιομορφίαν εἰς πάντα τὰ φιλοσοφήματα ἐποχῆς τινος, ἀλλὰ παρὰ τὴν κυρίαν φιλοσοφίαν ὑφίστανται καὶ ἄλλαι τάσεις, ὡς ρωσικὰ τινὰ παρὰ τὸν κύριον πόταμόν, τοῦτο οὐδὲν ἔχει τὸ παράδοξον, ἂν ἔχῃ τις πρὸ ὀφθαλμῶν ὅσα συμβαίνουσιν ἐκ συναιτίων ρυθμιστικῶν ἀλλήλων καὶ ἀποκλινῶν. Αἱ πλείσαι ἐπιστῆμαι γινώσκουσι τὴν παρουσίαν καὶ τὰ ποτελέσματα τοιούτων συναιτίων. Διότι ἡ μὲν μηχανικὴ, φέρ' εἰπεῖν, γινώσκει τὴν παρουσίαν ἀποκλινῶν δυνάμεων, συγχωνευομένων εἰς ἓν ἀποτέλεσμα, οἷα εἶνε ἡ προκύπτουσα κίνησις ἐν τῷ παραλληλογράμμῳ τῶν δυνάμεων ἡ δὲ μετεωρολογία τὰς ἰσοθέρμους γραμμάς, ἐνούσας ἀνίσως πόρρω τοῦ ἰσημερινοῦ κειμένους τόπους, ὡς ἴσην ἔχοντας μέσῃ ἐνιαύσιον θερμοκρασίαν, ἐν ᾧ ἡ αὐτὴ πάλιν διδάσκει, ὅτι οἱ βορειότες

λιωτάτας προϊστορικάς σελίδας ἀνθρώπων τε καὶ ζώων καὶ φυ-
τῶν· ἡ δὲ μηχανικὴ περὶ θερμότητος θεωρία ἤνοιξεν εἰς τοῦ ἐπι-
στήμονος τὸν νοῦν τὰς πύλας ἀπωτάτου μέλλοντος· ἡ δ' ἀστρο-
νομία κατέστησε προσιτὰς εἰς τοὺς ἀκριβεστάτους τῶν μαθημα-
τικῶν ὑπολογισμῶν χώρας, ἃς καὶ αὕτη ἡ φαντασία δὲν θὰ ἠδύ-
νατο ἄνευ ἱλίγγου νὰ περιπολήσῃ· ἐν ᾧ δὲ τοσαῦτα ἐντεῦθεν πο-
ρίζονται οἱ φιλοσοφοῦντες διδάγματα, ἡ μὲν φυσικὴ ἰδρυσε γέφυ-
ραν μεταξὺ ἡλεκτρισμοῦ καὶ μαγνητισμοῦ καὶ φωτὸς καὶ θερμό-
τητος, ἡ δὲ χημεία ἀνήγαγε τὰ 4 στοιχεῖα τῆς ἀφελοῦς ἀρχαιό-
τητος εἰς 65, ἡ δὲ φασματανάλυσις εἰσῆλθε μετ' ἀπιστεύτου
ἐπιτυχίας εἰς τὴν ἔρευναν τῶν συστατικῶν καὶ αὐτῶν τῶν ἀχα-
γῶν μεγακόσμων τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς παγκοσμίου ὕλης. Ἐκ
τῶν πλείστων καὶ μεγίστων, ὧν εἶχε τις νὰ εἴπῃ, ἀρκούμενος ἐν-
ταῦθα εἰς τὰ ὀλίγιστα ταῦτα ὑπομνήσκω ὑμᾶς πόσον πολύ-
τιμον ἀγαθὸν καὶ προσφιλὲς χρῆμα ἔμελλε νὰ φανῇ εἰς τοὺς φι-
λοσοφοῦντας αὕτη ἡ παντοδαπὴ καὶ σπουδαιοτάτη τῶν φυσικῶν
ἐπιστημῶν ἐπικουρία. Δυστυχῶς ὅμως τὰγαθὰ ταῦτα δὲν προσῆλ-
θον εἰς τὴν φιλοσοφίαν ἄμικτα παντὸς κακοῦ. Διότι αὕτη ἤχθη
πολλαχῶς ἐνώπιον τοῦ κριτηρίου τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ
ἐδικάσθη καὶ κατεδικάσθη οὐχὶ εἰς ἀντίποινά τινα τῆς πρῆν
πρὸς αὐτὰς καταφρονήσεως αὐτῆς, ἀλλὰ τοῦτ' αὐτὸ εἰς θάνατον!
Αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι ἀξιούσι νῦν διὰ πολλῶν αὐτῶν ἀντιπροσώ-
πων, ὅτι εἰς αὐτὰς ἀπόκειται ἡ λύσις τῶν αἰώνιων προβλημά-
των τῆς φιλοσοφίας, ἥτις οὐδὲν ἔπραξεν ἄλλο, ἢ ἀνεδραμάτισε
τὸν μῦθον τοῦ Σισύφου. Τὸ ρεῦμα τῆς ἐποχῆς ρέει σφόδρα ἐπίφο-
ρον εἰς τριαύτας ἀξιώσεις· αἱ δὲ πρὸς ταῦτ' ἐναντιώσεις ἀνδρῶν
τινῶν εἶνε οἷον ἀνάπλους πρὸς τὰς πηγὰς τοῦ σφοδροῦ ρεύματος.
Ἐκ τῆς ἐρειπιώδους μὲν καταστάσεως τοῦ πλείστου τῶν μεγά-
λων φιλοσοφημάτων τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος, τῆς μεγάλης δ' ἐπι-
δόσεως τῶν τε φυσικῶν καὶ τῶν ἄλλων μερικῶν ἐπιστημῶν καὶ
τῆς πολλῆς ὕλης ἦν αὗται πολλαχόθεν συνεσώρευσαν, ἀκολουθεῖ,
ὅτι ἡ νῦν κατάστασις τῆς φιλοσοφίας εἶνε πρὸ πάντων μεταβα-
τικὴ τις, προπαρασκευάζουσα ἔτι τὴν ἀνέγερσιν νέου περιεκτικοῦ
φιλοσοφικοῦ οἰκοδομήματος, διότι εἰ καὶ πλούσιον ἤδη ὑλικὸν

πυρρορήθη, οὐχ ἦττον οὔτε αὐτὸ τοῦτο εἶνε ἐπαρκές, οὔτε τὸ ἀρχιτεκτονικὸν σχέδιον διετυπώθη. Τὸ ὅλον ἔργον ἀνήκει ἴσως εἰς τὴν μεθ' ἡμᾶς γενεάν, ἥτις θὰ εἶνε εὐδαίμων, ἂν δυνηθῇ νὰ διεκφύγῃ σοφῶς ἐξ ἴσου τὰς ἐπικινδύνους ἀκρότητας, τὴν τε Σκύλλαν τῆς ἀκρατοῦς καὶ κούφου θεωριομανίας καὶ τὴν Χάρυβδιν τοῦ ὑπεράγαν μεγαλαύχου ἐμπειρισμοῦ.

Τὰ περὶ ἐποχῆς ἄχρι τοῦδε εἰρημένα διδάσκουσιν ἡμᾶς ἐν κεφαλαίῳ, ὅτι ἐπειδὴ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ἐκάστης ἐποχῆς ἀπεικονίζεται πρῶτιστα μὲν πάντων ἡ ὅλη ἐπιστημονικὴ συνείδησις, ἔπειτα δὲ καὶ τὰ συναισθήματα καὶ αἱ ὁρέξεις ταύτης, διὰ τοῦτο ἡ φιλοσοφία ἐποχῆς τινος ἐξαρτᾶται οὐκ ὀλίγον καὶ ἐπηρεάζεται παντοδαπῶς ὑπὸ τῆς ὅλης καταστάσεως τῶν χρόνων τούτων καὶ ὅτι ἄρα οἱ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκάστους ἐπιχειροῦντες νὰ φιλοσοφήσωσιν ὠθοῦνται ἄλλοτε πρὸς ἄλλην μᾶλλον φιλοσοφίαν ἀνάλογον πρὸς τὸ τὴν ὥθησιν ταύτην ἐκάστοτε ἀσκοῦν πνεῦμα καλούμενον τῶν χρόνων. Τὰ πρακτικὰ συστήματα τῆς μετὰ τὸν Ἀριστοτέλη περιόδου· ἡ καρτεσιακὴ φιλοσοφία, ἄρχουσα κατὰ τὸ πλεῖστον τῆς δεκάτης ἐβδόμης ἐκατονταετηρίδος· ἡ ἐγκυκλοπαιδειακὴ φιλοσοφία τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος καὶ ὁ ἰδανισμὸς τῶν μετὰ Κάντιον χρόνων ἔστωσαν ὀλίγιστα τῶν πλείστων παραδειγμάτων ἅμα καὶ μαρτυρίων τῆς δυνάμεως ταύτης τῆς ἐποχῆς. Εἰ δὲ καὶ ἡ δύναμις αὕτη δὲν ἐπιβάλλει καθολικὴν τινα ὁμοιομορφίαν εἰς πάντα τὰ φιλοσοφήματα ἐποχῆς τινος, ἀλλὰ παρὰ τὴν κυρίαν φιλοσοφίαν ὑφίστανται καὶ ἄλλαι τάσεις, ὡς ρωακιά τινα παρὰ τὸν κύριον ποταμόν, τοῦτο οὐδὲν ἔχει τὸ παράδοξον, ἂν ἔχη τις πρὸ ὀφθαλμῶν ὅσα συμβαίνουσιν ἐκ συναιτίων ρυθμιστικῶν ἀλλήλων καὶ ἀποκλινῶν. Διὲς πλεῖς ἐπιστῆμαι γινώσκουσι τὴν παρουσίαν καὶ τὰ ποτελέσματα τοιούτων συναιτίων. Διότι ἡ μὲν μηχανικὴ, φέρ' εἰπεῖν, γινώσκει τὴν παρουσίαν ἀποκλινῶν δυνάμεων, συγχωνευομένων εἰς ἓν ἀποτέλεσμα, οἷα εἶνε ἡ προκύπτουσα κίνησις ἐν τῷ παραλληλογράμμῳ τῶν δυνάμεων· ἡ δὲ μετεωρολογία τὰς ἰσοθέρμους γραμμάς, ἐνούσας ἀνίσως πόρρω τοῦ ἰσημερινοῦ κειμένους τόπους, ὡς ἴσην ἔχοντας μέσσην ἐνιαύσιον θερμοκρασίαν, ἐν ᾗ ἡ αὐτὴ πάλιν διδάσκει, ὅτι οἱ βορειότες

ραν κείμενοι τόποι εἶνε καὶ ἀναλόγως ψυχρότεροι. Διδάσκουσι δὲ τὰ παραδείγματα ταῦτα σαφῶς, ὅτι πολλάκις τὴν ἐνέργειαν μιᾶς αἰτίας ρυθμίζει, ἢ καὶ ὅλως ἐξουδετεροῖ, ὡς λέγουσιν, ἄλλη τις ἐπερχομένη· ὅπως δὲ γενικῶς, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἰδίᾳ, ὅταν ἐντὸς τῆς συμφωνίας πρὸς αὐτὴν κυρίας φιλοσοφίας τῶν χρόνων ἐπιφαίνωνται καὶ ἄλλα ἐν πολλοῖς ἀποκλίνοντα αὐτῆς φιλοσοφήματα, τὸν λόγον τούτου πρέπει νὰ ζητήσωμεν εἰς ἄλλα συναιτια ἀντιθέτως ἐνεργαῦντα πολλάκις πρὸς τὴν ἐποχὴν. Ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν ἑνὸς τῶν διαφόρων τούτων τῆς ἐποχῆς αἰτίων τῆς γενέσεως φιλοσοφικῶν συστημάτων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας μεταβαίνω νῦν. Εἶνε δὲ ταῦτο τὸ ἔθνος.

(ἀκολουθεῖ)

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΧΑΙΡΩΝΕΙΑ ΛΕΟΝΤΟΣ.

Τοποθεσία αὐτοῦ καὶ σημερινὴ κατάστασις, χρόνος ἀνακαλύψεως, μαρτυρίαι ἀρχαίων, σκοπὸς ιδρύσεως καὶ συμβολικὴ αὐτοῦ ἔννοια.

Ἐν προεκδοθέντι τεύχει τοῦ Ἀθηναίου ἀνεγγεῖλαμεν, ὅτι ἡ ἀρχαιολογικὴ ἡμῶν ἐταιρεία ἀπεφάσισε ν' ἀνορθώσῃ τὸν ἐν Χαίρωνεϊα λέοντα, ἐκπληροῦσα οὕτω τὴν πάθον πάντων ὅσοι ἐπεσκέφθησαν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ παρόντος αἰῶνος τὴν Χαίρωνεϊαν καὶ εἶδον ἐπὶ τῆς γῆς κατακείμενα τὰ μέλη τοῦ συμβόλου τούτου τῆς ἐλληνικῆς ἀνδρείας καὶ τόλμης^{*)}.

(*) Ἰδίαν μελέτην περὶ τοῦ λείοντος τούτου ἐξέδωκεν ὁ Welcker (ἐν τοῖς Monumenti ed annali dell' Instituto τῆς Ῥώμης τὸ 1856, ἐν ἀρχῇ), ἀφ' οὗ εἶδε ματαιωθεῖσαν τὴν ἐλπίδα τῆς ἀνορθώσεως αὐτοῦ διὰ συνδρομῶν, ἣν συνέλαβε τὸ 1842 περιηγούμενος τὴν Ἑλλάδα, ὅτε παρεσχεύασε διὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις γερμανοῦ γλύπτου κ. Siegel καὶ σχέδιον

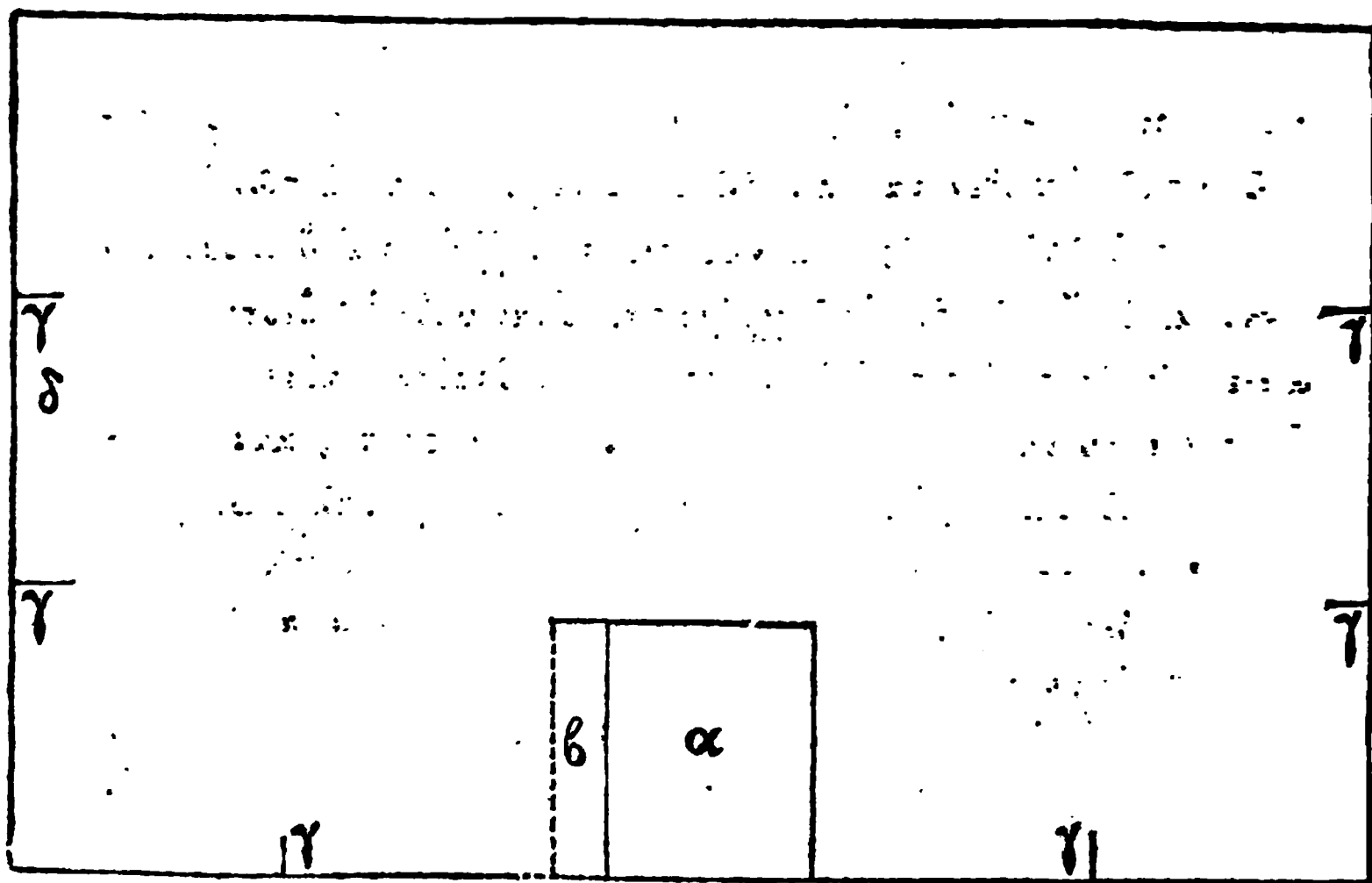
Μέλη τοῦ συμβουλίου τῆς ῥηθείας εταιρίας, ἐν οἷς καὶ ὁ γράφων ταῦτα, καὶ γλύπται ἀπελθόντες ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Χαιρώνειαν τὸν παρελθόντα Ἰούλιον, ἐποίησαν τὰς δεούσας μελέτας πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου τούτου, ἀνευρόντες μετὰ μικρὰν ἀνασκαφὴν τὸ ἐκ κανονικῶν παρίκων λίθων κρηπίδωμα τοῦ βάθρου, ἐφ' οὗ ἔστατο ὁ λέων, κείμενον ἐν ἐπιπέδῳ παρὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἀπὸ Λεβαδείας εἰς Χαιρώνειαν ἄγουσαν, καὶ μακρὰν τῆς πόλεως ταύτης περὶ τὰ πέντε τῆς ὥρας λεπτά, ὅπερ ἦτο κεκαλυμμένον εἰς βάθος γαλλικοῦ μέτρου ὑπὸ τὴν νῦν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς. Ὁμοίως αἱ ἄνω σειραὶ τῶν λίθων τούτου ἐξέλιπον πρὸ πολλοῦ, ἀδῆλον πόσον ὑφαῦται ἄνω τῆς γῆς.

Εὐθὺς δὲ παρὰ τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τοῦ κρηπιδώματος εὐρίσκονται τὰ μέλη τοῦ λέοντος κείμενα πλησίον ἀλλήλων, δώδεκα τὸν ἀριθμὸν πλὴν τινων ἄλλων μικρῶν, δεικνύοντα τῷ θεατῇ ὅτι ἐν πολὺ προγενεστέροις χρόνοις, ἄγνωστον πότε, κατέπεσον ἐξ ἀγνώστου αἰτίας ἀπὸ τοῦ βάθρου ὅπου νῦν εὐρίσκονται, τῆς μὲν κεφαλῆς κειμένης ἔμπροσθεν πρὸς τὴν ὁδὸν, τῶν δὲ λοιπῶν μελῶν ὀπίσθεν ταύτης. Ὅσα δὲ λέγονται παρὰ τῶν ἐγχωρίων, ὅτι ὁ Ἀληπασᾶς ἢ ἄλλος τις κατέρριψε καὶ διέλυσε τὸν λέοντα, ἀναζητῶν ἐν αὐτῷ χρήματα, εἶναι μῦθος¹⁾· διότι τὰ ἐξ ὧν ἐξ ἀρχῆς συνέκειτο ὁ λέων τεμάχια οὐδεμίαν βιαίαν διάρρηξιν ἐμφαίνουσιν, ἀλλὰ διάλυσιν προελθοῦσαν ἐκ τῆς καταπτώσεως αὐτοῦ καὶ τῆς ἐκ τοῦ χρόνου φθορᾶς τῶν μεταλλίνων γόμ-

τῆς ἀνορθώσεως αὐτοῦ, δημοσιευθὲν μετὰ τῆς μελέτης, καὶ προϋπολογισμὸν τῆς ὅλης δαπάνης, ἀνερχόμενον τότε εἰς 8,000 φιορίνια αὐστριακά. Πρὸ μικροῦ δὲ ἐδημοσίευσε καὶ ὁ κ. Σ. Π. Λάμπρος ἰδίαν διατριβὴν περὶ τοῦ λέοντος τούτου ἐν τῷ περιοδικῷ Πλάτῳ Β', β' σελ. 97 κ. ἐ.

1) Τοῦτον ἀδασανίστως πιστεύσας, ἀναφέρει καὶ ὁ μακαρίτης Πιττάκης τὸ 1837 ἐν τῇ ἀρχαιολογικῇ ἐφημερίδι, σελ. 62, τοῦ δεκεμβρίου μηνός καὶ ὁ κ. Ραγκαβῆς ἐν *Ant. Hell.* 4, 7, τὸ 1842. Οἱ ἀκριδέστερον ὁμοῦ παρατηρήσαντες τὴν νῦν κατῴσταν τῶν τεμαχίων τοῦ λέοντος ἀποφαίνονται πάντες κατὰ βίαιας διάρρηξεως αὐτοῦ. Βλ. τὰ κατωτέρω καὶ *Bursian Geogr. von Griechenland* 4, 206. Πιθανωτέρα αἰτία τῆς καταπτώσεως αὐτοῦ εἶναι οἱ σεισμοί, ἐφ' ὧν πολλάκις ἔπαθεν ἡ Βοιωτία, καὶ ἐπ' ἐσχάτων οὐκ ὀλίγον.

φων, δι' ὧν συνεδέοντο ἐξ ἀρχῆς αὐτῆ. Ἐπειδὴ δὲ πάντα τὰ μέλη αὐτοῦ εἶναι καὶ μεγάλα καὶ λίαν βαρέα, ἀπὸ τριῶν μέχρι πέντε-τόνων ἕκαστον, δὲν ἦτο εὐκολὸν νὰ μετακινῶνται, ἀλλ' ἔμενον ὅπου κατέπεσον, καλυφθέντα κατὰ μικρὸν ὑπὸ τοῦ χώματος, ὃ ἐπέσυρεν ἐπ' αὐτοῦ ὁ παραρρέων χεῖμαρρος, ὅστις ἐν προγενεστέροις χρόνοις φαίνεται ὅτι ἔρρεεν διὰ τοῦ περιδόλου τοῦ λέοντος, ὡς ἔδειξεν ἡ πρὸ μικροῦ γενομένη ἀνασκαφή διὰ ἧσαν ταῦτα ἀφανῆ τοῖς ἀρχαιοτέροις περιηγηταῖς μέχρι τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος ἀρχομένου. Ἐκ τῆς περὶ τὴν βάσιν τοῦ λέοντος γενομένης ἀνασκαφῆς ἐδηλώθη ὅτι τὸ ἀρχαῖον ἔδαφος τῆς ἐνταῦθα γῆς καλύπτει χῶμα νέον πλέον μέτρου γαλλικοῦ, καὶ ὅτι ὀπισθεν ταύτης ὑπῆρχε περίβολος τετράπλευρος ὀρθογώνιος, οὗ σώζονται καὶ οἱ τέσσαρες τοῖχοι, περικλείοντες χώρον οὐ μικρὸν, ὡς δεικνύει τὸ ξυλογράφημα τοῦτο, οὗ τὸ μὲν κρηπίδωμα α εἶναι ἐκ πώρου,

ἔχον μῆκος 5,50 γαλ. μ. πλάτος 4,40 καὶ ὕψος 2,20, καὶ τὴν β πλευρὰν κατεστραμμένην, οἱ δὲ τοῖχοι τοῦ περιδόλου εἰσὶν ὡς-αὐτως ἐκ πώρου, ἔχοντος μῆκος 24 μ., πλάτος 15 καὶ ὕψος 2 ἕως 2,20, καὶ ἐξ ἀντηρίδας γγγγγγ ἐσωτερικῶς ἐν δὲ τῇ θέσει δ εὐρέθησαν τέσσαρες νεκροί.

Ἡ ἀνακάλυψις τῶν τοίχων τούτων τοῦ περιβόλου παρέσχεν ὑπόνοιαν, ὅτι ἐντὸς αὐτοῦ ἴσως ἐτάφησαν τὰ ὀστέα καὶ ἡ τέφρα τῶν ἐν Χαιρωνείᾳ πεσόντων. Ὅθεν ἐδέησε νὰ ἐκκενωθῇ πᾶς ὁ περιβόλος, τῶν μελῶν τοῦ λέοντος ἐκτοπιζομένων καὶ τοῦ χώματος ἐκβαλλομένου. Ἀτυχῶς ὁμως μετὰ οὐ μικρὰν δαπάνην¹⁾ ἕνεκα τῆς ἐργασίας ταύτης οὔτε ὀστέα οὔτε τέφρα οὔτε ἄλλο τι ἀνευρέθη ἐντὸς τοῦ περιβόλου τούτου, εἰ μὴ τέσσαρες νεκροί, ἐκτάδην κείμενοι ἔσω τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ περιβόλου καὶ ἄνωθεν τοῦ πυθμένου αὐτοῦ περὶ τὸ μέτρον, καὶ παρ' αὐτοῖς κτερίσματα ὀλίγα· τινὰ καὶ εὐτελῆ ἀγγεῖα καὶ τρία εἰδώλια πῆλινα μετὰ χρωμάτων, παρεμφερῆ πρὸς τὰ ἐν Τανάγρα ἀνευρισκόμενα. Τῶν νεκρῶν τούτων αἱ δύο κεφαλαὶ ἦσαν ἐστραμμέναι πρὸς μεσημβρίαν, αἱ δὲ δύο ἄλλαι πρὸς ἄρκτον· ἐπειδὴ δὲ εὐρέθησαν ἄνω τοῦ πυθμένου τοῦ περιβόλου περὶ τὸ μέτρον, δῆλον ὅτι ἐτάφησαν μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ περιβόλου καὶ τὴν ἰδρυσιν τοῦ λέοντος. Ἄλλοι νεκροὶ ἐντὸς τοῦ περιβόλου δὲν εὐρέθησαν. Πλησίον ὁμως τῆς λεωφόρου καὶ οὐχὶ μακρὰν τοῦ λέοντος ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ ἐκτελοῦντος τὸν ἐκχωματισμὸν τοῦ περιβόλου ἐφόρου κ. Σταματάκη αἱ βάσεις δύο πολυτελῶν τάφων, ἐν εἴδει ναῖσκων ἄνω τῆς γῆς ἐκτισμένων, καὶ ἄλλοι οὐκ ὀλίγοι ἐκ τῶν συνηθῶν· ὥστε δῆλον ὅτι ὁ παρὰ τὸν λέοντα χώρος ἐχρησίμευσε τοῖς ὕστερον εἰς ταφὴν νεκρῶν.

Ἐρρέθη ἐσχάτως ὑπὸ τινων καὶ ἐγράφη ὅτι ὁ λέων ἐβλεπε πρὸς τὰς Θήβας, κατ' ἄλλους πρὸς τὴν Δεβάδειαν, οὐχὶ ὁμως ὀρθῶς· διότι τὸ βᾶθρον, ἐπίμηκες ὃν καὶ παρὰ τὴν βόρειον πλευρὰν τοῦ περιβόλου, καὶ ἡ θέσις αὐτῇ, ἣν κατέλαβον τὰ μέλη τοῦ λέοντος καταπεσόντος, (τῆς κεφαλῆς κειμένης, ὡς εἴρηται, παρὰ τὴν ὁδὸν, τοῦ κορμοῦ μετ' αὐτὴν καὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν τε-

1) Διὰ τὴν μετακίνησιν τῶν τεμαχίων τοῦ λέοντος τὴν ἐκχωμάτωσιν τοῦ περιβόλου καὶ ἄλλας τινὰς προκαταρκτικὰς ἐργασίας ἐδαπάνησεν ἡ ἐταιρία περὶ τὰς ἐπτακισχιλίας δραχμὰς. Σημειοῦμεν ταῦτα εἰς γνῶσιν τῶν περιηγητῶν ἐκείνων, οἵτινες ἐνόμιζον τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ λέοντος ὀλίγων λίρῶν ἔργον, καὶ διὰ τοῦτο ἐμέμφοντο ἡμᾶς, ὡς ὁ ἄγγλος Mahaffy, εἰς ὃν εἶπον τὰ δέοντα τὸ 1875 ἐν Ἀθηναίῳ τόμ. 4, σελ. 303. Κατὰ νεωτέρους ὑπόλογισμοὺς ἡ δαπάνη πᾶσα θέλει ὑπερβῇ τὰς διεκχιλίας λίρας.

λευταίων), δεικνύουσιν ὅτι ὁ λέων μόνον πρὸς βορρᾶν ἀπέβλεπε καὶ οὐχὶ πρὸς νότον οὐδὲ πρὸς ἀνατολὰς· διότι πρὸς τὰ τελευταῖα ταῦτα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος ὑψοῦται σειρά γηλόφων, ἀποκλείουσα τὴν θέαν τῶν τε Θηβῶν καὶ τῆς Λεβαδείας. Πρὸς βορρᾶν δὲ ἐκτείνεται ἡ τοῦ Κηφισσοῦ πεδιάς, εἰς ἣν ἀπὸ τῆς ἀπέναντι Ἑλατείας εἰσβαλὼν ὁ Φίλιππος ἐστρατοπέδευσεν οὐ μακρὰν τῆς Χαιρωνείας, ὅπου πρὸ τῆς πόλεως καὶ τῶν ἐν εἰδει θεάτρου ἐκατέρωθεν ὑψουμένων γηλόφων εἶχον παραταχθῆ κατὰ τὸν Πλούταρχον οἱ Ἕλληνες, ἔχοντες οὕτω τὰ ὁπίσθια ἐξησφαλισμένα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ λέων κεῖται ἐν τῷ στομίῳ τῆς μικρᾶς πεδιάδος, ἣν ἐξασφαλίζουν οἱ ῥηθέντες γήλοφοι, πιθανὸν νὰ ἡττήθησαν ἐνταῦθα, ὅπου καὶ ὁ λέων ἵσταται, παρατεταγμένοι ὄντες ἐν τούτῳ τῷ χώρῳ μέχρι τοῦ πρὸς ἀνατολὰς καταρρέοντος χειμάρρου, Ντοριζοῦ νῦν καλουμένου, ὃν ὁ Πλούταρχος ποτάμιον καλεῖ, ὃ καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἔρρε καὶ πρότερον μὲν Θερμῶδων ἐκαλεῖτο, ὕστερον δὲ, μὴ σωζομένου τοῦ ὀνόματος τούτου, εἰκάζον οἱ Χαιρωνεῖς ὅτι ὁ ἐπ' αὐτῶν Αἴμων ἦτο ὁ ἄλλοτε Θερμῶδιον, μετονομασθεὶς Αἴμων ἀπὸ τοῦ εἰς αὐτὸν πολλοῦ ρεύσαντος αἵματος ἐκ τῆς σφαγῆς τῶν ἀγωνισαμένων¹).

Ἐκ τούτου νομίζομεν ὀρίζεται ἱκανῶς ἡ τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοπέδου θέσις, οὕσα ἡ τοῦ λέοντος, βλέποντος βλοσυρῶς καὶ θάρραλέως, ὡς ἐκ τοῦ λίθου τεκμαιρόμεθα, πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς τοῦ Κηφισσοῦ πεδιάδος προσερχομένους κατὰ τῶν Ἑλλήνων Μακεδόνας. Τοῦτο δὲ παρὶζόμεθα καὶ ἐξ ἑτέρας τοῦ Πλουτάρχου²) μαρ-

1) Πλουτ. Δημοσθ. 49. «Τὸν δὲ Θερμῶδοντα φασὶν εἶναι παρ' ἡμῖν ἐν Χαιρωνείᾳ ποτάμιον μικρὸν εἰς τὸν Κηφισσὸν ἐμβάλλον. Ἡμεῖς δὲ (οἱ Χαιρωνεῖς) νῦν μὲν οὐδὲν ἴσμεν οὕτω τῶν ρευμάτων ὀνομαζόμενον, εἰκάζομεν δὲ, τὸν καλούμενον Αἴμωνα Θερμῶδοντα λέγεσθαι τότε καὶ παραρρεῖ παρὰ τὸ Ἡράκλειον, ὅπου κατεστρατοπέδευσεν οἱ Ἕλληνες καὶ τεκμαιρόμεθα, τῆς μάχης γενομένης, αἵματος ἐμπλησθέντα καὶ νεκρῶν τὸν ποταμὸν, τούτῃ διαλλάξαι τὴν προσηγορίαν».

2) Ἐν βίῳ Ἀλεξάνδρου 9. α' Ἐν Χαιρωνείᾳ τῆς πρὸς τοὺς Ἕλληνας μάχης παρὼν μετέσχε, καὶ λέγεται πρῶτος ἐνσταῖαι τῷ ἱερῷ λόχῳ τῶν Θηβαίων. Ἦν δὲ καὶ καθ' ἡμᾶς ἐδείκνυτο παλαιὰ παρὰ τὸν Κηφισσὸν Ἀλεξάνδρου καλουμένη δρυς, πρὸς ἣν τότε κατασκήνωσε, καὶ τὸ πολύν;

τυρίας ὅτι ἐπ' αὐτοῦ ἐδείκνυτο παλαιὰ παρὰ τὸν Κηφισὸν δρυς, Ἀλεξάνδρου καλουμένη, ἧς πλησίον κατεσκήνωσεν οὗτος καὶ οὐ μακρὰν αὐτῆς ὑπῆρχε τὸ τῶν Μακεδόνων πολυάνδριον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κηφισὸς ῥέει βορειοανατολικῶς τῆς Χαιρωνείας περὶ τὴν ἡμισειαν ὥραν ἀπὸ ταύτης μακρὰν, δῆλον ὅτι ἡ τοῦ στρατοῦ τοῦ Φιλίππου θέσις ἦτο ἀπέναντι τῆς Χαιρωνείας, ὅπου ἴσταται ὁ λέων, καὶ ὅτι ἐν τῷ χώρῳ οὗτος ἱδρυταὶ ἔπεσον πιθανῶς οἱ πλείονες τῶν κατὰ Φιλίππου ἀντιταχθέντων Βοιωτῶν καὶ λοιπῶν Ἑλλήνων. Οὕτω καὶ ὁ ἐν Θερμοπύλαις λέων ἱδρυτο¹⁾ ἐν τῷ τόπῳ ἔπεσον οἱ περὶ τὸν Λεωνίδα.

Οἱ ἀρχαιότεροι περιηγηταὶ οὐδένα λόγον ποιοῦνται περὶ τοῦ λέοντος τούτου, καθὰ ὁ Welcker λέγει, ἢ διότι δὲν εἶδον αὐτὸν, μὴ ἐλθόντες εἰς Χαιρώνειαν, ἢ μᾶλλον διότι ἦτο ὑπὸ τὴν γῆν κεκαλυμμένος καὶ διὰ τοῦτο ἀφανής. Ὁ ἡμέτερος Μελέτιος²⁾, ἐκδούς τὴν γεωγραφίαν αὐτοῦ τὸ 1728, λόγον ποιούμενος περὶ Χαιρωνείας, ἀναγράφει ὅσας ἐκεῖ εἶδε καὶ ἀνέγνωσεν ἐπιγραφάς· ὅπερ δηλοῖ ὅτι ἦλθεν εἰς Χαιρώνειαν· οὐδὲν ὁμῶς προσθέτει περὶ ὑπάρξεως λέοντος. Ὁ ἄγγλος Dodwell, περιελθὼν τὴν Ἑλλάδα τὸ 1801 καὶ ὁ Clarke οὐδὲν ὡσαύτως περὶ αὐτοῦ λέγουσιν, οὐδὲ ὁ D. Holland, ἰατρὸς τοῦ Ἀληπασᾶ, περιελθὼν τὸ 1812—13 τὴν Ἑλλάδα, εἶδε τὸν λέοντα· διὸ ἐκφράζει τὴν λύπην του καὶ εὐχεται ἄλλος περιηγητὴς νὰ ἐκχώσῃ αὐτὸν ἀπὸ τῆς γῆς³⁾.

δριον οὐ πόρρω τῶν Μακεδόνων ἐστίν.· Ἐκ τούτων δῆλον ὅτι ἀπέναντι καὶ ἴσως οὐχὶ πολὺ μακρὰν τοῦ λέοντος κεῖται τὸ τῶν Μακεδόνων πολυάνδριον, οὐ ὁμῶς οὐδὲν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ἐρείπιον ἢ ἄλλο τι δεῖγμα νῦν σώζεται, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Κηφισοῦ καὶ πρὸς δυσμὰς τοῦ χωρίου Ἰμβραῖμαγᾶ ὑψοῦται μέγας γήλοφος (tumulus) τεχνητός, ἀποπτος ἀπὸ τῆς Χαιρωνείας καὶ τοῦ λέοντος, καὶ περὶ τὴν ἡμισειαν ὥραν ἀπ' αὐτοῦ ἀπέχων. Ὁ γήλοφος ἢ τύμβος οὗτος ἴσως εἶναι αὐτὸ τὸ πολυάνδριον τῶν Μακεδόνων.

1) Ἡροδ. 7, 228.

2) Ἐν τῷ 6' τόμῳ, σελ. 333 τῆς ὑπὸ Γαζῆ 6' ἐκδόσεως τῆς γεωγραφίας αὐτοῦ.

3) Κατὰ Welcker ἔχει ἅπ' ὅσιν ταῦτα λέγων τὸν Βύρωνα, ὅστις

Πρῶτος κατὰ Welcher ὁ J. Crawford, ἐνεργήσας ἀνασκαφὴν τὸ 1818, ἰουνίου 3, εὔρε τεμάχια τοῦ λέοντος, ἃ πάλιν ἐκάλυψε κατὰ τὰ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ δημοσιευθέντα ἐκ τῶν χειρογράφων του¹⁾. Ἄν ἄληθῶς ἐχώσθησαν πάλιν τὰ τοῦ λέοντος μέλη, καὶ ἂν ἔμειναν κεχωσμένα ἐπὶ μακρὸν χρόνον, καὶ τίς πάλιν ἀνέσκαψεν ταῦτα καὶ πότε, ἄδηλον. Δῆλον δὲ ὅτι πρὸ τοῦ 1837 ἦσαν πάλιν ἐπὶ τῆς γῆς καταφανῇ· διότι ὁ ἡμέτερος Πιττάκης, περιγράφων²⁾ τὰς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις σωζομένας ἀρχαιοτήτας τὸ 1837, λέγει, ὅτι αἰεὶ τὸ Πολυάνδριον τῶν Θηβαίων ἐν Χαιρωνείᾳ σώζεται τὸ κολοσσιαῖον ἄγαλμα τοῦ λέοντος, τετμημένον τόρα εἰς ἐννέα τμήματα». Τῇ εἰσηγήσει δὲ τούτου ἀπεφασισεν ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐταιρία τὸ γ' ἀπὸ τῆς ιδρύσεως αὐτῆς ἔτος, ἥτοι τὸ 1840, νὰ ἀνεγείρῃ τὸν λέοντα, συναρμόζουσα τὰ τμήματα αὐτοῦ. Καὶ ἀπρὸς ἀνέγερσιν αὐτοῦ προπαρασκευαστικαὶ ἐργασίαι ἐγένοντο (ὡς ὁ γραμματεὺς τῆς ἐταιρίας ἐν τοῖς πρακτικοῖς τοῦ ἔτους τούτου³⁾ λέγει)· τὰ σωζόμενα τμήματα αὐτοῦ κατεμετρήθησαν ἐπιμελῶς καὶ σχέδιον συνετάχθη· ἀλλὰ τὸ ἀνεπαρκὲς τῶν πόρων τῆς ἐταιρίας ἐμπόδισε τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου».

Ἀκριβεστέρας περὶ τοῦ λέοντος εἰδήσεις παρέχει ἡμῖν ὁ γερμανὸς Οὐλερίχος, καθηγητῆς τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου ἀπὸ τοῦ 1837—43, ὅστις περιελθὼν τὸ 1838 τὴν Βοιωτίαν, ἐξέδωκε τὸ 1840 τὴν περιήγησίν του, ἐνθα λέγει⁴⁾:

διενοεῖτο ν' ἀνασκάψῃ καὶ συνθέσῃ καὶ ἀνιδρύσῃ αὐτὸν ἐν ᾧ τόπῳ ἔμελλε νὰ συνεδριάζῃ τὸ νέον ἀμφικτυονικὸν συνέδριον τῶν ἀναγεννηθέντων Πανελλήνων.

1) Ὁ Siebelis, ἐκδοὺς τὸν Πausanίαν τὸ 1822—27, λέγει ἐν ταῖς σημειώσεσιν αὐτοῦ εἰς βιβλίον 9, 40, 5, ὅτι Ἀγγλοὶ τὸ 1818 ἀνεκάλυψαν τὸν λέοντα ἐν Χαιρωνείᾳ, ὃν μὴ δυνάμενοι διὰ τὸ βῆρος του νὰ μετακινήσωσιν ἐκάλυψαν πάλιν ὑπὸ τὴν γῆν.

Ὁ δὲ Μουστοξύδης ἐν Αἰγιναίᾳ, σελ. 429, ὁμιλῶν περὶ τῶν ἐν Βενετίᾳ λεόντων, λέγει ἐν τέλει τῆς διατριβῆς του ὅτι ὁ ἐν Χαιρωνείᾳ λέων ἀνεκαλύφθη τὸ 1820.

2) Ἐν ἀρχ. ἐφημ. 1837. δεκεμβρ. σελ. 62.

3) Ἐν σελ. 88 τῆς 6' ἐκδόσεως τούτων.

4) Ἐν α' τόμῳ, σελ. 459. Συγχρόνως τῷ Οὐλερίχῳ καὶ ὁ γερμανὸς

«Πρό τινων ἐτῶν ἀνεκαλύφθησαν τὰ τεμάχια τοῦ λέοντος, τοῦ ἐγερθέντος ὑπὲρ τῶν ἐν τῇ μάχῃ πρὸς Φίλιππον πεσόντων Ἑλλήνων. Τὸ κολοσσιαῖον τοῦτο τεχνούργημα καταπεσὸν οὐ μόνον διελύθη εἰς τὰ ἐξ ὧν ἀρχῇθεν συνίστατο μέλη, ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἐν μέρει ἐθραύσθησαν. Ἡ καταστροφή ὁμως δὲν εἶναι τοσαύτη, ὥστε νὰ μὴ δύναται τὸ μνημεῖον ν' ἀνιδρυθῇ ἐκ νέου τέλειον. Ἐκ προμελέτης καταστροφή εἰς οὐδὲν τῶν μελῶν αὐτοῦ ἐμφαίνεται, ὥστε τὸ βάρος τοῦ μεγάλου ὄγκου προεκάλεσε τὴν κλίσιν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ μὴ στερεοῦ ἐδάφους καὶ ἐκ τούτου τὴν κατάπτωσιν. Ὡς ἐκ τῶν μελῶν γίνεται δῆλον, ὁ λέων ἐδράζετο ἐπὶ τῶν ὀπισθίων, ἐπὶ δὲ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν ἱστάμενος ἀνύψονεν ὀρθίαν καὶ ἀγέρωχον τὴν κεφαλὴν του».

Ὁ ὀξύνους γερμανὸς διέκρινεν ἐκ τῆς καταστάσεως τῶν ἐπὶ τῆς γῆς τεμαχίων τοῦ λέοντος, ὅτι ἀνθρωπίνη βιαία τούτου διάλυσις οὐδέποτε ἐγένετο, ἀλλ' ὅτι τὸ μνημεῖον ἐκ τοῦ ἰδίου βάρους¹⁾ καὶ τῆς μὴ στερεᾶς φύσεως τοῦ ἐδάφους ἢ τῆς βάσεως αὐτοῦ κατέπεσεν ἐν προγενεστέροις χρόνοις ἄνευ πολλῆς τῶν τεμαχίων του βλάβης, ὥστε εὐκολος ἐφάνη αὐτῷ ἡ σύνθεσις καὶ ἐκ νέου ἀνίδρυσις αὐτοῦ.

Αἱ δὲ σωζόμεναι τῶν ἀρχαίων μαρτυρίαι περὶ τοῦ μνημείου τούτου εἰσὶν ἡ τοῦ Στράβωνος, λέγοντος²⁾ ἐν πολλῇ ἀοριστίᾳ·

«Χαιρώνεια ἐστὶν Ὀρχομενοῦ πλησίον, ὅπου Φίλιππος ὁ Ἀμύντου μάχῃ μεγάλῃ νικήσας Ἀθηναίους τε καὶ Βοιωτοὺς καὶ Κορινθίους κατέστη τῆς Ἑλλάδος κύριος· δεικνύται δὲ καὶ ταῦθα ταφὴ τῶν πεσόντων ἐν τῇ μάχῃ δημοσίᾳ³⁾. Περὶ δὲ τοὺς

φιλόσοφος Brandis, περιελθὼν τὴν Ἑλλάδα τὸ 1838, ἐν τοῖς *Mittheil. aus Griechenland* I p. 249 λέγει, οὐχὶ ὁμως ἀκριδῶς ὅτι πρὸ 10—12 ἐτῶν ἀνευρέθη ὁ ἐν Χαιρωνείᾳ λέων, ὅστις, συντελεσθεὶς καὶ ἐκ νέου ἀναστηλωθεὶς εἰς μνήμην τῆς ἀπελευθερωθείσης Ἑλλάδος, ἤθελεν ἀριστα ἐκπληρώσει τὸν σκοπὸν του.

1) Ὡσαύτως ἀποφαίνεται καὶ ἄλλος γερμανὸς, ὁ Götting, περιηγηθεὶς τὴν Ἑλλάδα τὸ 1840, ὁμιλῶν περὶ τοῦ λέοντος ἐν τόμ. 1. σ. 147—53 τῶν διατριβῶν του.

2) Ἐν βιβλ. θ', 414.

3) Ὁ αὐτὸς ἀνωτέρω, 412, ἐνθα ὡσαύτως ἐκφράζεται καὶ περὶ τῶν ἐν Πλαταιαῖς τάφων τῶν ἐνθάδε πεσόντων Ἑλλήνων τῶν κατὰ Μαρδονίου ἀγωνισαμένων.

τόπους τοὺς αὐτοὺς καὶ Ῥωμαῖοι τὰς Μιθριδάτου δυνάμεις πολλῶν μυριάδων κατηγωνίσαντο».

Καὶ ἡ τοῦ Πausανίου¹⁾, ἀκριβέστερον ἐκφραζομένου·

«Χαιρωνεῦσι δὲ δύο ἐστὶν ἐν τῇ χώρᾳ τρόπαια, ἃ Ῥωμαῖοι καὶ Σύλλας ἔστησαν, Τάξιλον καὶ στρατιὰν τοῦ Μιθριδάτου κρατήσαντες. Φίλιππος δ' οὐκ ἀνέθηκεν ὁ Ἀμύντου τρόπαιον οὔτε ἐνταῦθα, οὔτε ὁπόσας μάχας ἄλλας βαρβάρους ἢ καὶ Ἑλλήνας ἐνίκησεν· οὐ γάρ τι Μακεδόσιν ιστάναι τρόπαια ἦν νενομισμένον μαρτυρεῖ δὲ τῷ λόγῳ καὶ Ἀλέξανδρος, οὐκ ἀναστήσας ἐπὶ Δαρείῳ τρόπαια, οὔτε ἐπὶ ταῖς ἰνδικαῖς νίκαις. Προσιόντων δὲ τῇ πόλει (Χαιρωνείᾳ) πολυάνδριον Θηβαίων ἐστὶν ἐν τῷ πρὸς Φίλιππον ἀγῶνι ἀποθανόντων· οὐκ ἐπιγέγραπται μὲν δὴ ἐπίγραμμα, ἐπίσημα²⁾ δ' ἔπεστιν αὐτῷ λέων· φέρει δ' ἂν ἐς τῶν ἀνδρῶν μάλιστα τὸν θυμόν. Ἐπίγραμμα δὲ ἄπεστιν (ἐμοὶ δοκεῖν) ὅτι οὐκ ἐοικότα τῇ τόλμῃ σφίσι τὰ ἐκ τοῦ δαίμονος ἠκολούθησεν».

Ἀδελὸν ἂν ὁ Στράβων ἐπεσκέφθη τὴν Χαιρωνεῖαν· ἡ ἀόριστος λέξις ταφῇ δημοσίᾳ τῶν πεσόντων δηλοῖ ὅτι δὲν εἶδε τὸν τόπον· ἄλλως θὰ ἔλεγέ τι πλεόν περὶ τοῦ μνημείου τούτου, ὅπερ βεβαίως καὶ ἐπ' αὐτοῦ ὑπῆρχε καταφανές, ἀφ' οὗ μετὰ ἓνα καὶ ἡμισυ αἰῶνα ὕστερον εἶδε τὸνλέοντα ἐν τῇ θέσει τοῦ ὑπάρχοντα ἔτι ὁ Πausανίας. Ὡστε καὶ ἐκ τούτου πιθανὸν καθίσταται ὅ,τι καὶ ἀλλαχοῦ εἶπομεν³⁾, ὅτι ὁ Στράβων δὲν περιηγήθη τὴν Ἑλλάδα, οὐδ' ἐξ αὐτοψίας περιέγραψεν αὐτὴν ὡς ὁ Πausανίας.

Ὁ περιηγητὴς ὅμως οὗτος, ἰδὼν τὸν τόπον, καλεῖ τὴν τοῦ Στράβωνος δημοσίαν ταφὴν πολυάνδριον Θηβαίων, προσθέτων ὅτι εἶχεν ἐπίσημαλέοντα, σύμβολον τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς τόλμης τῶν ἐνταῦθα ἀγωνισαμένων πρὸς Φίλιππον τὰ 338 π. Χ. καὶ πεσόντων ἀνδρῶν, ἄνευ ἐπιγράμματος ὅμως· νομίζει δὲ ὅτι ἐξ

1) Ἐν βιβλ. 9, 40, 4.

2) Ἄλλοι γράφουσιν ἀπέθλημα ἢ ἐπίθεμα, ὃ ἐστὶ σῆμα (signum), ὃ προστέτα ἀλλαχοῦ ἐπὶ τάφῳ ὑπάρχον, ὡς ἐν 1, 2, 3 καὶ 43· 7, 2, 6 καὶ 17, 4· ἀλλὰ καὶ ἐπίσημα πάλιν λέγει ἐν 1, 17, 4.

3) Ἐν Ἀθηναίου τόμῳ ζ', σελ. 183.

ἀρχῆς δὲν προσετέθη ἐπίγραμμα διὰ τὸν λόγον, ὅτι τὸ θεῖον δὲν ἠνόνησε τὴν τόλμην αὐτῶν. Ἀληθῶς μέχρι τοῦδε δὲν ἀνευρέθη ἐπίγραμμα. Ἡ δόξα του ὅμως, δι' ἣν δὲν προσετέθη ἐπίγραμμα, δυνατὸν νὰ ἔχῃ κῦρος μόνον ἐπὶ τῶν ἐνταῦθα πεσόντων Θηβαίων, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων· διότι οἱ Ἀθηναῖοι, ποιήσαντες ἐν Ἀθήναις ὕστερον δημοσίας ταφάς τῶν ἐν Χαιρωνείᾳ πεσόντων, ἐπέγραψαν ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτῶν τὸ παρὰ Δημοσθένει σωζόμενον ἐπίγραμμα. Ἀλλὰ πρὸ τούτου καὶ ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν ἐν Θερμοπύλαις πεσόντων Σπαρτιατῶν ἐπεγράφη τὸ γνωστὸν ἐπίγραμμα τοῦ Σιμωνίδου, ὃ καὶ ὁ Ἡρόδοτος φέρει (7, 228.)

Ὡ ξεῖν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῇδε
κείμεθα, τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι.

Καὶ γενικῶς εἰπεῖν οὐδέποτε οἱ Ἕλληνες ἐστέρησαν δικαίας τιμῆς τοὺς ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγωνισαμένους, εἴτε ἐνίκησαν οὗτοι εἴτε ἡττήθησαν, ὡς ῥητῶς ἀποφαίνεται περὶ τούτου ὁ Δημοσθένης¹⁾ ἐν τῷ περὶ στεφάνου λόγῳ·

«Μὰ τοὺς ἐν τοῖς δημοσίοις μνήμασι κειμένους ἄνδρας, οὓς ἅπαντας ὁμοίως ἡ πόλις τῆς αὐτῆς ἀξιώσασα τιμῆς ἔθαψεν, Δῖσχίνῃ, οὐχὶ τοὺς κατορθώσασκας αὐτῶν οὐδὲ τοὺς κρατήσαντας μόνους.» Δικαίως· ὁ μὲν γὰρ ἦν ἀνδρῶν ἀγαθῶν ἔργον, ἅπασι πέπρακται· τῇ τύχῃ δὲ, ἣν ὁ δαίμων ἐνειμεν ἐκάστοις, ταύτῃ κέχρηνται». Τοῦτο δὲ ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ τῶν σωζόμενων ἐπιταφίων λόγων καὶ ἐκ πολλῶν ἐπιγραμμάτων, ἃ ἐποιήθησαν εἰς Ἕλληνας πεσόντας ἐν ταῖς μάχαις πρὸς τοὺς βαρβάρους. Ταῦτα δὲ, καὶ ἂν δὲν ἐγράφησαν πάντα ἐπὶ τάφων, ὅπερ ὅμως μᾶλλον πιθανόν, ἐποιήθησαν ὅμως σύμφωνα τῇ τῶν Ἑλλήνων συνηθείᾳ. Ταύτῃ ἐπόμενοι καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, ἐπέγραψαν ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν ἐν Χαιρωνείᾳ πεσόντων τὸ ἐπίγραμμα, ὃ διέσωσεν ὁ Δημοσθένης²⁾. Τοῦ ἀκραιφνοῦς τούτου φιλοπάτριδος ῥήτορος ἐκτιμῶντες οἱ Ἀθηναῖοι καὶ μετὰ τὴν συμφορὰν τὸν ἄδολον

1) Ἐν § 208 τῆς τοῦ Dissen ἐκδ. σελ. 297.

2) Ἐν τῷ περὶ στεφ. § 289.

χαρακτῆρα, καὶ οὐδεμίαν ἀκρόασιν παρέχοντες εἰς τὰς κατ' αὐτοῦ συκοφαντίας τῶν πολλῶν ἐχθρῶν του¹⁾), ἐκάλεσαν νὰ ἐκφωνήσῃ τὸν εἰς τοὺς πεσόντας ἐπικήδειον λόγον, ὃν ἐξεφώνουν ἐν ὁμοίαις περιστάσεσιν οἱ ἐπιφανέστεροι ῥήτορες²⁾· καὶ μετὰ τὴν τάφην «ἐποίησαν παρ' αὐτῷ τὸ παρὰ τῆς πόλεως παρεχόμενον περίδειπνον οἱ συγγενεῖς αὐτῶν, πατέρες καὶ ἀδελφοί, ὡς παρ' οἰκειοτάτῳ τῶν τετελευτηκότων³⁾»).

Τὸ ἐν Χαιρωνείᾳ πολυάνδριον καλεῖ ὁ Πausανίας τῶν Θηβαίων καὶ οὐχὶ πάντων τῶν Ἑλλήνων ὅσοι ἐπολέμησαν κατὰ Φιλίππου. Γνωστὸν δὲ ὅτι μετὰ τῶν Θηβαίων καὶ ἄλλων Βοιωτῶν ἐπολέμησαν καὶ Ἀθηναῖοι καὶ Κορίνθιοι, Εὐβοεῖς, Μεγαρεῖς Ἀχαιοὶ καὶ ἄλλοι⁴⁾).

1) Αὐτόθι §, 248 καὶ 285.

2) Ὡς ὁ Περικλῆς τὸν παρὰ Θουκυδίδῃ (2, 34). Πρβ. Διόδωρον (11, 33)· ὅστις ὁμιλῶν περὶ τῶν ἐν τοῖς Περσικοῖς πεσόντων Ἑλλήνων καὶ τῶν εἰς αὐτοὺς ἀποδοθεισῶν τιμῶν, ἀομοίως, προσθέτει, καὶ ὁ τῶν Ἀθηναίων δῆμος ἐκόσμησε τοὺς τάφους τῶν ἐν τῷ Περσικῷ πολέμῳ τελευτησάντων, καὶ τὸν ἀγῶνα τὸν ἐπιτάφιον τότε πρῶτον ἐποίησε, καὶ νόμον ἔθηκε λέγειν ἐγκώμιον τοῖς δημοσίᾳ θάπτομένοις τοὺς προαιρεθέντας τῶν ῥητόρων». Ὅμοια λέγει καὶ Διον. Ἀλικ. ἐν ῥωμ. ἀρχ. 5, 17.

3) Δημοσθ. ἔ. ἀ. § 288 καὶ σημ. Dissen.

4) Δουκιαν. ἐν τῷ Δημοσθένους ἐγκωμ. 36· «Τὰς ἀρίστας πόλεις εἰς ἓν συναγαγὼν καὶ πᾶσαν τὴν ἑλληνικὴν δύναμιν ἀθροίσας, Ἀθηναίους ἅμα καὶ Θηβαίους, Βοιωτοὺς τε καὶ τοὺς ἄλλους, καὶ Κορινθίους, Εὐβοέας τε καὶ Μεγαρέας καὶ τὰ κράτιστα τῆς Ἑλλάδος διακινδυνεύειν καταναγκάσας (ὁ Δημοσθένης) ἐν Χαιρωνείᾳ». Ὁ Δημοσθένης ἐν τῷ περὶ στεφάνου λόγῳ, § 237, λέγει ὅτι παρεσκεύασε κατὰ Φιλίππου συμμάχους τῶν Ἀθηναίων τοὺς «Εὐβοεῖς, Ἀχαιοὺς, Κορινθίους, Θηβαίους, Μεγαρεῖς, Λευκαδίους καὶ Κερκυραίους, ἀφ' ὧν μύριοι καὶ πεντακισχίλιοι ξένοι, διςχίλιοι δὲ ἵππεῖς ἄνευ τῶν πολιτικῶν δυνάμεων συνήχθησαν». Πρβ. Paus. 7, 6, 3. Τούτων ὅμως οὐχὶ πάντες παρῆσαν ἐν Χαιρωνείᾳ, ἀλλ' οὕς ἀνωτέρω ὀνομάζουσιν ἄλλοι συγγραφεῖς. Μετὰ τοῦ Φιλίππου δὲ συνεμάχουν Θεσσαλοὶ, Αἰτωλοὶ, οὐχὶ δὲ Πελοποννήσιοι, διότι οὔτε Μεσσήνιοι (Paus. 4, 28, 2), οὔτε Ἀρκάδες (ὁ αὐτὸς 8, 27, 7), οὔτε Ἠλεῖοι (5, 4, 5) παρῆσαν ἐν Χαιρωνείᾳ μετ' αὐτοῦ.

Ἄδηλον ὁμῶς ἂν οἱ Θηβαῖοι ἤγειραν τοῦτο εἰς τιμὴν ἀπάντων τῶν ἐνταῦθα ὑπὲρ τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας ἀγωνισαμένων, ἢ ὑπὲρ τῶν ἰδίων μόνον συμπολιτῶν· τὸ δεύτερον φαίνεται ἡμῖν μᾶλλον πιθανόν, διότι ὁ Πausανίας καλεῖ αὐτὸ πολυάνδριον Θηβαίων καὶ οὐχὶ Ἑλλήνων. Ἐπειτα ὁ αὐτὸς Πausανίας ἀλλαχοῦ ὀνομάζει τὸν τόπον, ἐνθα ἐτάφησαν οἱ τῶν Ἀθηναίων ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ πεσόντες χίλιοι, λέγων ὅτι ἤγειραν αὐτοῖς τάφον παρὰ τὴν εἰς Ἀκαδημίαν ἄγουσαν, ὅπου ἐθάπτοντο συνήθως τιμῆς ἕνεκα οἱ ἐν πολέμῳ πεσόντες¹). Ὁ τάφος οὗτος περιέκλειε βεβαίως τὴν τέφραν καὶ τὰ ὅσῃ τῶν ἐν Χαιρωνείᾳ πεσόντων, διότι τὰ σώματα κατεκάησαν ἐν ᾧ τόπῳ ἔπεσον κατὰ γενικὴν τῶν Ἑλλήνων συνήθειαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Φιλίππου κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ῥήτορος Δημάδου, ὅστις καὶ ἐπολέμησε καὶ ἡχμαλωτίσθη ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ²).

1) Ἐν 1, 29, 4 καὶ 11. α' Ἔστι δὲ (παρὰ τὴν Ἀκαδημίαν) καὶ πᾶσι μνήματα Ἀθηναίοις ὅποσους ἀποθανεῖν συνέπεσον ἐν τε ναυμαχίαις καὶ ἐν μάχαις πεζαῖς, πλὴν ὅσοι Μαραθῶνι αὐτῶν ἠγωνίσαντο. Τούτοις γὰρ κατὰ χώραν εἰσὶν οἱ τάφοι δι' ἀνδραγαθίαν, οἱ δ' ἄλλοι κατὰ τὴν ὁδὸν κεῖνται τὴν εἰς Ἀκαδημίαν, καὶ σφῶν ἐστᾶσιν ἐπὶ τοῖς τάφοις στήλαι τὰ ὀνόματα καὶ τὸν δῆμον ἐκάστου λέγουσαι. . . . Ἐτάφησαν καὶ ὅσοι Μακεδόνων ἐναντία ἠγωνίσαντο ἐν Χαιρωνείᾳ. Πρὸ τούτου καὶ ὁ Θουκυδίδης (2, 34) εἶπεν ὅτι μόνοι οἱ ἐν Μαραθῶνι πεσόντες ἐτάφησαν ἐνταῦθα, διότι οἱ Ἀθηναῖοι «διαπρεπῆ τὴν ἀρετὴν κρίναντες αὐτῶν καὶ τὸν τάφον ἐποίησαν». Δέον ὁμῶς νὰ ὑπενθυμίσωμεν ὅτι καθ' Ἡρόδοτον (9, 85) καὶ Πausανίαν (9, 2, 4) οἱ ἐν Πλαταιαῖς πεσόντες Ἀθηναῖοι καὶ λοιποὶ Ἕλληνες ἐτάφησαν ἐν ᾧ τόπῳ ἔπεσον. «Κατὰ δὲ τὴν εἴσοδον μάλιστα (λέγει ὁ Πausανίας) τὴν εἰς Πλάταιαν τάφοι τῶν πρὸς Μήδους μαχεσαμένων εἰσὶ. Τοῖς μὲν οὖν λοιποῖς ἐστὶν Ἕλλησι μνῆμα κοινόν. Λακεδαιμονίων δὲ καὶ Ἀθηναίων τοῖς πεσοῦσιν ἰδίᾳ τέ εἰσιν οἱ τάφοι καὶ ἐλεγείᾳ ἐστὶ Σιμωνίδου γεγραμμένα ἐπ' αὐτοῖς».

2) Δημάδου ἀπόσπασμα λόγων σελ. 179. «Χιλίων ταφῇ Ἀθηναίων μαρτυρεῖ μοι, κηδευθεῖσα ταῖς τῶν ἐναντίων χερσὶν, ἃς ἀντὶ πολεμίων φιλίας ἐποίησα τοῖς ἀποθανοῦσιν. Ἐνταῦθα ἐπιστάς τοῖς πράγμασιν, ἔγραψα τὴν εἰρήνην· ὁμολογῶ. Ἐγραψα καὶ Φιλίππῳ τιμὰς· οὐκ ἄρνούμαι· δις χίλιους γὰρ αἰχμαλώτους ἄνευ λύτρων καὶ χίλια πολιτῶν σώματα χωρὶς κήρυκος καὶ τὸν Ἑρωπὸν ἄνευ πρεσβείας λαβὼν ὑμῖν, ταῦ-

Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν χιλίων¹⁾ πεσόντων καὶ τῶν διςχιλίων αἰχμαλωτισθέντων Ἀθηναίων²⁾ (τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων οἱ πεσόντες δὲν λέγονται) ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ, εἰκάζεται πόσον καρτερικῶς καὶ γενναίως ἡγωνίσθησαν ἐνταῦθα Ἕλληνες καὶ Μακεδόνες. Τοῦτο ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν ἀντιταχθέντων ἐν τῇ μάχῃ πολεμίων· διότι τῶν μὲν Μακεδόνων ὁ ἀριθμὸς ἀναβιβάζεται εἰς πλεόν τῶν τριςμυρίων πεζῶν καὶ διςχιλίων ἱππέων ὑπὸ Διοδώρου, ὅστις ὁμῶς δὲν φέρει καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἀπλῶς λέγει ὅτι ὁ τοῦ Φιλίππου ὑπερεῖχε τῷ πλήθει, ἐν ᾧ ὁ Ἰουστῖνος³⁾ μαρτυρεῖ τὸ ἐναντίον.

Τὰ τῆς μάχης ταύτης, γενομένης ἐν μηνὶ Αὐγούστῳ τοῦ 388 π. Χ., οὕτω συνοπτικῶς καὶ σαφῶς περιγράφει ὁ Διόδωρος⁴⁾:

α' Ο Φίλιππος προσαναμείνας τοὺς ἀφυστεροῦντας τῶν συμμάχων, ἦκεν εἰς τὴν Βοιωτίαν, ἔχων πεζοὺς μὲν πλείονας τῶν τριςμυρίων, ἱππεῖς δὲ οὐκ ἐλάττους τῶν διςχιλίων. Ἀμφοτέρων δὲ πρὸς τὴν μάχην εὐπρεπῶν γενομένων, τοῖς μὲν φρονήμασι καὶ ταῖς προθυμίαις, ἔτι δὲ ταῖς ἀνδραγαθίαις, ἐφάμιλλοι καθειστήκεσαν, τῷ δὲ πλήθει καὶ τῇ κατὰ τὴν στρατηγίαν ἀρετῇ προεῖχεν ὁ βασιλεύς. Πολλὰς γὰρ καὶ ποικίλας παρατάξεις ἡγωνισμένος, καὶ ἐν ταῖς πλείσταις μάχαῖς νενικηκώς, μεγάλην εἶχεν ἐμπειρίαν τῶν κατὰ πόλεμον· παρὰ δὲ τοῖς Ἀθηναίοις οἱ μὲν ἀγαθώτατοι τῶν στρατηγῶν ἐτελευτήκεσαν, Ἰφικράτης καὶ Χάρβριας, ἔτι δὲ καὶ Τιμόθεος, τῶν δὲ ὑπολελειμμένων Χάρης⁵⁾ πρωτεύων οὐδὲν διέφερε τῶν τυχόντων ἰδιωτῶν κατὰ τὴν ἐν τῷ στρατηγεῖν ἐνέργειαν καὶ βουλήν. Ἀμα δ' ἡμέρα τῶν δυνάμεων ἐκ-

τα ἔγραψαν. Ὁ Δημάδης ἦτο ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις Ἀθηναίοις, ὃς διὰ τὴν πρὸς Φίλιππον παρρησίαν τοῦ ἀπελύθη αὐτός τε καὶ οἱ λοιποὶ Ἀθηναῖοι ἄνευ λύτρων, καὶ αἷτιος τῆς εἰρήνης ἐγένετο. Βλ. Διοδ. 16, 87.

1) Δημοσθ. περὶ στεφ. § 264.

2) Διοδ. 16, 86.

3) Ἐν βιβλ. 9, 3.

4) Ἐν βιβλ. 16, 85 κ. ε. Χάριν τῶν μὴ ἐχόντων πρόχειρον τὸ κείμενον τοῦ Διοδώρου προσθέτομεν τὸ χωρίον αὐτολεξεί ἐνταῦθα.

5) Οὗτος καὶ Δυσικλῆς ἐστρατήγουν τῶν Ἀθηναίων.

ταττομένων, ὁ μὲν βασιλεὺς τὸν υἱὸν Ἀλέξανδρον, ἀντίπαιδα τὴν ἡλικίαν ὄντα¹⁾, διάδηλον δὲ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ὀξύτητα τῆς ἐνεργείας ἔχοντα, κατέστησεν ἐπὶ θάτερον τῶν κεράτων²⁾, παρακαταστήσας αὐτῷ τῶν ἡγεμόνων τοὺς ἀξιολογωτάτους· αὐτὸς δὲ τοὺς ἐπιλέκτους ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ, τὴν ἡγεμονίαν εἶχε τοῦ ἑτέρου μέρους³⁾, καὶ τὰς κατὰ μέρος τάξεις οἰκείως τοῖς παροῦσι καιροῖς διεκόσμησεν. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι κατ' ἔθνος τὴν διαίρεσιν τῆς τάξεως ποιησάμενοι, τοῖς μὲν Βοιωτοῖς τὸ ἕτερον μέρος παρέδωκαν, αὐτοὶ δὲ τοῦ λοιποῦ τὴν ἡγεμονίαν εἶχον. Γενομένης δὲ μάχης κρατερᾶς ἐπὶ πολὺν χρόνον, καὶ πολλῶν πιπτόντων παρ' ἀμφοτέροις, μέχρι μὲν τινος ὁ ἀγὼν ἀμφιδοξουμένης εἶχε τὰς ἐλπίδας τῆς νίκης. Μετὰ δὲ ταῦτα τοῦ Ἀλεξάνδρου φιλοτιμουμένου τῷ πατρὶ τὴν ἰδίαν ἀνδραγαθίαν ἐνδείξασθαι, καὶ φιλοτιμίας ὑπερβολὴν οὐκ ἀπολείποντος, ὁμοίως δὲ καὶ πολλῶν αὐτῷ συναγωνιζομένων ἀνδρῶν ἀγαθῶν, πρῶτος τὸ συνεχές τῆς τῶν πολεμίων τάξεως ἐρρήξε, καὶ πολλοὺς καταβαλὼν κατεπόνει τοὺς καθ' ἑαυτὸν τεταγμένους. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ τῶν παραστάντων αὐτῷ ποιησάντων, τὸ συνεχές αἰεὶ τῆς τάξεως παρερρήγνυτο. Πολλῶν δὲ σωρευομένων νεκρῶν, οἱ περὶ τὸν Ἀλέξανδρον πρῶτοι βιασάμενοι τοὺς καθ' ἑαυτοὺς ἐτρέψαντο. Μετὰ δὲ ταῦτα καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτὸς παρακινδυνεύων, καὶ τῆς νίκης τὴν ἐπιγραφὴν οὐδ' αὐτῷ παραχωρῶν Ἀλεξάνδρῳ, τὸ μὲν πρῶτον ἐξέωσε τῇ βίᾳ τοὺς ἀντιτεταγμένους, ἔπειτα δὲ καὶ φεύγειν συναναγκάσας, αἴτιος ἐγένετο τῆς νίκης. Τῶν δ' Ἀθηναίων ἔπεσον μὲν ἐν τῇ μάχῃ πλείους τῶν χιλίων, ἤλωσαν δὲ οὐκ ἐλάττους τῶν δις χιλίων· ὁμοίως δὲ καὶ τῶν Βοιωτῶν πολλοὶ μὲν ἀνηρέθησαν⁴⁾, οὐκ ὀλίγοι δὲ ἐζωγρήθησαν. Μετὰ δὲ τὴν μάχην ὁ Φίλιππος τρόπαιον στήσας⁵⁾ καὶ τοὺς νεκροὺς εἰς ταφὴν συγχωρήσας, ἐπινίκια τοῖς θεοῖς ἔθυσε καὶ τοὺς ἀνδραγαθήσαντας κατὰ τὴν ἀξίαν ἐτίμησε.

1) 18 ἐτῶν εἶχε τότε ἡλικίαν. 2) Ἀπέναντι τῶν Θηβαίων.

3) Ὅπου οἱ Ἀθηναῖοι παρετάχθησαν.

4) Κατὰ Πλουτ. ἐν Πελοπ. 18· ἀπας ὁ ἱερὸς λόχος κατεκόπη τῶν Θηβαίων.

5) Τάναντία λέγει ἀνωτέρω (ἐν σελ. 494) ὁ Πausανίας.

. . . . Μεθ' ἧ δὲ Φίλιππος, ἀποθέμενος τὴν ἐκ τῆς νίκης ὑπερηφανίαν, πρέσβεις ἀποστεῖλαι λέγεται πρὸς τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων, καὶ συνθέσθαι πρὸς αὐτοὺς φιλίαν τε καὶ συμμαχίαν, εἰς δὲ τὰς Θήβας φρουρὰν ἐγκαταστήσαντα συγχωρῆσαι τὴν εἰρήνην τοῖς Βοιωτοῖς».

Τοιοῦτον οἰκτρὸν τέλος ἔσχεν ὁ πόλεμος οὗτος, ὃν προεκάλεσεν ἡ δραστηριότης καὶ φιλοπατρία καὶ τὸ τοῦ μέλλοντος προορατικὸν πνεῦμα τοῦ Δημοσθένους, ἔστρεψε δὲ κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἡ ἀδεξιότης καὶ ἀπειρία τῶν στρατηγῶν αὐτῶν.

Ἡ ἀγγελία τῆς καταστροφῆς ταύτης, ἀφ' ἧς χρονολογεῖται ἡ δουλεία τῆς Ἑλλάδος, διότι ἐκτοτε ἔπαυσεν ἀληθῶς ἡ τῆς Ἑλλάδος ἀνεξαρτησία, ἐπέπεσεν ὡς κεραυνὸς ἐπὶ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων, ὡς μανθάνομεν ἐξ ἄλλων τε καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ λόγου Δυκούργου τοῦ ῥήτορος κατὰ Δεωκράτους¹⁾, οἵτινες πᾶν δυνατὸν αὐτοῖς μέσον πρὸς ἀντίστασιν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ παρεσκεύασαν. Ἀλλ' ὁ πανοῦργος Φίλιππος, οὐδὲν ἔχων νὰ φοβηθῇ τοῦ λοιποῦ παρὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐξητήσατο πρῶτον παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἀντὶ τῆς δοθείσης αὐταῖς εἰρήνης, καὶ εἶτα ἐν Κορίνθῳ παρὰ πάντων τῶν Ἑλλήνων τὴν ἡγεμονίαν κατὰ τῶν Περσῶν, ὡς καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ὕστερον μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Θηβῶν, ἣν ἀμφοτέροι ἐλάβον, ἐκόντων ἀκόντων τῶν Ἑλλήνων. Οὕτω πράγματι ἔπαυσεν ἀπὸ τοῦδε ἡ ἐλευθερία τῶν Ἑλλήνων²⁾. «Τὸ γὰρ αὐτὸ ῥῆμα τὸ ἐν Χαιρωνείᾳ, παρατηρεῖ ὁ Πausanias³⁾, ὅτι ἀπασιν τοῖς Ἑλλησιν ἤρξε κακοῦ, καὶ οὐχ ἡκιστα δούλους ἐποίησε τοὺς ὑπεριδόντας, καὶ ὅσοι μετὰ Μακεδόνων ἐτάχθησαν. Τὰς μὲν δὲ πολλὰς Φίλιππος τῶν πόλεων εἶλεν. Ἀθηναίοις δὲ λόγῳ συνθέμενος ἔργῳ σφᾶς μάλιστα ἐκάκωσε, νήσους τε ἀφελόμενος καὶ τῆς εἰς τὰ ναυτικὰ παύσας ἀρχῆς».

Εἰς μνήμην λοιπὸν τῶν ἐνταῦθα πεσόντων ἡγεῖραν οἱ Θηβαῖοι, ἐν ᾧ τόπῳ ἐγένετο ἡ αἱματηρὰ αὕτη μάχη καὶ ἔπεσον οἱ ὑπὲρ ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων ἀντιταχθέντες τῷ Φιλίππῳ μαχῆται, τὸ

1) Ἐν κεφ. 11, σελ. 104. 166, καὶ Δεινάρχ. κατὰ Δημοσθένους σ. 99.

2) Βλ. Grote ἑλλ. ἱστορίας τόμ. 6 σελ. 406 τῆς γερμ. μεταφράσεως.

3) Ἐν βιβλ. 1, 25, 3.

πολυάνδριον τοῦτο, ἐπιθέσαντες κολοσσιαῖον λέοντα ἐπ' αὐτοῦ εἰς δῆλωσιν τῆς τόλμης καὶ γενναιότητος τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ὡς λέοντες ἀγωνισθέντες ἠττήθησαν ἐκ τῆς μείζονος περὶ τὰς μάχας ἐμπειρίας καὶ στρατηγικῆς ἱκανότητος τοῦ ἐχθροῦ.

Ὑπολείπεται νὰ προσθέσωμεν ὀλίγα περὶ τῆς συμβολικῆς ἐννοίας τοῦ ἐπὶ τοῦ πολυανδρίου τούτου λέοντος. Εἰ καὶ ἡ ἐν γένει συμβολικὴ ἐννοια τοῦ λέοντος ἐν τοῖς διαφόροις μνημείοις τῆς ἑλληνικῆς τέχνης καὶ ἐν τῇ θρησκείᾳ δὲν ἐξηκριβώθη ἔτι παρὰ τῶν ἀρχαιολόγων ἐπαρκῶς, δυνάμεθα ὁμῶς μετὰ τινος βεβαιότητος νὰ εἴπωμεν ὅτι λέων τίθεται οὐ μόνον ἐπὶ τάφων, δηλῶν τὴν ἀνδρείαν καὶ γενναιοψυχίαν τῶν ἐν αὐτοῖς νεκρῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ οἰκοδομῶν καὶ κρηνῶν καὶ ἀλλαχοῦ, ἐμφαίνων ἄγρυπνον φυλακὴν, φρούρησιν καὶ ἀποτροπὴν ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ φρουρουμένων.

Ἀρχαιότατον μνημεῖον ἐν Ἑλλάδι, ἐφ' οὗ ὑπάρχουσι λέοντες, εἶναι ἡ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν πύλη, ἧς ἐπὶ τοῦ ἀνωφλίου ὑψοῦνται ἐκατέρωθεν στήλης δύο ἱκανῶς ἐπιμήκεις λέοντες¹⁾ εἰς δῆλωσιν τῆς ἀγρύπνου φρουρᾶς τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἰσχύος τῶν ἐν αὐτῇ ἀνάκτων. Δεύτερον γνωστὸν μνημεῖον, ἐφ' οὗ λέων, ἦτο ὁ τάφος τοῦ Δεωνίδου ἐν Θερμοπύλαις, ἡ μᾶλλον τῶν ἐνταῦθα πεσόντων μετὰ Δεωνίδου Σπαρτιατῶν καὶ ἄλλων Ἑλλήνων, οἵτινες ἐτάφησαν ἐν ᾧ χώρῳ καὶ ἐφονεύθησαν μαχόμενοι κατὰ τῶν βαρβάρων· ἐπὶ τοῦ τάφου δὲ αὐτῶν ἐτέθη λέων²⁾, εἰς δῆλωσιν βεβαίως τῆς ἀνδρείας καὶ τόλμης τῶν περὶ τὸν Δεωνίδαν³⁾. Μετὰ τὸν λέοντα τοῦτον ἔπεται ὁ τῶν ἐν Χαι-

1) Ἡ μᾶλλον λέαινα. Ὁ Πausanias (2, 16, 4) λέοντας καλεῖ τοὺς ἀδιστάκτως, ἐν ᾧ τινες τῶν νεωτέρων ἐκλαμβάνουσιν αὐτοὺς ὡς ἄλλα ζῶα λίαν ἀπιθάνως.

2) Ἡροδ. 7, 225· α' Ὁ δὲ κολωνός ἐστι ἐν τῇ εἰσόδῳ (τῶν Θερμοπυλῶν), ὅπου νῦν ὁ λίθινος λέων ἔστηκε ἐπὶ Δεωνίδῃ.

3) Ὁ Mύλλερ (ἐν Dörig 4, σ. 65, 24) δοξάζει ὅτι ὁ λέων ἦτο σύμβολον ἢ οἰκόσημον τῶν βασιλέων τῆς Σπάρτης, διότι καὶ ἐπὶ τινος ἀγγείου, κατ' ἀναχρονισμόν βεβαίως, ἀπεικονίζεται ὁ λέων ἐν τῇ ἀ-

ρωνεία πεσόντων, ὅστις πιστεύομεν ὅτι εἶναι σύμβολον τῆς ἀνδρείας τῶν ἐνταῦθα πεσόντων καὶ ἀγρυπνος φύλαξ τοῦ πολυανδρίου.

Τὴν αὐτὴν ἔννοιαν εἶχον καὶ οἱ τῆς νεκροφόρου ἀρμαμάξης τοῦ Ἀλεξάνδρου χρυσοῦ λέοντες, οἱ παρὰ τὴν εἰσοδὸν δεδορκότες πρὸς τοὺς εἰσπορευομένους κατὰ Διόδωρον¹⁾, περιγράφοντα τὴν ἀρμαμάξαν ταύτην διὰ πολλῶν.

Ἄλλος γνωστὸς λέων εἶναι ὁ ἄλλοτε ἱστάμενος ἐν τῷ στομίῳ τοῦ Πειραιῶς, ὃς μετεκομίσθη εἰς Βενετίαν τὸ 1687, περὶ οὗ λέγει ὁ Μουστοξύδης²⁾ ὅτι ἀετέθη εἰς φυλακὴν τοῦ λιμένος, ὡς σύμβολον ἀγρυπνίας καὶ ισχύος».

Ἀδελφός ὅμως καὶ ὁ σκοπὸς καὶ ὁ χρόνος τῆς ἰδρύσεως τοῦ ἐν Κέα κολοσσιαίου μονολίθου ἔτι σωζομένου λέοντος³⁾, ὅστις, πλησίον τῆς πόλεως ἰδρυμένος ἐπὶ ἐπικλινούς ἐδάφους, ἐκινδύνευε νὰ ἐξοκεῖλη καὶ καταπέσῃ εἰς ὑποκείμενον βάραθρον· ἀλλ' ὅπως προληφθῇ ὁ κίνδυνος τοῦ μνημείου τούτου, διέταξε πρὸ μικροῦ ἡ ἀρχαιολογικὴ ἡμῶν ἐταιρία καὶ ὑπεστηρίχθη δεόντως ὁ λέων, μὴ δυναμένη ἄλλο τι πλέον νὰ πράξῃ ἐπὶ τοῦ παρόντος.

ἐπιδί τοῦ Μενελάου· καὶ ὅτι ὁ ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Δεωνίδου λέων ἀναφορὰν ἔχει οὐχὶ εἰς τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα, ἀλλ' εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὅπερ ἔλαβεν ἀπὸ Δέοντος τοῦ πάπου του. Ὁ ἡμέτερος ὅμως Μουστοξύδης (ἐν τῷ περιοδικῷ Αἰγινάϊα σελ. 124) λέγει ὅτι αἱ Σπαρτιάται πρὸς ἀνάμνησιν τῆς γενναιοκαρδίας τοῦ Δεωνίδου μᾶλλον ἢ διὰ νὰ ὑπαινίσσωνται τὸ ὄνομά του ἔστησαν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἥρωος τὸν λέοντα».

1) Ἐν βιβλ. 18, 26.

2) Ἐν τῷ περιοδικῷ Αἰγινάϊα, σελ. 124. Ὁ Leake ἐν τῇ τοπογραφίᾳ τῶν Ἀθηνῶν. (σελ. 374 τοῦ πρωτοτύπου ἢ 265 τῆς τοῦ Sauppe γερμ. μεταφράσεως) σημειοῖ ὅτι καὶ ἕτερος ἰσομεγέθους λέων μετεβιβάσθη συγχρόνως εἰς Βενετίαν, ληφθεὶς ἐκ τῆς ἱερᾶς οἰκίας παρὰ τὴν Ἀκαδημίαν, ὅπου ὡς γνωστὸν (βλ. ἄνωτέρω σελ. 497 σημ. 1) ὑπῆρχον οἱ ἐπίσημοι τάφοι, καὶ ἄλλοι δύο μικρότεροι, ὧν ὁ εἰς ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ὁ ἕτερος ἐκ Κορίνθου.

3) Τοῦτον ἀπεικόνισε καὶ περιέγραψεν ὁ τὸ 1840 περιηγηθεὶς τὴν Ἑλλάδα δανὸς Broensted ἐν τῇ ᾧ τόμῳ ἀπὸ σελ. 44 κ. ἐ. ἐν τοῖς αὐτοῦ Reisen und Untersuchungen in Griechenland. Paris 1890—30 εἰς 2 τόμους, ὧν ὁ α' πληροῦται ἐκ τῆς ἀκριβοῦς καὶ ἐπιστημονικῆς μνηστροφίας περὶ τῆς νήσου Κέας.

Εἰς τούτους προσθετός καὶ ὁ ἐν Δημητσάνῃ ἀνευρεθεὶς πρό τι-
νων δεκαετηρίδων, νῦν δὲ φυλασσόμενος αὐτόθι ἐν τῇ σχολῇ, ὅστις
εἶναι μικρόν τι μείζων φυσικοῦ μεγέθους καὶ τέχνης τῶν μακεδονι-
κῶν χρόνων λίαν ἀτελοῦς. Ὁ τάπος, ἐν ᾧ τυχαίως ἀνευρέθη οὗτος,
δὲν ἐξητάσθη μέχρι τοῦδε. Δεόντως ἔνεκα τοπικῶν λόγων ὅθεν
ἄδηλος ὁ σκοπὸς τῆς ιδρύσεως αὐτοῦ. Ἡ Δημητσάνα φύσει ὀχυρὰ
οὔσα καὶ ἐπὶ ζυγοῦ ὄρους ἰδρυμένη, καὶ ἐν τῇ δυτικῇ τούτου ἀπο-
κρήμνῃ ἄκρα ἔχουσα φρούριον, οὗ ἡ οἰκοδομία ἀνήκει πιθανῶς εἰς
τὸν ε' ἢ δ' π. Χ. αἰῶνα, εἶναι διὰ ταῦτα μία τῶν ἀρχαίων τῆς
Ἀρκαδίας πόλεων. Ἴσως παρ' αὐτῇ ἐγένετο κατὰ τούτους τοὺς
χρόνους μάχη ἀντιζήλων Ἀρκαδικῶν πόλεων, ἥς ἔνεκα ἰδρύθη
λέων ἀνάλογος τοῦ πλούτου καὶ τῆς τέχνης τῶν κατοίκων.

Ἐννοίαν ἀγρύπνου μόνον φυλακῆς ἔχει ὁ λέων τιθέμενος ἐν
πηγαῖς καὶ κρήναις, ὅθεν καὶ κρηνοφύλαξ καλεῖται ὑπὸ Πολυδεύ-
κους¹⁾ ὁ χαλκοῦς λέων, ὁ ἐν Ἀθήναις ἐπὶ κρήνης δι' οὗ τὸ ὕδωρ
ἐφέρετο ἐν ταῖς πρὸς ὕδωρ δίκαις. Ὁ Πausanias (8, 44, 3)
λέγει ὅτι παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ Ἀλφειοῦ εἶδε *λέοντας δύο λίθου*
πεποιημένους. Τοῦτο δ' ἐπιβεβαιοῖ καὶ ὁ λεξικογράφος Ἡσύ-
χιος ἐν λ. *Λεόντειος πόρος*, λέγων ὅτι οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ Ἀλ-
φειὸς, ἀκαθότι ἐπὶ ταῖς πηγαῖς αὐτοῦ λεόντων εἰδῶλα ἀφίδρυ-
ται²⁾. Ἐντεῦθεν δύναται τις οὐχὶ ἀπιθάνως νὰ εἰκάσῃ ὅτι τὸ
νεώτερον ὄνομα *Λεοντάρει*, καθ' ὃ καλεῖται τὸ πλησίον τῆς Με-
γαλοπόλεως χωρίον, ὅπου καὶ πηγὴ τις τοῦ Ἀλφειοῦ, προῆλθεν
ἐκ τῶν λεόντων τούτων, ὅπως καὶ τὸ πρότερον τοῦ Πειραιῶς κοι-
νὸν ὄνομα *δράκος*, προῆλθεν ἐκ τοῦ ἐν τῷ στομίῳ ἄλλοτε ὑπάρ-
χοντος λέοντος, ὃν ὁ λαὸς διὰ τὸ μέγεθος αὐτοῦ δράκον ἐκάλει³⁾.
Καὶ ἐν πολλοῖς ἔτι ναοῖς αἱ ὑδρορροαὶ εἰσὶ κεφαλαὶ λεόντων, ἀφ'
ῶν ἐκ τοῦ στόματος ἐκρέει τὸ ὕδωρ ὥστε οἱ λέοντες εἰσὶν ὥδε οὐ
μόνον φύλακες, ἀλλὰ καὶ δοτῆρες τοῦ ὕδατος⁴⁾.

1) Ἐν Ὀνομαστ. 8, 443.

2) Πλείω περὶ τούτων παρὰ Ε. Κουρτίφ über Plastik der Hell.
an Quellen und Brunnen σελ. 445.

3) Βλ. Leake ἰ. δ. σ. 374 ἢ 265.

4) Ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ περὶ Ἰσίδος 34 κ. ε. λέγει ὅτι καὶ παρ' Αἰ-

Ὁ γερμανὸς ἀρχιτέκτων K. Bötticher¹⁾ παρατηρεῖ ὅτι ὁ λέων ἐτίθετο καὶ πρὸ τῶν θυρῶν ναῶν, ἢ μόνον ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐπὶ τῶν διπτύχων ἢ φύλλων τῆς θύρας αὐτῶν, ἐνθα καὶ τὰ γοργόνεια, ἐπὶ σαρκοφάγων, εἰκόνων ἐν ἀγγείοις καὶ ἐπὶ τῆς στέγης ναῶν ὡς ὀρθοκέραμος, ἐν οἷς πᾶσι τίθεται ὡς ἀποτρόπαιον παντὸς κακοῦ ἢ βασκάνιον. Ἀξίον δὲ παρατηρήσεως φαίνεται αὐτῷ ὅτι ὁ λέων εὔρηται κατ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν τιθέμενος ἐν πᾶσι τούτοις παρὰ πᾶσι τοῖς ἀρχαίοις λαοῖς καὶ παρὰ τοῖς χριστιανοῖς ἔτι καθ' ὅλον τὸν μεσαιῶνα. Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Περσεπόλεως καὶ Νινευῆ εὔρηται ἐν κολοσσιαίῳ μεγέθει πρὸ τῶν πυλῶν ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἀπαντᾶται ὡς φύλαξ τῆς Σιών, καὶ ἐπὶ πολλῶν ἱερῶν σκευῶν ἢ ἀμφίων τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας (ὧν δείγματα σώζονται, λέγει, ἐν τῷ μουσεῖῳ τοῦ Βερολίνου) εὔρηται ἀπεικονισμένος. Καὶ ἐν ἀρχαίαις χριστιανικαῖς ἐκκλησίαις ἴστανται ἐκατέρωθεν τῆς εἰσόδου λέοντες.

Ἀπαντᾶται πρὸς τούτοις καὶ ἐπὶ δοχείων ἀγιάσματος ὡς ἐν τῷ ναῷ τῆς ἀγίας Σοφίας παρὰ τὴν δυτικὴν εἰσόδον ὑπῆρχε φιάλη ἐξ ἰάσπιδος ὑπερμεγέθους, περιλαμβανομένη ὑπὸ περιστύλου δώδεκα στοῶν, φρεατικῶν καλουμένων, ἔχουσα ἀπέναντι δύο κιόνων ἀνὰ μίαν κεφαλὴν λέοντος, ἀφ' ἧς ἔρρεεν ὕδωρ ὅθεν τὸ ὅλον ἐκαλεῖτο *Λεοντάριον*²⁾).

γυπτίοις ἦτο ἡ αὐτὴ συνήθεια, ἧς ἀποπειρᾶται νὰ φέρῃ καὶ τὸν λόγον τῆς πρώτης ἀρχῆς. Ὁ δὲ Αἰλιανὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ζώων (12, 7) παρατηρεῖ ὅτι ὁ λέων καὶ κοιμώμενος δὲν κλείει τοὺς ὀφθαλμούς. Ὅθεν πιθανῶς προῆλθεν ἡ ἔννοια τῆς ἀγρόπνου αὐτοῦ φυλακῆς.

1) Ἐν τῇ Tectonik der Hellenen, Buch 4. σελ. 90 κ. ε.

2) Βλ. Παῦλον Σιλεντιάριον ἐν ἐκφράσει τοῦ ναοῦ τῆς ἀγίας Σοφίας, 2, 177 ἐν τόμῳ 86 τῆς τοῦ Migne πατρολογίας.

Μηκεδανῆς δ' ἐρίτιμον ἐς ὀμφαλὸν ἵσταται αὐλῆς

Εὐρυτάτῃ φιάλῃ τις, ἰάσπιδος ἔκτομος ἄκρης,

Ἐνθα ῥόος κελάδων ἀναπάλλεται ἥρι πέμπων.

Ὅλκον ὅλον παθίων ἐλατήριον, ἐπὶ πότι λαός

Μηνὶ χρυσοχίτωνι (Ἰανουαρίῳ) θεοῦ κατὰ μύστιν ἑορτὴν,

Ἐννυχίοις ἄχραντον ἀφύσσεται ἀγγεῖσιν ὕδωρ.

Ἐνθα παραβλ. καὶ ἐν σελ. 2, 175 τὰς σημειώσεις Du Cange, παρ' ᾧ ἀνω-

Καθ' ἃ δὲ μ' ἐβεβαίωσε λόγιος ἱεράρχης αὐτόπτης, ἐν ταῖς πλείσταις ἢ μᾶλλον πάσαις ταῖς τοῦ ἁγίου Ὁρους μοναῖς ὑπάρχουσιν ἐν ταῖς αὐλαῖς πρὸ τῶν ναῶν τοιαῦται περίστυλοι μεγάλαι φιάλαι μονόλιθοι καὶ χωρητικότητος πολλῶν χιλιάδων ὁκάδων ὕδατος, ἀφ' ὧν ἐκρέει διὰ τοῦ στόματος κεφαλῶν λεόντων ἱερὸν ὕδωρ. Ἐν ταῖς φιάλαις ταύταις τελεῖται ὁ μέγας ἁγιασμός ἐν τῇ ἐορτῇ τῶν Θεοφανείων, ὅπως καὶ πρότερον ἐτελεῖτο ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Σοφίας. Πλὴν τούτων δὲ καὶ ἐν ἄλλαις πολλαῖς τῶν μονῶν τοῦ Ὁρους κρήναις ἐκρέει τὸ ὕδωρ ἀπὸ στόματος κεφαλῶν λεόντων.

Ἦτο λοιπὸν καὶ παρὰ τοῖς πρώτοις Χριστιανοῖς ἀναγκαία ἡ τοῦ ὕδατος ὑπαρξίς ἐν ταῖς εἰσόδοις τῶν ἐκκλησιῶν, ὅπως καθαρίζομενοι μὴ ἀνάγνοις καὶ ἀνίπτοις προσὶ τῶν ἔνδον ἐπιβαίνωσιν ἁγίων», ὡς λέγει ὁ Εὐσέβιος ἐν ἐκκλ. ἱστορίᾳ 10, 4.

Ἐντεῦθεν δῆλον ὅτι οἱ μὲν Χριστιανοὶ παρέλαβον παρὰ τῶν Ἑλλήνων¹⁾ τὴν συνήθειαν τοῦ ἔχειν ἐν τοῖς ναοῖς ὕδωρ καὶ καθαρίζεσθαι πρὸ τῆς εἰσόδου, οἱ δὲ Τοῦρκοι παρὰ τῶν Χριστιανῶν. Διότι καὶ παρ' αὐτοῖς ἡ ὑπαρξίς ὕδατος παρὰ τῷ ναῷ εἶναι ἀπαραίτητος, ὅπως πρὶν εἰσελθῶσι πλύνωσι χεῖρας καὶ πόδας. Οἱ καθολικοὶ ἔχουσιν ἀντὶ κρήνης ἐν τῇ εἰσόδῳ τῶν ἐκκλησιῶν τῶν λεκάνην πλήρη ὕδατος, ἐνθα βάπτοντες τὴν δεξιὰν εἰσερχόμενοι ραίνονται εἰς σημεῖον καθαρισμοῦ.

Εἰς τινὰς ἀρχαίας ἐκκλησίας προστίθενται καὶ νῦν λέοντες ἐκατέρωθεν τῶν βαθμίδων τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου· ἐν Τουρκίᾳ δὲ καὶ ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ βασιλέως, ὅπου ὑπάρχει τοιοῦτος, παρ' αὐτῷ δὲ ἐν δεξιᾷ εἶναι ὁ τοῦ Ἐπισκόπου, ὡς ἐν Νέᾳ Ἐφέσῳ. Ἐκ τοῦ Πausανίου δὲ (5, 11, 3) μαθαίνομεν ὅτι καὶ ὁ θρόνος τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Διὸς εἶχε χρυσοῦς λέοντας.

Οὕτω διακονίζονται τὰ θρησκευτικὰ ἔθιμα, μεταβιβαζόμενα

νυμός τις προσθέτει· αἰποίησε δὲ εἰς τὴν φιάλην γύροθεν στοὰς φρεατικὰς δώδεκα, καὶ λέοντας λιθίνους ἐρεύγεσθαι ὕδωρ εἰς ἀπόνηψιν τοῦ κοινοῦ λαοῦ.

1) Βλ. ἀνωτέρω σελ. 366 σημ. 2 κ. ἐ.

ἀπὸ θρησκείας εἰς θρησκείαν. Τὰ ἐν τῷ Ἀθηναίῳ δημοσιευόμενα ἐκ τῶν τῆς λατρείας τοῦ θεοῦ παρ' Ἑλλήσι μαρτυροῦσι πρὸς πολλοῖς ἄλλοις τὴν ἀλήθειαν ταύτην.

Ἔγραφον ἐν μαρτίῳ μηνὶ 1880.

ΕΓΘΥΜΙΟΣ ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

Ἀνωτέρω ἐν σελ. 489 ἐγράφη, ὅτι ἐν τῷ καθαρισθέντι περιβόλῳ τοῦ τῶν Θηβαίων πολυανδρίου οὔτε ὅστ' αὖ οὔτε τέφρα εὐρέθησαν καθ' ἃς ἔδωκεν ἡμῖν πληροφορίας ὁ τὸν καθαρισμόν αὐτοῦ πρὸ μικροῦ ἐκτελέσας ἔφορος κ. Σταματάκης. Ἡ ἀρχαιολογικὴ ὁμωσ ἐταιρία, θέλουσα νὰ ἐξετάσῃ ἀκριβέστερον τὰ τῆς ἀπαιτουμένης δαπάνης πρὸς ἀνόρθωσιν τοῦ λείοντος, ἀπέστειλε πρὸ τινων ἡμερῶν εἰς Χαιρώνειαν τὸν γλύπτην κ. Λ. Φυτάλην, ὅστις, βαθυτέρον ἐξετάσας τὸ ἐμβαδὸν τοῦ περιβόλου, ἀνεῦρεν εἰς βάθος ἡμιμέτρου κατωτέρω τῶν θεμελίων τοῦ περιβόλου καὶ ἐντὸς αὐτοῦ τέφραν, ὅστ' αὖ, λόγχας καὶ ἄλλα κτερίσματα, ἀφ' ὧν γίνεται δῆλον ὅτι ἐν τῷ περιβόλῳ τούτῳ περισυναγαγόντες ἔθαψαν οἱ Ἑλλήνες τοὺς ἐν Χαιρωνείᾳ πεσόντας. Μετὰ τὴν σπουδαίαν ταύτην ἀνακάλυψιν ἀπεστάλη καὶ πάλιν σήμερον τῇ 18 ἀπριλίου ὁ ἔφορος κ. Σταματάκης μετὰ τοῦ γλύπτου κ. Φυτάλη, ὅπως παρατείνωσιν ἐπὶ μᾶλλον τὰς ἐρεῦνας. Ε. Κ.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΕΙΣ ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΝ ΚΑΙ ΗΣΥΧΙΟΝ.

Εἰς Θουκυδίδου βιβλ. β' κεφ. 13, 3.

Ὁ Περικλῆς ἐκέλευε τοὺς Ἀθηναίους θαρσεῖν ἀπροσιόντων μὲν ἑξακοσίων ταλάντων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ φόρου κατ' ἐναυτόν — ὑπαρχόντων δὲ ἐν τῇ ἀκροπόλει ἔτι τότε ἀργυρίου ἐπισήμου ἑξακισχιλίων ταλάντων — χωρὶς δὲ χρυσοῦ ἀσήμου καὶ ἀργυρίου ἐν τε ἀναθήμασιν ἰδίῳις καὶ δημοσίῳις καὶ ὅσα

ἱερὰ σκεύη περί τε τὰς πομπὰς καὶ τοὺς ἀγῶνας καὶ σκῦλα
Μηδικὰ καὶ εἴ τι τοιουτότροπον οὐκ ἐλάσσοнос ἦν ἢ πεντα-
κοσίων ταλάντων.»

Πρὸς θεράπειαν τῆς προφανῶς νοσοῦσης συντάξεως τοῦ χωρίου
ἄλλοι μὲν τῶν ἐκδοτῶν γράφουσιν *ἐλάσσον*, ὁ δὲ Krüger καὶ
Classen ἐξαλείφουσι τὸ μετὰ τὸ *ἐλάσσοнос* φερόμενον ἐν τοῖς
χειρογράφοις ἦν, ὅποτε ἡ περίοδος: *χρυσίου ἀσήμου καὶ ἀργυ-
ρίου — οὐκ ἐλάσσοнос ἢ πεντακοσίων ταλάντων* θὰ συνδέη-
ται μετὰ τοῦ: *ὑπαρχόντων ἐν τῇ ἀκροπόλει*. Πῶς δύναται
ὁμως νὰ ἐξηγηθῇ ἡ παρεμβολὴ τοῦ ἦν μετὰ τὸ *ἐλάσσοнос*; Πα-
ραδείγματα μεταθέσεως τῶν λέξεων ὑπὸ τῶν ἀντιγραφέων δὲν
ἐλλείπουσιν καὶ ἐν τοῖς χειρογράφοις τοῦ Θουκυδίδου. Εἰκάζω ὅτι
καὶ ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ αἱ λέξεις *οὐκ ἐλάσσοнос καὶ ἦν*
ἥλλαξαν τὰς θέσεις. Τὸ χωρίον γραπτέον κατ' ἐμέ: *καὶ ὅσα ἱερὰ
σκεύη—καὶ σκῦλα Μηδικὰ καὶ εἴ τι τοιουτότροπον ἦν, οὐκ
ἐλάσσοнос ἢ πεντακοσίων ταλάντων»*.

Βιβλ. γ' κεφ. 51.

Μετὰ τὴν παρὰ Ναύπακτον ναυμαχίαν τῶν Λακεδαιμονίων
καὶ τῶν Ἀθηναίων (429 π. Χ.), ἣν ἀφηγεῖται ὁ ἱστορικὸς ἐν
βιβλ. β' κεφ. 90-92, ἀποφασίζουσιν οἱ ἄρχοντες τῶν πρώτων
Κνημὸς καὶ Βρασίδης νὰ ἐπιχειρήσωσι διὰ τοῦ στόλου ἐκ Νι-
σαίας, τοῦ νεωρίου τῶν Μεγάρων, ἔφοδον κατὰ τοῦ ἀφυλάκτου
λιμένος τοῦ Πειραιῶς. Πῶς ἀπέληξεν αὕτη ἡ ἐπιχείρησις, ἀφη-
γεῖται ὁ ἱστορικὸς ἐν τοῖς ἐπομένοις κεφαλαίοις 93-94. Τοὺς ἐκ
Νισαίας ἐκπλους τῶν Πελοποννησίων θέλοντες οἱ Ἀθηναῖοι νὰ
προλάβωσιν, ἐπιχειροῦσι μετὰ δύο ἔτη (427) Νικίου τοῦ Νικη-
ράτου στρατηγοῦντος νὰ καταλάβωσι τὴν πρὸ τῶν Μεγάρων
κειμένην νῆσον Μινώαν. Τὴν στρατείαν περιγράφει ὁ Θουκυδίδης
ἐν κεφ. 51 τοῦ γ' βιβλίου λέγων:

α ἐχρῶντο δὲ αὐτῇ (τῇ Μινῳᾷ)—οἱ Μεγαρεῖς
φρουρίῳ. Ἐβούλετο δὲ Νικίας τὴν φυλακὴν αὐτόθεν δι' ἐλάσ-
σονος τοῖς Ἀθηναίοις καὶ μὴ ἀπὸ τοῦ Βουδόρου καὶ τῆς Σαῖ

λαμῖνος εἶναι, τούς τε Πελοποννησίους, ὅπως μὴ ποιῶνται ἔκ-
πλους αὐτόθεν (ἀπὸ τῆς Νισαίας) λανθάνοντες τριήρων τε, οἶον
καὶ τὸ πρὶν γενόμενον, καὶ ληστῶν ἐκπομπαῖς, τοῖς τε Με-
γαρεῦσιν ἅμα μηδὲν ἐσπλεῖν. Ἐλὼν οὖν ἀπὸ τῆς *Νισαίας* πρῶ-
τον δύο πύργῳ προέχοντε μηχαναῖς ἐκ θαλάσσης καὶ τὸν
ἔσπλουν ἐς τὸ μεταξὺ τῆς νήσου ἐλευθερώσας ἀπετείχιζε καὶ
τὸ ἐκ τῆς ἡπείρου, ἥ κατὰ γέφυραν διὰ τενάγους βοήθεια ἦν
τῇ νήσῳ οὐ πολὺ διεχούσῃ τῆς ἡπείρου».

Αἱ λέξεις ἀπὸ τῆς *Νισαίας* ἐγένοντο καὶ εἶναι ἀκόμη ἀντικεί-
μενον πολλῶν φιλολογικῶν ἐρίδων, καθ' ἃς πολλαὶ ἐξηγέχθησαν
γνώμαι, ὧν οὐδεμία ἐκράτησεν. Ἐκ τῆς ὅλης περιγραφῆς τοῦ
ἱστορικοῦ ὀρθῶς εἰκάζει ὁ Classen ὅτι οἱ πύργοι, οὓς εἶλον οἱ Ἀ-
θηναῖοι, ἔκειντο ἀμφοτέρω ἐπὶ δύο ἐξοχῶν τῆς νήσου Μινώας
ἐξασφαλίζοντες οὕτως εἰς τοὺς κατέχοντας αὐτοὺς τὸν εἰς τὸ
μεταξὺ τῆς νήσου καὶ τῆς ἡπείρου εἴσπλουν· διὰ τῆς κατοχῆς
τῶν πύργων, ἦν οἱ Ἀθηναῖοι διεξήγαγον ἐκ θαλάσσης μηχαναῖς,
κατέστη ὁ εἴσπλους εὐχερὴς καὶ προσιτὸς τοῖς Ἀττικοῖς πλοίοις,
ἐνῶ πρότερον ἦτο δυσχερὴς ἂν ὅχι ἀδύνατος (=ἡλευθέρωσαν)
ἐπειδὴ δὲ ὑπῆρχε καὶ γέφυρα διὰ τενάγους, συνδέουσα τὴν νῆ-
σον μετὰ τῆς ἡπείρου, οἱ Ἀθηναῖοι, ἵνα προφυλάξωσιν ἑαυτοὺς
καὶ ἀπὸ προσβολῆς δυναμένης νὰ γίνῃ ἐκ τῆς ξηρᾶς, ἀπετείχι-
ζον καὶ τὸ ἐκ τῆς ἡπείρου. Μετὰ τὰ ἀνωτέρω τίνα ἔννοιαν δύ-
νανται νὰ ἔχωσιν αἱ λέξεις: ἐλὼν-ἀπὸ τῆς *Νισαίας*-δύο πύργῳ;

Τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Göller: a parte Nisaeae i. e. ab ea parte
quae Nisaeam spectat (von der Seite von N.) ἀνεσκεύα-
σεν ὁ Ullrich παρατηρήσας ὅτι εἰς τοιαύτην ἐκδοχὴν κωλύει τὸ
ἐπόμενον ἐκ θαλάσσης. Ἀλλὰ καὶ ἡ γνώμη τοῦ Ullrich, καθ'
ἣν αἱ λέξεις ἀπὸ *Νισαίας* δέον ἀμακρὰν τῆς *Νισαίας* νὰ ἐρμη-
νευθῶσι, δὲν εὔρεν ἀποδοχὴν· τοιοῦτος προσδιορισμὸς θὰ ἦτο πε-
ριττὸς μὲν ἔνεκα τοῦ ἐπομένου ἐκ θαλάσσης, ἀνάρμοστος δὲ εἰς
τὸ ῥῆμα *αἰρεῖν* (ἐλὼν). Ὁ Classen ἀπογνοὺς κατέφυγεν εἰς θε-
ραπείαν εὐχερῇ ἐξοβελίσας τὰς λέξεις, ἃς ἐκλαμβάνει ὡς ἐξήγη-
σιν τοῦ προηγουμένου αὐτόθεν (Σχολ. αὐτόθεν, ἀπὸ τῆς Νι-

σαίας), ἣτις παρεμβληθεῖσα ὑπό τινος ἀντιγραφέως κατέλαβε μετὰ ταῦτα ἣν θέσιν νῦν ἔχει ἐν τῷ κειμένῳ.

Ἄν αἱ λέξεις εἶναι νόθαι, τοῦτο βεβαίως οὐδεὶς θὰ δυνήθῃ ν' ἀποδείξῃ· ἐγὼ εἰκάζω ὅτι εἶναι ἐφθαρμέναι. Τοὺς ἀρχαίους ἀντιγραφεῖς πολλάκις κατελάμβανε νυσταγμός, ὡς καὶ παρὰ τοῖς νῦν συμβαίνει, οὐδὲν δὲ θαῦμα ἂν ὁ ἀντιγραφεὺς ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ, ἐνθα ὁ λόγος περὶ Μεγάρων καὶ νήσου κ. λ. ἔγραψε: *Νισαίας ἀντὶ νήσου*· τὸ χωρίον γραπτέον κατ' ἐμὴν γνώμην: *ἐλὼν* οὖν ἀπὸ τῆς νήσου πρῶτον δύο πύργῳ προέχοντε μηχαναῖς ἐκ θαλάσσης κ. τ. λ., ὁπότε αἶρονται, νομίζω, αἱ δυσχέρειαι. Ἄς δοκιμάσῃ ὁμῶς καὶ ἄλλος.

Εἰς Ἡσύχιον (ἐκδ. M. Schmidt, Jenne 1858).

αὐτόλειον· λειτὸν

Τὸ *λειτὸν* εἶναι ἀκατανόητον· ὁ Schmidt εἰκάζει: *ἁωρόλειον*. *λεῖον*. Νομίζω ὅτι καλῶς θὰ ἔχῃ ἂν γράψωμεν:

αὐτόλειον· *λεῖον*. *Αὐτόλειον* = αὐτὸ τὸ *λεῖον*, αὐτὸ τοῦτο λειότης, ὡς καὶ ἄλλα τοιαῦτα σύνθετα ὑπάρχουσι, π. χ. *αὐτόκαλον* = αὐτὸ τὸ καλόν, αὐτὸ τοῦτο ὠραιότης.

Βερονικίδες· ὑποδήματος γυναικείου

Οἱ ἐκδύονται γράφουσι: *Βερενικίδες*: εἶδος ὑποδήματος γυναικείου. Κατ' ἐμὲ γραπτέον:

Βερενικίδος· ὑποδήματος γυναικείου.

βλίσαι· καπνίσαι μελίσσας καὶ ἐξελάσαι τῶν σμηνῶν, ὑπὸ τοῦ μέλ. *τρυγῆσαι*

Ὁ Kusterus ἔγραφεν: ὑπὲρ τοῦ τὸ μέλι *τρυγῆσαι*. Αἱ προθέσεις ἀπό, ἐπί, ὑπὸ ἐναλλάσσονται συχνότατα παρ' Ἡσύχιῳ· γραπτέον: *ἐπὶ τὸ μέλι τρυγῆσαι* (= ἐπὶ τὸ *τρυγῆσαι μέλι*).

γηρεῖν· ποίοις

Ἄς ἐξηγήσῃ ὅστις δύναται· ὁ Meineke ἔγραψε: *Γήρεια*· πόλις· ὁ Schmidt εἰκάζει: *πηρίν*: πέος. Ἴσως γραπτέον:

γήρει(ο)ν· πάππος· πρβλ. Ἡσύχ. ἐν λ. γήρεια· τὰ τῆς ἀ-
κάνθης ἐξανθήματα, ἅπερ ἔνοι πάππους λέγουσι.

γλευκήσας· γλεύκους γενόμενος ἐκλυτος καὶ παρειμένος
ἀπὸ τῶν οἴνων

Ὁ Meineke εἰκάζει: — γλεύκους γενόμενος μεστός, ἐκλυ-
τος κ.τ.λ. ἢ: — γλεύκους γευσάμενος (Schmidt: γευόμενος),
ἐκλυτος κ.τ.λ. Κατ' ἐμέ τὸ γλεύκους ἐκεῖνο οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ
διττογραφία τῆς προηγουμένης λέξεως: γλευκήσας· γενόμενος
ἐκλυτος καὶ παρειμένος ἀπὸ τῶν οἴνων.

γναμπτά· καμπύλα· πεκτά· ὑγρά

Ἀντὶ τοῦ ἐφθαρμένου πεκτά ὁ Schmidt εἰκάζει: εὐπειστα ἢ
πειστέα. Ἀναγνωστέον: ΠΕΚΤΑ, ἥτοι πειστέα, ὅπερ μᾶλλον
ἀρμόζει εἰς τὸ γναμπτά.

δαιτρόν· μεμετρημένον, πρὸς μέρος μὲν διαιρετόν· μεριστόν.
Οἱ δὲ μάγειρον

Ἡ πρώτη ἐξήγησις ἀναφέρεται εἰς τὸ οὐδέτερον δαιτρόν, ἡ δευ-
τέρα εἰς τὸ ἀρσενικὸν δαιτρός· τὸ χωρίον ὅμως εἶναι ἐφθαρμένον·
ἀναγνωστέον:

δαιτρόν· μεμετρημένον πρὸς μέρος· Οἱ μὲν διαιρετόν, με-
ριστόν· οἱ δὲ μάγειρον. Ὁ Schmidt ἀναγινώσκει: — μεμε-
τρημένον πρὸς μέρος· ὅτε μὲν διαιρετόν—ὅτε δὲ μάγειρον.

διαγραμμισμός· παιδιὰ τις ἐξήκοντα ψήφων λευκῶν καὶ
μελαινῶν ἐν χώραις ἐλκομένων· τὸ δὲ αὐτὸ καὶ γραμμάς ἐκάλει.

Γραπτέον: τὸ δὲ αὐτὸ καὶ γραμμαῖ ἐκαλεῖτο. Ὁ Dindorf
διώρθου: — γραμμισμός ἐκαλεῖτο.

διακριδὸν διαστάντος· χωρίσαντος

Ὁ Schmidt γράφει: — χωρὶς ὄντος. Νομίζω ὅτι ἀναγνωστέον:
χωριCCTΑντος τ. ἔ. χωρὶς στάντος.

διαλέγειν· ἀνακαθαίρειν· οἱ δέον ἀπιέναι ἢ ἐκπλεῖν· ἀπὸ
δὲ τῶν πεσσῶν ἢ διαφορὰ

Faehse: ἀνακαθαίρειν τὰ ὁδαῖα. Hemsterhus: ἀνακαθαίρειν,

ὅτε (Tour: εἰ) δέον κ. τ. λ. Schmidt: ἀνακαθαίρειν, ὅτε δὲ κ. τ. λ. Ἀπλούστερον νομίζω:

διαλέγειν· ἀνακαθαίρειν· οἱ ΔΕ ἀπιέναι ἢ ἐκπλεῖν κ. τ. λ.

διατελείαν· τὸ ἄπρακτον παρὰ Σώφρονι· τινὲς δὲ γράφουσι διαγγελίαν.

M. Schmidt: «Non expedio»· ὅπως ἔχουσιν εἶναι ἀκατανόητα. Διατέλεια παραγόμενον ἐκ τοῦ διατελής δὲν θὰ ἡδύνατο ἄλλο ἢ τὴν διάρκειαν νὰ σημαίνει. Γραπτέον:

δι'ἀτελείαν· τὸ ἄπρακτον, παρὰ Σώφρονι κ. τ. λ.

Ἀτελής, ὡς γνωστόν, σημαίνει καὶ τὸν μὴ φέροντά τι εἰς τέλος, τὸν μὴ διεξάγοντά τι, τὸν ἄπρακτον, ὅθεν ἀτέλεια παρὰ Σώφρονι = τὸ ἄπρακτον.

δικεῖν· βαλεῖν. ῥῖψαι. Ὅθεν καὶ δίκον καὶ δίσκον

δίκελλον. δικράδεστος. ξένος δύο κλάδους ἔχων

Οὕτως ὀρθῶς ἐχώρισεν ὁ Schmidt τὴν τετραγαμμένην γραφὴν τοῦ κώδικος. Ἐν τῇ πρώτῃ γλώσσῃ τὸ δίκον δύναται νὰ ἔχῃ ὀρθῶς, ὡς παρατηρεῖ ὁ ἐκδότης, = ἔδικον, ὅθεν οὔτε εἰς δικῶν οὔτε εἰς δίκτυον, ὡς ἤθελεν ὁ Kusterus, ἀνάγκη νὰ μεταβληθῇ. Τὰ ἐπόμενα ὁμως εἶναι ἐφθαρμένα· ὁ Meineke διώρθου: δικραδὴς ἐρινός· δύο κλ. ἔχων· ὁ δὲ Schmidt: δικραδὲς ἔρνος· δύο κλ. ἔχον. ἢ: δέικελον δικραδὲς· ἔβανον δύο κλ. ἔχον.

Ἡ λέξις δίκελλον δύναται ν' ἀποτελῇ ἰδίαν γλῶσσαν· τὰ λοιπὰ ἀναγνωστέα κατ' ἐμὲ ἄνευ πολλῶν μεταβολῶν οὕτω δικρα[Δ]ECTOΞΕΝOC τ. ξ.

δικραές· τὸ ἐξ ἐνὸς δύο κλάδους ἔχον. Παρὰ Σουίδα φέρεται: δικραές· δικέφαλον· παρ' Ἡσυχίῳ δέ: δικράγους· τὰς τριόδους· δεῖ δὲ νοεῖν δικράγους τὰς ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ἐπὶ δύο ἐκνεύσας, οἷον δύο τέλη ἐχούσας. Οὕτω καὶ δικραές· τὸ ἐξ ἐνὸς (= ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς) δύο κλάδους ἔχον (= δύο τέλη ἐχούσας).

δολιχόφρων· ἀπολύφρων

Ἀριστα εἶκασεν ὁ Schmidt τὴν λέξιν, ἥτις ἐξηγεῖ τὸ δολιχόφρων γράψας: δολιχόφρονα· πολύφρονα. Ἀπλούστερον:

δολιχόφρων· ὁ πολύφρων.

δόλος· πάσσαλος

Ἀπίστευτον· ὁ Schmidt ἐξήνεγκε δύο εἰκασίας

κύρδαλος· πάσσαλος, καὶ :

στόλος· πάσσαλος (πρβλ. Ἡσύχ. ἐν λ. δρυοπαγῇ στόλον)
εὐφυεῖς, ἀλλὰ ταραττούσας τὴν ἀλφαβητικὴν τάξιν· ἴσως γρα-
πτεον :

Δόλοψ· Θεσσαλός· πρβλ. Ἡσύχ. Δόλοπες· ἔθνος οἱ τὰ ἐ-
σχατα μέρη τῆς Θεσσαλίας οἰκοῦντες· καὶ : Δολόπεσσιν· ἔστι
δὲ ὄνομα ἔθνους Θεσσαλίας.

δορακήματα· ἀναλήμματα. καὶ ἀνμματα

Δινίγματα· ὁ Schmidt ἀναγινώσκει : —δον ἀκήματα· ἀναλήμ-
ματα καὶ ἰάματα. Κατ' ἐμὲ τὸ τέρας ἐκεῖνο καὶ ἀνμματα δύ-
νεται μετ' ἀσφαλείας εἰς κινήματα νὰ διορθωθῇ. Τί ὑποκρύπτε-
ται ὑπὸ τὸ ἀναλήμματα ἃς εὖρη ἄλλος· ἐγὼ παρατηρῶ ὅτι ὁ
Ἡσύχιος ἀλλαχοῦ ἔχει· δόρακα· κάλαμον. Κρῆτες παρὰ τὸ δο-
ρεῖσθαι κ. τ. λ. καί : δονεῖ· κινεῖ, ταρασσει, σαλεύει. Παρὰ
Σουΐδα φέρεται : δονεῖται· κλονεῖται, σαλεύεται», ὅθεν παρ' Ἡ-
σύχιω ἴσως γραπτέον :

δορακήματα· καλάμων κινήματα ἢ :

δορακήματα· σαλεύματα, κινήματα

ὅπερ θεωρῶ καὶ πιθανώτερον. Ὅπωςδὴποτε, ἡ λ. δορακήματα
κατ' ἐμὲ δὲν πρέπει νὰ θυσιασθῇ.

Ἐν Ἰένῃ.

ΠΕΤΡΟΣ Ν. ΠΑΠΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ.

ΨΗΦΟΜΑΝΤΕΙΟΝ ΕΝ Τῷ ΘΡΙΑΣΙΩ ΠΕΔΙΩ.

Ἀνωτέρω ἐν σελίδι 150 ἐτυπώσαμεν χρησμολογικὴν ἐπιγραφὴν τῶν ὑστέρων τῆς ἐλλ. θρησκείας χρόνων, περιέχουσαν χρησμὸν δοθέντα δῆθεν εἰς Ἀρμόδιον καὶ Ἀριστογείτονα, καὶ εὑρεθεῖσαν πρὸ μικροῦ ἐν τῷ Θριασίῳ πεδίῳ. Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ἐκείνης εἰκάσαμεν, ὅτι ἐν τῷ πεδίῳ τούτῳ ὑπῆρχεν ἐν ὑστέροις χρόνοις μαντεῖον, οἷα πολλὰ ὑπῆρχον τότε πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἕνεκα τῆς ἐπικρατησάσης δεισιδαιμονίας. Εἰς ὑποστήριξιν τῆς εἰκασίας ταύτης ἐπέρχονται, νομίζομεν, αἱ ἐξῆς μαρτυρίαι· ἡ τοῦ Στεφάνου Βυζαντίου ἐν λέξει αΘρία, δῆμος τῆς Οἰνηίδος φυλῆς· ὁ δημότης θριάσιος, καὶ θριάσιον πεδίον. . . . Θριαὶ δὲ αἱ μαρτυρικαὶ ψῆφοι, ὥς ἔφερεν ἡ Ἀθηνᾶ· ἀχθομένου δὲ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἄπιστον ὁ Ζεὺς ἐποίησε τὴν διὰ τῶν θριῶν μαντικὴν εὐδόκιμον οὔσαν».

Ἐν δὲ τοῖς ἀνεκδότοις Βεκκῆρου (1, 265) φέρεται· αΘριάσιον πεδίον· τόπου ὄνομα· ἐκλήθη δ' ἀπὸ τῶν βληθεισῶν εἰς αὐτὸ θριῶν ὑπ' Ἀθηνᾶς· θριαὶ δὲ εἰσὶν αἱ μαρτυρικαὶ ψῆφοι».

Κατὰ δὲ τὸν ἀττικογράφον Φιλόχορον παρὰ Ζηνοβίῳ (ἐν παροιμίαις 5, σελ. 143)· αΝύμφαι κατεῖχον τὸν Παρνασσὸν τροφοὶ Ἀπόλλωνος τρεῖς, καλούμεναι Θριαί, ἀφ' ὧν αἱ μαντικαὶ ψῆφοι θριαὶ καλοῦνται· ἄλλοι λέγουσι τὴν Ἀθηνᾶν εὑρεῖν τὴν διὰ τῶν ψήφων μαντικὴν, ἥς εὐδοκιμούσης μᾶλλον τῶν Δελφικῶν χρησμῶν, τὸν Δία χαριζόμενον τῷ Ἀπόλλωνι ψευδῇ καταστῆσαι τὴν διὰ ψήφων μαντικὴν».

Ἐκ τούτων καὶ ἐκ τῆς ὑφ' ἡμῶν ἐν τῷ Θριασίῳ πεδίῳ εὑρεθείσης ἐπιγραφῆς εἰκάζομεν, ὅτι ὑπῆρχέ ποτε ψηφομαντεῖον, οὗ τὴν ἴδρυσιν ἀπέδιδον οἱ ἐνταῦθα εἰς αὐτὴν τὴν Ἀθηνᾶν, παράγοντες καὶ αὐτὸ τὸ τῆς χώρας ὄνομα ἀπὸ τῶν ψήφων, αἱ θρίαι ἐκαλοῦντο, ὅπως δείξωσιν οὐ μόνον τὴν θεῖαν καταγωγὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν μεγάλην ἀρχαιότητα τοῦ μαντείου τῶν. Ἀληθῶς δὲ ἡ τοιαύτη μαντικὴ ἦτο λίαν ἀρχαία¹⁾· διότι ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Πινδάρου (ἐν Πυθίοις, 4, 337) λέγει· αεἰώθασι διὰ κλήρων μαντεύε-

1) Ὅμηρος ὕμν. εἰς Ἑρμῆν 550 κ. ἐ. Lobbeck ἐν Ἀγλαοφ. σελ. 814.

σθαι τὸ πρὶν, καὶ ἦσαν ἐπὶ τῶν ἱερῶν τραπεζῶν οἱ ἀστράγαλοι, οἷς ῥιπτοῦντες ἐμαντεύοντο».

Τοιαῦτα δὲ μαντεῖα ψήφων φαίνεται ὅτι ἦσαν καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Πausanías λέγει (ἐν 7, 25, 10), ὅτι τοιοῦτον εἶχεν ὁ Ἡρακλῆς ἐν Βούρᾳ τῆς Ἀχαΐας ἐν σπηλαίῳ παρὰ τὴν θάλασσαν, ἐν ᾧ αἰδίδετο ἡ μαντεία ὑπὸ πίνακι καὶ ἀστραγάλοις. Εὐχεται πρὸ τοῦ ἀγάλματος ὁ τῷ θεῷ χρώμενος· ἐπὶ δὲ τῇ εὐχῇ λαβὼν ἀστραγάλους, οἱ δὲ ἄφθονοι παρὰ τῷ Ἡρακλεῖ κεῖνται, τέσσαρας ἀφίησιν ἐκ τῆς τραπέζης· ἐπὶ δὲ παντὶ ἀστραγάλῳ, σχῆμά τι γεγραμμένον ἐν πίνακι ἐπίτηδες ἐξήγησιν ἔχει τοῦ σχήματος».

Καὶ ἐν Δελφοῖς ἐμαντεύοντο καθ' ὅμοιον τρόπον, ὡς ὁ Σουΐδας ἐν λέξει Πυθῶ λέγει· «Πυθοῖ ἴστατο ὁ χαλκοῦς τρίπους, ἐξ οὗ ἡ μαντεία ἐξεφέρετο· ἐπάνω γὰρ τοῦ τρίποδος ἦν τις φιάλη, ἐν ᾗ αἱ μαντικαὶ ψῆφοι ἤλλοντο καὶ ἐπὶ τῶν ἡνίκα ὁ Ἀπόλλων τὴν μαντείαν ἐξέφερε». Κατὰ δὲ Πολυδεύκη¹⁾ καὶ Ἀθηναίων ἐκύβευον ἐπὶ Σκίρῳ ἐν τῷ τῆς Σκιράδος Ἀθηναῖς ἱερῷ, ὃ ἔκειτό που ἐν τῷ ἀνατολικῷ Φαλήρῳ. Καὶ ἐν Δωδώνῃ ἔτι πρὸς ταῖς ἄλλαις μαντείαις ἦτο καὶ ἡ διὰ κλήρων συνήθης κατὰ Κικέρωνα²⁾. Ἐντεῦθεν εἰκάζει ὁ Lobeck³⁾, ὅτι ὁ τρόπος οὗτος τῆς μαντικῆς ἦτο λίαν ἀρχαῖος ἐν Ἑλλάδι, τηρούμενος μέχρι τῶν τῆς παρακμῆς τῆς ἐλληνικῆς θρησκείας χρόνων, ὃ βεβαιοῖ καθ' ἑμᾶς καὶ ἡ ἐν Θριασίῳ πεδίῳ εὑρεθεῖσα ἐπιγραφὴ, ἐν ᾗ οἱ ἐνταῦθα μάντεις ἢ ἱερεῖς ἐξέθησαν διὰ τῶν συνήθων ἐν χρησμοῖς στίχων τὴν ἔννοιαν τῶν χάριν δῆθεν Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος ῥιφθεισῶν ψήφων.

E. K.

1) Ἐν Ὀνομαστ. 9, 96. Ὁ Ἑρμαννος ὅμως (ἐν ἐλλ. ἀρχ. 2, § 56, 42) ἐναντίον τῆς δόξης ἄλλων ἀναφέρει τὸ κύβεειν τοῦ Πολυδεύκου εἰς τὴν συνήθη παρ' Ἑλλήσιν διὰ κύβων ἢ ἀστραγάλων παιδιὰν καὶ οὐχὶ εἰς μαντεῖαν ἕνεκα τῆς παρὰ Πλουτάρχῳ (ἐν Θηοῖ 23) εὐθυμίας καὶ παρηγορίας τῶν εἰς τὸ ἱερὸν προσερχομένων παίδων καὶ παρθένων.

2) De divin. 4, 34. 3) Ἐνθα ἀνωτέρω. «Antiquissimum esse sortium divinarum usum et ratio dictitat et verbum ἀναιρεῖν docet, sortes tollere significans non ut lexicographi vocem.»

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ.

*Περὶ τῶν ἐν Ναυπλῖα παναρχαίων τάφων καὶ τῶν αὐτόθι
ὑπὸ Στράβωνος μνημονευομένων λαβυρίνθων.*

Ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ¹⁾ ἐγένετο λόγος περὶ τῶν ἐν Ναυπλῖα σπηλαίων, ἃ ἀπεδείξαμεν ὅτι εἰσὶ πανάρχαιοι τάφοι, βεβαιώσαντες τοῦτο δι' ἀνασκαφῆς καὶ ἄλλων τάφων, τέως ἀγνώστων, καὶ ἀνευρέσεως ἐν αὐτοῖς νεκρῶν, εἰδωλίων καὶ ἀγγείων ἀρχαιοτύπων, ὧν τινὰ καὶ ἀπεικονίσθησαν ἐν δυσὶ πίναξιν. Ἡ ἀναζήτησις καὶ ἄλλων τάφων ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ, διακοπεῖσα τότε, ἐπανελήφθη πάλιν διὰ τοῦ ἐν Ναυπλῖα φιλαρχαίου κ. Ι. Κονδάκη δαπάναις τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας. Τὰ ἐξαγόμενα δὲ αὐτῆς ἐκθέτει αὐτὸς ὁ κ. Κονδάκης ἐν ταῖς ἐπομέναις ἐκθέσεσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς αὐτῆς ἐταιρίας, καὶ ὁ πρὸ μικροῦ ἐπανακάμψας ἐκ Γερμανίας μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἀρχαιολογικῶν αὐτοῦ σπουδῶν κ. Δημήτριος Φίλιος, ὃν ἡ ἐταιρία παρεδέξατο εἰς ἀρχαιολογικὰς ἐργασίας ἅμα ἐπανελθόντα ἐκ Γερμανίας.

Βεβαιωθείσης οὕτως ἐπὶ πλεόν τῆς ὑπάρξεως παναρχαίων τάφων ἐν Ναυπλῖα, προσεκάλεσεν ἡ ἐταιρία τὸν αὐτὸν κ. Κονδάκην, αὐτόθι διαμένοντα διαρκῶς, νὰ ἐξετάσῃ μὴ ἀλλαχοῦ που ἐν τοῖς πέριξ ὑπάρχουσιν οἱ ὑπὸ Στράβωνος φερόμενοι λαβύρινθοι, ὧν οὐδὲν ἔχνος ἄχρι τοῦδε ἀνεκαλύφθη. Ὁ κ. Κονδάκης μετὰ ἐπιμόνους ἀναζητήσεις ἀνεῦρεν ἐν τῇ παρακειμένῃ Ἀγίᾳ Μονῇ, ἔνθα οἰκοῦσι μοναχαί τινες, ἐκτὸς τοῦ περιβόλου ταύτης, ἔνθα ὑπάρχει κατ' αὐτὸν τετράγωνον Κυκλώπειον τεῖχος, ὁπλὴν τινὰ φρέατος. Ἀπὸ τῆς ὁπῆς ταύτης ἐκβαλὼν τὰ κλείοντα αὐτὴν χώματα, κατῆλθεν εἰς ἀληθὲς στόμιον φρέατος, καθέτως λελαξευμένον ἐν τῷ λίθῳ, μέχρι βάθους $6\frac{1}{2}$ μέτρων, ἔνθα εὔρεν εἰς τὴν ΒΑ πλευρὰν αὐτοῦ θύραν, τοξοειδὲς ἔχουσαν ἀνώ-

1) Τόμ. 7, σ. 483 κ. ε.

φλιον ὕψους 1,40 καὶ πλάτους 0,70, καὶ ἄγουσεν εἰς διάδρομον λαξευτὸν, τοξοειδῇ καὶ τοῦτον καὶ τὸ αὐτὸ τῆς θύρας πλάτος ἔχοντα, μῆκος δὲ 5,20.

Ὁ ὑπόγειος οὗτος διάδρομος καθαρισθεὶς ἤγαγεν εἰς σπήλαιον σχήματος σχεδὸν τετραγώνου, μήκους μὲν 2,15, πλάτους δὲ 3,60. Ἐν δεξιᾷ τῷ εἰσερχομένῳ εἰς τὸ σπήλαιον τοῦτο καὶ εἰς ἀπόστασιν 1,80 ἀπὸ τῆς ἄκρας τοῦ διαδρόμου εὐρέθη ἑτέρα θύρα, ἄγουσα εἰς νέον διάδρομον, ὅστις ἐκτεινόμενος εἰς μῆκος 1,10, στρέφει πρὸς νότον καὶ προχωρεῖ 12 ἔτι μέτρα, ἔνθα ἡ πρὸς τὰ πρόσω πορεία διακόπτεται ἐκ χωμάτων, καταπεσόντων ἀπὸ τῆς ἄνωθεν ὀροφῆς.

Εἰς τὴν ἀρκτικὴν πλευρὰν τοῦ σπηλαίου ὑπάρχει ἑτέρα θύρα, ἄγουσα εἰς ἄλλον διάδρομον, ὅστις ἔχει ὕψος 1,80 καὶ ἦτο κωσμένος μέχρι τῆς ὀροφῆς· καθαρισθεὶς δὲ αὐτὸς εἰς μῆκος 1,60, ἔδειξεν ὅτι ἐξακολουθεῖ προχωρῶν ἐφ' ἱκανὸν ἔτι μῆκος, ἀδηλον πόσον. Εἰς τὰ χώματα τοῦ διαδρόμου τούτου εὐρέθησαν τεμάχια ὀστέων καὶ τμήματα ἀγγείων.

Μέχρι τοσούτου προαγαγὼν ὁ κ. Κονδάκης τὴν ἀνασκαφὴν καὶ ἐκκαθάρισιν τῶν ὑπογείων τούτων διαδρόμων, φρονεῖ ὅτι δεόν νὰ προχωρήσῃ αὕτη μέχρις οὗ ἀποδειχθῇ ποῦ διευθύνουσιν οἱ διάδρομοι οὗτοι. Πείθεται δὲ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ λίθου, ἐν ᾧ εἶναι λελαξευμένον τὸ σπήλαιον καὶ οἱ διάδρομοι αὐταῦ, ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι δεξαμενὴ ὕδατος ἀλλὰ ὑπόγειος τάφος, διότι ἐν αὐτοῖς εὑρεν ὅσα ἀνθρώπινα. Ἐνδεχόμενον νὰ παρατείνωνται οἱ διάδρομοι οὗτοι περαιτέρω καὶ νὰ εἰσάγωσι καὶ εἰς ἄλλα σπήλαια, ὅπερ θέλει δείξῃ παρατεινομένη ἡ ἀνασκαφὴ, ἐξ ἧς ἴσως ἀποδειχθῇ καὶ ἡ τῶν τοῦ Στράβωνος λόγων ἀλήθεια, λέγοντος (ἐν σελ. 369 καὶ 373) ὅτι ἐν Ναυπλίᾳ ὑπάρχουσι «σπήλαια καὶ ἐν αὐταῖς οἰκοδομητοὶ λαβύρινθοι, ἔργα Κυκλώπων».

ΕΥΘ. ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

Πρὸς τὸν κύριον πρόεδρον τῆς ἐν Ἀθήναις

Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας.

Περατώσας τὴν ἔρευναν τεσσάρων ἐκ τῶν εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Παλαμηδίου κειμένων παναρχαίων τάφων, τὴν ἀνατεθεῖσάν μοι παρὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας τῇ ἐπινεύσει τοῦ ἀρμοδίου ὑπουργείου, καθιστῶ ὑμῖν γνωστὰ τὰ κατὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην καὶ τ' ἀποτελέσματα αὐτῆς.

Ὁ κατὰ πρῶτον ἐρευνηθεὶς τάφος παρουσίαζε μεγάλην κατάπτωσιν τῆς ὀροφῆς, ἔνεκα τοῦ εὐθραύστου τοῦ λίθου εἰς θν. τὸ σπήλαιον εἶναι λελαξευμένον. Καίτοι δὲ ἡ ὑπαρξίς τοῦ τὴν θύραν φράσσοντος ξηροτοίχου συνηγόρει ὑπὲρ τῆς ἰδέας, ὅτι ὁ τάφος ἦτο ἀσύλητος, καθαιρέσας τοῦτον ἐπείσθην περὶ τοῦ ἐναντίου.

Τὰ χῶματα τῆς εἰσόδου ἔγεμον θραυσμάτων ἀγγείων τῆς ἀρχαίας τέχνης, ἐντὸς δὲ οὐδὲν εὖρον κτέρισμα, ἐκτὸς δύο τεθραυσμένων ἀγγείων καὶ μικρῶν τεμαχίων σύρματος, ὅπερ πέμπω ὑμῖν, κρατήσας τὰ τεθραυσμένα ἀγγεῖα, διότι ἔκρινα τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν περιττήν. Οἱ νεκροὶ δὲν ἦσαν τεθαμμένοι ἐντὸς λάκκων, ἀλλ' ἐπιτεθειμένοι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ὡς καὶ εἰς τὸν κατὰ τὸ 1878 παρ' ἐμοῦ ἐρευνηθέντα τάφον. Ἰχνη τέφρας οὐδαμοῦ ἀπῆντησα.

Παρ' αὐτὸν ἄρχεται ὁ διάδρομος μεγάλου τάφου καὶ μεγαλοπρεποῦς κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν θέαν. Εἶχεν οὗτος ἀκέραιον τὸν τὴν θύραν φράσσοντα ξηρότοιχον, ἦτο ὅμως σεσυλημένος. Παρουσίαζε μεγίστην κατάπτωσιν δύο περίπου μέτρων βάθους. Κάτωθεν τῶν χωμάτων ἐφάνησαν τρεῖς ἀβαθεῖς καὶ ἀκανονίστου σχήματος μικροὶ λάκκοι¹⁾, περιέχοντες τέφραν καὶ κεκαυμένα ὅσῃ, ἐν τῶν ὁποίων πέμπω μετὰ τῶν λοιπῶν κτερισμάτων.

1) Οἱ λάκκοι οὗτοι ἔκειντο εἰς τὴν ἀριστερὰν τῷ εἰσερχομένῳ γωνίαν καὶ τὰς γωνίας τὰς ἀπέναντι τῆς θύρας· τέταρτος βαθύτερος τῶν ἄλλων λάκκων ὑπάρχει εἰς τὴν δεξιὰν τῷ εἰσερχομένῳ γωνίαν, ἀλλ' οὗτος οὐδὲν περιεῖχεν. Εἰς τὸν λάκκον τὸν παρὰ τὴν γωνίαν τὴν σχημα-

Ἄπειρα τεμάχια ἐξαισίως κεκοσμημένων ἀγγείων εὐρέθησαν ἐν τε τῷ διαδρόμῳ καὶ ἐντὸς τοῦ τάφου, πρὸς δὲ σύρματα ὅμοια τοῖς ἄνω μνημιονευθεῖσιν, τὸ τὸ σημεῖον Β φέρον ἀντικείμενον, ὅπερ ἐσημείωσα πρὸς διάκρισιν ἐτέρου ὁμοίας τέχνης, ἐν ἀγγεῖον εἰς δὲ ἐσημείωσα τὸ αὐτὸ σημεῖον, καὶ εἰς ὅρμος ἐκ τεμαχίων 46, ἅτινα ἔθηκα εἰς τὴν πυξίδα τὴν ἔχουσαν ἐπιγεγραμμένον τὸ στοιχ. Η.

Εἰς τὴν ἀριστερὰν τῷ εἰσερχομένῳ πλευρᾷ τοῦ τάφου τούτου καὶ εἰς ὕψος, ὅπερ τὸ διάγραμμα δείκνυσεν, ὑπάρχει ὁπῇ ἰκανῶς εὐρεῖα, σχηματισθεῖσα βεβαίως ἐκ καταπτώσεως, ἄγουσα εἰς ἕτερον μικρὸν ἀπήλαιον· ἐρευνήσας εὖρον καὶ ἐξωτερικὴν τοῦ θαλάμου τούτου εἰσοδὸν καὶ διάδρομον ἄγοντα εἰς θύραν φρασσομένην διὰ ξηροτοίχου. Καθαίρεσας τοῦτον καὶ καθάρισας τὸν τάφον, παρετήρησα παρὰ τὴν δεξιὰν καὶ ἀριστερὰν πλευρὰν δύο τάφους ἀβαθεῖς, βάθους 0,10 καὶ πλάτους 0,40, ἐκτεινομένους καθ' ὅλον σχεδὸν τὸ μῆκος τῶν πλευρῶν καὶ περιέχοντας τέφραν πολλὴν καὶ ὅστ' αὖ κεκαυμένα, δύο δ' ὅστ' αὖ κνημῶν μὴ παρουσιάζοντα ἵχνη πυρός. Εὖρον ἐπίσης τεμάχια σύρματος ὅμοια τοῖς προγεγενηστέροις.

Ἡ ἀταξία τῆς θέσεως τῶν ὀστέων, ἡ ὑπαρξίς τέφρας ἐσκορπισμένης καὶ ἐκτὸς τῶν λάκκων, καὶ ἡ ἔλλειψις κτερισμάτων, βεβαιουῖσι τὴν σύλησιν τοῦ τάφου τούτου, καίτοι ὁ φράσων τὴν θύραν ξηρότοιχος ἦτο ἀκέραιος.

τιζομένην ἐκ τῆς ἀριστερᾶς καὶ τῆς ἀπέναντι τῆς θύρας πλευρᾶς εὐρέθη μετὰ τέφρας καὶ κεκαυμένων ὀστέων ἐν ἀγγεῖον μὲ ταινίας ἐρυθροῦ χρώματος καὶ 4 ψῆφοι τοῦ ὅρμου. Εἰς τὸν λάκκον τῆς γωνίας τῆς σχηματιζομένης ἐκ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς καὶ τῆς ἀπέναντι τῆς θύρας εὐρέθησαν μετὰ τῆς τέφρας 21 ψῆφοι τοῦ αὐτοῦ ὅρμου. Εἰς τὴν ἀριστερὰν καὶ παρὰ τὴν θύραν γωνίαν εὐρέθησαν τεμάχια σύρματος καὶ τὸ ὑπὸ στοιχεῖον Β ἐξ ὑελώδους μάζης ἀντικείμενον· 48 ἕτεραι ψῆφοι τοῦ αὐτοῦ ὅρμου εὐρέθησαν εἰς διάφορα μέρη τοῦ δαπέδου τοῦ σπηλαίου ἐσκορπισμέναι μετὰ τέφρας, τρεῖς δ' ἕτεραι ὅμοιαι καὶ ἑτέρα ἐξ ἐρυθροῦ λίθου εὐρέθησαν εἰς τὰ χώματα τοῦ διαδρόμου. Τὸν ἀριθμὸν τῶν νεκρῶν τοῦ τάφου τούτου δὲν ἠδυνήθην νὰ ἀνακριθῶσα.

Ὀλίγω ἄπωτέρω τούτου ὑπάρχει ἕτερον σπήλαιον με λίαν μακρὸν διάδρομον, ἄγοντα εἰς θύραν φρασσομένην διὰ ξηροτοίχου. Καὶ τὸ σπήλαιον τοῦτο εἶχε μεγάλην κατάπτωσιν τῆς ὀροφῆς ὑποστῇ. Ἀφαιρέσας ἐντελῶς τὰ χώματα εὔρον ὑπερμεγέθεις ἀκατεργάστους πλάκας καλυπτούσας τάφον ἀνθρώπου λελαξευμένον ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ σπηλαίου. Δύο πλάκες ἦσαν τρεῖς, ἡ πρὸς τοὺς πόδας ὅμως εἶχεν ἀφαιρεθῇ, καὶ ἐκ τῆς σχηματισθείσης ὀπῆς εἶχον καταπέσει ἐντὸς τοῦ τάφου χώματα καὶ λίθοι.

Ἐρευνήσας τὸν τάφον τοῦτον, ὅστις κεῖται ἀκριβῶς εἰς τὸ μέσον τοῦ θαλάμου, παρετήρησα τὰ ἑξῆς. Κρανίον ἀνθρώπινον εἶχε ῥιφθῇ ἀτάκτως πρὸς τὴν πλευρὰν τὴν μεσημβρινοδυτικὴν καὶ παρ' αὐτὰ ἀγγεῖον, ἐφ' οὗ ἔχω σημειῶσαι τὸ στοιχεῖον Δ. Ἡ θέσις τοῦ κρανίου τούτου, μικρὸν θραῦσμα τοῦ ἀγγείου, καὶ συντρίμματα ἑτέρων ἀγγείων, ἔπειθον ὅτι ὁ τάφος οὗτος εἶχε συληθῇ, ὅπερ ἐπιβεβαιοῖ ἔτι ἡ ὑπαρξίς τεμαχίων πολλῶν ἀγγείων εἰς τὰ χώματα τοῦ διαδρόμου, καὶ ἡ εὑρεσις εἰς τ' ἄνω τῶν πλακῶν τοῦ τάφου χώματα εἰδωλίου, ἐφ' οὗ ἐσημείωσα τὸ στοιχεῖον Δ. Ἐντὸς τοῦ τάφου τούτου εὔρον δύο τεμάχια διάτρητα ἐκ ῥητινώδους ὕλης, πιθανῶς δὲ ἐξ ἡλέκτρου, ἀνήκοντα εἰς ὄρμον, ἐν μικρὸν διάτρητον χρυσεῦν κόσμημα, ὅμοιον τοῦ ὁμοίου εὑρέθη εἰς Σπάτα, λίθος ὑπέρυθρον κωνικὸν διάτρητον, ἀντικείμενον ἐξ ὕλης ὑαλώδους πρασίνης με χρυσαῖς φλέβας, καὶ ἕτερον ἀντικείμενον τῆς αὐτῆς τέχνης με τὸ ὑπὸ σημεῖον Β. Ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ εὔρον ἐπίσης τεμάχια σύρματος ὅμοια ταῖς ἄνω.

Εἰς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τῆς εἰσόδου τοῦ τάφου τούτου ὑπάρχει λελαξευμένη κόγχη, ἥτις ἦτο πλήρης λίθων κανονικῶς τοποθετημένων καὶ ἀποτελούντων ξηρότοιχον, ἐπιφανείας κανονικῆς καὶ ὁμοίας πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς πλευρᾶς τοῦ διαδρόμου. Ἀφαιρέσας τοὺς λίθους παρετήρησα ὅτι μετὰ τῆς βάσεως τοῦ τοίχου τούτου καὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς κόγχης ἐμεσολάβει στῆμα χώματος 0, 07. Ἐν τῷ χώματι τούτῳ ὑπῆρχον ὅστ' ἀνθρώπινα, ἐν μικρὸν ἀγγεῖον, ἐν εἰδώλιον τεθραυσμένον, καὶ δύο τεμάχια μικροῦ κοσμήματος ἐκ κυανῆς ὑέλου. Τὰ ὅστ' ἀνθρώπινα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ καθαρισθῶσι τῶν χωμάτων, μεθ' ὧν ἀπετέλουν ἐν ὅλῳ, δι' ὃ

ἀφῆρεσα ὁλόκληρον πλίνθον περιέχοντα ὅστ᾽ αἰ καὶ χῶμα. Πάντα τὰ ἐν τῇ κόγχῃ ταύτῃ ἀντικείμενα ἔθηκα ἐν ἰδίᾳ πυξίδι ὑπὸ στοιχείῳ Ε.

Καθαρίσας καλῶς τὸ δάπεδον τοῦ ἐν λόγῳ σπηλαίου, ἀνεκάλυψα εἰς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν πλάκας καλυπτούσας μικρὸν τάφον λελαξευμένον ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ σπηλαίου. Ἀφαιρέσας τοὺς λίθους παρετήρησα τάφον ὀλίγον μόνον χῶμα περιέχοντα. Ὅστ᾽ αἰ δὲν εὗρον· πιστεύω δὲ ὅτι διελύθησαν διὰ τῆς παρελεύσεως τοῦ χρόνου, ὡς ἀνήκοντα εἰς παιδίον, ὡς ἐκ τῶν διαστάσεων τοῦ τάφου φαίνεται. Ὁ τάφος οὗτος ἐφαίνετο καὶ ἔνεκα τοῦ ἀμετακινήτου τῶν χωμάτων καὶ τῶν κτερισμάτων ἀσύλητος. Εὗρον παρὰ τὴν θέσιν, ἣν βεβαίως κατεῖχεν ἡ κεφαλὴ, ἐν μικρὸν ἀγγεῖον καὶ ἑπτὰ εἰδῶλια διαφόρων μεγεθῶν· ὀλίγῳ δὲ κατωτέρῳ καὶ πλησίον ἀλλήλων τὰ τεμάχια ὄρου πλήρους, ἀποτελουμένου ἐκ τῶν ἐξῆς ἀντικειμένων. Πέντε χρυσῶν ἀνθέων ὀκταφύλλων, διατρήτων διὰ δύο ὀπῶν, κάλλιστα διατηρουμένων, 31 ψήφων κυανῶν, διατρήτων καὶ ὀδοντωτῶν, καὶ πολλῶν ἄλλων τοιούτων διαφόρων μεγεθῶν καὶ σχημάτων, πρὸς δὲ ἐνὸς ἑτέρου ὑελίνου κοσμήματος λευκοῦ χρώματος, ἔχοντος πόλλας ὀπὰς. Πάντα τὰ τοῦ μικροῦ τάφου κτερίσματα ἔθηκα εἰς πυξίδας φερούσας τὸ διακριτικὸν σημεῖον Ε. Ὁ μικρὸς οὗτος τάφος καὶ ἡ κόγχη τοῦ διαδρόμου δὲν ἐσυλήθησαν ὑπὸ τῶν τὸν μεγάλον τάφον συλησάντων, διότι βεβαίως οὗτοι μὴ ἐργαζόμενοι πρὸς ἐπιστημονικὴν μελέτην, ἀλλ' ἀπλῶς πρὸς αἰσχροκέρδειαν δὲν ἐκαθάρισαν ὅλον τὸν διάδρομον καὶ τὸ σπήλαιον, ἀνευ δ' ἐντελοῦς καθαρισμοῦ δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀνακαλυφθῇ οὔτε ὁ μικρὸς τάφος οὔτε ἡ κόγχη.

Μετὰ τ' ἀνωτέρῳ καθιστῶ ὑμῖν γνωστὸν, ὅτι ὁ λίθος τοῦ βουνοῦ, πρὸς τὸ μέρος ἐνθα οἱ τάφοι οὗτοι κεῖνται, εἶναι λίαν εὐθραυστος, καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον, οὐ μόνον κατέπεσαν παρασυρθέντες ὑπὸ τῶν ὑδάτων τοῦ πλησίον μικροῦ χειμάρρου τρεῖς ἕτεροι τάφοι, ἀλλὰ καὶ ἐγένοντο αἱ μεγάλαι τῶν ὀροφῶν καταπτώσεις, καὶ αἱ τῶν ἀνωφλίων τῶν παρ' ἐμοῦ ἐρευνηθέντων τάφων καταστροφαί.

Κρίνω ἀναγκαῖον νὰ καταστήσω ἐπίσης ὑμῖν γνωστὸν, ὅτι ἐκ

τῶν παρατηρήσεων καὶ ἐρευνῶν μου ἐπείσθην, ὅτι ὁ ἐπικρατῶν κανὼν κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν ἀνώφλιων εἶναι τὸ ὀριζόντιον σχῆμα, κατὰ κανόνα δ' εἰσὶ κάθετοι καὶ πλατεῖς οἱ παραστάται, καὶ ἐνίοτε ἀντὶ καθέτων κεκλιμένοι ὀλίγον πρὸς τ' ἄνω· ὅπου δὲ τὸ σχῆμα τοῦτο δὲν διατηρεῖται, προέρχεται, ὡς φρονῶ, ἐκ τοῦ ὅτι ἢ οἱ ἐργασθέντες πρὸς κατασκευὴν τῶν τάφων δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσωσι τὸ κανονικὸν σχῆμα ἕνεκα τοῦ εὐθραύστου τοῦ λίθου, χαλικομιγοῦς ὄντος, ἢ ἐτηρήθη μὲν τὸ κανονικὸν σχῆμα ἐν ἀρχῇ, κατεστράφη ὅμως ἐκ τῆς παρελεύσεως τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἐκ τῆς ὑγρασίας φθορᾶς τῶν κανονικῶν γραμμῶν¹). Εἰς τοὺς ἤδη ἐρευνηθέντας παρετήρησα γενικῶς ὀριζόντιον ἀνώφλιον, ὅπερ ὅμως κατέπεσεν, ἅμα ἀφαιρεθέντος τοῦ ξηροτοίχου, καὶ ἤδη τ' ἀνώφλια παρουσιάζουσι τοξοειδὲς ἀκανόνιστον σχῆμα. Ὑπὲρ τῆς ιδέας ταύτης συνηγορεῖ καὶ τὸ σχῆμα τῶν θυρῶν δύο τάφων παρ' ἐμοῦ ἀνακαλυφθέντων κατὰ τὸ 1878, οὓς ὅμως δὲν ἠρέυνησα διὰ τοὺς ἐν προγενεστέρα ἐκθέσει μου, δημοσιευθεῖση ἐν τῷ Ἀθηναίῳ, λόγους. Τῶν θυρῶν τῶν τάφων τούτων τ' ἀνώφλια εἶναι ὀριζόντια, οἱ παραστάται εὐρύτατοι καὶ κάθετοι, πᾶσαι δὲ αἱ γραμμαὶ καὶ γωνίαι ἄριστα διατηρούμεναι.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 23 Φεβρουαρίου 1880.

I. ΚΟΝΔΑΚΗΣ.

*Πρὸς τὸν κύριον πρόεδρον
τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας.*

Τὴν 25 λήγοντος μηνὸς ἀφίκετο ἐνταῦθα ἐξ Ἀθηνῶν ὁ ἐκ τῆς γερμανικῆς ἐν Ἀθήναις σχολῆς κ. Lolling, συστηθεὶς μοι παρὰ τοῦ κ. Νομάρχου αὐθημερόν. Δὲν ἔλλειψα, ἐκπληρῶν τὴν παράκλησίν του, νὰ συνοδεύσω αὐτὸν εἰς τοὺς ἄρτι ἀνασκαφέντας

1) Ταῦτα σημειοῖ ὁ κ. Κονδάκης, ἀναφερόμενος εἰς τὰ ἐν Ἀθηναίου 7, 190 ρηθέντα ὑφ' ἡμῶν, ἀποδεξαμένων ἐν τισι τάφοις τὸ τοξοειδὲς σχῆμα, ὃ ἀληθῶς ἔχουσι νῦν τινες ἕνεκα ἴσως τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Κονδάκη φερομένων λόγων.

προϊστορικούς τάφους, καὶ χορηγήσω αὐτῷ πᾶσαν λεπτομερεστάτην πληροφορίαν, ἀφορῶσαν εἰς τὰς ἐργασίας μου, καὶ ἐπιδείξω αὐτῷ ἀκριβῶς τὰς ἐν τοῖς τάφοις θέσεις, ἔνθα ἕκαστον τῶν κτερισμάτων εὑρέθη.

Παρὰ τοῦ κ. Lolling μοὶ ἐξεφράσθη ἡ ἐπιθυμία ὅπως μετ' ἐμοῦ ἀνασκάψῃ καὶ ἐρευνήσῃ ἕτερόν τινα τάφον, καὶ δὲν ἐδίστασαν' ἀποδεχθῶ τὴν αἴτησίν του· δι' ὃ παρακαλέσας τὸν κάτοχον τῆς γῆς ὅπως μοὶ χορηγήσῃ τὴν ἄδειαν, καὶ ἐπιτυχὼν ταύτης, ἐπέδειξα τῷ κ. Lolling τὰ ἴχνη τάφου, κειμένου πλησίον τῶν ἐν τῷ διαγράμματι ὑπὸ στοιχ. Δ, ὅλως καλυπτομένου ὑπὸ τῆς γῆς, καὶ πρό τινος καιροῦ ὑπ' ἐμοῦ ἀνακαλυφθέντος· χθὲς δὲ ἤρξαμεθα τῆς ἀνασκαφῆς αὐτοῦ καὶ ἐπερατώσαμεν τὴν ἐρευναν ἐν τῇ τῆς ἡμέρας, εὐκολυνθέντες εἰς τοῦτο, διότι ἔνεκα τῆς στερεότητος τοῦ λίθου, μόνον μικρὰ κατὰπτωσις παρουσιάζετο εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ὀλίγῳ ἐνδοθεν τοῦ ἀνώφλιου.

Τὸ ἔδαφος τοῦ διαδρόμου τοῦ τάφου τούτου εἶναι κατωφερὲς ὅσον προχωρεῖ πρὸς τὴν θύραν· αὕτη δέ, κατὰ περίεργον ἀντίθεσιν πρὸς τὰς θύρας τῶν ἄλλων τάφων, εἶχεν ἀνεπαισθήτως τοξοειδὲς καὶ μᾶλλον πρὸς τρίγωνον κλίνον τὸ ἀνώφλιον, ἀντὶ δὲ νῆναι πεφραγμένη διὰ ξηροτοίχου καθ' ὅλον τὸ πλάτος τῶν παραστατῶν τῆς, ὡς αἱ ἄλλαι, εἶχε τὸν τοῖχον ἐξωτερικῶς, ὀλίγους δὲ μόνον λίθους ἐπὶ τοῦ κατωφλίου. Τὰ μεταξὺ τῶν ἀργῶν λίθων κενά, συνεπληροῦντο διὰ χώματος, ὅπερ παρατηρήθη εἰς ὅλους ἐν γένει τοὺς τοίχους. Ὁ τοῖχος οὗτος δὲν ἔληγεν εἰς τὸ ἀνώφλιον ἀλλ' ὑπερέβαινε τοῦτο, φθάνων μέχρι 0,30 κάτωθεν τοῦ μεγίστου ὕψους τῆς ἐφ' ἧς ἡ θύρα ἐντομῆς τοῦ βράχου.

Ἐπὶ τῶν χωμάτων, τῶν παρὰ τὴν ἀριστεράν πλευράν, ἐφάνησαν ὅστ' αἱ ἀμνοῦ ἢ ἐριφίου ἐσκορπισμένα, πλησίον δὲ τῆς ἀπέναντι τῆς θύρας πλευρᾶς καὶ εἰς βάθος μόνον 0,10, ἐφάνη σκελετὸς ἀνθρώπου κανονικῶς κείμενος καὶ κεκλιμένος ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς, ἔχων τὰ γόνατα λίαν συνεσταλμένα, παρὰ τὴν ῥάχιν δ' αὐτοῦ ἀγγεῖον εὐτελέστατον, ἀπλουστάτης τέχνης. Παρὰ τὸν σκελετὸν τοῦτον καὶ λίαν πλησίον αὐτοῦ ἔκειτο ἕτερος, κεκλιμένος ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς, μὲ ἐπίσης λίαν συνε-

σταλμένα τὰ γόνατα. Παρὰ τοῦτον εὔρεν ὁ κ. Lolling ἐν εὐτε-
λὲς ἀγγεῖον χειρόπλαστον. Ἄλλος νεκρὸς ἔκειτο παρὰ τούτοις
ἐκτάδην, καὶ τρίτον ἀγγεῖον πλησίον τούτου εὑρέθη· παρὰ δὲ τὴν
ἀριστερὰν πλευρὰν καὶ ὀλίγον κάτωθεν τῶν ἐπὶ τῶν χωμάτων
τοῦ ἐδάφους ὁστῶν ζώων εὑρέθησαν ὅστ᾽ ἀνθρώπινα ἀτάκτως
κείμενα, κατὰ πᾶσαν ὁμῶς πιθανότητα εἰς ἓνα ἀνήκοντα νεκρόν.

Πλησίον ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων ὁστέων εὑρέθησαν ἀρκετὰ ὅστ᾽
ἀμνῶν ἢ ἐριφίων, χρησιμευσάντων βεβαίως κατὰ τὴν ταφὴν ὡς
θυμάτων¹).

Ἐντὸς τοῦ τάφου εὑρέθησαν ἐπίσης καὶ τινὰ τεμάχια ἀγγείων
καλῆς τέχνης. Ὁμοία εὑρέθησαν πολλὰ ἐν τοῖς χώμασι τῶν δια-
δρόμων, ἐνθα καὶ εἰς λίθινος σπόνδυλος, καὶ τμῆμα ὄρου ἐξ ἡ-
λέκτρου.

Σημειωτέον, ὅτι ὁ πρὸ τῆς θύρας ξηρότοιχος εἶχε πάχος μὲν
1,20, ὕψος δὲ ἀπὸ τοῦ κατωφλίου 2,70.

Τέφρα δὲν εὑρέθη, οὐδὲ τὰ ὅστ᾽ τοῦ νεκροῦ τοῦ τάφου τού-
του ἦσαν κεκαυμένα.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 29 Φεβρουαρίου 1880.

I. ΚΟΝΔΑΚΗΣ.

α) Ἀνασκαφαὶ ἐν Ναυπλίᾳ.

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ κ. Κονδάκης, οὗ ὁ ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης καὶ
τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας ζῆλος εἶναι παντὸς ἐπαίνου ἀνώτε-
ρος. Δημοσιεύοντες ἐν τέλει τοῦ τεύχους τούτου τό τε διάγραμμα
ἐνὸς τῶν τάφων, διαφέροντος ἐν τισι τῶν ἤδη προεκδεδομένων,
καὶ ἀπεικασματα τῶν κυριωτέρων ἐν αὐτοῖς εὐρημάτων, ἐκρίνα-
μεν ὅχι ἀνωφελὲς νὰ προσθέσωμεν ἔτι καὶ τὰ ἑξῆς:

Ὅπως ἤδη ἔκ τε τῶν ἀνωτέρω καὶ τῶν προδεδημασιευμένων

1) Εἰς τὰ ὅστ᾽ τῶν ζώων δὲν παρατηρήσαμεν ἵχνη πυρᾶς· παρευ-
σιάζουσιν ὁμῶς τοιαῦτα τεμάχια τινὰ ἀγγείων, ἐντὸς τοῦ τάφου εὑρε-
θέντα.

ἐν τῷ ἀνὰ χεῖρας περιοδικῷ (τόμ. Ζ' σελ. 183 κ. ἐ.) ἐξάγεται, οἱ Ναυπλιακοὶ τάφοι, ὅμοιοι κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῖς ἐν Σπάτα, νεώτεροι, ὅπως καὶ οὗτοι, κατὰ τι τῶν ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς ἀκροπόλεως Μυκηνῶν τάφων φαίνονται ὄντες. Τὴν χρονικὴν ὁμῶς ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν νὰ μὴ ὑποθέσωμεν μεγάλην μᾶς ἀναγκάζουσι καὶ αὐτὰ τὰ ἐν αὐτοῖς εὐρήματα. Ἀτυχῶς οἱ Ναυπλιακοὶ τάφοι, οὗτοι μὲν ἐντελῶς σεσυλημένοι ἀνασκαπτόμενοι, ἕτεροι δὲ πιθανῶς εἰς μὴ πλουσίους ἀνήκοντες, πάνυ γλίσχρα ἔφερον εἰς φῶς πράγματα. Οὔτε τὸν ἄφθονον χρυσὸν τῶν Μυκηναίων τάφων ἀνευρίσκομεν ἐνταῦθα, οὔτε τοῦλάχιστον τὸν πολὺν ἐκεῖνον πλοῦτον τῶν ἐξ ἐλέφαντος, ὁστοῦ κλ. τῶν ἐν Σπάτα, ὧν ἡ σύγκρισις καὶ παραβολὴ πρὸς τὰ Μυκηναῖα τοσοῦτον εἶναι διδακτικὴ, ὥστε εἶπερ τι καὶ ἄλλο θὰ συντελέσῃ εἰς ἐπίλυσιν τῶν ὑπὸ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ κ. Schliemann γεννηθέντων προβλημάτων. Οὐδὲν ἦττον ὁμῶς καὶ τὰ μέχρι τοῦδε ὀλίγα Ναυπλιακὰ εὐρήματα ἀριδῆλως μᾶς πείθουσιν, ὅτι καὶ ἐνταῦθα προϊόντα τῆς αὐτῆς τέχνης καὶ τῶν αὐτῶν περίπου χρόνων πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας πρόκεινται. Καὶ ἐνταῦθα ἀνευρίσκομεν χρυσᾶ πέταλα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, οἷα καὶ τὰ ἐν Σπάτα, εἰργασμένα καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ὠρισμένα¹⁾, καὶ ἐνταῦθα ἔχομεν ψήφους ὄρμου ἐξ ἡλέκτρου ἢ ὑελώδους ὕλης καὶ δύο ὅμοια καὶ ἐκ τῆς αὐτῆς μάζης τοῖς ἐν Σπάτα εἰς μέγαν ἀριθμὸν εὑρεθεῖσιν ἀντικείμενα²⁾, καὶ τέλος ἱκανὸν πλῆθος εἰδωλίων καὶ ἀγγείων (τούτων τὰ πλεῖστα εἰς θραύσματα), ἅτινα καὶ μόνα θὰ ᾔσαν ἱκανὰ νὰ δεί-

1) Ἴδε Bulletin de Corr. Hellénique 1878 σελ. 220—221. Τῶν ἐν Σπάτα τινὰ καὶ κόλλησιν τοῦ χρυσοῦ παρουσιάζουσι. Τῶν Ναυπλιακῶν τὰ φύλλα δι' ἀρμογῆς (ajustement) μόνον εἰσὶ προσκεκολλημένα. Ἐν τοῖς Μυκηναίοις οὐδαμοῦ παρατηρεῖται κόλλησις.

2) Ἴδε Bullet. de C. Hellénique 1878 σελ. 205—214. Τὸ τὸ περίεργον φέρον κόσμημα (ζῶον ἢ φυτόν;) ἔχει πᾶχος 0,003, τὸ δ' ἕτερον 0,003 $\frac{1}{2}$ περίπου. Τὰ μόλυβδινα σύρματα (ὧν τὸ πᾶχος παραλλάσσει μεταξὺ 4—4 χιλιοστῶν τοῦ μέτρου), ἐχρησίμευον ἄρα γε πρὸς τὸν καὶ τὰ ἐνὸς τῶν θησαυρῶν τῆς ἀκροπόλεως Μυκηνῶν σκοπὸν, ὥς ὕλη δηλ. ἀκατέργαστος; Ἴδε Mittheilungen 1877, σελ. 273, σημείωσιν.

ζῶσι τὴν συγγένειαν τῶν Ναυπλιακῶν πρὸς τοὺς λοιποὺς τά-
 φους. Καὶ περὶ μὲν τῶν εἰδωλίων οὐδὲν ἔχομεν νὰ παρατηρήσω-
 μεν· ἅπαντα φέρουσι τὸν γνωστὸν τῶν Μυκηναίων τύπον¹⁾, τῶν
 δὲ ἀγγείων δύο ἔχομεν καὶ ἐνταῦθα τάξεις, τὰ χειρόπλαστα,
 ὧν ὁ πηλὸς (τὸ χρῶμα αὐτοῦ παραλλάσσει μεταξὺ τοῦ συνήθους
 ξανθοῦ καὶ τοῦ ἐρυθροῦ πρὸς τὸ μέλαν ἀποκλίνοντος) εἶναι
 παχὺς, κακῶς ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν ἀπεξεσμένος, οὐδὲν ἢ ἐλεεινὸν
 φέρων γάνωμα, ἄνευ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διακοσμήσεως²⁾, καὶ ἐν ἐνὶ
 λόγῳ τὴν τέχνην ἐν τῇ κατωτάτῃ αὐτῆς βαθμίδι δεικνύων, καὶ
 τὰ πολυπληθέστερα τοῦ τροχοῦ³⁾, ὧν ὁ πηλὸς (ὑπέρυθρος, ἐρυθρὸς
 ἢ ξανθὸς) εἶναι λεπτότερος, ἰσχυρῶς ἐψημένος, κατὰ τὸ μᾶλλον
 ἢ ἥττον στιλπνὸν φέρων γάνωμα (καὶ ἔσωθεν πολλάκις) καὶ δια-
 κόσμησιν διὰ χρώματος, τὰς αὐτὰς περίπου, οἷας καὶ τὰ τῶν
 Μυκηναίων καὶ τὰ ἐν Σπάτα, δεικνύοντος παραλλαγὰς. Βάσις
 δὲ τῆς διακοσμήσεως καὶ τῶν ἀγγείων τούτων εἶναι ἡ αὐτή, οἷα
 καὶ τῶν ἐν Μυκῇναις, γραμμικά τινα δηλ. σχήματα⁴⁾ (εἴτε
 ὑπ' αὐτοῦ τοῦ τροχοῦ, τοῦ ὀργάνου τῆς κατασκευῆς, παρεχό-

1) Ἴδε Schliemann σελ. 436 τῆς Γαλ. ἐκδόσεως καὶ Ἀθηναίου
 τόμ. Ζ', ε. α.

2) Τῶν ἀγγείων τούτων τὸ σχῆμα, ὅπου τοιαῦτα μᾶς περιεσώθησαν
 ἀκέραια ἢ ἐκ τῶν τεμαχίων δύνανται ν' ἀποτελεσθῶσιν, εἶναι τὸ αὐτὸ
 ἢ ὅμοιον τῷ τῶν ἐν σελ. 424, σχ. 27, τοῦ συγγράμματος τοῦ κυρίου
 Schliemann ἀπεικονισμένων· ἐλάχιστα δ' αὐτῶν φέρουσιν ἐνίοτε γραμ-
 μικά τινα σχήματα διὰ βαφῆς ἀσθενεστάτης ὡς διακόσμησιν· ἐ γ χ ἀ-
 ρ α κ τ α κοσμήματα ἐν ο ὗ δ ε ν ἰ τῶν τοῦ Μυκηναίου Μουσείου εἶδομεν.

3) Ἐκτὸς τοῦ συνηθιστάτου ἐκείνου (ἴδε Ἀθηναίου τόμ. 7, τευχ. 6)
 καὶ ἄλλα διάφορα μᾶς παρουσιάζουσι σχήματα τὰ τοῦ τροχοῦ Ναυ-
 πλιακὰ, ὅπως καὶ τὰ Μυκηναῖα καὶ τὰ τῆς Ἰαλυσοῦ τῆς Ῥόδου. (ἴδε Ga-
 zette Archéologique 1879, φύλ. 4.)

4) Γεωμετρικὴ διακόσμησις, ὅπως ἐννοεῖ αὐτὴν ὁ κ.
 Conze (ἴδε Sitzungsbericthe der Wiener Akademie 1870.) μόλις
 εἰς τὰ ἐν τῷ ὁρόμῳ τοῦ πρώτου θησαυροῦ ἀνευρεθέντα τεμάχια
 παρατηρεῖται, καίτοι καὶ ἐνταῦθα τὸ κυριώτατον αὐτῆς γνῶρισμα, ὁ
 ἀποκλεισμός δηλ. τῶν φυτῶν, δὲν δύναται ν' ἀποδειχθῇ. Ἐν γένει
 δὲ τὰ τοῦ Μυκηναίου Μουσείου ἀγγεῖα θὰ μᾶς ἀναγκάσωσι, νομίζω, νὰ
 μεταβάλωμέν πως τὰς μέχρι τοῦδε περὶ αὐτῶν ἐπικρατούσας γνώμας.

μενα, εἴτε ἀπὸ τῆς πλεκτικῆς καὶ τῆς ὑφαντικῆς εἰλημένα), καὶ πρὸ πάντων ἀπεικόνισις, ἐν τοῖς πλείστοις μὴ τυπική (stylisirl), φυτῶν καὶ μαλακίων. Ἐλικοειδῆ σχήματα δὲν ἀπαντῶσιν, ἐκτὸς τῶν ὁμοκέντρων κύκλων τῶν δι' ἐφαπτομένης πρὸς ἀλλήλους συνδεδεμένων. Ζώων δὲ (οἰκιακῶν ἢ ἄλλων) ἢ τῆς ἀνθρωπίνου μορφῆς οὐδὲ ἵχνος παρατηρεῖται· ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις τῶν Μυκηναίων συνηθέστατα πτηνὰ (κύκνοι ἢ νῆσαι) ἐν τούτοις, ὅπως καὶ ἐν τοῖς τοῦ Σπάτα, οὐχ εὗρηνται ἀπεικονισμένα¹).

6) Ἀνασκαφαὶ ἐν Ἀθήναις.

Καὶ ταῦτα μὲν μέχρι τοῦδε οἱ Ναυπλιακοὶ τάφοι, οἵτινες οὐδὲν ἔχουσι κοινὸν καθ' ἡμᾶς πρὸς τοὺς ὑπὸ τοῦ Στράβωνος μνημονευομένους Λαβυρίνθους, οὓς δέον ἀλλαχοῦ νὰ ἀναζητήσωμεν.

Αἱ δὲ κατὰ τὸ Δίπυλον ἄκαρποι μέχρι τοῦδε ἀνασκαφαί, ἐκτὸς νεκρικῆς στήλης τῶν συνήθων κυλινδρικών (ὑψ. 0,57, παχ. 0,65 τοῦ μέτρου) μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς γράμμασι τῶν Μακεδονορωμαϊκῶν χρόνων

Κωμαῖος²).

Χάρητος

Λακιάδης

ἀπεκάλυψαν ἡμῖν καὶ πλάκα ἐπιτύμβιον ἐνεπίγραφον καὶ μετὰ γλυφῶν τῶν καλῶν χρόνων (τοῦ τετάρτου αἰῶνος), ἣν συντόμως ἐνταῦθα περιγράφομεν. Ἡ πλάξ, ὡς δηλοῦται, ἔφερεν ἀναγεγλυμμένην κατὰ μὲν τὸ μέσον ὑδρίαν (κατὰ τὸ πλεῖστον σωζομένην), ἐκατέρωθεν δὲ ληκύθους, ὧν ἡ πρὸς τὰ ἀριστερὰ ὀλόκληρος, τῆς δὲ πρὸς τὰ δεξιὰ ἵχνη μόνον τοῦ ποδὸς σώζονται· ἄνω δ' ἐκοσμεῖτο διὰ ταινίας, ἐξ ἧς δύο ἐκρέμαντο χάριν συμμετρίας ἀλάβαστρα, ὧν τὸ πρὸς ἀριστερὰ ὀλόκληρον σώζεται. Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς ὑδρίας (πάχος τῆς γλυφῆς αὐτῆς 0,650) παρίσταται γέρων πολίος, περίλυπος, κεκυφώς καὶ βακτηρίᾳ ἐπερειδόμενος, ἱμάτιον

1) Τρεῖς ἐσχάτως ἀνοιχθέντες τάφοι οὐδὲν ἕτερον ἢ ἀγγείων θραύσματα ἔφερον εἰς φῶς, ἐν οἷς καὶ ἄλλα τινὰ ἐκτὸς τῶν ὁμοκέντρων κύκλων ἐλικοειδῆ σχήματα παρατηροῦνται.

2) Ἰδε ἐπιτύμβιους ἐπιγραφὰς ὑπὸ Σ. Κουμανούδη ἐν τοῖς Λακιάδαις.

περιβεβλημένος καὶ δεξιούμενος τῇ δεξιᾷ νεανίαν πρὸ αὐτοῦ
 ἱστάμενον μὲ πέτασσαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, βραχὺν φέροντα χιτῶνα,
 περὶ τὴν ὀσφὺν ἀνεζωσμένον καὶ διὰ τελαμῶνος κρεμάμενον ἀπὸ
 τῶν ὤμων ξίφος, τῇ ἀριστερᾷ δύο κρατοῦντα δόρατα καὶ τῷ
 ἵππῳ του ἐπακουμβῶντα· ὀπισθεν δὲ ταῦ γέροντος παρίσταται
 παῖς ἱμάτιον περιβεβλημένος, περίλυπος καὶ πρὸς τὸ κέντρον τῆς
 παραστάσεως βλέπων· ἄνωθι δ' αὐτῶν ἀναγινώσκεται *Παναίτιος*
Ἀμαξαντε[ύς (πάχος τῆς γλυφῆς τῶν προσώπων 0,009). Ἐπὶ
 δὲ τῆς ληκύθου (παχ. τῆς γλυφῆς τῆς 0,550) παρίσταται παῖς
 ἢ μᾶλλον ἔφηβος (πάχ. τῆς γλυφῆς αὐτοῦ 0,005) τροχὸν ἢ κρί-
 κον (*Spielrad*) ἐλαύνων· τό τε θέμα (*motiv*) καὶ ἡ ἐκτέλεσις εἶ-
 ναι ἀξιόλογα, καίτοι δὲ ὁ λίθος (πεντελήσιος) ἔπαθεν ἱκανῶς ὑπὸ
 τοῦ χρόνου, ἡ πλάξ ἐμποιεῖ οὐχ ἥττον βλεπομένη εὐαρεστοτά-
 την ἐντύπωσιν¹⁾).

Αἱ ἐν τῷ στρατιωτικῷ Νοσοκομείῳ ἀνάσκαφαί οὐδὲν ἔφεραν
 εἰς φῶς ἄξιον λόγου μετὰ τὸ γνωστὸν ἄγαλμα²⁾· ἐκεῖ που πλη-
 σίον ἀνευρέθη μόνον βωμὸς τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων μὲ βούκεντρα,
 ἀνθήμια, ῥόδακας καὶ τῆς κολοβῆς ἐπιγραφῆς,

Κλεοπατρ.

Δειρανδειωτ.

Διονυσου.

κλεους Σου.

(λίθος πεντελήσιος) καὶ βάθρον ὑμηττείου λίθου, φέρον τὴν ἐπι-
 γραφὴν αὐτοκρατορ Καισαρ. ἥς κατὰ τὸ ἥμισυ μόλις
 διακρίνονται τὰ γράμματα. Δ. ΦΙΛΙΟΣ.

1) Πέντε εἰσὶ τὰ ἀποτελοῦντα τὸ σωζόμενον τῆς πλακὸς μέρος (ἡ
 3/5 σχεδὸν τοῦ ὅλου) τεμάχια (μ. 1,57, πλ. 0,90, ὕψ. 0,19 τοῦ γαλ.
 μέτρου) 4 μικρὰ καὶ ἓν μέγα (μῆκος αὐτοῦ 0,90)· ἕκτον δέ τι τεμάχιον
 εἰς αὐτὴν πιθανῶς ἀνῆκον δὲν προσαρμόζεται. Εὐρέθη δὲ σκεπάζουσα
 μεταγενέστερον ὕδραγωγεῖον ὡς ὁ φίλος ἡμῶν κ. Ἀ. Σ. Κουμανούδης
 μᾶς εἶπε.

2) Παρνασσὸς 1880 β' καὶ γ' πεῦχας.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΑΤΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΤΟΠΩΝ.

1.

Δ)ε(υρ)έ Γ; . .
 Ιέον τριτ-
 τὺς τελευ-
 τᾶι, Θριασ-
 δ' Ιον δὲ ἄρχ-
 εται τριτ .
 τύς.

Ἐπὶ στήλης λίθου Πειραιικοῦ τετραγωνικῆς, ἐχούσης ὕψος 1,26, πλάτος 0,43, πάχος 0,22, εἶναι ἐγκεχαραγμένα τὰ ἀνωτέρω. Σχῆμα γραμμάτων τὸ τῶν Προευκλειδείων χρόνων. Τὸ σίγμα τρίγραμμον. Εἶναι καὶ αὕτη ἡ στήλη ἐξ ἐκείνων τῶν ποτὲ παρὰ τὰ νεώρια τοῦ Πειραιῶς ἰδρυμένων καὶ ὀριζόντων τοὺς κατὰ τριτ-
 τύας τόπους τῶν τριήρεων, ὁποῖαν ἤδη ἐδημοσιεύσαμεν καὶ ἐν τινι προηγουμένῳ τεύχει τοῦ Ἀθηναίου, ἥτοι ἐν σελ. 291 τοῦ τόμου τούτου καὶ ἐκτενέστερον ἀνεφέραμεν τὰ περὶ αὐτῶν. Καὶ ταύτης δὲ τῆς στήλης ἀγνοεῖται ἀκριβῶς ὁ τόπος τῆς εὐρέσεως, πλὴν ὅτι ἐν Πειραιεῖ. Ἠγοράσθη δὲ ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας καὶ ἀπετέθη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πατησίων Ἐθνικοῦ Μουσείου.

2.

.....τος Δημοτέλους τοῦ Ἀντιμάχου ΛΛ..
ἀπρ;)οστασίου Ἐκατονδαιῶνος π(έμπτ)ει ἐπὶ (δ)έκ(α
ν Γέμ ει-οίκου-παιδι Ἀρκάδα Ἀγρυλ(ῆσι οἴκου..
Ἡγεστράτου Χολαρ- Εὐκτήμων Κτησ....
 5αι οἰκούσας Κηφ- ασίαν Ε.....
(!)ππου Μυρῖν- ΚΗ.....
ου ΚΛ.....
 Γ.....

Στήλης λίθου Ὑμηττίου ἄνω μέρος, μᾶλλον τὸ πρὸς δεξιὰ τῶ

ὄρωντι, μετὰ ἀετωματίου κολοβοῦ, ἔχει τὰ ἀνωτέρω γράμματα, σχήματος τοῦ τῶν Μακεδονικῶν χρόνων. Εὐρέθη ἐν Ἀθήναις καὶ ἡγοράσθη ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας. Ὑψος 0,28, πλάτος 0,31 (τὰ δύο τρίτα περίπου τοῦ ἀρχικοῦ), πάχος 0,13. Οἱ δύο πρῶτοι στίχοι οἱ ἀποτελοῦντες τὴν κεφαλίδά εἶναι κεχαραγμένοι ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου, οἱ λοιποὶ ἐπὶ τοῦ κυρίου σώματος τῆς στήλης εἰς δύο σελίδας.

Ἡ ἐπιγραφή αὕτη λυπηρὸν ὅτι περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς τόσον κολοβή, διότι δὲν εἶναι ἐκ τῶν κοινῶν. Ἐκ τῆς τριῶν γραμμάτων συμπληρώσεως ἦν ἐτόλμησα νὰ κάμω ἐν ἀρχῇ τοῦ β' στίχου, εἰ καὶ μετὰ πολλοῦ ἐνδοιασμοῦ, βλέπουσιν οἱ ἐπαίοντες, τί εἰκάζω περὶ τῆς ὑποθέσεως τῆς ἐπιγραφῆς, ὅτι δηλ. πολῖται τινὲς Ἀθηναῖοι θὰ κατηγόρησάν τινας μετοίκους ὡς οἰκοῦντας ἐν Ἀττικῇ παρὰ τὸν νόμον ἄνευ προστάτου καὶ εἶλον αὐτοὺς πιθανῶς, ἐφ' ᾧ ἐγένετο ἡ ἀναγραφή αὕτη, ἴσως καὶ μὲ ὀρισμὸν τοῦ ἔτους καθ' ὃ αἱ δίκαι ἐδικάσθησαν, διότι δυνατόν πως νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἐν τῷ ἀστίχῳ ἐν ἀρχῇ πρὸ τῶν τ ο ς ἔλειψαν τὰ ἐ π ῖ ᾠ ρ χ ο ν, εἰ καὶ ὁμολογῶ, ὅτι πλείονα γράμματα ἢ ὁκτὼ ἐχώρουν αὐτοῦ, ἀφοῦ τὸ μέσον τοῦ πλάτους τῆς στήλης φαίνεται πως ὅτι πίπτει ἐκεῖ ἐνθα τὰ γράμματα ΗΜ τοῦ ὀνόματος Δημοτέλους, καθ' ὃ τοῦτο ἐκ τῆς μὴ ἐντελῶς σωζομένης κορυφῆς τοῦ ὑπερθεν τριγωνικοῦ ἀετώματος εἰκάζεται. Ὅθεν πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ἐν ἀρχῇ ἐκλιπούσαν καὶ ἄλλην λέξιν, λ. χ. τὴν Τ ο ὑ ς δ ε, ἢ τὴν Ο ἰ δ ε καὶ ὕστερον κἀνὲν ῥῆμα ἐν τῷ β' στίχῳ μετὰ καὶ τῆς λέξεως γ ρ α φ ῇ ἢ δ ῖ κ η κατὰ πτώσιν τὴν συντακτικῶς προσήκουσαν. Ταῦτα δὲ πάντα λέγω μετὰ πολλῆς ἐπιφυλάξεως καὶ ὀκνου. Ἀρχοντα δὲ ἐπώνυμον Δημοτέλη δὲν γνωρίζομεν, ὥστε ἂν εἶναι ὁ Δημοτέλης οὗτος ἀρχων καὶ ὄχι τι ἄλλο, θὰ εἶναι ἐκ τῶν μετὰ τὴν ρκβ'. Ὀλυμπιάδα ἀρξάντων. Ἐν τῷ κατὰ Κόνωνος λόγῳ τοῦ Δημοσθένους § 31 ἀναφέρεται τις Δημοτέλης Ἀλαιοῦς, ἴσως δὲ καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιγραφῇ τὰ δύο τελευταῖα γράμματα, ὁμοιάζοντα ΔΔ ἢ ΛΔ, τὸν δῆμον τοῦτον ὑπεμφαίνουσιν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἔχει πολλὴν σημασίαν, καὶ ἂν ἤθελεν ἀποδειχθῇ ἐναργῶς. Τὸ κύριον καὶ τὸ εὐκταῖον εἶναι νὰ ἀποδειχθῇ τὸ περὶ τί

συνέφεται ἀληθῶς ἢ ὑπόθεσις τῆς περιέργου ταύτης ἐπιγραφῆς.
Ὡς τοῦτο εὐχόμεθα νὰ φανῶσιν ἄλλοι ἐπιτυχέστεροι ἡμῶν.

3.

Ἐπὶ ἀρχοντος ἐπὶ τὰ πρυτανεῖα
... Ἀδρων,]ος τοῦ Καλλίου Βατῆθεν.

Τὰ ἀνωτέρω γράμματα, σχήματος τοῦ τῶν Μακεδονικῶν χρόνων (τῶν ἀρχῶν περίπου τοῦ δευτέρου αἰῶνος), ἔχει ἐν σκεῦος λίθου Πεντέλησιου, ὅπερ εὑρέθη ἐνταῦθα ἐν Ἀθήναις, ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ῥω. Σπ. Παλαιολόγου, τῇ πλησίον τοῦ ἀγ. Δημητρίου τοῦ Κατηφόρη καὶ ἀγορασθὲν ἀπετέθη ἐν τῷ Βαρβακείῳ ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας. Τὸ σκεῦος τοῦτο εἶναι ἀπαράλλακτον μὲ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐξέδωκά ποτε μετὰ τοῦ σχήματός των ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι, περιόδου β'. τοῦ ἔτους 1862, ἐν πίνακι Θ ὑπ' ἀριθ. 2, 3, 4, χωρὶς νὰ δυνηθῶ νὰ ὀρίσω καὶ τὴν ποτὲ χρῆσιν των, μόνον δὲ εἰκάσας, ὅτι σχέσιν τινὰ ἔχουσι πρὸς τὰ δικαστήρια, διὰ τὴν ἐπ' αὐτῶν ἀναγινωσκομένην λέξιν «πρυτανεῖα». Πιθανὸν δὲ θεωρῶ, ὅτι τὸ νῦν ἐκδοδόμενον σκεῦος, ὃν κολοβὸν πρὸς ἀριστερὰ τῷ θεωμένῳ, εἶναι τὸ ἄνω μέρος ἐκείνου τοῦ ἀνεπιγράφου τεμαχίου, ὃ ἀπεικονίσθη ἐν τῷ εἰρημένῳ πίνακι ὑπ' ἀριθ. 3. Καὶ εἶχα μὲν τότε θεωρήσει τὸ ὑπ' ἀριθ. 3 ὡς κατώτερον μέρος τοῦ ἐκεῖ ὑπ' ἀρ. 2 ἀνεπιγράφου τεμαχίου, ἀλλ' ἔχι μετὰ βεβαιότητος. Τώρα δὲ λέγω, ὅτι θὰ εἶναι μᾶλλον ἐκεῖνο τὸ ὑπ' ἀρ. 3 κάτω μέρος τούτου τοῦ νῦν εὑρεθέντος ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ ὡς ἐκεῖνο. Εἶναι δὲ πολὺ περίεργον, ὅτι καὶ τοῦτο τὸ νῦν καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 2 ἔχουσι πιθανώτατα τὸ αὐτὸ κύριον ὄνομα ἐν τῷ β'. στίχῳ, ἐκεῖ μὲν κολοβόν . . . λίου Βατῆθεν, ἐδῶ δὲ πλήρες Καλλίου Βατῆθεν. Ὅτι δὲ νῦν συνεπλήρωσα τὸ ος τοῦ λίθου εἰς (Ἀδρων)ος λόγον εἶχα τινα ἔχι ὅλως ἀνίσχυρον. Ἐν ταῖς ἐκδοθεῖσαις δηλ. ὑπὸ U. Kœhler ἐν Corp. Inscr. Attic. ἐπιγραφαῖς ταῖς ὑπ' ἀρ. 444 καὶ 445 ἀναφέρεταί τις Ἀδρων Καλλίου Βατῆθεν ἀνὴρ γενεᾶς ἐπισήμου, ὅστις, ὡς ἐξάγεται ἀλφαχόθεν, ἐγένετο πρόξενος Δελφῶν ἐν ἔτει 189 πρὸ Χριστοῦ. (ἶδε τὰ τοῦ Kœhler σημειώματα.)

4.

Ἑρμῆς
ὁ καὶ Διονύσιος.

Αὕτη ἡ ἐπιγραφή ἀναγινώσκεται ἐπὶ ἀκεφάλαι Ἑρμοῦ μικροῦ τῆς τετραγώνου ἐργασίας, ὅχι ὅμως τοῦ κοινοῦ καὶ συνήθους σχήματος, ἀλλ' ἐξ ἐκείνων τῶν ἀλλοιοτέρων, ὅποιοι ἐνίοτε εὐρίσκονται, ἔχοντες τὴν ὀπίσθια πλευρὰν στενωπέραν, οὕτω. καὶ φαίνεται ὅτι τοιοῦτοι ὄντες ἐνηρμόζοντο μὲ τὸ στενότερον τῶν μέρους εἰς τοῖχος ἢ ἀπετέλουν στόλους κυκλιδώματος. ὁ λίθος πεντελήσιος, ὕψους 0,73, πλάτους πρῶτου 0,11, ὀπισθίου 0,09, πάχους ἢ βάθους 0,18. Εὐρέθη ἐν καὶ ἡγοράσθη ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας. Ἐκ τῆς λειπούσης κεφαλῆς ἄλλο τι δὲν σώζεται, εἰμὴ τὸ ἄκρον ἐνὸς συνεστραμμένου βοστρύχου ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου, τοῦ δὲ αἰδοίου ἡ θέσις τανῦν κοίλη καὶ κενή. Ἡ δὲ ἐπιγραφή εἶναι κεχαραγμένη ἐντὸς δελτίου, γράμμασι τῶν μ. Χ. χρόνων. Ἑρμῆς ὡς ὄνομα ἀνθρώπου μάλιστα ἐν τοῖς μετὰ Χρ. χρόνοις ἐσυνειθίζετο, οὗτος δὲ ὁ ἡμέτερος εἶχε καὶ ἄλλο δεύτερον ὄνομα τὸ Διονύσιος, ὅπερ ἐδηλώθη ἀνορθογράφως διὰ τοῦ ὁ καὶ.

Δημοσιεύομεν καὶ τὰς ἐξῆς δύο ἐκ Πελοποννήσου ἐπιγραφάς, ὧν ἐλάβομεν χάρτινα ἀποτυπώματα παρὰ τοῦ φίλου Πέτρου Ραζέλου τῇ 23 Αὐγούστου 1879.

Ἀγαθῇ
τύχῃ.

Ἀυρήλιός σοι
Τρόφιμος, Ἡρά-
κλειος Διός,
ἔτευξα νηὸν
εὐσεβείας εἰνεκεν.

Τὸ ἀποτύπωμα δεικνύει σχῆμα γραμμάτων τὸ τῶν μετὰ Χριστὸν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, ὅπως αὐτοὶ οἱ χρόνοι ὑποσημαίνονται καὶ ἐκ τοῦ κυρίου ὀνόματος Ἀυρήλιος, ὅπερ συχνότατον κατὰ τὰ μέσα τοῦ 6^{ου} αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς, ὅτε ἐν Ῥώμῃ ἦρχον οἱ ἐκ

τῆς Αὐρηλίας γενεᾶς αὐτοκράτορες. Εὐρίσκεται δὲ ὁ λίθος εἰς ἐν λεμονοπερίβολον, κείμενον ὑπὸ τὸ φρούριον τῶν Μεθάνων τὸ ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Τροιζηνίας χερσονήσου.

Ὅποιον μὲν σχῆμα ἔχει ὁ λίθος, δὲν ἐδηλώθη ἡμῖν, ἀλλὰ φαίνεται μικρός, διότι μόλις μιᾶς σπιθαμῆς τόπον καθέτως κατέχουσιν οἱ ἑπτὰ στίχοι τῆς ἐπιγραφῆς, καὶ δύσκολον ὄντως εἶναι νὰ εἴπῃ τις, ποῦ ἄρά γε ἦτο ὁ λίθος ἐμβεβλημένος, εἰς ποῖον δηλ. μέρος τοῦ ναοῦ, οὐ τὴν ποτὲ ὑπαρξίν μαρτυρεῖ. Εἶναι δὲ πρόδηλον ὅτι δύο ἱαμβικούς στίχους μετὰ προηγουμένης εὐχολιμαίας φράσεως ἔχομεν ἐνώπιόν μας, οἱ ὅποιοι, ἂν ἤθελον ἐγκαταφθῇ ἐπὶ ἐπιμήκους ναοῦ ἐπιστυλίου, ἡδύναντο νὰ λάβωσι τὸ ἐξῆς σχῆμα·

Ἀγαθὴ τύχη·

Αὐρήλιός σοι Τρόφιμος, Ἡράκλεις Διός,
ἔτευξα νηὸν εὐσεβείας εἵνεκεν.

Ὁ Ἕλλην Τρόφιμος, ὅστις εἶχε προσλάβει καὶ τὸ Ῥωμαϊκὸν γενεᾶς ὄνομα Αὐρήλιος, λέγει πρὸς τὸν κλητικῇ πτώσει προσφωνούμενον υἱὸν τοῦ Διὸς Ἡρακλέα, ὅτι τῷ κατεσκεύασε ναόν.

Δὲν δύναμαι νὰ εἴπω, ἂν ὁ ναὸς οὗτος εἶναι αὐτὸς ἐκεῖνος, ὃν ὁ Πausανίας, ὁ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Αὐρηλίων γράψας τὴν περιήγησίν του, εἶδε καὶ ἀναφέρει ἐν βιβλ. 2, 34, 1, οὔτε ἂν τὰ θερμὰ λουτρά, τὰ ὁποῖα ὡσαύτως ὁ Πausανίας ἀναφέρει αὐτόθι, ὡς ἀπέχοντα τριάκοντα στάδια ἀπὸ τοῦ πολίσματος τῶν Μεθάνων, καὶ τῶν ὁποίων ὁ Ἡρακλῆς ἔπρεπε νὰ εἶναι ἑφορος καὶ ἐν Μεθάνοις ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, τὴν σήμερον δὲ ὑπὸ τὸ ὄνομα Βρωμολίμνη γνωρίζονται, ἔχουν ἢ δὲν ἔχουν σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην καὶ τὸν τόπον τῆς εὐρέσεώς της.

Ὁ αὐτὸς Π. Ῥαζέλος ἔδωκεν ἡμῖν ἀποτύπωμα καὶ τοῦ ἐξῆς μικροῦ τεμαχίου ἐπιγραφῆς· ὃπερ εἶδεν ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ἐν Οἰτύλῳ τῆς Λακωνικῆς ναοῦ τῶν Ταξιαρχῶν·

.

. . . . εἰς τὴν ΑΙ . . .

. . . δ)οθείσης προσόδου . .

. . . τὴν βούλονται ε . . .

.ε) ὑψηλίας τῶν πολ(ιτῶν;..
 5 ..οις καὶ παντὶ τῷ δ(ήμῳ;..

Τίποτε ἄλλο δὲν ἔχω νὰ εἶπω περὶ τῶν ὀλίγων τούτων γραμμάτων, εἰμὴ ὅτι ἔχουσι σχῆμα τὸ ἐν τοῖς μετὰ Χριστὸν Ῥωμαϊκοῖς χρόνοις ἐπιζόμενον, καὶ φαίνονται ὄντα μέρος ψηφίσματος πρὸς τιμὴν ἀνδρὸς εὐεργετήσαντος τὸ κοινὸν διὰ δωρεᾶς χρημάτων ἢ δανείου, ὅποια καὶ ἄλλα ἐκ τῶν μερῶν ἐκείνων ἐγνώσθησαν.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 14 Ἀπριλίου 1880.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΜΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

Ζητῶν τι ἐν τῇ Σοφοκλέους Ἀντιγόῃ προσέκοψα τοῖςδε τοῖς Κρέοντος λόγοις

στιχ. 1319—22

ἐγὼ γάρ σ' ἐγὼ ἔκανον, ὦ μέλεος,
 ἐγώ, φέμ' ἔτυμον. Ἴω πρόσπολοι,
 ἄγετέ μ' ὅτι τάχος, ἄγετέ μ' ἐκποδών,
 τὸν οὐκ ὄντα μᾶλλον ἢ μηδένα.

ἡμαρτημένον πάντως ἐστὶ τὸ αὐκ ὄντα μᾶλλον· ὁ διορθωτέον ὥδε αὐκ ὄντα μ' ἄλλον ἢ μηδένα.

ΙΩ. ΠΡΩΤΟΔΙΚΟΣ.

BIBΛΙΑ ΝΕΟΦΑΝΗ.

Δοσίειον διαγώνισμα περί βελτιώσεως καὶ ἐμφυχώσεως τῆς ἐν Ἑλλάδι γεωργίας, πόνημα Π. Ι. Χαλαιοπούλου, βραβευθὲν ὑπὸ τῶν κριτῶν. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν Μεταρρύθμίσεων, 1880. [8ον σελ. δ' καὶ 362.] Τιμᾶται ν. δρ. 3.

Annuaire de l'Association pour l'Encouragement des Études grecques en France. 12e année 1878. Paris 1878 [8ον, σελ. c+308]. Prix 6 fr.

Monuments Grecs publiés par l'Association pour l'Encouragement des Études grecques en France. No 7, 1878. Paris 1878. [4ον, p. 62] avec deux planches. Prix 5 fr.

Θεσσαλία ὑπὸ Νικολάου Γεωργιάδου ἱατροῦ, Θεσσαλομάγνητος. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἑρμοῦ, 1870 [8ον, σελ. 352]. Τιμᾶται δρ. ν. 6.

Δόγος περὶ τοῦ συνοικισμοῦ τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ Θησέως, ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῇ Δ' νοεμβρίου 1875 ὑπὸ Ἑμμ. Κοκκίνου, ἀναλαμβάνοντος τὴν πρυτανείαν κατὰ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1875—1876. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου αΔαοῦ, 1880 [8ον, σελ. 58].

Α. Ἰω. Ἀντωνιάδου, Οἱ τυραννοκτόνοι, Δημήτριος ὁ Μακεδὼν καὶ ὁ Γενίσαρος, τραγωδία· ἔτι δὲ ἡ Χαίδεμμένη, κωμωδία. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Κ. Ἀντωνιάδου. 1880 [8ον, σελ. 384]. Τιμᾶται δρ. ν. 4.

* Περὶ τῶν παρὰ φύσιν συμφύσεων τοῦ πλακοῦντος, διατριβὴ ἐπὶ ὀφηγείᾳ ὑπὸ Κ. Δ. Διγενῆ, ἱατροῦ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Γ. Καρυοφύλλη, 1880. [8ον, σελ. 64.]

* Μαθήματα εὐθυγράμμου τριγωνομετρίας ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ὑπὸ Γεωργίου Ι. Σούτσου, ταγματάρχου τοῦ μηχανικοῦ, καθηγητοῦ ἐν τῇ στρατιωτικῇ καὶ πολυτεχνικῇ σχολῇ. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1880. [8ον, σ. 87.]

* Πραγματεία ἐφηρμοσμένης τακτικῆς, ἐκπονηθεῖσα κατὰ τὸ διαγεγραμμένον διὰ τὰς στρατιωτικὰς σχολὰς τῆς Γερμανίας πρόγραμμα ὑπὸ F. A. Paris, ὑποστρατήγου ἐν τῇ ἑπηρεσίᾳ τῆς Πρωσίας, μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ὑπὸ Νικολάου Κ. Γουλιμῆ, ἀνθυπολοχαγοῦ τοῦ πυροβολικοῦ μετὰ τριῶν πινάκων. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1880. Τιμᾶται δραχμῶν 6. [8ον, σ. 460.]

*Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις ποιηκοινηθεῖσαι
ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.*

Μάρτιος (Ε. Ν.) 1880.

Βαρόμετρον.

Μέση	θλίψις	754,84	χιμ.
Μεγίστη	»	762,13	(τὴν 24 ^η)
Ἐλαχίστη	»	744,39	(τὴν 31 ^η)

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση	θερμοκρασία	9,21	
Μεγίστη	»	19, 8	(τὴν 31 ^η)
Ἐλαχίστη	»	— 6, 6	(τὴν 15 ^η)

Ἡμέραι βροχῆς 9, χιόνος 4, δρόσου 1 (ποσὸν τοῦ καταπεσόν-
τος ὕδατος 33,28 χιμ.), πάγου 3, ἀστραπῶν 1, βροντῶν 1. Ἀ-
νεμοὶ ἐπνευσαν κατὰ 14 ἡμέρας ΝΔ, 1 ΒΔ, 11 ΒΑ, 1 Α, 4 Ν.

Ἀπρίλιος.

Βαρόμετρον.

Μέση	θλίψις	751,12	
Μεγίστη	»	762,62	(τὴν 18 ^η)
Ἐλαχίστη	»	742,42	(τὴν 8 ^η)

Θερμόμετρον

Μέση	θερμοκρασία	16,39	
Μεγίστη	»	25,3	(τὴν 26 ^η)
Ἐλαχίστη	»	7,8	(τὴν 16 ^η)

Ἡμέραι βροχῆς 8 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 27,75
χιμ.), ἀστραπῶν 3, βροντῶν 2. Ἀνεμοὶ ἐπνευσαν κατὰ 18 ἡμέ-
ρας ΝΔ, 4 Β, 5 ΒΑ, 1 Α, 2 Ν.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΕΝ Τῷ Η΄ ΤΟΜῳ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΙΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

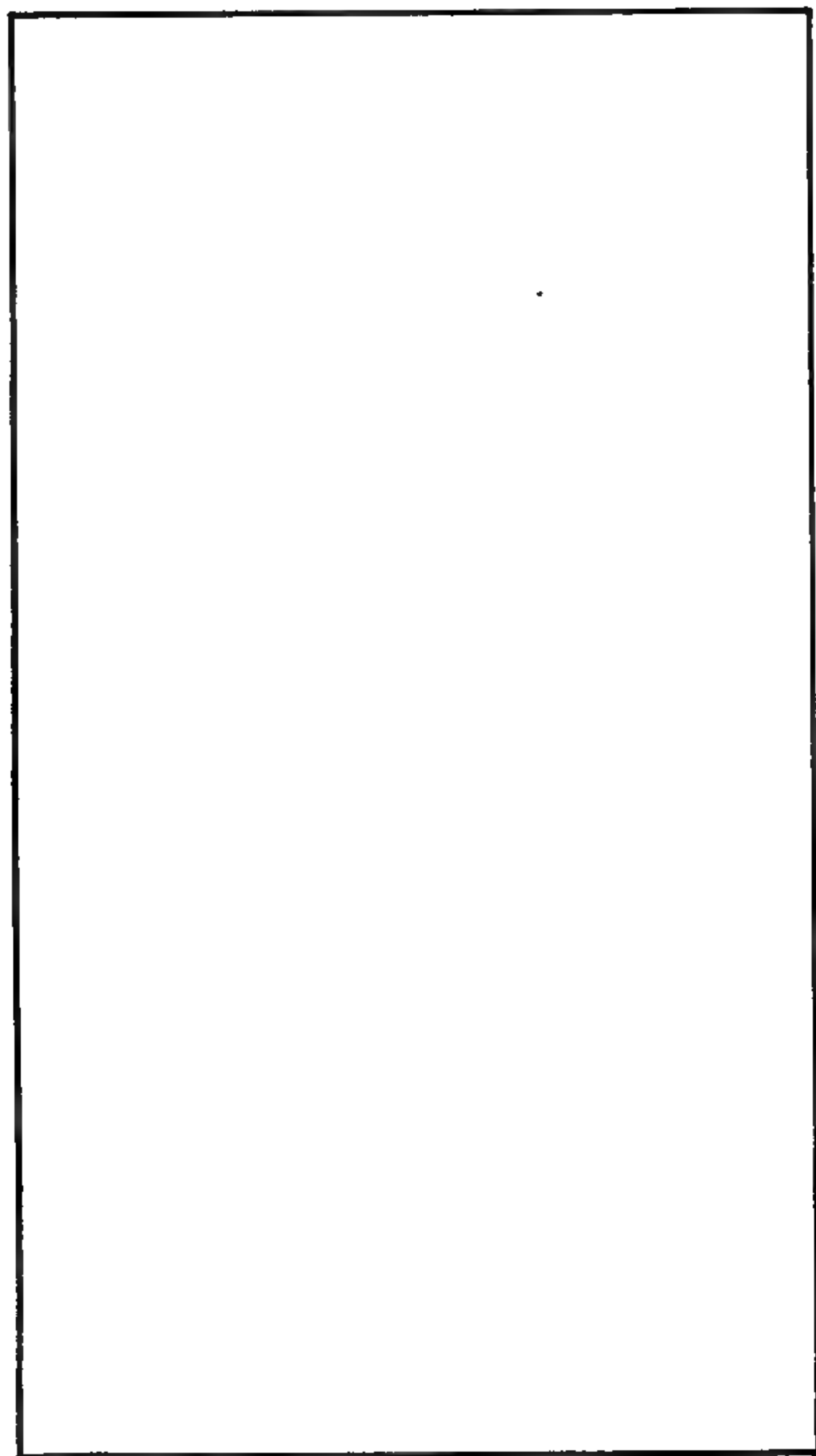
	σελ. α΄
Πρόλογος	α΄
Βιβλιογραφία.—Περὶ τῆς ἐν Λειψία ἐκδοθείσης ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. V. Gardthausen Παλαιογραφίας, ὑπὸ Γρηγορίου Ν. Βερναρδάκη	3
Περὶ τοῦ ῥυθμοῦ τῆς παρ' ἡμῖν στιχουργίας ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀρχαίαν προσωδίαν καὶ μετρικὴν, ὑπὸ Χρυσοσθένους Βαλασσίδου	10
Κριτικὰ καὶ ἐρμηνευτικὰ, ὑπὸ Ἰωάννου Πανταζίδου	44, 247
Περὶ τῆς αἰτίας τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὑπὸ Θεοδοσίου Θ. Βενιζέλου,	67
Κριτικὰ καὶ γραμματικά· μέρος δωδέκατον, ὑπὸ Κωνστ. Σ. Κόντου,	96, 198, 432
Βιβλιογραφία, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη· α) ἑλληνικὴ μυθολογία Decharme· β) ὁρισμὸς καὶ ἡ νῦν θέσις τῆς φιλολογίας κατὰ B. Schmidt· γ) Μιχαὴλ Ἀκομινάτου τὰ σωζόμενα ὑπὸ Σ. Π. Λάμπρου	109
Ἐπιγραφαὶ Ἀττικῆς ἀνέκδοτοι, ὑπὸ Στεφάνου Α. Κουμανούδη	138, 231, 288
Ἀνασκαφαὶ παρὰ τὸ Δίπυλον, ὑπὸ Στεφ. Α. Κουμανούδη	144
Ἀρχαιολογικαὶ εἰδήσεις.—Ἀρχαῖα ἐν Θριασίῳ πεδίῳ εὑρεθέντα.—Ὁ παρὰ τὰς Ἀχαρνὰς πανάρχαιος τάφος.—Ὁ ἐν Χαιρωνείᾳ λέων.—Ἀρχαιοποικικὸν μουσεῖον, ὑπὸ Εὐθυμίου Καστόρχη·	146
Βιβλία νεοφανῇ	155, 241, 336, 412, 534
Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις	157, 246, 340, 414, 535
Παροράματα	158, 246
Περὶ τῆς ἀνακαλύψεως οὐρανίων σωμάτων διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ, ὑπὸ Δ. Κ. Κοκκίδου	159
Περὶ τοῦ «οὐ μὴν ἀλλὰ» «οὐ μέντοι ἀλλὰ» «οὐ γὰρ ἀλλὰ»	

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΕΝ ΤΩ Η' ΤΟΜΩ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.	537.
ὑπὸ Χρυσοσθένους Βαλασσίδου	221.
Ἐγγραφον τῆς κοινότητος τῆς νήσου Πάρου πρὸς τὸν κα- πουδὴν πασᾶν, ὑπὸ Ἰω. Πρωτοδίκου, καθηγητοῦ	228
Βιβλιογραφία ὑπὸ Στεφάνου Α. Κουμανούδη.—Πλάτωνος Κρίτων εἰς τὴν καθωμιλημένην γλῶσσαν ὑπὸ Δημητρίου Γούναρη· ἐκδοσις δευτέρα	238
Κριτικὴ μελέτη περὶ τῆς διαφορᾶς τῆς Θεσσαλονίκης ἀπὸ τῆς Θέρμης, ὑπὸ Μαργαρίτου Γ. Δήμιτσα	258
Σημειώσεις ἀρχαιολογικαί, ὑπὸ Π. Κομνηνοῦ	269
Ἰδιωτικὰ τῆς νεωτέρας ἐλληνικῆς γλώσσης, ὑπὸ Ἰωάννου Πρωτοδίκου	273
Ἐπίθετα κινήσεως παρ' Ὀμήρῳ, ὑπὸ W. E. Gladstone (μετάφρασις ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπὸ Ἑμμανουήλ Στάη, διδάκτορος τῆς Νομικῆς)	298
Ἀνέκδοτα ἀποσπάσματα Εὐριπίδου καὶ ἄλλων ποιητῶν ἐκ παπύρου Αἰγυπτιακοῦ, ὑπὸ Στ. Α. Κουμανούδη . . .	343
Ἡ Ὠλίαρος καὶ τὸ σπήλαιον αὐτῆς, ὑπὸ Ἰω. Πρωτοδίκου	351
Ἐκ τῶν περὶ λατρείας τοῦ θεοῦ καθ' Ἑλληνας, περὶ κα- θερώσεως ναῶν καὶ ἀγαλμάτων, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη . .	358
Περὶ ὁροσῆμου ἐπιγραφῆς τοῦ ἐν Δήσῃ ἱεροῦ τοῦ Ἀσκλη- πιοῦ, ὑπὸ Ἰ. Α. Κονδάκη	371
Τὰ Ὀλύμπια ἐν Φαλήρῳ καὶ τὸ νῦν μεταρρυθμιζόμενον Ζάππειον, ὑπὸ Λυσάνδρου Καυτανζόγλου	374
Τοῦ Ἀρμούρη ἄσμα δημοτικὸν τῶν Βυζαντίνων χρόνων, ἐκ- δοθὲν, μεταφρασθὲν ῥωσιστὶ καὶ διερμηνευθὲν παρὰ Γα- βριήλ Δεστούνη	385
Διορθώσεις τινὲς εἰς τοῦ Γαληνοῦ τὸ περὶ ἐθῶν, ὑπὸ Ἰω. Πανταζίδου	394
Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, ὑπὸ Στεφάνου Α. Κουμανούδη	399
Ψήφισμα ἀττικὸν ἐκ τῶν πρὸ Εὐκλείδου, ὑπὸ Π. Εὐστρα- τιάδου, γενικοῦ ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων	405
Ἀρχαιολογικαὶ εἰδήσεις, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη	411
Κριτικαὶ διορθώσεις εἰς Στράβωνα, μέρος Α', ὑπὸ Μαργαρί-	

538 ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΕΝ Τῷ Η' ΤΟΜῳ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

του Γ. Δήμιτσα	σιλ. 415
Περὶ γενέσεως τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων, ὑπὸ Περι- κλέους Γρηγοριάδου, ὑφηγητοῦ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσο- φίας ἐν τῷ ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ	466
Περὶ τοῦ ἐν Χαιρωνείᾳ λεόντος. — Τοποθεσία αὐτοῦ καὶ ση- μερινὴ κατάστασις; χρόνος ἀνακαλύψεως, μαρτυρίαι ἀρ- χαίων, σκοπὸς ἰδρύσεως καὶ συμβολικὴ αὐτοῦ ἔννοια, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη	486
Διορθώσεις εἰς Θουκυδίδην καὶ Ἡσύχιον, ὑπὸ Πέτρου Ν. Πα- παγεωργίου	506
Ψηφομαντεῖον ἐν τῷ Θριασίῳ πεδίῳ, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη .	513
Ἀρχαιολογικαὶ εἰδήσεις. — Περὶ τῶν ἐν Ναυπλίᾳ πᾶν- αρχαίων τάφων καὶ τῶν αὐτόθι ὑπὸ Στράδωνος μνημονευ- μένων λαθυρίνθων, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη, Ἰω. Κονδάκη καὶ Δημ. Φιλίου	515
Ἔτι δὲ περὶ ἀνασκαφῶν ἐν Ἀθήναις, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Δ. Φιλίου	526
Ἐπιγράφαί Ἀττικῆς καὶ ἄλλων τόπων, ὑπὸ Στεφ. Ἀ. Κουμανούδη	528
Μία διόρθωσις εἰς τὴν Ἀντιγόνην τοῦ Σοφοκλέους, ὑπὸ Ἰω. Πρωτοδίκου	533

Κατατομή κατά την Υ-Φ

$\frac{1}{4}$

2.

3.

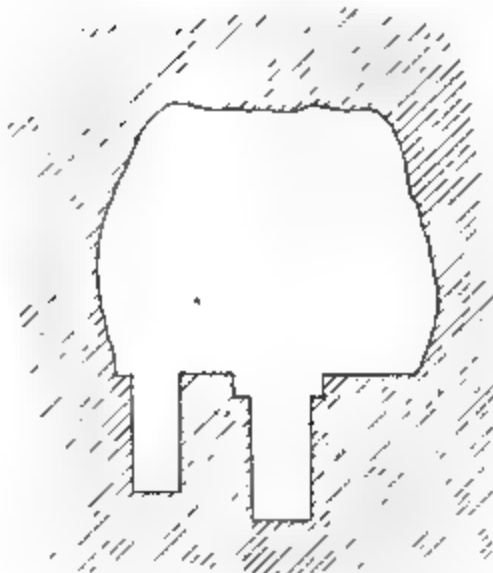
$\frac{1}{4}$

$\frac{1}{4}$

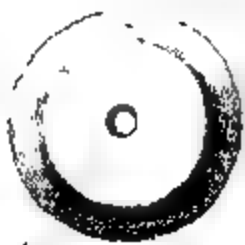
5.

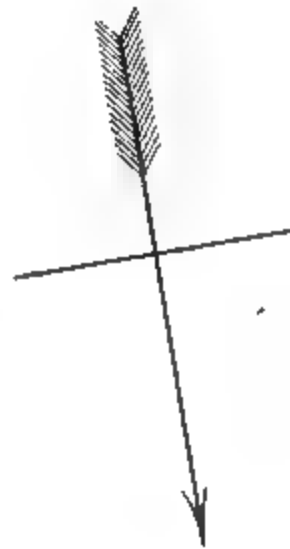
$\frac{1}{4}$

Κατατομή κατά την Ε-Ζ
Φ

$\frac{1}{4}$

5 ~
2.7.

DEC 17 1943

